Practica cõpendiosa artis R[illegible]ymũdi Lul

Explanatio compẽdiosaq̃ applicatio artis ill[illegible]nati doctoris magistri Raymundi Lull. ad oẽs f[illegible]tates: per reuerendũ magistrũ Bernardũ de lauinheta artium et theologie doctorem lucubrata: et ad communem omnium vtilitatem edita.

Huius operis nouẽ sunt libri.

Primus ẽ de sermocinali facultate: scz de grãmatica: logica: et rethorica.

Secundus est de diuino esse: in quo diuina vnitas personarumq̃ trinitas euidentissime probatur.

Tertius est de creatione mundi: et rerum spiritualium corporaliũq̃ ordine ad hominem vsq̃ inclusiue.

Quartus de possibilitate necessitate et modo incarnationis verbi dei: tempore et statu innocentie.

Quintus de lapsu primi parẽtis: et vtroq̃ testamẽto. De diuisione totius seculi: et supputatione an[illegible] a creatiõe mũ[illegible] ad p̃sentẽ diẽ.

Sextus de reparatione [illegible] hũani: ac [illegible] fidei ad humanitatẽ pertin[illegible]bus. De sacra[illegible] ecc[illegible] par[illegible].

Septimus est de pratica vtriusq̃ testamẽti: et de arte predicandi. De decẽ preceptis legis: de septẽ donis spiritus sancti: et septẽ operibus mie.

Octauus de consideratione cuiuslibet artis: scilz

De mathematica i gñali.	De agricultura.	De cura morbor: q vulgo incurabiles habentur
De eadem in speciali.	De lanificio.	
De geometria.	De venatione.	
De arithmetica.	De militia.	De phia naturali.
De musica.	De architectura.	De metaphysica.
De astrologia.	De nauigatione.	De theologia.
De perspectiua.	De medicina speculatiua.	De phia morali.
De arti. mechanicis: vz	De medicina operatiua.	De vtroq̃ iure.

Nonus liber et vltimus est de questionibus artificialibus: et ad mentẽ cuiuslibet artificis. De memoria: ac de Jesu xpo: et probatione christiane cõtra turchos et infideles cõfutãdo eor erroneas secta[illegible].

Opus aureum et omni laude dignissimũ: mira quadã rerum diuinarum: humanarumq̃ ac figurarum varietatẽ sparsum: qd Lauinheta regum ac principum dici potest: quoniam vt Horatij vtar verbis.

Eque pauperibus prodest: locupletibus eque
Eque neglectum pueris: senibusq̃ nocebit.

1523

Exordium

GAudent breuitate moderni: lóga enim solẽt sperni. Iccirco cóspiciẽs ego in latitudine entis diuersa diuersimode prolixe et obscure a doctoribus tradita (qđ quidem magnam infert mentibus hominum confusionem) ipse impulsus charitate statui omnia vt plures lineas ad vnum punctum reducere: qui quidem punctus est Christus benedictus: in quo omnia increata ⁊ creata tanq̃ in speculo relucent: et sic est conclusio conclusionũ: ⁊ omnium conclusio. Et quia iuxta illud Therẽtianũ. Nihil dictũ quin fuerit prius iam dictũ: iccirco non videbitur superfluũ si dicta aliorum repetã: ordinem tamẽ breuitatẽ et claritatem nostro m... nendo. Est autem miserrimi ingenij (teste Boetio) semper vti inuentis ... de se posse inuenire: ideo si aliquid noui in hoc opere a nobis inuentũ fuerit: gra- tias deo agam⁹: quoniã (teste Ambrosio) Omnis veritas a quocũq; dicatur sem- per a deo est. Sed ne diu lectores animo suspensos teneam: ad rem perarduam (eius diuisione prehabita) animum meum applicabo: ⁊ primo ponam tabulam generalem: cuius tenor talis est.

¶ De gramatica

Tabula.

Tabula.

¶ Finis tabule.

Raymūd

monec'

logica.

medici.

bonitas.

magnitudo.

duratio

Potestas.

sapia.

volūtas

virtus

veritas

gloria.

differētia.

cōcordātia.

cōtrarietas

principiū

mediū

minoritas.

equalitas.

maioritas.

finis.

Quāq̄ ars generalis illuminati doctoris magistri Raymundi omnes facultates potentia et habitu in se cōtineat: nos tamē eas q̄ in precedenti arbore ponuntur sigillatim (resecatis et dimissis omnibus supfluis) in hoc nostro opere enucleare statuimus: et primo grammaticam / que fundamentū est omnium aliarum facultatum.

Grammatica est ars recte loquendi: recteq̄ scribendi: cui⁹ finis est oratio congrua. ¶ Partes orationis sunt octo: nomen / pronomen / verbū / aduerbium / participium coniunctio / prepositio / et interiectio. ¶ Nomen est pars orationis declinabilis actum essendi cum casu significans: vt liber. Nomini accidunt quatuor: scilicet casus / numerus / declinatio / et gen⁹. ¶ Casus sunt sex: nominatiuus / genitiuus datiuus / accusatiuus / vocatiu⁹ / et ablatiu⁹. ¶ Numeri sunt duo: singularis qui de vno solo loquitur: vt liber. Et pluralis qui de pluribus: vt libri / librorum. ¶ Declinationes sunt quinq̄: prima facit genitium in e: vt sapientia sapientie. secunda in i. vt liber libri. tertia in is: vt homo hominis. quarta in us. vt manus. quinta in ei: vt species speciei.

¶ Et primo de prima declinatione.

Nominatiuo	a. as. am.
gtō	e.
dtō	e.
actō	am
vctō	a.
abltō	a.

P	
Ntō	e.
gtō	arum.
dtō	is.
actō	as.
vctō	e.
abltō	is.

¶ Nominatiuus terminatus in am facit vocatiuū et ablatiuum in am. vt adā / abraā. ¶ Nomen substātiuū in a. habens substātiuum in us. facit causa differentie datiuum et ablatiuum pluralem in abus / vt anima animabus.

¶ De secūda declinatione.

Singulariter: er. ir. ur. us. um.		Pluraliter	
Ntō		Ntō	i.
gtō	i.	gtō	orū.
dtō	o.	dtō	
actō	um.	actō	os.
vctō		vctō	
abltō		abltō	is.

¶ Exceptio in nominibus proprijs terminatis in ius fit vocatiuus in i vt Antonius Antoni. Cetera in us terminata faciunt vocatiuum in e. vt dominus domine. Deus tamen facit deus: ⁊ agnus agne / vel agnus.

¶ De tertia declinatione.

Singulariter: a. e. o. c. l. n. r. s. t. ⁊. x.		Pluraliter	
Ntō		Ntō	es.
gtō	is.	gtō	ū vł iū
dtō	i.	dtō	
actō	em	actō	
vctō		vctō	ibus
abltō	e vł i	abltō	

¶ Exceptio. magud eris / sitis tussis / heresis / vel hypocrisis / eclipsis / metropolis / neapolis / faciunt accusatiuū in im tantum.

¶ Alia exceptio. nomina neutra in al. ar. et e terminata adiectiua in er. vel is diuisim / aut coniunctim / neutrūq; in e. habentia / et nomina mensium ac in im tātum accusatiuum facientia in i. formant ablatiuum. ¶ Cetera vero cū his videlicet sal hostar / epar / far / lar / iubar / nectar / gausape / presepe: faciunt ablatiuum in e. Omnia tamen adiectiua vnius terminationis / ac etiā cōparatiua faciunt in e. ⁊ in i.

¶ De quarta declinatione.

Nõ	us.	P	Nõ	us.
gõ			gõ	uum
dõ	ui.		dõ	
acõ	um		acõ	
võ			võ	ibus
ablõ	u.		ablõ	

¶ Exceptio acus/portus/ficus/artus/tribus/partus/lacus/specus/quercus/veru faciunt datiuum et ablatiuum plurales in vbus.

¶ De quinta declinatione.

Nõ	es.	P	Nõ	es
gõ	ei.		gõ	erum.
dõ			dõ	
acõ	em		acõ	
võ			võ	ebus.
ablõ	e.		ablõ	

¶ Regula generalis. Omnia nomina neutra cuiuscunque declinationis sint/habent tres casus similes: videlicet nominatiuum/accusatiuum/et vocatiuum: et in plurali semper terminantur in a: communiter tamen facientia ablatiuum in i. tantum predictos tres casus in ia terminant/ et genitiuum in ium: et facientia ablatiuum in e. faciũt in a. et genitiuum in um.

G Enera sunt quinqȝ/vcȝ masculinū/vt hic petrus. femininū/vt hec musa. neutrum/vt hoc scānum. commune/l/ vt hic ;et hec homo. omne/ vt hic et hec et hoc felix.

De gñe.

G Enus cognoscitur significatione et terminatione: de significatione daf regula generalis sub qua plures sunt speciales: et est talis/ videlicet ꝙ omnia nomina actiue proprietatis masculini generis sunt dicenda: passiue feminini: indifferentis autem neutri.

P Rima regula specialis. Quecunqȝ nomina propria angelorum virorum mensium ventorum ꝛ fluuiorum. M.

S Cđa regula. Oia feminaꝝ noia insularꝝ arborꝝ ꝛ vrbiū. F. ¶ Ab hac excipiūf siler. N. dum⁹. rub⁹. spin⁹. pinaster ꝛ oleaster. M. i ū. tñ terminata. N

T Ertia regula. Omne nomē materialiter captū ꝛ noia fructuuȝ ꝛ lignorū. N. Excipiuntur racemus ꝛ dactylus. M. amigdala vero castanea ficus auellana glans nux. oliua pro arbore et fructu. F.

S Ecunda regula generalis contra illa que terminatione cognoscuntur datur talis. Qđ cōuenit masculinis post eorū primā ꝛ ꝓpriam impositionē. M. ꝛ qđ femineis. F. ꝛ qđ neutris. N. ꝛ qđ masculinis ꝛ femininis. C. qđ masculinis vo femininis ꝛ neutris. O. vt ptȝ discurrēdo poēs regulas speciales.

P Rima regula specialis a terminatione sumpta. Omnia noia prime declinationis in a terminata. F. vt sapientia. ¶ Excipiunf planeta: ꝛ cometa. M. mamona manna ꝛ pascha. N. ac etiaȝ q̄dam deriuatiua a verbis seu participiis vt aduena: ꝛ dicta ab officijs vt papa scriba a. patria/ vt francigena ꝛ ab imitatione vt priscianista thomista ꝛc. et omnia hec secundam regulam generalem seruant.

S Ecunda regula specialis. Quecunqȝ noia terminata in o sunt. M. vt leo excipiuntur caro religio et noia in do vl. go. o. i i mutantia in gtio: ac etiā noia verbalia in io .terminata. F. ordo tñ ꝛ cardo. M. hō nemo ꝛ margo. C. cetera in vocali terminata. N. vt thema. cubile sinapi ꝛ cornu.

T Ertia regula. Quodcūqȝ nomē in er. vt magister. i ir. vt vir. i or. vt amor ꝛ in vs scđe ꝛ quarte declinationis vt dñs ꝛ visus. ac etiam in es tertie declinationis crescens in genitiuo vt limes. ꝛ in os. vt flos. M. excipiuntur spintes iter ruder ꝛ cancer pro morbo cor ꝛ marmor. N. arbor ꝛ dos. F. ꝛ os oris sine ossis. N. sinodus herem⁹ hum⁹ aluus abissus papirus dom⁹ tribus man⁹ ac⁹. F. vulgus pelagus ꝛ cs. aer: s. N. quies seges teges cōpes ꝛcetera in es. F. meridies verres. M. ꝛ hic vel hec dies dubī.

Q Uarta regula. Omnia noia in as vt pietas. in is vt auis ꝛ etiā nomen in us tertie declinatiōis crescēs in gtīo. n. qȝ retinēs vt pec⁹: ꝛ cōiter noia cōsonā añ. s. habentia vt ars ꝛ terminata i x. vt lex. F. ¶ Ab hac excipiuntur adamas elephas. M. vas fas ꝛ nephas. N. molaris caulis edulis follis fustis vnguis postis orbis mēsis ensis vmis ac etiā hñtia. n. vel c. (vt panis ꝛ piscis) añ. is ꝛ illa q̄ in gtīo crescūt. M. vt lapis: preter iaspis lis. F. ꝛ interc⁹. O. ius rus crus ꝛ thus. N. mus vero mons pons fons mare stirps dens ceps oriens occidēs torrēs serpens et ps polisyllabuȝ. M. grex tñ calx pedis fenix bombix ꝛ polisyllaba in ex

z ar/vt pulex z niticorax.M.preter o.forfex/forpex z lodex.F.Calix.M.

Quinta regula. Quodlibet nomē i.us tertie declinationis.n.i gtō nō reti nēs vt tps: z noia ber vt vber pro mamilla.i ver vt cadauer.ac et ier fetum terre significās vt tuber z in ar vt calcar.l ur vt guttur in.c.vt lac.l.vt mel.m.templum.n.et.in.t.vt caput.N.vetus tamen.O. lepus.M.venus.F.Iber cucumer puluer sotular sal pro sapientia sol pecten ren. et splen. ac etiam canō.M.

Sexta regula. Epicenū gen⁹.i.pmiscuū sub vna voce vtrūq3 sexū signat. vt aqla coruus: nola tñ duum generum diuisim vt hz z hec finis sunt icerti g. teste prisciano.

De etheroclitis.

Nomen etheroclitū est illud quod diuersis modis cō:tra regulas gñales declinaf:et sunt multiplicia: vt in sequētibus pz. ¶ Ut ntō Jesus gtō dtō vctō z abltō iesu actō iesum. ¶ Sibil⁹/Ifernus/pile⁹/loc⁹/z iocus/in singulari. M.i pl'ali vo.N.locos aūt z iocos inuenies. ¶ Rethorica supellex: ethica thopica zizania bucolica georgica i singulari.F.i pl'ali aūt.N. ¶ Celū porrū rastrū filū capistrū z frenū i singulari.N.z in pl'ali vero.M. ¶ Ne cis/dapis/precis/ frugis/opis/ola ista sunt sine rectis. ¶ Sol aer mūdus a cēt sitis mors vita fames/lux/gula/fama salus/hum⁹/par/ples/z sobolcs.plurali numero carent. ¶ Mel rus mare e3 vina ordea i plurali carēt gtis dtis z ablatiuis. ¶ None kalende inducie idus nundine primicie reliquie blandicie diuicie delicie nuptie plr tm declinantur menia iunges pcordia arma z spōsalia. ¶ Uas vasis tertie declinatiōis vasa vasoz.z.vis vim vi i singulari tm hz i plurali tñ totū retinet. ¶ Noia i u.terminata i singulari sunt indeclinabilia: s3 i pl'ali quartā declinana sequūf. ¶ Noia iterrogatiua vt qs distributiua vt ois relatiua/vt q infinitiua vt qsq3 negatiua vt null⁹ carēt vctis. ¶ Noia numeralia hoc mō declinantur pluraliter. Ntō duo due duo: gtio duoz duaz duoz zc. ¶ Pluraliter ntio hi z he tres z hec tria gtō hoz z harum: z hoz trium.zc. ¶ Deinde datur regula q a tribus vsq3 ad cētū ois.g.z idecinabilia sunt vt plr ntio hi z he z hec quatuor gtio hoz z harū z hoz qnatuoz z sic de aliis: vt viginti triginta octuaginta nonaginta centum ducēti/te/ta: tricēti/nōnigēti mille: hec duo milia horum duoz m liū zc. ¶ Dat regula q cūq3 plurificari nō possunt numero plurali carēt z eō. ¶ Et nota pm p'scianū q si nomē aliqd cōponaf ex duob⁹ rectis vt respublica vterq3 declinatur si autem ex duobus obliquis vterq3 manet indeclinabilis vt huiusmodi si ex recto z obliquo rectus solū declinaf vt pf̄fami.

De cōparatiuis.

Comparatiuū nomen est illud quod cum intellectu sui positiui z magis aduerbio significat: et formatur a nominibus adiectiuis scđe aut tertie declinationis quorum proprietas potest augeri vel minui. ¶ In nominib⁹ secunde declinationis formatur.a.genitiuo per additionem de or z us.sicut hic et hec albior et hoc albius. ¶ Et in nominibus tertie a datiuo: vt forti addita or z us fit hic et hec fortior et hoc fortius: preter habentia vocalem ante vocalem: quia tunc formatur per magis vt strenuus magis strenuus: et pius magis pius: z preter bonus melior: magnus maior paruus minor multus plus munificus: munificentior magnificus magnificentior sinister sinisterior dexter dexterior. ¶ Comparatiuū construif cū ablatiuo vel cum nominatiuo et q̄ vt

petrus est doctior Joāne vel ꝙ Joānes: ꝛ oēs casus hꝫ quos suus positiuus.

De superlatiuis.

Superlatiuum nomē est illud qđ hꝫ intellectū sui positiui cū valde aduerbio: ꝛ formatur a genitiuo in noīb⁹ scđe declinationis p additionē de. s. ꝛ simus ꝑter bonus/optim⁹/malus/pessim⁹/magn⁹/maxim⁹: paruus/minim⁹/multus plurimus. ¶ In noibus vero tertie formaṫ a genitiuo p additionē ꝫ de simus ꝑter facilimus/agilim⁹/gracilim⁹/humilim⁹: similim⁹ ꝛ construiṫ cū genitiuo plurali vel cū gtīo nominis collectiui vt petrus est doctissimus romanorū vel populi romani. ¶ Nomē substantiuū est illud qđ declinaṫ per vnum articulū vt hic petrus/vel per duos vt hic et hec homo. ¶ Nomen adiectiuum: est illud qđ declinatur per tres articulos vt hic ꝛ hec et hoc felix vel p tres varias terminatiōes: vt nominatiuo er vel. us. a um. genitiuo. i. e. i. datiuo. o. e. o. accusatiuo um. am. um. vocatiuo. er vel. e. a. uꝫ. ablatiuo o. a. o. et pluraliter nominatiuo. i. e. a. genitiuo orum arum orum datiuo is accusatiuo os. as. a. vocatiuo. i. e. a. ablatiuo. is. ¶ Nomen relatiuum est rei ante late recordatiuum. ¶ Antecedēs est illud de quo relatiuū facit recordationem. ¶ Nominatiuo qs vel q que qđ vel qd genitiuo cui⁹ dtio cui accusatiuo quē quā quod vel quid ablatiuo a quo a qua a quo ꝛ plr nominatiuo qui que qua vel q̄ gtio quoꝝ quaꝝ quorū datiuo qbus accusatiuo quos quas que vel qua ablatiuo a quibus. ¶ Nota quod quedā sunt nomina verbalia que ab vltimo supino formantur vt amatu. u. in. or. fit amator tor l trix fit amatrix ꝛ v. l i. fit amati addita. o. fit amatio ac ēt addita uus fit amatiu⁹. a. um. ꝛ amo as. s. remota fit ama addita bilis fit amabilis. le. nola vō patronimica vt petronila i. filia petri diminutiua vt regul⁹. ꝛc. l vocabularijs adꝑplenū inuenies. ¶ De regimie noīm daṫ rła gñalis ꝙ quotiēscūqꝫ post nomē substātiuū vel adiectiuū aut istud vbū suꝫ es fui venit habitudo de: de: talis dictio poni dꝫ i gtō: si vō de. a. l dtō accusatiuus vō nullo mō a noie regi pt absqꝫ figura vel ꝑpositione subintellecta vocatiuus scđe persone impatiui iūgitur: ablatiuus ex vi alicuius cause regi potest aut mediante aliqua prepositiōe: regere tamen nunꝙ sed absolute quandoqꝫ ponitur.

De pronomine.

Pronomē est ps orōnis declinabilis q̄ p noie ponitur. ¶ Quindeci sunt pnoīa/octo ꝑmitiua vꝫ ego tu sui ille iste ipe hic is. ¶ Et septē deriuatiua vꝫ me⁹ tu⁹ su⁹ nr ꝛ vester nr̄as ꝛ vr̄as ꝛ declinaṫ sic. ¶ Ntō ego gtō mei dtō mihi actō me abltō: a me ꝛ pluraliter ntō nos gtō nostrū vel nr̄i dtō nobis actō nos abltō a nobis: ¶ Ntō tu gtō tui dtō tibi actō te vctō tu abltō a te ꝛ plr̄aliter ntō vos gtō vestrū vel vestri dtō vobis actō vos vctō vos abltō. a vobis. ¶ Gtō sui dtō sibi actō se abltō. a se ꝛ l plr̄ali sir. ¶ Ntō hic hec hoc genitiuo hui⁹ dtō huic. actō hunc hāc hoc abltō ab hoc ab hac ab hoc ꝛ plr̄aliter ntō hi he hec genitiuo horū harū horū dtō his actō hos has hec ablatiuo ab his. ¶ Nominatiuo ille illa illud iste a ud ipse ipsa ipsum cū his noibus nullus sol⁹ alter neuter alius totus et vnus faciunt genitiuum in ius diuisas sꝫ .is ea. id in ius syllabam et datiuum in. i. cetera vero regulariter declinantur.

De verbo.

Verbū ē ps orōnis declinabilis actū operādi cū tpe significās. ¶ Verbo accidūt qtuor vꝫ modus. tps ꝯiugatio ꝛ gen⁹. ¶ Modi vboꝝ sunt qnqꝫ idicatiuus/impatiuus/opatiu⁹/subiūctiuus: ꝛ ifinitiu⁹. ¶ Tpa sunt qnqꝫ pn̄s

pteritũ imperfectũ pteritũ pfectũ pteritũ plusq̃ pfectũ & futurũ. ¶ Persone sunt tres. Prima vt amo. secunda vt amas. tertia vt amat. et in plurali similiter.

Omnia nomina pronomina ac etiam pticipia tertiarũ psonarum sunt pter ego qđ est prime & tu cũ oib⁹ vocatiuis scđe. ¶ Coniugationes sunt quatuor prima habet as in scđa persona presentis indicatiui scđa es tertia. e. ante re in infinitiuo quarta vero. i. Regula generalis.

Quecunq verba prime coniugationis mittunt preteritum in aui & supinũ in atũ vt amo. ¶ Excipiuntur crepo tono domo veto cubo ui itum neco tñ vi/rum/seco. cui ctũ do dedi datũ sto steti statũ iuuo iuui iutũ frico cui ctũ de carentibus. supinis duo inueniunt vcz aestuo as aui & mico as cui. De prima coniugatiõe datur regula.

Prima rła scđe 2iugatiõis. Oia vba scđe cõiugatiõis terminata in beo ceo. reo. leo. et eo i vi diuisas faciũt pteritũ & in itũ supinũ vt habeo taceo mereo valeo & moneo. ¶ Ab hac regula excipiuntur iubeo si sum doceo cui do ctum misceo cui xtũ mulceo si sum torreo torrui tostum hereo hesi esum et leo habens mutam ante leo cum suis compositis cui etũ neo neui netum maneo si sum teneo ui tum.

Scđa regula. Quodlibet vbũ i deo vocali pcedenti et i geo. l. vel. r. antecedẽte si sum vt rideo fulgeo & turgeo excipe sedeo video vdi sum &c. 1 deo geo in vi diuisas mittunt preteritum & in itum supinum vt candeo frigeo excipiuntur prandeo di sum vel pransus sum pendeo spondeo tondeo mordeo prima sillaba preteriti geminata di sum augeo auxi auctũ lugeo luxi luctum.

Tertia regula. Quocũq vbũ in eo aut teo terminatum in vi diuisas facit preteritum & in sum supinum vt censeo pateo.

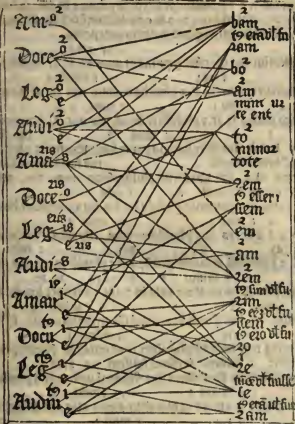
Quarta regula. Uerba generaliter in eo vocali precedenti eo in vi syllabã mittunt preteritum & in tum supinũ vt moueo cieo preter torqueo si sum.

Quinta regula de carẽtibus supinis. Omnia verba terminata in meo. vt tumeo ui. & in peo vt tepeo ui & studeo studui. si rideo di luceo xi cõniueo. ui. xi et generaliter omnia verba neutra huius secunde in vi diuisas preteritum mittentia carent supinis preter placeo noceo valeo doleo soleo taceo pateo lateo & mereo.

Prima regula. Quodlibet verbum tertie coniugationis in bo aut gio terminatum mittit preteritum in bi aut gi et supinum in itum vt bibo fugio excipe scribo nubo psi tum cũbo cum suis cõpositis cubui itum. De tertia coniugatione.

Secunda regula. Omne verbum in go. si. r. precedat go. ac in cio et verbum desideratiuum in so ac essam verbum in do vocali precedente do si sum. si. n. vero precedat cum omni verbo in dio di sum vt spargo quacio. viso. rado mando: et fodio. Excipiuntur cado cecidi cassum cedo cessi cessum edo edi esum comedo. di. stum. et composita de. do. das. didi ditum et ceterum in so. iui itum vt queso et pinso facit pinsui pistum tendo tetendi tensum tundo tutudi tusum vendo vendidi itum credo credidi itum.

Tertia regula. Uerba in co. cio. bo. & quo et cetera in go, xi ctũ vt duco elicio mutando. i. in e. trabo coquo et pungo preter ico ici ictum vinco vici ctum. pco si sum. & co si. s. precedat relicto. s. in pterito ui itum vt agnosco iacio facit ieci ctũ cõijcio cictũ facio cũ suis 2positis eci actũ ago egi actũ lego egi ctũ

Am
Doce
Leg
Audi
Ama
Doce
Leg
Audi
Amau
Docu
Leg
Audiu
bam
aam
bo
am
te ent
to
tote
em
em
am
em
im
ssem
ero
re
le
am

Nota ꝙ oīa tpa verborū ⁊ eorū modorū formant a trib⁹ p̄soīs: vʒ a pͥa ⁊ scđa p̄ntis idicatiui modi: ac etiā a pͥma p̄teriti pfecti p remotionē additionē vel mutationē. a pͥa formant futurū optatiui: ⁊ p̄sens cōiunctiui in pͥa ⁊ scđa cōiugatione: p remotionē de o ⁊ p additionē de em. in prima. ⁊ de am. in scđa. in tertia vero ⁊ in quarta p mutationem de o. in e. ⁊ additionē de bam. formant preteritum imperfectum indicatiui. vt patet in figura ante posita.

De mō cōiugādi p oēs cōiugatiōes et primo per p̄mam.

ꝛ ris ꝛ ꝛ mini
Indicatiuo mō tpe p̄nti. p primā vt amo as at ⁊ pluraliter amus atis
ꝛ ꝛ risꝛ ꝛ mini ꝛ
ant Per scđaʒ vt doceo. es. et. ⁊ pluraliter emus etis ent. ¶ Per tertiā ⁊ quar
ꝛ ꝛ ris ꝛ ꝛ mini ꝛ
tam vt lego audio is it. ⁊ pluraliter imus itis unt. ¶ Preterito iper. p oēs
ꝛ ris ꝛ ꝛ mini ꝛ tus fui fuisti fuit
bam bas bat et pluraliter bamus batis bant Preterito pfecto i isti it. ⁊ plu
ti fuim⁹ fuistis fuerūt tus fuerā fueras fuerat
raliter imus istis unt Preterito plusꝙ̄ pfecto ram ras rat ⁊ pluraliter
ti fueram⁹ fueratis fuerāt a ꝛ eris ꝛ ꝛ mini ꝛ
ramus ratis ant Futuro in p̄ ⁊ scđa bo bis bit ⁊ pluraliter bimus bitis būt
a a ꝛ eris ꝛ ꝛ mini ꝛ
in ʒ vero ⁊ 4 am es et: ⁊ pluraliter emus etis ent. ¶ Imperatiuo mō tpe
aʒ aʒ a re ꝛ ꝛ mini ꝛ
p. ad 2 ⁊ ʒ personā in p cōiugatiōe. a. et ⁊ pluralr mus etis ent Futuro to
r minor ꝛ a are re re a re
tu vel ille ⁊ pluralr mus atote anto in 2 aut ʒ e vt doce lege in 4 vero i. vt au
re ꝛ ꝛ mini ꝛ ꝛ ꝛ minor ꝛ
di at amus te ant Futuro to tu vel ille amus tote vnto. ¶ Optatiuo mō
ꝛ ris ꝛ ꝛ mini ꝛ tus fuisseʒ
tpe p̄nti vtinā rem res ret ⁊ pluraliter rem⁹ retis rēt. p̄terito plusꝙ̄ pfecto sseʒ
fuisses fuisset i fuissem⁹ fuissetis fuissent a ꝛ risꝛ ꝛ mini ꝛ
sses set ⁊ et pluraliter ssem⁹ ssetis sent Futuro i p em es et ⁊ plurlr em⁹ etis ent
a a ꝛ ris ꝛ ꝛ mini ꝛ e
in 2 vero tertia ⁊ 4 am as at pluraliter amus atis ant Cōiūctiuo mō tpe pe
a ꝛ ris ꝛ ꝛ mini ꝛ ꝛ ris ꝛ
senti in p cū em es et: ⁊ pluraliter emus etis ent in alijs vero cū am as at ⁊ plu
ꝛ mini ꝛ ꝛ ris ꝛ ꝛ mini ꝛ
raliter cū am⁹ atis ant p̄terito iperfecto rē res ret pluraliter rem⁹ retis rent
tus fueriʒ fueris fuerit ti fuerim⁹ fueritis fuerint tus fuissē
p̄terito pfecto cū riʒ ris rit pluraliter rimus ritis rint p̄terito plusꝙ̄ pfecto sses
fuisses fuisset ti fuissem⁹ fuissetis fuissent t⁹ fuero fueris fuerit ti fuerim⁹
sses set: pluraliter ssemus ssetis ssent. Futuro ro ris rit. ⁊ pluraliter rimus
fueritis fuerint ri t⁹ fuissem iri
ritis rint. Infinitiuo modo re p̄terito plusꝙ̄ perfecto isse futuro tum ire.

Verba defectiua sunt illa q̄ nō seruāt ꝑdictas regulas vt sunt hec.sum.es.
est:fero fers fert.volo vis vult:malo.ꝛc.ꝛ coiugant̄ sic. ¶ Indicatiuo mō De verbis de
tpe p̄senti.suȝ es.est ꝛ pluraliter sum⁹ estis sunt:p̄terito iperfecto.erā.eras.erat ꝛ fectiuis.
pluralr̄ eram⁹.tis.ant.p̄terito pfecto.fui .fuisti fuit:ꝛ pluralr̄ fuim⁹ stis fuerūt
p̄terito plusq̄ pfecto fuerā.as.at.ꝛ pluraliter fueram⁹.atis ant.futuro.ero.eris
erit.ꝛ pluraliter erimus eritis erūt.¶ Imperatiuo mō t.p.sis sit ꝛ pluraliter si
mus este sint Futuro esto tu vel ille ꝛ pluraliter simus estote sunto . ¶ Optati
uo modo.t.p.ꝛ p̄terito iperfecto vtinā essem es set ꝛ pluraliter vtinaȝ essemus.
tis.sent.p̄terito pfecto ꝛ plusq̄ pfecto vtinā fuissem es set ꝛ pluraliter vtinā fuis
semus.tis.sent:futuro vtinā sim sis sit:ꝛ pluraliter vtinā simus sitis sint. ¶ Cō
iunctiuo modo.t.p.cū sim sis sit ꝛ pluraliter cū simus sitis sint : preterito impfe
cto cum essem ses set ꝛ pluraliter cum essemus tis ent Preterito pfecto cum fue
rim.ris.rit ꝛ pluraliter cum fuerimus ritis.rint.preterito plusq̄ perfecto cum
fuissem es set et pluraliter cum fuissemus tis.ent:futuro cuȝ fuero.ris.rit.ꝛ plu
raliter cum fuerimus fueritis fuerint . ¶ Infinitiuo modo.t.p.esse preterito p
fecto ꝛ plusq̄ perfecto fuisse futuro caret.¶ Gerundia essendi essendo essendū
participia vnum veȝ ens.¶ Indicatiuo. t.p.Fero fers fert ꝛ pluraliter ferimus
rtis erunt p̄terito pfecto tuli in presenti iperatiui fer ferat ꝛ pluraliter feramus
ferte.ꝛc.in futuro ferto tu vel ille:in p̄senti infinitiui ferre in ceteris tēporibus
tertiā coiugationē seqtur.¶ Indicatiuo modo.t.p. Volo vis vult ꝛ pluraliter
volum⁹ vultis volūt impatiuo caret in p̄senti optatiui ꝛ i p̄terito impfecto cō
iunctiui vtinā vellē ꝛ cū vellem in futuro optatiui ꝛ in p̄senti coiunctiui vtinaȝ
velim ꝛ cū velim in īfinitiuo velle in ceteris vero tpibus p tertiā coiugationem
vna cum nolo ꝛ mallo coniugatur.¶ Indicatiuo edo edis vel es edit vel est:et i
presenti impatiui edat ꝛ pluraliter edamus edite futuro edūto infinitiuo edere
in ceteris tertiā coiugationē sequit̄.¶ Indicatiuo.t.p.fio fis fit ꝛ in preterito p
fecto factus fui in p̄senti optatiui ꝛ in preterito imperfecto coiunctiui fierē fie
res ꝛ in pn̄ti infinitiui fieri ꝛ in supinis factū factu in ceteris tēporib⁹ quartā cō
iugationē seqtur.¶ Odi noui cepi ꝛ memini sunt p̄teriti pfecti idicatiui modi
ꝛ oīa tpa q̄ ab ipsis formari possunt retinēt:ceteris vero carent:memini aūt hȝ
in futuro iperatiui memēto ꝛ memētote ꝛ nota ꝙ scd̄ȝ aliquos tēpora q̄ formā
tur a predictis cetera p ordinē iportant in p̄mis tū p̄teritū pfectū indicatiui pre
sens eiusdem ꝛ seipsum significat ꝛ p̄teritum plusq̄ pefectū:p̄teritū iperfectū et
sic de aliis.¶ Aue auete aueto auetote.Salue saluete salueto saluetote dico du
co ꝛ facio cuȝ compositis faciūt in p̄senti impatiui dic duc fac.¶ Queso in plu
rali solū hȝ q̄sum⁹ ꝛ hec de verbis irregularib⁹.Consulo tū principiātib⁹ ne ibi
terant tēpus dū tū regularibus sinonimis vti possint vt loco de fero fers porto
as aut gero geris ꝛ sic de aliis quibus mediantibus alia postmodū per scipsos
adipisci poterunt.sum es fui tamen est necessariū:cuȝ sit generalis regula ad oia
alia vt patet cuilibet bene intuenti.

Omne verbuȝ aut est personale aut ipersonale:psonale hȝ tres psonas taȝ De generib⁹
in singulari q̄ in plurali:ꝛ est multiplex videlicet substantiuum vocatiuū verborū ꝛ eo
actiuum:passiuum:neutrum:commune ꝛ deponens. rū naturis.

De substantiuis.

Verba substantiua sunt tria sum fio et existo: et eorum vim habentia sunt ambulo/sto/sedeo/incedo: et habent talem naturam quod volunt ante se et post nominatiuum et composita de sum es fui: sunt absum/adsum/ desum/ insum/ intersum/possum/presum/psum/obsum/subsum/ et supersum / et volunt nominatiuum ante se/datiuum vero post: preter possum quod exigit infinitiuum.

De vocatiuis

Verba vocatiua sunt quinque: videlicet vocor/ dicor/ nominor/ nuncupor/ et appellor: et habent talem naturam sicut verba substantiua.

De actiuis.

Verbum actiuum terminatur in o. et potest de se facere passiuum in or. vt amo addita r. fit amor: et habet talem naturam/ quod vult nominatiuum ante se in persona agente: et accusatiuum post se in persona patiente: de speciali tamen natura quedam volunt genitiuum vel ablatiuum: et sunt verba pertinentia ad accusationem/ damnationem/ reprehensionem/laudem/vel vituperium. Alia sunt que ratione acquisitionis volunt datiuum: et quedam dicuntur transitiua/que post se duos regunt accusatiuos: et sunt verba pertinentia ad doctrinam/petitionem/ et deprecationem: sunt etiam quedam effectiua que post se regunt ablatiuum vt verba pertinentia ad priuationem/ expoliationem/ponderationem/allevationem/ et ornatum. Alia sunt que mediante prepositione a. vel ab. regunt ablatiuum: et sunt verba pertinentia ad receptionem/ susceptionem/liberationem/vel absolutionem.

De passiuis.

Verbum passiuum terminatur in or: et potest dimittere r. et redire in suum actiuum: vt amor r. remota fit amo: et habet talem naturam quod vult nominatiuum ante se/ in persona patiente: et ablatiuum post se a. vel ab mediante. De natura tamen speciali datur regula quod qualemcunque casum regit verbum actiuum post se de natura speciali eundem regere potest verbum passiuum ab eodem descendens.

De neutris.

Verbum neutrum desinit in o. et non potest facere de se passiuum in or. et est multiplex: vt in sequentibus patet. ¶ De possessiuis que post se genitiuum vel ablatiuum volunt: et sunt egeo es. indigeo es careo es. abundo as. affluo is. erubesco as. satago is. et memini meministi. ¶ De acquisitiuis que post se regunt datiuum: vt seruio is. faueo es. aspiro as. benefacio is. derogo as. detraho is. hereo es. obuio as. occurro is. subuenio is. prouideo es. placeo es. indulgeo es. obtempero as. caueo es. repugno as: consulo is. satisfacio is. incumbo is. ¶ De transitiuis que accusatiuum regunt: vt aro as/ semino as. vindemio as. planto as. sero is. comedo is. ceno as. poto as. bibo is. digero is. mingo is. neo es. glomero as. suo is. tero is. implico as. certo as. edifico as. pungo is. puto as. ¶ De effectiuis que post se ablatiuum regunt: vt caleo es. gaudeo es. pingueo es. paueo es. frigeo es. albeo es. nigreo es. stupeo es. ¶ De absolutis que nullum casum post se exigunt: vt viuo is. pereo is. occido is. dormio is. deficio is. surgo is. resto as. trado is. nauigo as. volo as. ¶ De neutropassiuis que eandem habent naturam cum verbis passiuis: et sunt exulo as. liceo es. vapulo as. veneo is. nubo is.

De communibus.

Verbum commune desinit in or/ et non formatur a verbo desinente in o. et duplicem habet significationem/actiuam videlicet et passiuam: et quod generaliter omnia verba terminata in or carent preterito: supplent tamen ipsum per participium preteriti perfecti: et sum es fui: et verba communia ac etiam deponentia formant supinum ex analogia fingendo vocem actiuam: vt letor aris. leto letas letatum.

tas leta tū:excipiunt tñ aliqua q̄ suis locis ponēt.verba comunia sunt largior ris/experior is exptū veneror aris moror aris/osculor aris bortor aris/criminor aris / amplector eris amplexum /interpretor aris/ hospitor aris.

De verbis deponentibus.

Verbū deponens terminat in or ꝛ nō format a verbo terminato in o ꝛ est multiplex:nam quoddam dicitur possessiuū qd regit gtm̄ post se vt recor dor arꝫ/ reminiscor eris/obliniscor eris oblitū/misereor eris misertū.❡De acqsitiuꝫ q̄ datiuū p⁹se regūt/vt auxilior aris/iiurior aris/emulor aris/opitulor aris/ blandior is/adulor aris/minor aris.❡De transitiuis que post se accusatiuū volunt vt sequor eris secutum aggredior eris gradior eris gressum reor reris ratū/ opinor aris/arbitror aris/fateor eris fassum/vlciscor eris vltuꝫ /adipiscor eris adeptū/consequor consequeris cōsecutum/nitor eris nisum vel xuꝫ/loquor eris utum.❡De effectiuis que post se ablatiuum regunt vt vtor,is vsum/ abutor eris fruor eris fructum/fungor eris/potior iris potitum/vescor eris tristor aris/ irascor eris /verecundor aris /amentor aris/miror aris.❡De absolutis que nullum casum post se regunt vt expergiscor eris experrectum morior iris/iocor aris nugor aris venor aris piscor aris labor eris lapsum.❡De deponentibus passiuis que talem naturam babent sicut verba passiua vt orior oriris ortum irascor eris iratum patior eris passum.

De verbis ī personalib⁹.

Verbum impersonale est duplex videlicet actiue vocis qd terminatur in .t. ꝛ passiue vocis in tur:actiue vocis est multiplex:nam est interest et refert quando ordinantur cum infinitiuo volunt ante se genitiuum exceptis genitiuis quorūdā pronominū loco quorum ponuntur mea tua sua vestra ꝛ nostra. ❡Hec tamen libet placet vacat liquet accidit suppetit euenit cōtingit ꝛ restat qñ ordinantur cū infinitiuo volunt dtm̄ ante se.Ista vero videlicet oportet iuuat delectat ꝛ decet qñ babent post se infinitiuum volunt ante se accusatiuum. ❡Miseret penitet tedet pudet/ꝛ piget volūt añ se accusatiuū in persona patiēte:ꝛ post se genitiuum in psona agente.❡Verbū impsonale passiue vocis vult ante se ablatiuum a vel ab prepositione mediante.

De īfinitiuo.

Infinitiuus construitur cum accusatiuo ante se psone agentis in actiua significatione et in passiua persone patientis:post se vero construit cum casu sui verbi.

Regula generalis .Quecunqꝫ casum regit verbum personale post se eūdem regit gerundium supinum/ꝛ participium:ante se tamen nullam babent naturam.

De pticipio.

Participium est pars orationis declinabilis actum operandi cum casu significās ꝛ est duplex actiue vocis et passiue,actiue est duplex/videlicet presentis ꝛ futuri: participium presentis formatur a prima persona preteriti imperfecti per mutationem de baꝫ in ns/vt amans:participiū vero futuri formatur ab vltimo supino per additioneꝫ de rus vt amatu addita rus fit amaturus participium tamen passiue vocis babet duo tempora videlicet preteritum ꝛ futurum preteritum formatur ab vltimo supino per additionem de s vt amatu addita s fit amatus:futuruꝫ vero a genitiuo presentis participij vt amātis tis mutata in dus fit amandus.

De aduerbio.

Aduerbium est pars orationis indeclinabilis actum operandi determinans: cuius significationes multe sunt: nam quedam sunt aduerbia interrogandi vt quo qua vbi et vnde:ideo querentibus per quo respondendū est per hec aduerbia huc illuc istuc intro foras:nomina tñ propria vrbium in accusatiuo ponuntur vt:pergo romam.rc.nomina appellatiua etiam in accusatiuo cum in vel ad vt vado in vineas vel ad vineam:per qua respondendum est per hec aduerbia hac istac illac.nomina propria vrbiū ponūtur in ablatiuo vt transiui roma :appellatiua vero in accusatiuo cū per vt transiui per plateā. ¶ Per vbi respondendum est per hec aduerbia hic istic illic intus foris alibi alicubi.rc.nomina vrbium r oppidorum prime r secunde declinationis in genitiuo ponuntur vt papa est rome vel in accusatiuo mediante ista propositione apud vt vixi apud forum :nomina vero tertie declinationis in ablatiuo si sint propria vrbium vt mansi auinione:r in pluraliter declinatis vt athenis pisis rc.appellatiua vero in ablatiuo cum propositione in. ¶ Per vnde respondetur per hec aduerbia hinc istinc illinc.rc.nomina vrbium in ablatiuo ponuntur vt venio roma r appellatiua de/a vel ab mediante.

De cōiūctiōe.

Coniunctio est pars orationis indeclinabilis que dictiones ac sententias coniungit:et est multiplex videlicet copulatiua vt r atq rc.disiunctiua vt vel siue.rc.conditionalis vt si.rationalis vt ergo.rc.

De ꝓpositione.

Prepositio est pars orationis indeclinabilis que alijs partibus coniunctim aut diuisim preponitur.prepositiones sunt in multiplici differentia . quedam deseruiunt accusatiuo r sunt ad ob per post cis citra trans vltra extra erga contra supra circum circa ante apud penes prope secus inter intra ꝓpter preter vsq versus circiter secūdū ¶ Deseruientes autem ablatiuo sunt a ab e ex de pro pre cum coram sine absq clam.

De interiectione.

Interiectio est pars orationis indeclinabilis animi affectum significans:r quedam sunt que significant admirationem vt.o.heu.timorem aut leticiam vt euax euge.dolorem vt heu .indignationes vt ve. ¶ De tribus principijs in grammatica consideratis:primum est concordare substantiuum cum adiectiuo que in tribus tenentur conuenire videlicet in genere numero r casu. In genere quod si substantiuum est masculini generis feminini vel neutri adiectiuus debet esse. In numero quod si substantiuum est numeri singularis vel pluralis adiectiuum debet esse. In casu quod si substantiuum est nominatiui casus genitiui vel datiui adiectiuum debet esse.Secundum principium est cōcordare suppositum cum verbo:suppositum est casus ante verbum cū quo in numero et persona tenetur conuenire. In numero ꝙ si suppositū est numeri singularis vel pluralis verbus debet esse . In persona quod si suppositum est prime secunde vel tertie persone verbum debet esse. ¶ Tertium principium est concordare relatiuum cum antecedente que in duobus tenētur conuenire videlicet. In numero r in genere. In numero ꝙ si antecedens est numeri singularis vel pluralis relatiuum debet esse. In genere quod si antecedens est masculini generis feminini vel.N.relatiuum debet esse:vt in sequenti oratione patet. ¶ Vbi quidem viri studio fer

uentes pape virtutes adamant que angelos et homines palam beatos reddũt.

De fine toti⁹ grammatice vz ō oratiōe congrua ⁊ ei⁹ cōstructiōe.

Oratio congrua est ordinatio dictionum perfectam sententiam demonstrans: cuius constructionis dantur regule: et in primis est regula generalis/videlicet quod eo modo ⁊ ordine quo dictiones concipiuntur et ordinantur in mente ordinari et exprimi debent in voce (Aristotele primo perihermenias id demonstrante) regule speciales dantur de constructione videlicet quod si vocatiuus est in oratione ab eo incipienda est constructio: et si deest/a nominatiuo: et postmodum a suo verbo cum quo conuenit deinde casus qui post se regitur ei addatur et genitiuus vel datiuus dictioni illum regenti: impersonale autem verbum si est/a suo casu precedente incohandū est. ad uerbium verbum aut participium immediate determinat/ prepositio cum casu cui deseruit ordinatur: hec omnia in predicta oratione patent.

De orthographia.

Quanq̃ orthographia sit vna pars grammatice et prior natura omnibus aliis: ex eo quod oratio constat ex dictionibus: dictio ex syllabis syllaba ex litteris: tamen quia omnes ad grammaticam accedentes prefatam partem fere per se notam habent: idcirco hoc in loco eam breuiter tractamus. ¶ Est enim orthographia ars docens quibus litteris vnaqueq̧ syllaba scribi connectiq̧ debet: et ex quibus syllabis dictio: ideo ars recte scribendi dicta est: adolescentes tamen in primis non querunt quid litera sit: quia vero est/eis sufficit nec quot litere sint: quoniam alphabetum id per se fert: ut de nomine vel figura nam ad hoc non indigent intellectu sed sensu: querunt autem de earum potestate et ordine: sunt enim omnes littere in duplici differentia: nam quedam sunt vocales vt. a. que in corde causatur. e. in gutture. i. in capite guttu ris. o. in faucibus ⁊. v. in labiis: et sunt etiam consonantes que ex vocalibus cō ponuntur sine quibus sonum habere non possent: nam. e causat. b. c. d. f. g. l. m. n. p. s. t. sed a causat. h. ⁊. k. solum. v. causat. q. alie autem videlicet. i. ⁊. o nihil causant: et ratio est: nam vbicunq̧ est maioritas et minoritas ibi est equalitas /teste Aristotele. sed in compositione consonantium est maioritas et minoritas vt patet: nam. e. plures causat consonantes q̃. a. et. a. q̃. v. et ratio est: quoniam. e. conuenit cum motu terre que plus habet de materia q̃ aqua: ⁊ a cum motu aque q̃ plus habet de materia q̃ aer. ⁊. v. cum motu aeris qui plus habet de materia q̃ ignis in quo nihil generatur: ideo. i. ratione acuitatis conuenit cum eo: et. o. cum cum celo: nam figuratur in ore ad similitudinem circularis figure: ⁊ sic non possunt esse plures vocales aut pauciores q̃ quinq̧. Consonantium autem alie mute vt. b. c. d. f. g. k. p. q. t. et alie semiuocales vt. l. m. n. r. s. dicuntur mute quia parum sonant: et semiuocales quia magis in formatione sonant: dici etiam possunt liquide quia sepe liquescunt. ¶ Diphthongi sunt quinq̧: videlicet ae au ei eu et oe. tota tamen difficultas huius partis consistit in ordinatione literarum/ retentione: mutatione; subtractione: et interpositione: de quibus dantur regule. prima quod omnis litera capitalis alicuius exordii vel tractatus dz esse magna: li

tera tamen nominis proprij vel officij significantis aliquam dignitatem quodam modo potest maiorari:est tamen aduertendum/quod nunquam A.confracta poni debet in medio dictionis:sed in principio.a.vero integra in qualibet parte.D. fracta in fine solum integra autem vbique.z.rotunda in fine:sed r longa in qualibet parte f.longa in principio aut medio.s.rotunda in fine tantum.

¶Secunda regula nulla consona geminari debet in principio/aut fine:in medio tamen causa asperitatis post vocalem geminari potest:vocalis autem vbique.

¶Tertia regula/nunquam.n.ante has consonantes b.m.p.imediate ordinari potest:sed loco eius ponitur m vt impono.etc.nec etiam inter m.et n .immediate ponitur p vt domne:sed per sincopam subtrahitur i de domine. ¶Quarta regula / quod d.ante q.in eadem dictione in c.mutari debet: vt quicquid et b.ante s.in p. vt nupsit.tamen mutatur in c (quo ad sonum/non autem quo ad figuram) quando cum alia vocali post t sequitur / nisi t ponatur in principio dictionis vel b.intermediet aut s.immediate precedat:et quando secunda persona alicuius verbi pronunciatur cum t sic est scribenda:sed prima non pronuncietur: vt sentio sentis. ¶Quinta regula /licet omnis dictio casualiter declinabilis desinens in aliquam istarum consonantium .c.l.n.t.r.retineat illam per omnes casus cetere autem mutantur/vel abijciuntur.¶Sexta regula omne verbum habens in prima persona presentis indicatiui aliquam istarum consonantium .l.p.s.x.retinet illam immutabilem per omnia tempora:et talis regula intelligitur de verbis regularibus. ¶Septima regula /quot numerale est :quod et quam relatiuum et quod quod coniunctio quam vero aduerbium.Item cum aduerbium dictio compositiua est:sed cum prepositio ablatiuo deseruit .tantum nomen:tamen autem aduerbium et ceni.tanquam aduerbium est:seu vero coniunctio:ad prepositio:sed at coniunctio.qd et id causales sunt:quit vo et it vba.¶Octaua regula/quod omnis prepositio si adiungatur alicui dictioni compositum auget/aut minuit/vel mutat.¶9.regula quando iste prepositiones ob ab sub componuntur cum dictionibus incipientibus ab aliqua istarum consonantium c.f.g.m.p.r.mutatur b/in easdem / in ceteris vero manet integra.¶10.regula quando ad componitur cum dictione incipiente ab f.si post f.ponatur consona remouetur d.si autem vocalis d mutatur in a et si addetur bis literis.c f g n l p r f t.mutatur in similem cui addatur in alijs autem retinetur .¶.11.regula quotienscunque ista prepositio dis componitur cum dictione incipiente ab aliqua istarum consonantium .c. f. p. f.t.integra manet in ceteris vero dis in di mutatur .¶.12.regula /con aduerbium quando inseparabiliter componitur cum dictione incipiente a muta /n.remanet vel mutatur in m.si cum liquida autem n.mutatur in similem liquidam excepta f si cum vocali subtrahitur. ¶.13.regula quando ista prepositio ex ordinatur cum vocali aut aliqua istarum consonantium c p t s integra manet.

Ars versificandi non est de essentia grammatice:sed emanans ab ea:nec etiam accentus sed a natura cuius ars quantitatem syllabarum presupponit:qua homines (obstante minerua) vti non valent :idcirco relinquendus est ab arte accentus ipse: nisi sit causa differentie que in paucissimis inuenta est.

Logica est

Ogica eſt ſcientia veri falſi q̄ʒ indagatrix (teſte Boetio) cuius finis et ſubiectum eſt argumentū vtibile: et ipſa eſt de ſecundis intentionibus iunctis primis: vt inquit Auicenna i ſua logica. ¶ Prima intentio eſt id quod actu primo intellectus vendicatur. ¶ Secunda qđ ſecūdo. ¶ In logica conſiderant̄ p̄ncipaliter inter alia: terminus/ propoſitio/ ſuppoſitio/ ampliatio/ reſtrictio/ ⁊ argumentum. ¶ Terminus ſm̄ Ariſtotelem ad placitum ſignificatiuus eſt in quem reſoluitur propoſitio/ ſignificare ad placitum eſt intellectū cōſtituere: ideſt aliquid a ſe ex voluntaria impoſitione intellectui repreſentare ex primo peribermenias. ¶ Terminorum alius cathegorematicus qui per ſe eſt ſignificatiuus. Alius ſincathegorematicus qui cū alijs eſt ſignificatiuus. ¶ Et quia rerum quedam ſunt vniuerſales: ⁊ quedam particulares: iccirco duplex eſt terminus cathegorematicus communis: videlicet qui ſub vna impoſitione plura ſingnificat: vt homo/ animal/ et diſcret⁹ ſeu ſingularis qui ſub vna impoſitione tantum vnum ſignificat vt petrus/ paulus vnde Ariſtoteles. dicimus enim ſingulare numero vnum: vniuerſale vero qđ in his ſingularibus eſt.

In libro đ diſciplina ſcholariū.

P̄rio prior.

in p̄rio peribermenias.

in tertio metaphyſices.

Niuerſale eſt vnū in multis verſabile/ ſeu verſatum/ ⁊ vnum preter multa: vnde Ariſtoteles quod commune eſt apud multa exiſtit: et diuiditur in genus ſpeciem/ differentiam proprium: ⁊ accidēs ¶ Genus eſt vnum in multis differentibus ſpecie de quibus in eo qđ qd p̄dicat̄ ¶ Spēs eſt illud vniuerſale qđ ſub aſſignato genere ponitur: vel qđ de pluribus differentibus numero in eo qđ quid predicatur. ¶ Genera priora ſunt naturaliter ipſis ſpeciebus: et differētijs/ differentie aūt et ſpecies his de quibus predicantur: et ſicut participatiōe ſpeciei (vt in eodem) plures hoīes ſunt vn⁹ homo: ſic et participatiōe generis (teſte Boetio) plura animalia ſunt vnum animal. ¶ Differentia eſt qua alterū differt ab altero: ſpecifica differētia cui cōpetit genus contrahere/ ſpeciē conſtituere/ eāq3 facere differre: ⁊ ſic genus eſt principium ſpecierū: genera enim p̄iacere op3: ⁊ iformata ſpecificis differētijs pficere ſpēs. vn̄ Ariſtoteles. gen⁹ ſumit̄ a materia/ differentia vero a forma: ⁊ ſpēs a cōpoſito: nam ſicut ex ereet figura conſtat ſtatua ſic ſpecies: teſte porphirio: ex genere ⁊ differētia. ¶ Propriū dicit̄ qđ ſoli ſpeciei immediate et oī indiuiduo mediate ſemp̄ cōuenit: nemo ꝓpriū dicit qđ cōtingit aliī ineſſe ſed vniuerſale eſt cui propria paſſio primo ineſt: ⁊ equaliter predicat̄ de illis que illo p̄ticipāt: equal̄r em̄ petrus et paulus riſibiles ſunt. ¶ Accidēs eſt qđ adeſt et abeſt preter ſubiecti corruptionē: ⁊ denominatiue in eo qđ quale predicatur: non idem eſt homini et muſico eſſe ex primo phyſicorum: hoc quidem permanet: illud vero non: iccirco de ipſo nulla eſt ſpeculatio accidentium tamen eſt ſcientia dum improprijs coordinationibus ſeorſum conſiderantur

De vniuerſalibus.

In ſeptimo metaphyſices.

Porphiri⁹ i ſuis vniuerſalibus.

Quinto metaphyſices.

Ariſtoteles p̄mo topicorum.

Ex q̄rto metaphyſices.

De predicamentis.

Predicamentum est ordinatio dictionum secundum sub et supra: et quia decem sunt genera generalissima: decem sunt predicamenta: videlicet substantia/quantitas/quando/qualitas/actio/passio/relatio, situs/ubi/et habitus. et in quolibet considerantur genera/species/et indiuidua. ¶ Generalissimum est super quod non est aliud superueniens genus. ¶ Specialissimum est post quod non est alia inferior species. ¶ Media inter generalissimum et specialissimum genera subalterna et species subalterne ponuntur: que duas habent habitudines. ¶ Indiuidua sunt post specialissima a quibus nulla erit predicatio (teste Aristo. in predicamentis) et hec omnia patent in arbore porphiriana posita in nono et ultimo libro. ¶ Substantia est primum ens/a quo omnia dependent: et ipsa est id cui proprie competit substare/et per se esse/et est duplex. prima et secunda. Prima est que magis substare dicitur quam secunda: et est substantia indiuidua/secunda vero sunt species et genera/species tamen magis est substantia/quam genus (teste Aristotele) ex eo: quia pluribus substat quam genus: et quia ad specificationem et indiuiduationem substantie specificantur/et indiuiduantur omnia accidentia iccirco in qualibet coordinatione accidentium figurari potest similis figura illi que in predicamento substantie figuratur. ¶ Quantitas est ens mensuratiuum substantie. ¶ Quantitatis aliud continuum aliud discretum. Continuum est cuius partes copulantur ad unum terminum communem. Discretum est cuius partes non copulantur ad unum terminum communem. Item quantitatum alia virtutis/alia mollis/et utraque est continua et discreta/mollis quantitas diuiditur in lineam/superficiem/profunditatem/corpus/tempus/et locum/discreta autem in numerum et orationem. ¶ Quando est duratio rei secundum eius permanentiam: vel est dispositio derelicta in re temporali ex adiacentia temporis ad rem temporalem secundum quam aliquid esse/vel fuisse/vel futurum esse dicitur. ¶ Qualitatem dico secundum quam quales esse dicimur: et est duplex propria et communis. Propria est illa que proprie uni conuenit: ut caliditas igni: et risibilitas homini. Communis vero est illa que potest adesse et abesse preter subiecti corruptionem: ut albedo/aut nigredo. ¶ Actio est actus secundum quem agere dicimur: quoniam est actus actiui seu agentis: ut quo: sed patientis: ut in quo. ¶ Passio est actus secundum quem pati dicimur: et sic est passiui actus pati. ¶ Relatio est id quo unum refertur ad aliud: ut pater paternitate refertur ad filium: et filius filiatione refertur ad patrem. relatiua sic se habent quod posita se ponunt et perempta se perimunt. ¶ Situs est habitudo rei situantis ad rem situatam/seu est dispositio derelicta ex ordinatione partium secundum quod dicimur stare seu sedere. ¶ Ubi est habitudo rei ubificantis ad rem ubificatam. ¶ Habitus est habitudo rei habituantis ad rem habituatam: vel est dispositio derelicta a re habente ex adiacentia rei habite. unde Aristoteles habentis vestem et habite intermedius est habitus. Et nota quod ista decem predicamenta versantur circa omnia entia creata de quibus habetur vera scientia nam ipsis ignoratis ignorare omnia entia creata necesse est: quoniam ab ipsis omnia particularia originem trahunt ideo primi actus essendi dicuntur et ad quot se extendit unum et reliquum.

Porphirius in suis uniuersalibus.

Aristoteles septimo methaphysices.

In predicamentis.

De predicamentis accidentium et primo de quantitate.

Auctor sex principiorum.

De qualitate ad mentem Aristotelis.

Aristoteles tertio physicorum.

Quinto methaphysices.

Propositio est oratio cōstituta ex terminis significās aliqd esse vel nō eē. vt bonitas est magna. auaricia nō est bona. Propositio est duplex. s. vera et falsa. Propositio vera est illa que significat sicut est vt iustitia est virtus. Propositio falsa est illa que sicut ipa significat non est: vt bonitas est mala. homo nō est ens zc. Propositio dicit duobus modis: qdā ē cathegorica alia ē hypothetica. Propositio cathegorica ē vna ōro i qua est subiectū z pdicatū z copula: vt bonitas ē amabilis: de⁹ est eternus fides est magna virt⁹: auaricia est mala. Propositio cathegorica ē quadruplex scilicet vniuersalis pticularis indefinita z singularis. Uniuersalis est illa cui⁹ subiectū est termin⁹ cōis addit⁹ signo vniuersali. vt ois lapis est sensualis: ois ptās est bona zc. Propositio particularis est illa cui⁹ subiectū est termin⁹ cōis addit⁹ signo pticulari: vt qdā bonitas est magnitudo: aliqua virt⁹ est sensualis. Propositio idefinita ē illa cuius subiectū est termin⁹ cōis sine signo: vt bonitas ē potēs. hō est creat⁹ zc. Propositio singularis est illa cui⁹ subiectū est termin⁹ discret⁹ vel termin⁹ cōis iunct⁹ pnomini demōstratiuo. exēplū primi: vt iesus xps ē de⁹ hō: Bernardus est scholaris. Exēplū scdi: vt iste hō est theologus Itē ppositio cathegorica est duplex. s. affirmatiua z negatiua. Affirmatiua est illa cuius pdicatū in subiecto attribuit vel attribui vr: vt hō est creatus. hō est rōnalis. Negatiua est illa cui⁹ pdicatū a subiecto remouetur vel remoueri videt vt homo nō est lapis. hō nō est plāta zc. Logicus vtit trib⁹ petitionib⁹ in ppositione. s. que. qualis. quāta. p ly q̄ qrit vtrū ppositio est cathegorica an hypothetica. Per quāta petit si est vniuersalis particularis idefinita an singularis. Per qualis aūt an est affirmatiua an negatiua. Quedā ppositiōes cū aliis cōcordāt trib⁹ modis: vno mō qn̄ sunt eiusdē quātitatis vel qlitatis: vt si vna est vniuersalis qꝫ alia sit vniuersalis zc. vel si vna est affirmatiua qꝫ alia sit affirmatiua. z sic de negatiua. Scdo modo qn̄ hnt simile subiectū vel predicatū: vt bonitas est durās. magnitudo est durās zc. Tertio modo quādo sunt similes in subiecto z predicato: vt bonitas est magna: bonitas nō est magna: z sic de aliis. De propositione.

Conuersio est mutatio subiecti in pdicatū z econuerso. Logicus facit duas cōuersiones. vna dr simplex alia p accidēs. Simplex conuersio est mutatio subiecti in pdicatum z econuerso remanentib⁹ in vtraqꝫ ppositiōe eadē quātitate z qualitate. Ut nulla bonitas est odibilis. Cōuertit sic. nullū odibile est bonitas. similiter quedam bonitas est magnitudo: conuertur sic: quedam magnitudo est bonitas per istam conuersionē conuertūtur vniuersalis negatiua z particularis affirmatiua. Cōuersio p accidēs est mutatio subiecti i predicatū z ecōuerso remanēte i vtraqꝫ eadē qlitate z variata quātitate. vt oē sensuale ē differēs: cōuertit. quoddā differēs est sensuale. Silr nullū aial est lapis ꝯuertit qdā lapis nō est aial zc. Per istā cōuersionē ꝯuertunt vlis affirmatiua z negatiua z sic cōuertit pticularis affirmatiua similiter idefinita z singularis scdm suū modū. De pticulari negatiua nō fit ppie cōuersio eo qꝫ ppositio vera posset ꝯuerti in falsam vt si quoddā aial nō est homo: conuertere quidā homo non est aial: falsa esset: et eodem modo potest dici de aliis similibus. Unde versus. Feci simpliciter cōuertit eua p acci. De cōuersione.

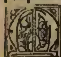
De oppositionibus.

In propositionibus q̃ cõcordãt ĩ similis subiecto ꝛ pdicato fiũt q̃tuor oppositiones .s. cõtraria ꝯdictoria subcõtraria ꝛ subalterna. Cõtrarie opposita sunt vniuersalis affirmatiua ꝛ vniuersalis negatiua cõcordãtes in subiecto ꝛ pdicato. Ut dicẽdo oĩs bonitas est magna nulla bonitas est magna ꝛ sic de alijs. Cõtradictorie opposita sunt vniuersalis negatiua ꝛ pticularis affirmatiua vel vniuersalis affirmatiua ꝛ pticularis negatiua ꝛc. De p̃rio sic nulla bonitas ẽ magna q̃dã bonitas ẽ magna. De sc̃do sic. oĩs bonitas est magna: q̃dã bonitas nõ ẽ magna ꝛc. Subalterne sunt vniuersalis affirmatiua ꝛ pticularis affirmatiua: vł vniuersalis negatiua: ꝛ pticularis negatiua. De p̃rio sic. oĩs bõitas ẽ magna q̃dã bõitas ẽ magna. De sc̃do sic. nulla bõitas ẽ magna q̃dã bõitas nõ ẽ magna ꝛ sic de alijs. Subcõtrarie sunt pticularis affirmatiua ꝛ pticularis negatiua ꝯcordãtes ĩ subiecto ꝛ pdicato: dicẽdo sic q̃dã bõitas ẽ magna. q̃dã bõitas nõ ẽ magna ꝛ sic de alijs velut patet in seq̃ẽti figura. Et sicut dicitur de particulari ita potest dici de indefinita ꝛ singulari.

Extrema ppositiōis cathegorice sunt subiectū ꝛ predicatū. Cathegorica est duplex: q̄dā est de disiuncto extremo: alia de copulato extremo. Illa cathegorica est de disiuncto extremo in cuius subiecto vel predicato ponit̄ disiūctiua cōiunctio vt bonitas vel magnitudo est per se magna ꝛc. vel dicēdo sic. hō est aīal vel lapis Illa cathegorica est de copulato extremo ī cui⁹ subiecto vel p̄dicato est copulatiua cōiunctio vt bonitas ꝛ magnitudo sunt amabiles. vel dicendo sic bonitas est magna ꝛ potēs. et aliq̄n est cathegorica de vtroq̄ extremo disiūcto vel copulato: ꝛ aliq̄n de vno extremo disiūcto ꝛ altero copulato. Cōtradictio est affirmatio: et eius contradictoriū negatio ad idē secundū idē sīr ꝛ in eodē tpe p̄dicate.

¶ Equipollētia est equalis valentia duarum ppositionū in quantitate ꝛ qualitate: ꝛ sic due cōtrarie equipollent p negationē postpositā: ꝛ due cōtradictorie per negationem prepositam: due vero subalterne per negationem prepositam ꝛ postpositam. De equipollētijs.

ateria est triplex naturalis cōtīgēs ꝛ remota. naturalis est illa in qua p̄dicatū est de essentia subiecti vel propriū ei⁹ vt homo est aīal hō est risibilis. Materia ɔtingēs est illa in qua p̄dicatum pōt adesse vel abesse p̄ter subiecti corruptionem vt homo est albus. Materia remota est illa in qua p̄dicatū non potest cōuenire subiecto vt homo est asinus. De materia propositiōis

ex cōtrariarū talis est q̄ in nulla materia p̄nt simul eē vere: false tñ in materia contingenti. Lex subcōtrariarū talis est q̄ ī nulla materia p̄nt simul esse false: vere aūt ī materia cōtingenti. Lex cōtradictoriarū talis est q̄ in nulla materia possunt simul esse vere vel false. Lex subalternarū talis est q̄ si vniuersalis est vera et eius particularis nō tñ ecōtrario: nisi in materia naturali vel remota. De legibus.

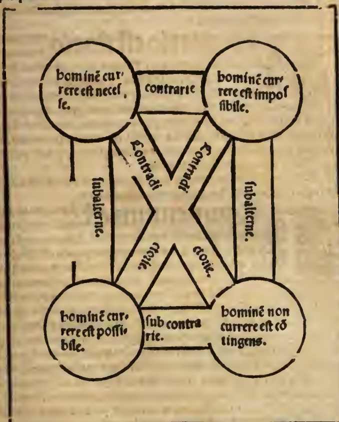
ropositio hypothetica est orō ī qua due cathegorice per cōiunctionē adinuicē vniunt̄: vt bonitas est magna ꝛ magnitudo est bona ꝛc. Propositio hypothetica est septuplex copulatiua disiūctiua cōditionalis rōnalis temporalis localis. Copulatiua est illa hypothetica in qua sunt due cathegorice coniuncte p coniunctionē copulatiuā vt bonitas est magna: ꝛ differētia est cōcordās ꝛc. Disiūctiua est illa hypothetica in qua sunt due cathegorice cōiuncte p cōiunctionem disiunctiuā vt homo est aīal vel leo est sensibilis ꝛc. Cōditionalis est illa hypothetica in qua sunt due cathegorice cōiuncte per hanc dictionem si vt si duratio est potēs ptās est durās ꝛc. Rōnalis est illa hypothetica in qua sunt due cathegorice cōiuncte p has coniūctiones igit̄ vel ergo vt sapientia est amabilis igit̄ bonitas est potēs ꝛc. Tēporalis est hypothetica in qua sunt due cathegorice coniuncte cum aduerbio temporali vt bonitas est magna quando magnitudo est bona ꝛc. Localis est illa hypothetica in qua sunt due cathegorice coniuncte cum aliquo aduerbio locali vt virtus est vbi iusticia est ꝛc. ¶ Ad hoc q̄ copulatiua sit vera requiritur quod ambe sue cathegorice sint vere sed quando aliqua cathegoricarum est De ppositione hypothetica.

falsa tunc ipsa est falsa vt dicendo homo est animal et homo est capra et ideo dicitur copulatiua pro vna parte falsa tota falsa. Ad hoc quod disiunctiua sit vera sufficit aliquam suarum cathegoricarum esse veram: vt dicendo bonitas est virtuosa vel homo non est animal etc. Et ideo dicitur disiunctiua vna parte vera tota vera. Sed ad hoc quod disiunctiua sit falsa oportet quod ambe sue cathegorice sint false: vt dicendo homo est irrationalis: vel lapis est animal etc. Ad veritatem conditionalis requiritur quod antecedens nequeat stare sine consequenti: vt tu es homo ergo tu es ens. Ad cuius cognitionem habendam consideretur si oppositum consequentis repugnat antecedenti Ad falsitatem vero requiritur quod antecedens possit stare sine consequente: quod etiam poterit videri considerando quod oppositum consequentis non repugnat antecedenti etc.

De modalibus.

Omnis propositio est necessaria. possibilis. impossibilis vel contingens. Necessaria est illa que sic est vera quod nullo modo potest esse falsa: vt dicendo. deus est bonus magnus et eternus: homo est animal etc. Possibilis est illa que potest esse vel non esse: vt homo erit scholaris: homo non erit cerdo etc. Sed quando illud quidem poterat esse et non esse: est contingens: vt galcerandus est scholaris vel ipse est lusor etc. Impossibilis est illa que significat rem que nullo modo potest esse: vt homo est irrationalis: homo non est animal etc. Ex his fiunt quatuor oppositiones/ sicut in illis de inesse: vt patet in sequenti figura. Et est notandum/ quod duplex est propositio modalis /composita videlicet et diuisa. composita est illa in qua modus precedit/ aut sequitur totam propositionem. Diuisa vero est illa in qua modus ponitur inter partes dicti/ Dictum est oratio infinitiua / vt hominem currere/ modi sunt necessarium/ impossibile/ possibile/ et contingens: et consideratur triplex quantitas et qualitas in propositione modali: vna ex parte modi: nam vbi ponitur necessarium est vniuersalis affirmatiua de modo/ et impossibile negatiua/ et vbi possibile et contingens particularis: ex parte autem dicti omnes sunt indefinite/ et affirmatiue: si negatio non mediat inter partes dicti/ ex parte subiecti dicti sumitur quantitas et qualitas / sicut in illis de inesse: et equipollent omnes per has dictiones amabimus edentuli iliace purpurea ordine quo ponuntur in figura/ a affirmat dictum et modum v negat vtrunque et i modum e dictum. Et est notandum quod litere dictionum predictarum debent sic ordinari nam amabimus ponitur in primo ordine/ edentuli in secundo iliace in tertio et purpurea in quarto et in qualibet dictione sunt quatuor vocales secundum quod quatuor sunt ordines et cuilibet per ordinem attribuitur vna et secundum talem dicitur affirmatiua de dicto aut modo aut de vtroque videlicet dicto et modo seu dicitur negatiua de dicto vel de modo aut de vtroque exemplum diuidatur amabimus in quatuor sillabas quas continet a attribuatur primo ordini et sic talis propositio erit affirmatiua tam de dicto quam de modo et ma attribuatur secundo ordini et bi tertio mus autem quarto. et sic de aliis fiendum est.

purpurea illiace.

amabimus edentuli

De suppositionibus.

Suppositio est acceptio termini pro re vniuersali vel singulari: et est triplex: videlicet simplex. personalis. et materialis. Simplex est acceptio termini pro re vniuersali: vt homo est species. Personalis est acceptio termini pro re singulari: vt homo currit. Materialis est acceptio termini pro re materialiter capta: vt homo e dictio dissyllaba. vnde Aristoteles talia sunt subiecta. qualia permittunt eorum predicata.

De ampliationibus.

Ampliatio est statio termini communis p diuersis temporibus de qua dantur regule. Prima est q in omni propositione in qua ponitur verbum preteriti perfecti vel participium: terminus precedens ampliatur pro eo quod est vel fuit: vt virgo fuit meretrix. Secunda regula in omni propositione in qua ponitur verbum vel participium futuri temporis terminus precedens stat pro eo quod est vel erit vt senex erit puer. Tertia regula est omnis terminus in propositione positus respectu huius verbi potest vel eius participij stat pro eo quod est vt esse potest: vt album potest esse nigrum.

De restrictione.

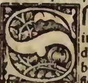
¶ Restrictio est statio termini in propositione pro paucioribus significatis q eius requirat natura: vt omnis homo albus currit.

De argumento.

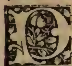
Argumentum est sermonum aggregatio ex quib⁹ alij sermones sequuntur: vt bonitas est ergo aliquid est. Argumentu est tota oratio ex antecedente et consequente composita. ¶ Argumentum habet quatuor species scilicet syllogismum inductionem. enthymema. et exemplum. ¶ Probatio est argumentum in quo veritas est apparens: et potest fieri tribus modis. s. authoritate necessaria: ratione et demostratione. ¶ Demonstratio est manifestatio alicuius ignoti per aliqd notum vel minus noti per magis notum. Et potest fieri tribus modis: scilicet per quid: per quia et per equiparantia. Demonstratio per quid est quando effectus demostratur per causam: vel inferius seu posterius per superius siue pri⁹ Demonstratio per quia est quando per effectum causa demonstratur: vel quando per inferius seu posterius demonstratur superius vel prius. Demonstratio per equiparantiam est quando aliquid equale ignotum vel equale minus notum demonstratur per equale magis notum: et hec est magis bona et necessaria probatio q due predicte: quoniam per ipsam altiora demonstrantur.

De syllogismo.

Syllogismus est argumentatio in qua ex duabus premissis propositionibus in debito modo et figura ordinatis sequitur conclusio. Syllogismus in se debet habere duas premissas et vnam conclusionem: vt dicendo sic. omne bonum est amabile: omnis virtus est bona: ergo om-

nis virtus est amabilis et istarum duarum premissarũ. Prima dicitur maior secũda minor: et ista que sequitur ex ipsis vocatur conclusio. Tres termini sunt necessarij ad faciendũ syllogismũ: quorũ vnus dicitur mediũ: alius maior extremitas: alius minor extremitas. Mediũ est ille terminus qui ponitur bis ante conclusionẽ: scilicet semel in premissa maiori: et semel in minori. Maior extremitas est ille terminus qui cum medio facit primam propositionem. Minor extremitas est ille terminus qui cum medio facit secundam propositionem. Medium nunq̃ debet poni in conclusione. Sed ipsa debet fieri ex maiori extremitate et minori. Et omnia ista patent in syllogismo predicto. Et est notandum q̃ quedam est conclusio directa: et quedam indirecta. conclusio directa est illa in qua maior extremitas predicatur de minori. Conclusio indirecta est illa in qua minor extremitas predicatur de maiori. Etiam est notandum q̃ omnis bonus syllogismus debet esse in figura: et in modo.. Figura est debita ordinatio terminorum in subijciendo et predicando. Figure syllogismorum sunt tres: et quelibet habet suos modos. Modus est debita ordinatio propositionum in quantitate et qualitate. In modis figurarum sunt iste vocales. a. e. i. o. A est vniuersalis affirmatiua: E est vniuersalis negatiua. I est particularis affirmatiua. O est particularis negatiua. Unde versus. Asserit. A. negat. E. sunt vniuersaliter ambe. Asserit. I: negat. O: sed particulariter ambo. Conditiones generales ad omnes figuras sunt quinq̧. Prima quod in omni syllogismo aliqua premissarum sit vniuersalis. Secunda. quod in omni syllogismo aliqua premissarum sit affirmatiua. Tertia. quod si aliqua premissarum sit particularis conclusio sit particularis sed non econuerso. Quarta. quod si conclusio est negatiua quod aliqua premissarum est negatiua: et econuerso: propter quod est notandum quod in sillogismo ex puris negatiuis et puris particularibus nihil sequitur. Quinta q̃ in nulla figura medium ponatur in conclusione.

Prima figura est illa in qua terminus qui est subiectum in premissa maiori: est predicatum in minori: vt dicendo. omne bonum est verum: duratio est bona. ergo duratio est vera. et habet quatuor modos directe concludentes: et quinq̧ indirecte concludentes: quatuor primi sunt: qui significantur per istas dictiones. Barbara. Celarent. Darij. Ferio. Primus modus constat ex premissis. a. concludentibus a. vt sic omne bonum est durans: omnis magnitudo est bona. ergo omnis magnitudo est durans vel nullum animal est lapis omnis est animal ergo nullus homo est lapis etc. Secundus modus fit ex maiori premissa a et minori e concludenti bus: vt sic nullum malum est amabile omne vitium est malum: ergo nullũ vitiũ est amabile. Tertius modus fit ex maiori a. et minori i concludentibus i vt omnis potestas est intelligibilis: deus est potestas igitur deus est intelligibilis. vel omne animal est substantia ois homo est animal ergo ois hõ est substãtia Quartus modus fit ex maiori e et minori i concludentibus o vt nullum spirituale est visibile quidam angelus est spiritualis ergo quidam angelus non est vi-

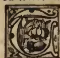
De prima figura.

sibilis. Quinq autem modi indirecte concludentes sunt qui significantur per istas dictiones. Baralipton. Celātes. Dabitis. Fapesmo. Frisesomorum. Baralipton constat ex maiori a et minori a concludentibus i vt omne bonum est positiuum quicquid deus facit est bonum ergo positiuum facit deus. Celantes constat ex maiori e et minori a concludentibus e: vt nullum virtuosum est vitiosum omnis gloria est virtuosa: ergo nullum vitiosum est gloria. Dabitis constat ex maiori a et minori i: concludentibus: i: vt omne ens est intelligibile quoddam particulare est ens ergo quoddam intelligibile est particulare. Fapesmo constat ex maiori a et minori e concludentibus o. vt omnia noua placent nullum antiquum est nouum ergo quoddam placidum non est antiquum Frisesomorum constat ex maiori i et minori e condentibus o vt quidam homo est seruitor dei: nullus asinus est homo ergo quidam seruitor dei non est asinus. ¶ Cōditiones pme figure sunt due. Prima q in ipsa concluditur omne genus propositionum scilicet vniuersalis affirmatiua et negatiua et particularis affirmatiua et negatiua. Secunda q medium sit in maiori subiectum et in minori predicatum.

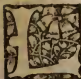
De secūda figura.

Secunda figura est illa in qua terminus qui est predicatum in maiori est predicatum in minori vt dicendo nullum animal est planta omnis herba est planta ergo nulla herba est animal: et habet quatuor modos qui significantur per istas dictiones Cesare Camestres Festino Baroco. Primus modus fit ex maiori e et minori a concludentibus e vt in syllogismo predicto. Secundus modus fit ex maiori a et minori e concludentibus e vt omnis homo est animal: nullus lapis est animal/igitur nullus lapis est homo: Tertius modus fit ex maiori e et minori i concludentibus o vt sic. nulla virtus est odibilis: quoddam vitium est odibile: igitur quoddam vitium nō est virtus. Quartus fit ex maiori a et minori o concludentibus o. vt sic: omne creatum est bonum. peccatum non est bonum: igitur peccatum non est creatū. ¶ Cōditiones secunde figure sunt due. Prima quod medium in vtraq sit predicatum: secunda q maior sit vniuersalis in quocunq syllogismo.

De tertia figura.

Tertia figura est illa in qua terminus qui est subiectum in maiori est subiectū in minori. et habet sex modos qui significantur per istas dictiones darapti felapton disamis datisi bocardo ferison. Primus modus constat ex premissis a concludentibus: i: vt omnis bonitas est magna omnis bonitas est durans ergo quoddam durans est magnum. Secundus modus fit ex maiori e et minori a. concludentibus o. vt sic: nullum bonum est vitiosum omne bonum est amabile igitur quoddam amabile non est vitiosum. Tertius modus fit ex maiori i. et minori a. concludentibus i. vt sic quedam bonitas est eternitas: omnis bonitas est magna: ergo quoddam magnum est eternitas. Quartus modus fit ex maiori a. et minori i. concludentibus i. vt sic omnis homo est rationalis quidam homo est cerdo: igitur quidam cerdo est rationalis.

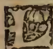
Quintus fit ex maiori o. et minori a concludentibus o. vt quoddam sensibile non est mortale: omne sensibile est visibile igitur quoddam visibile non est mortale. Sextus fit ex maiori e. et minori i. concludentibus o. vt nullum intellectuale est coloratum quoddam intellectuale est anima ergo quedam anima non est colorata &c. ¶ Conditiones tertie figure sunt tres. prima q° medium in vtraq; sit subiectum. secunda quod minor sit affirmatiua. tertia quod non concluditur nisi particulariter. ¶ Inductio est argumentatio in qua arguitur a singularibus sufficienter numeratis ad suam immediatam vniuersalem: vt Petrus est bonus: Joannes est bonus et sic de alijs: ergo omnis homo est bonus: et sic de alijs. ¶ Enthymema est argumentatio in qua arguit ab vna sola premissa ad cõclusionẽ vt omnis homo est animal: ergo Petrus est animal: et sic de alijs ¶ Exemplũ est argumentatio in qua arguitur ab vno particulari ad aliquid per aliud simile in eis repertum: vt sic Petrum seruire deo bonum est: igitur Martinum seruire deo bonum est. Similiter magnitudo est amabilis: igitur duratio est amabilis: tenet argumentum per hoc simile quod est bonum eo q̄ omne bonum est amabile.

Ocus a maiori est argumentũ q° fit de maiori ad min⁹: vt sic. de⁹ potest mundum creare: igitur potest ipsum conseruare: vel sic. rex potest habere .C. milites. ergo potest habere .L. et hoc affirmatiue: sed negatiue sic: rex non potest expugnare castra: ergo nec miles. similiter ignis non potest comburere lignu3: ergo nec aer &c. et sic patet qualiter per istum locum potest homo arguere affirmatiue et negatiue: vt supra patet. Conditio huius loci est: quod magis et minus concordent in hoc in quo de vno ad aliud arguitur. Et propter hoc non sequitur. homo non potest facere poma: ergo nec pomarius ratio quare non valet. quia homo et pomarius non concordant in faciendo poma: nec per consequens homo est maior pomario: nec econuerso: in hoc quod est facere poma: et sic de alijs. *De locis. et primo de loco a maiori.*

Ocus ab equali est argumentum quod fit de equali ad equale: vt homo est compositus ex anima et corpore ergo sensualis creatura & intellectualis est composita ex anima & corpore: similiter dicendo risibile est bonũ: ergo homo est bon⁹ &c. vel sic diuina bonitas est infinita sine quãtitate: ergo diuina potestas est infinita sine quãtitate &c. ¶ Cõditio huius loci est: q̄ res equales cõcordãt in hoc in quo de vno ad aliud arguitur. & ꝓpter hoc nõ sequit: Raymũdus est medicus: ergo ioannes est medicus: q2 põt esse cerdo: & sic de alijs. *De loco ab equali.*

Ocus a minori est argumentum quod fit de minori ad maius: vt sic miles potest habere equum: ergo rex potest habere equum homo non potest ferre decem quintalia: ergo non potest ferre. rx. Aer potest calefacere: ergo & ignis: ita quod iste locus procedit affirmatiue et negatiue: sicut di- *De loco a minori.*

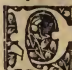
tum est de loco a maiori. Conditio huius loci est quod minus et maius concordent in hoc de quo vno ad aliud arguitur: et propter hoc non sequitur: aquila potest volare igitur homo potest volare: quoniam homo et aquila non concordant in volare vel sic pomarius potest facere poma ergo homo potest facere poma non valet ex eo quia non cōcordant in hoc quod est facere poma. et sic de alijs.

De cōsequē-tijs.

Principia consequentie sunt ātecedēs et consequens et nota consequentie. antecedēs est illud quod ponit in necessitate hoc quod per ipsum sequitur. Consequens est illud quod necessitatem ante se ostendit. Nota consequentie dicitur illa coniunctio mediante qua propositio que est antecedens: et illa que est consequēs coniungunt: sicut sunt igitur. ergo et similia. ¶ Consequentia est quedam ratiocinatio in qua est antecedens et consequens cum nota consequentie: vt dicendo bonitas est igitur duratio est: similiter bonitas est magna: igitur bonitas est durans: similiter homo est igitur corpus et anima sunt. similiter angelus est: ergo intellectuale est &c. Et de predicta consequentia dantur regule speciales quarum prima est: quod ex veris non sequitur nisi verum: ex falsis vero aliquando verum et falsum. exemplum: vt homo est asinus. ergo est animal: qđ est verū et nō habet animā rationalē quod est falsum. Itēquicquid sequitur ad consequēs bone cōsequētie sequitur et ad antecedens: et quicquid antecedit ad antecedens antecedit ad consequens: et quicquid repugnat cōsequēti repugnat antecedenti. Preterea ab vniuersali ad suā particularem vel indefinitā sibi subalternam est bona consequentia et non econtrario nisi in materia naturali vel remota: et a particulari ad suam indefinitam et econuerso est bona consequentia: et generaliter a diffinitione ad diffinitum a descriptione ad descriptum ab interpretatione ad interpretatum: ab vno synonymo ad aliud synonymum ab effectu formali ad suam causam formalē et ab vno correlatiuo ad reliquum.

De fallacijs.

Paralogismus est argumentum indicans esse verum quod falsum et econuerso: et ideo dicitur paralogismus quasi apparens syllogismus. Paralogismus fit duobus modis: vno modo in dictione: alio modo extra dictionem. Paralogismus in dictione fit sex modis secundum q̄ fallacie in dictione sunt sex scilicet equiuocatio. amphybologia compositio. diuisio. accentus. figure dictionis: et dicuntur in dictione ex eo quia in dictione et per dictionē fit deceptio vt patebit inferius. ¶ Fallacia equiuocationis est deceptio proueniens ex eo q̄ aliqua dictio plura diuersimode significat: sicut hec dictio canis significat canem latrabilem et quemdam piscē marinū: et quoddam signum celi. ¶ Fallacia amphibologie est deceptio proueniens ex eo quod oratio penitus eadem plura significat: sicut hec oratio liber magistri: habet duos sensus: vnus est: liber magistri: et factus a magistro.

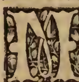
alius est liber magistri/et possessus a magistro. ¶ Fallacia compositiõis est deceptio proueniens ex potentiali multiplicitate alicuius orationis: cuius dictiones adinuicem componi possunt: et in sensu composito sunt false: et in sensu diuiso sunt vere: sicut hec oratio quicquid viuit semper est: hec dictio semper si ponatur cum hoc verbo viuit sic est vera: si autem ponitur cum hoc verbo est: sic est falsa. similiter de ista. Quicqd existit vbiqz est &c. ¶ Fallacia diuisionis est deceptio proueniens ex potentiali multiplicitate alicuius orationis cuius dictiões adinuicem diuidi possunt: & in sensu diuiso est falsa: in composito aũt vera: sicut hec oõ: Ois creatura est sensualis vel intellectualis: põt habere duos sensus: vnus est qꝫ ois creatura sit sensualis: vel qꝫ ois creatura sit itellectualis: et sic est falsa: vl' põt esse iste sensus: ois creatura ẽ sensualis vel itellectualis simul: & sic est vera. ¶ Fallacia accẽtꝰ: est deceptio pueniẽs ex eo qꝫ aliq̃ dictio pnũciata diuersimode diuersa significat: sicut hec dictio occidit qñ in penultima syllaba est lõga significat interficere: sed qñ in penultima syllaba est breuis tunc significat cad. &c. ¶ Fallacia figure dictionis est deceptio que fit ex eo qꝫ aliqua dictio est similis alteri dictioni: & videtur eundem modũ significandi habere sed tamẽ non habet: vt sic. omnis aqua est frigida: mare est aqua: igitur est frigida. ¶ Fallacie extra dictionem sunt septem scilicet accidẽtis secundum quid & simpliciter ignorantia elenchi: petitio principij. consequens. non cause vt causa. plures interrogationes vt vna. Et dicuntur extra dictionem: quia sit fallacia de sophisticis propositionibus: et causa apparens sumitur ex parte rei. Et in hoc differunt a fallacijs in dictione in quibus causa apparens sumitur ex parte vocis. ¶ Fallacia accidentis est deceptio que fit ex eo quod aliquid significatur simpliciter inesse vtriqz eorum que aliqualiter vnum sunt vt sic. homo est animal: et aĩal est neutrũ: ergo homo est neutrũ. non valet: quoniam homo et animal non sunt idem simpliciter. ¶ Fallacia secundum quid et simpliciter est deceptio que fit ex eo quod dictum secundum quid sumitur tanq̃ si esset simpliciter. vt sic. Adam est homo mortuus: ergo est homo: non valet quia arguitur a dictione secundum quid ad dictionẽ simpliciter. ¶ Fallacia ignorantie elenchi est deceptio que fit ex eo quod non: seruantur ea que requiruntur ad diffinitionẽ cõtradictionis: vt sic: homo est in ecclesia: & non est in mari: ergo est & non est. ¶ Fallacia petitionis principij est deceptio que fit ex eo quod idem sumitur ad probationem suũpsius sub alio vocabulo: vt si quis velit probare quod homo legat: probet sic. animal rationale mortale legit: ergo homo legit. ¶ Fallacia consequẽtis est deceptio que fit ex eo quod consequens existimatur omnino idẽ esse antecedenti: vt si est homo est animal: ergo si est animal est homo: non valet. ¶ Fallacia non cause vt causa est deceptio que fit ex eo quod inter premissas ex quibus sequitur conclusio ponitur aliqua propositio q̃ nihil facit ad cõclusionem et propter hoc dicitur non causa. ¶ Fallacia secundum plures interrogationes vt vnam: est deceptio que fit ex eo qꝫ ad interrogationem que est plures datur vna responsio: velut si queratur: mel et fel sunt dulcia: si respondeatur non: ergo mel non est dulce. si respondeatur sic: concludatur ergo fel est dulce &c. Quia ad interrogationes plures debes dare varias responsiones.

De disputatione.

Isputatio est contrarietas spiritualis que per verbum manifestat conceptiones quā habet vnus intellectus contra aliū. Disputans cū primo debet habere intentionem cognoscendi ꝛ amandi veritatem et cognoscendi ꝛ odiendi falsitatem. ꝛ propter hoc verus disputator debet concedere vera cognita: ꝛ falsa negare. Secundo quod supponatur in principio ꝙ vtraqꝫ pars questionis sit possibilis .s. affirmatiua et negatiua: vt intellectus in inuestigatione sit liber et non ligatus. Tertio ꝙ arguens probet vel improbet per aliquam speciem argumentationis fundādo argumentum super aliquam speciem demonstrationis. Quarto ꝙ inter disputantes sit communis amicitia: vt infrenetur particularis contrarietas quā habent circa hoc de quo disputant.

De inuestigatióe medij inter subiectū ꝛ predicatū.

Edium existens inter subiectum ꝛ predicatū intendimus venari duobus modis. Primo modo medium naturale: et secundo modo medium logicale: et hoc facimus vt cognoscamus verum mediū reale ꝛ etiam naturale: ꝛ per consequens necessarium syllogismum: ac etiam vt per medium probatiuum et opinatiuum cognoscamus syllogismum dialecticum siue logicalem et intentionalem. ¶ Ad venandum medium naturale facimus syllogismos quatuordecim. Primus sit sic: ponatur ꝙ. a. b. c. sint vna substantia ab omni accidente denudata: postea fiat sillogismus sic: omne. b. est. a. omne. c. est. b: ergo omne. c. est. a. iste syllogismus est demostratiuus. verus. et necessarius: et non potest impugnari: et ratio huius est: qꝛ medium est substantiale naturale ꝛ reale: et ad hoc nullū accidens potest contradicere: quia. a. b. c. ab omni accidente sunt remota. ¶ Secundus syllogismus fit sic: omne animal est substantia: omnis homo est animal: ergo omnis homo est substantia. Iste syllogismus non videtur esse necessarius eo quod medium non est simpliciter naturale: cum substantia sit superius animal inferius: et animal superius ꝛ homo inferius: et iccirco remouere hoc per quod substantia est superius et ascendere hoc per quod animal ꝛ homo sunt inferius vt termini sint equales necessitat syllogismum: et hoc sic omne animal rationale est substantia rationalis: sed omnis homo est animal rationale: ergo omnis homo est substantia rationalis: et sic iste syllogismus est necessitatus propter coequationem terminorum: quia per hoc ipsum medium est naturale. ¶ Tertius syllogismus sic fit facta hypothesi quod omnis bonitas substantialis sit ratio bono quod producat bonuꝫ substantiale: et posito quod bonus et bonitas substantialis sint idem necessitatus est bonus quod producat bonum substantiale: iccirco syllogizo sic omnis bonitas substantialis est ratio bono quod producat bonum substantiale: sed. a. est bonitas substantialis: ergo. a. producit bonum substantiale: et sic necessitatus est syllogismus per hoc quod medium est substantiale in quo subiectum et predicatum essentialiter conuertuntur. ¶ Quartus sit sic. omnis bonitas infinita est ratio bono infinito quod producat bonum infinitum: sed. a. est bonitas infinita: ergo. a. est

ratio bono infinito q̄ producat bonum infinitum: et quia bonum infinitum est medium: necessitatus est syllogismus rõne cuius est demonstratiuꝰ ꝛ realis.

¶ Quintus est talis. omnis bonitas infinita et eterna est ratio bono infinito et eterno quod producat bonum infinitum et eternum: sed. a est huiusmodi: igitur. a. producit bonum infinitum et eternum: maiorem et minorem non oportet probare quia necessario sequitur quare inuentum est medium.

¶ Sextus est talis omnis potestas infinita habet actum infinitum: sed. a. est huiusmodi: ergo. a. habet actum infinitum.

¶ Septimus talis. omnis intellectus existens idem per essentiam cum potestate potest existere et agere: sed. a. est huiusmodi ergo ꝛc. Unde sequitur medium naturale rationale et reale inter agens agibile. et agere: et per consequẽs distinctio: alioquí agens ageret seipsum. ꝛ sic de agibili et agere: et intellectus non posset intelligere quod est intelligibile: et quia omnia ista sunt impossibilia per talem impossibilitatem inuenimus medium quod querimus.

¶ Octauus erit iste: ponatur quod intellectus et voluntas sint idem per essentiam. iccirco arguo sic: in omni essentia in qua intellectus et voluntas sunt idem necessariũ est quod intelligibile et volibile sint idẽ. ac etiam intelligere et velle: sed in a. sunt idem. ergo ꝛc. et sic inuenitur medium quod querimus.

De syllogismo in quo omnes termini sunt substantiales. Primo sic. omnis potestas infinita et eterna potest existere et agere infinite ꝛ eterne: sed. a. est huiusmodi ergo ꝛc. Iste syllogismus est necessarius eo q̄ omnes eius termini sunt substantiales: et non multiplicant plures essentias: vnde sequitur inuentio medij quod querimus. De sex spẽbꝰ medij supradicti.

¶ Secundus est iste. Nullus color est quantitas: rubedo est color: ergo rubedo non est quantitas. Iste syllogismus non est necessarius eo q̄ accidens non est per se necessarium: sed per substantiam ideo non inuenitur per ipsum medium naturale quod querimus sed intentionale.

¶ Tertius est quando premisse sunt substantiales et medium accidentale et hoc sic. omne musicum est homo: omne musicum est animal: ergo quoddam animal est homo. Iste syllogismus non est necessarius eo quod medium non participat cum extremis in natura substantiali et sic non inuenitur per ipsum medium substantiale.

¶ Quartus est quando premisse sunt accidentales et medium substantiale: et hoc sic. nullus coruus est albus: quoddam nigrum est coruus: ergo quoddam nigrum non est album. Iste syllogismus non est necessarius eo q̄ medium est cõpositum ex substantia ꝛ accidente ratione participationis premissarum.

¶ Quintus est quando maior est substantialis: et medium et minor accidentales et hoc sic. omnis musicus est homo: omnis musicus est sciens: ergo quidam sciens est homo. Iste syllogismus non est necessarius eo q̄ subiectum et predicatum participãt per diuersas naturas.

¶ Sextus est quando maior est accidentalis: et medium et minor substantiales et hoc sic. quidam homo est albus: omnis homo est animal: ergo quoddam animal est album. Iste sillogismus non est demonstratiuus eo q subiectū et predicatum claudicant per prius ꝛ posterius.

De venatione medij intē tionalis

Primus syllogism⁹ est talis. Bonitas est ens rōne cui⁹ bonūs agit bonū: sꝫ mō ponaṫ q a. sit bonitas: ergo a. erit rō quare bon⁹ agit bonū. Iste syllogism⁹ est dialetic⁹ siue ꝓbatiu⁹ ꝛ rō hui⁹ est q: ei⁹ mediū est idterminatū: qm̄ aliq̄s bon⁹ agit bonū de sua essentia sicut agens naturale qd agit bonū de sua bonitate vt pr̄ filiū ꝛ granū frumenti spicā Et est ali⁹ bon⁹ q agit bonū sꝫ nō de sua essentia sicut artifex q facit bonā arcā de ligno. ¶ Scd̄s syllogism⁹ ē talis. Magnitudo est bona ꝛ id arguo sic: ois magnitudo bona est rō magno q agat magnū bonū. sꝫ a. est hmōi: ergo a agit magnū bonū. Iste syllogism⁹ est dialeticus ꝛ ꝓbatiuus sꝫ nō necessari⁹. rō hui⁹ est q: sola bonitas substātialis ē rō bono q ꝑducat bonū: nō bonitas acītalis eo q p accidēs est: de qua bonitate magnitudo est habituata p accidens. Habitus vero nō ꝑducit sed habituat⁹ cū habitu ꝑducit: sicut albedo que non albificat sed albū albificat p albedinē. ¶ Terti⁹ syllogism⁹ est sic: duratio p ptātē potest existere ꝛ agere: potestas p durationē pōt durare ꝛ iccirco arguo sic. ois duratio pōt existere ꝛ agere p potestatem: sꝫ a. est duratio: ergo a. p 3t existere ꝛ agere. Iste syllogismus nō est demōstratiuus. eo q cōpositus est ex substātia ꝛ accidente: Rō huius est in hoc q duratio p se non potest existere ꝛ agere: neq per consequēs a. patet ergo q iste syllogismus est dialet:.us in quo consistit medium intentionale. ¶ Quartus syllogismus est sic: ponatur q intellectus ꝛ volūtas nō sint idem per essentiam que potentia vera est in creatis et tunc arguo sic. quicq̄d est dilectū est dilectū per volūtatē: et quicquid est intellectū est intellectū per intellectum: sed a. est dilectum ꝛ intellectum: ergo a. est dilectum per voluntatem ꝛ est intellectum per intellectum. Iste syllogismus est probatiuus sed non demonstratiuus atq necessarius: et ratio huius est: quia voluntas nō est necessitata ad diligendum inellectum. Neq intellectus ad intelligendum voluntatem. quoniam quelibet istarum potentiarum est libera quo ad suam naturam et ad habendum suum proprium appetitum ad suum proprium finem hoc est ad suum proprium obiectum. sicut voluntas ad volendum et intellectus ad intelligendum. Veruntamen si iste essentie essent vna essentia et non plures voluntas esset necessitata ad diligendum intellectum et intellectus ad intelligendum voluntatem: et sic syllogismus esset demonstratiuus.

¶ Predictas sex species medij non oportet repetere ad venandum medium intentionale quia de ipso iam certificati sumus in ipso capitulo per ea que dicta sunt de venatione medij existente inter subiectum et predicatum: quia intellect⁹ logicalis et naturalis est valde altus ad inueniendum media naturalia ꝛ intentionalia et differētias eorum et potest sibi cauere a fallacijs ꝛ sophismatibus.

¶ Finis cum gratia dei tractatus de
Venatione medij ac totius logices.

P Roprium oratoris est: apte/distincte/et orna te/ex tépore posse dicere de qua cunq re sibi proposita: et presertim de rebus que pertinét ad rei pub. vtilitatem ciuilem: et ad causas et (scdm doctoré nostrum in sua rhetorica) tota ars dicédi diuiditur in principia questiones. subiecta. et applicationem. et sic est ars vniuersalis versabilis circa omnia: vt vult Aristoteles primo rhetoricorum. idem Cicero in primo ad Herenniú vbi dicit oratorem versari circa tria genera causarum: demonstratiuú. deliberatiuum et iudiciale. et ad omnia illa genera causarum habét se tanq materia/principia artis. questiones et subiecta. ¶ Oratoris instrumenta sunt inuentio rerum: que causam probabilem reddunt: hinc siluam verborum et rerú debemus nobis comparare. ¶ Dispositio est ordo rerum vt vnúquodq suo loco ponatur: et hoc est precipuú oratoris. ¶ Elocutio est accómodatio verborum idonea/ memoria quam duo firmát: vt Aristoteles ait: scz positio sub ordine: et frequens meditatio: est etiam instrumentum oratoris pronúciatio: que inest ým naturá diuersimode vt voce/vultu/gestu/cultu/et habitu Partes orationis sunt quinq: exordium quod est prícipiú orationis: quo animus auditoris paratur ad audiendum: et exordij est facere homines attentos dociles. et beniuolos/si causa tamen fuerit honesta: licet tamen vti vel non vti ex ordio (ex Ciceronis precepto) sed possum⁹ incipere ab aliqua autoritate: et vbi res est humilis: oportet eo magis laborare ad captandá beniuolentiam: eo lucu lenti⁹ maiora polliceri: vt aucupentur animi auditorum ad docilitaté/et attentioné. Docilitas aút cóparatur: si summatim enumeramus: et diuidimus orationem/et materiam orationis. Narratio debet esse lucida/verisimilis/et breuis. Narrationes sunt diuerse: nam quedam sunt comparatiue/alie naturales/alie principales/alie extrinsece/alie exemplares. Propositio oportet q sit principa liuz simplex/nuda/ summata/et sit per expositionem/vel enumeratioué partiú orationis. ¶ Argumétatio cófirmat/repbendit. Cóclusio debet efficaciores lo cos orationis repetere: et breuiter sub quodaz epilogo omnia reuocare: q prius dicta sunt: ita vt principium reuocetur ad finem: et finis ad principium: et sic est finis. Species enim sermonú sunt septem: vz adhortatiua/dehortatiua/laudatiua/vituperatiua/accusatiua/defensiua/et exquisitiua. ¶ His aút sic rimatis et presuppositis/nunc ad practicá artis in rhetorica deueniamus: et prio in genere demóstratiuo quo ad principia huius artis: nam in genere demonstratiuo finis est laus vel vituperium: et vbi de oibus rebus dicere volum⁹: vt Gorgianá illam oratoriam sectari patet nobis campus latissimus in genere demóstratiuo/laus vero et vituperiuz tribus rebus comparantur: vz ex rebus animi corporis/et extraneis/est eni bonitas animi vsus mentis. acuties ingenij. memorie &c. bonitas corporis est pulchritudo/sanitas/mundicies &c. bonitas externa/diuitiarum/quas per essentiam bonas dicimus: quecunq sunt animi habét potioré laudationem et vituperationem q omnia ea que sunt corporis aut externa laudantur et vituperantur per respectum ad res animi: vituperamus

De rhetorica pars tertia.

De genere demóstratio p principia artis.

ergo per contraria bonitati: vt sunt abusus ingenii: deformitas et paupertas/que mala dicimus: quia nihil a deo malū/quod non laudari certo modo possit: et econtra de bono. ¶ Magnitudo animi ē magnanimitas/pusillanimitas/et audacia. Corporis ē proceritas/et crassitudo etc. Externa ē latifundia: et magna imperia possidere: et possumus etiam per illarum contraria aliquem laudare vel vituperare: cum oppositorum eadem sit disciplina: vt si quis laudetur corpore paruus et corpore robustior. ¶ Duratio animi ē cōstātia: vt durare et vosmet seruare rebus secundis. duratio corporis est vite longeuitas/et interim multis profuisse. ¶ Duratio externa est nobilitas que est antique diuitie: ideo per illa/aut eorū cōtraria laudamus: aut vituperamus. ¶ Potestas animi est libertas arbitrii: hic Cicero. libertas est potestas viuēdi vt velis: corporis est continenter viuere: externa vero imperio vti bene: aut tyrānide. ¶ Sapiētia animi est mediocritatē tenere. ¶ Corporis: est recte dirigere suos motus. Externa q̄ facit hominē esse frugi vtcunque vt secum expendat: et sensus suos: et quātū habet: hac cognitione careret prodigus: et eam nimis habet auarus. ¶ Voluntas animi est desideriū boni in lege domini: corporis est libido/et corruptus quidam animi affectus. Externa est obediētia aut morigeratio. ¶ Virtus animi est fortitudo p̄cipua/et inde virtutes. Corporis est robur. vires. Externa sunt copie: classes/et exercitus. Veritas animi est adequatio rei intellecte ad intellectum. Corporis est naturalis. et simplex nō fucata dispositio corporū. Moyses concessit mulieribus fucum. Externa est operatiōis/cui contraria est hypocrisis: vt Mathei. xxiii. similes estis sepulchris dealbatis. ¶ Gloria animi est trāquillitas mentis: huic cōtrarie sunt perturbationes/et furie. Corporis est requies corporis/non ignauia: sed qualem consequūtur virtuosi: vt doctores/et milites emeriti. Externa est fama qualē Liuius assecutus est. ¶ De respectiuis in genere demonstratiuo: et est genus huberrimū ad dicendum: presertim ad laudandum: vbi enim confertur pulchrum pulchro: et ostenditur vnū pulchrius altero. vnde Aristoteles in primo rethor. exēplū est vt pars ad partem/et simile ad simile/quando vtraque sub eodem genere sunt: sed vnum magis perspicuum: comparando ita res adinuicem duplicatur semper odio. ¶ Differentia animi inter homines est multiplex: nam quot homines tot sensus. Corporis/est ex harmonia cōpositionis. Externa/et sic dicimus de rebus comparando eas per diuitias: nomine: fama/aut gloria: et sic per differentiam possumus laudare/aut vituperare: et per cōcordātiā/et similitudinē: aut per contrarietatē et dissimilitudinē. ¶ Pricipiū animi ē idoles bōa vel mala. Corporis parētes: alimētū/nutrices/et ipsa educatio. ¶ Pricipiū externarum rerū: sicut dicimus de Romulo quod principium effectiuū Rome fuit: et sic de principiis boni aut mali: vt aliquis dines/vnde sumpserint eius diuitie principium: aut ab hereditate/aut industria studio etc. Mediū animi sunt preceptores boni vel mali. Aristoteles Alexandro fuit medium ad tantas virtutes assequendas. Corporis sicut ignauies est medium quo deuenitur ad crassitudinem: ieiunium/ad gracilitatem: exercitium ad agilitatē. Externarum/et sic dicimus pecunias esse medium/per quod deuenitur ad magistratus et honores. ¶ Finis animi/an cōputatus inter sctōs: an desperauerit. Corporis an dignus sepultura: an rota/vel laqueo periit. Externorū

De genere demonstratiuo p̄ncipia respectiua.

an bona ludo amiserit: an gen⁹ finē in eo habuerit? Maioritas/equalitas/vnitas animi inter virtutes/scias/et ingenia. Corporis/inter pulchritudinem robora/z vires. Externorū inter diuitias/nobilitates/fauores zc. ¶ De questionibus. Questiones accōmodantur generi iudiciali. ¶ Genus autē iudiciale est (vt Ciceroni placet) quod in controuersia positū est. Cuius constitutiones tres sunt: vz cōiecturalis/legitima/et iurisditionalis. Applicatur questio vtruz vel an prime quid est: et de quo est scōe: et quare finaliter tertie. Alie questiones accidētales applicantur magis ad iudiciale in constitutione cōiecturali: vt factum est furtū. Quantū/de hospite crasso et suspecto ꝙ iuerit per fenestrā. Quale/de occiso veneno/liuor i corde. Ubi vz cōsideraꝭ dignitas/visceritas/āplitudo loci. Quando consideranꝭ tēpora/etates/partes anni/dies. Quomodo z cū quo discurrim⁹. Per instrumentatiuuz an ferro. veneno zc. Et nota ꝙ ex omnibus subiectis possunt sumi confirmationes et confutationes tripliciter: vz auctētice/ similitudinarie/et exemplariter: et ideo dicemus de confirmationibus et confutationibus principaliter: quia vigor et omne fundamentum et totus succus orationis consistit in illis. Autentice sumuntur igitur ex deo/angelo/homine/vbi citamus locos quos aliquis horum dixerit: vt deus in sacra scriptura: z angelus iuxta illud Hermetis. Audiui bonum demonem dicentem mihi zc. z hominum etiam autoritas canonum/aut legum. Similitudinarie possumus etiam capere ab omnibus subiectis: vt de instrumento a naui/lyra: ab arcu ad animam/ab organo: ab ymaginatiuo/ab irundinibus tempore veris: ad falsos amicos de amicitia: a vegetatiuo: vt homines similes seminibus que ceciderunt sup petrā. Ab elementatiuo/vt terram dicimus nobis ostendere exercitiū gratitudinis. a celo: vt fluat animo: velut solis radius in aqua. Oportet autem similitudines esse non difficiles: non obscenas/ non alienas et impertinentes: sed accommodatas ad nostrum propositū. Exemplares sumimus ex his vnde deducimus exempla formice/leonis/terre alicuius sancti: tū principaliter sumūtur exempla a tribus predictis subiectis/a quibus capimus autoritates: vz a deo/angelo et homine: et exemplorum copia sumitur ex historijs maxime sacris: et omnia que hucusqꝫ dicta sunt de psonis possunt similiter applicari ad omnes res mundi/ ad omnia subiecta modo et ratione seruatis: dūmodo illud fiat comode: et sic laudamus canē a fidelitate: asinū a stoliditate: elephantē a docilitate: pellicanum a solitudine: apes ab vtilitate: leonem a magnanimitate: leporem a timiditate: psitacum a pulchritudine: simeam ab imitatione: tigrim a pernicitate. Inesse videtur etiam sensus floribus qui sequuntur solem z sic possumus laudare aut vituperare res animatas et inanimatas: suo modo omnia q̄ hucvsqꝫ de genere demōstratiuo alio respectu z fine applicari possunt ad gen⁹ deliberatiuū z iudiciale. Ad deliberatiuū cōsideraꝭ terra: vt cū dicim⁹ de finib⁹ regnorū/z imperiorū. aqua vt scōz accessuz z recessum maris/aer vt cū eligitur in prelio ventus: a tergo ignis: vt cum deliberatur an castra hostium nocturno tpe inuadi debeant/aut diurno. ¶ In iudiciali autē genere cōsideraꝭ terra: vt de agris diuidēdis de terremotu/aqua vt de aqua pluuiali arcēda zc. aer vt de molendinis/vento mobilib⁹. Ignis vt de incendio zc. Predicamēta etiā

Decq̄stionib⁹ q̄ generi iudiciali accōmodantur.

De triplici cōfirmatione sequēdo subiecta artis.

De his q̄ cōsideranꝭ i genere dliberatio

Nota de applicatione predicamentorum accidentalium ad tria supradicta genera.

applicari possunt ad predicta tria genera causarum: vt. Quantitas/cum laudamus Platonē ab humeris latis & a precordijs magnis. Qualitas/vt cum laudamus eius sapientiam. Ad aliquid/vt cum laudamus preceptorem & eius discipulos. Actio vt cū recensemus eius opera & res gestas. Passio vt cū laudamus eum a patientia & laborum tolerantia. Situs/vt cum laudamus eū a simetria membrorū. Habit⁹ notatur in vestib⁹ eius: vt in pallio Diogenis. Ubi/vt i consideratiōe patrie peregrinationum in siciliam &c. Quādo/quo tempore claruit: qua mundi etate: quid noui tunc accidit. plura exempla collige ex byblia: vt de Golia. j. regum. xvij. et de sancto Joāne baptista: cui erat vestis de pilis camelorum: et zona pellicea circa eius lumbos: et sic per alia genera. hec omnia Aristoteles locos appellat et Cicero dicens/latius enim de genere ꝙ de pte disceptare licet. et quod in vniuerso fit probatum: id in parte probari sit necesse. precipuū oratoris est scire omnia suis locis locare: idcirco videndum est de orationis cōpositione: est enim elegantia (ad mentem Francisci nigri) venusta verborum cōcinnitas dulcem auribus sonū afferens: cuius generales regule dantur triginta.

De regulis elegantiarū.

¶ Prima regula est ꝙ illa oratio que obliqua dicit: et a posterioribus incipiēs dictionibus in verbum sepius ꝙ in aliam orationis partem finiat: vt summis viribus imperij monarchiam Cesar adeptus est. ¶ Secūda regula: cōmendabit quoque oratio que dictionem habeat vniuersalē affirmatiuam/vel negatiuam in fine: vel aliquod insigne nomen vel aduerbium. exemplum primi. que vir bonus facit laudant omnes. exēplum secūdi: quē te magis diligam habeo neminē. exēplum tertij. que ad me scribis sunt egregia. exemplum quarti. que mihi iussisti p̄feci omnia diligenter. ¶ Tertia regula. Nomē adiectiuū eleganti⁹ substantiuo preponitur: vt summa virtus: magnū imperium: vtile consilium et huiusmodi ¶ Quarta regula. Inter adiectiuū et substātiuū semp aliquid est interponēdū vt maxima Cesaris virtus summa semper laude extollenda est. ¶ Quīta regula. Quotiescūque ab opposito alicuius verbi secūdarij oratio incipit: quod subito relatiuum sequatur: elegantius inter relatiuum et antecedens secundarium verbum ponitur: vt Cneū Pompeiū summopere diligo: qui romanum imperiū auxit. ¶ Sexta regula. Si fuerit relatiuum in obliquo casu positum/venusti⁹ antecedens in relatiui casu positum postponetur: vt quibus virtutibus ab ineūte etate studuisti mortalitati nomen tuū comēdabunt. ¶ Septima regula. Qū est aliquod substantiuum cū prepositione aliqua iunctum/qđ fit de natura precedentis vel subsequentis: clausule prepositionem in relatiuum vertimus: & verbum substantiuum adiungimus: vt que tua humanitas est multa in me beneficia contulisti. ¶ Octaua regula. Sepius relatiuum quod verbo primario additum est ad secundarium transferimus: vt Cicero eloquētissimus fuit: qui ceteris oratoribus in dicēdo prestitit. ¶ Nona regula. Si aliquod habuerimus vel nomen/vel aduerbium insigne elegantius illud cum quidem vel idem p̄nomine postponemus. exemplū primi. Marcus Tullius orator fuit et quidem singularis. exemplum scđi. que mihi iussisti omnia perfeci et equidem libenter. ¶ Decima regula. Sicut in mediocri stylo dicendi a re nuda pri⁹ incipere oportet: deinde illam exornare: sic in stylo graui ab exornatu incipere debemus. exēplum pri-

mi. Pōpeius olim romanorum tum armis/tum consilio facile princeps fuit. exēplum secundi. olim romanorum tum armis/tum consilio facile princeps magnꝰ Pompeius fuit. ¶ Undecima regula. genitiuus casus semper ceteris preponitur vt optimi viri consilium. ¶ Duodecima regula. si gerundium verbum habuerimus cum suo apposito: illud in gerūdij casu ponemus: ac ambo inuicem cōncordabimꝰ: vt veni a mādē virtutis grā. ¶ Decimatertia regula. si fuerit aliqd relatiuum inter duo substantiua: illud potius cum sequenti/ q̄ cum precedenti concordamus. ¶ Decimaquarta. si dictionis alicuius significationem augere volumus: positiuo p/aut per q̄: cōparatiuo longe vel multo: superlatiuo autem q̄ p valde iūgere debemus. Exēplū omniū/ vt p beatus: vel p q̄ beatus fuit Cesar: sed longe beatior Augustus: q̄ beatissimus autem traianus. ¶ Decimaquinta regula. Nomina tertie declinationis greca si peritosyllaba fuerint: ad secūdam declinationem referuntur vt delphin delphinus. ¶ Decimasexta. Si aliquod adiectiuum habuerimus significās laudem/vel vituperium/vtile/vel inutile/illud potius in datiuum substātiui vertemus cū sum/es/est: vt virtutes sunt mihi iocunditati. ¶ Decimaseptima regula. In rebus paribus tū vel z geminatū ponimus. in iparibus vero cū et tum: sed leuius preponitur: exemplum primi. Cicero tum laude rerum scientia valet: vel Eneas et fortis et piꝰ fuit. exemplū secundi. Cesarem plurimum valuisse cum populus/tum senatus affirmat. ¶ Decimaoctaua regula. Si aliquam personam aut laudare aut vituperare volumus: id trifariam facere poterimus: aut cū genitiuo/quod magis poeticū est: vt Marcus Catho vir est magne virtutis: aut cū nominatiuo et ablatiuo: vt Marcus Catho vir est magnus virtute: aut cū ablatiuo solo: vt Marcus Catho vir est magna virtute. ¶ Decimanona regula. Sepenumero verbum infinitiuum vertimus in participiū tā ablatiui/q̄ accusatiui casus: si verbū aliqd precedat. exemplū primi. vt mihi opus est consulto. exemplum secundi. bonam tibi fortunam inuentam curabo. ¶ Uigesima regula. cum adiectiuum z substantiuum in eodē casu posita acciderint: substantiuū in genitiuo casu ponamus: adiectiuum vero in eo casu in quo poni debet: sed in numero singulari z genere neutro locabimus: vt multum pecunie/ parum sapientie / aliquid literarum. ¶ Uigesima prima regula. cum duobus substantiuis idem adiectiuum asciscí debeat: adiectiuū in principio orationis collocamus: z substantiua cum z/vel tum geminato postponimus: vt Cesar fuit magnus z vir/z imperator. ¶ Uigesimasecunda regula. cum adiectiuum z substantiuum simul fuerint: quorum substantiuū ab adiectiuo formatum fuerit diuerse significationis a primo substantiuo: in duo sunt potius substantiua transferenda: vt cauendum ē ab honestate naturaq discedamus. ¶ Uigesima tertia regula. cum gerundium accusatiue vocis habuerimus: potius illud in supinum ablatiue vocis transferamus: vt homo est mirabile visu. ¶ Uigesima quarta regula. si aliquod superlatiuum durius acciderit: pro eo positiuum ponemus: ac ei aduerbium superlatiuum adiiciemus vt maxime necessarius. ¶ Uigesima quinta regula. si aliquem maximopere laudare/vel vituperare voluerimus: laudationis z vituperationis causaz in genitiuo constituemus: vt Marcus Antonius plurimū eloquētie valuit. ¶ Ui-

gesimasexta regula. qñ noia singularis vel pluralis et singularis adinuicē cōnectuntur/viciniori respondendum est: si vero pluralis numeri fuerint: ad nobilius transeundum erit. Exēplum primi. Cesar et respub. romano merito Pompeio infesta fuit. Exēplū scōi. senatores populusq romanus Cesarē secutus est exemplum tertij. exercitus nostri romanorūq turme turpiter fugate sunt. ¶ Uigesimaseptima regula. Aliqñ comparatiua pro positiuis ponuntur: vt vehemētius pro vehementer: sepius pro sepe. ¶ Uigesimaoctaua regula. Subiunctiuus pro indicatiuo ponitur: vt velim/pro volo: fecerim pro feci. ¶ Uigesimanona regula. Si verbum finitum habuerimus cū q̄ coniunctione: ea remota elegāter illud ad infinitiuum reducemus: vt te tribunitiam potestatem consecutū fuisse gaudeo. ¶ Trigesima et vltima regula. Cum aliquod adiectiuum exornare voluerimus: proferemus illud per suū oppositum addita negatiōe: vt Cicero fuit haud nescius literarum.

De introductione artis prīa pars.

Quia artem illuminati Doctoris et Magistri Raymundi Lull in hoc nr̄o opere sequi statuimus: eāq rimari ac enudeare: idcirco ad habendam maiorem eius noticiam/ introductionem ad eandem artem hac prima parte huius secundi libri ponimus. ¶ Secunda pars erit de vnitate et trinitate diuina ¶ Tertia vero de scala ascendendi et descendendi intellectus. In prima tria per ordinem videnda sunt. Primū erit de causis. Secundum de possibilitate et necessitate artis. Tertium autem de eius vtilitate. ¶ Quo ad primum est notandum/q̄ vnaquecq ars suis gaudet reserari principijs: nam quanto aliqua res pfectius cognoscitur: cuius essentialis cognitio pendet ex suis principijs essentialibus/ tanto feruentius ad eius incitatur amorem: autore Tullio primo officiorum. id de forma honesti (Platonis sequendo sententiam) demonstrāte/quare fit vt a cōmunioribus et generalioribus ad specialissima procedendum sit secundum enim sententiam omnium naturalium: omne quod scitur per causas scitur et cognoscitur: et hoc est quod dicit Aristoteles primo physicorum. scire enim arbitramur: cum causas et principia agnoscimus vsq ad elemēta. et Plato in Thimeo. nihil esse ortum sub sole cuius legitima cā nō precedat: ideo in isto opere sicut et in alijs quatuor concurrunt cause/ vz efficiens/materialis/ formalis: et finalis. Causa efficiens est id per quod aliquid efficienter habet esse: vt creatura per creatorem: domus per domificatorem: et sic de alijs: particulariter tamen loquendo/causa efficiens huius artis est duplex: vz vniuersalis: vt deus benedictus: qui concurrit ad causandum quemlibet effectum: et cum hoc cōcordat tertus de causis: vbi habetur: q̄ causa prima plus influit in effectum idest plus facit ad positionē effectus/q̄ secūda causa: quod probari potest tali ratione. quicquid presupponitur in essendo: presupponitur in causando/cum causare presupponat esse: sed omnis creatura presupponit deum in essendo: ergo et in causando: et cum predicta ars sit vnus effectus in mundo productus: sic causa causalissima in superlatiuo gradu designata erit deus benedictus. vnde Ari

De quatuor causis huius artis.

Causa efficiens huius artis ē duplex/

stoteles.i.Metaphysices.Deus autē videt esse causa oīum/et pricipiū quoddā.
¶Causa vo particularis et finita fuit ille ieffabilis vir et doctor/magister Ray
dus Lull qui eminentissimam ꝛ luculentissimā super omnes alios modos no
bis tradidit doctrinā/que non humano certe ingenio inueniri potuit/seu acq
ri:sed diuinitus creditur ipsam inspiratā fuisse:cuius vitā pronunc(vt proliri
tas euitetur)narrare recuso:presertim cum per reuerendum magistrū Carolus
Bouillum:ꝛ alios ꝙ plurimos sit in lucem deducta.Causa materialis est id de
quo agitur in libro.Est tamen notandum ꝙ tripliciter accipitur materia:vȝ ex
qua: in qua:et circa quā.Materia ex qua diffinitur ab Aristotele primo phys
corum/et est ex qua cum aliquo/id est cum forma fit aliquid idest compositum:ꝛ
de tali non est hic ad propositum:tamen isto modo accipiendo materiam litere
et papyrus sunt materia huius artis.Alia est materia in qua subiectant acci-
dentia: et talis ab aliquibus dicitur materia secunda:et de hac non est hic ad
propositum:sed de materia circa quam versatur intentio artificis ꝛ est id de quo
agitur in quolibet opere:vt patet discurrendo per omnes facultates: et primo
in grāmatica /in qua principaliter consideratur sermo congruus/ seu oratio cō
grua: sub rōne cuius oīa grāmaticalia considerantur:et ad ipsam tāꝙ ad finē
intentum ordinantur:sic ꝛ in alijs facultatibus:ideo materia huius artis est id
de quo agitur in ipsa arte:et agitur de omni ente tā creato/ꝙ increato per se/aut
saltim reductiue.et sic materia circa quam/et subiectum attributionis huius ar
tis coincidūt:nam omnia considerata in arte versantur circa talem materiam:
et habent attributionem ad eius subiectum:quod est scibile quesitum:inquan-
tum artificiale:de quo potest fieri responsio/hoc est respondere de omni questio
ne scibili:presupposito ꝙ sciat quid importatur per nomen.¶Unde est notan
dum ꝙ questiones sunt in triplici differentia:quedam sunt facti:et quedam in-
utiles:ꝛ de particularib⁹:alie sunt scibiles:primo modo qs ꝓbabit mahometē cō
didisse alcoranū/aut Justinianum leges:nisi credatur historijs:Secundo mo
do quis probabit quot arene sunt in mari aut homines in mundo:¶Tertio
modo dicuntur questiones scibiles/que de rebus vniuersalibus et non particu
laribus fiunt:vnde Aristoteles primo posteriorum.Sciētia est de vniuersalib⁹
et non de particularibus:quia talia sunt infinita:et per consequens nobis igno
ta:per Aristotelē primo Rethorices:ideo talia relinquēda sunt ab arte: ad oēs
tamen scibiles artista huius artis respondere potest:iuxta illud Aristotelis pri
mo Metaphysices.habenti sciētiaȝ vniuersalem necesse est omnia scire/presup
posito tñ ꝙ sciatur quid importat p nomē.vnde Aristoteles primo Physicor
ignorato qd importat p nomē/impossibile est habere disciplinā.¶Pro cui⁹ eui-
dētiā est notādū/ꝙ duplex est diffinitio per Aristotelē scdo posterior:videlȝ qd
nois/et qd rei seu quidditatiua:qd nominis.i.quid importat p nomē:ꝛ dat p ex
trinseca:vt homo est aial gressibile bipes.¶Diffinitio vero quid rei est oratio
indicans quid esse rei: et datur per essentialia:vt vult Aristoteles in predica-
mentis: et differunt adinuicem tribus modis: primo modo/quia ignorato
quid rei :haberi potest quid nominis:secundo modo/quia diffinitio quid no-
minis est tam entium ꝙ nō entium:nam de chimera ꝛ hyrcoceruo haberi potest

De causa pticulari.

De causa materiali.

Raymūdi vitaȝ Carolus Bouill⁹ scripsit.

Materia tripliciter accipitur.

De triplici differentia qstionum.

De duplici diffinitione.

diffinitio quid nominis: non tñ quid rei: cum non sint in rerum natura. ¶ Tertio & ultimo modo differunt: quia diffinitio quid nominis est principiũ investigandi qd rei. Diffinitio vo qd rei est pricipiũ investigãdi pprias passiões subiecti/vez diffiniti qd isit ei/vt subiecto ppa passio: iõ ad nostrũ ppositũ fdeñdo artista huiꝰ artis rñdere põt ad oẽm qõnez scibilẽ: psupposito q sciaẽ qd iportaẽ p nomen: idest quod habeat diffinitionem quid nominis: nam per medium eius artificialiter per artem investigari potest quid rei: & sic perfectam illius rei notitiam habere. ¶ Causa formalis est duplex: secũdũ q duplex est forma: scz forma tractatus & forma tractandi. forma tractatus est divisio libri in partes: ars in prima sui divisione dividitur in prohemium/& tractatum. prohemium incipit in principio: tractatus vero utriusq artis/vez magne & brevis incipit ab alphabeto: & subdividitur in .xiij. partes: vt patet in textu: forma vero tractandi est modus procedendi: qui in litera patet. ¶ Causa finalis est gratia cuius aliquid fit: per Aristotelem secundo physicorum: & quia duplex est finis: scilicet mediatus & immediatus: ideo duplex causa finalis ipsius artis assignatur: vez mediata & immediata: mediata est vt intellecta ista arte omnes alias artes & scientias intelligamus: immediata vero causa est: quia cum nostre creationis sit deum intelligere: amare & recolere: vt intellecta ista arte & omnibus alijs deum intelligamus: intelligendo ipsum amemus: amando ipi serviamus: serviendo nos salvi/beatiq fiamus/amen. ¶ Quo ad scõm vidẽdum est primo/qd nomine artis iportetur. ¶ Pro cuiꝰ evidẽtia est notãdũ/q ars dicta est ab arcẽdo: ex eo q sub paucis plura compzehẽdit: & est duplex: vez ars specialiter dicta: & ars generaliter capta ars specialiter dicta secundum Aristotelem sexto ethicorum: est recta ratio rerum a nobis factibilium: et continet sub se septem artes mechanicas: que sunt agricultura/venatio/navigatio/lanificium/fabrica/architectura/& medicina: de quibus dicetur inferius. ¶ Ars vero generaliter capta secundũ Ciceronem est collectio multorum preceptorum in unum finem tendentium: et hoc modo sumitur hic iquãtũ ãplectiẽ in se oẽs facultates: vez quinq habitus itellectuales/quibꝰ per Aristotelẽ sexto ethicorũ non contingit dicere falsum: et sunt in duplici differentia: quidam sunt speculativi: alij vero practici: speculativi sunt intellectus sapientia & scia: quorum finis & veritas ẽ ex secundo metaphysices. Practici sunt quorum finis/vt in codẽ/est opus/& sunt prudẽtia: & ars specialiter capta. ¶ Intellectꝰ sumptꝰ p tali habitu speculativo/& nõ pro potẽtia intellectiva: est principiorum indemonstrabiliũ/& per se notorum. vt omne totum maius est sua parte: si ab equalibus equalia demas/equalia remanebũt: & talia pricipia solo lumine intellectus cognoscuntur: vt vult cõmẽtator tertio de anima: idez Avicenna primo sue metaphysices. & Aristoteles primo elenchorum: vbi dicit: q communia & generalia sunt quibus scitis scitur ars: sed ipsis ignoratis/necesse est artez ignorare: et talia sunt dignitates: que per se faciunt fidem: de quibus habetur intellectus. ¶ Sapientia secundum Augustinum est notitia habita de solis eternis. vnde Aristoteles primo Metaphysice. Sapientia est noticia primarum et altissimarum causarum: & talis vocatur theologia. ¶ Scientia est notitia habita de conclusione per premissas: vel secundum Aristotelem sexto Ethicorum/est

Margin notes: De duplici cã formali. — De cã finali. — Ars vñ dicaẽ — De quinq habitibus itellectus. — De habitu speculativo q itellectꝰ nũcupatur. — De sciẽtia p prie dicta.

habitus conclusionis per demonstrationem acquisitus:vt patet in hoc syllogis mo .omne animal est substantia:sed omnis homo est animal :ergo omnis ho mo est substantia:due premisse sunt demonstrantes:et id quod est in conclusio ne est demonstratum per premissas:et vocatur scientia .¶ Prudentia vt in eo dem /est recta ratio rerum a nobis agibilium:et habetur de his que accidere possunt:et sic sapientis est prouidere in his.¶ Et nota vlterius q ars genera liter capta causata est ex pluribus experientijs:ideo est verissima:vnde Aristo teles primo Metaphysices.experientia facit artes:inexperientia vero casum:et in eodem. experientia est cognitio singularium:ars vero vniuersaliũ:vnde idẽ Aristoteles arguit sic.omnis discens artem operatur actionem artis:nullus di scens artem habet artem:ergo aliquis non habens artem operatur actionez ar tis:et est valde necessaria:ex eo quia minorata est in nobis facultas arbitrandi propter peccatuz primi parentis (vt inferius patebit)idcirco intellectus huma nus non potest predictos habitus attingere absq maxima difficultate:ex eo qz oportet per prius intelligere res corporales/et per corporales spirituales:et per spirituales deum benedictum/et eius dignitates inuisibiles. iuxta illud aposto li.inuisibilia dei per ea que facta sunt intellecta conspiciuntur .Et quia vnum quodq considerabile est in se id quod est: cuius consideratio ad Metaphysi cum pertinet:idcirco oportet Metaphysicam addiscere:est etiam vnunquodq ens creatum ad aliquem finem ordinatum/tanq ad terminuz motus:ideo phy sica ipsa opus est. vnde secundum Aristotelem in secundo Physicorum:que cunq mouentia mota physice sunt considerationis:ac etiã oportet Mathema ticam addiscere:ex eo q vnaqueq creatura suam habet quantitatem et mensu ram:in qua proportiones/dimensiones/anguli/linee/et rectitudines consideran tur:et qz hõ his supradictis absq logica vti nõ põt:nec de ipsis notitiã vẽdicare: idcirco itẽdit logicã/tãq istrumẽtũ:qm̃ sm Aristotelẽ pmo elẽchorũ.vtimur ter minis pro reb':et qz pdicte sciẽtie a diuersis doctorib' diuerso mõ/et cõfuse/ac plire tradite sunt:his de causis necessaria est vna ars generalis:que habeat pricipia generalia/primitiua/et necessaria/per que principia aliarum scientiarum proba ri/et examinari possint:nam secundum Aristotelem primo Posteriorum :illa principia per que possunt singularum scientiarum ppria principia/sunt oib' cõ munia:et talia sunt principia huius artis:nam positis ipsis:ponuntur omnia:et remotis remouent omnia/idcirco est valde necessaria non modo ratõne finis:sz etiam ratione sui:nam artes speciales et scientie sunt nimis (vt predictum est) p lixe:et vita hominis breuis requirit intellectus habere aliquod instrumentum vniuersale:per quod dirigatur ad suum desideratum obiectum:tanq ad suum finem:et quoniam obiectum est vniuersale:et intellectus humanus est potentia vniuersalis.¶ Qđ obiectum sit vniuersale:patet.cuz omne quod est sub ratiõe veritatis sit intelligibile:et ab intellectu perceptibile:eo quia verum : restat igit q intellect' sit vniuersalis potentia:alias esset finis vacuitatis in obiecto:eo q esset verum:et non intelligibile:quod est impossibile:humanus ergo intellectus existens potentia vniuersalis habens vniuersale obiectum quod est intelligibi le/requirit vniuersalem habitũ de vniuersalibus similitudinibus rerũ constitu tum:vt sibi sit instrumentum quo obiectum suum valeat attingere : absq quo

De hitibus practicis.

De modo et ordine quẽ sua re hz itellect'.

De necessitate artis.

ipsum obiectū attingere non posset: hoc autem instrumentum est ars genera lis/q̄ est q̄dā diuinū donū: vt sit humano intellectui generale instrumētum ne cessario cognoscendi veritates entium in quibus quiescat: ꝛ ab opinionibus ꝛ erroribus per verum intelligere sit remotus: vel etiā i q̄ntū est scīa/est quidā vni uersalis habitus ceteris scientijs applicabilis: ratione cuius scibilia ceterarum scientiarum sunt ad sciendum in potentia ipsius intellectus/cuius est habit⁹: ꝛ talis scientia/siue ars est possibilis habitus intellectus viatoris: nam quemad modum de ente substantiali ꝛ accidentali est vna scientia dicta Metaphysica: sic de ente reali/ꝛ ente rationis esse potest vna ars/amplectens sub se omnes fa cultates: cum omnis multitudo reducatur ad vnitatē: iuxta illud Aristotelis xj. Metaphysices dicentis. omnis entis ad vnum aliquid et commune re ductio fit: ꝛ cum ens rationis presupponat ens reale/cuius similitudo est: ꝛ a quo effectiue habet esse/ad ipsū reduci potest: ꝛ debet/tanq̄ iperfectū ad ma gis perfectum. ¶ Quo ad tertium hec ars est vtilissima/propter plures vtilita tes/quas in se continet: et in primis ratione sue generalitatis ꝛ trascendentie: ex eo/quia habet principia generalissima/vera/necessaria/ꝛ primitiua: vt predictū est/quibus principia aliarum scientiarum probari possunt: ꝛ sic est introducto rium quoddā ad oēs facultates nō modo speculatiuas: videlicet ad physicales mathematicas/metaphysicales/ꝛ theologales: sed etiam ad morales/sermotiona les: et mechanicas/ac etiam ad medicinam: Jus canonicum/ꝛ ciuile: ita q̄ nihil est extra ipsam considerabile: hec omnia ab vno fonte manant. est etiam vtilissi ma: quia per ipsam intellectus est valde illuminatus: sub quo lumine destruit ignorantiam que sua inimica est: ꝛ quia est scibilis dicitur vtilissima: quoniā sub paucis multa comprehendit: et nō est labilis: ex eo quia artificialiter discur rēdo per principia ꝛ regulas omnia suis locis collocat: et recolit: et ē vtilissima: quia alta ꝛ profunda: vt3 deū/ꝛ omnes articulos fidei altissime ꝛ profunde dis currit: ꝛ probat. etiam est vtilissima: quia omnes subtilitates intellectus in ea consistunt: ꝛ finaliter est vtilissima: ex eo quia longe doctior quis mediante hac arte in vno anno erit/q̄ in. xij. annis: expertum est sequendo cōmunē opinionē: idcirco auro comparari non debet: cum aditum amplum/ꝛ spatiosum ad perfe ctā scientiam in breui tempore ei incumbentibus prebeat: quod videri potest ex suo discursu ꝛ ordine: nam imprimis ipsa res generalis diuiditur in theoricam ꝛ practicā. ¶ Theorica est cognitio speculatiua/que habetur de principijs: que stionibus siue regulis: ꝛ de modo discurrendi per artem. Practica est modus applicandi omnia ad artem: seu modus practicandi per artē. ¶ Quo ad theo ricam videndum est primo de alphabeto: ꝛ est alphabetum in hac arte plurium ꝛ diuersorum huius artis terminorum in vnum collectio: cuius quelibet litte ra varia sub diuersis vno suo nomine representatis habet significata: ꝛ continet in se duo: vt3 litteras significantes ꝛ significata literarū: littere significantes sunt b. c. d. e. f. g. h. i. k. significata litterarum sunt in multiplici differentia: nā quedam sunt principia absoluta: vt bonitas/magnitudo/duratio/potestas/sapientia/ volūtas/virt⁹/veritas/ꝛ gloria. alia sunt respectiua: vt differētia/cōcordātia/cō trarietas/principium/medium/ꝛ finis/maioritas/equalitas/ꝛ minoritas. Et

De possibili tate hui⁹ ar tis.

De vtilitate hui⁹ artis.

De alphabe to hui⁹ artis q̄ est eius pri ma pars.

De significa tis literarū.

hec sunt principia primitiua: quia quodlibet est in seipso id quod est: nõ habẽs aliquod supra se in suo genere: imo est principiũ oim alioꝝ entium in tali esse: sunt etiaꝫ vera: quia vere de quolibet ente predicãtur: et realia/ quia eorum natura absq̃ consideratione anime rationalis habet esse: hoc est dato ꝙ anima rationalis non consideraret eorum naturaꝫ: ipsa tamen essent: sunt etiam necessaria: quia ipsis positis ponitur quicquid est: ꝛ ipsis remotis remouẽtur oia: sunt generalissima: quia versantur circa omnia: ꝛ in ipsis omne quod est comprehenditur: per se nota sunt: quia tales habent conditiones/ ꝙ ad sui manifestationem non indigent alijs: de quibus inferius latius videbitur. ¶ Absoluta principia dicuntur ex eo: quia ab omni respectu absoluuntur: nam bonitas tantum ẽ bonitas: sicut equitas tm̃ ẽ equitas: vt inqt Auicẽna. v. Metaphysices. ¶ Respectiua autem dicuntur ex eo/ quia arguunt pluralitatem: vt differentia pluriũ est differentia: ꝛ sic de alijs. ¶ Alia in ordine significata sunt questiones seu regule: ꝛ sunt vtrum/ quid/ de quo/ quare/ quando/ quantum/ quale/ vbi/ quomodo/ ꝛ cum quo/ ꝛ dicuntur questiones: quia dubia per eas queruntur ꝛ regule: eo quia regulant intellectum ad debite respondendum. ¶ Quarta significata dicũtur nouem subiecta: vt deus/ angelus/ celum/ homo/ imaginatiua/ sensitiua/ vegetatiua/ elementatiua/ ꝛ instrumẽtatiua/ ꝛ vocantur subiecta attributionis: eo quia omnia que sunt in latitudine entis ipsa sunt: vel ad ea reduci possunt: quinta significata sunt virtutes: vt iusticia/ prudentia/ fortitudo/ temperantia/ fides/ spes/ charitas/ patientia/ ꝛ pietas. Sunt etiam alia significata: que dicũtur peccata: ꝛ sunt auaricia/ gula/ luxuria/ superbia/ accidia/ inuidia/ ira/ mendacium/ ꝛ inconstantia. ¶ De omnibus supradictis agitur in arte explicite: ꝛ de eorũ oppositis/ cum oppositorum (teste Aristotele) eadem sit disciplina. implicite vero de omnibus que reduci possunt ad ista: ꝛ predictum alphabetum cum suis significatis ordinatur sic in arte: ꝛ in primis secundum moduꝫ tractãdi. B. significat bonitatem/ differentiam/ vtrum/ deum/ iusticiam/ ꝛ auaritiam/ C. magnitudineꝫ concordantiã/ quid/ angelum/ prudentiam/ ꝛ gulaꝫ/ D. durationẽ/ contrarietatem/ de quo/ celum/ fortitudinẽ/ ꝛ luxuriam/ E. potestateꝫ/ principiũ/ quare/ hominem/ temperantiaꝫ/ ꝛ superbiã/ F. sapientiã/ medium/ quantum/ imaginatiuam/ fidem/ ꝛ accidiã/ G. voluntateꝫ/ finem/ quale/ sensitiuã/ spem/ ꝛ inuidiam. H virtutem/ maioritatem/ quando/ vegetatiuam/ charitatem/ ꝛ iram/ J. veritateꝫ/ equalitatem/ vbi/ elementatiuam/ patientiaꝫ/ ꝛ mendaciũ. K. gloriã/ minoritatẽ/ quomodo/ ꝛ cum quo/ instrumentatiuam/ pietatem/ ꝛ inconstantiã. Et nota ꝙ alphabetum cum suis significatis opus est scire cordetenus: vt inquit doctor noster in arte: ꝛ ratio huius est/ quia in quibusdam figuris ponuntur litere/ ꝛ nõ significata earum: ideo ignoratis significatis ars est indocibilis: que quidem figure quatuor ponuntur in arte: quarum prima attribuitur deo de per se: creaturis vero de per accidens: ꝛ tertia creaturis de per se: creatori vero de per accidẽs secunda deseruit prime ꝛ tertie: quarta vero est in qua plures rationes ad vnaꝫ ꝛ eãdem conclusionem (iuxta materiã subiectam) multiplicantur: ꝛ ab ea tabula generalis abstrahitur: in qua omnes materie (vt ita loquar) tabulantur ꝛ relucent.

De primis principijs.

De secũda parte q̃ est de figuris.

·PRIMA·FIGVRA·

Quo ad primam figuram/que quidem figura de .A. nuncupatur: est notandum ꝙ ipsa dicitur figura de .A. et hoc impositũ est ad voluntatẽ autoris: qui maluit ꝙ .A. potius significaret id qđ importatur p ipsam primã figurã q̃ aliqua aliarum literarum: ex eo/ qꝛ deus est alpha et .O. vt habetur in Apocalypsi: et ratio huius est: nam quemadmodum .A. in alphabeto obtinet locuꝫ primum secundum ordinem aliarum literarum: sic et deus respectu creaturarum/a quo ordine diuino omnia emanant: et quẽadmodũ .A. causatur in corde t .E. i gutture .J. in capite gutturis .O. in faucib⁹: et .V. in labijs: et cõsonãtes ab his vocalib⁹ originẽ trahunt: sic omnes creature a deo: et idẽ dici potest de corde respectu alioꝝ membroꝝ que ab ipso corde emanant: et omnia creata effectiue a deo/quoꝝ causa causalissima dicitur: et quemadmodũ .A. est triãgularis figure: sic τ deus est trinus in personis/et vnus vnitate essentie. ¶ Ulterius est notãdũ/ ꝙ predicta figura de .A. est circularis (vt patet ad sensum) et hoc dupli ci de causa prima: quia ipsa est nobilioꝛ et capacioꝛ omnibus alijs: continens in se eminenter ceu potentialiter omnes alias: et sic in ipsa oẽs figure relucẽt: quẽadmodum in deo omnes creature: nam de⁹ est sphera cuius cẽtrum est vbiq; circũferẽtia vero nusq̃. ¶ Alia de causa dicitur circularis: ex eo/quia principia q̃ in ea ponuntur: tam in abstracto q̃ in cõcreto conuertunť: ita ꝙ ibi fit de subiecto p̃dicatũ: et de predicato subiectũ circulariter: et quẽadmodum in circulo quis non potest tangere vnum punctum/ quin tãgat omnia immediate aut mediate que in circulo ponuntur: sic etiam quis non potest assignare vnam perfectionem/ aut dignitatẽ in deo: quin omnes alias assignet per demonstrationẽ equiparantie: quãuis communis opinio eam non ponat: tamen Aristoteles primo Posterioꝝ ipsam tangit dicens: ꝙ non contingit circulariter demonstrare/nisi in terminis conuertibilib⁹: vt sunt dignitates/et perfectiones in deo/aut in ente trãscendenti: et tali demõstratione non modo primus articulus vcꝫ ꝙ deus sit trinus in personis/et vnus in essentia pbari potest: sed etiam oẽs articuli fidei: vt patebit in sequentibus: est ergo talis dispositio prime figure: ꝙ tangendo vnam dignitatum/omnes sibi correspondent: quemadmodum tangendo vnam partem campane/omnes correspondent: non est sic de dignitatibus creaturarum: vt in tertia figura: igitur principia absoluta in prima figura conuertuntur: et dicuntur principia/non ꝙ aliquid principient: sed dicuntur prĩcipia.i. primaria: quia primo intellectui se offerunt: et etiam dici possunt principia artis in esse obiectiuo. sunt etiam principia incomplexa / et per se nota in p̃dicto esse: quia solo lumine intellectus intelliguntur: et licet circa omnia versentur: tamen non in omnibus modum prime figure habent: vt in creaturis: ideo decipiuntur nonnulli/qui primam figuram omnibus rebus tribuunt: et de ipa vnum chaos faciunt: dicentes / ꝙ ars est generalis: et per consequens figure ei⁹: negatur eis cõsequẽtia: quoniam arguitur a suppositione simplici ad suppositionem personalem: quia licet ars in se/et absolute generalis sit: non tamen que libet ei⁹ ps: vt in proposito: non eñ sequiť: hõ est vniuersalis: ergo τ sortes: sic nec

De expanatione prime figure.

De literarũ origine.

ars est vniuersalis: ergo et prima figura est vniuersalis: sed soli deo (vt predictũ est) attribuitur de per se: de per accñs tamen attribui potest alijs: vt inferius melius patebit: sit ergo hec introductio in primis ad artem: nam ipsa plura secreta habet in se: quibus ignoratis/ignoratur et ars: ea tamen hoc in opere statuimus enucleare deo semper dirigente. Nunc ad practicam prime figure accedamus: in qua tria per ordinẽ videnda sunt. Primum erit de vnitate dei: et de his que de eo formaliter dicuntur. Secũdum de pluralitate personarum. Tertiũ vero de generalitate principiorum/et eorum specificatione/et hoc in essentialiter ordinatis. ¶ Quo ad primum videndum est primo quid deus sit: sed ad sciendũ quid deus sit: videndum est primo: vtrum sit: et licet omnes tam scientes/q̃ minus scientes: fideles ⁊ infideles in hoc conueniant: videlicet quod est vnum supremum bonum: cui attribuunt quicquid altius/⁊ perfectius cogitari potest: tamen si negaretur: posset pluribus rationibus probari. ¶ Et primo sic. omne illud quod partibus constat: aut in partes resoluitur/vtiq̃ ab aliquo coniunctionem ⁊ resolutionem patitur: sed hunc mundum suis partibus constare manifestum est: ergo ab aliquo coniunctionem et inceptionem passus est sed illud tale vocamus deum. ratio est Augustini in libro de cõditione vere vite. ¶ Secundo sic. Si infimum bonum est: ergo ⁊ supremũ: tenet cõsequẽtia a positione vnius correlatiui ad positionem alterius: sed infimum ⁊ supremum se habent correlatiue: ergo ⁊c. q̃ infimum sit/manifestatur sic discurrendo: substantia animata melior est inanimata: et sensata animata: ⁊ imaginatiua sensata ⁊ rationalis omnibus supradictis: substantia vero que nullo indiget extrinseco perfectissima omnium dicitur: quam deũ vocamus: ⁊ confirmatur per Augustinuz in prefato libro sic. Omne bonum/aut est per se bonum: aut per aliud. sed diuersa bona participatiõe vnius boni necesse est esse bona: diuersitas quippe recipit magis et minus: nam quantum ad genus/lapis est minus bonum/qui tantum est: ⁊ non viuit: lignum maius bonuz/quod crescendo viuit: equus illo melius: qui est: viuit: ⁊ sentit: homo illo prestantius: qui viuit: ⁊ ratione discernit: restat ergo summum bonum esse: quod quidem est deus: ⁊ manifestatur: nam illud est summum bonum/quod est supra omne bonum: sed deus est illud (vt probatũ est) ergo ⁊c. et confirmatur per Platonem in suo Timeo dicentez. deus est supremum bonum supra omnem substantiam: quem omnia expetunt nullius indigens societatis: nec est dandum summum summo: nec etiam duo summe bona: quia tunc vnum terminaret aliud: ⁊ manifestatur: quia vnum esset extra aliud per differentiam: aliter non diceretur plura: et quodlibet includeret in se quicquid perfectionis est: quod est pura contradictio: et confirmatur per Damascenum in primo suarum sententiarum dicentem. Si multos diceremus esse deos/necesse esset differentiam in multis cõsiderari: sed si enim nulla differentia est in eis: vnus est/et non multi: si vero et differentia est in eis: vbi est perfectio/siue enim secundum bonitatem/secundum virtutem: siue secundũ sapientiam secundum locũ deficiet a perfectione: nequaq̃ erit deus: est ergo deus supremũ bonum/et vnicũ. ¶ Iacto isto fundamento quasi per se noto/omnia que de deo dici possunt/necessitate eius consequũtur tam abstractiue/q̃ cõcre

De practica prime figure.

Utrũ sit de⁹.

De ꝓbatiõe q̃d deus sit.

Q̃d deorum pluralitas sit impossibilis

De his q̃ de deo dicũt.

nue. Abstractiue ex pte subiecti sic discurrēdo p hāc primā figurā. Nulla bonitas suprema dari pōt: qn ipsa sit ifinite magna: nec magnitudo ifinita/ qn sit eterna: nec eternitas/ quin sit oīpotens: et sic de aliis principiis circulariter p totam primam figuram. ¶ Et est notādum q̄ predicta principia sunt per equiparantiā demōstrabilia syllogistice i prima: vel scda aut tertia figura: z vera noticia haberi pōt de ipsis sub ratione tamen determinata: nam scōm Aristotelem primo Posteriorū. demonstratio est syllogismus: vt in habendo ipsum scimus: est eñ demonstratio p equiparantiam: quando equale minus notum demonstratur per equale magis notum: sed predicta essentialia in diuinis sunt equalia: et idē tificantur: ideo sicut in campana (vt predictum est) non possumus tangere vnam partem/ quin corrñspōdeāt sibi omnes alie partes: sic nec i deo possumus ponere vnam perfectionem/ quin ponamus omnes: et quemadmodum concretum de abstracto predicatur in diuinis: sic et abstractum de abstracto: et concretum de concreto: exemplum primi. nulla bonitas suprema dari potest/ quin ipsa sit magnitudo infinita: nec magnitudo īfinita/ quin sit eternitas: et sic de aliis abstractiue sumptis. Exēplum secundi. quicquid est bonum supremū id est infinite magnum: sed. A. vz deus est supremum bonum: ergo. A. est infinite magnū. maior manifestatur: nam si non esset infinite magnum: esset finitum/ et limitatum: z sic ab aliquo esset finitum et limitatum/ quod est maius illo: z sic non esset bonum supremum: cum omne quod est sit finitum: vel infinitum: et sic magnitudo ei deficeret: sed hoc est contra sententiam Anselmi dicētis/ q̄ deus est ens/ quo maius excogitari non potest: minor est nota per supradicta. ¶ Item/ quicquid est supremum bonum infinite magnum/ id est eternum: sed de⁹ est huiusmodi: ergo zc. maior patet: nam si non est eternum z est principiatum ab alio: et sic non erit supremū bonum: cum illud a quo est principiatum/ sit maius illo in perfectione z bonitate: nā oē qd est/ aut est eternū/ aut principiatū: z si pricipiatū/ ab alio erit principiatum: cum nihil principiet seipsum: quia tunc esset anteq̄ esset: quod est pura contradictio. minor patet per predicta. ¶ Item/ quicquid est supremū bonum infinite magnum et eternum: illud est omnipotens: sed deus est huiusmodi. ergo zc. maior probatur: quoniam si non/ aliquid ei cōtradicit: et sic non erit supremum bonum: sed hoc est falsum: vt ex supradictis patet. ergo zc. Item quicquid est bonum supremum/ infinite magnum/ eternum/ et omnipotens/ id est infinite sapiens: sed deus est huiusmodi: ergo zc. maior manifestatur: quoniam si non intelligeret se esse id quod est/ vere: realiter ac infinite: non haberet in se omne complementum perfectionis: quia ignorans et incipiens esset: sed illud est impossibile: ergo et illud ex quo sequitur. vnde Augustinus in libro de cognitione vere vite. deus seipsum / et totam facturam suam sapit: et intelligit. ¶ Item. quicquid est bonum supremum / infinite magnum / eternum/ omnipotens/ et infinite sapiens: id est infinite volens: sed deus est huiusmodi: ergo zc. maior patet: quia si nō/ non haberet in se quicquid perfectiōis ē: et cum volūtas dicat perfectionem: vt patet in nobis: ergo deo attribuenda est in maiori gradu perfectionis/ qui dari pōt. minor manifestaē p predicta. ¶ Ulterius. de⁹ est summe virtuosus: aliter esset viciosus et imperfectus: nā omne ens quanto magis

Nota de demonstratione per eqparantiam.

appropinquat ad summitatem / et immensitatem: tanto maioris est virtutis: sed deus est ipsa immensitas / et summitas infinita: ergo &c. maior patet: quoniam aliter quanto magis appropinquaret ad non esse / maioris esset perfectionis / ac virtutis: quod est manifeste falsum. ¶ Eodem modo argui potest de eius veritate / quemadmodum de supremo bono argumentatum est: cum bonum & verum conuertantur: & hoc sic. Nullum bonum supremum / infinitum / eternum. &c. est dandum / nisi de ipso sit verum dicere qd est: et sit vera adequatio ei⁹ ad intellectum: vt ex scdo metaphysices haberi potest: sed deus est supremum bonum: &c. ergo de ipso est verum dicere est: maiorem probo: quia esse et verum conuertuntur. ex quarto metaphysices: vnde Aristoteles scdo metaphysices. Verissimum est quod causa est alijs: vt sint vera: minor patet per predicta. ¶ Item deus est summe gloriosus / qd probatur sic. Omne illud qd habet in se quicquid pfectionis est / est gloriosissimum: sed de⁹ est huiusmodi / ergo &c. maior est nota: minorem probo per Augustinum i libro de summo bono dicentem: supremum bonum esse aggregationem omnium bonorum: in quo nihil est de malicia aut defectu: ergo summe appetibile: quo fruendo deus summe gloriatur: ideo gloriosissimus dicitur & sic est felicitas assequentibus ipsum. Et nota quod oia ista idetificantur realiter: et vniuntur in vnitate essentie: vt in secunda figura / et in angulo concordantie dicetur: & in tali vnitate considerantur concretum / abstractum / et substractum concretum dicitur de concerno is: quia plura in suo conceptu cocernit: vt bonum quod concernit bonitatem / tanquam rationem formalem / & abstractum: & concernit ceteras formalitates faciētes vnum esse / qd substractum dicit: vnde Augustinus in libro octogintatrium questionum. omne castum castitate est castum & omne eternum eternitate: et omne bonum bonitate: nam aliter rationes formales essent inanes / et a casu: quia ea ratione qua bonum diceretur bonum bonitate: diceretur bonum magnitudine: & sic de alijs. Nec est dicendum quod tale bonum sit accidetale bonum: sed quidditatiue et per se: & ratio est: nam si deus esset bonus per aliud & accidentaliter: non esset id quod est scz supremum bonum: tenet cōsequentia: quoniam oppositum consequentis repugnat antecedenti. Et confirmat auctoritate Aristotelis scdo metaphysices dicētis: qcqd est causa aliorum / vt sunt talia: illud maxime est tale: vt ignis qui est caloris causa in alijs: ideo ipse est maxime calidus: sed si deus esset bonus per aliud et non per se: illud per quod esset tale esset optimum: quod est inconueniens: ergo &c. ¶ Et nota quod predicta essentialia debent reduci secundum mentem Augustini decimoquinto de trinitate ad maiorem paucitatem / que dari pōt: sz maior dari nō potest / quam illa que in prima figura ponitur: & si que alia sint ad ista reduci possunt: & ponuntur in prima figura circulariter: ad denotandum proportionem / dispositionem / & corum naturalem coniunctionem: & per consequens vnitatem. & hec de primo. ¶ Quo ad secundum restat probare emanationem personarum in diuinis: vcz patris ab essentia per se: & filij per patrem: et spiritussancti per patrem & filium: tamē antequam aggrediar hanc materiam de trinitate: protestor quod si in aliquibus errauerim in isto libello / aut in alijs: non scienter sed ignoranter illud feci / submittēdo omnia correctiōi ac determinatiōi eccl'ie romane: quam statui vsque ad triūphalē seq.

De idētitate & vnitate prīcipiorum in eadem essentia.

De concreto substracto & abstracto.

Qui qd ē ca̅u̅s̅

De diuina trinitate & protestatiōe circa ea que fidei sunt.

Iacta

Facta ꝓtestatione/nūc ad articulū de trinitate in diuinis accedamus: in quo duo ꝑ ordinē videnda sunt. Primū erit de gn̄atione filij a patre. Secūdū de ꝓductione spiritus sancti ab vtroq;.

De gn̄atione filij a patre.

¶ Quo ad primū ꝓbat̄ sic. Vbicūq; est principiū ꝓductiuū infinitū si ne imꝑfectione ꝛ impedimēto: ibi reperit̄ ꝓductū infinitū ei correspōdēs: sed in deo reperit̄ intellect⁹ infinit⁹ (vt superius ꝓbatū est) qui est potētia ꝓductiua: vt in nobis patet: ergo ꝛ ꝓductū infinitū ſm talē potētiam: maior patet: qm̄ aliter frustra esset ꝛ vacua talis potētia ꝓductiua ꝛ infinita: vn̄ Aristote.j.celi ꝛ mūdi. Illa potētia est ociosa/ex qua nulla operatio ꝓuenit: minor patet ꝑ Aristotelē viij. Physicoꝝ dicentē: ꝙ nullū finitū cōtingit infinitā potentiā habere: nec infinitū finitā: sed cū de⁹ sit infinit⁹ (vt ꝓbatū est) ergo potētiā intellectiuā infinitā habet: que quidē potētia obiectū infinitū exigit: ad hoc vt actū infinitū habere possit: aliter esset de⁹ ociosus/ꝛ ignar⁹: si nō intelligeret seipm̄/id qd̄ est: nec esset etiā purus actus/ꝛ eternus/per se intelligēs/de toto seipso eternaliter producēs noticiā cōceptā mētis siue verbū: vn̄ Augustin⁹ in libro de cognitione vere vite. Deus verbū suū genuit: cū seipsum cogitādo dicit: dicere ſm eūdē/est potentie intellectiue: qd̄ quidē nil aliud est ꝙ intelligere. ¶ Et est notādū ꝙ talis act⁹ generatiuus nō presupponit operantē/ceu intelligentē: qui est pater: q: tūc in tali priori nature esset pater: ꝛ nō haberet filiū: cū filius habeat esse per talem actū. ꝛ licet dicat̄ secūdus act⁹ operatiuus: hoc est respectu actus essentialis: qui est cōis tribus personis: queadmodum essentia: est tn̄ operatiuus/quo pater formaliter se cōstituit/ꝛ generat: nam pater emanādo ab essentia diuina se cōstituit de eadem essentia: ꝛ tali actu generatiuo/ a quo sumit̄ relatio/ que est paternitas: qua pater refert̄ ad filiū: ꝛ tali actui actiuo correspōdet actus passiuus: qui est generari: a quo sumit̄ filiatio: qua formaliter fili⁹ cōstituit̄/ꝛ denominat̄: ac ad patrem refert̄.

De duplici actu intellectus in diuinis.

Qd̄ filiatio in diuinis sit prior patre ꝓbatio.

¶ Et sic ꝑ firma cōclusione teneri pōt/filiationē in diuinis esse priorē patre: ꝛ ratio est: nā quecūq; sunt simul natura: quicquid est pri⁹ vno: est pri⁹ ꝛ altero: sed pater ꝛ fili⁹ in diuinis sunt simul natura: q: relatiua: ergo ꝛc. maior est de se nota: ꝛ minorē ꝓbo: nā fili⁹ presupponit ad suū esse filiationē/tanꝙ principiū cōstitutiuū ei⁹: ꝛ sic est prior eo prioritate nature: per illā regulā. Vbicūq; est presuppositio hui⁹ ab hoc: ibi est prioritas nature. ¶ Alteri⁹ est notādū/ꝙ intellectus est potētia naturalis distincta contra liberā: ideo verbū diuinū filius dicit̄: q: similis ꝓducēti est in natura numerica/ꝛ ꝑ modū nature ꝓductus: q: ꝑ actū intellect⁹/qui est naturalis: vn̄ Hylari⁹.v.de trinitate. Potestate nature est de⁹ filius ex deo patre: nā queadmodū in humanis vnus hō ꝑ nil aliud est fili⁹ alterius hois: nisi q: est similis sibi in natura specifica/ꝛ per modū nature genit⁹: q: per actū generatiuū/qui est naturalis: vt ex.j.de aīa elici pōt. vn̄ Augustinus de cognitione vere vite. Summus de⁹ seipsum talē qualis est cogitauit: proculdubio similē sibi ꝑ oīa imaginē generauit: ꝛ sicut gignēs iure pater vocatur: ita rectissime genit⁹ filius noiatur. ¶ Ex quib⁹ patet intelligēs nō esse intellectū: siue conceptū generatū: cū intelligēs se habeat per modū agētis: ꝛ cōceptus declaratus per modū patiētis: que absq; relatione ꝛ distinctione reali esse non possunt: vt ex.j. Metaphy. elici pōt. vn̄ Boeti⁹.j.de trinita. Nulla relatio ad seipsam re-

ferri potest. Augusti.v.de trinita.qđ relatiue dicitur nō substātiā vel essentiā:sed producentē ꝛ ꝓductū dicit.ꝛ in.j.de trini.nulla res gignit seipsam:ꝛ talis productio est necessaria:aliter intellect⁹ diuinus/ꝛ oēs diuine perfectiones essent ociose/vacue/ꝛ carētes fine:ꝛ de⁹ nō esset omnipotēs/nec purus act⁹:qđ est impossibile.nā queadmodū de⁹ pater generat intellectu suū filiū:sic ꝛ bonitate ipsum ꝓducit bonū:ꝛ magnitudine infinitū/eternitate eternū:et sic de aliis attributis:et sic pater cōicat filio quicquid habet in se:vñ Richard⁹. Quicquid habet fili⁹/habet a patre. Et nota ꝙ ly quicqd distribuit ꝓ essentialib⁹ ꝛ nō ꝓ notionalib⁹: ꝛ hec de primo. ¶ Quo ad secūdū est ꝓbandū/spiritū sanctū esse a patre et filio per actū volūtatis:ꝛ ꝓbatur tali ratione Richardi. Ub cūqꝫ est summa pfectio bonitatis:ibi est summa charitas/que in alterū tēdit:ergo pluralitatē personaꝝ arguit:sed in deo est summa perfectio bonitatis:ergo summa charitas: ꝛ p consequēs personarū pluralitas:maior patet quo ad pri mā partē: qꝛ charitas dicit perfectionē:quo ad secūdā partē patet per Gregoriū dicentē:min⁹ ꝙ inter duos haberi charitas nō pōt: nemo eñ ꝓprie ad seipsum habere charitatem dicitur. ¶ Et si obiicias ꝙ in vna persona potest esse charitas erga creaturas:dicitur ꝙ inordinata esset: si summe diligeret creaturam: que summe diligenda non est:nec etiā infinite diligi pōt:cū sit finita ꝛ limitata:ergo volūtas infinita ꝛ productiua exigit obiectū infinitū.tunc argui pōt/vt de intellectu diuino in generatione filij argumētatū est/hoc modo. Ubicūqꝫ est principiū ꝓductiuū infinitū sine aliqua imperfectione:ibi reperit̄ ꝓductū infinitum sibi correspōdens:sed in deo est volūtas(vt ꝓbatum est)que est principiū productiuū infinitū/qua deus pater diligit filiū:ꝛ filius diligit patrē:aliter in eis nō esset summa charitas: nā deus pater generās suū verbū in omni cōplemēto perfectionis intelligēdi oportet ꝙ eū diligat de sua summa et eterna perfectione: sicut ipsum intelligit esse in omni cōplemento perfectionis:ꝛ verbū immediate genitū de tota sua pfectione ꝛ potestate diligit producentē:siue generantem sicut seipsum:ꝛ intelligit ipsum esse in omni cōplemēto perfectionis: et si ex dilectione cuiuslibet non sequeret̄ aliquid/eoꝝ esse esset per existētiā/ꝛ nō per operationē:ex eo qꝛ non esset diligere cuiuslibet erga aliū:sed cōstat ꝙ est ibi vera dilectio:sicut est ibi vera intellectio : ergo sequit̄ ꝙ ex diligere cuiuslibet erga aliū/ sequit̄ aliquid:qđ ꝓbatur: qm̄ non minoris actualitatis/ potestatis/bonitatis ꝛc̄.est amare in deo: ꝙ generare: sed per gñare/seu intelligere exit persona de persona: scꝫ fili⁹ de patre.ergo per amare patris ꝛ filij exit persona:talē personā vocam⁹ spiritū sanctū. Et lꝫ hac ratione pater ꝛ fili⁹ sint vnū principiū spiratiuū spūs sancti:nō tñ possunt dici vnum principiū numero:nec discretione numeri:qꝛ tūc esset quaternitas ī diuinis: sed bene vnitate essentie ꝛ nature:ac conueniētia:prout cōueniunt in vi spiratiua:qꝛ mutuo se diligūt:ꝛ sic se cōstituunt de quadā cōi spiratione/ꝛ eadē essentia:ꝓductum vō seu spiratum cōstituitur de eadem essentia/ꝛ spiratione passiua. ¶ Et nota ꝙ in diuinis tantū vnus est generans:qui immediate de tota sua natura/essentia/bonitate ꝛc̄.generat:in tota perfectione qđ plus generare nō pōt:nam si plus posset:ꝛ nō generaret:non esset totus agens/siue intelligēs:sed ꝑm quid: ꝛ sic esset diuisibilis:ꝛ in eo essent diuerse nature: accidens ꝛ limitatio; qđ est fal

De essentialibus in diuinis que formalr aut cōcomitāter cōcurrūt.

De ꝓductione spūs scti.

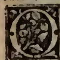
Nota de ꝑncipio spiratiuo spirationis.

sum: et illud posse esset sibi nõ posse: nec põt etiã esse nisi vnus filius: nam si filius posset generare: sequerentur multa inconuenientia. Primũ q tota ratio et perfecta paternitatis non fuit in patre: ex eo q requiritur q filius generet. Scdm inconueniens/ qz tunc esset dandus processus in infinitũ: ex eo qm non sufficeret vnus pater: nec vnus filius: quia ea ratione qua primus filius generaret/ et secũdus: et sic pater non produceret suum filium infinitum in bonitate: et perfectione: et nullus perfecte daret: nec perfecte reciperet: qđ est inconueniẽs. Suo modo dicendum est de spiritu sctõ. vñ Anselmus in monologio suo. c. vj. nõ est pater filius: aut alter spiritus sanctus: lz sit intelligentia/ et amor: quia non est intelligẽtia genita: aut amor ab aliquo procedẽs: quid igitur phibet cõcludere/ q vnus tñ est in summa essentia pater: vnus filius/ vnus spiritus sanctus/ et nõ tres patres/ aut filij/ aut spiritus sancti: hec ille. Et nota q quelibet proprietas dicitur persona: ex eo quia est substãtia incõmunicabilis nature rationalis: et licet essentia diuina sit natura rationalis: tñ qz est cõicabilis tribus personis non dicitur persona: iõ nõ generat: nec generaẽ: qz operatiões fm Aristot. sunt suppositoꝝ. ¶ Et nota vlterius q notiones distinguũtur cõtra essentialia: et dicitur notio id ratione cuius relatũ cognoscitur: vt paternitas qua pater/ filiatio qua fili9/ et spiratio passiua/ qua spũs sanct9/ oĩa ista et lõge plura ex prĩa figura elici possunt.

Nota q I diuinis nõ possunt esse plures psone tribus.

Nota qd persona.

De notibus i diu

Uo ad tertiũ videndũ est in eadẽ figura prima de scala ascendẽdi et descẽdendi intellect9 in essentialiter ordinatis. ¶ Pro cui9 euidẽtia est notãdũ: q tres sunt gradus/ quib9 scala intellectus cõstat. Primus ascẽdendo dicitur specificus. scđs subalternatus. tertius vo generalissimus: nã in his tribus gradibus relucent oĩa. et precipue principia huius artis fm intensitatẽ et extensitatẽ: maioritatẽ et minoritatẽ: a quibus cõtrahuntur aut distrahũtur: vt verbi gratia. Bonitas est magna ratione magnitudinis: et ratione paruitatis est parua: et est differẽs ratione differẽtie: et nõ est differẽs ratione vnitatis. et est cõcordãs ratione cõcordãtie: et nõ est cõcordãs ratione cõtrarietatis: et sic de alijs. Ita q bonitas que generaliter stabat in gradu generalissimo ad contrahendum/ vel distrahendum/ specificatur ratione illoꝝum principioꝝ/ quibus cõtrahendo nectitur: vel a quibus distrahẽdo remouetur: et sic de oĩbus aliis principijs generalissimis. ¶ Et est notãdum/ q istud principiũ subalternatũ est magni ambitus: nam oĩa illa que mediãt inter principium oĩno generale/ et principium omnino speciale vltima specificatione dicũtur principia subalternata: vt verbi gratia: illa que mediant(vt ita loquar) inter bonitatem transcendentem/ et supremum bonum: et sunt ens bonum/ verum et cetera trãscendẽtia cõcretiue et obiectiue sumpta. vnde Damasce. j. suarũ sententiarũ. Si bonum/ si verum/ si tale quid dixeris: non naturam dei dices: sed que circa naturam: et enim omne bonum bonitate fit bonum/ et magnũ magnitudine/ verum veritate: et sic de alijs: sequitur bonitatẽ/ magnitudinem et cetera esse principia omnino generalia: ex eo qz presupponuntur a suis cõcretis: videlz a bono/ magno etc. et bonum/ magnũ/ verũ etc. Trãscendentia cõcretiue/ et obiectiue sumpta psupponunt ab hoc bono infinito: et ab hoc bono finito/ et limitato/ seu specificato: et lz inter bonitatẽ trãscẽdentẽ: et sic de alijs: et pdicta singularia

De gñalitate principioꝝ et eorũ contractione.

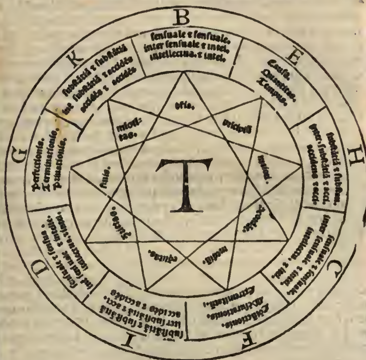
De trãscẽdẽtibus.

singularitate vltimata mediet substãtia vniuersalissima: a qua oia dependent: per Aristote. iiij. Metha. pôt tñ in sua coordinatiõe dici gñalissimũ principiũ: ꝛ oia que mediant inter ipsam ꝛ singularia sunt subalternata: ꝛ suo modo dici potest in qualibet coordinatione aliorum predicamentoꝝ: videlꝫ quantitatis/qualitatis ꝛc. et sic intellectus in limitatis et essentialiter ordinatis habet scalam ascẽdendi/et descẽdendi: ac etiam in illimitatis/et transcendentibus in esse obiectiuo et subiectiuo.

Utrum transcẽdẽtia sint finita vel infinita.

¶ Est tñ notandum ꝙ predicta principia in esse obiectiuo et transcendenti nec finita/nec infinita/creata/aut increata dicuntur: prout in libro de incarnatione verbi/ quem ad summum pontificem Leonem decimum dedicauimus/ deductum est: tamen in hoc libello aliqua per modum forme discernus. Est enim regula generalis in metaphysica et vera: vt patet in quolibet: ꝙ omne tale inquantum tale vbicũqꝫ reperitur/semper est tale. sed si ens inquantum ens esset finitum: cum reperiatur in deo per cõmentatorem quarto metaphy. dicentem. ens essentialiter predicatur de deo. et per Aristotelem in eodem. nihil est quod possit effugere rationem entis: sic deus esset ens finitum et limitatum: et simili modo si esset infinitum: cum reperiatur in creaturis/creatura esset infinita. ¶ Sed dicet aliquis ꝙ ens quod dicitur de deo: est sibi ꝓprium: simili mõ ens quod dicitur de creatura est sibi proprium. Cõtra. impossibile est plura eodem conceptu conuenire et differre: sed deus et creatura conueniunt in ente: ergo differunt propriis rationibus. dices ꝙ conueniunt in aliquo conceptu rationis. contra: si conuenirent in aliquo conceptu rationis/ tunc methaphysica non esset realis: quoniam non minoris entitatis est subiectum/ꝙ̃ sciẽtia q̃ cãusatur ab eo. ¶ Et si vlteriꝰ dicas/ꝙ metaphysica est de ente reali sub disiũctione vcꝫ de ente infinito/vel finito: dicitur ꝙ tũc non erit vna vnitate generis subiecti contra Aristotelem: nec etiam scdm ethimologiam vocabuli erit scientia transcendens habita de ente transcendenti: cum deus nõ dicatur transcendens: nec etiam creatura: quia nullum eorum predicatur de omnibus quemadmodũ ens vnde Auicẽna primo sue metaphy. ens et res prima impressiõe imprimuntur in anima. idem Aristoteles primo physicorũ. et ponit ipsum ens esse obiectum adequatum intellectus: et in tertio de anima dicit ꝙ mouens intellectũ est actu et in secundo: ꝙ prius est obiectum ꝙ̃ eius actus. et si queras vbi sunt predicta transcẽdentia: dico quod in deo/et creatura. Et si dicas ꝙ tũc sunt increata vel creata/infinita vel finita: quoniam quicquid est in deo est increatum: et infinitũ et quicquid in creatura creatum et finitum: dicitur ꝙ verum est subiectiue: non tamen obiectiue: sed prescindunt a predictis determinationibus: quibus determinantur determinatione metaphysicali: vcꝫ absqꝫ actione et passione/ cũ reduplicatione tamen prioris/et designatione posterioris: vt ens inquantum deus vel inquantum creatura: et hec de deo quo ad primam figuram dicta sufficiant.

SECVNDA FIGVRA

De secũda figura artis.

D E secunda figura

in qua duo per ordinẽ vidẽda sunt. ¶ Primum erit de eius dispositione. ¶ Scõm de eius significatione. ¶ Quo ad primum dispositio secũde figure talis est: nã ipa dicitur figura de. T. ex eo qꝛ de trib⁹ triãgulis cõstituta est: ⁊ quilibet de trib⁹ principijs/ ⁊ trib⁹ litteris ipsa pricipia significãtibus: vt prim⁹ triãgulus ſm modũ tractãdi/ ẽ de differẽtia/ concordãtia/ ⁊ cõtrarietate/ ⁊ de b c d illa significãtia: vt patet in alphabeto. ¶ Scõs triãgulus cõstat etiã de trib⁹ principijs/ ⁊ tribus litteris ea significãtibus: videlꝫ de principio/ medio/ ⁊ fine: littere sunt e f g. ¶ Terti⁹ triãgulus cõstat similiter de tribus principijs: ⁊ trib⁹ litteris: principia sunt maioritas/ equalitas/ ⁊ minoritas: littere vͦ h i k. ¶ Quo ad secũdũ est notãdũ: ꝙ nõ modo principia absoluta prime figure verificanť de deo: sed etiã principia respectiua scđe figure: vt probanť inꝰ in discursu: sunt eñ principia hui⁹ secũde figure gñalissima: que versanť circa oĩa: ⁊ vnũquodqꝫ suas habet species gñales: possunt tñ specificari: ⁊ sunt generales: qꝛ ex plurib⁹ experiẽtijs causate sunt: vt patet in quolibet angulo: nã differẽtia est inter sensuale ⁊ sensuale: ⁊ voco sensuale id qđ percipiť a sensu: vt lapis/ arbor: ⁊c̃. Et est differẽtia inter sensuale ⁊ intellectuale: ⁊ voco intellectuale id qđ a solo intellectu percipi põt: vt de⁹/ angelus ⁊c̃. vñ Aristote. iij. de aĩa. Omne ens aut est sensibile/ aut intelligibile: ⁊ sic est differẽtia inter aĩam ⁊ corpus: inter aĩmam ⁊ aĩam/ angelũ ⁊ angelũ/ ⁊c̃. aut inter arborẽ ⁊ lapidẽ/ celũ ⁊ terrã/ ⁊c̃. et sic in alijs angulis huius primi triãguli suo mõ dicendũ est.

triã

De formalitatib⁹ ⁊ nouẽ modis distictionũ.

¶ Et nota ꝙ predicte species gñales specificãtur modo qui sequiť. Pro quaꝝ specificatione sunt duo presupponẽda/ q̃ p se nota sunt: quoꝝ primũ est ꝙ oĩs distictio seu differẽtia specificatur/ ⁊ denominať ab extremis: nã si extrema sunt entia rationis: tunc est distinctio rationis: ⁊ si sint formalitates: est distinctio formalis: ⁊ si res/ realis: et sic de alijs.

De duplici fundamẽto.

Scõm fundamẽtũ est/ qđ nõ põt addi differẽtie seu distinctioni: qđ idẽ est (vt hic presuppono) aliqua maior differẽtia: qn variet talis distinctio: ⁊ istud tenet p illud Aristote. viij. Metaphy. dicentis. ꝙ species/ diffinitiones/ ⁊ forme cõparanť numero: nã quẽadmodũ numero nõ põt addi aliqua vnitas/ quin varietur talis numer⁹: sic nec differẽtie/ seu distinctioni addi põt aliqua maior differẽtia seu nõ idẽtitas: quin varieť talis distinctio/ seu differẽtia: vt patebit in practica.

De secundo fundamẽto.

¶ Iactis his fundamentis/ arguiť sic in deo/ qm̃ talẽ in creaturis practicã ꝑnũc minime facere possum⁹: donec ordinẽ nature clarificauerim⁹: ⁊ arguiť sic. Ubicũqꝫ causanť plura entia rõnis/ ibi est distinctio ratiõis/ sed in deo possunt causari multa entia rõnis: ergo ⁊c̃. maior tenet p primũ fundamentũ: minor patet hoc modo deducẽdo. Intellect⁹ in diuinis est intellect⁹: distinguiť intellectus in subiecto ab intellectu in predicato rõne ⁊ nõ a pte rei: ergo intellect⁹ ⁊ volũtas distinguũtur maiori distinctione rõnis distinctione: tenet cõsequẽtia p scõm fundamẽtũ: ⁊ cõfirmať p Aristote. j. Elẽcoꝝ dicẽtẽ: qđ ad cognoscẽdũ an aliqua distinguãtur vel ne: cõsiderãdũ est: vtrũ aliquid dicať de vno/ ⁊ negeť de altero: ⁊ talis cõtradictio/ vt in eodẽ/ nõ est noĩs solũ: sꝫ noĩs ⁊ rei: sed aliquid diciť de intellectu diuino qđ negať de volũtate: patet: qꝛ intellect⁹ est potẽtia naturalis ⁊ principium quo pater formaliter generat: ⁊ se cõstituit: volũtas vͦ nõ: ergo ⁊c̃. ⁊ non

De distinctione rõnis.

De distinctione ex natura rei.

modo ista distinctio ex natura rei reperit inter formalitates: sed etiā inter conceptus intrinsecos: videlʒ inter quiditatē/naturā/essentiā/singularitatē/ et existentiam. Est regula gñalis sumpta ex predicta auctoritate Aristote. qd illa distinguūtur ex natura rei: de quib⁹ primū principiū videlʒ esse et nō esse predicat. Est alia distinctio maior in diuinis: que dicta est formalis. ¶ Pro cui⁹ euidētia est primo notādū: q formalitas distinguit cōtra modū: nā formalitas est id quod additū alteri variat ratione cōstituti: vt patet de deo et ei⁹ intellectu: nam dicitur deus intelligēs intellectu et nō volūtate: sed volēs. vñ Plato in Thimeo. Bonitas est ydea boni: sicut entitas entis et/vnitas vnius: et sic bonum est per bonitatem: et ens per entitatem: modus vo est id qd additum alteri non variat rationem constituti: vt finitas/contingentia/existentia et cetera: nam omnes homines dicuntur finiti: tamē non differunt per finitatem: nec existentes per existentiam: sed per proprias rationes formales. ¶ His sic consideratis/arguit sic. Ubicūqȝ sunt plures formalitates: ibi est distinctio formalis: sed in deo sunt plures formalitates: ergo et c. maior tenet per primū fundamentū: et minor manifestatur: nam deus vt predictū est: est intelligens intellectu/et non voluntate: et volens voluntate et non veritate: aliter rationes essent inanes/et a casu: est ergo inter illas distinctio formalis. vnde Dionysius de diuinis nominibus. In deo vnam intelligimus essentiam/et formalitatum et rationum communicabilium multiplicitatem. Cōsideratur alia maior inter personas diuinas dicta realis: et probatur sic. Ubicūqȝ sunt plures res rate/et incōmunicabiles: ibi est distinctio realis: sed in deo sunt tres res rate et incōmunicabiles: videlʒ pater/filius/ et spiritus sanctus: ergo et distinctio realis: maior tenet per primum fundamentum: et minor manifestatur: nam pater est operans respectu filii: et filius respectu spiritus sancti: et quia operationes sunt suppositorum: et circa singularia: vt patet ex .j. Metaphy. ergo et c. Est alia in deo ad extra maior distinctio: hoc est respectu creaturarum: et ipsa est numeralis et essentialis: nam ad intra persone non distinguūtur numero: nec per consequens essentialiter: cum ibi non sint nisi tres discretiones numeri: que numerum ternarium constituunt: et sic differt ab omni alio ad extra numero: indiuidua vo alicuius speciei differunt numero. vñ Aristo. .j. celi et mū di. Indiuidua alicuius speciei nō differūt specie: sed numero: predicti quattuor primi modi distinctionis solū reperiūtur in deo ad intra: ad extra vo respectu creaturarū oēs alie distinctiones preter obiectiuam inueniuntur: et sic de per accidēs de eis oportet facere p ordinē aliquā mētionē: lʒ circa creaturas proprie versentur. Est ergo distinctio numeralis maior reali: et ipsa cadit inter diuersos numeros/a quib⁹ specificatur: et sit pprie indiuidua alicuius speciei (vt predictū est) distingunnt tali distinctione: ex eo qz vnūquodqȝ plures vnitates cōtinet: id ab Aristo. dicit simul totū ex plurib⁹ positiuis cōstitutū: et numer⁹ ex .x. Metaphy. est vnitatū pluralitas. Est alia distinctio q dicta est essentialis seu specifica: nam sortes et asin⁹ plus differūt: q sortes et plato: sed talis esse nō pōt nisi ab aliqua entitate specifica. vñ Aristo. .v. Metaphy. Scdm esse diuersa dicunt: quorū species sunt plures/aut materia/aut rō substātie: et i.eodē. Differētia dicunt prio mō qcūqȝ diuersa sunt: et in aliq vno cōuenientia nō solū nūero: sʒ etiā spē aut gñe.

De distinctione formali.

Quid modus et quid formalitas sit.

De distinctione reali.

De distinctione numerali.

De distinctione essentiali

De distictione generica.

¶ Est alia distinctio maior specifica/et talis vocatur generica: et cadit inter illa que genere subalterno differunt: nam plus differunt angelus et leo/ꝙ leo et asinus: sed leo ⁊ asinus differunt specie: ergo angelus et leo differunt genere/ nō generalissimo: ergo subalterno.

De distictione se totis subiectiua.

¶ Est danda adhuc maior distinctio distinctione generica: q̄ dicta est se totis subiectiua: nam q̄cūꝗ distiguūtur genere generalissimo/distinguūtur genere subalterno ⁊ nō ecōtrario: sed oīa predicamēta distinguntur genere generalissimo ꝫm totā eorum subiectionē: ergo distinctio se totis subiectiua maior est generica: ⁊ manifestatur: nam illa que distinguūtur solū genere subalterno conueniūt in genere generalissimo: illa vo que differunt genere generalissimo/seu se totis subiectiue non conueniunt in aliquo limitato: sed solum in ente transcendenti: ergo ⁊c.

De distictione se totis obiectiua.

¶ Est alia distinctio maior: et suprema/que dicta est se totis obiectiua: nona in ordine/⁊ probatur sic. illa distinguūtur maiori distinctione/distinctione se totis subiectiua: que in aliquo non conueniunt: ꝙ illa que in aliquo cōueniūt: sed omnia cōueniunt in ente vniuersalissimo preter differētias indiuiduales: ergo maior non idētitas inter eas oībus alijs: maior est nota est de se: minorē probo quo ad primā partē: nam oīa entia predicationem entis recipiūt: illa vo que ens formaliter in se nō includūt: eius predicationem recipere nō possunt: quēadmodum sunt vltime differētie indiuiduales: videlꝫ sorteitas et platoneitas: nā tātam dicūt non identitatē ꝙ in aliquo tertio obiectari nō possunt: ⁊ ratio est: nā ipse differētie sunt simplices oīno/⁊ distinctiue eorꝫ cuius sunt: ⁊ sic in nullo cōuenientes: nā si cōuenirēt: ⁊ ens in suis rationibus includerēt: distinguerētur inter se ꝓprijs rationibꝰ: ⁊ sic esset ꝓcessus in infinitū: qđ est incōueniēs. Et nota ꝙ iste distinctiones se habent tanꝗ superius et inferius: nā maior distinctio arguit minorē.

De idētitate ⁊ cōcordantia

¶ Ulterius est notandū ꝙ ꝫm Aristotelē tot modis dicitur vnū oppositorꝫ quot modis ⁊ reliquum: ⁊ cū differētia ⁊ cōcordātia seu idētitas sint opposita: quot modis dicitur ipsa differentia: tot modis ⁊ cōcordantia: seu idētitas: sed nouem modis dicitur differentia: ergo et idētitas: seu concordantia/et quemadmodum intellectus habet scalam ascendendi et descendendi in angulo differentie: sic et in angulo concordantie.

De practica scale intellectus in essentialiter ordinatis.

¶ Est tamen notandū ꝙ duplex est concordantia: intrinseca videlꝫ et extrinseca: de intrinseca in primis vtiꝫ talis practica ascēdendo in essentialiter ordinatis: vt sorteo ⁊ plato differunt inter se: et idētificantur seu concordant in homine: homo et leo differunt: et concordant in animali: leo et arbor differunt: et concordant in corpore animato: arbor et lapis differunt: et cōcordant in corpore. celum et angelus differūt: ⁊ cōcordant in substātia/substātia et deus differunt/et cōcordant in ente. Descēdendo vo sic. ens et infinitas differunt: et concordant concordātia tamen extrinseca in deo: similiter ens et finitas in substantia: substantia ⁊ spiritualitas differūt: et concordāt in angelo vel anima: similiter substātia et corporeitas in primo corpore nature: corpus ⁊ decē forme celorꝫ quattuor elemētorꝫ/ vegeitas: sex forme sensuum et imagineitas differūt/⁊ concordāt in hoc qđ est constituere oēs species corporales ꝫm predictas formas immediate sub primo corpore nature: quattuor elemēta simplicia differūt/⁊ concordant in hoc/ ꝙ est ponere elemētatiuā. Elemētatiua cōcordat cū quolibet elemēto ratione ꝓprietatis loci in

35

qualibet sphera:elemẽta in ꝓpriis spheris existẽtia cõcordãt in hoc:qd est pone-re in esse oĩa elemẽta absoluta:vt sunt mineralia ⁊ cetera:vegetatiua ⁊ elemẽtati-ua cõcordant in corpore aĩato:sensitiua ⁊ corpus animatum in aĩali orbato:aĩal ⁊ imaginatiua:in aĩali imaginatiuo ⁊ perfecto:aĩal imaginatiuũ ⁊ aĩa rationa-lis in hoĩe:qui est finis ⁊ cõclusio supradictoꝝ:participãs naturã oĩm: et natura humana ⁊ diuina differunt:⁊ concordant in hoc/ ꝙ est ponere in esse Christũ be-nedictum:qui est pũctus quẽ querimus:in quo oĩa tanꝗ̃ in speculo relucent: vt melius in discursu deducem⁹. ¶ In tertio angulo primi triãguli ponit̃ cõtrarie-tas:⁊ suas habet species:vt de differẽtia ⁊ cõcordãtia dictũ est:⁊ est duplex: obie-ctiua ⁊ subiectiua:seu naturalis:⁊ vtraqꝫ est inter illa:que mutuo se expellũt ꝓ-pter diuersos fines. Patet primo de obiectiua:nã angeli mali ⁊ hoĩes praui con-trariantur deo ⁊ angelis bonis:inꝗ̃tum habet volũtatẽ difformẽ volũtati dei:⁊ sic deus dicit̃ cõtrarians denominatione extrinseca:nã cõtrarietas nõ est in deo intrinsece:cũ sit principiũ accidẽtale:⁊ talis nõ modo reperit̃ in rebus spũalibus sed etiã in hoĩbus adinuicẽ:vt patet in litigiis:naturali vo cõtrarietate contra-riãtur quattuor elemẽta secũdũ eoꝝ qualitates/colores/et sapores:⁊ generaliter cõtrarietas sumit̃ pro omni oppositione:siue sit relatiua/priuatiua ⁊c.⁊ oẽs pre-dicte cõtrarietates inuestigãtur in reb⁹ essentialiter ordinatis:⁊ sic intellect⁹ ha-bet scalã ascendẽdi ⁊ descendẽdi in angulo cõtrarietatis:ascendẽdi a particulari-bus vsqꝫ ad ens vniuersalissimũ:qd cõtradictionẽ recipit per esse ⁊ nõ esse: et ab ente vniuersalissimo vsqꝫ ad particularia. ¶ Primus angulus scdi triãguli est principiũ:⁊ suas habet species gñales:vt patet in textu. Et nota ꝙ principiũ et causa se habẽt tãꝗ̃ superi⁹ ⁊ inferi⁹:nã quicquid est causa/est principiũ ⁊ nõ ecõ-trario: vt patet ex.v. Metaphy. vbi habet̃ ꝙ oẽs cause sunt principia/ sed non ecõtrario:ex eo ꝗ principiũ verificat̃ de oĩbus nouẽ predicamẽtis accidẽtalib⁹: nõ tamẽ causa:nisi de substãtia:nã vnũquodqꝫ genus gñalissimũ accidentale in sua coordinatione est principiũ:prout mediãte substantia principiat oĩa conten-ta sub eo:⁊ nõ meretur dici causa:ex eo ꝗ et nõ competit aliqua actiuitas per se: sed rõne substãtie:nã oĩa accidẽtia ꝓm Aristote. specificãtur/ ⁊ indiuiduãtur ad specificationẽ ⁊ indiuiduationẽ substãtie:ideo quãtitas ⁊ tempus ponũtur spe-cies principii/ad denotãdũ ꝙ predicamẽta accidẽtalia sunt solũ principia eorũ/ que sub ipsis ponũtur/⁊ nõ cause:nã ista dignitas causalitatis soli substãtie cõ-petit. ¶ Et est vlteri⁹ notãdũ ꝙ cause sunt in duplici differẽtia:de per se:⁊ de per accidẽs:de per se ex.ii. Physico.sunt.iiii.videlꝫ materialis/formalis/efficiẽs/⁊ fi-nalis: et talis causa finalis est potissima inter causas : et habet rationem boni: vt in eodem:⁊ tales cause per se eiusdem speciei alie sunt priores:alie posteriores/ alie ꝓprie/alie cõmunes:nam oportet in naturalib⁹ causam vniuscuiusqꝫ sum-mam querere:vt in eodem: et sic patet quomodo in angulo cause seu principii est scala ascendendi/ ⁊ descẽdendi. Cause de per accidẽs sunt casus et fortuna:casus non solum est in hoĩbus/qui volũtarie agũt:sed etiam in aliis animatis et ina-nimatis:fortuna vo in his que sunt ꝓm propositum:vt in eodem.ii. Physico.li-quide patet. Principium non modo in rebus creatis reperitur:sed etiam in deo ad intra/ ⁊ extra:nõ tamẽ ad intra in aliquo genere cause:sed propter penuriam

De duplici cõtrarietate.

De scala in angulo cõtrarietatis similiter.

De secundo triãgulo secũde figure.

Quottuplex est causa.

De duplici differētia p̄ncipij.

vocabulorū theologi vtuntur multis vocabulis: sine quibus minime doceri aut docere valerēt. ¶ Idcirco cōsideratur in primis in deo principiū quod/ z dicitur id cui competit aliqua operatio actiua/ aut passiua: vt patri cōpetit gn̄are filiū: ideo dicit̄ principiū qd̄ gn̄ationis actiue: z filio cōpetit gn̄ari: iō principiū qd̄ generatiōis passiue dicit̄: z patri z filio cōpetit p̄ducere spiritum sctm̄/ inquātū conueniunt in vi spiratiua (vt predictū est) z sic se cōstituūt de quadam actiua spiratione z eadē essentia: z faciunt vnum principiū spiratiuū/ qd̄ nō numero/ nec discretione numeri / sed vnitate cōueniēte: z tali principio quod/ correspondet spiratum: qd̄ est cōstitutū de spiratione passiua/ et eadē essentia: z productū a predicto principio spiratiuo. ¶ Est vlteri⁹ notādū qd̄ vbicūqʒ est principiū quod/ ibi est principiū quo: vt patet in quodlibet discurrēdo: nā si hō non haberet in se potestatē generādi filiū: non generaret illū: nec sol magis q̄ terra posset illuminare mundū: nisi ei inesset aliqua virtus: que quidē nō inest terre: talē virtutē seu potestatē vocamus principiū quo. vn̄ Hylarius. v. de trinitate dicit q̄ potestate nature fili⁹ est a patre: talis potestas dicit̄ intellectus: qui est potētia naturalis (vt probatū est superi⁹) z tn̄ in generatione filij nō pōt dici principiū quo totale generationis/ absqʒ presentia essentie diuine: qz tunc pater intelligeret rē sine re: nec ipsa essentia diuina seorsum capta pōt dici principiū quo: qz tūc pater absqʒ potētia intellectiua posset p̄ducere filiū: qd̄ est cōtra sentētiā Augustini dicētis qd̄ generare seu dicere est potētie intellectiue. Est ergo principiū quo totale generationis/ intellectus diuinus cū presentia essentie diuine: z tale principiū quo totale vocatur ab Augustino. ij. de trinitate memoria fecūda. Suo modo dicēdum est in spiratione spiritus sancti: nā pater et filius dicūt vnū principiū qd̄/ vnitate cōueniētie: vt pluries dictū est: z volūtas cū presentia essentie diuine principiū quo totale: est em̄ deus principiū effectiuū ad extra respectu creaturarū: indifferēter tn̄ tota trinitas videlʒ pater/ fili⁹ z spiritus sanct⁹: z ratio hui⁹ est: quia in creatione requirit̄ perfectio: z nulla perfectio reperit̄ in vna persona/ quin reperiatur in alia: idcirco tota trinitas operat̄ ad extra: et sic dicit vnū principiū qd̄ creationis: principiū v̄o quo est volūtas cū essentia: vt in secūdo obiecto: vt in tertia figura latius patebit/ etiā de cl̄ibus principijs z causis in essentialiter ordinatis sequēdo ordinē nature. Est etiā mediū vnū principium gn̄ale/ qd̄ habet suas species gn̄ales: vt patet in textu: est em̄ mediū cōiūctionis: mediū mēsurationis: z mediū extremitatū: mediū cōiunctionis inuestigat̄ in omni re complexa ab ente trāscēdēti vsqʒ ad particularia: z tale nō modo inuenitur in creaturis: sed etiā in deo ad intra: vt deductū est in prima figura: z dicit̄ mediū cōiūctionis inquātū cōiungit predicatū cū subiecto: vt patet in quodlibet syllogismo: mediū mēsurationis inuestigat̄ sic. Vbicūqʒ est intelligere infinitū: ibi est intelligēs infinitū et intellectū: sed in deo est intelligere infinitū: ergo zc̄. maior est nota de se: qz intelligere infinitū nō pōt esse potētie finite: vt patet ex. viij. Physico. minor patet p primam figurā: in creaturis v̄o inuestigat̄ inter potentiā z obiectū: vt puta amare/ qd̄ mēsurat amātē z amatū: z cētrū oēs lineas ductas ab eo vsqʒ ad circūferentiam: mediū extremitatū in deo non habet locū: nisi sumat̄ largo modo pro nitu patris z filij/ qui est spiritus sanct⁹: in creaturis v̄o reperit̄ mediū extremitatū:

Nota de indifferētia creationis a patre et filio et spiritu sctō.

vt patet in Mathematicis: vt linea existēs inter duo pūcta. ¶ Quo ad angulū finis est notandū q triplex est finis: vt in textu patet. Finis perfectiōis est id gratia cui⁹ aliquid fit: vt ex .ij. Phyfico. patet: ꝛ finis ꝛ bonū cōuertūtur ex .iij. Metaphy. nā finis est optimū rei/ex .v. Metaphy. iō consideraṫ finis in essentialiter ordinatis: nā ille finis qui est per primā intentionem: nobilioꝛ ꝛ perfectioꝛ est illo qui est p secūdā: vt patet de fabro: qui intēdit clauum per secūdā intentionē: ꝛ denarium per primā: ꝛ intēdit denariū per secūdam/ꝛ panem ex eo per primā: ꝛ panem per secūdā: ꝛ viuere per primā: ꝛ viuere per secūdā: ꝛ deū intelligere et amare per primā: ꝛ sic de⁹ est finis perfectissimus: ꝛ per primā intētionem intētus. vnde Dionysius de diuinis noībus. Deus cōuertit oīa ad seipsum tanq̄ ad vltimum finē. Idē Prouerbioꝝ. j. Itē Aristo. iiij. Metaphy. Omne qđ bonū ē secūdum se ꝛ ꝑpter suā naturā finis est: ad intra finis cōsideraṫ in deo inquātū emanatio personaꝝ est finis essentie ꝛ eius perfectionū: consideratur etiā finis terminationis in deo respectu eoꝝ qui eo fruuntur: ꝛ sunt in vltimo termino. Unaqueq̄ tñ creatura suis terminaṫ terminis: est etiā finis priuationis in creaturis: nam vnaqueq̄ res q̄ trāsit in preteritū finiṫ tali fine priuationis: vt vita morte: visus cecitate/ꝛ sic de aliis. In deo nō habet locū nisi denominatione extrinseca: vt ordinati ad ipsum priuati tñ eius visione. ¶ Uisis duobus triāgulis/ad tertiū accedamus: pro cuius euidētia est notādum q principia tertiū triāguli versantur circa oīa: vt de aliis dictum est: ꝛ sic intellectus in quolibet angulo habet scalā ascēdēdi ꝛ descenden di sequendo ordinem nature: vt patet in primo angulo ꝓm ordinem tractandi huius tertij anguli: ꝛ sic de aliis: nam in primis deducitur maioritas per omnia nouē subiecta: per omnia predicamenta: per omnes scientias ꝛ res mūdi: est enim deus maximus: vt in prima figura deductū est. vnde Psal. Ubi me abscondam a facie tua: si ascēdero in celum. tu illic es: si descendero. ꝛc. Salomon. si celi celoꝛum non te capiunt: quāto minus domus illa: quam edificaui: ꝛ Poeta. Quodcunq̄ vides: quocunq̄ moueris: iouis omnia plena. Dicitur etiam minimus omnium: quia rerum essentias penetrat. Est etiam equalitas in deo ad intra: qđ probari pōt tali ratione: vbicūq̄ reperitur infinita bonitas ꝛ infinita magnitudo: ibi reperitur summa equalitas: sed in deo reperitur infinita bonitas ꝛ infinita magnitudo: ꝛ cetera: ergo ꝛ summa eq̄litas. ¶ Idē dici potest de personis: ꝛ suo modo deduci possunt alia subiectiua: vt patet in angelis: in quib⁹ reperiṫ ꝓm Dionysiū in de Hierarchia celesti. maioritas/equalitas/ꝛ mioritas: et nō modo in rebus spiritualibus: sed etiam et corporalibus: nā ꝓm cōem opinionē/materia prima obtinet infimū gradū perfectionis: ex eo q3 est circa nihil: vt aliqui asserūt: qđ non est verum: salua debita reuerētia: vt patet cuilibet bene intuenti: nam ipsa plures in se cōtinet perfectiones: videlȝ quatuor elemēta simplicia: ꝛ per ipsa corpus ꝛ substantiā: ꝛ per substantiā bonitatē: magnitudinē ꝛc. vt ꝓbabimus in tertia figura: qm̄ est regula gñalis Aristote. in Ethicis. q oīs finis pfectionis nobilioꝛ ꝛ pfectioꝛ est ordinatis ad finē: ꝛ cū materia pria sit finis oīm predictoꝝ: ergo ipsa erit nobilioꝛ ꝛ pfectioꝛ: sȝ ponam⁹ ꝑ nūc terrā obtinere in fimum gradū: nā ꝓm Aristo. Ex vno pugillo terre fiūt decē aque: et ex vno aque decem aeris: et sic ascendendo vsq̄ ad celum empyreum: ꝛ sic

De triplici fine.

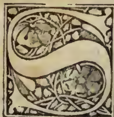
De tertio angulo.

De scala nature.

vnumquodq̧ continens immediate addit ad contentum nouem gradus:⁊ res animata vnum ad celum empyreum:res sensata vnum ad animatam: res imaginatiua vnum ad rationalem videlz hominem:angelus vnum ad hominem:archangelus vnum ad dominationem: et sic ascendendo vsq̧ ad thronos:nā quēadmodum scala est gradata:sic tota natura corporalis ⁊ spiritualis:nec sunt dati duo gradus equales:quia tunc vnus superflueret:cum deus/ars et natura nihil faciant frustra: nam in tali varietate consistit perfectio et ornatus vniuersi: inuestigantur etiam in spiritualibus et corporalibus equalitas/et minoritas: nam angelus subiectiue nobilior est anima rationali :coequantur tamen obiectiue in substantia:et corpora celestia in corpore: et sic de aliis descendendo vsq̧ ad homines particulares: nam vnus perfectior et maior est alio:iuxta articulū parisiensem.qui dixerit animam Christi in puris naturalibus nō esse perfectiorem anima iude/error. et cum nobilior forma nobiliorem arguat materiam: sequitur totum resultatum ex his esse nobilius et maius in perfectione et bonitate illo respectu/ cuius fit comparatio: et sic tota natura humana est gradata: et gradus supremus in pura creatura reperitur in virgine Maria propter rationes inferius dicendas:est etiam maioritas/et minoritas/et per consequēs equalitas in animalibus: nam bos maior est musca: coequantur tamen in animali: reperiuntur etiam in rebus animatis: nam pinus maior est feniculo: licet coequentur in corpore animato:et in rebus inanimatis est maioritas/⁊c̄. nam vna libra auri maior est libra plumbi non in pondere:sed in valore/ hoc est intensiue/ et non extensiue:nam duplex est maioritas: intensiua / que rationem formalem dicit:et extensiua/que materialem:nam homo maior est celo maioritate intensiua: quia maiores perfectiones includit: non tamen maioritate extensiua:nam ignis maior est in stupa extensiua maioritate:q̄ in modico ferro ignito: non tamen intensiua: considerantur etiam predicti termini in predicamentis accidentalibus:nam quātitas virtutis maior est quātitate molis:et trina dimensio linea: et linea puncto:et numerus ternarius binario: et qualitas intensa extensa: et sic de aliis. In grammatica vocales sunt maiores consonantibus:in logica syllogismus maior propositione:propositio termino. et sic suo modo in aliis scientiis inuestigari possunt predicti termini: et hec de secunda figura et tertia parte huius libri.

De supremo gradu perfectionis in rebus corporalibus quem obtinet virgo Maria.

De tertio tractatu qui est de creatione mundi.

Equitur tertius tractatus huius operis: in quo videndum est de creatione mūdi. Pro cuius euidētia est notādū: q̄ predictis principiis theologie positis in prima figura/de necessitate sine medio ponitur emanatio personarum in eadem essentia:aliter prefata principia essent frustra vacua/et carentia fine:ergo est bonitas ratio bono:et magnitudo magno/infinito /⁊ sic de aliis ƀm principia producti ua videlz intellectū et volūtatē:⁊ dato sūmo bono ⁊ infinito in omī pfectione datur de necessitate cōgruētie bonū finitū ⁊ limitatū: ex eo q̄ ƀm Dionysium/ bonum est suipsius diffusiuū: etiam propter alias causas

alibi positas: ꝛ qꝛ nullo pacto teste Anselmo fieri pōt aliquid rationabiliter ab aliquo: nisi in facientis ratione fit aliquid: videlꝫ similitudo rei faciēde: vt patet de domificatore: qui si aliquid facturus est: primo in se id dicit mentis cōceptio‑ne: tamen aliunde illud assumpsit: deus tamē aliūde talē similitudinem formā/ ceu regulam/ aut idolum accipere non potuit: cum nihil esset in rerum natura: nec a casu mundum creare debuit: quia tunc nō vt bonus artifex/ vt dictum est: nec ad similitudinē nihili: cū nō habeat similitudinē: ergo ad eius similitudinē vel dissimilitudinē: nō dissimilitudinē/ qꝛ tūc creasset malū cōtra bonū: paruū cō‑tra magnū ꝛc. ergo creauit ad similitudinē eius. vnde Augusti. in libro. lxxxiij. questionū. In diuina sapientia sunt rationes causatrices omniū rerū/ que sunt idee: ꝛ forme exemplares in mēte diuina existētes. ꝛ cōmentator. xij. Metaphy. Sciētia dei causat res: sed nostra sciētia causata est a rebꝰ: ꝛ sic creauit mūdum ad similitudinē sui/ ꝛ suarum dignitatū ẜm capacitatem creaturarū: nā creauit vnā bonitatē ad similitudinē sue bonitatis: vnā magnitudinē ad sue magnitu‑dinis/ ꝛc. ꝛ quia creata sunt: differunt per naturam/ essentiā/ et esse: cū omne crea‑tum retineat similitudinem sancte trinitatis: ex eo/ quia tota trinitas creat. vnde Augusti. v. de trinitate. Pater filius et spiritus sanctus sunt vnum principiū creature in creando/ beatificando/ glorificando/ per gloriā sicut per bonitatem. Hac de causa vnūquodqꝫ ens creatum habet in se tria correlatiua/ que esse essen‑tie cōstituunt: et sunt potentia actiua/ passiua/ et actus medius seu actuatio rei: vt bonitas bonificatiuū/ bonificabile et bonificare intrinsecū. ꝛ sic de alijs suo mō dicendū est: nā ẜm Aristotelē. j. celi ꝛ mundi. Quodlibet ens perfectū habet potentiam agendi ꝛ patiendi: ꝛ in eodem. tria sunt in qualibet re: videlꝫ natura: virtus: et operatio: sed qꝛ virtus est duplex: actiua et passiua: idcirco sunt predi‑cta tria correlatiua a natura seu essentia rei emanātia: aliter res esset ociosa: ꝛ ca‑rens fine: et quia vnaqueqꝫ res creata est propter aliquē finem: vt ociositas eui‑tetur. nam ẜm Aristotelē. Deus ars et natura nihil faciunt frustra. ꝛ cōmenta‑tor. iij. Metaphy. nihil est ociosum in natura: idcirco predicta principia. creata sunt propter aliquē finem: qui quidē finis immediatꝰ est substātia vniuersalissi‑ma (vt probabitur inferius) ꝛ quia non potuerunt eā ponere in esse: nisi per mu‑tuam informationē: aliter non esset magis vna vnitate essentiali ꝙ aceruus la‑pidum: necessarium fuit ergo/ vt vnum principium adueniret alteri: ꝛ informa‑ret ipsum: et informaretur ab eo/ seruando iusticiam in actibus eorum: nā si vnū se haberet vt forma: ꝛ cetera vt materia: totum resultatum solū denominaretur a tali principio formali: cum ẜm Aristotelē. iij. Physicoꝝ. Omne ens denomine‑tur a forma: sed substantia recipit predicationē a quolibet eorum: ergo per mu‑tuam informationem eam in esse posuerūt: ꝛ hoc indicat presens figura.

De creatione principiorum substātialiū

De tribꝰ relatiuis libere consideratis.

BC	CD	DE	EF	FG	GH	HI	IK
BD	CE	DF	EG	FH	GI	HK	
BE	CF	DG	EH	FI	GK		
BF	CG	DH	EI	FK			
BG	CH	DI	EK				
BH	CI	DK					
BI	CK						
BK							

De tertia figura q̃ creaturis attribuitur.

Ertia figura que creaturis attribuitur per se: cuius dispositio talis est: nam ipsa constat de xxxvj. cameris: vt in ipsa patet: ꝛ est triplex modus procedendi: ad denotandũ predictam mixtionẽ: vnus est descẽsiuus: vt dicẽdo b c id est bonitas est magna: ex eo q꞉ informata est a magnitudine b d id est bonitas est durans: ex eo q꞉ informata est a duratione: ꝛ sic de aliĳs: vt b e/ b f/b g/b h/b i/b k. ℭ Secundus est ascensiuus vt b k/c k/d k/e k/f k/g k/h k/i k/ Trãsuersaliter vero hoc modo. b c/c d/d e/e f/f g/g h/h i/i k/ ꝛ sic continuãdo vsq꞉ ad finẽ figure b d/d e. ꝛc̃. In predictis trib⁹ modis vnũ principiũ est subiectum respectu oĩm alioꝝ: ex eo: q꞉ informatur ab eis: ꝛ predicatum inquãtum informat vnũquodq꞉. ℭ Et nota ꝙ in cõstitutione substãtie solũ cõsiderãtur tria significata predictarum litterarũ: nã b significat bonitatẽ/differẽtiã/ ꝛ vtrũ/c magnitudinẽ/cõcordãtiã: et quid: ꝛ sic de aliĳs. Jdõ in qualibet camera ſm significata litterarũ possunt formari. xxiiĳ. questiones. xĳ. ꝓpositiones/ ꝛ duodecim media: vt patet in camera b c sic vtrũ bonitas substãtie est magna? ꝛ respondetur qđ sic: nã omne illud qđ habet sufficiẽtiã ſm suã capacitatẽ/sit magnũ: bonitas substãtie habet sufficiẽtiã sui esse: ergo est magna: maior patet per diffinitionẽ magnitu-

De practica tertie figure.

dinis: et minor manifestatur: nam si non/magnitudo ei deficeret: et frustra esset creata: et eo quia non ordinata ad finem. ¶ Secundo queritur/quid est bonitas magna substantie? dicitur quod ipsa est ratio duplicata: cui proprie competit magnum bonum producere: et utrum magnitudo sit bona: et quid est magnitudo bona: et sic de aliis: ut patet in textu discurrendo per omnes cameras. ¶ Et est notandum quod unumquodque principiorum recipit predicationem accidentalem a quolibet alio: ex eo quia informatur ab eo: totum vero resultatum quod est substantia universalissima recipit a quolibet predicationem formalem: et sic dicitur quoddam bonum magnum/durans/potens etc. quod quidem bonum/magnum etc. concretum est concernens in suo intellectu seu esse principium formale seu abstractum et materiale seu substractum: nam bonum inquantum bonum/bonitas est ratio formalis et abstractum: cetera vero principia faciunt unum esse materiale seu substractum: quod constat de omnibus principiis excepta bonitate: et sic de magno et aliis principiis concretiue sumptis dicendum est: idcirco predicta principia abstractiue capta creata fuerunt immediate propter aliquem finem immediatum propter mediatum: et quia finis ponit necessitatem his que sunt ad finem: mota immediate fuerunt ad constituendum substantiam universalissimam: quod probatur sic. Omne illud quod immediate recipit predicationem formalem ab aliquo/ vel aliquibus immediate est constitutum ab eo/ vel ab eis: et per consequens immediatus eorum finis: sed substantia universalissima recipit predicationem immediatam a quolibet supradictorum principiorum: ergo est constituta ab eis: et finis per consequens immediatus eorum: maior patet discurrendo per quodlibet: et minor manifestatur: nam substantia universalissima secundum Aristotelem .iiij. Metaphy. est primum ens a quo omnia dependent: ut patet in arbore porphiriana: tunc sic. Omne dependens presupponit id a quo dependet: sed spiritualia et corporalia dependent a substantia universalissima: ergo presupponunt eam: maior tenet ex auctoritate predicta Aristotelis et Porphirij. et confirmatur tali ratione. Omne contrahibile prius est esse contracto: sed substantia universalissima est contrahibilis per spiritualitatem ad esse spirituale: et per corporeitatem ad esse corporale: ergo presupponitur ab eis: maior est Aristote. xij. Metaphy. et confirmatur etiam per eundem in predicamentis dicentem: quod dici de/presupponit esse in: hoc est dici de pluribus presupponit esse in pluribus: idcirco si substantia dicitur de spiritualibus et corporalibus ratione aliquorum contractiuorum contracta est in ipsis: ergo presupponitur a quolibet eorum: sed per illam regulam/ubicunque est presuppositio huius ab hoc: ibi est prioritas nature: sed ibi est presuppositio/huius videlicet substantie ab hoc/videlicet ab esse spirituali et corporali: ergo est prior illis: et per consequens in tali priori habet esse: et sic eius esse est quoddam bonum: cum bonum et esse conuertantur/ex. iiij. Metaphy. Et etiam probatur tali ratione. Omne illud quod dicit actualitatem essendi est bonum: sed substantia universalissima dicit actualitatem essendi: prout prescindit a quocunque posteriori: ergo ipsa est bona / si bona/ bonitate est bona: cum omnis effectus formalis denominetur a sua ratione formali. ¶ Item/si substantia non esset bona substantialiter et formaliter: tunc accidens esset melius ipsa: quod est manifeste falsum: cum substantia habeat per se esse.

De constitutione substantie universalissime in qua concretum abstractum et substractum considerantur.

De probatione constitutionis substantie per principia absoluta et substantialia.

quod quidem esse cum bono/ vt predictum est conuertitur: accidens vero tantam dicit imperfectionē: quod non vz esse per se. ¶ Item/ omne quod habet sufficientiaz sui eē est magnū: sed substantia vniuersalissima habet sufficientiā sui esse secundum eius capacitatem: ergo est magna: maior est nota per diffinitionem magnitudinis: ⁊ minor manifestatur: quia est maior quocūqz accidente: vt patet in tertio triangulo secūde figure. ¶ Item/ quicquid dicit permanentiā essendi: est durans: substantia in sua vniuersalitate dicit permanētiam essendi: ergo ipsa est durans: maior est nota de se: quoniam si non permaneret: transiret in preteritum: ⁊ sic non posset contrahi/ aut determinari: minor manifestatur: quia aliter nulla substantia duraret per seipsam. ¶ Item/ omne qd potest esse et cōtrahi est potēs: sed substātia vniuersalissima pōt esse/ ⁊ cōtrahi: ergo ipsa est potēs: si potens/ potestate substātiali est potens: aliter omnis potestas esset accidens: ⁊ sic substantia plus posset per accidēs quam per se ipsam. ¶ Item/ substātia vniuersalissima est sapiēs/ aliter nō posset actus suos regulare/ si non haberet sapiētiam/ seu instinctum nature/ quod idem est/ nec ad finem peruenire. ¶ Item si substantia non haberet appetitum perueniendi ad finem: tunc quiesceret in principio/ aut medio: ⁊ non in fine: sed hoc est inconueniens: ergo ⁊ illud ex quo sequitur: ⁊ sic appetit finem ad quem creata est: sed talis appetitus nō potest dici accidens: cum ipsa prescindat a quocunqz accidente: ergo est substantialis. ¶ Itē si non esset virtus naturalis et substantialis/ nulla virtus moralis ⁊ accidentalis esse posset: sed virtus moralis est: ergo ⁊ per consequens substantialis a qua oritur/ ⁊ regulatur. ¶ Item/ si nulla esset veritas substantialis: substantia esset magis vera per accidens/ quam per seipsam: sed hoc est inconueniens: ergo ⁊ illud ex quo sequitur: antecedens probatur: quoniam de substantia in sua vniuersalitate/ prout prescindit a quocūqz posteriori est verū dicere quod est: ⁊ sic est vera adequatio eius ad intellectum. ¶ Item/ si substantia non esset gloriosa per se: nulla substantia haberet gloriam per suam naturam: consequens est falsum: ergo ⁊ antecedens: patet: quia vnaqueqz substantia gloriatur in suo esse: et in sua operatione intrinseca: aliter in tali esse esset pena: et sicut deducta est per principia absoluta probādo illa dici formaliter/ ⁊ essentialiter de ea: suo mō probari pōt de principiis respectiuis.

De probatione cōstitutionis substātie p pricipia respectiua.

¶ Et primo secundum modum tractandi probatur de differentia: nam vnumquodqz ens est differens a quocunqz quod non est ipsum: sed hoc fieri non potest absqz differentia substantiali: nā materia et forma sunt differentes substantialiter: ⁊ talem differentiam intellectus creare non potest: quia tunc cessante eius operatione materia et forma essent idem: quod est manifeste falsum. ¶ Item/ substantia vniuersalissima prout abstrahit a quocunqz posteriori includit in se plura essentialiter distincta: vz bonitatē/ magnitudinem ⁊c. ergo differentia preter operationem intellectus inter illa: nec etiaz bonitas/ aut magnitudo. ⁊c. haberent in se substantialiter differentiā tiui/ bilis: ⁊ are: quod est manifeste falsum: cum vnaqueqz res prout prescindit a quocūqz posteriori habeat in se potētiam actiuam/ qua potest agere: ⁊ passiuam/ qua potest pati: aliter esset ociosa: ⁊ carens fine. ¶ Item si concordantia non esset substantialis: deficerēt ei bonitas/ magnitudo ⁊c. quoniam maior esset in concordando

cordando

cordando substantiam cum substantia / ꝙ in seipsa: tamen certū est ꝙ postꝙ substantia vniuersalissima dicitur bona / magna ⁊c. ꝙ concordantia substantialis fuit inter illa: aliter non potuissent mutuo se informare: et substantiā cōstituere. ¶ Itē. Nulla contrarietas est principiū substantiale: q2 si esset / nō esset contra aliquem finem: sed cōuerteretur cū concordātia. ¶ Itē. Substantia vniuersalissima est principibalis / principiata / et principians substantialiter: q̄ȯ quidē absq3 principio esse non potest: im principiare tū finis est anteꝙ agens: ⁊ agēs ꝙ forma / et forma ꝙ materia / illud principiū quod est propiquius fini est principium illius quod est remotius: substantia est medium forme et materie: nam si forma et materia non haberent medium substantiale: ex ipsis substantia nō resultaret. ¶ Item. Si finis non esset substantialis /, esset maior quies per accidens / quam per substantiam: et sic substantia quietari non posset in aliquo fine absq3 accidente: sed hoc est manifeste falsum: cum indiuiduum de genere substantie prius sit indiuiduo de genere accidētis / ex septimo Metaphysices: et tamen omnes substantie ordinabiles ad ipsu3 in eo quiescunt ipso adepto absq3 aliquo accidente. ¶ Item. si maioritas substantialis non esset substantia / nō esset maior accidēte: sed hoc est falsum: cum substantia habeat esse p se / et propter se: accidens vero non: et vna substantia dicitur maior altera secundum maiorem finem. ¶ Ite3. sine equalitate substantiali non esset aliqua equalitas substantialis maior altera: nec sine minoritate substātiali esset aliqua pars substantialis minor altera. Ex quib9 manifeste pt3 vniuersalissimam substātiā in se predicta principia formaliter includere: et a quolibet (excepta cōtrarietate) formalē p̄dicationem recipere: quorum nullum eorum dici potest substātia: sed pars substantie: vel principium substantiale: aliter ante omnem substantiā esset substantia: et sic processus in infinitum: quod est contra Aristotelē scdō Metaphysices: et dicitur substantia duplici de causa: prima q2 ex principijs substantialibus est cōstituta: et sic dicitur a per se essendo: alia de causa dicitur substantia / ex eo: q2 substat accidētibus: et sic dicitur a substando: prout inferi9 probabitur: ergo postꝙ substantia est cōstituta ex predictis principijs / nullum eorum potest esse pe se: sed coniunctim: vt sequatur finis eorum: qui est substantia: nam finis ponit necessitatem his que sunt ad finem / teste Aristotele secūdo Physicorum. et propter hoc tamdiu ꝙdiu creatur bonitas et sic de alijs / potestas diuina eam vnit cum alijs principijs: et econtrario: et talem dispositionem vniendi vnunquodq3 habet per creationem ratione finis: vnde Augusti. septimo de trinitate. Res quas deus cōdidit / sic administrat: vt eas agere proprios actus et motus / et proprietates finat: et hoc patet in hac tertia figura discurrēdo p omnes eius cameras: et hoc descendēdo: vt superius ostensum est / ascendēdo / et trāsuersando: nā in camera. b. c. dicimus ꝙ bonitas est magna: ex eo / quia informatur a magnitudine: ⁊ magnitudo bona: eo quia informat a bonitate: et bonitas est differens: inquātum differentiatur a differētia: ⁊ est concordās / prout cōcordat cū magnitudine / duratiōe: ⁊c. in hoc quod est cōstituere substantiā vniuersalissimā: ⁊ suo modo de alijs pricipijs in diuersis cameris p literas significatis dici pōt. Ex quib9 manifeste p3 / ꝙ p̄dicta pricipia substātialia nō valebāt substantiā vniuersalissimā cōstituere / nisi vnū alteri eueniret: et mutuo se informarent caracterizando / ⁊ imprimendo se adinuicem.

De duplici acceptiōe substantie.

De origine predicamentorū/ et de eorum probatione.

Et ex tali mutua informatione orta est substātia: et p consequēs occasionaliter/ et preter intentum principiorum substantialium orta fuerunt omnia predicamenta accidentalia vez q̄titas/ quādo/ qualitas / actio/ passio/ relatio/ vbi/ situs/ et habitus/ vt pbari pōt sigillatim de quolibet/ et pmo de quātitate sic. omne ens finitū et limitatū est quantum: sed substātia vniuersalissima est huiusmodi: ergo &c. maior patet: quoniā si nō esset quātū: esset infinitū/ et illimitatū: minor probatur. oē deductū de nō esse ad esse p suas partes est finitū et limitatū: sed substātia vniuersalissima est huiusmodi: ergo &c. maior est nota de se: et minor pbata superi⁹. ¶ Item. vbicūq; est copulatio partiū ad aliquē terminū communē/ ibi est quātitas cōtinua/ et per cōseqūēs discreta: sed in substantia vniuersalissima est copulatio partium substantialiū ad vnū terminū cōem: qui est substātia. ergo &c. maior est Aristotelis ī pdicamēto q̄titatis: et minor patet p supradicta. ¶ Quā est predicamentū essentialiter ab aliis distinctū: et causat ex nouitatib⁹ principiorum modo qui sequitur. oē inceptū est nouū: et in tpe positū: sed substantia vniuersalissima est huiusmodi: ergo &c. maior est nota de se: aliter esset anteq̄ esset quod est pura cōtradictio: et minor patet per predicta. ¶ Et nota q̄ ista duo pdicamēta sunt absoluta: ex eo q2 causant a principiis absolute captis: nam positis pdictis pricipiis/ ponit quātitas et qn̄/ nō tn̄ alia pdicamēta accidētalia absq; mutua referētia: vt p3 in primis de qualitate: nam qualitas oriri nō potest a principiis substantialibus / nisi mutuo se informent. tunc sic. Oē illud qd informat ab aliquo/ qualificatur ab eo: sed bonitas substātie informatur a magnitudine/ duratiōe/ &c. ergo ipsa est qualis. maior patet per Aristotelem in pdicamēto q̄litatis: vbi i dicit/ q̄ qualitas est scđm quam quales dicimur: et minor per pdicta ¶ Itē. vbicūq; est cōpositio: ibi est actio et passio: sed in substātia vniuersalissima inter principia substantialia est actio et passio: ergo ex actionibus partium substantialiū actio cōpleta resultat: et ex passionibus passio: maior est nota de se: nā absq; actione et passione impossibile est aliquid cōponere: et minor p pdicta. Itē. vbicūq; ē actio et passio: ibi ē relatio: sed iter pricipia substātie ē est actio et passio: ergo et relatio. maior patet ex. vj. Metaphysices. et minor est nota p supradicta. ¶ Item. vbicūq; reperit habitudo rei vbificantis ad rē vbificatā: ibi repit loc⁹/ siue vbi: sed iter principia substātie reperit talis habitudo: ergo &c. maior ē nota p diffinitionē vbi: et minor manifestat: nā si q̄rat vbi est bonitas: bene respōdet q̄ in magnitudine: et magnitudo in duratiōe: et finaliter in substātia ¶ Itē. vbicūq; ē hitudo rei situātis ad rē situatā: ibi ē sit⁹: s3 iter principia substātie ē talis hitudo: ergo &c. maior ē nota p diffinititionē sit⁹: et minor p3: nā si q̄rat i q̄ est situata bonitas: recte rn̄det q̄ in substātia: vt ps i toto: quēadmodū i muro lapis: et sic de aliis. Itē vbicūq; ē hitudo rei habituātis ad rē hituatā ibi ē hit⁹ s3 iter pncipia substātie ē talis hitudo: ergo &c. maior p3 p diffinitionē hit⁹: et minor manifestat: nā si q̄rat de quo q̄ ē hituata bonitas: rn̄det q̄ de magnitudine/ duratiōe &c. ¶ Et nota q̄ quēadmodū ex pricipiis substātialib⁹ fit substātia: sic ex finitatibus pncipiorum q̄titas cōpleta: et ex nouitatib⁹ pncipiorum nouitas siue qn̄: et ex q̄lificatiōib⁹ q̄litas: ex actiōib⁹ actio: ex passionib⁹ passio cōpleta: et ex relationib⁹ relelatio pprii generis: et ex vbificationib⁹ vbi: et ex situationib⁹

stus:ex habitib⁹ habit⁹. Et est notandū ꝙ queadmodū ordine nature principia substātialia ꝑcedūt accidētalia/vt bonitas:vel magnitudo ꝛc. suas finitates vel nouitates ꝛc. sic ꝛ i tertio resultato prio scd͞ꝫ ordinē nature resultat tertiū vcꝫ sb͞a ꝛ fit actuatio ei⁹ ex principijs sb͞alibus: ꝛ ꝯsequēter ꝯtatio siue actuatio i ꝑdictis accn͞tib⁹ ꝯpletis ꝛ gn͞alissimis i suis coordinatiōib⁹: q̄ qdē subiectāt i ꝑdicta substātia: ꝛ isto modo hn͞t eē effectiue ab ea/ꝛ subiectiue i ea: ꝛ finalr̄ ꝓpt eā. ¶ Ex qb⁹ pꝫ dictū Aristo. vij. Metaphy. vbi habet ꝙ substātia ē cā oīum accidētiū in triplici gn͞e cause: vcꝫ efficiētis/materialis/ꝛ finalis/ ꝛ hec oīa relucēt in hac tertia figura: quā tāꝙ speculū corā oculis artiste hui⁹ artis tenere debēt: ex eo q: ignoratis primis principijs/ignorāt oīa q̄ ab ip̄is depēdēt. vñ Aristoteles. ij. Metaphysices. sicut se hꝫ res ad esse: sic ad veritatē: et in tertio de aīa. queadmodū res se hꝫ ad esse: sic ꝛ ad intelligi: et hec de tertia figura sufficiāt.

De actuatione substantie et ei⁹ prioritate in triplici genere cause respectu accidentium.

Uāꝙ in nona parte artis doctor noster tractet de nouē subiectis: nos aūt vt materiam cōcathenatā trahabam⁹ hoc loco: anteꝙ quartā figurā aggrediamur/ aliq̄ de ip̄is dicem⁹: ideo sequēdo ordinē nature ſm arborē porphirianam vnūqdq; in sua coordinatiōe consideremus qd̄ quidem/ fieri nō pt/nisi prio specificem⁹ vnū qdq; i sua coordinatiōe ꝑdicamētali ꝛ q: de priorib⁹ pri⁹ est agēdū: idcirco primo de coordinatiōe substātiali vidēdū est: est eñ substātia vniuersalissima (vt tactū ē i ꝑfata tertia figura) materia prima in primo gradu determinabilis immediate p formas specificas: que sequendo ꝑfatā arborē porphirianā ad lat⁹ ponunt: vt spūalitas et corporeitas: p corporeū ꝛ icorporeū designatas: ꝛ tales forme sunt ꝯtractiue substātie vniuersalissime et cōstitutiue specieꝝ sub eadē substātia: et lꝫ ip̄a substātia eq̄liter se hēat ad talē ꝯtractionē: contracta tñ ordinē inter se gerūt: nam spiritualia priora sunt corporalib⁹: eo q: de⁹ immediate post primā creationē voluit intelligi/ ꝛ amari a creatura mūdi: aliter in illo interuallo esset ignorātia/fragilitas/otyositas: vacuitas: qd̄ est impossibile: ergo immediate fuit ꝯtractio substantie per formā spiritualē: q̄ nō ē vna numero: sꝫ plr̄ificata ſm dr̄am āgeloꝝ ꝛ aīaꝝ. Quot eñ sūt angeli ꝛ aīe: tot sūt spūalitates: et q̄libet scd͞ꝫ suū esse ꝯhit ꝛ determinat substantiā vniuersalissimā: ꝛ ꝯstituit scd͞m suā spēm vnū angelū/vel vnā aīaꝫ: vt spūalitas. B. contraxit substantiā: et cōstituit Gabrielem seu Michaelem: et spūalitas. C. cōtraxit substātiā: ꝛ ꝯstituit aīam petri aut Pauli: ꝛ hoc ꝓbari pōt tali rōne ac autoritate. dici de plrib⁹ ꝑsupponit eē i plrib⁹: sꝫ substātia dr̄ de oīb⁹ āgelis ꝛ aīab⁹: ergo ip̄a ē ꝯtcta i ip̄is: si ꝯtcta/ꝗ rōne aliquoꝝ ꝯtractiuoruꝫ: maior ē Aristotelis i ꝑdicamētis: ꝛ mīor ē nota p diffinitiōeꝫ substātie: nā vnusqsq; angel⁹ ꝛ aīa est substātia p se agēs: et p se exn͞s: ꝛ seq̄lā ꝓbo: nā ipossibile ē pl'a eodē ꝯceptu cōuenire ꝛ differre: sꝫ aīe ꝛ angeli ꝯueniūt i substātia: ꝗ differūt ꝓprijs rationibus. Et nota differentiaꝫ inter angelū et animam: nam in angelis substantia finem attingit: ex eo q: vnusquisq; est suppositū: ꝛ persona: in aīabus vero non: ex eo q: nulla aīa in se fineꝫ attigit: ꝛ p consequēs non meret dici persona: sed cū corpore eam cōstituit. ¶ Ex his patet differētia iter angelū ꝛ aīaꝫ. ¶ Redeūdo ad predictū propositū/ꝯcludendū est ꝙ in angelis ꝛ aīabus est aliqd ex natura rei cōmune: qd̄ prescindit ab his de qbus predicat: qd̄ necessario contrahitur per ali

De materia prima in primo gradu et eius contractione.

De contractione substātie per spiritualitateꝫ. b. aut. c. et cōstitutione cuiuslibꝫ āgeli ꝛ aīe secūdo subiecto p. c. designato.

De differentia inter angelum ꝛ aīaꝫ.

quas formas cõtractiuas: aliter attingeret finẽ in se: aut esset vacuũ/ et carens fine: et sic est pfata substantia cõtracta in his de qbus predicatur. ¶ Et est vlterius notandũ: q licet oia que de substãtia formaliter dicunt: etiam et de oibus sub ea contentis/ per illã regulã predicamentalem Aristotelis. quicqd dicit de predicato/ dicitur de subiecto: tamen qz forme contractiue addunt semp ad materiam aliquam perfectionẽ: ipsa substãtia seu materia maiorificat: et variatur a diuersis formis scdm capacitatẽ angelorum/ et animarũ: nam scdm Aristotelẽ. j. phyficorum. forma est diuinum qddam et optimum acceptabile: et ratio est: qz maiorem similitudinem dei retinet: cũ deus sit forma/ et nõ materia: ideo magis cõpetit deo creare formam simplicẽ/ q materiã: sunt ergo oia principia diuersificata in angelis et animabus scdm diuersitatem formarũ: et respectu aliarum creaturarum gradum supremũ obtinẽt: excipio virginem Mariam: et quecunqz hoiem dato quod non haberet pctm: sed teste psalmista. Minuisti eũ paulominus ab

De supremo gradu perfectõis ipuris creaturis.

angelis: hoc est propter pctm: nam scdm Augustinum in de ciuitate dei. angeli et anime sunt equales natura: et cuz homo includat alias pfectiones vez corpus/ corpus animatum/ animal: sequit ipsum nobiliorẽ esse angelo in statu innocentie: eo ergo q angelus ẽ nobilior/ nobiliora sibi debent principia et regule: de qbus dicetur inferius: vnde Dionysius de diuinis nominibus: angelus est imago dei: et speculũ clarũ: manifestatioqz luminis occulti: idcirco bonitas angeli est ita magna/ q maior dari nõ põt i pura creatura: depta vginesemp Maria: et magnitudo ita bona: vt nihil supra in pura creatura: et sua duratio est ita potens/ vt potentior dari non possit in eodẽ genere: et sic habet magnũ intelligere et potens: qz

De angelo p principia deducto.

oia itelligit sine organo et phãtasmate: et pficit hoc qd vult: et agit sine tactu: et videt colorẽ sine oculo: et ẽ vtuosior nãliter: et glorioſior oibus alijs creaturis. In angelis ẽ dria/ concordãtia/ et critas obiectiua: nã differũt spẽ: et cõcordãt gñe: cõtrariantur tñ boni et mali: inqtum inter eos est mutua resistẽtia propter diuersos fines: consideratur etiã in eis principiũ effectiuum et essentiale: effectiuũ deus respectu eorum esse: vel quilibet angelus respectu suarũ operationũ: essentiale vero principiũ est substãtia vniuersalissima cũ ppria spũalitate: et mediũ est id qd mediat inter principiũ et suũ effectum: et est mutua informatio. Finis in angelis vno mõ dr vnusqsqz respectu sui eẽ: et eorum q ad ipsum ordinant: alio mõ id ad qd vnusqsqz ordinat: et hr deus benedictus: ad quẽ intelligẽdũ/ amãdũ/ et recolẽdũ ois creatura rõnalis cũ libertate creata ẽ: iccirco oẽs angeli q post intellectionẽ deũ amarũt: i gra pfirmati sunt: et beatitudine fruunt: alij vo q volũtatẽ deprauatã habuerũt: et a fine debito deuiarũt: in eorum malicia pfirmati sunt. Est ẽt i angelis maioritas/ eqlitas/ et minoritas. vñ Paulus/ Gregorius/ et Dyonisius de celesti

De triplici hierarchia i angelis.

hierarchia nouẽ assignãt i angelis ordines: et rõnez doctor nr i suo fundamẽto adducit: nã queadmodũ nouẽ sunt glorificatiões spãles i diuinis: ita sunt nouẽ ordines angelorum: gloriat eñ deus pr in se: gloriat in filio/ et in spũ sancto/ et filius i se in pre: et in spũ sancto: spũs sanctus in se/ in pre/ et in filio: et oẽs tres in eadẽ essentia: sic et oẽs angeli in deo trino et vno in superiori hierarchia sunt descendẽdo: seraphi/ cherubim/ et throni/ In media sunt potestates/ vtutes/ et dñatiões. in infima sunt principatus archangeli et angeli: et talis gradatio in natura angelica seu spũali est necessaria: queadmodũ et in corporali: qm in tali gradatione

cõsistit pulchritudo toti⁹ vniuersi/z certificatio eq̄litatis/z ieq̄litatis: fit p grad⁹ pfectiõales trib⁹ modis: aut p excessu3/siue ꝺm mai⁹: aut ꝺm min⁹: aut scḋʒ eq̄le: z sic assignātur p̄dicte tres hierarchie. ¶ Et q̄cūq3 dicta sunt de āgelo / dicēda sunt de aīa p̄ter ditum de gr̄ie factionis: nā vnusq̄sq3 angel⁹ suppositū z psona est: aīa v̄o nō attigit finē i se: s3 cū corpe ipm ꝯstituit: q est hō: z aīe nō ꝯpetit alia opatio: nā cui⁹ ē esse: illi⁹ ē opatio: s3 toti⁹ est esse: ptiū v̄o coesse: ergo zc. z hoc est qḋ dicit Aristoteles primo de anima/ qui dicit aīam ītelligere/ dicit eam texere zc. Et nota q̄ l3 aīa violēter ꝓpter pctm̄ sepetᷓ a corpe: tñ aliq̄n terminabitᷓ talis violētia: cū nullū violētū ppetuū: vt ab Aristotele. et q2 aīe naturalr̄ cōpetit aīare seu īformare corpus: ergo perpetuo p Aristotelē qḋ a natura inest: semp inest. ¶ Ulteri⁹ est notādū q̄ aīa est i corpe illocaliter: sicut calor iest igni illocaliter p Augustinū i libro de spū z aīa: sic z aīa iest corpori: z est tota in toto corpore: q2 extra nihil est de ei⁹ essentia: et tota in q̄libet pte: s3 nō totaliter: nā restat/ vt sit z i alijs partib⁹/ ꝑut discrete sūt: in quātū v̄o reddūt totū cōtinuū est totaliter q̄ tota sit in qualibet pte: manifestatᷓ: nā oē indiuisibile vbi est: totū est: s3 aīa est quid indiuisibile indiuisibilitate q̄ntitatiua: ergo zc. maior est nota de se: z minor cū nō sit corporalis: sed spūalis/ cui⁹ essentia ꝯsistit in pūcto indiuisibili. vñ Augu. in eodē. sicut de⁹ vn⁹ semp vbiq3 tot⁹ oīa viuificās/ mouēs/ gubernāe: sic aīa i suo corpore vtiq3 tota viget: viuificans illud: necnō. s. gubernās: nō enim i maioribus corporis sui mēbris maior est: nec in minorib⁹ minor: sed in minimis tota ē z in maximis tota sic influxa ē corpori: vt nō p mēbrorꝫ ptes ptib⁹ sit diuisa: na3 in quolibet loco pars corporis percutitᷓ: tota dolet. hec Augu. ¶ Ex quibus cognosci pōt natura aīe: q̄ spēs est substātie/ q̄uēadmodū angel⁹. et hec de scḋo subiecto qḋ est āgelus: q̄m de p2io qḋ est de⁹ satis in p2ia parte nr̄i operis dictū est.

Sequitur nūc de tertio subiecto / qḋ est celū. Pro enius euidētia est notādū/ q̄ quēadmodū substātia est ꝯcta per spiritualitatē: ꝯhitᷓ ēt p corporeitatē: que vna nnmero z simplex est: gerēs in se virtualiter trinā dimensionē/ vꝫ lōgitudinē/ latitudinē/ et ꝑfunditatem: z quēadmodū in cōtractione substātie p spiritualitatē. b. aut. c. cōtrahūtur oīa accidētia generalissima subiectata in substātia vniuersalissima ad esse specificū in q̄libet angelo: sic in ꝯtractione eiusdē substantie p corporeitatē specificantᷓ oīa accidētia eiusdē substātie in p2io corpore nature: z sic de alijs sequēdo ordinē nature i p̄dicamēto substātie scḋm arborē porphirianā: et hoc est qḋ dicit Aristoteles. specificantᷓ/ z indiuiduātur accidētia ad specificationē z indiuiduationē substātie: specificantᷓ eñ in quolibet spū/ modo qui sequitᷓ: spiritualitas. b. cōtrahendo substātiā sua q̄ntitate virtuali specificat q̄titatē vniuersalissimā ad esse q̄ntitatis v̄tutis illi⁹ spirit⁹/ cui⁹ forma specifica est p̄dicta spiritualitas. b. vel. c. z sic de alijs: et nouitate ei⁹ specificat q̄ñ: z q̄litate q̄litatē: z sic de alijs ḡñib⁹ ḡñalissimis: q̄ specificata repiūtᷓ i q̄lib3 spū: ac ēt eadē accidētia ḡñalissima specificantᷓ specificatiōe q̄ specificatᷓ s̄ba p corporeitatē ad corp⁹ p̄mū nature: vtpota q̄titas ḡñalissima q̄ ad specificationē s̄be p corporeitatē specificatᷓ sua trina dimēsione: quā v̄tualr̄ (vt dictū ē) i se dicta corporeitas gerit: z ēt nouitate corporeitatis nouitas generalissima s̄be specificatur: z sic de alijs accidentibus: quemadmodu3 de eorum origine in tertia figura dictum est.

Decreatione aīe rationalis.

De ꝯtractōe substantie p corporeitatē z corporis cōstitutione ꝑs secūda.

raymūd
monac
chaos
hyle
bonitas
magnitudo
duratio
potestas
sapiētia
volūtas
virtus
veritas
gloria
differentia
concordantia
cōtrarietas
principium
medius
finis
maioritas
equalitas
minoritas

Vlterius notandum/ q predictum corpus nature est materia prima in secūdo gradu: et in genere rerum corporalium: et dicitur chaos id est ens confusum: qr non est magis determinat ile per hanc formam: q per illam: sed indifferenter: et dicitur yle id est materia prima in scdo gradu: et in genere corporaliū: vt predictum est: et quia doctor noster in arbore scientie ostendit illa/ que ab ea specifice emanant: nos autem eorum formas specificas/ z determinatiuas ipsius corporis primi nature hic figuramus: vt patet in presenti arbore: z ponūtur in numero xxij. forme: que predictam materiam contrahunt: et ipsa est immediate determinabilis per formas speciales ꝯtractiuas ad sua iferiora: z sunt predicte vz decē forme celorū: quatuor elemētorum / vegeitas/ sex forme sensuum: z imagineytas: z lz pdicta materia equaliter sit determinabilis/ et forme contractiue: tamen qr contracta seu composita ex tali materia ordinem inter se habent: quoniam elementa presupponuntur ab elementatis: et corpora celestia ab elementis: ideo p prius videndum est de cōtractione pdicti corporis primi nature per formas celorū ad celestia corpora/ q per alias: et prio descendēdo empyreitas q forma simplex est creata de nouo in se gerens virtualiter (necessitatis gratia) sphericā figuram/ includensqz suam quiditatē/ naturam / essentiam/ et esse/ ac singularitatez communicabilē rōne sue potētie actiue informat: et cōtrahit primū corpus nature: et ratione sue potētie passiue informat sub corpore: z patit: z sic seruando iustitiam in actibus eorum in esse posuerunt vnum tertium/ quod celum empyreū dicitur: in quo considerantur principiū/ medium/ cōsistentia/ z proprietas. principiū est triplex / effectiuū/ essentiale/ z coessentiale/ effectiuū qdē deus/ q causa causalissima oim dicitur: essentiale sunt partes ipsum celum empyreuz constituentes: principium coessentiale est potentia actiua: et passiua vtriusqz: mediū etiā est triplex: vz pricipij effectiui essentialis z coessentialis: nā si qrat/ q̄m d ante deus posuit celum empyreuz in esse: z respondetur q mediante corpore primo nature et ēpyreitate: z corpus/ et empyreitas mediante potētia actiua z passiua vtriusqz: et ipse potentie mediante actu actiuo: z actu passiuo in esse posuerunt celuz empyreū. ¶ Cōsistētia ē duplex: extrema videlz z finalis: extrema est vnio vtriusqz partis ante resultationem toti: z finalis est post resultationē totius. Proprietas vero est (vt adamas) omnia corpora ad se trahere. hec omnia similiter i alijs cōpositis considerantur. ¶ Et est vlterius notandū/ q quelibet pdictarū formarum contrahit/ et determinat (vt predictum est) corpus primum nature: z cōstituit vnum compositum secundum suam speciem contentum sub predicto corpore: qd tāq genus (logice tamen loquendo) de quolibet immediate predicatur vt patet discurrendo per omnes species ab eo deriuatas: que proprijs et specificis formalitatibus differunt adinuicē: et si tales formalitates videlz empyreitas chrystallinitas zc. aqueitas/ aereitas zc. offendunt tuas aures delicatas/ claude eas: quoniam nos non valemus aliter conceptum mentis exprimere.

De materia prima in secū do gradu et eius contractione.

T quia tertium subiectuʒ est celum:specificaẜ/ ꝛ plurificatur per decem formas:ꝛ sic sunt decē celi/quorum sufficiētia dari pōt/vt in angelis:nam nouē sunt mobiles/ꝛ vnū immobile/ trahēs ad se/vt adamas ferrū alia corpora:vt in eo tāꝗ ī loco glorie finem in gloriosissimo corpore xp̄i attingant:hac de causa est immobile:q2 est locus glorie: ꝛ oportet ꝙ ipsa gloria sit in quiete/ꝛ non in motu : ꝛ est locus magis distans a centro terre/vbi infernus est/ꝛ damnatorum pena:ꝛ q2 vnumqōꝗ celum denominatur a sua forma.vnde Aristote.vij .Metaphysices.oē ens denominatur a sua forma:possumus formam cuiuslibet celi fingere:iō hoc modo inuestigande sunt forme celorum:a quib⁹ denominatur/vt patet de celo empyreo:qō dictum est ab empyreitate: ideo ipsa cōtractiua fuit primi corporis nature:ꝛ ꝯstitutiua celi empyrei.Suo mō dicēdū est de alijs celis:ī qb⁹ primū corp⁹ nature versatū ꝛ cōtractū est:qō ꝓbari pōt rōne iaʒ pri⁹ habita hoc modo . dici de pluribus essentialiter ꝑsupponit illud tale:qō dicitur esse in illis de quib⁹ ꝑdicaẜ:sed corp⁹ ꝑdicaẜ de oībus celis:ergo est ꝯtractū in eis:ꝛ p cōsequēs ratione aliquorum cōtractiuorū assignētur illa/erūt forme a qbus denominanẜ:cuʒ per eas differant ad inuicē spē:ꝛ nō gñe:q2 oēs celi cōueniunt in gñe/qō est corp⁹/ergo est eis gen⁹logice loquēdo:ꝛ mā phyfice.vñ Aristoteles.v.metaphysices.gen⁹ sumiẜ a materia:dr̄ia vero a forma :celū ergo est corp⁹ hn̄s figurā circularē/sphericā/ex eo q2 ipsa est nobilior/ꝛ capacior oīb⁹ alijs cōtinēs virtualiter oēs alias vt patet in mathematica doctoris nostri:ꝛ talis figura est necessaria:ne vacuum in extremitatibus sit dandū:ꝛ vt motū circulareʒ habeat:qui causa est motus recti:vnde Aristoteles primo celi ꝛ mūdi.motus celi est causa aliorū motuū:ꝛ ei⁹ mot⁹ ē duplex:ꝑpri⁹ ꝛ accidētalis:nā ꝑmū mobile moueẜ ab oriēte ī occidēte: ꝛ planete nāliter ab occidēte ī oriētē:sʒ ƀ p accidēs raptu primi mobilis ab oriētē ī occidentē:ꝛ talis motus duplex est necessarius:vt obuiationes/ꝛ motus in cōtrarium causentur:ꝛ per cōsequens diuersi effect⁹ in inferioribus:nam talis motus causat mixtionē motuū elemētorū ꝛ elemētatoꝝ naturaliter ꝛ violēter:sūt ergo decē celi/veʒ descēdēdo:celū empyreū:celū chrystallinū īmobile/ſʒ antiquos ꝑmū mobile tñ ƀm modernos/celū stellatum/saturnus/iupiter/mars/sol/venus mercurius ꝛ luna:ꝛ ratio assituatiōis celi empyrei/ꝛ eius immobilitas:est supi⁹ assignata:ꝛ situatio aliorum assignatur modo qui sequiẜ:nam primum mobile oportet scōm ethimologiā vocabuli secundū locum obtinere:inde celū stellatuʒ: ꝛ ratio est:nam .xij.signa in zodiaco sita/ꝛ stelle vnif ormiter influūt in hec inferiora:oportet ergo vt eorum influētie recipianẜ a planetis ꝛ diuersificentur scōm eorum diuersas obuiationes:aliter mixtio elementoꝝ elementatorumꝗ nulla esset.¶Quo ad planetas saturnus licet sit de cōplexione terre/qō est infimū elementū in altiori loco ponitur:ꝛ ratio est:nam sicut cerebrum in loco superiori situatur:ꝛ hoc vt fumositates ꝛ vapores ascendant ex alijs ratione leuitatis :ꝛ fumositates cerebri descendant ratione grauitatis:vt fiat obuiatio ꝛ mixtio:ꝛ temperamentum per contrarias qualitates.¶Et per hoc soluitur dubium/quare iupiter est situatus immediate sub saturno:quare mars ꝛ sol coniunguntur: est quia sol est dn̄s in celo ratione sue luciditatis ꝛ virtutis:q2 est in medio pla

De tertio subiecto quod ē celū p.D.desinato.

De duplici motu celoꝝ.

De assituationib⁹celoꝝ p ordinem.

netarum: et tunc vt possit hēre maiorē potestatē: q2 dn̄s dat⁹ est ei mars coadiuuatiu⁹: vt ignis p istos duos sit alti⁹ elemētū: et nobili⁹ in potestate/ et v̄tute. Suo mō dicendū est de alijs inferiorib⁹: mouenē oēs planete raptu primi mobilis: qd naturaliter/ et p se mouet ab oriente in occidētem: planete vero mouenē naturaliter ab occidēte in orientē: et sic mouēt elemēta ad gn̄atiōes et corruptiōes: celuz hac de causa hz naturaliter dominiū in elemētis: cū quo dn̄io causat in inferioribus mobilitates naturales/ regiones/ quatuor tp̄a/ cōplexiones/ annos/ dies/ horas/ tōitruū/ fulgur/ vētū/ pluuiā/ mōstruositates/ infirmitates etc. ¶ Et nota q̄ celi maiorē habēt virtutē ascēdēdo/ q̄ descendēdo: et ratio est: q2 appetūt esse in medio: vt p rectam lineam influāt: et maiorē actionē habeāt: vt ptz de flāma/ que est magis motiua in angulo acuto/ q̄ in laterib⁹: illud idem de speculo cōcauo: qd q̄n est in cōspectu solis in angulo acuto fit cōbustio: et non in suis lateribus

Velocis i q̄b⁹ celū maiorē hz actionē et virtutē.

Sequitur de alijs subiectis

T licet doctor noster hoc quarto loco determinet d' homine: hoc facit ad ostēdēdū vniuersuz cōstare pfecte ex tribus naturis: vz ex mere spūali/ corporali/ et mixta: q̄ ē hō: tn̄ q2 hō est oīa/ et finis omniū eorū que creata sunt/ et vltimate creat⁹: idcirco sequēdo ordinē nature/ videndū est prio de his que ordinanē formaliter et finaliter ad hoiem: vt doctor noster facit in arbore scie. Creauit deus benedict⁹ quatuor formas elemētorū cōtractiuas primi corporis nature: et q̄libet sua habet accidētia ꝓpria: que v̄tualiter gerit in se: vt ptz de igneitate/ que v̄tualiter in se gerit caliditatem/ luciditatem/ subtilitatē maiorem/ et leuitatē maiorē et dixi virtualiter: nā si actualr̄ illa gereret: tūc ante oēm ignē esset caliditas: et sic de alijs: qd est incōueniens: cum illa p̄supponāt ignez/ a quo habēt esse. ¶ Aereitas etiā gerit sua accidētia ꝓpria: vz humiditatē/ diaphanitatē/ subtilitatē/ minorē: et leuitatē minorē. ¶ Aqueitas sua hz ꝓpria accidentia: vz frigiditatē/ albedinē/ grossitudinē minorē/ et ponderositatez minorē. ¶ Terreitas etiā sua hz ꝓpria accidētia: vz siccitatem/ nigredinē/ grossitudinē maiorem/ et ponderositatem maiorem: sic qd ex q̄libet istarum formarū cū primo corpore cōstituitur vnum scdm speciē cuiuslibet predictarū formarum: vt de igneitate et primo corpore nature efficitur ignis: et sic de alijs elemētis suo modo dici pōt: ex quorum contractione constituta sunt quatuor elementa simplicia: que quidez elementa simplicia rōne finis p mutuā informationē seruādo iusticiaz in actib⁹ eorūz posuerūt in esse elementatiuā seu elementū cōe cōitate intensiua/ sic dictuz: que quidem elementatiua materia prima in tertio gradu dicitur.

De ꝯtractione corporis primi nature p formas elemētorum.

De ꝯstitutione elemētorū simpliciuz et elemētatiue ex illis cōpositiōe q̄ octauū subiectū p J. designatū dicitur.

H Ec est materia de qua Aristoteles solū locut⁹ ē in plurib⁹ locis: et talis ꝯstitutio fuit necessaria/ ex eo: q2 si qdlibet elementū esset ab alijs sepatū/ nullo mō possent intrare cōpositionē sine destructiōe corpsitus et numeri: et p cōsequēs ei⁹ perfectiōis naturalis. ¶ Scdm incōueniēs esset/ qd nullū cōpositū ex eis posset sequi ꝓpter sepationez immediatā et eorū contrarietatē: est ergo elemētatiua ex quatuor elemētis simplicib⁹ cōstituta: et dicunē elemēta simplicia p simplicitatem oppositā maiori cōpositioni: nā elementa in ꝓprijs spheris existētia nō modo sunt cōposita: sz etiā mixta vnum ex omnibus: aliter non posset fieri generatio et corruptio: nisi essent

inequaliter gradata: et hoc est ratione proprietatis loci: vt omne leue sursum et omne graue deorsum: alia vero medium retinent.

ISto practica tertie figure deducēda ē elemētatiua/seu mā p ma p pricipia absoluta r respectiua trāsuersan do. vt. b c. elemētatiua ē bona: inqtū bonitas est ei rō: vt pducat bonū: et est magna inquātū magnitudo est ei rō: vt pducat magnum bonū. C D. r nō solū magna: sʒ ēt durās: qr ppetua ē ad suū eē. C T palis vo ēad suū opari extrī secum: r ē potēs. e f. et sapiēs: qr p ipāʒ pūt oīa elemētata: r ē sapiēs/inqtū sapide suos dirigit act⁹: ē qdē sapia istict⁹ nūcupat: nā quēadmodū hō mouet suā aīaʒ ad itelligēdū: r pedes ad currēdū: sic agēs naturale mouet potestatē elemētatiue: et mota potestate/ipsa mouet se sic ad elemētādū sicut itellect⁹ ad intelligēdum. Et sic pʒ qūo mot⁹ incipit ab agēte: et pficit p formā intrīsecā: r hʒ instinctum/a quo deriuāt oēs alij: sicut ignis qui hʒ instinctū ad calefaciēdū aquā mediante aere: r ad descēdēdū inferi⁹ mediāte terra: vt possit causare elemētatū ignitum G H. hʒ etiam appetitum descēdēdi: r ascēdēdi/ac miscēdi se: vt possit agere: nam appetit intrare domum aeris: vt destruendo suam humiditatem destruere possit aquam: que est sibi inimica: et sic ignis per prius informat aerem de sua caliditate: r affligit ipsum cum sua siccitate: vt mediante illa possit frigidi tatem aque destruere: nam aer r aqua concordant in humiditate: r destructa ipsa ignis habet actionem contra aquam: r obtinet victoriam: r sic suo modo dicēdum est de alijs elemētis/r ita elementatiua habet appetitū naturalē. vnde Aristoteles. j. phyficorū. sicut femina appetit virū/r turpe bonū: sic materia ap petit contractiuas formas qb⁹ pficit: r virtuose etiā se hʒ in ei⁹ cōtractōe p for mas: ita q virt⁹ vegetatiue/sensitiue/r imaginatiue sunt i sua virtute radicate: r qñ deficit virt⁹ elemētatiue oēs deficiūt. J K. veritas etiā verificat de ea: nā si cut ignis ponit calefactū cū calore: sic elemētatiua verū elemētatū cū veritate: hʒ etiam delectationē inatā in agēdo/r multiplicādo elementata: r hoc apparet in flāma ignis: qñ cōburit ligna sicca: qm hʒ magnū motū: sed qñ comburit viri dia nō hʒ ita magnū motū: et eo/qr aqua habet passionē: r fugit ignē inquātū pōt. Elemētatiua hʒ suā dfiam innatā: que est pars ei⁹ in cōi: cū qua vnū elemē tū in pprijs spheris differt ab alio: r operatiōes eor sine qua essent confusa: et idem numero per essentiā et agētiā: sʒ qr scdm Aristotelē scdo celi r mūdi. Ne cesse ē elemētata esse quatuor: et vnā materiaʒ oīm cōem: et cognoscit p analogiā id est per formam: ex primo Physicorum: et hʒ etiam concordantiam per eandē camerā de. B C. cum qua concordat res que sunt de sua essentia: sine qua diffe rentia distingueret: et non esset aliquid quod concordaret illa: nam per concor dantiam veniunt in mixtionem et compositioneʒ: vt fit elementatū: sicut ignis qui concordat cum aere per caliditatem: et cum terra per siccitatem: et aer cum aqua per humiditatem: et cum igne per caliditatem: et terra cum igne per sicci tatem: et cum aqua per frigiditatem: et vnus lapis cum alio per speciem: ha bet etiam elementatiua caliditatem per ignem: que forma simplex et acciden talis est in communi. vnde Aristoteles. Caliditas non est forma substantialis ignis/sed accidentalis: et omnes contrarietates reducuntur in vnam/ex pri

De elemēta tiua deducta per principia substātialia huius artis r primo per ab soluta.

De elemētati ua per princi pia respecti ua deducta.

mo physicorum: ex eo/quia eadem est materia contrariorum: vt in eodem: et est habitus quo elemetatiua est habituata: et cum quo elementa contrariantur: et elementata corrumpuntur: sicut ignis et aqua/que per caliditatem et frigiditatem contrariantur: et aer/et terra per humiditatem et siccitatem: vt ex secundo de generatione: nam ipse sunt prime qualitates: vt in eodem. Est etiam contrarietas inter albedinem et nigredinem: et sic de passionibus suo modo dici pot. Elemẽtatiua est principiũ materiale oim corporaliũ: que sub concauitate lune cõtinent nã ipsa mota per agens naturale in generando mouet se cum suis principijs innatis. vnde sm Aristotelẽ primo physicorũ. tria sunt principia rerum naturaliũ vz materia/forma/et priuatio. Ex quibus patz materiã esse vnum principiũ rerũ naturalium: hz etiã elemẽtatiua mediũ mediãdi in cõi: vt sue partes possint habere actus/sicut ignis ignire &c. nã sine tali medio elementa essent otyosa: quoniã non est deuenire de extremo ad extremum nisi per medium: et talis fuit modus philosophorũ inueniendi materiã primam: habet etiam elementatiua finem in quo quiescit/intrinsece est suum esse: extrinsece vero est quodlibet elementatum inadequate tamen: adequate autẽ est homo: ad quem omnia elementata ordinantur: et mediante ipso in deum finem perfectissimum: et adequatissimum attingunt: et quia elementatiua est maior extensiue ex eo quia communior vegetatiua: non tamen intensiue: cum ipsa elementatiua maior sit cum vegetatiua q̃ se sola: et sic de alijs formis superioribus dicendum est suo modo.

De elemẽtato cõi eq̃liter gradato quo ad pondus qđ medici inuestigãt ac etiã arkimiste.

Est enim ratione elemẽtatiue equalitas: vt omnia elementa simplicia sint equaliter gradata in ea. Et sit dandum equale pondus quod medici inuestigant/ac etiã arkimiste/a quibus quinta essentia nuncupatur/seu lapis philosophorũ. Generaliter hi qui hanc quintã essentiam ignorant parum aut nihil in philosophia habent: maxime cum non in angulis/sed vbiq; intellectui se offerat/ideo si philosophi sunt: nõ debent eam inuestigare huc et illuc: sed asserere id qđ veri philosophi affirmaut. ¶ Elementatiua quo ad suũ esse cõparando ad alia elementata est minor omnibus/ex eo q2 magis est prolongata a b esse/q̃ mineralia/vegetata/sensata/imaginata/et rationabilia/in quibus est vt pars et causa materialis: et habet in quolibet quicquid habet in se per illam regulam Aristotelis in predicamentis. quando alterum de altero predicatur vt de subiecto: quecunq; de eo predicãtur/dicũtur omnia de subiecto: sed predicta principia vz bonitas/magnitudo &c. pđicantur de substãtia (vt pbatũ est) et substãtia de corpore: et corpus de quatuor elementis simplicibus: ex quibus cõstat elemẽtatiua: ergo et p cõsequẽs de ipsa elemẽtatiua ratiõe cuius dicit bona/magna &c. habet etiã coessentialiter tria correlatiua: et in suo elemẽtabili facit elemẽta ẑposita elemẽtata/q̃ ĩ ipsa elemẽtatiua sũt assituata actionata/passionata/quantificata &c. et hoc p viã generatiõis: et elementa que nõ intrãt gñationẽ nõ sunt elementa/sicut flãma/ignis/aer in quo sumus: sed sunt elemẽtata cõposita ex simplicibus elemẽtis: que sunt isensibilia: ex qbus est elemẽtatiua tamẽ primitiue/inq̃tum respicit sua inferiora de nullo est: sed est primum subiectuz/a quo omnia elementata dependẽt: deriuatiue vero est de supradictis

De elementatiua p regulas deducta.

& possessiue dei/& vniuersi/& effectiue p deum:finaliter tn est pter vniuersum:& est cõtinue tanta/quãta sunt q̃tuor elemẽta simplicia in sua essentia. Discrete est plures/quo ad suas ptes essentiales & subiectiuas:& rei pprie co mpetit elementare: appropriate vero est calificatiua/desiccatiua/albificatiua &c. scdm cõplexionem cuiuslibet:& est euiterna quo ad suũ esse:& sic ingenerabilis/& incorruptibilis:vt vult Aristoteles:ẽ tñ p accidẽs in tpe:put est in quolibet elemẽtato:& est integratiue sub cõcauitate lune:subiectiue vero in q̃libet elemẽtato:& habet diuersos modos essendi:vcʒ obiectiuũ:& subiectiuũ. habet etiã sua instrumẽta:quibus ẽ & operaẽ intrinsece & extrinsece: intrinsece sunt elemẽtatiuũ/elemẽtabile:& elementare/quibꝰ cõstat suũ esse essentie extrinsece/tñ solum habet potẽtiam passiuam & receptiuam omniũ formarũ generabiliũ & corruptibiliũ:& ratio huius est qm non cõtentatur aliqua forma:materia vo in primo gradu & in scdo cõtẽtaẽ formis quibus cõtrahũtur:hac de causa est ibi mutua informatio actina & passiua ex vtraq̧ parte.

Egetatiua est potẽtia driuata a prio corpore nature:nã ipa est cõstituta ex vegeitate. & pdicto prio corpore:& hoc pt3:qm nõ est spũalis:ergo corporalis:q: subiectiue ẽ a generãte:vt inferius diceẽ:& est inserta in elemẽtatiua: vt olea in oleastro:nã queadmodũ oleaster nõ cõuertit naturã olee in suam:sic nec elemẽtatiua ratiõe talis insertationis dici põt aĩata:sed solum vegetatiua suũ cõseruari habet in ea:quousq̧ agens naturale p viã generationis eam deducit de tali esse subiectiuo ad esse subiectiuũ:& sic habet esse:nã oĩs effectus formalis arguit suam cãm formalẽ:sed vegetatũ ẽ seu aĩatũ:vt pt3 ad sensuʒ:ergo &c. & ipa ẽ forma cui pprie cõpetit vegetare idest vnã substãtiã ĩ aliã trãsmutare:& h3 in se corpꝰ & vegeitatẽ/a qua denominaẽ. ¶ Per corpꝰ h3 substãtiã & corporeitatẽ. Per substãtiã bonitatẽ/magnitudinẽ &c. id ẽ deducibilis fm suã capacitatẽ & spẽm p oĩa pdicta pncipia:& sic ẽ bona/q: vtilis:& magna/q: illa in quibꝰ reperiẽ sũt maiora (maioritate intẽsiua) lapidibꝰ:& etiã sub eadẽ spẽ sunt gradꝰ pfectionales: vt pt3 in arboribꝰ & plantis:& ipsa ẽ obiectiue euiterna:ex eo q: effectꝰ imediatꝰ dei ẽ. Subiectiue vo est tpalis & de p accidẽs. Est tñ verũ q̧ ipsa nunq̧ deficeret stãte subiecto/vcʒ elemẽtatiua: s3 deficiẽte ipa nõ h3 vñ viuat:sicut bladũ qd dficit deficiẽte pluuia:& lumẽ deficiẽte oleo in lãpade. ¶ Ex qbꝰ pt3 ipaʒ nõ esse ex cõtrarijs cõpositã:& est potens trasmutãdo vnã substantiã in aliam/vcʒ alimẽtũ ĩ naturã aliti:& est sapiẽs inquãtũ sapide gubernat suos actus cõponendo a iatũ nutriendo ipsuʒ:& cõseruãdo:habet etiã virtutẽ quã multiplicat in plantis. & de hoc hñt experientiã medici. Et ponit in vero id qd transmutat in naturã aliti:& habet delectationẽ in multiplicando flores/ramos &c. & hoc signi ficaẽ in gustu comedẽdo:& cũ sua differẽtia ponit differẽtiã iter aĩatũ & ĩaĩatũ. vñ Aristoteles secundo de anima. Animatum differt ab inanimato in viuendo:est etiam differentia inter plãtaʒ & plãtã. ramos & folia:habet etiam concordantiam cum qua concordat piper cum allio in caliditate:& caulem cum rosa in siccitate:et sic de alijs:habet etiã cõtrarietatem peregrinã/deductã ex elemẽtis:cum in seipsa nullam habeat cõtrarietatem:sed deriuata contrariãtur ad inuicem: vt piper con-

Desceptio subiecto qd ẽ vegetatiua p. D. d signata.

De deductio ne formeve getatiue p principia absoluta.

De deductio ne vegetatiue p pricipia respectiua.

trariatur lactue. ¶ J: ē. ipsa vegetatiua est principiū formale/ et generale i suo genere: et sic nō pōt sentiri: sed suus effect⁹ sentit vez vegetatū: nā qcqd est vegetatū sub rōne vegetatiue ē vegetatū: et ipsa est mediū inquantū mediāte ipsa vegetatū crescit/ et augmentat: et in ea cōsiderat finis: inquātū quiescit in sua opatione et effectu: et est maior ꝙ elementatiua: et sic ascendendo in maioritate: descendendo vero in minoritate: nam maior est in trunco ꝙ in radicibus: et finaliter in fructu ꝙ in alijs. Consideratur etiam in ipsa equalitas: nam scdm Aristotelem. Ubicunqꝫ est maius et minus ibi est equale: babet eni principia equalia/ que de ipsa vegetatiua equaliter predicāt: bz etiā coessentialiter quatuor potētias/ que actum vegetatiōis pcedūt: nā per appetitiuā appetit que sunt extra: vt itra viuē do agere possit trāsmutando illa in naturam aliti: sicut pluuiā et terrā in speciē plante: per retentiuam clauduntur pori: vt fiat celebratio seu digestio: per digestiuam fit transmutatio de vna specie in aliam: eo q agens naturale babet materiam dispositam ad boc: per digestiuaz et per expulsiuā expellitur grossa materia: que non pōt intrare nutrimētū pter sui grossiciez: et ipsa bz plures modos expellendi/ sicut in animalib⁹ per vrinā et stercora: in plantis per folia et cortices ipsa vegetatiua est in vegetato vt causa formalis in suo effectu: et vt actus et perfectio in materia: et babet quicquid babet in se in tali effectu: vez suam potentiaz agendi et patiendi: et de nullo est primitiue: cū sit primum subiectū in sua coordinatione: naz in genere viuentiū ipsa est prima: deriuatiue vero put respicit sua superiora a quib⁹ babet esse deriuatur a primo corpore: et a sua forma specifica: et est possessiue corporis aiati orbis: et adequate dei etiā effectiē formaliterqꝫ per suas partes essentiales: nā scdm Aristotelē. oia iclusa in primo mō dicēdi per se dicuntur forme. finaliter est propter vegetatum seu aiatum/ qd idem est: immediate: et pter vniuersuz mediate: et pprie pter boiem: ppriissime vo pter deū et est tanta/ quāta est sua essentia per inclusa in ea. discrete vero est vna in suo numero: et scdm suas partes subiectiuas: et proprie ei competit vegetare idest vnaz subiectaz in aliā trasmutare: appropriate vero est bonificatiua/ corporeificatiua &c. et ipsa est euiterna/ ex eo/ q nō potest trāsire in pteritum: q effectus immediatus dei est de per accidēs: tamen est tēporalis ratione illius in quo reperitur: nā aiatum corpus mensurat tpe: et per cōsequens ipsa vegetatiua est diffusa p totā elementatiuā: sed q opari nō potest sine loco et subiecto determinato: est tū in dispositione et potētia: et q est cōfuso modo determinata: i elemētatiua oriunt cōfuso mō diuerse berbe in facie terre cōfuse: et bz suū modū essendi et opandi: nā obiectiue bz esse elemētatiua p modum insertatiōis: et subiectiue bz esse in quolibet aiato: et bz ppria instrumēta/ quib⁹ operat: et sunt potētia actiua/ qua informat elementatiuam ad esse animatum: et passiua qua animatum recipit ab extra: vt suam naturam possit conseruare.

De quatuor potētijs q actū vegetationis pcedunt.

De deductione vegetatiue p regulas.

Ensitiua forma est cōstituta ex sex sensibus: et ipsa ē gñalis/ et spālis: gñalis est/ inquātū facit iudiciū de oībus obiectis appbēsis p sensus exteriores/ et pticulares: et ē spālis/ inquātū pticulariter attingit p aliquē pticularē sensum obiectuz particulare: et sic ipsa est illa potētia: cui proprie competit sentire idest animal constituere: et

De sexto subiecto qd est sensitiua p. S designata.

habet in se predictos sex sensus particulares ex qbus constat: vt celum stellatū ex suis stellis: et per sensus particulares habet primū corp⁹ nature et formā specificam cuiuslibet sensus: et per corpus habet substātiā/et corporeitatē: et p substantiā hʒ bonitatē/magnitudinē et c. et sic dicit̃ ſm suā capacitatē qdā bonū/magnū et c. et est bona substātialiter: ex eo/q2 melior est quocūq3 accidēte et nō mō accidenter: sed etiā ꝙ vegetatiua/elemētatiua et qlibet iclusum i ea: ac etiā sufficiētior/stabilior/potentior/scibilior/desiderabilior/virtuosior/verior/et gloriosior. est etiā substantialiter differens a quocunq3 alio: et licet ex primo de anima actus distiguantur per obiecta: et potentie p actus: talis differentia est accidentalis/et extrinseca: habet tamen sensitiua suam propriā et innatam differentiā: qua differt ab omni illo quod non est ipsa: et talis differētia ē specifica sumpta a sua essentiali forma. vnde Aristoteles. Eadē sunt principia essendi et distinguēdi. habet etiā cōcordantiam in se: q2 plura concordant in hoc quod est ponere suum esse. est etiā ei ratio: vt concordet cum corpore animato in positione animalis: naʒ finis ponit necessitatem his que sunt ad finē: ex secundo phyficorum. Contrarietas vero naturalis non est in ipsa obiectiue: cum non sit composita ex quatuor elementis: nisi sumatur contrarietas largo mō pro omni oppositione: est tñ cōtrarietas in esse subiectiuo: inquātū animal corrūpit̃: et sic p accidens sensitiua dicitur corrumpi ex ꝯtrarietate quādā: et ipsa sensitiua hʒ in se principiū sui esse. est etiā ratione eius principium alijs/vʒ oībus aīalibus: et est mediū p quod substātia corpus/corpus aīatum verificant̃ de quolibet animali: est etiam finis suarum partium essentialium: et finis et perfectio corporis animati: et est maior potentia ꝙ sit vegetatiua/nec elementatiua/et habet sua principia equalia: et est minor respectiue quocunq3 per cōparationē ad formā imaginatiuā et rōnalē: et hʒ in aīali quicquid hʒ in se/vʒ suam essentiā: et potentiā sentiendi: et ipsa est primitiue de se ipsa/inꝙtum est primū subiectuʒ in sua coordinatiōe: deriuatiue vero est de suis ptibus essentialib⁹ et a quib⁹ deriuat̃: et est possessiue aīalis: vniuersi et dei: a quo effectiue hʒ esse: et essentialiter a suis ptib⁹ essētialib⁹: et finaliter ē ppnūqōq3 aīal immediate: et ꝑpter hoīeʒ quo mediāte finē vltimū attigit in deo: et ē tāta/quanta est p suas ptes continue/et licet ipsa maior in aliquib⁹ aīalibus videat̃/ꝙ in alijs: tamē quo ad suū esse obiectiuū suā sufficiētiam hʒ/ideo esse intēsum: vel extensum in suis inferioribus ei accidit ſcōm capacitatē cōtrahētiū. vnde Aristoteles ſcōo de aīa. Animal ꝑpter sensuʒ tact⁹ ē: qm̄ ad minus talis sensus animali abesse nō pōt: est etiā discrete vna in suo numero: et plures p accidēs in suis partib⁹ subiectiuis: et ꝑprie dicit̃ sensitiua: appropriate tñ est bonificatiua: magnificatiua: substātificatiua et c. et ipsa fuit in illo tūc qñ deducta fuit de nō esse ad esse: et ipā i esse obiectio ē euiterna: et q̄ ad eē subiectiuū ē tpalis: et est imediate iserta in vegetatiua: et mediate in elemētatiua: vt de vegetatiua dictū est: et ipā hʒ diuersos modos essendi: vʒ obiectiuū et subiectiuū: et operat̃ cum suis potentijs.

De sci⁹ deductōe p pricipia absoluta et respectiua.

De sductiōe ipi⁹ sensitiue p regulas.

Imaginatiua est vna forma/cui proprie competit imaginificare: idest animal perfectū: vʒ imaginatum constituere: et ratione eius tale animal imaginatur: vt bos fonteʒ et c. et hʒ in se essentialr̃ corp⁹ primū nature: et imagineitatē:

De qnto subiecto qd ē imaginatiua p. F. designata.

minantur includunt: qui quidem gradus factus est ab agentibus naturalibus secundum mixtionem elementorum et influentiam alicuius specialis influentie et proprietatis loci. ¶ Et non dico quod talis gradus fuerit principium in positione illius elementati absoluti: quia tunc aureitas esset ante aurum: sed est quidam gradus in quo se determinat elementatiua/ seu materia prima: et quia talis gradus est accidentalis/ in quantum accidit elementatiue: non facit cum ea speciem substantialem: quemadmodum anima rationalis cum animali: et sic de similibus: ideo non mirum si veri arkimiste mutant vnam speciem in aliam: nam videmus bladum mutari in zizaniam. idem est de lapidibus: et vnumquodque istorum habet suam virtutem et naturam specificam: vt iaspis qui habet naturam et virtutem restringendi: et saphirus habet virtutem sanandi oculos/ et magnes attrahendi ferrum. Et sic habent maiores virtutes quam lapides campestres: sicut sensus communis maiores virtutes habet quam aliquis particularis. ¶ Et ex his patet quod elementa sunt actu in elementatis/ quia si non essent/ lapidis frigiditas non esset actu in subiecto actuali: quod arguit de necessitate: et cum iaspis claudat venas inscissas: et hoc per tactum/ vt sanguis non exeat: et de hoc experientiam habemus per visum/ ex eo: quia videt quod vene sunt de genere neruorum: et lapis de genere terre/ cuius etiam sunt nerui: terra vero est sicca et frigida: ideo iaspis sua frigiditate caliditati sanguinis contradicit: et ideo sanguis se restringit/ et suum fugit inimicum: et tunc frigiditas claudit venas. ¶ Item iaspis habet intensam siccitatem: cum qua fugit humiditatem sanguinis/ et sanguis in corpore remanet/ et exire abhorret per locum vbi ponitur dictus lapis: et sic sunt gradus perfectionales in elementatis absolutis: que quidem non reperiuntur in terra: sed etiam in aqua generatur spuma/ thur/ et similiarbositas.

¶ In aere generantur secundum tres eius regiones hi effectus: in prima regione que dicitur estus: que sub concauitate ignis ponitur/ generantur comete: que cholera regnare significant/ si diu durant: generatur stupa inflammata: seu ad modum eius stelle cadentes: et plures alij effectus/ quos de nocte videmus.

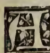
Videtur etiã aliqñ in aere comete ad modũ draconis emittẽtis flãmã ignis per os: alij comete sunt ad modum caprarũ saltantium: et tales non diu durant: est alia impressio aeris: que continue apparet: et vocatur via sancti Jacobi: et est albi caloris: que de nocte apparet.

Alie impressiões sunt ad modũ flãme ardẽtis ascẽdẽtisqz: alie sunt ad modũ ignis flamãtis: quĩ tẽdit ad latus: alie vt ignis stabilis: et diu durat: alie sunt producẽtes magnas flãmas: et parum durant. Alie sunt ad modũ cãdelabri: aliquãdo parue: et vadunt prope terrã. Est ali⁹ cometa ad modum lancee habentis eius cuspidem inflammatam: et videtur a celo in terram descendere.

¶ Videtur aliqñ cometa ad modū colūne ardētis: ꝛ durat diu. Alius est ad modum stelle volātis: ꝛ cito trāsit. Itē vidēt etiam hoīes de nocte stellas errātes: videlꝫ saturnū/iouē/martē/venerē/ꝛ mercuriū: ꝛ vidēt quasdā stel'as barbatas: et aliā capillatā: ꝛ aliam ad instar coni. Et hoc ratione vicinitatis ignis: nā vapores qui sunt de cōplexione ignis/ascēdunt p radios solares vsqꝫ ad illā regionē/ que dicit̄ estꝰ/ꝛ ibi cōburūtur rōne eiꝰ caliditatis: ꝛ sic nobis apparēt diuersimo de. ¶ In regione vō media aeris que dicta est zona media/cōgelantur nubes: ex quibꝰ fit nix ꝑm mentē Aristo. ij. Metheoꝛoꝝ. sed cū vapoꝛ cōgelatur: vt in eodē fit pluuia: cū aūt cōgelat̄ pruina: fit grādo ꝛ vētus: etiā est quoddā elemētatum: qm̄ est vapoꝛ terreꝰ aeris superioꝛa trāscēdēs cū percutiēdo/ et fortiter impellēs. ex. iij. Metheoꝛoꝝ. ꝛ i eodē. motꝰ terre causat̄ ex vapoꝛe in terra incluso: tonitrus vō fit ex vapoꝛe igneo in vētre nubis incluso: qui cū ventrē nubis exire appetat: ipsum violēter rumpit: et strepitum facit/siue sonum: ꝛ rumpēdo vētrem nubis inflāmatur inde choꝛuscatio/ꝛ suo modo de alijs effectibus dicēdum est.

Animata vō vt sunt plante/et arboꝛes/generantur in sphera terre: ꝛ quodlibet tale constat ex p̄dicta materia prima: que elemētatiua dicit̄: ꝛ ex ꝓpria forma vegetatiua cuiuslibet: et dicit̄ ꝓpria de per accidēs ratione differētie indiuidualis: nā forme vegetatiue accidit qd̓ sit istius vel illius aīati: et in ipsis est aīa vna in actu/ꝛ plures in potētia: vt inquit Aristo. ij. de aīa. ꝛ in. iij. Necesse est omne qd̓ viuit/habere anīmā vegetatiuā a principio gn̄ationis sue vsqꝫ ad finē: nā vt in. ij. Necesse est oīe viuēs quādiu viuit nutriri: et sunt tres potētie aīe vegetatiue (vt in eodem) que actū vegetationis sequūtur: videlꝫ nutritiua/augmentatiua et gn̄atiua: ꝛ quattuoꝛ p̄cedētes dictū actū vegetationis: videlꝫ appetitiua/retētiua/digestiua/et expulsiua. de quibꝰ dicet̄ in subiecto de hoīe. Aristote. ij. de aīa. Radices i plātis sunt oꝛibꝰ aīaliū similes: nā plāte p radices recipiūt alimētū: ꝛ vegetatiua ipsum in naturā aliti cōuertit/celebꝛata tñ priꝰ digestiōe: in qua separat̄ purū ab impuro: impurū est materia ex qua coꝛtices ꝛ folia generātur: purū deseruit humido radicali. Plāte sunt in multiplici differētia: ꝛ diuersas habent specificas virtutes: nā videmꝰ ꝙ ruta mūdificat oculos: ꝛ sanat: ꝛ cepa destruit ipsos: ꝛ tñ cōueniūt in specie caliditatis ꝛ siccitatis: cognoscit tñ intellectꝰ causam: ex eo/qꝛ coloꝛ est obiectū visus: ꝛ qꝛ coloꝛ viridis est magis gn̄alis intēse: ꝛ oculus est aqueus a dominio: ꝛ cepa cholerica ipsa destruit oculos: ꝛ ruta sanat. Vlterius vn̄ est ꝙ si lactuca que est frigida et humida: ꝛ rosa sicca ꝛ frigida ponātur in vno electuario ꝑm equale pondus ꝛ mēsuram: lactuca p̄ualebit/est ex eo: qꝛ ipsa lactuca est frigida per se: ꝛ rosa per accidēs: ꝛ sic frigiditas lactuce attrahit ad se frigiditatē rose: vt perfectū imperfectū. ¶ Itē si in electuario ponātur tres plāte ꝑm pōdus ꝛ mensuram: quarum vna est calida in quarto gradu/ et sicca in tertio/ humida in secūdo/ꝛ frigida in primo/alia sicca in quarto/frigida in tertio/calida in secūdo/et humida in primo/alia est frigida in quarto gradu/humida in tertio/sicca in secundo/ꝛ calida in primo. Modo queritur que istarum plantarū est p̄dominans in illo electuario? ꝛ dicitur ꝙ aqua: ꝛ ratio est: quia aqua vincit terram: eo quia frigefacit eā: ꝛ terra vincit ignē: eo quia dat ei siccitatem: vnde sequitur ꝙ

De rebꝰ aīatis in terra plurificatis ꝛ eaꝝ ꝓprietatibus.

De potētijs que actū vegetationis sequūtur.

De ꝓprietatibꝰ herbaꝝ.

aqua vincit ignem: et de his vide in quintis essentijs doctoris nostri: et in pluribus alijs libris suis/ in quibus proprietates plantarum/ gradationes/ et decoctiones ponit: ideo quere eas/ si bonus medicus effici queris.

De animalibus orbatis in trib⁹ spheris plurificatis.

In tribus predictis maxime spheris generantur et corrumpuntur animalia orbata: que ex aliqua putrefactione generātur: mediāte tamen aliqua speciali influentia: vt in aere musce/ papiliones/ cicade/ etc. In aqua sardine/ cancri/ conche/ etc. In terra scabes/ formice/ et omnes vermiculi terre. ¶ Et est notandū/ qḋ vnūquodque tale dicitur precise animal constans ex sensitiua et corpore animato. vnde Porphirius in suis vniuersalibus. Animal est substantia animata/ sensibilis: nam vnumquodque solo sensu mouetur: vt experiri potest in formicis arripientibus iter: nam prime a casu mouentur: alie vero vestigia primarū sequuntur: et hoc manifestatur delendo iter: et sic videntur solum habere tres sensus particulares: videlicet tactum/ gustum/ et odoratum. Per tactum attingunt quattuor qualitates: et per gustum saporem/ qui duplex est: dulcis videlicet/ et amarus. vnde Aristote. in de sensu et sensato. Dulcis sapor et amarus sunt sapores extremi: ex quibus commiscentur alij sapores: sicut ex albo et nigro alij colores: vt in eodē. odor est fumalis euaporatio: et instrumētum odoratus est aer positus in naso: vt patet in cane quando venatur: et cerui vel leporis vestigia sequitur: que sunt inuisibilia: in lapide/ aut in terra dura cognoscit ceruum/ et leporem per odoratū: et quia odor cerui vel leporis differunt specie/ canis distinguit inter figuram leporis et cerui: inter naturam et naturam/ motum et motum: quoniam lepus habet tardiorem motum q̄ ceruus: et per contactum haurit similitudinē frigiditatis lapidis: et per odoratum similitudinem vestigij cerui: et ad hoc concurrit vegetatiua cum sua attractiua/ digestiua/ et expulsiua: nam canis per attractiuam attrahit similitudinem vestigiorum: et per retentiuam retinet: et per digestiuam digerit/ ceruus vero per suam expulsiuā expellit: et imprimit in lapide/ vel terra suū odorem: et quia lapis est retentiuus per suam frigiditatem retinet speciē odoris: et quia canis et ceruus sunt animalia perfecta habentia vltra sensitiuā/ potentiam imaginatiuam: ergo de ipsis consequēter dicendum est. ¶ Sunt ergo animalia magis perfecta: que ex predicta substantia animata/ sensibili/ et imaginatiua constāt: et talia sunt maxime plurificata in trib⁹ spheris supradictis: vt in aere aquila/ vultur/ etc. In aqua balene/ delphines/ etc. In terra bos/ elephas/ leo etc. Et ista adinuicem comparata maioritatem/ et minoritatem retinent: nam vnum animal in tali genere gradum supremum retinet: ita q̄ si adderetur sibi alius gradus maioris perfectionis terminos sue nature exiret: taliter q̄ esset ex parte forme spirituale/ et non corporale: etiam in eodem genere datur minimum animal imaginatiuum: q̄ si gradus minor ei adderetur: exiret etiam terminos illi⁹ gñis. Et sic sub qualibet spē gñali sunt plures gradus perfectionales/ quib⁹ ipsa species gradaẗ: et nō sunt dādi duo equales: q: tūc vn⁹ superflueret: nam in tali varietate maioritatis et minoritatis consistit pulchritudo et ornatus ipsius speciei. Et hi gradus dicūtur perfectionales: et sunt portiones forme substantialis/ in capacitatem recipientium.

De aīalibus pfectis imaginatiuam animā habētib⁹

De creatione primi hois et multiplicatione gnũs humani et alio⁊ gñabilium.

Est vlterius notandum/ q deus benedictus post esse predictorum elemẽtatorum cuilibet animali perfecto dedit modum generandi/ et impressionandi ac determinandi predicta vniuersalia ad esse particulare cuilibet ẽm suam speciem: deinde creauit hominẽ de limo terre: in quo erãt pdicta vniuersalia: videlz elemẽtatiua/ vegetatiua/ sensitiua/ et imaginatiua: ex quibus organisauit vnum corpus/ cui insufflauit spiraculum vite: hoc est creauit animam rationalem/ et creando infudit: et sic deus non dixit predictis quattuor elementis/ vt producerent hominem: ex eo/ quia non habebant ipsum in eorum posse: nisi quo ad corpus: sed dixit. Faciamus hominem ad nostram similitudinem. et sic homo factus est ad similitudinem dei/ prout in se continet vestigium sancte vnitatis et trinitatis/ non modo quo ad animam: sed etiã quo ad totale esse eius: et creauit ipsum hominem rectum et iustum/ et vestiuit illum veritate: vt Eccli. xvij. et ordinauit omnia supradicta ad ipsum: vt ei seruirent. iuxta illud Psal. Omnia subiecisti sub pedibus eius. et hoc qdiu predictã rectitudinem/ seu iusticiam originalẽ seruaret: et ex eius costa formauit Euam: et dixit eis. Crescite et multiplicamini etc. ¶ Restat nunc ad maiorẽ eius euidentiã ipsum hominem per principia et regulas deducere: tamen quia impossibile est rerum compositarum et permixtarũ noticiam habere: nisi cognitis prius suis simplicibus/ ex quibus componuntur et miscentur: ideo ad habendam perfectã noticiam qualiter ex mixtione principiorum cum principijs/ et regularum cum regulis/ et principiorum cum regulis fiant/ et extrahantur propositiones/ questiones/ media/ et solutiones/ oportet prius videre qualiter ex his principijs singulariter et impermixte sumptis/ ita et ex ipsis cum regulis fiant et oriantur propositiones: media/ syllogismi/ questiones et solutiones: postea his prestitis/ quisqз per seipsum faciliter (si tamẽ aliqualiter eleuatũ habuerit ingeniũ) poterit miscẽdo principia et regulas infinitas propositiones/ media/ et solutiones formare ẽm predicta principia et consubstantialitates eorum.

De regulis principio⁊ et regularuз ex quibus syllogismi et q̃stiones formanẽ.

De diffinitionib⁹ principiorũ et eorũ emanationibus seu synonimis.

Pro quorum euidentia primo notandum est de diffinitionibus principiorum/ et consubstantiali bus seu eorum synonimis. Scđo de quibusdam regulis specialibus. Tertio de regulis generalibus huius artis: et q̃uis hec pars de diffinitionibus principiorum sit secunda in arte: tamen hic nos necessitatis causa cã tractamus: et ponuntur diffinitiones principiorum: vt ars sciatur/ et intelligatur: nam ignoratis principijs: artem ignorare necesse est. vt ab Aristote. Diffinitio est principium demonstrationis. In primis ergo secũdum modum tractandi videamus diffinitionem bonitatis: que q̃uis ratione sue transcendentie diffiniri non possit a priori/ notificatur tamen tali notificatione. Bonitas est ens ratione cuius bonum agit bonum: et sic bonum est esse: et malum est non esse. ¶ Pro euidentia diffinitionis bonitatis/ et aliorum est notandũ/ qđ diffinitio ẽm ethimologiam vocabuli est rei in suis terminis finitio/ seu terminatio: et omnis bona diffinitio (vt a Boetio dicitur) constat ex genere et differẽtia. ponitur in predicta diffinitione ens loco generis: non tamen tanq contrahibile ad boni

tatem:quoniam ipsa non solū abstrahit ab ente:sed etiam ab entitate(vt in prima figura patet)ideo ab ipso formalē predicationē recipere non potest: sed dicitur ens tali denominatione extrinseca. ¶ Pro cuius euidētia est notādum/qđ ens capi potest duobus modis.primo modo pro omni positiuo/qđ est extra nihil/⁊ sic bonitas/⁊ vnitas est ens/priuationes/negationes ⁊c. Secūdo modo sumitur ens formaliter:⁊ tunc illa que ipsum includūt sunt entia formaliter:q2 entitate sunt talia:cuiusmodi nō est bonitas. ¶ Et vlterius est notandum/ꝙ duplex est bonitas/entitatiua.i.boni entitas/⁊ moris.entitatiua verificatur de omnibus que dicunt actualitatem siue consonantiam essendi:et tali bonitati opponitur nihil:et sic demones sunt boni tali bonitate:ideo quia bonum est esse/⁊ malum non esse. Bonitas moris causatur ex pluribus actibus elicitis a voluntate/prout sunt cōformesrationi recte:prout inferius de nono subiecto dicetur:et talis obiectiue habet esse a bonitate naturali/ a qua regulatur/et ei opponitur vitium/seu peccatum/⁊ est reducibilis ad bonitatem entitatiuam. Bonitas est quid abstractum/⁊ principiū omnino generale prescindens ab omni concernentia intrinseca:⁊ sic est primitiua/ vera/et necessaria:qua omnia sunt bona:⁊ sine ipsa omnia essent mala.eius concretum est bonum:cuius synonima/ seu consubstantialia sunt honestum/pertinens/decens/licitum/accōmodatum/honoratū/acceptabile/salubre/ salutiferum/ornatum/ sanctum/idoneum/ gratificum/purum/benemeritum/dignum/iustum/conueniens/debitum/cōmodum/tranquillum/benignūm/congruum/fructiferum/et perfectum. De quibus datur regula/ ꝙ semper concludatur affirmatiue per maioritatem finis esse et perfectionis: cū suis vo contrarijs negatiue per minoritatem finis esse et perfectionis:immo per priuationem ⁊ defectū.exemplū primi. Omne perfectum nobilius/melius/⁊ perfectius est suis imperfectis:omnis finis perfectionis nobilior/ melior est ordinatis ad finem.iste propositiones et maxime patent:nā perfectio dicit plus de entitate ꝙ imperfecto/⁊ finis ⁊ bonum conuertuntur. ex.iiij. Metaphy. ⁊ ratio est: quoniā finis est propter se:ordinata vo propter finem: et sic nullum ordinatum perfectius est illo ad quod ordinatur: nullus finis ignobilior suis ordinatis: et per istam regulam infinite questiones solui/⁊ determinari possunt. Exemplum Utrum deus nobilior et perfectior creaturis sit:⁊dicitur ꝙ sic: vt patet per predictam maximam:quia omne qđ est bonum ꝯm se ⁊ propter suam naturam finis est:deus est huiusmodi ex.iij. Metaphy. Suo modo dicēdū est de homine respectu aliarum creaturarum:et de toto et suis partibus:⁊ de omnibus essentialiter ordinatis:ac etiā in moralibus:vt iuste agere nobilius est iusticia: et ratio est:q2 habitus est propter actum/et omne vtile et expediens magis et citius est eligendum inutili ⁊ inexpedienti: et ratio est: quia ex.j. Ethicorum. Omne bonum est appetibile:malum vo non. ¶ Et nota ꝙ vult doctor noster/ ꝙ omnia que non sunt explicita in arte reduci possint ad explicita ꝯm eorum vicinitatem/ cōsubstantialitatem/et maiorem conformitatem (vt patet per regulā applicationis) quā habent presertim cū principijs huius artis:ad que omnia applicabilia/ seu reducibilia sunt:nā reductio est rei particularis ad suū vniuersale ductio:⁊ quia predicta principia sunt vniuersalissima/primitiua ⁊ necessaria/per que principia

De duplici bonitate/ entitatiua vide lz ⁊ morali.

De regl'a bonitatis cum suis synonimis.

aliarum scientiarum probari et examinari possunt: nam fm Aristote. j. Posteriorum. Illa principia per que possunt singularum sciẽtiarũ principia propria/ sunt omnibus cõmunia: ⁊ talia sunt principia huius artis: ratione quorum nihil est in latitudine entis/ qđ possit euadere: nam positis ipsis/ ponuntur omnia/ ⁊ remotis remouentur: est ergo necessaria applicatio seu reductio omnium ad illa: ideo sigillatim videndum est de omnibus/ que reducuntur ad ista principia: ⁊ primo fm traductionẽ magistri Rupeti/ ad bonitatem reducuntur omnia opera iusticie/ misericordie/ et honestatis/ ac omnia precepta legis sacramenta gratie: omnia dona spiritus sancti: ⁊ omnes beatitudines.

De magnitudine et ei⁹ synonimis ac regula.

¶ De magnitudine nota q̄ duplex est magnitudo: videlз substantialis/ ⁊ accidẽtalis: substantialis magnitudo siue entitatiua est sufficientia cuiuslibet rei fm suam capacitatem: et sic dicitur magni plenitudo vel magni extensio: sine qua omnia essent parua/ et sua priuatio esset magna malicia. et accidentalis est duplex: videlз virtutis/ ⁊ molis/ virtutis reperitur in rebus spiritualibus: molis vo in corporalibus. ¶ Diffinitur in arte generaliter magnitudo: et sua habet synonima tam in concreto/ q̃ in abstracto/ in abstracto/ vt capacitas/ copiositas/ sufficientia/ intẽsitas/ extẽsitas/ abundantia/ largitas/ mensitas/ immensitas/ fertilitas/ fecunditas/ copia/ multitudo/ amplitudo/ transcendentia ⁊c̃. De quibus datur regula/ q̄ semper concludatur affirmatiue per intensum fm maioritatem finis esse et perfectionis. negatiue vo per remissum/ extensum/ paruum fm minoritatem finis esse et perfectionis. exemplũ de copiositate. Omne copiosum intensum perfectius est suo extenso: probatur hec maxima: nam intensum dicit rationem formalem/ et magis de entitate et virtute: extẽsum vo dicit materiam/ in qua virtus est extensa/ et debilior intensa (vt patet de igne) qui in modico ferro ignito fortior est q̃ in stupa inflãmata/ et sic angelus maior est celo: et homo elephante/ et substantia suo accidente. vnde Aristote. Uirtus intensa fortior est seipsa dispersa. Negatiue sic. nulla defectuositas est perfectior/ copiosior copia et magnitudine intensa: nullum accidentale copiosius est substantiali: nullum finitum infinito/ nullum corruptibile incorruptibili. Ad magnitudinem reducuntur omnia particularia et singularia/ omnes inherentes rationes alicuius habitus: et omnia composita: et omnis materia/ omnia corporalia/ et omnis habitus exterior/ et omnis terminus/ et omnis mensura/ et omnia ea carentia.

De duratiõe ⁊ eius synonimis ac regula.

¶ Duratio est multiplex: videlз eterna/ euiterna/ et temporalis. eterna est interminabilis vite tota simul existens perfecta possessio: et ipsa solum reperitur in deo: immo est ipse deus/ vt tactum est in prima figura. est ergo necessaria et primitiua: et si ipsa non esset: omnia noua et a contingenti in esse ponerentur. Euiterna vo duratio reperitur in omnibus effectibus immediatis prime cause: ⁊ sic est eorum que habuerunt principium: et carent fine: quemadmodum angeli/ anime/ corpora celestia ⁊c̃. Temporalis vo duratio reperitur in generalibus et corruptibilibus: et sunt illa/ que emanãt a materia prima in tertio gradu: et talis duratio causatur a primo mobili fm morã rerum mutabilium: et diffinitur hic in arte duratio generaliter pro t amplectitur predictas durationes: et sua habet synonima: et sunt hec. Permanentia/ cõstantia/ stabilitas/ firmitudo/ perseuerantia/ presentia/ perẽnitas/ vita/ immo-

bilitas/mobilitas/immortalitas/mortalitas/temporalitas/euiternitas/eternitas/&c. Et dicitur duratio/id est dura statio: cuius datur regula: videlz q de eterno respectu euiterni & temporalis/et de euiterno respectu temporalis semper concludatur affirmatiue: vt omne immobile et eternum nobilius/perfectius/copiosius/et stabilius est mobili/euiterno/& euiternu successiuo et temporali. Negatiue. nullum temporale perfectius euiterno/nec euiternum eterno. Hec maxime patent: nam eternum dicit supremam entitatem: et euiternum maiorem q temporalem: nam generatio in deo nobilior/stabilior sine coparatione est generatione in creaturis: ex eo/quia in creaturis dicit successionem: in deo vo non. Ad durationem reducuntur omnis entis constantia: vt spes/confidentia/permanentia/ et omnis dictio tepus significans: vt annus/mensis/septimana/dies/hora: & omnis dictio immobilitatem designans: vt eternum/sempiternum: et omnis etas: vt infantia/pueritia/adolescentia/iuuentus/ virilitas/senectus/decrepitus/ vita/valitudo/ conualescentia/desidentia/inconstantia/inspectatio: et omnis designatio motus: vt mobile/successiuum &c. ¶ Potestas est principium generalissimum versabile circa omnia: et est duplex/infinita/& finita. infinita est ipsemet deus: finita est triplex: naturalis/legitima/& violeta: violeta est in oibus: vt potetia maris est submergere naues: legitima/vt illud possumus qd iure possumus. Violenta/vt si quis abutitur virtutibus et viribus: et diffinitur in arte generaliter: et dicitur potestas .i. potens vigorositas/ seu vigorosa positio: et si ipsa non esset: nihil per se existere et agere posset. sua synonima sunt auctoritas/facultas/ idoneitas/ altitudo/dispositio/ potentia/actus/ fortitudo/officium/ dignitas. Et datur regula de potestate/q semper cocludatur affirmatiue per ens in actu fm maioritatem finis esse et perfectionis Negatiue vo fm minoritatem: exemplum. vt si queratur: vtrum rosa in ramo sit perfectior rosa in radice. vel frumentum in spica/ siue esse subiectiuum esse obiectiuo &c. Et respondetur q sic. nam omnis actus melior/ sufficientior/stabilior/deo similior/potetior &c. e potentia Negatiue sic. nulla potentia nobilior actu &c. patet: quia actus est secundum maioritatem: potentia vero secundu minoritatem: ex eo/quia ordinatur ad actum. Ad potestatem reducuntur omnia entia/ que sunt in potentia/ et in actu fm quod huiusmodi: et omnes determinationes/qualitates rerum: & omnia armorum genera: vt ensis/scutum/lancea: et omnes potentie: vt esse imperatorem/ regem/principem/archiepiscopum/episcopum/abbatem &c. et omnia que dicunt vigorem/ facultatem: vt esse custodem/ conseruatorem. ¶ Sapientia est multiplex: videlz intellectus: et reperitur in rebus rationabilibus. estimatiua in animalibus perfectis. sensus in animalibus orbatis. instinctus vero reperitur in rebus animatis et inanimatis: et diffinitur sapientia in arte generaliter: vt de supradictis dictum est. Et ipsa est primitiua/ vera/ et necessaria: nam si ipsa non esset: nihil sciri posset: sed omnia essent ignorabilia/et non scita: & sic deus frustra creasset mudum. Et habet sua synonima/que sunt cosilium/ordo/lex/regula/dictamen/ratio/distinctio/scientia/ars/industria/prudentia/ intelligentia/ coniectura/pronosticatio/opinio/certitudo/doctrina/peritia/prouidentia/ cognitio. Et est sapientia sapida scientia: vel scitorum capientia: de qua datur regula/ q

De potestate et eius synonimis & regula.

De sapientia & ei9 synonimis ac regula.

semper concludatur affirmatiue per maioritatē finis esse et perfectionis de intellectu respectu estimatiue/ et de estimatiua respectu sensus: et de sensu respectu instinctus. Negatiue aūt ecōtrario: vt omnis ratio melior/ maior/ durabilior/ potentior est estimatiua: ꝛ estimatiua sensu: et sensus instinctu: et ratio est: quia estimatiua est propter intellectum: et sensus cōmunis propter estimatiuam: ꝛ instinctus propter sensum. ¶ Ad sapientiam reducuntur omnia rationabilia entia: vt deus/ angelus/ anima/ homo/ et omnes artes liberales/ ꝛ mechanice/ et omnia eius obiecta interiora/ ꝛ exteriora/ et omnes dictiones dicentes salutationem: vt salue/ aue. et omnia que dicunt doctrinam/ et disciplinam: et omnes scientie gradus: vt doctor/ magister.

De voluntate et ei⁹ synonimis ac regula.

¶ Voluntas reperitur in rebus rationalibus/ appetitus vero in alijs: q₂ oīa inquantum bona sunt volibilia/ et que sunt mala odibilia: ideo est necessaria/ et primitiua: sine qua nihil esset amabile/ vel odibile. Sua synonima sunt: amor/ appetitus/ desideriū/ ardor/ feruor/ cupiditas/ incēdium/ affectus/ concupiscentia/ amicitia/ societas/ affinitas/ participatio/ rationabilitas/ diuinitas/ humanitas/ arbitrium/ designatio/ charitas/ dilectio/ deuotio/ complacentia/ ꝛc̄. Et dicitur voluntas id est volendi vnitas: de qua datur regula/ ꝙ semper concludatur affirmatiue de amabili propter se respectu amabilis propter aliud: vt si queratur vtrum deus sit nobilior/ et amabilior omni creatura/ aut felicitas virtute? ꝛ respondetur ꝙ sic. nam omne amabile propter se melius/ copiosius/ durabilius/ potentius/ actualius/ sapientius/ desiderabilius est amabili propter aliud. Negatiue vero econtrario: vt nullum amabile propter aliud est melius/ et desiderabilius amabili propter se. ¶ Ad voluntatem reducuntur omnes virtutes gratificantes nos deo: vt gratia/ charitas/ et omnia vota/ et omnes misse/ et omnes deprecationes/ et omnia ieiunia/ et cordis contritio: dolor de commissis/ et omnes animi affectus: vt leticia/ gaudium/ tristicia/ et omnis naturalis appetitus/ et motus per ipsum: vt concupiscentia/ irascibilitas: et omnis deuotio mentis/ et omnis prostratio: vt humilitas capitis/ et genuflexio/ et omnis personarū acceptio/ et gratificatio/ et omnis dictio sobrietatem importans: vt temperantia/ abstinentia ꝛc̄.

De virtute ꝛ eius synonimis ꝛ regula

¶ Virtus est duplex: naturalis/ et moralis. Naturalis reperitur in rebus naturalibus. Moralis vero causatur a voluntate: de qua datur scientia moralis: et iura positiua/ et diffinitur generaliter in arte virtus: sine qua quicquid est primitiuum/ verum/ et necessarium est vitiosum: quod est impossibile. Et sua synonima sunt constitutum (nā ipsa est origo vnionis) compositum/ regulatum/ ortum/ productum/ emersum/ et omnia que ortum habent ab aliquo priori principio: et sunt concreta virtutum: vt iustum/ dignum/ laudabile/ equum/ temperatum/ prudens/ sobrium/ benignum/ et dicitur virtus/ id est vigoris rectitudo: de qua datur regula. ꝙ semper de actu respectu habitus concludatur affirmatiue per maioritatē finis esse/ et perfectionis. De habitu v̇o negatiue ſm minoritatē. vt omnis actus bonus operandi melior est/ et appetibilior suo habitu/ et ratio est: quia habitus est quedam forma: eius v̇o actus est operatio: modo forma est propter operationem: et non ecōtrario. vnde Aristote. xj. Metaphy. Actus est melior sua potentia. et in Ethicis. Non fortissimi/ sed qui certāt coronantur. Idem Cicero. j. Officiorum.

Omnis

Omnis enim virtutis laus in actione consistit:ad virtutem reducuntur omnes actus/et habitus positiui et priuatiui/vt virtutes et vitia:de quibus inferius in nono subiecto dicetur. ¶ Veritas s*m* Aristote.ij. Metaphy. est adequatio rei ad intellectum:sed diffinitur in arte generaliter:prout est ratio:vt omnia sint vera:nam si veritas non esset primitiua z necessaria:omne ens primitiuum falsum est z erroneum/ q*d* est impossibile. synonima sunt ratio essendi/ ratio formalis/ quiditas/adequatio/co*n*formatio/approbatio/ valitudo/auctorizatio/ registru*m*/ ratificatio/ probatio per veritatem: verum adheret intellectui: et intellectus vero:et est veritas vera entitas/vel verborum reitas:de qua datur regula/q*uod* de ente positiuo respectu priuatiui semper concludatur affirmatiue s*m* maioritatem esse finis/ et perfectionis: de priuatiuo autem aut de minus positiuo negatiue per minoritatem finis esse et perfectionis:vt omne positiuum perfectius est ente priuatiuo:omne videns perfectius est ceco:et lume*n* tenebra:iustu*m* iniusto:omnis vita perfectior/melior/copiosior/ sufficientior/ actualior/potentior/ scibilior/ desiderabilior/virtuosior/verior/etiam gloriosior est morte et priuatione. ¶ Et reducuntur ad veritatem omnes articuli fidei/omne testimonium/testame*n*tum/ omnia que dicuntur esse:vt ens/essentia/entitas/res/reitas/ et omnia positiua/ aliquid/et aliquiditas: et omnis approbatio: vt canonizatio sanctorum/ sanctificatio rerum/confessio/professio/et omnes actiones formales essendi: et omnis fidelis et infidelis/prout dicunt actualitatem essendi. ¶ Gloria est duplex: adequata/et inadequata: adequata est in vltimo termino/ qui est deus benedictus:ad quem omnia ordinata sunt:inadequata v*er*o est vnaqueq*ue* delectatio prima excepta.et diffinitur generaliter in arte:et talis est/vera necessaria/ et primitiua:et si ipsa non est:omnia sunt in labore et pena:q*uod* est falsum z impossibile.sua synonima sunt.leticia/gaudium/solatium/iocunditas/felicitas/prosperitas/alacritas/laus/fama/victoria/triumphus/chorea/exultatio/decus/ ornamentum/ pulchritudo/ venustas/ habitus/ honor/ iubilatio/ vsus et fruitio: alacritas est in facie:leticia in mente:iubilatio in corde:solatium in rationatiua:gaudium in anima: iocunditas in spiritu. ¶ Et nota q*uod* proprie tales emanationes a proprijs principijs substantialibus non dicuntur synonima: sed eorum similitudines/et vicinitates s*m* magis z minus:ideo artista debet eis vti/ponendo differentiam et concordantiam per angulum viridem:z dicitur gloria gauisa quies: de qua datur regula/ q*uod* de prosperitate respectu delectationis et gaudij semper concludatur affirmatiue s*m* maioritatem finis esse et perfectionis. De delectatione v*er*o/aut gaudio negatiue:vt omnis prosperitas melior/sufficientior/ durabilior/potentior/ scibilior/ desiderabilior/virtuosior/et gloriosior delectatione/et gaudio. patet:quia prosperitas est in maioritate finis esse et perfectionis: delectatio v*er*o siue gaudium in minoritate finis esse et perfectionis. Ad gloriam reducuntur omnes status beatitudinis et fortune/ac infortunij/ et omnis ratio gaudij/et vocum armonia:omnis dies festiuus/et suauis odor:et omnis ratio mortis et tristicie:nam oppositoru*m* eadem est disciplina.sequuntur regule principiorum respectiuorum. ¶ De differentia que est principium respectiuum secunde figure datur ethymologia:nam ipsa est distincta ferentia: et sic distinctio/ et ipsa diffe

De veritate z eius synonimis z regula

De gloria et eius synonimis ac regla.

De differētia et eius synonimis ac regula

rentia se habent tanquam superius et inferius: nam vbicunque est differentia: est distinctio/ et non econtrario: nam inter conceptus quidicos est distinctio: et tamen differentia ibi locum non habet: est tamen differentia principium substantiale/ et omnino generale ad omnes differentias specificas et numerales: et diffinitur in arte: est enim claritas conceptuum. vnde Aristote. Eadē sunt principia essendi/ cognoscendi/ et distinguendi. et sue emanationes sunt alietas/ discretio/ pluralitas/ multiplicatio/ diuersitas/ diuisio/ dissimilitudo/ disproportio/ disparitas/ varietas/ non idētitas/ multiplicitas/ separatio/ remotio/ longinquitas. Ad differentiam reducuntur omnia nomina propria/ et cognomina/ agnomina/ et pronomina primitiua/ et demonstratiua: et omnes propositiones singulares/ et indefinite: de qua datur talis regula/ quod per pluralitatem maiorem et dissimilitudinem semper concludatur affirmatiue: per vnitatē vero similitudinē/ et vnionem negatiue: nam omnis differentia arguit pluralitatem: et omnis pluralitas differentiam: et nullum indistinctum arguit pluralitatem: patet/ quoniam id quod est indistinctum/ est absolutum/ et vnum: ideo arguitur mixtim sic. Omnis differentia melior/ sufficientior/ firmior/ potentior/ etc. est in pluralitate/ quam in vnitate: omnis differentia peior/ defectuosior/ fragilior etc. est in vnitate quam in pluralitate: patet. quia ratio differentie stat in pluralitate: ergo deficit in vnitate/ et sic omnis distinctio se totis obiectiua melior/ maior/ stabilior est subiectiua/ et subiectiua generica/ et generica essentiali: et essentialis numerali/ et numeralis reali/ et realis formali/ et formalis ex natura rei/ et ex natura rei distinctione rationis: nisi sumatur distinctio seu differentia ab extremis.

De concordātia et eius synonimis ac regula.

Concordantia est principium respectiuum omnino generale in sua coordinatione: vt patet per eius scalam in angulo concordantie: et habet sua synonima: quibus variatur/ et specificatur/ et sunt idētitas/ similitudo/ equalitas/ propinquitas/ vnitas/ proportio/ paritas/ coniunctio/ vnio/ conuenientia/ cuius ethimologia est concors dātia: et ad ipsam reducuntur omnes idētitates/ similitudines/ et omnes affinitates: et omnia que dicunt vnionem: vt matrimonium: et omnia que dicunt conuenientiam: vt pactum/ et omnia que dicunt paritatem: vt amicitia/ par: et omnia abstracta/ vniuoca/ signa/ vniuersalia: et omnes propositiones vniuersales: et omnes vnitates fraternales: vt totum/ ciuitas/ plebs etc. De ipsa contrarietate datur talis regula/ quod semper concludatur affirmatiue per vnitatem maiorem similitudinem et vnionem: negatiue vero per minorem vnitatem et similitudinem: vt si queratur. Utrum angelus sit perfectior: et dicitur quod sic: nā omne deo similius est perfectius minus simili/ nullum dissimilius perfectius simili deo: et sic omnis concordantia melior/ maior/ firmior/ etc. est in vnitate et similitudine/ quam in pluralitate/ et dissimilitudine: nam omnis concordantia/ seu idētitas rationis melior/ maior etc. est idētitate seu concordantia ex natura rei precise/ et ex natura rei formali/ et formalis reali/ et sic de alijs.

De contrarietate et eius synonimis ac regula.

Contrarietas est principium omnino generale in suo genere: ad quam quidem contrarietatē omnes contrarietates reducuntur: vt patet ex. j. Physicorum. et specificatur his emanationibus: et sunt extraneitas/ incompossibilitas/ totalis separabilitas/ impermissibilitas/ resistentia/ inimicitia/ desistentia/ et generaliter omnes oppo

stiones: et sic est principium vniuersale diffusum in principijs substantie: in qua sunt fines contrarij/ et specifice particulares: sicut caliditas/ et frigiditas/ humiditas/ et siccitas/ ponderositas et leuitas: et sic de alijs/ que inclinationē habent ad fines contrarios: et dicitur contraria reitas ſm ethymologiam vocabuli. et ad ipsam reducuntur omnes oppositiones: vt relatiua/ oēs qualitates/ disproportiones/ priuationes/ separationes: vt diuortium matrimonij: et omnes controuersie: et omnia analoga: et omnes particulares propositiones: et prepositiones accusatiuo deseruientes: vt cōtra/ aduersus ꝛc. ¶ Principium est multiplex vt visum est in secunda figura: et ipsum est vniuersalissimū/ in quo apparēt principia specifica/ et particularia ipso diffuso in partibus substantie: vt patet sequē do ordinem nature: cuius emanationes sunt primitiuitas/ principalitas/ causalitas/ auctoritas/ preordinalitas/ precipuitas/ originalitas/ prioritas/ antecedentia: et dicitur principium quasi primum tenens statum/ et ad ipsum reducuntur omnes termini a quo: vt agens/ potentia: ⁊ omnis ratio causalis: vt efficiens/ formalis/ materialis/ et finalis/ et omnis actus originis: vt incohare/ incipere ꝛc. et omne antecedens/ precedens/ et omnis ingressus vt ianua: et propositiones deseruientes ablatiuo vt a/ ab/ ex/ de/ ꝛc. et omnia predicamenta/. et de ipso principio datur regula/ ꝙ semꝑ cōcludatur affirmatiue de causa respectu principij simpliciter dicti ꝑ maioritatē finis esse ⁊ perfectiōis/ ⁊ de cā finali respectu efficiētis/ et de efficiēte respectu formalis/ ⁊ de formali respectu materialis. Exēplū primi: de substātia que est nobilior/ ⁊ perfectior omni accidēte: ex eo: q2 est cā omniū accidentiū in triplici gñe cause: videlȝ efficiētis/ materialis/ et finalis/ ex. vij. Metaphy. de cā effectiua insimul patet in deo respectu creature. De formali autem/ de aīa respectu corporis: et oīs causa finalis et efficiēs nobilior/ ⁊ ꝑfectior est effectu. patet/ q2 causa est indepēdens: effect⁹ vero dependēs/ siue ordinat⁹. ¶ Itē oīs cā prior est suo effectu fundamētaliter intellige: et non formaliter: cū sint relatiua. Oīe principiū primū est in suo gñe.

De principio et eius synonimis ac regula.

¶ Mediū diffinit̃ i arte: ⁊ est subiectū fini: inquātū finis influit principio suā similitudinē: ⁊ est subiectū principio/ inꝗtū principiū refluit fini illā similitudinē: de qua finis ipsum induit. vñ rōne influentie et refluentie amborum est constituta substantia de ambobus: ⁊ omnes partes sunt cōiuncte: in vniuersali medio possunt attingi media particularia quesita conseruando illud qđ de vniuersali medio prediximus: vt hoc affirmādo/ vel negando/ et dicitur medium quasi metis distinctum. Emanationes sunt dimidium/ via/ transitus/ perfectibile/ instrumentum/ perfectiuitas/ et ad ipsum medium reducuntur omnia cingula: vt zona/ corrigia/ et omnia instrumenta artificialia: vt malleus/ securis ꝛc. Omnia moralia: vt virtutes/ vitia/ et oīa intelligibilia: vt substātie/ et artes/ et omnis habit⁹ positiuus/ vel priuatiuus/ et omnia membra corporalia/ quibus principaliter operamur: vt oculus/ manus/ pedes ꝛc. et omnes actus et operationes/ quibus aliquid in esse ponitur: et omnes mensure/ quibus res mensurantur: vt linea/ figura ꝛc. et omnia que dicunt vinculum in terminū a quo/ et in terminum ad quem/ sacramenta/ et omnia opera misericordie/ et omnia precepta legis. ¶ Et nota ꝙ nō est incōueniens vnum et idem diuersis respectibus ad diuersa principia artis reducere/ seu applicare/

De medio et eius synonimis ac regula.

proxime dicta reducũtur ad bonitatem (vt dictum est) inquãtum bona sunt: et ad medium inquãtum medient inter principium ꝛ finem: reducuntur etiam ad medium, prepositiones dicẽtes motum/ vt in/per/per quid: per quem/ et omnia verba que dicunt motum/ vel transitum: vt vado/ pergo/curro/ ꝛ omnes compositiones quibus totũ efficitur ꝛc̃. De medio datur regula per respectum ad extrema/ ꝙ semper cõcludatur affirmatiue: vt omne medium arguit principium et finem: omnis vacuitas medij priuat finem: omne medium ponens extrema melius est priuatione ꝛc̃. ¶ Sub fine vniuersali sunt alij fines/ in quibus principia substantie quiescunt/ quando attingunt hoc quare sunt: sicut bonitas/ magnitudo ꝛc̃. que quietem habent: quando constituta est substantia: et substantia quãdo constitutus est angelus: aut corpus primum sequendo ordinem nature: ac etiã extra ordinem: vt in artificialibus: sicut principia ferri: que habẽt quietem in suo fine: qui est sub fine hominis: quoniã si homo nõ esset: principia illa finẽ non haberent: ꝛ ipse finis est generalis: in quo relucent ꝛ apparent fines speciales ꝫm processum artis sue. Emanatiões sunt perfectio/ effectus/ extremitas/ posterius/ vltimum/ quies/ status/ complementum/ adeptio ꝛc̃. Et dicitur finis complementum rei: et reducuntur ad ipsam omnes status perfecti: vt esse beatum/ felicem/ et gradus indiuiduales/ intentiones prime. Ad finem priuationis reducuntur omnes priuationes tam naturales/ ꝙ̃ morales/ ꝛ artificiales. De fine datur regula: ꝙ semper concludatur affirmatiue per posterius vltimum et terminationem: vt omne posterius arguit prius ꝛ vltimum primum/ terminatio principium/ et medium/ et omne existens esse/ et omne esse essentiam/ essentia naturam/ natura quiditatem/ et quicquid est persona id est suppositum indiuiduũ/ et singulare: et omnis finis propter se melior/ potentior fine propter aliud: nam summus finis est deus: quem omnes fines appetunt. ¶ Est maioritas substantialis et accidentalis: substantialis est/ vt possit esse imago immensitatis/ magnitudinis: cum sit ratio naturalis/ ꝙ in parte naturali reperiatur plus de similitudine ꝙ̃ in parte accidentali: quoniam substantia maior est quocunq̃ accidẽte (vt probatum est in tertia figura) et maioritas substantialis et accidentalis/ prout vniuersalis transmittit similitudinem suam in partes: quarum quedam sunt maiores alijs: et hoc ꝫm capacitatem recipientium. vnde Aristote. iij. de anima. Quicquid recipitur/ ad modum recipientis recipitur: et sic particulares maioritates relucent in vniuersali: cuius emanationes sunt superioritas/ sublimitas/ eminentia/ supereminẽtia/ transcendentia/ excellentia/ superexcellẽtia/ dominium/ regnum magis perfectum/ ꝛ magis plenum: magis sufficiẽs ꝛc̃. Et dicitur maioritas quasi maior superioritas: et reducuntur ad ipsam oẽs gradus dignitatis: vt esse dñm/ regem ꝛc̃. et omnia que dicunt excessum magnitudinis: vt summus/ maximus: et omnes gradus comparatiui/ et superlatiui: et de ipsa maioritate datur regula/ ꝙ semper concludatur affirmatiue per superius/ dignius/ et perfectius: negatiue vͦo per contrarium. vt omnis maioritas maior/ et nobilior est minoritate: nulla minoritas nobilior est maioritate/ patet: quia maioritas dicit superioritatem: minoritas vͦo inferioritatem: et quia maioritas/ equalitas/ et minoritas relatiue se habent/ eadem est disciplina.

De fine ꝛ eiꝰ synonimis ac regula.

De maioritate et eius synonimis ac regula.

¶ Est tamen equalitas substantialis / in qua sunt sustentate equalitates accidentales: et in qua finis concordantie/bonitatis/magnitudinis &c. quiescit: hac ratione bonitas / magnitudo &c. se habent substantialiter ad essendum partes equales substătie: hec equalitas in substantia existens transimittit similitudinē suā in operationibus ad extra: sicut homo qui sub ratione bonitatis/magnitudinis &c. agit aliquod opus equaliter bonum: et magnum substantialiter: & accidentaliter/substantialiter sicut homo/ qui equaliter generat hominem bonū & magnum: accidentaliter sicut medicus/ qui medicinam gradat: et de equalibus gradibus quătitatiue/et proportionabiliter: quătitatiue/quădo partes sunt in equali quantitate secundum pondus proportionabiliter: sicut gradare in decoctione primum gradum frigiditatis cum secundo gradu humiditatis &c. emanationes sunt iusticia /equitas/proportio/commensuratio/paritas/mēsuratio quiditatiua /mensura ponderatiua &c. et dicitur equalitas/ quasi equa entitas: et omnia que ad concordantiam reducuntur / ad equalitatem reduci possunt: nam idem est iudicium. Dicitur in arte/ ꝙ minoritas est ens circa nihil: quia nō est aliquid quod/sit ita proprie nihil sicut minoritas: quoniam si esse posset: minoritas non esset id quod est: etiam maioritas perderet esse suum: et hoc idem seq̄ret suo modo de equalitate q̄ stat inter maioritatē & minoritatē. ¶ Item/nō esse esset aliqd: qđ est impossibile: minoritas est pars substătie: in qua substētātur omnes minoritates aliorum principiorum: et per quam partes substantie se habēt ad non esse: sicut simplex bonitas/in qua est ita magna minoritas/qđ per seipsam esse nō potest: nec stare hoc quod est: sed oportet ꝙ sustētetur in illis partibus substantie: et quod sit in illis: & per illas: et quādo partes ille deficiunt bonitati/deuenit bonitas in priuationem per viā bonitatis/que cū minoritate habet concordantiam: in hac minoritate generali attingit veritas minoritatū spālium discurrendo per omnia obiectiue: et subiectiue: eius emanationes sunt infinitas/inferioritas/ paruitas/egentia/indigentia/miseria/seruitus/inopia/subijcibilitas /obligatio/defectus/ infirmitas/fragilitas / inuirilitas/imperfectum /mobile/ vacuum insufficiens/&c. Et dicitur minoritas quasi minor entitas: et ad ipsam reducuntur oēs gradus inferiores: vt esse vassalū scutiferum/seruū/et omnia priuatiua/ et oīa que dicunt cadentiā magnitudinis: vt penuria/paupertas: et omnes gradus positiui/cōparatiui/& superlatiui/ cum detrimento: vt neq̄/nequior/nequissimus: et omnes actus ī nihil tēdentes. et hec sufficiant.

De equalitate et eius synonimis ac regula.

De minoritate tercius synonimis ac regula.

His sic rimatis et exquisitis/reuertamur vnde digressi sum⁹. Est enim homo q est omnia participans naturam omniū creaturarū deducibilis per prīcipia et regulas secundū eius capacitatem: nā habita noticia eius/facile haberi potest noticia omniū creaturarum/quam eminēter in se continet: tamē perfectiori modo sine aliqua cōparatione deus benedictus: et vt punctum attingamus quem querimus/ vtrūq; scilicet deū et hoiem deducemus per principia predicta et regulas: vt in esse vnito perfectam habeamus noticiam omnium: nā regula est quedam vtilis ordinatio ex necessarijs principijs procedens/tanq̄ via

De natura mixta ex corporali et spūali/q̄ natura humana dicta est.

compendiosa seu medium veniendi ad finem: et licet multe sint regule: tamen ad presens tantum decem ponimus: quas doctor noster in quarta parte tractat: sunt ergo deus et homo deducibiles per predictas regulas: sed antequam ad talem deductionem deueniamus/ videndum est quot sunt regule: et quid vnaqueque in se sit: sunt enim decem regule regulantes intellectum ad debite respondendum: videlicet vtrum/ quid/ de quo/ quare/ quantum/ quale/ quando/ vbi/ quomodo/ et cum quo/ prima in ordine tractandi est vtrum: et sue species sunt dubitatio: que tanquam genus ponitur: et affirmatio/ et negatio/ quibus determinatur dubitatio secundum iudicium repertum in arte. ¶ Pro cuius euidentia est notandum quod si preponatur questio sub tali interrogatiuo: videlicet vtrum: vel an/ artista debet facere quatuor/ aut quinque per ordinem. Primo debet attendere circa sensum questionis. Secundo circa intentum querentis: an inuestigatiue/ aut tentatiue querat. Tertio debet supponere vtramque partem esse possibilem sub disiunctione. Quarto debet recurrere ad loca huius artis: in quibus explicata est talis questio. Quinto et vltimo debet ad questionem respondere secundum iudicium repertum in arte: et hec questio non dicitur ostensiua veritatis: sed inquisitiua veritatis: nec querit de aliquo sensibili sub tali ratione: quia tunc non indigeret intellectu: sed sensu secundum sententiam Aristotelis. nam qui querit an nix sit alba: non indiget intellectu/ sed sensu: et relinquere sensum et querere rationem est debilitatis intellectus: nec etiam querit de aliquo credibili sub tali ratione: vt simplices/ qui secundum Aristotelem a longe speculantur/ non debent querere sub dubitatione illa que fidei sunt: sed debent facere vt cecus/ qui non videt solem: sed credit videntibus/ qui constituti in ecclesia esse debent: ad quos scribit beatus Petrus in sua canonica dicens. Estote semper parati ad satisfactionem omni poscenti rationem de ea re/ que in vobis est spe et fide: nec etiam questiones facti debent queri per hanc regulam: nam quis probabit Moysen recepisse a deo legem in monte Sinay: nisi credatur libris hebreorum? vel Iustinianum condidisse leges etc. nisi credatur historijs? inquantum talis questio est intelligibilis his quibus preponitur: et etiam interrogantibus admittenda est: aliter vero non. ¶ Item/ artista huius artis non debet captiuare intellectum aliqua opinione: sed vnunquodque per artem enudeare/ et probare secundum eius processum: que necessaria et verissima est: vt si queratur/ vtrum deus sit? respondendum est affirmatiue iuxta processum prime figure: et vtrum homo sit visibilis? et sic de alijs: vnde duo sunt actus intellectus: videlicet credere: et intelligere: et in generando scientiam intellectus primo credit/ vt finaliter intelligat: et sit successiuus in sua operatione: et talis actus non est sibi proprius: sed intelligere: ideo in tali actu credendi generantur fallacie: et per consequens opiniones: per actum vero intellectus generatur scientia: que est noticia habita de conclusione per premissas: ideo secundum istos duos actus triplex est syllogismus demonstratiuus/ videlicet dialecticus/ siue opinatiuus: et sophisticus. Demonstratiuus est secundum quem in habendo ipsum scimus: nam scire est rem per causam demonstrare seu cognoscere. ¶ Unde est notandum/ quod triplex est demonstratio: videlicet quia/ propter quid/ et per equiparantiam. ¶ Demonstratio

De his que artista considerare debet antequam ad questionem respondeat.

Quomodo generantur opiniones et fallacie et de triplici demonstratione.

quia est quando demonstratur causa per effectum: vt creatura est: ergo et creator: album est: ergo albedo: et talis est dialetica demonstratio. ¶ Propter quid est quãdo effectus demonstratur per suam causam: et id quod demonstratur / est necessarium: ex primo posteriorum. vnde Aristoteles in eodem. scientias demonstratiuam necesse est esse ex veris / et primis / et immediatis prioribus et notioribus causis conclusionis. Et principium demonstrationis est propositio immediata: qua non est alia prior: et in tali demonstratione media sunt in eodem genere cum extremis / ex vndecimo Metaphysices. et primo Posteriorum / ex eodem genere oportet vltima et media esse: vt patet in isto syllogismo: omne animal est substantia: omnis homo est animal: ergo omnis homo est substantia: in isto syllogismo due premisse demonstrant id quod est in conclusione: et illud vocatur scientia proprie dicta. ¶ Est alia demonstratio / que est potissima omnium aliarum: ex eo / quia altissima demonstrãtur per eam: vt sunt articuli fidei: et talis dicitur demõstratio per equiparantiam: et est quando equale minus notum demonstratur per equale magis notum: vt patet per totam primam figuram. ¶ His habitis / datur modus respondendi ad predictam questionem de vtrum: nã illud de quo est questio: vel se tenet cum esse / et perfectione / aut cum non esse et imperfectione: si cum esse et perfectione / talis dubitatio affirmatione est determinanda: si vero cum non esse et imperfectione / determinanda est negatione: et sic omne esse est affirmandum: omne non esse negandum: et omne perfectum est affirmandum: omnisque defectus negandus: vt in nostro proposito: vtrum deus sit. et vtrum homo sit visibilis. ¶ Quo ad primam questionẽ dicit quod sic: vt probatum est superius: nam bonum est ipsum esse et malum non esse: et posito ipso / omnia alia in esse poni possunt: et remoto / remouentur omnia: ideo necessarium est ipsum / non solum necessitate actus: quia est / sed et necessitate subiecti: quod aliter esse non potest: de homine non est dubium: quia sensui se offert: quamquam hoc videatur: tamen non est verũ absolute: cum obiectũ visus sit color proprie: iam homo absolute non videtur / prout ab omni posteriori absoluitur: sed bene per accidẽs: prout accidentia ducũt nos in noticiam eius vnde Aristoteles primo de anima. accidentia magnam partem conferunt ad cognoscendum quod quid est. Et sic possunt causari paralogismi / seu fallacie: et deceptiones / credendo id esse verum quod est falsum: et econtrario. Et dabimus exemplum per omnes species regularum. est enim paralogismus apparens syllogismus: eo quod sophista vtitur secũdarijs rebus et extra naturã consideratis: artista vero veris cõditionibus primitiuis et naturalibus: ideo facile cognoscere potest oẽs fallacias / que sunt contra veritatem: vt patet in sequẽtibus: et primo / per primã speciẽ de vtrũ / que versatur circa possibile et impossibile paralogisatur sic / credendo vtrã que partẽ cõtradictiõis esse possibilẽ. nullũ dubiũ est affirmabile: quoddã dubiũ est affirmabile / ergo quoddã dubiũ est affirmabile et nõ est affirmabile: maior est duplex: eo quod ex sensibus cõtrarijs cõstat: nã nullũ dubiũ / inquãtũ dubiũ est affirmabile / eo quod dubiũ est nõ est de genere affirmatiõis / alio modo est affirmabile propter hoc / quia dubiũ est actu: cum quicquid est actu sit affirmabile: minor simpliciter est vera: eo quia

De questionibus et regulis artis et primo de vtrum.

De modo paralogisandi per omnes regulas huius artis et prime per vtrum.

ponendo secundum sensum maioris priuat primum. ¶Per secundam speciem nulla affirmatio est negabilis: quedam affirmatio est negabilis: ergo quedam affirmatio est negabilis ⁊ non est negabilis: maior est duplex: eo quia habet duos sensus contrarios: sed quod affirmatio inquantum affirmatio non est negabilis: eo quia inquantum huiusmodi non est de genere negationis: sed inquantum affirmat falsum est negabilis: sicut si dicatur: homo est lapis/ maior simpliciter est vera: eo quia ponendo secundum sensum maioris priuat primum. ¶Per tertiam speciem nulla negatio est affirmabilis: quedam negatio est affirmabilis: ergo quedam negatio est affirmabilis / ⁊ non est affirmabilis: maior est duplex: eo quia primo modo negatio inquantum negatio non est affirmabilis: quia inquantum huiusmodi non est de genere affirmationis: sed inquantum negat verum est negabilis: sicut si dicatur. deus non est: minor simpliciter est vera: eo quia ponendo secundum sensum maioris priuat primum. ¶Questio de quid querit de duplici quiditate intrinseca ⁊ extrinseca siue absoluta/ ⁊ respectiua: ⁊ secundum hoc quatuor sunt species eius: vȝ quid est in se: ⁊ quid habet in se absolute: quid est in alio: ⁊ quid habet in alio respectiue: vt si queratur de deo/ quid deus est in se: dicitur quod est illud supremum bonum / quo maius excogitari non potest. ¶Per secundam speciem habet quicquid perfectionis est in se: vȝ bonitatem supremam/ magnitudinem infinitam/ eternitatem ⁊c. ⁊ hoc formaliter ⁊ essentialiter: coessentialiter autem habet suas proprietates personales. ¶Per tertiam speciem est in alio gubernans/ conseruans/ glorificans ⁊c. ¶Per quartam speciem habet in alio dominium/ ⁊ potestatem ⁊c. de homine si queratur quid est in se: dicendum est quod est animal rationale. ¶Per secundam speciem habet in se corpus ⁊ animam. ¶Per corpus habet animal/ corpus animatum/ corpus primum nature in eo specificatum ⁊ per corpus substantiam/ per substantiam bonitatem/ magnitudinem ⁊c. ⁊ per animam habet similiter substantiam ⁊ spiritualitatem. b autem. ⁊ per substantiam habet bonitatem/ magnitudinem ⁊c. ⁊ sic duobus modis est homo discurribilis spiritualiter/ ⁊ corporaliter: sed quia doctor noster discurrit intellectum in arte ⁊ per illa que dicta sunt de eo ⁊ de inclusis formaliter in corpore eius notitia haberi potest: cum noticia totius dependeat a noticia partium. ¶Sed pro maiori eius euidentia/ quo ad suum esse totale ipsum discurremus: habet ergo formaliter predicta: ⁊ sic sua bonitas est constituta ex duabus bonitatibus: vȝ corporali ⁊ spirituali: ex duabus magnitudinibus ⁊c. tamen nobilior/ perfectior/ durabilior/ stabilior/ potentior/ sapientior/ desiderabilior/ virtuosior / verior/ ⁊ gloriosior est anima quam corpus / ⁊ spirituali bonitate quam corporali: ⁊ quamuis eadem sit substantia ex parte corporis ⁊ anime: ⁊ per consequens eadem bonitas / magnitudo ⁊c. absolute tamen quia ratione spiritualitatis maiorificantur contracta ad esse anime/ idcirco predicta verificantur de ipsa. ¶Per tertiam speciem quid est homo in alio distinguendum est: vel querit de homine in esse obiectiuo ⁊ specifico: vel de homine in esse subiectiuo ⁊ particulari: si obiectiuo/ est in suis particularibus actu/ aut potentia precise includens quiditatem/ naturam essentiam/ ⁊ esse essentie / in esse vero subiectiuo et particulari/ vt Adam tempore innocentie erat iustus in iusticia et rectitudine eius mentis ad deum/ et in generatio

De secunda questione p. C. designata ⁊ eius modo pralogisandi.

ne actiua fuit pater generando suum filium Caym &c. Per quartam speciem homo b3 in alio quicquid b3 in se obiectiue/subiectiue vero b3 dominiũ I seruo et rex in regno &c. Per primam speciem de quid paralogisatur. sic nulla diffinitio ẽ diffinitũ: quedã diffinitio est diffinitum: ergo quedam diffinitio est diffinitũ/et non diffinitũ: maior est duplex: eo q2 pr̃o mõ diffinitio inquantũ diffinitio nõ est diffinitũ: qm̃ inquãtũ hm̃i signũ cẽt signatum: cũ diffinitio sit signum diffiniti: sed inquantum per diffinitionem et diffinitum eadem res importatur: vnum est reliquum: et ecõtrario/minor simpliciter est vera: qm̃ ponẽdo secũdũ sensum maioris priuat primũ. Per scdã spẽcie arguitur sic. nullum ens habet in se seipsum: sed quoddam ens b3 in se seipsum: ergo quoddã ens b3 in se seipsum: et nõ habet in se seipsum: maior est duplex: quia primo modo intelligitur in creatis: nam habitus et habituatus differunt/sicut accidens et subiectũ: sed secundo modo in deo/inquantum deus pater habet in seipso deũ filium: habet in seipso deum per essentiam: qui non differt/sicut habitus & habituatus: sed sicut gignẽs et genitus idem per essentiam diuinam existentes: maior simpliciter est vera: quia concedendo secundum modum maioris priuat primum. Per tertiam speciem arguitur sic. nullum ens est in alio hoc quod est in seipso: sed quoddam ens est in alio hoc quod est in seipso: ergo quoddam ens est in alio hoc quod est in seipso: et non est in alio hoc quod est in seipso: maior est duplex: quia primo modo intelligitur de creatis/in quibus in se/et in alio non sunt idem: sed secundo modo in deo deus pater est in deo filio id quod est per essentiam in seipso per bonitatem/infinitatem et huiusmodi. minor simpliciter est vera: quia concedendo secundum modum maioris priuat primum Per quartã speciẽ arguit̃ sic. nullũ ens habet primo et per se in alio hoc quod habet primo et per se in seipso: sed quoddã ens habet primo et per se in alio hoc quod habet primo et per se in seipso: ergo quoddam ens habet primo et per se in alio hoc quod habet primo et per se in seipso: et non habet primo et per se in alio hoc quod habet primo/et per se in seipso: maior est duplex: quia primo modo intelligitur in creatis/in quibus essentie sunt diuerse: et esse diuersa habent: eo quia differunt numero: sed secundo modo in deo deus pater habet primo & per se essentiam et esse in seipso: et primo et per se in filio eandem essentiam/idẽ esse minor simpliciter est vera: quia concedendo secundum modum maioris priuat primũ. ¶ Questio de quo querit de materialitate rei/a qua res deriuatur materialiter: et sic habet tres species. Per primam speciem queritur de quo est ens primitiue: et respondendum est scdm̃ respectum quem habet ad sua inferiora ꝙ de nullo: sed est primum subiectum in sua coordinatione: vt si queratur deꝰ de quo est primitiue: dicendum est ꝙ de nullo: sed est primum ens/a quo effectiue omnia alia habent esse: homo etiam primitiue de se est in esse obiectiuo: todes particulares homines ab eo habent esse. Per secundam vero speciem est deriuatiue secundum respectum quem habet ad sua superiora: a quibus deriuatur nam ipse est de materia prima omnium generabilium et corruptibilium: deus tamen de nullo est deriuatiue: quia non de aliqua materia preexistenti: cu3 sit infinitus et eternus: homo vero quia finitus/et limitatus est de materia specifica

De tertia q̃stione p. d. de signata et ciꝰ modo paralogisandi.

et forma compositus: videlicet de corpore/et anima: nam anima adueniens corpori componit hominem: et ipsum sub specie humana reponit/componendo sua principia innata cum principijs innatis corporis: et sic ex duabus naturis composita est vna substantia et natura: videlicet humanitas et suum concretum siue esse/est homo in esse specifico: in singulari vero esse ad quod ordinatur et in quo reatur est hic homo: videlicet sortes vel Plato. ¶ Ex quibus patet ibi esse plures deriuationes essentiales/et cōceptionales: de essentialibus satis ex superioribus patet: de conceptionalibus vero patet ex his que sequūtur. Prima est nature a quiditate. Secūda essentie a natura. Tertia esse ab essentia. Quarta esse singulare ab esse essentie. Quinta est esse existētie ab esse singulari: et licet non dicantur proprie deriuationes: ex eo/quia non arguunt materiam: tamen earū retinēt modum. Per tertiā speciem queritur/cuius est deus: et dicē dum est/quod suijpsius: homo vero est dei: et sortis/aut Platonis. Per primam speciē paralogisatur sic. nullū ens est de nihilo: quoddā ens ē de nihilo: ergo quod dā ens est de nihilo/et nō ē de nihilo: maior est duplex: eo quia/primo modo si intelligatur materialiter est vera: quoniam non esse non est materia entis: sed si intelligatur creatiue/et non materialiter: omne ens est de nihilo: minor simpliciter est vera: quia ponendo secundum sensum maioris priuat primum. Per secundam speciem sic. Nullum hile est de forma: quoddam hile est de forma: ergo quoddam hile est de forma et non de forma: maior est duplex: quia primo intelligitur in creatis/in quibus forma et materia sunt diuerse essentie: sed secundo modo si intelligatur in deo/filius est generabilis a forma patris ab omni materia denudata: minor simpliciter est vera: quia ponendo secundum sensum maioris priuat primū. Per tertiā speciē arguitur sic. Nullus subditus est de suo dño: quidam subditus est de suo domino: ergo quidam subditus est de suo domino et non de suo domino: maior est duplex: videlicet/quo ad materiam/et quo ad moralitatem: quoniam primo modo seruus non est de essentia domini sui: sed secundo modo est de domino eius: minor simpliciter est vera: quia ponendo secū dum sensum maioris priuat primum.

De questiōe de quare per c. designata et eius modo paralogisandi.

¶ Questio de quare habet duas species videlicet quare formaliter: id est per quam rem habet esse: et quare finaliter/id est propter quam rem: vt si queratur de deo per primam speciem quare est: dicitur quod non est per aliquam causam effectiue/aut essentialiter: cum ipse sit causa causalissima a nulla causa causata: sed omnia ab ipsa: aliter nō esset id quod est: videlicet ens infinitum et eternum/sed limitatum. Potest tamen dici quod formaliter est bonus/magnus etc. si vero queratur de homine/dicendum est/quod ipse effectiue est per deum: et essentialiter habet esse per suas partes essentiales: que sunt corpus et anima: et per secundam speciem si queratur/quare est deus: finaliter dicitur quod deus non est propter aliquam rem extrinsecam: vt patet per eius diffinitionem superius assignatam: tū potest dici/quod essentia diuina est/vt sit emanatio proprietatum ab ea: aliter esset ociosa/vacua/et carens fine: et deus pater est vt sit filius: et pater/et filius vt sit spiritus sanctus. De homine autem dicitur quod est/vt multiplicet suam speciem vltimate tamen: vt deum intelligat: et amet: et quia anima est superior pars hominis: quo ad nobilitatem/

virtutem/ &c. agit homo secundum talem potentiam in inferioribus/ gubernando illa & mouendo ad finem quare sunt: & durat ipsa anima durante humido radicali (de quo inferius dicetur) sed quia humidum nutrimentale sibi deficit: ex eo/ quia est in continuo motu influendo et refluendo per contrarias qualitates paulatim diminuitur/ & consumitur: & sic deficiente humido nutrimentali deficit humidum radicale/ ex quo anima viuit/ seu conseruatur: & sic deficiente tali humido radicali/ recedit anima: ex eo quia non habet subiectum dispositum/ quo possit esse coniuncta: ideo finaliter oportet/ quod querat alium finem: et quando recedit/ portat secum species/ quas in via acquisiuit: quibus cognoscat finem iudicium sibi datum: veniam/ et huiusmodi: et sic plures sunt fines hominis subordinati. Ultimus tamen est intelligere: et amare deum propter quem creata sunt: et sic mediante homine finem in Christo attingunt: vt inferius dicetur. ¶ Per primam speciem de quare paralogisatur sic. Nullum quare est propter finem: sed quoddam quare est propter finem: ergo quoddam quare est propter finem et non propter finem/ maior est duplex: quia vno modo in creatis quod est forma non est terminus ad quem: sed secundo modo in deo non est sic: quia deus pater est forma a qua: et est pater/ vt sit filius ab ipso genitus: minor simpliciter est vera: quia ponendo secundum sensum maioris priuat primum. ¶ Per secundam speciem sic. Nullus finis est propter quare: sed quidam finis est propter quare: ergo quidam finis est propter quare: et non est propter quare. maior est duplex: quia in creatis finis non est de essentia forme: sed in deo non est sic: quoniam in ipso finis et forma sunt eadem essentia ab omni materia disparata: minor simpliciter est vera: quia ponendo secundum sensum maioris priuat primum. ¶ Quantum est questio querens de duplici quantitate: continua videlicet/ et discreta. continuum secundum Aristotelem in predicamentis: est cuius partes copulantur ad vnum terminum communem: discretum vero est cuius partes non copulantur ad vnum terminum communem: tunc si queratur vtrum deus sit quantus tali quantitate continua: et dicitur quod non: ex eo/ quia non habet partes/ quoniam si haberet partes: iam esset finitus et limitatus per suas partes: homo vero qui ex pluribus partibus constat/ est quantus tali quantitate continua/ ac etiam et discreta: ex eo quia discreta causatur ex diuisione continui: secundum mentem peripatheticorum tamen tunc non erunt due species immediate quantitatis: si vna dependeat ab altera: nec per consequens opposite: est ergo homo quantus tali quantitate/ videlicet continua/ inquantum sua essentia pluribus essentiis copulatur: et quia participat naturam omnium rerum corporalium/ et spiritualium: iccirca sua essentia est magis extensa/ quam aliqua alia essentia creata: et ratio huius est: nam homo maiores perfectiones in se continet: dato quod peccatum non haberet: ex eo/ quia secundum Augustinum in de ciuitate dei/ angeli & anime sunt equales natura: & cum homo vltra includat elementatiuam/ vegetatiuam/ sensitiuam/ et imaginatiuam/ que perfectiones sunt: ergo &c. si dicas quod natura angelica intensiue illas continet cum portio superior contineat inferiorem: verum est: tamen dato quod anima & angelus sint equalis perfectionis/ semper homo maior erit in perfectione angelorum: tamen vtrum/ quod ratione peccati primi parentis angelica

De questione de quanto per f. designata & eius modo paralogisandi.

natura est magis communiter intensa. Per tertiam species est vnus in esse ob iectiuo vnitate specifica/ et plures per accidens subiectiue: iuxta illud Porphi rii in suis vniuersalibus participatione speciei plures homines sunt vnus ho mo: deus est trinus in personis/ et vnus in essentia: tamen talis quantitas non est accidentalis: cum nullum accidens sit in deo: sed est substantialis. Per pri mam speciem paralogisatur sic. nullum quantum continuum est compositum: qd dam quantum continuum est compositum: ergo quoddam quantum conti nuum est compositum/ et non compositum: maior est duplex: quoniam in crea tis simplex intensum continuum non habet/ ex quo sit compositum: sed respectu prime cause omnia sunt composita: minor simpliciter est vera: quia ponendo secundum sensum maioris priuat primum. Per secundam speciem sic. Nulla quantitas discreta est quantificabilis: quedam quantitas discreta est quantificabilis: ergo quedam quan titas discreta est quantificabilis/ et non quantificabilis. maior est duplex: quia quod est in facto esse/ non est in fieri inquantum huiusmodi: sed potest esse iterum in fieri ratione multiplicationis compositi/ aut numeri: minor simpliciter est vera: quia ponendo secundum sensum maioris priuat primum. ¶ Quale est questio/ siue re gula/ queres de duplici qualitate: propria vel/ et appropriata. ¶ Pro cuius eui dentia est notandum/ quod proprietas propria est in duplici differentia: quedam est substantialis: et quedam accidentalis. proprietas substantialis identificatur realiter cum eo/ cuius est proprietas: quod probatur sic. omne prescindens a quocunque posteriori identificatur realiter cum omni incluso in eo: sed homo inquantum homo est prescindens a quocunque posteriori: ergo in tali esse identificatur reali ter cum omni incluso in eo: sed risibilitas que proprietas est includitur in homi ne: ergo identificatur cum ipso realiter: maior prime consequentie est nota de se: et minor manifestatur per illam dictionem reduplicatiuam inquantum: que solum ponit illa que sunt de essencia rei. ¶ Quo ad secundam consequentiam etiam patet: nam homo inquantum homo habet potentiam ad actum ridendi: aliter non posset peruenire ad ipsum actum: nec deus posset ei dare/ si non esset capax illius proprietatis et eius receptionis in tali esse. Est alia proprietas extrinseca: que est de genere accidentis: et nil aliud est/ quam similitudo proprietatis substantialis: pro ut ordinatur exterius: nam quando homo est in proxima dispositione: et ordina tur actu ad actum ridendi: tunc fundatur in proprietate substantiali quedam aptitudo accidentalis: que est posterior apto nato/ et talis est de genere ac cidentis: et habet pro termino actum ridendi ad extra: et talis non modo distin guitur (vt volunt thomiste) realiter a subiecto: sed etiam essentialiter genere sub alterno: et se totis subiectiue. substantialis vero et intrinseca formaliter/ secundum scotistas. Qualitas vero appropriata siue communis/ est que pluribus conuenit: vt albedo/ nigredo/ siccitas/ que propria est terre appropriatur igni: et caliditas ignis aeri: et humiditas aeris aque/ et frigiditas aque terre: etc. in deo est proprie tas substantialis: nam quecunque sunt in deo cum designatione infinitatis/ immensitatis et dei tatis sunt ei propria/ substantialiter tamen et ad intra paternitas est propria pa tri/ et filiatio filio: spiratio vero passiua spiritui sancto. ¶ Per primam spe ciem paralogisatur sic. nulla propria actio est propria passio: sed quedam propria

Questio de qualit. Et de signata et eius modo paralogi sandi.

actio est propria passio: ergo quedam propria actio est propria passio ⁊ non pro
pria passio. maior est duplex: quia in creaturis actio ⁊ passio essentie sunt diuer
se/ratione diuersitatis forme ⁊ materie: sed in deo actio ⁊ passio in essentia non
diuersificantur: eo quia ab omni materia sunt disperse: licet sit distinctio per-
sonarum: eo quia relatiue se habent. minor simpliciter est vera: quia ponendo se
cūdiū sensum maioris priuat primū. Per secundā speciē sic. Nulla propria qua
litas est qualitas appropriata: sed quedam propria qualitas est qualitas ap-
propriata: ergo quedam propria qualitas est ꝓpria ⁊ appropriata. maior est du
plex: quia proprium non potest esse appropriatum: nec cōtrario respectu eiusdē
⁊ si sic/destrueretur numerus: quod est impossibile: veruntamen qualitas que est
propria qualitas ignis/est qualitas appropriata aeri: eo quia non differunt spe
cie. minor simpliciter est vera: eo quia ponendo sm̄ sensū maioris priuat primū
¶ Questio siue regula de quando querit de duratione rei secundum eius per- De q̄st
manentiā: ⁊ est triplex/videlicet eterna/euiterna/⁊ temporalis. ad habendam p- q̄n p. [illegible]
fectam noticiam durationis cuiuslibet rei recurrendum est ad regulas: vꝫ. c. d. gnata ⁊
k. ⁊ per species earundem discurrere illud de quo est questio: qua duratione mē mō pal
suretur: ⁊ secundum iudicium repertum in eis respondere debet ad questionem: sandi.
nam si queratur de deo quando est: videndum est primo quid sit: et de quo est: ⁊
quomodo est: ⁊ cum quo est: sed quia ipse est ens immensum (vt probatum est in
prima figura) quo maius excogitari non potest: ergo eternum: ⁊ sua duratio est
interminabilis vite tota simul existens perfecta possessio: ⁊ sic amplectitur om
nem durationem in se: ⁊ sic totum tempus primi mobilis non est nisi instans:
(vt ita loquar) in eternitate: sic deus est in qualibet differētia duratiōis/in quo
libet momento: ⁊ instanti temporis: ⁊ extra non tanq̄ ens comprehensum: sed
tanq̄ ens comprehendens. Euiterna duratione mensurantur omnes effectus
immediati prime cause: videlicet angeli/anime/corpora celestia/quatuor demen
ta/vegetatiua: sensitiua/⁊ imaginatiua/homo vero licet perpetue esset duratio
nis: quia deus creauit ipsum ad vitam ⁊/ non ad mortem: tamen propter pecca-
tum primi parentis mors orta est in eo: ⁊ licet separatio anime a corpore sit vio-
lenta: aliquando tamen terminabit: cum nullum violentum sit perpetuum: pre
sertim cum anima dicta sit ab animando: quod sibi perpetuo competit: ideo fru
strari a tali proprietate non potest. vnde habetur in Apocalypsi. Uidi in altari
dei animas interfectorum clamantium/domine vendica corpus nostrum/seu san
guinem qui expersus est supra terram. textus habet; vindica /sed illud non vide
tur rationi consonum; quia anime beate non querunt vindictam: sed se con-
formant cum voluntate diuina: sed debet ibi esse vendica/idest da corpus no-
strum: ⁊ manifestatur ex responsione: nam responsum fuit eis/q̄ expectarent ad
huc modicum: ⁊ ei daretur duplex stola/vna ratione corporis; ⁊ alia ratione ani
me: ideo talis clamor est anime naturalis/in quantum appetit suum corpus
actu informare: quod habitudinaliter informat: ⁊ sic homo interior non mori-
tur/vñ nō dicim⁹/aīa Petri ora ꝓ nobis: sed sancte Petre: qd̄ minime dici pos
set/si ipse non exerceret suas operationes cū habitu ⁊ inclinatione ad corpus:
et probari potest resurrectionem hominum esse futuram: vt inferius patebit

Temporali duratione mensurantur omnia generabilia/ ⁊ corruptibilia: ⁊ causatur a primo mobili mensurante motum secundum prius ⁊ posterius cuiuslibet rei mote per agentia naturalia: ⁊ sic diffinit ab Aristotele tertio physicorū. Tēpus est mora motus rerum mutabilium secundum prius ⁊ posterius. Per primam speciem regule de quando paralogisatur sic. Nulla essentia temporis est successiua: sed quedam essentia temporis est successiua: ergo quedam essentia tēporis est successiua ⁊ non successiua: maior est duplex: quoniam non est successiua quo ad suum numerum: videlicet quo ad suum esse: sed est successiua quo ad subiectum/ in quo subiecto multiplicantur hore/ dies/ ⁊ huiusmodi/ causa motus subiecti. minor simpliciter est vera: q̃ ponendo scđm sensum maioris priuat primum. Per secundam speciem sic. Nulla successio est instantanea: sed quedaꝫ successio est instantanea: ergo quedam successio est instantanea ⁊ non instantanea: maior est duplex: quoniam instantaneitas/ ⁊ successio differunt specie: sed est instantanea per hoc/ quia est in suo numero suum esse in sua essentia permanens: minor simpliciter est vera: quoniam ponendo secundum sensum maioris priuat primum. ❡ Questio siue regula de vbi querit de localitate rei: et quia triplex est localitas: videlicet immensiua/ diffinitiua/ ⁊ circūscriptiua/ gratia huius vnumquodq̃ discurribile est per regulas c d k. ⁊ per earum species/ ⁊ secundum iudicium repertum in eis respondendum est ad questionem de vbi: vt si queratur vbi est deus: videndum est primo quid sit deus secundūz quatuor species de quid: inde de quo est secundum tres species/ de quo/ demum/ quomodo ⁊ cum quo est/ secundum octo earum species: quo facto/ respondeat ad questionem/ videlicet quod deus est vbiq̃: ex eo/ quia est ens immmensum/ quo maius excogitari non potest: ⁊ est interior rei ipsa re (teste Augustino) ⁊ sic est in quolibet puncto indiuisibili/ non tanq̃ ens comprehensum a loco: sed tanq̃ ens comprehendēs locū/ ⁊ omnia que in rerum natura sunt: ⁊ hoc ostendit sua immensitas. Angelus vero est in loco diffinitiue: quia non est vbiq̃/ quemadmodū de⁹: sed suis terminis finiť ⁊ terminatur. Ubi enim operatur/ ibi est: naꝫ si est in oriēte non est in occidente. Homo vero qui corporalis est: est circunscriptiue in loco: ⁊ talis locus est habitudo locantis ad rem locatam/ videlicet ad hominem locatum. Per primam speciem de vbi paralogisatur sic. Nullus locus est collocatus: sed quidam locus est collocatus: ergo quidam locus est collocatus: ⁊ non collocatus: maior est duplex: quia locus ⁊ locatus differunt/ sicut accidens ⁊ substantia: que est suum subiectum/ in quo: sed locus qui est pars coessentialis corporis ⁊ collocatus in ipso corpore/ sicut pars in suo toto: minor simpliciter est vera: quoniam ponendo secundum sensum maioris priuat primum. Per secundam speciem arguitur sic. nullus locus est extra motum: sed quidam locus est extra motum: ergo quidam locus est extra motum ⁊ non extra motum/ maior est duplex: quia locus idest genus ⁊ motus vt genus sunt partes generales totius vniuersi/ quarum vna pars est in alia: vt totum chaos sit vnum quantum continuum: veruntamen locus in quo chaos est collocatus est extra motum: eo quia chaos non moueť per lineas rectas diametrales. minor simpliciter est vera: quia ponendo secundum sensum maioris priuat primum. ❡ Questio siue re

[Margin:] .. q̃stiōe de vbi p. I. designata ⁊ eius mō palogisandi.

[Margin:] De q̃stiōe d q̃ mō p. K. designata ⁊ eius mō palogi-

gula de quomodo querit de modalitate rei: que quidem modalitas distinguitur contra formalitatem: vt in secunda figura dictum est: et sic ad questionem de quomodo generaliter respondendum est per medium gerundium/aut per aduerbia terminata in e/vel in er/exemplum primi. vt si queratur. quomodo est anima in corpore: respondendum est secundum suam diffinitionem/quod vniendo nam anima rationalis est spiritus corpori vnitus: vnde positio/et dispositio materie arguit positionem forme: vt ab Aristotele/actus actiuorum sunt in patiente bene disposito: et quomodo est anima in homine: dicitur quod componendo ipsum: et ratio est: quia omnis positio medii arguit positionem extremorum/a quibus dicitur. Et si queratur/quomodo homo est in suis partibus: dicitur quod resultando ex ipsis: nam positio ordinatorum ad finem arguit positionem finis ex illis/et quomodo homo transmittit extra se suam similitudinem/et suarum partium: dicitur quod operando: nam omne agens respicit rationem forme: et ratio forme rationem substantie. exemplum secundi. vt quomodo viuit petrus moraliter/aut vitiose. etc. Per primam speciem de quomodo paralogisatur sic. Nulla pars est partiabilis: quedam pars est partiabilis: ergo quedam pars est partiabilis/et non partiabilis: maior est duplex: quia pars postquam est actu/non est in fieri: cum sit in facto esse: veruntamen quia deducitur de potentia in actum successiue est partiabilis: minor simpliciter est vera: quia ponendo secundum sensum maioris priuat primum. Per secundam speciem sic. Nulla pars est in parte: sed quedam pars est in parte: ergo quedam pars est in parte et non in parte. maior est duplex: quoniam si pars esset in parte/esset totum/videlicet compositum: veruntamen est pars in parte/vt compositum sit quantum continuum. minor simpliciter est vera: quia ponendo secundum sensum maioris priuat primum. Per tertiam speciem. nullum totum existit in partibus suis: quoddam totum existit in partibus suis: ergo quoddam totum existit in partibus suis/et non in partibus suis existit. maior est duplex: quia si totum existeret in partibus suis/esset contentum ab ipsis: veruntamen existit in partibus suis/per hoc quod est compositum ex ipsis: minor simpliciter est vera: quia ponendo secundum sensum maioris priuat primum. Per quartam speciem arguitur sic. Nullum totum transmittit extra se suam similitudinem: sed quoddam totum transmittit extra se suam similitudinem: ergo quoddam totum transmittit extra se suam similitudinem: et non transmittit extra se suam similitudinem: maior est duplex: quoniam non transmittit extra se suam similitudinem: quia si sic/ageret extra se: veruntamen transmittit extra se suam similitudinem: sicut homo verus qui causat extra se suam similitudinem: videlicet hominem pictum/minor simpliciter est vera: quia ponendo secundum sensum maioris priuat primum. Questio siue regula de cum quo querit de instrumento rei: et quia instrumentum est triplex: videlicet naturale/morale et artificiale. ideo de quolibet istorum queri potest per regulam: et primo de naturali quo deus generat filium: etiam dicendum est quod intellectu/et pater/et filius spirant spiritum sanctum voluntate: et pater/filius/et spiritus sanctus producunt creaturas eadem voluntate vt in secundo obiecto. Suo modo dicendum est de homine. instrumenta moralia sunt virtutes/quibus creatura rationalis regulat suos actus: vt inferius dicetur.

De questione de cum quo per R. designata/et eius modo paralogisandi.

instrumenta artificialia sunt/vt malleus/quo faber edificat domum: calamus quo homo scribit:et sic de alijs. Per primam speciem arguitur sic. nulla pars est cum parte:sed quedam pars est cum parte:ergo quedam pars est cum parte et non cum parte: maior est duplex: quod pars non sit cum parte patet in hoc: quia si sit simplex causaret simplicem: quod est impossibile: veruntamen est pars cum parte in componendo compositum: siue totum /minor simpliciter est vera: quia ponendo secundum sensum maioris priuat primum. Per secundam speciem sic. nulla pars habet cum quo sit in alia: sed quedam pars habet cum quo sit in alia: ergo quedam pars habet cum quo sit in alia: et non habet cum quo sit in alia: maior est duplex: quoniam si pars haberet cum quo esset in alia/ haberet per se habitum et essent in subiecto composito tot habitus/ quot essent sue partes: quod est impossibile: veruntamen pars habet cum quo sit in parte ratione totius: quod non posset esse totum continuum sine hoc: videlicet quod pars non esset in parte: minor simpliciter est vera: quia ponendo secundum sensum maioris priuat primum. Per tertiam speciem sic. nulle partes habent cum quo sint totum: sed quedam partes habent cum quo sint totum: ergo quedam partes habent cum quo sint totum: et non habent cum quo sint totum: maior est duplex: quia si partes haberent cum quo essent totum: illud cum quo haberent/non esset de essentia totius/ neque de essentia earum: veruntamen habent cum quo sint totum per seipsas: cum quo componunt substantiam: minor simpliciter est vera: quia ponendo secundum sensum maioris priuat primum. Per quartam speciem sic. Nullum totum habet cum quo transmittat extra se suam similitudinem: sed quoddam totum habet cum quo transmittat extra se suam similitudinem: ergo quoddam totum habet cum quo transmittat extra se suam similitudinem: et non habet cum quo transmittat extra se suam similitudinem. ostenditur per hoc: quia si sic/illud quo esset totum possessum a toto composito: quia ipsum haberet: quod est impossibile: veruntamen totum habet cum quo transmittit extra se suam similitudinem: sicut intellectus cum suis coessentialibus correlatiuis/cum quibus facit res intellectas/scilicet lapides/plantas/et huiusmodi: minor simpliciter est vera/ quoniam ponendo secundum sensum maioris priuat primum. Et hec de regulis sufficiant.

De natura mixta ex corporali et spirituali dicta natura humana.

In superioribus dictum est: quod deus debuit creare mundum ornatum / et perfectum/ cuius ornatus et perfectio consistit in tribus naturis: videlicet in mere spirituali /mere corporali/et mixta. Ex spirituali et corporali que natura humana dicta est: et in his tribus relucet diuina trinitas secundum quid/et diuina vnitas: trinitatem tamen representant/inquantum inter se differunt: et vnitatem / inquantum conueniunt: et identificantur in vna et eadem substantia: que primum ens (ab Aristotele dicitur) a quo omnia dependent: et sic totus mundus est trinus et vnus. ¶ Quod predictas tres naturas debuerit deus ad ornatum et perfectionem vniuersi creare/manifestatur: et primo de prima: nam deus est intellectus purus sine intelligentia: ideo sibi magis competit creare naturam intelligentem: quam aliquam aliam naturam/ex eo/quia natura intelligens potest habere noticiam infinite perfectionis dei: et eam amare: et memorari/eaque frui: et potest intelligere se et cum ea creata: et diligere vt ei congruit: ergo sequitur quod talis natura debet esse in mundo: alr

deo competeret creare magis id quod esset minus/ꝙ id quod esset maius:vz naturam non intelligentem/que de se/nec de deo noticiam habere non posset/ nec quiescere in tali actu:quod est inconueniens. Debuit etiam creare naturam corporalem :vt opposita iuxta se posita clarius elucescāt:si ergo deus creauit naturam:que vere intelligit/amat/et memoratur/non habentem in se longitudinem /latitudinem/profunditatem ꝛc. ergo debet creare eam/que non intelligit:et que sunt opposita spiritualitati:sequitur ꝙ deus ab itellectualibus creaturis per experientiam minoritatis magis/et melius potest itelligi:diligi/ꝛ memorari/et ipse res spirituales in eo magis gloriari: ergo natura corporalis debet esse:aliter deus deficeret maiori noticie sui ꝛ beatitudini spiritualiū: quod est falsum:ergo ꝛc.etiam potestas dei magis ostenditur in pulchritudine omniū rerum corporalium/si eam creat:ꝙ si illa pulchritudo non esset:et res corporales si sunt create sicuti sunt/habent in se magnam perfectionem:vt patet per experientiam /in quibus sapientia diuina relucet:et valde ostenditur itellectui creato/et non sibi:cum sit eternus:et non indigeat aliquo:ergo sequitur ꝙ deo competit creare naturam corporalem:vt ostendat suam maximam perfectionem: et omnes predicte res in eo suo modo quiescant:debet ergo mundus in se continere vniuersaliter duas naturas:videlicet spiritualem/et corporalem/sine quibus nullo modo potuit esse sine defectu:qđ est cōtra sapiētiā/volūtatē/pfectionē dei ꝛc.sed quia deus potest a rebus intellectualibus intelligi/amari/et memorari:et ipse res in eo quiescere:et natura corporalis consistit naturaliter in vacuitate intellectualitatis:quia deum/et se intelligere non potest:et deus est perfectus:ꝛ debet dare sibi tantam perfectionem/sicut possibile sit sibi recipere per posse eternum:maiorem perfectionē deus non potuit dare nature corporali/nisi per incarnationem:vz vniendo eam cum spirituali natura supra cursum naturaliter ꝙ ex ambabus fecit ad eius similitudinem vnum suppositū/vz Adā in quo tres nature relucent:videlicet spiritualis/corporalis/ꝛ mixta: que dicta est humana:ideo dicitur microcosmus/idest paruus mundus: ꝛ quia nobilior forma nobiliorem arguit materiam:ꝛ cum anima rationalis sit nobilior forma que dari possit:nobilius omnibus arguit corpus:idcirco corpus humanum habere debebat dominium supra omnia alia corporalia:et sic est finis omnium ratione vnionis anime rationalis:in qua vnione natura corporalis tantam perfectionem recipit per creationem/quantam dare possibile fuit per potestatem diuinam:ideo oportuit ipsum corpus esse ita bene proportionatum/factum et ordinatum/quod posset in tanta altitudine/ꝛ tanta perfectione/qua maior intrinsece dari non posset:aliter defuisset deus rationalitati/non ornando ipsam de pulchro corpore:ratiōe cuius inordinationis melius posset deum diligere/recolere/ꝛ amare/ꝛ deo frui:ꝛ in via meritum acquirere in illa maiori maioritate/que fuit possibilis:facta est ergo participatio spiritualium/ꝛ corporaliū principiorum in vnitate persone in maiori gradu perfectionis/qui dari potuit dempta tamen vnione dei verbi ꝛ hominis in Christo. ¶ Et nota ꝙ licet in primo parente Adam vnio anime rationalis/informatio/ꝛ resultatio totius in instanti temporis facta fuerint/ex eo:quia ab agente supernaturali/fuerunt

De c... toti...

tamen prioritates nature: nam illa que primo sunt: primo uniuntur/ et sic quiditas corporis primo unita fuit quiditati anime/ quam natura nature: et primo natura corporis nature anime/ quam essentia essentie/ et primo essentia corporis essentie anime/ quam esse esse/ et esse corporis esse anime/ quam singularitas singularitati: et in tali esse essentie dicitur natura specifica humana/ et realis: deinde resultat singularitas totius: videlicet hominis ex singularitatibus partium: videlicet corporis et anime/ a qua dictus est hic homo: videlicet Adam.

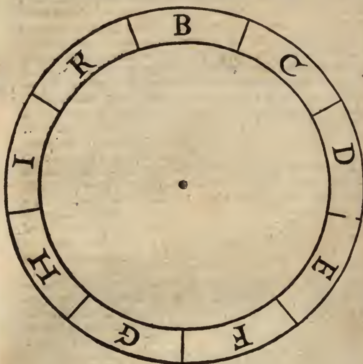
Deus sicut sciuit locum supremum beatitudinis: et locum infimum communem: ita constituit locum medium specialem: qui participat (ut ita loquar) naturam extremorum: et talis locus debet esse pulcher: ex eo quia in eo habitare et esse debebant spiritualia: et quia homo communis est participans naturam omnium spiritualium et corporalium: ideo debuit fieri in loco communi et non speciali: et sic factus fuit extra locum specialem: videlicet extra paradisum terrestrem: propter predictam rationem etiam ut ipse homo maiorem noticiam haberet propter solitudinem societatis et ignobilitatem loci: propterea deus ipsum transtulit de loco communi minori ad locum specialem et maiorem scilicet ad paradisum terrestrem: et postquam in dicto paradiso ipsum posuit: societatem similem voluit ei dare propter multa/ primo propter multiplicationem nature humane: et maiorem delectationem/ et congruitatem/ et eius apprehensionem: et sic abstraxit formam ab eo: ut ipsa congauderet de tali abstractione: et de tali natura: sicut homo congaudet altitudine et primitiuitate sue nature: quia est finis omnium creaturarum: et ex illa forma seu materia (ut proprie loquar) formauit Euam: et inter Adam et Euam fuit ordinatum matrimonium a deo: et sic coniunxit mulierem cum viro in una societate inseparabili: et talis fuit per consensum utriusque: et illud esse debuit propter duo: primo ut esset signum et sacramentum representans/ et significans coniunctionem inuisibilem et spiritualem anime Adee per amorem et charitatem cum deo. Secundo ut omnes homines representarent se quasi unum hominem: dum viderent se omnes ab uno descendisse per viam generationis: nam dixit. Crescite et multiplicamini: et replete terram (ut vult sacra scriptura) et sicut anima est maior/ superior/ et dignior corpore: ita vir muliere: et sicut coniunctio corporis et anime non potest destrui/ nisi per mortem/ sic nec viri/ nec mulieris. ¶ Item creauit deus ipsum rectum/ et iustum/ et vestiuit illum veritate: ut habetur Ecclesiastici. xvij. et talis iusticia secundum Anselmum nil aliud erat/ quam rectitudo mentis ad ipsum deum: que consistebat in hoc quod est amare deum et intelligere: erant enim intellectus et voluntas sic ordinata: nam voluntas Ade erat simpliciter ordinata ad amandum deum: et intellectus ad voluntatem/ ei ostendendo quid eligendum et diligendum esset: et ad finem voluntatis/ inquantum primo intelligebat deum/ et per deum creaturas: sensualitas obediebat rationi: quatuor elementa erant bene proportionata/ ibi non erat actio/ nec passio: et sic omnia quadam rectitudine regulabantur: et oportebat ita esse: ut iustus diceretur: quod probari potest pluribus rationibus: est enim oppositorum eadem disciplina: et cum duo sint status hominis contrarij/ unus

De iusticia originali.

corruptus in quo est/ et alius in quo debebat esse secundum ordinationem dei: nam omnis causa exaltat suum effectum/ inquantum potest: sed deus est causa perfectissima/ cuius effectus est homo: ergo debuit ipsum creare in maiori gradu perfectionis/ qui dari potuit in puro homine: sed hic status in quo est nunc homo positus non est perfectus/ cum sit subiectus vitijs/ et multis miserijs: ergo secundum ordinationem dei non est talis status: quoniam hoc esset contra honorem eius potestatis/ sapientie/ bonitatis etc. et esset contrarius deo: et sic deus fecisset hominem/ vt esset eius inimicus: ergo deus nõ fecit hominem talem: nec dedit animam vt esset subiecta corpori: sed econtrario: nec etiam creauit ipsum hominem ad mortem: sed ad vitam: aliter absque demeritis dedisset ei penam/ quod esset malum contra bonum. ¶ Concludendum est ergo/ quod deus creauit hominem rectum/ et iustum: vt predictum est: et scientia de homine consistit in isto duplici statu: et quãdo sunt duo status contrarij/ oportet quod habeãt contrarias cõditiones: et per consequens ex conditionibus vnius status possumus arguere et concludere cõditiões alterius: vnde postquam iste status in quo est homo nũc/ est malus/ sequitur quod oẽs cõditiões quas habet/ sunt male: et tot cõditiões malas quot habet homo in statu isto/ tã ex parte aie quam corporis: tam intus quam extra/ tot conditiones bonas contrarias istis habuit in primo statu suo tam ex parte anime/ quam corporis/ tam intus quam extra. Unde malum est homini quod sit ignorans: ergo creauit ipsum sapientem: malũ est quod faciat quicquid contra rationem: ergo bonum erat vti ratione: malum est homini ex parte corporis infirmitas/ senectus/ et mors/ malũ est quod corpus dominetur: et anima famuletur: malum est homini famem/ sitim/ calorem/ et frigus contra naturam sui corporis pati: et finaliter malum est homini omnis pena/ et miseria: ergo necesse est quod homo habuerit in primo statu suo bono oẽs conditiones bonas contrarias istis. ¶ Item omnis natura quãto nobilior est creata/ tãto naturaliter magis debet esse ab omni imperfectione et necessitate elõgata: sed natura humana nobilior est omni natura irrationali: ergo magis debet esse elongata ab imperfectione et necessitate/ quam natura irrationalis/ videmus autem contrariũ quia puer quando natus est/ si non administraretur ei/ moreretur: et indiget pluribus quam animalia irrationalia: quorum multa mouentur de loco ad locum immediate/ cum sint nata: et breuiter pluribus periculis/ et necessitatibus/ et imperfectionibus est expositus homo a sui natiuitate/ quam aliquod aliud animal. Cum ergo in nobiliori subiecto ista imperfectio inueniatur: et hoc non possit inesse nature humane a sui institutione: et sit in omni homine/ oportet quod hoc fuerit ratione peccati originalis: cum status hominis nobilior omnibus alijs corporalibus debeat esse. ¶ Item nulla pena imponitur a iusto iudice sine culpa: sed omnes homines tam iniusti/ quam iusti iusticia morali subijciũtur a sui natiuitate multis penis/ tribulationibus/ doloribus/ erumnis: ergo ratione alicuius culpe: et per consequens in statu innocentie contraria predictis ab institutione eius inesse homini debebant/ aliter deus ipsum non creasset in illo gradu perfectionis/ in quo creari potuit: quod est impossibile: et sic omnes questiones que fieri possunt de hoc statu innocentie/ per predicta solui possunt/ et determinari.

De rectitudine primi hominis.

QVARTA·FIGVRA·

Possibilitas/necessitas/et modus incarnationis satis ut opinor lucide explanata sunt secundum communem opinionem in libro de incarnatione ubi: tamen hoc loco illa per artem deducere intendimus.

Antequam deveniamus ad practicam/declarande sunt non nulle figure: et in primis sequendo ordinem/quarta que posita est in dicta arte duplici de causa: prima est/ut tabula generalis explicata in arte magna abstrahi possit ab ea/secunda causa est/ut artista huius artis multas rationes artificialiter ad unam questionem possit adducere. ¶ Quo ad primam est notandum quod in quarta figura fiunt septem revolutiones: quarum prima fit cum b. circuli superioris immobilis/et cum c. circuli mediocris mobilis/et cum d. circuli inferioris etiam mobilis: et ordinantur sic. b c d. et sic in toto circulo sunt novem camere: prima est secundum modum tractandi predicta b c d. secunda c d e. tertia d e f. quarta e f g. quinta f g h. sexta g h i. septima h i k. octava i k b. nona k b c. Et nota quod septem columne que ponuntur in arte brevi causantur ex prima novena prime revolutionis: que est predicta: ut patet ad sensum usque ad h i k. et volvendo circulos modo qui sequitur inferius multiplicantur predicte septem columne usque ad .lxxxiiii. columnas explicatas in arte magna: et fit hoc modo. b c d/b c e/b c f/b c g/b c h/b c i/b c k. Et ulterius non est procedendum/quo ad inferiorem: sed postquam devenerit ad k. circuli inferioris completa est talis revolutio: qua facta/debet numerare novenas: que facte fuerunt ex tali revolutione: et fuerunt in ista prima revolutione septem: ut patet in ea. ¶ In secunda revolutione ponitur d. circuli mediocris sub b. circuli superioris: et e. circuli inferioris sub d. circuli mediocris: et sic formantur novem camere: prima est b d e. secunda c e f. tertia e f g. et sic de aliis: deinde volvatur circulus inferior modo supradicto/usque ad k. dicendo b d e/b d f/b d g. b d h/b d i/b d k/et in hac secunda revolutione sunt sex camere. ¶ Tertia revolutio fit hoc modo: ponatur e. circuli mediocris sub b. circuli superioris: et f. circuli inferioris sub e. circuli mediocris modo qui sequitur. b e f/b e g/b e h/b e i/b e k et in ista tertia revolutione sunt septem novene. ¶ Quarta revolutio fit modo qui sequitur: quod ponatur f. circuli mediocris sub b. circuli superioris: et g. circuli inferioris sub f. circuli mediocris: et tunc volvendo circulum inferiorem usque ad k. formantur quatuor novene: videlicet b f g/b f h/b f i/b f k. ¶ In quinta revolutione sunt tres novene: et formantur ponendo g. circuli mediocris sub b. circuli superioris: et h circuli inferioris sub g. modo qui sequitur. b g h. b g i/b g k. ¶ In sexta revolutione sunt due novene: et formantur modo qui sequitur b h i/b h k. In septima et ultima est tantum una novena in toto circulo: cuius prima camera est/b i k/secunda c k b/etc. ¶ Ex his septem revolutionibus formantur .xxviii. novene: et ex illis formantur ducente quinquaginta et due camere: ut patet cuilibet calculatori multiplicando predictas .xxviii. novenas. ¶ Et est notandum/quod hec quarta figura generalior est/quam sit tabula generalis explicata in arte magna/ex eo: quia plures habet cameras/quam tabula.

Duobus modis practicari potest quarta figura: de primo habetur in hac parte: de secundo vero in septima parte/que est de multiplicatione quarte figure: sed nos — De modo practicandi quartam figuram.

De quarta figura artis et eius practica tertia pars

(vt materiam cōcatbenatam trahamus/et prolixitas euitetur) nō modo de his duobus modis hoc loco tractauimus: sʒ etiā de modo mixtiōis/ et applicationis. ¶ Quo ad primum est notandum/ q̄ omnes questiones scibiles et peregrine determinari et examinari possunt per hanc artem: et ad eandem determinationem / seu cōclusionem plures rationes adduci: sed opus est in primis totaʒ artē bene scire: deinde si preponatur questio aliqua /eam scire per regulam applicationis ad locum/seu loca mittere/ in quo vel in quibus implicita / vel explicita est talis questio: seruando tamen differentiam inter implicitum/ et explicitum /concretum et abstractum/ seu substractum / et secundum iudicium repertum in illis partibus questionem determinare: et fit hoc modo qui sequitur: nam si questio fit de homine /an sit substantia: beatificabilis: vel assumptibilis a verbo diuino: aut de deo vtrum incarnatio dei verbi sit necessaria: tres prime questiones enucleande / et determinande sunt per hanc figuram quartam. ¶ Ultima vero et quarta que est de necessitate incarnationis dei filij ante peccatum primi parentis deducetur per tabulam. ¶ Est vlterius notandum / q̄ si questio sit de deo/mittenda est ad primum subiectum in nona parte et s̄m dispositionem prime aut secunde figure est determinanda: si vero questio sit de angelis: est mittenda ad secundum subiectum/quod est de angelo: et termini questionis sunt deducibiles per principia et regulas: deinde secundum iudicium repertum in his respondendum est ad questionem: verum q̄ artista resolutus in arte immediate absq̄ tali discursu respondere potest: et questionem determinare/ideo per modum forme in hac quarta figura dare volumus practicā de hōie ad p̄dictas tres q̄stiones respondēdo: et in primis ad primā/videlʒ vtrum homo sit substātia: hō est terminus explicitus in arte: et substantia implicitus in bonitate vel maioritate in secunda figura: ponitur tamen eius diffinitio in centum formis: applicentur ergo ad propria loca: et deducantur per principia et regulas: vt predictum est: deinde situentur in quarta figura: isto modo videlicet: q̄ subiectum per e. designatum ponatur in circulo inferiori: predicatum vero in superiori/vel econtrario ad placitum/ex eo: quia ars est generalis: quo facto/voluatur circulus medius: et per significata literarum in eo contentarum multiplicentur rationes modo qui sequitur. e b. id est homo est substantia: deinde inuestigentur media naturalia/seu coniunctionis per significata literarum positarum in circulo medio: quoniam per medium illorum homo est substantia: et subiectum et predicatum coniunguntur in ꝯclusione / de qua habetur scientia: et tale medium sumi potest ad placitum /vel b. aut c d. ꝛc. sed secundum modum tractādi primo accipiatur b. deinde c. et sic successiue de alijs: et formetur camera hoc modo e b b. ¶ Et nota q̄ per hoc differt quarta figura /seu modus practicandi quarte figure a modo eiusdem multiplicationis: quia in quarta figura sumi possunt litere ad placitum: seruando tamen differentiam inter significata earum: vt in proposito: in tabula autem non: sed sumende sunt litere: vt iacent pro suis precise significatis: nam litere que precedunt t. sunt de prima figura: et ille que sequuntur ipsum t. sunt de secunda figura: igit̄ quarta figura practicat̄ aliter: nā significata literarum p̄ ordinē sumunt̄: vt

De modo applicationis ad propria loca artis.

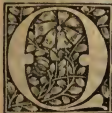
pz de b.circuli supioris qd significat substantiā prout reducit ad bonitatē:qm̄ bonum est esse:& substantia hz esse p se:ergo &c.in circulo medio tn̄ ponit.b.prout ꝓ cise significat bonitatē/& alia significata explicita. ¶ In multiplicatiōe vo q̄rte figure nō pōt sic fieri:qm̄ oportet vt cōditiōes literaꝝ multiplicenf/ & varientur: quib9 intellect9 se cōditionat:ideo ad nostrū ppositū sumat mediū/qd est b.i medio circulo/explicans diffinitionem ꝑdicati hoc modo.oē bonum per se existens/& per se agens est substātia:sed homo est qdda m bonū per se existēs/ & p se agens:ergo homo est substātia:maior patet p diffinitionē substantie : & minor est nota de se. ¶ Item/omne differens substātialiter ab alio est substātia:sed homo est differēs substātialiter a quocūqꝫ alio/ergo ipse est substātia:maior est nota:qm̄ oē totū sapit naturaꝫ suarum partiū:& p Aristotelem.eadem sunt princi pia essendi & distinguendi:& minor manifestatur:qm̄ si homo non distingueretur substantialiter a leone/vel alio ente/sed accidentaliter:tunc indiuidua de genere substantie prout sunt priora indiuiduis de genere accidentis / ex septimo metaphysices/non distinguerentur adinuice. Nec est dicendum ꝙ per actum intellectus distinguerentur:vt aliqui asserunt:quia tunc cessante tali differentia/ homo nō distingueretur a leone:vel ab aliquo alio:sed essent ideꝫ. Et confirmatur.nam quecunqꝫ non sunt distincta/ necessario sunt indistincta: sed predicta cessante operatione intellectus/ vel nullo concurrente accidente sunt omnino indistincta:ergo sunt idem:cum indistinctio dicat vnitatem :quoniam non potest remoueri vnum oppositorum ab aliquibus/nisi propter presentiam alteri9 oppositi. Ulteri9 per regulam de b.probatur sic.omne bonum est affirmandum sed bonum est hominem esse substantiam:ergo ipse est substantia . maior patet: nam illud cum quo intellectus/voluntas/& memoria/ maiorem actum habent: et cui magis adherēt & consentiunt:illud est affirmandum/& oppositum negandum:sed huic veritati/vcꝫ ꝙ homo sit substantia/intellectus / voluntas / & memoria/magis adherent/& consentiunt eius opposito:ergo &c. ¶ Item per primum subiectum probatur sic.omne ens quanto similius est deo/tanto substantialius esse debet:sed homo est similior deo omnibus substantijs corporalibus: ergo ipse est substantia:maior est de se nota:naꝫ aliter quanto dissimilior esset/ tanto substantialior:vt est peccatum:quod est manifeste falsum.minor est nota apud omnes. ¶ Item per quintum & sextum significatum de b.arguitur sic.cuicunqꝫ competit electio boni & mali / illud tale est substantia:sed homini competit electio boni & mali:ergo ipse est substantia.maior est de se nota:& minor manifestatur per virtutes eius/que ex pluribus actibus elicitis a voluntate prout conformes sunt rationi recte acquiruntur/ & vēdicantur:per oppositum de vicijs facta multiplicatione rationum ad predictam conclusionē per significata de b . voluatur medius circulus: & ponatur c .loco b.hoc modo e c b.tunc multiplicentur rationes per significata de c . modo qui sequitur. omnis magnitudo corporalis & sufficientia est substantia : homo est quedam magnitudo corporalis & sufficientia secundum eius capacitatem: ergo ipse est substantia : maior patet per arborem porphirianam: et minor manifestatur per eandem . ¶ Item quicquid includit concordantiam partium essentialium

in se illud est substātia: sed homo est huiusmodi: ergo 7c. maior est de se nota: et minor manifestatur: qm̄ anima et corpus sunt partes substantiales: que concordant in hoc/ quod est ponere hoiem in esse. Et si dicis/ qd illud idem dubium est de partibus: dicitur q nulla pars essentialis constituere potest per se aliquod tertium/ nisi illa sit substātia: et ratio est: qr soli substātie cōpetit causalitas: et licet accidentia habeāt partes essentiales: non tamen per se/ sed per substantiam qm̄ specificantur et indiuiduantur ad specificationem et indiuiduationē substātie. ¶ Ulterius per primā spēm de qd arguit sic. Quicqd est animal rōnale: illō est substātia: homo est animal rationale: ergo est substātia: maior probatur p illā regulam predicamētalem. qcquid dicitur de predicato: dicitur et de subiecto: sed substātia dicit de aiali: vt pt3 per eius diffinitionē: ex scdo posteriorū. animal est substātia/ aīata/ sensibilis: minor etiā manifestat p Porphyriū in suis vniuersalibus: vbi diffinit hoiem sic. homo est animal rōnale. Per scdam spēm de qd arguit sic. qcquid h3 in se principia substātialia/ illud est substātia: sed hō h3 in se pncipia substātialia: ergo 7c. maior pt3 ex primo phycorū: qm̄ ex substātiis nō resultat nisi substātia: minor pt3: qr hō h3 in se corpus et aiam: q substātialia sunt principia: vt probatū est. Per tertiā speciē sic. illud est substātia in alio p qd tale habet naturā/ motum/ et operationem: sed sortes ratiōe hois existentis in ipso h3 naturam humanā/ motū/ et operationem: ergo homo est in alio puta in sorte: vel in platone substātia. maior est nota per predicta: et minor patet de se. Per quartā speciem sic. quicquid habet in alio principia substantialia: illa h3 in se: sed homo habet principia substantialia in suis inferioribus: ergo et in se maior est nota: cum nullum ens vbicunq reperiatur prescindat ab eo quod habet in se formaliter/ minor patet in quolibet. ¶ Per alia significata etia3 de c. multiplicari pñt rationes: quo facto mutetur litera circuli mediocris: et ponat d. loco c. et tunc formentur modo prehabito media per significata de d. deinde de e. f. g. h. i. k. et talis est modus multiplicandi rationes omniu3 materiarū in quarta figura ad eādem conclusionem.

Quo ad secūdam questione3/ vc3 vtrū homo sit beatificabilis: sumendi sunt termini questionis: et mittēdi ad ppria loca: vt de terminis pdicte questiōis dictū est: deinde situētur in quarta figura modo qui sequitur. homo importat p e. et beatitudo per k. nā tanq implicitū reducibilis est ad gloriā designatā p k. et format sic camera e k. idest homo est glorificabilis: et probatur per significata literarum mediј circuli: et qr intellectus et voluntas in quibus liberū arbitriū hominis cōsistit/ sunt media coniunctiōis/ quibus hō beatificari pōt p ordinē in medio circulo inter/ e. et k. poni debent modo qui sequitur e f k. nam intellectus importatur per f. et volūtas per g. s3 qr scdm Augustinū/ nihil volitu3 nisi precognitum: ideo per medium intellectus primo vidēdū est: et formetur sic camera e f k. homo est creatura intellectualis: vt de se patet: ergo ipse est beatificabilis: maior manifestatur/ nam fm Aristotelē in Ethicis/ felicitas cōsistit in actione intellect9. et cōfirmatur: nā vnaqueq potētia suū h3 obiectum adequatum/ quod attingere potest: et in eo gloriari: aliter non poneretur obiectum

adequatū:sȝ verū est obiectum intellectus:ergo pōt ipsuȝ attingere:et per consequēs ab eo glorificari:alr potestas designata per e.ei deficeret:nā si pōt attigere illa ad que pricipaliter nō est creat⁹:ergo et illud ad qđ intelligēduȝ creat⁹ est:sȝ intellectus hūanus intelligit:et intelligere pōt creaturaȝ ad quā pncipaliter intelligēdū creat⁹ nō est:ergo ⁊c. ¶ Item/omne mediū arguit pncipiū ⁊ finē:sȝ itellectus est mediū quo pricipiū veȝ homo pōt peruenire ad finē:ergo homo est btificabilis a suo adequato et quietatiuo obiecto:qđ est verū infinituȝ:alr homo nō quiesceret in fine/sed in medio. ¶ Item per camerā e g k. Quicquid volūtas hominis eligit/id sub rōne boni eligit:sed intellect⁹ hūanus dictat sūmū verū esse summū bonū:ergo volūtas pōt ipm velle:et per ꝯsequēs ab eo beatificari:aliter nō eēt supmū bonū/nisi esset btitudo assequentib⁹ ipm:et qꝛ est tante nobilitatis ꝙ libere/⁊ nō coacte vult amari:ideo opera hois bona q̄ facta sunt cū deliberatitione et libertate sunt nobilissima:et veniūt pmiāda:ex eo qꝛ sunt sua: qꝛ sua potestate facta:et quia hō pōt bn̄/aut male operari/ex eo meretur/aut demeretur. ¶ Item p camerā b c e. Omne bonū quāto mai⁹ est/tanto ab hoie appeti pōt: sed deus est supremū bonū:vt in pma figura deductū est:ergo ab hoie appeti potest:maioꝛ est nota ex primo ethicoꝝ.qm̄ omnia bonū appetunt:et magis bonū magis appetibile/et summū sūme:sed nullus conabiꝛ facere aliquid.ex.ff.ꝯ Methaphysices ad terminū nō futur⁹:ergo postq̄ conaꝛ deū intelligere:pōt ipm intelligere/et amare/ cū vbiq̄ se offerat:et p cōsequēs hō pōt ab ipso deo beatificari:vt ex superioꝛib⁹ satis liquet. Per significata aliaꝝ lraruȝ pfate camere multiplicari possunt rōnes ad eandem cōclusionem etiam per alias cameras voluendo circulum medium.

Quartus liber in quo videndū est de possibilitate ⁊ necessitate incarnationis in statu innocētie:et qꝛ superi⁹ pposite fuerūt tres qōnes:quaꝝ due sunt solute:restat tertiā hoc loco artificialiter soluere:igitur quo ad tertiā questionē/veȝ vtrum hō sit assūptibilis a vbo diuino:assignaꝛ hec camera b c e.et arguiꝛ sic.omne bonū est possibile:sȝ assūptio hominis a vbo diuino est quoddā bonū:ergo ⁊c.maioꝛ est nota d se quoniam bonum est esse:et malum non esse:minoꝛ manifestatur:nam per talem assumptionem mundus est in maioꝛi gradu perfectionis qui dari pōt:quoniā per mediū hominis qui est omnia participaret cum deo in vna persona:que est Christus:sed dices ꝙ licet illud esset bonū/si poneretur in esse:tamen quia repugnat homini et deo tale esse:ergo ⁊c.contra.omnis creatura est in potentia obedientiali respectu dei:et omne bonum potest deus in esse ponere/cum sit omnipotens:⁊ eius bonitas que eadem est cū potestate sit diffusiua de se. Si dicis qđ homini et deo repugnat talis assumptio:ex eo/quia tunc Christus esset duo indiuidua / duo supposita:quod est malum contra bonum/et paruum contra magnum/et contra Athanasium in symbolo dicentē: quod licet Christus sit deus et homo:non tamē duo sed vnus est Christus. ¶ Iteȝ assumptibile et assumēs cōuerti nō possunt:sed deus et homo cōuertunꝛ in Christo: ergo hō nō ē assum

ptilis a verbo diuino. ¶ Item est articulus condemnatus Parisius contra illos/qui similē propositionē tenent:cuius tenor est:quod deus verbū nō assumpsit hominem : sed humanitatē/seu naturam humanam . Contra talem condemnationem cum reuerentia tamen tante vniuersitatis arguitur multipliciter:nam sententia est omniū qui habent pro autoritate: ꝙ deus verbum assumpsit hominem:vt patet discurrēdo per omnes. ¶ Item/illud quod minus videtur inesse et inest:et illud qđ magis:sed ſm tales condemnatores verbum diuinum assumpsit indiuiduum humanum:quia humanam et indiuiduam naturam :ergo assumpsit hominē:tenet ꝯsequētia:nā in essentialiter ordinatis posito posteriori ponitur et prius : sed indiuidum humanum est naturaliter posterius p Porphiriū homine in esse specifico:ergo ꝛc. ¶ Item/si verbum diuinū assumpsisset indiuiduum humanum :tūc in Christo essent due persone:diuina videlicet/ꝛ humana:tꝫ ꝑña:quoniā per beatum Anselmum in libro de incarnatione dei verbi.omnis indiuiduus homo est persona .idem Augu.in libro de cognitione vere vite:ergo homo assumptibilis non fuit in tali statu indiuiduali:et ad argumentum de assumente et assumptibili dicitur ꝙ non conuertuntur:nam assumens fuit deus verbum:et assumptibile homo in esse specifico:a quibus Christus predicationem formalem recipit:tamen deus et homo inter se nō cōuertuntur:cum sint due nature:diuina vidꝫ/et humana:nā per Anselmū in prefato loco/cum profertur homo:natura que cōmunis est omnibus hominibus signatur:cum vero demonstratiue dicimus istum hominē:vel illum / vel proprio nomine Iesum/personā designamus:que proprietatū habet collectionem:quibus homo communis fit singularis:et ab alijs distinguitur.Cuꝫ verbum caro factum est naturam assumpsit : que solo nomine hominis signatur: et sic non potest personaliter designari filius dei sine filio virginis Marie : nec filius virginis Marie sine filio dei.hec ille. Ex quib⁹ clare patet/ ꝙ hic de⁹ sꝫ Christus est hic homo scilicet idem Christus /ex eo/quia eadem est collectio proprietatum dei verbi et hominis:et isto modo conuertuntur in Christo :et nō absolute /et in tali esse absoluto et specifico fuit assumptibilis ꝛ assumptus homo a verbo diuino absqꝫ aliqua repugnātia :nā due nature diuina vꝫ/et humana conuenerunt in vnam personam/que est Christus benedictus:ꝛ per eādem camerani latius ꝓbari potest hoc modo .omne bonum quanto maius est/tanto diffusius esse debet /sed si homo in esse specifico cōmuni et reali est assumptibilis a verbo diuino:et assumptus/ tale bonum est maius cōmunius sine cōparatione/ꝙ si in esse induiduali assumptibilis fuisset:qꝛ tūc deus non esset vnit⁹ omnī creature:sed tantum homini indiuiduato:et nō homini indiuiduato propter ꝑdictas rationes:et sic pura contradicto :ergo homo in esse specifico assumptibilis et assumptus fuit a verbo diuino . Potest etiam probari per alia significata eiusdem camere et aliarum.

De necessitate incarnationis deducte per tabulam generalem.

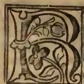

Uo ad quartam questionem /que est de necessitate incarnationis /est determinanda per tabulam : et ad eandem determinationem plures rationes adducende sunt/iurta dispositionem eiusdem tabule/que imprimis videnda est : nam

ipsa est abstracta a quarta figura (vt predictum est) et ipsa posita est in arte:
vt artista valeat plures rationes iuxta materiam subiectam ad vnam conclu-
sionem adducere: et differt a quarta figura/tanq̄ explicitum ab implicito: nam
licet in quarta figura fieri possit talis deductio: vt in ea practicatum est: non ta
men explicite: queadmodum in tabula / in qua litere precedentes T. significant
principia absoluta: vt b. bonitatem c. magnitudinem &c. sequētes vero T. signi
ficāt principia respectiua: vt b. differentiam c. concordātiam: et sic de alijs: ideo
explicite si moueatur questio pertinens ad primam cameram prime columne
determinabilis est per eam: et ad talem determinationem/seu cōclusionem mul
tiplicande sunt xx. rationes scdm. xx. cameras in tali columna contentas: et de
hoc doctor noster exemplificat in questionibus eiusdem tabule: nos predictam
questionem/videlicet vtrum de necessitate congruentie sit incarnatio per tabulā
volumus deducere: ideo accipiendi sunt termini questionis: et mittendi ad pro
pria loca: et quia talis incarnatio est operatio agentis supernaturalis/appli-
candi sunt ad primum subiectum/qd̄ est deus: et deducendi secūdum dispositio
nem prime figure: et quia talis operatio est: et esse debet maior in omni perfectio
ne bonitatis/& magnitudinis ad extra q̄ dari possit: et volūtas diuina q̄ eadē est
cum bonitate/& magnitudine vult talem operationem bonā & magnā: ideo ter
mini questionis/seu ipsa questio mittenda est ad primam cameram quarte tabu
le generalis in arte magna explicatam: et in prima parte tabule artis breuis im
plicitā: vz b c g. et arguit sic. quēcunq; aliqua sunt idē: ad quot se extendit vnū/ad
tot se extēdit et reliquū: sz bonitas/magnitudo/& volūtas diuina sunt idē realr
ergo &c. sz volūtas vult mai⁹ bonū qd̄ dari pt ad extra i creaturis: ergo magnitu
do est ratio deo: vt ipm magnificet: & bonitas/vt bonificet &c. maior est de se nota:
aliter seq̄ret q̄ diuine rōnes nō idētificarēt realiter: si alie aliis deficerēt i operib⁹
extrisecis: qd̄ est ipossibile: minor manifestat: nā volūtas vult id qd̄ maioris boni
tatis/magnitudinis/& pfectiōis ē: sz illud ē icarnatio: ergo necessario op; ipā; esse
b c t b. i deo est differētia magna intensiue in bonitate/magnitudine diffusa: & ē
multiplicata in operationib⁹ extrisecis sub ratiōe bonitatis/magnitudinis: qd̄
minime esset/si incarnatio non esset: sed talis multiplicatio esset in priuatione
posita: nā oē illud p qd̄ perfectiones dei melius cognoscuntur/et discernuntur/
& apparēt/est necessarium: sed hoc est p incarnationē: ergo &c. maior p; : qm̄ aliter
de⁹ nollet a creatura mūdi itelligi: nec intime amari: qd̄ ē ipossibile: & cōtra boni
tatē: & magnitudinē itelligibilitatis dei: & minor manifestat: nā p icarnationem
apparet claritas iterior foris i magna multiplicatiōe bonitatis: alr pl⁹ seq̄ret
mali in opatiōe exteriori/q̄ boni: et plus paruitatis/q̄ magnitudinis/& con
fusionis/q̄ claritatis: qd̄ ē ipossibile. b c t c. omnis bonitas maior est i ɔcordā-
tia/q̄ in ɔrietate: sz creatura est q̄dā bonitas emanās a bonitate icreata: ḡ maior
est/si ē ei vnita actu q̄ potētia: ergo icarnatio ē de facto necessaria: vt due boni
tates & nature ɔcordēt i vnitate psone/maior p; : nā ɔcordātia ponit: & ɔrietas dis
iūgit/& puat: minor ē nota de se. b c t g. si icarnatio ē: oēs pfectiōes dei ad extra fi
nē/& quietē attingūt (vt ita loquar) quod minime facerēt: si icarnatio nō eēt: nam
dato quocunq; alio effectu ab incarnatione/deus posset maiorem facere: et

sic in nullo quiesceret dēpta incarnatione: et sic creatura maior esset in recipiēdo ꝙ deus in dando: et deus videretur tenax / ⁊ auarus / quod esset contra suā bonitatem diffusiuam / ⁊ infinitam: ergo incarnatio est necessaria b g t b. omnis bona voluntas diligit claritatem / et differentiam claram: sed deus est voluntas infinita ⁊ immensa in bonitate / magnitudine ⁊c. ergo diligit ad intra et extra in creaturis maiorem claritatem / que dari possit: ergo incarnatio est necessaria: nā maior claritas que dari potest in rerum natura est ipsa incarnatio: quod manifestatur sic. deus creauit hominem / vt summum bonum intelligeret: ⁊ amaret: et ꝙ per talem coniunctionem deo frueretur: et quia talis coniunctio dei et hominis per amorem ⁊ claritatem erat inuisibilis / debuit declarari / et representari per coniunctionem visibilē: et sic deus ordinauit matrimoniū: vt esset signum representans predictam coniunctionem: ac etiam illam que est inter corpus et animam: et sicut corpus per animam viuificatur / exaltatur / et nobilitatur: sic et mulier per virum: et cum vir et mulier faciant vnam congregationem: deberēt coniungi cum deo per amorem et charitatem: et per consequens tota congregatio virorum ⁊ mulierum: sed non potuit nisi per assumptionem nature humane: ergo incarnatio fuit necessaria: vt per talem vnionē mundus esset in maiori claritate bonitatis: que obiectabilis est a volūtate diuina: aliter sequeretur totum oppositum: ꝙ esset in confusione claritatis: in malicia bonitatis / et in voluntatis otyositate: quoniam deus fuisset tunc defectuosus contra bonitatē: otyosus contra voluntatem: et confusus contra suam summā claritatem et differentiam: quod est impossibile. ¶ Itē / vnaqueqꝫ causa exaltat suum effectum / quātum potest: sed deus est causa causalissima in superlatiuo gradu designata: ergo debuit effectum suum exaltare quantum potuit: vt defectuositas et otyositas / ac etiam confusio euitaretur. ¶ Per alias cameras predicte colūne possunt multiplicari rationes ad eādē cōclusionem modo predicto: ac etiam per oēs cameras aliarū colūnarū rōne cōnexionis et cōformitatis quā hñt inter se: vt b c d. oīs bonitas quāto maior est / tāto durabilior / ⁊ stabilior esse dꝫ / sed si incarnatio est: ipsa est maior bonitas que intensiue / et extensiue dari potest: ergo et durabilior: et per cōsequēs est dabilis in rerum natura: aliter preteribile ⁊ ipmanēs esset nobilius / et melius stabili et permanenti b c e. oīs bonitas quāto maior est / tāto potētior: sꝫ incarnatio in vna psona dei verbi ē maior bonitas ꝗ dari possit: ergo ⁊c. b c f. qcqd est summe ⁊ infinite intelligēs itelligit: et in esse ponit mai⁹ bonū qđ dari pōt: sꝫ de⁹ est summe intelligēs: ergo itelligit: ⁊ in esse ponit mai⁹ bonū qđ dari pōt: sꝫ illud est icarnatio: ergo ⁊c. maior ptic 9ñe patet quo ad primā ⁊ scđam pticulā: nā si itelligit illud supremū bonū: et ipꝫ nō poneret in esse: aut volūtas ei 9dieeret / aut impotens esset: nō primū / qꝛ tunc esset cōtra bonitatem / ꝗ de se diffusiua est: nec scđm / quia nō ex parte hoīs: qm̄ assumptibilis est: nec ex parte assumētis: qꝛ oīpotēs: ⁊ sic p camerā e f g. oē mediū arguit extrema: homo est mediū / per quod corporalia attingunt finem in deo incarnato: ergo talis incarnatio est necessaria / adhuc Adam nō peccasset ꝓpter predictas rationes: et inumerabiles / que fieri possūt per tabulā et alias figuras: que generales sunt ad omnia de per se: aut de per accidens.

bcdt	bcet	bcft	bcgt	bcht	bcit	bc[illegible]t
bctb	bctb	bctb	bctb	bctb	bctb	bc[illegible]
bctc	bctc	bctc	bctc	bctc	bctc	bctc
bctd	bcte	bctf	bctg	bcth	bcti	bctk
bdtb	betb	bftb	bgtb	bhtb	bitb	bktb
bdtc	betc	bftc	bgtc	bhtc	bitc	bktc
bdtd	bete	bftf	bgtg	bhth	biti	bktk
btbc	btbc	btbc	btbc	btbc	btbc	btbc
btbd	btbe	btbf	btbg	btbh	btbi	btbk
btcd	btce	btcf	btcg	btch	btci	btck
cdtb	cetb	cftb	cgtb	chtb	citb	cktb
cdtc	cetc	cftc	cgtc	chtc	citc	cktc
cdtd	cete	cftf	cgtg	chth	citi	cktk
ctbc	ctbc	ctbc	ctbc	ctbc	ctbc	ctbc
ctbd	ctbe	ctbf	ctbg	ctbh	ctbi	ctbk
ctcd	ctce	ctcf	ctcg	ctch	ctci	ctck
dtbc	etbc	ftbc	gtbc	htbc	itbc	ktbc
dtbd	etbe	ftbf	gtbg	htbh	itbi	ktbk
dtcd	etce	ftcf	gtcg	htch	itci	ktck
tbcd	tbce	tbcf	tbcg	tbch	tbci	tbck

Estat nunc deducere predictam incarnationem dei verbi per alias regulas: ⁊ primo sequendo ordinem per regulam de quid: ⁊ ad talem questionem assignamus cameram de c d b. nam si queratur: quid est incarnatio dei verbi? respondetur/ ꝙ est magna duratio/ ⁊ virtuosa interius: ⁊ exterius in vnitate personali/ in qua durant due nature: videlicet diuina ⁊ humana ratione magnitudinis/ durationis/ ⁊ virtutis. ¶ Hanc diffinitionem probo per secundam speciem de quid habet in se. omne ens habens in se quicquid perfectionis est: est magnū/ durabile/ ⁊ virtuosū: incarnatio dei verbi est huiusmodi: ergo ⁊c. maior est de se nota: vt patet per eius oppositum: ⁊ minor mani

bdet	bdft	bdgt	bdbt	bdit	bdkt	beft
bdtb	bdtb	bdtb	bdtb	bdtb	bdtb	betb
bdtd	bdtd	bdtd	bdtd	bdtd	bdtd	bete
bdte	bdtf	bdtg	bdtb	bdti	bdtk	betf
betb	bftb	bgtb	bbtb	bitb	bktb	bftb
betd	bftd	bgtd	bbtd	bitd	bktd	bfte
bete	bftf	bgtg	bbtb	biti	bktk	bftf
btbd	btbd	btbd	btbd	btbd	btbd	btbe
btbe	btbf	btbg	btbb	btbi	btbk	btbf
btde	btdf	btdg	btdb	btdi	btdk	btef
detb	dftb	dgtb	dbtb	ditb	dktb	eftb
detd	dftd	dgtd	dbtd	ditd	dktd	efte
dete	dftf	dgtg	dbtb	diti	dktk	eftf
dtbd	dtbd	dtbd	dtbd	dtbd	dtbd	etbe
dtbe	dtbf	dtbg	dtbb	dtbi	dtbk	etbf
dtde	dtdf	dtdg	dtdb	dtdi	dtdk	etef
etbd	ftbd	gtbd	btbd	itbd	ktbd	ftbe
etbe	ftbf	gtbg	btbb	itbi	ktbk	ftbf
etde	ftdf	gtdg	btdb	itdi	ktdk	ftef
tbde	tbdf	tbdg	tbdb	tbdi	tbdk	tbef

festatur: nam incarnatio dicit naturam diuinam ⁊ humanam in vnitate suppositi vnitas / ⁊ inter se distinctas: et ipse dicũt omnẽ perfectionem: que libet in suo genere: ergo ⁊ in vnitate incarnationis dei verbi: ⁊ hoc patet per tertiam speciem / ⁊ per cameram c d t c. nam incarnatio filij dei est in magna duratione cõcordantie: qua videlicet cõcordantia humana natura vnita est nature diuine in vnitate psone / remanentibus naturis in pluralitate ⁊ per quartam speciem c d t d. hz incarnatio in Christo id per quod magis distat a contrarietate: nam natura humana ratione vnionis remotior est a contrarietate / ꝙ alia natura creata: ⁊ per regulam de quo assignatur hec camera in tabula gñali / vꝫ d c i. est enĩ incarnatio de eterna ptãte: ⁊ veritate sub filiali rõne / ⁊ d tpali ptãte / ⁊ vitate humana i verificabilitate diuina su

begt	bebt	beit	bekt	bfgt	bfbt	bt[illegible]t
betb	betb	betb	betb	bftb	bftb	bf[illegible]b
bete	bete	bete	bete	bftf	bftf	bftf
betg	betb	beti	betk	bftg	bftb	bfti
bgtb	bbtb	bitb	bktb	bgtb	bbtb	bitb
bgte	bbte	bite	bkte	bgtf	bbtf	bitf
bgtg	bbtb	biti	bktk	bgtg	bbtb	biti
btbe	btbe	btbe	btbe	btbf	btbf	btbf
btbg	btbb	btbi	btbk	btbg	btbb	btbi
bteg	bteb	btei	btek	btfg	btfb	btfi
egtb	ebtb	eitb	ektb	fgtb	fbtb	fibt
egte	ebte	eite	ekte	fgtf	fbtf	fitf
egtg	ebtb	eiti	ektk	fgtg	fbtb	fiti
etbe	etbe	etbe	etbe	ftbf	ftbf	ftbf
etbg	etbb	etbi	etbk	ftbg	ftbb	ftbi
eteg	eteb	etei	etek	ftfg	ftfb	ftfi
gtbe	btbe	itbe	ktbe	gtbf	btbf	itbf
gtbg	btbb	itbi	ktbk	gtbg	btbb	itbi
gteg	bteb	itei	ktek	gtfg	btfb	itfi
tbeg	tbeb	tbei	tbek	tbfg	tbfb	tbfi

ſtentata /⁊ deificata:gratia cuius eadem eſt collectio proprietatum dei ver bi /⁊ hominis. Et confirmatur per cameram d e t d. nam id de quo exiſtit incarnatio / oportet eſſe de veritate diuina ſub ratione filiali:⁊ de veritate humana filiabili in filiatione diuina:⁊ non in ſeipſa:aliter ſi eſſet ſub paternali aut ſpirituali proprietate pater eſſet filius:⁊ ſimiliter ſpiritus ſanctus foret filius. ¶ Ex quo ſequeretur contrarietas in incarnatione: quia proportio filiationis hominis/poſſibilitas ⁊ duratio incarnationis priuarentur d e t e. vbicunqꝫ eſt principium principians/eternum in poteſtate ⁊ duratione/⁊ principium principiabile in poteſtate obedientiali et durabili / ibi eſt effectus ſecundum talia principia:ſed in incarnatione ſunt

bfkt	bght	bgit	bgkt	bhit	bhkt	bikt
bftb	bgtb	bgtb	bgtb	bhtb	bhtb	bitb
bftf	bgtg	bgtg	bgtg	bhth	bhth	biti
bftk	bgth	bgti	bgtk	bhti	bhtk	bitk
bktb	bhtb	bitb	bktb	bitb	bktb	bktb
bktf	bhtg	bitg	bktg	bith	bkth	bkti
bktk	bhth	biti	bktk	biti	bktk	bktk
btbf	btbg	btbg	btbg	btbh	btbh	btbi
btbk	btbh	btbi	btbk	btbi	btbk	btbk
btfk	btgh	btgi	btgk	bthi	bthk	btik
fktb	ghtb	gitb	gktb	hitb	hktb	iktb
fktf	ghtg	gitg	gktg	hith	hkth	ikti
fktk	ghth	giti	gktk	hiti	hktk	iktk
ftbf	gtbg	gtbg	gtbg	htbh	htbh	itbi
ftbk	gtbh	gtbi	gtbk	htbi	htbk	itbk
ftfk	gtgh	gtgi	gtgk	hthi	hthk	itik
ktbf	htbg	itbg	ktbg	itbh	ktbh	ktbi
ktbk	htbh	itbi	ktbk	itbi	ktbk	ktbk
ktfk	htgh	itgi	ktgk	ithi	kthk	ktik
tbfk	tbgh	tbgi	tbgk	tbhi	tbhk	tbik

predicta duo principia: ergo ipsa dicit illa duo/ sine quibus non se haberet ad finem/ qui est Christus: nec ipse esset vna persona/ in qua due nature distincte conseruari possent: maior prime consequentie est de se nota: nam si est principians ⁊ principiabile: oportet ꝙ ibi sit principiatum: minor manifestatur: nam si deus debet/ ⁊ potest talem effectum bonum/ ⁊ supremum ad extra ponere in esse: oportet de necessitate/ vt ipsum principiet: quod minime facere potest absq; principiabili/ quod est homo principiabilis in supposito diuino: nam deus verbum de natura humana in esse specifico ⁊ reali se fecit actiue hũc hoīem in se/ ⁊ nõ extra: ⁊ hõ passiue fact⁹ fuit hic de⁹ ĩ supposito diuino: ⁊ hoc mõ incarnatio est de ꝑdictis duab⁹ naturis cõcur

cdet	cdft	cdgt	cdbt	cdit	cdkt	ceft
cdte	cdtc	cdtc	cdtc	cdtc	cdtc	cetc
cdtd	cdtd	cdtd	cdtd	cdtd	cdtd	cete
cdte	cdtf	cdtg	cdtb	cdti	cdtk	cetf
cetc	cftc	cgtc	cbtc	citc	cktc	cftc
cetd	cftd	cgtd	cbtd	citd	cktd	cfte
cete	cftf	cgtg	cbtb	citi	cktk	cftf
ctcd	ctcd	ctcd	ctcd	ctcd	ctcd	ctce
ctce	ctcf	ctcg	ctcb	ctci	ctck	ctcf
ctde	ctdf	ctdg	ctdb	ctdi	ctdk	ctef
detc	dftc	dgtc	dbtc	ditc	dktc	eftc
detd	dftd	dgtd	dbtd	ditd	dktd	efte
dete	dftf	dgtg	dbtb	diti	dktk	eftf
dtcd	dtcd	dtcd	dtcd	dtcd	dtcd	etce
dtce	dtcf	dtcg	dtcb	dtci	dtck	etcf
dtde	dtdf	dtdg	dtdb	dtdi	dtdk	etef
etcd	ftcd	gtcd	btcd	itcd	ktcd	ftce
etce	ftcf	gtcg	btcb	itci	ktck	ftcf
etde	ftdf	gtdg	btdb	itdi	ktdk	ftef
tcde	tcdf	tcdg	tcdb	tcdi	tcdk	tcef

rentibus in vnam personam/ꝛ suppositum seu indiuiduum humanum/et diuinũ. Per alias cameras possunt multiplicari ratiões ad eãdem conclusionẽ. Per regulam de quare queritur/quare est incarnatio? respondetur per e f k. quicquid intellectus diuinus intelligit gloriabile/eius potestas illud in esse ponit/sed intellectus diuinus intelligit incarnationem dei verbi esse gloriabilem: ergo eam ponit: vt glorietur in suo fine quare est: maior tꝫ propter identitatem/quã inter se habent. minorem probaui in quarta figura: videlicet ꝙ homo sit beatificabilis/ꝛ assumptibilis a verbo diuino: ꝛ hoc est necessarium: vt deus per suam potestatem tantum possit/quantum sapientia potest' obiectare. Et confirmatur per cameram. e f t c. incarnatio ideo est: vt sapientia diuina possit intelligere sublimiorem/ꝛ no-

cegt	cebt	ceit	cekt	cfgt	cfbt	cfit
cetc	cetc	cetc	cetc	cftc	cftc	cftc
cete	cete	cete	cete	cftf	cftf	cftf
cetg	cetb	ceti	cetk	cftg	cftb	cfti
cgtc	cbtc	citc	cktc	cgtc	cbtc	citc
cgte	cbte	cite	ckte	cgtf	cbtf	citf
cgtg	cbtb	citi	cktk	cgtg	cbtb	citi
ctce	ctce	ctce	ctce	ctcf	ctcf	ctcf
ctcg	ctcb	ctci	ctck	ctcg	ctcb	ctci
cteg	cteb	ctei	ctek	ctfg	ctfb	ctfi
egtc	ebtc	eitc	cktc	fgte	fbtc	fitc
egte	ebte	eite	ekte	fgtf	fbtf	fitf
egtg	ebtb	eiti	ektk	fgtg	fbtb	fiti
etce	etce	etce	etce	ftcf	ftcf	ftcf
etcg	etcb	etci	etck	ftcg	ftcb	ftci
eteg	eteb	etei	etek	ftfg	ftfb	ftfi
gtce	btce	itce	ktce	gtcf	btcf	itcf
gtcg	btcb	itci	ktck	gtcg	btcb	itci
gteg	bteb	itei	ktek	gtfg	btfb	itfi
tceg	tceb	tcei	tcek	tcfg	tcfb	tcfi

biliorem possibilitatem/ꝛ principiabilitatem/que dari potest in creaturis ad extra: vt operatio intrinseca possit potestas diuina ꝛ sapientia manifestari in opere exteriori sine qua incarnatione potestas diuina ꝛ sapientia essent defectuose. ¶ Item ratio quare est incarnatio / est per cameram e f t f. vt sapientia dei possit intelligere medium inter deum absolute ꝛ creaturam existente ipso medio homo deus: quoniam inquantum homo est: mediat inter deum et alios homines: et inquantum est deus filius homo/est medium inter deum hominem/ꝛ deum patrem / ꝛ deum spiritum sanctum: ꝛ inter alios homines: ideo gratia huius est incarnatio dei verbi: vt non sit priuatio medij: quoniam hoc esset malum contra bonum: ꝛ paruum cõtra magnum. ¶ Preterea ad idem per camerã e f t k.

cfkt	cgbt	cgit	cgkt	cbit	cbkt	cikt
cftc	cgtc	cgtc	cgtc	cbtc	cbtc	citc
cftf	cgtg	cgtg	cgtg	cbtb	cbtb	citi
cftk	cgtb	cgti	cgtk	cbti	cbtk	citk
cktc	cbtc	citc	cktc	citc	cktc	cktc
cktf	cbtg	citg	cktg	citb	cktb	ckti
cktk	cbtb	citi	cktk	citi	cktk	cktk
ctcf	ctcg	ctcg	ctcg	ctcb	ctcb	ctci
ctck	ctcb	ctci	ctck	ctci	ctck	ctck
ctfk	ctgb	ctgi	ctgk	ctbi	ctbk	ctik
fktc	gbtc	gitc	gktc	bitc	bktc	iktc
fktf	gbtg	gitg	gktg	bitb	bktb	ikti
fktk	gbtb	giti	gktk	biti	bktk	iktk
ftcf	gtcg	gtcg	gtcg	btcb	btcb	itci
ftck	gtcb	gtci	gtck	btci	btck	itck
ftfk	gtgb	gtgi	gtgk	btbi	btbk	itik
ktcf	btcg	itcg	ktcg	itcb	ktcb	ktci
ktck	btcb	itci	ktck	itci	ktck	ktck
ktfk	btgb	itgi	ktgk	itbi	ktbk	ktik
tcfk	tcgb	tcgi	tcgk	tcbi	tcbk	tcik

incarnatio ideo eſt: vt poteſtas dei poſſit magis remouere creaturaʒ a minoritate ⁊ ignorabilitate: ⁊ talis remotio fit in deificando creaturã/ que deificabilis eſt in ſuppoſito diuino: ⁊ hoc intelligit intellectus diuinus: ⁊ poteſtas illud in eſſe ponit: ex eo/ q remotiſſimuʒ eſt ab omni minoritate: ⁊ ſic p alias cameras. Suo modo per regulam de quantitate queritur/ quanta eſt dei incarnatio? et reſpondetur per cameram f g b. ꝙ ipſa eſt quanta diſcrete ad ſimilitudinẽ triũ perſonarum in diuinis: ⁊ talis numerꝰ ternarius conſiſtit in deitate/ anima rationali: ⁊ corpore humano: ⁊ ſicut eſt numerus ternarius/ ſic eſt vnitas ſuppoſiti: in quo conueniunt: nam ſicut in ſapientia diuina in qua eſt intellectiuum/ intelligibile/ ⁊ intelligere/ ⁊ in voluntate volitiuum/ le/ ⁊ velle: ⁊ in bonitate bonificatiuum/ bile/ are/ ⁊ finaliter in eſſentia diuina/ in qua relucent tres perſone/ videlicet pater

deft	degt	debt	deit	dekt	dfgt	dfbt
detd	detd	detd	detd	detd	dftd	dftd
dete	dete	dete	dete	dete	dftf	dftf
detf	detg	detb	deti	detk	dftg	dftb
dftd	dgtd	dbtd	ditd	dktd	dgtd	dbtd
dfte	dgte	dbte	dite	dkte	dgtf	dbtf
dftf	dgtg	dbtb	diti	dktk	dgtg	dbtb
dtde	dtde	dtde	dtde	dtde	dtdf	dtdf
dtdf	dtdg	dtdb	dtdi	dtdk	dtdg	dtdb
dtef	dteg	dteb	dtei	dtek	dtfg	dtfb
eftd	egtd	ebtd	eitd	ektd	fgtd	fbtd
efte	egte	ebte	eite	ekte	fgtf	fbtf
eftf	egtg	ebtb	eiti	ektk	fgtg	fbtb
etde	etde	etde	etde	etde	ftdf	ftdf
etdf	etdg	etdb	etdi	etdk	ftdg	ftdb
etef	eteg	eteb	etei	etek	ftfg	ftfb
ftde	gtde	btde	itde	ktde	gtdf	btdf
ftdf	gtdg	btdb	itdi	ktdk	gtdg	btdb
ftef	gteg	bteb	itei	ktek	gtfg	btfb
tdef	tdeg	tdeb	tdei	tdek	tdfg	tdfb

filius/ et spiritus sctūs: sic suo modo in vnitate Christi sunt tres nature distincte cum vnitate persone: et confirmatur per camerā fgt f. ¶ Illa quātitas est necessaria/ qua mediante incarnatio est obiectabilis ⁊ amabilis a deo: sed predicta est huiusmodi: ergo ⁊c. maior est nota: quoniā detur oppositum: sine enim tali quantitate icarnatio esset lobiectabilis/ et inamabilis: cum non esset: cuius oppositum probatum est. Item per cameram/ f gtg. omne illud gratia cuius incarnatio dei verbi est continue quanta est necessarium/ et per consequens intelligibile et amabile a deo: sed hoc est natura humana: in qua sunt due nature copulate: videlicet anima et corpus ergo ⁊ incarnatio dei verbi quoad naturam humanam est continue quāta: et non quo ad diuinam: ex eo est/ quia interminabilis: et immensa/ et quia tota est obiectabilis: sua incarnabilitas est in omni loco: et extra locum incarnata absq3 quantitate: et remanet incarnata in quantitate in

dfit	dfkt	dgbt	dgit	dgkt	dbit	dbkt
dftd	dftd	dgtd	dgtd	dgtd	dbtd	dbtd
dftf	dftf	dgtg	dgtg	dgtg	dbtb	dbtb
dfti	dftk	dgtb	dgti	dgtk	dbti	dbtk
ditd	dktd	dbtd	ditd	dktd	ditd	dktd
ditf	dktf	dbtg	ditg	dktg	ditb	dktb
diti	dktk	dbtb	diti	dktk	diti	dktk
dtdf	dtdf	dtdg	dtdg	dtdg	dtdb	dtdb
dtdi	dtdk	dtdb	dtdi	dtdk	dtdi	dtdk
dtfi	dtfk	dtgb	dtgi	dtgk	dtbi	dtbk
fitd	fktd	gbtd	gitd	gktd	bitd	bktd
fitf	fktf	gbtg	gitg	gktg	bitb	bktb
fiti	fktk	gbtb	giti	gktk	biti	bktk
ftdf	ftdf	gtdg	gtdg	gtdg	btdb	btdb
ftdi	ftdk	gtdb	gtdi	gtdk	btdi	btdk
ftfi	ftfk	gtgb	gtgi	gtgk	btbi	btbk
itdf	ktdf	btdg	itdg	ktdg	itdb	ktdb
itdi	ktdk	btdb	itdi	ktdk	itdi	ktdk
itfi	ktfk	btgb	itgi	ktgk	itbi	ktbk
tdfi	tdfk	tdgb	tdgi	tdgk	tdbi	tdbk

loco terminato ꝛ cõprehenso sub fine: et gratia humane obiectabilitatis: et ita oportet esse per camerã f g t b. aliter incarnatio dei nõ esset obiectabilis ratione differẽtie/que in ea duas declarat esse naturas/diuinã scꝫ/ꝛ humanã: ſm quidẽ naturã diuinã declarat in incarnatione dei nõ esse q̃titatẽ ꝓprij gñis/ꝛ accidẽtalẽ/cuius priuatio quãtitatis significat/et declarat naturã humanã esse incarnatã in oĩ loco sine quãtitate/ꝛ remanere incarnatã ĩ quãtitate ſm q̈ differẽtia declarat/ꝛ hũanitatis obiectibilitatẽ significat: ꝛ sic de alijs: p regulã de q̃litate q̃rit̃ qualis est incarnatio in deo? respõdet̃ p camerã g b t. Incarnatio dei ea est/q̃ significata existit sub ratione magnitudinis/volũtatis/ꝛ veritatis dei: nã deus quo ad suas rationes formales dicitur qualis: absq̃ tñ qualitate proprij generis: cũ talis nõ reperiatur in deo: ꝛ verificãtur de christo plures qualitates quo ad diuinitatẽ: ꝛ lꝫ ad interrogationẽ factã de qualitate quo ad diuinitatẽ

dikt	eigt	efbt	efit	eikt	egbt	egit
ditd	efte	efte	efte	efte	egte	egte
diti	eftf	eftf	eftf	eftf	egtg	egtg
ditk	eftg	eftb	efti	eftk	egtb	egti
dktd	egte	ebte	eite	ekte	ebte	eite
dkti	egtf	ebtf	eitf	ektf	ebtg	eitg
dktk	egtg	ebtb	eiti	ektk	ebtb	eiti
dtdi	etef	etef	etef	etef	eteg	eteg
dtdk	eteg	eteb	etei	etek	eteb	etei
dtik	etfg	etfb	etfi	etfk	etgb	etgi
iktd	fgte	fbte	fite	fkte	gbte	gite
ikti	fgtf	fbtf	fitf	fktf	gbtg	gitg
iktk	fgtg	fbtb	fiti	fktk	gbtb	giti
itdi	ftef	ftef	ftef	ftef	gteg	gteg
itdk	fteg	fteb	ftei	ftek	gteb	gtei
itik	ftfg	ftfb	ftfi	ftfk	gtgb	gtgi
ktdi	gtef	btef	itef	ktef	bteg	iteg
ktdk	gteg	bteb	itei	ktek	bteb	itei
ktik	gtfg	btfb	itfi	ktfk	btgb	itgi
tdik	tefg	tefb	tefi	tefk	tegb	tegi

de christo plura verificētur: nō tñ qualificatiue/sꝫ substātialr̄: nā si querat: qualis est christus quo ad diuinitatē: recte respōdetur ꝙ bonus/magnus/ volēs/ꝛ virtuosus: si vō quo ad humanitatē/ dupliciter/ substātialiter/ꝛ accidētaliter/ substātialiter quo ad perfectiones substātiales: nā est bonus bonitate entitatiua: ꝛ sic de aliis/ moraliter tñ ꝛ accidētaliter est bon⁹ per bonitatē moralem ꝛc. ꝛ ista vere predicātur de christo: vt tenet ecclesia: aliter si illa nūc nō verificarētur de eo: sed in tēpore futuro/tales qualitates essent vitiose cōtra virtutē: ꝛ parue cōtra magnitudinē: ꝛ odibiles cōtra charitatē: necessario ergo verificantur de incarnatione dei. Et cōfirmatur per camerā g b t g. nā si dñs noster Jesus christus nō sit talis/qualē ecclesia romana predicat: videlꝫ natus in Bethleē: ꝛ crucifixus in Hierusalē: finis suarū operationū/ꝛ quietatio cōsequentiū esset nulla: sed hoc est impossibile: qm̄ tūc esset priuatio finis toti⁹ vniuersi: qꝛ si vēturus

egkt	ebit	ebkt	eikt	fgbt	fgit	fgkt
egte	ebte	ebte	eite	fgtf	fgtf	fgtf
egtg	ebtb	ebtb	eiti	fgtg	fgtg	fgtg
egtk	ebti	ebtk	eitk	fgtb	fgti	fgtk
ekte	eite	ekte	ekte	fbtf	fitf	fktf
ektg	eitb	ektb	ekti	fbtg	fitg	fktg
ektk	eiti	ektk	ektk	fbtb	fiti	fktk
eteg	eteb	eteb	etei	ftfg	ftfg	ftfg
etek	etei	etek	etek	ftfb	ftfi	ftfk
etgk	etbi	etbk	etik	ftgb	ftgi	ftgk
gkte	bite	bkte	ikte	gbtf	gitf	gktf
gktg	bitb	bktb	ikti	gbtg	gitg	gktg
gktk	biti	bktk	iktk	gbtb	giti	gktk
gteg	bteb	bteb	itei	gtfg	gtfg	gtfg
gtek	btei	btek	itek	gtfb	gtfi	gtfk
gtgk	btbi	btbk	itik	gtgb	gtgi	gtgk
kteg	iteb	kteb	ktei	btfg	itfg	ktfg
ktek	itei	ktek	ktek	btfb	itfi	ktfk
ktgk	itbi	ktbk	ktik	btgb	itgi	ktgk
tegk	tebi	tebk	teik	tfgb	tfgb	tfgk

esset:in eũ hoĩes nõ crederẽt:qm̃ eoꝝ opinio esset/ ꝙ falsa esset illa incarnatio: sicut illa q̃ preterita esset:quã hoĩes credebãt esse verã:ꝛ sic de⁹ nõ haberet populũ:qḋ esset cõtra magnitudinẽ bonitatis/sapiẽtie/volũtatis/virtutis/ ꝛ veritatis:vt patet ꝑ camerã g b t g.nã si incarnatio dei verbi talis est/qualem ecclesia romana predicat:sequitur maior extẽsitas charitatis ꝛ virtutis:si autẽ nõ est/ sequiť minor:ꝛ priuatio maioritatis/charitatis/ ꝛ virtutis/q̃ dari posset:qḋ est impossibile. Ulterius per camerã g b t c.si incarnatio est talis/ qualis predicata est: tũc est maior cõcordãtia/que dari põt inter virtutẽ ꝛ charitatẽ in humanitate:que deitatẽ honorat/quãtũ põt:ꝛ deitas humanitatẽ existere facit honoratã:inquãtũ efficit/vt credatur/ꝛ honoreť per suũ populũ: ꝛ lea virtutẽ posuit sacramẽtoꝝ:ꝛ charitatẽ martyrij:at si ista nõ esset:oppositũ sequereť/qḋ est impossibile ꝛc̃. Per regulã de quãdo/queritur vtrũ sit tẽpus in filij dei incar-

fhit	fhkt	fikt	ghit	ghkt	gikt	hikt
fhtf	fhtf	fitf	ghtg	ghtg	gitg	hith
fhth	fhth	fiti	ghth	ghth	giti	hiti
fhti	fhtk	fitk	ghti	ghtk	gitk	hitk
fitf	fktf	fktf	gitg	gktg	gktg	hkth
fith	fkth	fkti	gith	gkth	gkti	hkti
fiti	fktk	fktk	giti	gktk	gktk	hktk
ftfh	ftfh	ftfi	gtgh	gtgh	gtgi	hth.
ftfi	ftfk	ftfk	gtgi	gtgk	gtgk	hthk
fthi	fthk	ftik	gthi	gthk	gtik	htik
hitf	hktf	iktf	hitg	hktg	iktg	ikth
hith	hkth	ikti	hith	hkth	ikti	ikti
hiti	hktk	iktk	hiti	hktk	iktk	iktk
htfh	htfh	itfi	htgh	htgh	itgi	ithi
htfi	htfk	itfk	htgi	htgk	itgk	ithk
hthi	hthk	itik	hthi	hthk	itik	itik
itfh	ktfh	ktfi	itgh	ktgh	ktgi	kt.hi
itfi	ktfk	ktfk	itgi	ktgk	ktgk	kthk
ithi	kthk	ktik	ithi	kthk	k.tik	ktik
tfhi	tfhk	tfik	tghi	tghk	tgik	thik

natione:⁊ reſpõdetur per camerã h i d. ſic. nã virtus que origo eſt predictarum naturarũ vnionis:⁊ veritas adequatio eiꝰ ad intellectũ nõ obiectarẽtur de preſenti in ipſa incarnatione dei verbi/ſed eſſet incarnãdus: tũc totũ illud qđ nũc colimus/⁊ obſeruamus de incarnatione eſſet in falſitate:⁊ veritas non poneret in vero duratione virtutis in ſimili credulitate illius/que futura eſt/quãdo deus eſſet incarnatus:ſed hoc eſt impoſſibile:ergo ⁊c̃. Per camerã h i t h. in incarnatione deꝰ verbum nõ ponit tẽpus per ſe:ſed ponit̃ in tẽpore: inquãtum ſe hominẽ facit:quippe ſi nõ poneret̃ in tẽpore: nõ poſſet hominẽ ſe facere:tũc ſic. Quicquid eſt in maiori virtute/⁊ veritate alterari nõ põt a minori:ſed in incarnatione dei verbi eſt tẽpus ſm minorẽ virtutẽ/⁊ eternitas in gradu ſupmo virtutis ⁊ veritatis:ergo ⁊c̃. Et per camerã h i t i. tẽpus ineſt incarnatiõi ſub rõne nature humane:et nõ ſub ratione nature diuine:tũc ſic. Ubicũq; eſt affirmatio

vnius/ꝛ negatio alterius:ibi est equalitas in virtute ꝛ veritate:sed in incarnatione est huiusmodi:ergo ꝛc.maior est de se nota/ et minorem probo: verificat enim veritas virtutem in humanitate incarnando sine tempore sub ratione deitatis/ et cum tempore sub ratione humanitatis.¶ Item per cameram b i t d. Incarnatio est in tempore preterito/vt sit virtus ꝛ veritas de illo qđ tenemus de incarnatione:nam si esset in tempore futuro/id quod habemus de incarnatione esset contra virtutem et veritatem temporis contradicentis virtuti et veritati sub forma incarnationis:ꝛ sic de aliis. Per regulam de vbi queritur/vbi est incarnatio dei:et respondetur per cameram i k e. est incarnatio in deitate sub filiali ratione:et in humanitate sub filiabili in supposito diuino: et in persone vnitate in christo/ tanꝙ in consistentia finali: et cum tota persona diuina sit incarnata:sit summe simplex:et non habeat partem extra partem:sed est ens inmensum:ꝛ per consequēs vbiqꝫ est homo:ꝛ in omni tēpore/ vt superius probatū est.¶ Et licet articulus Parisiensis sit contra magistrum sententiarum condēnatus:tamen rationibus ꝛ auctoritatibus sanctorum probari potest ipsum fuisse male condēnatum. Damascenus in.iiij. suarum sententiarum tenet ꝙ deus in triduo fuit homo/ cuius dicti rationes assignat: ꝛ Augustinus. qđ semel assumpsit/nunꝙ dimisit:sed humanitatem assumpsit in esse vnito:ergo nunꝙ eam dimisit:ꝛ cum hoc vere mortuus fuit.Et si dicis/ꝙ anima descendit ad inferos:ꝛ corpus remāsit in sepulchro/dico ꝙ articulus habet ꝙ Christꝰ descendit:vt patet in symbolo. Dices vlterius ꝙ diuinitas nunꝙ dimisit corpus in sepulchro/ꝛ animā in inferno:hoc nihil est dicere:cum anima seorsum capta: nec corpus sit humanitas per eūdem Augustinū in de ciuitate dei:sed ꝑm predictum Damascenum in.iij.suarum sentētiarum dicit ꝙ propter clemētiā deus verbum nostram naturā assumpsit:ꝛ omnia naturalia:natura ꝛ veritate factus est homo:et naturalium inexperientia factus est personalis:ꝛ cum talis natura/vt talis prescindat ab omni determinata localitate et tempore:ꝛ deus excludat a se omnem localitatem ꝛ tempus proprij generis/sequit̄ ergo ꝙ in incarnatione dei nō habuerūt locū:sed si tēpus permanentiā haberet/ sicut fluit:plura dicerem super huiusmodi materia: sed quia breuitati studemus:hec sufficiant.¶ Item per cameram i k t i.incarnatio est equalitas proportionalis veritatis/et glorie diuine et humane:ideoqꝫ veritas dei verificat/vt gloria delectationē habeat/ꝙ deitas et humanitas habeāt talem equalitatem proportionalē sub ipsarum rationibus proprijs in incarnatione/intantū ꝙ deus filius equaliter sit homo:et homo sit deus.Ex quo sequitur/qđ deus homo sit vbiqꝫ:ꝛ in omni tempore:ꝛ homo deus in locó specifico/et terminato i k t k.incarnatio extat de deitate et humanitate:itaqꝫ veritas ponit in vero:ꝛ gloria delectationem affert: ꝙ incarnatio sit vbiqꝫ ratione deitatis: et sit in loco specifico ratione humanitatis:vnde sequitur vtriusqꝫ nature quietudo:quoniā sub ratione minoritatis est incarnatio de humanitate et loco cōprehensa:sub ratione vo maioritatis est de deitate:que cōprehendit/ꝛ mēsurat vniuersa loca/que sunt cum veritate ꝛ delectatione ipsius incarnationis i k t e.eo ꝙ incarnatio est principiata/cōuenit illi corporalis locꝰ specificus:ita ꝙ si est in vno loco: non sit in alio: sed eo quia principiata est de veritate et gloria/ que omnia

loca cõprehendũt:incarnatio ipsa est in oĩbus locis:ita in veritate ⁊ gloria diui/na:⁊ multo adhuc melius sine aliqua cõparatione:sicut medicina est in medico/⁊ in homine iusto iusticia ⁊c. Per regulã de quomodo queritur/ quomodo naturam humanã deus assumpsit? Solutio k c f.in natura diuina gloria/magnitudo/et sapientia sunt vnum et idem numero:sed in natura humana quã deus filius assumpsit differentes existunt:ita ꝙ gloria non est magnitudo: nec ecõtrario:aut sapiẽtia gloria:vel magnitudo ⁊ ecõtrario:est igitur modus incarnationis vnire gloriã/ magnitudinẽ/ ⁊ sapiẽtiã in humana natura in vnitate:id est verbi ⁊ interiori sustẽtata cũ delectatione/magnificatione/⁊ obiectione in vnitate persone/⁊ dualitate naturarũ k c t k.gloria ⁊ magnitudo dei effecerũt/vt gloria ⁊ magnitudo nature hũane essent remote/⁊ elõgate a minoritate:vt nõ accederent ad non esse. Itaqꝫ in tali remotione facta fuit incarnatio/inquãtum natura humana assumpta fuit et sustentata in gloria ⁊ magnitudine dei:que longe distant a nõ esse remanẽtibus natura humana in minoritate/⁊ diuina in maioritate:ex quo effectum est/ꝙ deus sit homo:⁊ homo sit deus per camerã k c t e. nulla gloria magna dari potest absqꝫ concordãtia: in incarnatione verbi dei est gloria magna:qua maior dari non potest intensiue et extensiue:ergo est cum concordantia duarum naturarum in vna persona:maior est nota:quoniam concordantia ponit:⁊ contrarietas priuat/et dissoluit:et minor manifestatur: quia est vltimus finis/in quo omnia gloriantur k c t f. Omne medium arguit extrema in esse vnito:incarnatio est medium coniũctionis duarum naturarum:videlꝫ diuine et humane:ergo requiritur ꝙ vniantur/vt tale medium sit subiectũ influẽtie/⁊ refluentie principij/⁊ finis:nam ratione illius modi influentie ⁊ refluentie facta fuit obuiatio duarum naturarũ: vnde incarnatio secuta est k f t k. Omne illud qđ diuina sapientia primo ⁊ per se obiectat ad extra:est gloria remotissima a minoritate:sed incarnatio dei verbi actiua et hominis passiua fuit illius modi:ego ex tali modo obiectionis modus incarnationis secutus est:maior est nota:vt patet de natura creata:que intendit id quod melius et remotius est a minoritate/sic est de deo:aliter creatura esset melius ordinata in sua operatione/ꝙ̃ deus:qđ est impossibile:minor manifestatur/quoniã nullus alius modus dari potest in rerum natura gloriosior/et remotior a minoritate:vt patet cuilibet bene intuenti. Per regulam de cum quo/queritur deus cum quo assumpsit naturam humanam? Solutio per cameram k b b. Deus filius naturam humanam assumpsit cum sua gloria/virtute et bonitate/que fuerunt in incarnatione rationes actiue sub ratione deitatis:et passiue sub ratione humanitatis k b t k. Deus verbum naturam humanam assumpsit cum virtute glorie existente in humanitate cum minoritate:⁊ in deo cum maioritate k b t b.cum maiori gloria et virtute debuit deus maiorem operationem que dari potest inter deum et creaturam producere:sed ipsa est incarnatio:ergo ipsam debuit cum maiori gloria et virtute producere:⁊ sic est maioritas dei imago/cum qua cernitur maior operatio glorie et virtutis/que inter deum ⁊ creaturam esse possit. Et per cameram k b t b filius dei naturam humanam assumpsit cum differentia/⁊ claritate glorie ⁊ virtutis: quoniã vna extitit gloria:⁊ virtus deitatis/et altera humanitatis:et cum

differentia clarificauit deus verbum suam naturã in incarnatione/ tanq̃ in extrema consistentia/ et in persone vnitate/ tanq̃ in consistentia finali. et hec de tertia causa breuitatis.

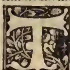

Quintus liber in tres partes diuidit. Prima est de lapsu primi parẽtis ¶ Secunda de vtroq̃ testamento/ veteri videlꝫ et nouo. ¶ Tertia erit de diuisione seculi. Ideo primo videndũ est de lapsu primi parẽtis: de quo tactum est iam in superioribus: vbi diximus/ q̃ deus creauit hominem iustũ/ et ad beatitudinem ipsum ordinauit: tunc ad maiorẽ eius euidentiam arguitur sic. Omnis natura rationalis in rectitudine a deo instituta/ et ad beatitudinẽ ordinata/ si ſm ordinem a deo sibi inditum operetur/ meretur talem beatitudinem: si mutat autem illum ordinem/ peccat/ et meretur penam: quia non stat in obedientia dei/ ex eo: quia nõ tendit ad finem/ ad quem facta erat: et cum natura humana creata fuisset ad intelligendum/ et amandum deum/ peccauit in primo parente: et infecta et deuiata fuit a rectitudine in prefato primo parente Adam: qui maluit assentire dictis mulieris: scilꝫ Eue instigante diabolo in serpentis forma: q̃ dictum seruare preceptum dei: et sic diabolus fraudulenter in serpente callido tentare incepit genus humanum a parte debiliori/ que erat mulier: vt habetur Gene. iij. et in eodẽ Tentauit eam de ligno vetito/ et non de illo ad quod naturaliter erat inclinata mulier: sed de illo magis sibi placabili/ et de dignitate/ honore/ et sciẽtia/ que omnia sunt multum inclinantia mulierem. q̃ de facto peccauerunt primi parentes/ pluribus rationibus probari potest: et primo sic. Omnes homines cum difficultate et labore operãtur virtuose. vnde Aristote. Virtutes versantur circa difficile: et cum facilitate/ et leuitate operantur vitia: hoc autem non potest inesse hominibus a natura instituta: quia male et ad malum esset instituta: cuius cõtrarium superius probatum est: ergo cum operentur facile mala: eorum conditio est mutata in contrarium: non a deo: quia ista mutatio est mala/ et contraria predicte ordinationi dei: nec ab aliquo qui posset hominem mutare contra voluntatem suam: quia tunc non haberet culpam: nec per consequens penam: ideo ista mutatio est ab homine/ qui habuit naturam operandi bonum cum libertate/ et seruandi rectitudinem/ quam non seruauit: et cum ista mutatio inueniatur in omnibus hominibus/ oportet q̃ inceperit a primis parẽtibus/ a quibus omnes homines processerunt: sequitur ergo q̃ primi parentes peccauerunt: et per consequens tota posterioritas/ que in lumbis Ade erat potentialiter et habitudina'iter: pro qua etiam iusticiam originalem acceperat: prolongauit enim terminum merendi/ et liberandi genus humanum: ex eo/ quia statim peccauit/ tarde liberari debuit: nam si restituisset aliquibus tentationibus cum virtutibus quibus resistere valebat: citius redemptum fuisset genus humanum: sed quia non fecit/ non meruit ita cito liberari: sed dimisit hominem tanq̃ pedagogum vagantem huc et illuc (vt inquit Damascenus in tertio suarum sententiarum) pluribus miserijs et calamitatibus subiectum: propterea mulier pregnans

De lapsu primi parẽtis.

propter infirmitatẽ/tediũ/onus/et timorẽ patitur: et in cadẽdo multipliciter producit abortiuum: et nõ venit in lucẽ vere natiuitatis: et si introducta est anima rationalis in dictum abortiuũ consistens in peccato originali: cum deo participare non potest: et sic dãnatur: licet nõ puniatur penis exterioribus: etiam si puer veniat ad lumẽ natiuitatis sue/anteq̃ vtatur libertate propter peccatum originale subiacere morti ipsum oportet in illo interuallo: et sic potest deficere: ideo per talem etiam modũ est prolongatus terminus merendi in homine.

De prima diuisione toti⁹ sacre scripture.

Ota sacra scriptura/ſm Nicolaũ de lyra in principio Byblie in duas partes diuidit: videlz in vetus testamentum/et nouum. Et licet tota scriptura sacra sit de deo/ tanq̃ de subiecto: prima tñ pars principaliter est de deo/tanq̃ creatore et gubernatore. Secũda vo de deo tãq̃ redẽptore et glorificatore. ¶ Prima pars subdiuidit in quattuor partes: videlz in libros legales/ historiales/sapiẽtiales/et ꝓphetiales. Et qꝛ vetus testamẽtum et nouũ se habẽt sicut rota in medio rote: vt habeṫ Ezechie.j.c. Ideo nouũ testamentũ cõsimiliter diuiditur: qꝛ legali correspõdet euãgelium: et sapiẽtialibus libris: epistole Pauli/et alioꝝ apostoloꝝ: libris historialibus correspõdẽt actus aplorum: libris prophetarũ correspõdet Apocalypsis.

Secũda diuisio.

¶ Secũda diuisio et curiosior ſm Aureolum est talis. Tota sacra scriptura põt diuidi in octo partes principales ſm octo modos docẽdi/quos assumit: docet nãq̃ politice et legislatiue in prima sui parte: scz in Pentatheuco: docet vo secundo chronice seu historice: et enarratiue. In altera sui parte: videlz in decẽ libris Josue/Judicũ/Ruth/Regũ/Paralipomenon/ Esdre/Thobie/Judith/Hester/Machabeoꝝ. docet vo tertio hymnidice quasi poetice/decãtatiue. In altera sui parte: videlz in trib⁹ libris Psalmoꝝ/ Threnoꝝ/et Cãtici canticoꝝ. Docet vo quarto ꝓphetice/et declamatiue quasi per modũ omeliaꝝ/sermonũ/predicationũ. In alia sui parte: videlz in sex libris Esaye/ Hieremie/Baruch/Ezechielis: Danielis/et in lib. duodecim prophetaꝝ. Docet vo quinto dialectice/et disputatiue. In alia sui parte/scz in duob⁹ libris Job/et Ecclesiastes/in vtroq̃ nãq̃ disceptatiue/et cõcionatiue/ et disputatiue ꝑceditur. Docet vo sexto monostice/seu ethice/et cõsultatiue. In alia sui parte/ videlz i tribus libris in Prouer. Sapiẽtie/et ecclesiastico: et sic sub istis sex modis docẽdi cõprehẽdũtur oẽs libri veteris testamenti: quos enumerare licet cũ suis capitulis. Geñ. habet. l. capitula. Exodus. xl. Leuitic⁹. xxvij. Numeri. xxxvj. Deutronomij xxxiiij/Josue. xxiiij/Judicum. xxj. Ruth. iiij. Regũ primus. xxxj. capitula. Secũdus. xxiiij. Terti⁹. xxij. Quart⁹. xxv. Paralipomenon primus. xxix. Scds. xxxvj. capitula Esdre. x. capitula. Prim⁹ liber. Neemias. xiij. capitula. Esdre terti⁹ liber. xxvij. ca. Thobias. xiiij. ca. Judith. xvj. ca. Hester. xvj. ca. Job. xlij. ca. Psalteriũ quo ad primã partẽ noui testamenti/docet testimonaliter et affirmatiue/ eo modo: quo notariũ de veritate assueti sunt informare homies/et hoc in euãgelijs. Docet octauo epistolariter/et detestatiue: et hoc in scda parte noui testamenti: videlz in quattuor libris/in decẽ Pauli eplis/et i actib⁹/qui liber fuit epistola ad Theophilũ missa: sicut in principio patet. Primũ quidẽ sermonẽ feci de oibus o Theophile/sitr in libro septẽ canonicaꝝ. et vltimo in libro Apocalypsis/qui li

ber est epl'aris/missus septē ecclesijs.vn̄ i pn̄cipio dr̄.Apocalypsis Jesu xp̄i/quā dedit de⁹palā facere seruis suis/mittēs p angelū suo suo Joāni:ꝛ statim sequit eplare exordiū cū sua salutatione.Joānes septē ecclesijs que sunt in asia/gratia vobis ꝛ pax ab eo qui est/ꝛ qui erat/ꝛ qui ventur⁹ est ꝛc̄.ꝛ sequit narratio.Ego Joānes frater vester ꝛc̄. ¶ Assignat tertia diuisio eiusdē sacre scripture.Diuidi tur enī in vet⁹ ꝛ nouū testamētū/vet⁹ aūt diuidit in quattuor/q̄ pertinēt ad vitā spūalē: vita nāq3 spūalis in preceptis cōtinet/ꝛ iō sunt quattuor scripture vete ris testamēti:sc3 lex preceptor̄/historie/exēplor̄/sapiētia monitionis/ pphetia predicationis:lex preceptor̄ cōtinet qnq3 libros:vbi ostēdit/q̄ quinq3 requirun tur in preceptis.Primū quib⁹ precepta tradunt:iō ponit liber prim⁹:vbi gn̄alē receptionē recipiētiū legē describit ꝛ ascribit:sc3 Gen̄.Scd̄o precepta capiunt/ꝛ precipiūtur:ꝛ iō scd̄s liber vbi precepta legūtur/tradūtur Exo.Tertio que sunt obseruātie ꝛ pmotionis:ꝛ iō ponit terti⁹ liber/vbi ministri eccl'ie statuūtur:sc3 Leuiti.Quarto que sunt idonee executionis:iō ponit quart⁹ liber/vbi infimi di stinguūtur numeri.Quinto qui sunt/dubior̄ declarationib⁹:iō ponit quintus liber:p Moysen dubia declarātur:sc3 Deutero.¶ Scd̄a pars sacre scripture ve teris testi historialis exēplor̄/q̄ in duas partes diuidit:q2 quedā sunt exēpla pre lator̄:ꝛ quedā subditor̄.Prelator̄ est oēm plebē dirigere:legē ponēdo:nā debēt prelati subditos dirigere:qd̄ ostēdit p Josue:qui populū direxit i terrā pmissio nis.Josue.ij. Scd̄o lites dissoluere:iō iudices diuersis tēporib⁹ ordinātur in li bro Judicū.¶ Tertio subditos:iō Noemi instruxit Ruth:ꝛ iste liber est Ruth. ¶ Quarto subditos defendere a bellis tēporib⁹/a quib⁹ reges eos ptegūt:ꝛ isti sunt libri Regū/ꝛ libri Machabeor̄:etiā cōtra istos/qui volunt legē cōfundere est bellādum/isti sunt libri Machabeor̄.¶ Quinto debēt instructa reedificare: iō Neemias reedificauit muros Hierusalē/et iste liber est Hieremias:ꝛ Esdras reedificauit templū/qd̄ fuit ab hostib⁹ pphanatū/ꝛ iste est liber Esdre.¶ Sex to debent deo firmiter adherere:ideo Job deo adhesit in prosperis ꝛ aduersis:in libro Job:ꝛ cōtraria subditor̄ ostēdunt in tribus:nā debēt subditi p̄io seruare patiētiā in aduersis:qd̄ docemur per Thobiā/qui excecatus sustinuit libenter:ꝛ hoc est in libro Thobie.¶ Secūdo debēt habere constantiam in periculis: ideo Judith ponens se in periculis/ ꝛ constans existens hostes deuicit: ꝛ iste est liber Judith.¶ Tertio debēt habere beniuolentiam in prosperis:ideo Hester subli mata populi beniuolentia fuit:ꝛ de hoc in libro Hester.¶ Tertia pars scriptu re sacre est:sc3 sapientie admonitionis:que diuiditur/nam quedā est admonitio generalis/qua monetur vnusquisq3 cuiuscunq3 status aut conditionis existat:ꝛ hoc est in libro Prouerbior̄.¶ Secunda est admonitio specialis:et hec est tri plex:prima prelator̄/qui debent seruare iusticiam qui iudicant terrā:et ostendit hoc Salomon dicēs.Diligite iusticiam qui iudicatis terrā.ꝛ hoc est in libro Sa piētie.¶ Tertia est admonitio subditor̄:ꝛ hec diuiditur in tres partes.¶ Pri ma est incipientiū:ꝛ hanc ponit Salomon dirigens sermones ad filios paruu lorum:ꝛ hoc est in libro Prouerbior̄.¶ Scd̄a est proficientium:in qua ostendit vanitates rerū tēporalium:/quas dimittūt proficientes: ꝛ hoc in libro Ecclesia stes.¶ Tertia perfectorum/in qua natura perfecta in tēporalibus eruditur:ꝛc̄

Tertia diuisio sacre scripture.

De directiōe prelator̄.

hoc in libro Canticorum. ¶ Quarta pars sacre scripture est prophetie predicatio-
nis/ ⁊ diuiditur: nam quedã est que precessit Christi incarnationẽ: de qua dicitur.
Ecce virgo cõcipiet/ et pariet filium ⁊c. ⁊ est Esa. ¶ Secũda prophetia predicat
eius passionẽ/ quã precedit: ⁊ est Hieremie. ¶ Tertia eius ascẽsionẽ: de qua dici-
tur. Aquila grandis ⁊c. ⁊ magnarum alarum ⁊c. ⁊ est Ezechie. ¶ Quarta pre-
dicat spiritus sancti missionẽ: dicens. Emitte spiritum tuũ dñe. ⁊ hec est Dauid.
¶ Quinta predicat finalis iudicij retributionẽ: dicẽs. Aperti sunt libri/ ⁊ denu
dati sunt mortui: ⁊ hec est Danielis. ¶ Sexta predicat opera Christi filiorum preua-
ricationẽ: ideo opera duodecim tribuũ predicãtur in libro duodecim prophetarũ.

De diuisione noui testi.

¶ Quinta pars sacre scripture est noui testamẽti: ⁊ diuidit in euãgelia/ epl'as/ ⁊
facta apl'orum: ac in reuelationẽ sanctã. Sancta euangelia continẽt opera Christi:
primo describit eius humilitatẽ/ dicẽs. Liber gñationis ⁊c. ⁊ iste est Mattheus
¶ Scđo describit ei' predicationẽ: dicẽs. Ego vox clamãtis in deserto. et iste est
Marcus. ¶ Tertio describit sacrificij preparationẽ: ⁊ iste est Lucas dicẽs. Fuit
in diebus herodis sacerdos ⁊c. ¶ Quarto describit deitatẽ: dicẽs. In principio
erat verbũ. ⁊ iste est Joãnes. ¶ Uerba apl'orum cõtinẽtur in epl'is Pauli: ⁊ in epi-
stolis canonicis: vbi fideles diuino instruũtur. Opera vo apl'orum recitantur in libro
quẽ cõposuit Lucas post xpi ascẽsionẽ: ⁊ est liber Actuũ apl'orum. Alia sunt in qui-
bus fideles admonẽtur/ ⁊ hec est in septẽ visionibus Joãnis euãgeliste: et iste est
liber Apocalypsis: ⁊ hec est sententia generalis scripture sacre omniũ librorum.

De quattuor sensib' sacre scripture.

¶ Restat nunc videre de quattuor sensibus seu regulis eiusdem sacre scripture.
Primus est historialis querens res gestas. Secundus sensus est allegoricus/ in
quo ex alio ad fidei instructionem aliud intelligitur. Tertius est tropologicus
ad morum informationem moralis loco in quo de moribus ordinandis tracta-
tur. Quartus est anagogicus anagoge: id est spũalis intellectus: per quẽ de sum
mis ⁊ celestibus tractaturi ad superiora ducimur. ¶ His quattuor quasi qui-
busdam rotis tota diuina scriptura voluitur: verbi gratia. Hierusalẽ ṡm histo-
riã est ciuitas/ allegorice ecclesiã significat/ ṡm tropologiã: id est moralitatẽ ani-
mam cuiuslibet fidelis: que ad pacem eternam anhelat. ṡm anagogem ciuium
celestium vitam: qui reuelata facie vident deum: igitur cum omnis veritas que
differtur in scripturis/ vel spectet ad Sion ad beatam diuinitatẽ/ vel ad Bethel
ad assumptam humanitatem/ vel ad Syna ad creatam vniuersitatem/ vel ad
montem Oliueti ad supernam felicitatem/ vel ad montem Oreb ad futuram ca-
lamitatem/ vel ad montem Libani ad iniunctam et impositam honestatem per
precepta diuina/ vel ad montem Galaad ad stupendam auctoritatẽ ⁊ potestatẽ
dei facientis miracula: vel spectet ad montẽ Moria/ ad ostensam sanctitatem et
perfectionẽ iustorum: recte possumus dicere/ ꝙ fundamenta eius in montibus san
ctis: mõtes ergo in circuitu eius: scz sacre scripture: et dñs in circuitu populi sui/
populi videlz xpiani: ⁊ cui ipsam cõicauit: sic igitur patet scripturarũ celestiũ ma
gnificẽtia sub tropo figuratiuo mõtis: ⁊ sic suo modo de alijs.

De diuisione toti' scl'i/ q̃ ẽ tertia ps sacre scripture.

Otum seculum distinguitur in tria tempora. Pri-
mum tempus fuit naturalis legis
ab Adam vsq; ad Moysen. Secundum tempus fuit legis scripte a

oyse vsq ad Christum. Tertium tempus et presens est gratie/ ab aduentu Christi vsq ad finem seculi. Linea per successionẽ temporum texitur inferius: sicut vnus post alium successerit: vel sm generationẽ/ vel sm prelationẽ: per quas ois rerum gestarum narratio determinatur: ⁊ in primis Adam primus parẽs: qui eiectus post eius peccatũ de paradiso terrestri cum Eua vxore sua terrã habitauit/ in qua creatus fuerat: ⁊ sepultus est (vt volũt historie) in conualle Mãbre: ⁊ vixit. dcccxxx. annos ante generationẽ Seth filij sui. cxxx. ⁊ post. dcccc. De ipso Adam/ Eua/ et filijs suis Caym et Abel habetur Geñ. ij. iij. iiij. ⁊. v. et Eccli. xxiiij. xxxiiij. ⁊. xlix. ⁊ Osee. vj. ñ. Zacha. xx. ⁊. xiij. ⁊. j. Cor. xv. ⁊. j. Thim. xj. Luce. iij. ⁊c. Seth vixit an. dcccccxij. ante Enos. cl. ⁊ post. dccccccvij. et de ipso habetur Geñ. iiij. ⁊. vj. Enos vixit. dcccccv. ante Caman. xc. ⁊ post. dccccxv. ⁊ de ipso habet etiã Geñ. iiij. ⁊. vj. Caman vixit ante Malabel. lxx. ⁊ post. dcccccxl. Malabel vixit ante Jarel. lxv. ⁊ post. dcccccxxx. Jarel vixit ante Enoch. lxij. et post. dcccccc. Enoch vixit ante Mathusale. lxv. ⁊ post. ccc. ⁊ de ipso habetur Gene. iij. v. xxv. ⁊ Eccli. lxiiij. ⁊. xlix. ⁊ Hebreor. xxj. Mathusale ante Lamech vixit clxxxvij. ⁊ post. dcccclxxxij. Lamech vixit ante Noe. clxxxij. ⁊ post. dcccxlv. de ipso habet Geñ. iiij. ⁊. v. Noe vixit ante Sem. ccccc. ⁊ post. cccl. ante aũt diluuiũ. dcccc. post. cccl. de ipso habetur Geñ. ix. nam ipse plantauit primam vineam: ⁊ bibendo de eius vino se inebriauit. de cuius vita habetur. v. vj. vij. viij. ix. xj. Genesis Sem ante Arphaxat vixit annis. c. post aũt. ccccc. de ipo habetur Leuitici. xxiiij. ⁊. ij. Reg. xxj. ⁊. ij. Paralipo. xx. Arphaxat ante Sale vixit annis. xxxv. post aũt cccxxxiij. Sale ante Heber. xxx. ⁊ post. cccciij. Heber vixit ante Phalech. xxxiij. et post. ccccxxx. Phalech vixit. xxx. annis ante Reu. ⁊ post. ccix. Reu. vixit. xxxv. ante Saruch. ⁊ post. ccvij. Saruch vixit ante Nachor. xxx. ⁊ post. cc. Nachor vixit xxix. añ Thare. ⁊ post. cxix. Thare vixit añ Abrahã. lxx. ⁊ post. cxxv. Abrahã a cuiꝰ vocatione incepit vetus testm̃ vixit añ Isaac annis. c. ⁊ post. lxxv. ⁊ de ipso hr Geñ. xij. xvij. xxj. xxij. ⁊. xxiiij. ⁊. xxv. Isaac Jacob: ⁊ hi duo fuerũt filij Abrahe de quibꝰ hr Geñ. xxix. Leui/ Caat/ Amrã hucusq pr̃iarche fuerũt. a Moyse incepit lex scripture: de quo hr. xxix. ⁊. xliiij. Exo. ij. xix. ⁊ Deuter. xxxiij. de Josue. ij. iudice habetur Josue. v. ⁊. xx. de Othoniele. iij. Judice habetur Judicũ. iiij. de Aioth. iiij. Judice etiam de Sangar Judice habetur Judicum. iij. De Albora et Barach iudicibus Judicum. iiij. de Gedeone habetur Judicum. vj. vij. ⁊. viij. de Abimelech Judicum. viij. ⁊. ix. de Thola Judice habetur Judicum. x. de Lair iudice habetur Judicum. x. de Jepte iudice habetur. x. Judicum. ⁊. xj. ⁊. xij. de Abessan iudice habetur Judicum. xij. de Abialon iudice similiter habetur Judicum. xij. ⁊ de Abdon iudice similiter habetur Judicum. xij. de Sansone iudice habetur Judicum. xiij. xiiij. et. xvj. de Heli sacerdote habetur Regũ. iiij. de Daniele propheta habetur Reg. xij. hucusq fuerunt iudices. De Saule rege habetur Regum. xiij. xv. ⁊. xvj. de Dauid primo rege habetur. ij. Regum. xv. de Salomone rege habetur. iij. Regum. ij. ⁊. ix. De Roboa rege habetur. iij. Regũ xij. de Abia rege habetur. iij. Regum. xv. ⁊ Matth. j. de Asa rege habetur. iij. Regum. xv. de Josaphat habetur Paralipome. xvij. de Joran rege nihil inueni. de Ochozia rege habetur. ij. Paralipome. xxij. Et in eodem de Athalia rege.

De linea per successionem temporum.

De inceptione veteris testamẽti.

De regibꝰ veteris testi.

de Joa rege habetur Paralipo.xiij.et de Amasia rege habetur.ij. Paral. xxvij.et de Acha rege habetur.ij. Paralipo.xvij. de Ezechia rege.ij. Paralipo. xxix.et.xxxij.de Manasse rege habetur.ij. Paralipo.xxxiij de Amon rege habetur.ij. Paralipo.xxxiij.de Josia rege habetur.ij. Parali. xxxiiij.et.xxxv. de Joachim rege habetur.ij. Paralip.xxxvj.et de Eliacbin rege.iiij. Regũ.et.xviij.et Judicum.iiij.de Sedechia rege postremo Judeorum habetur.ij. Paralipo. xxxvj. huiusque fuerunt reges: et primus scilicet Dauid regnauit annis. xl. Salomon etiã xl. Roboan.xvij. Abia.iij. Asa.xlj. Josaphat xxvij. Joram.viij. Athalia. vij. Ochozias.j. Joas.xl. Amasias.xxix. Ozias.lij. Jonathan.xvj. Achas.xvj. Ezechias.xxix. Manasses.lv. Amon.ij. Josias.xxxj. Joatham tribus mẽsibus. Joachim annis.ij. Elyachin mensibus tribus. Sedechias annis.ij. Pontifices fuerunt Jesus naue filius sirach: de quo habetur Eccli.j.et.xl.xlvj. Secũdus fuit Joachin: de quo habetur Esaie.xij.et Paralipo.xxxvj Tertius fuit Eleasin Quartus Judas: de quo habetur Gen.xxix.xxxviij.xxvij.xliiij.et Numeri.ij. Quintus fuit Joannes. Sextus Jaddus. Onias fuit septimus. Simon octauus. Onias fuit nonus. Jason decimus: de quo habetur Act.xxj. Menelaus vndecimus. de quo habetur.ij. Machabeorum. Alcimus duodecimus. Decimustertius Judas machabeus: de quo habetur Machabeorum.ix. Jonathas decimusquartus de quo habetur.j. Regũ xiiij.xiij.xviij.et Matthei.v.et.ix. Aristobolus decimusquintus. Alexander Hircanus decimussextus: huiusque pontifices fuerunt.

Supputatio annorũ a creatione mũdi vsque ad presentem diem

¶ Creatio introducta est per Adam: Diluuium factum sub Noe. Vetus testamẽtum inceptũ a vocatione Abrahe. Lex per Moysen introducta: per Aaron sacerdotium: Regnum in Dauid/reprobatus enim Saul fuit. Recreatio orta est per Christum. Ab initio mundi vsque ad diluuium fluxerũt anni. M.cccclv. et a diluuio vsque ad Abraham.ccxciiij.ab Abraam vsque ad Moysen.cccccccxx. a Moyse vsque ad Dauid.ccccxxxvj.a Dauid vsque ad excidium templi.cccclxxiiij.et ab excidio templi vsque ad Christum.cccccxl. Et a natiuitate Christi vsque ad presentem annum. M.cccccxxiij.et a creatione mundi vsque ad nos.v. M.cccccvj.et tot quot fuerunt anni ante natiuitatem Christi: tot esse debent post: vt probatum est in libro de incarnatione ad summum pontificem Leonem dedicatum.

¶ Est vlterius notandum/quod secũdum predictam lineam septem enumerantur etates: in prima etate vsque ad diluuium homines et animalia erant magne statu re: quia gigantes fortiores et longioris vite/quam fuerunt post: nã ea tempestate natura erat recens: post autem diluuium in secunda etate nõ fuit ita valida: quia ab aquis fuit debilitata. Dicebatur tamẽ etas aurea ob hominum bonitatem: et morum simplicitatem: et lex nature/ex eo: quia naturaliter omnia erant communia: inde illud. Qui sitim habet bibat: et qui capere potest capiat: et durauit vsque ad etatem Abrahe. Hec etas aurea fuit primo: vt habetur Gen.x. a Nymbroto quadam ambitione violata: nam erat potens et robustus. iste fuit primus qui bella excogitauit: et primo pugnis rudes certabant (vt recolligit Bonilius) deinde fustibus/lignis/lapidibus/et demum ferro. Cham etiam denigrauit hanc etatem: irridẽdo patrẽ suum Noe: et incumbẽdo artibus magicis/ quibus patrẽ incãtauit: et sterilem ipsum reddidit: quapropter ipsi pater maledixit.

3056

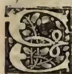
¶ Tertio vitiauit hanc aureã etatẽ idolatria: ⁊ huiuſmodi idoloꝝ cultus: prim⁹ fuit Ninus rex prim⁹ Babylonis: qui ob patris memoriã eius imaginẽ ſculptã expreſſit: eãq; rudibus adhuc populis/ vt aliquid diuinitatis habentẽ colendam exhibuit: hui⁹ occaſione demones impulſi ceperũt in imaginib⁹ habitare: et ſenſus hominũ illudere: hinc idolatria ꝓceſſit in mundũ. ¶ Tertia etas incepit ab euocatiõe Habrae vſq; ad legẽ Moyſi. ¶ Quarta a lege Moyſi vſq; ad regnũ Dauid. ¶ Quinta etas a regno Dauid vſq; ad regenerationẽ. ¶ Sexta etas a regeneratione humani generis vſq; ad Meltã/ ſeu cõciliationẽ vtriuſq; teſtamẽti. ¶ Septima etas erit a recõciliatione vſq; ad antichriſtũ/ ſeu cõſummationẽ ſeculi: ⁊ hec de tertia parte huius tractatus.

De recreatione gñis humani/ ⁊ de oĩbus articulis fidei ad humanitatẽ ptinẽtibus.

Equitur ſextus tractat⁹: in quo videndũ eſt de recreatione generis humani: ⁊ poteſtate ſummi põtificis: ac de ſeptẽ ſacramẽtis eccleſie. Quo ad primũ manifeſtum eſt ex quarto tractatu/ in quo ſtatu fact⁹ erat homo a deo: et in quo ſtatu cecidit/ qñ perdidit illud bonũ vltimum ꝓpter qð factus fuerat: videlʒ beatitudinẽ eternã: et ſic perdidit bonum infinitũ: et incidit in malũ infinitũ: nã ſm Anſelmũ in libro cur de⁹ homo/ tantũ fuit peccatũ Ade/ quãtus eſt ille in quẽ peccauit obiectiue: ſed ille fuit deus: qui eſt infinitus/ cui infinitus honor debetur: ergo primus parẽs peccãdo abſtulit a deo honorẽ infinitũ ſibi debitũ: ⁊ qꝛ cuilibet peccato correſpõdet equiualẽs ſatiſfactio: ſed Adam fuit finit⁹ ⁊ limitat⁹ nõ potuit ſatiſfacere ꝓ infinito/ niſi ſolus deus: ⁊ qꝛ deus non debuit: cũ innocẽs peccati ſit: ſed homo: oportuit ergo vt de⁹ ⁊ homo eſſet/ qui pro peccato ſatiſfaceret: de⁹ qui poſſet: ⁊ homo qui debet. iõ hac ſecũda cauſa ⁊ occaſionali ⁊ nõ principaliter intẽta de⁹ verbũ naturã humanã aſſumere debuit: ſed non potuit/ niſi p viã gñationis: qꝛ aliter nõ eſſet vnũ ſuppoſitũ: ĩ quo de⁹ ⁊ hõ cõuertereñ: vt patet in libro de incarnatiõe verbi: ⁊ debuit icarnari in nobiliori ⁊ perfectiori muliere/ q̃ dari potuit in rerũ natura: vt maior participatio ⁊ dilectio ac cõcordãtia eſſet inter matrẽ ⁊ filiũ: que dari poſſet: vt deductũ eſt in libro de conceptione ỽginis Marie/ quẽ dedicauim⁹ ad Juliũ ſecũdũ pontificẽ maximũ: ⁊ lʒ in primo tractatu p tabulã ꝓbatũ ſit: videlʒ ꝙ fili⁹ in diuinis debuit incarnari: ⁊ nõ pater/ nec ſpũs ſctũs: nihilomin⁹ hic p modũ forme illud idẽ intẽdim⁹ tali rõne ꝓbare. Jlla pſona incarnari debuit/ q̃ maiorẽ cõcordãtiã habet cũ natura humana: ſed perſona filij eſt hmõi: ergo ⁊c̃. maior eſt de ſe nota: et minorẽ ꝓbo: nã potẽtia filij ſm eius ꝓprietatẽ cõcordat magis cũ natura humana/ ꝙ aliqua aliarũ perſonarũ/ ex eo: qꝛ natura humana eſt filia dei p creationẽ: ⁊ etiã cũ natura que naſci debet melius cõueniet filio/ ꝙ patri/ aut ſpũi ſancto: ergo ⁊c̃. Talis etiã cõceptio debuit fieri p ſpiritũ ſanctũ: qð ꝓbaꝛ ſic. nullũ agẽs trãſcendit limites ſue nature: ſed incarnatio eſt op⁹ ſupnaturale: ergo nõ potuit fieri per agens naturale: factũ fuit ergo p agẽs ſupernaturale: videlʒ p ſpiritũ ſanctũ: ⁊ hoc manifeſtatur: qm̃ operatiões ad extra ſunt cões tribus perſonis ſm cõem rationẽ: aut ſm ꝓprietates pſonales: ſed in tali incarnatiõe pater miſit filiũ: fili⁹ gñatur

et spiritus sanctus talē generationem procurauit: nā pater et spiritus sanctus inuisibiliter existētes filiū visibilem fecerunt: ergo omnes tres persone in tali generatione operate sunt: debuit etiā nasci ex virgine: ꝛ de spiritu sancto (vt probatum est) sed fortius ꝓbatur tali ratione. Omnis potētia cōcordat cum suo obiecto in operatione: ꝛ quāto maior est concordantia / tanto actus simplex ꝛ magis ꝓpinquus potentie et obiecto est: oportet ergo ꝙ Christus sit cōceptus de spiritu sancto / ex virgine: quoniā si per hominem conceptus fuisset: actus non fuisset ita purus: nec ita simplex inter deum ꝛ dominā nostram sanctā Mariam: qꝛ de muliere corrupta: et non virgine cum esse posset: et sic christus haberet duos patres: videlꝫ vnum deum / et alium hominē: ꝛ per consequens conceptio fuisset in minoritate facta: et nō esset illa maior concordātia / que dari potuit inter potentiam ꝛ obiectum: et cum naturalior sit filiatio vnius patris ꝛ vnius matris / ꝙ duorum patrum / et vnius matris: oportuit ergo ꝙ talis conceptio fieret per spiritū sanctum: etiam deus verbum incarnari non potuisset: quia tunc homo per suū patrem carnalem factus esset hic homo in se / et non in supposito diuino: cum iam esset conceptus ex homine patre / et femina: est ergo Christus homo per spiritum sanctum et non per patrem humanum. Dictum est superius ꝙ deus hominem primum fecit de terra: et feminam fecit ex homine ſm ordinem: oportuit ergo ꝙ hominem ex femina fecisset: et si Christus fuisset filius hominis et femine tertius modus defecisset: qui quidē defectus fuisset vacuitas ordinis / ꝛ magnitudinis / bonitatis ꝛc̄. ¶ Item christus sic conceptus debuit mori pro redēptione generis humani: qđ ꝓbatur sic. Omnis natura quāto plus exaltatur a deo / tanto deo debuit esse humilior / ꝛ ad sibi obediendū ꝓportior: sed natura assumpta est magis exaltata in domino iesu christo ꝙ alia natura creata: ergo ꝛc̄. et qꝛ contrariorum contrarie sunt cause: sed peccatū primorū parētum fuit cum delectatione: ergo christus qui est deus et homo, debuit satisfacere pro dicto peccato cum passione / que in altissimo et summo gradu passionis sit / qui dari possit: vt transcendat delectationem peccati: sed nulla maior passio dari potest / ꝙ mors: ergo christus debuit mori pro redēptione generis humani: vt mūdus recreatus esset per illū: per quē creatus fuit: et rediret ad finem: propter quem creatus fuerat: fuit enim propter christum creatus: ergo per ipsum et propter ipsum redemptus: ꝛ ipse christus mortuus fuit inquātum homo / nō inquātum deus: sed corpus christi existens in cruce mortuū fuit: inquātum anima ipsum dimisit: et non mortuū / inquātum deitas ab ipso nō recessit: nec coniunctio diuine nature et humane dissoluta fuit: remāsit ergo iesus viuus ꝛ mortuus sine cōtradictione: quia mortuus fuit ſm mortalitatem humanā: viuus fuit ſm ꝙ fuit deificatus in vita deitate: a qua quidē vita discedere nō potest: et idem sequitur ꝙ in cruce deus mortuus fuit: ꝛ non fuit mortuus sine contradictione: mortuus fuit inquātum homo deus: quia inquātum homo fuit mortuus: non fuit mortuus / inquātum deus homo: quia inquātum deus non fuit mortuus: idcirco mors christi extitit ſm cursum naturalem: et remansit viuus supra cursum naturalem: nam articulus est / ꝙ christus descendit ad inferos: qđ intelligi non potest: nisi in ipso due essent nature: diuina videlꝫ / ꝛ humana: quas presupponit ad suum esse. ¶ Item

debuit ad inferos descendere: quoniam omnis reparator iustus et perfectus debet facere oia requisita ad talẽ reparationem: sed a tẽpore peccati primi parẽtis vsq ad passionem christi innumerabiles fuerunt homines: quibus deus dederat remedia ac precepta/per que valebãt saluari in fide tamen futura: et illa qui ea seruabãt post mortem detinebãtur in sinu Abrahe propter peccatũ originale: ideo immediate facta satisfactione de illo debuit descendere ad inferos/ꝛ liberare eos/qui ibi detinebantur: aliter iniuste ibidem essent detenti: ac etiã nisi descendisset: non fuisset nota satisfactio detẽtis. Debuit etiam resurgere tertia die: nam quãdocunq aliqua duo naturaliter et substantialiter vniuntur: si propter aliquod faciendum separentur: illo facto/vel habito propter quod separãtur debent iterato substantialiter vniri: sed corpus et anima Christi in morte separata fuerunt propter redemptionem generis humani: ergo facta tali redemptione debuerunt iterum vniri: et non immediate post mortem: quoniam tunc posset dubitari de morte eius: et credi ꝙ non fuisset vere mortuus: sed forte in extasi positus: ideo debuit tertia die resurgere. ¶ Item/maior finis ꝛ perfectior consistit in homine/ꝙ in aliqua suarum partium tãtum: oportuit ergo ꝙ Christus resurgeret: vt maior finis veniret: aliter in ipso fuisset aliqua culpa: qđ est impossibile: et signum esset/ ꝙ victoria non erat completa: et suũ corpus fuisset in terra: et anima in celo: et sic corpus Christi non consecutum fuisset priuilegiũ ratione vnionis: qđ est impossibile: cum tota natura humana exaltata fuisset per talem vnionem a maiori gradu perfectionis/ qui intelligi potest: et eius resurrectio debuit declarari per resurrectionis et ascensionis congruum interuallum. Postmodũ debuit ascendere ad celos/qđ probatur sic. nobilissime nature corporali debetur locus nobilissimus/vt inter locatum et locũ sit proportio: sed natura humana est nobilior omni alia natura corporali: ꝛ inter oẽs homies dñs Iesus Christus sine cõparatione: ergo sibi debeť nobilissim⁹ locus: sed loc⁹ quãto sublimior/tãto nobilior esse dꝫ: ergo ad celos ꝛ locũ nobilissimũ ꝛ sibi debitũ debuit ascẽdere.

Et est sciendum ꝙ Christus in illo interuallo suã ecclesiam ordinauit: ne in absentia eius confusa remaneret: et hoc fecit/ordinãdo suum vicarium beatum Petrum/ei dãdo/ꝛ suis successoribus claues regni celorum: dicens. Quodcũq ligaueris super terram/erit ligatum et in celis: et quodcunq solueris/erit solutum: et sic potestas summi pontificis est maior que dari possit in puro viatore: immo si maior dari posset/ et non daretur ei: scilꝫ summo pontifici/deus non esset ordinatus in sua operatione: nec summus largitor/seu ipsa summa largitas et bonitas suprema: que diffusiua est de se: qđ est impossibile: ideo dubium esse non debet/vtrum summus põtifex habeat omnem potestatem/que a deo dari potest puro viatori: ex eo/quia eius vicarius constitutus est in terra. vnde Hieronymus de ordine episcoporum habet/ ꝙ dignitas summi pontificis est potestas/et ordo est maior qui dari potest: nam ipse cõcedit oẽs alios ordines: ipse fabrice dei preest/ipse qđ vnusquisq facere dꝫ ostẽdit: ipse clamat: ipse recipit: ipse ligat: ipse ligata soluit: ipẽ claues regni celoꝝ habet: ipẽ thronũ dei reserat/ꝛ claudit: supra se nihil habẽs/si humilis ꝛ bon⁹ fit:

De potestate summi pontificis.

si perfectus (vt scriptum est) Estote perfecti sicut pater rc. hic per omnia similis deo est: si nō recedat a Christo: ꝯm quod scriptū est. Tu es sacerdos in eternū rc. hic in carne ambulat/ non ꝯm carnem militat: hic non vult esse nisi cum Jesu: hic neminem damnat: hic pre cunctis patitur: hic saluat vniuersos. hec ille. vnde sicut in homine continentur omnes creature: sic ꝛ in summo pontifice oēs alij dignitatis gradus inferiores/ ꝛ cū oībus habet cōuenientiā: cū laico/ qꝛ primo fuit laicus: ꝛ sic reducit oīa ad deū in sacramēto eucharistie: ꝛ oīa ibi cōiungit: et sicut potestas liberi arbitrij ex natura sua est supra alias potestates naturales: ita potestas summi pōtificis ex natura sua ꝓpria est supra oēs alias potestates spūales/ ꝛ tpales: ꝛ sicut est vnꝰ primꝰ homo solꝰ: quē deꝰ fecit p manus suas: et p illū fecit/ ꝛ multiplicauit alios hoīes in natura: ita sīr nō est nisi vnus primus sacerdos/ quē deus primo fecit p manus suas: ꝛ p illū fecit/ ꝛ multiplicauit oēs alios homīes sacerdotes: ꝛ ille homo est xp̄s/ qui est solus ꝛ verus sacerdos/ qui immediate est cōiūctus deitati: Quis aūt Christꝰ ordinauerit/ ꝛ cōstituerit plures sacerdotes immediate per seipsum: attū debuit cōstituere vnū sacerdotē vicariū suū/ qui haberet preeminētiā/ ꝛ excellētiā sup alios: et sibi dare oēm potestatem et facultatē necessariā/ quā ipsemet xp̄s in regēdis/ gubernandisq hoībus necessariā cerneret ad salutem: aliter principalitas non esset vna/ nec ordinata/ nec posita in vnione: sed in pluralitate/ ꝛ diuisione: ꝛ p consequēs in debilitate: ꝛ nō in fortitudine: qꝛ vnitas est causa oīs fortitudinis/ ꝛ diuisio debilitatis: ergo necesse est vt sit vnus summus pontifex/ qui sit caput omnium/ et princeps/ et sit loco Christi: postq̄ Christus debuit ascēdere in celū: habet ergo vicariꝰ Christi in se potestatē sacerdotalē/ ꝛ cōferēdi sacramentū ordinis vniuersaliter: ꝛ ordinādi quos voluerit: et vniuersalē potestatē iudicandi/ et absoluendi super oēs christianos indistincte: ꝛ in eo est radicata ꝛ plantata: et ipse pōt distribuere omnes christianos per plures partes/ ꝛ dare alijs sacerdotibus ab ipso ordinatis certam portionē christianoꝝ: in qua quilibet sacerdos suam exerceat partem: ꝛ talis potestas dicitur iurisditionis: et sic in summo pontifice est duplex potestas: videlꝫ ordinis/ et iurisditionis. Prima immediate descendit a christo. Secūda vo primo a Christo: et datur suo vicario: et vicarius distribuit illam quibus vult: ex eo/ quia non potest esse vbiq: et recipientes vocantur episcopi: qui sunt immediate supra sacerdotes simplicem potestatem habētes: ꝛ habent potestatem iurisditionis/ potestatem administrandi sacramentū ordinis/ ꝛ ordinādi alios sacerdotes: et necessarij sunt sacerdotes simplices/ qui immediate administrent alia sacramēta: et sic sunt tres sacerdotes/ scꝫ simplex sacerdos/ magnꝰ/ et summꝰ: ita q simplex recipit a magno sacramētum ordinis/ et partem iurisditionis sue: et immediate respicit populum christianum: cui administrat sacramenta: et sic est superior/ q̄ pars laicalis: et qꝛ potestas per excellentiā quāto magis descēdit/ tāto magis dilatatur: ꝛ quāto magis ascēdit/ tanto magis vnitur: sicut in ordine nature: seu in essentialiter ordinatis: ideo plures sunt epi/ et pauciores archiepi/ paucissimi patriarche/ et vnicus papa: qui est fons/ origo/ et regula omnium principū christianoꝝ/ et de iure totius mūdi: et sic patet quomō pars clericalis eleuatur supra laicalē: nā p solā tōsurā aliqs est honorādus/ quāto plꝰ summꝰ pōtifex/ p quē xp̄s tenet totā

De duplici potestate sūmi pōtificis.

tenet totã Christianitatẽ sibi copulatã/colligatã/ꝛ vnitã: pars ergo laicalis sub ordinatur parti clericali: vt pars recipiens parti danti: et sic dans est nobilior: ꝛ iste due partes faciunt vnam ecclesiam/et vnum corpus: et sicut ex corpore et anima fit vnus homo: ita ex his duabus partibus vna ecclesia: et sicut se habet anima ad corpus/cui influit vitam corporalem: sic pars clericalis parti laicali influit vitam spiritualem: et sicut anima est ordinata per suas potentias et potestates: sic et corpus est ordinatũ per sua membra ꝛ organa visibilia: et sicut pars clericalis est ordinata pulcherrime per hierarchias/ꝛ gradus perfectionales/ita debet esse suo modo ꝛ laicalis per potestatem corporalem: et temporalem: duplex est vita: videlicet celestis/et terrena: hoc est qua corpus viuit ex anima: et alia qua anima viuit ex deo: et sicut corpus est propter animam: et ad illam ordinatur: ita potestas terrena est propter spiritualem: ꝛ ad illam ordinatur: et sicut corpus habet esse subiectum anime: ita terrena potestas debet esse subiecta spirituali: et sic sunt tres ordines mirabiles: videlicet ordo rerum naturalium creaturarum ad hominem: pars laicalis/et temporalis ad spiritualem/et quanto homo excedit omnes creaturas/quo ad earum ordinem: tanto potestas spiritualis potestatem temporalem: et populus populum: et homo hominem: et sic mirabilis est mundus propter mirabilem ordinem ad vnum: qḋ caput et regula omniũ est: dicitur autem caput sub cuius dispositione cetera mẽbra manere debent: est aũt papa caput accidentale/et essentiale Christ⁹ bñdictus: in quo et propter quem omnia creata sunt: et cui omnis potestas in celo et in terra data est: quã suo vicario secundũ eius capacitatem/ virtute illius dicti. qḋcũqꝫ ligaueris ꝛc. ascẽdẽdo i celũ delegauit/atqꝫ dedit: vt testaẽ euãgeliũ: et sic summus pontifex habet plenam et supremam potestatem: quod deduci potest per quartam figuram/aut tabulam sic. nam in primis papa applicari potest ad bonitatem supremam in puro viatore secundum dispositionẽ prime figure: seruando tamen differentiam inter principalem/qui est Christus benedictus/et eius vicarium: qui est ipse papa/seu inter caput essentiale et accidentale: potestas per e. importatur: et formatur camera hoc modo. b c e. deinde arguitur sic. oĩs bonitas diffusiua intensiue et extensiue per totum corpus Christi mysticũ est summe potens: bonitas pape est huiusmodi: aut esse debet: ergo ꝛc. maior manifestatur: quoniam aliter bonitas eius esset defectuosa: quia potestas ei deficeret: ꝛ sic extenderet per totũ corpus Christi mysticũ: ꝛ nõ extenderet ob defectũ potestatis: quod est pura cõtradictio: minorẽ probo: quoniã si bonitas pape non esset diffusiua per totum corpus Christi mysticũ: tũc Christus frustra Petro dixisset ter/amas me: et pasce oues meas: nam omnis bonitas quãto altior et generalior est/ tanto diffusior esse debet: sed bonitas pape est altior ꝛ generalior que dari potest in puro viatore: ergo ꝛc. maior patet: quia in magno homine relucet/seu relucere debet: et ab omnibus videri/et sentiri per consequens debet. ¶ Item/omnis differentia quanto maior est/tanto clarior efficitur: sed differentia pape ab omnibus alijs/est maior que dari possit intensiue/ꝛ extẽsiue: ergo clarior: sed talis claritas ꝛ bonitas stat cũ summa potestate/aliter frustra ꝛ vacua esset (vt probatũ est) sequitur ergo de necessitate: ꝙ ipse Papa

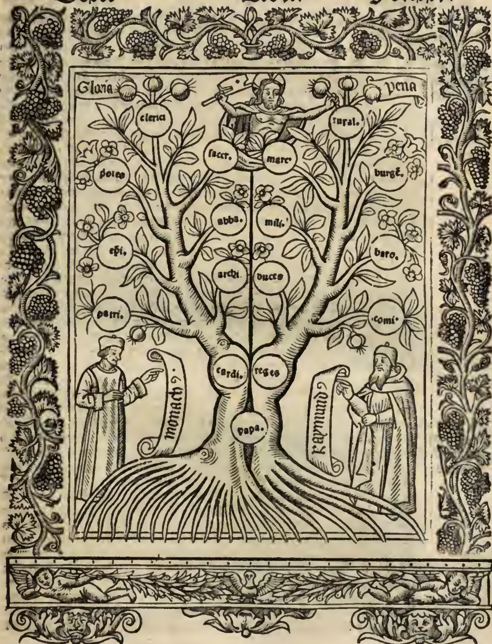
De sũma potestate summi põtificis per quartam figuraꝫ pbata deductaqꝫ

habet plenam et supremam potestatem: maior est nota de se: et minor mani-
festatur per diffinitionem differentie. ¶ Item / omnis concordantia quanto
inter obiectum et potentiam maior est: tāto actus simplex et magis propinquus
potētie: obiecto est: sed talis esse debet inter caput et eius membra / quibus vni
tas ecclesie militantis copulatur: et in tali copulatione minus lumen / qđ est
papa / a maiori videlȝ a Christo claritatem / influentiam / et potestatē / immedia
te recipit / et ad inferiores / et particulares ordine quodam per viam concordan
tie transmittit: ideo necesse est ad salutem in vnam ecclesiam catholicam crede-
re: et sub eius obedientia concorditer esse: vt dicitur in symbolo: et cum tota eccle
sia sit vnum corpus mysticum / cuius singuli sumus membra: vt dicitur prima
ad Corinthios. xij. et quia ad viuificationem membrorūȝ in corpore naturali re
quiritur conformitas ꝛ harmonia membrorum ac vnitas cum capite sub eius
dispositione stando: atq; vniendo: al's membrum putridum et inutile reputa-
tur: sic et in corpore mystico Jesu xpi (vt patet Joannis. xv.) si quis in me non
manserit / mittetur foras sic ut palmes ꝛ arescet: et colligent eum: ꝛ in ignem mit
tet: et in tertio Regum: qui non obedierit principi / morte moriatur / necessaria est
ergo talis summa vnio ꝛ concordantia membrorum ad ipsum caput: que qui-
dem summa cōcordantia esse non potest absq; summa capitis potestate. ¶ Itē
omnis potestas bonitatis quanto maior est / tāto maiorem finē bonitatis effi
cit: sed si potestas summi pōtificis bona sit maior q̄ dari possit in puro viatore:
tunc ipse omnes homines poterit dirigere ad finem eternum per veram concor
diam erga deum: nam secundū sententiam saluatoris: constituti in ecclesia sunt
lux mundi sal terre: quibus inest / seu inesse debet virtus regitiua / viuificatiua
ꝛ illuminatiua. vnde Cypriani ꝰ. ideo sal terre dicuntur: vt ex ipsis omnis fra-
ternitas celesti sapientia saliatur: et licet in tali corpore mystico potestas pon-
tificalis equalis sit: est tamen differentia gradualis / quo ad autoritatem guber
natiuam / regitiuamq; curam: et hoc consistit in quadam concordantia: que est in
vno et pluribus: vt inquit Cyprianus ad Nouarianum: et Hieronymus con-
tra Jouianuȝ: inter pares apostolos Petrum ad presidendum electū: vt capite
constituto schismatis tollatur occasio: et quoniam hec presidentia a Christo ca
pite est ad vitandum schisma: et pacē fidelium ac vnitatē conseruandam: ergo
necessaria est summa potestas in summo pontifice: et regula de b. hoc affirmat:
eo quia bonum est esse summum in potestate: et malum est non esse. etiam per
regulam de quid probari potest: quoniam est summus in dignitate (vt proba-
tum est) ergo et per consequens in potestate. tenet consequentia: quoniam ali-
ter summus non diceretur in dignitate / et preeminentia: nec esset singularis in
potestate. id idem vult regula de quare: nam omnis papa habet officium publi
cum ad vtilitatē publicā ordinatum: publica vtilitas est dirigere: ꝛ ordinare oēs
homines ad finem eternum: sed hoc facere non potest: nisi habeat summam et
perfectam potestatem: ergo ꝛc. Et confirmatur: nam deus / ars et natura nihil
faciunt frustra: sed deus constituit papam vicarium suū: vt pasceret oues suas
et eas dirigeret ad finem debitum: ergo dedit ei omnimodam potestatem neces
sariam ad salutem generis humani / quam ipsemet Christus exercuit: vel exerce-

ret/si presens visibiliter esset:aliter frustra papa eius vicarius constitutus esset nec dici vicarius ipsius Christi valeret:quod est manifeste falsum. ¶Item/per cameram b de.arguitur sic.quicquid est bonum supremum/ illud est summe durabile. Potestas summi pontificis est supremum bonum:quo maius dari nõ potest pro viatori:ergo est summe durabilis :sed hoc facere non poterit/si est limitata et remissa:quoniam tunc posset omnino deficere contra dictum Christi. Rogaui pro te Petre/vt non deficiat fides tua/ et contra illud.ego vobiscũ sum in omnibus diebus vsq3 in seculi consummationem. quoniam si ex concordia procedit diffinitio vnionis Christiane:tunc ex spiritu sancto processisse creditur:quoniam ipse est auctor pacis et concordie:et non est humanum varios homines in vnum cõgregatos in summa libertate loquendi constitutos/ et vna concordia iudicare:et sic nulla contrarietas/ aut partialitas pape inesse debet :sed summa concordantia :nam contrarietas disiungit:concordantia vero vnit:et quia pro soliditate ecclesie Petrus petra dictus est(teste Ambrosio)et cephas/quod est caput/quod equaliter inter duo brachia influendo tenere debet:aliter monstrum reputabitur:nam ad viuificationem omnium membrorum in corpore naturali(vt predictum est)requiritur conformitas membrorum in influendo et refluendo:ita quod caput suam influẽtiam influat cuilibet s̃m capacitatem recipientium /et in tali influentia et refluentia consistit et conseruatur vnitas totius corporis:est ergo necessaria potestas suprema per caput designata/sub eius dispositione stando atq3 viuendo /et per regulam de quo probatur sic.omnis potestas primitiua nobilior/maior/stabilior/potentior/scibilior/desiderabilior /virtuosior/verior/ et gloriosior esse debet potestate deriuatiua:potestas summi pontificis respectu aliorum hominum est primitiua: vt superius probatum est:ergo et c.maior tenet per illam regulam.propter vnunquodq3 tale et illud magis:et per camerã b f e.probatur sic. Si papa non habet plenam potestatem/quam deus creare potuit pro salute generis humani: sequitur in deo esse superioritatem et inferioritatem/maioritatem/et minoritatem: quod est impossibile :ergo et illud ex quo sequitur:consequentiam probo nam deus nouit sua sapientia maiorem finem perfectionis que/ dari potest ad salutem generis humani :ergo debuit illum sua potestate in esse ponere: aliter perfectiones dei non essent equales/intelligendo maiorem finem/et ponendo volendoq3 minorẽ:sed cum potestas plena et suprema summi pontificis sit maior finis qui dari potest pro salute generis humani :ergo debuit in esse poni: et sic data de facto fuit Petro et successorib9 eius:vt habetur in Luca.iuxta illud dictum Christi /quodcunq3 ligaueris super terram: erit ligatum et in celis: et quodcunq3 solueris et c.quod falli nõ potest: ex eo/quia dictu3 est a xp̃o/ qui non potest fallere:nec falli:et sic tota sacra scriptura est vã:et i ea nullũ mẽdaciũ ẽ:vñ totũ nouũ testm̃ ẽ a xp̃o:et ipemet ꝑbauit vet9 testm̃/et ꝑphetas:et dicit q̃ de ipo loquebãtur:et p ꝯñs necesse ẽ/q̃ sit vex:et sic p vnã veritatẽ ꝑbanẽ oĩa:fundare ergo debemus istam veritatem principaliter in nobis:et debent Christiani eius verba ponderare : nam ly quodcunq3 distribuit pro omnibus qui ligari /et sol ui a Christo potuerunt:cui data est omnis potestas in celo/et in terra:et ipse eam

Utrum potestas pape se extendat ad aias purgatorij.

que necessaria est ad salutem generis humani(vt pluries dictum est)dedit vicario suo:aliter esset defectuosus:qd est impossibile:sed difficultas est/vtrum talis potestas pape se extendat ad eos/qui sunt in purgatorio:τ videt q nõ:nã iuxta predictã sniam xpi.potestas ei data solũ est p his/q sunt super terram:sed purgatorium est in centro terre:ergo τc. Contra.omnis potestas cuius plenitudo se diffundit extensiue/τ intensiue per totum corpus mysticum Christi potest in quamlibet eius partem:sed potestas pape est huiusmodi:ergo τc.sed anime existentes in purgatorio sunt membra corporis mystici christi:ergo iurisditio τ potestas pape se extendit ad eas:maior prime consequentie est nota de se:τ minor ex eo/quia potestas pape se extendit per totum corpus mysticum. quo ad antecedens secunde consequẽtie manifestatur:quia omnes anime in purgatorio existentes sunt membra corporis christi:ex eo/quia fideles/licet detineantur ibi propter penitentiam/quam non impleuerunt dum erant supra terrã. ¶Item/vbicunq est prima potestas in aliquo genere/ibi est plenitudo potestatis in illo genere:in papa est prima potestas in corpore christi mystico:ergo põt in oia cõteta sub tali gñe:sz aie purgatorij cõtinent i tali gñe:ergo pt papa eas liberare:maxime cũ nõ sint i vltio termino/sed i via. ¶Itẽ/si illud si qd min⁹ videtur inesse: inest/τ illud quod magis:sed minus videtur inesse q habeat potestatem τ auctoritatem in celis datam imediate a christo:τ habet:vt probatum est:ergo τ in terris:τ sic potest animas purgatorij liberare maxime per viam obsequij/ iuxta illud.Sancta τ salubris est cogitatio pro defunctis exorare:vt a peccantis soluantur:potest ergo licite summus pontifex animas purgatorij participes omniũ bonorũ que fiunt sup terrã facere:τ liberare eas a penis:τ ne admireris:qñ vicari⁹ est illi⁹/cui oĩs ptãs ẽ ĩ celo τi terra : nã(teste Augustino i sermone de apostolis)potest regibus obsistere:reges sanctificare:regibus omnibus imperare:mũdum frenare legibus :demones calcare sub pedibus : iubere virtutibus : celum omnibus aperire/celum claudere cũ placeret:τ imortale regnũ conuersis donare:negare peruersis/merita mũdi cognoscere:culpas τ crimina hominib⁹ relaxare.o inestimabilis τ immẽsa potestas/hominem in terra positum tenere celum. hec ille.Talis potestas τ ligamen est signum coniunctionis diuine nature/et humane:inquantum deus factus est homo:nam diuina potestas se ligauit cũ potestate summi pontificis:vt ipse cum diuina potestate liget/τ soluat in celo/τ in terra. ¶Item.quicqd põt in principio/potest in medio τ fine:alr nõ haberet ptãtẽ pfectã/τ absolutã:q2 nõ cõstare t de pricipio/medio/τ fine:sz triã gul⁹ esset impfect⁹:cũ nõ se haberet nisi ad pricipiũ:sz papa põt dimittere penas penitẽti b⁹ in pricipio:vcz dũ sunt sup terrã:ergo τ i medio/ac fine:sz aie purgatorij sunt i medio:qi nõdũ attigerunt finẽ/ad quẽ ordinant:ergo papa põt eas liberare ab ipsis penis. Preterea/si papa põt dimittere oẽs penas penitẽtib⁹/τ discedẽtib⁹ ab hac vita:põt post hãc vitã:nec videt aliqua impossibilitas/cũ vnũ τ idẽ sit obiectum/τ vna τ eadem potestas:sed papa potest in hac vita (vt probatum est) ergo τc. cuius potestas τ iurisditio in sequenti arbore ad mentem doctoris nostri designatur.

Gloria
pena
cleri[c]i
rural.
sacer.
merc
pores
burge.
abba.
mili.
epi.
baro.
archi.
duces
patri.
comi.
cardi.
reges
papa.
monach9
raymund9

De ordīatione potestatis summi pōtificis in arbore designata.

Resens arbor in septem partes diuiditur: et sunt radices/trūcus/brāchie/rami/folia flores/et fruct⁹: et est arbor generalis. i. ptās supma ad oēs ordines scʒ spūales/et tēporales: in qua sunt īpressiōes vicarie sancti Petri: subiectū cui⁹ est alba petra/pura/mūda: et scripta sanctitati in qua sunt impssiones literarū sigilli dñi nři iesu xpi: q̄ siquidem litere sunt sue operatiōes/et sua bona exēpla: q̄ dedit gētib⁹ in amando: et honorādo deū/et suū proximum: et qr ille litere sunt impsse in petra: fortiores sunt/q̄ si essent impresse in cera: et qr petra est alba/sunt magis apparentes/q̄ si essent impresse in arena: et etiā litere pulchre sunt/et munde: qm̄ petra est alba. ¶ Radices arboris pontificalis sunt virtutes cardinales/et theologice: de quib⁹ in octauo libro dicetur: iccirco summus pontifex dʒ esse iust⁹ p iusticiā/et prudens per prudentiam: etc. et iusticia ipsius pape debet esse bona per bonitatem: et magna per magnitudinem etc. debet esse differens: tribuendo vnicuiqʒ qđ sibi debetur: et debet esse concordans/concordando oēs christianos: eosqʒ dirigendo ad debitum finem/etc. et debet papa illā fidem habere/quaʒ habuit beatus Petrus sub habitu bonitatis/magnitudinis etc. et talis fides debet esse fortis: vt fortitudo eius fortificet fidem cuiuslibet hominis: et ideo ordinatio dei fuit/q̄ imperium romanum datum fuit pape: vt cum brachio seculari papa foret fortis ad resistēdum inimicis fidei: adhuc fides pape debet esse clara hominibus per sapientiā et bonū exemplū: et debet esse charitatiua/et amabilis: vt moueat suos subditos ad charitatem: debet etiam esse virtuosa cōtra vitia: et vera contra falsitatem: et qr fidei pape sunt oēs oues cōmisse: male facit ille papa/qui fidem in pluribus ouibus non augmentat: vt ipse sit pastor multum vniuersalis: et deus a pluribus amatus/et intellect⁹: et q̄ in illa fide viuāt oēs oues mundi: quoniam satis est maior gratia vite spiritualis/q̄ corporalis: et sic papa cum sua fide debet esse contra illos/qui sunt contra fidem: ratiōe cuius conari debet errores destruere qui sunt seminati inter saracenos/tartaros/et iudeos. debet etiā destruere schismata/que seminata sunt inter xpianos.

De radicib⁹ arboris pontificalis.

¶ Truncus arboris apostolicalis est ipse papa: qui est persona generalis: et est maior/et plenior in magnitudine sub branchis: et eius magnitudo consistere debet in bonitate/virtute/et omni perfectione: nam ab ipso trūco emanant branche/et rami: et sic de bono trunco bona brancha: et quanto maiores et meliores sunt branche: melior et maior est trunc⁹ et econtrario: et si truncus est malus: ipsum multum esse damnosum necesse est quoniā nihil est/in quo tantū peruertatur de bono in malum: nec quod tāta pena dignum sit: et econtrario/si est bonus: est ergo truncus soli similis in splendore et officio/influendo suis branchis et ramis: ideo ei debent reuerentiam: et honorem facere/sicut partes suo toti: et si contingat/q̄ aliqua nebula obscura consistat in eo: figura illius nebule est multum intensa in vmbra contra lucem: et quia est in loco alto: ab omnibus videtur: et quia magna est vmbra/magnam impedit claritatem: que descendere non potest ad inferiores/videlicet ad eius branchas et ramos: sunt enim due branche emanantes a trunco/ex dextro latere vna/et ex sinistro reliqua. In dextra brācha ponunt in primis cardinales: pa

De trūco arboris pontificalis et eius branchis.

triarche/episcopi/abbates/priores/sacerdotes simplices/et clerici.in sinistra ponunt imperatores/et reges/duces/comites/barones/milites/burgeses/et rurales. rami sunt sacramenta et mandata legis:folia sunt canones et leges: quibus papa indiget ad suum regimen.flores autem sunt.xiiij.articuli fidei:de quibus supradictum est. ¶ Fructus vero arboris apostolicalis est ille in quo colliguntur omnes fructus aliarum arborum:quoniam omnia quotquot sunt in hac vita presenti secundum diuinam ordinationem/quam deus posuit in creaturis istius vite in qua sumus/se ita dirigunt ad arborem apostolicalem et generalem/sicut plures lineae ad vnum punctum ex illis constitutum/et centrum/in quo sibi inuicem obuiant:et suum habent complementum/sicut plures partes in suo toto: et sic fructus huius est saluatio gentium: et ordinatum ministerium/vt deus recolatur/intelligatur/et ametur/honoretur:et ei seruiant/plus quam alicui alij et iste fructus est ita nobilis/et de ita nobilibus conditionibus/quod requirit vnam personam communem:que sit eius cultor:et habeat dominium super omnes homines. Inter cultorem et fructum oportet esse ita magnam concordantiam in magnitudine bonitatis/sanctitatis/virtutis et veritatis/quod maior esse non possit:et omnes res mundi ordinari debent ad seruitium summi pontificis:vt inde bonus fructus sequi possit:et per illas saluationem gentium tractare. quis ergo cogitare posset/vel scribere nobilitatem arboris apostolicalis? iccirco oportet quod huiusmodi fructus nobiliorem qui dari possit habeat cultorem:et sic male faciunt cardinales/si pro posse in eius electione non proportionant cultorem fructui:et papa electus in illa proportione seipsum conseruare:et si papa eligi debet ex cardinalibus/totis viribus cum maxima diligentia deberent perfectiorem in bonitate/potestate/virtute/sapientia/et veritate eligere:quod minime facere potuerunt:si ad vota principum(vt fieri solet)eos eligant: sed perfectiores inuestigare debent non questu/sed in obsequium Iesu xpi.

De fructu arboris apostolicalis.

De septem sacramentis.

Sacramentum est sacre rei signum: vnde ipse Christus ordinauit in ecclesia sua septem sacramenta:et ordinauit etiam modum:et formam/in quibus ipse dat homini gratiam/salutem/et bene esse: et homo recipit eam de facto:et quia illud bene esse quod homo debet recipere a Christo est inuisibile:ex eo quia est res spiritualis propter hoc deus ordinauit aliquas res corporales/sensibiles:quibus homo reciperet gratiam inuisibilem:que quidem res corporales et visibiles habent similitudinem cum illa gratia recipienda:et quodammodo eam representant:et sic gratia videtur in tali re visibili:sicut in quodam signo:et ordinauit exterius modum/et formam recipiendi et applicandi tales res visibiles ad ipsum hominem:vt ipse cogitaret/quod sicut exterius et visibiliter fit/quod ita conformiter dominus Iesus Christus operatur in anima:ideo homo inquantum est lapsus/debet primo ascendere per istam scalam gratie:quoniam est in profundissimo et infimo propter peccatum:et distat in infinitum a deo/et est inimicus dei: ideo prius debet exire de illo loco infimo:et ascendere ad gratiam dei:nam sicut deus prius ordinauerat quod homo habens iam bene esse reciperet suum optimum esse per

res corporales/scz lignum scientie boni et mali: quod quidem lignum erat res corporalis et visibilis: et homo seruando obedientiam de precepto reciperet optimum esse: ita etiam ordinauit Christus aliquas res visibiles et corporales: vt homo illas recipiens per obedientiam/et propter obedientiam recipiat gratiam: qui autem contemnit recipere tales res ab ipso Christo ordinatas/nullam recipit gratiam: et tales res sanctificantur/et sacrantur per verba/que dicuntur in nomine suo super ipsas res: et sic sanctificate per verba sunt sufficiens instrumentum ad recipiendum gratiam: et quia deus per verbum suum fecit creaturas: ideo verba dei operantur: ex eo/quia habuit magis aptitudinem ad significandum res inuisibiles/quam ipse res corporales: ideo se habent per modum forme: et res corporales per modum materie: et sic per verba que audiuntur/et per res visibiles fit vna representatio/et significatio completa vnius et eiusdem rei inuisibilis: et talis ordinatio facta fuit a domino nostro Jesu christo: hac de causa tam sua institutio et ordinatio inquantum voluit quod per res corporales homo susciperet gratiam/quam per sua verba irrefragabilia verissima formant hominem ad credendum/quod ibi recipit inuisibilem gratiam qua indiget/quid enim magis firmum/ magis solidum/magis securum/quam ordinatio Christi/et verba sua? ideo imponunt necessitatem/non tamen cogentem/sed voluntariam: vt homo recipiendo tales res visibiles recipiat a Christo talem gratiam significatam per tales res: et vt Christus det illam: quia ipse se obligauit dare ex sua bonitate/et voluntate: vt esset summa securitas: si enim deus secrete in ventre matris quando corpus est organisatum creat/et dat animam rationalem sine petitione/quanto magis dabit gratiam inuisibilem suam/si homo debito modo recipiat res corporales visibiles ab ipso ordinatas ad recipiendum suam gratiam? ecce igitur modum per quem xps dat homini lapso suum beneficium/et adiutorium: et facit ipsum participem in merito suo/et in morte sua/et incorporat hominem sibi: et facit ipsum suum membrum: ideo si quis vniri vult Christo/oportet quod adhereat ei: et credat in eum: et quod talis credulitas occulta manifestetur per signa exteriora/et visibilia: quare non immerito debent dici sacra.

De sacramento baptismi.

Baptismus est sacramentum necessarium ratione originalis peccati: a cuius feditate/corruptione/macula /et infectione debet anima mundari: quam quidem maculam contraxit ex carne et eius societate: necesse est etiam quod fiat plena remissio omnis culpe et offense: et quod deleatur omnis obligatio ad penam: ideo Christus ordinauit ad significandum/et representandum omnia ista que sunt inuisibilia/quod exterius in corpore fieret ablutio: et lauacrum per aquam elementalem cum verbis expresse significantibus ablutionem: dicendo /ego te baptiso in nomine patris/et filij/et spiritus sancti: quod est idem/ac si diceret: ego te abluo: et lauo et tale sacramentum conuertit hominem ad finem propter quem creatus est: quoniam forma sacramenti in patienti posita purificat/et mundificat: et transmutat immundiciam in puritatem/tenebras in lucem: et hoc facit cum potestate diuina homini data: sicut instrumentum ad vtendum illa loco dei qui recupare vult quod perdidit in suo subiecto: nam sicut malleus est instrumentum fabro/vt clauum faciat: sic potestas diuina est instrumentum presbytero/vt illa mediante homo immundum peccatum originale sanctificet/et mundet: et efficiatur amabilis et acceptabilis deo: et incorporetur cum Christo: et sic efficitur

particeps passionis Christi: et talis a Hutio cognoscitur ex eo/quod illud quod videt in sacramento est signum/figura et imago illius quod non videtur: et ideo debemus arguere de visibili ad inuisibile: nam sicut aqua purificat omnes maculas: ita inuisibiliter anima per tale sacramentum mundatur/et purificatur ab omni macula: et sicut aqua est clara/et diaphana/luminis susceptiua: ita intra anima illuminatur: et sicut aqua est refrigeratiua: sic per baptismum concupiscentia carnis/que animam inficiebat/refrigeratur: et oportet quod homo adultus recipiens tale sacramentum voluntarie relinquat/et odio habeat vitam antiquam: et quia actualiter peccauit: oportet quod habeat displicentiam actualiter: et quod per consensum adhereat Christo: et credat in eum: et sic requiritur fides propria: sed in paruulo qui non habet potestatem volendi/aut consentiendi: et qui non peccauit per propriam voluntatem: sed totum malum venit sibi ab alio/non requiritur quod habeat fidem propriam: sed sufficit ei fides aliena/vz sui patrini: et ante baptismum fit exorcismus: vt diabolus expellatur: et fit etiam cathecismus/idest instructio de fide: ex eo quia in baptismo fit noua regeneratio spiritualis: debent omnia illa precedere/que preparant/et disponunt subiectum ad formam .i. gratiam recipiendam/que fit participatio cum deo: sicut litere cere que participant in similitudinem cum literis sigilli: et sic imprimitur character: quo differt a quocunque alio non baptisato: et sicut recipit a Christo esse nouum/et rem nouam: quia per aquam (vt dictum est) efficitur homo nouus: ita recipit nouum nomen a Christo: ideo christianus dicitur: et sic renouatur quo ad rem/et quo ad nomen: et non immerito vocatur Christianus: quia emptus est infinito precio/scz morte Christi: et sic homo non est suipsius/sed est Christi/quia membrum eius: ideo cauere debet ne tibi nomen polluat/et deturpet/ne discordet a Christo: nec ipsum offendat.

Confirmatio est/vt puer qui non erat disposit⁹ ad intelligendum/quando fuit baptisatus/recipiat impressionem sacramenti primi (quam in suo intellectu/voluntate et memoria/habet) in suo intelligere/amare/et memorari: et sic per tale sacramentum confirmationis fiunt characteres sacramenti in actibus potentiarum/inquantum baptisatus consentit/quod sit mundatus a peccato originali/recolendo/et intelligendo/et amando: nam quemadmodum homo corporaliter primo generatur/et recipit esse: deinde accipit augmentum/donec peruenit ad etatem et robur/et perfectam virtutem: vt possit facere perfectas operationes humanas secundum corpus: sic conformiter fit in vita spirituali ale: nam primo homo accipit vitam spiritualem: et sic dicitur generari/quo ad illam vitam: deinde oportet/quod recipiat augmentum vite spiritualis: et roboretur/et confirmetur in tali vita: vt perfecte possit operari operationes que pertinent ad vitam spiritualem: ideo necesse est/vt sit aliud sacramentum post baptismum: in quo ala recipiat augmentum vite spiritualis/robur/et fortitudinem perfectam: ideo sacramentum confirmationis se habet ad baptismum sicut augmentum et robur ad generationem: vnde gratia que datur in baptismo lauat aiam totaliter: et ista est sua propria operatio: sed gratia que datur in sacramento confirmationis roborat aiam/atque confirmat: et quia ista est alia operatio distincta a prima: necesse est quod sit aliud instrumentum distinctum a primo: vt omnia fiant ordinato modo: ideo oportet/quod in quolibet sacramento visibile proportionetur rei in-

De sacramento confirmationis.

inuisibili: quo ad significationē et representationē: et quia chrisma quod est compositum ex oleo oliuarum/ et ex balsamo est res visibilis in isto sacramēto: et innunctio fit exterius in fronte cum verbis que significant operationē/ que fit interius in anima: et sunt ista. Signo te signo crucis: confirmo te chrismate salutis in nomine patris/ et filij/ et spiritus sancti: et ideo tam per oleū et balsamum (que materia sunt in hoc sacramento) quam per verba que modum habent forme/ possumus arguere omnia illa que fiunt in homine per istud sacramentū: nam sicut oleum natat supra aquā: ita gratia que datur in sacramento supra gratiā que datur in baptismo: et sicut reddit aquam saporosam et sapidā: ita per istud sacramentū homo recipit maiorē saporem in Christo: et sicut balsamum (quod miscetur oleo in hoc sacramēto) habet preciosum odorem: ita similiter gratia que confertur in hoc sacramēto/ quo mediāte homo mittit extra se odorē bone fame vite ad alios homines: et trahit alios homines ad se: et quia talis vnctio fit in fronte: ideo significatur/ quod in isto sacramēto datur gratia ad pugnādū publice contra inimicos Iesu christi: et ad cōfitendū nomē christi publice et audacter sine timore et verecundia: vnde signum fortitudinis et cōstātie ostenditur in facie

De sacramēto matrimonij

Matrimoniū est sacramentū quod ordinat/ copulā hominis et femine ad finem propter quam sunt masculinitas/ et femineitas: videlicet ad multiplicādū naturā humanā/ seu speciē: vt deus sit amatus et honoratus a pluribus hominibus: et debent specificari cū ordine verborū/ et ordine cōceptionis interioris: que monēt verba illius qui agit sacramentū: et illorum qui caracteres sacramenti recipiūt intus et extra: et agens ligat: et sic remanēt ligati: et tale sacramentū est sustentatum in cōtrahentibus/ sicut litere sigilli in cera: et quia deus non fecit oēs homines insimul: sed primo fecit primū hominē: et primā mulierē: et cōtraxerunt matrimoniū per consensum vtriusque: et deus ordinauit eos sic/ vt per generationē homines multiplicarentur: et vnus ab alio descenderet: vt maior vnitas/ et maior amor esset inter ipsos: et quia deus creauit hominem/ vt ab ipso intelligeretur/ et amaretur: sed talis dilectio inuisibilis debuit per aliquid visibile significari: vt iam in quito tractatu deductū est: ideo ordinauit matrimoniū in paradiso terrestri: et quia matrimonium propter hoc est sacramentū: quia est signum propter signatū/ et non ecōtrario: ideo sine cōparatiōe nobilior est illa cōiunctio spiritualis que significatur per matrimoniū/ quam ipsum matrimoniū: et quia humana natura a principio cōiungebatur deo solū per amores et liberū consensum: sed post lapsum in reparatiōe facta est noua cōiunctio et vnio inter deum et humanā naturā: quia persona filij dei coniunxit se humane nature in vnitate persone: et talem vnionem etiam significat matrimonium. In isto sacramento/ sicut et in alijs considerantur materia et forma/ vt verba et signa exteriora/ seu actus et operationes: ideo per verba dicta exterius a viro et muliere declaratur consensus interior amborum: sic quod consensus per verba declaratus non est matrimonium/ sed causa: et sic sunt ibi tria per ordinem/ scilicet verba exteriora significantia/ et ipse consensus spontaneus viri et mulieris: et vinculum obligatorium tantum indissolubile et infrangibile: et tale vinculum est sacramentum/ et ex tali vinculo obligatorio per quod vir transit in potestatem mulieris: et mulier in potestatem viri: quantum ad corpus/ sequitur vltima coniūctio/ que est copula carnalis: et ideo

propter talem obligationem vir tenetur reddere debitum mulieri/et mulier viro:vnde cum in matrimonio detur homini facultas/et potestas vtendi sua vxore ad procurationem prolis:et hoc ex diuina institutione/datur etiam ibi gratia cum qua illud conuenienter fieri possit illis qui digne suscipiunt sacramentum matrimonij in fide Christi recta intentione:vt scilicet vniantur ex consensu boni amoris ad procreandum prolem ad dei seruitium: tales recipiunt gratiam in matrimonio/que adiuuat eos contra concupiscentiam carnalem. Ex ista gratia datur remedium contra tres inordinationes concupiscentie:et nascitur triplex bonum matrimonij. Primum quia concupiscentia et pronitas ad multas mulieres tollitur. Secundum quia in matrimonio datur gratia:et adiutorium/vt non cognoscat vxorem nisi causa prolis. Tertium bonum est/ quia in luxuriosis post operis carnalis cõsummationẽ gñatur fastidiũ ꝛ nausea: et sic respuit illam:et desiderat aliam:in vero tamen matrimonio datur gratia/ et adiutorium /vt semper velit esse cum sua vnica:et sic tale fastidium tollitur: deberent ergo homines contrahere verum matrimonium: quia tunc predicta gratia eos in omnibus iuuat:et tale est magnum signum:quia magnas et sanctas res significat:videlicet coniunctionem inuisibilem dei et anime hominis per amorem:et coniunctionem dei verbi et nature humane / ac etiam coniunctionem Christi et ecclesie / cuius ipsum matrimonium est expressum signum:ideo qui violat et deturpat signum/facit iniuriam rei significate per illud:et illi videlicet deo qui instituit/et ordinauit tale sacramentum: et si ex tali matrimonio non sequitur proles /sufficit quod sit fides/et fidelitas propter solutionẽ debiti.

Eucharistia est sacramẽtũ altaris:qđ quidẽ sacramẽtũ ẽ/vt deꝰ cũ hoĩe multum possit participare ĩ magnitudine bonitatis/durationis/potestatis ꝛc. Est enim magnũ bonũ hoĩ tractare ꝛ tenere corpꝰ xp̃i: q est finis ꝛ cõplemẽtũ oĩm corporaliũ: ꝛ tangere ipsum cũ suis manibꝰ:ꝛ recipere per cõtactũ/rõne cuiꝰ tangens mũdificat tactum bene dispositũ p penitentiã: et in tali tactu sit participatio ambarũ bonitatum:et tale bonum est ita magnũ/qđ nemo potest cogitare:est etiam valde magna eiꝰ duratio/et conseruatio/que requiritur in homine:nam sicut in vita spirituali oportet baptismum esse/qui est spiritualis generatio/et etiam confirmationem que est spirituale augmentum/ita oportuit esse sacramentum vnum:quod esset spirituale alimentum ꝛ nutrimentum:in quo homo cõseruaret totaliter in bono ꝛ spũali vita:ideo Christus qui est deꝰ ꝛ hõ remanet sine cremẽto ꝛ diminutiõe suipsius in sacramento homine ip̃m recipiente:qui nõ crescit p trãssubstãtiatione panis in carnẽ Christi/ꝛ vinũ in sanguinem xp̃i:nec diminuitur/inquantũ ille q ipsum recipit/trãssubstãtiat materiã panis trãssubstãtiatã in corpꝰ xp̃i ĩ carnem suipsius recipientis:ꝛ idem est de vino in sanguinẽ:ideo xp̃s est nutrimentum ꝛ alimentum spirituale:et sic recipiens mutatur ꝛ cõuertitur in Christum per amorem:sed ipse Christus non mutatur/sed mutat/et transformat xp̃ianum in seipsum:ideo vt ista nutritio fiat continue:ꝛ vnitas ista cõseruet/xp̃s ꝯstituit ꝛ ordinauit istud sacramentũ/in quo sunt materia ꝛ forma/vꝫ panis ꝛ vinũ:et verba q̃ a Christo ordinata fuerũt:ꝛ sunt res visibiles:que indicant inuisibiles:

De sacramẽto eucharistie.

ideo dicitur sacramentum: est enim magna potestas/quam deus dat presbytero in tali sacramēto: quoniam cum potestate infinita dei q̄ ei datur: vt instrumētū motum per agentem ad suam voluntatem facit de modico pane ita magnam carnem: sicut est caro Christi/ꝛ idem de vino: ꝛ tale sacramentum est verissimum: nam si verba que proferuntur in sacramento baptismi habent efficaciā vt homo baptisetur intus/scꝫ in aīa: etiam ꝛ istius sacramēti/vt panis trāssubstātietur in verum corpus Christi: et vinum in sanguinem: et sicut ergo baptism⁹ est verum sacramentum/et etiam eucharistia: cum idē dn̄s vtrūqꝫ ordinauerit: ꝛ instituerit: et verba eius sint maioris efficacie/q̄ verba hominis puri: et tamē significant semper aliqd: ergo verba Christi magis deberent habere vltra significationē/scꝫ q̄ faciūt: ꝛ significāt id qd̄ faciūt: sequitur ergo q̄ verba q̄ significant suum corpus esse in hoc sacramento faciunt ipsum esse et existere: et oportet de necessitate/q̄ ita sit sicut significant: ita q̄ non possunt esse falsa / aliter nil plus haberent verba Christi/q̄ verba vnius pueri: maxime cū ip̄e xp̄s non possit mentiri: est ergo eucharistia verū sacramentū: nā sicut panis ꝛ vinū sunt principalis sb̄a nutrimenti ꝛ alimēti corporis: ita significatur q̄ ip̄e xp̄s ibidē existēs est principalis substantia nutrim[illegible]ti et alimenti spiritualis: vnde sicut aqua ī baptismo significat ablutionem: [illegible] forma panis et vini significat refectionem et nutritionem: quia caro Christi ibidem existens animam reficit: et sustentat spiritualiter super omnem gratiam: et sanguis Christi animam letificat: ꝛ hoc sacramentum fit supernaturaliter: nam virtus ꝛ veritas superior trahit ad suā magnitudinem veritatem inferiorem/inquantum facit esse verum hoc qd̄ p̄sbyter dicit ī sacramēto tūc: cū dicit/hoc est corp⁹ meū: et hoc est magnū miraculū veritatis: q̄ vnū fit corpus xp̄i/ꝛ aliud corp⁹ p̄sbyteri: et qd̄ corp⁹ xp̄i ꝛ p̄sbyteri sint agētia in vno corpore/qd̄ est sacramentū: hoc aūt esse nō posset sine sacramento qd̄ p̄sbyter facit in figura xp̄i: q inquātū xp̄s loquitur/ꝛ facit sacramentum: ꝛ sic est magna participatio inter procuratorē ꝛ dn̄m: ꝛ inter veritatē cuiuslibet: ꝛ hoc fit cū magna hūilitate sue bonitatis/magnitudinis ꝛc. nā magnū est q̄ ille q est de⁹ ꝛ hō velit p̄ticipare inferi⁹: ꝛ tm̄ seip̄m humiliare/q̄ se offerat hoib⁹: ꝛ iō male faciūt illi p̄sbyteri ꝛ illi hoīes: q recipiūt sacramentū: et sunt sup̄bi: cū ita sit q̄ sup̄bia ꝛ hūilitas sint 9ria: ꝛ ī hoc passu cognoscitur q̄ p̄sbyteri debēt esse magis humiles/q̄ alij hoīes ī loquēdo/induēdo/comedendo/eq̄tando/ ꝛ habitādo: sicut Jesus xp̄s/ q nō modo in p̄senti sacramēto est hūilis: sꝫ ī oib⁹ fuit: p istud enim sacramentū xp̄iani exaltantur: et dignificantur tāta exaltatiōe et dignitate / qua excogitari non potest maior in hoc mūdo: quoniam efficiuntur diuini: ꝛ deificantur: et conuertuntur in Christum: quia conuertuntur in suam voluntatem.

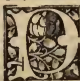
De sacramēto ordinis.

ORdo est sacramentum necessarium ad alia sacramēta: q: ē instrm̄/cū q̄ siūt alia sacramēta: ꝛ ordo est ita magn⁹: sicut spectat ad magnitudinē aliorꝫ sacramētorꝫ: sicut malle⁹ q p̄portionarie ad magnitudinē claui: vn̄ cū sacramentū altaris ꝛ penitētie sit ita magnum: opꝫ q̄ ordo quē p̄sbyter recipit/sit magn⁹: vt possit illa administrare ꝛ perficere: nam sicut Christus ordinauit sacramenta/vt homines suscipiant ea: ita necesse est quod ordinet homines / et

Personas que ministrant ipsa sacramenta: et sic necessaria est potestas in terra hominibus ad duo: primum est ipsa gratia/per quam regenerantur/ et perficiuntur vt sint apti intrare in regnum celorum: et quia ista gratia datur per sacramenta visibilia: ideo est necessarium secundum/scilicet auctoritas/seu officium administrandi ipsa sacramenta: quia nullus potest administrare/neque dispensare res alicuius domini/nisi de licentia et auctoritate domini/cuius hec sunt: nec haberet vigorem quicquid/si aliter factum esset: sic ergo necesse est quod auctoritas seu officium dandi et ministrandi ipsa sacracramenta detur spiritualiter aliquibus personis specialibus/omnibus vero non indifferenter/sed solum ordinatis: et oportet etiam quod ordo quem presbyter recipit/sit ita magnus: vt per talem ordinem conficere possit sacramentum altaris/et dare penitentiam hominibus soluendo illos/aut ligando cum clauibus vel Petri/que claudunt/et aperiunt hominibus in celo/et in terra: sicut enim omnia membra corporis humani conueniunt in vita et calore naturali/per quem omnia viuunt: sed etiam differunt per diuersas potestates et officia/que singula membra habent: sic fit inter fideles: quia omnes conueniunt quantum ad charitatem: sed differunt penes potestatem: et est necessaria talis potestas ad viuendum ordinate: ita quod oportet quod aliqui recipiant sacramenta: et non dent: neque habeant potestatem donandi: et aliqui sunt/qui etiam recipiunt primo: et habent potestatem dandi aliis: ideo necessario sunt due partes inter christianos/videlicet pars laicalis/et clericalis: et quia clericalis est superior/et dignior/et magis filiis christo quia insimul concurrunt ad vnum opus: quia christus dat gratiam inuisibilem: et clerici qui sunt ministri eius dant sacramenta visibilia: ideo quia sunt cooperantes/sunt magni honoris/et magne dignitatis ex parte officii christi: ideo presbyteri male faciunt/qui habentes ita magnum ordinem/quod se indinant ad aliquod peccatum: cum ita sit quod ordo et peccatum sint contraria: necesse est etiam quod talis potestas dispensandi et dandi sacramenta detur per aliquod signum manifestum. (vt in supradictis diximus) per aliqua verba/que significent talem potestatem: ideo ista potestas debuit dari per modum sacramenti: et quoniam ista potestas est res spiritualis/et non corporalis: ideo debet poni et caracterisari intus in anima: vnde necesse est: quod tales persone que recipiunt talem potestatem et auctoritatem magis assimilentur christo/quam alie persone: et quia alii christiani assimilantur christo per gratiam: et etiam iste persone: cum etiam recipiant alia sacra: ideo oportet quod vltra gratiam que datur omnibus per alia sacramenta recipiant aliquod aliud inuisibile in anima/per quod ascendant/et eleuentur super alios et modo spirituali assimilentur christo: et licet homo perdere possit gratiam que datur per alia sacramenta: tamen hanc sacerdotalem propter illam perdere non potest: quia sunt due gratie distincte: ideo quamuis aliquis perdat gratiam sibi datam in baptismo: dummodo dicat se christianum/potest recipere sacramentum ordinis/et per consequens talem potestatem: sed cum potestas sit ita excellens/debet ordinatus superare alios in bonitate: sicut superat potestate/et auctoritate: nam si ordinandus habet gratiam/que datur in aliis sacramentis: tunc augetur/et crescit in isto sacramento: si vero est in peccato mortali scienter/tunc nullam gratiam recipit: sed auget culpam: et solum recipit potestatem. ¶ Sacramentum ordinis continet septem gradus ordinatos: qui omnes ordinantur ad vnum: iste autem potestates spirituales distinguuntur per respectum ad sacramentum altaris: et de quolibet istarum sigillatim tractaturi sumus (si opus tamen perficiatur) in libro de vnitate christiana/et eius peruersa diuisione: dantur enim ordinato modo semper ascendendo de vna potestate in aliam: donec deue

niunt ad sacerdotium/ qđ est vltimus gradus: ꝛ sicut est vnus primus homo so lus/ quē deus fecit primo per manus suas: ꝛ per illū fecit/ ꝛ multiplicauit alios homines in natura: ita similiter non est nisi vnus primus sacerdos: quem deus primo fecit per manus suas: ꝛ per illum fecit: ꝛ multiplicauit alios sacerdotes: et ille homo est xp̄s benedictus/ qui est solus verus sacerdos: ꝛ cum quis non pos sit a peccato liberari/ nisi per sacramentum penitentie: ꝛ sacramentum penitentie non potest fieri/ nisi sit aliquis/ qui habeat potestatem ꝛ auctoritatem iudicandi peccata ꝛ absoluendi: ergo necessario talis potestas iudiciaria datur in sacramento ordinis: ꝛ quia ista potestas est colligata cum potestate dispensandi sacramentum eucharistie: quia homines nō possunt recipere tale sacramētū/ nisi absoluantur prius a peccatis: ideo sicut sacerdos per sacramentum ordinis recipit potestatem supra sacramentū corporis christi: ita recipit ex ꝯsequēti potestatem supra sacramentum penitentie: quia ad vnā sequitur alia: est etiā necessarium/ ꝙ vlterius fiat ascensus/ ꝛ eleuatio supra potestatem sacerdotalem: que est vltima in sacramento ordinis: nam sicut oēs christiani conueniunt primo in susceptione sacramentorum: ꝛ in hoc erāt equales: ꝛ postea ex illis eleuantur ali qui/ qui recipiunt potestatem administrandi ipsa sacramenta: ꝛ tales sunt sacerdotes: ita cōformiter oportet ꝙ ex sacerdotibus qui sunt equales per sacramentum ordinis/ aliqui eleuentur vlterius supra alios sacerdotales/ qui habeant potestatem conferendi sacramentū ordinis: ꝛ sic oportet ꝙ fiat superioritas ꝛ inferioritas vlterior: ꝛ sic fuerunt aliqui a christo immediate ordinati/ qui potestatem habent ordinandi alios sacerdotes: ꝛ tales dicuntur episcopi.

De sacramēto penitētie.

Enitentia est sacramentum ertēsum i coniunctionem hominū/ qui penitent de peccatis/ que fecerunt de quibus confitentur: ꝛ se submittunt iudicio presbyteri: vt fiat satisfactio cum virtute contra vitium: ꝛ iste tres forme contritionis/ confessionis/ ꝛ satisfactionis sunt passiue: in quibus accipiunt similitudines formarum actiuarum/ quas habet presbyter/ qui simili tudines imprimit illarum formarum actiue in iudicio quod dat/ ꝛ in hoc ꝙ indulget cum clauibus: que in illis formis passiuis claudunt ꝛ aperiunt: ꝛ per hoc sacramentum penitentie excitantur homines ad timorem per contritionem: ꝛ ad spem per indulgentiam: ꝛ confessio ꝛ satisfactio mouent contritionem: ꝛ econtrario contritio mouet illas: sicut forma que mouet formam vna forma mouente aliam ad suum finem/ sicut voluntas que monet intellectū ad intelligendum bona obiecta amabilia/ ꝛ ad intelligendum mala obiecta/ que sunt odibilia: ꝛ idem facit intellectus/ qui mouet voluntatem ad amandum intelligibilia: ꝛ ad odiendum odibilia: et ideo quia aliquis potest perdere gratiā sibi in baptismo datam per peccatum: quia homo habet libertatē: est necessaria medicina spiritualis curatiua sc; penitētia/ per quā possit recuperare sanitatem/ ꝛ gratiam quam habuit per baptismū: et q: christus operatur in homine per sacramenta visibilia ꝛ manifesta: ideo ordinauit sacramentum penitentie ad destruendum peccatum ꝛ offensam commissam post baptismum: Quis

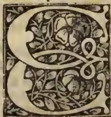
enim ante receptionem baptismi sit necessaria homini adulto: attamen illa penitentia non est sacramentum: quia inuisibilis est/et occulta: et quia vera indulgentia non recipitur nisi culpa displiceat/ex eo: quia omnis culpa est voluntaria: ideo non potest destrui nisi per contrarium / videlicet quod sicut fuit voluntaria / fiat inuoluntaria/et displiceat: aliter manet in vigore suo: est ergo necessaria contritio: et quod proponat in corde suo nunquam offendere deum: et requiritur etiam quod homo habeat spem recipiendi indulgentiam a deo: et quod habeat odio ipsum peccatum: quod contrariatur deo / et sibiipsi / aliter nihil proficeret: et talis displicentia etiam ex alio: quia homo non habet maiorem inimicum/quam peccatum: quia non obligat solum ipsum hominem ad penam temporalem/sed eternam: et quia peccatum est etiam inimicus secretus et occultus: quia de ipsius natura est velle occultari: ideo homo per contrarium debet ipsum discooperire: et manifestare per confessionem: et sic ipsum tanquam inimicum domesticum impugnare / et expellere et quia est deceptiuum/et fraudulentum: ideo tanquam deceptor et falsarius debet accusari/iudicari/et puniri: ideo debet ipsum ponere in iudicio/et petere sententiam contra ipsum/et punitionem: et sicut sunt duo inuisibilia/necessaria ad destructionem culpe: vnum ex parte dei/et aliud ex parte hominis / qui offendit / quorum vnum preparatorium: et aliud quod recipitur/et datur: ita conformiter in isto sacramento sunt duo visibilia/que se habent per modum materie et forme: vnum visibile /quod fit exterius est ad significandum inuisibile interius/penitentiam scilicet interiorem/et quia facta et verba exteriora significant et declarant illud quod est occultum et inuisibile in corde/ quod est habere odio peccatum. ¶ Item aliud visibile quod fit exterius est ad significandum illud inuisibile/quod facit deus in anima/scilicet remissionem et indulgentiam offense et peccati: et est ipsa absolutio /que fit a sacerdote loco dei/ tanquam a ministro suo: vt igitur homo qui offendit esset securus de remissione et indulgentia sua: et nullo modo dubitaret: christus ordinauit/et instituit modum penitendi/scilicet quod homo doleat interius de offensa: et quod exprimat exterius signa doloris per gemitus/et lachrimas/et quod dicat ore suo et confiteatur culpam suam: et accuset seipsum. et etiam ordinauit/et instituit suum locumtenentem: qui loco sui audiat confessiones hominum: et absoluat et quia Christus est verax/predicta sunt verissima. sunt ergo contritio oris confessio/et satisfactio partes essentiales penitentie: et ipsa secundum ethimologiam est pene tenentia/et si dicas quod omne totum actuale suas arguit partes essentiales actualiter in eo consistentes: sed penitentia est quoddam totum essentiale et actuale constans ex predictis tribus partibus: ergo eas exigit actualiter contineri: sed hoc esse non potest: nam quando est contritio non est oris confessio: aut quando est oris confessio/non est satisfactio: dicitur ad maiorem quod verum est/in permanentibus/non autem in successiuis quemadmodum est penitentia: nam in successiua consistunt in fieri/et non in facto esse: et per hoc differunt a permanentibus.

Xtrema vnctio est sacramentum/quod esse oportet ratione finis: quoniam sicut baptismus est ratione principij: et confirmatio ratione medij: sic extrema vnctio est ratione finis: in quo peccator sua peccata confitetur/et fatetur fines formarum/qui priuantur in hac vita: et sic extrema vnctio est punctus/in quo peccator confitetur lineas que deficiunt

De sacramento extreme vnctionis.

in hac presenti vita per mortem/et lineas futuras in vita euiterna:et hec confessio per extremam vnctionem est sacramentum in patiente/et in agēte:ꝛ si in patiente discretio deficiat propter infirmitatem/in agente restauratur: qui facit sacramentum:sicut virtus vnius oculi deperditi restauratur in alio oculo: et sic dicendum est de baptismo ꝛ confessione tempore necessitatis in absentia p̄sbyteri: que fieri possent per alium hominem/qui non sit presbyter :fuit etiam institutum istud sacramentum extreme vnctionis ad animam perficiendam et sanādā ab omni macula:et debilitate spūali:i quo fit remissio oīs peccati venialis quo ad culpā/s3 nō quo ad penā:vnde in isto sacramēto visibile qđ fit/ꝛ apparet exterius est vnctio olei consecrati per modum medicationis corporalis in septē partibus corporis determinatis/videlicet in oculis/ in auribus / in naribus/ in manibus/in labijs/in pedibus/et i lumbis:et hoc fit simul cum verbis deprecatiuis:et datur solum adultis/ꝛ postulātibus: et solum in periculo mortis: sicut enim exterius fit quedam vnctio cum oleo in corpore per modum medicationis / quod est curatiuum vulnerum:ita significatur ꝙ interius ipsa anima curatur per gratiam dei/que ei datur:et inunguntur / vt facilius euolent in celum.materia huius sacramenti est oleum simplex/et non mixtum:sicut in confirmatione/aut baptismo:ad significandum ꝙ sic oleū est nitidum:et de se significat sanitatē:q2 per tale sacramentū conscientia hoīs fit munda totaliter:ꝛ hoc per gratiam que datur ei:ꝛ non datur istud sacramentum pueris: q2 non peccant venialiter :requiritur etiam deuotio sursum eleuans animam : ideo non datur nisi petentibus :nec datur nisi infirmis:ex eo/quia spiritualem curationem significat :et tale sacramentum fit cum verbis deprecatiuis propter multa Primo vt per deprecationem infirmus subleuetur.Secundo vt per deprecationem anima curetur.Tertio quia hoc sacramentum datur recedentib⁹ ab alijs Christianis :ꝛ vt in manus solius dei requiescant:vnde deo anima comēdatur p dep̄catione:ꝛ q̄uis tale sacramētū deꝫ p modū dep̄catiōis:h3 tñ de se certitudinē:ita ꝙ semp ꝯferꝫ:qđ significaꝫ p tale sacramētū:nisi fuerit īpedimētū ex pte recipiētis. ¶ Dictū est de.vij.sacramētis sctē eccl'ie:q̄ sunt ornamēta illi⁹:ꝛ bona p̄ncipalia toti⁹ xp̄ianitatis :nā se hn̄t sicut sol/q est ornamētū orbis/inquātū ip̄s illuminat remouēdo ab eo tenebras/sic virt⁹ salutifera descēdit a diuinitate:q̄ ē i xp̄o per eius humanitatē i ip̄a sacra:ꝛ sunt ei⁹ instr̄a :p q̄ tāgit hoīem indigētē tali virtute:et sunt etiam memorialia passionis Christi : que superat omnia peccata que fieri possunt:ideo clamat sanguis Christi ad omnes peccatores : vt veniant ad penitentiā:et recipiant virtutem ꝛ influentiā eius.

De practica veteris et noui testamenti et arte predicandi/ac.x.p̄ceptis legis liber septim⁹

Est enim practica artis vsus eius: ideirco vt p̄dicatores maiorem habeant facultatem/et materiam in suis sermonibus:practicam veteris et noui testamenti per viam alphabeti dare statuimus.Et primo de abstinentia:nam ipsa est meriti augmentatiua:auget enim merita/et virtutes:ideo voluit dominus nostros primos parentes non omni cibo vti in paradiso terrestri:sed ab aliquo abstinere:vt ex

De abstinentia.

re: vt ex obedientia et abstinentia amplius mererentur. Genesis .ij. Propter eam causam precepit deus filijs israel φ a multis cibarijs abstinerēt: vt Leuitici. ij. valet etiam ad habēdum sapientiam: nam Moyses ieiunauit: et post abstinētiam meruit a deo recipere legem. Exo. xxiiij. valet ad refrenandum carnes: ideo abstinere debent clerici: nam vir qui debebat dño consecrari/ab omni eo quo in ebriari poterat/abstinebat. Numeri .vj. Non legimus saluatorem comedisse carnes/nisi de agno pascbali: sed de piscibus comedit/et dedit discipulis. Joan. xxi. ¶ Item/mittens dominus discipulos binos ad predicandum dixit/edetis/et bibetis que apud illos sunt: vt. s. deberēt esse contēti appositis: nec peterent delicata cibaria. Luce. x. ¶ Item/abstinentia prebet victoriam: ideo vxori mage cōtēpture Sansonē fortissimū pugnatorē angelus abstinētiā idurit. Judic. xiij. Judith quia omnibus diebus vite sue ieiunauit: de Holoferne victoriam habuit. Judith. viij. saluator noster cum diabolo pugnaturus ieiunauit/et ipsum in tribus tentationibus superauit. Mat. x. abstinentia iuuat orationem: ideo dicit Thobias .bona est oratio cum ieiunio. Thobie. xij. predicauit Esdras ieiunium: quia petituri erant a deo veniam. Esdre. viij. propter abstinentiam meretur quis indulgentiam pctōr: reliquit dominus subuersionem Niniue/ et pepercit: quia a maximo vsq ad minorem se ieiunio affixerunt. Jone. ij. ¶ Item abstinere debet homo propter aliorum exemplum. Eleazarus maluit occidi/φ vetita manducare: vt alijs exemplum preberet. de hac materia habetur. iij. regū xvij. et. xix. et Danie. xij. et. xix. et Luce. ij. et Hieremie. xxxvij. et Nu. iij. et Act. ij. et. iij. Regum. xiiij. et Mat. xiij. Mar. vj. Luce. j. et Jo. xvj. et Numeri. xj. et Exo. xv. et Judi. vij. et primi Regum. j. xiiij. et. ij. Paralipomenon. j. ij. Judi. ij. et Regum vij. et. iiij. primi. et Judith. iiij. Hester. iij. ca. iiij. et Math. xxvj. et Regum. xxi. et tertij. xiij. et. ij. Mach. et Actu. x. ¶ Sequitur de acceptione. accipere non debet homo munera pro impensis seruitijs: ideo Habraam noluit accipere multa/φ ei offerebat rex Sodomor p victoria quam fecerat de inimicis suis: ne seruitium vendere videretur. Gene. xiiij. ¶ Item acceptio munerum generat et nutrit proditionē. Dalida propter munera que recepit a Philisteis/tradidit Sāsonem Judith. xvj. Est etiam causa symonie: nam dicitur de filijs Samuelis: φ declinauerunt post auariciā: et susceperunt munera. j. Regum. viij. accipere possunt tñ munera a diuitib⁹ pauperes deo seruientes ad deum placandū: in cui⁹ figura Jacob misit fratri suo munera: vt placaret eū. Gen. xxij. et. xxxij. accipi nō debent munera de alieno aliquo: sed de proprio: vt deo sit placitum: ideo Dauid noluit offerre sacrificiū de alieno munere. ij. Regū. xxiiij. De hac materia habet Hieremie. xl. et Danielis. v. et Numeri. xxiij. et. ij. Regum. xvj. et. ij. Macha. iiij. et Math. xxviij. et Act. xxiiij. et Judi. xiij. et. iij. Regum. xv. et. j. Mach. xij. et. iiij. et iiij. Regū. v. ij. Mach. ij. et. iiij. et. ij. Mach. iiij. et Act. viij. et Exo. xxxvj. et. iij. Regū. x. et Hester. ix. et. ij. Paralipo. et Math. ij. de magis/q nō de alienis/s; suis aurū/thus/et myrrhā dño obtulerūt. ¶ Accidiosi reprhēdēdi sunt: et sollicitādi a diuinis patribus et platis: ideo Jacob accidiosos filios increpauit: et sollicitauit/dicēs. qd negligitis: et c. Gen. xlij. Accidia causa est oium pctōr: vñ filij israel māducātes panē angelorum ociosi murmurantes et c. Numeri. xj. Dauid tēpore

De acceptiōe.

De accidia.

belli manens otyosus in domo adulterium ⁊ homicidiū perpetrauit.ij.Regū ij.⁊cū dormirēt hoies:inimicus hominis seminauit zizaniam.Matt.ij.De hac
De adulatoribus. materia hr.ij.Parali.xv.⁊.xxv.⁊ Math.xx.⁊ Jone.j.et Mat.xxvj.¶Adulatores et falsi prophete dicebant Achab prospera de bello futuro:sicut ei placere credebant.iiij.Regū.xxij.Herodi impio clamabat populus voces dei /desiderans ei complacere. Ac.xij. adulatores displicent sapientibus / quibus placere credunt per suas blandicias:nā adolescens quidā narrans Dauid mortē Saulis inimici sui credens ei placere fuit occisus .ij.Regū.j.adulatores laudant in facie:et in absentia detrahunt:contra quorum consuetudinem saluator noster recedentibus discipulis Jo.cepit multipliciter multum commendare:quem in eorum presentia non laudauit .Mathei.xj.pharisei volentes Jesum capere in sermone:et postea ipsi detrahere/ ipsum laudare ceperunt in facie:dicentes/magister scimus q verax es ⁊c.Math.xxij.De hac materia habetur.j. Regum.xv.
De ambitione. et Hester .j.⁊.v.et .ij.Macb.vij et.ij.Reg.xv.¶Ambitiosi deo ⁊ alijs detrahūt: vt ipsi magis appareant:sic Maria et Aaron ambientes dominiū populi detrahebant Moysi dicentes / nobis locutus est deus ⁊c.Numeri . xij. ambitiosi non timent sanguinem fundere/⁊ multa mala committere:vt liberius valeant dñari:vñ Abimelech callide pcurauit eligi per amicos in dñm:qui postea . vij. fratres eius occidit:⁊ multa mala fecit.Judicū.ix.ambitiosi semper magna psumptuose de se loquuntur :et ideo Golias dicebat presumptuose . vtinaz daret mihi aliquis populum istum sub manu mea:et auferret Abimelech de medio .Judicū .ix.dicebat Seron.faciam mihi nomen / glorificabor in regno:⁊ debellabo Judam:⁊ ipse prius fuit debellatus.Macha.iij.dominiū ambitiosorū cito transit diuino iudicio.Ptholomeus regnum Alexandri voluit occupare ambitiose:sz parū gauisus est:eo qr die tertia defunctus est.Ambitiosi vt plurimū sunt simoniaci:nā qr Jason summū sacerdotiū cupiebat :ideo pmisit Anthiocho.ccclx.talēta / ⁊ multa alia :tñ modico tpe fretus ē honore:qr Menelaus obtinuit.ij.Macb.iiij.Simon magus ambiens potestatem spiritusctō voluit illā pecunia comparare.Act.viij.Ambitiosi et superbi plus dolent de paucis / qui non honorant eos:q letentur de multis/qui eis obediunt :talis fuit Amā/qui plus dolebat de Mardocheo eum adorare nolente/q letaretur de alijs/qui eum cottidie adorabant.Hester.v. De hac materia habetur Numeri.xvj. et.ij. Regum.xv.et.j Macb.vij.et Judi.ix.iij.Regū xij.et Macb.xv.et.ij.Regū.j. et
De amicitia. Judi.j.et.iij.Regum .xvj.¶Amici debent communicare omnia temporalia ⁊ spiritualia amicis :ideo Laban vocatis amicis fecit Racheli nuptias:et desponsauit eam.Genesis.xxix.dilexit Dauid Jonatham sicut animam suam: et expoliauit se tunica sua:et dedit ei.j.Regum .xviij. patens exemplum ponit saluator noster de illo/qui vadit media nocte ad amicum:et petit sibi communicare panes.Luce .xj. Amici debent simul habere de suis negocijs secretum colloquium :ideo loquebatur deus Moysi de agendis/sicut solet loqui homo cum amico.Exo.xxxiij. Tres amici Job venerunt consolari eum:et loqui cum eo. Job .ij.saluator noster cum dilexisset suos qui erant in mundo / in fine dilexit eos:⁊ faciens eis sermonem familiariter loquutus est eis.Jo.xij.Amici debent

debet esse fideles: et unus alium non debet deserere: sed verbis/ et factis inuicē se amare: ideo Ruth dixit Noemi. quo perrexeris/ pergam: et vbi stabis/ stabo. Ruth .j. Amicitia malorū est destruenda: ideo propheta Hie. dixit ad Josa phat habens qui oderant domum auxilium prebes: et cum eis amicitiā adiūgis: ideo iram dei merebaris. Parali. xix. Duo pessimi homines Herodes et Pilatus facti sunt amici in morte xpi. Luce. xxiij. ideo amicitia contrahenda est cum bonis/ et potentibus/ et sapientibus viris: ideo rex Alexander scripsit Jonathe. audiui q̄ potens es: et aptus esse amicus noster. j. Machab. x. De hac materia habetur Luce. xvj. et Hester. v. et j. Regum vltimo et. iij. Regum. iij. et ij. Regum. xvij. et. j. Machabeo. vj. et. j. Macha. vij. ¶ Amor dei misericordiā obtinet: ideo daturus dominus legem Moysi dixit. Ego dominus faciens misericordiam his qui diligunt me: et custodiunt precepta mea. Exodi. xx. ob hāc causam post decem repetita mādata dixit Moyses. diliges dominum deum tuum: et ideo post posuit: et si in aliquo preceptorum offendimus/ q̄ dilectionem dei et misericordiam habeamus. Deutero. vj. Amoris dei preceptum principium/ et finis est omnium mandatorum: ideo dicit Moyses populo. quid petit deus a te/ nisi vt ambules in vijs eius: et diligas eum. deutero. xj. Paulus dicit. si quis non amat deum: anatema sit: ac si diceret/ talis nullum preceptum seruauit. j. Corinthio. xvj. hoc est etiam quod Paulus dicit. Si linguis hominum loquar et angelorum. vbi ostendit q̄ nullum bonū fieri potest sine dilectione dei. j. Corinthio. xiij. ¶ Amor proximi est verus/ quando pro eo oram⁹/ sit bonus/ aut malus: ideo Abraam sollicite orauit deum/ vt parceret sodomitis: quod fuit signum magne dilectionis. Geñ. xviij. Amare debet homo proximū sicut seipsum: ideo reprehensus est grauiter Caym: qui dixit non se esse custodē fratris sui/ sicut suijpsius. Geñ. iiij. debet etiam amare proximum ostendendo et compassionem in eius aduersitatibus: vt Dauid in planctu Saul. ij. Regum. j. idem in occisione Abner. ij. Regum. iij. et Absalonis. debet etiam homo amare proximum/ ei subueniendo: vt fecit Thobias multis. Thobie. j. et xps samaritano. Luc. x. etiam debet amare in dimittendo iniurias: et hoc dixit domin⁹ Petro Matthei. xvij. et xps et Stephanus orarūt pro persecutorib⁹. Luce. xxiiij. et Actuū. vij. ¶ Amor carnalis non debet cogere prelatum: vt det bona ecclesiastica suis consanguineis: vt patet de Moyse. Numeri. vij. non legimus Moysen dedisse aliquod officium filijs suis: sed orauit deum prouideret populo suo de duce idoneo. Numeri. xvij. sic de Josue filijs Israel. Josue. xvij. nec Christus aliquē ex suis consanguineis fecit caput ecclesie. Heli non curauit de morte filiorum: sed de captione arche: nec Dauid de morte sui paruuli. Regum. xvij. nec mulier illa de morte septem filiorum. Matthei. vj. semper diuina preferri debent temporalibus: vt faciebant iudei contra rhamorem. Machabeorum. vj. et saluator. quicunq̄ fecerit voluntatem patris mei/ ille est meus frater &c. Mathe. xvj. etiā impedit cōsolationes diuinas: ideo dixit xps Petro. caro et sanguis nō reuelauit tibi. ostēdēs q̄ caro prauas reuelatiōes ostēdit. Mat. xvj. et Paul⁹ Gal. j. q me segregauit &c. ¶ Angeli boni reuelant secreta hominib⁹ bonis: vt

De amore dei.

De amore proximi.

De amore carnali.

Angeli boni

vt Abrae. Gen. xviij. r vxori mage conceptionē Sansonis. Judi. xiij. r Helie de nuncijs Ochosie. iiij. Regū j. r Danieli multa fuerūt reuelata. Danie. ix. x. r. xj. et Zacharie reuelauit angelus conceptionē/ r vitam precursoris. Luce. j. Marie etiam modum incarnationis. Luce. j. r Magdalene r socijs suis resurrectionē Christi. Mat. xviij. r Luce. xxviij. r Jo. xx. r aduētū Christi apostolis i die ascē sionis. Actu. j. r dominus Jesus Christus reuelauit Johanni euangeliste diuersa secreta: vt in Apocalypsi. Adiuuant etiam angeli: vt patet de Loth de periculo sodomitarū. Gene. xix. r liberauit angelus Thobiā a deuoratione piscis Thobie. vj. r tres pueros liberauit de fornace Danielis. iij. r Petrū a carceribus. Actuū. xij. dirigit etiam angelus homines: vt Abram. Gene. xvij. direxit populum dei a maledictione Balaā prohibendo ei. reuelauit angelus Joseph integritatem virginis Marie: et intentionem firmam. Mat. j. docent etiam angeli homines: in cuius figura vidit Jacob angelos ascendentes r descendentes scalam. Gene. xxviij. et pugnāt: astitit angel⁹ dñi inter castra egyptiorū: r populū israel. Exo. xiiij. increpauit: vt pt3 de filijs israel. Judic. ij. r cōsolant timidos vt patet de Gedeone. Judic. vj. sollicitāt ad bonū: excitauit angel⁹ apostolos vt loquerent ad plebē. Actu. v. r Philippū. Actuū. viij. r etiam ducūt ad portū salutis: in cuius figura duxerunt Jacob ad patrem suum. Gene. xxiij. r populū in terrā pmissionis. Exo. xxiij. r Thobiā ad patrē suū. thobie. ij. r ipsā Judith. xiij. Judith. r mēdic⁹ portat⁹ est ab angelis in sinu Abrae. Luce. xvj. ¶ Angeli mali cruciant fideles: in cui⁹ figura loquit spūs dei malus exagitabat Saul: q dicit spūs dei: qr potestate dei pōt/ qcqd pōt. j. Regū. xvj. Cruciauit Job promissione. Job. j. et filiā cananee/ quā Christus misericorditer liberauit. Mat. xv. r illum demoniacū/ de quo habetur Luce. ix. r malus angel⁹ habet potestatem super luxuriosos/ vt habetur de illo/ qui occidit. viij. viros. Thobie. vj. r de Magdalena. Mat. vj. facit etiam hominē crudelē: qđ figurant illi demoniaci/ de quibus dicitur Mat. viij. petierunt demones a domino intrare in porcos pter immundiciā possessorū ab eis. Luce. viij. x. r facit etiam hominem mutū/ r cecum a sui cognitione ad cōfessionē. Luce. xj. demones virtute diuina eijciuntur nā Paul⁹ virtute diuina curauit illā puellā/ de qua Actu. xvj. sunt etiā mēdaces. Luce. iiij. ¶ Quod aīa sit immortalis/ probatur per exēpla defunctorū: dicit de Abram q appositus est ad populum suum: ex quo probatur q in alia vita habet populū scʒ illos q bene vixerunt/ sicut r ipse vixit: r simile dicit de Jsaac/ r Jacob. Gene. xxv. xxxvij. apparens dominus Moysi dixit. ego sum de⁹ Abrā/ Jsaac/ r Jacob. Exo. ij. r Mat. xxij. dixit: nō est de⁹ mortuorū/ sed viuorum. frequenter legimus in libro Regum: dormiuit cū patribus suis. Ex qbus verbis pbatur eos viuere. probant etiā immortalitatē aīe loca ad que vadunt: vt habetur de Joseph. d. descendam ad filiū meum ad inferos. Gene. xvij. r de Chore r cōplicibus suis dicitur. descenderunt ad inferos. Numeri. xvj. r Thobias/ vitā illā expectamus quā dñs daturus est suis/ qui fidē eius nō mutāt. Thobie. ij. de Nabuchodonosor dicit iferi⁹. cōturbat⁹ est i aduentu tuo. Jsaye. xiij. hoc etiā ostēdit fides: si eñ Saul nō credidisset Samuelem scdm aīam viuere/ nō ɔsuscitari petijsset. j. Regū. xxviij. r Dauid dixit de suo filio: ego ibo ad eum: ipse non

De angelis malis. De aīe immortalitate.

reuertetur ad me.ij.Regum.xij ex septem statibus colligitur aperte animas viuere post hanc vitam.ij.Macb.vij.probatur etiam resurrectio mortuorum. Helias resuscitauit puerũ hospite sue:quod non potuisset/nisi anima vixisset.iij. Regum.xlij.et saluator noster vocauit defunctum /ac si viueret/dicens.surge et ambula .Luce.vij.et Helizeus.ij.Regum.iiij.et de puella .Math.x.et de Lazaro dixit Christus.veni foras Lazare.Jo.xj.idem probat Christus dicens/ nolite timere eos qui occidunt corpus/animam autem non possunt occidere.Mathei.x.probant etiam immortalitatem anime sctõrum testimonia: qui fuerunt a spiritusancto docti:vt de Stephano legitur:qui cum lapidaretur/dicebat.dñe Jesu Christe accipe spiritum meum.Act.vij.et Paulus.ij.Corin.iij.habemus domum factam in celis.idem.cupio dissolui/et esse cum Christo. Phi.j.¶Apparuit dominus aliquando /vt instrueret nescios:et sic instruxit Adam/ne de ligno vite comederet.Gene.ij.et Noe apparuit:vt faceret archam .Geñ.xxj.et multotiens Moysi.Exo.iij.et Josue/instruendo.Josue.j.iiij.vij.et.xiij.et.xx.et spiritussanctus apostolis.Act.ij.et Petro/et eum de carnali conuersione instruxit Act.x.et Paulo .Act.xxiij.et aliquando apparuit ad corrigendum deliquentes:vt primos parentes pro peccato.Gene.iij.et Caym.Gene.iiij.et Abimelech Gene.xx.et Salomoni .iij.Regum.xj.et Paulo.Act.x.apparuit dñs qñq pro mittendo mercedem querentibus et sapientibus se:sic apparuit Abrae promittens dare semini suo illã terrã .Gene.xij.et Salomoni.d.postula quid uis.iij.Regum.iij.apparuit qñq defendendo/sicut Jacob.Geñ.xxviij.et Dauid promittendo in bellis auxilium .j.Regum.xxiij.et .xxix.apparuit aliquando ad testificandũ veritatẽ/sicut supra xpm baptizatũ spũssanctus visus est:paterna vox audita est.hic est filius meus dilectus.Math.iij.et in nube testificãs xpm filiũ dei esse.Mat.xiiij.apparuit aliqñ ad consolandum:vt Jacob in psecutiõe Esau Geñ.xxviij.et xps pmo marie Magdalene apparuit:deinde Petro:postea duobus discipulis.Math.x.et Luce vltimo.apparuit aliqñ ad pbandũ:sicut Abrae super sacrificio sui filij.Geñ.xxij.¶Aspectus incautus fuit i Eua.Geñ.iij.et Caym transgrediendo preceptum commisit derisionis erga patrem peccatũ. Gene.ix. tunc Abraã ne ex incauto aspectu homicidiũ sequeret/dixit vxori. si viderint te egyptij/occident me:et te reseruabũt.Gene.xij.etiam fauet lasciuis:nã vidẽtes filij dei filias hoĩm/q erãt pulchre/in vxores acceperunt .Geñ. vj. Dauid aspiciens incaute Bersabe in adulteriũ incidit:deinde in homicidium.ij.Regum et Susanã malo aspectu asperxerũt duo hoĩes.Danie.xiij.¶Astuti sunt innitatores diaboli:vt serpens q astutia quadã primaz mulierem decepit.Gene.iij.sunt etiã deceptores sociorũ suorum:sicut Labam/qui Jacob decipere voluit.Geñ.xxix. et.xxv.etiã sui filij.Geñ.xxvij.idẽ Josue facere voluerunt.Josue.x.astuti sunt simulatores/fingentes esse qd nõ sunt:callide cogitarũt se Pharisei mõstrantes se velle honorare Jesum/dicẽtes.Scimus q verax es/volẽtes eũ capere in sermone.Mat.xxij.similit fecerũt de muliere i adulterio dephẽsa Jo.viij.sunt etiã tyrãni.Nonas diuersas cogitauit astutias:vt filios Israel extirparet.Exo.j.et.v.et de Saule cõtra Dauid .j.Regũ.et Jesabech cõtra Naboch.iiij. Regũ.xj. et Herodes tyrãnus impius callide cogitauit occidere xpm.Mat.ij.astutias subtiles

De apparitionibus.

De aspectu I cauto.

De astutia.

inueniunt inimici; vt vnus alium possit superare: vt pharistici qui callide con
tra philistum cogitauerunt:ne faber aliquis esset: qui gladios faceret in Israel:
vt eos facile superarent .j. Regū .xiij.sub specie sacrificij fecit Jeroboan vitu-
los aureos:ne fieret sacramētū in Hierusalē.iiij.Regū.xij. ¶ Auari sunt litigio

De auaricia

si:sub cuius figura Caym/qui interpretatur possessio Abel fratrem suum inter
fecit.Gen.iij.auari nunq̄ tpalibus satiantur:in cui⁹ figura dicit Caym edificas
se ciuitatē:et non Abel.Gen.iij.peruertunt etiam iudicium et veritatem in fal
sitatem Balaā seductus auaritia benedictionem populi in maledictionem con
uertit.Numeri .xxij.et filij Samuelis auaricia iudicium peruerterunt .j.Regum
viij.auari clerici simoniam comittūt.Menelaus propter pecuniam quam pro
misit Andronico summum sacerdotium concupiuit .ij.Macb.incurrunt etiā
multotiens mortē ppter cupiditatē.Achor cupiditate duct⁹ tulit de anathēate
id fuit morti iudicat⁹.Josue.vij.auari vt pecuniā habeāt: pditiōes exercēt:z
amicos supplātāt:nā Dalida ppter pecuniā tradidit Sāsonem.emētes boua/
z villa mobiliū z imobiliū sunt expulsi a cena magna/quā dn̄s ppauit. Lu.xiiij.
¶ Audiri dz vbū dei cū credulitate i fide:id Aarō cū loquut⁹ fuisset verbū dn̄i

De auditu verbi dei.

ad populū credidit :et adorauit ipsum. Exo.iiij.post aduētū spiritussancti mul
ti qui audierunt verbum dei crediderunt .Act.iiij.audiri dz verbū dei cū reuerē
tia :ideo Eglon rex statim surrexit de solio: quando Aiot magnam reuerentiā
verbi dei adhibuit. Judi.iij.audire verbum dei non sufficit/nisi homo impleat
opere id qđ audit :ideo dixit ppl's Moysi vna voce.oia verba que loquut⁹ est
dn̄s/faciem⁹.audit⁹ vbi dei cuerti facit pctōres ab errore:ideo dicit dn̄s hier.no
li subtrahere verbū zc.Hiere.vj.post pdicationē xpi in nauiculā/Petrus z alij
discipuli relictis oib⁹ sequuti sunt eum.Luce.v.audire verbum dei nolunt mali
z icorrigibiles: ideo dixit Moyses dn̄o.filij Israel non me audiunt:quomodo
audient me foris? Exo.v.Achab nolebat audire Micheā.iij.Regū.xxij.z idem

De auiditate mulierum.

de domo Israel.Eze.iij. ¶ Auide sunt mulieres semp de sibi phibitis:vt pz de
Eua.Gen.iij.z de vxore Loth. Gen.xix.z de Dina/q̄ cō licētiā pr̄is voluit videre
mulieres regionis:z oppssa est a Sichem.Gen.xxxiij.sunt etiam mulieres aui-
de habere filios :vt opprobrio sterilitatis careāt:ita Sarra desiderabat filios:
sed Abraam potius voluit habere filios de ancilla:credēs de se nūq̄ filios gnari
posse .Gen.xvj.idem de Raphaele.Gen.iij.et hanna .j.Regū.j.filie Loth poti⁹

De baptismo.

voluerunt hr̄e filios de pr̄e pprio/q̄ nō hr̄e :et illa q̄ rapuit aliū . iij. Regū .iij.
Auide sunt scire secreta viro:vt pz de vxore Sansonis.Judi.xiiij.sunt ēt aui
de ad vidictā:vt Hester nono:z de capite Jo.qđ desiderauit Herodias mulier-
cula illa.Mat.vj.sunt etiā auide secreta cordis sui exprimere:vt pz de Rebecca
Gen.xl.z de puella noie Rode .Act.xij.baptismus figuratus fuit p mare rubrū
in quo fideles Israel liberati sunt.Exo.xiiij.z p Elizeū/q salē in aquā misit: vt
ei⁹ sterilitas sanaret.iiij.Regū.ij.z p Naamā.iiij.Regū.v.z pphetizatus fuit p
Eze.xxxvj.z p Jo.baptistā.Mat.iiij.z xp̄s cōsecrauit/z ordinauit ipz.Mat.iij.

De benedictione dei.

z pcepit ipz accipere.Jo.iij.z Mat.xxviij.z ostēdit salutē eē in ipo.Mat.vltio.
¶ Benedixit dn̄s existētib⁹ i matrimonio.Gene.j.z Noe/et filijs suis.Gen.viij.
z etiā obedientibus pceptis eius:ideo dixit Abraā/egredere de terra tua:z bene

dicam tibi.Gen.xij.et xp̄s bn̄dixit i mōte Oliueti eleuatis manibus oībus obe-
dietib⁹.Luc.xxiiij.z bn̄dixit tribulatis:vt pz de Abraā.Ge.xvij.z Job.xlij.etiā
bonis iuste operātib⁹:nā benedixit Ysaac.Gen.xxvj.z Job i eodē.z Job.j.z vo
cabit in die iudicij benedictos.Mat.xxv.benedicit de⁹ recipientibus pauperes
vt dicit de Job.ad Labā.Gen.iij.¶ Benedicere dz bō deū p obtētis victorijs
corporaliū et spūaliū:ideo Melchisedech occurrens Abrae post victoriā quam
habuerat de quatuor regib⁹ deū p obtēta victoria bn̄dixit.Regū.xiiij.et Dauid De bn̄dictio
post victoriā de Golia fecit psalmū:vez bn̄dict⁹ de⁹ me⁹ q docet zc.j.Regū.xvij. ne bois ad
idem fecit.Ozias Judi.xij.sub Juda machabeo edificato altari devictoria ob deum.
tēta ppl's bened-xit deū.j.Macb.iiij.idem de Heliodoro.ij.Macb.ij.Benedi
cere dz bō deū pro acquisita sapiētia:vt de Salomone.iij.Regū.vj.z Thobie
iij.de sapiētia filij.z Dan̄ ij.etiā p pfectiōe cuiuslibet opis/sicut Salomō edificato
tēplo.iij.Regū.viij.z Nee.nono.cōpleto muro Hierusalē benedixerūt deū leuite
z Simeon etiam.Luce.ij.etiā in electione boni plati:ideo facto principe Asath
ad cōfitēdū dn̄m sequit/bn̄dict⁹ de⁹.Parali xvj.et Esdre vij.dz etiā in oratione
ideo Sarra filia Raguelis dixit.benedicā noī tuo de⁹/q cū not⁹fueris misericor
diam facis.Thobie.iij.z post ascēsionē dn̄i erāt discipuli i tēplo benedicentes
dn̄m.Luce.x.et.xxiiij.z etiā p euasione tribulationū:vt fecit Raguel/z vxor eius
Thobie.viij.et tres pueri in fornace/et Nabuchodonosor.Danie.iij.z Petrus
prima Petri.ij.debet etiam benedicere deum p beneficijs receptis:ideo Tho
bias z filius benedixerunt deū Thobie.xij.idem Zacharias.Luce.xxiij.¶ Dz
ēt bō bn̄dicere boiez p bonis opibus:iō p victoria hita a Sarra dr.bn̄dicta iter
mulieres Jahel.Judi.v.idē Ozias.Judi.xij.dz bō benedicere filijs suis/sicut De bn̄dictōe
Ysaac Jacob.gen̄.xxvij.z idē pr̄ Esau.Ge.xxvij.z Jacob filio suo Joseph.Ge- bois ad bo
ne.xlviij.z Raguel filiā suā.Tho.vij.z veniēte Maria ad domū Elizabet/excla minem.
mauit dicēs/bn̄dicta tu i mulierib⁹ zc.Luce.j.z plati dn̄t bn̄dicere subditis:iō
dixit de⁹ Moysi.sic bn̄dices filijs isrl'/bn̄dicat tibi dn̄s de⁹tu⁹:z custodiat te.Nu
me.vj.idē Aarō.Leuit.ix.z Balaā lz mal⁹.Nume.xxiij.z Salomō bn̄dixit oī ec
clesie isrl'.iij.Regū.viij.z Dauid.j.Para.xvj.¶ Itē bn̄dicere dz bō paup bn̄fa-
ctorib⁹ suis:iō dixit Moyses pplo suo.nō pvocabit apō te pugn⁹ paupis:vt
dormiēs i vestimēta bn̄dicat tibi.Deut.xxiiij.¶ Benign⁹est de⁹ pctōrib⁹ cū erro
rantib⁹:dixit dn̄s Moysi/q lz ppl's iste dure ceruicis sit:dimitte me:vt irascat
furor me⁹:z delā eos.q̄si benigne diceret:tu tenes me orādo pro eis.Exo xxij.idē De benigni
Hiere.vij.ē ēt benign⁹ tribulatiōes sustinētib⁹:iō fugiēti Jacob irā fr̄is/dn̄s be tate dei.
nigne apparuit:z libertatē benigne et tribuit.Ge.xxxj.idē fecit Moysi.Nu.xij.
z.xiiij.z Helie angustato corui carnes z panes dei benignitate ferebāt.iij.Regū.
xvij idē de daniele exn̄te i lacu leonū.Da.xiiij.z de discipl'is i recessu.Jo.xiij.z pe
trū fluctē i mari dn̄s benigne liberauit.mat.xiiij.z Stephano dn̄s celū aptū/z se
ipsum benigne ondit.Act.vij.z Johānē exulātē reuelatiōib⁹ benigne ꝯsolat⁹ est
apocaly.p totū:z est maxime benign⁹ iustis:iō Jacob dicebat:nō dimittā te/ nisi
prius benedixeris mihi.Gen̄.xxvij.idē Ezechi.Para.iij.z benigne defendit tē
pore passionis xp̄s discipulos dicēs.si me queritis/sinite hos abire.Joan.xvij.
¶ Benignus est dn̄s preliantibus pro iusticia:ideo obediuit benigne Josue

dicenti/ sol non mouearis. Josue. x. idē Gedeon. Judi. vij. ⁊ Machabeus a deo bis recepit auxiliū. ij. Mach. xj. est etiā benignus peccatorib⁹: ⁊ spāliter volēti bus penitere/ ⁊ sic benigne pepcit. Dauid. ij. Reg. xij. ⁊. iiij. Regū. xliij. ⁊ benigne xps cū pctōrib⁹ mādu cauit. Mat. ix. ⁊ de Maria Magdalena habet Luce. vij. ⁊ de filio pdigo. Luce. xv. ⁊ de Zacheo publicano. Luce. xix. ⁊ latroni benigne p misit padisum. Luce. xxiij. ⁊ Thomā nō credētē nō repulit. Jo. xxij. benign⁹ est dn̄s infirmis/ deus sanat oēs lāguorē. Mat. iiij. ⁊. ix. benigne mūdauit leprosū Mat. viij. ⁊ de muliere sanguiflua eam mūdauit. Math. ix. ¶ Blasfemi in deū grauiter puniuntur: nā fili⁹ mulieris Israelitice/ qui blasfemauerat deū iussus est a dn̄o lapidari. Leuit. xxiiij. ⁊ de viro dei/ qui dixit ad regē Israel/ qui dixerat deus montium ⁊c. iij. Regum. xx. ⁊. xviij. de pcussiōe quā dn̄s fecit ppter blasfe miam/ ⁊. j. Regum. ij. de Hely/ q dixit filijs suis. Si peccauerit vir in virū/ placa cari pōt ei de⁹: si aūt in deū/ quis orabit p eo: ⁊c. iij. Regū. xviij. ⁊ Ysaye. xxxvj. de Ezech. q phibuit populo nō respōderet rasaginis: q respōdēdo peiores efficie bant. ¶ Blasphemia ex magna supbia trahit originē: nā Nabuchodonosor di xit trib⁹ pueris. qs est de⁹/ q eripiet vos de manu mea? Daniel. iij. ⁊ de Holoferne indignato habet Judich. vj. ⁊ de Nichonori ptāte in terra. ij. Mach. xv. Itē cū saluator noster eiecisset demoniū/ phariseī blasfemabāt dicētes: in beelzebuth ⁊c. Matth. xv. ¶ Castitas cōseruat in societate bonoꝝ: ⁊ deꝑdit in societate maloꝝ in cui⁹ signū parētes primi dn̄i padiso fuerūt/ erāt casti: s3 postq̄ eiecti fuerūt cō uersantes i terra cognouit Adā vxorē suā. Gen. iiij. castitatē frāgētes ꝯ pceptū dei grauiter puniunt: nā cū Sichē violasset dinā/ filij Jacob fratres ei⁹ Sichē ⁊ patrē ⁊ populū interfecerūt. Gen. xxxiiij. post debellationem madianitarum ius sit Moyses corruptas iugulari/ ⁊ vgines reseruari. Nume. xxj. ⁊ de Amō ppter violētiā thamar occisus ē ab Absalōe. dicebat Sarra. tu scis dn̄e/ q: nūq̄ cupiui virū. Thobie. iij. idē de Joseph. Gen. xxxix. ⁊ de Susana. Dan. xiij. Ego Maria nō oblita votū castitatis tenere dixit: qūo fiet istud ⁊c. Luce. j. castitatē marie de bēt seruare sacerdotes ⁊ ministri dei: in cui⁹ figura dr/ q mūdi debēt esse a mulie rib⁹/ q panes sacerdotales māducauerūt. j. Regū. ij. vt pt3 d Heliseo. iiij. Regū. iiij. ppter illō dicit xps/ q i alio seculo neq3 nubēt/ neq3 nubent. Mat. xxij. Ste phan⁹ mulierib⁹ pposit⁹. Actu. vj. caste debēt viuere relicte vidue: iō Judich p⁹ mortē mariti sui nō cognouit aliū. Judich. ⁊ de q̄dā vidua habet Luce. ij. ⁊ nō suf ficit sola castitas sine alijs vtutib⁹: vt habet Mat. xxv. Cadūt i pctō aliqñ bōi: vt fecerūt pmi parētes. Ge. iij. ⁊ Loth. Gen. xix. ⁊ Dauid. ij. Reg. xj. Judas cecidit/ ⁊ Petr⁹ q erāt socij/ ⁊ discipuli xpi: q: vn⁹ tradidit xpm: ⁊ alter negauit. Mat. xxvj. iō q se extimat/ ⁊ sanct⁹ ē: videre d3 ne cadat. cadūt in pctm̄ aliqñ boies do cti multis donis/ qb⁹ se tueri debebāt: nā angeli ceciderūt. Ysaye. xiiij. etiā Sala mō. iij. Regū. xj. ⁊ fortissim⁹ Sanson. Judich. xv. ¶ Cōfessio pctōrū d3 esse a ccu satoria: ⁊ nullū d3 excusare pctm̄: ad qđ monebat de⁹ Adā/ vt recognosceret/ ⁊ accu saret pctm̄. Gen. iij. rephensus Dauid a Natā pctm̄ suū pateter/ ⁊ humiliter est cōfessus. ij. Regū. xij. Seniebat ad Jo. ois Juda cōfitēs pctā sua. Mat. j i hui⁹ figura dicit xps leprosis. ite/ ⁊ ostēdite vos sacerdotib⁹. Luce. vij. pdicante Pau lo/ multi veniebāt ad eū confitētes pctā sua. Actu. xix. ⁊ d3 esse cōfessio cū spe ve

De blasfemia in deū

De castitate.

De casu i peccatum.

De cōfessiōe bonorum.

nie: ꝛ non cum desperatiõe: ideo cõfessio Caym deo non placuit: et sibi nõ ꝓ. fuit. Gen. iiij. idẽ de iuda. Mat. xv. ꝛ dꝫ esse cũ ꝓposito vlteri⁹ nõ peccãdi: ideo lꝫ Pharaõ diceret peccaui dño/nõ ꝓfuit: qꝛ nõ intẽdebat desistere a pctõ. Exo. x. Idem de Saule. j. Reg. xij. Inducit aliqñ cõfessio tribulationẽ: cũ eñ hõ tribu lat⁹ cogitat/ꝙ pro pctĩs suis patitur/ꝛ dño cõfitet: ideo dicit psalmista. multipli cate sunt infirmitates eorũ ꝛc. afflicti filij israel dixerunt. peccauim⁹. Judi. x. et idẽ tres pueri/de qb⁹ Dani. iij. ꝛ ipe Daniel/q vir pfect⁹ erat/dicebat orãdo /pec cauimus. Dani. v. ¶ Confidẽs ꝛ audax dꝫ hõ esse ad arguẽda vitia: nõ Moyses cõfidenter multotiẽs arguit Pharaonẽ. Exo. v. ꝛ Dauid Nathaꝫ. ij. Reg. xij. ꝛ Helias Achab. iij. Regũ. xviij. ꝛ Stephan⁹ iudeos. Actu. vij. ꝛ Paulus eligimã Actu. xiij. ꝛ ꝯfidenter dꝫ homo annũciare q̃ audiẽda sunt: ideo Helias cõfidẽter retulit Hozie regi. hoc dicit dñs. iiij. Reg. j. cõfidenter etiã debẽt hoĩes pugnare ꝓ fama: sic Ezechias cõfidẽter ad ꝓliũ bellatores cõfortabat. ij. Para. xxxij. ma gne cõstãtie fuit Neemias/q ab inimicis nõ potuit terreri. Nee. vj. iudas dixit so cijs timentib⁹ multitudinẽ hostiũ/absit/vt fugiam⁹. j. Mach. ix. pugnãte Jona tha fugerũt socij: sꝫ videntes eum fortiter ꝓliari/reuersi victoriam habuerunt. j. Mach. xj. cõfidenter dꝫ hõ loqui: ꝛ ꝑdicare publice veritatẽ: vt ptꝫ de Mardo cheo. Hester. iiij. cec⁹ illuminat⁹ a xp̃o audacter cõfitebat iudeis ꝛ phariseis ve ritatẽ miraculi. Jo. ix. idẽ de Petro. Actu. ij. ꝛ. iij. ꝛ de Paulo. Act. xix. ꝛ. xxj. ꝯfi dẽter dꝫ hõ petere qd iustũ ẽ: sic fecit Bersabe a Dauid/vꝫ ꝙ Salomõ fili⁹ ei⁹ re gnaret. iij. Regũ. j. audacter/lꝫ idiscrete petijt mater filioꝝ Zebedei ꝓ filijs eos sedere cũ xp̃o. Mat. xx. de Chananea q̃ liberatiõem filie a dño postulauit. mat. xv. ꝛ de Johãne. Jo. ij. ꝛ de Joseph/q audacter petijt corp⁹ Jesu xp̃i. Mat. xxvij. ꝛ petrus dicit magnatib⁹/obedire oportet deo/magis q̃ hoĩb⁹. Actu. v. De hac materia habet capl'o de fortitudine. ¶ Cõpati dꝫ hõ captiuis/ꝛ eos ꝓ posse libe rare: sic Abraã audiẽs captũ esse Loth/cõpatiẽs ei velociter eũ liberauit. Ge. xiij. sic de filijs israel in liberatiõe mulierũ ꝛ paruuloꝝ. ij. Paral. xv. ꝛ Thobias si milr cõpatiebat captiuis. Thobie. j. ꝛ. ij. ꝛ Abimelech ꝯpatiẽs Jeremie. xxxvij. ꝛ Dari⁹ rex audiẽs Danielẽ in lacu leonũ esse ꝑ dolore nõ cenauit. Dani. xiiij. dꝫ etiã hõ cõpati oĩbus tribulatis/ꝛ cõsolari eos: sic Rubẽ ꝛ Judas cõpatiẽtes Jo ret nitebant liberare eũ. Gene. xxxvij. Adyas. iij. Regũ. xviij. ꝛ Hester. vij. similiter ꝛ discipuli rogauerũt xp̃m ꝓ filia Chananee. Mat. xv. ꝛ xp̃s in suscitatiõe La zari fleuit. Jo. xj. dꝫ etiã hõ cõsolari fatigatos: ideo Gedeõ postulauit panẽ ꝓ so cijs fatigatis. Judi. viij. cõpati dꝫ hõ mortuis/viduis/patrie/infirmis/ꝛ pere grinis. de pr̃lo habet Judic. xxj. de scdo. iij. Reg. xvij. de. iij. Nee. vij. ꝛ Jeremie ꝑ totũ: ꝛ xp̃s vidẽs ciuitatẽ Hierusalẽ destruẽdã fleuit. Luce. xviij. de. iiij. habet Job. xxix. ꝛ Mat. xxv. ꝛ xp̃s cõpatiẽs populo de qnq; panib⁹ satiauit eos. mat. xv. ꝛ Luce. vj. de qnto habetur Luce. x. de samaritano/q ligauit vulnera hoĩs vul nerati: ꝛ qꝛ diues nõ cõpassus fuit Lazaro: ideo sepultus est in inferno. Luce. xv. deser to habet Gene. xviij. de angelis quos Abram credebat esse ꝑegrinos: ꝛ ip sos hospitat⁹ est. idẽ fecit Loth. Gene. xix. de hac materia hẽtur capl'o de peregri nis. ¶ Consilijs angeloꝝ ꝛ sanctoꝝ acqesceñdũ ẽ: ideo qꝛ angeli dederãt consiliũ Loth ꝛ vxori sue: ꝛ qꝛ vxor nõ saluauit/in statuam salis est conuersa diuino iu,

De ꝯfidẽtia.

De cõpassio ne primi sui.

De consilijs bonis.

dicio. Gene. xix. Loth etiã q2 statim nõ ascendit in mõtẽ/duplicẽ incestum cõmisit: q2 cũ duab9 filiab9 concubuit. in eodẽ. Cõsiliis cõiũctorũ 7 sapientum sociorũ fidelium/7 olim si vtilia sint: standũ est. De primo: q2 generi Loth nõ crediderunt cum illis de sodomia perierunt. Gene. xix. 7 Rubem minus fratribus suis q Joseph redderent patri suo. Gene. xxxvij. 7 de filiis israel/qui bene consuluerũt filiis 7c. sed non crediderunt: sic perierunt. Judi. xxj. bonum cõsiliũ prebuit Pilato vxor eius: sed ipse non credidit. Jo. xix. de scdo ideo dicebat Thobias filio suo. cõsilium a sapiente require: q2 filii israel nõ crediderũt Moysi: ideo victi 7 occisi fuerunt. Roboam q2 non tenuit cõsiliũ sapientũ decẽ tribus de populo suo perdidit. De tertio. bonũ consiliũ dabat Achior Holoferni: 7 q2 nõ credidit/a femina ẽ occisus. Gene. v. idẽ de Golia. Hiere. xlj. 7 de Juda j. Mach. ix. de Asael q2

De consiliis malis.

to/q2 Asael nõ credidit cõsilio Abner/vt eũ desisteret pseq lãcea ẽ pfusus. ij. Reg. ij. ¶ Cõsiliũ malũ pcedit a feminis decipiẽtib9. mulieres suis psuasiõib9 puerterũt cor Salamõis/vt idola adoraret. iij. Reg. xj. 7 mr ochosie. Achab: 7 ipulit eũ male agere. ij. Para. xvij. malũ cõsiliũ dabat vxor Job: s3 ip̃e nõ acqeuit ei. Job. ij. malũ cõsiliũ dant aliqñ subditi principibus 7 prelatis: vt popul9 israel Aarõ Artaxerxes persuasus a subditis prohibuit fieri opus templi. Esdre. iiij. q2 filii Amon male consuluerunt cõtra David/inter ipsos reges scandalũ fuit. ij. Regũ. x. cõsilium malũ dant heles peruersi: vt faciãt laicos cadere in periculum vel pctm: vt Balaham balabac. Nume. xxiiij. 7 banadas bamon. iij. Regum. x. et Simon magus peruerse consulebat pconsuli/ne crederet verbis Pauli. Actu. xiiij. malum consilium dant aliqñ sapientes mundani. Nephandũ cõsilium dedit Achitofel Absaloni. ij. Regũ. xvj. cõsiliarii Pharaonis dederunt ei consiliũ insipiens. Jsaie. xix. 7 rectores populi Zedechie. Hiere. xxviij. malũ consilium dãt homines cupidi: sicut Menelaus Andronico: vt oẽs sacerdotes occideret: vt ipse eius sacerdotium redditus possideret. ij. Mach. iiij. ¶ Consolat deus

De cõsolatio nib9 diuinis.

obsequentes mandatis eius: vñ postq̃ Habraã exiuit de terra sua ad mãdatum domini: deus diuersis consolationibus consolatus est eum in apparitionibus multis. Gene. xij. xv. 7 xvij. idem fecit filiis israel in deserto: qñ pluit manna ad manducandum. Exo. xvij. consolatur etiam iustos sicut Thobiam 7 sarrã. Thobie. iiij. ¶ Cõtemplantur deũ/7 illustrãtur ab eo viri religiosi: qui relicta patria

De contẽplatione.

7 parentela intrant religionem sibi a dño demonstratam: vt ibi liberius contemplẽtur. postq̃ egressus est Abraam de terra sua/et cognatione: et venit in terram/quã monstrauit sibi de9 in feruore dei: et in ardore charitatis cõtẽplans apparuit illi deus. Geñ. xviij. sic 7 Johãni baptiste segregato a cõuersatiõe mũdana/7 i deserto vitã heremiticã ducẽti xps apparuit/quẽ baptisauit 7c. Mat. iij. cõtẽplari dbẽt deũ mẽte: i cui9 figura Esau vir vag9 nõ habuit bñdictionẽ paternã quã de9 dat cõtẽplanti: s3 Jacob qui domi remãsit ad cõtẽplãdũ/qui multas visiones a deo habuit. notabile estq̃ Maria Magdalena q̃ quieta sedebat ad pedes dñi preponit Marthe/q̃ ministrabat ei. Luce x. 7 volẽtes cõtẽplari oportet ip̃os esse solitarios: ideo Jsaac habitãs i terra australi relicta familia egressus ẽ ad comedẽdũ i agro. Gene. xxiiij. 7 David cõtẽplãs dicebat. qs dabit mi

bi pennas sicut colũbe:ꝛ volabo/ꝛ requiescam:ꝛ xp̃s vt daret nobis exemplum ascendit in montẽ solus orare. Mat.xiiij.cõtemplant deũ boni prelati:debite p̃ lationis officiũ excercẽtes:in cuius figura Moyses pascens oues/ꝛ ducẽs in interiora deserti contẽplatus est deũ in flama rubi/idest p̃latus ducẽs populum ad asperam penitẽtiã in flãma charitatis deũ cõtemplet. Exo.iii. Zacharias offerens sacrificiũ ingressus tẽplũ a dextris altaris cõtemplat⁹ est angelũ nunciantẽ. Luce.j. cõtemplari debent homines ieiunantes:vt fecit Moyses .xl.diebus. Exo.xxi.ꝛ Helias ieiunans contemplatus est.iij.Regũ.xix. ꝛ similiter Sarra. Thobie.iij.ꝛ Danieli ieiunanti ꝛ contẽplãti deus mirabiles visiones ostẽdit:ꝛ de Christo habet Mat.iij.de Paulo Actu.ix.ꝫ etiam cõtẽplari orãdo/ in cuius figura habet de Samuele.j.Regũ.j.ꝛ de Helizeo.iiij.Regũ.iij.ꝛ de daniele orãte.Dani.ix.ꝛ de apostolis orãtib⁹ in tẽplo:qñ sp̃us sanct⁹ in die pẽtecostes eis apparuit.Actu.ij.cõtẽplant deũ tribulati:vt fecit Judith vidẽs tribulationẽ ciuitatis .Judith.xviij.idẽ Hester videns suũ populũ i tãta tribulatiõe.Hester.ix.Ezechiele stante in medio captiuoꝝ facta est sup eũ man⁹ domini. Eze.j. ¶Correctio fraterna est op⁹ mie/ꝛ pietatis sp̃ualis:ꝛ est op⁹ magis meritoriuꝫ q̃ mia corporalis.magnã miam fecerũt Rubẽ ꝛ Judas arguẽtes fratres suos volentes interficere fratrem suum Joseph. Gene.xxxviij.ꝛ sic de Phinea ꝛ socijs eius .Josue.xxij.idem de Jonatha.j.Reguꝫ.xix.ꝛ xp̃s dedit Petro p̃fectaꝫ regulam.si peccauerit in te frater tuus ꝛc.ꝛ si audierit te lucratus fratrem tuũ Mat.xviij.ꝛ debet fieri discreteꝛ benigne/non cum furore. arguit Nathan dauid.idẽ fecit vir dei filijs p̃phetaꝝ.iij.Reg.xx.ꝛ Judith benigne ciues suos rep̃hẽdit.Judith.viij.ꝛ Petrus quosdã irridentes apostolos.Actu.xx.xiij.ꝛ Paulus romanos conuersos.Roma.iij.ꝛ Jo.episcopos .Apoca.ij.talis rep̃rehẽsio non prodest desperatis:ideo dimittendi sunt:ꝛ habendi tanq̃ publicani ꝛ heretici. Mat.xviij.Helias cum magno zelo arguebat durum populum/ dicens.si deus est dominus/sequmini ipsum.iij.Regum.xvij.ꝛ.Jo .pharizeos . Mat.iij. ꝛ Elize⁹ regẽ israel.iiij.Reg .iiij.ꝛ Jo.Herodẽ.Mat.xiiij.ꝛ Stephan⁹ iudeos Actu.vij.ꝛ vnus latro in passione xp̃i alium.Mat.xxiij.¶Corrigere debẽt plati subditos suos:qꝛ vita subditorũ requiret de manib⁹ eoꝝ:ꝛ sic fecerunt sacerdotes volenti offerre incensum. ij.Parali.xxviij. ꝛ Esdras rep̃hendit filios transgressionis .Esdre.ix.ꝛ.x.ꝛ Neemias optimates p̃pter grauamina.Hiere . v.reprehẽdit Paul⁹ corinthios de fornicatiõe.j.Corin.v.et Petr⁹ simonẽ magũ de symonia.Actu.viij.ꝛ Paul⁹ litigãtes.j.Corin.vj.ꝛ de errore circa resurrectionẽ j.Corin.xv.Curiosi semp desiderãt multa scire:vt p3 de Eua.Geñ.iiij.ꝛ de discipulis xp̃i cupiẽtib⁹ scire finẽ mũdi.Actu.j.Herodes curiose desiderabat xp̃m videre:vt signũ aliqđ videret ab eo.Lu.xxij.iudei vidẽtes dei miracula fieri mãifesta ad huc signa de celo videre q̃rebãt.Luce.ix.adolescẽtiores viduas monet ap̃lus esse vitãdas.qꝛ frequẽter sũt vage/curiose/ꝛ verbose.Thimo.v.Decime ꝯsiderãde sunt quãtũ ad seculares/q eas eccl'iasticis p̃sonis reddere obligant.Melchisedech obtulit Habrae tãq̃ dei vicario declas oluꝫ rex/quas habebat.Ge.xiiij. Jacob decias de oĩbus dedit.Geñ.xxviij.ꝛnon debent tardari:vt p̃cepit dñs. decimas ꝛ p̃mitias nõ tardabis offerre.Exo.xxij.ꝛ de meliorib⁹.Numeri.xviij.

De correctione fraterna.

De curiositate humana.

De decimis.

et debent portari ad locum quem elegerit dominus deus tuus. Deute. xxiiij. et recipiētes debent eē derici dño seruiētes: q nō debēt supflua qrere/ sz deo vacare. Numeri. xviij. et debēt sacerdotes de suis redditib⁹ pauperib⁹ dare. Deute. xviij. et assistere semp diuinis. sic Ezechias instruxit sacerdotes/ vos elegit deus i hereditatē sibi: vt stetis corā eo: et ministretis: et cremetis incēsum. qd ipi sacerdotes plenissime impleuerunt. ij. Parali. xxix. ¶ Derisores deridēt pacificos: et aliqñ eis nocent: lz nō habuissent intentionem. Sic viri Sadoch deridentes

De derisiōe. Gedron adduxerunt eum ad nocendum eis: qd prius nocere nolebat. Judic. viij. sic Nabath icitauit ꝯ se Dauid: nisi p Abigail pacificat⁹ fuisset. ij. Regū. xxv. ¶ Instruendi sunt pueri/ ne derideāt senes: nā pueri q deridebant Elizeū dicentes ascende calue: permissi sunt ab eo deuorari ab vrsis. iiij. Regū. ij. Sanabath et thoy deridebant edificantes muros Hierusalem. Nee. iij. et sic mali derident bonos. Nachario videns holocausta offerri/ deridebat illos. ij. Machabeorum. deridēt et positi in prosperitate tribulatos: et sic parentes Thobie excecati deridebāt ipm: dicētes/ vbi est spes tua: Thobie. ij. filij et vxor Job deridebāt eū. Job. ij. et saluator nr̄ i passiōe multas recepit derisiones: vt daret exēplū tribulatis. Math. xvj. deridēt hodie pdicatores a platis: qr veritatē dicunt quā odio habēt/ ita deridebat ppl's pphetas a deo missos. Pa. xxxvj. et iudei aplos. Act. vij. ¶ Detrahūt mali bōis aliqñ ex malicia: sicut dña cui fuiebat Joseph ōtraxit ei apud virū suū: iponēs ei/ qr eā oppmere volebat. Ge. xxxviij. Pharaō detraxit Moysi. Exod. x. idē fecit āncilla pessima Sarre. Tho. iiij. et pricipes Dauid apud athis. j. Regū. xxix. et pncipes populi Hiere. apud Sedechiā regē: et chaldei accusarūt iudeos/ detrahētes eis corā rege. Dan. iij. et pharisei iuidētes xpo multotiēs detraxerūt cū petōrib⁹ et publicanis comederet. Mat. ix. et Luce vj. et Paul⁹ pluries coram Galieno. Act. xxvij. detractores grauiter puniunt a deo. detraxit Moysi mulier qdā: et statim sequuta est penā lepre. Numeri. xij. Et filij Israel detraxerunt terre promissionis: et sic mortē incurrerūt. Nu. xiiij. Simō ppofit⁹ tēpli suis relationib⁹ malis faciebat tēplū dñi spoliari. ij. Machab. ij. et pcedit a supb ia: nā volētes se exaltare: et alios depmere detrahūt eis: sic Absalon ambiens regnū detrahebat regi dicens/ habenti negocium non est qui te audiat. ij. Regū. xv. ¶ Discordia ex inuidia aliquando orif: vt patet de Caym et Abel. Geñ. iiij. et ex superbia: quia reges Sodomorum recesserunt a seruitute cardolamor/ factum est bellum de quatuor regibus contra quinqz. Geñ. xiiij. propter superbiam et duram responsionem quam fecit Roboan populo/ diuisum est regnum. iij. Regum. xiij. contentio inter discipulos/ quis eorum videretur esse maior: videtur ex superbia processisse. Luce. xxij. et discordie frequēter sunt propter mulieres/ et luxuriam: nā nephādi sodomite debellauerunt domuz Loth/ in qua erant angeli in humana specie: vt libidini vacarent. Genesis. xix. propter mulierem quam Sichem oppressit/ multa homicidia sequuta sunt. Genesis. xx. et propter vxorem leuite. Judic. xx. et propter vxorem Sansonis Judic. xv. et propter Amon/ qui violauit Thamar. ij. Regū. xiij. et aliquādo oritur discordia ex vitio gule: sicut accidit de filijs Israel/ qui iurgati sunt contra Moysen propter defectum potus. Exodi. xvj. et Nume. xxj. discordia oritur

De detractione. — De discordia

etiã ex disputatiõe p veritate/aut fide defendẽda: nã cũ exclamasset Paulus in cõsistorio de resurrectione mortuorum/inde discordia facta est inter saduceos et phariseos. Actuum .xxiij. plati debent maiores arguere: z ad pacẽ z cõcordiam exemplis z rõnibus puocare: sic Moyses corripuit rixantes hebreos adinuicẽ Exo.xxij. iudeos litigantes adinuicẽ quomõ Christus posset eis carnẽ suã dare ad manducãdũ saluator multis exhortationib⁹ z suasionib⁹ quietauit. Jo. vj. ¶ Per verba z pdicationẽ nõ emolliunt duri z obstinati in malo: sic Heli duos filios verbo corripuit: sz nõ pfuit .j. Regũ.ij. z Samuel dixit populo cõditionẽ regis/ z volũtatẽ dei: tñ nõ potuit eos ab eoꝝ duritia reuocare. Regũ.viij. nec Jonatas z Dauid cor durũ Saulis emollirĩ.ij. Regũ.xviij. nec Nabal a Dauid.j. Regũ.xxvj. nec asael ab abner.ij. Regũ.ij. nec nũcij Ezechie potuerũt viros iude suis pdicatiõib⁹ reuocare. Parali. xxx. sic etiã iduratũ ẽ cor Pharaonis. Exo.v.vj.vij.viij.z.ix. nec iudei q cõprehẽderũt Jesũ obstinati/ neq p signa neq p miracula moti sũt ad miam circa eũ. Luce.xxij. obstinati si rephẽdant peiores fiũt: obstinati iudei Zachariã icrepãtẽ eos crudelr occiderũt. Paralipo. xv. sic z Stephanũ lapidarũt. Act.viij. ¶ Eccl'ia cũ sollicitudine z feruore ẽ edificanda: ideo ferventior fuit z diligẽtior Salomon in edificatione tẽpli dei/ q̃ do mus pprie.iij. Regũ.vj. magnã curam habuit dñs in edificatiõe eccl'ie: qñ pcepit Tyro/ q edificaret sibi domũ in Hierusalẽ/ quã pri⁹ p Jsaiã pdixerat. Esdre .j. z Jsaie.iiij. ecclesia edificata dz solẽniter/ z cũ gaudio cõsecrari: adeo magnã solẽnitatẽ fecit Salomon de edificatiõe.iij. Regũ.xviij. obtẽta victoria Machabeo edificarũt ex pprijs domib⁹ eccl'ias .j. Macb.iiij. dz etiã esse libera z gaudere priuilegio libertatis: vt saluent ꝯfugiẽtes ad eã: iõ precepit Jonadas põtifex: vt Athalias adduceret extra templũ: z non occideret in tẽplo .iiij. Regũ.xj. idem rex Demetrius statuit.j. Mac.x. vt quicũq ad tẽplũ cõfugeret/ ab oi maleficio liber esset. Et q̃uis iudei grandi odio psequerent Paulũ: tñ propter libertatem templi eũ in templo noluerũt occidere. Actuũ. xxj. dz homo mũdus sine pctõ itrare ecclesiã: in cui⁹ figura Moyses cum remissa aqua lauit Aaron: et manus suas filij eius et pedes cum ingressuri essent in templum. Per manus intelligo operationem: per pedes vero affectiones. Exo.iij. propter hoc non licebat nisi paucis/ z mundis intrare templum: z tangere vasa eius. Nume.iiij. mũdauit Christus templum/ eijciens vendentes z ementes .Math.xvj. z Luce.xix. debent specialiter clerici ire ad ecclesiam suis horis canonicis: et orare pro se et alijs: vt Thobias faciebat. Thobie .v. Angelus aperto carcere/ in quo erant apostoli dixit eis .ite/ z loquimini ad plebẽ in tẽplo verba vite. Actuũ.vj. ¶ Electionẽ semp dz pcedere deuota oratio. orauit Moyses moritur⁹ p duce idoneo. Num. xxx. sic fecit popul⁹ post mortẽ Josue. Judi.j. z apostoli cũ deberent eligere aliũ apostolũ loco Jude. Actu.j. eligit de⁹ aliũ prelatũ per signa: z sic pcepit Moysi/ dicẽs .tolle virgas: z pone in tabernaculo zc. qõ cũ fecisset/ vidit/ z inuenit virgam Aaron germinasse in signum electiõis diuine. Nume.xvij. ordinauit z reuelauit deus q Josue fili⁹ Naim i prelatiõe succederet Moysi. Numeri.xxxvij. et ex reuelatione Samuel elegit Dauid in regem: et eum vnxit.iij. Regum .iij. et sic de Barnaba z Paulo in apostolos. Actuum.xiij. dixit etiam deus. elige sa-

De duritia z obstinatiõe.

De eccl'ia vel templo.

De electione prelatorum.

pientes & timentes deum: in quibus sit veritas: & qui oderunt auaritiam. Exo. xviij. eliguntur aliqñ plati, & principes mali diuino iudicio in damnū eorū: sicut Abimelech/ qui procurauit eligi per amicos: sed pessime successit vtrisq;. Judic. ix. terribili dei iudicio factus est rex Jeroboam sup decē tribus: qui fuit occasio/ q populus recederet a cultu dei. iij. Regū. xj.

De exhortatione.

¶ Exhortatio bona incitat ad bonū: sic Judith sua exhortatione aīauit viros de Bethulia ad resistendū Holoferni viriliter ad placendū deo. Judith. viij. & Judas populum. j. Mach. iij. pdicatores libēter deberēt exhortari homines ad bonū: qm̄ illud est eorum officiū: ideo iniunxit deus Ysaie dicens. Clama ne cesses/ quasi tuba exalta vocem tuā: & annuncia populo meo scelera eorū/ & domui Jacob pctā eorū. Ysaie. lviij. Hieremias prīo se de officio pdicatiōis excusauit: postea dño precipiēte cōcessit Hieremie. j. Jonas ex pcepto dei Niniue pdicauit. Jone. j. & ij. misit saluator discipulos ad pdicandū. Mat. xiij. & xvj. Petrus in die pētecostes sic efficaciter predicauit/ q circiter tria milia hominū cōuertit ad xpm. Actu. viij. in alia pdicatione Petri tot crediderūt/ q factus est numerus credentiū qnq; milia. in eodē.

De fallacijs mulierum.

¶ Fallaces sunt mulieres: & cū suis mēdacijs addūt aliqñ lachrimas: vt citius eis credat: sic vxor Sansonis fundebat lachrimas dicēs. odisti me/ simulās verbis diligere: cuius secretū postea reuelauit/ qd seruare pmiserat. Judic. xiiij. idē Dalida. Judic. xvj. Trahūt holes ad luxuriā per earū fallacias: vt filie Loth patrē deceperunt: qr eum ad luxuriā & incestum duplicem prouocarunt. Geñ. xix. etiā per auaritiam/ vt Rachel/ que per auariciam furata fuerat idola patris sui. Gene. xxj.

De fide ad deum.

¶ Fidē habentes magnā a deo multipliciter cōmendantur: vt eorū exemplo credamus: nam credidit Habraā: & reputatū est illi ad iusticiam. Gene. xv. cōmendauit dominus fidem centurionis/ dicens. non inueni tantam fidē in Israel. Mat. viij. credentes laudat dominus dicēs eos esse beatos: beati qui non viderunt/ & crediderunt. Jo. xx. fides cōmendatur a Stephano/ qui plenus fide & spiritu dicitur. Act. vj. fides aliquādo acquirit ex miraculis pcedentibus: ideo postq̄ filij israel trāsierunt mare miraculose diuisum/ & viderunt Pharaonem submersum/ timuerunt deum: & crediderunt ei. Exo. xiiij. magi vidētes stellam eis miraculose ministrantem viam/ receperunt magnam/ & nouā fidē/ veniētes de longinquo adorare pauperculum puerum/ ipsū crediderunt firmiter esse deum. Mat. ij. viso miraculo de claudo per Petrum & Jo. sanato factus est credētiū numerus quinq; milia. Actu. iiij. & fidei ascribitur victoria. vnde Jo. hec est victoria que vincit mundum fides nostra. Jo. v. cū magna fide dixit Dauid ad Goliam: tu venis ad me cum gladio/ & hasta/ & clipeo: ego autem venio ad te in nomine domini: & triumphauit in pugna. j. Regum. xvij. & Jonatas dixit armigeris suis: nō est deo difficile saluare in multis/ vel ī paucis/ q postea victoriam reportauit. j. Regum. xiiij. idem dicit Asa. ij. Parali. xiiij. idem Samuel dicit. j. Macha. iiij. & Josaphat dicit exercitui suo/ modo credite in domino: & securi eritis. ij. Paralipo. xx. et Esdras in periculosa via ad deū se conuertit. Esdre. viij. & Neemias. deus noster pugnabit pro nobis: et nos securi faciemus opera. Nee. iiij. fides operatur miracula: mittens Christus discipulos ad predicandū inter alia dixit eis: signa autem eorum qui crediderunt/ hec sequentur &c. mul

tum debet valere christianis fides propria/si tantum valuit paralitico aliena: q per eam sanitatē recepit. Luce.v. reprehendit saluator Petrū/dicēs. O modice fidei quare dubitasti? Mat.xiiij. fidelitatem inter se seruare debent inimici/vel amici dixit rex Jrael regi Juda amico suo. vbi ego et tu/populus tuus/populus meꝰ ij. Paralipo.xvj. fideles debent esse prelati subditis suis/et e c s more boni pastoris/et non mercennarij defensare: ideo fideliter egit Joyada pontifex cum Josia filio Joram: licet ille male cognouerit. iiij. Regum.xj. ¶ Fidelitas seruanda est in promissis: vt quod ex pacto promittis/studeas fideliter obseruare: sic Nabal fideliter se habuit cum exploratoribus. Josue.vj. ꝛ Josue erga Raab. in eo dē. ¶ Filij erudiendi sunt primo ꝛ ante omnia ad deum diligendū: sollicitꝰ erat Job de filijs suis: ne forte deū offenderent/offerens pro eis sacrificium domino ad placandum. Job.j. Mater septem fratrum filios mirabiliter instruebat in his que dei erant. ij. Mach.vij. ꝛ etiam sunt corrigendi in vicijs: vt faciebat Jacob Joseph filium suum. Gene.xxxvij. et. xlij. Adonias qꝛ nō fuit correctꝰ a patre: quia p superbiā volebat regnare/fuit occisus a Salamone. iij. Regū. j. ꝛ. ij. similiter fuit de filijs Hely. j. Regū. iiij. qui grauiter fuerunt puniti: ideirco spurij mali filij sunt: quia male a parentibus instruūtur: aliqs blasphemauit deū/qui postea a populo lapidatus est de precepto domini. Leuiti.xxiiij. ¶ Fortes debent esse principes ad succurrendū subditis: talis fuit fortitudo Habrae q audiēs Loth captū esse/succurrit ei: ꝛ debellatis q̄tuor regibꝰ reduxit Loth cū tota sua substātia. Gen. xiiij. idē fecit Saul/Jabel/Galaab. j. Regū. xj. ꝛ Joyda regnū de manu Athale eripuit: et puulo erecto ipm restituit. Puritas cōsciētie reddit hoīē forte: sic Jacob n̄ timēs Labā dixit/quā ob culpā meā ꝛc. Gen. xxxj. ꝛ alias ꝑpter veritatē luctās cū angelo/dixit angelꝰ ei. si fortis cōtra deū fuisti/ quāto magis contra hoīes preliaberis? Gene. xxxij. habētes iustū bellum fortiores sunt alijs: sicut Joēnes cum duodecim militibus madianitarum multitudinem debellauit: ꝛ preter homines ꝛ mulieres occisos. xxxij. milia virginū duxit in predā: nec aliquis de suis mortuus est in bello: ꝛ Gedon cū trecētis viris maximū populum superauit. Judic.vj. fortem reddunt exercitum confortationes principum: ideo Caleph ꝛ Josue virilem populum confortauerunt/dicentes. ascendamus/ꝛ possideamus terram ꝛc. Numeri. xiij. ꝛ. xiiij. et Moyses dixit ad Josue. confortare/ꝛ esto robustus/cum introduces populum ꝛc. Numeri. xxxj. fortes sunt mulieres ad saluandos viros: nam Debora sic sua fortitudine liberauit populum: quia baroach noluit exercitum ducere ipsa consulente/nisi ipsa cum ipso pergeret ad bellum. Judic. x. viriliter saluauit Abygail virum suum a morte. j. Regum. xxv. magno periculo se exposuit Hester: vt populum alacasmam liberaret. Hester. vj. idem de Judich contra Holofernem. ¶ Gratie reddende sunt primo generaliter deo pro multitudine beneficiorum/que ab eo recepimus: ideo Habraam abundans omnibus bonis temporalibꝰ deo agebat gratias. Genesis. xxxij. idem Dauid. ij. Regū. vij. ꝛ Daniel dicens/sit nomē domini benedictum. Danie. ij. ꝛ Paulus Thimo. j. gratie reddende sunt deo pro liberatione periculorū: vt fecerunt filij Jsrael trāsacto mari rubeo. Exo. xv. ꝛ etiā pro victorijs inimicorū: vt fecerūt Moyses ꝛ Eleasar sacerdos post victo

De filijs erudiendis.

De fortitudine.

De gratijs agendis.

riam de Madianitis. Numeri.xxxi. et pro receptione filiorum debet homo gratias deo agere: vt fecit Sarra .j. Regū.ij. et Dauid .iiij. Regum.v. et virgo Maria post conceptionem saluatoris nostri dixit/ magnificat anima mea &c. Luce.j. etiam pro sanitate/ cū Thobias recuperasset visum/ egit cū sua familia gratias deo. Thobie.xj. & pro victualibus et in assumptione cibi exēplo Jesu xpi: & etiā debet homo gratias deo agere: quando liberatus est a peccato. Naaman liberatus a lepra multa munera obtulit. gratus debet esse homo illis/ a quib9 recepit bona: ideo Laban videns iocalia que seruus Habrae dederat Rebecce sorori. Gen̄.xxiiij. et regina Sabba multa dederat Salomoni: & retribuit ei Salomō tanq̄ gratus. v. Regū.xix. Helias propter beneficia accepta vidua/ filiū ei9 suscitauit. ij. Regū.iij. idem Heliseus .iiij. Regum.iiij. & Paulus ad Gal. grati debent esse homines suis magistris: quibus equiualens reddi non potest: teste aristotele. sic Pharao gratus fuit Joseph. Gen̄.xlj. et Nabuchod. et Balthasar Danieli. Danie.ij. & v. ¶ Gule viciū in tētatione obtinet primū locum: quia comedere et bibere sunt de necessitate nature: diabolus in laqueum tentationis se abscondit: et in esca necessitatem ostendit: sic in primo vicio gule primum hominem decepit. Gen̄.j. prima tentatio filiorum israel fuit de potu. secūda de cibo. Exo.xvj. volens diabolus saluatorē experiri: pri9 ipsum de gula/ q̄ de alio vicio tentare presumpsit. Math.iiij. Item/ gula nutrit luxuriam: vnde Chrysostomus. venter et genitalia sunt luxurie propinqua/ in huius figura dictum est spiritus immundus idest tētatio luxurie habitat in sepulchris: id est hominibus gulosis: et iuxta psalmum. sepulchrum patens est guttur eorum: et demones petierunt intrare in porcos. i. in luxuriosos. Luce.viij. gule vicium īfatuat hominem: vt seipsum et quid facturus est non cognoscat: satis stultus factus est Esau/ qui propter lentis edulium vendidit primogenituram fratri suo Jacob Gen̄.xxv. in questione trium sapientium in fortitudine/ dicit vnus: vinū preualet omnibus/ qui bibunt illud: preualet videlz in mutando de sapiente in stultū Esdre.j. vt patet de Noe inebriato. Gen̄.j. et ideo sedit populus manducare: et surrexerūt ludere. Exo.xxxij. inter epulas et crapulam maledicebant Abimelech. Judic.ix. epulantibus Philisteis/ et letantibus domus cecidit sup eos Judic.xvj. tale vitiū est valde detestabile clericis: ideo dicit dominus ad Aarō vinum et omne quod inebriare potest non bibetis tu & filij tui: quando intrabitis in tabernaculum. Leuiti.x. Est etiam multotiens causa mortis. In conuiuio natalis Herodis Jo. baptista fuit occisus et decollatus. Mat.xix. fecit Ptholomeus conuiuium Simoni: et eū cum duobus filijs interfecit. j. Mach.xv. homicidiū aliquando pcedit ex inuidia. Tanta erat affectio Saulis ad occidēdum Dauid propter inuidiam quam habebat ei: q ipsum non valens occidere occidit Abimelech: qui confortauerat Dauid: et occidit alios sacerdotes cum mulieribus et paruulis. primo Regum.xxij. et iudei saluatorem ex magna inuidia. Math.xxvi. aliquando fit propter defensionem suam: vel amicorū: sic Dauid occidit Goliaā pro defensiōe populi Israel. j. Regū.xvij. & Moyses egyptiū calumniantem in deum: et fecit hoc/ vt defenderet patrem suum. Exo.ij. & aliqñ propter superbiam/ et sepe propter luxuriā: propter quam tā in sacra scriptura/ q̄ in antiquorum

Marginalia: De gula. — De homicidio.

ꝙ in antiquoꝝ gestis multa legũtur. Honorare debet homo parẽtes: ideo Chri-stus vt nobis daret exẽplum in oĩbus miraculis honorabat patrẽ dicens. Ego honorifico patrẽ meũ qui est in celis. Joan.viij. Honorare debem⁹ parentes in vita ꝛ morte. vt Jesus pẽdens in cruce matrẽ suam discipulo cõmendauit. Ex quo apparet quãtam sollicitudinem de ipsa gerebat/qui de ea in tali articulo cogitabat. Joan.xix. ꝛ ideo nõ debemus permittere ipsos cõtristari: nã Esau licet esset malus: ꝛ fratrẽ suũ vellet occidere/nõ tamẽ viuẽte patre: sed dicebat. Uenient luctus patris/ꝛ interficiã eum. Gen.xxvij. etiã debem⁹ honorare parẽtes ꝑpter precepti ꝛ fructũ cõsequẽdũ: nã dixit dñs. Honora patrẽ ꝛ matrẽ/vt sis lõgeu⁹ ꝛc. Qui maledixerit patri/vel matri morte morietur. Exo.xxviij. ꝛ Deutero.xx. ꝛ similiter Leuiti.xx. q: Sem ꝛ Japhet patrẽ denudatũ honorauerũt/benedictionẽ accipere meruerũt. Gen.ix. etiã vt fugiam⁹ iudiciũ diuinũ precepit de⁹ Moysi: si genuerit qspiã filiũ cõtumacẽ ꝛ primũ ꝛc. lapidib⁹ obruet eũ popul⁹. Deut.xxi. ¶ Humiliari debem⁹ deo in oratione hũiliter orãdo: sic Habraã dicẽs. Loquar ad dñm meũ/cũ sim puluis ꝛ cinis. Gen.xviij. ꝛ Gedeon angelo a deo misso. Judic.vi. ꝛ Dauid.ij. Reg.vij. Debet hõ hũiliari dñis tpalibus: iõ dicit angelus ad Agar. Reuertere ad dñam tuã/ꝛ humiliare sub manib⁹ ei⁹. Gen.xvi. ꝛ etiã prelati debẽt esse hũiles: vt ptꝫ de Moyse. Exo.iij. ꝛ.iiij. ꝛ nõ debẽt negocia suo capite facere: sed humiliter q̃rere cõsilium subditoꝝ: nã lꝫ Moyses familiariter loqueretur cum deo: tñ cõsilia Jetro cõsulentis sibi fideliter non despexit. Exo.xviij. ꝛ Gedon elect⁹ a populo dñari noluit. Judic.vi. nõ deberẽt velle ꝑlati genuflexiones subiectoꝝ ante se sustinere: ꝛ quasi adorari vt de⁹. Exẽplo beati Petri: qui nõ dimisit seu permisit se adorari a Cornelio: sed ait. Surge: ꝛ ego hõ sum/sicut ꝛ tu. A.c.x. ꝛ humiliter debet hõ cuilibet respõdere: q: iuxta sapiẽtis sententiã. Mollis respõsio frãgit irã: sermo dur⁹ suscitat furorẽ. Humiles debẽt esse religiosi pre ceteris Exẽplo primoꝝ noui ꝛ veteris testi: ꝛ primo Helie ꝛ Joãnis Baptiste: sic Joãnes dicebat. Nõ sum dign⁹ corrigiã ei⁹ soluere calciamẽti: ꝛ nõ debẽt põposè indui: nã qui mollibus vestiũtur in domibus regũ sunt: in cuius figura Joãnes erat indut⁹ de pilis cameloꝝ. Matth.ij. Helias fuit/ꝛ erat accinct⁹ zona pellicea circa lũbos ei⁹.iiij. Reg.j. ꝛ debent esse contenti victu tenui cũ Joan. cuius cibus erãt locuste/ꝛ mel siluestre/ꝛ cum Helia: in cuius figura angelus panẽ subcinericium ei ministrauit.iij. Reg.xix. ꝛ ƀm sententiã saluatoris/qui se humiliat exaltabitur. Luce.xiiij. ꝛ ƀm sententiã sapiẽtis/quãto maior es/humilia te in omnib⁹: ideo Hester magna abbominabatur signa superbie. Hester.xiiij. Humilitas hominis meret indulgentiã peccatoꝝ: nã Acaph nequissim⁹ audiens sibi debitam pro peccatis penã/humiliatus est: ꝛ eius penã dñs tẽperauit.ij. Regũ.xxi. de quo Joan. O felix humilitas penitẽtie: que gladiũ diuini furoris intromisit in vaginam misericordie. ¶ Jactatores despiciũt aliquãdo alios: ꝛ seipsos extollũt: vt Japsaces ex parte regis assyrioꝝ dixit. Nũquid deliberauerũt de manu regis ꝛc. ꝛ hoc despiciens regẽ Jude/ꝛ regẽ Egypti suũ dominũ: ꝛ seipsum extollens.iiij. Reg.xviij. ꝛ loquũtur põposítate quadã/ꝛ superbia/ꝛ iactãt se aliquãdo de futuris: sꝫ Adonias dicẽs. Ego regnabo/ꝛ tñ non regnauit.iij. Regũ.j. Jactatores multa mala dicunt: ꝛ pauca faciunt: sꝫ Golias se iactãs inuitabat alios ad sin

De honore exhibẽdo parẽtibus.

De hũilitate.

De iactatoribus.

gulare certamē: qui tñ fuit a puero superat⁹. j. Reg. xvij. Holofernes iactauit se coram Archior ꝙ ipsum occideret/ ⁊ filios israel superaret: qui postea a femina fuit interfect⁹. Judith. vj.

De idolatria.

¶ Idolatrare facit aliqñ populum absentia prelatoꝝ: nã vidēs popul⁹ ꝙ morã faciebat Moyses in mōte cũ deo/ ⁊ nō esset cũ eis: dixerũt ad Aaron. Fac nobis deos qui precedāt nos: ⁊ ipse timēs ꝓpter insultũ fecit vitulũ quē ibi adorare ceperũt. Exo. xxxij. Idolatrare etiam facit luxuria inordinata cōcupiscētia mulierũ: nã fornicatus est populus filioꝝ israel cum filiabus Moab/ que vocauerũt illos ad sacrificia sua: ⁊ illi comederunt/ et adorauerunt idola sua. Numeri. xxv. Id idē facit mala societas: nō suffecit Achab regi: vt ambularet in pctis cũ Jeroboam: sed insuper seruiuit Baal: ⁊ adorauit eũ. iij. Regum. xvj.

De impatiētia.

¶ Impatientes sunt serui ⁊ subditi ad correctiones dñorum suoꝝ. vñ Agar ancilla Sarre nō ferēs correctionē dñe sue ꝓpter supbiã recessit impatiēs: sed angelus fecit eam regredi. Gen. xvj. Etiam inuidi sunt impatiētes: nam frater filij prodigi inuidēs festo fratris indignatus nolebat introire. Luce. xv. Impatientes sunt iracũdi: sic Achitofel videns suum dissipatum cōsilium/ in ira et indignatione cōmotus laqueo se suspēdit. Disputātes vt plurimũ impatientes sunt: sic Helim cōuictus a Jacob multa signa impatiētie mōstrauit. Job. xxxij.

De ingratitudine.

¶ Reprehēdit angelus iudeos ingratos diuina beneficia non recolendo. valde ingratus fuit Dauid amicitie Jonathe: quãdo filios hereditate priuauit. ij. Regum. xvj. Nō est recordatus Joas rex amicitie: quã fecerat ei Joyadas sacerdos quãdo Zachariã eius filiũ interfecit. j. Paralip. xxiij.

De inimicitia

¶ Deus permittit inimicitiã: in cuius signum statim post peccatum posuit deus inimicitiã inter serpentem/ ⁊ mulierem/ ⁊ inter vtriusq; semē. Gen. iij. ⁊ est aliquãdo ꝓpter veritatē: dicit Achab ad Josaphat de Michea: ego odio eum habeo: quia non ꝓphetisat mihi nisi malũ: licet veritatē diceret. j. Reg. xxij. de hac materia habet in capitulo de veritate. Reprehēdendi sunt/ qui propter bonas causas nō faciunt pacē cum inimicis: tñ propter mortem dñi facti sunt amici Herodes ⁊ Pilatus. Luc. xxij.

De intētione

¶ Intētio ponit finē operi: op⁹ de se nō iudicat: sed intētio nã Abrahã et Sarra riserunt in promissione filij: sed risus Abraham fuit commendatus/ ⁊ virtuosus: quia ex leticia et securitate: risus vo Sarre non: quia ex incredulitate processit. Gen. xviij. Multiplex intētio quã habebāt turbe in sequendo Christũ variabant sequelam ad vitia ⁊ virtutes. Luce. xiiij. Itē ornauit se Judith: nō vt solent se ornare mulieres lasciue: q; non ex libidine: sed ex magna virtute patriam defendendi processit. Judit. xix.

De inuidia.

¶ Inuidia diaboli mors est. Sapiētie. ij. Inuidi non valentes se aliter satiare murmurant et detrahunt ad modũ canis latrantis: sic Alchimus proditor/ inde Machabei ex inuidia detrahebant. ij. Machabeorum. ix. de hac materia habetur in. c. de detractione: ⁊ inuidi non parcũt propinquis: nam Rachel sterilis Lye sorori sue inuidebat. Gen. xxiiij. et sunt impedimento multoties bonis: ne bona faciant: nam edificantes templum filij israel post reditum de Babylone a gentibus (que eis inuidebant) multipliciter vexabantur. Esdre. iij. ⁊ iiij.

De hypocritis.

¶ Hypocrite sibi cauent a peccatis minoribus: de maioribus vitijs non curantes: de quibus dicit dñs/ ꝙ sunt colātes culicem/ ⁊ deglutiētes camelum. Matthei. vij. Hypocritas punit deus grauiter: ⁊ sunt valde a prelatis ⁊

predicatoribus arguēdi:nā vxor Jeroboam/que de viri consilio mutato habitu se aliam simulauit.de hypocritis.ve vobis rč. Matthei.xiij.similiter Actuū.iij. ¶ Irascitur deus absq̄ passione aliqua:nam ira dei fm Augustinū.xv.de ciuitate dei/nil aliud est q̄ iudicium eius:et non perturbatio animi. Irascitur deus contra ingratos:sic iratus est cōtra Amasiā regem Juda:qui diuino auxilio superauerat ydumeos: et attulit deos eorum:et adorauit.ij. Paralipo.xxv. Ezechias venit contra deum:ꝛ facta est ira dei super iudā ꝛ Hierusalē.ij. Paralip. xxij.sir Matthei.ij.ꝛ Luce.xiiij. Iratus est deus contra populū propter peccatū gule:qui quidē populus estuabat desiderio carniū sedēs ꝛ merēs. Numeri.ij.ꝛ cōtra populū fornicātē:nā Oza qui tetigit archā dñi/vt eā sustineret:iratus est dñs ꝛ percussit eum:ꝛ mortuus est.ij. Regū.vj.ideo tractantes sacramentum eucharistie indigne timeant deum:ꝛ eius iram:ideo Moyses dicebat:cur dñe irascitur furor tuus rč. Exod.xxxij.ꝛ Numeri.xvj. ¶ Irascuntur prelati nō obedientibus preceptis ecclesie:ꝛ talis ira per zelum est irasci cōtra vitia:ꝛ nō contra hominem: sic Moyses cum Pharaon nollet acquiescere precepto dñi/vt dimitteret populum:exiuit ab eo iratus. Exo.xj. Irascuntur etiam quādo vident/q̄ exhortationibus corrigi nolūt.cōsiderans Jonathas obstinatū nequitia patris cōtra Dauid surrexit a mensa in ira furoris.j. Reg.xxj. Respexit dñs obstinatos iudeos in ira:ꝛ cōtristatus est. Matth.iij. Irascuntur iudices cōtra reos:vt eos puniāt: sic audita Dauid parabola a Nathan iratus aduersus hoiem dixit: viuit dñs: q̄ homo mortuus est rč.ij. Reg.iij. Irascūtur mali cōtra innocētes ex inuidia. audiens Anthiochus prelia ꝛ victorias Jude Machabei iratus est.j. Macha. Irascūtur mali qñ bonos nō possunt ad malum inducere:vel a bono retrahere: sic iratus est Balaac cōtra Balaam:quia noluit maledicere populo dei. Nūeri xxiij. Irascūtur tyrāni cōtra subditos/querētes causam eos spoliandi: sic iratus est Achab cōtra Naboth/vt vineā eius auferret. Thob.ꝛ Hester.iij. Asa iratus est cōtra Naamā ꝑphetā repꝛehēdētē eū.ij. Mach.xvj. Irascūtur credētes se deci pi:sic irati suntviri de Effraim/quos separauit Amasias ab exercitu suo.ij. Paralipo.xxv. ¶ Iudicium dei occulte fit:nam sciebat deus hominem peccaturū:ꝛ tamen factus est ab eo peccabilis:vide de incarnatione verbi. Gen.j.ꝛ.iij. Permittit aliquādo deus iustos flagellari in mūdo:nam anteq̄ filios israel educeret de Egypto lōgo tpe eos affligi ꝛ flagellari permisit. Iudicio pmittit/vt mali indurent in malo:ꝛ exaltent in mūdo ad maiorē eoꝝ cōfusionē ꝛ penā: sic indurari permisit cor Pharaonis. Exo.v.ꝛ.vj. Iudicio dei fit/vt aliqñ peccatores puniātur:vt manifestetur ex hoc deus:nam sententia dñi fuit vt manducarētur corda quorūdam/ꝛ caderēt/ꝛ perirent. Josue.ij. Iudicio dei occulto dat ipse sup peccatores sentētiā pene:ꝛ postea placata penitentia parcit eis:nā Ezechie dedit deus sententiā:sꝫ nō diffinitiuā:q̄ talis mutari nō pōt/sed exhortatiuam/q̄ mori debebat:ꝛ cum orasset/pepercit ei dñs.iiij. Reg. ¶ Iudex vt recte iudicet cām: debet primo diligēter inuestigare:ꝛ examinare/vt plene/ꝛ perfecte cognoscat quā sententiā ferre debeat:ið ðr. Causam quā nesciebā diligēter inuestigabā. Job.xxix. ꝛ iudex nō debet stare suo proprio sensui: sed petere consiliū: ob hāc cām cōstituit moyses iudices maiores ꝛ minores:vt simł haberēt ɔsiliū. Exo.xviij.ꝛ Nūe.xxvij.

De ira dei contra delinquētes.

De ira hoīs ꝑpter zelum

De iudicio dei occulto.

De ɔditionibus iudicis.

¶ His prebabitis debet iudex rectã pferre sententiam/ nec prece/ aut precio/ nec amore/ nec odio deuiare a veritate: sic Moyses ex duob⁹ bobus et sex plaustris nullũ iudicauit esse filiorũ Achaeb: lʒ essent sibi ppinquiores. Numeri. vij. ⁊ iij. et Machab. iiij. ¶ Iurare possunt hoies licite seruare pmissa: sic Abrahã iurauit Abimelech ad requisitionẽ suã/ qꝫ nõ noceret ei. Gen̄. xxj. Iurãt hoies licite conuẽtiones societatũ/ matrimoniorũ firmas seruare: sic Jacob ⁊ Laban iurauerũt fedus simul. Gen̄. xxj. Iurãt etiã licite affirmando veritatẽ: vt fides magis adhibeatur: sic xps affirmãs in plurib⁹ locis veritatẽ dicebat. Amẽ amẽ dico vobis ⁊c̄ Jo. ⁊ etiã Paul⁹ ad Gal. ij. dicebat. Testis mihi est de⁹. Iurãt aliqñ temerarie facere mala: quorũ iurare peruersum est: sic Nabuchodonosor iurauit p thronum suũ qꝫ vindicaret se de filijs israel. ¶ Iusticia et equitate redditur vnicuiqꝫ qđ suũ est/ ⁊ hoc initiũ habet a deo: qui ſm Psalmistã reddit vnicuiqꝫ ſm opera sua: iđ dicit Jacob ad Laban: respõdet tibi cras iusticia mea. Gen̄. xxxiij. Iusticia dʒ esse in diuidẽdo cõia/ ⁊ cõicando diuina: in diuidẽdo maior dʒ diuidere/ ⁊ minor eligere: sic Abrahã volẽs separari a Loth dedit ei potestatẽ eligendi partẽ quã vellet. Gen̄. xiij. Iusticia exigit/ vt qui indiget alieno/ nõ furetur/ nec violenter accipiat: sic Dauid noluit gratis accipere arcã quã volebat a Jesabuseo: sed iusto precio cõparauit. ij. Reg. xxiiij. ⁊ iustum est qꝫ nõ pereat iustus cum impio: vt Abrahã dicit. Gen̄. xvij. ¶ Lachrimantur aliqñ hoies ex tristicia/ ⁊ dolore propinquorum: sic Agar volens videre filiũ morientẽ Gen̄. xxj. venit Abrahã vt plãgeret sarrã vxorẽ suã defunctã. Gen̄. xxiij. Aliqñ flent pre nimio gaudio: sic eleuata voce fleuit Jacob recognita Rachel consobrina sua. Gen̄. xxix. Flent etiã pro desiderio rei: sic Esau fleuit p benedictione paterna: quã desiderabat. Gen̄. xxvij. ⁊ aliquãdo p deuotione: quãdo audiũt pia verba: sic fleuit Joseph fratribus eũ rogantibus: vt obliuisceret iniurie ab eis recepte. Gen̄. l. ⁊ etiã ex cõpassione quã habẽt ad alias miserias: sicut fleuit oĩs popul⁹ in morte Moysi. Exod. iij. ⁊ etiã aliqñ flẽt ex cõtritione peccatorũ suorũ: sic qñ angelus dñi exprobrauit filijs israel dei beneficia/ ⁊ eorũ peccata que corã deo commiserãt: voce vnanimiter fleuerũt Judic. c. ij. Cũ audisset Josias rex iuda cõminationes scriptas in libro legis dñi ppter peccata scidit vestimenta sua/ ⁊ fleuit/ qꝫ multum deo placuit. Plorãt ⁊ lachrimãtur hoies in oratione ex quadã deuotione: sic filij israel pugnaturi cũ filijs beniamin in oratione eorũ plorauerũt. Judic. ij. Anna fleuit filium in oratione a dño precib⁹ petitura. j. Reg. j. c. ¶ Liberalis/ larg⁹/ et misericors dʒ esse homo in donãdo/ siue cõicando sua: cũ beati⁹ sit dare/ qꝫ recipere: sic liberalis fuit Rebecca plus offerẽs/ qꝫ seruus Abrahe peteret. Gen̄. xxiiij. sic Dauid Bersabee et socijs tẽpore necessitatis. ij. Regũ. xviij. Largus donator ⁊ remunerator est Christus: qui relinquẽtibus tẽporalia promittit eterna tribuens. Mathei. xix. Liberales debẽt esse hoies erga ecclesiastica: vt fuit rex Dari⁹/ qui precepit edificari templũ: ⁊ dari sumpt⁹ de archa regis. Esdre. vj. ⁊ Exo. xv. ⁊ Mach. ij. ⁊ Luce. xix. Debet esse etiã liberalis pauperibus. De hac materia habetur Mathei. ij. ⁊ xiiij ⁊ ij. Paralipo. xviij. ⁊ Act. xvj. ⁊ xxviij Liberales debẽt esse hoies nõ auferendo: sed restituẽdo ablata. ⁊ hoc habet Nũeri. xiiij. Esdre. ij. Thob. ij. Luc. xix. ⁊ Math. xviij. Debẽt etiã esse liberales attendẽdo remunerationẽ liberalitatis/ ⁊ punitio-

De iuramento.

De iusticia.

De lachrima ⁊ fletu.

De liberalitate.

nem tenacitatis: nã regina Sabba multa obtulit Soloni ꝛ Salomoni.iij.Reg. xiiij.fiſr.ij.Reg.xiij.ꝛ Act.xxviij.Judi.viij.ꝛ.j.Reg.xxv. ¶ Loquũt mulieres ſtulte aliqñ petẽdo/ꝛ petitionibꝰ rñdẽdo: nã Sarra interrogata q̃re riſiſſet: mẽdaciter ꝛ ſtulte rñdit/nõ riſi.Geñ.xviij. Stulte aliqñ petũt/ſicut Rachel dicebat Jacob.Da mihi liberos: quaſi in ſua ptãte eſſet.Geñ.iij.ſiſr Matth.xxiij.ꝛ.xxvj.et q: Dauid ex magna deuotione ſaltauerat ante archã: vxor eiꝰ ironice dixit/ q̃ glorioſus eſt factꝰ hodie rex?.ij.Regũ.vj. Turpiter ꝛ vitioſe rixabant due mulieres corã Salomone p filio viuo/ꝛ mortuo.ij.Reg.iij.ſiſr Thob.ij.ꝛ.iij. ¶ Luxuria cã ꝛ occaſio eſt multoꝝ maloꝝ: nã occaſiõe vxoris leuite multi fuerũt hoĩes interfecti.Judic.xxiij.ꝛ fuit etiã cauſa diluuij: iõ dixit dñs.Delebo hoĩem quẽ formaui ꝛc.Geñ.vj.nã luxuria nõ extinguit ardorẽ libidinis/ſed accendit: ideo dicitur Cupiebat implere ventrẽ ſuũ ꝛc.Luc.iij. Grauiter puniũtur qui luxuriãtur in ſacro: nã tpe Antiochi tẽplũ luxuria fuit plenũ: qđ ſumme deo diſplicuit: ꝛ eo grauiacerbitate puniuit.ij.Macha.vj. ¶ Maledixit deus laicos peccãtes: ꝛ alios ad peccãdũ adducẽtes/in cuiꝰ figura ſerpẽs qui Euã ad peccãdũ induxerat/fuit a deo maledictus.Geñ.iij. Maledixit deus ſacerdotibus male operãtibus: ideo lamẽtãs Hieremias dicebat. Repulit dñs altare ſuũ: maledixit ſanctificationi ſue.Threñ.iij.Sacerdotibꝰ malis loquit per Malachiã pphetã dicens.Maledicã benedictionibus veſtris.Malachie.ij. ¶ Maledictio patris/aut matris valde cauẽda eſt/ꝛ timẽda: maledicere nõ debẽt filij ſuis parẽtibus/aut ſuperioribꝰ: nã q maledixerit patri vel matri morte moriet: qđ nõ ſolũ p carnali patre/aut matre accipit: ſed etiã p prelato/ꝛ matre ecclĩa eſt exponendũ.Leuiti.xxiiij.ſimiliter Act.xxiij.ꝛ ſic maledictio vel excõicatio timẽda eſt: ſiue iuſta/ſiue iniuſta: nam multas maledictiones dedit Moyſes tranſgreſſoribus mandatorum dei. Deut.xxvij.ſiſr.j.Reg.xiiij.Maledictio maledictoꝝ timẽda nõ ẽ: nec eoꝝ/qui in ſuis pctĩs obſtinati ſunt: nã maledictio quã phariſei dederũt ceco illuminato a dño/ei maledicentes/deſcendebat ſuper eos/ꝛ manet ſemper.Exo.ix.Golias qui maledixit Dauid/ꝛ dñs ſuis/in primo occiſus eſt ab eo.j.Reg.xvij.ꝛ Jacob dixit filio.Qui maledixerit ſit ille maledictus.Geñ.xvij. ¶ Matrimonio iuncti vir ꝛ vxor debẽt inter ſe habere equalitatẽ: debet eñi vxor viro eſſe ſocia: non dña/nec ancilla: ad qđ deſignãdũ dñs formauit Euã non de capite/nec de pede: ſed de coſta viri/que eſt in medio.Geñ.ij.ꝛ lʒ equales ſint: debet tñ mulier viro ſuo obtẽperare/ꝛ recognoſcere illũ a quo deſcendit: nã Sarra obediebat Abrahe/vocãs eũ dñm.Geñ.xij.ꝛ.xviij.ꝛ.j.Reg.xxv.ꝛ Thob.x.ꝛ Coꝛ.vij.ꝛ ſic vir debet eſſe caput/ꝛ mulier virũ ſequi: ob hanc cauſam debẽt mariti tanq̃ caput vxores tanq̃ membra dirigere: ꝛ ſicut mẽbrum cõſeruat fidelitatẽ capiti: ſic vxor debet ſeruare viro: ꝛ vir vnã ſolam debet habere vxorẽ: ꝛ ecõtrario: ideo dixit dñs.Erũt duo in carne vna.Geñ.ij.ideo querẽtibus diſcipulis a xpo: ſi licet dimittere vxorẽ: ꝛ ducere aliã quacũq; de cauſa? rñdit/ q̃ deꝰ cõiũxit homo nõ ſeparet. Matth.xix.ꝛ debẽt accipere vxores non cauſa libidinis: ſed plis: vt exponit Thobias dicens: accipiẽs vxorẽ cum timore dñi/et amore filioꝝ/magis q̃ libidinis.Thob.vj.ſiſr Matth.vj.ꝛ Luce.xiiij. ¶ Mẽdaciũ eſt peccatũ grauiſſimũ oppoſitũ veritati: et ſic deo opponitur/qui eſt veritas ꝛ vita: ita nãq; eſt graue mẽtiri/ q̃ Judas xiſti

De loquacitate mulierũ.

De luxuria.

De maledictione.

De maledictione hoim.

De matrimonio.

De mẽdacio

mabat grauius pctm̄ mētiri/ꝙ fornicari: mēdaces querūt decipere audientes: iō primū mēdaciū fuit a diabolo ꝑ serpentē ꝓlatū: scȝ nequaꝙ moriemini. Gen̄.iij. Sūt mēdaces conductores boīm ad mortē: vt hr̄.iij. Reg.xxij.ꝛ Judic.xij.ꝛ.xiiij. sunt etiā ꝓditores vt.j. Mach.j. Sic Antioch⁹ rupit iuramentū: ꝛ iussit destrui murū.j. Mach.vj.ꝛ.vij.ꝛ sunt pessimi testes: fuerūt falsi testes illi duo/ q iniuste Naboth fecerūt lapidari blasphemātē deū asserētes.iij. Reg. ¶ Miracula de⁹ fecit in principio/ qn̄ creauit celū ꝛ terrā: ꝛ ipsa mirabilr̄ adornauit. Gen̄.ij. Innumerabilia miracula fecit de⁹ a ꝑncipio creatiōis hucusq;: et signāter i suscitatiōe mortuoꝝ: nā Helias vt̄ute diuina filiū matrisfamilias a mortuis suscitauit.iij. Reg.vij. Silr̄ Helise⁹.iiij. Reg.iiij. ꝛ saluator noster tres mortuos suscitauit. vt Matth.iiij.ꝛ Mar.v.ꝛ Luc.viij.ꝛ in passione eius multa sctōꝝ corpora surrexerūt. Matth.xxvij.ꝛ ipse saluator mirabiliter surrexit a mortuis ianuis clausis/ apparēdo discipulis. Joā.xxiiij. ¶ Inuidia em̄ diaboli mors intrauit in orbē terraꝝ. Sapie.ij. Mors timēda est: cum sit oīm terribiliū: iō Loth timuit in montē ascēdere: ne forte apprehēderet eū malum/ ꝛ moreretur. Gen̄.xiiij. Silr̄ Moyses Deut.iiij.ꝛ Ezechias. Esaie.xxxviij.ꝛ Hieremias. Hiere.xxviij. ꝛ ante aduētum spūs sancti apl̄i mortē timebāt: nā in passione oēs fugerūt. Matth.xxvj. Multi etiā desiderarunt mortē: vt Thobias. Thob.iij.ꝛ apl̄i post aduentū spūs scti. Act. per totū. ¶ Morte horrēda moriunt̄ homicide: sicut Caym. Gen̄.iiij. ꝛ Lamech fuit postea interfect⁹: ꝛ Pharaon. Exo.xiiij.ꝛ Zebe ac Salmana. Judic. viij.ꝛ Abimelech ab vna femia interfect⁹. Judic.ix.ꝛ latrones q occiderūt Ybosech fuerunt interfecti.ij. Reg.iiij.ꝛ Joab.ij. Reg.ij. Silīa habent̄ Judic. xxxij. ꝛ iij. Reg.iij.ꝛ.xvj.ꝛ.xiij.ꝛ.iiij.ꝛ Mach.iiij. et de hac materia q̄re i.c. de homicidio. ¶ Morte ꝑciosa moriunt̄ martyres/ q ꝑ fide et iusticia sustinēt mortē. Miserūt impij lapides i Zachariā filiū Joiade: ꝛ eū martyrē effecerūt.ij. Parali.xxiiij. et Judas dixit. Si appropinquat tēp⁹ nr̄m/ moriamur in vt̄ute ꝑ fratrib⁹ nr̄is.j. Mach.ix.ꝛ.ij. Mach.vj.ꝛ.vij.ꝛ Act.vij. Tali morte ꝑciosa moriunt̄ tribulati/ ꝛ hoīes q in mūdo bn̄ vixerūt/ ꝛ familiā suā bene instruxerūt: sic Jacob finita instructione filioꝝ/ collegit pedes supra lectum: ꝛ obijt. Gen̄.xlix.ꝛ Joseph. Gen̄.l. ¶ Obedire debem⁹ deo/ magis ꝙ hoībus. vn̄ Achachias dixit nūcio regis Anthiochi.ꝛ si oēs obediūt regi Anthioche: ego ꝛ filij mei obedim⁹ deo.ij. Mach.ij. ꝛ vn⁹ eoꝝ septē fratrū/ q noluerūt obedire regi: vt carnes ꝯ preceptū dn̄i māducarēt/ dixit. Parati sum⁹ mori/ priusꝙ trāsgredi legē dei.ij. Machab.vij. Obedire debēt hoīes ꝑlatis: siue sint boni: siue mali: dū tn̄ bona ꝛ honesta precipiāt: iō dicit xp̄s. Sup cathedrā Moysi sedēt scribe ꝛ Pharisei: oīa q̄ dixerunt vobis/ seruate/ ꝛ facite. Matth.xxiij. ¶ Intētionē opantis acceptat deus: respiciēs prio si sit bon⁹/ aut malus: ꝛ si op⁹ qd̄ facit ex officio sibi incūbat: nā Saul expoliauit se: ꝛ fuit inter ꝓphās: ꝛ ꝓphetare cepit: sed parū ei ꝓfuit: qꝛ nō erat sui officij.j. Reg. xix. Opus bonū placet deo: vt est edificare eccl̄ias nō lapidib⁹ mortuis/ sed viuis. Opus bonū multos hȝ impeditores: nā illud opus qd̄ Maria magdalena vngēdo pedes dn̄i exercebat: Judas impedire voluit. Matth.iij. Opus bonū magnificat hoīes: ꝛ sic dicebat saluator A fructib⁹ eoꝝ cognoscetis eos. Matth.vij. Ipse etiā de seipso dicebat. Opa q̄ ego facio/ in noīe pr̄is mei: illa testimoniū ꝑhi

De miraculis dei.

De morte in comuni.

De morte horrēda.

De morte ꝑciosa.

De obedientia.

De opatiōe.

bent de me/ alibi. Si mihi nõ creditis: opibus credite: sic discipuli cognouerũt xpm in fractione panis. Luc.xxiiij. Nullũ op⁹ bonũ irremuneratũ: id Ezechias fecit bonũ corã deo: sic valde psperat⁹ est. ij. Parali. ij. xxij. Serui q acceperũt talẽta/ opati sunt in eis/ remunerati sunt in duplo. Matth.xxv. seru⁹ q vno talẽto noluit opari/ turpiter fuit a dño reprobat⁹/ in eodẽ. vñ Paul⁹ reprehẽdit valde otyosos dicẽs. Qui nõ vult opari/ nõ mãducet. Opprimũt aliqñ mali bonos: vt ptz de Zacharia impio Joab. ij. Paralip. xvj. ¶ Oratio expellit diabolũ: nõ angel⁹ Raphael monuit Thobiã vt tribus dieb⁹ abstineret ab vxore: ambo orarũt cõtinue: ne in ipsis diabol⁹ haberet ptãtem. Thob. vj. Orãtes debent attẽdere orationis effectũ/ seu fructũ: nã oratio primo impetrat remissionẽ peccatorum: sic dicim⁹ iuxta instructionẽ xpi in oratione dñica. Et dimitte nobis debita nra. Matth. vj. in cui⁹ rei figura dimiserat deus debita seruo: qui eũ rogauerat: sed postea iterũ cecidit in pctm. Matth. xvj. Oro impetrat filios ex sterilitate: nã Isaac orauit cã sterilitatis sue vxoris: filios meruit obtinere. Geñ. xxv. Tribuit etiã victoriã. plus pfuit Moyses orãdo/ q Josue pugnãdo. Exo. xvij. Facit etiã ipsa oro opari miracula: ad orõnẽ Helie celũ clausum ne plueret/ est aptũ. ¶ Ornãt se mulieres aliqñ vt viris placeãt: vt pz de Thamar. Geñ. xxxviij. Propter ornamentũ Judith decept⁹ fuit Holofernes. Judith. xvj. id mulieres bone ste nõ curãt de ornamẽtis: id Hester qñ debuit intrare palatiũ regis nõ q̃siuit ornamẽta: sicut alie mulieres. Hester. ij. ¶ Patiẽter debẽt velle corrigi hoies a suis parẽtib⁹: subditi a supioribus: in tribulationibus p fide veritate pati: nec debẽt iniurias vindicare: sicut Saul qui noluit/ q viri q ei detraxerant occiderent in vindictam detractiõis. j. Reg. xxiiij. Inducit nos xps exẽplo serui neq: cui dimissa sunt fuerũt decẽ milia talẽtorum. Matth. xviij. de ipsa patiẽtia hr Prouer. j. Reg. xxv. ¶ Pauperes spũ nihil pprij debẽt possidere: in cui⁹ figura Jacob priarcha fugiẽs ad Labã/ nec aial/ nec famulũ habuit: sed solo baculo iordanẽ trãsiuit: voluit quiescere: lectũ tñ nõ habuit: sz lapidẽ supponẽs capiti dormiuit. Geñ. xxviij. debẽt pauperes spũ viuere parce de modico victu contentari: vt Ruth/ que spicas colligebat: panẽ suũ in aceto intingebat. Ruth. ij. Paupertatis exẽplum satis habem⁹ in xpo/ qui voluit de paupere matre in pauperrimo loco nasci: in pannis pauperibus inuolutus. Luce. ij. Saul vno seruo contentus: licet esset rex vnctus equos/ et familiam nimiam contempsit. j. Regum. xiiij. ¶ Par/ concordia/ veritas in hoie super oia alia opera placent deo: in cuius signum omnia alia animalia fecit duplicia preter hoiem: videlz marem et feminam: hoiem vo vnum/ vt vnitatem pacis cõmendaret cõcordie. Geñ. j. q deus pacem diligat/ patet ex his. Primo/ q in ei⁹ natiuitate angeli pacẽ annũciauerunt. Luc. ij. pacẽ precepit discipulis. Matth. ix. pacẽ in testamẽto reliquit. Joã. x. ei⁹ resurrectionẽ ipsam discipulis nũciauit. Joã. xx. Luc. xxiiij. ¶ Pctm ex sua turpitudie nocet hoi: q humanã naturã deprauat/ extermiat: vñ Salomonẽ sapiẽtissimũ infatuauit maculãs ei⁹ famã. iij. Reg. ij. Eccl. xlj. primi parentes in statu innocẽtie non erubescebant/ post pctm suas naturas ex erubescẽtia cooperuerũt. Geñ. iij. expulsis a paradiso cũ maledictionib⁹ et penis suis: pena tamen viri fuit simplex: videlz ista. In sudore vultus tui vesceris pane tuo: pena

De oratione

De ornatu.

De patiẽtia

De paupertate.

De pace.

De peccato.

mulieris fuit duplex: sc3 in dolore paries filios: et sub potestate viri constituta: et huius causa est: q2 ipsa induxit virũ ad peccãdum. Geñ. iij. Duo sunt peccata que specialiter clamãt desursum: videlz homicidiũ et sodomiticũ peccatũ: iõ dixit de9 ad Caym. Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Geñ. iiij. Silr dixit de9 Abrahe. Clamor sodomorũ venit ad me. Geñ. xix. ¶ Penitẽtia d3 fieri celeriter: et nõ d3 differri ad senectutẽ/vel mortẽ: nõ eñ est tutũ ire per desertũ huius vite sine amaritudine penitẽtie: in cuius figura q̄diu Maria remãsit extra castrũ: nõ processerũt filij israel p desertũ. Nũeri. xij. et cõsilio sapiẽtis dicẽtis. Nõ tardes cõuerti ad dñm: et ne deseras de die in diem. Eccli. v. Ad hoc facit parabola de filijs vigilãtib9. Matthei. xxiiij. et d3 esse cũ cõtritione cordis: in cuius signũ sicut lachrime flentes ab oculis: audiens populus deum iratũ propter murmur. Nũeri xiiij. Ad vocẽ angeli populũ increpãtis leuauerũt oẽs voces pariter/et fleuerunt Judic. ij. Lamẽtante Esdra p pctis dictũ est ei: si est penitentia in israel. Esdre. x. Peccatrix mulier penitens sic lachrimis abũdauit/q̄ de eis pedes dñi lauit. Luce. vij. Requirit etiã post cõtritionẽ nudã et apertã confessionẽ/propter qd deus trãstulit penam ad Dauid: q2 cõfessus est peccatũ suũ cũ cõtritione. ij. Reg. xij. et ij. Reg. xxiiij. ideo in Psal. xxxj. Dixi cõfitebor iniusticiã meã: in cuius figura de9 decem leprosis petẽtibus sanitatẽ dixit Ite et ostẽdite vos sacerdotibus: et dum irent/mundati sunt. Luce. xvij. De hac materia quere supra de cõfessione. Post cõfessionẽ requiritur satisfactio/que cõsistit in asperitate ieiuniorũ/in deuotione orationũ/et largitate elemosynarũ: ideo Achab vir sceleratissim9 cooperuit carnẽ suã cilicio/ieiunauit/et dormiuit i sacco/et ambulauit capite denudato: et de9 tẽperauit penã. iij. Reg. xxj. Idẽ fecerũt sacerdotes audita potẽtia Holofernis. Judith. viij. ¶ Peregrinos d3 homo hilariter recipere: nã Abrahã celeriter/et letãter recepit angelos/quos credebat esse homiẽs. Geñ. xviij. Idẽ Loth. Geñ. xix. Dicebat Christ9 aplis/qui vos recipit/me recipit: et qui vos spernit/me spernit. Matth. xix. et sic peregrinos recipiẽtes multas a deo recipiunt gratias/et multa miracula. Gaudẽs Zache9 suscepit xp̄m in hospitio: et ipsum gaudiũ ei duplicauit: sc3 q̃ñ salutẽ ei denũciauit. Luc. xix. Publi9 p̃nceps Paulũ cũ socijs suis q de nauis fractiõe euasit/recepit: et ip̄e Paul9 patrẽ a febrib9 sanauit. Act. xxiij. ¶ Permittit aliq̃ñ de9 bonos flagellari ad tẽpus: deinde exaltat: et cõsolat eos. Permisit Jacob ab Esau pati: eũ postea p̃miando. Geñ. xxvij. Permittit etiã bonos tentari: vt de Sansone fortissimo hr Judic. xvj. De Dauid. ij. Regũ. xvj. q̃re supra de iudicijs de hac mã. ¶ Peruersos facit hoĩes supbia/et ambitio dominãdi: nã Dathã et Abirõ/q2 dñari cupiebãt: nõ poterãt se videre: q ex ambitione dñandi de Moyse murmurabant: ex q̃ male perierũt. Nũeri. xvj. Supbi et vani/gloriosi/et pueri filles sunt Balaam: q volebat maledicere populo dei. Nũeri xxij. et xxiij. Peruersos facit peccatũ auaricie/gule/luxurie/et ire: vt pt3 de filijs israel. Exo. j. et. v. et. xvj. Patet etiã de Amon/qui pctõ luxurie Thamar sororem expelli fecit: quã prius oppresserat violenter. ij. Reg. xiij. Vt etiã Herodes iratus de natiuitate dñi. cxliiij. milia puerorũ interfecit. Matthei. ij. De hac materia habetur. c. de ira. ¶ Perseuerandũ est in bono opere: in cuius figura Neemias non cessauit ab opere: donec murus Hierusalem totaliter compleretur. Neemie. iiij.

De penitentia.

De peregrinis hospitandis.

De pmissione diuina.

De peruersitate hominũ

De pseuerantia in bono opere.

.vj.⁊ Thobias ſimiliter fecit: licet plures incurriſſet tribulationes. Thob.ij. Perſeuerandū eſt in bono ꝓpoſito caſtitatis: de hac materia q̄re in.c. de caſtitate. Perſeuerandū etiā eſt in prelijs corpalibus ⁊ ſpūalibus: q2 nō coronabit̄/niſi qui legitime certauerit.ij. Thim̄.ij. in cui⁹ figura Dauid certauit viriliter cōtra gigātē: ⁊ vicit.j.Reg.iij. Idē de Joab.ij.Reg.xviij. q̄re infra de tribulatiōib⁹ p totū.

¶ Pietatē mulierū nobis ſcriptura veteris teſti cōmemorat: vt hoīes duros ad pietatē inducat/pios igit̄ exēplo mulierū eſſe nos docet ad paupes/⁊ egrotos: ⁊ maxime peregrinos benignos. In cui⁹ figura vidēs Rebecca ſuū Abrahe peregrinū ⁊ aduenā bibere poſtulantē/pietate cōmota: nō ſolū potū ei tribuit: ſed adequauit camelos ſibi: ⁊ alia plurima. Gen̄.xxiiij. Uidua Saraptana pietatē oſtēdit: que cibū parauit: ⁊ recollegit Heliā aduenā/⁊ pauperē.iij.Reg.iij. Magna pietas fuit vgini Marie: q2 ad paupes nuptias venire voluit: ⁊ deficiente vino corā filio ſuo fuit aduocata fidelis. Joā.ij. ⁊ xp̄o pauperi ⁊ peregrino Martha aperuit hoſpitiū: vt ei neceſſaria miſtraret. Luce.x. Ob hāc cām de⁹ prefert munera pauperis vidue munerib⁹ diuitū. Luc.xxj. Et ſic deprauātib⁹ Phariſeis xp̄i miracula/pia mulier extollēs vocē de turba fortiter exclamauit. Beat⁹ vēter ⁊c. Luce.ij. de hac materia q̄re in.c. de liberatione. — De pietate.

¶ Populus cito mouet̄ ex malicia/⁊ peruerſitate in varias volūtates/⁊ varia verba dicētes: contradicētes pluries ſib ipſis: nā malicioſus popul⁹ in preſentia dn̄i ſui ſe oſtēdit ſubiectū: in abſentia vo inobedientē ⁊ rebellē: nā in preſentia Moyſi dicebat populus. cuncta que precepit dn̄s faciemus: ſed cum Moyſes abeſſet/receſſerūt a dn̄o: vitulū cōflatilem adorātes. Exo.xix.⁊.xxxij. Audiētes Paulū eū cū gaudio ſuſceperūt: ſed poſtmodum de ſuis finibus eum expulerūt. Act. ⁊ aliquādo mouetur populus ꝓpter correctiones dnoꝝ: nam populus iſrael ſub Salomone pacifice vixerunt: ⁊ reuerentiā ei tribuerunt: tn̄ per vnū verbū durum qd̄ Roboan eius filius eis dixit: indignati vehemēter/pro maiori parte ab eius dominio receſſerunt.iij. Reg.xij. ⁊ mouetur aliquando de malo in bonum: ſed raro propter tn̄ miracula. — De populi mobilitate.

¶ Precepta dei ſunt ſeruāda: eo quia ſunt dei/ ⁊ leuia ex fidelitate: quia ſerui ⁊ ſubditi ei⁹ ſumus: ideo ea vſq3 ad mortē ſeruare debemus: propter qd̄ Balaam licet malus dixit regi Moab/ꝙ perficeret quicquid ei dn̄s precepit. Nūeri.xxiij. Eleazar⁹ diros cruciat⁹ ſuſtinuit: ne precepta diuine legis infringeret.ij. Mach. vj. Eſt ergo obediendū preceptis dei exēplo aliarum creaturarū: nam preceptis dei obediūt angeli boni: qm̄ cum peccaſſet populus/precepit deus angelo percutere ipſum: ⁊ percuſſit: ⁊ poſtea imperauit vt ceſſaret/ et ceſſauit.ij. Regū.xxiiij. etiam mali angeli eius preceptis obediunt: nam precipiēs Jeſus ſpiritui immūdo vt exiret/exiuit. Luce.viij. Coruis precepit deus: vt paſcerēt Heliā/qui ei panē de mane ⁊ veſpere deferebant.iij.Reg.iij. Uento ⁊ mari precepit xp̄s: ⁊ obedierūt ſtatim. Matth.viij. ideo dicit̄ Pſalmo.cxlvij. preceptum poſuit: ⁊ non preteribit: ignis/grādo/nix/glacies ⁊c. ⁊ ſunt obſeruanda timore pene. Maledicti qui declināt a mandatis tuis. in Pſal.cxvj. de hac materia quere in.c. de obediētia. — De preceptis dei.

¶ Prelati debēt ſubditos ſuos diligere/⁊ eos defendere/⁊ inſtruere ac ordinare oīa officia ſubditis exercēda: vt oīa fiāt ordinate: ſic fecit Moyſes. Exo.xviij. ⁊ Joſue tāq̄ pnceps tpalis. Exo.iij. ⁊ de Moyſe. Exo.xxiij. ⁊ de Joſaphat rege — De prelatis.

iuda/q cōstituit principes/ et iudices ordiauit.ij.Parali.xix.Prelat⁹ dz timidū pplm cōfortare/ et liberare oppressos/ac cōsolari afflictos:sic Helyse⁹ cōsolat⁹ est mulierē viduā debitis obligatā/oleū augmētādo.iiij.Reg.iiij. et dz pascere/ et sustētare pauperes:sic Joseph qui pauperib⁹ famē patiētib⁹ in Egypto larga manu aperuit horrea Pharaonis.Geñ.xliij.et dz refrenare supbos:sic Moyses refrenauit Chore et Dathan superbos.Numeri.xvj.Prelatus bonus debet orare pro se/ et suis subditis:sic Moyses p populo qui peccauerat orauit.Exod.xxxij. sic et Samuel dicēs.Absit a me hoc peccatū/vt cessem orare p populo isto.j.Regum.xij.De hac materia q̄re in.c.de orone.Debet etiā bonus prelat⁹ distribuere bona eccl'ie merētibus/ et nō parētibus:si nō merētur:vt patet de Moyse. Nūeri vij.Prelati mali et principes grauiter a deo puniūtur:nā precepit deus Moysi suspēdere oēs principes ꝯtra solē:qui cōsenserāt populo in pctō.Numeri.xxv.qr Saul fuit mal⁹ princeps/permisit de⁹ q totū pōdus belli irruisset sup eū.j. Regū vlti.Rex Syrie dixit seruis suis/q solū cōtra regem israel pugnarēt/qm̄ erat

De pditiōe.

malus.j.Reg.xxij.¶ Proditores nō amāt in primis suos bn̄factores:nā patiēte Saul vexationē a demone/cū Dauid q eū liberauerat ab opprobrio Goliath psalleret:vt demonis vexationē minueret:Saul vidēs voluit eum lancea cōfigere ꝛc̄.j.Reg.xviij.Tales pditores etiā aduersanł cōsenguineis:vt ptz de Caym: et aliqñ propter ambitionē dominij:sic Jambri ppter cupiditatē dn̄ij suum dn̄m propriū interfecit.iij.Reg.xvj.et multotiēs noīe pacis:sicut Antiochus pacem simulās promisit multa facere pro iudeis:qui postmodū muros Hierusalē dissipauit.j.Machabeo.j.idem Neemie.vj.et Hiere.xlj.Triphon sub nomine pacis Jonathā apprehēdit/quē proditorie cū alijs interfecit.j.Machab.xij.Appollinus simulans pacē in Hierusalē venit:et vsq; in diē sabbati requieuit:sed postea diuinis festiuitatibus maximā multitudinē interfecit.j.Machab.v.Proditores grauiter sunt puniēdi:sic punitus fuit Jambri/qui post proditionem regnauit septē diebus tm̄:et postea incendio vna cum domo sua regia est extinctus.iij. Regū.xvj.sic ianitores affuerūt/qui contra eum voluerunt insurgere/ post modicum in patibulo fuerunt suspensi.Hester.ij. Judas qui Christum tradidit/post

De pspitate humana.

modicū tēpus laqueo se suspēdit.Matthei.xxvj.¶ Felicitas humana est posita in delitijs corporalib⁹/ et ambitionibus/ et sic male terminanł:exemplū de Sodomitis:in quoꝝ cā fuit abūdātia cibi/potus/ et otyj:propter qđ dediti in nephanda scelera aduenerūt.Geñ.xix. Prosperitas humana est in diuitijs/ que hoiem infatuāt infamādo/ et ad dānationē inducit:nā argentū Salomonis nō erat alicuius precij reputatū:qr tāta erat in Hierusalē copia argēti/ quāta et lapidū.iij.et ij.Regū.xiiij.Adolescēs qui erat diues/ tristis recessit a dn̄o:qñ audiuit qđ venderet oīa que haberet.Matthei.xix.Abundantiā rerū tēporaliū despiciendam ostēdit exemplū de diuite/qui fructus vberrimos habebat. Luce.xij. Diues qui tot abūdabat diuitijs:vt bysso et purpura vestireł/ad tantā deuenit inopiam/q

De prudētia

guttam aque petēs nō potuit obtinere.Luce.xvj.¶ Prudentia est magna aliqñ dissimulare verba:et vnū ostendere per aliud:magna sagacitate vsus est Josue simulādo fugā in occisione regis Hay.Josue.viij.idē de Aioth.Judic.iij.Dauid corā Achim simulauit se fatuū:vt posset ab eo fugere.ij.Reg.ij.Jeu simulauit se

honorare pphetas Baal/quos postea interfecit.iiij.Reg.xiiij.Simulauit villicus pietatē ad debitores habere:cui⁹ prudētiā dñs cōmēdat.Luc.xvj. Prudētis officiū est p verba dulcia placare natos/vel discordes:sic prudēter placauit Abrabam iurgiū inter pastores Lotb z suos.Gen.xiij.idē babet Josue.ij. Prudētis est etiā cedere furori:nā postq̃ Rebecca cōsuluit filio suo Jacob:vt obtineret benedictionē:cōsuluit eū absentare ab ira fratris sui.Gen.xxvij. Arte reprebēdi debēt hoīes:sic Josepb reprebēdit fratres suos p verba eoꝝ.Est prudētis ordinare marie in distributiōe bonoꝝ:ne sequētes postea contendāt ad inuicē: iō Abrabā ordinate bona sua diuisit filijs suis.Gen.xxv. Prudentes debēt pbare rem/anteq̃ operent:nā Moyses anteq̃ inuaderet terrā pmissionis misit exploratores ad cōsiderādū eoꝝ cōditiones.Nūeri.xiij.Sic fecit Josue mittēdo exploratores Josue.ij.Dauid sapiēter pbauit/si posset armat⁹ incedere/ anteq̃ iret ad bellū.j.Reg.ij.Gedeon pbauit iustos bellātes/z pbos ad fontē aque:anteq̃ cōmitteret bellū.Judic.vij. Prudētes cognoscunt discrete loquēdo/z dādo bonū consiliū: nā Josepb corā Pbaraone somnia prudēter exposuit: z vt sapiēs bonū cōsiliū dedit.Gen.xlj.Discretū z prudēs cōsiliū dedit Jetro Moysi/vt maiores eligeret:z ipse se tm̄ affligeret.Exo.xvj.Similitudinē prudēter accepit Natbā ppba arguēdo Dauid de pctō suo.ij.Reg.xij.Magnū prudētie verbū dixit Zorobabel de fortitudīe mulierū z vtutis.Esdre.iij.Inter prudētia documēta Tbobie filiū iformātis fuit/q̃ cōsiliū a sapiēte q̃reret.Tbo.iiij.Visiōes Nabucbodo.Daniel prudēter exposuit.Dañ.ij.Mire discretionis fuerūt vba vginis Marie loquētis angelo/z Elizabetb.Luc.j.Prudētis est aliqñ dissimulare aliq̃: lȝ bō cognoscat q̃ ita sit:nā Saul prudēter dissimulauit audire vba de ipso loquētiū.j.Reg.x.Cognouit Judas dolū Nicbanoris/ z se sapiēter instruxit.j.Macb.vij.

¶ Pueri boni sunt parētib⁹ obediētes/nec murmurāt/qñ aliqd eis precipit: nā Jsaac nō legit murmurasse/qñ Abrabā pr̄ su⁹ voluit eū immolare.Gen.xxij.Cū Dauid debebat vngi erat puer pascēs oues/z pr̄i in oībus obediens.j.Reg.xvj. Pueri boni cognoscūtur:si vitā z maloꝝ societates odiūt:etiā si se ad bona excitāt: et ipsi se exercitant:z loca scā visitāt:nā Samuel adbuc puer minister erat in cōspectu dñi.Reg.ij.z.iij.Daniel z socij ei⁹ sine magistro legē seruantes sobrie/z scē inter pueros gētiliū vixerūt.Dañ.j.Joānes baptista cōfortabat a spū scō:z crescebat existēs in deserto vsq̃ ad diē ostēsionis ei⁹.Luc.ij. Christ⁹ duoden⁹ inuētus est in tēplo inter doctores:z descēdit cū parētib⁹ suis Nazaretb:z erat subdit⁹ illis.Luc.ij. *De pueris bonis.*

¶ Primo punit de⁹ pctm̄ inobediētie:vt pȝ de primis parētib⁹.Gen.iij.z quidā bō colligēs ligna i sabbato ꝯ mādatū dñi fuit de mādato dei lapidat⁹.Nūeri.xv.Ciuitatē Bierusalē pmisit de⁹ destrui/z captiuari pper pctm̄ inobediētie:z gñalr̄ punit deus boies pper diuersa pctā:vt pper pctm̄ luxurie Gen.vij.z Judic.xix.z superbie br̄.Exo.xiiij.z.ij.Reg.xxiiij.z.ij.Macbab.ix.z Act.xij.etiā pper peccatū idolatrie.Exo.xxxij.z Leuiti.xiiij.z pper pctm̄ ire:vt Leuiti.xxiiij.z.xviij.pper pctm̄ murmuratiōis. vt Nūeri.xj.z.xij. z pper pctm̄ auaricie:vt Josue.vij.z.iiij.Reg.v.z.ij.Macbab.iij.z Act.v.pper pctm̄ gule.j.Reg.iij.z.xlix.z pper peccatū irreuerētie:vt.ij.Reg.vj.z.iiij.Reg.ij.z.ij.Paralī.xxvj.z pper peccatū accidie.Mattb.xxv.z finalr̄ punit de⁹ boies pper pctm̄ *De punitiōe delinquētiū.*

vane glorie: nam Ezechias qui ostēdit thesauros suos nūcijs regis Babylonie iiij. Reg. xx. q2 propter superbiam ornamētorum eleuate sunt filie syon/ ornamē ta eoꝝ cōuersa sunt in fetorē. Et nota de ornamētis mulierū. Esaie. iij.

De pusillanimitate ⁊ timiditate. ¶ Hoīes aliqñ timent minima: ⁊ labuntur in maiora: vt hꝫ de Loth. Geñ. xix. ⁊ Dañ. vj. ⁊ Petr⁹ dū vocē mulieris timuit/ ter xp̄m negauit. Matthei. xxvj. ⁊ filij israel audiētes vocē dñi dixerūt timētes Moysi. Nō loquaꝫ nobis deus/ ne forte moriamur: loquere tu nobis. Exo. xx. ⁊ de hac materia hꝫ Numeri. xxij. de Balach ⁊ de gabaonitis Josue. ix. Uidēs Petrus vētum validū timuit/ dum xp̄s dormiret Matth. xiiij. Timuisse videꝫ Nichodem⁹/ qñ venit ad Jesuz nocte: quasi nō audēs ire de die: arguit dñs discipulos: q2 ipso p̄sente in mari fluctuante timebant Matth. viij. Pusillanimes sunt in prelijs timidi: ⁊ idō cū eis esse est periculosum: nā hoīes q̄s miserat Josue cōtra Hay terga v̄terūt statim timore p̄territi corruētes mortui sunt. Nūeri. xiiij. ⁊ Deut. j. Cor populi ad instar aque liquefactum est Josue. vij. Gedeō pugnaturus dixit exercitui suo: qui formidolosus est/ reuertaꝫ ad locū suū: qui reuersi sunt viginti duo milia de suo exercitu. Judic. vj. Israelite audiētes Golyam: timuerūt nimis/ ⁊ fugerūt pre timore. j. Reg. iij. Mortuo

De sabbati obseruatiōe. Holoferne ei⁹ exercit⁹ solo timore est fugat⁹. Judich. iiij. ¶ Dieb⁹ sabbati ⁊ festiuis est quiescēdū ab oī vanitate: interpretaꝫ enī sabbatū requies: ex eo/ q2 requieuit de⁹ die septio ab oī ope. Geñ. ij. Jta iudei custodiebāt sabbatū/ vt nollēt se defendere ab impugnātibus. j. Macha. ij. Sabbatū male seruātes debēt puniri/ et corrigi: ⁊ de hoc precepto habeꝫ freq̄nter Exo. xvj. ⁊ Nūeri. xxviij. ⁊ j. Mach. ij.

De sapiētia mulierum. ¶ Sapiētes sunt mulieres/ q̄ filios suos instruūt/ eis bona p̄curantes: vt pꝫ de Sarra. Geñ. xxj. ⁊ de Rebecca ibidē: ⁊ de Bersabee. iij. Regū. j. Delbara vxor Sadoch sapienter docuit Abalach populum liberare de inimicis. Judic. iiij. Anna vxor Alcane sapiēter se excusauit corā Hely sacerdote. Reg. j. Sapiētes oportet multū esse virgines in orādo/ loquēdo/ ⁊ cōuersando: nā Sarra filia Rachel sapiēter orauit deū: vt eam ab opprobrio liberaret. Thobie. iij. Tam tacēdo/ q̄ꝫ loquēdo patet beatam virginē prudentē/ ⁊ sapientem fuisse: nā parū ⁊ cum paucis loquuta est: vt alias virgines instrueret: nam loquuta est primo angelo discrete querendo: et discretius acquiescendo: pro primo quomodo fiet istud: pro secūdo Ecce ancilla dñi. Luce. j. ⁊ ij. Sapientes sunt aliqñ meretrices: alios/ ⁊ seipsas a periculo liberando: nam Raab meretrix sapiēter/ ⁊ prudēter nūcios liberauit: ⁊ se/ ⁊ suā p̄geniē recōmēdauit. Josue. ij. Maria Magdalena sapiēter ad pedes

De sepultura eligēda. dñi stetit/ sibi remissionē pctōꝝ inuenit. Luce. ij. ¶ Sepulturā debent hoīes eligere in loco sacro/ ⁊ honorabili/ ⁊ diligēter ante mortē cogitare de ea: ideo Abraham cum diligentia emit agrum/ vbi vxorem sepelisset. Geñ. xxiij. Noluit Jacob sepeliri cū malis: sed dixit Joseph filio suo: vt eū cū parētib⁹ sepeliret. Geñ. lxvij. Moyses hoc etiam ostēdit/ qñ exiens de Egypto/ ⁊ tulit ossa Joseph. Exo. xiij. Apparet dñm de sepultura curasse: qñ dixit in die sepulture mee seruet illud. Joan. xij. ⁊ sepelire mortuos est op⁹ mīe: idō cōmēdaꝫ Thobias ab angelo: qui mortuos sepeliebat. Thob. j. ⁊ ij. erga sepulturā Menalai iudei multū liberales fuerūt. j. Macha. ij. Joseph ⁊ Nichodem⁹ sepelierūt Stephanū/ ⁊ fecerūt plāctum magnū sup ⁊c. Act. vij. Sepultura idigni sūt rebelles: idō vir dei caruit sepultura

iiij. Reg. iij. Iesabel manebat ppter sua scelera in terra pphana: sed quia regina fuerat: fuit i terra sancta sepulta. iiij. Reg. ix. Sepulturã debẽt filij cũ sollicitudi ne parẽtib⁹ exhibere: iõ Thobias dixit filio suo: cũ acceperit dñs aĩam meã/ corpus meũ sepeli. Thob. iiij. iõ filij spũales/ ꝛ discipuli Ioãnis baptiste sepelierũt corpus ei⁹. Matth. vi. ¶ Silere debẽt spãlr mulieres obloquentes/ noxia fugiẽdo intima nõ ostẽdẽtes/ secreta tacẽdo: nã eaꝝ loquacitas est valde periculosa: iõ dedit de⁹ preceptũ Ade ꝛ nõ Eue: vt mulier nõ haberet occasionem loquẽdi: sed vir. Geñ. ij. Uxor Iob stulte loquuta est/ qñ fuit Iob a deo percussus: iõ ipse reprehẽdit eã. Iob. ij. Silere dꝫ hõ secreta alioꝝ: nec ea reuelare maxime mulieribus: qꝛ nesciũt secreta tenere: nã Sanson reuelauit vxori secretũ: ꝛ fuit sibi dãnum. Iudicum. xvj. Silentiũ debẽt seruare religiosi/ ꝛ clerici: ꝛ maxime in eccl'ia: cum postꝙ dñs loquutus est ad Moysen tardiori sermone. Exo. iiij. Anna mater Samuelis in tẽplo loquebatur in corde suo: sed vox penitus non audiebatur. j. Regũ. j. Iob fratres reprehẽdit/ ꝛ se de nimia loquutione/ nimis loquutus sum: vtinam tacuissem. Iob. xix. Hieremias in vtero sanctificatus excusabat se nescire loqui. Hiere. j. Barnabas loquẽs cum Paulo in synagoga silẽtium indixit. Act. xiij.

De silentio ꝛ loquacitate.

¶ Societas bonoꝝ liberat hoĩem a periculis: nam si inuenti fuissent decẽ iusti in quinqꝫ ciuitatib⁹ Sodomoꝝ pepercisset eis dñs. Geñ. xviij. Hoĩes occisi sunt: qꝛ nõ habuerũt societatẽ cũ aliquo bono. Iudic. xviij. Societatẽ bonã bñdixit dñs: nã ditat⁹ est Laban ppter societatẽ Iacob. Geñ. x. Bñdixit dñs ppter Ioseph domũ Egypti: et multiplicauit substãtiã ei⁹. Geñ. xxxix. Societas bonoꝝ facit hoĩes bonos: nã Saul qñ fuit cũ pphetis incepit pphetisare. j. Reg. xix.

De societate bonorum.

¶ Societas maloꝝ ẽ vitãda: iõ salubriter exiuit Abrahã terrã chaldeoꝝ: vbi erãt hoĩes idolatre. Geñ. ij. Societas mala est causa perdẽdi cõsolatiões diuinas: nã ꝙdiu Abrahã fuit inter chaldeos nõ legit aliquas consolationes habuisse a deo. Societas maloꝝ ducit hoĩes ad magna pericula: nã ppter malã societatem/ quã habuit Loth cũ sodomitis debellat⁹/ et captus fuit. Geñ. xiiij. Societas maloꝝ est causa multarũ iniuriarũ: nã idem Loth multas iniurias sustinuit a sodomitis/ cũ quibus habitabat. Geñ. ix. Est etiã causa multoꝝ peccatoꝝ: nã amicitia quã habuit Amon cũ Ionadab dedit ei viam/ vt opprimeret Thamar sororẽ suam Societas mala facit malos cõcordes in malo: videlꝫ vt noceãt bonis: nam Balaach ꝛ Balaam cõcordarũt se ad maledicẽdũ populo dei. Numeri. xxij. Adonibosech ꝛ iiij. reges cõcordes fuerũt cõtra Gabaonitas/ q fecerãt cũ Iosue ꝛ c. ꝛ filijs israel Iosue Madiã ꝛ Amalech/ et ceteri israel cõtra populũ dei surrexerũt Iudic. ix.

De societate maloꝝ.

¶ Primo debẽt hoĩes sperare/ ꝛ expectare pmissum/ lꝫ differatur: nã multis annis expectauit Abrahã filiũ: qꝛ cẽtenari⁹ erat/ qñ nat⁹ est Isaac. Geñ. ij. Erat Simeon in hierusalẽ expectãs redẽptionẽ israel/ ꝛ aduẽtum xpi. Luce. ij. Ascẽsurus xps in celũ precepit discipulis/ ne discederẽt: sed expectarẽt pmissionẽ patris. Act. j. Expectare debẽt tribulati cõsolationẽ: afflict⁹ corpore/ orbatus filijs. Iob spoliat⁹ rebus dicit: si occiderit/ tñ in ipso sperabo. Iob. xiij. Sperare ꝛ expectare dꝫ homo victoriã dũ est in bello: vt fecerunt filij israel/ ꝛ victoriã habuerũt cõtra tribũ bẽiamin. Iudic. xxij.

De spe ꝛ longanimitate.

¶ Strages hoĩm pmittit de⁹ fieri propter pctm. Nume. j. Nõ intrauerũt terrã pmissionis/ nisi duo viri: scꝫ Iosue ꝛ Caleph

De stragib⁹ hominum.

de tot milib⁹ hoim:sed oẽs in deserto ꝓpter eoꝝ peccatũ perierũt. Multe fuerũt
facte strages in veteri testõ:vt ptꝫ Nũeri.iij.ꝛ Josue per totũ/ ꝛ Judic.v.ꝛ.vi.ꝛ.j.
Reg.iij.ꝛ.j.Macbab.iij.ꝛ.ij.Macbab.viij.ꝛ p totũ.ꝛ Geñ.xiiij.ꝛ.ij.Paralipo.
De superbia ꝛ iactãtia. xiiij.ꝛ.xxviij.ꝛ.ij.Macba.v.ꝛ.j.Macba.ix. ¶ Supbiam ꝛ elationẽ debẽt hoies
euitare/ꝛ humilitatẽ tenere:nã qui se hũiliat exaltabit:idõ volẽtes supbi Babylo-
nis edificare turrim:habuerũt confusionẽ linguaꝝ.Geñ.ij. Grauiter fuit punitũ
peccatũ elatiõis Dauid.ij.Reg.xiiij.Supbi desiderãt gloriã/ ꝛ honorẽ: nã Saul
petijt a Samuele corã populo honorari.j.Reg.xiiij.Supbia est cã multoꝝ malo
rũ:nã volũtas dominãdi quã habuit Roboã:timẽs ne popul⁹ rediret ad domũ
Dauid:fecit eũ idolatrare.ij.Reg.xij.ꝛ cũ Abimelech esset pcussus a muliere:vo-
cauit armigerũ suũ dicẽs ei. Percute me:ne dicat/ꝙ a muliere pcussus sim ꝛ occi
sus:ꝛ hoc fecit ex supbia.Judic.ix. ¶ Suspecti sunt zelotipi de suis vxoribus: vt
De suspectio ne. Abrahã.Geñ.xiij.Et falsa credẽtes:nã suspicatus Labã/ꝙ Jacob furatus esset
deos suos:ꝛ scrutat⁹ est oẽm supellectilẽ suã/ꝛ hoc fecerat Rebecca.Geñ.iij.Su
specti cõuertũt bonũ in malũ:nã Hely vidẽs Annã nõ ꝓferentẽ vba bene/existi-
mauit eã ebriã esse.j.Reg.j.Pharise⁹ qui inuitauerat xp̃m vidit mulierẽ flẽtem/
suspicat⁹ est malũ/ꝛ murmurauit.Luce.vij.Ali⁹ phariseus vidit publicanũ orã
tem/suspicat⁹ est:ꝛ dixit de eo malũ:vt ptꝫ Luce.xviij.De aplis varijs linguis lo
quẽtib⁹ dicebãt iudei/ꝙ erãt ebrij.Act.ij.Barbari vidẽtes viperã pendentẽ ad
Pauli man⁹/ꝛ nõ aliquid mali habentẽ/crediderũt eũ esse homicidã/ et magũ.
Act.xxviij. ¶ Tẽtat aliqñ de⁹ hoies/vt ꝓbet si sunt firmi obediẽdo/ꝛ credendo:
De tẽtatione idõ dixit de⁹ ad Philippũ.Vñ emem⁹ panes/vt mãducẽt ij: hoc aũt dicebat ten-
tans eũ:nã sciebat bene ipse quid factur⁹ esset.Joã.vj. Tẽtat de⁹ aliqñ hoies in
prosperitatib⁹ tpalibus/et spũalibus:sic tẽtauit populũ israel in deserto dicens.
Ego pluã vobis panẽ de celo:colligat vnusq̧sq̧ quãtũ sufficere possit diebus ꝛc̃.
vt tentem eũ/vtrũ ambulet in vijs meis.Exo.xvj. Tẽtat etiã in tribulationib⁹:
vt ꝓbet vtrũ habeãt patiẽtiã/vel nõ.vñ voluit gẽtes alienas eijcere de terra pro-
missionis/ introducẽdo filios israel:vt ꝓbaret si ei⁹ mãdata custodirẽt.Judi.ij.
Silr de Thob. excecato hr Thob.ij.ꝛ Judic.viij. de predecessoribus ꝛ de Job
De tẽtatione hoim ad deũ etiã Job.xxij.Probauit xp̃s Petrũ ambulãtẽ supra mare.Matth.xiiij. ¶ Tẽ
tare nõ dꝫ hõ deũ/exponẽdo se periculis/dicẽdo:si de⁹ nõ pmittit: nõ nocebit mi-
hi.Sciebat Dauid se regnaturũ post Saulẽ:eo qꝛ vnct⁹ erat a Samuele: non tñ
se cõmittebat discrimini:sed custodiebat se:vt decens erat.j.Reg.xxij. Et salua-
tor tẽtatus/vt se de celsitudine templi precipitaret/respõdit diabolo: nõ tentabis
dñm deũ tuũ.ꝛ cõsequẽter rñdit ad alias tẽtationes.Matth.iiij.Nec tẽtare etiã
debẽt obstinati/ꝛ pctõres tẽpus eoꝝ in peccatũ perdẽtes:sic populus multoties
tẽtauit in corde suo.Nũeri.xiiij.Judeis querẽtib⁹ xp̃o:si liceret cẽsum dari Cesa-
ri/an nõ:vt ip̃m caperẽt in sermone rñdit:qd me tẽtatis hypocrite: Matth.xxij.
De tẽtatione diaboli. ¶ Tẽtat diabol⁹ cũ fraudulẽtia:nã sagaciter seduxit Sathan/cũ incitauit Da-
uid vt faceret populũ numerari.ij.Reg.xxiiij.ꝛ.j.Paralip.ij. Sagaciter ꝓcura-
uit diabol⁹ mortẽ xp̃i:cũ incitauit cor Jude/vt traderet eũ iudeis.Jo.xiij. ¶ Ti-
De tiore dei. mui qꝛ nudus erã.Geñ.iij.ꝛ Deutero.iiij.Cõgrega ad me populũ: vt audiat ser-
monẽ meũ/ꝛ discat timere me.ꝛ.xvij.Dñm deũ vestrũ qui eduxit ꝛc̃. ip̃m timete.

iiij.Reg.xvij.ꝛ Psal.ij.Seruite dño in timore.ꝛ.v.Adorabo ad tēplū sanctum
tuū in timore.ꝛ.xiij.Nō est timor dñi ante oculos.ꝛ.j.Macbab.iij.Repulsi sunt
inimici pre timore:cecidit timor inde super oēs.ꝛ Mattb.xxviij. Exierūt cito de — De tyrānorū
monumēto cū timore ꝛc.¶ Qui nō accepit psonā princi.nec cognouit tyrānū ꝛc. — nequitia.
Multi tyrāni sedēt ithrono /cōgregabo aduersum te ꝛc.¶ Uenit sup vos tribu — De tribula
latio.Gen̄.xlij.Inuenies eū/si tñ toto corde q̄sieris:ꝛ.to.tribu.sustinete eū.Deut. — tionibus.
iiij.Cū venerit sup vos tribulatio/pius ꝛ misericors est de⁹.Prouer.j.ꝛ Eccli.ij.
Aspiciem⁹ terrā:ꝛ ecce tenebre tribulationis.Esa.v.Apprebēderūt nos dolores
Hiere.vj.ꝛ.xiiij.ac etiā.xv.ꝛ.xvj.Tēpusq̄ʒ tribulationis est Jacob.Osee.vj.ꝛ.xxx.
Per multas tribulationes ꝛc.Judic.viij.ꝛ Psal.xxiij.Multe tribulationes iu
storum.ꝛ Eccli.lj.ꝛ.j.Macba.xij. Nos eñ circūdederūt multe tribulatiōes ꝛc.ꝛ
Act.xiiij.Per multas tribulatiōes opʒ ꝛc. ꝛ Rom̄.v.sed ꝛ gloriant̄ i tribulatio
nib⁹ ꝛc.¶ Ueritas,alterū restituit in locū ꝛ c̄.alterū suspēdit i patibulo.Gen̄.xl. — De veritate.
puide de oī plebe ꝛc.in quib⁹ sit v̄itas.Exo.xliij.Rei v̄itate pspecta ꝛc. Percu
ties babitatores vrbis.Deut.xiij.ꝛ Judi.Aperies rei v̄itatē ꝛc.ꝛ Thobias.Uiā
veritatis nō deserui.Thob.j.ꝛ Psal.v.Qm̄ nō est in ore eoꝝ v̄itas.¶ Sollicitι
seruare vnitatē/donec occurram⁹ oēs in vnitatē.Ephe.iiij.vñ vno peccāte cōtra — De vnitate.
oēs ira.Nume.xvj.ꝛ.xxxj.De⁹ deus tuus vn⁹ est.Deut.vj.vt dñetur nobis vnus
vir.ꝛc.Judic.ix.ꝛ Thobias oīa in te vno babētes.ꝛc.Thob.x.¶ Quecūq̄ʒ vo — De voto.
ui reddam.Jon̄.ij. Uir ꝛ mulier cū fecerint votū ꝛc. Nūeri.vj.Cū votū voueris
dño deo tuo.Deut.xxiij.Letatusq̄ʒ est popul⁹/cū vouerit.j.Paralip.xxix.Obtu
lerūt oēs bolocausta ꝛ vo.Judic.xvj.ꝛ Jon̄.Timuerūt viri timore magno ꝛc.et
vouerūt vota auris zeli audiat oīa.Saple.j.¶ Qui docet filiū:scʒ in zelū mittit. — De zelo.
Eccli.xxx.Exsurgēs princeps sacerdotū ꝛc.repleti sunt zelo.Act.v.Si zelū ama
tur babetis ꝛc.nolite gloriari in mūdū esse aduersus veritatē.Jaco.j.¶ Quare
nō timuisti mitere manū tuā/vt interficeres xp̄m dñi.ij.Reg.Dñe de⁹ne auertas — Et finaliter
faciē xp̄i tui:memēto ꝛc.ij.Para.vj.ꝛ Esa.xlv.Hoc dicit dñs xp̄o ꝛc.ꝛ Dan̄.ix. — bꝫ de xp̄o.
Usq̄ʒ ad xp̄m ducē ꝛc.ꝛ Mattb.j.Joseph virū Marie/de qua natus est Jesus/
qui vocatur xp̄s.ꝛ.xvj.Tu es xp̄s filius dei viui.ꝛ.xxvj.Quid vobis videtur de
xp̄o:ꝛ Luc.ij.Nat⁹ est nobis saluator/qui est xp̄s.ꝛ Jo.vj.Et nos cognouim⁹/
ꝛ credim⁹:q2 tu es xp̄s fili⁹ dei.ꝛ Rom̄.vj.Resurgēs ex morte finis legis xp̄s ꝛc.
ꝛ in Psal.lxxxiij.Protector nr̄ aspice de⁹:ꝛ respice in faciē xp̄i tui.ꝛ Thren̄.iiij.
Ante faciē tuā eñ xp̄s dñs.ꝛ Col.Cū eñ xp̄s apparuit ꝛc.Col.iij.ꝛ Gal.ij.Uiuit
eñ in me xp̄s.ꝛ Ephe.v.Uir caput est mulieris:sicut xp̄s caput.ꝛ Philip.iij.

Ecūda pars huius septimi tractatus/est de arte pre
dicandi:in qua tria per ordinē videnda — De arte pre
sunt.Primū erit de mixtione thematū a sacra scriptura sumptoꝝ. — dicandi pars
Scdm̄ a virtutibus.Tertiū a vitijs.¶ Primo ergo dicem⁹ de the — secūda.
matibus a sacra scriptura sumptis:que sexdecim erūt in numero:ꝛ ſm q̄ exēpli
ficauimus de istis/pōt exēplificari de alijs thematib⁹ sacre scripture:nā ars est ge
neralis ad oīa.Primū thema in ordine erit istud.Gloria patri ꝛ filio et spiritui
sancto.Istud thema pōt deduci per camerā b c d.in quarta figura:tamē propter
probationē ꝛ declarationē diuine vnitatis/ꝛ trinitatis/oportet q̄ reducatur in

prefata camera ſm diſpoſitionē prime figure/que deo cōtribuitur iſto modo vi delȝ ꝙ ſumma vnitas nō eſſet ſumma magnitudo/nec ſumma eternitas/niſi ba beret bonā operationē naturalē/infinitā/ꝛ eternā/ꝛ hoc idē p alias cameras vol uendo circulos probari pōt:ꝛ nō modo per principia abſoluta/ ſed etiā reſpecti ua/ꝛ per alia ſignificata:nā poſtꝙ ſunt plura ſuppoſita per differētiam: oportet ꝙ cōcordent in eadē eſſentia ꝛ gloria:qua fruēdo diſtent infinite ab omni cōtra rietate:ꝛ qꝛ C.ſignificat angelum/pōt ſermocīator ampliare ſuū ſermonē/cōſide rando gloriā angelorū/que eſt euiterna/ꝛ gloriātur inter ſe/ꝛ in eſſentia diuina: vt patet in ſcdo ſubiecto/qō eſt de angelo. Suo modo pōt de tertio ſubiecto/qō eſt celū/ſignificatū per D.ꝛ etiā per virtutes deſignatas per b c d.vt in alphabeto patēt:ac etiā per vitia/adoptādo oīa ad ſuū ꝓpoſitū: ꝛ ſi vult vlterius multipli care ſuū ſermonē/iūgat ſcdam camerā/ꝛ tertiā:ꝛ ceteras ad ſuū placitū cōcathe nādo materiā/ꝛ ſic nō pōt ſibi deeſſe materia:immo erit ita copioſus/vt nihil ſu pra:ꝛ hoc artificiū iuuat nō modo intellectū/ ſed etiā memoriā:nā quēadmodū quis exiſtēs in aliquo palatio tendit de camera in cameram: ſic et predicator in hac arte:ꝛ ſic eſt memoria localis. ¶ Si vis facere ſermonē de iſto themate. San ctus/ſanctus/ſanctus.ꝛc̄.potes venire ad cameram e f g.qm̄ ſm ſuas diffinitio nes/quia primo A.cui attribuitur tale thema eſt innocens:vt patet per primā fi guram:propterea inquātum eſt pater/habet poteſtatē generandi deum filium:ꝛ hoc ſcit ſuus intellectus/ ꝛ vult ſua voluntas:et ſi non/tunc eſſet nocens/et non ſanctus:ſtat ergo vnus ſanctus per deum patrē/ꝛ alter per deum filium/ꝛ alius per ſpiritum ſanctū: et quia in deo poteſtas/intellectus/ et voluntas ſunt idem: ideo tres ſunt vnus deus/ꝛ non multi ſancti/ ꝛ deus eſt innocens/qui non creat ſuperbiam/accidiā/neqꝫ inuidiā:ꝛ ſi vult ſermonē multiplicare/miſceat ceteras cameras cū predicta. ¶ Si vis facere ſermonē de iſto themate. Unum deū habe bis.vade ad cameram b c d.ꝛ cōſidera/ꝙ ratio ſumme bonitatis cui attribuitur thema:eſt qō producat ſummū bonū:ꝛ quia ſumma bonitas eſt ſumma magni tudo/ꝛ eternitas:vt patet per primam figuram:eſt ergo ratio ſumme bonitatis/ magnitudinis/ꝛ eternitatis ꝙ producat ſummum bonum infinite magnum/ ꝛ eternum:eſt productio ſumma in bonitate/magnitudine/ꝛ eternitate:et ideo nō poteſt eſſe niſi vnus deus:qꝛ ſi eſſent plures dñi:vnus alterum impediret:et quili bet eſſet finitus/ꝛ non infinitus:qō eſt pura contradictio:ꝛ etiam ſi eſſent plures dñi per eādem cameram iuſticia/prudētia/ꝛ fortitudo eſſent parue virtutes/aua ricia/autē gula/ꝛ luxuria eſſent maxima peccata/qō eſt inconueniēs. ¶ Et ſi vis multiplicare tuum ſermonem/miſce ceteras cameras ad placitū. Iſtud thema ſeruire deo regnare eſt/ potes applicare ad camerā f g h. cum ſic ſit/ ꝙ ille regnat qui deo ſeruit cum virtuoſo intellectu/ et virtuoſa voluntate per fidem/ſpem/ et charitatem/ contra accidiam/ inuidiam/ et iram:ꝛ hec omnia ſignificantur per litteras predicte camere:ꝛ vltra ſignificāt medium/finem/ et maioritatem/quā tum/quale/ꝛ quādo/imaginatiuā/ſenſitiuā/ꝛ vegetatiuam:vt patet in alphabe to:qō cordetenꝰ ſcire oportet/ aliter quis nō poſſet bene vti hac arte: ꝛ poſtꝙ ha bet ſignificata/ſcire oīa ad ꝓpoſitū adaptare:ꝛ oīa adinuicē cōcathenare:ꝛ quia preceptū eſt ſaluatoris noſtri. Diliges dñm deū tuum ex toto corde tuo/ ꝛ ex omni

mente tua/

mente tua: et ex omnibus viribus tuis: et sic factum est preceptum voluntati/primo quoniam cor est locus/in quo voluntas obiectum eligit/quod desiderat/vel odit: et inquantum dicit ex omni mente tua/preceptum factum est intellectui: et memorie/que voluntatem antecedunt: quando fit mens/vt sibi obiectum eligat: et inquantum dicit/ex omnibus viribus tuis/preceptum multiplicatur in multiplicatione animarum: que sunt imaginatiua/sensitiua/et vegetatiua: et per consequens in elementatiuis/inquantum anima habet potestatem in elementis: et quia secundum preceptum pendet ex primo/inquantum dicit. dilige proximum tuum sicut teipsum: ideo multiplicari potest in predictis: vt primo dictum est: cum ita sit quod bonitas amabilis/inquantum omnes predicte potentie sunt amabiles/que in bonitate reducuntur: et sic bonitas non potest deum diligere/et amare: nisi predicto modo ei seruiat: et quia ex amore dei amor proximi nutritur/corroboratur/et augmentatur/ergo etc. et sic adiungendo alias cameras multiplicabis sermonem. ¶ Si vis autem facere sermonem de isto themate. et bonitas factus est/potes ipsum applicare ad cameram b f g. cum ita sit/quod deus sciat illam creaturam/que potest esse magis bona/magis magna/magis amabilis: et magis virtuosa/que dari possit: et si illam scit/et intelligit: ergo eam amat: et diligit: que quidem creatura est xps benedictus/quo ad suam naturam humanam/quam deus verbum assumpsit/et de ipsa homo factus est in se/et si non fuisset factus homo/sciret creaturam magis bonam/magis magnam/magis amabilem/et magis virtuosam/et voluntas dei non amaret illam: et ideo foret intellectus dei magis bonus/magis magnus/et magis virtuosus per intelligere/quam voluntas per amare: quod est impossibile/et contra diffinitiones A. et bonitatis/iusticie/fidei/spei etc. et de hac materia habes in secunda parte quinti tractatus per totam tabulam ad longum. ¶ Si vis sermonem facere de isto themate. in principio creauit deus celum et terram: applica ipsum thema ad cameram d b i. quoniam si mundus foret eternus: tantum eternalis foret in duratione/ira et mendacium/quantum diuina eternitas/virtus/et veritas: quod est impossibile: et contra diffinitiones camere: et de hac materia habetur inferius in prima parte noni tractatus. ¶ Si sermonem vis facere de isto themate. petite/et dabitur vobis/vade ad cameram b g h. cum ita sit/quod voluntas dei sit bona/virtuosa/et iusta: et in ipsa valeat bonitas spem habere: eo quia ipsa est charitas/et contra auariciam/inuidiam/et iram/potes ergo cognoscere/quod si petis cum virtute/dabitur tibi: ideo requiritur intentio bona. ¶ Si vis predicare per istud thema. in principio erat verbum/vade ad cameram d f g. et accipe A. in prima figura secundum eius dispositionem: et habebis summam operationem eternam virtualiter intellectam: et non potes dicere quod in principio eterno pater non intellexerit verbum/qui est deus filius eternus virtualiter intellectus: et si non intellexisset filium eternum/intelligeret suas dignitates otyosas/et vacuas/et non virtuosas: quoniam essent de genere accidie/quod est impossibile: est ergo intelligenda autoritas illa/quod in principio id est essentia diuina que est principium quo et radicale erat verbum/id est filius: quem pater in eadem essentia/et non extra ab eterno et eternaliter genuit. ¶ Si vis sermonem facere de isto themate/qui negauerit me coram hominibus: ego negabo eum coram patre meo. vade ad cameram b f i. quoniam iustum est/et illa iusticia bona est/quod qui negat veritatem fidei: priuetur a deo patre: et ab eius summa veritate/magnitudine etc. cum ita sit/quod ille scit fidem m/ex quo est auarus/accidiosus/et mendax

ꝙ priuetur summo bono:ꝛ ꝙ habeat summum malū:et si vis multiplicare sermonem:misce ceteras cameras cum supradicta. ¶Si vis sermonem facere de isto themate. Petre amas me? dñe tu scis/quia ego amo te:pasce oues meas: vade ad camerā de f g i.et ad camerā b c e. et ad camerā d b i.et misce cameras ꝛ significata literarū : et cognosces quantum amat deus:et vult ꝙ ecclesia suū populum diligat :et eundem illuminet de veritate et virtutibus: nam quando dicit/ꝙ deus scit:ꝙ eum diligit in persona suorum subsequentium seu successorum loquitur :quibus predictum preceptum/diliges deum tuum ꝛc.factū est:ꝛ per consequens omnibus subditis:et tanto plus summo pontifici :quanto plus potest deseruire/ꝙ̄ aliquis alius:et sic de cardinalibus / ꝛ alijs gradibus descendendo dici potest:nam sicut ignis qui scdm cursum naturalem vult ꝙ piper qd est in quarto gradu caliditatis plus calorꝫ vtatur/ꝙ̄ cinamomum : quod est in tertio gradu caloris:et cinamomum ꝙ̄ feniculus:qui non est nisi in scdo gradu caloris :et feniculus ꝙ̄ anisium:quod non est nisi in primo gradu caloris : sic et persone communes quanto sunt in altiori gradu:tanto plus obligate sunt ad obseruandum precepta dei:ꝛ plus sunt inobedientes si ei nō obediant/ꝙ̄ persone que non sunt communes :ideo precepit deus summo pontifici/ꝙ deum diligat ex toto corde suo:et sic est factum voluntati(vt predictum est)sub qua plures sunt volūtates:aut debent esse ad obediendum volūtati superiori : et voluntas summi pontificis est magna intensiue et extēsiue:et quia dixit deus/ꝙ de tota seipsa eū diligat/in hoc fecit mandatum toti potestati voluntatis/et toti magnitudini ꝛc.debet ergo oē bonū diligere/qd diligere pōt:ꝛ sic patet quomodo voluntas pape est obligata ad amandum quantum potest bonorem dei/ꝛ vtilitatem sui populi:et sic de predictis alijs potentijs dici potest:et suum sermonē ampliare. ¶Si vis sermocinari p istud thema / qui crediderit:ꝛ baptisatus fuerit saluus erit.recurre ad cameram f b i.et applica significata literarum ad thema propositum : quoniam per f.cognosces ꝙ nemo est dignus ꝙ saluetur permanens mendax contra fidem : et sine virtutibus / et existens inuidus: et otyosus cū sit ita / ad deum nequit homo venire sine credere/aut intelligere veritatem. ¶Si vis predicare de isto themate/qui non est mecum:cōtra me est/vade ad cameram f g b.et habebis notitiam per f.ꝙ homo accidiosus/qui non vult cognoscere/et credere deum/nec eius operationes/deū non diligit:nec opera :et est inuidus /et iratus contra deum et fidem /per contrarium cognosce hominem / qui est cum deo/videlicet si vis amare/et intelligere deum virtuose: et eius operationes/et multiplicare sanctā fidē catholicam. vlterius potes tuum sermonē multiplicare per alia significata predictarum literarum/et voluēdo circulos aliarum camerarum. ¶Et si vis sermonem facere de isto themate .nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit /ipsum solum manet/recurre ad cameram b f g.per b.cognosces ꝙ homo debet facere bonum/ idest bonas operationes/que sunt per iusticiam/fidem/et spem/et intellectus ostendit voluntati quid eligendum /et diligendum sit:videlicet habere fidem /et spem in deum:et debes eum diligere sup omnia :quia omnibus preest in bonitate/magnitudine ꝛc.et si non facis id quod naturaliter tuus intellectus indicat:et bonitas nature exci-

tat secundum veram iusticiam/fidem/et spem/principia tua naturalia depra-
uabuntur:et remanebunt absq3 fructu vestita auaricia / accidia/et inuidia:et
sic in inferno eternaliter morientur. ❡ Si vis facere sermonem istius thematis
hoc est corpus meum:vade ad cameram b c f.z ad cameram c g i.z misce easdē:
z cognosces q̄ deus habet summam potestatem per primam figuram:qui quā
do vult operari/supra cursum nature operatur de bonitate creata ad placitū/
cum sit in potentia obedientiali:ad illa q̄ nō implicant cōtradictionē: s3 sacra-
mentum altaris nō implicat cōtradictionem:ideo per medium ipsius pōt de⁹
participare cum homine iusto/prudenti/et fideli zc.et ideo est necessarium sacra
mentum: vt deductum est in tertia parte sexti tractatus. ❡ Si vis facere sermo
nem de isto themate/pater noster qui es in celis/vade ad cameram b e f.z ad ca
meram d g h.et facies mixtionem literarum/et cognosces/q̄ deus est pater / fi-
lius/et spiritus sanctus per suas dignitates:vt non sit otyosus in suis dignita
tibus:et cum Jesus Christus dixit:pater noster qui es in celis / significauit q̄
deus est pater: et q̄ ipse est deus filius: et etiam est filius homo per creatio-
nem nostre domine sancte Marie virginis gloriose:quoniam si non foret: non
potuisset dicere virtuose/et bene /pater noster pluralitatem indicando. ❡ Si
vis sermone3 facere de isto themate. Aue Maria gratia plena.recurre ad came
ram b c d.et ad cameram f g h.et cognoscere poteris per significata camerarum
quod salutatio/quam Angelus Gabriel fecit domine nostre / que concepit fi-
lium dei / inquantum in ipsa factus est homo / fuit conceptio per summam
bonitatem /magnitudinem / z durationem/et per magnam fidem / iusticiam/et
fortitudinem domine nostre facta etiam per per magnam sapientiam/ volun-
tate ipsius:et virtutem/fidem /spem/et charitatem/et etiam fuit facta cōceptio
illa propter hoc/vt fili⁹ dei bene/magnifice/ durabiliter/intelligibiliter/volunta
rie ac etiā virtuose participaret per naturā /inquātū homo cū oī creatura. ❡ Di-
ximus de sexdeci thematib⁹ sumptis a sacra scriptura: et ostendim⁹ modum per
quem homo potest miscere: et applicare eadem themata ad cameras figura-
rū huius artis:et per talem artem poterit homo applicare omnia themata sa De themati-
cre scripture ad cameras huius artis miscibiliter/et talem generalitatem quis bus virtutū.
posset cogitare:aut fari:certe auro cōparari nō ö3. ❡ In hac parte sunt thema
ta virtutum:nam si vis predicare de iusticia/ accipias istud thema : quia deus
est iustus :habe iusticiam:et vade ad cameram b c d.et ordina tuum sermonem
fm illlam cameram:et poteris probare/q̄ deus habet iusticia3 naturalem per
suas dignitates in prima figura/per quam iusticiam agit ita magnu3 opus in
sua essentia sue summe bonitatis/magnitudinis/ eternitatis/et ceterarum sua
rum dignitatum:quanta est sua existentia:z ideo potes intelligere operationē
per trinitatem diuinarum personarum :et etiam per iusticiam /prudentiam/et
fortitudinem/q̄ populus tenetur honorare deum cum virtutibus contra aua-
riciam / gulam/et luxuriam :et si vis augmentare sermonem : misceas cum di-
cta camera significata camere e f g . et recurre etiam ad tertiā partem octaui
tractatus/q̄ est de virtutibus. ❡ Si vis facere sermonē de prudētia:recipe istud
thema/quoniā de⁹ diligit:in te prudētiā:et applica sermonem ad cameram e f g.

ꝛ secundum illius camere significata fac sermonez cuz dignitatibus dei/eas applicando ad propositum: vcz cum magnitudine/sapientia/ ꝛ voluntate /prudētia/fide/ ꝛ spe/contra gulam/accidiam/ ꝛ inuidiam. Si vis sermonem facere de isto themate. habeas fortitudinem propter ea/quia deꝰ fortis est/ ꝛ applica sermonem ad cameram d g b. ꝛ suscipe significata literarum/propter ea/vt cum duratione/ ꝛ fortitudine/voluntate/spe/virtute/ ꝛ charitate seruias deo contra luxuriam/accidiam/ ꝛ iram. ¶ Si vis formare sermonē de isto themate /quia deꝰ vult ꝙ tu habeas temperantiam: habeas ergo eam: vade ad cameram b e f. et misce significata literarum: et de illis significatis fac sermonem/propterea/vt doceas populum/et vt sciat: ꝛ possit deo seruire cum bonitate/potestate/intellectu et iusticia/temperantia: ꝛ fide/contra auaritiam/superbiam/ ꝛ accidiam. ¶ Si vis sermonem facere de fide/accipe hoc thema. qui crediderit/ ꝛ baptisatus fuerit/saluus erit: qui vero non/condemnabitur: vade ad cameram f b i. vult enim deus quod vnusquisqꝫ habeat fidem veram: in ipsum vero habeas fidem /vt de ipso cognoscas veritatem cum intellectu / virtute /veritate/fide/charitate: vt sapientia seruias deo contra accidiam/iram/ ꝛ mendacium. ¶ Si vis sermonem componere de spe/accipe istud thema. quia deus amat in te spem: habeas ergo spem: vade ad cameram g b i. ꝛ secundum significata literarum cognosces modum per quem cum voluntate/virtute/ ꝛ veritate/et cum spe / charitate et sapientia seruias deo contra iram/inuidiam/ ꝛ mendacium. ¶ Si vis sermocinari de charitate/recipias hoc thema. quia deus est charitas: ideo tu summe diligas/habeasqꝫ charitatem/ vade ad cameram b g b. ꝛ secundum literarum significata inuenies qualiter homo diligere debet deum cum bonitate / iusticia/ voluntate/spe/veritate/ ꝛ charitate: ꝛ postea se et proximum suum contra auaritiam/inuidiam/ ꝛ iram. ¶ Si vis facere sermonem de sapientia/accipe istud thema. quia deus est sapientia: habeas ergo tu sapientiam: et recurre ad cameram f g i. ꝛ secundum significata literarum cognosces modum/per quem scies declarare populo thema: ꝛ ordinare tuum sermonem/secundum illam vcz sapientiam/ ꝛ secundū intellectum/voluntatem/veritatem/fidem/spem / ꝛ sapientiā/cōtra accidiā/inuidiā/ ꝛ mendaciuz. ¶ Demonstrauimꝰ modū scōz quē sermocinator bene ꝛ clare sciat predicare de virtutibꝰ scōm sua themata/ ꝛ diffinitiōes: ꝛ si voluerit multiplicare sermonē/misceat virtutē cū virtute: ꝛ de duabꝰ virtutibꝰ pōt facere vnū sermonē ꝑm ꝑdictū modū. ¶ Si vis ꝑdicare ꝛ sumere themata de vitijs/suscipe istud thema. qm̄ deꝰ auaritiā nō diligit: iccirco nō habeas auariciā: ꝛ vade ad camerā b c d. ꝛ cognosces p ꝑmā figurā/ꝙ deꝰ amat largitatē/iusticiā/prudentiā/ ꝛ fortitudinē: ꝛ odit auaritiā/gulā/luxuriā: ꝛ iusticia prudentia/fortitudo se sustinent cōtra predicta vitia: vt ptz p diffinitiones earum. idē dicendum est de gula/quā deus non diligit per cameraz c d e. nec p cōsequēs tu eā diligere debes. ¶ Si vis sermonē facere de isto themate: qꝛ odit deꝰ luxuriā: iō in tuo amore nō habeas eā: vade ad camerā d e f. ꝛ sume significata/ ꝛ diffinitiōes eoꝝ: ꝛ de his fac sermonē: ꝛ dabis notitiā de quiditate dei /fortitudinis/ ꝛ tēpantie/fidei/ ꝛ etiā de quiditate luxurie/supbie/ ꝛ accidie. ¶ Si vis ꝑdicare de supbia: assume istud thema: qm̄ deꝰ odio hꝫ supbiam: tu nō efficiaris

De thematibus vitiorū.

superbus: et vade ad cameram c f g. et accipe ea que tibi litere significant: ꝛ ẽm illa fac tuum sermonem. ¶ Si vis facere sermonem de isto themate: quia deꝰ accidiam odit: tu illam minime habeas: vade ad cameram f g h. ꝛ fac tuum e sermonem secundum significata literarum. ¶ Si vis sermonem facere de inuidia/ sume istud thema/ quia deus inuidiam odio habet: tu non habeas inuidiam vade ad cameram g h i. et secundum significata fac sermonem. ¶ Si vis sermonem facere de ira/ accipe istud thema: quia deus irã odit/ tu nõ habeas irã/ vade ad cameram h h i. et per significata literarum cognosces et eorum diffinitiones: ꝙ deus/ iusticia/ charitas/ et sapientia sunt contra auariciam/ iram/ ꝛ mendacium ꝛc. ¶ Si vis predicare de mendacio/ suscipias istud thema/ quia deus odio habet mendacium: iccirco non sis mendax: vade ad camerã f h i. et accipe illius significata: ꝛ de illis vna cum themate fac materiam ad tuum sermonem: et ostende quid sunt virtutes: et quid vicia: et quomodo crescunt et decrescunt sui actus: et quomodo deus et virtutes habent concordantiam contra peccata: et quomodo vitia concordant contra deum: et virtutes: et omnia ista inuenies in tertia parte octaui tractatus. et licet predicta themata de virtutibus: ꝛ vitijs formaliter nõ ponant ĩ sacra scriptura/ possunt tñ elici ex ea/ ꝛ rõnibꝰ necessarijs probari. de articulis fidei et septem sacramentis habetur in superioribus.

De decem preceptis.

Restat solummodo hac tertia parte de decẽ preceptis legis/ et de septẽ donis spũs sancti/ et septẽ operibus misericordie aliquid dicere: vt predicatores completam habeant materiam ĩ hoc opere Quãꝗ decẽ sint ꝑcepta legis: vt vnũ deũ colere/ diem sabbatũ seruare: nomen dei inuanũ non accipere/ patrem ꝛ matrem honorare: falsum testimonium non perhibere/ non furari/ non occidere/ non luxuriari/ non concupiscere vxorem alterius/ non concupiscere rem proximi/ veruntamen multa alia precepta sub istis decem intelliguntur: et ista decem precepta applicari possunt ad duo precepta/ que dominus Jesus Christus dixit: cum ab eo querebatur: quorum primum est. dilige dominum deum tuum ex toto corde/ et ex omni mente tua/ et ex omnibus viribus tuis. Secundũ est. dilige proximũ tuum/ sicut teipsum: et hec sunt ab omnibus seruanda/ cum iam pridem premonuerit/ ac dixerit cẽsura diuina/ si dereliquerint legem meam: et in iudicijs meis non ambulauerint: si iustificationes meas prophanauerint: et precepta mea nõ seruauerint: visitabo in virga facinora eorum/ et in flagellis delicta eorum: nam dicit scriptura. dominum deum tuum adorabis: et illi soli seruies. ꝛ sic vnum videt tantũ principiũ omnia alia continere: vnde xp̃s. qui habet mandata mea et obseruat ea: ille est qui diligit me. Augustinus. nemo precepta seruat: qui nõ diligit: et nemo diligit: nisi qui seruat. Gregorius. de dilectione quasi de singulari mandato dominus loquitur: quia omne mandatum de sola dilectione est ꝛ omnia vnum preceptum sunt: nam dilectio dei causa dilectionis nostre est: sed non econtrario: licet in dilectione proximi includatur dilectio dei: dum tamen sit ex gratia: quia talis approbatur a deo: ideo dicit xp̃s. diliges deum tuum ꝛc. non dicit time/ sed dilige: vñ Chrysostomus/ timere est seruorum: diligere filiorũ.

ex toto corde/idest itellectu sine errore: et tota aia tua: id est tota voluntate sine cõtrarietate: et tota mēte idest memoria/sine obliuione. Augustinus. deũ ex toto corde diligere preceperis/vt omnes cogitationes tuas ex tota anima et omnem vitā tuā ex tota mēte tua: vt oēm intellectũ tuũ in illũ cõferas: a quo habes ea q̃ cõfers. ¶ Itē i ecclіastico. glorificate dñz quãtũ potestis/supualebit adhuc. Augusti. dñe minus te amat/qui propter te nõ amat. Gregori⁹. p amorē dei amor p ximi gignitur: et p amorem primi amor dei nutritur: de hac etenim lege verita tis voce dicitur/hoc est preceptum meuz: vt diligatis inuicem. et Paulus. pleni tudo legis dilectio. ¶ Item/inuicem onera vestra portate: et sic adimplebitis le gē xpi: nã legis initiũ dilectio dei est et primi. vnde Johãnes. charissimi diliga mus inuicem: qr charitas ex deo est: et oīs qui diligit ex deo natus est: sic debe mus deum pmo totis virib⁹ diligere: et ǝsequēter nos adinuicē: et hoc est summũ bonum appetere: hoc est bene viuere: vt nihil sit aliud/ q̃ toto corde/tota aīa/to ta mēte deũ diligere/a quo existit/vt incorruptus in eo amor/atq̃ integer custo diaꝝ: qḋ est tēperantie: et nullis frãgaꝝ incõmodis: qḋ est fortitudinis: nulli aliꝗ̃ seruiat/quod est iusticie: vigilet in discernendis rebus: ne fallacia paulatim do lusq̃ subrepat: quod est prudentie: hec est hoīs vna pfectio: qua sola impetrat vt veritate et sinceritate perfruatur: nõ ergo debemus poscere premium/anteq̃ mereamur accipere. hec Augustinus in libro de moribus ecclesie. et i eodē. hec est vita eterna: vt cognoscant te verum deum/et quē misisti Jesum Christum/qd queso nisi vt eũ ipsum quē cognoscere volumus/plena charitate diligamus? qd inter ipsos homines? nullum ne esse amoris vinculum debet? immo vero debet vt nullus certior gradus ad amorem dei fieri posse credatur/q̃ hominis erga hoīem charitas: iuxta illud hep tũ. diliges primũ tuũ/sicut teipm: te aũt ipz sa lubriter diligis: si pl⁹ q̃ te diligis deũ: qḋ ḡ agis tecũ/id agēdũ cũ proximo est: nõ eni eũ diligis tanq̃ teipsuz: si non ad id bonum ad quod ipse tendis/adducis: quid enim homini hoīe propinquius? et de hac materia vide librum de icarna tione verbi. Sunt enim septem dona q̃ spiritus sanctus donat/ista. sapientia/ intellectus/consilium/fortitudo/pietas/scientia/et timor domini: ista septem do na potest predicator applicare predictis cameris: et per talem modum ostende re populo: qualiter spiritus sanctus largitur virtuosis sua dona/et non pec catoribus. ¶ Septem opera misericordie sunt hec. pauperes pascere: et eisdem potum prestare: eosq̃ vestire: et ipsos hospitari: infirmos visitare/carceratos cõ solari/mortuos sepelire. ista septem opera misericordie potest sermocinator ap plicare cameris predictarum figurarum: et diuersificare sermones ad libitum ita q̃ si est bene exercitatus in arte/nihil ei potest deficere in quacunq̃ materia velit predicare: nam per predictas autoritates vtriusq̃ testamenti in primis habet materiam amplam/et spaciosam: et per artem/que secunda est/quicqd speculationis dici potest: et non modo quo ad scientias speculatiuas: sed etiã practicas: nam si eget aliquo de trinitate diuina et perfectionibus in ea/ad pri mam figuram recurrat/et si aliquo de creatione mundi: ad tertiaz figuram/in qua implicite cõtinentur omnia subiecta creata: et explicite in discursu operis ac etiam virtutes/et vitia: et omnia significata per literas predicti alphabeti.

De septem opib⁹ miseri cordie.

Diuersorum enim artificū diuerse sunt cōsiderationes/ teste Aristotele. In isto octauo tractatu ꝓposuimꝰ considerationem cuiuslibet artificis assignare. Pro cuius euidentia est notandum ꝙ scientia largo modo eam sumendo/diuiditur in tres partes: videlicet in scientiam sermocionalē/naturalem/et moralem/et quelibet subdiuiditur in tres partes: vt sermocionalis in grāmaticam/logicam/et rhetoricam. Naturalis/sumendo tamen naturam largo modo/videlicet tam ꝓ natura naturante/ꝙ naturata/aut transcendenti diuiditur in naturalem philosophiam/metaphysicam/⁊ theologiā. Moralis diuiditur in ethycam/politicam/et iconomicam: et quia de prioribus prius agendum est: ideo de consideratione grāmatices primo videamus: cum ipsa presupponatur ab omnibꝰ: quā intendimus non propter se: sed propter scientias fundatas in ea. vnde Aristoteles primo peribermenias. verū presupponit cōgruū: nam si scientie fundate essent in alio idiomate: vꝫ teutonico/vel gallico: et sic de aliis: opus esset illud idioma addiscere non propter se(vt predictum est) sed propter scientias in eo fundatas: ideo purus grammaticus purus asinus nuncupatur: et dicitur propter nonnullos/qui totū tps etatis terunt in grāmatica/ et poematibus: et inde presumunt sacram scripturam exponere: et doctores sctōs interpretari: quorum expositio vt in pluribus corrumpit textum: ⁊ in multos errores tales incidūt: ideo bonū esset/vt ecclesia prohiberet poetas legere: demādaretq; eos olo extirpare. Et si dicas/ꝙ tūc tota grāmatica destrueretur: cū eorū autoritate approbetur/corroboreturq;: dico qꝫ immo eorū positione destruit vt patet clare in figuris: que vicia contra grāmaticā sunt: vt ipsimet poete asserūt: et etherodyta q̄ causa metri/et euphonie inuenta sunt: noue cōtra ratione naturalē est/ꝙ vnū nomē appellatiuū/⁊ cōe plurali numero careat: aut ꝙ vnū ī singulari significet/⁊ aliud ī plurali: vel ꝙ ī singulari sit vnꝰ generis/⁊ ī plurali alterīꝰ/cū ab eadē ꝓprietate sūpta sit significatio illiꝰ nōis tā ī singulari/ꝙ ī plurali/idē dicēdū ē de verbis irregularibꝰ: et de verbis habētibꝰ plura ꝑterita/aut supina: cum vnum sufficiat ad significādū talē actū: et sic frustra fit per plura/ qđ fieri pt p paucioꝛa/teste Aristo. j. phyficoꝝ: sꝫ hoc factū ē cā metri/ vidētes eī ꝙ vnū ꝑteritū vel supinū nō valebat ingredi metrū: aliud effinxerūt: ⁊ alius aliud/ ⁊ sic inuenta sunt in eoꝝ scriptis plura: ⁊ qꝛ dato vno incōueniēti plura cōtingūt/iccirco qꝛ plura ab ipis poetis assignant ꝑterita ⁊ supina: ⁊ cū sex tpa formentur a ꝑterito pfecto/et participia aliqua: ⁊ nomina verbalia a supino variabunt ſm eoꝝ varietatē ⁊ diuersitatē: qđ p camerā b e d. ē malū magnū: ⁊ durabile: nisi aliūde ꝓuideat: ide illud Pauli. erit eī tps q̄ sanā doctrinā non sustinebūt: sed ad sua desideria coaceruabūt sibi magistros auribus prurientes a veritate auditū auertēt: ad fabulas conuertentur. ⁊ nunc est illud tempus: ideo nimirum si cottidie pullulant in ecclesia dei errores: cum nullus sit q eos extirpet: et si sunt qui possent: oppressi tamen actu pessimo voluntatis ambitionibus: et partialitatibus inordinatis sinunt fidem catholicam pati detri

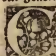
De cōsideratione cuiuslibet artificis.

De cōsideratione grāmatici.

ment.im.de his alibi. Ad nostrum igitur redeūdo propositū/grāmatic⁹ cōsiderat principalr orationē sub rōne cōgruitatis: ⁊ q₂ duplex est grāmatica: speculatiua vʒ/⁊ practica: speculatiua vsaƚ circa modos significādi a bextra tā essentiales/ꝙ accidētales: ⁊ a tali rgulaƚ positiua/seu regularis: ⁊ nō a poesi (vt aliq volūt) ⁊ talis grāmatica speculatiua destructa est a noialib⁹: sʒ necessario oportet ꝙ restituaƚ in pstinū statū: alr grāmatica positiua (q̄ cōsecutiue ab ea depēdet) destrueret: ⁊ in priuationē deueniret: nā grāmatic⁹ speculatiu⁹ hʒ imponere voces ad significandū sub modis significādi designantib⁹ proprietates circa res ipsas significatas p tales voces: nā ab eis accepit modos significādi: vʒ modum actiue significatiōis/passiue/neutralis/substātiue/adiectiue/ppriе/vel appellatiue/primitiue vel deriuatiue ⁊c. vñ Augu. l primo de doctrina xpiana sic inqt. nemo eñi vtiƚ verbis/nisi aliqd significādi grā: ergo añ oēm modū essentialē ⁊ accidentalē/generalē ⁊ specialē oportet esse aliqđ significatū/a quo reddaƚ vox significatiua: ꝙ aūt significet/hoc hʒ ex suo significato: nā iuxta hoc cōsiderat logicus ꝙ hoc qđ est hō/spēs est: ⁊ gen⁹ esse nō pōt: hui⁹ ratiōe accipiēda ex pte rei significate nō pōt accipi ex pte vocis/vt ptʒ: qm̄ a qua pprietate rei accipit dialeticus intētionē vniuersalis: ab eadē accipit grāmatic⁹ modos significādi nōis appellatiui: ⁊ sic de alijs: est ergo valde necessaria grāmatica speculatiua ppter rōnes assignatas/est alia dicta positiua/que in pceptis ⁊ regulis posita est: de qua in principio habeƚ: ⁊ in ea ponunƚ oīa necessaria (dimissis oībus superfluis) que ad orationē cōgruā seu sermonē cōgruū faciūt: qua longe plus faciet vn⁹ in trib⁹ mensib⁹/ꝙ in trib⁹ annis instruct⁹ in via cōi: hoc exptuʒ est. pmanent nōnulli p totā vitam in grāmatica: ⁊ adhuc eā adipisci pfecte nō valēt: vt recitat Boeti⁹ de Jotario/qui triginta annis studuerat in grāmatica: ⁊ i fine nesciebat Eneas cui⁹ generis esset. multi sunt/q pdunt officiū capiēdi pficiēdiqꝫ/⁊ sic manēt asini

De grāmatica speculatiua.

De grāmatica positiua.

Onsiderat logic⁹ scđas intētiones primis iūctas: et q₂ oēs ad argumētū tanꝙ ad finē ordinanƚ: iō argumētū sub rōne vtibilitatis subiectū logicees assignaƚ: cui oēs cōditiōes subiecti attributiōis cōueniūt: nā ipsum est pricipalr i logica prio intētuʒ: quo hō tāꝙ istrumēto vtiƚ i alijs sciētijs: nā intellect⁹ nō qescit i scđis intentiōib⁹/sʒ in veritatib⁹ primarū intētionū: ⁊ q₂ nō pōt attigere res scibiles absqꝫ instrumento: cū eas portare nō possit in disputatiōe/vtiƚ (scđm Aristotelē prio elenchorū) termis p reb⁹: ⁊ q₂ ppositiōes cōstāt ex termis: ⁊ argumētum ex ppositionib⁹/argumētū ipm est illud instrumētū qđ qrim⁹: ⁊ quo verū a falso discernim⁹: nā scđʒ Aristotelē scđo Metha phyſices: dialetica est qdam vniuersalis via in oibus scientijs: ⁊ est mod⁹ sciēdi in vnaquaqꝫ sciētia: in se tñ est scia: ⁊ talis est p actū cōparatiuū intellect⁹ nostri, cōparantis vnā rē ad aliā: et est ars ab arcēdo dicta: qm̄ vnico termino, innumerabiles res ad extra correspōdēt: vt ptʒ i istis terminis. gen⁹/spēs/differētia/ppriū/accidēs/indiuiduū/subiectū/predicatū/oio ⁊c. primo gen⁹ dictū est a gñalitate scđʒ ethimologiā vocabuli: nā intellect⁹ obiectās aliquā reʒ plurib⁹ rebus cōicabilē: q̄ quidē res adhuc sunt plurib⁹ reb⁹ incōicabilib⁹ cōicabiles/vocat talē rem cōeʒ ⁊ generalē gen⁹: ⁊ oēs eius subiectiōes immediatas spēs/⁊ res incōicabiles contētas immediate

De cōsideratiōe logice.

sub ipsis spẽ b⁹ vocat terminos singulares:ꝛ sic de aliis suo mõ dici põt:ꝛ qꝛ vna ꝛ eadẽ diffinitio gñis siue speciei ꝛc.plurib⁹ cõuenit:hac de causa ars dicta est:ꝛ sic artificialr arguẽdo ab actu signato ad actũ exercitũ est bona ꝯñtia: vt spẽs pdicaꝛ de plurib⁹ differentib⁹ numero:ergo sortes est hõ:petr⁹ est hõ:brunellus est asin⁹:alifan⁹ est equ⁹:ꝛ sic de infinitis dici põt:etiã genus predicatur de pluri b⁹ differẽtib⁹ spẽ:ergo hõ est animal:leo ẽ animal:albedo ẽ color:rubedo est co lor:ꝛ sic de aliis suo mõ. Et sic scđa intẽtio nil aliud est/ꝙ secũdarius cõcept⁹:quẽ habemus de re:et res cõsiderata in se phyfice/aut metaphysice est prima intẽtio qꝛ primarius cõcept⁹ est:vt verbigratia/cõsidero ens in se inquãtũ ens:nõ habẽ do aliũ respectũ:tũc pria intẽtio est:secũdario cõsidero ipm:vt est vnũ versatuꝫ in plurib⁹:vcꝫ i ente ifinito:ꝛ i ente finito:ꝛ tũc ei attribuo hanc scđaꝫ intentionẽ/q̃ est vniuersalitas/ratione cui⁹ diciꝛ vniuersale:ꝛ qꝛ plura sunt vniuersalia/ a qui bus ipsum differt:tñ qꝛ obiectiue trãscendit oĩa:ideo voco ipm trãscẽdens: ꝛ qꝛ est dictio significatiua/ex qua ꝓpositio cõstituiꝛ/vel cõstitui põt:voco ipm termi nũ:ꝛ qꝛ est termin⁹ in ꝓpositiõe añ copulã/voco ipsum subiectũ:et qñ est termi nus post copulã posit⁹/tũc voco ipꝫ pdicatũ ꝛc.vtiꝛ ergo logic⁹ his scđis itẽtiõi bus iunctis primis/ꝛ etiam absolute scđis/vcꝫ quãdo vna scđa intentio de alia predicaꝛ:vt vniuersale de genere/specie/ꝛ differẽtia ꝛc.vel gen⁹ de genere genera lissimo ꝛ subalterno:ꝛ spẽs de spẽ specialissima ꝛ subalterna:ꝛ sic de aliis sum ptis simplr ꝓ scđis intẽtionib⁹:ꝛ sic nõ oẽ vniuersale existit extra itellectũ/sicut vniuersale qđ predicaꝛ de respectib⁹ ratiõis/ꝛ entib⁹ diminutis:nec dicit aliquã antecedẽtiã cõtrahibilẽ ad illa/de quib⁹ predicaꝛ: sed solũ vnã vnitatẽ cõueniẽ tie/que aut nihil est/aut posterior est:de quib⁹ pdicaꝛ.itidẽ est dicẽdũ de artificia libus.vnde Aristoteles.iij.Metaphysices.nõ est dãda domus pter hanc/vel il lam.diciꝛ tale vniuersale a doctore nostro vniuersale phantasticũ:cõsiderat ergo logicus scđas intentiões:qꝛ p eas primas attingit:ꝛ dicunꝛ etiã scđe intentiões ex eo/qꝛ hõ eas p scđam intentionẽ intendit:ꝛ p primã primas:sicut faber q per primã intentionẽ intendit clauũ edificare:sed qꝛ nõ põt absqꝫ malleo: ideo per scđaꝫ intentionẽ intẽdit malleũ:sic ꝛ hõ per primã intentionẽ intendit res scibi les intelligere: sꝫ nõ põt absqꝫ logica :ergo p scđaꝫ intentionẽ intendit logicaꝫ:ꝛ per primã res scibiles:ꝛ sic hõ mediante argumẽto(quo vtitur)tanꝙ instrumẽ to)discernit verũ a falso:ꝛ queadmodum faber non potest edificare aliqđ ma gnum opus cum paruo malleo:nec clauum cũ magno/oportet ꝙ inter illa fit ꝓ portio:sic si logica est nõ bene proportionata reb⁹ scibilibus:nũꝙ res ipsas me diante tali instrumento attinget: videant igitur logici nunc tpis qd faciunt: quoniam non soluꝫ licet apparenter videri:sed existere/ꝛ prodesse:quod dicitur propter nonnullos/qui nil aliud curant/ꝙ implere chartas suis illusionibus: ꝛ phantasticis imaginationibus:ꝛ comparantur piscatoribus/qui per totam diem hamo piscantur:ꝛ vix vnum pisciculum in tota die capere possunt:sic et de nominalibus dicendum est/cum habent tamen aliquid garrulanter terminata est eorum vita:de quibus Salomon.qui innititur mendaciis/pascit ventos: et aues volantes sequitur:dereliquit enim vias vinee sue/ꝛ ares culture sue facit errare:stabiliendum est ergo intellectui instrumentum proportiõatum reb⁹ ar

De prima et scđa itẽtiõe.

De instrumẽ to logicali.

De duplici mō vt essen- di r̄ itelligēdi

tificialibus: quo mediate valeat eas attingere: nam cum logica sit modus quidam sciendi/ r̄ intelligēdi (vt Aristoteli placet) et cum modus essendi per modum intelligendi attingatur: formanda est maior propositio / r̄ concordantia inter vtrunque modum qui dari possit: vt contrarietas euitetur: et etiam cum sit differentia inter modum essendi rei/ r̄ modum eam intelligendi: cōsiderandum est qua ratione procedit medium conclusionis / an per concordantiam vtriusque modi: an per contrarietatem. est autem modus essendi rei per sua principia: sine quibus ipsa res esse non potest. modus autem intelligendi sunt similitudines modi essendi: vnde Aristoteles in pdicamētis. ab eo qd̄ res est/ vel nō est oratio est vera/ vel falsa. r̄ per eundem. intelligere rem aliter quam sit/ est falsum intelligere: r̄ noticia cuiuslibet rei dependet a suis principiis: vt inquit Aristoteles tertio de anima. Res quemadmodum se habet ad esse/ sic r̄ ad intelligi. idem primo Metaphysices. sicut res se habet vt sit/ ita ad veritatem: sed quia res in se et eius habitudine de quibus intenditur: plures r̄ vehementiores sunt in seipsis/ quam earum similitudines i intellectu: r̄ ipse similitudines maiores sunt in intellectu/ quam in voce: magna est ergo distantia significatorum a rebus suis: eapropter verba interdum fingere licet: vt inquit Aristoteles in predicamentis. Si autem contingat quod inter modum essendi rei/ r̄ eam intelligendi sit ineuitabilis contrarietas: tunc concludendum est necessario per modum essendi: vnde Augustinus de quātitate anime. Non mihi de nominibus laborandum est/ cum res aperta sit: semper rerum curam/ quam verborum te habere delectet. et hec de intentiōe logicali sufficiāt/ maxime quia in questionibus materia melius enucleabitur.

De cōsideratione rhetorici corum.

¶ Rhetorica est ars inuenta ad colorandum r̄ ornandum verba: et quia rhetoricus est generalis artifex/ oportet omnia scire. colorat rhetoricus pulchrum subiectum cum pulchro predicato: et inuestigat naturales coniunctiones inter illa/ et etiam accidentales/ et in genere demonstratiuo laudat homines cum pulchris verbis applicatis ad finem bonū (vt in tertia parte primi libri patet) et vituperat cum pulchris deuiatis a fine.

De cōsideratione naturalis philosophie.

Dictum est in superioribus quod scientia naturalis largo modo sumpta diuidit in naturalē philosophiā/ metaphysicam/ et theologiam: circa quam diuisionem est notandū/ quod ens seu res/ r̄ cetera transcendentia que vnam naturam dicunt/ teste Aristotele quarto Metaphysices suas habet determinationes: et abstractionem retinet: quo ad derminationes est plures res/ r̄ quo ad abstractionem vna tantum. determinationes sunt deitas/ seu infinitas/ r̄ naturalitas/ seu finitas: et sic ens seu res quod idem est determinatur (determinatiōe methaphysicali tamen) deitate ad deum / de quo est theologia/ et naturalitate/ aut finitate ad creaturas: de qua plures habentur scientie/ r̄ de ipsa re abstracta habetur Metaphysica: que distincta est ab aliis: nam secundum Aristotelem secundo de anima. secātur scientie quemadmodū et res: tamen quia Theologia est remotissima non modo a sensibus: sed et ab imaginatione/ r̄ Metaphysica similiter aut in parte: et quia nostra noticia dependet a sensibus: ideo in operatione intellectus in-

robandum est a creaturis/sequendo sententiam apostoli dicentis. inuisibilia dei per ea que facta sunt intellecta conspiciuntur:et quia creature a diuersis artificibus considerantur naturaliter/videlicet a physico et mathematico: sed q: mathematic⁹ presupponit res determinatas/ꝛ specificas a qb⁹ suū subiectū abstrahit qđ est ens sub rōne mēsurabilitatis: immo tale subiectum abstrahit ab ente mensurabili/quod tñ ꝓsupponit:ideo primo vidēdū est de physica/que scientia naturalis est.

Onsiderat physicus ens mobile:inquantum naturale/et sic omne illud quod ordinatur naturaliter ad aliquem finem/ tanꝙ ad terminum motus physice est considerationis. vnde Aristoteles secundo physicorum. quecunqꝫ mota ꝛ mouentia physice sunt consideratiōis:iccirco stabilire oportet subiectū adequatum philosophie naturali: cum illud sit id quod principaliter est intentuꝫ in tali scientia:continens virtualiter omnes veritates illius habitus: et in primis non potest dici corpus mobile:cum multa sint/que mouentur motu naturali:et tamen reduci non possunt ad corpus mobile:vt patet ex superioribus de substantiis separatis:nam ipse mote fuerunt de non esse ad esse per sua principia essentialia que sunt materia/et forma:nec ētiam substantia finita in suo conceptu communi:cum ipsa etiam mota sit per sua principia substantialia / videlicet p bonitateꝫ/magnitudinem ꝛc.quod minime facere potuerunt absqꝫ motu ꝛ mutua informatione:ergo generalius accipere oportet subiectū philosophie naturalis:ideo secundum doctorem nostrum est entitas mobilis / inquantum naturalis seu natura naturata/inquantum mobilis. ¶ Pro cuius euidentia est notandū/ꝙ triplex est motus/vꝫ naturalis/voluntarius/ꝛ violentus:mot⁹ naturalis est cuius principium est natura:nam ab eo a quo habet esse/ab eo capit denominationem:vt ex secundo ꝛ tertio Physicorum elici potest:nam ipsa est principium motus et quietis ꝛc.principium tamen quo:et non quod: nam operationes sunt suppositorum per eundem. et talis motus naturalis adhuc est duplex/instantaneus per instantialitatem oppositam maiori successioni:et sic dicimus solem in instanti illuminare totum orbem:et tamen per prius eius illuminatio attingit spheraꝫ igneā/ꝙ aereā:ꝛ sic de aliis:ꝛ vbicūqꝫ est prioritas ꝛ posterioritas:ibi est successio:sed dicitur instantanea ꝑdicto modo:ꝛ tali motu instantaneo mouētur oēs effect⁹ immediati ꝑme cause/queadmodū ꝑprimis sunt principia substātie vniuersalissime/que ex eorum mutua informatione eam in esse posuerunt:sed hoc fieri nō potuit absqꝫ motu naturali. vnde Aristoteles tertio Metaphysices. Actus cuiusdam est finis: ꝛ actus omnes cum motu sunt/ꝛ Augustinus. res quas dominus condidit/sic administrat: vt proprios motus et actus agere sinat. Motus vero successiuus fit per acquisitionē partis post partem/et talis reperitur in secundis causis/ꝛ in eorum effectibus Motus vero voluntarius est cuius principium est voluntas: vt patet in animalibus rationalibus /et irrationalibus: que per prius volunt / anteꝙ moueantur ad aliquid:et talis consideratur in moralibus / et artificialibus. ¶ Est

De cōsideratiōe philosophie naturalis.

De triplici motu.

etiam motus violentus: cuius principium est adextra passo non conferente vim: vt patet de sagitta impulsa ab arcu. physicus solum considerat illa/que obijciuntur motui naturali: vt patet in libris physicorum/celi et mundi. Meteororum/de generatione et corruptione rc. ¶ Nunc restat videre de principijs philosophie. principia rerum naturalium a diuersis philosophis diuersimode sunt assignata. Anaximenes posuit principia philosophie esse aerea. Anaxagoras mentem. Philolaus harmoniam. Heraclytus ignem. Thales aquam. Parmenides ignem et terram. Plato deum et materiam: et Aristoteles materiam/formam/et priuationem. Opinio Aristotelis cum distinctione sequenda est: nam duplex est philosophia: naturalis/videlicet eorum que subijciuntur motui successiuo: vt sunt generabilia/et corruptibilia: et de tali solum loquutus est Aristoteles/cuius principia predicta sunt. Alia est philosophia eorum que subijciunt motui instantaneo: vt sunt omnes effectus immediati prime cause: quorum principia sunt duo tantum: videlicet materia/et forma: cum priuatio ibi locum non habeat. ¶ Ulterius est notandum/quod duplex in proposito est forma et materia vz partis/et totius: partis respectu substantie vniuersalissime est vnumquodque principium substantiale: nam inquantum informat alia principia dicitur forma: et inquantum informatur ab alio/dicitur materia: et sic reducuntur ad duo principia: videlicet ad materiam partis/et formam partis. Et est notandum/quod quodlibet principium dicitur forma partis respectu materie partis: et non respectu totius: nam semper forma alicuius materie est forma: et econtrario: dicitur tamen causa formalis: aut materialis respectu totius: et talis forma partis dicitur quasi foris veniens: ex eo/quia essentialiter distinguitur a materia/cuius est forma: et sic non potest cum materia totum componere absque actione/passione/motu rc. que omnia physice sunt considerationis. considerat ergo physicus predictam substantiam/inquantum per sua principia essentialia est mota et mobilis/seu ordinabilis ad spirituales et corporales substantias/tanquam ad terminum motus: et sic mouetur de informi ad formam (vt probatum est) motu naturali: et primo ad angelos quos cum specificis formis eos in esse ponit: et sic dicuntur angeli moti de non esse ad esse per suas partes: et per consequens physice considerationis/quorum motus/tempus/et locus/nostrum transcendit: nam cum angelus seu ala non habeat quantitatem extensam/sed intensam/et virtualem: ideo potest sine successione de loco in locum transire: et sicut non occupat locum: nec locus eum/ aut successio impedire potest: et cum intellectus intelligit mutationem de loco ad locum/habet necessario de ratione sui in ipsa mutatione attingere motum localem: sed cum attingit ipsam substantiam angelicam esse sine loco/et tempore: attingit ipsum angelum esse sine motu locali/et successione: ex eo/quia nullam habet extensitatem: et sic potest transire de loco in locum/sine hoc quod mensuretur medio/aut loco. Et si dicas/quod non est de venire de extremo ad extremum nisi per medium/dicitur quod respectu angeli nullum est extremum/nec per consequens medium: et quod plus est/potest angelus de vno loco ad alium sine motu locali et successiuo aliquod corpus transferre: quoniam tante perspicuitatis est/quod totam naturam/et veritatem/bonitatem rc. illius corporis quod vltra vult transferre attingit immediate/et eo modo quo intelligit ipsum corpus/ita oportet illud esse: cum nihil possit intelligere et diligere nisi in falsitate: quare sic intelligat/et diligat/sic instanti aliquod

De principijs rerum naturalium.

corpus esse de loco in locũ sine motu successiuo de necessitate/ita est:licet hoc sit cõtra corporis naturã:nam ex quo ita est/natura quidem corporis cedit nature angelice/quemadmodum natura sagitte/cuius est quiescere cedit nature motus ex impetu arcus prouenientis:sicut ergo volendo attingit angelus ita est. ¶Considerat etiam physicus in angelis tempus seu durationeʒ/in qua plures succedunt respectus scd̃m prius ⁊ posterius:tñ non variantur:quia variatio est aliter se habere ꝙ prius. vnde Augustinus ad orosium.eum solius esse incommutabilis est mensura:et in.xj.confessionuʒ dicit/ꝙ si tps presens staret/et non transiret in preteritum:esset euiternitas. Ulterius considerat physicꝰ primũ corpus nature motum ꝑ suas partes/⁊ mobile ac cõtrahibile ꝑ formas spãles contractiuas ipsiꝰ ad omnia immediate iferiora sua.vnde Boetiꝰ.iij.de cõsolatione/⁊ Aristoteles.vj.Metaphysices.natura partiuʒ est:vt ex vno corpore substãtiali ⁊ vniuersali plura ⁊ diuersa cõponantur corpora/sicut ipsuʒ cõpositũ est ex vna corporeitate:⁊ tale est predictũ corpus primũ nature/⁊ materia prima in genere corporaliũ:a quo immediate mota fuerunt corpora celestia/quatuor elemẽta simplicia/vegetatiua/sensitiua/⁊ imaginatiua:⁊ qðlibet istorum ordinatur ad aliquem finem/tanꝙ ad terminuʒ motus:⁊ sic subiiciuntur philosophie naturali.vnde Aristoteles.ij.celi ⁊ mundi dicit celuʒ esse aĩatum/⁊ habere principium sui motus in se:⁊ talis motus est perpetuus ex primo Metheororum.et est circularis/ex.viij.Physicorũ.⁊ ipsum motum oportet esse circa aliqð fixum/sicut est terra/ex scd̃o celi et mundi.et quia predicta corpora celestia mota sunt ꝑ primam causam/et mobilia propter ipsam/oportet ipsam esse immobilem ratione sue immensitatis/eternitatis/simplicitatis/⁊ perfectionis habentem in se conditiones que mobilitati possunt nullatenus conuenire:sed potius motiuitati:est enim prima causa mouens primum mobile ⁊ cetera contenta sub ea ratione sue bonitatis ⁊c.influens actus motus secunduʒ conditiones/quas ipsa habet in se:et per se/⁊ ad se mouendi oĩa quecunqʒ alia sunt a seipsa:primũ tamen mobile habet conditionẽ mouendi per se circulariter ratione sue forme:et ratione sue materie ipsa forma habente habitu motũ:⁊ materia habente ipsuʒ potentia/⁊ quando iste due adinuicẽ constituunt primũ mobile/scʒ firmamentum/inducitur actu motus circularis:ita ꝙ firmamentũ est per se mobile ratione materie:⁊ est ꝑ se motiuum ratione forme:⁊ hʒ conditionem essendi in motu circulari ꝑ se ⁊ per suum habitũ/et potentiã mouendi per se/vt suppositũʒ:sicut planta ratione suppositi habet conditionẽ per se viuẽdi:⁊ est duplex motus:intrinsecus ipso supposito existente motiuo ratione forme/⁊ mobili seu moto intrinsece ratione materie:et talis motus est insensibilis:extrinsecus vero ipsius eiusdẽ suppositi est sensibilis/⁊ figuralis:vt ptʒ i respiramine:nã spirãdo ⁊ respirando fluit/⁊ refluit anhelitus influxꝰ a motu intrinseco:⁊ retractus ad eundẽ:qꝛ cessaret motꝰ intrinsecus/nisi motiuũ in suum mobile intrinsecũ mobile extrĩsecum acceptaret. ¶Est aũt circulus firmamenti mobilis ratione principij/medij/⁊ finis partiũ mouentiũ/⁊ mobiliũ:ita ꝙ quelibet earũ est mouẽs ⁊ mota ad aliã successiue/in circulo iste quidẽ motꝰ est intrinsecus:vt in sole ptʒ:naʒ oẽs artes ex quibꝰ sol cõstitutꝰ est/sunt mutuo lucificatiue ratione forme solis con

stitute de pluribus ptibus lucificatiuis:et sic sunt mutuo lucificabiles rone materie:q de plurib9 partib9 lucificabilib9 cõstat:et sic est sol lucificatiu9 et lucificabilis intrisece:et ex hac pscitate lucificãdi solis influitur extra lucificatio ad lucificabilia remota:verũtñ finis octaue sphere cõsistiti moueri iferiora:sicut simili finis solis/vt illuminet inferiora. Ulterius ordinantur quatuor elementa simplicia ad elementatiuaz/tã q ad terminũ eorũ/immediatus pter mediatũ/vez elemẽtatorũ:et habẽt etiã cõditiões motiuas/et mobiles itrisece:et extrisece i mixto vt elementato/quolibet ipsorum mouente aliud ad mixtũ vel elemẽtatũ vltimo de naturali et innaturaliter scdm sub et supra/et alias rectitudines:hñt etiã conditiões motiuas et mobiles extrisece i hoc q elemẽtoz vnũ mouet aliũ ipsũ cõuertendo in spẽm suã:et mouet ad se aliud p motus gñationis:motus rõne appetitus hz similiter suas cõditiones:nã appetit9 ratiõe sui tendit ad pfectũ esse/tã q ad terminũ ad quem:sicut ignis q vt agẽdo se pficiat/appetit calefacere terrã ratione siccitatis:et appetit calefacere aerẽ ratione calidi/et ascendere/et disgregare/vt ad perfectũ esse suũ moueri possit:et iste cõditiões motus ipsius appetit9 sũt naturales et intrinsece:sed innaturales/dum ignis appetens siccum ad perfectũ esse suum appetit per accidens frigidum et descensum connexum ipsi sicco/et sic de aliis elementis suo modo:et nisi esset iste appetit9 innaturalis:nunq cessaret appetitus naturalis alicui9 suppositi elementati respectu potentie/conditionatus est mot9:scdm q principia educunt formam de potentia ad actũ:nam secundũ q ipsa principia disposita sunt ad inuicẽ/habẽt formam habitu attingẽtem formam/que est in potẽtia:et scdm q obiectuz mobile de plurib9 principiis passiuis cõstitutũ habentib9 illã formam pdictã in potẽtia materialiter ex principiis agentib9:quã hñt habitu predictã formã habitualẽ:disponit de potẽtia ad actũ/mouet forma potẽtialis pdicta p ipsam formã habitualẽ attingẽtẽ illam sicut forma vegetatiua existẽs habitu in hoie/attingit formã vegetãdi in pane/et vino sũpto/mouens eã de potentia in actũ:ideireo iste mot9 ita cõditionat9 est scdm motorem et mobilem in mouẽdo id quod est potẽtialiter in principiis ad actũ/scdm q principia motoris sunt in habitu ratiõe actus:de ratiõe finis est/q moueat efficiẽs/et de cõditiõe efficiẽtis est/q moueat formã: et de cõditione forme q moueat materiam:et sic cõtinuat mot9 de principio p mediũ vsq ad finem:et hoc scdm tempus/et quãtitatem/siue illa quãtitas sit corporalis/siue virtualis p totũ motiuũ et mobile:differt aũt ignis simplex ab igne cõposito:q simplex est causa:cõpositus vero effectus:et simplex est principium:cõpositus vero finis:nam rationes de quibus ignis simplex constitutus est:se habent ad ipsum ignẽ cõpositũ:vt p compositionẽ se habeat ad mixtũ:vt fit corpus aiatum/planta etc. ideo ignis est ignificatiuus in aerẽ:aer vero ignibilis in ignem rõne mutatiõis sue materie sub forma ignis:et cõtrario aer ẽ aerificatiu9 ignẽ:et ignis aerificabilis in aerẽ:vt fit mixtum:ignis est pceptibilis visu:q lucidus/tactu/q calid9/gustu/q sapore pungitiuus:sicut pz in pipere allio et cõsimilibus/ et de aliis elemẽtis suo mõ dici põt. ¶ Cõditiões motus p respectũ ad digestionẽ sunt scdm cõditiões digestiui/et digestibilis mouẽte digestiuo in mixto ad suũ digestibile pprium digestibile remotum/augẽdo suppositũ de hoc q mouet ad pprium di

gestibile propinquũ:vt digestiuũ ratione augmẽti motus sui proprij digestibilis augmẽtũ mouẽdi habeat in agendo/cõuertẽdo motũ remotũ in suum propriũ motũ:cõditiones motꝰ respectu cõpositiõis attingit intellectꝰ/cõponendo vnũ mobile cũ alio mobili/ꝛ vnũ motiuũ cum alio:ꝛ motiuũ cũ mobili/ꝛ ecõtrario:ꝛ sic vnꝰ motꝰ cõpositꝰ ex influentijs virtutũ/potentiarũ/ꝛ habituũ ad actũ cõpositũ/vꝫ suppositũ existẽs subiectũ motui ꝯposito icessanti:vt ipm subiectũ rõne motꝰ cõsistat. Motꝰ alteratiõis ẽ cõditiõatꝰ/scꝫ ꝙ reꝭsunt alteratiue ꝛ alterabiles:alteratiue qdẽ rõne motiui mouẽte alterãte mobile remotũ ĩ mobile ꝓpiquũ: ꝛ iste ẽ motꝰ gñatiõis ꝛ augmẽti:sꝫ qñ ita ꝙ motiuũ declinat ad cessationẽ ꝑ ĩproportionẽ sui mobilis ꝓpinq ꝓueniẽte ex supabũdãtia vel idigẽtia cõuertibilis remoti/vel qꝛ ĩpa pĩcipia potẽtialia inclinãt ipꝫ mobile ꝓpiquũ alterari ad aliud motiuũ remotũ/tũc est motꝰ corruptiõis ꝛ detrimẽti. Pro maiori euidẽtia huiꝰ materie est notandũ:ꝙ primꝰ parẽs Adã/ cui data fuit Eua in societatẽ formata ex eiꝰ costa(vt vult sacra scriptura)habuit modũ multiplicãdi suã naturã/ꝛ spẽꝫ añ pctm̃ ꝛ post:ꝛ sic ipe generãdo ĩprimogenitũ Caym genuit ipm ꝺm ordinẽ ꝛ modũ/quẽ possidebat in se:ꝛ qꝛ oĩa disproportionata fuerãt in eo quo ad corpꝰ ꝛ aĩam/ꝓpter eiꝰ pctm̃:ergo scd̃m talẽ ordinem cõicauit illa filio suo:ꝛ filiꝰ suis posterioribꝰ:ꝛ sic Adã in primis in actu generatiõis filij sui scidit de sua natura reposita in loco generationis materiã/in qua erat impressio ipsius Ade/quam reposuit in matrice sue mulieris Eue: et sic coartauit agentia vniuersalia ad esse secundũ eius speciẽ. vnde Aristoteles primo de anima. naturalissimum est cuilibet suum simile generare. ꝛ Arnaldus de villa noua in libro de sanitate corporis humani sic inquit. agens particulare ꝑ impressionem factam agentia vniuersalia naturaliter coartat in portione generatiua ideo celi necessario habent influere/ꝛ elementa materiam disponere vsqꝫ ad vltimam materie dispositionem:tamen ne tendamus per ignota: videndum est primo quid talis materia sit:et vnde prouenit. ¶ Pro cuius euidentia est notandum:ꝙ talis natura dicitur sperma in viro:et mẽstruum in muliere:et organa principalia ad talem generationem sunt testiculi in viro/et matrix in muliere. ex primo de animalibus:quo tamen ad id a quo procedit talis materia est notandum/quod vnunquodqꝫ viuum seu animatum vtitur vegetatiua tanquam potentia ad actum vegetandi:et talem actum vegetationis quatuor precedunt potẽtie: prima vocatur appetitiua/ que aere tanꝙ instrumẽto vtiť/ex eo/ quia aer est impletiuus:cui correspondent tria signa:et vnus principalis planeta. signa sunt gemini/ libra/ et aquarius:planeta vero est Jupiter/ retentiua vtitur aqua/tanꝙ instrumento:et signa ei correspondentia sunt scorpius/cancer/et piscis:et planeta luna:digestiua vtitur igne:cui correspondent aries/leo/et sagittarius:et eius planeta est sol. Expulsiua vtitur terra:cui correspondent hec tria signa:videlicet thaurꝰ. virgo/ et capricornus:et eiꝰ planeta est mecuriꝰ. ꝑ hec põt medicꝰ cognoscere cãꝫ infirmitatis vna cũ figura regionũ que ĩ medicinali facultate ibi inferiꝰ poniť:nã habita noticia regiõis sane ꝛ ĩfirme facile qs põt deuenire in noticiã infirmitatis:inuestigãdo eiꝰ cãꝫ: nã vnaqueqꝫ ꝑdictaꝝ potẽtiaꝝ ĩ sua regiõe hꝫ ṽtutẽ:ꝛ opať:nisi aliquid ĩpediať:ẽ ğ valde necĩa ĩ medico astrologia.

De pria gñatione.

De materia gñatõi subiecta.

expulsiua
gñatiua.
digestiua
augmẽt.
retẽtiua.
corruptiua
monach9
appetitiua.
Raymũd9

Vlterius est notandum/ q̄ in homine sunt quatuor digestiones: prima fit in stomacho. secunda in epate. tertia ibidem prope cor. quarta fit in venis/ et membris. Quo ad primā est notandum/ q̄ homo mediāte sua appetitiua appetit alimentum: vt naturam suam possit implere: et implendo eā conseruare: et sic accipit alimētū ex q̄tuor elementis: nam s̄m Aristotelem/ ex eisdem sumus/ et nutrimur: et tale alimentū mediante retentiua que restrictiua est daudens poros in stomacho retinet: nā s̄m Aristotelem scd̄o de generatione/ frigidum congregat: et retinet homogenea et eterogenea: deinde mediante digestiua purum ab impuro separat. vnde Aristoteles. digestio fit a calido naturali: et in eodem. calidum est quod congregat homogenea: et segregat eterogenea: nā segregat aurū ab argēto: et plumbū a ferro: sic et in stomacho separat purum ab impuro: impurum expulsiua que euacuatiua est/ expellit per partes posteriores: pars pura ad epar tendit: et retentiua ipsam retinet: digestiua vero digerit: et purum ab impuro segregat: impurū in renib⁹ fit formaliter vrina vna: et ad vasa mittit̄ per expulsiuā: purū vero iterum digeritur: et fiunt ibi due portiones: purior secundum vnam opinionem est humidū nutrimētale deseruiens humido radicali: et eius pars supflua tēdit ad locū generationis/ sed hec opinio non videtur vera: cū in mēbris fiat alia digestio: in qua separat̄ purū ab impuro: impurum est materia/ ex qua generant̄ vngues/ capilli/ sudores/ pediculi/ scabies secundū diuersas cōplexiones/ illa vero pars q̄ ad locum generationis tendit/ non indiget digestione: immo est purior pars/ q̄ illa que ad venas tendit: et sic videt̄ consonū rationi/ q̄ illa pars purior in tertia digestione tendat ad locum generationis/ maxime cū in tali sit impressio generātis: et magis faciens ad cōseruationem indiuidui/ q̄ sanguis venalis: nā videm⁹ p experiētiā/ q̄ animalia multū coeuntia multum senescunt: et emittēdo multū de tali semine homines moriuntur: quod quidem non faciunt emitttendo de sanguine venali: imo aliq̄ñ p flebothomiā sanitatē recuperant ¶ Ex quibus patet illā portionē q̄ mittitur ad locū generationis esse puriorē/ q̄ illa q̄ ad venas/ seu membra: et illa que reposita est in venis dicit̄ sanguis venalis: vnde Aristoteles in de somno et vigilia. loca sanguinis sunt vene: et ab aliquibus talis sanguis dicitur humidum nutrimentale seu corradicale deseruiēs humido radicali/ quod paulatim desiccatur: ideo eget restauratione: restauratur quidem tali humido nutrimentali/ eo quia est ei simile post predictas digestiones. vnde Aristoteles scd̄o de aīa. alimētum post decoctionem est simile alito. ¶ Redeūdo ad nostrum propositum/ Adam prim⁹ noster parens iussu dei dicentis Gen̄. j. crescite/ et multiplicamini/ et replete terram/ modo predicto seminauit in cāpo nature idest in matrice mulieris sue Eue materiam/ in qua potentialiter erat species sua: nam secundum Aristotelem/ simile generat suū simile: et illud est naturalissimum omnibus animalibus perfectis/ et non orbatis. ex primo de anima. et sic in predicta materia erant formaliter et actualiter quatuor elementa: et tres forme substantiales per modum insertationis/ et non informationis pro illo priori: et sunt he/ videlicet vegetatiua/ sensitiua/ et imaginatiua:

De digestionibus in homine.

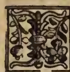
de quibus Aristoteles agit in secundo de anima. et Adam eas formaliter per modum informationis possidebat: et seminando in predicto campo agentia predicta coartauit ad esse secundum eius speciem: et ipsa coartata disposuerunt predictam materiam de vna dispositione in aliam/quousque apta nata fuit recipere formam vegetatiuam/qua introducta iterum disponunt eandem materiam de vna dispositione in aliam/quousque introducitur forma sensitiua: deinde quia colligata fuerunt per agens particulare/videlicet Adam ad superiores formas disponunt materiam: vt ab aia imaginatiua valeat informari/qua introducta/disponunt illud esse imaginatiuum de vna dispositione in aliam/quousque talis materia apta nata est recipere animam rationalem: ad quam tanque ad terminum motus cetere ordinantur: et talis vltima dispositio facta ab agentibus naturalibus est causa (vt ita loquar) introductionis anime rationalis: nã act⁹ actiuorum sunt in patiente bene disposito. ex secundo de anima. et predicte dispositiones materie/et introductiones formarum (vt ab Aristotele in eodem) ordine predicto fiunt: nam embrio primo viuit vita plante/deinde vita aialis: et vltimate vita hominis. idem in. xvij. de animalibus. Est tñ notandum/quod si in illa vltima dispositione de⁹ nõ creat aiam rõnalẽ: talis dispositio corrumpitur: et destruitur: ita quod a priuatione in habitum non est regressus per naturam. Ulterius est notãdũ/quod talis vltima dispositio dz ab astrologis qui de iudicijs se intromittunt notari: quoniam illa est propria natiuitas/quam inquirunt in eorum iudicijs: et nõ illa carnalis: que in lucem venit/et ratio huius est: nam in illo instanti introductionis anime rationalis facta fuit illa dispositio ab agentibus naturalibus secundum influentiam specialem concurrentem in illo vltimo instãti: et sic secundum hoc talis dicitur cholericus: ex eo/quia in illo instanti erat aliqua influentia coadiuuans ignem/ratione cuius agentia conuenerũt in tali complexione: vnde Auicenna septimo sue Metaphysices. cum mouetur materia ad recipiendum veritatem forme/qua fit species: accidunt ei accidentia ex mixtione elementorum: et quibusdam alijs quibus variatur. et sic de alijs dicendum est suo modo. ¶ Item/illa vltima dispositio a medicis dicitur humidum radicale: in quo consistit vita: ideo ignorato tali humido radicali/medici a casu operantur/et ratio est: nam si tale humidum debet conseruari/seu restaurari/oportet gradum/complexionem/et conditionem eius cognoscere: aliter medicinam congruam ei minime administrare poterunt: et sic secundum quod in patre et matre est dispositio graduum: aut secundum cibaria quibus vtuntur: vel secundum influentiam corporum celestium/et quatuor elementorum proportionem: et tempus et locum recipit fetus complexionem graduum 4 3 2 et 1. Est notandũ/quod gradus quartus existens in generante continet in esse remisso gradus aliorum elementorum: vt verbi gatia in homine cholerico ignis est in quarto gradu actu: alia elementa sunt in esse remisso: appetunt tamen exire in actum: vt melius possint conuenire cum esse: et a non esse distare: ideo in coniunctione viri et mulieris sunt duo quarti gradus existentes in actu: et sex sunt in potentia: et propter influentiam masculi et femine: et maximum appetitum quem gradus/qui sunt in potentia habent ad esse/generatur

noniter vnus gradus quartus secundum predictam influentiam / qui habet appetitum ad humanam speciem conseruandam: sub quo quidem gradu sunt alij potentiales gradus: qui habent appetitum eundem: et ex toto isto appetitu formatur vnum suppositum: quod masculo et femine in specie similatur. ¶ Intellectis autem predictis / reuelatur occasio propter quam masculus et femina dum generant / delectantur: que quidem occasio est: q gradus quartus existens i potentia in illa materia masculi / et in materia femine deducitur in actu propter quam actualitatem sentitur in masculo et femina: ex quo metaphorice significatur / q esse est appetibile: no esse vero irascibile: cu ergo ita sit: reuelatur q generatio cum concupiscentia conuenit: cum irascibilitate vero corruptio / secundum autem q intellectum est de generatione / potest intelligi de corruptione: nam quamdiu durat humiditas aeris subiecta operationi ignis et caliditas ignis subiecta operationi terre: et frigiditas aque subiecta operationi aeris: tam diu durat generatio: et conseruatur in ipso supposito: cum autem materia deficit operationibus supradictis: tunc incipit corruptio: propter quam supradicte operationes in priuationem deueniunt: et quemadmodum generatio fit per additionem: ita corruptio per diminutionem: et quemadmodum generatio formatur: et conseruatur per nutrimentum: ita propter nutrimenti defectum formatur corruptio: et sicut ex elementorum coniunctione et commixtione prouenit generatio: ita ex eorum disiunctione prouenit corruptio: et sicut generatio conseruatur per operationes predictarum virtutum / videlicet appetitiue / retentiue / digestiue / et expulsiue: sic corruptio prouenit ex priuatione earum. ¶ Per ea que dicta sunt de generatione et corruptione in homine possunt intelligi in alijs animalibus perfectis et orbatis. Sunt adhuc circa predicta aliqua notanda: et in primis q predicta materia in primis diebus habet secundu Augustinu similitudine lactis: deinde conuertitur in sanguinem: postmodum solidatur: deinde formatur vsq ad perfecta lineamenta omnium membrorum: et hinc vsq ad tempus partus magnitudine augetur. ¶ Ulterius est notandum / q vt habetur in de genitura hominis / saturnus in primo mense gubernat fetum: Jupiter in secundo: mars in tertio: et sic de alijs successiue vsq ad tempus ipsius partus: sunt tres potentie anime vegetatiue / que actus vegetationis sequuntur (ex secundo de anima) videlicet / nutritiua / augmentatiua / et generatiua: et id quod primo generatur in animali est cor: vnde Aristoteles in de senectute. cor primum est viuens: et vltimum moriens. et in eodem. cor est principium caloris naturalis / et vite: et est etiam principium sensus: vnde destructo corde destruitur et animal: et talis vita consistit per calidum et humidum. ¶ Item sanguis vt in eodem / prius fit in corde: quia nondum distinctis venis: sed toto corde generato videtur animal habere sanguinem: nam vt in decimo de animalibus. in nullo membro est sanguis extra venam / preterq in corde: et ab ipso corde emanant omnia alia membra: et omnes vene: et sic est vna potentia dicta lineatiua / et alia membrificatiua: vt patet in ouo: in quo pullus incipit generari: nam videbit ibi lineas que mouentur / et membra que formantur.

De gubernatione fetus a corporib[us] celestibus.

De generatione membrorum.

De gñatione capitis ⁊ potētijs in eo cō tentis.

Illud quod generatur primo post generationem cordis est caput:vt.xiij. de animalibus:⁊ cerebrū ē mēbrū diuinū:in quo est opatio sensus ⁊ intellect⁹/ex.x.de animalib⁹.in cerebro oīno non est sanguis/neq̧ vena.ex primo de animalibus :⁊ est valde frigidum/frigidius omnibus alijs membris ⁊ contrarium eius est calor cordis:quia non potest esse aliquod membrū de aliqua complexione per se sine alterius contrarietate:⁊ ideo ingeniatum est a natura ponere cerebrum in opposito cordis. Iuuamentum capitis quod est commune ⁊ generale/vȝ continere membra animata/⁊ specialiter predictū cerebrū: ⁊ est ibi piamater; que mollis et humida est:vt non ledat cerebrum:in qua con

texte sunt vene parue/quibus mediantibus nutritur ipsum cerebrum: et ipsa dura piamater diuidit cerebrum in dextrum et sinistrum/vsq ad ventriculum anteriorem: et diuidit etiam ipsum in anterius/et posterius: cerebrum propter operationem intellectus pluribus spiritualibus animalibus indiget: nam virtus animalis est in cerebro/vitalis in corde: naturalis in epate: iuuamentum cerebri est: vt spiritum vitalem sui complexione contemperet: vt fiat animalis: nam in anteriori parte capitis locata est phantasia: que retentiua est specierum sensibus particularibus receptarum /seu sensus communis dici potest: faciens indiciuz de obiectis apprehensis per sensus exteriores: est alius ventriculus medius /qui est sicut quedam via ab anteriori ad posteriorem partem: et in isto locata est virtus cogitatiua/seu imaginatiua: et operatur componendo phantasiata /vel diuidendo: vt ex sensatis eliciat non sensata: et ipsa est virtus regitiua totius animalis: cuius potentie sunt appetitiua /extimatiua/et retentiua: et est virtus immediate deseruiens intellectui. in ventriculo autem posteriori est principiuz neruorum motiuorum: et nuche/et est instrumentum virtutis memoratiue: et est figure pyramidis: ex eo/q per partem inferiorem que est basis recepit: ideo est ampla: et p superiorem retinet: ideo est stricta in cacumine: quia species melius conseruantur in stricto loco/ q in amplo: et sic patet q quando lesa est phantasia/ passio est in anteriori ventriculo/et quando cogitatiua/in medio: et quando memoratiua /in posteriori: et quando est communitas toti cerebro / omnes virtutes sunt lese: et per consequens operationes. epar est in animali ad decoquendum/et digerendum: et est locatum in dextro latere: amplectens stomachum superius eleuatum valde: et est sanguis congelatus / ex diuersis venis dispersus ad modum retis: et in his venis continetur chillus / qui diuisus ad minima contegitur ab epate: vt melior et perfectior fiat conuersio chilli in sanguinem: in quo epate fit perfectior decoctio/ q in stomacho: renes suis locis locantur: et dexter est minoris pinguedinis q sinister: et etiam altior sinistro: dolorq renuz est difficilis homini a natura. ex decimo de animalibus. hec sunt principaliora membra hominis: alia membra per ordinem generantur vsq ad perfecta lineamenta omnium membrorum: nam pulmo se habet circa cor sicut follis. Aristoteles in de morte et vita. et est leuis/mollis/et concauus/et spongiosus: cuius officiu est refrigerare cor/ et loca vicina. Aristo. de respiratione et inspiratione: na aeris ingressio in pectus animalis vocatur inspiratio: exitus vero respiratio: et cor solu inter omnia membra non potest pati dolorem. ex decimo de animalibus. et in eodem / splen est quasi hepar impurum: et splen hominis est similis spleni porci/et venter ventri canis. ex primo de animalibus/ et in eodem. vmbilicus est radix ventris. ¶ Et nota q signa correspondentia membris corporis humani sunt valde notanda: na interdum chyrurgicus tangit membrum quod ratione signi ei dominantis tangere non deberet: nec talem medicinam eidem administrare/ et non modo signa/sed etia planete: et maxime debet ipse chyrurgicus statum lune respicere: de quibus inferius dicetur: hoc tamen loco figura siue signa correspondentia membris corporis humani ponimus: vt patet in sequenti figura.

De tribus virtutibus animali vz vitali et naturali.

Caput dicitur quia sensus capit:vel qꝛ ab eo initiū capiunt:et subiacet arieti :frons in tristiciam corrugatur : et in leticiam dilatatur : et pudorem significat:et in medio est vena /quam percutiunt sanguis effluat in delirio medici iubent:supercilium interdum fastum ac superbiam/plerunqꝫ grauitatem insinuat:quibus autem supercilia porriguntur in rectū/molles:et quibus iuxta nasum flexa sunt/austeros:ꝛ quibꝰ in totum demissa inuidos significant. Nasus sagacem et sapientem significat: si olfactum magnum habet nasus aquilinus/ rapacem/auarūqꝫ demonstrat: cum gene sepe palpitāt:timidū ostendūt: nō vero nō/audaciā. Oculi ab occulēdo diuersicoloris habēt pupillā: in sacris habetur.et pupille oculoꝝ eiꝰ nō vidēbūt luceꝫ.os sparsum nimis voracem et loquacem ostendit:vultus dicitur auoluendo :et facies qꝛ manet:et vultus mutatur. mentum oblongum mitem significat:breue aūt immitē ac inuidū:aures ab hauriēdis vocibꝰ dicte sunt:quarum magnitudo loquacitatem et stulticiam significat:crassitudo colli fortitudinem significat:lōgitudo debilitatem:et subiacet thauro:sunt humeri/a quibus depēdent brachia :quorum latitudo fortitudinem ꝛ prudentiā significat:qui enim humeris incuruis sunt/longioris vite sunt:brachium aliqñ totū membrū cum manu significat/in brachijs vis magna cōsistit:iuxta illud/fecit potentiā in brachio suo .in brachijs potestas corporis ostēditur.brachia gemini subiacent. artus enim omnium membrorum ossa habentium membrum membro alligant ab artando dicti:manus lacerto cōnectitur:ibiqꝫ pulsus est:de quo dicitur:ꝙ formicās vicinam mortē significat:manus hominis in quinqꝫ digitos distinguitur qui pre alijs pollet/potensqꝫ est/pollicem dixerunt.secundus est index/medius ī digere videtur aliorum defensione:ideo apud antiquos infamis digitus appellatur .quartus medicinalis vocatur : ex eo/quia quidam neruus procedens a corde venit vsqꝫ ad talem digitum sinistrū:ideo nuptus huic digito tanꝗ cordis vicario sue spōse imponit anulum.est alius qui minimus ob eius breuitatem dicitur.in manu dextra viri :et sinistra mulieris(prout aiunt) futurorum cognitio est:et sic magnates/potentesqꝫ in pollice anulum portant : nobiles in indice :rustici in medio:nupti in quarto:philocapti tñ in minimo:pectus cācro subijcit :latera autem subiacent leoni :et latera attollit : depri mitqꝫ respiratio: venter subiacet signo virginis:vmbilicus vero libre: et partes verecūdiose: vt testiculi/vesica/et anus subiacēt scorpioni :crura sagittario : et genua capicorno :et tibie aquario subiacent:ꝛ pedes piscibus. Dictū est ꝙ in medio pulmonis existit cor:vt ab ipso aere attracto refrigeretur:et calor et spūs qui ī eo generatur/ contemperetur :et declinat versus sinistrum quātū ad eiꝰ cuspidem : quātū vero ad radicē versus dextrum:vt possit bene insufflare calorem et spiritum versus dexteram partem:que debet esse calidior sinistra:et est in medio locatum sicut princeps : et prima radix omnium membrorum .animalia que habent cor magnum sunt timida :vt lepus/ceruus:et est causa debilitatis virtutis propter spiritus dispersionem. Et nota ꝙ licet vox dependeat a cerebro/ tanꝗ a principio voluntarij motus :dependet et a corde/ tanꝗ ab eo / in quo formantur

De phisonomia/ ꝛ signis quibus mēbra hoīs subiacent.

conceptus:⁊ ideo cum ſit operatio cõmunis cerebꝛi ⁊ coꝛdis/nerui q̄ ſunt inſtru‑
menta vocis debent communicare coꝛdi ⁊ cerebꝛo:in pꝛofu ndo ⁊ rad:ce lingue
ſunt duo nerui/ad dandum ſenſum guſtus/⁊ tactus:habet coꝛ verſus epar oꝛi‑
ficium /per quod/ vel a quo egreditur ⁊ ingredit̄ vena chilli:⁊ eſt oꝛificium ma‑
gnum:q2 per illud coꝛ trahit ſanguinē ab epate:⁊ipſu3 expellit ad alia membꝛa:
⁊ q2 per idem oꝛificium fit etiam expulſio ſanguinis perfecte decocti:⁊ licet non
totus expellatur:q2 aliqua poꝛtio eius expellitur ad pulmonē: alia pars eius
tranſit in ſpiritum:verſus pulmonem eſt oꝛificium vene arterialis:que poꝛ‑
tat ſanguinem a coꝛde ad pulmonem:quia cum pulmo deſeruiat coꝛdi ſecundū
modum dictum/vt ei recompenſet/coꝛ ei trāſmittit ſanguinem per hanc venam
que vocatur arterialis. Uentriculus dexter coꝛdis continet ſanguinem: ſi‑
niſter vero ſpiritum:in concauitate autem eius circa radicem ſunt duo oꝛificia:
vnum eſt arterie adoꝛti/que eſt pꝛincipium oꝛiginis omnium arteriarum/que
ſunt in coꝛpoꝛe:⁊ per iſtam tranſmittit coꝛ ſpiritum in ipſo generatum ad
omnia membꝛa/aliud eſt oꝛificium arterie venalis:⁊ dicitur arteria: quia vapoꝛ
vel aer a pulmone ad coꝛ per ipſum tranſit/⁊ eſt ventriculus in medio coꝛdis/vbi
ſunt plures concauitates parue/ad hoc vt ſanguis qui vadit ad ventriculum ſi‑
niſtrum a dextro cum debeat fieri ſpiritus continuo ſubtilietur/vt ſpiritus gene‑
retur:eſt ergo triplex arteria a coꝛde ad pulmonem:dextera/que nutrimentum a
coꝛde ad pulmonem poꝛtat:ſiniſtra poꝛtans aerem a pulmone ad coꝛ.tertia dici‑
tur trachea/que ad pulmonem appoꝛtat aerem:⁊ ab ipſo ad extra retroducit:
hec omnia motui naturali ſunt ſubiecta:⁊ per conſequēs phyſice conſideratio‑
nis:ad que recurrere debet chirurgicus.

De cõſideratione mathematici.

Sequitur mathematicus res naturales/a quibus ſumma abſtrahit ſubiectu3/quod eſt ens menſurabile:vt elici põt
ex ſexto Methaphyſices:et quia non modo coꝛpoꝛalia ſunt mē‑
ſurabilia/ſed etiam ſpiritualia:iccirco generalius opoꝛtet ſtabi‑
lire ſubiectum in mathematica/q̄ cõmunis opinio ſtabilierit.
eſt enim ſententia Ariſtotelis/q̄ in vnoquoq̄ genere eſt dandum vnū minimū
quod eſt metrum ⁊ menſura omnium/que in tali genere repoſita ſunt:ſed illud
non poteſt dici coꝛpus pꝛimum nature:cum ſubſtantia finita in ſuo cõceptu cõ‑
muni minoꝛis entitatis ſit:nec ſane ipſa ſubſtantia:cum quelibet pars eius mi‑
noꝛ illa ſit:ergo partes ſubſtantie ſunt puncta fundamentaliter:ex quibus fun‑
damentaliter ipſa ſubſtantia conſtat/⁊ ab earum finitatibus tanta: quod non
tanta dicit̄:de qua q̄dem tātitate mathematic9 negociatur/cõſiderando pꝛimo
tantitatem cuiuſlibet pꝛincipij/vz bonitatis/magnitudinis/⁊c.et quia oia coe‑
quantur in entitate/⁊ pfectione:⁊ tanta eſt aptitudo vnius in dando/quanta
eſt diſpoſitio alterius in recipiendo:conſiderat etiā mathematicus circulum in
illis pꝛincipijs/qui ex tali datione ⁊ receptione mutua cauſatur/etiam triangu‑
lum cuiuſlibet habentem tres angulos acutos tribus lineis contentos:⁊ eſt cau‑
ſatus/ſeu cõſtitutus ex tribus coꝛrelatiuis/vz ex tiuo/bili/⁊ are/ ſeu ex potētia
actiua/paſſiua/⁊ actu cõmuni.conſiderat etiā quadrangulum habentem qua

tuor angulos rectos/constitutum ex aptitudine vnius principij/⁊ dispositione alterius/⁊ econtrario: deinde descendendo per rectam lineam predicamentalez considerat maioritates rerum substantialium/equalitates/⁊ minoritates / mediante triangulo croceo: et etiam circulationes/triangularitates / ⁊ quadrāgularitates earum: et sic inuestigat puncta trascendentia /causatur enim punctus transcendens ex excessu/quem vnum habet supra aliud: vt substantia supra partes in extrema consistētia considerata: ⁊ corpus supra substantiam addit gradum vnum: ⁊ hec regula verificatur per illam maximam. omnis finis nobilior/perfectior/copiosior ⁊c. est ordinatis ad finem: sed principia substātialia/vz bonitas/magnitudo ordinantur ad substantiam: ⁊ substantia ad corpus: ergo ⁊c. ⁊ elementa simplicia addunt supra corpus: ipsa tamen equaliter elementatiuā in esse ponunt: que diuersificata ⁊ plurificata est in quatuor spheris: vt predictum est. ¶ Et quēadmoduz mathematicus inuestigat puncta trascendentia in rebus ⁊ obiectis ad extra: sic ⁊ in potentijs: nam quantuncunq; sensus sentiendo attingit: tantundē imaginat imaginatiua/⁊ vltra: ⁊ quantūcunq; imaginatur imaginatiua/tantundem intelligit intellectus/et vltra: ⁊ quantuncunq; realitatis intelligit intellectus in obiecto/tantundē est in eo: et vltra/ꝙ si nō/impossibilis esset suppositio vltra intellectum: et per consequens nec fides: nec opinio essent: ⁊ hic transcendit intellectus seipsum /intelligens aliqua esse necessario/que non intelligit: quedam ergo punctorum transcendentium causantur ex hoc/ꝙ potentiarū alia aliā excedit: attingit nō mō intellect⁹/sed imaginatiua/et sensus terram obtinere gradum infimum inter elementa ex eo: quia continetur ab alijs /licet addat gradum vnum supra elementatiuam per predictam maximam/⁊ aqua vnum supra terram: est tamen talis gradus magni ambitus nam vt ab Aristotele. ex vno pugillo terre fiunt decem aque: ⁊ sic de alijs elementis ascendendo: nam aer addit supra aquam / ⁊ ignis supra aerem: intellectus tamen ⁊ imaginatiua confluentes ad elementorum circulationem attingunt: ꝙ ignis calefaciendo caliditatem suam infundit aeri: ⁊ aer humefaciendo humiditatem suam humefactam et calefactam infundit aque: et aqua frigefaciendo frigiditatem suam humefactam/⁊ calefactam infundit terre: ⁊ terra desiccando siccitatem suam frigefactam humefactam ⁊ calefactam infundit igni: itaq; recuperat ignis caliditatem suam confractam ⁊ remissam pre qualitatibus aliorum elementorum: ⁊ aer similiter humiditatem suam/⁊ aqua frigiditatem suā/⁊ terra siccitatem suam: hic autē est punctus transcendēs / quia imaginatiua ex eo/quia non potest apprehendere motum nisi de loco ad locum / negat quantum est de ratione sui predictam circulationem/et receptionez/⁊ intellectus cum sit eidem vnitus /libenter consentiret: sed illa natura quam ipse habet supra imaginatiuam attingit necessario predictam circulationem esse: cum attingat necessario vnumquodq; elementorum esse de alio actiuum: aliter non esset generatio nec corruptio / nec exterior qualitas / nec figura / nec localis motus/ nec alteratio: que sensus ⁊ imaginatiua in rebus elementatis attingunt. ¶ Itē est punctus transcendens in hoc: quia imaginatiua negat ipsa elementa simplicia vnita simul consistere simplicia/eo quia attingit extensionem vbi elementa

De punctis trāscēdētib⁹

simplicia non possunt esse/sed mixta/et confracta/scilicet composita:ꝛ non attingit intensionem/quam per ipsam extensionē attingit intellectus/vbi:scꝫ in qua extensione oportet necessario ipsa elementa esse simplicia: quoniam si essent in intentione composita/esset extēsio de nihilo composita:neqꝫ essent aliqua principia in elementato:vnde ipsum compositum sequeretur:nec esset generatio/nec corruptio in compositis elementatorum:ꝛ multa alia impossibilia sequerētur. ¶ Item est punctus transcendens/eo ꝙ in mixto intellectus elementa secundū magis ꝛ minus gradata attingit:nam imaginatiua quantitates/ꝛ gradus eorum apprehendit/negat autem primum gradum alicuius eorum esse per totum quartum gradū sui oppositi:quia videtur sibi impossibile/ex quo aliud habet quantitatem determinatam/ꝙ possit extendi in plus amplum/latuꝫ/et profundum:deficit hic imaginatiua:quia similiter eius actus non transit in intensitatem:ideo quantitatem intensam non attingit/sed extensam:quam scꝫ quantitatem intensam minoris dum ipsum minus additur maiori attingit intellectus reduci in extensam. ¶ Similiter est hic punctus transcendens/dūꝫ i ipso supposito elementato attingit visus rotunditatem/sicut in oculis/et in capite hominis/ꝛ in pomo/ꝛ ceteris his similibus/ꝛ quadrangularitatem/per quam ipsum suppositum habet longitudinem/ꝛ latitudinem/ꝛ triangularitatem/ per quam habet amplum/latum/ꝛ profundum: quia dum intellectus gratia visus negat alia in ipso supposito preter hec que videt visus: quia in plus non potest ei visus testimonium perhibere: miratur tunc intellectus/vnde talia processerunt:sed tunc transcendit vltra illam naturam/quam habet a visu/ cuius scilicet visus non est nature sue videre intensum(licet videat intēsi effectū) ꝛ trāsit ad nām itēsi:vñ sit⁹ extrisec⁹ ē causat⁹:ꝛ attigit circulū elemētoꝝ alioꝝ alio strātei alterū:ꝛ itrare nō pōt qualitas vni⁹ elemēti i aliud sine suo subiecto:qꝛ nō separaꝛ ab eo: ꝛ sic qñ caliditas intrat in aerem/intrat ꝛ ipse ignis: ꝛ sic ignis calefacit aerem:aer humefacit aquam:aqua frigefacit terrā:terra desiccat ignē: ꝛ talis sit⁹ est circularis. ¶ Est alius situs elementoꝝ circularis:licet sit accidētalis:videlicet dum ignis infundit in aerem siccitatem/quam habet infundendo in eum caliditatem:ꝛ sic de aliis circulariter:nā vltimate terra infundēdo suā siccitatem in ignem infundit frigiditatem. est alius situs ꝛ circulus elementorum magis remissus:nam ignis infundens siccitatem quam habet a terra in aerem infundit in eum frigiditatem sociam illi siccitati:et sic de aliis circulariter. est alius situs circularis magis digestus:nam ignis infundens in aerem frigiditatem/quam recipit a terra/influit in eum humiditatem sociam illi frigiditati:et sic de aliis circulariter. sunt etiā elemēta situata i q̄drāgulo. Nā ignis alio mō se hꝫ ad terrā:alio mō ad aerē:ꝛ alio mō ad aquā/ꝛ sic de aliis. Ex isto qdē gñali q̄drāgulo oriūtur q̄tuor triāguli:prim⁹ est dē igne/aere/ꝛ aq̄ cōcordāte igne aeri:et contrariante aque. secundus est de aere/aqua ꝛ terra concordante aere aque: et contrariante terre/ꝛ sic de aliis. ꝛ si mathematicus attingit in supradictis intēsitatem/ꝛ extensitatem elementorum ꝛ plenitudinē concauitatis lune/attingit etiam quomodo quadrangulus diuidit circulum existente igne in directa linea contra aquam/ꝛ econtrario/ꝛ aere contra terram/ꝛ econtrario:et triangu

De pūcto trāscēdēti sensū.

De circulatione elemētoꝝ.

De q̄drāgularitate ꝛ triāgularitate elementorum.

li diuidunt quadrangulum. Modo predicto inuestigantur gadus in elementatis tam absolutis/q̃ sub vnitis absolutis:vt in mineralibus:nam perfectiores ꝛ nobiliori modo gradati sunt lapides preciosi/q̃ cāpestres:vt in eorum virtutibus patet:idem in metallis:nam magnes attrahit ferrum/ꝛ adamas:licet eiusdem complexionis sint:sed vna perfectior altera/gratia cuius imperfectum mouetur ad perfectum.vnde interrogatus quidaꝫ philosophus/vnde erat ꝙ inter mineralia aurum habetur in maiori precio/ꝛ valore:respondit/ꝙ ex eo/ꝙ non habet poros. Est enim notandum/ꝙ in quibusdam elementatis ignis est in quarto gradu caliditatis:ꝛ terra in tertio siccitatis/ aer in secundo humiditatis/ꝛ aqua in primo frigiditatis.ꝛ in aliquibus aliis est ignis in tertio:terra in secūdo:aer in primo:aqua vero est gradata quarta parte vnius gradus:etiā inuenitur in aliquibus ignis in secundo:ꝛ terra in primo:aer vero est degradatus:sed optinet solū quartā partē vni⁹ grad⁹:ꝛ aqua degradata duabus partibus:ꝛ in aliquibus inuenitur ignis in primo gradu:ꝛ alia per ordinem degradata:ꝛ sicut de igne dictū est a predominio/de aliis dicendum ē/proprium tamē ordinem seruando:ꝛ sic dicimus quedam elementata cholerica:ꝛ quedam sanguinea:ꝛ quedam phlegmatica:ꝛ quedam melancholica in quarto gradu/vel in tertio/secundo/aut prīo. Gradus ꝛ puncta transcendentia inuestigat mathematicus in celis:nam addit luna ad ignem gradum vnū:ꝛ sic de aliis vsq; ad celum empyreum:sed quia nos alibi latiori modo de ipsis loqui intendimus: ideo pronunc aliam viam arripiemus/hoc modo. Est alius punctus transcēdēs ꝛ gradus perfectionis/quem addit animatum supra elementatum per hoc ꝙ potentia vegetatiua constituta de vegetatiuo/ꝛ vegetabili propinquo conuertit in se vegetabile remotum/videlicet elementorum mixtionem/de qua vegetatiuum viuit/quemadmodum lumen de oleo:ꝛ sic conuertit alimentum in naturam aliti:ꝛ accidentia in accidētia:et hoc modo fit generatio transmittēdo speciem in speciem:quoniam forma speciei conuertibilis facta conuersione reducitur in nihilum:est enim humidum radicale habitu in suo generante/priusq̃ procedat in actum:ꝛ talis punctus consistit in hoc/ꝙ mathematicus habet considerare plura principia et media reducibilia/ꝛ reducta ad vnum finem/qui est vegetatum esse:sicut primam formam:primam materiam semina/causalia/et vnūquodq; elementū in alio secundum circulum/quadrangulum/ꝛ triāgulū eorū ꝛ principia exteriora:sicut ea de quibus chaos constitutum est/et motum celi:et solis/ꝛ lune beneficium:ꝛ aliorum corporum celestium:et quia talem punctum mathematicus intelligere nō potest absq; coadiuuamine alterius artificis:maꝫ (vt ab Aristotele) scientie sunt concathenate:ideo vna iuuat aliam:vt impresentiarum physica mathematicam. est alius punctus transcendens siue gradus/ qui ad mathematicum spectat/inquantum punctus/aut gradus:ꝛ inquantum subiicitur motui physico:vt dictum est suo loco:ꝛ talis punctus est sensatum/seu animal precise:nam ipsum addit supra aīatum gradū vnū:ꝛ ꝙ min⁹ naturaliter appetit esse mai⁹:ꝛ cū ex parte forme sensitiue sit mai⁹ esse sensatū:et ex parte forme vegetatiue minus esse:ꝛ hoc ad vnum fineꝫ (vt ita loquar) gaudet ipsa forma vegetatiua se esse sub forma sensitiua:vt p eam maius habeat esse:

De gradatione elemētoꝝ.

De pūcto trāscēdēte elemētū p ipꝫ aīatū

De puncto transcendēti aīatum.

et sic sensitiva in suo sensibili ppinquo remotū videlicet vegetatum elementatū sensat/ et deducit ad esse sensatum: considerat etiā quinqꝫ sensus: ex quibus sensitiva constat: et proportionē et dispositionē eoꝝ cū ꝓprijs obiectis: et admirat unde est ꝙ quatuor sensus veritatē unius et alteri⁹ negant: nā visus negat sonū esse/ et saporem: et sic de alijs/ excepto colore: et auditus negat colorem/ odorem ꝛc. et sic de alijs sensibus. est tamen sensus communis/ qui facit iudicium de oībus obiectis appꝛhensis per sensus exteriores. considerat etiam proportionem inter oculum et esse coloratum: et inuenit ꝙ aer qui mediat inter colorem et visum est corpus diaphanum: et oculus etiā/ tū qꝛ diaphanū oculi est sensatū: ita ꝙ ex duabus diaphanitatib⁹ fit vna diaphanitas cōtinua receptiua omniū colorum: vt patet in crystallo et vitro: oportet ergo ratiōe cōtinuitatis exterioris diaphani et interioris/ ꝙ tale obiectū coloratū sentiat/ et attingat a potētia visiua. eodem modo secundū se intelligendum est de auditu/ qui sonum attingit: nam de moto quod est extra non sensatum: et de moto quod est intra aures sensatū: fit vnum motum et mobile continuum: quare cum motum extra immediate sono inhereat/ de necessitate ratione vnitatis motus continui sentitur sonus a moto interiori: nam aer qui est inter corpora contacta/ ex quibus sonus causat vsqꝫ ad aures/ et cerebrum tanꝗ linea ex pluribus pūctis cōstituta se extendit: quapropter tacta vna parte tanguntur et alie: altera alteri similitudinem soni communicans successiue vsqꝫ ad aures: idem dicendum est de odoratu: qui inter nasum et cerebrū odorem appꝛehendit. ¶ Gustus etiam suo modo appꝛehendit saporē videlꝫ cū masticatiōe: et cū motu lingue/ ꝗ lineā pertenue a gutture ad cerebrum continuam saporis adimplet: admiratur tamē mathematic⁹ quoniā nō est sue speculationis/ q̄ūo dulcedo in amaritudinē conuertitur: ph ysicus autē eū in hoc passu iuuat: dicēs ꝙ quemadmodum substantia que sana est veras extra mittit similitudines: ita corrupta falsas: sic i gustu egritudine deuiato i hoc: qꝛ per gustū recipit humidū radicale animalis nutrimētū corrūpēdo extrisecū vt intrisecū generet: vñ queadmodū p tactū humidū et calidū faciūt ad generationē: et siccū et frigidū ad corruptionē (vt ide morte et vita hꝫ) sic filr p gustū dulce cōducit ad gñationē: et amarū a d corruptionē: et id est/ qꝛ tale corp⁹ magis est corruptioni/ ꝗ gñationi subiectū: et pars sequit naturā sui toti⁹: sequit ex hoc ꝙ generatio lapsa est de habitu et actu i potētiā: et corruptio ꝓgressa de potētia i habitū/ et actū/ ꝙ dulcedo ꝗ solebat ꝑꝰe intēsa i gustabili sensato lapsa ē i potētiā: et sucedit loco illi⁹ amaritudo corrūpēs: qꝛ dulce iduit se amaritudine amari itrinseci sensati: sicut aq̄ dulcis adueniens i mare iduit dulcedinē suā salsedine: idē suo mō ē de tactu et odoratu: nā tact⁹ tāgēs calidū/ sentit frigidū: et odorat⁹ densat⁹ nō sentit aliū odorē ꝑter illū/ q extēsus est i odorabili ꝓpin ꝗ sensato: p tactū tactiuū qȏ est inttra corpus tāgit sua tāgibilitate tāgibilitates alteri⁹ corporis tacti: nā obiectum ipsi⁹ tactus est tāgibilitas: et subiectū tāgibilitatis meli⁹ cōseruat p caliditatē/ ꝗ p frigiditatem: et meli⁹ per humiditatē/ ꝗ per siccitatē: et eiō vt sit gñatio: et aīalia p tactū delectationē sentiāt et penā. ¶ Est ali⁹ pūct⁹ trāscēdēs et grad⁹: et talis grad⁹ ē aīal imaginatiuū: addens gradū vnū supra pdictum animal: in hoc ꝙ imaginatiua forma in suo imaginificabili intrinseco recipit

De pūcto trāscēdēti animal.

imaginificabile remotū ⁊ extrinsecū: hoc aūt imaginificabile remotū est sensatū/
vegetatū/et elementatū/vnitum ipsi nature imaginatorie: ⁊ tale est cōstitutū de
predictis naturaliter/⁊ de forma imaginatiua formaliter: ⁊ hꝫ opationē obiecti
uā: post hec vero ascendit ad hoīeꝫ/q supra imaginatiuū vnū addit gradū: ⁊ hoc
rōne aīe rōnalis/q̄ in suo rōnabili ꝓpinquo recipit rōnabile remotū: vꝫ p̄dictū
animal imaginatiuū: ⁊ ex ipsis fit hō/in quo sunt intellectꝰ/volūtas/⁊ memoria:
⁊ cōsiderat ipse mathematicꝰ intensionē ⁊ extensionē p̄dictarū potētiarū/vꝫ sen
sitiue/imaginatiue/⁊ rationalis: ⁊ attingit ꝙ intense sunt distincte: ⁊ extēse sunt
vnū esse cōtinuū: ⁊ cū hoc intelligit ꝙ q̄libet eaꝝ suā determinatā hꝫ operationē
in illo extenso/vltra quā non ꝓcedit: ita forma inferioris potētie nō hꝫ actionē
in materia supioris potētie: sꝫ bene ecōtrario: ideo intellectꝰ rōne maioritatis in
tēsionis intelligit ꝙ rōnalis potētia plꝰ opaꝛ in ipa eq̄litate extensionis/ꝙ̄ ipsa
sensitiua/⁊ imaginatiua/⁊ sic attingit eas mathematicꝰ equaliter ⁊ inequalr̄
esse extēsas/implicās cōtradictionē: inequalr̄ aūt vt minꝰ intensū nō habeat tm̄
effectū/quātū habet magis intēsuꝫ/nec tm̄ abundat in forma: equalr̄ vero/qꝛ
ex quo duo quorū vnū licet sit minꝰ reliquo cōstituūt vnū cōtinuum de seipsis/
oportet ipm minꝰ intm̄ extendi/quantū maius: vt sit p oēs extremitates exten-
sas maioris/⁊ econtrario: ⁊ sic nulla est ꝯtradictio: sed admiraꝛ cū ipa aīa cresce
re nō possit/neqꝫ decrescere substātialiter/quomō ꝓtendiꝛ in ipo puero crescēte
corporalr̄ vsqꝫ ad virilitatē: cū semp in eodē gradu intēsionis ⁊ in eodē actu sub
stātialiter fuerit ipa aīa in puero/in quo est in ipso eodē facto viro: vnde cū at-
tingit aīam/p totū corpꝰ attingit scōm rōnem inextensibile esse extensuꝫ/ qō est
cōtradictio: q̄ quidē ꝯtradictio causaꝛ in rōne ipsiꝰ intellectꝰ: eo qꝛ nō pōt attin
gere quō inextensibile sit sine extēsione sui p totū extensū: hanc aūt ꝯdictionē trā
scendit ipe intellectꝰ: cū attingit ipaꝫ aīam quātū ad realitatē sui esse in loco sine
loci occupatione/⁊ moueri p locū sine motu locali. Admiraꝛ vlteriꝰ quō id qō
est extra aīam rōnalem possit ab ea attingi: cū ipsa sit res simplex/ nō habēs rō-
ne sui extēsitatē: sꝫ trāscendit cōsimili mō attingēs vnū cōtinuū de intra ad extra
⁊ ecōtrario/⁊ vnā vnitatē ⁊ motū vnū illocalē: ita ꝙ̄ ⁊ ipꝫ cōtinuū/⁊ ipa vnitas/
⁊ ipse motus vnus est intra rationatum/extra vero irrationatum: quare de ne-
cessitate ipsius cōtinui ⁊ vniꝰ vnitatis/⁊ motꝰ irrationatū extra existens ratioci
nando attingitur intra irrationatum/quod cum irrationato vnū continuum/
vnam vnitatem/⁊ vnum motum implicant/transcendit similiter hic intellectus
naturam suam/attingens duo valde remota esse continue vnum: etiam habere
vnum continuum motum: ita quod alterum illorum est permanens/⁊ non cre-
scens/neqꝫ decrescens/scꝫ rationatum: intra alterum vero aliquando adest: ali-
quando abest: et est crescibile/⁊ decrescibile/scꝫ irrationatum extra: miratur
etiam intellectus cum falsum ⁊ nihil conuertantur/qua ratione potest ipse intel
lectus attingere nihil: quia cum intellectus sit ens: ⁊ nihil sit non ens: et inter
ens ⁊ non ens nulla sit participatio: impossibile est ergo ꝙ intellectus attingat
nihil: sed manifesta experientia intelligit se intelligere nihil: ergo possibile est ⁊
impossibile eum attingere nihil: vnde hic miratur intellectus id esse cuius op
positum ratio sua necessario dictat: hic auteꝫ transcendit intellectus suammet

De pūcto trā scēdenti imaginatiuum.

rationem realitatis/attingẽdo intelligẽs se nõ intelligere totam realitatẽ ipsi⁹ attingere: vnde cũ intelligat se attingere nihil/intelligit necessario esse aliquam cãm necessariã in ipso attingere/seu intelligere/quam ignorat: ppter quaꝫ necessario hꝫ attingere nihil: et ex parte realitatis impossibilis est cõtradictio: ꝙuis esse possit in ratione intellectus. ¶ Est alius gradus ꝛ punctus transcendens/ qui angelus dicitur: ad quem ascendere non potest mathematicus absqꝫ alterius coadiutorio: iccirco porrigit ei manũ theolog⁹: eidẽqꝫ aditum prebet: ꝛ sic inuestigat in angelis mediante logica puncta trãscendentia: nam omnis pluralitas aut est generica: aut specifica/aut numeralis: non generica in angelis: quia vnusquisqꝫ substantia est: ideo idẽptificantur/ coequantꝰ ꝙ ī ea: nec est specifica/ quia oẽs spiritus sunt: ꝛ in substantia spũali conueniunt: ergo relinquitꝰ ꝙ est numerica: ꝛ p consequens inequalitatis: ꝛ probatꝰ sequela: nã quecunqꝫ numero distinguũtur/sub eadem specie gradantꝰ: sed angeli differũt numero: ergo ꝛc. maior patet: aliter non dicerentur gradus indiuiduales: nec species gradata esset in ipsis indiuiduis: minor tenet ex predictis: ergo si in angelis sunt gradus/oportet de necessitate quod ibi sit maius ꝛ minus: ꝛ per consequens equale(vt Aristoteli placet)inuestigãtur ergo predicti gradus hoc modo: prout in sequẽtibus dicetur: ꝛ ibi notabis scalam intellectus in angelis.

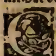
De pũcto trãscendente hominem.

De hierarchiis in angelis ꝛ eorũ ordinibus.

CReauit eñi de⁹ angelos sc꞉ꝫ maioritatẽ ꝛ minoritatẽ/sine q̃ nõ potuerũt eẽ naturalr̃/nec suscipe maiora gratuita: nec esset ipsa natura angelica in oĩ perfectione: cuꝫ ornatus ꝛ pulchritudo cõsistat in varietate: ideo in trib⁹ hierarchiis siue gradib⁹ ad similitudineꝫ sue trinitatis eos creauit: ꝛ in q̃libet hierarchia tres ordines/ in suprema sunt seraphim/cherubim/ꝛ throni: in media dñatiões/potestates/ꝛ virtutes: in infima sunt principat⁹/archangeli/ꝛ angeli: illi qui sunt in superiori hierarchia magis intelligunt deũ/ꝛ amãt: naꝫ dicunꝰ magis feruẽtes in amore/ꝙ alij inferiores: ꝛ non recipiũt aliquid pro illuminatione ꝛ regimine seculi a secunda hierarchia: sed ipsa secunda recipit a prima/ꝛ tertia a pria/ꝛ scda: et sic tãꝙ ministri dei regũt vniuersum. ordo angelorũ est multitudo celestiũ spirituũ/qui inter se aliquo munere gratie similanꝰ. Seraphim dicitꝰ qui p alijs ardet charitate. Cherubim qui pre alijs sanctis eminet: ꝛ interpretatur plenitudo scientie. thronus dicitꝰ sedes dei. Throni aũt vocanꝰ diuinitatis gratia repletio vt ī eis de⁹ sedeat: ꝛ per eas iudicia discernat. Dñationes vocanꝰ que principat⁹ ꝛ potestates transcendunt. Principat⁹ suis subditis dñantur/ꝛ que sint agenda disponunt. Potestates nominantur hi qui refrenant demones/ne tentent vltra id qđ hoĩes resistere possunt. Uirtutes vocanꝰ illi/per quos signa ꝛ miracula frequẽter fiunt. Archangeli qui maiora nũciant. Angeli qui minora: ꝛ maioritas ipsorũ angelorũ nõ est ratione situs/sed sufficientie: est opinio aliquorũ ꝙ lucifer non fuit maior omnibus in puris naturalibus: ꝛ ratio eorꝫ est: q꞉ alius angelus fuit/a quo deus amatꝰ: ꝛ intelligitur/vt maior creatura a deo possideatur/ꝛ nõ a peccato: aliter magis deus vituperaretꝰ a malis/ꝙ a bonis laudaretꝰ: nec esset dignus tanta laude/quãta peccatũ: qđ est manifeste falsuꝫ: sed ipse lucifer fuit bene maior oĩbus cadentib⁹. Predicto mõ cõsiderat mathematicus an

gelos/inquantū quilibet sua sufficientia seu virtuali quantitate mensuratur. In hoib⁹ etiā figurari possūt tres hierarchie:vt pt3 de apostolis/patriarchis/⁊ ceteris sanctis.¶ Ad diuinā naturā ascendere nō pōt mathematic⁹:nec ei⁹ facultas ad hoc se extēdit:cū ipa natura diuina immēsa sit:⁊ mēsurari nō possit:et q² mathematic⁹ est artifex gnālis:suas h3 sub se facultates spāles/in quas diuidit:⁊ sunt geometria/arithmetica/musica/⁊ astrologia:de quib⁹ p ordinē dicēdum est:nam rō hui⁹ ordinis est:q² cū mathematic⁹ sit artifex gnālis/vtranq3 quātitatē(vz continuā ⁊ discretā)considerat:est enī discreta/que ex diuisiōe continui causaf:ergo arithmetica ⁊ musica que numerū discretū considerāt/geometriam(cui⁹ cōsideratio continuū est)psupponūt:musica enī que numerū relatū ad sonū cōsiderat:iccirco absolutū numerū de quo negociaf geometria/psupponit:⁊ l3 astrologia magnitudines corporū celestiū cōsideret:⁊ geometrie subalternata immediate videaf:tñ q² harmoniā eor/⁊ numer motuū/horarū/dierū/mensiū/⁊ annor/ac graduū/⁊ pūctor cōsiderat/calculatoria in numeris existit:hac de causa vltimo loco ponitur.

De diuisiōe mathematice.

Onsiderat enī geometra pūcta/lineas rectas/⁊obliquas angulos rectos/acutos/⁊obtusos/superficies rerum corporaliu3/⁊ pfunditates:⁊ finaliter trinā dimensionē idest corpus de gne quātitatis:a qbus deriuantur figure/que sunt in supficiebus rerum corporaliū:⁊ cum subiectu3 geometrie sit quantitas mensuratiua continua/⁊ absoluta:vt ex sexto metaphysices elici potest:⁊ mensurare sit de lineis:⁊ linee constant ex punctis:primo videndum est de puncto. Punctus est minima pars linee:et est indiuisibilis/vt athomus/qui diuidi non potest in ptes quantitatiuas:licet diuidi possit in partes essentiales et conceptionales:cuius essentia est punctuitas:⁊ punctus est pars linee:⁊ linea pars anguli:⁊ angulus trianguli:vt patet ex primo posteriorum/vbi habetur quod per se insunt quecunq3 sunt in ratione dicente quid est:vt triangulo inest linea ⁊ punctus linee:⁊ absq3 puncto communi nulla linea cum alia potest participare:⁊ omnis punctus qui est intentio est communis:punctus vero qui est in angulo recto est magis latus/q̄ ille qui est in angulo acuto:punctus vero mathematicus est simplex omnino quo ad partes integrales seu quantitatiuas/et essentiales:diuidi tamen potest quo ad suos conceptus intrinsecos. Linea est longitudo constituta ex punctis pro materia:et ex quadam fluxibilitate pro forma:vnde sequitur lineam esse compositam/ cum omne ens habens partes sit compositum. Superficies constat ex lineis/et profunditas ex superficiebus: ex quibus patet corpus de genere quantitatis constare ex longitudine/latitudine ⁊ profunditate. Triangulus est figura habens tres angulos acutos tribus lineis contentos:⁊ ipse triangulus figuratur in his que cadunt sub sensu: per quem homo deuenit in notitiam trianguli naturalis. Quadrangulus est figura habens quatuor angulos rectos:⁊ sic est diuisibilis in quatuor triangulos equales cū lineis diametralib⁹:⁊ multiplicaf p quatuor triangulos/⁊ triangulus p tres lineas:⁊ linea per pūcta. Circulus est figura linea circulari cōtenta i q̄ pricipiū/mediū/aut finis minime dsignari possunt:⁊ sic est isinit⁹ circul⁹ ip̄e ra

De cōsideratione geometrie.

De puncto.

De linea.

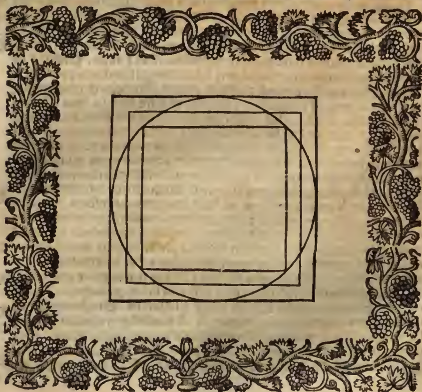
De supficie.

De triāgulo.

De quadrāgulo.

De circulo.

tione principii/medii et finis: aliter nō potuisset circulariter esse situatus: nec haberet rationem circuli/nisi ex partibus circularibus esset compositus: partes autem non pñt esse circulares/nisi in ipso circulo: et principiū cuiuslibet partis sit in medio/et in fine: et medium in principio/et in fine/et finis in pricipio et medio: nam aliter non posset esse partium successio circularis: est enim circulus figura prima designata per A. in qua omnes alie figure virtualiter continentur: et causari possunt ex ea: et extra ipsam nulla est danda figura: imo si quis esset sub cōcauitate celi empyrei immediate/non posset extendere brachium extra: ex eo/quia exiret suas metas: et sic est nobilior/ et capacior omnibus aliis: potest tamen triangulari/q̄drāgulari: et per consequens mēsurari quo ad eius longitudinē: vt doctor noster deducit in sua mathematica/et manifestatur. nam si productis (vt deducit Bouillus) in dicto circulo duabus diametris altera alteri perpendiculari quatuor earum extremitates totidem rectis lineis copulantur/ nascetur quadrat⁹ dato circulo inscriptus: si vero productis (vt prius) in dicto circulo duabus diametris/ab extremis earum pūctis quatuor recte linee in eisdem circulū contingētes indefinite in vtrāq; partem / quoadusq; concurrūt/ extēdantur/quadratū dato circulo circūscribent: prout figurari pōt ex circino.

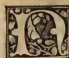

118

Tem supponit doctor noster/ quod quadrangulus minor equipolleret quattuor palmis equalibus: et quadrangulus maior valeat sex palmos. et sic dico/ quod quicquid consistit inter quattuor et sex equipollet quinque palmis: sed circulus consistit inter quadrangulum maiorem et minorem/ vt patet ad sensum: eo quia contentus est per maiorem: et ipse circulus continet minorem contentum linearum: ergo patet necessarie quod circulus si extenderetur/ equipolleret quinque palmis existentibus inter sex et quattuor: sicut in numero in quo secunda vnitas existit equaliter inter primam vnitatem et tertiam: et hoc idem dici pot de tribus vnitatibus equaliter existentibus in numero nono/ que equaliter consistunt inter tres vnitates antepositas/ et postpositas. ¶ Amplius intellectus facit aliam demonstrationem: videlicet/ ponit vnum quadrangulum rubeum equaliter inter quadrangulum maiorem et minorem: cum quo quadrat circulum secundum mensuram continentis et contenti: nam si circulus continet quadrangulum rubeum et econtrario/ vt patefit in extremitatibus eorum: tantum valet linea circuli/ quantum linea quadranguli: sed quadrangulus rubeus quinque equipollet palmis/ eo quia consistit inter quadrangulum minorem et maiorem equaliter: et hoc per experientiam haberi potest: si quadrangulus rubeus extenderetur cum circino: ergo linea circularis equipolleret quinque/ si extenderetur. ¶ Item per hanc demonstrationem videtur quadrangulus rubeus et circulus equipollere/ si quater quattuor valent .xix. domos: et similiter sex quater valent siue equipollent .xxiiij. domibus: ergo inde sequitur/ quod quinque quater equipollent .xx. domibus: et sic patet quod quadrangulus rubeus et circulus existentes equaliter inter quadrangulum maiorem et minorem adinuicem equipollent: et in isto passu cognoscit intellectus: per quem modum de geometria facit scientiam mensurando cum hoc quod est extra sensum: in quo sensu datur experientia: sicut carpentator qui mensurat ita magnam archam mente sua/ quanta ipsa in ligno/ in potentia est: quam deducit in actum ex predicto ligno. ¶ Vlterius facit scientiam geometra de rebus dimensionatis per eorum principia/ que sunt puncta: inquantum dimensionate sunt: nam ipse dimensiones/ et earum principia considerat per diffinitionem principij: et regulam S. Quantitates continuas secundum longitudinem/ latitudinem et profunditatem/ per regulam de R. consideratas/ et hoc in camera e f g. per subiecta designata. Nam E. significat hominem/ per quem inuenta est ipsa geometria: et S. imaginatiuam/ que per medium sensitiue figuras attingit in absentia tamen sensitiue: quoniam in presentia imaginari non potest: et quia figure melius in imaginatiua imprimuntur/ quam in aliqua alia potentia corporali: ideo homines melancholici ratione terre/ in qua figure et imagines melius imprimuntur/ doctiores sunt/ quam aliarum complexionum: et hoc est quod dicit Aristote. videlicet quod excellentes viri aut secundum Mathematicam: aut secundum Poesim melancholici nuncupentur: et sic videmus aliquos magis deditos mathemathicis/ mechanicisque/ quam alijs facultatibus: vt sunt picardi/ et theutonici: et in his maxime florent.

De quadratura circuli.

De mō sciendi in geometria.

Nam intellectus per visuȝ attingit figuras: vt verbi gratia quadratum / et mensurat ipsum / quem inuenit habere quattuoꝛ palmos: deinde diuidit ipsum quadratum in duas partes equales per lineam diametralē: iterum diuidit similiter vnam illarum partiū: et tūc presuppono / ꝙ maioꝛ pars vocetur a / secūda b / ꝛ tertia c / modo intellectus cum imaginatione attingit duodecim angulos: nam si a. valet tm̄ quātum b. et c. tot angulos habet per intellectum cum imaginatione / quot habent b. et c. per sensum: sed b et c. habent sex: ergo a. habet sex: quoꝝ tres sunt actu ꝫm visum: alteri vō tres sunt in potētia / quos intellectus cum imaginatione attingit extra sensum: quia nunꝙ fuerunt sub sensu: cum quibus geometra de quantitate existenti in potentia causat scientiam ipsa quantitate deducta in sensum per similitudinem et per experientiaȝ talis scientia remanet in intellectu et imaginatione extra sensum: cui scientie secunda species regule c. est suum subiectum: vt quid habet. vt quid a. habet in se potentialiter / et per tertiam / et quartam speciem deducitur ad actum: vt quid est in alio: ꝛ qd habet sub sensu experimētaliter: ex quibꝰ patet illā auctoritas

tem Aristote.in de sensu et sensato esse falsam/vbi dicitur/ꝙ nihil est in intellectu quin prius fuerit sub sensu: nam linea que est in intellectu/nunꝙ fuit sub sensu/ sicut tres anguli a. qui sunt in potētia. ¶ Alterius cum intellectus cum circino non possit mensurare lineam circularem/ quomodo ipse scire potest quot pal-mos haberet/si extenderetur:et tunc intellectus ascendit ad mēsuras superiores/ que sunt extra sensum:de quibus iam loquuti sumus:et postmodum descendit ad mensuras/ que sunt in sensu per diffinitionem mediĩ: et per regulam f. videlꝫ per fluxum et refluxum/et per quātitatem discretam et continuam mensurat circulum extra sensum/ita ꝙ de primo ad vltimum consideratur in geometria pun cta/a quibus linea originatur:et linea que in multiplicī est differētia: quaiũ vna est circularis/et omnium prima/recta/obliqua/et mixta/recta.iacens erecta/et cō iungens consideratur angulus:qui ex lineis/constat quidam intrinsecus:et quidam extrinsecus egrediens contingentie/incidentie:rectus/acutus/et obtusus so lidus:qui ex tribus superioribus angulis constituitur. Cōsideratur superficies/ que ex lineis causatur:et est duplex:ad se/ et ad alterum/ac etiam profunditas cō sideratur in geometria/que ex superficiebus constat:et sic dupliciter dicitur:ad se vel/et ad alterū:corpus de genere quātitatis ex predictis tribus dimēsionibus constat/ quibus terminatur: videlꝫ longitudine/latitudine/ et profunditate: in his omnis figuratur figura/que accidens constitutum ex situ et habitu per secū-dam speciem e.constat:et per tertiam eiusdem est habitus in corpore: et per quar-tam habet lineas rectas et curuas:ipsa quidem figura cum colore est obiectum visus: cum lineis autem et angulis absqꝫ colore est obiectum tactus:et cum omni bus predictis est obiectum imaginationis:et est duplex/plana/et solida. Plana est triplex:circularis/rectilinea/et mixta. ¶ Circularis figura est illa/que angu-lis et lateribus caret/ et ab aliquibus dicitur agonia seu figura rotunda. ¶ Re-ctilinea seu poligonia est/que plures angulos pluraqꝫ latera participat:vt egre-dientium primi/secundi/tertiĩ ordinis:vbi latera egrediuntur semel/bis/ter sim plex ex parte trium laterum. Isosceles duum equilaterum. Scalenon equilate-rum. Isopleurus omnium equilaterum trium angulorum. Octogonus vnius recti/Ambigonius vnius obtusi. Exigonius omnium acutorum ex parte eque distantium in paralelogranum inequaliter distantium in pētagono. mixta ex predictis haberi potest. ¶ Circulari figure multa accidunt: videlꝫ diameter di-uidens circulum in duas partes equales:transiensqꝫ per centrum/qui punctus est in medio circuli: a quo omnes linee ducte ad circunferentiam sunt equales. ¶ Chorda est linea diuidens circulum in duas portiones:quarum vna est ma-ior altera. Concentrice figure vnum et idem habent centrum/eccentrice do non. Semicirculus est vtraqꝫ portio diuisa a diametro per centrum transeunte:con-tingentia figure rectilinee multa sunt:sed quia breuitati studemus/solum exem plum vnum dabimus:similiter figure mixte. Exēplum prime:nam si ab vno ex tremo linee recte alia linea ducatur ad alium eius punctum/ coincident ambe in vnam lineā. Exemplum secū de figure: videlꝫ mixte. Si ab eodē puncto ad aliud idē punctū rectā et curuā lineam ꝓducere cōtingit:et per cōsequēs mixtā figurā. ¶ De figura rectilinea tibi aliqua volo adhuc enucleare:est eñ angulꝰ rectilineꝰ/

De duplici figura.

qui duabus rectis lineis continetur. Inflexus vo quem due curue constituunt. Medius est ex curua et recta constitutus. Rectus angulus rectilineus est/ quē due linee perpēdiculares constituunt. Obtusus vo qui est recto maior. Acutus autē qui recto minor est. Figura vniformis dicitur/ cuius latera se adinuicem secāt. Egrediēs vo que mutuo secantibus daudītur. Ysocheles est trigonus/ qui duo tm̄ latera equalia participat. Scalenon qui tria habet inequalia. Ysopleurus cuius tria latera sunt equalia: vt in superioribus dictum est. Figura equilatera est/ cuius omnia latera equalia sunt: et figura equiangula/ cuius omnes anguli sunt equales. Equilatera autem figura et equiangula cuius omnia latera omnesq̧ anguli sunt equalia. Trigonus est figura tres angulos ac totidem latera participās. Tetragonus vo que quattuor. Pentagonus quinq̧. Hexagonus vo sex. Et hoc pacto heptagonus/ octogonus/ ennagonus/ et cetere deinceps poligone figure que infinite sunt. Corpus enim de genere quātitatis considerari potest duobus modis: sic et pūcta/ linee/ ꝛ superficies/ et profunditas: videlȝ confuse/ indeterminate/ ꝛ determinate/ solide/ ꝛc̄. Confuse et indefinitū consideratur in suis vniuersalibus: determinate vo et solide in singularibus: et sic de figuris in eis consideratis dici potest suo modo: videlȝ de angulo vniuersali et particulari/ et solido videlȝ recto/ obtuso/ et acuto. Similiter de alijs figuris dicendum est tam in vniuersali/ ꝙ particulari.

De petitionibus.

¶ A quolibet puncto in quēlibet punctum rectam lineam ducere: atq̧ lineam diffinitam in continuum rectumq̧ quātumlibet protrahere. Secūda petitio super cētrum quodlibet quātumlibet occupando spacium circulum designare. Tertia/ oēs rectos angulos sibīnuicē esse equales. Quarta/ si linea recta super duas lineas rectas ceciderit: duoq̧ anguli ex vna parte duobus rectis angulis minores fuerint/ istas duas lineas in eādem partē proculdubio coniunctū iri. Quinta/ duas lineas rectas superficiē nullam concludere.

De cōibus animi conceptionibus.

¶ Prima animi conceptio/ que vni et eidem sunt equalia/ et sibīnuicem sunt equalia. Secunda/ et si equalibus equalia addātur/ tota quoq̧ fient equalia. Tertia/ si ab equalibus equalia auferantur/ que relinquuntur erunt equalia. Quarta/ et si ab inequalibus equalia demas/ que relinquuntur erunt inequalia. Quinta/ et si inequalibus equalia addas/ ipsa quoq̧ fient inequalia. Sexta/ si fuerint due res vni duplices/ ipse sibīnuicem erunt equales. Septima/ si fuerint due res quarum vtraq̧ vnius eiusdem fuerit dimidium: vtraq̧ erit equalis alteri. Octaua/ si aliqua res alicui superponatur/ applicetur q̧ ei: nec excedat altera alteram: ille sibīnuicem erunt equales. Nona/ omne totum est maius sua parte. Decima/ si due quātitates equales ad quamlibet tertiam eiusdem generis comparentur: simul erunt ambe illa tertia/ aut eque maiores/ aut eque minores/ aut simul equales. Undecima/ quāta est aliqua quātitas ad quālibet eiusdem generis/ tantam esse quamlibet tertiam ad aliquam quartam eiusdem generis. Duodecima/ in quantitatibus cōtinuis hoc vniuersaliter verum est: siue antecedentes maiores fuerint consequentibus: siue minores: magnitudo enim descrescit in infinitum (vt ita loquar) in numeris aūt non sic: sed si fuerit primus submultiplex/ secundi erit quilibet tertius eque submultiplex alicuius quarti: quando numerus crescit in infinitum/ sicut infinitum minuitur.

¶ Antequam veniamus ad consideratione arithmetice vidende sunt alique dignitates in ea considerate: quarum prima est/ quod omnis numeri pars est minor suo toto. Secunda/ omnis minor est que maiorem habet denominationem. Tertia/ quicunque equalium siue eiusdem eque multiplices equales fuerint/ ipsi quoque erunt equales. Quarta/ quibus idem numerus eque multiplex fuerit/ siue quorum multiplices equales fuerint: ipsi etiam sunt equales. Quinta/ omnis numeri pars est vnitas ab ipso denominata. Sexta/ quilibet numerus totus est ab vnitate quota pars ipsius est vnitas. Septima/ si vnitas in aliquem numerum ducatur: siue idem in vnitatem seipsum producit. Octaua/ extremorum differentia ex differentijs eorundem ad mediu est composita. Nona/ si numerus numerum superet: differentia minori addita/ aut a maiore sublata numeri relinquuntur equales. Decima/ qui eidem equantur inter se sunt equales. Undecima/ et si ab equalibus equales/ aut idem cois dematur/ relinquuntur equales. Duodecima/ et si ab equalibus dempti sint inequales/ relinquentur inequales. Decimatertia/ si duo maiores simul addantur pariter et duo minores simul/ maiorum compositum composito minorum maius euadit. Quartadecima/ si equales equalibus addas/ toti quoque fient equales. Quintadecima/ et si inequales equalibus toti erunt inequales. Decimasexta/ partes simul suo toti equantur. Decimaseptima/ quorumcunque ad eundem numerum proportio est vna: ipsi inter se sunt equales. Decimaoctaua/ quotiens numerus a numero subtrahi pot: toties in eode numerabilis est Decimanona/ proportiones que ex equalibus constant proportionibus/ inter se sunt equales. Uigesima/ quorum dimidia sunt equalia/ et toti sunt equales. ¶ Petitiones sex ponuntur hoc in loco. Prima/ cuilibet numero quotlibet posse sumi equales. Secunda/ quolibet numero aliquem quantumlibet esse maiorem. Tertia/ seriem numerorum quo ad nos in infinitum posse extendi. Quarta/ nullum numerum in infinitum decrescere. Quinta maius non numerare minus. Sexta/ si numerum datum numerus multiplicet: ideoque productum diuidat/ numerum datum redire et econtra.

De dignitatibus in arithmetica consideratis.

De petitionibus.

Numerus secundum Aristotelem .iij. Physicorum est multitudo ex vnitatibus aggregata: et est duplex: videlicet numerans/ et numeratus. Numerans est aia/ numeratus aut quem arithmeticus considerat: est abstractus a rebus numeratis: et est duplex: absolutus videlicet/ et respectiuus. absolutus in se et prout ad geometricas figuras applicatur/ vt par et impar/ par vt duo/ quattuor/ octo/ pariter impar vt sex/ impariter par 12. abundans. 12. diminuens quattuor perfecte virtutis: vt sex impar est duplex: simplex videlicet et compositus. primus et simplex. 3. 5. 7. secundus et compositus 9. 25. numerus respectiuus et ad aliquid equalis/ et inequalis/ equalis vt decem ad decem/ octo ad octo: inequalis maiori inequalitate decem ad quinque/ et minori inequalitate quinque ad decem: maior inequalitas multiplex. 2. ad. 1. superparticularis. 3. ad. 2. superpartiens. 5. 3. multiplex duplus. 2. 1. triplus. 3. 1. quadruplus. 4. 1 quincuplus. 5. 1. superparticularis/ vt sesqualter. 3. 2. sesquitertius. 4. 3. sesquiquartus 5. 4. sesquiquintus. 6. 5. et sic de multiplici superparticulari/ vt duplus sesqualter 5 2. etc. et de multiplici superpartiente: vt duplus superbipartiens vt. 5. 3. etc. alius est numerus applicabilis ad figuras: qui multiplex est secundum quod figure in multipli

De consideratione arithmetici quem numerum conficit seu considerat.

Linearis. ci sunt differētia: est enī numer⁹ linearis/ qui solū lōgitudinē sine ꝓfunditate ha-
a b c d bet: ꝛ designaꝛ vt in margine. Planus numer⁹ est/ qui longitudinē ꝛ latitudinē
Planus. habet. Solidus numerus est qui longitudinē/latitudinē/ et ꝓfunditatē retinet.
a Trigonus est numerus plan⁹ habēs tria latera equalia ad modū trianguli. Te
b c tragonus est numerus plan⁹ habens quattuoꝛ latera equalia/ vt quaternarius
Solidus. descriptus. Pētagonus est numerus planus/ qui per suas vnitates descriptus
d quinqꝫ latera continet equalia: vt quinarius descriptus continetur quinis late
a ribus: quoꝝ vnumquoqꝫ duabus aggregatur vnitatibus: et. 12. per suas vnita
b c tes descriptus. 16. itidem pētagonus est. Hexagonus est numerus qui per suas
Trigonus. explicatas vnitates sex equalibus lateribus continetur: vt senarius. suo modo
b describuntur octogonus/ qui octo constat. ennagonus qui nouē. decagonus qui
a c decem. endecagonus qui vndecim. dodecagonus qui duodecim: numerus rela-
Tetragon⁹. tus ad solidam figuram (vt pyramis est) dimitti non debet: nam quemadmodū
a b trigonus numeroꝝ planoꝝ primus est/ ꝛ perfectissimus: ita pyramis solidoꝝ
c d primus est: ꝛ quēadmodū in pyramide magnitudinis est basis: scꝫ infima supfi-
Pētagon⁹. cies/ a qua eriguntur latera: est ꝛ conus videlꝫ supremum in fastigio positum pū
a ctum: in quo omnia latera conueniunt: deniqꝫ sunt latera a basi ad summū verti
b c cem erecta: ita ꝛ in numerali pyramide/ est basis que est numerus planus oībus
e d superpositis: vt patet: pyramis enī multiplex est: videlꝫ trigona que ex base triāgu
Hexagon⁹. la nascitur: vt sex. 3. 1. ex quib⁹ numerus denarius conflatur: ꝛ tetragona que ex
a 9. 4. 1. cōficit. 14. numerū pentagona: ꝛ quēadmodū dictū est de pdictis/ de aliis
b f dici pōt/ dū tñ habeant id pro fundamēto a quo denominantur: videlꝫ latera vt
c e trigona. 3. tetragona. 4. pentagona. 5. hexagona sex: perfecta aūt pyramis ex in-
d finitis (vt ita loquar) trigonis cōstare videꝛ: a cui⁹ vnitate oēs emanāt: vt patet
Pyramidis exēplo. Pyramis curta ꝛ imperfecta est cui ad ei⁹ pfectionē deest aliquid: et est
Sūma pyramidis Conus multiplex: prio qñ sola vnitas sibi deest/ dr absolute pyramis curta: qñ aūt deest
|1| vnitas cū numero vno plano/ dicitur bis curta. Est etiā pyramis tricurta: qñ ei
|3| deest vnitas cum duplici numero plano/ ꝛ sic de aliis. ¶ Numerus cubicus pro-
|6| ducitur ex ductu lateris in suū tetragonū: vt bis duo sunt. 4. ibi. 2. latus est tetra
|10| goni/ quattuoꝛ tetragonus ꝛc. vt bis quattuoꝛ sunt. 8. ꝛ sic generatur cubicus
basis Laterculus vt. 18. cuius latera sunt. 3. 3. 2. nam ter. 3. sunt. 9. ꝛ bis. 9. sunt. 18.
20 Asser vt. 12. cuius latera sunt. 2. 2. 3. Cuneus vt. 24. cuius latera sunt. 2. 3. 4. Pri-
Primus tri mum/ vt in ceteris oībus longitudo: secūdū latitudo/ ꝛ tertiū ꝓfunditas: nā bis
gonus 0 1 ter sunt sex/ ꝛ quater sex sunt. 24. ꝛ sic maioꝛ est latitudo lōgitudine: ꝛ profundi
Secūd⁹ 0 3 tas maioꝛ latitudine ꝛ longitudine: quare tria habet interualla inequalia. Nu-
0 0 merus circularis est perfectus numerus a se incipiēs multiplicitate/ et in se desi-
Terti⁹ 0 6 nens/ ꝛ est duplex: actiu⁹/ vt quinqꝫ: et passiuus/ vt sex: vt quinquies quinqꝫ sunt
0 0 25. sexties sex. 36. et dicitur etiam senarius perfectus: qꝛ totā circūferentiam simi-
0 0 0 lis circuli implet. Unde Augusti. Gen. iiij. non propterea dicere possumus sena-
Quart⁹ 0 9 rium numerum esse perfectū: quia sex diebus perfecit deus omnia: sed propterea
0 0 quia senarius numerus perfectus est: ꝛ est sphericus parallelepipedius est/ vt. 18.
0 0 0 cuius latera sunt. 2. 3. 3. vel cuius longitudo maioꝛ est latitudine et profundita-
0 0 0 0 te. vt. 3. 2. 2. aut latitudo minoꝛ est aliis dimensionibus vt. 3. 2. 3. Quarto lōgitu
et sic de aliis.

dine et profunditate/et latitudine maiore.2.3.2. Quinto ceteris equalibus profunditate tamen existente maiore aut minore:exemplum primi/vt.2.2.3.exemplum secundi vt.3.3.2. Medietas seu proportionalitas plurium proportionum habitudo est/vt sicut.12.ad.6.ita.4.ad duo/vel sicut.16.ad.octo/ita.8.ad.4.et est multiplex/arithmetica:sicut.12.ad.10.ita sex ad quattuor:quoniam quantum.12. excedit.10.tantum excedit.6.quattuor. Medietas arithmetica continua vt sicut 12.ad nouem:ita.9.ad.6.et dicitur continua/quia eadem est habitudo primi ad secundum/et secundi ad tertium in excessu.disiuncta est que in quattuor terminis discontinue continetur:vt.12.10.7.5. Medietas geometrica vt.12.6.8.4. coniuncta vt.8.ad.quattuor/et quattuor ad.2.disiuncta vero vt.8.4.6.3. Medietas harmonica vt.6.4.3.nam sicut se habet.6.ad.3.ita.2.differentia.6.et quattuor se habet ad vnitatem:et differentia quattuor et.3. in comparatione vtraque proportio est dupla. Quarta medietas/vt.6.5.3.nam vt.6.ad.3.ita.2.differentia.5.et.3. minorum ad vnitatem differentiam maiorum:vtraque enim est dupla proportio. Quinta medietas/vt.5.4.2.nam vt.4.ad duo/ita duo qui est differentia eorum ad vnitatem/que est differentia.5.et.4.et vtraque proportio est dupla. Sexta medietas/vt.6.4.1.nam vt.6.ad.4.ita.3.que minorum est differentia ad.2. differentiam maiorum:et vtraque habitudo sesqualtera dicitur. Septima medietas.9.8.6.nam sicut.9.ad.6.ita.3.que eorum est differentia ad.2.differentiam minorum: et est proportio sesqualtera. Octaua medietas/vt.9.7.6.nam vt.9.ad.6.ita.3.que est differentia extremorum ad.2.differentiam.9.et.7. Nona medietas vt.7.6.4. sicut.6.ad.4.ita.3.differentia extremorum ad.2.differentiam.6.et.4. cum vtraque sit sesqualtera. Decima medietas.vt.8.5.3.sicut.5.ad.3.ita.5.differentia extremorum ad.3. differentiam maiorum : videlicet.8.et.5.nam vtraque est superbipartiens ternas. ¶ Prima proprietas numeri est:vt.5.inter.6.et.4.qui simul iuncti constituunt.10. cuius medietas.5. est.similiter.6.inter.5.et.7. qui.12.constituunt/cuius medietas.6.est. ¶ Secunda proprietas vt quattuor et octo sunt numeri altrinsecus iacentes ad.6.similiter.3.et.9.a tertio numero equidistantes sunt: quorum eadem est ad illum tertium differentia/ vt.4.et.8.equidistant a numero.6. nam octo ad sex differentia est.2.similiter.4. ad sex differentia est.2.sic.9.et.3. equidistant ab eodem numero.6. ¶ Prima proprietas numeri paris vt.12.diuidatur in duas partes equales siue inequales:que quidem collecte totum componant: vt.10.et.2.si vna eius pars est par:et altera. ¶ Secunda/vt idem numerus.12.diuidatur in duas portiones.5.et.7.quarum sicut prior est impar:ita et posterior: nam impossibile est numerum parem diuidi in duas partes/quarum vna sit par/et altera impar. ¶ Tertia proprietas vt bis.4.sunt octo.ibi.2.est numerus multiplicans.4.vero multiplicatus: et octo numerus productus. Similiter quater sex componunt.24.ibi.4.multiplicans.6.numerus multiplicatus.et.24.numerus productus. ¶ Quarta proprietas/vt si.2.numerus par multiplicet.3.numerum imparem:nascitur sex numerus par:similiter si.4. numerus par multiplicet.5. numerum imparem nascitur.20. numerus par etc. ¶ Prima proprietas numeri imparis/vt.9. diuidatur in quascunque portiones/ videlicet in.8.et.1.vel.7.et duo/ et sic de aliis/ eius vna pars est par:et altera impar.

De proprietatibus numeri.

De prima proprietate numeri imparis.

¶ Secūda proprietas/ vt.3.si multiplicet.5.producetur.15.vel si multiplicet.7.generabitur.21.&c. ¶ Tertia ꝓprietas/ vt si.3.numerus multiplicet.4.producitur 12.&c. ¶ Prima proprietas numeri pariter paris habet locū supra binariū:ea aūt pars est noīe pariter par:que quota sit maioris numeri pars a numero pariter pare denominatur:vt.2.dicitur.16.pars ipsi⁹.32.denominationemq͂ habet a 16.numero pariter pare:cū duo sit numerus pariter par.32.erit pariter par per diffinitionem/ & q̄mlibet partem suam:videlꝫ.2.4.8.16.habet nomine et quantitate pariter parem/ qđ de binario ostensum est. Secūda eius pars.4.est nomine pariter par:quia quota sit eius pars a numero pariter pare:videlꝫ.8.habet denominationem:est em̄.4.octaua pars ipsius.32.& sic de aliis:videlꝫ.8.16.qui partes ipsius.32.sunt. ¶ Scđa ꝓprietas est qñ numerus immediate sequēs duplā habet proportionē ad immediate precedentē:vt in hoc ordine patet.1.2.4.8.16.32.64.124. ¶ Tertia proprietas est/ qñ vnitas cū binario numero constituunt.3.qui minor est vnitate/ q͂.4.proximus numerus pariter par similiter.1.2.4.8.simul cōstituūt.15.vnitate minori/ q͂.16.sequēs pariter par fit. ¶ Quarta proprietas/ oīs numerus pariter par per diffinitionē est diminutus: vt.8.cuius partes sunt.1.2.4.minus faciunt/ q͂.8.q2 solum.7.constituunt:& sic de aliis ¶ Quinta proprietas/ q ad interrogationē factam per quota pars est binarius ipsius.32.recte respondetur est.16.& sic.16.est pars denominans: et.2.pars denominata. ¶ Sexta proprietas est quādo numeri pariter pares in ordine disponuntur: sic 2.4.16.32.ibi.2.&.32.sunt numeri extremi:octo vō est numerus medi⁹:& ducatur extremus in extremum videlꝫ.2.in.32.producitur.64.similiter ducatur medius numerus.8.in seipsum:idem numerus conflabitur/ quoniā octies.8.constituūt 64.etiam si.4.&.16.in se ducantur/ vnus in alterum/ vt quater.16.sunt.64. Item si disponantur continue sex numeri pariter pares.2.4.8.16.32.64.2.&.64.sunt extremi.8.vō &.16.sunt duo medij: extremus vn⁹ in alterum ductus vt.2.in.64.producunt.128.&c.vt.8.in.16. ¶ Prima proprietas numeri pariter imparis est: vt sex habet suam medietatem imparē.vt.3.&.10.5. ¶ Secunda proprietas est/ vt senarius numerus qui est pariter impar:cuius pars binarius est par quātitate:cum sit numerus par:tñ est impar denominatione:nā a numero ternario denominantur:ideo analogice pro famosiori stat. ¶ Tertia proprietas/ constituantur numeri hoc ordine.3.7.9.11.13.et sic consequenter:et duplicetur quilibet:vt bis ter sex/ bis quinq͂.10.&c. ¶ Quarta proprietas/ constituatur numer⁹ modo qui sequitur ex pariter imparibus.6.10.14.18.26.ipsius.10.ad.6.differētia est et excessus.4.eadem est ipsius.14.ad.10.& sic de aliis:& relinquuntur numeri pariter impares. ¶ Quinta proprietas/ constituatur numerus ex pariter imparibus.6.10.14.18.22:tunc sumantur duo numeri relicto medio/ vt.6.et.14.continent.20.cuius medietas est medius numerus/ videlꝫ.10.ita.10.&.18.numeri pariter impares constituunt.28.cuius.14.est medietas/ & sic de aliis. ¶ Sexta ꝓprietas/ ordinatis numeris pariter imparibus modo qui sequitur.2.6.10.14.18.22.26.30.duo numeri medij videlꝫ.14.18.simul iuncti constituūt.32.deinde illis medijs proximi videlꝫ.10.&.22.simul coniuncti equalem constituunt numerum.32.et sic de aliis:et si numerorum pariter imparium series fuerit impar/ vt.6.10.14.

18.22. tunc numeri altrinsecus iacentes simul iuncti conficiunt numerũ equum ei qui fit medio addito ad seipsum: vt.10.ad.18.iunctus constituit.28. similiter.6. ad.22. Item si duo numeri a duob⁹ numeris circũ se positis equaliter distent: illis cõiunctis sunt equales: siue si duo circũpositi a duobus medijs equaliter distent/ illis coniunctis sunt equales. vt.4.6.8.10.12.14.6.et.12. equaliter distant a duobus medijs.8.ꝛ.10. circũponũtur: quare illi cõiuncti bis cõiunctis sunt equales: ita.4.ꝛ.14. dictis duobus medijs.8.ꝛ.10. circũponuntur: et ab eis equaliter distant: ergo coniuncti medijs coniunctis equantur: constituuntqꝫ.18. ¶ Prima proprietas numeri impariter paris est/ vt.12. numerus impariter par habet partem videlꝫ binarium quãtitate parem: ꝛ etiam denominatione: nam denominatur a numero pari.6. est enim binarius sexta pars.12. similiter idem numerus habet senarium partẽ quãtitate parem: ꝛ etiam denominatione: cũ.6. sit secũda pars ipsius.12. quare aliquis habet partes denominatione/ et quãtitate respondentes videlꝫ/ vel vtroqꝫ modo pares: vel vtroqꝫ impares: idem numerus habet ternariũ partẽ quãtitate imparem: sed denominatione parem: cum ternarius sit quarta pars ipsius.12. habet etiã quaternarium partẽ quãtitate parem sed denominatione imparẽ: cum quaternarius sit tertia pars ipsius.12. ¶ Secũda proprietas/ ducantur itaqꝫ singuli numeri pariter impares in quemlibet pariter parium/ constituentur impariter pares: vt senarium in omnes pariter pares ducendo constituitur primus limes impariter parium: nam.6.in.2. producit.12.6.in.4. gignit.24. deinde secundus pariter impar in omnes pariter pares ductus producit ꝯm limitẽ impariter parium: vt.10.in.2. producit.20.10.in.4. producit.40. tertius pariter impar ductus in descriptos numeros pariter pares tertium producit limitẽ: quartus quartum/ ꝛ quintus quintum: vt sola ostẽdit multiplicatio: et ita cõpletur series impariter parium ad longitudinem ꝛ latitudinem. ¶ Tertia proprietas/ numeri pariter impares per lõgitudinem descripti seruant sextam pariter parium proprietatem: nam in serie impari qđ continetur sub extremis equum est ei quod continetur sub duobus medijs: ꝯm latitudinem vo descripti numeri pariter impares seruant sextam pariter imparium proprietatem: nam in serie impari extremi simul iuncti equalem conficiunt numerum: vt patet primo ꝯm longitudinem in serie impari.12.24.48.96.192. extremi.12.et.192. vnus in alterum ducti producunt.2304. medius itidem.48. in se ductus eundem producit numerum.2304. deinde sumantur numeri impariter pares secũdum longitudinem in serie pari: vt.12.24.48.96. extremi.12.ꝛ.96. alter in alterum ductus producit.1152. eũdem et medij.24.et.48. producunt numero/ si vnus per alterum multiplicetur: postea capiantur numeri impariter pares primi limitis ꝯm latitudinem descripti/ et in serie impari videlꝫ.12.20.28.36.44. extremi.12.ꝛ.44. simul adiuncti componunt.56. eũdem medius numerus.28. sibiꝑsi adiectus constituit eũdem: ꝛ circũpositi.20.ꝛ.36. simul adiuncti complent. demũ sumantur impariter pares primi limitis ꝯm latitudinem descripti in serie pari/ videlꝫ.12.20.28.36. extremi.12.ꝛ.36. simul iũcti cõstituunt.48. quem et medij.20.ꝛ.28. simul collecti id idem complent. ¶ Prima proprietas numeri perfecti patet: nã primus numerus perfectus.6. terminatur

De ꝓprietatibus numeri impariter paris.

De ꝓprietatib⁹ numeri perfecti.

senario:secūdus.28.octonario:tertius autem.496.rursum senario desinit:quar
tus vo.8128.terminatur octonario:et ita deinceps loco impari dispositus sena
rio/pari vo octonario terminatus comperietur. ¶ Secūda proprietas vt.1.2.si
colligantur simul/constituunt.3.numerū primum/in quem ducatur.2. fit.6. nu
merus perfectus:deinde vlterius procedendo.1.2.4. simul additi constituunt. 7.
numerum primū/ in quem ducatur.4. adiunctorum maximus et postremus fit
28.numerus perfectus:at.1.2.4.8.pariter pares constituunt.15.qui primus non
est/sed compositus:idcirco hoc pacto numerum perfectum non generant: sed.15.
numerus ex pariter paribus simul collectis constans/et per aggregatorum ma
ximū videlz.8.multiplicatus producit.120.numerum abundantē:vt qui a.12.nu
mero abundāte enumeretur ꝓm.10.deinceps.1.2.4.8.16. simul adiecti constituūt
31.numerum primum/in quem ducatur.16.maximus collectorū fit.496. nume
rus perfectus:at qui.1.2.4.8.16.32.simul additi constituunt.63.numerum cōpo
situm:vt qui a.12.11.7.&.3.numeretur:quare eo modo numerum perfectum non
constituūt:sed.63.numerus ex pariter paribus simul adiunctis cōpositus/et per
adiunctoꝝ maximū.32.multiplicatus producit.2016.numerum abūdantem: qꝛ
a.12.numero abundante numeratur secūdū.168.quare per numeri abundantis
ꝓprietates abūdans est:ois eni numerus ab abundante numeratus vt sit abun
dans oportet:deniqꝫ.1.2.4.8.16.32.64. simul adiuncti constituunt.127. numerū
primū/qui per maximū aggregatoꝝ.64.multiplicatus producit numerum per
fectum.8128. et ita de alijs consimili modo dicendum est.

De ꝓprietatib⁹ numeri diminuti et abundantis

¶ Prima proprietas numeri diminuti et abundantis: exemplum vt binarius numerus diminutus
est/& ternarius/quinarius/et septenarius:quare fit vt quaternarius numerus a
binario diminutus sit:& sic de alijs:quare numerus diminutus a numero perfe
cto aut abundante numerari nō pōt:numerat tñ diminutus perfectum:vt terna
rius senarium/et quaternarius.28.numerat et diminutus abundantem: vt ter
narius.12.quaternarius.16.&c. ¶ Secūda proprietas vt.12. numerus abundās
solum numerat numerum abundantem:vt.24.ꝓm.2.&.36.ꝓm tria/& sic de alijs.

De ꝓprietatib⁹ numeri primi & cōpositi.

¶ Prima proprietas numeri primi et compositi/vt ternarius est numerus pri
mus:& non numerat quinarium:ergo sunt contra se primi:nec ternarius nume
rat septenariū:neqꝫ octonarium:est ergo primus ad vtrūqꝫ eorum: numerus au
tem primus ad alterū quē numerat cōparatus cōicans est & cōmensurabilis: vt
ternarius ad senariū.9.ad.12. ¶ Secūda ꝓprietas/vt senarius numerus cōposi
tus a ternario nūero primo numeraꝛ: et octonarius cōpositus a binario nūero
pāo/ et binari⁹ a quinario &c. ¶ Tertia proprietas totus & quot⁹ relatiua sunt
ordinis/& tātus et quātus magnitudinis/& tot & quot multitudinis. Disponan
tur itaqꝫ impares naturali serie.3.5.7.9.11.13.15.17.19.21.23.25.27.29.31.33.35.& ita
cōsequēter ternarius est ab vnitate numerus tertius: in hac itaqꝫ serie impariū
sumatur tertius post ternariū nō cōnumerato ternario:vtpote nouenarius:ipse
per primā hui⁹ ꝓprietatis particulā est cōpositus:qꝛ est terti⁹ post aliquē impa
rium naturali serie dispositoꝝ:vtpote post ternariū/quotus scꝫ tertius est nume
rus impar:videlꝫ ternari⁹ ab vnitate:deinde sumatur terti⁹ post.9.scꝫ.15.& hic qui
dem p secūdā ꝓprietatis partē cōposit⁹ est:cū sit tot⁹ post aliquem totorū supra

ipsum imparē: ꝛ de aliis cōpositis. ¶ Quarta ꝓprietas patet/ vt quinarius numerus nō est totus post aliquē impariū/ quotus impar ille fuerit ab vnitate: nā quinarius est primus post ternarium in ordine dato/ at ternarius est tertius ab vnitate: similiter septenari⁹ est secūdus a ternario/ qui est impar terti⁹ ab vnitate: non est ergo idem ordo numeri primi ad imparem: ꝛ imparis ad vnitatem: ita 11. quartus est a ternario: qui est tertius ab vnitate: et tertius a quinario: qui est quintus ab vnitate: sic neq̄ numerus primus est totus post aliquē totoꝝ supra imparē pri⁹ acceptū/ quotus ille est ab vnitate. ¶ Prima ꝓprietas numeri ad alterū: vt. 2. ꝛ. 3. qui sunt numeri ad alterū primi: ducātur ergo singuli in se: vt bis duo sunt. 4. ꝛ ter. 3. sunt nouē numeri ꝓducti. 4. ꝛ. 9. etiā sunt numeri ad inuicē primi/ ita. 4. ꝛ. 5. numeri contra se primi: ducatur vterq̄ in seipsum: vt quater. 4. sunt. 16. ꝛ quinquies. 5. sunt. 25. numeri producti. 16. et. 25. sunt numeri ad alterū primi: sic. 5. ꝛ. 6. numeri sunt contra se primi: ꝛ ducantur quisq̄ in se producti quadrati. 25. ꝛ. 36. etiam erunt numeri ad inuicem primi. ¶ Secūda proprietas vt. 16. ꝛ. 25. sunt numeri contra se primi inequales: quorum minor subtrahatur a maiore: et residuus erit. 9. qui semel subductus a minori prius dato superest septenarius: qui deinde subtrahatur a nouenario scilȝ semel/ ꝛ residua est dualitas/ qua quotiens potest, scilicet ter a septenario detracta: reliqua est vnitas/ que diuisibilis vlterius non est. ¶ Prima proprietas equalitatis ꝛ inequalitatis est/ ꝙ sicut vnitas principium est omnis numeri s̄m se: ita equalitas est inequalitatis principium producens: omnisq̄ inequalitas ex equalitate nascitur: et cum equalitas et vnitas ipsi summe enti attribuantur: multitudo vō et inequalitas rebus ab eo emanantibus. ¶ Secunda proprietas/ quomodo omnis inequalitas ex equalitate bina nascatur: videndum est: nam dentur tres vnitates tribus locis disposite.

De ꝓprietatib⁹ numeri ad alterum.

De ꝓprietatibus equalitatis ꝛ inēq̄litatis.

Sic figuratur.

1	1	1	Trina equalitas
1	2	4	Dupli ex trina eq̄litate.
1	3	9	Tripli ex duplis.
1	4	16	Quadrupli ex triplis.

Unitas primo loco posita. dr̄ primū: secūdo loco posita secūdū: ꝛ tertio loco tertiū: ꝛ ita triū nūeroꝝ ex quibus alii gignuntur: primus primū: secūdus secundum: ꝛ tertius tertium appellatur: sunt enim tria precepta seruanda/ que sunt primū: primū secūdum: primū tertium: bis tertiū/ ꝛ significāt/ ꝙ datis trib⁹ equalib⁹ terminis suis limitib⁹ dispositis: vt patet in preposita figura sub ter tribus aliis pro bis qui nascētur inequalibus numeris scribēdis per primū preceptū in primo inferiori loco sine additione nascit̄ vnitas ꝑ secūdū preceptū ex additione primi ad secūdū sine prime vnitatis: cū scd̄a nascit̄ scd̄o loco binari⁹ ꝑ tertiū preceptū primū adiūctum scd̄o bis sumpto. ¶ Itē ꝛ tertio semel ꝓgignit quaternariū tertio loco/ geniti aūt nūeri inequales. 1. 2. 4. sunt inter se dupli: vt patet in figura. ¶ Tertia ꝓprietas ponit oēm inequalitatē resoluēdā esse in equalitatē multiplices posteriores in prime priores/ ex quib⁹ geniti sunt resoluunt̄/ ꝛ illi rursum i priores: quousq̄ ad vltimā equalitatē ꝑueniat̄: ꝛ supparticulares resoluūtur in multiplices cōuersos: ex quibus nascunt̄ quoad vnitatis equalitatē ꝑueniat̄/ ꝛ suppartientes in supparticulares ꝛ multiplices/ supparticulares i sesqualteros/ ꝛ illi i multiplices cōuersos/

ex quibus gignuntur/et multiplices suppartientes in superpatientes directos. ¶ Prima proprietas multiplicis colligitur ex figura Pythagore in dextrū/et deorsum constituta serie numerorum vsq; ad denarium.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2	4	6	8	10	12	14	16	18	20
3	6	9	12	15	18	21	24	27	30
4	8	12	16	20	24	28	32	36	40
5	10	15	20	25	30	35	40	45	50
6	12	18	24	30	36	42	48	54	60
7	14	21	28	35	42	49	56	63	70
8	16	24	32	40	48	56	64	72	80
9	18	27	36	45	54	63	72	81	90
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100

¶ Sunt enim in sinistro limite descendēdo progenitores: ⁊ in sequentibus sunt geniti: vt in secūdo limite vtrolibet porrecto geniti ex ductu binarij in totum primum limitē: ⁊ in tertio ex ductu ternarij: vt bis.1.sunt duo.bis duo.4.bis.3.sunt 6.⁊c̄.similiter in sequentibus fit. Et nota q̄ numeri secūdi limitis ad numeros primi limitis sunt dupli: vt.2.ad.1.et.4.ad.2.⁊c.⁊ tertius limes ad primū est triplus: vt.3.ad.1.⁊.6.ad.2.et sic de alijs suo modo: et sic multiplices a primo limite habent originem et denominationem: superparticulares vero non: sed a sequentibus post primum: vt tertius limes ad secūdum sesqualter est: et quart' ad tertiū sesquitertius/⁊ ita consequenter. ¶ Secunda proprietas patet constituta naturali numerorum serie primi limitis quemlibet numerum comparando ad vnitatem suam speciem multiplicis ab ea trahit: vt.2.ad.1.duplus dicitur: et.3.ad.1.triplus: et sic de aliis. ¶ Tertia proprietas est/q̄ dato quocūq; multiplici/dari posti potest alterius speciei maior: vt duodecuplus maior est vndecuplo ⁊c. Pro duplorum proprietate constituatur figura modo qui sequitur: ac etiam pro triplo quadruplo ⁊c̄.

Dupli	Ad suppositos	2	4	6	8	10	12	14	16	18	20
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Tripli	Ad suppositos	3	6	9	12	15	18	21	24	27	30
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
q̄drupli	Ad suppositos	4	8	12	16	20	24	28	32	36	40
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
q̄ncupli	Ad suppositos	5	10	15	20	25	30	35	40	45	50
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Sescupli	Ad suppositos	6	12	18	24	30	36	42	48	54	60
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

De pprietatib' supparticularis.

¶ Prima proprietas superparticularis est/vt maior superparticularis a minori eius numero denominetur/minorem vero eam oportet esse: cuius pars a nume

ro maiori

ro maiori sumatur: vt sesquidecimus maior est sesquiquarto: nam sesquidecimi pars vtpote decima a maiori numero: scz decem denominatur: sesquiquarti vo pars vt puta quarta a minori numero: scilz quattuor/ est sane maior alicuius pars quarta ꝙ eiusdem decima: et hinc cognoscitur superparticularis opposito modo se habere ad multiplicem. ¶ Secūda proprietas patet: nam ternarius ad binarium est sesquialter: ⁊ 4 ad 3 sesquitertius 5 ad 4 sesquiquartus: et ita consequenter. ¶ Prima proprietas superpartiētis est/ vt maior a maiori numero denominetur/ et minor a minori. ¶ Secūda proprietas patet exemplo: describantur naturali serie numeri a ternario sumpti: quibus superscribantur impares sumpti a quinario: deinde cōparētur suppositi ad directe suppositos hoc modo.

De proprietatibus superpartiētis.

Superbiparti.	Supertripar.	Superquadru.	Superquintu.
5	7	6	11
3	4	3	9
Supersextu.	Superseptu.	Superoctup.	Supernonu.
13	15	17	19
7	8	9	10

¶ In hac ꝓprietate per oēs superpartientes intelligi debēt oēs superpartiētis species: sicut in proprietate superparticularis et multiplicis cōsimiliter dictū est. ¶ Secūda ꝓprietas/ ducatur ternarius in vtrūqꝫ terminum prime supertripartientis 7 ⁊ 4 prouenietqꝫ 12 ⁊ 12 qui vt sui progenitores sunt supertripartiētes: rursum in predictos supertripartiētes ducatur ternarius: producti 63 et 63 erūt supertripartientes: et ita quātumlibet procedatur. ¶ Prima proprietas/ multiplicium superparticularium disponantur numeri a binario succedentes: eisqꝫ superponantur impares a quinario se consequentes: superpositi superpositis erunt multiplices superparticulares: dupliciter tn̄: tripli autem superparticulares procreantur numeris cōtinue a binario sequentibus: superponat numeros a septenario se ternario excedentes/ ⁊ sic de aliꝭs: vt patet.

De proprietatibus superparticulariū

Dupli superpar.	5	7	9	11	16	15
	2	3	4	5	6	7
Tripli superpar.	7	10	13	16	19	22
	2	3	4	5	6	7
Quadrupli supp.	6	13	17	21	25	29
	2	3	4	5	6	7
	alter.	ter.	quarter.	quin.	sext.	sept.
Quintu superpar.	11	16	21	26	31	36
	2	3	4	5	6	7
Sextupli superpar.	13	19	25	31	37	43
	2	3	4	5	6	7
Septupli suppar.	15	22	29	36	43	50
	2	3	4	5	6	7
	alter.	ter.	quater.	quin.	sextu.	septu.

aũt ad vtrũq3 modũ quinq3 p ordinẽ vidẽda sunt. Primũ erit de numeratione. scdm de additione. tertiũ de subtractiõe. quartũ de multiplicatione. et quintũ de diuisiõe. Et p'io videam' de nũeratiõe calculatoria/ z ↄ̃sequẽter p ordinẽ d aliis.

¶ Est enĩ numeratio calcularis ordinatio vnitatis cũ certis numeris i suis debitis locis: dictũ est i supiorib'/ q numer' ẽ multitudo ex vnitatib' aggregata: z est in triplici dr̃a: quidã dr̃ digit': z est ille qui minor est denario: vt. ij. iij. iiij. v. vj. vij. viij. ix. ali' vocat̃ articul': z est denari'/ z oĩs diuisibilis in dec̃e: ali' est cõpositus: z cõstat ex digito z articulo: vt. xv. xvj. xvij. xviij. zc. Numeratio calcularis est hoc mõ ordinãda/ situãdaq3: ponat̃ in mẽsa siue in loco aliquo plano vn' calcul': et hoc in parte inferiori/ q significet/ designetq3 vnitatẽ: deinde a trib' digitis directe superi' ascẽdẽdo ponat̃ ali' calcul'/ q signabit decẽ: z iterũ a trib' digitis siĩ modo directe ascẽdẽdo ali' calcul': z significabit centũ: z si vult maiorẽ numerũ facere/ seu cõputare/ ponat modo predicto aliũ calculũ:/ z sic deinceps ad placitũ ascẽdẽdo. quo facto/ si vult ex additione multo℞ numero℞ summã totalẽ scire faciat modo qui sequit̃. *De numeratione.*

¶ Est enĩ additio multo℞ particulariũ numero℞ seorsum capto℞ in vnã summã aggregatio/ collectioq3: z fit addẽdo sigillatim ad partem sinistrã/ aut dextrã ad libitũ preposite arboris numeros singulares: q̃s p'io scribere dz i aliquo rotulo seu registro: z postmodũ quẽlibet ponere suo loco: vt si sit numer' millesim'/ ponat̃ in latere illi' numeri prius designati: z si cẽtenari'/ directe in latere cẽtenarij iã designati: z denari' etiã i suo ordĩe: sic z de vno dicẽdũ est. vt gr̃a exẽpli. Ponat̃ q aliq's hõ debitor sit alteri: z illa q̃ ei dz dare/ sint hec q̃ sequunt̃. p'io centũ z. xxx. aureos vel solidos/ aut denarios: qcq̃d sit/ ponat in primis maior numer': videlz centũ ad sinistrã/ si vult eos postmodũ multiplicare/ vt aureos in solidos/ vel denarios: si vo nõ/ cõmodi' est situare eos i dextra pte: et posito cẽtenario pdicto ponat̃ minor numer': videlz. xxx. in suo loco sit̃r designato qui est decim': z ponet̃ ter: nã ter decẽ sunt triginta: deinde sequendo ordinẽ libri sunt mille trecẽti. xx. vj. xv. i ta. v. duo milia. iiij. j. cũ dimidio. xviij. xxv. xxx. ducenti lx. z. xxiiij. Est tñ notãdũ: q numer' q ponit̃ iter pdictos numeros valet medietatẽ nũeri supior' z imediati: vt ptz colligẽdo oẽs nũeros i vnã summã: z incipiat a supiori ordĩe descẽdẽdo vsq3 ad vnitatẽ idusiue/ z sic inueniet totalẽ summã: z sũt in totali nũero tria milia octigẽti octoginta z octo cũ dimidio ducati vel solidi quicq̃d posuerit sm pdictũ nũerũ. *De additione.*

¶ Nũc si vis subtrahere aliqua q̃ predict' debitor soluerit/ discurre sit̃r subtrahẽdo a pdicto nũero illa p ordinẽ q̃ soluerit/ vel totã summã: si eã iã collectã tenes. Exẽplũ p'mi/ vt si in vna vice soluerit centũ z qnq̃gita aureos: z i alia mille z ducẽtos/ z sic d aliis/ si plures sint: z subtrahe p'io numerũ p'mũ: z secũdario secũdũ: z sic de aliis successiue: et si in nũero designato nõ est cõplemẽtũ numeri subtrahẽdi/ quẽadmodũ in pposita secũda abstractiõe si vellet vlteri' cẽtum aut ducẽtos aureos subtrahere ab eodẽ loco cẽtenarij designatio nihil in eodẽ loco inueniret: sed oporteret superiorẽ numerũ in plures numeros partiales diuidere: vt quingẽtenariũ numerũ in quingẽtos numeros adinuicẽ separatos: deinde subtrahere id qđ subtrahẽdũ est: z sic de aliis successiue/ quousq3 tota summa quã predict' debitor soluit/ erit cõpleta: postmodum respiciat quid restat in arbore: quoniã illud adhuc debet soluere/ quousq3 nihil remaneat in predicta arbore: si habet autem totam summam quam soluit collectam *De subtractione.*

ponatur digitus manus sinistre in latere sinistro centenarij directe et tunc centenarium non valet nisi vnum:⁊ millenarium non valet nisi decē:⁊ sic suo modo de alijs ascendendo:tunc accipiat cum dextera manu calculum positum in latere centenarij:et multiplicet ipsum per quadraginta/reponendo talem numerum multiplicantem in decimo loco:deinde accipiat numerum positū immediate sub digito:⁊ non discedat a predicto loco digitus/ quousqȝ multiplicati fuerint numeri pertinentes ad illum locum:et quia talis numerus inferior nō valet nisi medietatem superioris et imediati numeri:ideo non est multiplicandus nisi per medietatem numeri multiplicantis:cuius medietas sunt .xx. ponātur ergo viginti/vbi repositi sunt quadraginta:deinde descendat ad denariū: eo qȝ in centenario nihil multiplicandum remansit:et ponat ibi digitū:quo posito/denarius non valet nisi vnū/vt de centenario dictū est:⁊ accipiat illam vnitatem multiplicandam/que ibi videlicet in denario est:⁊ multiplicetur per numerum multiplicantem:qui est quadraginta:et ducatur ad dexteram partē:ponaturqȝ in loco decimo quater:nam quater decem sunt quadraginta:et quia vbi tenet digitum nihil remanet qđ multiplicādū sit:respiciat si infra digitum immediate sit aliquid repositum:⁊ quoniam est scđm numerū prius datum:⁊ nō potest multiplicari vt totū:qȝ dimidia pars denarij est:ideo per dimidiā partem multiplicantis que quidem est .xx. multiplicanda est:et sic ponatur talis numerus vbi q̄dragesimus reposit⁹ est/et qȝ nihil remanet multiplicandū:vbi digitū tenet/ oportet descendere ad vnitatem:et non est opus ibi ponere digitum:quoniam nō valet nisi vnitatē:et qȝ ibi est vna vnitas multiplicāda:multiplicetur modo predicto per quadraginta/accipiendo illam vnitatem cum manu dextra:et reponant quatuor in decimo loco:que quadragesimum reddent numerum:quo completo/enumeret quot sunt in dextera parte:q̄m tot erūt solidi in dato numero/vz in centū sexaginta et sex aureis:⁊ erunt sex milia sexcēti sexagīta et sex solidi:et sic de alijs. ¶ Si vis p̄fatū numerū (aut quecūqȝ aliū) in plures partes equales diuidere:potes modo qui sequitur. pone digitū manus sinistre directe in sinistra parte et superiori/vbi maior numerus incipit:et vide si ex dextera parte illi⁹ loci potes accipere tot/quot partes sunt/in quas prefatum seu prepositum numerū diuidēdū intēdis diuidere:nā si vis in sex partes ipsum diuidere/ potes ex p̄fato numero et sex accipere:cū ibi sint sex milia:tūc (vt predixi) tenēdo ibi digitū nō valet nisi vnū:et si vis ip̄m numerū diuidēdū in quinqȝ partes diuidere/quatuor/tres/aut duas:qȝ vlteri⁹ nō esset diuisio:potes ex predicto loco accipere:si aūt partes diuidētes seu in quas numer⁹ totalis est diuidendus excedunt numerū:vz qȝ velit in septem/aut octo partes ipsum diuidere:tunc oportet digitum in sequēti numero descendendo ponere/vz in centenario:⁊ tūc nō valet nisi vnū:et hec est regula ḡnalis/qȝ vbicūqȝ fuerit digitus:locus ille non stat nisi pro vno:et proximus superior pro decem:et alius ascendendo per centū et sic de alijs ascendendo:ideo tenendo digitum in centenario valet tantū vnū/ et millesimus decem:et sic si vis prepositum numerum diuidere in octo partes/ debes ponere primo digitū in centenario numero/qui tunc tūc (vt predictū est) vnum valet:et totiens quotiens poterit octo a superiori numero accipere/acci- De diuisiōe.

q

Figura numerationis que mõstrat ponere calculos/eorũq₃ valorem.

Cẽties dena cẽtena milia

Decies dena cẽtena milia

Mileq̃ milia

Centena milia.

Decies milia

Mile.

Centum.

Decem.

Numerus.

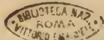

Figura reductionis/seu additionis q̃ indicat reducere omnes summas par ticulares in vnam sum mam perfectam.

Dena mi lia

Mile.

Centum

Decem.

Numer⁹ perfectus exorditur vbi duplex calculus ponitur siue talis sit aureus aut ducat⁹: aut frãcus. in inferiori numero ponũtur solidi: deinde in sequenti inferiori numero poni possunt denarii/aut oboli.

Figura multiplicationis/que ostẽdit qualiter oporteat ordinare calculos ad multiplicãdũ. Exẽplũ. in. 1223 frã. sunt soli. 24460.
Franci.

Figura diuisionis q̄ iudicat diuidere .12231. francos .30. hominibus: de quib⁹ vnusquisq; habet .407. frācos et dimidium/ et quatuor solidos: vt apparet.

Franci.

Solidi

Odus scđs numerãdi in quinqꝫ partes seu species quemadmodum ⁊ pm⁹ diuiditur: et sunt numeratio/additio/substractio/multiplicatio/⁊ diuisio: ⁊ primo de numeratione vidẽdum est. est enim figuralis numeratio vniuscuiusqꝫ numeri certa notificatio: qui quidem numeri notificantur modo/qui sequitur. 1 vnitatem designat. 2 binariũ. 3. ternariũ. 4. quaternarium. 5. quinarium. 6. senarium. 7. septimum. 8. octauum. 9. nonum. 10. decimum. Et nota q o. seorsum capta nihil designat: sed his quibus adiũgitur/significationẽ augmẽtat: vt pꝫ in denario: nã ipsa litera o. posita in dextera pte facit immediatã valere decem: et tertiã centũ/⁊ quartã mile ⁊ sic ascẽdẽdo: iõ hoc mõ a dextera in sinistrã cõputãdo/dicẽdoqꝫ numer⁹ decẽ/cẽtũ mile ⁊c. videat qd vnaqueqꝫ nota suo loco ordinato significat: vt in his que sequũt. 10. dicẽdo ergo numer⁹ o. et decem 1. et qꝛ o. nihil de se (vt pdictũ est) significat: facit tñ q 1. significet decẽ enumerãdo predicto mõ: nã 1. de se vnũ tñ significat: sed o. facit q semel decem significet: in isto aũt numero. 11. primum 1. in dextra numerus appellatur: et scđm decẽ valet: et sic decẽ ⁊ vnũ sunt vndecim: si tñ postponatur: vꝫ in parte sinistra hoc modo: tũc valebit decẽ: et 2. erunt duodecim: ⁊ sic de alijs: vt. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. nã his decẽ sunt viginti: deinde ascẽdẽdo sic. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. qꝛ ter decem sunt trigita: deinde 31. 32. ⁊ sic de alijs vsqꝫ ad 40. nã quater decẽ sunt quadraginta: ⁊ sic mõ pdicto ascẽdẽdo: vt. 50. 60. 70. 80. 90. 100. enumerãdo enim a dextra i sinistrã hoc modo numerus decẽ centũ: nã decies decẽ sunt centũ: deinde si pcedere vis vlteri⁹/fac hoc mõ 101. tũc o. vꝫ. decẽ: ⁊ 1. i sinistra pte positũ vꝫ cẽtũ: ⁊ 1. positũ i dextera (a q̃ icipit numer⁹) vꝫ tñ vnũ: ⁊ sic sũt cẽtũ ⁊ vnũ. 102. cẽtũ ⁊ duo. 103. cẽtũ ⁊ tria: ⁊ sic deiceps vsqꝫ ad. 110. 120. 130. 140. 150. 160. 170. 180. 190. 191. 192. 193. ⁊ sic de alijs vsqꝫ ad. 1000. nã pria nota nihil valet: sꝫ incipiẽdo a dextra i sinistrã: incipit tñ numer⁹. scđa valet decem. tertia centum. quarte mille: et sic in infinitum ascẽdendo. vt ita loquar.

De secundo modo numerandi qui ex calamo fit in scriptis.

De additiõe

¶ Additio tamẽ fit hoc modo/si numerus nõ excedit nouẽ/ponendi sunt numeri in ordine vno/vt. 3. 9. 4. 7. 6. 2. 8. deinde vniendi sunt: incipiendo a parte superiori: vt. 8. addendo. 2. que decem faciũt/deinde decẽ. 6. ⁊ erũt. 16. et addendo 16. 7. et sic erũt. 23. et addẽdo. 4. erũt. 27. et deinde adde᷑. 9. et sic erunt. 36. vltimate adde᷑. 3. et erũt. 39. et sic de alijs huiusmodi. si numer⁹ excedat decẽ: tũc duo ordines fiẽdi sunt: prim⁹ a dextra incipiẽdo est ordinãdus: et scđs in sinistra modo i margine designato: vt. 92. 23. 68. 54. fiat nũc addito. 7. ad. 3. et erunt. 10. ⁊ decẽ ad octo: ⁊ erũt. 18. ⁊ adde᷑ q̃tuoꝛ ⁊ erũt. 22. tũc ponã᷑ duo i dextera pte/a q̃ numer⁹ icipit/⁊ retineat. 20. deide veniat ad ordinẽ scđm/seu sinistrũ: ⁊ addet duo ad nouẽ: ⁊ erũt vndecim: nã pm⁹ numer⁹ vꝫ viginti trãseũdo de latere dextro i sinistrũ nõ valꝫ nisi duo: ⁊ decẽ nisi vnũ: ⁊ rõ ẽ: qꝛ trãscẽdẽdo de extremo i extremũ nũer⁹ augmẽta᷑: ⁊ sic duo ⁊ nouẽ sũt vndecĩ: et addẽdo. 2. erũt. 13. cui si adde᷑. 6. erũt 19. ⁊ vlteri⁹ addẽdo. 5. erũt. 24. nũc ponã᷑ p⁹ duo i sinistra pte. 24. ⁊ sic erũt. 242.

¶ Si aũt nũer⁹ excedit. 99. tũc tres ordies forme᷑ i margie: vꝫ positiu⁹: cõpatiu⁹ et suplatiu⁹/vt. 534. 479. 821. oẽs nũeri pmi ordinis vꝫ positiui cõstituũt. 14. pma nota subscriba᷑ vꝫ. 4 retineatqꝫ scđaꝫ penes se: deide addet illã vnitatẽ pmo nũero scđi ordis vbi poni᷑. 3. ⁊ erũt q̃tuoꝛ: deide adde᷑. 7. ⁊ sic erũt. 11. addetqꝫ seqnẽtẽ numerũ videlꝫ. 2. et erunt. 13. ponat primam notam: videlicet. 3. immediate post

3
9
4
7
6
2
8
39

97
23
68
54
242

534
479
821
1834

4.ad sinistram: et retineat penes se decem pro vnitate: deinde addet illam vnitatem primo numero.3.7 superlatiui ordinis/vbi.5.ponit: 7 faciũt.6.deide.4.et erũt.10.postmodũ.8.7 sic erũt.18.põat talis numer⁹ imediate post predictũ: 7 sic erũt in tota sũma.1834. ¶ Et nota/q2 si i additiõe occurrãt circulares figure/ omittẽde sũt/si numer⁹ denari⁹ nõ sit pcise: ex eo/q2 a dextro i sinistrũ numer⁹ extẽdit/7 augmẽtat: gratia cui⁹ supplet numerum psignatum p tales figuram: et

40 sit sic.ponant nũeri in duob⁹ ordinib⁹ vez.40.34.50.36.nũc applicent nũeri pri

34 mi ordinis dimissis figuris circularibus: 7 cõstituũt.14. tũc ponat prima nota:

50 vez.4.sub pdicto numero interponẽdo lineã: deinde cũ illa vnitate quã penes se

36 retinuit/accipiat primũ numerũ.2.ordinis/cui⁹ nota.4.est/7 sic erũt quinq3: de

164 inde addet.3.7 erũt.8 .postmodũ.5.7 erũt tũc.13.vltimate addet.3.7 sic erũt.16.ponant immediate post pdictã notã/vez.4.7 sic erũt in summa.164. ¶ Si contingat aũt tres aut.4.ordines situare/quorũ duo/aut tres sigillatim in denariũ icidãt: tũc cõstituto numero denario ponẽda est circularis figura in dextera pte: vt

432 pz in isto.432.213.321.134.colligẽdo numeros primi 7.2.ordinis cõtingũt due fi

213 gure circulares: 7 qlibet i suo ordine pcise: ideo ponẽde sunt p ordinẽ: deinde ad ter

321 tiũ pcedẽdũ ẽ/donec tot⁹ nũer⁹ i sũma sit 9plet⁹: 7 sic erũt i toto.1100. ¶ Subtra

134 ctio est a maiori numero/vel eqli eqlis: vel minoris tractio: 7 sic fit duobus mo

1100 dis.exẽplũ pmi.vt si a.76.subtrahat.38.rẽanebũt totidẽ.7 dz fieri talis subtra

De substractione. ctio hoc mõ: subtrahat a.6.3.7 a.70.35.7 eẽ.3.7 qnq3 sunt.8.ponẽd⁹ ẽ talis nũer⁹

76 minor i prio loco ad dextrã/7 i scdo loco ad sinistrã maior numer⁹ qui est.30.exẽ

38 plũ.2.subtrahat a.46.26.subtrahẽdo.6.nihil remanet i minori numero: ideo sub

38 scribẽda est nota circularis: deide subtrahat.20.7 ponat post notã circularẽ: id

46 aũt qd remanet/est in numero.20.in supiori autẽ numero ponat nota circula

26 ris: vt in isto numero.460.a quo subtrahere intendo.238. ponenda est vnitas

20 supra nũerũ scdo loco positũ: 7 cũ nota circulari faciet.10.tũc subtraho a.10.8.et remanẽt duo: 7 subscribo in primo loco ad dextrã: deide a.5.relicto ex prima sub

460 stractiõe subtrabo.3.7 remanẽt duo: 7 subscribunt imediate post.a. 4.vo sub

238 strabo duo: 7 remanẽt alij duo: 7 sic sunt illi q restãt.222. ¶ Item si volo substra

222 here a.54.16.7 q2 a.4.nõ põt.6 . subtrahi: op3 vnitatẽ supra.5.addere/que.10.

54 reddit: addo.4.7 erũt.14.subtrabo.6.7 remanent.8.quẽ subscribo loco primo:

16 deinde a .4. subtrabo vnũ/7 remanẽt.3.subscribantur/ 7 sic restant in numero.

38 38.7 si in supiori ordine ponatur plures note circulares/7 solũ vltimo loco ponatur figura numeri: tũc supra primã notã circularẽ ponat vnitas: 7 supra alias si

991 gillati ponatur.9.vt in isto numero . 6000.7 ab isto numero subtrahere volo.

6000 2324.7 sic subtraben do a.10.4.remanent sex: subscribant primo loco: deinde a

2324 nouẽ subtrabo.2.7 remanẽt.7 .ponãt loco scdo a.3.loco subtrabo.3.7 rẽanẽt.

3676 6.q etiã loco tertio subscribunt a.5.vero 7 vltio nũero: a q ia3 vnitas substracta

867 est: ideo non valet nisi.5.abstrabo.2.7 remanẽt.3.7 sic numerus substractus est.

520 3676 . Si vero dentur numeri/vez.867.a quibus subtrahant.520.tũc nihil sub

347 strabẽdũ ẽ a primo/vez.7.s3 subtrahãt a sex duo: remanẽt.4.7 ab.8.subtrahãtur.5.7 remanebũt.3.7 sic subtracti erũt.347.quando aũt dat numerus substrabẽdus a certo numero in fine: cui⁹ ponitur nota circularis: tunc talis nota p nihilo habetur: sed solum auget numerum sequentẽ: ideo si ponatur talis nume

rus.870.a quo substrabantur.430.tūc ponatur nota circularis primo loco/et substrahātur.3.a.7.⁊ remanebūt.4.ponaṫ scđo loco.3.substrahaṫ.4.a.8.⁊ remanebunt.4.⁊ sic substracti erūt.440.⁊ nota ꝙ substractio ꝓbari pōt per precedentē additionē:⁊ additio ꝑ substractionē. ¶ In oī multiplicatione considerandi sunt.3.numeri/vꝫ numerus multiplicandus/qui in superiori loco ponēdus est:⁊ numer⁹ multiplicās/q īterposita linea subscribēdus est:⁊ numer⁹ multiplicat⁹ tertio ordine poni dꝫ/isto mō.16.3.48.ibi numer⁹ multiplicād⁹ est.16.⁊ multiplicās.3.⁊ multiplicat⁹ erit.48.⁊ fit isto mō.ter sex sūt.18. ponanṫ octo ī ꝑdicto tertio loco:⁊ retineat.10.ꝑ vna vnitate solū:deinde accipiat ter vnū/qđ restat in supiori pte:⁊ sūt tria ⁊ vnū:qđ penes se retinebat sūt.4.ponaṫ nūc inferi⁹ ꝑ⁹ octo ad sinistrā:⁊ erūt ter.16.48.⁊ si circularis figura pōiṫ ī fine m̄ltiplicātis reliquaṫ nota circularis:deinde multiplicenṫ ceteri numeri:vt si dcṫ.462.numerus multiplicād⁹ p.30.circularis relinquiṫ:poniṫ in loco ꝑdicto numeri multiplicati numer⁹ primo multiplicat⁹:vt ter duo sunt sex:poniṫ sex:⁊ ter.6.sunt.18. pono.8.ī loco scđo:⁊ retineo.10.q tm̄ vnitatē valet:vlteri⁹ ter.4.sunt.12.addo vnitatē:⁊ sunt.13.⁊ subscribo in suo loco:⁊ sic sunt.1386. ¶ Itē multiplica.10.p.3.ter nota circularis nō nisi circularis nota cōsurgit:⁊ pone eā p̄io loco:deinde ter.1. sunt.3.⁊ subscribaṫ scđo loco:⁊ sic erūt.30.sic ēt.15.p.3.vt ter.5.sūt.15.pono.5.⁊ retineo.10.ter sūt.3.⁊ vnū sūt.4.⁊ pono suo loco:⁊ sic erūt.45.⁊ sic đ aliis. ¶ Preterea si in numerāte ⁊ numerato sunt circulares note/ vt.400.⁊ multipliceṫ p.30. ducēdo.3.in.4.⁊ sic erūt.12.⁊ addendo.3.ꝓpositas circulares notas erunt 12000 multi sunt alii modi multiplicādi:haberi tñ possunt his mediantib⁹. ¶ De duplicatiōe/triplatione /quadruplatiōe ⁊c.in supioribus habuim⁹:restat nūc de diuisiōe aliqđ dicere. Iā diffinitū ē ī mō calculādi qđ diuisio fit:videam⁹ nūc in diuisiōe figurali q̄ veniūt notāda:⁊ p̄io nūer⁹ diuidēd⁹ notād⁹ ē:scđo diuidēs.⁊ tertio diuis⁹/seu id qđ euenit ex tali diuisiōe:pōaṫ ḡ p̄io ī supiori pte nūer⁹ diuidēd⁹:⁊ scđo ordie pōaṫ id qđ ex diuisiōe ꝓueniet:ī.3.vo ordie nūer⁹ diuidēs poni dꝫ:vt sit nūer⁹ diuidēd⁹.68.⁊ diuidēs.5.⁊ ponāṫ ī margie sic substrabo nūc semel.5.a.6.⁊ rēanet vnitas:quā scribo directe sup.6.delēdo ipꝫ.6.⁊ vnitate substracta subscribo in scđo ordine:deinde a.18.ter.5.⁊ remanet.3.⁊ pono ipsum supra.8. delendo ipsum.8.⁊ subscribo substractum in secūdo ordine/⁊ si volo vlterius numerū ternariam relictum diuidere/opꝫ ipm̄ p̄io multiplicare in minores numeros:vt diuidēs ipm̄ īgredi possit:postmodū diuidere vt p̄i⁹. Itē sit numer⁹ diuidend⁹.49.⁊ diuidēs.8.tūc a p̄ia nota vꝫ a.4.nō possum substrahere seu accipere /nisi.4.q est medietas diuidētis:⁊ reseruo ī mēte.5.deinde substrabo a.9.semel.8.⁊ adiūgo quicq̄ in mēte reseruatū:⁊ sic sunt.6.quos subscribo:⁊ remansit adhuc.4.pars diuidētis diuidenda: quam multiplicare opꝫ/ si diuidi dꝫ:vel poni dꝫ in latere diuidētis alōge. ¶ Numer⁹ aūt diuidend⁹ in quo ponūtur note circulares diuidi dꝫ modo qui sequiṫ.sit numer⁹ diuidēd⁹.900.p.4.diuidētē tūc substrahaṫ a.9.bis.4.⁊ subscribanṫ:⁊ q2 vnitas remāsit diuidēda:ponaṫ supra nouē ipm̄ delēdo:⁊ talis vnitas si addaṫ sequēti note circulari cōstituet.10.a quo substrabo bis.4.⁊ remanet.2.q cū sequēti nota circulari ꝯstituit.20.quic eis strat diuidētē diuidēs:⁊ nihil remanet:⁊ subscribo.5.⁊ sic numer⁹ diuisus ē.225.⁊ nota ꝙ diuisio ꝑ multiplicationē ꝓbatur/ ⁊ eꝯ/⁊ hec de aritbmetica suffic ăt.

870	
430	
440	De multiplicatione.
16	
3	
48	
462	
30	
1386	
10	
3	
30	
15	
3	
45	
400	
30	
12000	
	De diuisiōe.
3	
68	
13	
5	
2	
46	
6	
28	
12	
900	
4	
25	

De musicoꝝ consideratione.

Musica est ars inuēta ad ordinādū multas voces ɔcordātes i vno cātu sicut multa pncipia ad vnū finē: ꝛ ista diffinitio signat per diffinitionē cōcordātie/ꝛ pncipij: ꝛ ē duplex: naturalis vz/ꝛartificialis naturalis/humana ꝛ mundana. Artificialis est triplex/vz harmonica/ritbmica: ꝛ metrica/solum hic de harmonica tanꝙ de principali intendimus: nam ritbmica ex numeris oritur: ꝛ discernitur visu/auditu/tactu/ in saltatione/cātu/venis: cuius partes sunt tempora/pedes/mutatiōes/ꝛc. metrica consistit in arte vfificādi: ipa vo harmonica ē duplex/theorica vz: ꝛ practica. theorica tria cōsiderat: sz sonorū potestatē/spacioꝝ dfas ꝛ tonos/seu cōsonātie pportiones. Quo ad pmū infinite sūt sonoꝝ ptātes: ꝛ sic ɔsiderat music⁹ diuersas voces dispositas ad suū cātū/quē diuersificare ab aliis itēdit: ꝛ pȝio vocē ordinatā i mēte cōcipit: ꝛ ipaȝ deducit i tertiā spēȝ regule c.i ꝙ musica ē hit⁹/cū ꝙ music⁹ ē practic⁹: vt scdo loco dicet: ɔsiderat ergo voces dispositas: vz ꝙ sint alte/ ifime/mediocres/lōge/ breues/grosse/ꝛsubtiles: pportiōatc quo ad vocaliū ꝛ cōsonātiū accētū: vz ꝙ talis accēt⁹ sit grauis/aut acut⁹/vel circūflex⁹: ꝛhec oia ƀȝ scdm rectitudines gnales cōsiderant: qb⁹ ois mot⁹ regulat/ꝛ ordinat/vz supi⁹/iferi⁹/añ/ꝛ retro /dextre/ꝛ sinistre: ꝛ sic ñ sūt nisi scdm grad⁹ ascēdēdo/ꝛdescēdēdo: vz. vt/re/mi/fa/sol/la/ vt pȝ i practica: ꝛ pdicta oia ɔsiderat music⁹: vt voces ornare possit: ꝛ melodias/ꝗ sunt placētes ex diuersis spaciis elicere ad audiēdū: ꝛ cōfortādū aios hoim: ꝛ sic videt musica ipsa iter septē artes obtinere pncipatū: nā sicut scribūt philosophi ꝛ theologi/musica ē ꝗ in eccl'ia triūphanti ꝛ militāti deo seruit dulci sono: qua sc̄ti in deuotiōib⁹ suis āplexant: qua pctōres veniā petunt: qua tristes cōfortant: qua leti hilariores efficiunt: qua laborib⁹ fatigati subleuant: qua cōuiuātes exhilarant: qua spū maligno vexati leui⁹ se hñt: qua pugnātes aiosiores efficiunt: qm̄ sicut dicit Isidorus libro ethimologiarum: ꝙ nō minus est dedec⁹ nescire cantare/ꝙ literas ignorare: qm̄ sc̄ti in celis cū angelis/ꝛ archāgelis/thronis/ꝛ dñatiōib⁹/cunꝙ omni militia celestis exercitus nō cessant hymnuȝ canere cottidie dicētes. sanct⁹/sanctus/sanct⁹/ꝛc.

De spacioꝝ cōsideratiōe.

¶ Spacioꝝ differētie ex qbus son⁹ elici pōt/ mlte sūt: vt pȝ cuilibet itueti/vz tube/cithare/fistule/monochorda/tetrachorda / polychorda/ꝛc. ¶ Consonātie/seu toni/aut spēs ꝗ pportiōes vocis dicunt/quibus ois cant⁹ cōterit sunt. xiij. apud Aristoxenū. Est eī cōsonātia scdm Isidorū/dissimiliū inter se vocū in vnū redacta cōcordia: ꝛ p Gregoriū/est acuti/grauisꝙ mixtura vniformiter aurib⁹ incidēs. ton⁹ vero est equiuocū/vno modo p ut hic sumit/est regula de oi cātu in fine diiudicās. scdo mōꝛ in scda significatiōe est pria spēs cōsonātie musice: ꝛ tūc sic describit. ton⁹ est legitima spacij quātitas sub distictiōe accent⁹ duarū vocū pportiō alr ordinata. Quo ad pmā significatione dicūt nōnulli esse modos/repbēdētes illos/q ipos tonos vocant: quib⁹ cōtradicēdū est rōne euidēti pidioma vulgare/qđ est intonare / vel intonatio: qđ quidē vulgare a tono tāꝙ a cā sumpsit exordiū/atꝙ nomē. ¶ Item qm̄ dicunt/ ꝙ nō debent vocari toni/sed poti⁹ modi: vz pter reale ab antiquis impositū nomen: qm̄ modus ē discretio modulatiōis: eo ꝙ ois cant⁹ ecclesiastic⁹ regularis/ꝛ res quelibet naturalis p modū seu p modos regulariter discernit/ac etiā moderat: ꝛ eo dicitur ton⁹/ꝗ perfecte tonat/idest perfecte ostendit distantiam inter duas voces. Respōdet ꝙ verū ē stricto modo loquēdo de ipo tono: tñ ge

neraliter sumi pōt in pria significatiōe:vt pʒ ex cōi vsu:et qñ vocant tonū scđe p
tis spēi differētiā. Similiter male dicūt:qꝛ tonus nō est scđa spēs musice / immo
pria:ꝛ ab ipsa sum ꝓserūt alie sue originis fundamētū. Si vō arguaꝛ/imo a semi
tono/vt illud ꝙ ex minimis fiunt principia in qualibet facultate: sed semiton⁹
est hmōi :ergo ꝛc.dicitꝛ ꝙ verum est/ꝙ ex minimis perfectis scđm se tam in signi
ficatione/ꝙ̄ in voce. ¶ Item ex illis minimis fiunt principia/que nō proueniūt
aliunde:semiton⁹ autē ꝓuenit aliunde:vt pʒ p vulgare:nam sine tono semito-
nus nullatenus nomen habuisset:ꝛ etiam per ipsum/ꝛ in ipō imperfectio deno
tatur:quare de iure non debet/nec pōt esse principiū in musica facultate:ꝛ sic pʒ
ꝙ tonus scđa species musice nullatenus debet dici:nos igitur ad primum ꝓpo
situm redeuntes/cum antiquis ꝛ pluribus modernis p̄dictas species cōsonātie
seu vocis proportiones tonos vocam⁹. Pro quorū euidentia recurrendum est
ad illa que in arithmetica de proportione harmonica dicta sunt: est enim prima
harmonice cōsonātie ve medietatis ꝓprietas ꝓportio duplex/vʒ sesqaltera ma
ior:vt sex ꝛ quatuor/ꝛ sesqtertia minor:vt.4.ꝛ.3.ꝛ maior a minori numero denoīa
tur:minor vero a maiori:ꝛ ī his terminis ēt videri pōt.6.3.2.nā.6.ꝛ.3.habēt du
plā ꝓportionē:ꝛ.3.ꝛ.2.sesqualterā:ꝛ sic dupla ē maior. ¶ Scđa ꝓprietas mani
festaꝛ in his.6.4.3.nā.6.ꝛ.3.cōstituūt nouē:multiplicetꝛ medi⁹ terminus vʒ.4.
p.9.ꝛ sic erunt.36. deinde ducaꝛ sex in alterū extremū.3.ꝛ erūt.18.tūc predictus
numer⁹.36.est dupl⁹ ad.18.ꝛ sic de similib⁹. ¶ Tertia ꝓprietas in.6.ꝛ.3.inuesti
gād⁹ est medi⁹/hoc modo:nā ducaꝛ differētia extremorū/que est.3.in minorē ex-
tremū/qđ etiā est tres:ꝛ cōstituūt.9.quē diuido p numerū ex extremis cōstitutū
vt.6.ꝛ.3.sunt nouē/ꝛ diuidēdo relinquitꝛ vnitas.9.eñ totū inuenitꝛ in nouē/cōiū
gēdo aūt vnitatē minori numero vʒ.3.erūt.4.q est medi⁹ inter datos extremos
¶ Pro quarta ꝓprietate harmonica cōsiderād⁹ est ton⁹/q principiū cōsonātie
dr:ꝓueniēs ex sesquioctaua ꝓportiōe soni ad sonū/vt.9.ad.8.ꝯsonātie musice assi
gnāꝛ quinqꝫ(relictis totis generalib⁹/de quib⁹ scđo loco dicetur)ꝛ sunt diatesse
rō/diapēte/diapason/diapson diapēte/ꝛ bis diapason. Diatesserō est cōsonātia
que ex sesquitertia proportione nascitur:vt.4.a.3. diapente est consonantia/
que ex sesqualtera : vt trium ad duo gignitur. diapason est que ex dupla pro-
portione / vt duorū ad vnum nascitur. diapason diapente est harmonia/que ex
tripla proportione/ vt trium ad vnū generatur:quia ex dupla proportione que
sonat diapason/ꝛ ex sequaltera constituitur. bis autem diapason est consonan
tia/que ex quadrupla proportione : vt quatuor ad vnum nascitur .ꝛ est no-
tandum ꝙ bis diatesseron/aut bis diapente nūllaʒ consonantiā cōponere pōt:
et sic sesqoctauus/vt.9.8.in arithmetica/tonus in musica appellatur sesquiterti⁹
4.3.diatesseron:ꝛ sesquater.3.2.diapēte duplus.2.1.diapason triplus.3.1.diapa
son diapente et quadruplus.4.1.bis diapason:et he proportiones seu con
sonantie species considerantur in musica speculatiua :ꝛ practicātur in ea modo
q sequitꝛ. ¶ Tres assignanꝛ cant⁹ ī musica/vʒ cāt⁹ plan⁹/discant⁹/ꝛ organi can
t⁹ ;ꝛ quilibet tria aut quatuor p̄supponit:vʒ mutatiōes/deductiōes/disiūctas
ꝛ tonos gñaliter captos. Est eñ mutatio vni⁹ vocis dimissio ꝓpꝛ aliā sub eodē
signo/ꝛ eodē spacio/vel sono:ꝛ sub eadē ꝯsonātia:vt pʒ in sequentib⁹. Igamaut

De practica musices ꝛ ei⁹ diuisione.

De mutatiōibus.

are/bmi nõ sunt aliq̃ mutatiões.in csaut/sunt due mutatiões.fa ut/vt fa/i desol re sũt due/vz sol re/re sol/i elami due/ la mi/mi la.i ffaut ẽt due/faut/ vt fa/i gsol reut sunt sex mutatiões:sol vt ascẽdẽdo/vt sol descẽdẽdo/re vt/vt re/sol re/re sol/i alamire/la mi/mi la/la re/re la/mi re/re mi.in csolfaut sunt etiã sex.videlz sol fa/f a sol/sol vt/vt sol.fa vt/vt fa.in dlasolre sex.la sol/sol la/la re/re la/sol re/re sol/i elami sunt due mutatiões/vz la mi /mi la.i ffaut sunt etiã due/vz fa vt /vt fa/ in gsolreut sunt sex/sol re/re sol /sol vt /vt sol/re ut /vt re:in alamire sunt sex mutatiões / la mi/mi la/la re/re la/mi re/re mi/in csolfaut sunt sex :sol fa/fa sol/sol vt vt sol /fa vt/vt fa/in dlasol sunt due:vz la sol/sol la.visis mutationibus /videndum est deductionibus.

De deductionibus. ¶ Deductio nil aliud est/q̃ vocũ cõglutinatio:et sunt septẽ. Pria deductio est ■ duri pmi. Scõa deductio nature prime p ditonũ z semiditonũ mediatũ:z imediatũ. Tertia dductio icipit i f graui:finemq̃z facit in d acuta p b molle:tertia deductio b mollis pmi per ditonũ z semiditonũ mediatũ. Quarta deductio incipit i g graui/finẽq̃z facit in c acuta per.■quadratũ. Quarta deductio per ■ durũ scõm mediatũ z immediatũ. Quita deductio incipit in g acuta : finẽq̃z facit in a sup acuta:et cãtat p naturã.quinta deductio nature scõe p diatesseron mediatum z immediatũ .Sexta deductio p ■ molle scõm. Septia deductio et vltima incipit in g.acuta :finẽq̃z facit i e sup acuta. Septia deductio ■ duri tertij.pgressus ep ilogatiuus predictarũ specierum.

De disiũctis ¶ Disiũcta bm Pytagorã est vehemẽs trãsit⁹ soni de vna pprietate aut deductione in aliã ascendẽdo:vel descẽdẽdo absq̃z mutationis facultate:et denotatur in practica per sextam/quitã/p sextã/per septimam/z p octauam.

De tonis generalibus et pmo de pmo ¶ Octo toni cõiter cõsiderãtur i cãtu plano:pm⁹ ton⁹ siue mod⁹ ẽ de tono q̃rte vocis vel litere:scz d.bz aũt potẽtialiter a natura alienationẽ vsq̃z ad eãdẽ lr̃az.i. octauã:licẽtialiter aũt vsq̃z ad nonã vel decimã/vnã tñ vocẽ subtus finẽ suũ habẽs potẽtialiter descẽdere. Si aũt pl⁹ ascẽdat/aut descẽdat: irregularitatẽ induit. Et est notãdũ/q̃ qlibet ton⁹ bz vnicũ modũ intonãdi fine tñ drñaz oĩ mõ debito variato:et bz quatuor pñcipia:scz c.tertiã.d.quartã.f sextã z.a. octauam.

De secundo tono. ¶ Scõs ton⁹ ẽ de tono q̃rti signi:scz d.nõ hñs eluationẽ a suo fine :nisi ad quintã regularit :pt tñ tãgere sextã potẽtialr supra finẽ suũ :sed hoc debet esse per b. molle:z descendit subtus finem suum q̃tuor voces naturalr: z p lnĩam q̃nq̃z: sicut qdã asserũt:z bz q̃tuor pñcipia.f.d.pmã.c.tertiã.d.q̃rtã.z f.sextã.

De tertio tono. ¶ Terti⁹ ton⁹ est de tono quite lr̃e/vel quiti signi/scz e .hñs eleuationẽ regulariter a natura vsq̃z ad eãdem lr̃az /id est octauã.licẽtialiter tñ põt tãgere nonã vel decimã:et põt descẽdere vnã vocẽ subt⁹ finẽ suũ. Si vo pl⁹ ascẽdat / vel descẽdat irregularis est: z bz tria principia:scz quintam e. septimam g.z decimam c.

De q̃rto tono. ¶ Quart⁹ ton⁹ est de tono quite litere/vel signi e.habẽs eleuationẽ naturalr vsq̃z ad quitã desup finẽ suũ/q̃nq̃z tñ tangit sextã p lnĩam:z descẽdit vsq̃z ad subt⁹ finẽ suũ regularit:et pt descẽdere vsq̃z ad quitã licẽtialr:hui⁹ aũt pñcipia sũt sex.f. e.tertia d.quarta e qnta f.sexta.g.septima a.octaua.

De quito tono. ¶ Quit⁹ ton⁹ est de tono sexte vocis.f.f.hñs eleuationẽ regularit a natura vsq̃z ad eandẽ literam idest octauam supra finem [illegible] z descendit subtus finem suum

vnam vocē.huius autem principia sunt tria: scilicet f sexta. d octaua. et c decima.

De sexto tono.

¶ Sextus tonus est de tono sexte litere/vel signi scz f/habens eleuationē ad quītā supra finē suū regulariter/quāq̄ tñ tangit sextā p licentiā: et descendit vsq̄ ad quartā subt⁹ suū finē. hui⁹ aūt pricipia sunt tria/scz d quarta. e quīta. et f sexta.

De septio tono.

¶ Septim⁹ ton⁹ est de tono septime vocis /vel signi g /hñs eleuationē regulariter a natura vsq̄ ad eādē literā/ idest octauā supra finem suū: pōt tñ de licētia tāgere nonā/vel decimā/ et vnā vocē descendere subtus finē suū: cui⁹ principia sunt quinq̄: scz g septima. a octaua. b nona. c decima. et d vndecima.

De octauo tono.

¶ Octau⁹ tonus est de tono septime vocis vel signi: scz g/hñs eleuationē supra finē suū regulariter a natura vsq̄ ad quintā/pōt tñ tāgere sextā p licentiā: et subtus finem suū descendit vsq̄ ad quintā: et hʒ principia sex/scz c tertiā. d quartaʒ. f sextaʒ. g septimā. d octauā. et c decimam.

De ꝯpūcto.

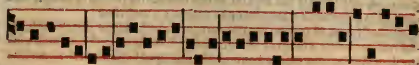
¶ Discant⁹ est diuersi cant⁹ cōsonantia. Iā in supiorib⁹ visū est: qd sit cōsonātia et quot spēs cōsonātie seu harmonie sint: et dixim⁹ q̄ sūt tredeciʒ: quib⁹ ois cant⁹ contexit/vcʒ vniton⁹ seu vnison⁹: q est vni⁹ et eiusdē soni immediata repetitio: et sic dicit quasi vni⁹ vocis son⁹. Ton⁹ est son⁹ plan⁹: et est duarū vocuʒ imediataꝝ pfectū spaciū: et dicit ton⁹: qꝛ pfecte tonat: et sic sumit spāliter. Semiton⁹ ē imperfectū spaciū duarū immediatarū vocū/qd s̄m vocē hōis nō pōt mediū ponere: et nō fit nisi de mi/ad fa: et dicitur semitonus quasi impfect⁹ sonus. Ditonus est q̄daʒ spēs discantus: que tertia perfecta dicit: et fit ex trib⁹ vocib⁹ cōtinētib⁹ duos tonos/sicut de vt ad mi/de fa/ad la/ et ecōtrario: et dicit a dia qd est duo/ et tonus/ quasi duo toni simul iūcti. Semiditon⁹ est quedā spēs discant⁹/ q̄ tertia impfecta dr: et fit ex tribus vocibus cōtinētib⁹ tonū cū semitono/sicut de re ad fa/ et ecōtrario. Diatesseron est q̄dā cōsonātia in qualibet voce vsq̄ ad quartaʒ eleuata/ et deposita: ꝯtinet eñ duos tonos cū vno semitono: et fit tm̄ a qualibet voce vsq̄ ad quartaʒ. Diapente est quedā spēs harmonie seu consonantie (qd idē est) q̄ quinta vel media dicitur/constituta ex quinq̄ vocibus continentibus tres tonos cum semitono/sicut de vt ad sol/de re ad la/et econtrario. Semitonus cum diapēte ē quedā spēs/que sexta imperfecta dicitur: et fit ex sex vocibus continētib⁹ tres tonos cū duob⁹ semitonis: vt de mi/de elami: ad fa de csolfaut. Ton⁹ cū diapēte est quedā ꝯsonātia/que sexta perfecta dicit: et fit ex sex vocibus continētib⁹ quatuor tonos cū semitono/sicut de vt/de cfaut/ad la de elamire: vel de vt/de gsolreut/ ad la de elami. Diapason est quedā consonātia a q̄libet litera vsq̄ ad cōsimilē eleuata/vel deposita: ex octo vocib⁹ ꝯstituta: quinq̄ tonos et duos semitonos cōtinēs: et dr dupla/ vel octaua spēs. Et est notādū/ q̄ iste cōsonātie possunt reiterari scđʒ possibilitatē et habilitatē vocis: sicut pōt dici semiditon⁹ supra diapason: ita potest dici diton⁹ supra diapason: et vsq̄ bis vel ter diapason ꝛc.

De cantu organi.

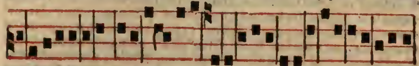
Cātus organi est cantus ordinatus ad rectā mensurā: ita q̄ vna diuisa fit ab alia: et iōi mensurabili musica duplex ē mod⁹: duplex tp̄s/et duplex prolatio. modus est quicquid occupat debitam mensuram longarum notularum /breuium/semibreuiū/minutaꝝ. Tp̄s est mora certi mot⁹. Prolatio est de certis accētibus/ vel est certa pronunciatio per aliqua temporis interualla in cantu harmonico mensurata. solū generalia in hoc cantu tradimus: ex eo/quia breuitati studem⁹.

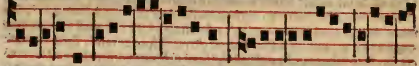
Ter terni sunt modi/quibus omnis cantilena contexitur:scilicet vnus sonus.

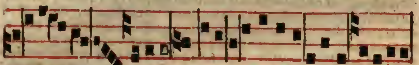
Semitoniū.Tonus.Semiditonꝰ.Ditonꝰ Diatessaron.Dyapēte.Semitoniū

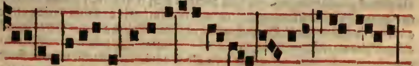
cū dyapente.Ad hec sonus diapason.Si quē delectat eiꝰ hūc modū cē agnoscat

cūqꝫ tam paucis clausulis tota harmonia formetur/vtilissimum est eas si

te memorie commendare: nec prius ab huiusmodi studio recedere

donec vocū interuallis agnitis har monie totius facillime

que as comprehendere notiá am.

Strologia subalternat mathematice: a qua suū ꝓprium subiectū trahit: ⁊ est ars / qua astrolog⁹ cognoscit naturas corporū supraceleſtiū / ⁊ influentias quas mittūt ad corpora īferiora / ac ēt ipſ actiões ī eis factas / ſcd̄3 q̄s diſpoſita ſūt: ⁊ mota ad opatiões naturales: ⁊ ē duplex (ꝫ Ptholomeū ī ꝑncipio q̄dripti) ſpeculatiua vez / ⁊ ꝑctica. Speculatiua ꝯſiderat figuras celoꝝ / quātitates ꝯtinuas / ⁊ diſtictas / ſit⁹ / ⁊ arcus polos / ⁊ cardines mūdi / cētra / circulos / q̄litates / ſeu diſpoſitiões ſignoꝝ / ⁊ planetaꝝ / motū cuiuſlit ꝫ celi ⁊ orbiſ / ⁊ epicycli / ⁊ eoꝝ circulos ꝯcētricos ⁊ eccētricos / ⁊ arc⁹ / momēta / horas / dies / mēſes / ānos: ceteraq̄ꝫ eoꝝ accidentia. Practica vo ē illa q̄ aſtrolog⁹ ꝯſiderat aſpect⁹ ſignoꝝ ⁊ planetaꝝ: vez ꝯiūctiões / oꝑ poſitiões / ⁊c. aſcēſiões / ſtatiões / ⁊ deſcēſiões: ⁊ ꝫ ꝯplexiões / ⁊ q̄litates illoꝝ ī diuerſis aſpectib⁹ q̄ ad diuerſos ſtat⁹ tpū iudicat / ⁊ ꝑdicit / ſeu ꝑnoſticat hui⁹ elemēta ꝛ̄ꝫ regionis īmutatiões / ⁊ effect⁹ ꝯſequētes / vez reꝝ abūdātiā ī fructib⁹ / ⁊ defectū / ſeu coꝝ pēuriā / ſanitatē / ⁊ īfirmitatē / lucrari / ⁊ pdeſ / officia / ⁊ ꝑlioꝝ victorias: ⁊ ſic de ceteris hu⁹ ſimilib⁹ iſtiſ / ⁊ maxīe d̄ his q̄ eueniūt ꝫ curſū nāe: ſūt tn̄ nōnulli aſtrologi / q ip̄aꝫ aſtrologiā nimis āpliāt vltra ꝓpos termios / dicētes q ēt ꝑnoſticari pn̄t illa q̄ aīaꝫ tāgūt / ꝯ illū articulū piſicū. Qui dixerit aīaꝫ ſubiacere ptāti corpoꝝ celeſtiū / error. ⁊ rō ē: nā ꝫ Ari. obiectū ⁊ potētia debēt eē ꝓporcīōdata: ita q potētia ſit potētioꝛ obiecto: alr nō poſſꝫ ī ip̄ꝫ ageſ: tūc ſic. nullū corpale ageſ pt ī ſpūalē: alr nō poſſꝫ ī ipꝫ ageſ: tūc ſic ſpūalē q̄ ñ pt pati ſub corpe: nec corp⁹ ī eā ageſ / ⁊ cū celū ſit corp⁹ / non pt ipaꝫ aīaꝫ cogeſ: alr meritū hoīs depderet / qm̄ ī neceſſa riīs nec vitiū / nec vt⁹ eē pōt / ē tn̄ vez ꝫ Ari. p̄rio phyſicoꝝ / q̄ aīa ſeqt iclinatiões corpis / ⁊ ei⁹ ſenſualitatē (vt pl̄imū) pt tn̄ ip̄a aīa eā ffrenaſ / ⁊ ſic q̄ ad vos ipſi⁹ aſtrologie termios ē ſcia vā / ⁊ approbata / ⁊ valō neceſſaria / maxīe medicis. ¶ In ſupioꝛib⁹ viſū ē ī gn̄ali d̄ celo / qd̄ ē ītiū ſubiectū ī arte p. d. ꝯſignatū: q̄ ad nūez / ſitū / figuras / ⁊ mot⁹ (vt ab Ari. ī d̄ celo ⁊ mūdo) Reſtat h̄ loco ī ſpāli (vt a Ptholōeo ī Almageſt) de ip̄is tractaſ / ⁊ p̄rio ſigillati p ordinē d̄ ſpeculatiuis. ſcd̄ario daſ modū / ⁊ viā ad cognoſcēdū cōiūctiões / oppoſitiões / ⁊ oēs aſpect⁹ ſignoꝝ ⁊ plāetaꝝ cū effectib⁹ eos ꝯſequētib⁹ / q̄ ꝑcticā ꝯcernūt / ⁊ talꝫ aſtrologia d̄r iudiciaria: d̄ q̄ Ptholome⁹ ī cētilogo / ⁊ Albumaſar ī ſuo ītroductorio. ¶ Eſt ei ī ꝑmis celū figuſ ſpherice. Sphera ē corp⁹ rotūdū ⁊ ſolidū / ī cui⁹ medio pūct⁹ ē / a q̄ oēs lice ducte ad circūferētiā ſūt eq̄les / ⁊ ē figura pfectiſſima: cū pp rotūditatē / q̄ p̄ricipio caret ⁊ fine: tū pp ei⁹ vniformitatē: q2 eq̄liſ a cētro diſtat: ⁊ dr̄nt iſta ad iuicē circul⁹ / orbis / ⁊ ſphera: nā circul⁹ ē figura plana vnica linea ꝯtēta: ⁊ oēs linee a cētro ducte ad circūferētiā ſūt eq̄les. orbis vo ē corp⁹ rotūdū / ⁊ ꝯcauū: vt ē q̄ꝫlibet celū ī ſe: ſꝫ ſphera ē corp⁹ rotūdū (vt ꝑdictū ē) ⁊ ſolidū / nullā hn̄s ꝯcauitatē: ⁊ ſic ſphera mūdi ſumiſ ꝓ toto globo ꝯſtāte mār ex p̄rio corpe natuſ / ⁊ forma ipſi⁹ mūdi / ⁊ ſic ē corp⁹ ſolidū: hꝫ tn̄ plures orbes ī ſe formar diſtictos: d̄ qb⁹ ī ſcd̄o loco dicet: ⁊ lꝫ iſta tria differāt: tn̄ noīe vni⁹ ſumiſ q̄nq̄ꝫ ⁊ reliquūs: opꝫ q celū ſit talis figure ꝓpter cās ſupius aſſignatas: qm̄ ſi eſſet triāgularis / aut quadrāgularis figure / ſeu alteri⁹: tūc orbes ꝯtenti ſub p̄rio nō poſſent moueri ſup polos ꝫodiaci motu proprio / ꝓpter obſtaculū illi⁹ figure: ⁊ etiā eſſet dare vacuū in angulis: qd̄ eſt īpoſſibile: eſt ergo celū ſp̄erice figure / ⁊ maxime ſi ſumat ꝓ tota machina mūdi ſphera ip̄a.

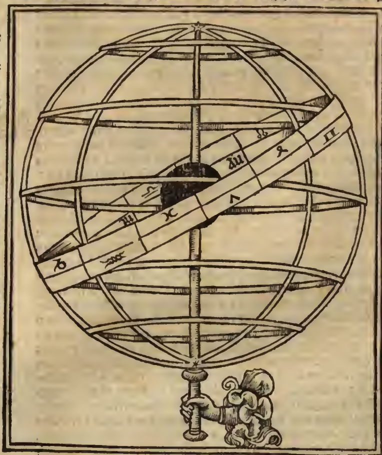
De cōſideratiōe aſtrologorum.

onsideratur quantitas in celis tam discreta/quam continua. ¶ Pro cuius euidentia est notandum/quod noticia quantitatis totius pendet ex noticia partialium quantitatum:iccirco diuidenda est primo tota sphera et machina mundi in suas partes integrales/et substantiales:que in numero.14.assignantur:videlicet decem sphere celorum:et quatuor elementorum:de quibus iam in superioribus dictum est:tamen in speciali quantitatem/et situm cuiuslibet hoc loco volumus scrutari:et ad hoc oportet totam spheram ad modum vnius cepe in duas partes equales inter duo puncta equaliter distantia diuidere: presupponendo primo quod in ipsa cepa sint decem et quatuor orbes:quorum inferior sumatur pro terra:secundus pro aqua:tertius pro aere:quartus pro igne quintus pro luna:et sic ascendendo vsque ad celum empyreum:quod est vltimum et supremum vt patet in hac figura:deinde mensurare oportet vnumquemque orbem et spheram quo ad suum ambitum/et profunditatem:et in primis terra cuius ambitus autoritate et experientia philosophorum.252000.stadia continere diffinitur:est tamen notandum/quod passus quinque habet pedes:et stadium.125.passus:miliarium.8.stadia:leuca duo miliaria:et sic duo milia passuum leucam efficiunt:nunc calcula tu:et inuenies/quod totus ambitus terre est.126000.leucarum vlterius si vis scire quantitatem diametralem terre/seu spissitudinem/crassitudinemque/scies multiplicando numerum circumferentie per septem:et diuidendo post per.22.et id quod per talem diuisionem nascitur/ quantitas diametri est/et econuerso potes per quantitatem diametri quantitatem circunferentie cognoscere/videlicet multiplicando numerum diametri per viginti duo:et productum diuidendo per.7.et sic habebis quantitatem et ambitum circunferentie.exemplum primi.in prefato numero circunferentie terre qui est 252000.rhomanorum stadiorum multiplica nunc per.7.et eueniet numerus.1890000.deinde diuidatur per viginti duo:et habebis.85909rhomanorum stadiorum:et parum plus:et reducendo stadia in miliaria rhomana erit numerus.10738.cum dimidio: et reducendo miliaria in leucas/ erit totus ambitus terre.5369.leucarum.poterisetiam ambitum aliarum spherarum inuenire:nam quodlibet continens in decem excedit suum immediatum contentum:de quo iam superius dictum est. ¶ Hinc colliguntur miliaria internallorum a centro terre ad concaua et conuexa globorum celestium(ad mentem egregii viri/doctissimique magistri Jacobi fabri stapulensis)concauum lune est.109037. conuexum.208541.concauum mercurii.208541.conuexum mercurii.542750.concauum veneris. 542750.conuexum veneris. 3640000.concauum solis. 3640000. conuexum solis.3965000.concauum martis.3965000.conuexum martis.28847000.concauum Jouis.28847000.conuexum Jouis. 46816250.concauum saturni. 46816250.conuexum saturni. 65357500.concauum octaue sphere.65357500.conuexum octaue sphere. 130715000. ¶ Circunferentia globi lune est.1310829 circunferentia globi mercurii.3411522.circunferentia globi veneris. 22880000.circunferentia globi solis.24922857.circunferentia globi martis 181324000o.circunferentia globi Jouis.294273572.circunferentia globi saturni.410818572.circunferentia globi octaui .821637143.

De quantitate continua et discreta orbium.

De quantitate totius terre.

Nunc videamus de axe/polis/et circulis sphere: & axis sphere linea recta transiens per centrum sphere/applicans extremitates suas ad circũferentiam extraqȝ parte/duo quidem puncta axem terminantia dicuntur poli mundi. In sphera decem imaginantur circuli: quorum octo sunt stabiles: vt patet in sphera materiali: et duo variantur: et aliqui dicuntur maiores: alij autem minores: equinoctialis ex maioribus est vnus diuidens spheram in duo equalia scdm quãlibet sui partem eque distans ab vtroqȝ polo: et dicitur equinoctialis secundum Joan. de Sacrobosco: quia quãdo sol transit per illum/quod est bis in anno: in principio arietis/et in principio libre est equinoctium in vniuersa terra: etiam appellatur equator diei et noctis: qȝ adequat diem artificialem nocti: et vocatur etiam cingulus primi motus. ¶ Zodiacus est alius circulus in sphera: qui intersecat equinoctialem: et intersecaẽ ab eodẽ in duas partes equales: et vna eiꝰ medietas declinat vsus septentrionẽ: alia vero vsus austrũ: et dicitur iste circulus zodiacus a zoe quod est vita: quia ẽm motũ planetarũ sub illo est omnis vita in rebus inferioribus. iste vero circulus latine dicitur signifer: quia fert signa: que sunt aries/taurus/ &c. de quibus supra: et quodlibet signum hȝ.30. gradus: vnde patet ꝙ in toto zodiaco sunt.360.gradus: et quilibet gradus diuiditur in.60. minuta: et quodlibet minutum in.60.secunda: et quodlibet secũdũ in.60.tertia: et sic deinceps vsqȝ ad.10.et intelligitur ipse zodiacus vt superficies habens in latitudine sua.12.gradus. Ecliptica est parua linea diuidens ipm zodiacum in duas partes equales: et in qualibet earum sunt sex gradus: et dicitur via solis: alij vero planete declinant vel versus septentrionem: vel versus austrũ quandoqȝ autem sunt sub ecliptica. pars vero zodiaci que declinat ab equinoctiali versus septentrionem dicitur septemtrionalis/vel borealis/vel arctica: et illa sex signa que sunt a principio arietis vsqȝ in finem virginis dicuntur signa septẽtrionalia. alia pars zodiaci que declinat ab equinoctiali versus meridiem dicitur meridionalis: vel australis/aut antarctica: et sex signa/que sunt a principio libre vsqȝ ad finem piscium dicuntur meridionalia/vel australia. Et nota ꝙ iste circulus suos habet polos: quibus axis eius terminatur a polis mundi distantes.23.gradibus.et.51.minutis: quorum axes se intersecant in centro ad angulos rectos. Sunt autem alij duo circuli maiores in sphera/qui dicuntur coluri: quorum officium est distinguere solstitia et equinoctia: colurus igitur distinguens solstitia transit per polos mundi/per polos zodiaci: et maximas solis declinationes: hoc est per primos gradus cancri et capricorni: vnde primus punctus cancri vbi colurus iste intersecat zodiacum dicitur punctus solstitij estiualis: quia quando sol est in eo est solstitium estiuale: et nõ potest sol magis accedere ad zenith capitis nostri. est eñ eqnoctiũ veris/in quo sex signa sunt: per que sol ascendit a solstitio hyemis ad solstitium estiuale: et ex alio latere equinoctium autũni in quo sex signa sunt/per que sol descendit a solstitio estatis ad solstitium hyemis: vt in sequenti figura patet.

De axe polis et circulis & sphere.

De zodiaco.

De duobus coluris.

solstitium estiuale

solstitium hyemale

Est autem zenith punctus in firmamento directe supra po-
situs capitibus nostris/ arcus vero coluri/qui
intercipitur inter punctū solstitij estiualē et equinoctialem appellatur
maxima solis declinatio:et est fm Ptholomeū .23.graduū.et.51.minutorū.Si
militer primus pūctus capricorni vbi idē colurus ex alia parte intersecat zo-
diacum dicitur punctus solstitij hyemalis:et arcus coluri interceptus inter pū
ctū illū r equoctialē ē alia maxima declinatio solis:r est eq̄lis priori. ¶ Alter q
dē colur⁹ trāsit p polos mūdi: et p p̄ma pūcta arietis et libre/vbi duo sunt equo
ctia:vñ appellat colur⁹/distiguēs equoctia:isti aūt duo coluri intersecāt sese sup
polos mundi ad angulos rectos sphérales. Sunt alij quatuor circuli stabiles r
minores:primus est circulus solstitij estiualis/quem sol existens in primo pun-
cto cancri raptu firmamenti describit:et est vltimo descriptus a sole ex parte po
li arctici:et potest etiam dici tropicus estiualis/a tropos quod est conuersio:q2
tunc sol incipit se cōuertere ad inferius hemisp heriū:et recedere a nobis. Alius
circulus et scds in ordine scdm nostrum modum procedendi appellatur circu
lus solstitij hyemalis:siue tropicus hyemalis(quia tunc sol conuertitur ad nos)
quem describit sol existens in primo pūcto capricorni siue solstitij hyemalis ra-
ptu firmamenti ex parte poli antarctici. Tertius circulus dicitur arcticus/quē
polus zodiaci ad motum primi mobilis describit. Quart⁹ circulus dicitur an-
tarcticus/quem alter polus zodiaci circa polum mundi describit:inde datur re-
gula/ꝙ quāta est maxima solis declinatio/tanta est distantia poli zodiaci a po
lo mundi. ¶ Sunt duo circuli maiores et mobiles in sphera designati: quorū
vnus dicitur meridianus:alius vero horizon.est autem meridianus circulus q
dam transiens per polos mundi et per zenith capitis nostri:et dicit meridia
nus:quia vbicunq3 sit homo:et in quocūq3 tempore anni/ quando sol motu fir
mamēti peruenit ad suū meridianū est illi meridies. Et est notandum/ꝙ ciui-
tates quarum vna magis accedit ad orientem/q̄ alia habent diuersos meridia
nos:arcus vero equinoctialis interceptus inter duos meridianos dicitur longi
tudo ciuitatum.si autem due ciuitates eūdem habeant meridianum:tūc equa
liter distant ab oriente et occidente. Pro huius declaratione est notandum/ꝙ
sphera scdm accidens diuiditur in spheram rectam/r obliquam:illi enim di-
cuntur habere spheram rectam/qui manent sub equinoctiali:si aliquis mane-
re possit:et dicitur eis recta: quoniam neuter polorum magis altero illis eleua
tur:illi vero dicuntur habere spheraz obliquā:quicūq3 habitāt citra equinoctia
lem/vel vltra:illis enim supra horizontem alter polorū semper eleuatur:reliquus
vero semper deprimitur:vel quia illorum horizon artificialis intersecat equinoctia
lem ad angulos impares. Est horizon circulus diuidens inferius hemispherium
a superiori:r dicit horizon idest terminator visus:et est duplex:rectus/et obliqu⁹
rectus est his/qui sunt sub equinoctiali:et quorum zenith est in ipso equinoctia
li:et obliquus est his qui sunt vltra vel citra equoctialē:in quorū horizonte pō-
lus mundi eleuat:zenith aūt capitis nostri semper est polus horizontis:vnde ex
his patet/ꝙ quāta est eleuatio poli mundi supra horizōtē:tāta est distātia zenith
ab equinoctiali:que est loci latitudo. ¶ Postq̄ visū est de cōpositione sphere: vidē

De quatuor alijs circulis qui stabiles r minores dicuntur.

De circulis mobilib⁹ maioribusq3 vz meridiano et horizonte.

De horizontis circulo.

dam est de qualitatibus et affectionibus signorũ et planetarũ/ꝛ ĩ primis de arie
te:qui(vt alibi scribitur)primũ signũ in creatione mũdi vna cũ sole fuit:et ꝑ cõ
sequẽs vel primũ tp̃s:est eni aries de ꝯplexiõe ignis effectiue: ꝛ est signũ diurnũ
masculinũ:mobile:ꝛ suus planeta est mars:ꝛ sic ei⁹ caput est bonũ ĩ medio etiã
in fine:et ab aliquibus dr/ꝙ est domus martis:et solis exaltatio/prima facies ei⁹
martis/scd̃a solis/tertia veneris domus est vite/et natiuitatis/ ꝛvir nat⁹ in ea est
perfect⁹:quia est igne⁹ ꝑ caliditatẽ/ masculus ꝑ virtutẽ/diurn⁹ ꝑ claritatẽ idest ꝑ
clarã veritatẽ:ĩstabilis ꝑ bonoꝝ opũ effectũ:causat mollitatẽ ꝛ multos capillos his
quibus dominat̃/et corpus carnosũ:oculos graues:et sic maiorẽ habet cõcordan
tiã cũ visu ꝑ humiditatẽ et calorẽ/ꝙ̃ leo ꝑ caliditatẽ et siccitatem : ꝛ causat etiam
aures breues:collũ longũ:ꝛ ei⁹ regio est Persia/Babyloniaq3.ĩ hoĩe habet caput
et h3 .30. gradus in zodiaco.10.in principio.10.in medio ꝛ .10. in fine ꝑ triangu
lũ rubeũ. Thaur⁹ est signũ terreũ/frigidũ/et siccũ/nocturnũ/ fixũ/femineũ: cuius
planeta ẽ ven⁹:et regio Ethiopia:seu regio nigrorũ:ꝛ scd̃m Milael:dom⁹ ei⁹ ve
nus/luna/et mars:et est aial eleuatũ:et signat mũdi sup̃bos : diuites et potentes
ꝛ sunt terreni ꝑ auaritiã:frigidi ꝑ indeuotionẽ:sicci ꝑ incõpassionẽ: nocturni ꝑ
ignorantie siccitatẽ: fixi ꝑ pigritie tepiditatẽ:dom⁹ veneris ꝑ luxurie feditatẽ:in
istis aũt dñat̃ venus:et regnat ibi luxuria:luna idest defluẽs incõstantia: mars
de⁹ belli:ꝛ dr domus possessionis et datiõis:ꝛ isti p̄ ceteris possidẽt ꝛ abũdant.na
ti ĩ ꝯstellatiõe thauri hñt faciẽ curuã:nasũ grãdẽ:nares amplas:aures graues:ca
pillos elatos et nigros. Gemini est signũ aereũ:et est masculinũ:et cõe(scd̃m vnã
opinionẽ)diurnũ/mediocre:nã saturn⁹ est de die dom⁹ triplicitatis ei⁹/mercuri⁹
de nocte:iupiter participat cũ eisdẽ:et ei⁹ regio est hermenia:et est signũ bonũ et li
berale:causans bonũ animũ:et h3 in hoĩe brachia ꝛ man⁹:et nota scd̃m doctorẽ
nostrũ in sua astrologia:ꝙ ver est cõstitutũ de tribus mẽsibus:ꝛ de tribus signis
vz de martio :aprili/et madio:et ariete /thauro / et gemini : in quo fit renouatio
anni per calorem disponentem in martij mẽse siccitatem antiquam remouendo
vt siccitas noua antiquum calorem valeat renouare/ratione cuius arbores ꝛ
herbe crescere incipiũt:et aues pẽnas mutare:ꝛ bestie pilos:et sic ĩ aprili et maio
iam esse fructus incipiunt:et quia ver est de predictis tribus tanquam de prin
cipio medio /et fine:et qr finis nobilior et melior est ordinatis ad finẽ: ideo pul
chrius et melius tempus quod est in vere est in mẽse maij:in quo homines ꝛ ani
malia plus cantant /et letantur /ꝙ̃ in alio tempore:ꝛ sic astrologi faciunt indi
cia de hominibus in vere natis :nam magis fortunati et melius sunt nati in
medio /ꝙ̃ in principio:ꝛ in fine ꝙ̃ in medio/quia maior est finis per bonitatem
sanguinis :et virtutem que est complexio melior/ꝙ̃ alia:igitur homines nati in
maio melius fortunati sunt/ꝙ̃ in alijs duobus:ideo naturaliter dominiũ habe
re requirunt/ et honorem super alios :dum tamen hoc fit cum concordantia eo
rũ ꝛ planetaꝝ:aliter vero nõ:nã si in martio est iupiter:et in maio saturn⁹ : sunt
hoĩes arietis meli⁹ cõstellati/ꝙ̃ hoĩes gemini :eo quia in ariete nascuntur in no
uitatis concordantia per calorem et humiditatem /et ĩ Gemini nascunt̃ in no
uitatis ꝯrietate caloris/frigiditatis/siccitatis/et humiditatis :ratione cuius na
ti in cõcordãtia signorum et planetarum sunt bene fortunati:et nati in ꝯorũ cõ
trarietate sunt infortunati :nam s̃m communem opinionẽ / saturnus maleuo

lus et frigidus est. Gemini secundum Misael exaltatio caude draconis/gemini est regio celi: et homines qui sub eius cõstellatione nascuntur sunt pulchri/et fortunati: ꝛ est dom⁹ ꝓpinquitatis/cõsilij/religionis/epularũ/et somnioꝝ: et disponit hominem ad literas ꝛ scripturas ꝫm Misael: et ꝫm Matianũ/Castor stella ꝛ Pollux sunt i ipso signo. Cãcer/leo/virgo causant estatẽ: cãcer est signũ aqueum/femininũ/nocturnũ/instabile: suus planeta est luna: dñi eius venus/mars/ꝛ luna/ꝛ est dom⁹ prĩs casarũ et vineaꝝ: ꝛ oĩm q̃ sunt supra terrã: regio est herminia oriẽtalis: ꝛ facit hoĩe3 rudẽ: ꝛ h3 in eo brachia: et causat naturalr arbores eq̃les. i isto signo ꝫm Albumasar orit canicula stella feruẽtissima: ꝛ turbat aerẽ: i hoc signo dñant tres planete ꝑdicti: ꝛ tria genera vitioꝝ/vz luxuria/auaricia/et superbia. Leo est signum igneũ/masculinũ/diurnũ/fixũ/dom⁹ solis ei⁹ regio est tunitiũ: ꝛ h3 in corpore hoĩs cor/ꝛ spinã dorsi/ꝛ arbores altas: ꝛ sic exaltatio ei⁹ ẽ sol: et prima facies ei⁹ saturni. scda Iouis: tertia martis: dom⁹ est filioꝝ/nouoꝝ vestimẽtoꝝ/libroꝝ/ꝛ bonoꝝ ꝫ3 Misael. Uirgo ẽ signũ terreũ/femininũ/nocturnũ/mediocre/cõe domus mercurij: prima facies ei⁹ solis. scda veneris: tertia mercurij: pulchros facit oculos: faciẽq3 decorã: et mitigat voluntatem ꝫm Misael: cui⁹ regio ẽ hierosolymitas: ꝛ h3 in hoĩe ventrẽ/assellã/telã/et intestina: ꝛ h3 dominiũ in seminatis: et causat bonũ animũ: et dr dom⁹ seruoꝝ/ꝛ bestiarũ/iniusticiã significat: ꝛ motũ de loco i locũ. Et est notãdũ/ꝙ caliditas leonis cancri cõstrigit virginis frigiditatem/rõne cui⁹ fruct⁹ maturant: et hoĩes i tali tpe plus moriunt/q̃ in alio. Iulius enim magis intẽsum h3 calorẽ/q̃ iuni⁹ ꝛ august⁹ magis intẽsam h3 siccitatẽ/q̃ Iulius: ergo naturaliter plures sunt infirmitates i eo/q̃ i alijs: qr siccitas est mala complexio ꝛ distẽperata: melior cõstellatio est i iulio/q̃ in iunio/vel in augusto: ꝛ nati i mẽse Iulij naturaliter dominant natis in Iunio ꝛ augusto p principatũ aut officiũ. tria signa regnant in autũno vz libra/scorpi⁹/ꝛ sagittarius. libra signũ aqueũ ꝫm ali꜀s/qd nõ videt cũ sit de cõplexione aeris: qui hũidus ꝛ calidus dr: ꝛ est masculinũ/diurnũ/istabile/dom⁹ veneris dom⁹ eius/saturn⁹/mercurius/iupiter: dom⁹ est vxoris et nuptiaꝝ/litis ꝛ ꝯtẽtionis/furti/ꝛ rapine ꝫm Misael: ꝛ h3 in homine pectus: vmbilicũ vsq3 ad crura: ꝛ est liberale. Scorpius est signum aqueũ/frigidũ/et siccũ/et nocturnũ/femininũ/stabile: et ei⁹ planeta est mars: ꝛ nulli⁹ exaltatio: i eo dñant ven⁹/mars/luna/sol ꝫm Misael: ꝛ est regio ꝫm eũdẽ generatiua: dat faciẽ puã: multos capillos: oculos paruos: dom⁹ est mortis/timoris/delict/laboris/belli/dãni/calliditatis/ꝛ ingenij ꝫm Misael: ꝛ h3 in hoĩe ṽgã/genitalia/instrumenta: ꝛ regio ei⁹ est Arabia. Sagittari⁹ est signũ igneũ: masculinũ/diurnũ/cõe/mediocre/cuius planeta est iupiter: et habet etiam solem ꝛ saturnũ: prima facies eius mercurij. scda lune. tertia martis et dicitur dñs itineris/sapientie/magisterij/bonorum/astrorum/dominationis et somniorum: et sol in sagittario terram grandinibus/pluuijs et hymbribus sagittat. et habet in homine crura: et eius regio est Iudea: ingeniositatem et audaciam in homine causat. Capricornus est signu3 terreum/frigidum/siccum/instabile/nocturnum/femininum/ei⁹ domus est saturnus. pria facies iouis. scda martis. tertia solis: ꝛ est dom⁹ dominiũ regũ/iperij/substãtie furti sublate ꝫm Misael: ꝛ dr capcorn⁹: qr sicut caper

libenter petit superiora:ita sol ibi existẽs incipit iterũ ascendere p circulos borea les scdʒ Ysidorũ:ꝛ hʒ i hoie genua:ꝛ Ethiopia hʒ maiorẽ virtutẽ. Aquari⁹ est signũ aereũ:ꝛ est dom⁹ saturni:ꝛ masculinũ/diurnũ/flexibile:ꝛnulli⁹ exaltatio:prĩa facies ei⁹ venus est/scda mercurij/tertia lune/dom⁹amicitie et veritatis/ꝛ fortune/reddit⁹/ꝛtributi/substãtie regisꝛ militis scdʒ Misael:ꝛ ei⁹ regio est tertia ps Egypti:ꝛ hʒ in hoie tibias vsqʒ ad cauillas. Piscis est signũ aqueũ/femineũ/nocturnũ/mediocre/cõe/frigidũ/possessio/veneris/martis/ꝛ lune:ꝛ ei⁹ planeta est Jupiter:ꝛ regio septẽtrionalis:in hoie hʒ pedes:ꝛ causat diuersos colores:ꝛ homines discretos ac cauillosos:ꝛ est dom⁹ nũcij:ꝛ significat laborẽ/lamentationẽ/tristiciã/dolũ/maliuolẽtiã/ꝛcarcerẽ fʒ'misael:ꝛ hec tria signa causant hyemẽ.

De cõplexionibus planetarum.

Nunc videndũ est de cõplexionib⁹ ꝛ affectiõibus quas hñt effectiue septẽ planete:quorũ in ordine prim⁹est descendẽdo saturnus:a saturno sic vocatus:q saturnitatẽ l mũdo causat:ꝛmagis nocet retrogradãdo/ꝙ directiõe pcedẽdo scdm Ptholomeũ:ꝛ sic est malinol⁹/frigid⁹ ꝛ sicc⁹/põderosus/pallid⁹/plũbens:ꝛ qñ intrat circulũ Jouis sua malicia tẽperat:ꝛ argẽteus/ꝛ calid⁹ efficit scdm Ptholomeũ:sub saturno sunt capricorn⁹ ꝛ aquari⁹:ꝛ sunt domus eius:ꝛ regnat in libraꝛ ariete:pdit regnũ:ꝛsignificat tristiciam/ꝛ merorẽ(teste Ptholomeo)suus dies in quo suã marie hʒ actionẽ est dies sabbati/in prima hora diei oriente sole:ꝛ suũ cursũ facit in.30.annis':ꝛ homines nati sub ei⁹ cõstellatiõe sunt melãcholici. Jupiter est planeta beniuolus masculus/diurnus /temperatus/calidus ꝛ humidus:in colore argenteus:clar⁹ ꝛ saturni cui adiungit maliciã reprimens scdʒ Ptholomeũ:ꝛ hʒ stãnũ l mineralibus:ꝛ dies iouis est suus dies:ꝛ facit suũ cursũ l.12.annis:ꝛ est domus sagittarij:ꝛ piscis regnat i cancro/sʒ in capricorno regnũ pdit:facitqʒ holem pulchrũ/ꝛ sanguineũ:ꝛ sub ipo habẽtur honoresꝛ diuitie:sapiẽtia/virtutes/ꝛrõ fʒ Ptholomeũ. Mars de⁹ belli est planeta feruẽs:sicc⁹/mascul⁹/malus/ferre⁹/nocturn⁹ sub marte sunt scorpi⁹/ꝛ aries/ꝛ sunt domus ei⁹:ꝛ regnat i capricorno:sed in cãcro pdit regnũ:sub ipo cõtinent prelũ/carcer/inimici/ꝛ significat irã/celeritatẽ/ ꝛ furorẽ/ꝛ est rube⁹ ꝛ dolosus scdm Ptholomeũ:ꝛ facit hoieʒ lõgũ/ꝛ altum in iuuẽtute:sʒ ĩ senectute disponit ad curuitatẽ/ꝛhoc rõne caloris:ꝛ l duob⁹ãnis facit suuʒ cursuʒ:dies martis est suus dies. Sol scdm Ysidorũ dicit quasi sol⁹lucẽs eo q est fons totius luminis:nã est vna opinio naturalis/ꝙ lux solis est punct⁹ qui est cẽtrũ pluriũ linearũ/que sunt de luce stellarũ fixarũ in firmamẽto / que suã virtutẽ aggregant in sole:vt in ipso influentia fiat inferi⁹ a stellis / que sunt supra in pluribus partibus/scdm ꝙ ista corpora inferiora hñt indigẽtiã de Influentijs:ꝛ est planeta fortunat⁹:tñ qñqʒ p coniunctionem mali planete fit mal⁹ sol oibus celi luminarib⁹ maior est dignitate/ꝛ potestate:effectuʒ multitudine claritate:qui semp directione mouet:ꝛ nũꝙ excedit terminos ʒodiaci:nec fit retrogradus lum nositate:sed omnia inferiora/ꝛ supiora(vt ingt Mesalac)illuminat:iocũditas diei/pulchritudo celi/mensura tẽporũ:virt⁹/vigorꝛ nascentiuʒ decorꝛ perfectio stellarum rex/ꝛ dñs planetaꝝ:ꝛ scdʒ martianũ/sol est principiũ lucis/rex nature/mens mundi/fulgor olympi/moderator firmamẽti. sol scdm Dionysium die noctuqʒ renouat/nutrit/custodit/ac perficit/discernit/refouet/fe

cundat/auget/mutat/colocat/ꝛ viuificat:habetqꝫ v̇tutē cōseruatiuā:nā cōposi
ta ex cōtrarijs cito destruerentur/nisi p̄ ip̄m cōsolidarent̄:ꝛ hꝫ virtutē cōfortati
uā: q2 qñ appropinquat ad nos/virtutes animaliū fortiores efficiunt̄:ꝛ diuer-
sas recipit mutatiōes/de mane rubet:in tertia lucis in meridie feruet/in vespere
pallet. Nota tñ q̄ corpora celestia nō recipiūt pegrinas ip̄ressiōes (teste Aristote
le) lꝫ eis attribuamus diuersos colores:qm̄ hoc fit explicando coꝝ qualitates:hꝫ
etiā sol v̇tutē attractiuā:qm̄ attrahit vapores ad se:ꝛ postea ī pluuiā eos dissol
uit: suūqꝫ cursum cōplet in.365.dieb9/ꝛ sex horis:ex qb9 de q̄rto in quartū ānū
fit bissextus. su9 dies est dies dñicus:ꝛ dom9 leonis. Venus est planeta bene
uol9/feminin9/nocturn9/cupre9/dies veneris est su9 dies/qđ videt̄ inutilis repe-
titio:tñ ad maiorē specificationē fit:ꝛ semp comitat̄ solē/vl' p̄cedēdo:ꝛ facit vna
cū sole suū cursuꝫ: tēperatqꝫ saturni maliciā cū frigiditate ꝛ humiditatē:et sic di
cit̄ lucifer:vel subsequēdo/ꝛ sic dr̄ vesper:ꝛ vocat̄ iubar p̄pter radiositatē ꝛ solis
ortū hic excedit zodiacū in duab9 partib9 scđm Bedā:hic facit suos cantores/
musicorū amatores/ꝛ pigmentarios ꝛ aurifices/ſꝫ Ptholomeū. sub venere
sunt libra/ꝛ taur9/ꝛ regnat in piscib9:sꝫ in virgine p̄dit regnū. Mercuri9 est pla
neta tēperat9:nocturn9/modo feminin9/cito eñi se vertit ad ad naturā illi9 cui
cōiungit̄:cū bonis bon9:cū malis mal9 efficit̄ ſꝫ misael:ꝛ facit hoīeꝫ studiosuꝫ
(vt vult Ptholome9) ꝛ eloquētē:calculatorē/sapiētē:ꝛ hꝫ sub se gemini:virginē
ꝛ ī virgine regnat:sed ī piscib9 p̄dit suū regnū:ꝛ sub ip̄o cōtinent̄ fortuniū:nego
tiatio:ꝛ significat rōnē ꝛ sapiētiā scđm Ptholomeū:ꝛ rarissime videt̄:q2 sub so
lis radijs occultat̄:cū venere in vno anno facit cursum suuꝫ:ꝛ hꝫ oīum elemento
rū cōplexionē/ex eo alterabilis/ꝛ ꝯuertibilis dr̄. Luna dicit̄ q̄si luminū vna:scđꝫ
Isidorum:ꝛ est decor noctis secundum Ambrosium/mater rorum/dominatrix
maris/temporum mensura/emulatrix aeris/ꝛ omnium humorum augmenta
tiua:vnde eius defectus vel p̄fect9 omnium inferiorū est detrimentum vel cōple
mentū: nam scđm varias etates lune/humores ꝛ passiones in corporib9 mouē
tur:vt patet in lunaticis ꝛ caducis/quāto luna plus p̄ficit ī lumine/tāto omnia
aīalia perficiunt in medullis ꝛ humorib9:ꝛ ipsa luna vetus mouet sanguinē ad
nutriendum venas:ꝛ luna noua ad euacuandum sanguinē de venis:ꝛ sic de ar
boribus que folia retinēt q̄ requirunt scissionem in noua luna:ꝛ mare semper
abundat in parte vbi luna est:ꝛ defluit a parte opposita: ꝛ quotienscunqꝫ ma-
re abundat a parte orientis/defluit ꝛ minuitur in parte occidentis: et econtra
rio:et quando luna est in cremento/cornua eius respiciunt versus orientem:
quando autem decrescit:tunc versus occidentem/humorem seminibus admi-
nistrat:et facit hominem mutabilem/discurrentem: ꝛ eius oculos male dispo-
sitos/ vt vnus sit maior alio /vel strabo/ꝛ maculas oculoruꝫ causat:et secundū
Hyppocratem in pronosticis commento de diebus creticis / per coniunctionē
lune cuꝫ stellis fortunatis fiunt egritudines terminabiles ad bonum: ꝛ econ-
trario per coniunctionem eius cum stellis malis fiunt terminabiles ad malum
luna est planeta femininus/nocturnus/argenteus:ꝛ est domus cancri/ꝛ tauri
de complexione aque:ꝛ suum facit cursum in.xxviij.diebus/ꝛ octo horis.

De circulis cōcētricis et eccētricis orbiū ꝛ planetarum.

Sequendo Jo. de Sacrobosco/videndū est hoc loco de circulis orbium et planetarum Pro cuius euidentia est notandum/ ꝙ sol habet vnicum circulum per quem mouetur in superficie linee eclyptice: ꝛ est eccentricus: eccentricus quidem circulus dicitur ille/qui non habet centrum suum cum centro terre/sed extra. punctus autē in eccentrico qui maxime accedit ad firmamētum appellatur aus /quod interpretatur eleuatio: punctus vero oppositus dicitur oppositum augis. ⸿ In superioribus visum est quid circulus/ꝛ quid orbis sit. Solis tres particulares sunt orbes: primus augem deferens est concentricus ex conuexo: ꝛ eccentricus ex concauo secundus infimus etiam augem deferens est eccentric⁹ ex conuexo: ꝛ concentricus ex cōcauo. ꝛ terti⁹ in hoꝛ m m

dio existens /solemq3 deferens ex vtroq3 eccentricus est. Solis aūt ab occidente in oriētē duo sunt motus: quorū vn⁹ ē ei p̄prius ī circulo suo eccentrico: quo mouetur in omni die ꝛ nocte .60. minutis fere: alius vero tardior est motus sphere ipsius supra polos axis circuli signorum: et est equalis motui sphere stellarū fixarum/ scilicet in .100. annis gradu vno: ex his itaq3 duobus motibus colligitur cursus eius in circulo signorum ab occidente in orientem: per quem abscindit circulu3 signorum in .365. diebus: ꝛ quarta vnius diei fere. ¶ Et nota vlteri⁹ q̄ sol in qualibet die mouetur per .59. minuta/ ꝛ .8. secunda/ secundum mediu3 motum: secundum autem verum aliquando magis /aliquando minus/ secundum q̄ equatio solis est maior/ aut minor/ ꝛ in eccentrico semper mouetur regulariter describendo cottidie similes/ arcus in concentrico vero irregulariter idest sub zodiaco: et ex hoc causatur verus motus solis addendo / vel diminuendo equationes solis. per horam facit sol duo minuta cu dimidio. Ad cognoscendū quantum vnaqueq3 horarum inequalium contineat hore equalis cuiuscunq3 volueris hore inequalis iam reperte gradus ascensionum per .15. partire/ et veniet hora equalis: et si quid residui est/ auge per .60. ꝛ partire per .15. et nascentur minuta/ que inequalis hora supra horam equalem contineret/ si autem gradus dus ascensionum per .15 partiri non sustineant: augmenta gradus illos per .60. ꝛ partire per .15. surgentq3 minuta hore equalis / que inequalis hora continebat/ verbicausa/ vt si sol primum gradum leonis subeat: cuius diei naturales horas ad situm parisieū cognoscere velim: capio ascensiones .15. primorum graduum leonis que sunt gradus .20. et minuta .21. suntq3 ascensiones prime hore inequalis: deinde .15. graduum sequentium ascensiones / que sunt gradus .20. et minuta .36. ꝛ hunc in modum relique inequales hore querent: ꝛ q̄site diuisione per .15. facta ī horas equales equinoctialesq3. regula est Fabri/ ꝛ vera. q̄libet aūt planeta sole excepto/ habet circulum eccentricum/ epicic lum/ et equantē: equās quidem lune est circulus concentricus cum terra: et est ī superficie ecliptice: eius vero deferens est circulus eccentricus: nec est in superficie ecliptice: immo vna eius medietas declinat versus septentrionem: altera versus austrum: ꝛ intersecat deferens equantem in duobus locis: ꝛ figura intersectionis appellatur draco: quoniam lata est in medio: ꝛ angustior versus finem: intersectio igitur illa p̄ quam mouetur luna ab austro in aquilonem appellatur caput draconis: reliqua vero intersectio per quam mouetur a septentrione in austrum dicitur cauda draconis. Et nota quod sol semper est sub zodiaci ecliptica: aliĳ autem planete non/ nisi quando sunt in capite draconis: in quo puncto luna est bis in mense. ꝛ est sciendum q̄ tam differens/ q̄ equans saturni/ Iouis/ martis/ veneris ꝛ mercurĳ sunt eccentrici: ꝛ extra superficiem ecliptice. Epiciclum est solidus orbiculus multitudine eccentrici ex vtraq3 superficie contentus.

De luna.

Luna quatuor habet particulares orbes /et epicyclũ: supremus est ex vtraq; sup̃ficie concẽtricus mũdo. sc̃os augẽ deferẽs est ex cõcauo eccẽtricus. tertius epicyclũ lune deferens est ex vtraq; sup̃ficie eccẽtricus. quartus vero deferẽs augẽ eccentricus ex superficie conuexa est: ex cõcaua aũt cõcentricus. primus contra signorum successionẽ mouet motu ꝓprio i die naturali mi.3.7 secũdis.10.tertijs vo .38. axis 7 poli hui⁹ sunt octaue sphere. sc̃os augẽ deferẽs mouet ab oriẽte versus occidẽtẽ. axis hui⁹ motus axẽ zodiaci in centro mundi secat: et poli eius a polis zodiaci 5.gra. declinãt. terti⁹ deferẽs epicyclum proprio motu ſm successionẽ signoꝝ mouet in qualibet die naturali regulariter gra.13.mi.10.secũ.35. quart⁹ ex ꝯuexo eccẽ

tric⁹ ɔtra signoꝝ sequẽ q̃libet die naturali moueť grad.13.mi.3.secũ.54. Epicy clus lune est spherula in spissitudi ne orbis lune circa proprium centruз semper in eccentrici circunferentia locata/continue reuoluta: sed a puncto ex parte oriẽ tis versus occidentis punctum hec continua epicycli reuolutio facta intelligitur: ꝛ in epiciclo est corpus lune fixum: ferturq́ ad epicicli motuз: vnde ima ginandum est/ꝙ dum illi circuli siue partiales orbes mouentur/ꝙ latum eccen trici quo ad cõuexum semper respicit strictum eccentrici quo ad concauum: ita ꝙ equaliter mouentur illi duo orbes: ꝛ q̃n luna venit ad augem: tunc epiciclus mouetur conformiter ad motum deferentis: ꝛ planeta ad reuolutionem epicicli eleuatur: ita vt videať stare: ꝛ tunc diciť stationarius: q꞉ tunc planeta maxime distat a terra: ꝛ quando venit ad oppositum augis ad motum epicicli ꝛ deferen tis deprimitur: ꝛ tũc non tantũ distat a terra: ꝛ sic prima statio est punctus epici cli ex parte orientis sumptus in contactu linee a centro terre per circunferentiaз eccentrici educte epicicli circunferentiam contingẽtis/in quo dum fuerit plane ta stare videtur. Secunda statio est punctus epicicli ex parte occidentis sumptus: similiter directio est pũctus epicicli in summo ipsius epicicli ab vtraq́ sta tiõe eque distans: in quo dum fuerit planeta sub signifero velocius moueri vꝫ: retrogradatio est in imo epicicli ab vtroq́ punctorum stationum eque distans: quem cum planeta sub epicicli motu assequitur: sub zodiaco regredi videtur ad signum: a quo iam egressus est: ꝛ sic arcus epicicli superior inter duas statio nes interceptus dicitur directio: ꝛ arcus inferior similiter interceptus dicitur re trogradatio: ꝛ planeta ibi existẽs dicitur retrograd⁹. ¶ Uiso de oĩb⁹ solis ꝛ lu ne/q̃ duo principaliora sunt luminaria: videamus de alijs a primo mobili inci piendo. ¶ Primum mobile idem est nonũ celum/si datur vnico regulari ꝛ sim plici motu in .24. horis suum cursum ab oriente in occidentem secum du cens alios orbes adĩplet: cuius axis ꝛ poli mũdi sunt octaue sphere. Tres sunt motus: primus est diurnus ab oriente in occidenteз ad motum primi mobilis. scđs est proprius ab occidente in orientem in centum annis vnico gradu. terti⁹ diciť motus titubationis super capita arietis/et libre. Saturni tres sunt parti culares orbes: ꝛ epiciclum supremus/ꝛ infimus auges deferentes: medi⁹ est oio eccentricus deferẽs epiciclũ. duo ꝑmi ad motũ octaue sphere eorũ motũ pficiũt: deferens autẽ epiciclũ moueť regulari motu ĩ qualibet die naturali mi.2. Duo sunt mot⁹ epicicli saturni. Prim⁹ est in lõguз scđm signorũ successionẽ: scđs in latũ/nũc in boreaз: nunc in austrũ inflectitur. Jouis sunt tres particulares or bes/ꝛ epiciclum/orbis deferens epiciclũ moueť regulariter scđm successioneз si gnorũ in qualibet die mi.4.secũ.59. quo ad alia seriem saturni seruat. Satur ni tres sunt etiam particulares orbes ꝛ epiciclum: ꝛ deferens epiciclum moueť scđm seriem signoruз in qualibet die partis dimidium sesqui minuto paulomi nus/cetera vt in saturno. Ueneris tres sunt particulares orbes et epiciclus: epi ciclũ deferẽtis duo sunt motus: prim⁹ in longũ scđз signorũ cõsequẽtiã vna cũ sole incedit scđs vero in latũ. Jn mercurio moderni quinq́ posuerunt orbes et epiciclũ: supm⁹ ꝛ ĩfim⁹ deferẽtes augis pũcta ꝛ equãtis dicũť pũcta: duo vo me dij deferẽtes augis pũcta eccẽtrici illorũ medius eccẽtric⁹ deferens epiciclũ ap

pellatur:supremus et infimus quo ad concavas superficies sunt concentrici:quo vero ad concavas eccentrici:axis et poli octave sphere sunt et moventur regulariter contra zodiaci successionem. Motus deferentis epiciclum duo sunt:primus in longum quo super equantis centrum secundum signorum consequentiam quolibet die naturali.59.mi.et.8.secu.et.19. tertiis movetur.secundus est in latum/quo epiciclum flectitur:deviatque in austrum.

Et nota quod moderni coacti fuerunt ponere quintum circulum/videndo quod quandoque mercurius erat in auge minus distabat a terra/quam alio tempore:et similiter cogebantur de opposito augis.

De eclipsi lune. Eclipsis lune fit per interpositionem terre inter solem et lunam: unde cum in plenilunio luna fuerit in capite/vel in cauda draconis sub nadir solis: tunc terra interponetur soli et lune/et est eclipsis generalis in omni terra: particularis vero ecclipsis si fuerit prope vel infra metas determinatas eclipsi.

De eclipsi solis. Cum autem fuerit luna in capite vel cauda draconis: vel prope metas supradictas et in coniunctione cum sole:tunc corpus lune interponetur inter aspectum nostrum et solem:et ita sol patitur eclipsim.

De climatibus seu regionibus. Septem assignantur climata/seu regiones terre habitabilis ordine/et modo qui sequitur.imaginetur circulus in superficie terre directe suppositus equinoctiali:et intelligatur alius transiens per orientem/et occidentem:et per polos mundi: isti duo circuli intersecant sese in duobus locis ad angulos rectos sphericales:et dividunt totam terram in quatuor quartas:quarum una est nostra habitabilis:illa scilicet que intercipitur inter semicirculum ductum ab oriente in occidentem per polum arcticum:nec tamen illa quarta tota est habitabilis:quoniam partes illius propinque equinoctiali inhabitabiles sunt propter nimium calorem:similiter partes eius propinque polo arctico propter nimiam frigiditatem:intelligatur ergo inter istas duas lineas oppositas spacium habitabile/quod in septem dividitur climata:dicitur autem clima seu regio tantum spacium terre/per quantum sensibiliter variatur horologium. Medium igitur primi climatis est ubi maximi diei prolixitas est.xiii. horarum/et elevatio poli mundi supra circulum hemisphaerii gradibus.6.et dicitur clima meroes. Medium autem secundi climatis est ubi maior dies est.13.horarum/et dimidie elevatio poli supra horizontem.24.gra.et quarte partis unius gradus:et dicitur clima diasyenes/latitudo vero est ex termino primi climatis usque ad locum ubi sit dies prolixior. Medium tertii climatis est/ubi fit longitudo prolixioris diei.14.horarum:et elevatio poli supra horizontem.30.et dimidii/et quarte unius partis:et dicitur clima dialexandrias. latitudo eius est ex termino secundi climatis usque ubi prolixior dies.14.horarum et quarte unius. Medium quarti climatis est ubi maioris diei prolixitas est.14.horarum/et dimidie/et axis latitudo.36. graduum/et duarum quintarum:et dicitur diarhodon. Medium quinti climatis est ubi maior dies est.15.horarum:et elevatio poli.41 gradus:et tertius unius:et dicitur clima diaromes. Medium sexti climatis est ubi prolixior dies est.15.horarum/et dimidie:et elevatur polus super horizontem.45.gradibus/et duabus quintis unius/et dicitur clima diaborysthenes. Medium autem septimi climatis est/ubi maior dies est.16.horarum/et elevatio poli supra horizontem.48. graduum:et duarum tertiarum:et dicitur clima diaripheon:omnis itaque inter terminum initialem climatum/et finalem eorundem diversitas est trium hor

rarum/ꝛ dimidie/ꝛ ex eleuatione poli supra. horizontem.38.graduum. Sic igitur patet vniuscuiusque climatis latitudo a principio ipsius versus equinoctialem/ vsque in finem eiusdem versus polum arcticum: et primi climatis latitudo maior est latitudine secundi: ꝛ sic deinceps: latitudo autem climatis potest dici linea ducta ab oriente in occidentem eque distans ab equinoctiali: vnde longitudo primi climatis est maior longitudine secundi: ꝛ sic deinceps: quod contingit propter angustiam sphere: ꝛ hec quo ad theoricam astrologie.

De pratica astrologie.

In pratica astrologie constituende sunt in primis .12. domus modo qui sequitur. celum: pariterque terra diuidatur in quatuor partes per duos circulos/ qui se secant directe super duos polos: et secant quatuor vicibus equinoctialem: quelibet illarum partium est diuisa in tres partes equales: et sic sunt .12. partes equales tam in celo/ quam in terra: et dicuntur domus quarum sex sunt quotidie supra terram et sex sub terra et sunt inmobiles/ stabilesque signa et planete transeunt semel in die naturali/ vsque in .xxiiij. horis per eas: et domus sunt ab oriente vsque ad mediam noctem/ eundo supra terram. Prima incipit ab oriente: et vocatur domus vite. secunda est substantiarum/ diuitiarumque. tertia que terminatur in media nocte est domus fratrum quarta que incipit in media nocte versus occidentem/ est domus patrimonii quinta est domus filiorum. sexta terminatur in occidente: et est domus infirmitatum septima incipit in occidente supra terram versus meridiem: et est domus coniugatorum. octaua est domus mortis. nona est domus religionis/ et peregrinationis. decia incipit in meridie versus orientem: et est domus honoris et regni vndecima est domus amicorum fidelium/ et proborum. duodecima que terminatur supra terram in oriente est domus charitatis: et sic influentiam recipiunt ab eorum aspectibus: vnde dicit Aristotiles in ystalac/ quod per motum et influentiam planetarum reguntur et disponuntur omnia inferiora in suis conditionibus: et quod secundum coniunctionem planetarum in aliquo signo mutatur tempus: quia in principio anni si plures fuerit planete coniuncti in signis aquaticis/ significat multitudinem pluuiarum in illo anno/ qui secundum astrologos incipit in mense martii: et fit indicium quando sol intrat primum minutum arietis: et dies incipit a meridie. si vero in illo anno planete fuerit coniuncti in signis aereis/ significat multitudinem ventorum: et si in igneis/ calorum: si in terreis/ frigorum: et secundum Galenum/ septem mirabiliter cooperantur ad holsgrauationem/ generationem/ natiuitatem/ egressionem: nam concepto fetu/ quilibet planeta habet ibi per ordinem operationem suam per vnum mensem: vt dictum est superius: planete aliquando exaltantur: et aliquando descendunt: sic homo sub celo continue mouetur: et est in continua mutatione: nunc tristis/ nunc hilaris/ nunc sanus/ nunc infirmus: nunc diues/ nunc pauper: et est triplex motus in planetis: aliquando est directus aliquando stationarius: et aliquando retrogradus. quandoque directione mouetur ad orientem versus signum: quandoque retrogradatur procedendo contrario motu: quandoque stat in medio (vt in theorica ostensum est) secundum Alfrancum radii solares quandoque alios planetas retropellunt: et faciunt eos retrogrados: et quandoque eos attrahunt: et faciunt ipsos stationarios. Et nota secundum Misael/ quod illa que in natura generantur sub forti signo masculino ascendente: et forti planeta/ et bono aspectu sunt fortunata/ et bene disposita: et econtrario aliqua sunt signa que dicuntur domus succedentes: alia domus cadentes: secundum igitur ista angulares sunt maioris virtutis/ quam alie: teste Misael. signa omnia sunt bone significationis/ et influentie/ preter duo: vnum dicitur scorpius et vndecimum quod dicitur aquarius: et ratio est: quia mars dominatur in octauo saturnus in .xj. qui sunt planete maliuoli: et ideo octauum vocatur domus mortis et debilitatis omnium rerum: et ideo gaudium in cunctis: et planeta existens in vno signo respicit ante et retro: ideo

retro: ideo

 142

retro: ideo signa dicuntur se mutuo aspicere: sed quidã sunt aspectus medie amicitie/ et quidam perfecte: et sic de inimicitia optimus aspectus est: vt ponit Misahael quando aries respicit sagittariũ post se/ et leonem ante se: et ille dicitur pessimus: quãdo aries respicit signum pisciũ post se/ et librã ante se. Primus est aspectus amicitie: secũdus inimicitie complete: coniunctio planetarũ bona est/ si planete sint boni/ et mala/ si mali: oppositio autem planetarum semper est mala/ teste Misahael. ¶ Generaliter tamẽ ponuntur aspectus modo qui sequitur: nam sextilis est aspectus quãdo planete distant inter se per sextam circuli partem: qui aspectus latẽtis benivolẽtie dicitur/ ac imperfecte amicitie. Quartilis aspectus est cum per tria signa distant: et est aspectus odij ac imperfecte inimicitie. Trinus aspectus est cum per quattuor signa se respiciunt qui patẽtem perfectamque amicitiam designat. Oppositus aspectus est cum per sex signa planete se respiciunt: qui quidem aspectus belli ac inimicitie palã dicitur. Coitus vero qui improprie dicitur aspectus est cum planete minus duodecim gradibus distant inter se vel cum sub radijs alterius fuerit: et tunc luna vel planeta dicitur soli cõiunctus quando illi per gradus .xvi. proximus fuerit: et tunc comburi a lumine solis dicitur: quando autem duo boni planete inter se coierint: est manifesta beniuolentia et amicitia ac bonitas eorum augetur. Coitio boni cum malo maliciã mali aufert/ non sine tamen pernicie boni: eo quia eius bonitas aliquãtulum minor fit et gratia lucidioris intelligentie: vide figuram medicine inferius positam/ que predictorum et subsequentium immediate practica est: vtere tamen bis caute et ad mentem theologorum / quoniam non necessitant in voluntarijs: quicquid sit de inclinatione: dicunt enim Astrologi quod in zodiaco sunt quedam stelle fixe que diuersimode influunt: nam a .xvi. gradibus arietis est stella andromeda vocata: illi qui sunt nati sub tali constellatione (vt predicti volũt astrologi) sunt in periculo carcerum: et ne in eis moriãtur: nisi aspectus alicuius boni planete affuerit. ¶ Item a .xxij. gradi. tauri est stella nominata Perseus: et quando est in cõiunctione cum Marte nati in ea sunt in periculo: ne caput eorum detrũcetur: nisi a deo prouideatur. ¶ Item a .xviij. gradi. gemini est stella vocata orizon: et nati sub eius constellatione sunt in periculo mortis violẽte: vt sunt capitanei/ nisi aliũde proui deatur. ¶ Item ab .viij. gra. cancri est stella que dicitur albabor: et natis in eius cõstellatione et ascendente presertim in medio celi existente/ significat bonam fortunam: et si luna est simul cum ea aut discessu/ et in parte fortune: tunc talis deueniet diues. ¶ Item a .xiij. gra. leonis est stella nominata cor leonis: et nati in eius constellatione deueniunt in magnam dominationẽ/ aut officiũ: tñ descẽdẽdo sunt in magno periculo: nisi sit aliquis alius bonus aspectus. ¶ Itẽ a .xv. gra. virginis est stella dicta nebulosa: et ppe caput leonis: et alia a .xi. gra. et est de natura veneris: et illi q sub ea nati sunt sciũt digna et sancta. ¶ Itẽ a .xvij. gra. libre est stella hystrix: et nati sub ea sunt pulchri: et efficiuntur diuites/ et diliguntur a magnatibus. ¶ Item in secundo gradu scorpionis est stella vocata corona: et nati in sua exaltatione honorãtur: et exaltantur ab hominibus: maxime quando est in bono aspectu cum sole. ¶ Item in primo gradu sagittarij est stella vocata cor scorpionis/ et in aspectu Iouis aut veneris significat bono

res et diuitias: et per contrarium quando respicit Saturnum aut Martem. Item a.xxviij.gra. capricorni est stella dicta aquila volans: et significat imperatores/ reges ⁊c. et nati sub sua constellatione maxime si solem bono aspectu respicit/aut iouē/deueniunt in maximos honores: ⁊ efficiuntur diuites. Item a xxi.gra. est stella vocata piscis meridionalis: nati sub eius cōstellatione sunt inclinati ad piscādum in mari meridionali: ⁊ a.ix.gra. est alia vocata delphin: et significat dominium supra mare et flumina. Item a.xvij.gra. piscis est stella dicta pegasus: et nati sub eius constellatione sunt dilecti et amati ab hominibus: maxime si respicit venerem. Et hec de astrologia sufficiāt: que fere omnia dicta sunt ad mentem antiquorum: sed quia nunc alium aspectum habent stelle fixe ab illo in quo libri antiqui fuerunt scripti: ideo nimirum si moderni astrologi multotiens errant in suis iudicijs: tu tamen si vis ad veritatē de iudicijs te intromittere: vide astrologiam illuminati doctoris nostri magistri Raymundi/ et ibi videbis/ quid pronosticandum sit/ vt si preponatur/ quando homo nascitur in coniunctione siue constellatione arietis et saturni/ quis istorum habet maiorē actionem naturaliter in illo homine: in tali et simili casu astrologus debet inuestigare proprias et appropriatas signorum ⁊ planetarum qualitates: queadmodum facit medicus in homine qualitates elementorum proprias et appropriatas: nam in prefata constellatione saturnus est magis actiuus ratione siccitatis/ que maior est in ipso proprie/ ꝙ in ariete appropriate: cum proprium plus dicat: ꝙ appropriatum: ⁊ sic siccitas saturni vincit siccitatem arietis intensiue/ ⁊ vincendo/ frigiditas saturni vincit caliditatem arietis/ et si ita sit ꝙ iupiter etiam sit in illa constellatione: quis istorum erit fortior dn̄s rex aut significator in natiuitate pueri/ tunc in illa constellatione sunt sex qualitates: scilꝫ caliditas/ siccitas ex parte saturni: humiditas et caliditas ex parte arietis/ siccitas et frigiditas ex parte iouis: ⁊ sic quia ibi sunt due caliditates/ non due frigiditates: et aries est primitiue calidus/ et iupiter secūdarie/ est aries magis actiuus/ ꝙ iupiter per caliditatem: ⁊ quia sunt ibi due siccitates: ⁊ saturnus est primitiue siccus: et aries secundarie/ est saturnus magis actiuus per siccitatem/ ꝙ aries: et quātum ad hoc sequitur temperamentum per calidum et siccum: sed quia in ioue humiditas et caliditas conueniunt: et humiditas est contra siccitatē arietis/ et saturni: et in constellatione non est nisi vna frigiditas/ et caliditas/ ⁊ frigiditas opponuntur: cognoscit astrologus/ ꝙ aries est rex in illa constellatione: et quia saturnus est malus/ ⁊ iupiter bonus: et aries magis conuenit cum ioue/ ꝙ cum saturno: et aries est dn̄s: sequitur ꝙ puer debet esse bonus naturaliter sic natus: non intelligēdo de bonitate morum: quia mores pertinent ad animam rationalem/ que libera est: et iste est verus modus pronosticandi in astrologia/ ac etiam in medicina.

¶ Aureus numerus.

	i	ii	iii	iiii	v	vi	vii	viii	ix	x	xi	xii	xiii	xiiii	xv	xvi	xvii	xviii	xix
Aries	y	n	c	v	l	ꝛ	ſ	b	ʒ	p	e	u	m	a	s	i	⁊	q	f
Aries	ʒ	o	d	u	m	a	s	i	⁊	q	f	x	n	b	t	k	ꝛ	r	g
Aries	⁊	p	e	x	n	b	t	k	ꝛ	r	g	y	o	c	v	l	a	ſ	b
Thaurus	ꝛ	q	f	y	o	c	v	l	a	ſ	b	ʒ	p	d	u	m	b	s	i
Thaurus	a	r	g	ʒ	p	d	u	m	b	s	i	⁊	q	e	x	n	c	t	k
Gemini	b	s	b	⁊	q	e	x	n	c	t	k	ꝛ	r	f	y	o	d	v	l
Gemini	c	ſ	i	ꝛ	r	f	y	o	d	v	l	a	ſ	g	ʒ	p	e	u	m
Cancer	d	t	k	a	ſ	g	ʒ	p	e	u	m	b	s	b	⁊	q	f	x	n
Cancer	e	v	l	b	s	b	⁊	q	f	x	n	c	t	i	ꝛ	r	g	y	o
Leo	f	u	m	c	t	i	ꝛ	r	g	y	o	d	v	k	a	ſ	b	ʒ	p
Leo	g	x	n	d	v	k	a	ſ	b	ʒ	p	e	u	l	b	s	i	⁊	q
Leo	b	y	o	e	u	l	b	s	i	⁊	q	f	x	m	c	t	k	ꝛ	r
Virgo	i	ʒ	p	f	x	m	c	t	k	ꝛ	r	g	y	n	d	v	l	a	ſ
Virgo	k	⁊	q	g	y	n	d	v	l	a	ſ	b	ʒ	o	e	u	m	b	s
Libra	l	ꝛ	r	b	ʒ	o	e	u	m	b	s	i	⁊	p	f	x	n	c	t
Libra	m	a	ſ	i	⁊	p	f	x	n	c	t	k	ꝛ	q	g	y	o	d	v
Scorpio	n	b	s	k	ꝛ	q	g	y	o	d	v	l	a	r	b	ʒ	p	e	u
Scorpio	o	c	t	l	a	r	b	ʒ	p	e	u	m	b	ſ	i	⁊	q	f	x
Sagittari⁹	p	d	v	m	b	ſ	i	⁊	q	f	x	n	c	s	k	ꝛ	r	g	y
Sagittari⁹	q	e	u	n	c	s	k	ꝛ	r	g	y	o	d	t	l	a	ſ	b	ʒ
Sagittari⁹	r	ſ	x	o	d	t	l	a	ſ	b	ʒ	p	e	v	m	b	s	i	⁊
Capricorn⁹	ſ	g	y	p	e	v	m	b	s	i	⁊	q	f	u	n	c	t	k	ꝛ
Capricorn⁹	s	b	ʒ	q	f	u	n	c	t	k	ꝛ	r	g	x	o	d	v	l	a
Aquarius	t	i	⁊	r	g	x	o	d	v	l	a	ſ	b	y	p	e	u	m	b
Aquarius	v	k	ꝛ	ſ	b	y	p	e	u	m	b	s	i	ʒ	q	f	x	n	c
Pisces	u	l	a	s	i	ʒ	q	f	x	n	c	t	k	⁊	r	g	y	o	d
Pisces	x	m	b	t	k	⁊	r	g	y	o	d	v	l	ꝛ	ſ	b	ʒ	p	e
Pisces	y	n	c	v	l	ꝛ	ſ	b	ʒ	p	e	u	m	a	s	i	⁊	q	f

¶ Per hanc figuram vnusquisqꝫ cognoscere potest Lunã in quo signo est quolibet die: sed ad hoc necessarium est kalendarium: gratia cuius et eorum que in astrologia tractantur ipsum ibi inferius ponimus: et sic oportet inuestigare in in ipso kalẽdario diẽ in qua scire vult predictũ aspectum: deinde sciat aureũ numerum et litteram dominicalem illius anni: et descendat directe ab ipso aureo numero per lineam litterarum positarum in dextra parte vsqꝫ ad litteram illius diei in quo scire cupit aspectum lune ad signum: qua inuẽta /respiciat signum directe ad sinistram: et in tali erit: et quia de kalendario mentionem facimus: oportet illa que in eo continentur enucleare.

¶ De Calendis Nonis et Idibus.

¶ Primus omnium mensium dies Calende vocãtur/a calo qđ est voco. Nam priscis temporibus anteꝙ Fasti a Cn. Flauio scriba inuitis patribus in omniũ notitiam prodiderunt: pontifici minori hec prouincia delegabaẗ: vt noue Lune primum obseruaret aspectum: visamq; regi sacrificulo nuntiaret: itaq; sacrificio a rege et minore pontifice celebrato idem pontifex calata idest vocata in capitolium plebe iuxta curiam calabram/que casa Romuli proxima erat: quot numero dies a calendis ad nonas superessent pronuntiabat. Dies qui ante calendas est/hoc est vltimus dies antecedentis mensis pridie calendas dicitur: non autem secundo calendas: vt nonnulli falso existimant: penultimus mensis tertio calẽdas qui antecedit quarto: et in hũc modum ceteri vsq; ad idus: vtputa vltimam Decembris diem pridie calendas Januarias scribimus. Penultimum tertio calẽdas Januarias: qui hunc antecedit quarto calendas Januarias: et in hunc modum alios vsq; ad quartumdecimum Decembris diem: quem .xix. calendas Januarias scribimus. Nonas dictas nonnulli existimant: quasi noue initium obseruationis: vel ꝙ ab eo die ad Idus semper nouem dies computantur. Habẽt autem nonas sex menses quatuor/Martius/Maius/Julius/et October. Reliqui quatuor tñ. Idus autem singuli quiq; menses habent octo.

¶ De littera dñicali et aureo numero.

¶ Tabula annorum communium et bissextilium/ litterarumq; dominicalium quotannis currentium: reuolutio cuius est post annos .xxviij. post quos ad caput eiusdem cum annis tunc currentibus reuertitur. Sequitur.

A	g	f	d	c	b	A	f	e	d	c	A	g	f
		e				g				b			
e	c	b	A	g	e	d	c	b	g	f	e	d	b
d				f				A				c	

¶ In tabula igitur vel serie litterarum dominicalium suprapositta annum vel communem vel bissextilem: litteram item dominicalem singulis annis hoc pacto faciliter inuenies. Primam nãq; litteram in suprascripta serie que est A accipe: et da illi annum salutis .M.cccclxxxvi. Sequenti littere que est g. da .M. cccclxxxvij. et iterum sequentibus litteris: videlꝫ f. e da .M.cccclxxxviij. sicq; deinceps progrediẽdo quousq; ad numerum anni tui currẽtis propositi peruenies: quia littera super quam cadit talis numerus anni propositi: erit littera dominicalis. Que si vnica occurrit: annum communẽ esse intelliges. Si duplex/bissextilem. Et tunc prior: id est superior vsq; ad festum Matthie apostoli vtilis erit. Inferior autem ad reliquam anni partem accommodabitur.

¶ Tabula clauium festorum mobilium: simulq; aurei numeri subiuncti: reuolutio cuius est post annos .xix. post quos cum annis tunc currentibus semper ad eiusdem regreditur initium. Sequitur.

¶ Claues festorum mobilium.

xij. xxxi. xx. xxix. xxviij. xvij. xxxvi. xxv. xiiij. xxxiij. xxij. xi. xxx. xix. xxxviij. xxvi. xv. xxxiiij. xxiij.

v. vi. vij. viij. ix. x. xi. xij. xiij. xiiij. xv. xvi. xvij. xviij. xix. i. ij. iij. iiij.

Aureus numerus.

 144

¶ Simili computo: vt dictum est de littera dominicali: etiam deprehendere potes clauem festorum mobilium. Nam clauium numero primo qui videlz est .xij. da annum .M.cccccv. sequenti numero qui est .xxxj. da .M.cccccvj. sicqz deinceps semper singulos numeros clauium accommoda: donec perduceris ad numerũ anni propositi. Nam vbi annus tuus propositus sedem inueniet: illic numerum clauis deprehendes. Sub quo continuo aureus numerus pro noua luna reperienda valens apparebit.

¶ Festorum mobilium canon.

¶ Festa igitur mobilia habita claue anni currẽtis: hoc modo inueniuntur. Animaduerte quot vnitates sunt in claue anni currentis: deinde tot dies numera deorsum descendendo a loco cuiuslibet clauis in kalendario notate: vbi aũt numerus ille terminatur/ ibi dominica proxima tale festum peragetur. In anno bissextili: si septuagesimã aut quadragesimam queris/ claui adde vnitatem: et si quadragesima iuxta talem computationem in .xxiiij. die Februarij/ vel post inuẽta fuerit/ ipsa per vnum diem retracta erit peragenda.

¶ Nouiluniorum canon.

¶ Nouiluniũ siue luna noua singulis mẽsibus anni sic reperitur. Habito aureo numero anni tui: vbicũqz ille in ordine aurei numeri in kalendario posito tibi occurrerit: a loco illo illius diei iuxta positi: sequentium verborum syllabas sursum cõputa: vt puta. In celis est hic/ vnicuiqz diei accõmodando syllabã vnã: diesqz ille supra quem syllaba hic ceciderit: dies est nouiluniĳ prepositi per singulos menses anni.

¶ Annus habet menses duodecim: hebdomadas quinquaginta duas/ et diem vnum: et habet dies trecentos sexaginta quinqz et sex horas: et quando currit bissextus/ qui intrat singulis quattuor annis/ superat per vnum diem tantum: et habet tunc dies trecentos sexaginta sex. Longitudo dierum anni in sexto diuma te ab ortu ad occasum solis.

¶ Carmina docẽtia per nouilunia inuenire pascha.
Post regum festa: quere nouilunia trina.
Post dominica tertia: sacrum celebra pascha.

¶ Alia carmina.

Post veris equinoctium: quere nouilunium.
Et dominica proxima: sacrum celebra pascha.
Non verius inuenies: si mille legas codices.

Pocula Janus amat.

Aureus numer⁹. KL Januarius habet dies.xxxj.Luna.xxx. Nox habet horas.xvj.Dies vo.viij.

iij	A	Januarij.	Circũcisio dñi.du.ma.Basilij epi ⁊ cõfes.Martine	a
	b	iiij	No.Octa.sancti stephani.semidu. (virgi. ⁊ mar.	b
xj	c	iij	No.Octaua sancti Joannis.semidu.	c
	d	Pridie	No.Octaua Innocentium.sol.	d
xix	e	Nonis.	Sancti symeonis. Uigilia.	e
viij	f	viij	Jd.Epiphania dñi.dup.ma. Clauis.lxx.A festo stelle	f
	g	vij	Jd.numerando perfice lunam. Post.xj.dies.ibi.lxx.	g
xvj	A	vj	Jd.fiat.Et si bissext⁹ fuerit superaddit vnus.Si cadit	h
v	b	v	Jd.in lucem domini suppone sequentem.	i
	c	iiij	Jd.Pauli primi heremite confessoris.	k
xiij	d	iij	Jd.Iginij pape ⁊ martyris.	l
ij	e	Pridie	Jd.	m
	f	Jdibus	Octaua epiphanie.semidu.	n
x	g	xix	Kl.Februarij.Felicis in pincis presbyte. ⁊ mar.	o
	A	xviij	kl. Mauri abbatis ⁊ cõfessoris. Sol in aquario.	p
xviij	b	xvij	kl. Beral.pe. ⁊ c.mar.du.ma.Marcel.pape.	q
vij	c	xvj	kl. Anthonij abbatis.solẽne generaliter.	r
	d	xv	kl. Prisce virgi. ⁊ mar.	s
xv	e	xiiij	kl. Marij Marthe Audifax ⁊ Abacbum mar.	s
iiij	f	xiij	kl. Fabiani ⁊ Sebastiani mar.	t
	g	xij	kl. Agnetis virginis ⁊ martyris.du.minus.	v
xij	A	xj	kl. Uincentij ⁊ Anastasij marty.	u
j	b	x	kl. Emerẽtiane vgi. ⁊ mar.Octa.quinqз mar.semidu.	x
	c	ix	kl. Feliciani episcopi.	y
ix	d	viij	kl. Conuersio sancti Pauli apostoli.du.mi.	z
	e	vij	kl. Sancti policarpi archiepi.	⁊
xvij	f	vj	kl. Joannis chrysostomi episcopi ⁊ confessoris.sol.	ꝯ
vj	g	v	kl. Agnetis secũdo.nõ transfertur. Clauis.xl.	a
	A	iiij	kl.	b
xiiij	b	iij	kl.	c
iij	c	Pridie	kl. Ciri ⁊ Joannis martyrum.	d

Aquarius calidum ⁊ humidum:signum bonum.
Ungere crura caue:cum luna videbit aquosum.
Insere tunc plantas:excelsas erige turres.
Et si carpis iter:tunc tardius ad loca transi.

Et februus algeo clamat.

145

Aureus numer⁹.	B L	Februarius habet dies.xxviij.Luna.xxix. Et qñ est bissextus habet dies.xxix.Luna.xxx. Nox habet horas.xiiij.Dies vo.x.	
	d Februarij.	Ignatij episcopi ꝛ martyris.Brigide virginis.	e
xi	e iiij	No.Purificatio beate Marie virgi.du.ma.	f
xix	f iij	No.Blasij episcopi ꝛ martyris.sol.	g
viij	g Pridie	No.Gilberti confessoris.	h
	A Nonis.	Agathe virginis ꝛ martyris.du.mi.	i
xvi	b viij	Id.Dorothee virginis ꝛ marty.Guarini episcopi.	k
v	c vij	Id.Sancti pdagij martyris.	l
	d vi	Id.Sancti salomonis martyris.	m
xiij	e v	Id.Apollonie virginis ꝛ martyris.nõ transfertur sol.	n
ij	f iiij	Id.Scolastice virginis.	o
	g iij	Id.Sancti seuerini.	p
ij	A Pridie	Id.Eulalie virginis.	q
	b Idibus.	Fuse virginis ꝛ martyris.	r
xviij	c xvi	Kl.Martij.Ualentini presbyteri ꝛ martyris.	s
vij	d xv	kl.Trãslatio Antonij cõfes.du mi.Faustini ꝛ Joui.m.s.	t
	e xiiij	kl.Iuliane virginis ꝛ martyris.	t
xv	f xiij	kl.Policarpi episcopi. Sol in pisce.	v
iiij	g xij	kl.	u
	A xi	kl.Publij cum socijs.	x
xij	b x	kl.Eustachij cum socijs.	y
i	c ix	kl.Preueniens cathedram dat tardius alle vacare.	z
	d viij	kl.Cathedra sancti Petri.duplex minus.	ꝛ
ix	e vij	kl. Uigilia.	a
	f vi	kl.Matthie apostoli. Locus bissexti.	a
xvij	g v	kl.Constantie virginis.	b
vi	A iiij	kl.Alexandri pape.	c
	b iij	kl.Iuliani martyris.	d
xiiij	c Pridie	kl.Trãslatio sancti Augustini.	e

Piscis frigidum ꝛ humidum:signum indifferens.
Piscis habens lunam:noli curare podagram.
Tutus iter carpis:fit potio sumpta salubris.
Aurum debet emi:sponse sponsus sociari.

Martius arua fodit.

Aureus numer⁹		KL	Martius habet dies xxj. Luna.xxx. Nox habet horas.xij. Dies vo.xij.	
iij	d	Martij.	Albini episcopi.semiduplex.ꝛ Herculani epi.	f
	e	vj	No. Lupi epi.ꝛ Camille vginis	g
xj	f	v	No. Martini ꝛ asterij.	h
	g	iiij	No. Gaij cū socijs ꝛ Adriani martyris.	i
xix	A	iij	No. Eusebij cum socijs.	k
viij	b	Pridie	No.	l
	c	Nonis.	Perpetue ꝛ Felicit. vg.ꝛ m.ꝛ scti Feli.ꝛ Tho. de aq.	m
xvj	d	viij	Jd.	n
v	e	vij	Jd. Sanctorum quadraginta martyrum.	o
	f	vj	Jd. Sancte agathe virginis.	p
xiij	g	v	Jd. Sancti quirionis. Claues pasche.	q
ij	A	iiij	Jd. Gregorij pape ꝛ cōfessoris.du.mi.	r
	b	iij	Jd. Sancte eufrasse vginis.	s
x	c	Pridie	Jd. Translatio sancti Bonauenture.	s
	d	Jdibus	Longini martyris.	t
xviij	e	xvij	Kl. Aprilis.	v
vij	f	xvj	Kl. Patricij episcopi ꝛ confessoris.	u
	g	xv	Kl. Ansel.epi ꝛ cōfes. Gabriel archā. Sol in ariete.	x
	A	xiiij	Kl. Joseph confessoris.duplex maius.	y
iiij	b	xiij	Kl. Joachim confessoris.du.ma.	z
	c	xij	Kl. Bñdicti abba.ꝛ cōfes.du.mi. Equinoctium.	ꝛ
xij	d	xj	Kl. Post festum sancti Benedicti vbicunqȝ	2
j	e	x	Kl. quartadecima luna venerit ibi in dñica	a
	f	ix	Kl. proxima resurrectio dñi celebratur.	b
ix	g	viij	Kl. Annunciatio beate Marie.du.maius.	c
	A	vij	Kl.	d
xvij	b	vj	Kl.	e
vj	c	v	Kl.	f
	d	iiij	Kl.	g
xiiij	e	iij	Kl.	h
iij	f	Pridie	Kl.	i

Aries calidum ꝛ siccum:signum bonum.
Nil capiti noceat:aries cum luna refulget.
Non tangas aures:sed balnea tutius intres.
Nec cephalam minuas:nec barbam radere debes.

Aprilis florida nutrit.

KL Aprilis habet dies. xxx. Luna. xxix.
Nox habet horas. x. Dies vero. xiiij.

Aureus numerus.					
	g	Aprilis.	Sancti valentini.		i
xi	A	iiij	No. Sancte marie egyptiace.		k
	b	iij	No. Sancti richardi.		l
xix	c	Pridie	No. Dedi. ecclie scti Bonaucture. du. ma. Ambrosij epi.		m
viij	d	Nonis.	Vincentij confessoris ordinis predicatorum. sol.		n
xvi	e	viij	Id. Perpetue ⁊ Felicitatis.		o
v	f	vij	Id. Sancti eugenij.		p
	g	vi	Id.		q
xiij	A	v	Id. Translatio sancte Monice. duplex minus.		r
ij	b	iiij	Id. Theodore virginis.		ſ
	c	iij	Id. Sancti Leonis pape.		s
x	d	Pridie	Id. Julij pape ⁊ cõfessoris.		t
	e	Idibus	Victoris pape.		v
xviij	f	xviij	Kl. Maij. Tyburtij. Valeriani ⁊ maximi.		u
vij	g	xvij	Kl. Helene virginis.	Clauis rogationum.	x
	A	xvi	Kl. Isidori martyris.		y
xv	b	xv	Kl. Aniceti pape ⁊ martyris.	Sol in thauro.	z
iiij	c	xiiij	Kl. Eleutherij epi.		⁊
	d	xiij	Kl. Sancti alphegi.		ꝯ
xij	e	xij	Kl.		a
i	f	xi	Kl.		b
	g	x	Kl. Sotheris ⁊ Gaij pa. ⁊ mar. ⁊ Dionysij cũ so. suis.		c
ix	A	ix	Kl. Georgij martyris. non transfert sol.		d
	b	viij	Kl.		e
xvij	c	vij	Kl. Marci euãgeliste. du. mi.	Letanie maiores.	f
vi	d	vi	Kl. Cleti ⁊ Marcellini pape ⁊ martyrum.		g
	e	v	Kl. Anastasij pape.		h
xiiij	f	iiij	Kl. Vitalis martyris.		i
iij	g	iij	Kl. Petri mar. ord. pdi.	Clauis penthecostes.	k
	A	Pridie	Kl. Eutropij martyris.		l

Thaurus frigidum et siccum: signum malum.
Arbor plantetur: cum thauro luna tenetur.
Non minuas: nec edifices: nec semina spargas.
Et medicus caueat: cum ferro tangere collum.

Ros ⁊ flos nemorum: Maio sunt fomes amorum.

Aureus numer⁹			Maius habet dies .xxxj. Luna .xxx. Nox habet horas .viij. Dies vo. xvj.	
xj	b	Maij	Philippi ⁊ Jacobi. duplex minus.	m
	c	vj	No. Athanasij episcopi ⁊ confessoris.	n
xix	d	v	No. Inuētio sancte crucis. duplex minus.	o
viij	e	iiij	No. Monice matris sancti Augustini.	p
	f	iij	No. Conuersio sancti Augustini.	q
xvj	g	Pridie	No. Joannis ante portam latinam. du. mi.	r
v	A	Nonis.	Eleti pape ⁊ marty.	s
	b	viij	Jd. Apparitio sancti Michaelis semiduplex.	s
xiij	c	vij	Jd. Translatio sancti Nicolai.	t
ij	d	vj	Jd. Gordiani ⁊ Epimachi marty.	v
	e	v	Jd. Octaua sancte Monice.	u
x	f	iiij	Jd. Nerei Achillei atq₃ Pācratij martyrū.	x
	g	iij	Jd.	y
xviij	A	Pridie	Jd. Bonifacij martyris.	z
vij	b	Jdibus.	Jsidori martyris.	⁊
	c	xvij	Kl. Junij. Ubaldi semiduplex.	ꝯ
xv	d	xvj	kl. Trāslatio scti Bernar. de ordi. mi. du. mi.	a
iiij	e	xv	kl. Sol in gemini.	b
	f	xiiij	kl. Potētiane virgi. ⁊ Petri celestini cōfes.	c
xij	g	xiij	kl. Bernardini cōfessoris. du. ma.	d
j	A	xij	kl. Secūdi martyris	e
	b	xj	kl. Sancti romani.	f
ix	c	x	kl. Desiderij episcopi.	g
	d	ix	kl. Alexādri / Euētij Theodo. ⁊ Junc. mar.	h
xvij	e	viij	kl. Urba. pa. ⁊ mar. Marie iacobi ⁊ marie salome.	i
vj	f	vij	kl. Eleuthe. pape ⁊ marty.	k
	g	vj	kl. Octaua scti Bernar. semidu. Joānis pa. ⁊ mar.	l
xiiij	A	v	kl. Germani episcopi.	m
iij	b	iiij	kl. Martini episcopi.	n
	c	iij	kl. Felicis pape ⁊ martyris.	o
xj	d	Pridie	kl. Petronille virginis.	p

Gemini calidum ⁊ humidum: signum malum.
Brachia non minuas: cum lustrat luna gemellos.
Unguibus ⁊ manibus: cum ferro cura negetur.
Nunq̄ portabis a promissore petitum.

Dat Junius fena.

Aureus numer⁹.			KL Junius habet dies.xxx.Luna.xxix. Nox habet horas.viij.Dies vo.xvj.	
	e	Junij.	Nicomedis.	q
xix	f	iiij.	No.Marcellini Petri atq; Erasmi martyrū.	r
viij	g	iij	No.	ſ
xvj	A	Pridie	No.Sancti patricij.	ſ
v	b	Nonis.	Sancti bonifacij.	s
	c	viij	Jd. Claudij episcopi ⁊ confessoris.sol.	t
xiij	d	vij	Jd.	v
ij	e	vj	Jd. Medardi confessoris.	u
	f	v	Jd. Primi ⁊ Feliciani martyrum.	x
x	g	iiij	Jd. Landarici episcopi.	y
	A	iij	Jd. Barnabe apostoli.duplex minus.	z
xviij	b	Pridie	Jd. Basilidis Cyrini Naboris ⁊ Nazarij mar.	⁊
vij	c	Jdibus.	Anthonij cōfes.de ordi.mino.duplex maius.	ꝯ
	d	xviij	Kl.Julij.Sancti blasij.	a
xv	e	xvij	kl. Uiti ⁊ Modesti atq; Crescentie martyrū.	b
iiij	f	xvj	kl. Ferreoli.	c
	g	xv	kl. Sancti aniti. Sol in cancro.	d
xij	A	xiiij	kl. Marci ⁊ Marcelliani martyrum.	e
j	b	xiij	kl. Geruasij ⁊ Prothasij martyrum.	f
	c	xij	kl. Octa.sancti Anthonij semidu.Siluerij pa.⁊ mar.	g
ix	d	xj	kl. Sancti leufredi.	h
	e	x	kl. Paulini episcopi ⁊ cōfessoris.	i
xvij	f	ix	kl. Uigilia.	k
vj	g	viij	kl. Natiuitas sancti Joānis baptiste.du.ma.	l
	A	vij	kl. Sancti eligij episcopi.	m
xiiij	b	vj	kl. Joannis ⁊ Pauli martyrū.nō trāsfert.sol.	n
iij	c	v	kl. Crescentis.	o
	d	iiij	kl. Leonis pape nō transfertur. Uigilia.	p
xj	e	iij	kl. Petri ⁊ Pauli apostolorū.du.ma.	q
	f	Pridie	kl. Cōmemoratio sancti Pauli apli.du.mi.	r

Cancer frigidum ⁊ humidum:signum indifferens.
Pectus/pulmo/iecur:in cancro non minuatur.
Somnia falsa vides:fit ⁊ vtilis emptio rerum.
Potio sumatur:securus perge viator.

Julio resecatur auena.

Aureus numer⁹.	KL	Julius habet dies.xxxj. Luna.xxx. Nox habet horas.ix. Dies vo.xv.	
xix g	Julij.	Octaua sancti Joannis baptiste.semiduplex.	f
viij A	vj	No. Visi.b. Marie.du.ma.z Processi z Marti.m.sol.	s
b	v	No.	t
xvj c	iiij	No.	v
v d	iij	No.	u
e	Pridie	No. Octa. Petri z Pauli apostolo℞.du.mi.	x
xiij f	Nonis.		y
ij g	viij	Jd. Dñica.ij.Julij semp celebrat festū sctī Bonauēture.	z
A	vij	Jd. Octa.visitationis beate Marie.du.mi.	ꝛ
x b	vj	Jd. Septē fratrū mar.z Rufine z Secūde mar.	2
c	v	Jd. Pij pape z martyris.	a
xviij d	iiij	Jd. Naboris z Felicis martyrum.	b
vij e	iij	Jd. Anacleti pape z martyris.	c
f	Pridie	Jd. Dies caniculares.	d
xv g	Jdibus.	Quirici z Julite martyrum.	e
iiij A	xvij	Kl. Augusti.	f
b	xvj	kl. Alexij confessoris.	g
xij c	xv	kl. Symphorose cū septē filijs suis martyrum.	h
j d	xiiij	kl. Sol in leone.	i
e	xiij	kl. Margarete virginis z martyris.du.mi.	k
ix f	xij	kl. Praxedis virginis.	l
g	xj	kl. Marie Magdalene.duplex minus.	m
xvij A	x	kl. Apollinaris epī z martyris.	n
vj b	ix	kl. Cristine virginis z martyris. Vigilia.	o
c	viij	kl. Jacobi apostoli.du.mi. Christophori marty.	p
xiiij d	vij	kl. Anne matris Marie.du.ma. Pastoris cōfes.	q
iij e	vj	kl. Pantaleonis martyris.	r
f	v	kl. Nazarij Celsi victoris z Innocētij martyrū.	s
xj g	iiij	kl. Marthe vgi. Feli. Simpli. Fausti. z Beatri.mar.	s
A	iij	kl. Abdon z Sēnen.mar.	t
xix b	Pridie	kl. Germani epī.	v

Leo calidum z siccum: signum malum.
Cor grauat et stomachum: cum cernit luna leonem.
Non vestes facias: non ad conuiuia vadas.
Et nil ore vomas: nec tunc medicamina sumas.

Augustus ſpicas.

KL Auguſtus habet dies.xxxi.Luna.xxx.
Nox habet horas.x.Dies vo.xiiii.

Aureus numer⁹.					
viii	c	Auguſti.		Petri ad vincu.du.mi.Machabeo.mar.	u
xvi	d	iiii	No.	Feſtū dedi.ſ.Marie de ang.du.ma.Ste.pape ⁊ m̄.	x
v	e	iii	No.	Inuētio ſtephani ꝓthomar.nō trāſfert.ſol.	y
	f	Pridie	No.	Iuſtini preſbyteri ⁊ martyris.	z
xiii	g	Nonis.		Marie de niue du.mi.Dñici cōfeſ.du.min⁹	⁊
ii	A	viii	Id.	Trāſfigu.dñi.du.ma.Sixti Feliciſſi.⁊ Agapiti m̄.	ꝯ
	b	vii	Id.	Donati epi.Alber.cōfeſ.ordi.car.	a
x	c	vi	Id.	Cyriaci Largi ⁊ Smaragdi martyꝝ.	b
	d	v	Id.	Romani martyris. Vigilia.	c
xviii	e	iiii	Id.	Laurentii martyris.duplex maius.	d
vii	f	iii	Id.	Tyburtii ⁊ Suſanne martyrum.	e
	g	Pridie	Id.	Clare virginis.duplex maius.	f
xv	A	Idibus.		Simpliciani epi ⁊ cōfeſ.ordi.be.Hippo.⁊ ſo.m̄.	g
iiii	b	xix	Kl.	Septēbris.Euſebii preſby. Vigilia.	h
	c	xviii.	kl.	Aſſumptio beate Marie virginis.du.maius.	i
xii	d	xvii	kl.		k
i	e	xvi	kl.	Octaua ſancti Laurentii.ſemiduplex	l
	f	xv	kl.	Agapiti martyris. Sol in virgine.	m
ix	g	xiiii	kl.	Ludouici epi ⁊ cōfeſ.or.mi.du.ma.Octa.ſctē clare.	n
	A	xiii	kl.	Bernardi abbatis ⁊ confeſſoris.du.mi.	o
xvii	b	xii.	kl.		p
vi	c	xi	kl.	Oct.ſ.marie.du.mi.Timo.hippo.⁊ ſimpho.mar.	q
	d	x	kl.	Vigilia.	r
xiiii	e	ix	kl.	Bartholomei apoſtoli.duplex minus.	s
iii	f	viii	kl.	Ludouici confeſſoris regis Francoꝝ.ſol.	ſ
	g	vii	kl.	Octa.Ludouici epi.ſemid.⁊ Zepherini pa.⁊ mar.	s
xi	A	vi	kl.		t
xix	b	v	kl.	Auguſtini epi.du.mi.⁊ Viuiani epi.Herme.mar.	v
	c	iiii	kl.	Decollatio Ioānis baptiſte.ſemiduplex.	u
viii	d	iii	kl.	Felicis ⁊ Adaucti mar.⁊ Sabine vgi.	x
	e	Pridie	kl.		y

Virgo frigidum et ſiccum:ſignum malum.
Lunam virgo tenens:vxorem ducere noli.
Viſcera coſtis caueas tractare cruorem.
Semen detur agro:dubites intrare carinam.

September contenit vuas.

Aureus numer⁹		KL	September habet dies.xxx. Luna.xxix. Nox habet horas.xij. Dies vo.xij.	
xvj	f	Septẽbris.	Duodecim fratrũ marty.⁊ Egidij abbatis.	5
v	g	iiij	No. Anthonini martyris.	⁊
	A	iij	No. Lupi episcopi.	2
xiij	b	Pridie	No. Octaua sancti Augustini/⁊ Moysi prophete.	a
ij	c	Nonis	Sancti victorini	b
	d	viij	Id. Sancti eugenij	c
x	e	vij	Id. Sancti clodoaldi.	d
	f	vj	Id. Natiuitas beate Marie.du.ma. Adriani marty.	e
xviij	g	v	Id. Gorgonij martyris.	f
vij	A	iiij	Id. Nicolai de Tolẽtino cõfesso.ordi.here.s.Aug.sol.	g
	b	iij	Id. Prothi ⁊ Hiacynthi martyrum.	h
xv	c	Pridie	Id. Martiani episcopi.	i
iiij	d	Idibus	Mauritij episcopi.	k
	e	xviij	Kl. Octobris. Exal.s.cru.du.mi. Cor.⁊ Cypria.mar.	l
xij	f	xvij	kl. Octa.btẽ marie vgi.semidu. Nicomedis mar.	m
j	g	xvj	kl. Euphemie Lucie ⁊ Geminiani martyrum.	n
	A	xv	kl. Festũ stigmatũ sctĩ Frãc.du.ma. Octa.scti nicolai.	o
ix	b	xiiij	kl. Victoris ⁊ Coro.martyrũ. Sol in libra.	p
	c	xiij	kl. Signi episcopi.	q
xvij	d	xij	kl. Eustachij ⁊ sociorum.nõ transfertur. Vigilia.	r
vj	e	xj	kl. Matthei apostoli ⁊ euãgeliste.duplex mi.	ſ
	f	x	kl. Mauritij ⁊ sociorum eius.sol. Equinoctium.	s
xiiij	g	ix	kl. Lini pape ⁊ martyris.	t
iij	A	viij	kl. Tecle virginis ⁊ martyris.	v
	b	vij	kl. Sancti firmini.	u
xj	c	vj	kl. Cypriani ⁊ Justine martyrum.	x
xix	d	v	kl. Eleazarij cõfesso.sol. Cosme ⁊ Damiani mar.	y
	e	iiij	kl.	ʒ
viij	f	iij	kl. Dedicatio sancti Michaelis.du.maius.	⁊
	g	Pridie	kl. Hieronymi presbyteri ⁊ cõfessoris.du.mi.	ꝝ

Libra calidum ⁊ humidum signum bonum.
Libra tenens lunam:nemo genitalia tangat.
Aut renes nates:nec iter carpere debet.
Extremam partem libre cum luna tenebit.

149

Seminat October.

Aureus numer⁹			KL	October habet dies.xxxj. Luna.xxix. Nox habet horas.xiiij. Dies vo.x.	
xvj	A	Octobris.		Remigij episcopi ⁊ confessoris.	a
v	b	vj		No. Translatio sancte Clare virginis.duplex minus.	b
xiij	c	v		No.	c
ij	d	iiij		No. Francisci cõfes.fundatoris ordi.minoꝝ.du.ma.	d
	e	iij		No.	e
x	f	Pridie		No. Magni episcopi.	f
	g	Nonis.		Sergij Bachi Marcelli ⁊ Apu. mar.⁊ Marci pa.	g
xviij	A	viij		Id.	h
vij	b	vij		Id. Dionysij Rustici ⁊ Eleutherij marty.sol.	i
	c	vj		Id. Cerbonij episcopi.⁊ Joannis confessoris.	k
xv	d	v		Id. Oct. bti Fracisci.du.mi.⁊ trãslatio sctí Augusti.pria.	l
iiij	e	iiij		Id.	m
	f	iij		Id. Geraldi confessoris.	n
xij	g	Pridie		Id. Calixti pape ⁊ martyris.	o
j	A	Idibus.			p
	b	xvij		Kl. Nouembris. Sancti Juliani epi.	q
ix	c	xvj		kl. Cerbonij confessoris.	r
	d	xv		kl. Luce euangeliste.duplex minus	f
xvij	e	xiiij		kl. Sancti sauiniani. Sol in scorpione.	s
vj	f	xiij		kl.	t
	g	xij		kl. xj. miliũ vgi.nõ trãsfert.du.mi.⁊ Hylario.abba.	v
xiiij	A	xj		kl. Melonij epi.	u
iij	b	x		kl.	x
	c	ix		kl. Magloꝛij abbatis.	y
xj	d	viij		kl. Crisanti ⁊ Darie martyrum.	z
xix	e	vij		kl. Euaristi pape ⁊ martyris.	⁊
	f	vj		kl. Juonis cõfessoris nõ trasfert.sol. Vigilia.	ꝯ
viij	g	v		kl. Simonis ⁊ Jude apostoloꝝ.du.mi.	a
	A	iiij		kl. Sancti narcisci.	b
xvj	b	iij		kl.	c
v	c	Pridie		kl. Sancti quintini martyris. Vigilia.	d

Scorpio frigidum ⁊ humidum:signum indifferens.
Scorpius augmentat morbos:in parte pudenda.
Uulnera non cures:caueas ascendere naues.
Et si carpis iter:timeas de morte ruinam.

Spoliat virgulta November.

KL November habet dies.xxx.Luna.xxix.
Nox habet horas.xvj.Dies vo.viij.

Aureus numer⁹.				
	d	Novembris	Festiui.oim sanctoꝝ.du.ma.Cesarij mar.	e
xiij	e	iiij	No. Commemoratio omniū fidelium defunctorum.	f
ij	f	iij	No. Marcelli epi Parisiēsis.	g
	g	Pridie	No. Vitalis ꝛ Agricole martyrum.	h
x	A	Nonis.	Cleti martyris.	i
	b	viij	Jd. Leonardi confessoris.	k
xviij	c	vij	Jd. Prodocimi martyris.	l
vij	d	vj	Jd. Octaua omniū sanctorum.du.mi.ꝛ translatio beati Ludouici epi.ꝛ Quattuor coronatoꝝ.	m
	e	v	Jd. Dedica.basilice saluato.du.mi.Et theodori.	n
xv	f	iiij	Jd. Triphonis Respicij ꝛ Nymphe martyrum.	o
iiij	g	iij	Jd. Marti.epi ꝛ cōfes.du.mi.ꝛ Mēne mar.	p
	A	Pridie	Jd. Martini pape ꝛ martyris.	q
xij	b	Jdibus.	Bricij episcopi ꝛ confessoris.	r
	c	xviij	Kl. Decēbris.Joannis epi ꝛ confessoris.	ꝛ
	d	xvij	kl. Macloui epi.	ſ
ix	e	xvj	kl.	s
	f	xv	kl. Sol in sagittario.	t
xvij	g	xiiij	kl. Dedicatio Basilice Petri ꝛ Pauli.du.mi.	v
vj	A	xiij	kl. Elizabeth vidue.du.mi.Pōtiani pape ꝛ mar.	u
	b	xij	kl. Sancti stephani	x
xiiij	c	xj	kl. Presentatio beate Marie.duplex maius.	y
iij	d	x	kl. Cecilie virginis ꝛ martyris.du.mi.	z
	e	ix	kl. Clemē.pape.nō trāsfert.sol.m̄.ꝛ Feli.	ꝛ
xj	f	viij	kl. Chrysogoni martyris.	2
xix	g	vij	kl. Katharine vgi.ꝛ mar.semidu.ꝛ solēne gn̄alr.	a
	A	vj	kl. Petri alexandrini episcopi.	b
viij	b	v	kl.	c
	c	iiij	kl.	d
xvj	d	iij	kl. Saturnini marty. Vigilia.	e
v	e	Pridie	kl. Andree apostoli.duplex minus.	f

Sagittarius calidum ꝛ siccum:signum bonum.
Luna nocet femori:per partes mota sagitte.
Vngues vel crines:poteris prescindere tute.
De vena minuas:ꝛ balnea citius intres.

Querit habere cibum: porcum mactando december.

Aureus numer⁹. **KL** December habet dies.xxxj.Luna.xxx.
Nox habet horas.xvj.Dies vero.viij.

xiij	f	Decembris.		Eligij episcopi.	g
ij	g	iiij	No.	Bibiane virginis ꝛ martyris.	h
	A	iij	No.		i
x	b	Pridie	No.	Barbare virginis ꝛ martyris.du.minus.	k
	c	Nonis.		Sabbe abbatis.	l
xviij	d	viij.	Id.	Nicolai episcopi ꝛ cōfesso.du.minus.	m
vij	e	vij	Id.	Ambrosij episcopi et cōfessoris .du.mi.	n
	f	vj	Id.	Conceptio beate Marie virginis.du.ma.	o
xv	g	v	Id.		p
iiij	A	iiij	Id.	Melchiadis pape ꝛ martyris.	q
	b	iij	Id.	Damasi pape ꝛ confessoris.	r
xij	c	Pridie	Id.		ſ
j	d	Idib⁹.		Lucie virginis ꝛ martyris.duplex minus.	s
	e	xix	Kl.	Januarij.	t
ix	f	xviij	kl.	Octaua cōceptionis beate Marie virginis.duplex.mi.	u
xvij	g	xvij	kl.		v
	A	xvj	kl.	Lazari epi.	x
vj	b	xv	kl.	Gratiani epi.	y
	c	xiiij	kl.	Solstitium.	z
xiiij	d	xiij	kl.	Vigilia.	ꝛ
iij	e	xij	kl.	Thome apostoli dup.minus.	A
	f	xj	kl.		a
xj	g	x	kl.	Victorice virginis.	b
xix	A	ix	kl.	Vigilia.	c
	b	viij	kl.	Natiuitas Jesu xpi.du.ma.Anasta.marty.	d
viij	c	vij	kl.	Stephani prothomartyris.dup.maius.	e
	d	vj	kl.	Joannis apostoli et euangeliste.du.maius.	f
xvj	e	v	kl.	Sanctorum Innocentium marty.semidu.	g
v	f	iiij	kl.	Thome archiepi ꝛ marty.non transfertur .sol.	h
	g	iij	kl.		i
xiij	A	Pridie	kl.	Siluestri pape ꝛ confessoris.sol.	k

Capricornus frigidum ꝛ siccum signum malum.
Capra nocet genibus: ipsam cum luna tenebit.
Intres aquam nauta: citius curabitur eger.
Fundamenta ruunt: modicum tunc durat idipsum.

De perspectiua facultate.

Erspectiua facultas mathematice supponitur/ quā nō modo presupponit:sed etiam physicā: et ei⁹ subiectum visibile est de per se:aut de per accidēs nihil refert:et mediū videndi linea radiosa est/per quā visus obiectum coloratum attingit:visio aūt nō fit primo per intus susceptionē: quēadmodū dicit Aristote. sed per extra missionem: vt vult Plato:⁊ ratio est:nā oīs potentia fertur primo ad obiectū ad qđ attingendū nata est:⁊ nō obiectū ad potentiā:q̄m tūc solū potētia diceret passiua/q2 receptiua ab extra/et nō actiua: ⁊ sic non maiora apparerent propinquiora obiecta / ꝙ̄ remotiora : cum ita radiosas similitudines mittere possent remotiora obiecta/sicut et ꝓpinquiora:sed hoc experiētia manifesta est falsum:ergo ⁊c nec obest illud qđ dicitur in de sensu et sensato / vz ꝙ aliquando visio est dolorosa/aut qđ post excellens visibile aliqua diu remanēt simulacra: dicit ꝙ totū hoc esse pōt:prout magis aut minus imprimūtur invisibili intrinseco:cui cōpetit pati:sed ꝓpter hoc non negatur potentia qua visus suū attīgit visibile extrīsecū/nec dici posset visibile/qđ passionem arguit ƀm ei⁹ ethimologiā cui correspondet visitiuū/qđ potentia actiua actintiuaq3 dicit :et potētia actiua potētior est circa propinquiora/ꝙ̄ remotiora :vt patet in quolibet : ideo si virtus visiua ferri debet in obiectum:oportet vt pyramidem quadā causet inter extremitates :cuius conus est oculus :et res visa basis:et ƀm magnitudinē rei vise basim pyramidis necesse est esse:nec ad hoc sufficit obiectum:vt possit talem pyramidem causare :nec facere vt linee recte emanantes ab eo concurrerent ad āgulū ad modū pyramidis:cū nullū ens mittēdo similitudinē suā extra se vatiet eā:est ergo pyramis ipa ab eo/a quo eius conus incohat:et basis ad rem visam ƀm eius ambitum terminatur/visio est triplex: directa/reflexa /et fracta:et ƀm has tres visiones perspectiua diuiditur in tres partes :prima est de radijs directis :et per tales videmus obiectū perpendiculariter/faciliterq3:tū aliqñ ex nimia distantia contingit deceptio:quoniam iudicamus aliqñ figuras triangulares esse quadratas : et sphericas planas:ex eo est quia potentia visiua circa remotiora debilior est/quam circa propinquiora : et sic oculus vendicat imaginem rei propinque: sicuti est/remote tamen diminute ob eius longinquitatem / ⁊ debilitatem potentie visiue/ que ferri non potest in ita remotum obiectum : nec plura visibilia recto visu apprehendere : fortior tamen est visione recta / quam obliqua. Et licet similitudo rei ad modum pyramidis acquiratur/ sub curta tamen pyramide:et quanta ipsa est in se in potētia visiua/ receptiuaq3 situatur :aliter non esset eius vera similitudo videlicet rei vise.

De triplici visione.

De radijs directis pars prima perspectiue.

De visiōe reflexa pars secunda perspectiue.

¶ Secunda pars perspectiue est de visione reflexa :et causatur ex diuersitate mediī:cum in rectum dirigitur : tamen propter obstaculum curuatur : vt patet in speculo obliquo quod obliquam reddit figuram :etiam cum radius lucis et caloris per diaphanum natus sit incidere/et quoniam occurrente corpore denso / parū diaphano virtus radiationis et influentia radiosa terminata non est:et cum in directum transire nō possit:in reflexionem ducitur :et tales luces reflexe debiliores sunt directe radiantibus:et ratio est:nam omnis motus quanto rectior est /tanto fortior est:et sic colores a speculis reflexi res quarum sunt species oculo debiliter

ostendunt:tamen si superficies est irregularis/videlicet partim plana /et partim conuexa/vel concaua/in eo facies distorta apparet propter irregularem reflexionem a supficiei diuersitate.¶In omni supficie reflexionis quatuor puncta principaliter cõsiderãt:vz cẽtrũ/visus/pũct⁹ apphẽsus/termin⁹ axis.i.ppẽdicularis ducti a centro visus i speculũ:z pũct⁹ reflexionis:z quẽadmodũ in vocib⁹ z sonis formatis in vallibus aut edificijs nouis/q̃ latera loci pcutiẽtes versus locũ formationis sonorũ reflectũt.vñ q̃nq̃ i talib⁹ locis iterũ audimus qd dirimus:ita z res nobis a tergo stãtes in speculo aqueo/vitreo/ferreo/vel marmoreo videre possum⁹/nõ q̃dẽ q̃ imago illa quã videm⁹ fit in speculo:sz in oculo reflexiue tñ.¶Tertia pars perspectiue est de radijs fractis:per hos radios fractos videmus q̃n res est oculo faciliter obiecta:sed medio alteri⁹ diaphanitatis cũ medio illo in quo est oculus:et sic fractio radij in ipa cõtingit tãtũ supficie medij secũdi:tũc eñi mediũ densius radios visuales aliqualiter reflectere nititur:non tñ oino eos reflectit/nec oino eos directe incedere pmittit:vñ fit q̃ pcedũt medio modo inter directos et reflexos:ideo dicuntur fracti:fracta enim visio fit in occursu medij secundi:quia cũ corpus visibile est in medio rariore/radij eius directe incedunt vsq̃ ad introitũ medij densioris/vbi propter resistentiã radij laterales incipiunt accedere ad radium medium centralem:qui dicitur radius perpendicularis:et ita recedunt ab incessu recto:et franguntur:et sic visio propter hos radios facta multas recipit varietates:nam anguli fractionis diuersificantur secundũ diuersitatem declinationis/et differentiam diaphanitatis secundi medij:vnde res intra aquã/vel trans vitrum vise sunt maiores/z propinquiores/q̃ in aere puro:et in simili distantia apparent:hac de causa contingit res aliquas videri per radios fractos/quas per rectos impossibile est eas ad oculum pertingere.Varias et multas esse intẽtiones visibiles/et quasdã primario /et secundario scire oportet/primarie siquidem sunt.22. visu comprehensibiles:videlicet color/lux /distantia/situs/magnitudo/corporeitas /figura/motus/continuatio/discretio/vel separatio/numerus/quies/asperitas/lenitas/diaphanitas/similitudo/vmbra/obscuritas/pulchritudo /turpitudo/spissitudo/diuersitas. hec sunt principales intẽtiões/secundarie sunt q̃ ab illis continentur : sicut ordinatio sub situ collocatur :et scriptura siue sculptura sub ordinatione: et figura /rectitudo/et curuitas sub figura : amplius multitudo et paucitas sub numero :equalitas et augmentũ sub similitudine et diuersitate :alacritas et risus et huiusmodi comprehendi possunt sub figura : et sic de alijs multis / que principaliter mouent visum/seu vt proprie loquar/ad que visus ordinatur sunt lux et color /quibus species et similitudines rerum multiplicantur in medio : et ad oculũ trahũtur virtute attractiua et visitiua:z tale mediũ ɔtinuũ est necessariũ:ex eo/q: potẽtia visiua absq̃ medio attigere nõ põt suũ obiectũ:q̃ñ si posset: oporteret q̃ essentia obiecti oculis incrisceret:aut qd potẽtia exteri⁹ essentialiter mitteret ad obiectũ:z sic op3 q̃ hẽat quãtitatẽ/alr nõ haberet cũ q̃ multiplicaret q̃ntitatẽ vsq̃ ad termios visibiles:z cũ suo colore naturali attigit alios colores.¶Et nota q̃ nõ mõ potẽtia visiua ab obliqs speculis/z diuersimode ɔpositis tortuosas/z difformes exhaurit figuras:sed z etiã aliq̃ñ per viã nigromantie

De radijs fractis tertia ps pspectiue.

apparentes/et non existentes attingit visibilitates:quas nigromantici faciunt apparere:vt vidimus pluribus experientijs:et per talem modum illudunt sensus hominum:⁊ hoc facere possunt constringendo demones per virtutem qui in verbis consistit:vt habeant accipere influentias oppositas/quas corpora celestia influunt:et eas sensibus hominum representare/vz similitudines influentiarum libre ⁊ martis contra arietem ⁊ iouem/quando sunt supra situm nostrū in quo sumus/libra et marte existentibus supra antipodes:⁊illas similitudines nostris sensibus representant;cum quibus sensus hominum illudunt:⁊per consequens hominum imaginationem: que contrarias figuras recipit per colorem obiectatum visui infecto:sicut si demon acciperet vmbram serpentis de situ in quo habitant antipodes:et ipsaz nobis representaret in palea:filo/aut ligno ⁊ sic de pluribus alijs/que fieri possunt modo predicto:vz mediante nigromātia.plures sunt alie facultates ꝓhibite:iccirco recuso eas tractare:vt sunt chiromātia/chiromātia/astrogolomātia/cosmomātia/sternomātia/alectromātia/ pyromātia/alphitomātia/aleuromātia/chritomātia/hydromātia/geomātia ⁊c.

De septē artib⁹ mechanicis.

Artes mechanice tamen pretereunde non sunt que in numero septem assignantur:vz agricultura/lanificiuz/venatio/fabrica/architectura/medicina/⁊ nauigatio.

De agricultura.

¶Principia agriculture sunt aqua et terra/que se habent vt materia:sol vero vt anima/et finis terminationis sunt partes/quibus terminatur.agricola cōsiderat aratrum/vomerem/ligonem/bouem/rastellum: semen/tempus seminandi ⁊ colligendi/considerat etiā genus terre macrum/pingue/aut mediocre/campestre/aut montanum/cuius finis est vtilitas/voluptasq;:vt possit viuere:et deum intelligere et amare.

De lanificio.

Lanificium continet in se omnes lane inseruientes: vt sunt in primis lanarij/fullones/lanipendie/palliones/petagiarij/cerdones/sericarij/textores/carminatores/sutores et hmōi:et qlibet suā ꝓpriā habet considerationē sicut sutor qui considerat acum/filum/forfices:⁊ pannum/⁊ omnia principia artis:⁊ regule considerantur in qualibet arte mechanica:nam sutor facere debet bonam tunicam ad voluntatem illius cuius est tunica:⁊ magnam in perfectione:⁊ durabilem/et sic de alijs.

De venatiōe ⁊ militia.

Venatio et militia seu ars bellica coincidunt:⁊ magnam habent conformitatē:nam bellica ars consistit in armis/⁊ viribus: quibus pugnatur:⁊ in duce/in quo debet esse scientia/auctoritas/peritia/⁊ fortuna et quia militia est habitus/quo miles iuuat principem:vt possit tenere iustitiā: iccirco indiget scientia ⁊ prudentia:⁊ ratione finis considerat habere bonum equum/et bene equitare:ensem fortem/⁊ conuenientem/et hastam/et scutum et modum quomodo suum inimicum possit vincere/et vtilitatem/honorem et bonam famam ex his consequi.Venator considerat vbi/et quando debet venari/queadmodū ⁊ miles suū inimicū aggredi:⁊ad hoc reqrit retbia/laqueos/telaues/canes ⁊c.Ars fabrilis est habitus/quo faber suos dirigit actus ad bene operandum :inquantum edificat: et facit bonuz clauum/gladium/ensem ⁊c.et sub hac arte continētur ferrarij/monetales/gemmarij/aurifices/argentarij ⁊c.

De architectura.

¶In architectura duo sunt consideranda/dispositio vz/⁊ ordinatio.Disposi

tio est apta rerum collocatio: vt in linographia circini: regule: & vsus in plano &c. Ordinatio est membrorum operis cōmoda pportio: vt venustatio operis in partes: et partiū ad basim cōmensuratio/decor/emendat⁹ totius operis aspectus: et cōmoda loci dispēsatio. Medicina operatiua est etiā ars mechanica: & est duplex: pseruatiua/& curatiua: de quibus inferi⁹ dicetur. Nauigatio est ars qua naute sciūt ire per mare: et oritur a geometria (vt vult doctor noster in arte magna) loco/motu/et tempore mediantibus: nam nauis in vno tempore est in vno loco: et in alio tempore in altero loco: quoniam geometria et cetere artes descendunt ab ista arte generali: et per consequens ars nauigandi. De nauigatione.

¶ Est hic nauis in igressu maris.

Hanc figuram declarat doctor noster in arte magna modo q sequit. suppono q in illo loco / i quo sunt quatuor anguli acuti/ sit trasmontana z port9 nauis: z q ibi sit nauis volēs ire p orientē: sed vadit p exalocb: et qñ iuenit p quatuor miliaria/ ipsa quatuor miliaria penes exalocb non valent nisi tria versus orientem. Ratio huius est: quia in duratione motus primo generatur vnitas siue punctus: z quādo nauis inuenit per octo miliaria apud exalocb/ ipsa quidem non valent versus orientem nisi sex. Ratio huius est: quia causatur secunda vnitas/ que cum prima causat vnam lineam compositam ex duabus vnitatibus siue punctis. Et quando inuenit nauis plus per quatuor miliaria /causatur tertia vnitas: et sic causatur triangulus per duodecim miliaria/ terquater causatur quadrangulus / quater tria. Et sic ostēditur per quem modu3 in motu nauis componitur triangulus et quandrangulus. Per modū quē dedimus de motu nauis per duodecim miliaria/ pōt nauta cognoscere q eūdo p exalocb: per centum miliaria deuiatur nauis ab oriente per 25. miliaria / naue amittente in quatuor miliarijs penes exalocb/ vnum miliarium apud orientem/ motu nauis prius existente per punctū deinde per lineam: z postmodū per triangulū: et post per quadrangulu3. Si nauis recedit a portu: z vult ire versus orientē: sed cū vadit per meridiem: ipsa quidem deuiatur in duplo ab oriente respectu deuiationis quam facit: quando vadit apud exalocb. Ratio huius est: quia exalocb consistit i medio orientis z meridiei. ¶ Et si nauis vadit per lebeicb: sed tamen vult ire penes orientem / causatur deuiatio in triplo. z si vadit per occidentem/ causat in quadruplo. ¶ Ostēdimus modū per quē naute possunt arbitrari deuiatione3 loci /ad quē intēdūt ire: z motus quē dedimus ei artis ad cognoscendū deuiationē/ ostendēdo principia generalia sine quibus nauis non potest esse in motu. Que principia sunt hec: videlicet punctus/ linea/ triangulus/ z quadrangulus. Et diminutio vnius miliarij quatuor miliariorum penes exalocb et duorum octo miliariorum/ penes meridiē: et sic de alijs. ¶ Modo intendim9 dare doctrinā et artē /per quas naute sciāt cognoscere in quo loco maris est nauis: z hoc intēdim9 exēplificare/ ostēdēdo q̄tum distat vn9 mōs ab altero. ¶ Suppono q sit vn9 mōs penes oriētē lōge a portu/ in quo assistit nauis p. 4. miliaria: q vocet l. talis mōs: z q sit alter mōs apud exalocb/ distās a portu p. 4. miliaria: z q ille mons vocetur m. z q sit alter mōs vsus meridiē/ distās a portu p. 4. miliaria/ z q ille mōs vocet n. ¶ Alteri9 suppono/ q sit ali9 mōs penes meridiem distās a portu per. 8. miliaria: et q vocetur o. modo queritur/ q̄tum distat l. ab m. et ab n. Et q̄tū distat o. ab l. z ab m. ¶ Ad primam questionem et secundam respondemus sic. ¶ Figura habet quatuor triangulos: vt per se patet: et. 4. et. 3. componunt septem: vt triangulus z quadrangulus habeant compositionem: z. 7. diuidūtur in duas partes equales/ qualibet habente. 3. miliaria cum dimidio. ¶ Unde sequitur q ab l. vsq3 ad n. sunt miliaria. 3. et dimidiu3 /m. existente in medio l. et n. Ratione cuius distat l. ab m. per medietatem miliarium. 3. z dimidium. ¶ Ad tertiam questionē respondemus sic: de portu vsq3 ad o. sunt. 8. miliaria. z ab l. vsq3 ad n. 3. et dimidium: vt supra probatum est. et sic multiplicant. 11. et dimidium.

Quapropter apparet q l.distat ab o .per.6.miliaria minus quarta: et sic soluta est tertia questio. ¶ Ad quartam questionem respondemus sic: de portu vsq ad o.sunt octo miliaria minus quarta: et sic sequitur q m.distat ab o.per medietatem decem miliariorum minus quarta/que sunt.5.miliaria minus octaua: et sic soluta est quarta questio. ¶ Secundum q data est ars ad cognoscendum distantias existentes inter l.m.n.et o.montium per miliaria supradicta: sic potes cognoscere distantias aliorum montium per miliaria supradicta/multiplicando miliaria per triangulos et quadrangulos. ¶ Quoniam sicut arithmeticus multiplicat numerum/numerando ter tria/et quater quattuor: sic nauta potest facere simili modo. ¶ Declaratum est ergo per quem modum possunt cognoscere naute in quo loco maris est nauis/arbitrando distantias penes transmontanam ad orientem meridiem atq occidentem exalocb/lebeich/maistre et grecb/respectu loci maris in quo consistit nauis. Et ista doctrina est facilis/breuis/et valde vtilis/et generalis/et particularibus applicabilis ¶ Per regulam g.et per subiectum elementatiue cognoscitur/ q si motus oritur ab oriente/ipse habet maiorem inclinationem penes exalocb q penes grecum. ¶ Exalocb enim est humidus et calidus. ¶ Grecus autem frigidus et humidus/qui causatur a transmontana. ¶ Item si ventus dependet ab exalocb/ipse habet maiorem declinationem penes orientem/q ad meridiem: eo q meridies est calidus et siccus: et sic de aliis suo modo pot dici. ¶ Adhuc nauta debet considerare qualitates aeris. Nam si aer est grossus et frigidus/iam significatum est q ventus oritur a transmontana. Si autem aer fuerit tenuis et humidus/signatum est q ventus egreditur ab oriente: sed si aer est humidus et subtilis/signatum est q ventus erit a meridie. Si vero aer est siccus et frigidus/iam signatur/q ventus procedit ab occidente. ¶ Nubes secundum colores quos habent signant ventos: sicut nubes rubea signat orientalem ventum et si habuerit colorem aureum/signat ventum meridianum: et si habuerit colorem album/signat ventum septentrionalem: et si habuerit colorem nigrum/signat ventum occidentalem. ¶ Nubes vero quandoq est composita ex pluribus coloribus: et tunc signat mixtionem ventorum: et secundum q est magis de vno colore q de alio/signat magis vnum ventum/q alium. ¶ Pluuia quidem secundum illam partem egreditur/a qua ventum illius signat. Et sic de coruscationibus et tonitruo suo modo potest dici. ¶ Fauonius aque maris motum ventorum circularem signat/vento habente talem assituationem: sicut limax siue testudo habet. Qui quidem ventus est assituatus circulariter vt aqua maris ascendat: sicut facit puluis subtilis super terram. ¶ Adhuc sibulonus sicut est coloratus/proprium ventum signat: sicut in nubibus dictum est. ¶ De transmontana et ferro non oportet loqui: nam de illis experientiam habemus: neq hic est causa querenda quare attrahit ferrum. Non enim hic est suus locus: sed potius in naturalibus habet locum: naturali quidem competit ista petere et inquirere Dum intellectus considerat quod supradictum est de nauigatione/gaudet: quia valde de nauigationis doctrina habituatus est.

De cõsideratiõe medicoꝝ

Dictum est in superiorib⁹/ꝙ deus creauerat hoiem iustū/ rectū/ad beatitudinē/ɀ vitam:ɀ non ad mortem: sed propter peccatum deuiatus fuit a tali fine: iccirco natura humana que tota erat in primo parēte infecta fuit: et per consequens quantū ad primos parētes/ɀ eorū posterioritatē infectioni/ pene miserie/pluribus doloribus vsq͂ ad mortē inclusiue/ɀ etiā cupiditatibus inordinatis/ɀ ignorātie subiugata/ɀ subiecta existit /rōne cui⁹ op⁹ ē duplici medicina:vna q̄ ad corp⁹/ɀ alia q̄ ad aīaʒ.de p̄ia dicem⁹ p̄io. Pro cui⁹ euidētia ē notādū/ꝙ maior gñatio tēperamēti ɀ ītēperamēti dat̄ ī humano corpore/q̄ ī aliq̄ alio corpore:ɀ ꝑpter mai⁹ temperamentuʒ est nobilior creatura ceteris:per intēperamentum vero reuelatur originale peccatum:ɀ manifestatur post eius mortem:quoniam ex ipso corpore aliqua bona opera sequi nō possunt:quemadmodum ex aliȷ̄s corporibus /que faciunt ad opus hominis iuuamenta:ɀ licet medicina generalius habeat subiectuʒ/q̄ sit corpus humanū:eo qꝛ non modo cōsiderare pōt sanitatē/ɀ egritudinē/seu lapsum in aliȷ̄s animalibus:vt patet ī falconibus/quibus homines medicinā administrant:sed etiam arboribus/ ɀ plantis/qua scultores per diuersas medicinas restaurāt / ɀ conseruant:tamen quia corpus humanum est nobilius oībus aliȷ̄s/ɀ finis ad quod cetera ordinantur: ideo ipsum est principaliter a medico intentum:a quo medicina origineʒ trahit ɀ pro suo subiecto adequato ipsum corpus humanum egrotabile inquantū sanabile assignat:ad quod oēs veritates illius habitus attributioneʒ ɀ ordinē habent/eas virtualiter in se continens:quas in esse cognito producit:ɀ qꝛ professionis nostre non est de medicina tractare:ideo solum damus modū ipsam applicādi ad hāc artē gñalē/ad quā oēs scie ɀ facultates gñal'r applicari p̄nt:p quē quidē modū vnusq͂sq͂ ꝑuenire ī verā notitiā toti⁹ medicine poterit. Medicina ī p̄mis cōcernit sanitatē/ɀ egritudinē:vt tactū ē ī ei⁹ subiecto ɀ vtriusq͂ ē accidētale:ɀ qꝛ vt habet̄ ī de sensu ɀ sensato/ naturalis nō sumit cōsiderationē suam ab his que sunt de consideratione medicine:sed medicus incipit ex eis/que sunt de cōsideratione naturalis:qua de re necesse est scire ordinem ɀ proportionem rerum naturalium/de quibus in precedētibus satis large loquuti sumus:ideo sanitas corporis humani consideratur predicto modo/prout proportio illa que est inter quatuor elementa/ex quibus materia corporis humani constat:ɀ proportio que est inter eandem materiam/ɀ formas ipsam (ordine naturali supradicto) contrahentes conseruatur tādiu/q̄diu permanet /sanitatē cōseruari necesse est: infirmitas vero ex disproportione predictorum ɀ eorum lapsu causatur:ɀ sic medicus inquirit in predictis talem proportionem/ɀ causam eius: ɀ inuenit eam per artem /sic ɀ disproportio eorum/ɀ infirmitas:ex qua disproportione causatur inueniri pōt: cum contrariorum (per Aristotelem) eadem sit disciplina. et ex secundo de anima. non solum scimus scientia/sed etiam anima: ɀ etiam non solum sanamur sanitate:sed etiam corpore. ex quibus patet/ꝙ sanitas nil aliud est q̄ similitudo predicte proportionis:ɀ infirmitas similitudo disproportiōis ideo medicus postq̄ habet causas proportiōis/inuestigare dʒ cās disproportionis ɀ lapsus:ɀ hoc fieri potest per artem/modo qui sequitur. In primis inqui-

 154

rat medicus per cameram d i k. in quarta figura, principia primitiua in medicina: et quomodo se habent ad omnia inferiora: et inueniet in predicta camera/ quod elemētatiua cōstat ex quatuor elemētis: que sunt primitiua principia in medicina scdm eorum qualitates: et ipsa elementatiua habet duplicem modum essendi: obiectiuū vz/ et subiectiuū/ in esse obiectiuo est equaliter gradata ex predictis quatuor elementis simplicibus (vt predictum est) et quia ab equali proportione/ vt inquit Aristoteles non sequitur actio/ nec passio: ideo est ingenerabilis et incorruptibilis (vt vult idem Aristoteles) et sic inuenit medicus quod est dabile equale pondus. In esse autez subiectiuo dupliciter/ aut in qualibet sphera: et sic elementa sunt in ea inequaliter gradata quo ad qualitates: quia substātia non suscipit magis/ neqz minus. Aristoteles in predicamētis. nam vnunquodqz in sua sphera habet predominium ratione proprietatis loci: vt ignis sub cōcauitate lune: et cetera sunt in esse remisso: et sic de alijs in suis spheris: hn̄t etiā alium modum essendi in elementatis/ que generantur et corrumpuntur in predictis tribus spheris: ideo medicus inuestigat talem modum in eis: et presertim in homine: circa quem principaliter versatur eius intentio: et inuenit per cameram e i k. modum quem habent in homine: tamen quia medicus secundum Aristotelem primo metaphysices non sanat hominem in communi: sed socratē vel platonem et c. ideo talē modum essendi inuestigat in homine singulari/ quem curare intendit: vel eius sanitatem conseruare: et per regulā de g. debet videre cuius qualitatis et complexionis sit proprie/ et appropriate: nam ignorata qualitate seu complexione/ necesse est medicinam curatiuam/ aut conseruatiuam ignorare: opus est ergo in primis cognoscere complexionem: et hoc fieri potest pluribus modis: primo inuestigando eius interiorem natiuitatem/ que fuit in illo instanti introductionis anime rationalis in corpus dispositum per agentia naturalia ad recipiendum ipsam animam: in quo quidez instanti regnauit specialis influentia coadiuuans/ gratia cuius ignis habuit predominium: vt in cholerico: vel aer: vt in sanguineo/ aut aqua: vt in phlegmatico: seu terra/ vt in melancholico: et non debet querere natiuitatē carnalem et sensualem/ que in lucem venit/ nisi per ipsam venire posset in notitiam prime et vere natiuitatis: quod videtur impossibile: cum talis sit irregularis: ergo nimirum si astrologi et medici errāt multotiens in eorum iudicijs: potest tamen inuestigari alio modo: naz in cōceptiōe crura mulieris dolēt: cessat mēstruū fluere: et plura alia signa sunt i viro et muliere (recuso tamen illa narrare) per que quis potest peruenire in veraz notitiam predicte natiuitatis: legitur etiam complexio in phisonomia hominum: et in actibus eorum: vt patet de cholericis/ qui leuiter mouentur: et volunt dominari alijs/ quemadmodum ignis: et sanguinei sunt alacres/ et curiales/ et ioculatores/ et c. phlegmatici piscatores et c. melancholici vero fabri et c. cognoscitur tamen veriori modo complexio in febricitantibus. ¶ Pro cuius euidentia est notandum/ quod corpus humanum constitutum ex quatuor elementis gubernatur a corporib9 supracelestib9/ ideo vt inquit Aristoteles metheororū primo/ oportet hunc mundum esse continuum corporibus celestibus: et sic corpus humanū ab eis secundū diuersos eorum aspectus regi: et tales aspect9 (vt dictū e)

variantur fm duos motus primi mobilis/vz ab oriente in occidentē:ducendo se cum alios orbes:z in vigintiquatuor horis cursum suuz facit:planete vero motu naturali mouentur ab occidente in orientem:z sic ex diuersa eorum obuiatione/ac diuerso aspectu diuersi generantur effectus in his inferioribus: oportet ergo q medicus habeat cognitionem omnium supradictorum:aliter non poterit nisi a casu sanitatem alicuius procurare:z quia predicta quatuor elementa sunt in continuo motu:z diuersificātur eorum operationes z effectus a diuersis aspectibus/rōne cui⁹ diuersi suntappetitus sani z infirmi/z diuerse circunstantie sanitatum z infirmitatum:sicut febris/pulsus/vrine zc. ¶ Ulteri⁹ est notandum/q scdm istum motum continuum in die naturali vnumqdqz elementum habet suam regionem: nam ignis habet tres horas ante meridiem/z tres post meridiem:terra habet tres ante occasum solis:z tres post. aqua habet tres horas ante mediam noctem:z tres post.aer habet tres horas ante diez z tres post. z sic febricitat cholericus in meridie:z est sanus in media nocte:z melācholicus febricitat in occasu solis:z est sanus in aurora diei.phlegmaticus febricitat in media nocte:z est sanus in meridie.sanguineus febricitat in aurora diei:z est sanus in occasu'. legitur etiam complexio in vrina sana:z licet communiter talis dicatur subrufa/ seu aurea:tamen variatur quodammodo secundum diuersas complexiones:vt in cholerico est subtilis z lucida / in sanguineo est bene aurea:ex eo/qz est melior cōplexio/ꝙ aliq̄ alia:ac etiā qz est corp⁹diaphanum aptum recipere omnes colores:vt patet de cristallo/aut vitro: in phlegmatico declinat vrina ad albedinem:ex eo/quia est sua proprietas:nam frigiditas per Aristotelem est mater albedinis.in Melancholico vero declinat ad nigredinē quodam modo:z hec omnia indicat elementatiua per i.designata. ¶ Habita noticia complexionis cuiuslibet/z sanitatis secundum iusticiam distributiuam :inuestiganda est in predictis cameris infirmitas:cum contrariorum eadem sit disciplina:ac etiam in sequentibus / vz e f g.f g h.z g h i.in vltima camera vz g h i.inuestigatur primo p h.quia videt medicus in homine egrotātē virtutem vegetatiuam debilitatam ī suis potentijs:qm̄ non habet appetitum dispositum:sed iudicat id quod est dulce amarum:deficiunt etiam digestiua et expulsiua:sed hoc esse non posset/nisi elementatiua sibi deficeret:z talis defect⁹ ꝓuenit aut ratione repletionis:quoniaz repletio impedit predictum motum elementorum::aut ratione alicuius vulneris:quia propter vulnus perdit continuatiōez/quam partes substātie habent adinuicem:z complexiōes elementorū per loca transire non possunt/per que transire solebant:hac de re causatur dolor z sic conqueritur sensitiua designata per g.z appetitus z instinctus clamāt per dolorem:z causa illius doloris est vegetatiua/que actus suos exercere non potest:z eius causa est elementatiua/que motum continuum habere non potest; nam vt dictū est in superioribus/quatuor elemēta in corpore humano habent motum/quodlibet in sua regione:z sic in vigintiquatuor horis ipsum motū implēt z si ꝑdictas regiones medicus bene scit /poterit causam morbi inuenirē/ z medicinam congruam patienti administrare:z ad hoc cognoscēdum presentem figuram hic ponimus.

meridies
p̄ma hō.
24
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
Oriens.
Occid.
media nox

Julio resecatur auena.

Aureus numer⁹.			KL Julius habet dies.xxxj. Luna.xxx. Nox habet horas.ix. Dies vo.xv.	
xix	g	Julij.	Octaua sancti Joannis baptiste.semiduplex.	f
viij	A	vj	No. Visi.b. Marie.du.ma.z Processi z Marti.m.sol.	s
	b	v	No.	t
xvj	c	iiij	No.	v
v	d	iij	No.	u
	e	Pridie	No. Octa. Petri z Pauli apostolorum.du.mi.	x
xiij	f	Nonis.		y
ij	g	viij	Jd. Dñica.ij Julij semp celebraẞ festū scti Bonauēture.	z
	A	vij	Jd. Octa.visitationis beate Marie.du.mi.	z
x	b	vj	Jd. Septē fratrū mar.z Rufine z Secūde mar.	2
	c	v	Jd. Pij pape z martyris.	a
xviij	d	iiij	Jd. Naboris z Felicis martyrum.	b
vij	e	iij	Jd. Anacleti pape z martyris.	c
	f	Pridie	Jd. Dies caniculares.	d
xv	g	Jdibus.	Quirici z Julite martyrum.	e
iiij	A	xvij	Kl. Augusti.	f
	b	xvj	kl. Alexij confessoris.	g
xij	c	xv	kl. Symphorose cū septē filijs suis martyrum.	h
j	d	xiiij	kl. Sol in leone.	i
	e	xiij	kl. Margarete virginis z martyris.du.mi.	k
ix	f	xij	kl. Praxedis virginis.	l
	g	xj	kl. Marie Magdalene.duplex minus.	m
xvij	A	x	kl. Apollinaris epi z martyris.	n
vj	b	ix	kl. Cristine virginis z martyris. Vigilia.	o
	c	viij	kl. Jacobi apostoli.du.mi. Christophori marty.	p
xiiij	d	vij	kl. Anne matris Marie.du.ma. Pastoris cōfes.	q
iij	e	vj	kl. Pantbaleonis martyris.	r
	f	v	kl. Nazarij Celsi victoris z Innocētij martyrū.	s
xj	g	iiij	kl. Marthe vgi. Feli. Simpli. Fausti. z Beatri.mar.	s
	A	iij	kl. Abdon z Sēnen.mar.	t
xix	b	Pridie	kl. Germani epi.	v

Leo calidum z siccum: signum malum.
Cor grauat et stomachum: cum cernit luna leonem.
Non vestes facias: non ad conuiuia vadas.
Et nil ore vomas: nec tunc medicamina sumas.

Augustus ſpicas.

Aureus numer⁹.		KL		Auguſtus habet dies.xxxi.Luna.xxx. Nox habet horas.x.Dies vo.xiiij.	
viij	c	Auguſti.		Petri ad vincu.du.mi.Machabeo.mar.	u
xvj	d	iiij	No.	Feſtū dedi.ſ.Marie de ang.du.ma.Ste.pape ⁊ m̄.	x
v	e	iij	No.	Inuētio ſtephani ꝓthomar.nō trāſfert.ſol.	y
	f	Pridie	No.	Iuſtini preſbyteri ⁊ martyris.	z
xiij	g	Nonis.		Marie de niue du.mi.Dñici cōfeſ.du.min⁹	⁊
ij	A	viij	Id.	Trāſfigu.dñi.du.ma.Sixti Feliciſſi.⁊ Agapiti m̄.	2
	b	vij	Id.	Donati epi.Alber.cōfeſ.ordi.car.	a
x	c	vj	Id.	Cyriaci Largi ⁊ Smaragdi martyꝝ.	b
	d	v	Id.	Romani martyris. Uigilia.	c
xviij	e	iiij	Id.	Laurentij martyris.duplex maius.	d
vij	f	iij	Id.	Tyburtij ⁊ Suſanne martyrum.	e
	g	Pridie	Id.	Clare virginis.duplex maius.	f
xv	A	Idibus.		Simpliciani epi ⁊ cōfeſ.ordi.be.Hippo.⁊ ſo.m̄.	g
iiij	b	xix	Kl.	Septēbris.Euſebij preſby. Uigilia.	h
	c	xviij.	kl.	Aſſumptio beate Marie virginis.du.maius.	i
xij	d	xvij	kl.		k
i	e	xvj	kl.	Octaua ſancti Laurentij.ſemiduplex	l
	f	xv	kl.	Agapiti martyris. Sol in virgine.	m
ix	g	xiiij	kl.	Ludouici epi ⁊ cōfeſ.or.mi.du.ma.Octa.ſctē clare.	n
	A	xiij	kl.	Bernardi abbatis ⁊ confeſſoris.du.mi.	o
xvij	b	xij.	kl.		p
vj	c	xi	kl.	Oct.ſ.marie.du.mi.Timo.hippo.⁊ ſimphoꝛ.mar.	q
	d	x	kl.	Uigilia.	r
xiiij	e	ix	kl.	Bartholomei apoſtoli.duplex minus.	s
iij	f	viij	kl.	Ludouici confeſſoris regis Francoꝝ.ſol.	ſ
	g	vij	kl.	Octa.Ludouici epi.ſemid.⁊ Zepherini pa.⁊ mar.	s
xi	A	vj	kl.		t
xix	b	v	kl.	Auguſtini epi.du.mi.⁊ Uiniani epi.Herme.mar.	v
	c	iiij	kl.	Decollatio Ioānis baptiſte.ſemiduplex.	u
viij	d	iij	kl.	Felicis ⁊ Adaucti mar.⁊ Sabine vgi.	x
	e	Pridie	kl.		y

Uirgo frigidum et ſiccum:ſignum malum.
Lunam virgo tenens:vxorem ducere noli.
Uiſcera coſtis caueas tractare cruorem.
Semen detur agro:dubites intrare carinam.

September continet vnas.

Aureus numer⁹			September habet dies.xxx. Luna.xxix. Nox habet horas.xii. Dies vo.xii.	
xvi	f	Septēbris.	Duodecim fratrū marty.ꝛ Egidij abbatis.	5
v	g	iiij	No. Anthonini martyris.	ꝛ
	A	iij	No. Lupi episcopi.	2
xiij	b	Pridie	No. Octaua sancti Augustini/ꝛ Moysi prophete.	a
ij	c	Nonis	Sancti victorini	b
	d	viij	Jd. Sancti eugenij	c
x	e	vij	Jd. Sancti clodoaldi.	d
	f	vj	Jd. Natiuitas beate Marie.du.ma. Adriani marty.	e
xviij	g	v	Jd. Gorgonij martyris.	f
vij	A	iiij	Jd. Nicolai de Tolētino cōfesso.ordi.here.s.Aug.sol.	g
	b	iij	Jd. Prothi ꝛ Hiacynthi martyrum.	h
xv	c	Pridie	Jd. Martiani episcopi.	i
iiij	d	Jdibus	Mauritij episcopi.	k
	e	xviij	Kl. Octobris. Exal.s.cru.du.mi. Cor.ꝛ Cypria.mar.	l
xij	f	xvij	kl. Octa.btē marie vgi.semidu. Nicomedis mar.	m
j	g	xvj	kl. Euphemie Lucie ꝛ Geminiani martyrum.	n
	A	xv	kl. Festū stigmatū scti Frāc.du.ma. Octa.scti nicolai.	o
ix	b	xiiij	kl. Victoris ꝛ Coro.martyrū. Sol in libra.	p
	c	xiij	kl. Signi episcopi.	q
xvij	d	xij	kl. Eustachij ꝛ socioꝝ.nō transfertur. Vigilia.	r
vj	e	xj	kl. Matthei apostoli ꝛ euāgeliste.duplex.mi.	ſ
	f	x	kl. Mauritij ꝛ socioꝝ eius.sol. Equinoctium.	s
xiiij	g	ix	kl. Lini pape ꝛ martyris.	t
iij	A	viij	kl. Tecle virginis ꝛ martyris.	v
	b	vij	kl. Sancti firmini.	u
xj	c	vj	kl. Cypriani ꝛ Justine martyrum.	x
xix	d	v	kl. Eleazarij cōfesso.sol. Cosme ꝛ Damiani mar.	y
	e	iiij	kl.	z
viij	f	iij	kl. Dedicatio sancti Michaelis.du.maius.	ꝛ
	g	Pridie	kl. Hieronymi presbyteri ꝛ cōfessoris.du.mi.	ꝝ

Libra calidum ꝛ humidum signum bonum.
Libra tenens lunam:nemo genitalia tangat.
Aut renes nates:nec iter carpere debet.
Extremam partem libre:cum luna tenebit.

Seminat October.

Aureus numerꝰ			KL October habet dies.xxxj.Luna.xxix. Nox habet horas.xiiij.Dies vo.x.	
xvj	A	Octobris.	Remigij epiſcopi ⁊ confeſſoris.	a
v	b	vj	No.Tranſlatio ſancte Clare virginis.duplex minus.	b
xiij	c	v	No.	c
ij	d	iiij	No.Franciſci cõfeſ.fundatoris ordi.minoꝝ.du.ma.	d
	e	iij	No.	e
x	f	Pridie	No.Magni epiſcopi.	f
	g	Nonis.	Sergij Bachi Marcelli ⁊ Apu.mar.⁊ Marci pa.	g
xviij	A	viij	Id.	h
vij	b	vij	Id.Dionyſij Ruſtici ⁊ Eleutherij marty.ſol.	i
	c	vj	Id.Cerbonij epiſcopi.⁊ Joannis confeſſoris.	k
xv	d	v	Id.Oct.bti Frãciſci.du.mi.⁊ trãſlatio ſcti Auguſti.pris.	l
iiij	e	iiij	Id.	m
	f	iij	Id.Geraldi confeſſoris.	n
xij	g	Pridie	Id.Calixti pape ⁊ martyris.	o
j	A	Idibus.		p
	b	xvij	Kl.Nouẽbris.Sancti Juliani epi.	q
ix	c	xvj	kl. Cerbonij confeſſoris.	r
	d	xv	kl. Luce euangeliſte.duplex minus	ſ
xvij	e	xiiij	kl. Sancti ſauiniani. Sol in ſcorpione.	s
vj	f	xiij	kl.	t
	g	xij	kl. Xj.miliũ vgi.nõ trãſferẽ.du.mi.⁊ Hylario.abba.	v
xiiij	A	xj	kl. Melonij epi.	u
iij	b	x	kl.	x
	c	ix	kl. Magloꝛij abbatis.	y
xj	d	viij	kl. Criſanti ⁊ Darie martyrum.	z
xix	e	vij	kl. Euariſti pape ⁊ martyris.	⁊
	f	vj	kl. Juonis cõfeſſoris nõ traſferẽ.ſol. Vigilia.	ꝯ
viij	g	v	kl. Simonis ⁊ Jude apoſtoloꝝ.du.mi.	a
	A	iiij	kl. Sancti narciſci.	b
xvj	b	iij	kl.	c
v	c	Pridie	kl. Sancti quintini martyris. Vigilia.	d

Scorpio frigidum ⁊ humidum:ſignum indifferens.
Scorpius augmentat morbos:in parte pudenda.
Vulnera non cures:caueas aſcendere naues.
Et ſi carpis iter:timeas de morte ruinam.

Spoliat virgulta Nouember.

Aureus numer⁹.		KL	Nouember habet dies.xxx.Luna.xxix. Nox habet horas.xvj.Dies vo.viij.	
	d	Nouembris	Festiui.olm sanctor.du.ma.Cesar ij mar.	e
xiij	e	iiij	No. Commemoratio omniū fidelium defunctorum.	f
ij	f	iij	No. Marcelli epi Parisiēsis.	g
	g	Pridie	No. Vitalis ꝛ Agricole martyrum.	h
x	A	Nonis.	Cleti martyris.	i
	b	viij	Id. Leonardi confessoris.	k
xviij	c	vij	Id. Prodocini martyris.	l
vij	d	vj	Id. Octaua omnnium sanctorum.du.mi.ꝛ translatio beati Ludouici epi.ꝛ Quattuor coronator.	m
	e	v	Id. Dedica.basilice saluato.du.mi.Et theodori.	n
xv	f	iiij	Id. Triphonis Respicij ꝛ Nymphe martyrum.	o
iiij	g	iij	Id. Marti.epi ꝛ cōfes.du.mi.ꝛ Mēne mar.	p
	A	Pridie	Id. Martini pape ꝛ martyris.	q
xij	b	Idibus.	Brictij episcopi ꝛ confessoris.	r
	c	xviij	Kl. Decēbris.Joannis epi ꝛ confessoris.	ꝛ
	d	xvij	kl. Macloui epi.	ſ
ix	e	xvj	kl.	s
	f	xv	kl. Sol in sagittario.	t
xvij	g	xiiij	kl. Dedicatio Basilice Petri ꝛ Pauli.du.mi.	v
vj	A	xiij	kl. Elizabeth vidue.du.mi.Pōtiani pape ꝛ mar.	u
	b	xij	kl. Sancti stephani	x
xiiij	c	xj	kl. Presentatio beate Marie.duplex maius.	y
iij	d	x	kl. Cecilie virginis ꝛ martyris.du.mi.	ʒ
	e	ix	kl. Clemē.pape.nō trāsfert.sol.m̄.ꝛ Feli.	ꝛ
xj	f	viij	kl. Chrysogoni martyris.	2
xix	g	vij	kl. Katharine vgi.ꝛ mar.semidu.ꝛ solēne gnālr.	a
	A	vj	kl. Petri alexandrini episcopi.	b
viij	b	v	kl.	c
	c	iiij	kl.	d
xvj	d	iij	kl. Saturnini marty. Vigilia.	e
v	e	Pridie	kl. Andree apostoli.duplex minus.	f

Sagittarius calidum ꝛ siccum:signum bonum.
Luna nocet femori:per partes mota sagitte.
Vngues vel crines:poteris prescindere tute.
De vena minuas:ꝛ balnea citius intres.

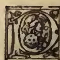
Querit habere cibum:porcum mactando december.

Aureus numer⁹. KL December habet dies.xxxi.Luna.xxx. Nox habet horas.xvi.Dies vero.viii.

xii	f	Decembris.		Eligii episcopi.	g
ii	g	iiii	No.	Bibiane virginis ⁊ martyris.	h
	A	iii	No.		i
x	b	Pridie	No.	Barbare virginis ⁊ martyris.du.minus.	k
	c	Nonis.		Sabbe abbatis.	l
xviii	d	viii.	Id.	Nicolai episcopi ⁊ cõfesso.du.minus.	m
vii	e	vii	Id.	Ambrosii episcopi et cõfessoris .du.mi.	n
	f	vi	Id.	Conceptio beate Marie virginis.du.ma.	o
xv	g	v	Id.		p
iiii	A	iiii	Id.	Melchiadis pape ⁊ martyris.	q
	b	iii	Id.	Damasi pape ⁊ confessoris.	r
xii	c	Pridie	Id.		ſ
i	d	Idib⁹.		Lucie virginis ⁊ martyris.duplex minus.	s
	e	xix	Kl.	Januarii.	t
ix	f	xviii	kl.	Octaua cõceptionis beate Marie virginis.duplex.mi.	u
xvii	g	xvii	kl.		v
	A	xvi	kl.	Lazari epi.	x
vi	b	xv	kl.	Graciani epi.	y
	c	xiiii	kl.	❡ Solstitium.	z
xiiii	d	xiii	kl.	Uigilia.	⁊
iii	e	xii	kl.	Thome apostoli dup.minus.	ꝯ
	f	xi	kl.		a
xi	g	x	kl.	Uictorice virginis.	b
xix	A	ix	kl.	Uigilia.	c
	b	viii	kl.	Natiuitas Jesu xpi.du.ma.Anasta.marty.	d
viii	c	vii	kl.	Stephani prothomartyris.dup.maius.	e
	d	vi	kl.	Joannis apostoli et euangeliste.du.maius.	f
xvi	e	v	kl.	Sanctorum Innocentium marty.semidu.	g
v	f	iiii	kl.	Thome archiepi ⁊ marty.non transfertur .sol.	h
	g	iii	kl.		i
xiii	A	Pridie	kl.	Siluestri pape ⁊ confessoris.sol.	k

Capricornus frigidum ⁊ siccum signum malum.
Capra nocet genibus:ipsam cum luna tenebit.
Intres aquam nauta:citius curabitur eger.
Fundamenta ruunt:modicum tunc durat idipsum.

De perspectiua facultate.

Perspectiua facultas mathematice supponitur/ quā nō modo presupponit: sed etiam physicā: et ei⁹ subiectum visibile est de per se: aut de per accidēs nihil refert: et mediū videndi linea radiosa est/ per quā visus obiectum coloratum attingit: visio aūt nō fit primo per intus susceptionē: queadmodū dicit Aristote. sed per extra missionem: vt vult Plato: ꝛ ratio est: nā oīs potentia fertur primo ad obiectū ad qδ attingendū nata est: ꝛ nō obiectū ad potentiā: qm̄ tūc solū potētia diceret passiua/ q꞉ receptiua ab extra/ et nō actiua: ꝛ sic non maiora apparerent propinquiora obiecta / ꝙ remotiora: cum ita radiosas similitudines mittere possent remotiora obiecta/ sicut et ꝓpinquiora: sed hoc experiētia manifesta est falsum: ergo ꝛc. nec obest illud qδ dicitur in de sensu et sensato/ vꝫ ꝙ aliquando visio est dolorosa/ aut qδ post excellens visibile aliqua diu remanēt simulacra: dicit ꝙ totū hoc esse pōt: prout magis aut minus imprimūtur in visibili intrinseco: cui cōpetit pati: sed ꝓpter hoc non negatur potentia qua visus suū attigit visibile extrīsecū/ nec dici posset visibile/ qδ passionem arguit sm̄ ei⁹ ethimologiā cui correspondet visitiuū/ qδ potentia actiua actiuitiuaꝙ dicit: et potētia actiua potētior est circa propinquiora/ ꝙ remotiora: vt patet in quolibet: ideo si virtus visiua ferri debet in obiectum: oportet vt pyramidem quadā causet inter extremitates: cuius conus est oculus: et res visa basis: et sm̄ magnitudineꝫ rei vise basim pyramidis necesse est esse: nec ad hoc sufficit obiectum: vt possit talem pyramidem causare: nec facere vt linee recte emanantes ab eo concurrerent ad āgulū ad modū pyramidis: cū nullū ens mittēdo similitudinē suā extra se variet eā: est ergo pyramis ipsa ab eo/ a quo eius conus incohat: et basis ad rem visam sm̄ eius ambitum terminatur/

De triplici visione.

visio est triplex: directa/ reflexa / et fracta: et sm̄ has tres visiones perspectiua diuiditur in tres partes: prima est de radiis

De radiis directis pars prima pspectiue.

directis: et per tales videmus obiectū perpendiculariter/ faciliterꝙ: tn̄ aliqn̄ ex nimia distantia contingit deceptio: quoniam iudicamus aliqn̄ figuras triangulares esse quadratas: et sphericas planas: ex eo est quia potentia visiua circa remotiora debilior est/ quam circa propinquiora: et sic oculus vendicat imaginem rei propinque: sicuti est/ remote tamen diminute ob eius longinquitatem/ ꝛ debilitatem potentie visiue/ que ferri non potest in ita remotum obiectum: ꝛ nec plura visibilia recto visu apprehendere: fortior tamen est visione recta/ quam obliqua. Et licet similitudo rei ad modum pyramidis acquiratur/ sub curta tamen pyramide: et quanta ipsa est in se in potētia visiua/ receptiuaꝙ situatur: aliter non esset eius vera similitudo videlicet rei vise.

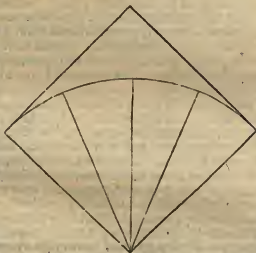
De visiōe reflexa pars secunda pspectiue.

¶ Secunda pars perspectiue est de visione reflexa: et causatur ex diuersitate mediī: cum in rectum dirigitur: tamen propter obstaculum curuatur: vt patet in speculo obliquo quod obliquam reddit figuram: etiam cum radius lucis et caloris per diaphanum natus sit incidere/ et quoniam occurrente corpore denso / parū diaphano virtus radiationis et influentia radiosa terminata non est: et cum in directum transire nō possit: in reflexionem ducitur: et tales luces reflexe debiliores sunt directe radiantibus: et ratio est: nam omnis motus quanto rectior est/ tanto fortior est: et sic colores a speculis reflexi res quarum sunt species oculo debiliter

ostendunt:tamen si superficies est irregularis/videlicet partim plana /et partim conuexa/vel concaua/in eo facies distorta apparet propter irregularem reflexionem a supficiei diuersitate. ¶ In omni supficie reflexionis quatuor puncta principaliter cõsiderãt:vz cẽtrũ /visus/pũct⁹ apphẽsus/termin⁹ axis.i.ppẽdicularis ducti a centro visus i speculũ:z pũct⁹ reflexionis:z quẽadmodũ in vocib⁹ z sonis formatis in vallibus aut edificijs nouis/q̃ latera loci pcutiẽtes versus locũ formationis sonoꝝ reflectũt.vñ q̃nq3 i talib⁹ locis iterũ audimus qđ diximus :ita z res nobis a tergo stãtes in speculo aqueo/vitreo/ferreo/vel marmoreo videre possum⁹/nõ qdẽ ꝙ imago illa quã videm⁹ fit in speculo:s3 in oculo reflexiue tñ. ¶ Tertia pars perspectiue est de radijs fractis:per hos radios fractos videmus qñ res est oculo faciliter obiecta:sed medio alteri⁹ diaphanitatis cũ medio illo in quo est oculus:et sic fractio radij in ipa cõtingit tãtũ supficie medij secũdi:tũc eñi mediũ densius radios visuales aliqualiter reflectere nititur :non tñ oino eos reflectit /nec oino eos directe incedere pmittit:vñ fit ꝙ pcedũt medio modo inter directos et reflexos:ideo dicuntur fracti:fracta enim visio fit in occursu medij secundi:quia cũ corpus visibile est in medio rariore/radij eius directe incedunt vsq3 ad introitu3 medij densioris / vbi propter resistentiã radij laterales incipiunt accedere ad radium medium centralem:qui dicitur radius perpendicularis:et ita recedunt ab incessu recto:et franguntur:et sic visio propter hos radios facta multas recipit varietates:nam anguli fractionis diuersificantur secundũ diuersitatem declinationis/et differentiam diaphanitatis secundi medij:vnde res intra aquã/vel trans vitrum vise sunt maiores/z propinquiores/q̃ in aere puro:et in simili distantia apparent:hac de causa contingit res aliquas videri per radios fractos/quas per rectos impossibile est eas ad oculum pertingere. Varias et multas esse intẽtiones visibiles/et quasdã primario /et secundario scire oportet/primarie siquidem sunt.22. visu comprehensibiles:videlicet color/lux /distantia/situs/magnitudo/corporeitas /figura/motus/ continuatio/discretio/vel separatio/numerus/quies/asperitas/lenitas/diaphanitas/similitudo/vmbra/obscuritas/pulchritudo /turpitudo/spissitudo/ diuersitas. hec sunt principales intentiões/secundarie sunt q̃ ab illis continentur : sicut ordinatio sub situ collocatur :et scriptura siue sculptura sub ordinatione: et figura /rectitudo/et curuitas sub figura : amplius multitudo et paucitas sub numero :equalitas et augmentũ sub similitudine et diuersitate :alacritas et risus et huiusmodi comprehendi possunt sub figura : et sic de alijs multis / que principaliter mouent visum/seu vt proprie loquar/ad que visus ordinatur sunt lux et color/quibus species et similitudines rerum multiplicantur in medio : et ad oculũ trahũtur virtute attractiua et visitiua:z tale mediũ ꝯtinuũ est necessariũ:ex eo/q: potẽtia visiua absq3 medio attigere nõ põt suũ obiectũ:qꝛ si posset: oporteret ꝙ essentia obiecti oculis incristeret:aut qđ potẽtia exteri⁹ essentialiter mitteret ad obiectũ:z sic op3 ꝙ hẽat quãtitatẽ/alr nõ haberet eũ q̃ multiplicaret q̃ntitatẽ vsq3 ad termios visibiles:z cũ suo colore naturali attigit alios colores. ¶ Et nota ꝙ nõ mõ potẽtia visiua ab obliqs speculis/z diuersimode ꝯpositis tortuosas/z difformes exhaurit figuras:sed z etiã aliqñ per viã nigromantie

De radijs fractis tertia ps pspectiue.

tio est apta rerum collocatio: vt in linographia circini: regule: et vsus in plano etc. Ordinatio est membrorum operis cōmoda pportio: vt venustatio operis in partes: et partiū ad basim cōmensuratio/decor/emendat⁹ totius operis aspectus: et cōmoda loci dispēsatio. Medicina operatiua est etiā ars mechanica: et est duplex: pseruatiua/et curatiua: de quibus inferi⁹ dicetur. Nauigatio est ars qua naute sciūt ire per mare: et oritur a geometria (vt vult doctor noster in arte magna) loco/motu/et tempore mediantibus: nam nauis in vno tempore est in vno loco: et in alio tempore in altero loco: quoniam geometria et cetere artes descendunt ab ista arte generali: et per consequens ars nauigandi. De nauigatione.

¶ Est hic nauis in igressu maris.

Quapropter apparet q l.distat ab o .per.6.miliaria minus quarta: z sic soluta est tertia questio. ¶ Ad quartam questionem respondemus sic: de portu vsq; ad o.sunt octo miliaria minus quarta: z sic sequitur q m.distat ab o.per medietatem decem miliariorũ minus quarta/que sunt.5.miliaria minus octaua: et sic soluta est quarta questio. ¶ Secundũ q data est ars ad cognoscendum distantias existentes inter l.m.n.z o.montiũ per miliaria supradicta: sic potes cognoscere distãtias aliorum mõtium per miliaria supradicta/multiplicando miliaria per triangulos z quadrangulos. ¶ Quoniam sicut arithmeticus multiplicat numerum/numerando ter tria/z quater quattuor: sic nauta potest facere simili modo. ¶ Declaratum est ergo per quem modũ possunt cognoscere naute in quo loco maris est nauis/arbitrando distantias penes transmontanã ad orientem meridiem atq; occidentem exaloch/lebeich/maistre et grech/respectu loci maris in quo consistit nauis. Et ista doctrina est facilis/breuis/z valde vtilis/z generalis/z particularibus applicabilis ¶ Per regulam g.z per subiectum elementatiue cognoscitur/ q si motus oritur ab oriente/ipse habet maiorem inclinationem penes exaloch q̃ penes grecum. ¶ Exaloch enim est humidus et calidus. ¶ Grecus autem frigidus et humidus/qui causatur a transmontana. ¶ Item si ventus dependet ab exaloch/ipse habet maiorem declinationem penes orientem/q̃ ad meridiẽ: eo q: meridies ẽ calid⁹ z sicc⁹: et sic de aliĩs suo modo põt dici. ¶ Adhuc nauta debet considerare qualitates aeris. Nam si aer est grossus z frigidus/iam significatum est q ventus oritur a transmontana. Si autem aer fuerit tenuis et humidus/signatum est q ventus egreditur ab oriente: sed si aer est humidus et subtilis/signatum est q ventus exit a meridie. Si vero aer est siccus z frigidus/iam signatur/q ventus procedit ab occidente. ¶ Nubes secundũ colores quos habent signant ventos: sicut nubes rubea signat orientalem ventum et si habuerit colorem aureum/signat ventum meridianum: z si habuerit colorẽ album/signat ventum septẽtrionalem: et si habuerit colorem nigrum/signat ventum occidentalem. ¶ Nubes vero quandoq; est composita ex pluribus coloribus: et tunc signat mixtionem ventorum: et secundum q est magis de vno colore q̃ de alio/signat magis vnum ventum/q̃ alium. ¶ Pluuia quidem secundum illam partem egreditur/a qua ventum illius signat. Et sic de coruscationibus z tonitruo suo modo potest dici. ¶ Fauonius aque maris motum ventorum circularem signat/vento habente talem assituationem: sicut limax siue testudo habet. Qui quidem ventus est assituatus circulariter vt aqua maris ascẽdat: sicut facit puluis subtilis super terram. ¶ Adhuc sibulonus sicut est coloratus/proprium ventum signat: sicut in nubibus dictum est. ¶ De transmotana et ferro non oportet loqui: nam de illis experientiam habemus: neq; hic est causa querenda quare attrahit ferrum. Non enim hic est suus locus: sed poti⁹ in naturalibus habet locum: naturali quidem competit ista petere et inquirere Dum intellectus considerat qđ supradictum est de nauigatione/gaudet: q: valde de nauigationis doctrina habituatus est.

De cõsideratiõe medicoꝝ

Ictum est in superioꝛib⁹/ꝙ deus creauerat hoiem iustuꝫ/ rectuꝫ/ad beatitudinẽ/⁊ vitam:⁊ non ad moꝛtem: sed pꝛopter peccatum deuiatus fuit a tali fine: iccirco natura humana que tota erat in pꝛimo'parẽte infecta fuit: et per consequens quantũ ad pꝛimos'parẽtes/⁊ eoꝝ poſterioꝛitatẽ infectioni/ pene miserie/pluribus doloꝛibus vſqꝫ ad moꝛtẽ incluſiue/⁊ etiã cupiditatibus inoꝛdinatis/⁊ ignoꝛãtie subiugata/⁊ subiecta exiſtit/rõne cui⁹ op⁹ ẽ dupliei medicina:vna q̃ ad coꝛp⁹/⁊ alia q̃ ad aĩaꝫ.de pꝛia dicem⁹ pꝛio.Pꝛo cui⁹ euidẽtia ẽ notãdũ/ꝙ maioꝛ gñatio tẽperamẽti ⁊ ĩtẽperamẽti daẽ ĩ humano coꝛpoꝛe/ꝙ̃ ĩ aliq̃ alio coꝛpoꝛe:⁊ ꝑpter mai⁹ temperamentuꝫ eſt nobilioꝛ creatura ceteris:per intẽperamentum vero reuelatur oꝛiginale peccatum:⁊ manifeſtatur poſt eius moꝛtem: quoniam ex ipſo coꝛpoꝛe aliqua bona opera ſequi nõ poſſunt:quemadmodum ex aliꝭs coꝛpoꝛibus/que faciunt ad opus hominis iuuamenta:⁊ licet medicina generalius habeat subiectuꝫ/ꝙ̃ ſit coꝛpus humanũ:eo q: non modo cõſiderare põt ſanitatẽ/⁊ egritudinẽ/ſeu ĩpſum in aliꝭs animalibus:vt patet ĩ falconibus/quibus homines medicinã adminiſtrant:ſed etiam arboꝛibus/ ⁊ plantis/qua ſcultoꝛes per diuerſas medicinas reſtaurãt / ⁊ conſeruant:tamen quia coꝛpus humanum eſt nobilius oĩbus aliꝭs/⁊ finis ad quod cetera oꝛdinantur: ideo ipſum eſt pꝛincipaliter a medico intentum:a quo medicina oꝛigineꝫ trahit ⁊ pꝛo ſuo ſubiecto adequato ipſum coꝛpus humanum egrotabile inquantũ ſanabile aſſignat:ad quod oẽs veritates illius habitus attributioneꝫ ⁊ oꝛdinẽ habent/eas virtualiter in ſe continens:quas in eſſe cognito pꝛoducit:⁊ q: pꝛofeſſionis noſtre non eſt de medicina tractare:ideo ſolum damus modũ ipſam applicãdi ad hãc artẽ gñalẽ/ad quã oẽs ſcie ⁊ facultates gñalr̃ applicari pñt:p quẽ q̃dẽ modũ vnuſqſqꝫ puenire ĩ verã notitiã toti⁹ medicine poterit.Medicina ĩ pꝛimis cõcernit ſanitatẽ/⁊ egritudinẽ:vt tactũ ẽ ĩ ei⁹ ſubiecto ⁊ vtrũqꝫ ẽ accidẽtale:⁊ q: vt habeẽ ĩ de ſenſu ⁊ ſenſato/ naturalis nõ ſumit cõſiderationẽ ſuam ab his que ſunt de conſideratione medicine:ſed medicus incipit ex eis/que ſunt de cõſideratione naturalis:qua de re neceſſe eſt ſcire oꝛdinem ⁊ pꝛopoꝛtionem rerum naturalium/de quibus in pꝛecedẽtibus ſatis large loquuti ſumus:ideo ſanitas coꝛpoꝛis humani conſideratur pꝛedicto modo/pꝛout pꝛopoꝛtio illa que eſt inter quatuoꝛ elementa/ex quibus materia coꝛpoꝛis humani conſtat:⁊ pꝛopoꝛtio que eſt inter eandem materiam/⁊ foꝛmas ipſam (oꝛdine naturali ſupꝛadicto) contrahentes conſeruatur tãdiu/ꝙ̃diu permanet / ſanitatẽ cõſeruari neceſſe eſt: infirmitas vero/ex diſpꝛopoꝛtione pꝛedictoꝛum ⁊ eoꝛum lapſu cauſatur:⁊ ſic medicus inquirit in pꝛedictis talem pꝛopoꝛtionem/⁊ cauſam eius: ⁊ inuenit eam per artem /ſic ⁊ diſpꝛopoꝛtio eoꝛum/⁊ infirmitas:ex qua diſpꝛopoꝛtione cauſatur inueniri põt: cum contrarioꝛum(per Ariſtotelem)eadem ſit diſciplina. et ex ſecundo de anima.non ſolum ſcimus ſcientia/ſed etiam anima: ⁊ etiam non ſolum ſanamur ſanitate:ſed etiam coꝛpoꝛe.ex quibus patet/ꝙ ſanitas nil aliud eſt ꝙ̃ ſimilitudo pꝛedicte pꝛopoꝛtionis:⁊ infirmitas ſimilitudo diſpꝛopoꝛtiõis ideo medicus poſtꝙ̃ habet cauſas pꝛopoꝛtiõis/inueſtigare dꝫ cãs diſpꝛopoꝛtionis ⁊ lapſus:⁊ hoc fieri poteſt per artem/modo qui ſequitur.In pꝛimis inqui,

rat medicus per cameram d i k. in quarta figura: principia primitiua in medicina: et quomodo se habent ad omnia inferiora: et inueniet in predicta camera/ quod elementatiua constat ex qua tuor elementis: que sunt primitiua principia in medicina secundum eorum qualitates: et ipsa elementatiua habet duplicem modum essendi: obiectiuum vz/ et subiectiuum/ in esse obiectiuo est equaliter gradata ex predictis quatuor elementis simplicibus (vt predictum est) et quia ab equali proportione/ vt inquit Aristoteles non sequitur actio/ nec passio: ideo est ingenerabilis et incorruptibilis (vt vult idem Aristoteles) et sic inuenit medicus quod est dabile equale pondus. In esse autem subiectiuo dupliciter/ aut in qualibet sphera: et sic elementa sunt in ea inequaliter gradata quo ad qualitates: quia substantia non suscipit magis/ neque minus. Aristoteles in predicamentis. nam vnumquodque in sua sphera habet predominium ratione proprietatis loci: vt ignis sub concauitate lune: et cetera sunt in esse remisso: et sic de aliis in suis spheris: habent etiam alium modum essendi in elementatis/ que generantur et corrumpuntur in predictis tribus spheris: ideo medicus inuestigat talem modum in eis: et presertim in homine: circa quem principaliter versatur eius intentio: et inuenit per cameram e i k. modum quem habent in homine: tamen quia medicus secundum Aristotelem primo metaphysices non sanat hominem in communi: sed socratem vel platonem et c. ideo talem modum essendi inuestigat in homine singulari/ quem curare intendit: vel eius sanitatem conseruare: et per regulam de g. debet videre eius qualitatis et complexionis sit proprie/ et appropriate: nam ignorata qualitate seu complexione/ necesse est medicinam curatiuam/ aut conseruatiuam ignorare: opus est ergo in primis cognoscere complexionem: et hoc fieri potest pluribus modis: primo inuestigando eius interiorem natiuitatem/ que fuit in illo instanti introductionis anime rationalis in corpus dispositum per agentia naturalia ad recipiendum ipsam animam: in quo quidem instanti regnauit specialis influentia coadiuuans/ gratia cuius ignis habuit predominium: vt in cholerico: vel aer: vt in sanguineo/ aut aqua: vt in phlegmatico: seu terra/ vt in melancholico: et non debet querere natiuitatem carnalem et sensualem/ que in lucem venit/ nisi per ipsam venire posset in notitiam prime et vere natiuitatis: quod videtur impossibile: cum talis sit irregularis: ergo nimirum si astrologi et medici errant multotiens in eorum iudiciis: potest tamen inuestigari alio modo: nam in conceptione crura mulieris dolent: cessat menstruum fluere: et plura alia signa sunt in viro et muliere (recuso tamen illa narrare) per que quis potest peruenire in veram notitiam predicte natiuitatis: legitur etiam complexio in phisionomia hominum: et in actibus eorum: vt patet de cholericis/ qui leuiter mouentur: et volunt dominari aliis/ quemadmodum ignis: et sanguinei sunt alacres/ et curiales/ et ioculatores/ et c. phlegmatici piscatores et c. melancholici vero fabri et c. cognoscitur tamen veriori modo complexio in febricitantibus. ¶ Pro cuius euidentia est notandum/ quod corpus humanum constitutum ex quatuor elementis gubernatur a corporibus supracelestibus/ ideo vt inquit Aristoteles metheororum primo/ oportet hunc mundum esse continuum corporibus celestibus: et sic corpus humanum ab eis secundum diuersos eorum aspectus regi: et tales aspectus (vt dictum est)

variantur ſcḋm duos motus primi mobilis/vꝫ ab oriente in occidētē:ducendo ſe cum alios orbes:ꝛ in vigintiquatuor horis curſum ſuū facit:planete vero mo tu naturali mouentur ab occidente in orientem:ꝛ ſic ex diuerſa eorum obuiatio ne/ac diuerſo aſpectu diuerſi generantur effectus in his inferioribus: oportet ergo ꝙ medicus habeat cognitionem omnium ſupradictorum:aliter non po terit niſi a caſu ſanitatem alicuius procurare:ꝛ quia predicta quatuor elemen ta ſunt in continuo motu:ꝛ diuerſificātur eorum operationes ꝛ effectus a di uerſis aſpectibus/rōne cuiꝰ diuerſi ſunt appetitus ſani ꝛ infirmi / ꝛ diuerſe cir cunſtantie ſanitatum ꝛ infirmitatum:ſicut febris/pulſus/vrine ꝛc. ¶ Alteriꝰ eſt notandum/ꝙ ſcḋm iſtum motum continuum in die naturali vnumqḋꝙ ele mentum habet ſuam regionem:nam ignis habet tres horas ante meridiem/ꝛ tres poſt meridiem:terra habet tres ante occaſum ſolis:ꝛ tres poſt. aqua ha bet tres horas ante mediam noctem:ꝛ tres poſt.aer habet tres horas ante dieꝫ ꝛ tres poſt.ꝛ ſic febricitat cholericus in meridie:ꝛ eſt ſanus in media nocte:ꝛ me lācholicus febricitat in occaſu ſolis:ꝛ eſt ſanus in aurora diei.phlegmaticus fe bricitat in media nocte:ꝛ eſt ſanus in meridie.ſanguineus febricitat in aurora diei:ꝛ eſt ſanus in occaſuꝰ. legitur etiam complexio in vrina ſana:ꝛ licet com muniter talis dicatur ſubruſa/ ſeu aurea:tamen variatur quodammodo ſecun dum diuerſas complexiones:vt in cholerico eſt ſubtilis ꝛ lucida / in ſanguineo eſt bene aurea:ex eo/qꝛ eſt melior cōplexio/ꝙ aliq̄ alia:ac etiā qꝛ eſt corpꝰ diaphanum aptum recipere omnes colores:vt patet de criſtallo/aut vitro:in phlegma tico declinat vrina ad albedinem:ex eo/quia eſt ſua proprietas:nam frigiditas per Ariſtotelem eſt mater albedinis.in Melancholico vero declinat ad nigre dinē quodam modo:ꝛ hec omnia indicat elementatiua per i.deſignata. ¶ Ha bita noticia complexionis cuiuſlibet/ꝛ ſanitatis ſecundum iuſticiam diſtributi uam:inueſtiganda eſt in predictis cameris infirmitas:cum contrariorum ea dem ſit diſciplina:ac etiam in ſequentibus / vꝫ e f g.f g h.ꝛ g h i.in vltima ca mera vꝫ g h i.inueſtigatur primo p h.quia videt medicus in homine egrotāte virtutem vegetatiuam debilitatam ī ſuis potentijs:qm̄ non habet appetitum diſpoſitum:ſed iudicat id quod eſt dulce amarum:deficiunt etiam digeſtiua et expulſiua:ſed hoc eſſe non poſſet/niſi elementatiua ſibi deficeret:ꝛ talis defectꝰ ꝓuenit aut ratione repletionis:quoniaꝫ repletio impedit predictum motum elementorum::aut ratione alicuius vulneris:quia propter vulnus perdit conti nuatiōēꝫ/quam partes ſubſtātie habent adinuicem:ꝛ complexiōes elementorū per loca tranſire non poſſunt/per que tranſire ſolebant:hac de re cauſatur dolor ꝛ ſic conqueritur ſenſitiua deſignata per g.ꝛ appetitus ꝛ inſtinctus clamāt per dolorem:ꝛ cauſa illius doloris eſt vegetatiua/que actus ſuos exercere non po teſt:ꝛ eius cauſa eſt elementatiua/que motum continuum habere non poteſt: nam vt dictū eſt in ſuperioribus/quatuor elemēta in corpore humano habent mo tum/quodlibet in ſua regione:ꝛ ſic in vigintiquatuor horis ipſum motū implēt ꝛ ſi p̄dictas regiones medicus bene ſcit /poterit cauſam morbi inuenire/ ꝛ me dicinam congruam patienti adminiſtrare:ꝛ ad hoc cognoſcēdum p̄ſentem fi guram hic ponimus.

meridies
pma ho.
24
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
Occides.
Oriens.
mediãnox

De medici/na.

Edicus causam huius inuestigare dʒ: et si in astrologia ex pertus non sit: ad hoc cōponat vnā figurā ex duobus circulis constitutam: quorū vnus alium contineat: maior autē circulus motum significat octaue sphere: minor vero motum septem planetarū: ⁊ ratio hui⁹ erit: nam ab oriente in occidētem mouet̄ ipse maior: ⁊ minor circulus / ecōtrario vcʒ ab occidente in orientem: et ſm istos duos mot⁹ est motus corporis humani naturaliter / et elementaliter cōstitutus: eo q2 corpora inferiora sunt elementaliter / et naturaliter sub superioribus constituta: iccirco qⁱ isti duo circuli per eoꝝ motus adinuicem sibi obuiant: mixtionem siue compositionē in inferiorib⁹ causant: quilibet aūt istoꝝ circulorum in se cōtinet octo domos: que quatuor causant regiones. Est tamen notandū / ꝙ in qualibet domo sunt due litere: ⁊ quelibet litera suū hʒ significatū: nam A. aerē significat. B ignē. C. terram. ⁊ D. aquam. E humidū et calidū. F calidū ⁊ siccū. G. siccū ⁊ frigidū. H frigidū ⁊ humidū. p̄dicte regiōes sunt ver/estas/autūn⁹ ⁊ hyems: ⁊ p̄dicte lr̄e sunt octo/ſm ꝙ octo sunt dom⁹ ī ābob⁹ circulis existēte minori sub maiori.

De prima re/gione.

et prima regio que ver vocatur / se extendit ab A. circuli superioris: et E. circuli inferioris / que primam faciunt domū vſqꝫ ad B. circuli superioris / et F. circuli inferioris: et huic regioni correspondent tria signa sita in maiori circulo: quibus correspōdent tres mēses supra: ⁊ cuilibet signo correspondent triginta gradus: ⁊ sic in tota illa regione sunt tria signa / vcʒ aries / thaurus / et gemini / et tres mense / scilicet Mars / Aprilis / et Maius / et .xc. gradus / qui in circunferentia circuli maioris debent poni: et eq̄liter distantes mēsurari: vel .91. dies / ⁊ .7. hore cum dimidia precise. Et nota / ꝙ sol est in ariete decimaoctaua Martij: ⁊ in thauro decimaseptiā Aprilis. In gemini vero decīaoctaua Maij: et ī his trib⁹ mensibus regnat aer et sanguis: et suum vigorem et dominium habet in oriēte a medio martij vſqꝫ ad mediū iunij.

De secūda re/gione.

Scd̄a regio vocat̄ estas: ⁊ est de b. circuli maioris: ⁊ f. circuli minoris / vſqꝫ ad c. circuli maioris / ⁊ g. circuli mīoris: huic regiōi correſpōdēt tria signa sita ī maiori circulo (queādmodū in p̄ia regiōe dictū ē) qbus correſpōdēt tres mēses: ⁊ cuilibet signo correſpōdēt .30. grad⁹: ⁊ sic in tota illa regione sunt tria signa / vcʒ cācer / leo / ⁊ virgo: ⁊ tres mēses / scʒ Juni⁹ / Julius / ⁊ Augustus: ⁊ .xc. gradus / q̄ in circunferētia circuli maioris vt in p̄ia regiōe successiue ⁊ equalr̄ distātes ponunt̄: vel .91. dies / ⁊ septē hore p̄cise cū dimidia. Sol est in cācro .18. Junij. ⁊ in leone .19. Julij: ⁊ in v̄gine .18. Augusti: ⁊ ī his trib⁹ mensib⁹ regnat ignis / ⁊ cholera in meridie a medio Junij vſqꝫ ad mediū septembris.

De tertia re/gione.

Tertia regio vocat̄ autūnus: ⁊ durat de domo c g. vſqꝫ ad domū d h. hec regio constat ex trib⁹ signis / ⁊ trib⁹ mensib⁹ eis correſpōdentib⁹ (vt de superiorib⁹ dictū ē) ⁊ q̄libet signū hʒ .30. gradus: ⁊ sic in tota regiōe sunt .90. grad⁹:

De q̄rta re/gione.

signa sūt libra / scorpio / ⁊ sagittari⁹. mēses sūt septēber / october / ⁊ nouēber / sol ē ī libra .18. septēbris: ⁊ ī scorpiōe .19. octobris: ⁊ ī sagittario .17. nouēbris: ⁊ ī his trib⁹ mēsib⁹ regnat terra: ⁊ melācholia ī occidēte a medio septēbris vſqꝫ ad mediū decēbris. q̄rta ⁊ vltia regio īcipit a domo d h. ⁊ se extēdit vſqꝫ ad domū a e. ⁊ vocat̄ hyēs: ī q̄ et sūt tria signa: vcʒ capcorn⁹ / aq̄ri⁹ / ⁊ piscis: ⁊ tres mēses / vcʒ decēber / januari⁹ / ⁊ februari⁹: ⁊ .90. grad⁹ ī circūferētia circuli maioris succedētes p̄dict̄: ⁊

est sol.19.decēbris in capricorno: ꝛ est solstitiū hiemale/cui correspondet diametraliter i opposito solstitiū estiuale: ꝛ ibi ēt eqnoctiū: qꝛ dies ꝛ noctes tūc sūt equales: et.18.ianuarij sol est in aquario: ꝛ.17.februarij in pisce. p̄dicte quatuor regiones causant annū: ꝛ sol in vno anno discurrit oia p̄dicta: vltra circulū maiorē mobilē; describi dꝫ circulus immobilis/in quo ponanꝫ p̄dicte regiones ꝛ hore diei naturalis/que sunt in numero vigintiquatuor equalr distātes/ icipiēdo a meridie vsq; ad eundē regrediēdo meridiem: et describantur etiam in eodē circulo tēpora/vꝫ oriens/meridies/occidēs/septentrio. ¶ Constructa figura modo predicto / inuestigande sunt in ea regiones ꝛ cause sanitatis ꝛ infirmitatis hoc modo qui sequiꝫ. in ipsa figura fiunt septem circulationes/que causant septem dies in septimana: ꝛ sunt causate a septem planetis. Prima circulatio fit ascēdendo. Domus de e. circuli minoris vsq; ad domū de a. circuli maioris: et sic de b. ad c. ꝛ f. ad b. ꝛ c. ad f. ꝛ g. ad c. ꝛ d. ad g. ꝛ b. ad d. ꝛ a. ad b. ꝛ quod est scdm nos ascensio/est scdm antipodes descēsio/ꝛ ecōtrario. Domꝰ de a e. est regio sana: eo qꝛ e. est humidū ꝛ calidū. Et domus de b f. est regio sana: eo qꝛ f. est calidū et siccū. Et domꝰ de c g. est regio sana: eo qꝛ g. est frigidū ꝛ siccū. Et domus de d b. est regio sana: eo qꝛ b. est frigidū ꝛ humidū. ¶ In istis quatuor domibꝰ cōsistit sanitas: eo qꝛ in qualibet vna litera cōcordat cū alia p qualitates/scꝫ q; in alphabeto est significatū: regiones vero de b e. c f. d g. a b. sunt in parte sane/ꝛ in pte infirme: sane quidē inquātū litere concordant: infirme vero inquātū discordāt: sicut in domo de b e. in qua cōcordāt b e. p caliditatē: ꝛ discordāt p humiditatē/ꝛ siccitatē: et qꝛ plꝰ sunt due caliditates p cōcordiā/q̄ humiditas ꝛ siccitas p cōtrarietatē: ideo domꝰ seu regio de b e. est magis sana/q̄ infirma: ꝛ quia ignis ē p se calidus: ꝛ aer p accidēs: est eni ignis in tali domo dn̄s: ꝛ aer subditꝰ: ꝛ qꝛ ignis est siccus: ꝛ siccitas cū caliditate/q̄ est qualitas ignis/q est in ista domo dn̄s: ideo siccitas in tali domo est domicella: ꝛ humiditas ancilla. Domus vero de c f. est in pte sana: ꝛ in pte infirma: sana ꝓpter duas siccitates/que cōcordāt: infirma ꝓpter caliditatē ꝛ frigiditatē/que discordant: ꝛ sic terra p siccitatē est regina: et qꝛ frigiditas cōcordat cū siccitate est frigiditas domicella: ꝛ caliditas in tali domo ancilla. Domus de d g. est in pte sana/ꝛ in parte infirma: sana quidē ex parte duaꝝ frigiditatū: ifirma ex pte humiditatis ꝛ siccitatis: ꝛ sic aq̄ est regina: humiditas vero domicella: ꝛ siccitas ancilla. Per p̄dictam circulationē ꝛ regionē domorū est causata prima sanitas in corpore humano: ꝛ est actu: vt ptꝫ sensui: ꝛ qꝛ infirmitas non est ita magna sicut sanitas/ in ipa regione: ideo est in ipsa insensibilis: ꝛ sua sensibilitas non est: ideo non est ibi actu/sed potentia. ¶ Prima domus istius circulationis est de a b. secunda de e f. ꝛc. vt patet in figura voluendo circulum minorem/et maiorem/ponendo b. sub b a. ꝛ f. sub e. ꝛ sic de aliis. Domꝰ de a b. est in parte sana/et in parte infirma/sana per duas caliditates/scꝫ per b. ꝛ p a. ꝛ adhuc magis sana per b. quia per se calida/q̄ per a. que est per accidens calida: et quia siccitas b. appropriata vincit a. seipsaꝫ communicando ei suam caliditatem propriam: et sic est in ipsa domo siccitas domicella: et humiditas ancilla: ꝛ caliditas regina. ¶ In domo e f. est f. dominus/et e. subditus: quia p duas caliditates/scꝫ per vnam propriam per f. ꝛ aliam appropriatam per e. ꝛ qꝛ

De secunda circulatiōe.

proprium plus dicit/quam appropriatum/est siccitas domicella:et humiditas ancilla:et sic domicella et ancilla causant in ipsa domo infirmitatem per contrarietatem:et caliditas ignis et caliditas aeris causant sanitatem per concordantiam siue per proprium et appropriatum. In domo de b c.est c.dominus:et b.subditus:eo quia c. causat siccitatem in b.et b.causat nihil in c.et sic siccitas est regina:et quia frigiditas causat seipsam in c.et c.vincit b. est frigiditas domicella/et caliditas ancilla: supposito tamen quod c.sit in sua regione:quoniam in meridie b.est regina. In domo f g.g.vincit f. per duas siccitates:vnam propriam/et aliam appropriatam:et frigiditas est domicella/et caliditas ancilla. In domo c d.vincit d/c. eo quia d. est per se frigidum:et c.per accidens:vnde sequitur quod humiditas est domicella: et siccitas ancilla. In domo g b.vincit b/g.eo quia b.est per se frigidum:et g. per accidens:et sic b.est dominus per duas frigiditates:et humiditas domicella: et siccitas ancilla. In domo a d.a.est dominus:et d.subditus:et per propriam humiditatem et d.per appropriatam:et caliditas est domicella/et frigiditas ancilla.

De tertia circulatione.

¶ Prima domus tertie circulationis est de a f.c e.etc. In domo a f.f.est dominus/et a subditus:et ratio est:quia f.est calida per se:et a.per accidens:et sic sequitur/quod siccitas est domicella/eo quia conuenit cum frigiditate/que est caliditas actiua:et humiditas ancilla:eo quia conuenit cum a.tamen a.non est multum subditus eo quia est in sua regione f.vero non. In domo c e.sunt equaliter contraria:et secundum quod e.est in sua regione/et c.in regione de e.est e.dominus c.vero subditus. In domo b g. est b.dominus g.subditus:eo quia g.est peregrinus. In domo d f.est aliqualis contrarietas per caliditatem/et frigiditatem/humiditatem et siccitatem:veruntamen quia f.est in regione sua/d.vero non:ideo f. est dominus/d.vero subditus:et frigiditas non est multum domicella:neque humiditas ancilla. In domo c b.c.est dominus/et b.subditus:quia c.est per seipsum siccum in sua regione:et b.est peregrinum/et frigiditas est domicella:humiditas vero ancilla. In domo a g.equaliter est contrarietas per humiditatem et siccitatem et caliditatem et frigiditatem:sed g.est dominus/eo quia est in sua regione/a.vero non:et sic frigiditas non est multum domicella:nec caliditas ancilla. In domo d e.est e.dominus naturaliter:sed inquantum peregrinus non:eo quia habet humiditatem propriam/d.vero per accidens. In domo b h.est equaliter contrarietas per frigiditatem/caliditatem/humiditatem/et siccitatem:sed quia b. est in sua regione/h.vero non/b.est dominus/h.vero seruus:et humididitas non est multum domicella:nec siccitas ancilla:et hoc quia modicum est suum dominium:quia sequitur proprium regionis.

De quarta circulatione.

¶ Prima domus quarte circulationis est de a c.secunda de e g.etc.et in domo a c.est equalis contrarietas per cali. fri.humidum et siccum:sed quia c.non est in sua regione:et a.est in sua regione a.est dominus/c.vero seruus:non tamen multum. In domo e g.est equalis contrarietas per cali.frigi.humi.et sicc.tamen quia e.est in sua regione:est e.dominus: et g.seruus:non tamen multum. In domo b d.est equalis contrarietas per cali. frigi.humi.et sicc.sed quia b.est in sua regione/b.est dominus:et d.seruus:et siccitas domicella:et humiditas ancilla. In domo a c.est equalis contrarietas per cali.frigi.humi.et sic.sed quia c.est in sua regione/a.vero non/eo quia est stella et

rans:est c.dominus/et a.seruus:sed non multum. In domo e g. est equalis contrarietas per humidum/siccum/calidum/et frigi duz:sed quia g.effectus octaue sphere est:z e.Jouis/est g.dominus:z e.seruus:non tamen multũ. In domo h d. est equalis contrarietas per calid.frigi.humi.et sic.z per d.tendit ad naturam martis/est d.dominus/h.vero seruus/ratione nobilitatis regionis:tamen dominus et seruus non sunt in magna contrarietate ratione equalis contrarietatis supradicte. In domo f g.est equalis cõtrarietas per cali.frigi.humi.z sicc.sz quia h est de natura cancri:z f.martis/h.est dominus.z f.seruus ratione nobilitatis regionis:tamen dominium z seruitus non sunt in magna quantitate.

¶ Prima domus quinte circulationis est de a g.secunda de d e. zc. In domo a g.est equalis contrarietas per humi.z sicc.cali.et frigi.sed quia a.est in sua nobiliori regione/ꝙ g.est a:dominus/et g.seruus:tamen non multum. In domo de d e.est e.dominus per propriam humiditatem/d .vero seruus per appropriatam:caliditas est domicella:et frigiditas ancilla:vt in tertia circulatione dictuz est. In domo h h.est equalis contrarietas per cali.frigi. humi.z sicc.vt in circulatione tertia est ostensum. In domo a f. f.vincit a.vt in tertia circulatione dictum est. In domo c f.est equalis contrarietas:vt dictum est:z c.ratione altioris regionis est dominus:z e.seruus. In domo h g. g.vincit h.vt in tertia est iam dictum. In domo d f.est equalis contrarietas:vt dictum est:sed hoc ratione altioris regionis d.est dominus. In domo c h.vincit c.vt in tertia dictuz est. — De quīta circulatiõe.

¶ Prima domus sexte circulationis est de a d.in qua a.vincit d.vt in secunda circulatione ostensum est. In domo e h. e.vincit h.vt in secunda circulatione dictum est. In domo a h. h.vincit a.vt in secunda circulatione dictum est. In domo e f. f. vincit e. vt in secunda circulatione dictũ est. In domo h c.c.vincit h.vt dictuz est In domo f.g. g.vincit f.vt dictum est. In domo c d.d.vincit c.vt dictum est. In domo g h. h.vincit g .vt in secunda dictum est. — De sexta circulatione.

¶ Prima domus septime circulationis est de a h.in qua a.vincit h.vt in prima circulatione dictum est. In domo a e. est eq̃litas:vt in p̃ma dictũ est. In domo h e. h.vincit e.vt dictũ est in p̃ma In domo h f.est eq̃litas:vt dictũ est. In domo c f. c vincit f.vt dictũ est. In domo c g.est eq̃litas. In domo d g. d.vincit g. In domo d h.est equalitas:vt dictum est. — De septima circulatione.

¶ Dictum est de regionibus sanitatis z infirmitatis/extra quas nulla sanitas/aut infirmitas esse potest/eo quia sunt ad omnes regiones generales:atq3 corpora celestia non possunt causare sanitatẽ/nec infirmitatẽ vltra istas:ideo infirmus si curari debet/est curabilis infra istas:et vigintiquatuor hore diei naturalis motum habere non possunt extra istas:immo quẽadmodũ diaphanũ corp9 a diuersis colorib9 diuersimode coloraẽ:vt aer a luce/ z tenebris/z speculũ a diuersis figuris/rectis/vtz z obliquis:sic predicte regiones a diuersis dispositionibus causatis ab agẽtibus naturalibus scd̃m diuersas influẽtias corporũ celestiũ sub quib9 corp9 humanũ existit naturaliter:ideo medic9 eas tanꝙ speculũ corã oculis semp tenere dz:z ꝓm iudiciũ earũ causaz morbi z principium inuestigare:qđ fieri pōt p artẽ:modo qui sequitẽ:naz generaliter/experimẽtaliterq3 quatuor sunt febres generales:vt pz per cameram e f g.z g h i.z h i k. nam per primã scd̃m ꝙ in hōie quatuor sunt q̃litates/q̃tuor assignanẽ febres/vtz ꝯtinua — De febrib9.

cottidiana/tertiana/et quartana: q̃libet aũt istarũ suam bʒ explicite propriam regionem: sicut tertiana tractatur per domum b f. Continua per domũ a e. cottidiana p domum d b. quartana per domum c g. dicimus tamen ꝙ possibile est esse de domo b f. continuam et acutã. ¶ Tertiane regio tendit de b f. vsqʒ ad a e. et c g. et habet vnum triangulum habentẽ duas lineas concordantes: et vnam contrariam: concordantes de b. vsqʒ ad a. per caliditatem: aliam de b c. per siccitatem: et aliam de a c. per contrarietatem: et in isto triangulo b. est dñs: ⁊ causat tertianã/si b. nimis influat caliditatem in a. et minus recipiat siccitatem ab ipso c. qm̃ linea de a c. non põt sustentare illam nimiam abundantiam intemperatã: et de sua substantialitate alterata est in infirmitateʒ ⁊ corruptionem: et sic b. est causa tertiane: et dicitur tertiana/quia in vna die est intensa infirmitas et in sequenti die est extensa: et si b. abundat nimis in a. per caliditatem: tertiana intensa consistit per caliditatem: et extensa insensibilis per siccitatem: et si multiplicatur tertiana per domum e f. sequitur duplex tertiana: et tanta potest esse multiplicatio/ꝙ domus de b f. habebit dominiũ super omnes domos et regiones: nam tertia die mutatur in domũ c g. et quinta die in domuʒ b f. reuertitur et ideo in quinta die patientem molestat fortius/q̃ in tertia: et in nona/q̃ in septima: et in decimatertia/q̃ in vndecima: et sic de aliis: et intantũ multiplicatur tertiana per domum de b f. quod duplex tertiana in continuam alteratur. Si tertiana prima die est sensibilis in domo de b f. malum signum est: eo q2 b. est minus fortis contra d. et c. q̃ b. et sic per ea que diximus de tertiana data est doctrina de regionibus omnium aliarum febrium: tamen sigillatĩ de aliis aliquid dicemus per ordinem. Lenta febris continua differt ab acutissima in hoc/quia acutissima est equaliter in omnibus regionibus supra naturalem operationem. Continua vero lenta est maior in quibusdam/q̃ in aliis: ideoqʒ febris continua acutissima ceteris febribus maior existit: tam fortiter enim et tam frequenter ab ea molestaẛ natura/ꝙ q̃si vincitur in oĩbus regionibus: et ꝙ aĩa nõ p̃t q̃si esse corpori forma: eiqʒ vnita existere: cũ ita sit ꝙ corpus potẽtĩs anime instrumentuʒ esse non possit: ideoqʒ fit/vt patientes talem febrem indistincte loquantur: vnde significatur ex hoc/ꝙ cum aliquis patiens tertianaʒ vel cottidianam vane loquitur absqʒ causa/tunc est signum trãsmutationis ipsius tertiane vel cottidiane in continuam/vt contra naturam vigoriosius esse posset. Cottidiana febris per domum d b. tractatur: et cottidie patientem inuadit: differt enim a duplici tertiana: nam ipsa cottidiana ex phlegmate causatur: ex quo duplex tertiana causari non potest: ac etiam quia ipsa cottidiana fortius dissoluit materiam: et propter longam continuationem magis contrariaẛ nature. vñ per pulsum/et vrinam/⁊ per diuersitatem diei a noctis/que in quatuor partes diuiduntur (vt in precedentibus dictum est) et in qualibet ipsarum potest videri per quem modum regiões predictas discurrat. ¶ Quartana febris tractatur per domum c g. ad habendam tñ eius et aliarum febrium perfectam notitiam/recurrendum est ad scdam figuram artis/vʒ ad triangulũ viridẽ/rubeũ et croceum: nam principia et cause cuiuslibet morbi inuestigantur per angulũ principii: vt videbiẛ in capitulo de gradibus elementoꝝ: nã per taleʒ cognitionẽ

De tertiana.

De febre continua lenta ⁊ acutissima.

De febre cottidiana.

De febre q̃rtana.

reuelatur

reuelatur qualiter gradus quartus qui erat agens per appetitũ et formam corrumpitur:et destruitur propter febrem: et sic sub se alios gradus ordinatos ad vnũ finem tenere non potest:propter quod quilibet ipsorum elementorum finẽ qui sibi conuenit appetit:vnde vnus nõ regit:nec ordinatur per alterũ: iccirco forma naturalis destruitur:et ipsa elementa absq; aliqua ordinatione miscentur:in qua mixtione et inordinatione causa ipsius reuelatur/que est propter destructionem quarti gradus actualis nobilioris aliis:qui in potẽtia sub se alios quatuor gradus tenebat:et opatio eorũ q̃ erãt in gradu tertio/secũdo/et primo/reduceretur ad finẽ quarti predicti actualis atq; formalis: cum autem c g. cause sint mortis:et a c.sint causa vite: et mors et febris simul cõueniãt:et c g.i melãcholia a predominio sint: ergo febris causata ex melãcholia periculosior/cuiusmodi est febris quartana.❡Est enim febris quartana in regione c g.tractanda:que de quarto in quartum diem patientem inuadit.in domo c g. gradus quartus simplex naturalis ipsius c.disordinatur propter superfluentiam trium punctorum ipsius c.et triũ ipsius d.que quidem puncta materie ipsis c d.subiecte miscentur: que superfluentia in sex punctis predictis comprehendi non potest. et ideo destruit duo puncta ex b. et vnum ex d. propter destructionem quorum b d.que ex operatione naturali priuantur/materia ipsorum corrumpit/propter quam corruptionem omnes gradus quarti disiunguntur:et appetunt aliam formam esse in materia / quam propter dissolutionem et diuisionem corrumpuntur: ideoq; in die illa generatur / et formatur febris quartana in domo b c. natura quantum potest concordat duo puncta ipsius b.vt materia subiecta ipsi b.:duo puncta ipsius c.ordinate recipiat.in domo vero b d. natura ordinat qualiter materia ipsius d.vnum punctum ex ipso b.recipiat temperate:et in materia ipsius d. ordinat natura qualiter sit subiecta ad recipiendum punctum vnum ipsius a.vnde si natura ante quartam diem predictam ordinationem fecisse non possit:tunc influentia ipsorum c d.in die quarta reuertitur:et destruit illud quod natura cõtra ipsorum c d.influentiã ordinauerat.vnde cum hoc ita sit per predicta intelligi potest causa propter quam febris quartana de quarto in quartum diem patientem inuadit:et potest etiam cognitio haberi grossiciei et subtilitatis elementalis materie:nam vbi materia febris quartane est grossior tardius reuertitur ipsa febris:et illud ideo est:quia natura minus habet spacium atq; tempus in regionibus c b.et b d.et a d.quãdo vna materia ad transeũdum ĩ aliam magis repugnat:et ideo demonstratur/q si ignis in sphera sua esset simplex:non posset per aquam trãsire ipsa existẽte corpore simplici in sphera sua neq; etiam ignis cum terra participationem haberet: nec haberet ex quo posset recipere siccitatem eius:nec etiam d c. haberet suam operationem in igne: et illud sequeretur idem in aliis: quemadmodum enim septimana septem diebus suum cursum complet/ita quartana facit cursum suum in quatuor domibus de melancholia contentis:vnde sicut prima dies et octaua sunt principia septimanis: ita c d.sunt quartane principiũ:et sicut prima dies fuit ante octauam:ita c. ante d.ad incipiendum quartanã existit:et illud ideo/quia c.est in gradu quarto et d.in tertio.Cum igitur hoc ita sit:per hoc haberi potest cognitio/q quartana

De febre quartana.

incipit in camera c d. et vsq ad quartū diem vadit ad cameras a d. et in septima die mutatur in camerā b d. in decima vero die est in camera c b. in decimatertia die reuertitur ad domū c d. et in illa die est fortior/ quam in precedentibus: quia ipsa domus est cōposita ex c d. ex quibus febris ipsa causatur de numero consequēti: et ex predictis cognosci potest qualiter morbus et natura ī vna die/ et in vno pūcto conueniunt ad cōtrariādū/ et sibi adinuicē pugnandū. Ex quo cognosci pōt dies crisis laudabilis/ siue mortis: nam sicut morbus in diebus in quibus est fortior habet maiorem intentionē ad non esse: ita naturam oportet habere maiorē intentionē ad esse illa die/ quam in aliqua alia die: vnde si natura non vincatur in accessione maiori/ et tamen morbus facit in ipsam maiorē et totā violētiam quā potest: et si vigor nature sit maior/ quam violentia morbi: tūc non est periculū: ac etiam quando natura totā vim suam contra morbum non ponit: tunc morbus totam naturā vincere non potest: et illud ideo: quia natura non habet in actu totū vigorem/ qui remanet in potentia: ideo morbus et natura tandem discurrunt per cameras predictas/ quousq contingit/ quod ambo tā fortiter ponunt vires suas vnū contra alterū/ quod omnes ipsorum vires in actū deueniunt: et quod nihil ex ipsis remanet in potentia: ideo medicus curando patientē discurrere debet per domos predicte figure: et per triangulos huius artis: et totis viribus iuuare naturā/ et oēs vires quas habet ī potētia cōseruare: vt nō reducātur in actū/ antequam illas quas morbus habet in potētia/ sed adequādo vires suas actuales viribus actualibus morbi semper remaneat aliqd potentialitatis vltra m ea: nā vires potētiales radix et iuuamē sunt actualibus.

De quartana duplici. ¶ Quartana duplex icipit in camera c d. et mutat in camerā b d. et ex b d. reuertit c d. et ideo est peior ī c d. quam ī b d. et sic intelligi pōt qualiter morbus maiores habet vires in actu et in potētia in c d. quam ī b d. et natura maiores vires actu in b c. et maiores potētia ī b d. nā in quartū morbus maiores vires ō potētia in actū contra naturā deducit: tamen natura conat maiores vires de potētia in actum deducere cōseruādo vires ī actualitate sua: verūtamen quia febris ē duplex: idō nā a morbo tā sepe vexat: quod propter longā cōtinuationē eius subiectū corrūpit: et nō pōt bñ ordinationē supradictā contra morbū hēre: illō aūt propter qō diuersificat quartana simplex a duplici ē: quia media sūt plus mixta/ et parata ī quartana duplici/ quam ī simplici: qñ ex quibusdā humoribus ad alios humores fit trāsitus: et quia nō hz tm spaciū cōsedēdi/ neq ordinādi vires suas contra morbū: idō febris duplex ē: maior et molestior simplici: et quāto est maior/ tāto naturā maiores vires ī actu/ et minores ī potētia habere opz: propter qō plus ē parata natura ī duplici/ quam ī simplici ab ipso morbo deuici/ nā cum cōueniat mediū propter qō c b. sibi cōueniūt: et illō idē facit de medio ipsorum a d. et de medio c d. morbus vo facit totū cōtrariū illius qō operat natura: vñ ī destructiōe subiecti qualitatū multiplicat morbus: ideoq in duplici febre humores plus miscent: et diuidūt: quam in simplici / miscēt enim plus: vt possunt melius esse cōtrarij: et diuiduntur plus/ in quantū materia ipsorum ab essendo subiecta forme corrumpitur.

De vrinis.

Ad maiorē euidētiā febriū et morborum pdictorum: vidēdū ē hoc loco ō vrinis: et sm quod quattuor sūt elemēta/ quattuor sūt ī colores gñales sub quibus cōtinēt potētia plres cōpositi: nā sicut vnū elemētū ī actu cōtinet alia ī potētia: sic et eius color oēs eorum colores: et multi sīal ū q ex dissolutiōe humorum apparēt ī spāli/ ad significādū egritudies pticulares: et quia p vniuersalia pt ad pti

cularia ꝯdescēdi :iō ī vniuersali de q̄tuor differētijs vrinaꝝ dicēdū est: q̄ ī q̄tuor
domib⁹/seu camerꝫ supdictis relucēt:vñ est notādū:ꝙ propri⁹ color est diaphae
nitas:vt pꝫ ī ipo aere luce illūīato:aut tenebra obscurato.Color vō b.ē lux:et rō
bui⁹ apparet ī boc:q2 luce lucificat aerē:qd facere nō possꝫ/nisi eēt ei⁹ color.ē autē
color nigredo:vt pꝫ ī vmbra:nā ꝑpt absentiā lucis aer recipit colorēꝫ terrestriū
vaporum existentium in eo .color vō d.est albedo:pꝫ p liliū et niuē:color aūt ī
cōpositis est gradatus ꝯm gradationē qualitatū:vt pꝫ in figura medicine dis
currēdo per oēs eius circulatiōes.et primo p primā:nā dom⁹ de a c. vt dictū est
sanā causat vrinā :qd legit in ei⁹ colore:nā sicut effectus representat suā causam
sic color vrine suam regionem/ et causam: est enim color eius lucidus et aureus
per colorem ignis et aeris:in quibus neqꝫ aque colores:neqꝫ terre apparent ra
tione distantie/quam bꝫ dom⁹ de a c.a domo de c g.sibi opposita:sed si per infir
mitatē alterata est illa dom⁹ ex ꝑdominio sanguinis:vꝫ a c.qd cognoscit in co
lore:recipit enim colorē sanguinis:et sic vrina est rubea ꝛ spissa in substātia : et q2
a.est cōtra c.nō pōt c.esse subiectum ad representandum splendorem b.nec b.po
test manifestare nigredinē c.ideoqꝫ in rubedine demonstrat a.in colore/ ꝛ in ma
teria :et b.demōstrat ī mā tm̄:vñ si boc bñ ītelligat:ītelligit ꝙ a sub se bꝫ b.inquā
tū in vrina per colorem et materiam demonstrat:et b.demōstratur solū p mate
riā ex dñio a b.causata :manifestat b.in materia et virtute /d.vero demonstratur
ibi solum in materia/que quidem materia est spissa:et est subiectū ipi a. ideoqꝫ
talis vrina rubea est et spissa.Ex quo intelligitur/qualiter elementa diuersifican
tur in materia et virtute: quanto enim vrina magis rubea est et spissa/ plus
continet de materia cuiuslibet elemēti: verūtamen a b.sunt ibi in virtute maiori
ꝙ̄ c d.et infirmus faciens talē vrinā curari debet cum subtili materia /et multipli
catione virtutis c d.in priuatione enim operationis c b.destruit eorum virtus:
ꝛ in destructione virtutis corrumpitur materia:ex quo potest intelligi/ꝙ quan
to materia est spissior /tanto magis cordis motio impeditur:et etiam virt⁹ ope
ratiua ipsorum a c .ideoqꝫ per pblebotomiā minui dꝫ materia:vt nō cesset mo
tus:per quē a b.virtutē operatiuam babent :per quam virtutem remaneat vir
tus/operatiua ipsoꝝ c d.et nō turberis in boc:vꝫ ꝙ aliqñ regionē p domo/ꝛ ca
merā p domo regiōe qd idē est accepim⁹.Itē aliqñ a p c.ꝛ b.loco f.ꝛ c.loco g.ꝛ
d.loco b.ideoqꝫ fit /q2 tunc solū qualitates proprias accipimus /et non appria
tas:ideo reuertendo ad ꝑpositū/domus b c.signat vrinam lucidam/aureaꝫ /in
ꝑte intēsam :ꝛ vmbrosam rōne terre infundētis in b.siccitatē suā : cū qua ignis
colorat diaphanitatē vrine infirmantis:q2 diaphanitas est ancilla : ꝛ nigredo
domicella:ꝛ luciditas regia.in domo b f.est vrina īfirma propter abundantiam
sicci.et cali.et luciditas est multū intēsa:eo q2 diaphanitas recipit vmbram terre
pro nigredine:domus tamen sana est per regionem quo ad se:sed si per nimiam
choleram erit alterata vrina sana in infirmam facit colorem clarum/sicut si cuꝫ
albo misceret croceum colorem . In domo c f. est infirmitas : vt dictum est in
pria circulatione: ꝛ si ut domus est infirma ita et in vrina apparet : quoniam
aqua vincit terram cum frigiditate :et terra vincit ignem cum siccitate : sed per
accidens ratione infirmitatis sequitur alteratio in contrarium per nimiaꝫ abū
dantiam/quaꝫ bꝫ b .in ipsa domo expellēdo cū caliditate frigiditatē:ꝛ cū siccitate

siccitatē/humiditatē: ꝛ sic vrina remanet nō multū clara/nec aurea: sꝫ ꝯtra albedinē nigra/extra diaphanitatē spissa. In domo c g. est vrina nigra ꝓpter terrā sꝫ p albedinē clara: sꝫ q꞉ terra est regina/nigredo ꝯ albedinē: cū albedo ꝛ nigredo ꝯrij sint colores: sꝫ si hec albedo hꝫ magnā cōcordātiā cū diaphanitate regnat bru nus color i ipa domo: cōposit⁹ ex albedine ꝛ nigredine: eo q꞉ cū diaphanitate cōcordātiā hꝫ. In domo d g. ē vrina alba p aquā/nigra p terrā: ꝛ sic seqꝫ color brunus multū itēr⁹: sꝫ q꞉ diaphanitas hꝫ cōcordātiā cū albedine/ꝛ cū luce: albedo vicit nigredinē cū ipis tn̄ nō oimode: q꞉ nigredo cū luciditate ꝯcordiā hꝫ p siccitatē In domo d b. est vrina alba/ꝛ clara p aquā/ꝛ p aerē: sꝫ si p īfirmitatē est alterata abūdat nigredo ꝯ albedinem: cū luciditate ꝛ siccitate ꝯ humiditatē inumbrādo diaphanitatē. In domo a b. a. regnat p humiditatē: ꝛ patiꝫ b. p frigiditatē: eo q꞉ a. agit i b. ꝛ ñ ꝯtrario: sꝫ alteraꝫ dom⁹ p īfirmitatē: colores c ꝛ f. itrāt domū colorādo: ꝛ vrina ē ꝯfusa ex ꝯrijs: q̄ cōtraria cognoscunꝫ p colores bonos interpolatos. Sicut diximus de vrinis p pmā circulationē dici pt p alias suo mō: tn̄ ad maiorē eaꝝ euidētiā vlteri⁹ dicēdū ē de ipis i spāli. ¶ Iaꝫ supi⁹ dictū ē de vrina significāte dñiū sanguinis: nūc videam⁹ de vrina significāte dominiū cholere: nā sicut p tactū pulsus pñt cognosci duo humores/q p duas diuersas percussiones q̄s pulsus facit in digitis demōstranꝫ: ita in febre tertiana simplici ignis ꝛ terra suos colores demōstrāt i vrina: nā i eo q vrina ē clara/ꝛ rubea demostraꝫ ignem magnam claritatē habere: q̄ quidē claritas demostraꝫ i nigredine terre/scdm̄ q videri pōt i igne/q ex lapide ignito i obscuritate excudiꝫ/i qua obscuritate ipse ignis meli⁹ q̄ alibi suā claritatē demōstrat: ex quo reuelaꝫ secretuꝫ coloris ignis ꝛ terre/vsq q ignis hꝫ claritatē: ꝛ terra nigredinē. color aūt rube⁹ in vrina apparens demostrat sanguinē/q cōuenit cū aere: q qdē aer in sanguinis colore demōstraꝫ: aqua vo demostraꝫ in materia: sicut cōtingit i vino/i quo multa est aqua propter quā multitudinē color vini ad colorē albū declinat: ꝛ sicut quatuor elementa in suis opatiōibus demōstranꝫ: sic ꝛ in vrina opatiōes eoruꝫ p colores p̄dictos: quāto aūt color rube⁹ maiorꝫ i vrina/tāto minor est ibi claritas/ꝛ illō iō/q꞉ subiectū ipi⁹ c. forti⁹ impleꝫ materia: ideo ignis nō hꝫ in quo tā fortiter suā claritatē manifestare possit/nec terra nigredinē/q̄ in claritate ignea: ꝓpter qō in vrina spissa ꝛ rubea significaꝫ magis esse de corrupta materia/q̄ in vrina rubea simplici ꝛ clara: de ipsis enī quatuor elemētis demōstratio habeꝫ p coꝝ opatiōes: ꝛ ad hoc necessari⁹ est triangulus viridis: in quo diuersificantur/cōcordātur/ꝛ cōtrarianꝫ ipsoꝝ operatiōes/quēadmodū b. in medicina in qua ipm b. est in quarto gradu demōstratur per saporē: ita in vrina demostraꝫ per colorē/de vrina significante dominiū phlegmatis. In vrina causata ex dominio d a. latet color b c. sic est alba/ꝛ spissa: cū in parte cōtineat aliqd rubedinis in similitudinē loture carnis crude. Si vero sit alba ꝛ spissa absq participatiōe alicui⁹ coloris alterius demostraꝫ tūc d. plurimū abūdare: si aūt sit alba ꝛ spissa ad nigredinē trahens: tunc d. cū c. cōuenit in materia: ꝛ cū a. discōuenit in virtute: ꝛ quāto forti⁹/manifestat illō qō p suam actionem sequiꝫ/q̄ illō qō p suā passionem: p colorem vero cōpositū ex multa albedine ꝛ pauca rubedine: ꝛ per colorem compositū ex multa albedine ꝛ nigredine pauca potest cognosci d. qō se habet cuꝫ a. contra

De vrinis in speciali.

b.q: a c.cõuenit cũ b.ꝓpter quã cõuenientiã d.est ꝯtra c.qñ ostendit rubedinẽ:et est ꝯtra a.qñ ostendit nigredinẽ. Ex his põt intelligi/qualr̃ p c a.põt quis existe re cũ d.ꝯtra d.causando in vrina rubedinẽ sine albedine/ aut claritatẽ ⁊ citrinitatẽ absq; nigredine:⁊ qualiter etiã cura fieri dꝫ p simile:⁊ p cõtrariũ:p simile enĩ inquãtũ b.cõuenit cũ c a.⁊ c a.cũ d.p ꝯtrariũ aũt.inquãtũ b.p mediũ põt obstare ipsi d/cõcordãdo se cũ c/a.vt p cõcordãtiã ipozũ d a/c.possit destruere. De vrina significãte dominiũ melãcholie.vrina melãcholie significãs dominiũ/est alba/⁊ clara:alba ꝓpter d.clara vero est/q: aqua cõtinetur per terrã:que est vas ei siccũ :vt a.l aqua mortificet:⁊sic põt intelligi qualiter terra cõtinet aquã cõtra a .sicut enĩ sol illuminãdo aerẽ diẽ format:ita ꝯcordantib⁹ se c d.in materia/ nox formatur/ que in colore.est nigra/grossiciem habẽs:ex quo manifestaṫ methaphorice in dolore cõsilij in vrina que nigra est:⁊ spissa/que nigredo ita ꝓpter multitudinẽ materie terrestris⁊ aque queadmodũ cholera manifestaṫ ꝓpter multitudinẽ splendoris ignei.vnde si hoc intelligiṫ a medico:⁊ velit recte curare ipm infirmum: opꝫ ipm implere virtutẽ b a.per subtilẽ materiã ipsozũ b a.vt ipozũ virt⁹ in grossam materiã ipozũ c d.possit intrare .multotiẽs aũt ꝯtingit q in vrina ꝓpter accidẽtia aliqua veritas egritudinis non demonstratur: ideo recurrere dꝫ ad pulsum/ ad colorem faciei⁊ oculozum infirmi:⁊ etiam ad dispositionem ⁊ colorem totius corporis:necnon ad oĩa alia signa/que possunt subtiliter perscrutari

Species pulsuũ i gñali sunt quatuor/ad demõstrãdũ operationẽ quatuor elemẽtorũ.opatio in corde icipit qð mittit ipa quatuor elemẽta p oẽs ptes corporis/ dãdo maxime ipsis partibus b.cã fortificãdi i ipis naturalẽ calorẽ:⁊ seruãdo ac retinẽdo ĩbi d. ne maxima abundantia ipsi⁹ .a.ibi existẽtis ipsum cor possit destruere. De pulsibus

Qñ h c.dñaṫ in corpore aliq̃/pulsus ipsius facit in oĩb⁹ quatuor digitis tãgẽtib⁹ ipsum duos ictus/⁊ illud ideo/q: i cõpositione cholere existũt a b dominio ipa h c.quoꝝ quodlibet facit ictũ vnũ:vn⁹ vero ictus pcedit alterum et vnus est maior altero:⁊ vnus non percutit in loco in quo percutit alter:maior enĩ est pcussio ipsius b.et ante fit/q pcussio ipsius c.ambe vero ipse percussiones immediate et subito fiunt /vna post aliam:et sunt acutiores et velociores /et etiã cum maiori vacuitate arterie/q pcussione facte in pulsu corporis aliarum complexionum:p motionẽ enĩ cordis b.dat pcussionẽ vnã ipsi a vt trãseat ad d.a q̃ facit vnã pcussionẽ ipi d.vt vsq; ad ipꝫ possit trãsire b.⁊ d.facit vnã pcussionẽ ꝯ c.vt trãseat ad b/c.q̃ dat vnã pcussionẽ ipsi b.vt ibi ponat d.vñ ex oĩb⁹ istis pcussionib⁹ nõ sentiũtur nisi solũmodo due supradicte:videlicet b c.et hoc ideo:q: sunt maiores pcussiões alijs in ipa cholera :scðm enĩ q cor magis indiget d.ad refrigerandũ b.pparat pcussiones pdictas:vnde per frequentiam et velocitatem percussionum /et per triangulos secunde figure artis potest haberi cognitio certa de pulsu:et qñ vrina significat calorem in maxima actione existere:⁊ tñ pulsus est debilis:tunc significaṫ/q cor q̃si suã virtutẽ et suas vires amisit:⁊ q b c. destruxerũt subiecta a d.cũ enĩ aliqs febrẽ patiṫ tertianã/tã sepe trãseũt a d.per b c. q b.corrumpit materiam ipsius d.⁊ d.corrũpit materiam ipsius b.⁊ a.corrumpit materiã c.et c.corrũpit materiam a.et propter corruptionẽ materie corrumpit De pulsu significãte dominiũ cholere.

tur forma: et sic punctum septimum ipsius b. in ipsa materia aliā formam appetit: vt ordinate et sine obstaculo sub se possit alia puncta tenere: verumtamen si punctum simplex cōtra morbū h3 potētiā: tūc tā sepe pcutit vna litera ꝯ aliam/ quousq3 quelibet suā virtutē recuperat qualibet fortificāte materiam suam p pcussionē suā/ac etiā pcussionē alterius. ¶ Pulsus hominis sanguinei est magnus est plen⁹: et suauis: et facit duas percussiones/vna enim est propter a. alia vero propter b. et propter spissitudinem materie percussiones ipse non possunt esse tam veloces/nec tā frequētes/quēadmodū in pulsu hoīs cholerici: ideoq3 morbus causat⁹ ex sanguine nō ē ī tpe tā breui curabilis/sicut morb⁹ causat⁹ ex cholera nec etiā destruit tā cito subiectū suū/sicut cholera. pcussio aūt facta ab ipso a. est maior/ꝙ pcussio ipsius b. verūtñ pcussio b. ē acutior/ꝙ pcussio a. ¶ Phlegma est fortius ꝓpter d. ꝙ ꝓpter a. cū ita sit/ꝙ d. sit in ipso in gradu quarto: ꝛ a. nō sit nisi in tertio: et ideo d. in pulsu hoīs phlegmatici facit maiorē percussionem/ et pleniorē/ac duriorē/ꝙ a. percussiōes vero d a. non sunt ita veloces/nec ita frequētes/sicut pcussiōes a b. et illud id: q2 materia est pōderosior ꝛ spissior in pulsu hoīs phlegmatici/ꝙ sanguinei. ¶ Melācholia cū dñat/facit ī pulsu duas pcussiones sensibiles: maior enim percussio est ex c. ꝛ minor ex d. et percussio ipsi⁹ c. est acutior/durior/et prior/ꝙ percussio d. pcussiones vō c d. sunt frequētiores/ꝙ percussiones a b. in corpore sanguineo: sunt autem tardiores et rariores/ꝙ percussiōes ipsius cholerici: ꝫm regulā et dispositionem cor: que diximus de pulsu hominis cholerici pōt intelligi de pulsibus aliarū cōplexionum/ꝫm ꝙ suis qualitatibus conuenit: sed tñ adhuc pro maiori eorum euidentia volumus in speciali de ipsis determinare sequēdo regiones/et domos positas in figura medicine/ꝛ hoc in quatuor predictis febribus. ¶ Pulsus tertiane h3 illas quatuor regiones/quas habet ipsamet tertiana: et q2 ignis superabundat in forma: et h3 minus comparatiue de materia: quam alia elementa causat pulsum velociorem/ breuiorem: et magis acutum/ ꝙ alia elementa: et est durus per siccitatem: acutus per caliditatem: et habet duos motus/vnum influxiuum tendentem ad manū: et alium refluxiuum tendentem ad cubitum: influxiuus est maior: eo q2 sua causa est caliditas/ reflexiuus vero minor: eo quia sua causa est siccitas. in ipso eodē pulsu sunt alii duo mot⁹: vnus per humiditatem: ali⁹ p frigiditatem: sed sunt insensibiles: et si habēt fortitudinē aliqualē: explanant angulū acutum: et mollificant in pte duriciē pulsus: et significant sanitatem: et si hoc nō fuerit/ malum signum est. ¶ Pulsus causatus per continuā febrem est ex parte aeris: et h3 illas regiones ꝗs h3 cōtinua: et h3 motū plenum/longum/mollem/ habētem angulū obtusum plenum b. vt patet in capitulo de pulsu phlegmatis: et rō hui⁹ est: q2 aer est impletiu⁹: ꝛ mollis contra duriciem terre: et est tardus respectu motus in genere: ꝛ si est cōposit⁹ ex pulsu tertiane de seipso nō est bonū signum: neq3 malū/ tñ si nimis tendit ad compositionem ignis et terre: malum est signum ratione abūdātie ꝛ cōcordantie īter ignē ꝛ terrā ꝯ domū d b. ¶ Pulsus phlegmatis h3 illas regiones/quas h3 phlegma: ꝛ est tardus ratione grauitatis aque/ et terre: ꝛ est plen⁹: q2 phlegma humidū est: et est gracilis: q2 aqua restrictiua est: et facit angulū obtusum/ꝛ longū ꝯ angulum pulsus cholere: eo q2 aqua est cōtra

De pulsu significante dominium sanguinis.

De pulsu significante dominiū phlegmatis.

De pulsu significāte dominiū melancholie.

De pulsibus ī speciali ꝫm regiōes figure medicine.

De pulsu causato p febrē continuam.

De pulsu phlegmatico

igne. ¶ Pulsus quartane que est de genere melacbolie h3 tot regiões: quot h3 febris cõtinua: q2 durat su⁹ mot⁹: τ est gracilis p aquã: τ long⁹ per terrã: que est euacuatiua ĩfundẽdo suã siccitatẽ igni: vt habeat materiã cũ q̃ sit diffusiuus et disgregatiuus: τ suus angulus ẽ obtusus τ dur⁹: et p p̃dicta p̃t medic⁹ habere noticiã de pulsu simplici vel cõposito/supposito tñ q̄ habeat noticiã de oibus ẽm q̄ in capitulo circulationũ in figura medicine dictũ est. ¶ Digestiua fit ĩ domo sana: indigestiua vero ĩ ĩfirma: in domo ṽo sana sicut in domo a e. p humidum τ calidũ regnãtib⁹ ꝯ domũ c g. sed si dom⁹ c g. intrat domũ a e/c. alterat a. τ g e. et digestiua de a e. est ancilla in sua domo: τ p ꝯñs indigestiua fit p domũ de c g. sicut dom⁹ de d b. calida p domũ de b f. et sic medic⁹ d3 ꝯseruare digestiões impediẽdo/ q̄ vna dom⁹ nõ ĩtret aliã domũ p modũ ꝯtrietatis: sed per modũ cõcordãtie. ¶ Dolores causãt duobus modis siũt: et ad istos duos modos ꝯcurrũt oẽs dom⁹ talis circulatiõis. Prim⁹ mod⁹ ẽ respectu repletõis/q̃ repletio ĩpedit domoꝝ mot⁹ vni⁹ ad aliã: τ sic clamãt p dolorẽ ĩstinct⁹ τ appetit⁹ naturales/ sicut in domo de a e. ẽ alteratio p domũ de c g. q2 clamat a e. significatiuo mõ p dolorẽ/sicut hõ clamãs adiutoriũ p timorẽ: τ sic medic⁹ d3 aperire poros: vt mot⁹ nõ sit ĩpedit⁹. Scõs mod⁹ ẽ p scissionẽ circuli/destruẽdo ꝯtinuatiões mot⁹ p vulnera siue ict⁹: τ ista cura ptinet ad chirurgicũ ꝯiũgẽdo ptẽ cũ pte/vnã ptẽ in aliam attrahẽdo p ꝯcordiã qualitatũ ꝯrietatẽ remouẽdo ĩpedictẽ cõiunctionẽ sicut remouere domũ de c g. a domo a e. multiplicãdo calorẽ in a. ꝯ frigiditatẽ c g. et humiditatẽ ꝯ siccitatẽ c g. vt reuertaꝛ linea ꝯtinua ĩ patiẽte/p quã trãseãt mot⁹ q̃litatũ: et subiecta eoꝝ: τ appetit⁹ nõ doleãt: nec instinct⁹: τ ad hoc τ finaop⁹ est q̄ chirurgic⁹ cognoscat cõplexiões oĩm mẽbroꝝ hoĩs: put in de ꝯsideratiõe p̃hĩ naturalis superi⁹ deductũ ẽ: nã ex eo q2 elemẽta p illa loca ꝑpter scissionẽ aut ictũ trãsire nõ possũt/ĩflanꝛ ille ptes: τ sũt plene hũoꝛib⁹ ĩdigestis: τ sic deperdiꝛ digestio et ẽm appetitũ nãlẽ cõqriꝛ hũidũ radicale de hũido nutrimẽtali: qđ nõ venit/vt venire solebat: nec ei ãpli⁹ deseruit: et sic petit adiutoriũ a chirurgico: vt solidet illa q̃ sepata sunt p scissionẽ/vel ictũ expellẽdo oẽs malos hũores: et hoc facere poterit cognoscẽdo ꝯplexiões/τ ṽtutes reꝝ/p̃ncipiũ/augmentũ/statũ/τ declinationẽ/τ oĩa q̃ ad ip̃m ptinẽt ¶ Appetit⁹ est potẽtia ꝯñalis/sub se plures species habẽs/sicut appetit⁹ extẽsus p regiones domoꝝ: τ q2 dom⁹ sunt diuerse causant diuersos appetitus: sicut dom⁹ de a e. causat vnũ appetitũ: et dom⁹ de b e. aliũ: τ sic de aliis/q̄ñ e. sub a. est in sua regione: τ b. sub e. non: vnde sequiꝛ q̄ vnus appetitus est in vna domo: ali⁹ in alia: vñ aliquis appetit⁹ est p delectationem: et ratio huius est: quia est ĩ domo sua: et alius est per modum tristitie et passionis: sicut in domo de b d. in qua dolet d. eo quia est in regione de b. et appetit esse in domo d b. que est sua regio. Appetituũ vnus est propter potum: alius propter cibum/alius propter somnum/alius propter repletionem: alius propter euacuationem: alius propter exercitium/alius propter quietem siue statum: et hoc apparet in conditionibus domorum: sicut in tertia domo significatum est quarte circulationis: in qua ancilla sc3 humiditas appetit aquam: et domicella scilicet siccitas vinum: et sic de cibo/et aliis suo modo: sed in domo b d. in contrarium habet esse: appetitus participat cũ sensitiua forma: et

De pulsu quartane.

De regionibus digestionum.

De doloribus

De appetitu discursu p regiones.

imaginatiua: eo quia potentie coniuncte sunt: et sic appetitus disponit species potentie sensitiue: et sensitiua imaginatiue: sicut in domo b d. in qua ancilla humiditas appetit plantas humidas: et sensus imaginatiue species humidas/et frigidas: sicut fontes et vmbras: vuas/lactucas/et sic de alijs: sic calor est inordinatus et innaturalis quandoque: sicut in domo b f. in qua abundat ignis per calidum et siccum: infirmus appetit vinum et res calidas et siccas: vt destruatur ancilla per domicellam: in contrarium appetitus. In domo d b. appetitus etiam destruitur/quando clauduntur porte: aut nimis aperiuntur: et sic cessat

De humore cholerico. motus nutrimentalis: et consumitur vita. ¶ Pro maiori euidentia supradictorum considerande sunt quatuor complexiones in hominibus/ex quibus causantur diuersi appetitus: est cholerica complexio/in qua ignis est a predominio: et contra terra: et sic homo cholericus ratione ignis est superbus: et vult dominari alijs: quemadmodum ignis alijs elementis: ideo naturaliter cholericus appetit superare/et non superari: et quia siccitas est consecutiua: cholericus etiam est melancholicus aliqualiter: ideo cito mouetur ad iram: et est valde subtilis: et cito obliuiscitur ratione euacuationis terre.

De humore sanguineo. ¶ Humor sanguineus consistit ex aere et igne: que sunt nobiliora elementa: et humor ex ipsis per consequens nobilior: et quia aer est subtilis/et repletiuus/non dimittens aliquid vacuum: et habet optimam formam scilicet igneam: habet magnum appetitum proportionatum: ideo homo sanguineus est gulosus ratione magni appetitus: et per consequens formicator ratione euacuationis terre: et est valde alacer.

De humore phlegmatico. ¶ Humor phlegmaticus constat ex frigiditate aque/que est valde restrictiua: vt patet in cristallo et gelu: et ex humiditate aeris: que est repletiuus: ideo homo phlegmaticus est auarus/et gulosus/et vagabundus/et piger: et quia mulieres multum retinent de frigiditate: ideo naturaliter sunt tenaces/siue auare/et otyose.

De humore melancholico. ¶ Humor melancholicus constat ex siccitate terre/que modicum habet de forma ratione ponderositatis: ac etiam ex frigiditate aque: ideo homo melancholicus est valde mobilis: et infima cogitans/et turpitudines/et malum: et cito mouetur ad iram ratione paruitatis forme: et tarde habet placitum: et ratione frigiditatis est auarus/et piger: eo quia non participat cum caliditate.

De gradibus infirmitatum. ¶ Antequam medicus accedat ad curandum aliquem patientem: opus habet cognoscere non modo eius complexionem: et causam morbi/que ex precedentibus haberi possunt: sed etiam gradum infirmitatis: nam interdum dantur medicine contrarie dispositioni seu complexioni hominis in tanto gradu caliditatis vel frigiditatis etc. quod ipsum hominem in corruptionem deducunt: iccirco predicta videnda sunt: et adnotanda cum maxima diligentia.

De cognitione gradus infirmitatis. Ad habendam enim cognitionem gradus infirmitatis/seu lapsus patientis/considerandum est illud quod in superioribus de complexione dictum est: nam diximus quod in die naturali sunt viginti quatuor hore in quatuor partes diuise: et quelibet pars appropriata est illi elemento quod est de complexione sua: sicut triangulus in sua regione de mane vsque ad meridiem/qui maxime est de complexione aeris: et ille triangulus qui est de meridie vsque ad noctem est de complexione ignis: et ille qui est de occasu solis vsque ad mediam noctem est de complexione terre: et ille qui est de media nocte vsque ad ortum solis est de complexione aque: regnat ergo infirmitas secundum triangulos antedictos/secundum quos infirmitas incipit: aut finitur in illis quatuor regionibus/medicus cognoscere potest gradum infirmitatis/veluti si febris incipit in prima hora diei/est in primo gradu humiditatis/et si in secunda hora diei: est in secundo gradu: et si in tertia/est in tertio gradu: et si in quarta/est in quarto gradu: et hoc secundum febrem tertianam/que po-

fita est/inter calidū z humidū: z si febris sit ɔtraria simplr p cholera sequit ordinem meridiei vsqz ad occasuz solis scdm ordinē quē diximus de mane vsqz ad meridiē: z si tertiana sit duplex/sequit ordinē antedictum duplicē: z si cottidiana/sequit ordinē antedictū tripliciter: z sic cōtinue sequit per pdictum ordinez per totū circulū: z idē est de quartana/scdz q incipit i sua regiōe in circulo: z sic medici possunt grad⁹ infirmitatū cognoscere: z illos cōcordare cū gradib⁹ electuariorū: z talē ordinē medici antiqui nō posuerūt: est etiā alius mod⁹ inuestigandi pdictos gradus infirmitatū/vez scdm ordinē z modū gnatiōis z corruptiōis cuiuslibet. ¶ Pro cui⁹ euidētia ē notādū/q i hoie cholerico b.p vnū gradū excedit c.z p duos excedit a.z p tres d.ideoqz in hoie cholerico partit b.i qua tuor partes: quarū prima existēs suprema est i gradu quarto: scda in quātitate equali ipsi c.tertia ps est in quātitate equali ipsi a.calefaciēte igne i gradu scdo materiā subiectā ipsi a.quarta aūt ē i quātitate equali ipi d.calefaciēte igne materiā subiectā ipsi d.pria eni ps ipsi⁹ b.est simplex: z ē agēs/z nō patiēs: z hz naturalē appetitū ad cōseruandū spēm illius hois cholerici. In principio eni generatiōis grad⁹ quart⁹ b.generauit vnū simplicē punctū: qui qdē punct⁹ descēdit (vt ita loquar) ad terrā cā recipiendi punctū vnū ab ipso c.ideo b.p pri⁹ recipit ab ipso c.siccitatē/q det aeri caliditatē: z prius q fit ɔ d.scdm eni rōnem naturalem ignis est magis in seipso/q in alio: z illud idē sequitur de alijs elemētis: ideo q ignis pri⁹ appetit sibi q alteri: ppter qd in pncipio pdicte generatiōis hois cholerici est ipse ignis in vno pūcto simplici: postmodū aūt appropinquat terre ex ea recipiēs siccitatē (vt dictū ē) qua recepta sunt ibi duo pūcta: que faciūt lineā/z postea appropinquat aeri/cui pbet caliditatē: z tūc est linea cū latitudine cōsequēter vero gnat quart⁹ pūct⁹ ex d.z tūc est gnatū z cōpletū corp⁹ illi⁹ hois cholerici habēs lōgitudinē/latitudinē/z pfūditatē. Cū igit hoc ita sit: ex eo reuelat punctus septimus/qui est in gradu quarto potēs/z dñs/atqz rector/ac etiā qui p influentiā septē planetaz mouet alios grad⁹: z ē in tali genito i principio ad generationē: in fine aūt totū ad corruptionē: vt pz p triangulū rubeū: nā in angulo pncipij apparet quō p regulā k/b est pncipiū ipis c a.p modū opatiōis hoc recipiēdo ab ipso c.z dādo ipsi a.principiū vero ipi⁹ d.existētis in cholerico sunt c a.z hoc p moduz opatiōis z sustentatiōis: p opatiōez eni inquātū a.datur ipsi d.z ab ipo d.recipit c.p sustētationē: qz ipa c a.ipsum d.adiuuāt cōtra b. z qz b.cōuenit cū maioritate in cholerico/inquātū ē i gradu quarto: iccirco opz ipsum esse principiū ipsi c.qd nō est nisi in gradu tertio: z ipi a.qd est in scdo: verūtū nō cōuenit ipm esse principiū ipsi d.nā est ei⁹ cōtrariū: cui quidē d.principiū sunt c a.sed si d.esset principiū in cholerico ipi c.tūc mai⁹ esset inceptū p min⁹ in maiori: qd est b.qd ɔtrariū est minori/qd est d.hoc aūt est ipossibile: ergo zc. Scdm aūt q dictū est de gnatiōe significat corruptio: queadmodū eni in appetitu naturali ignis pri⁹ cōuenit cū vno pūcto/q cū alio: ita in corruptiōe incipit pri⁹ corrūpere punctū illi⁹ elemēti cū quo minorē cōuenientiā hz: z sic gradatī. z queadmodū exemplificatū est in humore cholerico: ita suo mō i alijs exemplificari pōt: z oia pdicta ex figura medicine elici possunt. Sicut significauimus in regionibus pdicte figure infirmitates generaliter z sanitates: sic medicus pōt

De curis isir morum.

facere curas gñaliter trib⁹ modis/vꝫ p simile/p ꝯ̃riũ/ꝛ per cõpositũ/p simile scꝫ si infirmitas est i domo de a e.prime circulatiõis:ꝛ patiẽs est de cõplexione e g. dꝫ dare medic⁹ medicinas de cõplexiõe a e.cõtra regionẽ c g.vt dom⁹ de a e.cõue nientiã habeat sue regiõis:si vero fiat p cõtrariũ/ipa cura dꝫ fieri isto mõ:scꝫ ꝙ si infirmitas fit ꝑpter nimiã abũdantiã/sicut si/a e.haberẽt nimiã abũdantiã in regiõe i qua sunt:dꝫ medic⁹ multiplicare c g.cũ cibarijs/siue electuarijs de regio ne eoꝝ:vt in illa regiõe a e.potestatẽ habere nõ possint trãscẽdi a d alias domos ꝯ̃tias. Terti⁹ mod⁹ curatiõis est cõpositus de cõueniẽtib⁹ꝛ cõtrarijs:sicut si sup ponat̃ ꝙ infirmitas fit p domũ de b e.prime circulatiõis:ꝛ hoc p nimiã abũdan tiã siccitatis:dꝫ medic⁹ administrare p a e.ꝛ p a b.cõtra domũ b f.ꝛ de e f.ita ꝙ in domo de e b.multiplicet̃ domus de a b.cõtra domũ de e f.ꝛ dom⁹ de d b.mul

De .16. electuarijs generalibus.

tiplicet̃ cõtra domũ b f. ¶Quatuor sunt elemẽta/vꝫ a b c d.ꝛ quatuor qualita tes/scꝫ e f g h.vt pꝫ in figura medicine:ideo.16.electuaria possunt fieri generali ter isto mõ:sub dñio ignis quatuor sunt species graduãdi.prima sicut piper qḋ est calidum in quarto gradu:ꝛ in tertio siccũ/in scḋo humidũ:ꝛ in pmo frigi dũ:in cinamomo ignis est in tertio gradu caloris/ꝛ terra in scḋo siccitatis:ꝛ aer in pmo humiditatis/ꝛ aqua ingraduata/vꝫ in trib⁹ partib⁹:ꝛ est alia spẽs/sicut feniculus in quo ignis est in scḋo gradu caliditatis/ꝛ terra in primo siccitatis/ꝛ aer in trib⁹ partibus minutis:ꝛ aqua in duab⁹ est quarta spẽs:vt anisum/ in q̃ ignis est in primo gradu caliditatis/terra in trib⁹ ptib⁹ minutis/aer in duabus humiditatis/aqua vero in vno minuto vnius gradus. Per istas quatuor spẽs siue plantas ꝑdictas ꝛ p alias similes istis se extẽdit regio ignis:in qua ipse est dñs:ꝛ sicut diximus de regione b.ita de regione a c d.suo mõ intelligas:põt etiã medic⁹ facere electuariũ de vna planta calida i q̃rto gradu/ꝛ de alia humida in quarto:ꝛq: b.vincit a.in illo electuario b.erit dñs:a vero subditus:tñ erit domi niũ temperatũ:ꝛ seruitus tẽperata:ꝛ illud electuariũ erit bonũ in domo a b.ra tione cõcordãtie inter cali.ꝛ humi.ꝛ erit cura cõtra c d .que causant infirmitatẽ ꝑpter nimiã abũdãtiã/quã habẽt in domo a b. Si in domo de a b.patit̃ a.plus ꝙ̃ b.dꝫ medicus facere vnũ electuariũ de vna planta humida in quarto gradu ꝛ de alia q̃ sit calida in tertio:vt quart⁹ gradus reprimat tertiũ/ꝯtra a c.dꝫ medi cus facere vnũ electuariũ de vna planta humida in quarto/ꝛ de alia calida i se cũdo/ꝛ sicca i pmo:ꝛ hoc ꝯtra domũ b f.ꝛ si ad hoc nõ sufficit:signũ est ꝙ b.est ni mis fortis/ꝛ tũc medic⁹ dꝫ facere vnũ aliḋ electuariũ de vna plãta humida in q̃r to/ꝛ de alia calida in pmo gradata p siccitatẽ:ꝛ dare patiẽti ꝯtra domum b f.ꝛ si adhuc remaneat infirmitas:ꝛ b.non est domesticũ/cũ amicitia quã hꝫ cũ a . per caliditatẽ debet medicus miscere illa quatuor electuaria:ꝛ dare patienti:ꝛ tunc erit domestic⁹ b.p siccitatem:ꝛ erit concordantia inter b.ꝛ a. per cali . contra do mum de b f.ꝛ si adhuc non valet:debet medicus facere vnum electuariuꝫ de vna planta humida in quarto/ꝛ alia frigida in quarto /multiplicando domum de a k .contra domum de b f.que est in aspectu eius:ꝛ quia a.vincit d.ꝛ d. vincit c. ꝛ c.vincit b.oportet ꝙ vincatur per domũ de a b.domus de b f. ꝛ si adhuc nõ va let/debet medicus multiplicare domum de a b.cum quatuor electuarijs tali do mui pertinentibus:ꝛ dare patienti/tunc vere curabitur :si curabilis est per me

dicinam:nam aliter signum est mortis/sicut diximus de quatuor electuarijs de domo a b.et de alijs quatuor de domo a d.sic fieri pōt de alijs quatuor de domo d c.et de alijs quatuor de domo c b.per ista autem.xvj.electuaria discurrunt alie omnes medicine/que possunt esse per a b c d.et per e f g b. ¶ Item per ista potest homo habere experientiam de gradibus infirmitatum/et etiam medicinarum in decoctionibus/vel si b.et sic de alijs causet infirmitatem quo ad quartum gradum/tertium/secundum/aut primum:et si infirmitas est in quarto gradu ratione b.datur quartus de d.contra b.et si non valet:addatur quartus de a.vt adiuuetur d.et sic domus de a b.destruit domum de b f.et de hoc data est doctrina supra:quia ista.xvj.electuaria debet medicus habere in promptu:vt subito infirmitatibus succurrere possit:et talis doctrina est vtilis/et facilis scientibus istum librum. Et quia sine isto libro vel arte non potest haberi scientia de omnibus supradictis/que ars sine scientia thesaurus pauperum vere erit.

Sequuntur quedam ex rupe scissa excerpta:et primo de gradibus medicinarum simplicium:que si ponantur in quinta essentia/idest in aqua ardenti:de qua inferius dicetur/mirabilem essentia ipsa tanquam celum influet virtutem his quibus applicabitur. ¶ Sunt enim calida in primo gradu/secundum quod auctores medicine posuerunt. Ex herbis. absinthium/et borago/fumus terre/altea/eupatorium/camomilla/sticados/ebulus/coriandrum/cuscute/ozimum/spica nardi/et celtica. De seminibus.semen altee/trifolij/cimini/coriādri/ozimi/cuscute/attriplicis/rute. Ex floribus.flos narsti ci/lilij/croci/camomille/enule campane. De radicibus. radix yreos/aristologie vtriusque/agarici. De fructibus.amigdale dulces/mora matura/iniube/oliue mature/ficus/castanee/musa/auellane/caparis/leuistici/cortex/pomi citrini. Ex frondibus. folia lauri/gariofilorum. Ex granis.triticum/cicer album/risum/cicera/orobus/lingua canis/cardamomi/lignum aloes/et cubebe/licorinum. Ex succis et gummis/lutum/sarcacola/labdanum/muscus/storax/sigia. Ex venis. vitrum. De carnibus.caro porcina/equina/camellina/pullina/hyrci/passerum iuuenum/columbarum/anatum/anserū/phasianorum/piscium salsorum. Si ergo vnius vel plurium istorum quintam essentiam cum nostro celo miscere volueris:pone ex his quantum volueris in celo tuo:et extrahet in tribus horis quintam essentiam cum omnibus virtutibus eius/et efficitur celum tuum calidum in primo gradu. O quam magna scientia est ista/vt scias naturas omnium comestibilium:vt intelligas qd debes comedere/qd vitare/quoniam si nimis es frigidus/vtere istis que sunt calida in primo gradu. Excepto quod debes vitare ea que tibi per laxationem nocēt Intellige quid dicam/caue ne reprobis communices.

De calidis frigidis humidis et siccis in primo gradu. 2.3.et.4.

¶ Scia ad calefaciēdū celū in secūdo gradu. Si propter infirmitatē ex nimia frigiditate nō sufficit tibi celū nrm in precedēti canone factū calidū in primo gradu:extrahe quintā essentiā ex his rebus/que inferius describuntur/que sūt calide in secūdo gradu. De herbis.polium amomū/affodillus/pastinaca/oppoponacum/prassium/centaurea/catapucia/ciperus/sisimbrium/menta/anetum/feniculus/aloe. Ex seminibus. semen apij/dauci/marathri/vrtice/aneti/fenugreci/pastinace/sisimbrij/raffani/croci ortēsis/ci

ceris rubei. Ex floribus. flos croci ortensis. cotille. bulbi. canabi. affodilli Ex radicibus/radix apii/feniculi/cappar3. acori. assari. squille pastinace. affodilli cipe ri piretri. De lignis. Reubarbarum lignum aloes/ xilobalsamum/ ebenũ/ garũ/cortex thuris/ t thamarisci/ gariofilorũ Ex frondib9. folia citri tamarasis/ t sene. Ex fructibus nux/muscata/macis/amigdale amare/vue dulces et mature/vue passule/fistra/fic9 sicce/dactyli/ pruna dulcia/t nuces. Ex granis/cãtabrũ cicer nigrum/lupini. faseoli/asparagi/grana citoniorũ. De gũmis t succis aloe/ balsamũ/mel/vinũ/mastix/thus/myrrha/bdellius t lacca. De venis sal. De superfluitatibus animaliũ stercus/vrina/ambra/muscus. Aperias ergo oculos tuos et videas quibus rebus ex his indigebis. ad magnã calefactionẽ corporis: qm per ea que posita sunt in scientia prima/non vtaris illis/nisi prius scias q̃ sunt venenosa. habeas ergo scientiam: vt efficias celum calidum in secũdo gradu cũ omnibus rebus suprascriptis/vel quibuslibet ex his.

¶ Scientia. Ad faciendum celum calidum in tertio gradu in casu in quo infirmitas nimia frigiditate vigeret/ et indigeres habere celum nostrum in tertio gradu/ affige in celo quintam essentiam rerum calidarum in tertio gradu/que inferius describuntur. Ex herbis/enula/fisceleos/thimus/Ciprius/Camedreos: Camepitheos/ysopus: sansuccus/ sambucus/mentastrum/ Calamentum/pulegium/ origanum/porrum: ruta domestica/apium/sinapium. Ex seminibus semen petrosilij ameos dauci cardamomi/ cardi/ porci/ nigelle cimini/sileris montani/rute domestice/eruce. De floribus flos sambuci squinanti. Ex radicibus. Radix enule/squinanti/diptami ceparũ/porri/ bellebori vtriusq3/hermodactili/serpentarie/3edoarij/doronici/33. cẽtauree. De lignis gẽtiana/polipodium/cassia lignea/assarũ/turbith/galãga piper longum/ cinamomi/Costum. Ex folijs. coriandri nucis colcquintide labulle. Ex fructibus nux indica catapucia cucumer agrestis colloquintida. de granis liliũ pip lõgũ/staphisagria. De gũmis et succis/ysopus cerotũ. scamonea. pix ligda. pix greca. gũmi pini. oppoponaci. assarũ. serapinũ. armoniacũ. euforbiũ. galbanũ. iuniperiq3 gummi. De venis. magnes sal gemma. vitrum. aspaltum. mumia. De membris animalium/castoreũ. Cum ergo rebus calidis in tertio gradu cura passionem tuam quã curare desideras in celo tuo: t vtere cũ extractione quinte essentie ex rebus que cum expertus fueris/virtutem earum credas.

¶ Ad calefaciendum celum nostrum in quarto gradu reuelabo tibi res calidas in quarto gradu in summa: vt quinta3 essentiã earum in celo tuo affigas cum fuerit necesse. Ex herbis he sunt calide in quarto gradu. ruta silnestris. nasturtiu3. De seminibus. semen sinapis et nasturcij. ceparum. ruta agrestis. De lignis. cassia. piretrum. de fructibus anacardi. de granis pip nigrũ/ bacce lauri. de venis argentũviuũ. sulfur/calx. sal armoniacũ vitrum vel nitrum. es vstũ flos eris. et petroleum.

¶ Canon. In extractione quĩte essentie omniũ rex frigidarum in celo nostro et affixione eius in eo. Scientia ergo ĩ extractiõe quinte essentie a reb9 frigidis in primo gradu et affixione earum in celo nostro. Sicut iam dixi tibi qualiter te habeas in extractione quinte essentie a rebus calidis ſm ordinem eorum

gradnū eundem ordinē in extractiōe quīte essentie a reb⁹ frigidis tibi pandā. Et prio ex herbis frigidis in prio gradu. rbannus/attriplex/mercurialis/herba acetosa/caulis/malua/scariola. Ex seminibus. semen malue/plantaginis/rose/scariole/citruli/melonis/cucurbite. De floribus. flos rosarum/amigdalarum/malorum/citrinorum/ꝛ salicis. De folijs/mirtum/viola. De fructibus. glandes/mirabolani/tamarindi/caro porci/citerni/oliua acerba/pruna coctana/pira/ꝛ cerasa. De granis. ordeum/fabe viride/ꝛ sicce/mirtillū ꝛ amidum/milliū/ꝛ pannicum. De fructibus acacia ꝛ acetum. De venis. argētea. De carnibus. Caro porcina/caprina/bouina/ceruina/leporina/asinina/mulina/aprina: caro quoqꝫ piscium recentium. Si enim ex his posueris intra celum nostrum/infrigidabit in primo gradu/ꝛ de tali cibo vti poteris in estate.

¶ Scientia ad affigendū quītā essentiā rerū frigidarū in secundo gradu in celo nostro. Si vero non sufficit tibi celū nostrū in primo gradu frigidum ad nimium calorem extinguendum/affiges in eo. 5. essen. rerum frigidarum in secundo gradu: quas tibi nomino in hoc loco. Ex herbis/pentafilon/psilium/strignus/lactuca domestica/papauer. De seminibus. semē lactuce. De floribus. flos viole/fabe/balaustie. De radicibus. Radix maligranati/cinoglosse. De folijs. folijū salicis. De fructibus. galanga/mora immatura/sorba/nespila/acetuꝫ/pomi citerni/crisolocāna/psica/cucumer/cucurbite/melones. De granis. berberis/sumach/crulis granati leniorꝫ. De gummis. dragagāti/gūmi arabici/hāmoniaci de venis ematites/cerusa/lapis lazuli/litargirīū/alumen/plumbum/vt plume corallus. Cum his ergo reddes celum nostrum: vt in corpore nostro influat frigiditatem. in secundo gradu vtaris sapiēter: vt vites vitanda/maxima scientia tibi data est: vt si nimis es calidus: hic addas que sūt frigida nimis: ꝛ sic tibi nociua vitanda: ꝛ si nimis es calidus/frigidis herbis debes vti.

¶ Scientia ad affigendum. 5. essentiam. rerū frigidarum in tertio gradu in celo nostro ad influendum maximum frigus in corpore nostro/si fuerit necesse. Tempus est vt reuelem tibi affixionem. 5. essentie rerum frigidarum in tertio gradu/que sunt iste. Ex herbis. virga pastoris. omnis/sandalli hypogstidos semperuiua/portulaca. De fructibus. poma mandragore. De gummis ꝛ succis. Camphora/sanguis draconis/hypoquistidos. De seminib⁹. sene/iusquiani/papaueris nigri/semen psilij/portulace/succus opij vtriusqꝫ. De venis. anthimoniū gipsum/atramentum/tutia. hec sunt quorum essentie. 5. affixio in nostro celo reddit ipsum frigidissimum in summo/preterea in quarto gradu nulla res est a philosophis constituta.

¶ Canon ad extrahendum. 5. essentiam omnium rerum siccarum ad siccitatem influendam in corpore nostro: ꝛ a rebus siccis in primo gradu. Ex herbis. Camomilla/sticados/semperuiua/caulis/feniculus. Semina/semē iusquiami fenugreci. De floribus. narasse/camomille/enule. De radicibus. radix yreos/pororuꝫ/zedrar. De frondibus. folia lilij. De fructibus. nux indica/mirabolani/tamarindi: vue passe. Carduus/oliue mature ꝛ acerbe/auellane. De granis/ordeū fabe sicce/cubebe/cardamomum/grana/agmiduꝫ. De gummis ꝛ succis/muscū sarcocola/opium. De venis/bolus/thimolica/argilla. De carnibus. Caro capri

na/bouina/ceruina/leporia/equia/asinina/camodura/vrsina/vitulina/leonina/ hircina/passeris/turturis/perdicis/pauonis/iuuencum colūborū. Hec sunt res quas in celuꝫ nostrum mittes / vt attrabat ad se.5.essentiā carnī:ꝛ sic celū influet siccitatem in primo gradu in corpore nostro/cum fuerit necesse.

¶ Scientia ad extrabendū.5.essentiā a rebus siccis in scdo gradu:ꝛ qn velis vt celū influat siccitatē in corpore nostro in scdo gradu/hoc mō extrabes:qn fuerit tibi necesse. Hec sunt res sicce in scdo gradu. Ex herbis absinthiū/fumus terre eupatoriuꝫ/amomū/affodilus/virga pastoris/cētaurea/pētafilon/sengni/cata pucia/cipus/mentastrum/mēta/anetū/porrus/coriandrū/herba acetosa/scariola/cucuste / ozimum / citruli / melones / papauer albū / allia / cucurbita / crocus ortensis / ꝛ vtraqꝫ spica. De seminib⁹/semen apñ/dauci/maratri/porri/trifolñ/plātaginis/anti/rose/ozimi. De florib⁹.rose/croci ortēsis /arnoglosse/ebuli/cimini/affodilli/balaustie. De radicib⁹.radix apñ/feniculi/capparis/ maligranati/moal/acori/assari/aristologie vtriusqꝫ/squille/affodilli/arnoglosse/peonie/ aperi/centauree/ agarici. De lignis.polipodium/reubarbarum/lignum aloes/ xilobalsamum / cinamomi / omnes sandali /;gariofili/cortex/ꝛ thuris/thamariscus. De frondibus.saliciosfo lium/mirti/obleandri/serpentarie / lauri / sene/ tamarisci/oliue/coloquintide/citri. De fructibus. glandes/mirabolani/citrini/ catapucie/nux muscata/macis/amigdala amara / mora immatura/ ficus/sorba/nespila/cortex ꝛ acetum/pomi;citerni/colloquitida/coctana/pira /castanee/ pinee. De granis.rizi/millium/loliū/lupini/orobi/berberis/mirti. De gummis ꝛ succis.aloe/licium/vinum/mastix/thus/myrrha/hāmoniacuꝫ/sigia/galbanū/ lacca/balsamum/mel. De venis . ematites/gipsum/lapis: lazuli /cerusa/ litargirium/lateres/nitrum/vitrum/corallus/ꝛ cassa. De carnibus/ꝛ superfluitatib⁹ animalium.caro piscium salsorum/muscus/ꝛ ambra. Cum his ergo rebus affiges quintam essentiam in celo nostro/vt influat in nobis siccitatem in secundo gradu/cum fuerit necesse.

¶ Scientia ad affigendū quintam essentiam in celo nostro rerum siccarū I tertio gradu. Ex herbis/polipolidiū/siseleos/thim⁹/prassiū/hyperici/camedreos camepiteos/hypoquistidos/sansucus/calamentum/puleginꝫ/ origanum/eruca domestica/apium ꝛ squinantuꝫ. De seminibus.semen petro.ameos/vrtice /anisi/cardamomi/epithimi/nigelle/cimini/sileris montani/rute domestice/raffani/ eruce. De floribus.flos sambuci. De radicibus.radix squinanti/caparis/ eleborі vtriusqꝫ:hermodactilli/serpētarie/doronici. De lignis/gētiana/tapsia/virga pastoris/assaruꝫ/turbith/galange/piper longum/ꝛ costum. De frōdibus . folia lupuli. De fructib⁹.galla/cucum.agreste cappar/leuistici. De granis.bacce lauri staphisagria/sumach. De gummis ꝛ succis/accatia/scamonea/acetum/ꝛ omne piper serapinum.opoponac.assa/ꝛ euforbium:gummi/ iuniperi/cataplasma/ clafeam/hypoquistidos. De venis .magnes/ferrugo/spodium/aspaltum.ideꝫ sal gemma/sal commune/mumia. De membris/castoreum. Quꝫ quinta essentia harum rerum celum nostrum influit siccitateꝫ in corpore nostro in tertio gradu:dum fuerit necesse.

¶ Scientia ad affigendum in celo nostro quintam essentiam rerum siccarum in quarto gradu:vt possit influere siccitateꝫ a nobis:cum fuerimus nimis hu

midi supra modum. Et ecce res siccas in quarto gradu. Ex herbis. Ruta agrestis/nasturtium/papauer nigrum. De seminibus semen sinapis / nasturtii/papaueris nigri. De lignis & fructibus. piretrum/anacardum/piper nigrum. De venis. ammoniacum/ es vstum/catbimia/tutia/calx/ sal. De floribus. flos eris/sulfur/vinum/petroleum. Cum his rebus influet celum nostrum siccitatem in corpore nostro in quarto gradu/cum erit necesse.

¶ Canon in celo nostro vt influat humiditatem rerum humidarum in primo gradu. Accedo ad reuelationem quinte essentie rerum humidarum tempore necessitatis nostre. In primo. Ex herbis. herbe humide sunt/enula/borago / mercurialis. De seminibus. semen altee/pastinace/attriplicis. De floribus. flos fabarum. De radicibus. radix lilii/pastinace. De lignis. lignum liquiricie. De fructibus. fructus amigdalarum dulcium/mora matura/vue mature/iniube/caro pomi citrini/ferina De granis. grana fabe viridis / cicer album / anisi / piper longum/lingua auis. De gummis. laudanum/granum arabicum/dragagantum/bdellium. De venis. plumbum/argentum/catumia/argentea. De carnibus. caro porcina/pecorina/pullina/columbarum/structicorum/anserum / phasianorum cicurmani/anatum/& piscium recentium. Cum his rebus affigas humiditatem in primo gradu in nobis.

¶ Scientia ad affigendum humiditatem in secundo gradu in celo nostro/cum fuerit necesse. Et primo sunt hec sumenda. Ex herbis. altea/psilium/ portulaca/attriplex/lactuca domestica/malua. De seminibus. semen malue/ lactuce/ciceris portulace. De floribus. nenufar. De fructibus. persica/cerasa/cucumeres/dactili/nuces/cucurbite/melones/citruli. De granis. fasceoli/asparagus/grana cocta no. Iste sunt res que influunt humiditatem in secundo gradu in celo nostro figunt ideo.

¶ Scientia ad affigendum in celo nostro humiditatem in tertio gradu. res humide sunt he in tertio. De seminibus. semen psilii/papaueris albi/ et capparum. De floribus. flos violarum/& papaueris albi.

¶ Scientia ad affigendum in celo nostro humiditatem in quarto gradu: & est vltima consideratio in speculatione rerum/quantum ad qualitatem quatuor graduum: vt dicamus que sunt res humide in quarto gradu: vt quintam essentiam earum affigamus in celo nostro/cum fuerit necesse. Et primo de venis. argentum viuum. De potibus. nix/& lepocuma alias lepotomia. hec perfecimus auxilio dei quatuor qualitatibus precedentibus conseruatione vtili quatuor graduum in rebus calidis/siccis & humidis/atque frigidis.

¶ Scientia ad cognoscendum de omnibus predictis/simul/que duas proprietates habet validas indicaui necessarium/vt reuelem scientiam ad cognoscendum de vnaquaque re: quam proprietatem habeat completam: quia omnis res ex quatuor elementis plures proprietates habet/quam vna: quia elementum aqua est frigidum & humidum: aer calidus & humidus: contraria sunt que simul nunquam in eodem existunt in actu. Et eodem modo frigidum & calidum contraria sunt: & in eodem nunquam existunt. Terra frigida & sicca: ignis calidus & siccus. Et quia quatuor qualitates prime sunt calidi. & humidi. frigidi. & sicci. quatuor modis combinari possunt. Ideo sunt tantum quatuor elementa. ideo siccum & humidum contraria sunt simul/nunquam in eodem existunt in actu. Eodem modo frigidum & calidum. Cum igitur scire volueris de aliqua re ex predictis/vtrum sit calida/humida. calida/ sicca/quere eam in tabula calidorum: & si eam inueneris/eam scribe extra. Talis est calida in tali gradu: deinde quere

eam in tabula humidorum: et si ibi eam inueneris/scribe eam de eadē re que est humida in tali gradu: et ita inuenies complexionem eius. Et itellige quod dico. Quere etiā ar.vi. in tabula calidorum/et inuenies ipm calidū in quarto gradu: scribe illud cōsequenter ar.vi. in tabula humidorū: et inuenies ipm humidū i quarto gradu .i. calid in summo: et humidū in summo. Et nota qd primus gradus non attingit ad plenum gustum/vel tactum. secundus gradus illis sensib⁹ adequatur. Tertius gradus excedit secundū: sed non destruit illum: sed quart⁹ gradus ledit: et vulnerat sensum/et ab hac cōsideratione ordinarie/quatuor graduum in qualibet re est accepta.

¶ Scientia ad affigendū in celo nostro temperatissimam complexionem quanto plus fieri potest. Nominemus nunc res temperatissimas ex quibus extrahimus .5. essentiam: vt affigamus eam in celo nostro: vt influatur a nobis summe temperatum/et equatissimum esse supra modū excellentius quo fieri potest in mūdo. Et sunt res tēperatissime et equate in suo esse/ad summe ꝯfortandū et reparandum/et cōtinuandum nostrum aurū dei/et non hominis .i. alchimie. capilli veneris/radix lilij/casia fistula/māna/abstrahe ergo ab his .5. essentiam: et infige eam in celo nostro: quia perfecte tunc celum nostrum influet sanitatem in nobis: et vitam ad continuationem eius vsqꝫ ad vltimum terminū nobis a deo cōstitutum: et iam docui qualiter .5. essentiam auri affiges in celo nostro: sed ap la/alias apertu et chatinea aurea .i. spuma auri/et a similibus extrahes .5. essentiam: vt affigas eam in celo nostro: sic puluerises eam/vt fiat sine tactu: et sic puluerem proiice in celo nostro: quia tunc totam pulueris virtutem .5. essentie extrahet/et associabit sibi.

¶ Canon docens affigere .5. essentiam rerum alteratarum .i. attractarum in celo nostro/vt possit a vulneribus extrahi lignum/vel ferrum a corporibus nostris infixum. Attractiua sunt hec/ que necesse est esse talia/vt subtilientur partes: et sunt ista/magnes serapinum/assafetida/maiorana/apiū/piretrū/petroleū/sulphur/hāmoniacū/ar stologia lōga/radix cāne/diptam⁹/cathapucia. ciclamē/tapsia/ cū putrefactione attrahunt/vt cāna piscata/omniū sterc⁹ vstum / fermentū sanguisuge etiā attrahūt: sic et in celo nostro istas repone/ et attrahet a se essentiam .5. earum ab omni vulnere statim/et cito ferrum immissum et lignum.

¶ Canon docēs purgare humores peccantes: quedam laxant ventrem / vel prouocant vomitū dissoluendo/et attrahendo penetratiua/et humores sibi similes et abhominabiles nature/attrahit eos innāte natura expulsiua virtute membrorum ad stomachuꝫ et intestina: et stomach⁹ et intestina impedita ferre nequētia a se humores eijciunt. Quedam enim purgant cū viscositate/vt mercurialis. quedam acuunt/vt euforbiū. quedam comprimendo /vt mirabolanum. quedam cū salsugine/vt semen attriplicis. quedam cū dulcedine. vt cassia fistula. sed alia purgant hunc humorem/alia hūc sanguinem .i. illum purgant. cassia fistula/māna succus mercurialis .i. mercurialis /malua aggrestis/viola. Cholerā purgāt aloe/ mirabolani citrini / absinthium/capilli veneris/ reubarbarum / mercurialis. viola prima/serum lactis/ cassia fistula/ tamarindi. Phlegma purgant sarcocola/sambuc⁹ anacardus/crocus ortensis/coconidiū/turbith/colloquintida thim⁹

sarifragia

sarifragia/hermodactillus/piretrū/euforbiū/tapsia/sal gēma. Melācholiā purgant mirabolani/ chebuli/ et indi. Lapis lazuli/lapis armenius. Epithimū/ sene/stica dos/camepitheos/cuscute/squinātum. Aquosos humores eiiciunt/ sarcacolla/euforbium/coconidium/ radix cucumeris agrestis/ succus ebuli. Choleram rubeam purgant simul et phlegma/ coloquintida/ scamonea/ et agaricus. Phlegma et Melācholiā purgāt polipodiū/belleborus vterq3/catbapucia/ electuarium ducis/titimallis/cētaurea minor/ agaricus. Cholerā rubeā et nigrā purgāt/scolopēdria/sene/mirobalani/indi/fumus terre/succus caulium/enula/nitrum/epithimus/et belleborus niger. Me res miraculose create a deo cū determinata virtute ad expellēdū tales humores a corpore nostro superfluos: quāq3 sunt alia plura que nō ponūtur in hoc capitulo. Cum ergo volueris quintā essentiā illarum rerū affigere in celo nostro/ad purgandū sanguinē vel alios humores: accipe res in capitulis suis notatas: et infunde eas in celo nostro: et attrahet virtutes earū: vtere inde caute: quia multo plus agūt cū celo/q3 sine celo. Jdō sis cautus.

¶ Canon de rebus constrictiuis. Ea autem que cōstringunt communiter sunt frigida et terrestria. Et quedā cōstringunt: quia ex sua frigiditate partes constringunt: vt galla. Quedā que grossos humores generāt/et lubricos/et nimis virtutē retentiuam cōfortāt/et multū nutrimentū prestant. Et de numero eorū stipticorum que constringunt. Quedam restringūt sanguinē: vt corallus/bollus/poma cupressi/terra sigillata/carabe/millus/acaicia/biacinthus/galla/sumach/Ematites/plātago/succus salicis draganti/gūmi arabicū/ cinis tamarisci/ balaustie/ mumia/ypoquistidos/ferrugo/virga pastoris/alumē/tutia/pētafilon/ portulaca/sanguis colūbe/ stercus vacce/stercus asininū/stercus porcinū/pilus leporis/ cinis corticis nucis: filtrum vstū/gipsum/argilla/antimoniū/ atramētū vstum/ cinis factus ex pāno canapis. Jta et sanguinē vena fracta stringit ibus cōsolidādo/et carnem recuperādo. Ex his igitur infige in celo nostro: et mirabiliter stringit sanguinem.

¶ Sciētia ad extrahēdum quintā essentiā ex his que ventrē constringūt: vt affigas eam in celo nostro/ac miraculose restringat ventrē. Et sunt ista: citonia/ sorba/mora celsi/pruna imatura/mirtilli/caules bene cocti/ pira iminatura/mala/ pontica/locuste marine/teste conchiliū/ coagulū leporis/lac coctum/lac asine coctū/ amigdale/ milliū/glans/ faba/ semē papaueris mixti galla mixta cū aceto/ rosa/ folia cupressi/ bolus/ terra sigillata/ mastix/corallus/ sanguis drachonis/ ypoquistidos/acatia/balaustia/spodiū/fraxinus/plātago/alumē/litargirū/dragagātū/et gūmi arabicū. Et quedā cōfortāt stipticitate sua: et cōstringūt/vt cubebe et gariofili. Jnfunde ergo i celo nostro ex istis: et habebis vim cōstringēdi vētrē.

¶ Sciētia de his que ventrē indurāt: frigida nimis et humida sunt/que naturam cōgelāt et mēbra indurāt. Et aliqua ex his sunt frigida et sicca. Et sunt induratiua ista/mirtus/psiliū/sempuiua/portulaca/aqua lētis/solatrū/iusquiamus/et maxime semē eius et acetū vini restringunt. Affige ergo in celo nostro/vt influat tantā indurationē qd vehemēter stupebis quintā essentiam.

¶ Sciētia de mollificatiuis ad extrahēdum quintā essentiā a rebus mollificatiuis: vt influat in membris: vel rebus aliis si velis: et fuerit necesse. Dicamus ergo

quales sunt que mollificāt. Sunt ista calida tēperate que non multū calefaciunt nec exiccāt: vt camomilla/ absinthium/ eupatorium/ mellilotum/ storax/ liquida mastix/ armoniacum/ bdellium/ galbanum/ oppoponacum/ cortex/ radix altee/ oleū vetus/ adeps caprinus/ pullinus/ anserinus/ hyrcinus/ medulla ceruina/ ꝛ vitulina. Cum ergo his rebus celum nostrum mollificatiuum reddis.

¶ Sciētia ad extrahendū quintā essentiā a reb⁹ que maturāt: vt celū nostrū maturatiuū reddatur. Peruenimus igit̄ ad noticiā rerū que maturāt ꝛ saniem reducūt que tēperata sunt/ vel tēperamēto naturalis caloris: aut sunt viscosa claudentia poros: vñ naturalis caloris virtus cōfortet/ ꝛ materia apostematis digeratur. Et sunt hec. lapdanū/ storax/ liq̄da/ anetū/ butirū/ sticados/ radix altee/ et semē lini/ fenugreci/ fermētū cū sale ꝛ oleo/ ꝛ vua passa/ butirū/ saliua hois ieiuni cum frumento. Mitte ergo ista in celo nostro: et maturabitur apostema plusq̄ credi pōt. Ista sunt que opilāt que terrestria sunt et viscosa: et precipue que grossos humores ꝛ spissos gignūt. Et sunt panis azimus/ cepole granū/ fruct⁹ dactyli/ pinguedo casei/ glandes/ puluis collect⁹ in foliis mespile. Quedā sunt que aperiunt attenuatiua ꝛ incisiua/ et que modificatam virtutē debent habere/ aperiūt enī meatus oppillatos attenuādo ꝛ in diuidēdo humores viscosos ꝛ spissos: et mūdificando eorū superfluitatē/ atq̄ expurgant vulnerū sordiciē: sed eoꝝ quedā cōpetūt int⁹ ꝛ extra: vt suā viscositatē ꝛ amaritudinē sup ponticitatē habeāt/ vt amigdale amare. Quedā tñ operātur per largitatē lacertorum venaꝝ: vt sunt ea que exterius operari nō possunt per angustiā venarum: sicut ea que pōticitatem habēt admixtā/ vt absinthiū. Sciēdū quoq̄ quedā esse vehemēter apertiua: que precipue valēt ad fortem opilationē splenis: vt scolopēdria. Quedā debilia sunt in suis actionib⁹/ que ad debiliorē valēt/ vt semē vrtice. Attractiua sunt hec. caparū/ costū/ gētiana/ zinziber/ cinnamomū/ pilo. cassis/ assarū/ daucus/ bacce lauri/ ysopus / camedreos/ camepitheos/ anisum/ paritaria/ calamētū/ hypericū/ apiū/ trifoliū/ petrosiliū/ leuisticū/ celidonia: sticados/ spinachia/ solatrū/ scariola/ absinthiū/ cuscute/ agaricus/ eupatorium/ ozimū/ cucube/ fumus terre/ ruta/ pilio/ aloes/ acorus/ aristologia rotunda/ polium/ pionia/ menta/ sambucus/ prasium/ lacca/ cyprus/ cepe/ maratrum: porrus/ cipole/ fermētum cū sale/ ꝛ aloe/ orobus/ cucumer/ sparagus/ crocus/ ballij. i. bulbi/ squilla lupini/ semen vrtice/ yreos/ abrotanum/ farina ordei/ fabe/ alumē/ vitriolum/ es vstum/ sal armoniacus/ et nitrum/ fumus terre. rubea/ aloes epaticū/ semē atriplicis/ macis pinee/ raffanus/ gentiana/ anetum/ cocōdrum/ sapero/ tamariscus/ malua/ spuma maris/ lac femine/ pix liquida/ petrosilliū/ diptamus/ cassia/ saxifragia/ fel porci/ stercus canis/ semē melonū/ liquiricia/ cassia fistula/ mel/ vinum dulce. Imprimes ergo quintam essentiam harum rerum in celo nostro/ et influet celum ꝑm conditionem istorum.

¶ Scientia in mortificatiuis/ id est mordificatiuis. Ad extrahendum quintam essentiā a rebus mortificatiuis: vel mordificatiuis: et sunt res que vulnera tempe rate mordificant/ ꝛ carnem bonam in vulneribus reparant. Et sunt hec. thus/ aristologia lōga/ yreos/ litargirum/ orobus/ cerusa/ plumbum/ aspaltum/ myrrha/ semen atriplicis/ semen tamarisci/ mel/ aloe.

¶ Scientia ad affigendū quintā essentiā corrosiuorū in celo nostro. Corrosiua et vlceratiua in hoc differūt: q2 corrosiua siue sint calida/ siue non debēt esse sicca/ et substātiā habere subtilē: et si ponātur supra carnē vlcerāt superficiē aliquātulum: vel in vehemētiori necessitate sunt hec: nāq3 cutē vlcerāt/ qñ caro est durior/ et sunt super predictā carnē et corrodūt: vrētia vo sunt valde calida: vt cito perforent in grossa substantia: vt diutius in mordicando carnē liquefcant. Ex quo ostēditur q3 vlcera vritiua nō haberēt virtutē/ nisi esset grossities sue substātie in qua egit/ et que est eius fermentū.i.fomentum/ et que sua violentia ignis teneat in se inde est q3 ille ignis superior naturalis/ superiorē nō haberet virtutē cū et fortassis perdi tum non videatur: non arbitror oēs capere verbum istud. hec sunt corrosiua/ es vstum/ sal gemma/ flos eris/ viride eris/ alumē/ vitriolum/ tutia/ antimoniū/ et arsenicum/ vlceratiua in superficie ponuntur: ad rumpēdum cutē/ vt expellat superfluus humor. Et sunt hec. sapo/ cantarides/ oleum/ adarci/ radix affodili/ os sipie ola salsa et amara et acria. Urentia vo sunt talia. Piretrum/ euforbium/ piper nigrum/ calx viua/ sinapis/ argentum viuum/ vitrū/ sapo/ cinis foliorū/ ficus/ flāmula. Cicatrizatiua sunt stiptica/ et sine mordificatiōe pauca desiccāt: sufficiunt cicatricē inducere: inde raro sunt apponenda: et sunt hec. es vstum/ gala/ alumē/ balaustia/ spodium vstum/ aloe/ spuma vsta/ litargirium/ plumbū vstū/ cerusa. Pone ista infra celum nostrū/ vt influat tibi cōditiones istas.

¶ Sciētia ad influendū cōglutinātia in nostro celo. Conglutināt medicine/ vel sua viscositate/ vel mūdificando vulnera/ etiā reperiendo carnem/ in constringēdo distantia labia solutorum ad inuicem: vt gipsum/ folia cupressi/ sarcocola/ bolus/ aloe/ cortex thuris/ mirrha/ bdeliū/ litargiriū/ balaustia/ mumia/ sanguis draconis/ aspaltū/ amidū/ lolium/ foliū grana/ quercus/ serpētaria/ tegula vsta/ testa oui/ filtrum vstū/ pili leporis vsti. Istarū rerum quintam essentiam affiges in celo nostro: vt summā cōglutinationē miraculose influat.

¶ Scientia ad affigendum attenuatiua in celo nostro. Ista sunt nāq3 que attenuant et dissoluunt calore suo/ separant nāq3 partem rei in qua agunt suo calore. Uidemus enim ad ignem mel aut niuem dissolui: et fumū eius dissolutum in transpositione suā partē a parte separare. Et sunt hec que precipue in humano corpore operantur.i. affodilli/ cucuste/ abrotanum/ aristologia/ ameos/ armoniacum/ assafetida/ agaricus/ amomum/ alumē/ balsamum/ allium/ carice/ camedreos/ ciperus/ camepitheos/ cicuta/ camomilla/ capparum/ cinamomum/ coriādrum/ calamentum/ bulbus caninus/ eupatorium/ eruca/ et semen eius/ ericius/ euforbium/ fenugrecum/ galbanum/ gūmi/ citrus/ gentiana/ yreos/ ysopus/ sulphur/ mastix/ mentastrum/ vitriolum/ semen vrtice/ pilo. balsamum/ polium/ pinee/ pronina/ sania/ paritaria/ petroleum/ tapsia/ nitrum/ sambucus/ serapinū/ terbentina/ opoponacū/ narcisus/ pix liquida/ pix nalis/ sticados/ scolopendria/ sisanium/ semen lini/ vua passa/ sanguis mustelle/ stercus vacce/ pinguedo leonis/ et castoreū. Infige ergo in celo nostro/ vt summā attenuationem habeat plusq3 credi potest.

¶ Sciētia ad infigendum in celo nostro incisiua. Incidunt mediocriter/ et diuidant humores calore celi aperte vt omnia acriosa id est acetosa: et maxime acetū

qd est ex vino forti factū. Hoc tm̄ p̄ nimia subtilitate in remotis operatur locis acutos humores acetosos in vicinis operatur locis. Et sunt hec incisiua. Eupatorium/squila/ciperus/camedreos/camepitheos/petroleum/piper nigrum/ruta/nitrum/cepula/ius ciceris/ orobus/sal et acetū. Infunde ergo ista in celo nostro: et erit summe incisiuum.

¶ Sciētia ad hoc/vt celum nostrum mūdificet eutem. Et debēt esse calida/ non tamen multum aut grossam/vel terrestrem debent habere substantiam: vt absinthium/cepe/camomilla/radix sambuci/radix cucumeris agrestis/ altea/ abrotanum/vetus oleum/caseus/ros marinus. ¶ Quoad diaforeticorum. Diaforetica necesse est esse calida: vt per poros apertos humores in fumum extenuēt ꝛ euaporare faciant: vt est farina ordei/anisum/ assa/ruta/piretrum/pix/nitrum/ galbanum/sal/ ficus/petrosilium/ maiorana/ adiantbos/vetus oleum/ mentastrum/ mel/cepe/ raffani/baucia/ semen vrtice/ sauina/brionia/ abrotanum/ agaricus/ acorus/aristo. radix affodilorum/ radix cucumeris agrestis: hec faciunt celum nostrum/vt humores euacuet.

¶ Hec faciunt celum nostrum repercussiuū. Repercussiua sunt hec que humores aperte patientis repellunt: et sunt frigide nature ad constringendū membrū nostrum/et retinēdo spiritū ꝛ virtutē mēbrorum. expulsiua confortant Et sunt hec. Glandes/iusquiamus/papauer/ mercurialis/plumbum. solatrum/ mentute/semperuiua/ypoquistidos/acatia/capilli veneris.

¶ Sciētia ad affigendum in celo nostro vim obdormitiuā rerum que nimia frigiditate sua constringendo neruos/ obturando aditus naturalis spiritus stuporem parti inducūt/ꝛ sunt hec. Papauer nigrum/opiū/mandragora/iusquiamus/superpositus/et piscis qui dicitur tribedo alias tribus/salamandra/pistarica/aqua frigida/lenticula aquatica/semperuiua/portulaca/psiliū. Istorū quintam essentiam affigemus in celo nostro: et sine dubio faciūt obdormiscere mirabilius/ꝙ credi possit.

¶ Sciētia ad affigendū in celo nostro quintā essentiā/siue vim mordicatiuorum g.d. que salsuginem habent multā et acumē: vt oliue cum sale et aqua condite/ garrus/porrus/arsenicū/cantharides/succ⁹ hellebori/ radix cucumeris agrestis. Si hoc infundas in celum nostrum/influet mordicationē/ſm quintam essentiā in celo nostro cum dicat que salsuginem.

¶ Sciētia ad affigēdū in celo nostro quintā essentiā rerū cōfortatiuarū: vt margaritas: cōfortātq; humores in cerebro vel in corde: ꝛ humiditates extractas proprie purgāt/vt sene/sticados/cuscute/sarcocola/oim mirabolañ. fum⁹ terre/ confortātq; cordis sanguinē clarificāt/vt aurū ꝛ argētum/et margarita: confortant quedā ponticitatem aliquā/habēt quasi ponticitate sua ꝛ grossitie substantie sue partes mēbrorꝫ coadiuuāt vel coadiūgāt. i. coadiuuēt ꝛ spiritū retinēt. Hec sunt virtutes cuius adiutorio operātur: vt absintbiū. Corroborant etiam que vitalē spiritum et naturalem reparāt: vt rosa: ꝛ quedam digestionem et virtutem stomachi confortant/ vt cinamomum. Cetera preter supradicta hec/sunt confortatiua. i. Ambra/campbora/crocus/sumach/berberis/menta/ ciperus/ folium pi lo/cassia/sandali/galange/carui/zedoar/pomum citernum/ꝛ foliū cardamomi/.

borago/ozimū/spica/cubebe/storax/caulis/scariola/sponsa solis/mastix/pilo. aloes/nux muscata/macis/garum/calamus aromaticus. Infunde igitur in ce lo nostro:et cōfortabūt nostrā naturā et virtutē/plusq̄ credere possis. 168

¶ Sciētia ad sanandū puncturā. Punctura vnicuiq; mēbro a spina vel acu/ vel alia re accidit. Unū sciēdū est/q̄ hec egritudo periculosa est ꝓpter duo. Primo ꝓ pter dolorem:q: humores currunt ad locū doloris postea:et maxime cum incidi tur/et multiplicatur in loco: et sequitur destructio operationis mēbri multotiēs ẜm totum vel partē qđ est:q: ex punctura nerui fit dolor:et humores pergunt per membrum/et imbibunt neruos ex participatione/vel continuatione nerui cum cerebro/ cerebrum compatitur et debilitat/et recipit humores/et sparguntur per ipsum/et per neruos:et fit spasmus/et finaliter mors. ¶ Cura est igitur vt a prin cipio ponatur supra locum oleum calidum:quia oleum oleiginitate sua dilatat omne vlcus: et caliditate sua actuali penetrat ad profundum vulneris/ et a sua aquositate equat citius plagam et remouet dolorem. Et remouendo dolorem impedit cursum humoris/dilatando vulnus:quia si humores currerent/et habe rent manifestam aspirationem:et cū ex aspiratione habent non diffundūtur per neruos/et sic nō grauant:nec de facili potest in membro generari apostema. Sed contra hoc instatur.oleum malum omnino est vulneribus/neruos corrumpit et marcescit. Dicendum q̄ verum est q̄ longus vsus olei vsq; ad finem vulneris/ sua mollicie neruum corrumpit. Et in fine valet tempore consolidationis etiā nocet quia impediret consoliditatem/vel consolidationem partium: nisi per sa pientem medicum cum instrumentis et medicinis conuenientibus remoueatur vt est vnguentum viride vel apostolorū:quia talia vnguenta proprie habēt mun dificare superfluitatem vnctuosam et mollicīem generatā in vulnere ex oleo/ aut ex aliis rebus vnctuosis.vnde dico q̄ oleum in principio dolorum neruorum et vsq; ad securitatem apostematis in puncturis neruorum est vtile:licet postea no ceat. Item sciendum est q̄ dolor remouetur a mēbro vulnerato tripliciter. Pri mo per appositionem rerum temperatarum: vel ex emplastro super locum dolo rosum posito:qđ fit ex oleo seminis lini vel fenugreci/vel farina eorū: omnia ista cum temperamento suo equando complexionem membri dolorē remouent. Se cundo per appositionem rei contrarie ad egritudinem membri: vt si est membrū dolorosum propter caliditatem acutam/vel frigiditatem nimiam:amoue cum contrario Tertio cum rebus stupefacientibus sicut opium/iusquiamus/et simi lia/ que faciunt membrum quasi mortuum:nam ista cum ministrantur in empla stris cum aceto subito remouent dolorē. Sed ista stupefacientia non debent mul tum continuari:sed statim post cessationem doloris debēt remoueri a membro: quia per longam appositionem istorum frigidorum et stupefaciētium membra/ loc⁹ posset tñ mortificari/q̄ membrum incurreret mortificationem: et per con sequens homo incurreret mortem.vnde talia nō sunt ponenda/ nisi propter ma ximam necessitatem/et per tempus breue/ne talia accidentia superueniant.vnde sciendum/q̄ si punctura esset clausa:vt nō appareat/vtile esset/vt pellis cum raso rio incidatur super locum puncture:vt humores valeant expirare/ et vt liberius ad profundum nerui vulnerati transeat oleum calidum:deinde procede in pun

ctura in loco leso/ vt decet. Item sciendum/ q circa locum longius a pūctura ponitur oleum rosatum cum bolo armeno/ et succus solatri/ vel semperuiue cum aliquātulo aceti/ vt locus a cursu humorum propter dolorē defendatur / ne etiā posset a principio gnari apostema/ fiat phlebothomia de vena in cōtrario: vel clistere vel suppositoriū. ꝛ mūdificetur locus cū vnguento apostoloꝝ/ abluatur sepe locus cum vino: ꝛ sic erit liberat⁹: sed dieta sit frigida a principio vsq ad securitatem apostematis: postea trāseat patiens ad consuetudinem suam.

¶ Sciētia vt affigas in celo nostro vim ad expellēdū venenū/ et habebit celū nostrum maximā virtutē ad expellendū venenum/ si infundas in eo carnes galline vel galli/ nuces tritas maiores vel minores/ feniculū/ raphanum: et alia quecunq venenum in libris physicorum cōmuniter assignantur.

¶ Remedium ad sanandum ꝛ expellendum venenum: et ad vitandum ipsum.

¶ Plaga veneni curatur per hoc q potētissime cōtrariatur ei. Quid est q contrariatur morti nisi vita: ergo nihil fortius tm̄ in mūdo cōtradicit veneno letifero/ q̄tum aqua ardēs vice potentissime essentie quinte: quare labora satis: quia nihil forti⁹ est in hoc mūdo: vt cōtrariet mortalib⁹ ꝛ letiferis venenis: q̄ aqua vite/ que est aqua ardēs: ꝛ maxime quinta essentia cōseruat vitā/ ꝛ augmētat. Cor custodit: ꝛ cōtraria expellit statim cū est in stomacho/ quodā motu diuino currit ad cor: ꝛ reprimit lesurā: ꝛ qꝛ potentissime actionis commisso prelio cum veneno ipsum proijcit extra corp⁹: vel statim ipsum fugat a corde. Infunde ergo in quinta essentia res cotrariantes veneno/ ꝛ que cōfortāt cor: vt quinta essentia auri/ perlarum/ croci/ peonie angelice que dicitur arglētina/ nucū nucleorum: tyriace optime/ rute/ feniculi/ raphani/ ꝛ multiplicabūt eius virtutes/ ꝛ oēs lapides qui sunt vtiles ad expellendū venenū pone infra quintā essentiam/ vel aquam ardentem: ꝛ retinebit vim et proprietates eorum/ ꝛ millecuplabitur virtus eius: qm̄ aqua ardens augmentat virtutem lapidum preciosorum/ et extrahit de potētia ad actū occultas naturas et actiones eorum: et remedium est q medicinam naturalē vt est quinta essentia omnium rerum que repugnāt veneno ponas in quinta essentia aque ardētis: vel si habes in quinta essentia eius hanc celestem medicinā cum ipsam duxeris ad perfectionem/ pone in vase nobili vitreo mundo bene clauso: vt nunq̄ inde possit materia euaporari: et cum timueris venenum infici a suspectis famulis aut familiaribus inimicis: statim modicum sume de mane in nomine domini nostri iesu christi: gratias agens deo patri: ꝛ nil tibi nocebit atrocitas veneni.

¶ Remediū contra quartanā ꝛ oēs passiones que oriūtur ex melancholia in corpore humano/ ꝛ magisteriū in purgatione melācholie.

¶ Apud vniuersum mundum ille medicus reputatus est maximus inter alios qui subito infra paucos dies potuit ab homine effugare quartanam: quia hec infirmitas nimia diuturnitate occidit diuites: et damnificat pauperes: et impedit dn̄o famulantes/ fugat leticiam/ tristiciam ingerit/ ꝛ phthisim/ ꝛ cōsumptionem/ et mortem frequenter inducit. Et quidam qui sese predicant maximos/ fingunt se posse eam fugare cito: cum in hoc nihil sciunt: et sic suā ignorantiā occul-

169

tare nitūtur dicentes: nō est vtile ꝙ curetur/cū valde sit mortalis/si conseruetur. Et omnes concordati sunt in hoc/ꝙ quartana generetur ex abundantia copie melācholie/que corrumpitur infra corpus: ꝛ quia ille humor est terreus/ꝛ de natura tardissimi saturni: ideo huius infirmitatis actiones sunt tarde/et durāt vt plurimum vltra integrum annum. Si vis ergo hanc infirmitatem curare subito ꝛ in breui sola quinta essentia hanc curat. Jam dixi tibi ꝙ humores superfluos et corruptos consumit: ꝛ naturam ad equalitatem reducit/ leticiam facit ꝛ inducit/ꝛ fugat tristiciam/quia fugata tota specie melācholie: ablata est melancholia que est effectus/remouetur et affectus. Sed vt subito fiat/ista est cura eius/ cum non habueris quintam essentiam. ℞. optime aque ardentis libram vnam in infra quā ponas medullā ebulli. aīs ellebori ꝛ maxime albi. De illa aqua da patienti mane ꝛ sero duas plenas nuces/vel maius: et pro certo curabitur statim/continuetur donec sit curatus. Et licet hoc sit verissimum ꝛ expertum: ꝛ scis in qua est substantia virtutis: recipe quamcūqꝫ rem volueris ex his que purgant melancholiam: ꝛ pone modicum infra aquam ardentem/ et vtere ea prudenter modicum valde recipiendo: vt paulatim digeratur a natura: et paulatim egeratur: quia vtilius est paulatim agere ꝙ subito grauari in curam. Dixerunt philosophi/ ꝙ dens extract⁹ ab animali ieiuno ꝛ portatus liberat a quartana. Item etiam dixerunt ꝙ succus herbe que dicitur morsus galline vel rubee: ponatur in naribus patientis quartanam quando ceperit pati passionem: et curabitur si deus voluerit.

¶ Remedium contra impedimēta medicorum/et contra pericula que a medicis ministrātibus medicinas cōtingunt/ꝛ contra nocumēta quea medicis inferuntur in corpus.

¶ Ab origine orbis naturaliter philosophantiū multitudo grādis sup infudationib⁹ labore indagare nō deserit circa medicinas laxatiuas inuenire tria. Primo vt nō faciāt cessare virtutē. Scdo vt nō interficiāt. Tertio vt cū fuerit necesse efficaciter/ꝛ sine periculo in remotis partib⁹ agāt: ꝛ ab eis potēter humores corruptos ducāt. Et nūꝙ hec tria inuenire cōsueuerūt pfecte. Qm̄ eni enacuatiōes habēt ad occultū casum ꝟtutis debilitates corporis ꝛ lesionē annexā: ꝛ nūꝙ certa mēsura potuit inueniri que in equali pōdere poterit oībus ministrari: qꝛ corpora nō eq̄liter recipiūt actionē dosis in raris /solidis /ꝛ cōdensis. Et tñ frequēter accidit: vt qd̄ quibusdā ministraꝛ salubriter ad salutē/aliis letaliter ꝓpinaꝛ ad mortē: ꝛ sic aliqua alia/vt qꝛ medicine plures laxatiue sunt etiā venenose ledūt ex vna parte: cū vel tñ ex altera parte sanant. Et inter medicinas solutas summi philosophi aloes laudauerūt: eo ꝙ minime videꝛ facere casum ꝟtutis/ꝛ mēbra cōfortare ꝓbaꝛ: sicut Joānes hebem regula ḡnalis ꝙtū pōt dari equaliter omni persone de quaque medicina. Ex hoc apparet etiā quāta vtilitas est recipere medicinā cū quinta essentia vel aqua ardēte: qꝛ nō debilitat naturā/ nec visum: nec inficit. Sed prudēter ꝓbes virtutē eductionis de remotis prime preseruata venenis medicinaꝝ/ꝛ nō euomiꝛ ꝛ parū venenosoꝝ reperiꝛ: ꝛ vere corp⁹ sanaꝛ. Uoco ergo istud capitulū clauē artis/ sine cuius clauis intellectu per istū librū nunꝙ medicinas laxatiuas ministrare presumas.

¶ Remedium cōtra febrem cōtinuam/ ꝛ magisteriū in cura eius.

¶ Omnes veri philosophi docuerūt febrem continuam generari ex putrefactione sanguinis et ex corruptione humorum in eo. Prima cura est sanguinem purgare ꝛ corruptionem eius remouere: humores insidentes et inequales siue inequatos vel incineratos equare/ naturaꝫ lapsam restaurare/ siue reparare: ꝛ reparatā seruare. Sed hec oīa perfecte cōplet ꝛ operatur quinta essentia: ergo ipsa est que perfecte curat febrē continuā supradictam. Experiētia enī ad oculū docet ꝙ aqua ardēs efficit a sanguine humores aquosos ꝛ corruptos: ꝛ si carnes mortuas a putrefactione preseruat: multomagis sanguinē corporis viui ꝛ aīati a putrefactione. Sed qꝛ aqua ardēs ad plenū ab ardore ꝛ quatuor elemētis depurata nō est/ nō cōpetit in cura cōtinue vsus eius. Sed quinta essentia eius rectificata perfecte cum nō sit calida/ frigida/ humida/ nec sicca/ sicut quatuor elemēta/ ipsa plene ꝛ secure sanat febris cōtinue passionē: maxime cū quinta essentia auri ꝛ perlaruꝫ. Qđ si vis eam perfectius curare/ habeas quintam essentiam sanguinis humani summe rectificatam: ipsa est enim que ipsam febrem perfectissime curat/ non solum bibita: sed etiam si cum ea tempora/ ꝛ vbiqꝫ in corpore vene pulsatiles inungantur. Si igitur duas quintas essentias iungas/ verā medicinā habebis. Et si vis curā eiꝰ augere: pone in quinta essentia cassie fistule/ vel succi mercurialis in ꝓportione prudenti: ꝛ habebis intētum perfecte in cura. Qđ si aliī humores peccant cum sanguine: appone ex tabulis quintas essentias eorū que competunt: et in cura adiuuabit te deus si rogaueris eum: pone in corde tuo que dicta sunt: et non deficies/ si egeris prudenter secundum regulas tibi datas.

¶ Remediū cōtra febrem tertianā/ ꝛ magisterium in cura eius.

¶ Tertiana febris ex nimia abūdātia cholere rubee ꝛ putrefactione eiꝰ oritur. Quod si subito eā curare volueris. ℞. quintā essentiā: vel si eā nō habes aquā ardentem: ꝛ pone infra eam modicū reubarbari: vel aloes cicotrini vel alterius rei choleram rubeam purgantem ꝛ bonam quātitatem endiuie et herbe/ que caput monachi appellatur. i. dens leonis: ꝛ mane ꝛ sero ista aqua vtatur: et sine dubio curabitur mirabiliter/ et cito valde.

¶ Remediū cōtra febrem quotidianā ꝛ magisteriū in cura eius.

¶ Uniuersi magistri cōcordant ꝙ febris quotidiana generatur ex putrefactione phlegmatis ꝛ abundantia eius: ꝛ cū phlegma sit frigidū ꝛ humidū: quinta essentia aūt nostra ꝛ in eius absentia aqua ardēs habet vim vt inordinatam ꝛ nimis frigidam ꝛ aquosam/ ꝛ putrefactā humiditatē consumat: et perfecte eam eradicet/ ꝛ vtiliter eā curet. Pone ergo in eis modicū euforbiī: iuxta regulas sapientū medicorum/ vel sambuci: vel aliarum medicinarum que phlegma purgāt: ꝛ vtere mane et sero: et sanabitur.

¶ Remedium cōtra febrem acutam ꝛ in eius cura magisterium/ ac in cura lunaticorum.

¶ Et qꝛ expedit in magisterio medicine vniuersa tam verba/ ꝙ opera pōderare prudenter: ꝛ qꝛ aqua ardēs ascendit ad caput/ ꝛ libenter inebriat/ ꝛ febris acuta specialiter vigeat in capitis regione excludetur a magisterio. Est ergo necessariū

tibi habere quintã essentiã nostram summe purificatã/ et sic vtere ea in nomine dñi iesu xpi: miscẽdo sextã partẽ quinte essentie supradicte cũ quinta essentia auri paritercz perlarũ. Ex alia parte habere quintã essentiam sanguinis humani summe rectificatã in noïe dñi/ hac vtere miscẽdo sextã partẽ nostre essentie subscripte cũ quinta essentia aque rosate/ et etiã violarũ/ ac boraginis/ ac lactuce: et habebis perfecte celestẽ medicinã in vera cura ei⁹. Et cũ febris acuta cõiter generetur ex violẽtia cholere ardẽtissime: et sanguine vsto/ et cholera nigra vsta / et aliquãdo ex vno ex istis/ et aliqñ simul ex duobus vel ex tribus. Et sm hoc febris acuta/ in gradu positiuo/ cõparatiuo/ et superlatiuo a sapiẽtissimis est reperta. oĩbus põderatis quintã essentiã sanguinis/ que a tota specie adustioni repugnat cũ parte sexta quinte essentie nostre patiẽti dabis: et curabitur cito si deus voluerit. Cũ aũt videbis modicũ calescere patientẽ / pone in quinta essentia sanguinis quintã partẽ de quinta essentia nostra/ et postea in maiori vel in minori numero amplioni calescẽtia pone quartã partẽ/ deinde tertiã: et post medietatẽ/ deinde minus de quinta essentia sanguinis: donec totaliter vtatur quinta essentia nostra supe rius explicata. Et quia febris acuta cõiter annexã alienationẽ sensus/ et apparitionem rerũ phantasticarũ ibi perpendens qui humores adusti esse possunt qui febrẽ causant: nã si patiens dicat se videre res nigras: nigra cholera est adusta/ si res aureas/ rubea cholera est adusta: si res rubeas/ et effusionẽ sanguinis sine dubio sanguis est adustus. Et si aliquando loquatur de tribus his omnes humores prenominati peccant.

¶ Ad curandum phrenesim/ et stultitiã eius/ et furiam: vel saltem ad plurimum mitigandum.

¶ R. vnam bonam quãtitatem de populeon vnguẽto et de meliori aceto qd poteris inuenire/ et de ruta domestica in bona quãtitate: quã tere et confice cum predictis/ et admisce si potes habere quintã essentiã sanguinis: et cum hac supercelesti confectione inuolue caput patientis/ et de cõfectione pone ad nares eius: et sic his hec dosis diuina fugat statim phrenesim et apparitiones phantasticas/ curat amẽtes et lunaticos sensuum destructiones restituit/ et noticiã reddit/ ac quiescere facit: serua hoc et preserua in opere/ et iuuabit te deus.

¶ Remedium in cura trium hemitriteorum.

¶ Illi qui in magisterio medicine nouerũt tres hemitriteos aliqñ in nostro corpore generari sciuerũt: minorẽ/ mediũ/ et maiorẽ. Est enĩ hemitriteũ febris ex humoribus corruptis contrariis generatis: vt si componatur febris ex humoribus phlegmate putrefacto quare sic erit frigida et humida. et ex cholera rubea putrefacta: quare sic erit febris calida et sicca: et simul erunt in eodem corpore due febres continue/ et per naturam imprudẽs medicus earum curas impossibiles iudicaret: quia si huic patienti ministras cõtra febrẽ calidã et siccã/ frigidam et humidã augmẽtabis discrasiam. Et si cõtra febrem frigidam et humidam/ calida et sicca ministres/ augmẽtabis sine dubio calidam et siccam. Si autem frigida et humida/ calida et sicca/ simul per equas partes ministras/ vnum impediet reliquũ in agendo: et sic non sequitur cura. Est ergo cura verissima vt ministres quintã essentiã nostrã supradictã mediatã cum quinta essentia sanguinis: et cũ quinta

rantur:et vitantur cum quinta essentia nostra:ꝛ vniuersa pericula talia curãtur. Et si quid vtenti de his adueniat non nocebit:si misericors deus voluerit. In febre autem pestilentiali et in omnibus ardoribus nigredinibus et adustis morbis/adde cum quinta essentia medietatem quinte essentie sanguinis humani:et buglose radicem vel totam herbam/ et acetosam/et modicum aloes epatici/ euforbij/ꝛ hierepigrã/et quintã essentiã radicis liliȷ̃/et quintã essentiã auri et perlarum/capilli veneris et ysopi. Hec omnia contradicunt talibus febribus:et egritudinibus contradicere expedit: tñ vt cum predictis sit quinta essentia laxatiua: et tñ recipiatur qualibet die/ aut semel qualibet die naturali: saltem ter in septimana:vt hoiem ducat in natura liquida:et omni die recipiat de mane plenum ouum bone aque ardẽtis ꝛ quater/vel septies in cibis in die plenam nucẽ gallicam:ꝛ corruptus aer sine dubio nõ nocebit ei:ꝛ pillule ex libris philosophoꝝ accõmode in quinta essentia/vel in aqua ardẽte:sed parce ꝛ moderate ponatur:ꝛ vtatur oibus his que philosophi in suis libris pesti contradicere probauerunt. Et hospitium ter in die fortiter thure/myrrha/resina/terbentina/et talibus fumigetur:ꝛ hec est cura perfecta pestium iam dictarum.

¶ Remedium vt in spasmo generetur febris:ꝛ magisterium in cura spasmi.

¶ Sapientissimi philosophi affirmant sanum esse innasci febrem in spasmo:et dixerunt experti ex eis/ꝙ si de succo flãmule fricees omnes arterias continue febricitabit patiens/ꝛ tẽperabit periculum ꝛ maliciam spasmi. Et quia spasmus ꝭm sapientes prouenit ex lesione et debilitatione neruorum:sicut patet aliquando ex medicinis ex cerebro sumptis vt efficaciꝰ spasmus cedat/ ponatur/vel tribuatur nobilissima quinta essentia:vel in eius absentia aqua ardens.

¶ Euacuatio et repletio fit per dietam vel phlebotomiam vomitum/ medicinam laxatiuam:talem euacuationẽ medicus sciret facere habita noticia de omnibus supradictis/ꝛ circulationibus:sicut in domo de a b.in qua humiditas est ancilla: et siccitas domicella: tamen non multum: quia b. est peregrina: et sic de aliȷ̃s suo modo. Domicellam medicus debet euacuare cum domo de a d.ꝛ replere ancillam cum domo de c b. per illum modum/ quem dedimus de electuariȷ̃s et curis. De euacuatione ꝛ repletione.

In ista parte dabimus doctrinam / quomodo medicus sciet graduare medicinas: et quia gradus naturalis est insensibilis: volumus ipsum significare per drachmas siue per manipulos sic. Ponamus ꝙ medicus faciat fieri vnam decoctionem de vna planta siue specie/que sit de complexione a. et sit humida in quarto gradu: calida võ in tertio/ frigida in secundo/ et sicca in primo/et sic sunt in a. sexdecim drachme: et illa planta misceatur cum alia/que vocetur b.que sit calida in quarto gradu:sicca in tertio/ humida in secundo/ frigida in primo: et sic erunt alie sexdecim drachme:et quia b.vincit a. ideo tres drachme calide de a. transeunt ad quatuor drachmas calidas de b. et coniunguntur cum eis: quoniam plus appetunt stare in subiecto in quo sunt proprie qualitates / ꝙ̃ in quo sunt appropriate: et sic euentus est de tribus De mõ graduãdi medicinas.

drachmis/et augmentatus est b. et hoc etiā est de drachma prima siccitatis de a. que transit ad tres drachmas siccitatis de b. eo quia plus appetit stare sub b/ ꝙ sub a. due vo drachme humiditatis de a/eo quia plus appetūt stare sub a/ꝙ sub b. ⁊ prima drachma frigiditatis de b. transit ad duas drachmas frigiditatis de a. eo quia non appetit stare sub suo inimico seu contrario. ⁊ sic b/lucratus est drachmam super a. et propterea b/est dñs: ⁊ a. subditus in illa decoctione: et per consequens b. est sanus: a vo infirmus: eo quia per a. c. est subditus. Si vo ponatur alia plāta/que vocetur d. frigida summe in quarto gradu: humida in tertio: sicca in secundo/ ⁊ calida in primo: lucratus est super ipsa d. tres drachmas humiditatis a. ⁊ b. duas drachmas siccitatis/ ⁊ vnam caliditatis cum d/lucratus est vnam frigiditatis: ⁊ sic erat d. compositus: et factus est simplex: et in isto passu apparet quomodo elementa componuntur/ ⁊ disponuntur: ⁊ quomodo vnum est domīnus: et aliud domicellus: aliud vo seruus: et apparet quomodo in ista decoctione b/ habet quatuordecim drachmas/videlʒ octo caliditatis/et sex siccitatis: et a. habet nouē humiditatis: et est factus incōpositus/siue simplex b vo remanet cōpositus et dominus/quando plus dicit compositum in elementatis/ ꝙ simplex. Si vo addatur in tali decoctione alia planta/que vocetur c. sicca in quarto gradu/frigida in tertio/calida in secundo/humida in primo. et tunc b. amittit quatuor: quia proprium/magnum/potens: immo sex drachmas: et a. ⁊ d. etiam recuperant de b. qd amiserunt: et sicut fit circulatio in iusticia: et in pondere in ipsa decoctione: quando c. vincit b. et b. vincit a. et a. vincit d. et d. vincit c. et sic fit circulatio: et talis circulatio causat temperamentum: et est licita in patiente ꝑm infirmitatem quam habet: quoniam si patitur/destruitur illa circulatio: et vincit b/ in illa decoctione: et si patitur de melancholia vincit c. et sic de aliis: ⁊ ꝑm qd vedimus doctrinam in graduando medicinas per quatuor gradus: sic potest medicus graduare per tertium/secūdum/et primū: hoc est miscere quartum caliditatis videlʒ b. cum tertio humiditatis de a. aut cum secūdo/ aut cum primo/ aut graduare cum tertio caliditatis de b. et secundo siccitatis d. aut cum tertio gradu humiditatis/ ⁊ secundo caliditatis de a. et sic de d. et de c/ascendendo et descendo ad placitum: quoniam talis ordo sequitur suo modo qui sequeretur de quatuor gradibus significatis per a b c d. et hoc quoniam ꝑm pondus et iusticiam: et habere noticiā de tali graduatione est multū vtile medico: eo quia multa secreta per hoc reuelātur scientibus medicinā: sicut diximus de mixtione de vna planta calida in quarto gradu/ ⁊ de alia humida in quarto/et sic de aliis. sic fieri pōt de duabus plātis calidis in quarto/ ⁊ de vna/aut de pluribus humidis in tertio/ calidis in secūdo: aut de duab⁹/aut pluribus calidis in tertio: sic in secundo/ ⁊ de duabus aut plurib⁹ humidis in secūdo/calidis in primo: ⁊ sic ad placitum componētis regimē cōseruatiuū doctrina ista de gradibus connexa est cū illa de. xvi. electuariis: ⁊ per hec que diximus supra de gradatione/significatū est/ ꝙ homo variis cibariis debet vti: ⁊ per a b c d. qualitatibus diuersis: nō tū per tres litteras solū: vt cibaria nō veniāt ad simplicitatē elementorum: sicut per mixtionem graduum de a b c. est iam dictum: in quo a et c b. amittunt compositionem/ per quam amissionem sequitur corruptio/ et mors/ et talis passus est valde vtilis.

Ad maiorē

¶ Ad maiorē tamē euidentiam graduandi medicinas recurrēdū est ad secūdā figurā artis: in qua per angulos et eius triāgulos perfecta noticia haberi pōt: dictum em̄ est superius qd in medicina in qua vnū elementū est actu/ et a predominio tale est principiū operationis et sustētationis eorum que sunt in potentia et esse remisso: ideo si fiat mixtio et cōpositio ex diuersis plantis/ quarū vna est calida in quarto gradu/ et alia in tertio: tūc quartus gradus ipsius plāte in qua ignis est in quarto gradu est principiū tertij: et tertius secūdi: et secū dus primi: et prim⁹ alicuius partis ingradate plāte existentis in tertio gradu caliditatis: et talis pars ingradata est insensibilis/ si debet autē fieri sensibilis et principiū alterius/ oportet addere aliā plātā in secūdo gradu caliditatis: et sic de alijs suo modo dici pōt.

De secūda figura artis in medicinā cōsiderata / et prio de triangulo rubeo.

¶ Considerare etiā oportet angulū medij s̄m eius species: secūdum enim naturalem cursum materia simplex ignis et terre est in aliquo elemētato medium proportioni ipsarū caliditatis videlz/ et siccitatis existentiū in illo elemētato: et ideo ex permixtione materie ignee et terrestris ignis calidus et siccus efficitur: quibus quidem qualitatibus materia aeris aut aque medium non existunt: nam si existerent/ sequeretur contrarium sui contrarij esse principium et causa: qd est impossibile: medium quo ignis et aer coniunguntur est materia ignea et aerea: propter qd ipsum cholericum calidum et humidum efficitur: similiter inter aerē et aquam in prefato cholerico materia aerea et aquea fuit: et sic de alijs complexionibus dicendum est: et sic originalis materia que passiua est et subiectum ad essendum compositiue medijs existētibus simul in ipsa/ que media sunt per qualitates distincta: id est per complexiones concordes per media: originalis enim materia ipsi⁹ cholerici (et sic de alijs) est potētia materie ignis/ et materie ipsius terre/ et gradatim aeris et aque: et est diuersa/ inquātum est generalis/ et vniuersalis: et subiecta caliditatis/ siccitatis/ humiditatis/ et frigiditatis sunt particularia/ et specialia: ac etiā sunt vniuersalia et generalia: particularia em̄ sunt indiuiduis specierū naturaliū cōseruādarū in suis indiuiduis generalib⁹ et corruptibilibus: ex quo manifestatur quomodo quattuor elemēta sunt media inter materiā originalē et indiuidua specierū. In triāgulo rubeo sunt tres species (vt patet in arte) medij/ videlz cōiunctionis/ extremitatum/ et mensure: vnde sicut exemplificamus/ quod prima materia est mediū in qualitatibus que conueniunt: et quomodo due qualitates in vna medicina simplici dominantur: ita cōcordātia qualitatum est medium quādo materie in simplicitate diuerse simul coniunguntur in essendo vna materia cōposita per cōcordantiā qualitatū: inuestigatur etiā medium extremitatū inter illa que cōtrariātur/ videlz inter siccitatē et humiditatē in cholerico/ et caliditatē et frigiditatē simul in tēperamēto existētes: qd quidem temperamētū est sicut virtus inter duo extrema: ideo si quis habet cognitionem huius medij extremitatū poterit sanitatē alicuius cōseruare/ et morbum curare/ si sciat predictum de potētia in actum reducere. Est alia species medij/ que linee et continuationi morbi conuenit: que quidem species medij pōt diminui/ vel augeri: nam sicut aer illuminatus existens inter oculos et obiectum visus est causa: et medium vt oculi possint obiectum videre; sic virtus et substantia medicaminis quando ipsum penetrans peruenit ad locum in quo continetur infirmitas

vnde quicũq3 bene sciuerit istam artẽ/poterit taliter mediũ ordinare/ꝙ virtus ⁊ materia medicaminis in quãtitate sufficienti ad locum continentem morbũ poterunt penetrare. ¶ In angulo finis tres sunt species/videlz priuatio/ terminatio/et causa finalis:et sic in cholerico causa finalis quartus gradus existit:et tertius/secũdus/et primus sunt in ipso ꝑm materiam:ideoq3 terra/aer/et aqua ad causam finalem ipsius ignis in cholerico mouentur: ignis ꝟo mouetur per corpora celestia:que quidem mouentur ꝑm finalem rationem/quam materia ⁊ forma vniuersalis appetunt: que sunt exemplaria materie et forme particularibus pro speciebus in indiuiduis conseruandis. Est enim notandum/ꝙ ignis prior est intentione in cholerico: ꝙ̃ sint terra/aer/ et aqua: ⁊ adhuc prius est in suo simplici puncto/ꝙ̃ in suo effectu cholerico/ et prius sumit terram/ꝙ̃ aerem: et prius aerem/ ꝙ̃ aquam:et ideo in cholerico ignis plus retinet de seipso quo ad qualitates: ꝙ̃ de terra/aere/ et aqua:et plus de terra/ꝙ̃ aere: et de aere/ ꝙ̃ de aqua. Ex quo potest medicus si faciat medicamen aliquod/ in quo ponat ignẽ in quarto gradu ad quam finalem rationem dirigãtur gradus cõsiderare:quo intellecto/ potest ipsius intẽtio ꝑm dispositionem morbi et medicaminis in quo ignis est in quarto gradu dirigi ad sanitatem causandã:et sic de aliis cõplexionibus/etiã si fiat mixtio ex pluribus:vt ex angulo principii elici potest. vnde si cholera est in aliquo corpore naturaliter in gradu tertio:et ipse velit ipsam reducere ad gradum secũdum/vel ad primum contra naturam facit ⁊ eius intentionem: quia natura longe melius conuenit cũ principio ⁊ finali intentione/ ꝙ̃ cum medio:ideo homo ad conseruandam cõplexionẽ/et naturalẽ sanitatẽ in gradu suo ꝓportionato medicinale medium inuestigare debet:qđ sit causa cõseruãdi illud: ad qđ per cãm finalẽ mouet. Si enĩ homo famẽ ⁊ sitim quãdoq3 sustineat:natura lõge melius incipit/⁊ conatur suũ cõtrariũ/ꝙ̃ cõueniẽs sibi destruere propter spaciũ ⁊ oportunitatẽ/quã habet i cõsumẽdo suũ cõtrariũ ex ciboꝝ ⁊ potuũ superfluitatibꝰ gñatũ:iđ bonũ est semel in septimana ieiunare:ꝑm aũt qđ tempora diuersa quatuor sumunt in anno:quatuor elemẽta habẽt principia/ꝑpter qđ oportet ꝙ def triãgulo rubeo in quolibet anni tpe illud qđ conuenit cũ principio/ medio/⁊ fine eoꝝ/que in tali cõtinentur:vt habentem complexionem frigidã oportet comedere aliqua calida ⁊ sicca:⁊ oportet etiam ꝑm qđ conuenit ad fortificandum ignem aeris calorem aliquotiens tolerare:et illud idem sequitur de aliis.

De triãgulo viridi.

¶ Cõsideratur etiã in sciẽtia medicine triãgulus viridis: qui cõstat de differentia/cõcordãtia/⁊ cõtrarietate:inuestigat enĩ medicꝰ in quolibet cõplexione differẽtiã/⁊ diuersitatẽ subiectoꝝ predictarũ qualitatũ/vt ꝟbi gratia. In sanguineo in quo sunt predicte quatuor littere a b c d.et cũ a. sit in quarto gradu humiditatis:⁊ b.in tertio caliditatis.d in secũdo.⁊ c.in primo:⁊ materia subiecta humiditati sit diuersa a materia subiecta caliditati ⁊ frigiditati:⁊ materia subiecta caliditati sit diuersa a materia subiecta siccitati et frigiditati: et materia subiecta siccitati sit diuersa a materia subiecta caliditati et frigiditati:⁊ materia subiecta humiditati sit diuersa a materia subiecta humiditati et siccitati:ad hoc demonstratur differentia in sanguineo existẽs/⁊ in quolibet alio humore:vt per talem demonstrationẽ operationes ipsorum a b c d.in sanguineo possint cognosci:et si

ex duobus simplicibus eiusdem complexionis: quorum vnum est in quarto gradu: et aliud in tertio: fiat cōmixtio medicus cognoscere debet: in quo virtutes eorum differunt: et postea debet ipsas virtutes cōcordare cum diuersitate in eorum gradibus: nam vt dictum est in precedentibus/ gradus maior mouet minorē ad virtutem et proprietatem illius in quo inueniuntur: et sic differunt fm aspectum actionis et passionis/ ac materie et cause finalis: et sic de ipso tertio gradu respectu secūdi: et de secundo respectu primi: et si in commixtionibus diuersorum graduum eiusdem qualitatis fit abundantia superflua/ ad augmentandum virtutem et proprietatem illius patientis loco tertij gradus ponatur secūdus: et loco secūdi primus: sic ecōtrario/ si nō sufficit tertius: ponatur secūdus: et si nō secūdus/ ponatur prim⁹. ¶ Itē si ex quarto gradu caliditatis/ et ex quarto siccitatis fieret cōmixtio seu aliquod medicamē/ tunc gradus caliditatis ad vnā curam se haberet: et gradus siccitatis ad alterā: et vt cura ad vnū finem tm̄ se haberet/ addi debet aut caliditati/ aut siccitati aliqua medicina/ que longe melius cum vna parte conueniat/ ꝙ cum alia: vt vnus quartus contineat alium sub se fm qḋ fini cōuenit: nam sicut morbus ad vnum finem se habet: ita oportet curam ad vnā rationem finalem fini morbi contrariā se habere: et sic de alijs suo modo: nam quicūqꝫ sciret differentiā predictorum cognoscere/ posset reuoluere operationē illorū ad quā finalē rationē vellet: sicut pōt reuolui equus bene effrenatus ad placitū equitantis. Est tamen notandum/ ꝙ non eodem modo differunt predictū exemplum datum de caliditate ignis et siccitate terre/ et exemplum simile de caliditate ignis et siccitate terre/ et humiditate aeris: nam siccitas et humiditas cōtrariantur: caliditas võ et siccitas non: ideo caliditas si misceatur cū siccitate se habebit ad vnam rationē formalē/ ad quā nō se habebit/ si misceatur cū humiditate: nam si caliditas/ siccitas/ et humiditas simul misceātur: oportet ꝙ quarto gradu caliditatis addatur tertius: vt ipsa caliditas fortitudine augmētata possit reuoluere siccitatē et humiditatē ad suā intentionē. In aqua aūt existente in olla supra ignē caliditas ignis non calefacit frigiditatē aque: sed calefacit materiā primā ipsius frigiditatis aque existētē in aqua predicta: ex quo cognosci pōt differētia que est inter frigiditatē/ et materiā subiectā ipsi frigiditati: que quidē materia est i potētia ad recipiēdū formā caliditatis/ et ad recipiēdū potētialiter frigiditatē aque: et sic de alijs suo modo dici pōt. Preterea est differētia inter coniunctionem caliditatis ignis et simplicis materie ad quā mouetur: et cōiunctionem supra quā mouentur caliditas/ siccitas/ humiditas/ et frigiditas simul: nam coniūctio simplex et prima est mixtio prime materie simplicis cum simplici qualitate causa essendi corp⁹ simplex absqꝫ aliqua cōpositione: cōiunctio etiā supra quā mouetur predicte qualitates: et cōiūctio qua cōmiscentur secūda materia cōposita: et secūda forma cōposita i quib⁹ sunt simul cōposita quatuor elemēta: et istud tale corp⁹ est elemētatū generabile et corruptibile: et sic reuelatur pria materia/ q̄ est pria potētia: et est oib⁹ generale subiectū: et materia: p differētiā võ et concordātiā predictarum qualitatū ex ea partes in spāli formantur: q̄ sunt quatuor elemēta: ex quib⁹ fiūt partes/ in quibus sunt indiuidua specierū. ¶ Sequitur de cōcordātia naturali q̄ cōsistit i cholerico inter caliditatē et siccitatē: et iter hūiditatē et caliditatē i sanguineo: et iter frigiditatē

ordinationis spherarum participant: caliditas et humiditas non ipso cursu elementato participat/sequendo ordinationem et dispositionem dictarum spherarum: idcirco in elementato corpore loca spherarum sunt mixta per concordantiam naturalem et hoc descendente caliditate ignis: una tamen cum subiecto ad siccitatem terre/ascendente siccitate terre ad caliditatem ignis: et sic de caliditate ad humiditatem aque/et ascensu humiditatis ad caliditatem/et de descensu humiditatis aeris ad frigiditatem aque/et de ascensu frigiditatis aque ad humiditatem aeris/et de descensu frigiditatis aque ad siccitatem terre: et ascensu siccitatis terre ad frigiditatem aque et in talia ascensu et descensu est concordantia: nam aliter nulla esset generatio/nec corruptio: et hoc potest scire medicus concordare res medicinales ad destruendum et removendum ex corpore fumositates ac humores superfluos subtiles/et grossos ascendentes/et descendentes: si tamen bene sciverit concordare predicta elementa: sequitur de contrarietate/que sine medio est ut in cholerico ignis et aqua/que simpliciter contrariantur/et hoc calefaciente igne materiam simplicem aque: et aqua mortificante caliditatem ignis in eius materia simplici: et contrarietas cum medio est/quando ignis calefaciens materiam aeris et mortificans siccitatem terre in frigiditate quam terrestris materia ex aqua recipit/contra aquam existit: aqua vero existit contra ignem/inquantum mortificat ipsum in materia ipsius humiditatis materia frigiditatis recipiente ipsam humiditatem aeris: et tribuente se frigiditati aque/et materie ipsius siccitatis causa destruendi ipam siccitatem in caliditate ignis: unde si non esset medium existens inter ignem et aquam/tanta existeret eorum contrarietas/quod inter qualitatum materias eorum nullum posset temperamentum oriri: que quidem materie cum materia ipsorum siccitatis et humiditatis una existant in cholerico forme subiecta. Per hoc autem principium cognitio atque modus curandi egritudines per contrarium possunt haberi: uno modo quo contrariantur ignis et aqua propter aerem: alio modo contrariantur propter terram: alio autem modo propter semetipsa: et ideo patienti tertianam que ex ipsorum vero ignis et terre superabundantia generatur/oportet administrare patienti res humidas/et frigidas: sed quia in tertiana magis superabundat caliditas ignis/quam siccitas terre/oportet in ipsa cura plus de frigiditate aque contra caliditatem ignis/quam de humiditate aeris contra siccitatem terre/aut non propinari. ¶ Sciendum enim est/quod quattuor elementa multis modis contrariantur/vero per virtutem/et per ponderositatem/per levitatem/per subtilitatem/per spissitudinem materie/per saporem per odorem/per habitum/atque per multas alias qualitates. unum exemplum in cicere et argento vivo assignamus. Cicer enim et argentum vivum habet aerem a predominio: ut a doctoribus indicatur: verumtamen ipse aer magis longe sue humiditatis abundat in argento vivo/quam in cicere: similiter in argento vivo sunt siccitas et frigiditas in maiori ponderositate/quam in cicere: et ita humiditas/et siccitas contrariantur simpliciter: ut frigiditate mediante fit contra humiditatem propter hoc quod convenit cum siccitate terre: et humiditate aeris fit contra frigiditatem inquantum convenit cum caliditate ignis: ideo in argento vivo est maior contrarietas de virtute ad materiam/quam in cicere: et materia cum ponderositate et spissitudine sua fortius obstat virtuti in argento vivo/quam in cicere: propter quod necessarium est aerem esse in excellentiori gradu virtutis in ipso argento vivo/quam in cicere. Si enim ita non

vel itēperies: pōt etiā fieri maior ex a b c d .i gradu q̄rto/ q̄ tertio /scdo/ ꝛ prio: ꝛ sic ordinatim: cū vo medic⁹ maioritatē ꝛ minoritatē voluerit i aliquib⁹ inuesti garet: atq̄ maioritatē/ ꝛ minoritatē cupiat adequare/ maioritatē ad minoritatem declinet: et minoritatē ad maioritatē tm̄ subleuet/ q̄ inde oriat̄ equalitas/ si vero affectat destruere equalitatē/ inclinet aliquos gradus ad alteros ſm p̄dictū mo dū: actio eni ɔuenit cū maiori: ꝛ passio cū minori: ꝛ q2 ignis i cholerico ex terra re cipit gradū tertiū siccitatis: ꝛ dat aeri ſ̄gdū ſm/ formal iter gradū tertiū ꝛ scdꝫ cū tēperamēto actionis/ et passionis eq̄litas: ex q̄ tot⁹ triāgul⁹ croceus significat̄: p pter quā significationē debēt multiplicari grad⁹ i qualitate passiua supra gra dus q̄litatis actiue: i q̄litate passiua sup gd⁹ q̄litatꝫ actiue: vt iter agens ꝛ mate riā fiat maioris operatiōis ꝛ minoris tēperies. Cū vo medic⁹ vult i corpore aliq̄ augmētare siccitatē/ opꝫ ipm magis diminuere potū/ q̄ cibū: ꝛ illud ideo/ quia ex potu magis generatur humiditas/ q̄ ex cibo: et illud idem sequitur de humi ditate ꝛ siccitate: ꝛ de humiditate ꝛ frigiditate: vnde si cū igne et naturali calore aliqd ɔsumi expediat: vtile ē vti p̄dicto p̄ncipio. Iā dictū est pluries/ q̄ i choleri co est ignis in quarto gradu: et actio terre est in tertio: ꝛ actio aeris in scdo: et qm̄ ignis i cholerico p vnū gradū excedit plus/ q̄ illud qd recipit/ atq̄ p̄bet: iō maior est ignis in semetipso p gradū vnū/ q̄ in eodē qd a terra recipit: et in duob⁹ gra dibus/ p tres vero gradus existit in seipso maior/ q̄ in eo cū quo obstat aque: q̄ qdē supradicta maioritas est ignis simplicitas: in qua ipe gubernat̄/ ac etiā sus ētat̄: ꝛ ex quo ptꝫ qūo elemēta i spēb⁹ formas diligunt simplicitates saluādo: cū aūt spēs nō existūt pportionate ad essendū subiecte elemētali simplicitati: tunc quodlibet elemētū appetit formā aliā i altera materia: in qua ei⁹ simplicitas gu bernari possit: ꝛ etiā vbi ipa elemēta se adinuicē cōcordātib⁹ et cōtrariantibus possint operationē habere: pp̄ter qd elemēta ipsa alias formas generāt: ꝛ alias corrūpunt: ex p̄dictis principijs sumim⁹ p̄ncipiū et radicē ad pbandū quatuor esse grad⁹/ illā eni pbationē q̄ sentit̄ i cholerico caliditatē eē i maiori q̄titate/ q̄ sit hūiditas: opꝫ eā necessario eē i mēsura aliq̄/ quā gradū ē ɔueniēs vocari: naꝫ sensibilit̄ i ipo cholerico cognoscit̄ caliditatē excedere siccitatē: et siccitatē eē sub caliditate: sꝫ si caliditas ignis ꝛ siccitas terre ibi equalr̄ eēnt: oporteret necessa rio dare hūiditatē: ꝛ frigiditatē fore ibidē equalr̄: ꝛ illō iō/ q2 caliditas ignis ɔue nit cū hūiditate aeris: ꝛ siccitas terre cū frigiditate aq̄: ꝛ qm̄ ignis lōge meli⁹ cō uenit cū caliditate/ q̄ in siccitate: et q2 siccitas ꝛ hūiditas simul ɔ̄nant̄: ꝛ caliditas ꝛ frigiditas sit̄r: necessarium est q̄ si aliquid est calide et sicce complexionis/ q̄ caliditas ignis excedat quantitatem siccitatis terre: ꝛ id in quo excedit esse in gradu: q qdē grad⁹ vno mō se habet ad caliditatē: alio mō ad siccitatē: ideo in cholerico opꝫ eē caliditatē i gradu vno/ siccitatē vo i altero: cū aūt caliditas et hūiditas simul ɔueniāt i cholerico: ꝛ siccitas ꝛ frigiditas simul et ɔueniāt: neces sariū ē q̄ hūiditas sit ibi i gradu vno: ꝛ frigiditas i alio: ꝛ qm̄ caliditas ē ibi i gra du altiori/ q̄ siccitas opꝫ hūiditatē eē ibidē i altiori gdu q̄ frigiditas sit: si eni ita nō eēt: hūiditas ꝛ frigiditas eēnt i cholerico ɔ p̄dicta p̄ncipia: h̄ aūt ſm nālē cur sus ipossibile eē ɔstat. Si aūt dicat̄ fore possibile siccitatē eē i q̄rto gdu i choleri co affirmat̄ ɔ frigiditatē possibile eē i eodē cholerico i gdu tertio: qd si eēt/ oporte

De pbatione quatuor graduum.

ret dare q caliditas nō esset ibidē/nisi in gradu scdo: et sic indicaretur cholerice complexionis sicce et frigide cōtrarie cōplexioni calide et humide: hoc aūt est experientie sensuiq contrarium. Si vero dicis caliditatē esse in cholerico in gradu quinto/sequeretur ergo per talē affirmationē/q in ipo cholerico elemēta qn q consisterent: qd est cōtra predicta principia. Si aūt dicat caliditatē in cholerico esse in tertio gradu: si ita esset/sequeret q frigiditas nō esset ibi sensibiliter in gradu: sed qr frigiditas sensibiliter est ibidē in gradu: id op3 q caliditas i gradu quarto sit in cholerico: p quē gradū significat terti9/scd9/et prim9. Preterea certū est/etiā oibus sensib9 particularib9 pt3/q in aliqb9 medicinis magis abūdant caliditas et siccitas/quā in aliis eiusdē cōplexiōis: et si dicat caliditate3 in quīto gradu cōsistere i re aliqua/in qua plus sit de caliditate/q i cholerico in qr to gradu/asserat ergo qd in cholerico in quo esset ipa caliditas i pmo gradu sit siccitas in gradu sensibili: s3 qr hoc esse nō pōt: manifestat ex hoc q caliditas gradū quartu3 trascēdere neqt: nec etiā pōt infra primū sensibilē gradū descēdere: illi vero pportiones ipsarū siccitatis/humiditatis/et frigiditatis/q existūt i cholerico in q ignis est in pmo tm̄ gradu sunt grad9 intelligibiles/q sunt in quātitate cā mot9/q nō sufficiūt ad essendū grad9 sensibiles: in quib9 quidē gradib9 intelligibilib9 est siccitas in tertio: humiditas in scdo/et frigiditas in pmo scdm ordinaonem pdictorū graduū sensibiliū. Cū vo terra/aer/et aqua sint elemēta p se existētia: et cū sentiant res alique habētes magis de qualitate ipsius terre/q de qualitate alio elemētorū: et alie magis habētes de caliditate aeris/q aliorum et reperiantur etiam alie res habētes magis de qualitate aque/q de qualitate aliorū elemētorū: iccirco in exēplo supius in cholerico assignato manifestat q quodlibet ipsorū elemētorū/vz terra/aer/et aqua/motū h3 a gradu pmo vsq ad quartū/quos quidē grad9/vz primū/scdm/tertiū/et quartū/h3 qdlibet elemētū p seipm: qn est in cōpositioe in indiuiduis spērū. ¶ Scdo3 principia supradicta doctorū dicta inter se pñt esse ꝯtraria: principia vero naturalia nō possunt ꝯtraria ri nature: vñ cū inter antiquos repiant opiniones diuerse de qualitatib9 et ꝯplexionib9 medicinarū simpliciū: id oportet inuestigare q dicta ipsorū meli9 conueniūt cū principijs naturalib9: et ꝯtrariant eis: et postea affirmare cōuenit ea dicta que meli9 vident posse cū principijs naturalib9 cōuenire. Auicēna enī testat q in agno casto est caliditas ignis a pdñio in gradu primo: et siccitas terre in tertio. Platearius vero scribit caliditatē et siccitatē in tertio gradu in ipo consistere a predñio: vñ Auicēna scdm principia naturalia videt errasse: qr cū ignis sit in altiori gradu/q terra in oi re existente calide et sicce cōplexiōis: et illud id/qr ignis est calid9 et siccus: terra vero sicca est et frigida: ideo necessariū est q si agnus castus vel alia res est calide cōplexionis et sicce/q ibi sit ignis in maiori seu altiori gradu caliditatis/q sit terra siccitatis: qr si ita non esset/iam ipa res esset contra principia naturalia / quod esset impossibile. Platearius vero errauit in eo q dixit duas qualitates ipsius medicine in eodem gradu cōsistere: cum ita sit q caliditas ignis et siccitas terre/aut due qualitates alie in eodem gradu (vt superius declaratum est) esse non possint. vnde cum Auicenna et Platearius ambo conueniant in diffiniendo medicinam predictam esse calide et sicce comple-

De Inuestigatiōe graduū medicinaru3 s3 principia naturalia et auctorū dicta.

tionis:et quia propter experientiam quam ipsi habuerint ex eo:videtur quod illud debeat susti neri :ideo inuestigare oportet in quo gradu caliditatis et in quo siccitatis existat:nam si siccitas est in predicta medicina in gradu primo/oportet quod caliditas sit in secundo/et si siccitas est in secundo/quod caliditas sit in tertio.si vero siccitas terre sit in tertio/quod caliditas ignis sit in quarto:vnde huiusmodi inuestigatio fieri potest temptando vnam lfam cum altera .i.vnam caliditatem cum alia /vt in his que sunt eiusdem complexionis:aut in quarto / tertio/secundo /vel primo miscendo vnam caliditatem cum alia secundum artem commixtionis:si enim in agno casto sit terra in gradu primo:et ignis in secundo:et commisceatur cum gradu tertio / ignis sequetur temperamentum .Si vero sit ibi terra in gradu secundo/et ignis in tertio/vel terra in tertio /et ignis in quarto /maior vel minor operatio consequetur. preterea Auicenna testatur quod in argento viuo existunt humiditas et frigiditas in secundo vel tertio gradu .Platearius autem scribit in ipso humiditatem existere in quarto gradu: et plures alij doctores dicunt humiditatem et frigiditatem a predominio ibi in quarto gradu consistere /vnde cum Auicenna videatur errasse/inquantum posuit humiditatem et frigiditatem in secundo vel tertio gradu in medicina predicta equaliter dominari:et quia Platearius posuit humiditatem aque dominari ibi in quarto gradu :et alij posuerunt humiditatem et frigiditatem in quarto gradu simul dominari/ apparet secundum quosdam verisimile et secundum experientiam:quam habuerunt ex hoc/quod in argento viuo sit humiditas a predominio:vel frigiditas in gradu quarto:vnde ad experiendum quod istorum elementorum dominetur:vel aer/vel aqua /secundum eorum qualitates oportet commiscere cum ipso argento viuo quartum gradum cali.et quartum siccitatis:et si argentum viuum inclinet se magis ad humiditatem quam ad siccitatem/manifestatur ex hoc/quod in eius complexione humiditas in quarto gradu/et caliditas in tertio certissime dominatur .Si vero inclinabit se plus ad siccitatem /quam ad caliditatem /manifestatur frigiditatem in quarto: et humiditatem in tertio in eius complexione a predominio fore.Preterea testatur Auicenna / quod in aristologia est caliditas ignis a predominio in gradu tertio:et siccitas terre in gradu secundo .Platearius autem dicit/quod caliditas est in ipsa a predominio solum in gradu secundo:et quia Auicenna sequutus fuit naturam ponendo caliditatem in altiori gradu/quam siccitatem in ipsa complexione in qua caliditas et siccitas existunt a predominio :Platearius vero non sequutus est naturam:ideo melius debemus dictis Auicenne in hoc loco /quam Platearij acquiescere:quoniam autem Auicenna et Platearius concordant/quod in balsamo sunt caliditas et siccitas a predominio,equaliter in gradu:ideo tenere debemus quod balsamus sit calide complexionis et sicce:et debemus inuestigare vtrum in ipso balsamo sit siccitas in primo gradu /vel secundo:et si est in primo/oportet quod caliditas sit in secundo et si siccitas sit in secundo/oportet quod caliditas sit in tertio :ad cuius noticiam poterimus deuenire addendo/et commiscendo cum ipso balsamo quartum gradum frigiditatis:et respiciendo maius et minus obstaculum:nam si in ipso balsamo est caliditas in secundo:non tantum contrariabitur ipsi frigiditati in quarto gradu:quantum si sit ibi caliditas in tertio:vnde secundum quod contrarietas maior vel minor extiterit /potest cognosci in quo gradu est siccitas in ipso balsamo:et in quo gradu caliditas dominatur ibidem.Item Auicenna testatur/quod in fumo terre dominatur frigiditas in gradu primo:et siccitas in secundo

Cōstantinus aūt dicit ipm esse frigidam et siccam:non ponendo gradū. Platearius vō ponit in ipō vnari caliditatē i gradu pmo:et siccitatē in scdo:s; qm̄ Auicēna secut⁹ est vocabuloꝝ naturā:ꝛ Cōstātin⁹ iter siccitatē et frigiditatē gradū aliquē nō diffinit:et Plateari⁹ vocabuloꝝ naturā nō sequit:ideo cōueniēs est fumū terre fm cōplexionē ab Auicēna positā affirmari/modo pdicto in rebus medicinalib⁹ inuestigari debēt gradus. ¶ Epilogādo oia generalr que in medicina cōsideranf/est notādū/ꝙ tota medicina in tres partes diuidif:quarū prima est de rebus naturalib⁹. scda de rebus nō naturalib⁹. tertia de reb⁹ ꝫ naturā:pma subdiuiditur in septē ptes/fm ꝙ septē sunt res naturales:sc; elemēta cōplexiones/hūores/membra/virtutes/operationes/et spūs/addi possunt his etates/colores/figure/distātia iter masculū ꝛ feminā/res nō naturales sunt aer.exercitiū/mot⁹ et quies/cib⁹/et potus/somnus/et vigilia/euacuatio/et repletio: et accidentia aīe sicut gaudiū/et tristicia:et silia. res vero ꝫ naturā sunt morb⁹/cā morbi/et accidens:et q: medicina est vt fit sanitas:iccirco medic⁹ ꝯsiderat qualitates entiū necessarioꝝ ad ꝯseruādū sanitatē:et ad destruendū ifirmitatē p accidentia inaturalia causatā:iccirco ordinat naturā patiētis:vt i actu redeat sanitas/q̄ i ipō esse solebat:ꝛ considerat decoctiones ꝛ emplastra/dectuaria/balnea/phlebotomias/dietas/ꝛ cetera his similia: cōsiderat etiā grad⁹ febriū ꝛ plantaꝝ:ꝛ simplicitatē/et interpollatiōes febriū. Cōsiderat ēt horas in qb⁹ incipit infirmitas/ꝛ in quib⁹ desinit, siue terminaf:et sic de alijs/ que significanim⁹ in superiorib⁹ p pncipia naturalia:nā illi medici q ita sepe deficiunt i suis experimētis/cognitionē non habent de primis principijs naturalibus:iccirco per medicos/ꝙ plures homines moriuntur/q sine ipsis viuerēt p cōcordātiā supra existētē/ꝛ appetit⁹/ꝛ istinct⁹ naturales in industria quā dāt ad regēdū coꝝ particularia:qm̄ per instinctū naturalem h; canis industriam ad comedēdum herbas/vt vomitū faciat:per quas quidem herbas ei nocina et indigesta proijciat: vt sanitatem habere possit:et idē facit catus/scdm ꝙ experiētiā habemus: sic medicus cognitionem rerū naturalium habere debet:et eas hoibus administrare p cōcordatiā:sicut plantā que sanitatem h; dispositam cōplexioni hois/ quā comedit:et adhuc sanitatem eius considerare debet/ quā rōne concordantie q̄ est ex impressione ꝛ cōiunctione elementatiue/vegetatiue/sensitiue/imaginatiue/et rationalis/h; et possi det:et hec concordātia ē scdm ꝙ spēs q̄dā sunt magis cōcordātes cū alijs/ꝙ alie/sicut ordeū qđ plus cōcordat cū equo/ꝙ frumētū:et frumētū meli⁹ cū hoie/ꝙ cū eq̄:ꝛ sic dicēdū ē de diuersis reb⁹ naturalib⁹ fm diuersas cōplexiones hoim/scdm ꝙ de sanitate dictū est/de infirmitate p ꝯriū dici pōt: nā quedā indiuidua spērū sunt ꝫ alia indiuidua: q̄ sunt ex alijs spēb⁹:ꝛ hoc p multū remotā ꝯcordātiā spēꝝ/sicut serpens q p venenū nature hois ꝯriatur:ꝛ idē de realgare:et alijs similib⁹:q̄ p violētiā humores cōsumūt:est etiā infirmitas de extremitatib⁹ medij ꝫ tēperantiam/q̄ est in medio: ac ēt p corruptionem ꝛ ꝯrietatē q̄ sunt ꝫ gñationē et ꝯcordātiā:ꝛ idē est de infirmitate/que est p tristiciā:ꝛ timorē vel irā:que sunt impressiones mote ex pmis principijs: sicut melācholicus q tristis est per melācholiam per quam infirmus est:quoniam tristicia beneficia impedit/que vegetatiua et sensitiua a rationatiua recipiunt.

Uia in principio nostri operis pollicitus sum considerationem cuiuslibet artificis assignare: cogor hoc in loco licet mee pfessionis (vt de medicina dictũ est) non sit/facultatem chirurgicorum (scdm sententiam expertissimorum in ea) aperire: sed cũ nullus artifex regulariter operari possit ignorato subiecto: necesse est ipsum assignare: ꝛ lꝫ medic⁹ ꝛ chirurgic⁹ circa vnũ ꝛ idẽ versenẽ: q꞉ circa corpus hũanũ egrotabile inquantũ sanabile: tñ diuersas in eo hñt cõsiderationes: cõsiderat eñ medic⁹ (vt pdictũ ẽ) partes essentiales quo ad earũ proportionem in quo cõsistit sanitas/aut disproportionẽ: ex qua causaẽ infirmitas. Chirurgicus vero cõsiderat partes integrales fluentes ab essentialibus ꝫm mixtionem et diuersam gradationem factã ab agentib⁹ naturalib⁹: et sic opꝫ cognoscere complexiões omnium membrorum ipsius hominis: ꝛ sigillatim quodlibet membrũ in se/aliter non recte operari poterit: sed tanꝙ cecus credẽdo incidere vnũ membrum incidet aliud: vel proprium cũ parte alterius: et sic sequetur fistulatio ꝛc. ꝛ ignorando ꝓfunditatem/longitudinem/ꝛ latitudineꝫ/ignorabit si debeat multum/aut parum incidere/per longum/vel per transuersum superficialiter: vel multum profunde. Similiter ignorãdo vias ꝛ meatus et figuram ignorabit instrumentoꝝ diuersitatẽ: cũ alique vie ꝓcedãt diagonaliter: alique recte: alique sunt longe: alique parue. quare ponẽda est diuisio/situatio: et colligantia membrorum corporis humani. ¶ Jam in superioribus visum est de omnibus partibus integralibus hois/quo ad earum generationem: de quibus phisycus negociatur: nunc dicendum est de eisdem quo ad chirurgicũ: et sunt quadruplices: spiritnales vꝫ/animales/naturales/et extremales: spiritualium quedam sunt partes continentes: et quedam contente/continentes sunt cutis: caro musculosa/mamille: et ossa/partes contente sunt cor/capsula cordis/pinguedo/ventriculus dexter/ventricul⁹ medi⁹/vẽtricul⁹ sinister/arteria adorti cũ duabus tunicis/ostiales/arterie/venales/auricula cordis/pulmo/cui⁹ caro glandulosa est: vene et arterie et pãnicul⁹ cooperiẽs: sunt etiaꝫ pãniculi: vt mediatiõis/diaphragma ꝛ pleura/ligamẽta: nerui reuersiui/vene/arterie meri/ptes colli q̃dã sunt cõtinentes: ꝛ q̃dã ꝯtẽte/ptes ꝯtinẽtes sũt cutis/caro glãdulosa/musculi/ligamẽta ossa spõdiliũ. ptes ꝯtẽte sunt trachea/arteria/ysopbag⁹. epiglot⁹ nerui reuersiui vene gondozi/arterie. particule oris sunt ligua cũ osse dicto os laude: palatum/dẽtes: ꝛ molares: partes aiales q̃dã sunt ꝯtinẽtes: ꝛ q̃dã cõtente/partes cõtinentes sũt capilli/cutis/caro/musculosa pericraneũ/craneũ cũ cõmissuris/q̃ q̃tuor sunt/coronalis/sagittalis: laudalis/mẽdosa/partes contente sunt dura mater/pia mater/substãtia cerebri/ rethe mirabile: explanatiões neruoꝝ/q̃ sunt paria nerui/sensus olfact⁹ venientes ad nares/nerui obtusi venientes ad oculos/nerui motiui venientes ad oculos/nerui sensus/auditus venientes ad aures: nerui sensus gustus venientes ad linguã: et diapbragma: et nerui dantes sensum et motũ in facie/ptes faciei sunt frons/supercilia/nares/aures/et tẽpora. Partes naturales etiã sunt duplices/cõtinẽtes scꝫ/et cõtente: continentes sunt due mirach/et siphac: mirach componitur ex cute vera/et non vera/ex pinguedine

vbi sunt vene legales ex panniculo carnoso/ ex musculis longitudinalib⁹/ transuersalibus/ latitudinalib⁹. Sip hac vene/ sumenales vene/ vmbilicalis zirb⁹/ intestina/ longaon/ colon/ moculus/ ylion/ gemmus/ duodenum/ stomachus/ porus/ lustis/ felis/ porus splenis/ vene meseraice/ tunica extrinseca / carnosa tunica intrinseca cum rugositatibus. Partes contente sunt epar/ kistis felis / por⁹ felleus vadens ad ieiunum: porus vadens ad fundum stomachi/ porus vadēs ad splenem: vena porta/ vena chilis/ pāniculi inde splen/ porus tendens ad epar porus vadens ad stomachum/ pāniculus cooperiens mesenterium / caro glandulosa/ vene meseraice/ panniculi/ renes/ vene emulgentes/ pori vritides/ colatorium/ panniculus cooperiens/ caro lumbalis. Partes ancharū sunt triplices: scʒ partes continentes/ partes contente: et quedam exterius procedentes. partes continentes sunt mirach/ siphac/ zirbus/ et ossa pectinis/ et ilialia. partes cōtente sunt vesica/ pori vritides transeuntes diagonaliter/ et tunica extrinseca cuʒ musculis colli/ vasa spermatica/ preparatorium/ portatoriuʒ a radice virge/ matrix/ cornua matricis/ testiculi/ et vasa spermatica/ colum cum preputio et orificio/ tunica extrinseca/ et tunica intrinseca/ musculi claudentes et aperientes orificiuʒ secundum cum septem cellulis/ vene emoroidales/ due tunice. Partes exterius procedentes sunt septem/ scʒ osseum/ didimus/ testiculi/ vasa/ spermatica/ virga/ caro gloriosa. Partes extremales componuntur ex duobus membris/ scʒ ex membris simplicibus/ et ex membris compositis. Membra simplicia componūt organica toti⁹ corporis: que sunt cutis/ pinguedo/ caro musculosa/ vene/ arterie/ nerui q sunt septē paria/ q̄ oriunt immediate a cerebro: et triginta a spondilib⁹ nuc he: et vn⁹ sol⁹ qui orit ab vltimo spōdili: sunt etiā chorde/ ligamēta lata que totā cooperiūt iūcturā: et rotūda/ q̄ interius ossa ligāt/ cartilago / et ossa.

De anathomia venarū. ¶ Anathomia venarū fit modo q sequit. due sunt pricipales vene/ a quib⁹ oēs alie tāq̄ rami oriunt: vcʒ vena porta/ et vena chilis: cui⁹ aliq rami phlebotomant porte vero nulli: et vena porta pcedēs a cōcauitate epatis ramificat p mesenteriū/ atq̄ fundū stomachi/ et p oīa itestina. vena chilis habet multos ramos / qui phlebotomari possunt i varijs locis ppter varias egritudines: et rami sunt. 33. prio rami capitis/ et colli/ q sunt duo post aures: et duo in angulis oculorū/ et duo organici/ et duo verticis/ et vena frontis/ vena puppis/ et vena nasi. sunt due vene sub lingua. rami pectoris et brachij sunt/ vcʒ due vene mediane in pte dextera / et sinistra brachiorum: due vene cephalice: due basilice / due oculares: rami ancharū et tibiarum sunt primo due vene cephene in pte dextra/ et in sinistra due sciatice/ due appopletice/ due renales: et sic finis anathomie venaꝝ. Et nota q̄ phlebothomia hʒ plures intētiōes. pria ē ad euacuādū: de qua loquit Galen⁹ i libro de phlebothomia: scda ad diuertēdū: vt Gal. in codē. tertia est ad alterandū: et hoc dicit Gal. in comēto illi⁹ amphorismi prie pticule. q̄ egerūt multitudinē cōsiderare. quarta ad attrahendū: et hoc declarat Hyppocrates quinta pticula amphorismoꝝ/ mulieri sanguinē vomēti menstruis supueniētib⁹ solutio fit. quinta est ad preseruandum: et hoc dicit Galenus in predicto cōmento/ in scda particula/ quibuscunq̄ phlebothomia et c. Sexta est ad alleuiandum: et de hac loquitur Gal. xi. terapeū. capitulo. xv.

splenē.
sol respi. cor.
iupiter respicit epar.
venus respicit renes.
merca.
mars habet fel.
pulmonē.
luna hꝫ caput

Et nota quod chirurgicus contemplari debet omnes partes corporis humani/quibus dominantur signa et planete: et quando planeta alicuius partis est in coniunctione cum planeta maliuolo alterius complexionis seu qualitatis/illud membrum aut vena scindi / aut tangi non debet/quousque disiunctus talis planeta fuerit ab altero/nisi habeat aliquem alium bonum aspectum/ qui possit impedire malum. Ex superioribus cognosci potest/et haberi anathomia ossium/et et venarum: tamen in speciali volumus eam tradere: et primo anathomiam ossium. secundum aliquos. 248. in numero sunt ossa in corpore humano: primo in summitate capitis est quoddam os / quod vocatur os capitale/quod cooperit cerebrum. secundo est os laude. tertio sunt paritaria/que tenent cerebrum clausum et firmum: et inferius est os vocatum coronale. quarto sunt duo petrosa vocata. quinto est os basilare dictum. sexto sunt duo ossa hreginatis. septimo duo ossa temporum. octauo os mandibule superioris. nono duo ossa mandibule inferioris. 10. duo ossa narium. 11. triginta ossa spondilium. 12. tria ossa caude multum cartilaginosa. ¶ Secundo loco videndum est de anathomia ossium pectoris/et brachiorum: et sunt primo. 24. coste in parte dextra/et in sinistra. 14. vere/et decem non vere/multum cartilaginose. secundo in furcula pectoris duo ossa/tertio due spatule/quarto duo ossa adiutorij multum medullosa. quinto. 4. focilia. sexto in prima acie manus. 6. septimo. 8. in secunda acie. octauo in tertia acie. 8. nono ossa omnium digitorum. 39. ¶ Tertio videamus de anathomia ossium anchorum et tibiarum: que sunt primo duo thalia. secundo os pectus. tertio duo ossa magna: que nominantur ossa adiutorij. quarto due rotule genu. quinto quatuor focilia. sexto in prima acie pedum / dextrum et sinistrum / primo astralagus. secundo nauiculare. tertio calcanei. septimo loco in secunda acie sunt octo ossa satis curta. octauo in tertia acie octo ossa satis longa. nono in omnibus digitis pedum vigintiocto ossa. de anathomia iuncturarum omnium ossium earundem/que in summa sunt quatuor: videlicet prima commissuralis / que est in craneo. secunda nodalis/que est in mandibulis. tertia clauilis/que est in dentibus. quarta coniunctionalis / que precipue in tibijs et brachijs reperitur/ et hec de anathomia ossium et iuncturarum. ¶ Phlebotomia secundum Auicennam nihil aliud est/quam euacuatio humorum propter valitudinem recuperandam: et habet fieri de vena frontis pro dolore capitis maxime occipitij et hemichranee pro apostemate oculorum phlebothomantur due in temporibus/pro doloribus aurium et oculorum due in angulis oculorum: ad pustulas oculorum/et ad scabiem capitis due sub lingua: ad omne apostem in gutturis /ad squinantiam gule / vene sub mento pro dolore oculorum/pustulis faciei /pruritu aurium/dolore maxillarum: vena in pulpa capitis phlebothomatur pro dolore antiquo capitis: pro stupore mentis. vene que sunt in cruribus due phlebothomantur pro apostemate renum et vesice/et dolore coxarum/et lumborum: saphene due pro nimia abundantia melancholie/et retentione menstruorum sub camo extra due/pro dolore ancharum /pro sciatica passione/artetica/ac pro apostemate testiculorum: vene in genibus pedum due pro pustulis crurum etc.

De phlebothomia.

Assignatur alia phlebotbomia p aliũ modum: qm figuratiue modo q sequit: poterit em̃ qs p hanc figuram cognoscere numerũ venarũ/ ⁊ loca in quibus fieri pōt phlebotbomia: ⁊ d3 respicere electã dies ad hoc: quoniã si luna est noua/ aut plena/ seu quarta / vel in aliquo malo signo/ aut in signo dominante tali loco/ aut in signo solis/ tangi nõ d3 locus ille: si dies tñ est bona/ fieri poterit tali s phlebotbomia. A ẽ vena ĩ medio frõtis: ⁊ phlebotbomat ꝑpter morbũ litar

gie ꝛ hemicranee. B. sup̄ ābas aures/retro sunt due vene: ꝛ phlebotomātur ad clarificandum intellectum/et auditū. C. supra ossa tempoꝝ sunt due vene/dicte arterie: et phlebotbomātur aliquando propter nimiā repletionem /et abundantiā sanguinis /qui est in cerebro. D. supra linguam sunt due vene: que i se sanguinē continent: et phlebotbomanť ob infirmitatē epilepsie/ ꝛ propter apostema gule: ac etiam ꝯ morbū squinātie. E. in collo sunt due vene dicte originales: possunt phlebotbomari ex consilio tñ medici experti propter morbum lepre et poluxie principal'r/qñ ꝓuenit ex parte sanguinis. F. vena cordis accipitur in brachio/ad euacuandum aliquos humores malos/qui nocere possent cordi. G. vena hepatis in brachio phlebotbomatur: et valet ad refrigerandum cor. H. inter medium digitum/et digitum qui dicitur medicus fit phlebotbomia propter dolores/qui veniunt ad stomachū et costas /et valet propter pestem /et apostemata. I. inter ventrem et anchas sunt due vene: dextera phlebotbomatur contra morbū hydropisis: ꝛ sinistra contra dolores/q veniunt ꝓpe splenē. K. in quolibet pede sunt tres vene/quarum vna est supra cauillam pedis, in parte interiori: et vocatur sophane/que quidem vena phlebotbomatur ad expellendos/euacuandosq̄ humores malos pestis et apostematis: et excitat mēstruum mulieribus: et deorsum ipsum facit descendere. L. inter collum pedis et digitū magnū est vena / et phlebotbomať ꝯ epidimiam/ꝛ multos alios malos humores: ꝛ debet fieri infra. xxiiij. horas idest infra diem naturalem. M. in angulis oculoꝝ sunt due vene/que phlebotbomantur propter rubedinem oculorum/ꝛ multos malos humores. N. in summitate nasi est vena vna: ꝛ phlebotbomatur propter rubedinem faciei. O. in gigiuis oris sunt due vene supra: et due infra: et phlebotbomantur propter dolorem dentium / et cancrum. P. inter labia et mentum est vena vna: et phlebotbomatur propter flatum fetidum. Q. in ambobus brachijs sunt quatuor vene/ quarum superior prouenit ex capite: secunda ex corde. tertia ex epate: quarta vō ex splene. R. vena capitis sumiť in dextro brachio: et phlebotbomatur propter nimiam repletionem sanguinis / qui nocere posset capiti/oculis/vel cordi. S. vena splenis phlebotbomatur propter febres tertianas/et quartanas: et profundius debent eam aperire/ ꝙ aliquā aliā. T. i q̄libet manu sunt tres: quaꝝ illa q̄ est supra pollicē phlebotbomať ad remouendū nimium colorē faciei. V. inter digitū medicū et paruū fit phlebotbomia ꝯ oēs febres tertianas ꝛ quartanas. X. In femorib⁹ sunt due vene: vna in planicie: que phlebotbomať propter dolores genitaliū. Y. est vena supra cauillā pedis foris vocata sciat: cuius phlebotbomia contra dolores ancharum / et restringit menstruū in mulieribus. Et hec de chirurgia causa breuitatis sufficiant presertim cum nostre non sit professionis.

Incipit ꝓlogus illuminatio doctoris magistri raymūdi i artē operatiuam medicine.

Um ego Raymundus Hylerde dudum existens rogatus affectuose a quibusdaꝫ meis charis: vt eis quedam medicine artis occulta/ et implicita /ab antiquis in practica imperfecte dicta traderem: et librum aliquem sup hoc scriberē. Ego coꝝ varijs motus ꝑcibus/ ꝓstrat⁹ sum añ crucifixū

dñm nostrũ Jesum christũ/humiliter/ et lachrymabiliter postulando/ vt mihi li
cet indigno aliquem modum pro curatione morborum difficilium humane fra
gilitati contingentium antiquis incognitũ reuelare dignaret. Unde quadam
nocte mihi vilissimo peccatori a somno surgẽti hec sequentia fuerunt reuelata:
que quidem secreta prius fuerant reuelata sancto Egidio in heremo degenti: ex
quo patet q per orationẽ cum gratia diuina secreta et archana reuelantur piis
hominibus/ et nõ maliuolis et indignis. Cum igitur aliqs dignus esse nequeat
absq dei bonitate et gratia/ diuinam postulando gratiam genibus flexis/ ocu
lis in celum leuatis dic ter humiliter/ et deuote orationem sequẽtẽ. Oratio.

¶ Domine Jesu christe qui es omnium vera salus: dñe tu es qui omnia in boni
tate/ et sapiẽtia tua creasti valde bona. Unde dñe sine te nihil scio boni esse in secu
lo/ quare domine Jesu christe maiestatem tuam suppliciter adoro: qr scio/ et firmi
ter credo nihil boni esse absq tua bõitate/ nihil magni absq tua magnitudine:
neq durans absq tua duratione/ neq potẽs sine tua potestate/ nec sapiens sine
tua sapientia/ neq diligens sine tuo amore/ neq virtuosum sine tua virtute/ ne
q verum sine tua veritate/ neq gloriosum sine tua gloria/ nec iustum sine tua iu
sticia. Scio etiam q tu hominem mirabiliter creasti: mirabilius reformasti/ qui
dedisti medicinã ad reparandam sanitatẽ humanorum corporum/ da benedi
ctionem tuã isti medicine/ vt omnes virtutes quas in principio posuisti in eadẽ
finem optatũ perducãtur: vt in corpore in quod introierit/ sanitatẽ mẽtis et cor
poris inducere mereatur. Per dominum nostrum iesum christum filium tuum
qui te. vi. et.

Diuisio Libri.

¶ Tractatus iste in quatuor ptes diuidit/ siue distinctiones: quarum prima et
quarta non fuerunt mihi Raimundo reuelate: sed solum scda et tertia: ipsas au
tem recepi/ et habui a serenissimo rege Roberto sub sigillo secreti: que quidem
secreta habuerat ab expertissimo doctore magistro Arnaldo de villa noua/ qui
merito fons scientie vocatur: quia pre ceteris hominibus in omnibus scientiis
floruit: cuius scientiam libenter amplector: a quo quidem doctore multa expe
rimenta didici: et de eius doctrina confisus illa que dicta sunt in hoc libro ad lau
dem tanti doctoris catholici apposui: vt eius recolibilis memoria a filiis meis
recoli possit in vita perhenni.

¶ Cum a principio tanq ab optimo omnia constent/ et debeant regulari: ideo
ipse deus voluit inter creaturas hominem creare/ quem anima rationali dota
uit/ et insigniuit: et omnia sub pedibus eius constituit: qui ppterea a theologis
creatura creaturarum: et a b Aristotele dignissimus animalium in libris de ani
malibus vocatur. Augustinus etiam in libro de celo et mundo dicit/ q totum
posse celi et terre est in homine. Et licet homo his sit insignitus virtutibus: nihi
lominus tamen quia compositus ex contrariis elementis adinuicem agenti
bus et patientibus corruptibilis est: et multis subiectus infirmitatibus/ et incom
modis: vnde non est mirandum/ si homo plus ceteris sit passibilis: quia ex ma
gis tenui materia est compositus: ideo habet plura contraria: cum sit in differen
tia inter opposita contraria/ et quasi medius: medium autem ad vtrunq extre
morum comparatur: q̃uis ad alterum illorum nonnunq magis inclinetur:

ideo h₃ infinita contraria: propterea diuina bonitas tribuit ei medicinam congruentem conseruandi/ et sanandi: creauit eam de terra: et vir sapiens non abhorrebit eam: quia vt dicit Auicenna/ est scientia per quam hominis disposi tio cognoscitur et non aliorum. Et data est medicina ad conseruandum sanita tem habitam/ et amissam recuperandum. Et vocatur aqua vite a philosophis vera/ et recta medicina. Unde morcandus in vacia/ vt ait Dionysius qui transtu lit magonem vtebatur aqua vite ante cibum/ et post cibum. Et qui ea vtitur de bite non videbit in corpore suo infirmitatem/ q'nō sit abilis ad curandum: et non morietur infirmitate aliqua: sed perueniet ad periodum nature quam statuit ei dominus.

De modo faciendi aquaz vite.

¶ Aqua vite ornatur multis virtutibus et laudibus: et est/ vt quidam dicunt ca lida et sicca: quidam vero dicunt q non est calida/ nec sicca/ nec frigida/ nec hu mida: et tamen has virtutes cōtinet. Et dixerunt/ q est vna vis alia/ que ex qua tuor elemntis redundat: et dicunt q non est elementum: nam ex materia de qua extrahitur dicta aqua post eius separationem ab ea remanent quatuor elemen ta/ que per eorum separationem possunt videri/ dum peritus artifex vnum ab alio separabit: ideo non incongrue solet quinta quedā essentia appellari: aqua ista ardet sine lesione subiecti: immo videtur ardere/ et non ardet. Ista aqua sa pit contra omnes sapores: et habet odorem contra omnes odores: vt constat p experientiam. Et scias q ista aqua dat nutrimentum cordi: et sanitatem reddit si recipiatur vt oportet: et quantum natura valebit sustinere digestiuam confor tat non solum in stomacho/ sed etiam in epate. Et dicit quidam philosophus/ q nulla inuenitur medicina/ que adeo sit caloris naturalis conseruatiua/ et augmentatiua sicut aqua vite/ propter familiaritatem ipsius quam habet cum natura. Et quia est conueniens corporibus humanis: et eius calor similis est ca lori naturali: ideo cito conuertitur in sanguinem naturalem. Item non so lum confortat virtutē naturale₃ et calorem: immo etiā turbidū clarificat sanguī nem: et aditus vel meatus totius corporis et membrorum maxime ventris orifi cia aperit: et mundificat epar: opilationem aufert: tenebrosam fumositatem et tristiciam generatam in corde expellit: corporis membra corroborat: et non solu₃ bonitas sua agit in corpore/ sed etiam in anima. Nam facit obliuisci tristitie et angustie. Inducit leticiam: confortat intellectum ad inuestigandas res diffici les/ et subtiles: dat audaciam: facit vt non adeo labor et dolor sentiatur/ et multa alia. Et scias q triplex est aqua vite. Prima est simplex. Secunda est composi ta. Tertia est perfectissima. Prima simplex est que sine admixtione alicuius al teri⁹ de vino sumitur/ et elicitur. Composita vero est que sic componitur. ℞. ra dicis feni. petro. brusci/ asparagi/ radicis saxifragie/ pitrosel. macedonicum/ mi lium/ sol/ radicis/ yringor₉/ endiuie/ scariole/ capilliveneris/ rafani/ asi pax: tere/ et misceantur: et in distillatorio lento igne distillentur cū aqua simplici: vel ponan tur in vino: et in eo maneant tribus bons: et postea fac aquam.

De triplici aq̄ vite.

Alia compositio.

℞ gariophilorū/ nucis muscate/ zodoaris/ galange/ maiorane/ ameos spicenar di/ lauēdule/ macedonici/ zedoaris/ cubebe/ cinamomi/ antimonij/ amomi/ pipe

ris longi/cardamomi/aloes/corticis/citri/saluie/sansuci/parum musci/ligni aloes/mente/pulegij/origani/calamenti/calami aromatici/sticados vtriusq3/camedreos/camepitheos/añ: terenda terantur/ꝛ ponantur in distillatorio: et ibi distillentur.

Alia cōpositio ꝑfectissima.

℞. euforbij/serapini/bdellij/papaueris albi ꝛ nigri/oppoponacis/piretri/capparis/squinanti/spodij/piperis longi/nigri/ꝛ albi/cubebarum/castorei/zodoaris/añ partem vnam: musci boni parum/ambre/croci/ossium de corde cerui añ: ꝛ secundum ꝙ videbitur/ista que sequuntur desunt in recepta supradicta que dicitur perfectissima. s. cāfora/alforte creta cādida/saluia/menta/ysopus/sticados/pix naualis/terebentina/oleum oliuarum/sal nitrū/sal cōmune/mastix/bdellium/ꝛ mel/cum non sint de textu/sed de postilla.

¶ Item omnia supradicta in aquis compositis ꝛ lento igne distillentur: est enī res mirabilis/ꝛ domina ꝛ mater omnium medicinarum: cuius etiam mirabiles sunt virtutes/contra omnem passionem frigidam sunt eius effectus/tali modo fit secundum instrumentum serpentinū. ℞. vinum vetus rubeum vnius anni/vel vinum album optimum: sed rubeum preualebit: quia largius ꝛ vberi⁹ reddit aquam: de qua primo pone vnam mensuram in vase mundo/clauso/ꝛ distilletur igne lento aqua vite: ꝛ illam que cum primo vapore exierit/quousq3 petiolam panni linei subtilis intinctam dum ardebit nullo modo comburet: ꝛ cum ardere defecerit: illud quod in vase remanserit/pone deorsum: quia nihil valet. Scito tamen ꝙ in quatuor mensuris solet vna remanere: vel exire in prima distillatione/aliquando plus/aliquando minus secundum bonitatem vini. Item si distilles illam aquam iam factam/de vna mensura habebis mediam mensuram. Semper enim habebis medietatem illius quod posuisti in distillatorio. Si vero ter distilles/de quinq3 mensuris habebis quatuor. Si vero quater distillaueris: ꝛ debite operatus fueris/illud quod posuisti recipies quasi sine diminutione: ꝛ sic distillabis vsq3 ad sex distillationes: in septima erit aqua perfecta: in octaua/nona/vel decima erit perfectissima. Scito tamen ꝙ non propter difficultatem operis/sed propter expensas in omnibus medicinis vtimur tertia distillatione/vel ad plus quarta secundum instructionē canonū. In prima distillatione dicimus perfectam propter vaporem ascendentem: quia vapor plus distillatur in prima distillatione/ꝙ̄ in secunda: immo plus in prima/ꝙ̄ in tribus sequentibus instrumento serpentine. Et scito quod tres sunt aque/que fiunt in prima distillatione/prima est perfecta/illa scilicet que ardet se et petiam panni. secunda est simplex/que ardet se et nō peticlam panni aliqualiter valet. tertia vocatur fatua/que non ardet se: et hec nihil valet/nisi ꝙ̄tum ad clarificandos oculos/et faciem: ita tamen ꝙ ex illa lauetur quolibet sero et mane/in hyeme et in estate/mane/meridie/et sero: et hoc facile intelligitur ab omnibus causis scientibus. Nota etiam ꝙ distillatorium debet impleri vsq3 ad duas partes: et tertia debet remanere vacua causa vaporis fiendi/alioquin per canones vinum exiret/non aqua: et ita dicitur perfecta in prima distillatione. Si quis autem vti sciuerit in omnibus passionibus calidis et frigidis curabit/et sanitatem prestabit. Hec enim omnium herbarum/specierum/radicum/et florum

attrahit proprietates (preterquam florum violarum) si tribus horis maneant in dicta aqua: huiusmodi vero aque in corpore humano effectus sunt mirabiles: quoniam cito curat / et sanat omnes egritudines tam frigidas / quam calidas cerebri / nervorum et iuncturarum in potu sumpta / et foris posita: tamen si egritudo fuerit in humore intense calido premittatur purgatio: vel non oportet de necessitate purgari: sed quantitas in potu est .j. ʒ. vel usque ad .ij. plus / vel minus secundum virtutem patientis / et casus indigentiam / secundum etiam quod est melior.

dosis

¶ Primo valet ad omnes humores fluentes / seu venientes a cerebro ad nares. que passio vocatur coriza / vel opilatio in naribus: ut multi sunt in cephalica: emigranea / et vertigine. Item contra omnes humores venientes a cerebro ad fauces: quando brachi tument interius ad modum duarum vel trium amigdalarum. Item valet ad syncopim cordis sive ad catharrum. i. ad omne genus rheumatum cum aqua thamarisci. Item ad dolorem intestinorum et ventositatem bibita cum aqua anisi. Item valet ad squinantiam cum succo saxifragie iniecta cum syringa. Item valet ad sputum sanguinis cum succo plantaginis et pulvere lapidis sanguinarie. Item contra syrones / vermes in manibus cum inunctione, et fricatione. Item ad spasmum de repletione cum castoreo / ruta / et salvia. Item contra dolorem hemorroydarum bibita cum vino puro et uncta super dolorem. Item contra omnes febres preter acutas bibita ante accessionem. Item habet vim tyriace: et est probata contra venenum ultra tyriacam. Item supra omnia valet contra morbos pestilentiales et epidimiam sumpta per os: et eius inunctio super locum dolentem in omnibus causis frigidis. Item nullum venenosum audet appropinquare. Item valet contra omnem tumorem et inflaturam cuiuslibet membri inuncta. Item expellit omnem ventositatem / et sanat omnem tortionem intestinorum sepius bibita / et inuncta. Item regium morbum sanat: ut dicunt philosophi bibita et non inuncta. Item contra inflaturam cuiuslibet membri / si intingatur lana succida / et tumori apponatur. Item valet contra rupturam / si sumatur stomacho ieiuno cum pulvere sanguinis leporis sepe. Item omne genus vermium necat: si sepe inunguantur cum ea capilli. Item si caput squamosum vel scabiosum frequenter inungatur / cutem mundificat: et saniem consumit / vel scabiem. Item mutos facit loqui / si sepe sumatur per os cum tyriaca. Item valet ad pulmonem / et ad omne apostema phlegmaticum sumpta per os cum aqua malvarum calida. Item ad dolorem capitis antiquum ex frigida causa: etiam multum valet si caput ex ea inungatur. Item canos retardat / iuventutem servat / tineam capitis et scabiem sanat: si quolibet mane sero et meridie lavetur ex ea. Item memoriam iuvat bibita sepe. Item valet cerebro: si caput ex ea sepe ungatur / et odoretur. Item si in capitegio apponatur et distemperetur cum modica tyriaca: et recipiatur ieiuno stomacho bis vel ter diebus dispositis curat perfecte. Item contra epidimiam cerebri: si bombax in ea intingatur / et ponatur ad nares. Item ad opilationem sepius bibita / et super caput posita / et sepius odorata. Item contra apostema simili modo ministrata. Item contra paralisim ac tremorem membrorum: et consumit phlegma / si bibatur modo predicto: et si petiola linea teneatur in dicta aqua intincta supra linguam curat perfecte: tamen si necesse fuerit bis vel ter imponatur / quousque perfecte sanetur.

Sequuntur virtutes et proprietates aque vite.

tineam

netur. Item contra torturam faciei ex verberatione facta: sicut interdū contingit inungatur facies ex ea: quia sanabitur perfecte. Item contra melancholiā ⁊ tristiciam/ si quolibet mane sumat medium coclear cū paruo cipho vini odoriferi sūme letificat/ et hilarē reddit: ⁊ potata virtutes animales cōfortat: ⁊ confortat odorem cuiuslibet rei secū mixte: ⁊ omnis liquor cū ea mixtus conuertibilis est in eam: nec quicq̄ cum ea positū potest putrefieri. Item contra caliginem oculorum potata vel inuncta lachrymas desiccat: ⁊ telam delet: et est mirabilis gutte frigide oculorum/ et contra virgulam et lapidem oculorum infra et extra posita/ et sepius bibita. Item valet debilitati visus et turbidis aspectibus: si sola circa tempora ⁊ palpebras oculorum sit inuncta. Item lapidem induratum in renibus vel vesica dissoluit nonē mensibus cōtinuata. vt dicitur a philosophis Item contra passionē iliacam/ et colicā/ ⁊ omnē dolorem stomachi inuncta/ et bibita. item contra dolorem dentiū corrosionē gignētiū bibita ⁊ inuncta. item contra anhelitū fetidum valet gargarisata ⁊ bibita. Itē valet contra asma cum decoctione ficuū ⁊ liquiritie. item contra opilationē splenis/ epatis/ ⁊ renū bibita/ ⁊ inuncta valet supra omnem medicinā. item contra omnes dolores stomachi a phlegmate/ veneno ⁊ melancholia. item contra colicā passionem ex humore frigido phlegmatico ⁊ ventoso bibita ⁊ clisterizata. itē valet contra neruos de nouo contractos/ et cū inunctione omnē dolorem ⁊ guttā ex causa frigida prouenientem cū bono vino odorifero sumpta/ ⁊ super dolorem inuncta rugam et lentigines faciei depurat: ⁊ facit faciem splendidā et bene odorantem: impetigines et serpiginem destruit superposita. itē hydropisim ex frigida causa in potu frequentata curat: si ex ea sumatur quotidie ter ad quantitatem dimidie teste oui. Itē oēm quartanā additis debitis herbaꝝ ⁊ radicū proprietatibus/ que ad mēbra indigentia spectant cito sanat/ data ante accessionem. item data contra lienteriam/ dissinteriam/ diariam/ ⁊ dissuriam/ precedentibus aliis medicinis physicalibus. item sterilitati valet sepe potata. Item valet arteticis/ sciaticis/ podagricis ex frigida causa purgatione conuenienti premissa. item si vulnus/ cancer fistulā/ noli me tangere/ ⁊ similia cum ea lauentur/ curat. item expellit venenū potata cū tyriaca/ vel cū aqua calida. Item dolori capitis/ lateris et huiusmodi ꝓdest. item vinum corruptū vel acetū reparat: et reducit ad priorem sanitatē: mustum clarificat/ si modicū de ea imponatur. Omne crudum in eā proiectū statiꝫ se apprehendet vt coctū ad ignem. item si peciola linea subtilis in ea balneetur comburitur in pulueribus. Iste sunt recepte de simplici aqua vite/ et de cōposita et de perfectissima ad exēplar originalis extracte ex diuersis dictis philosophorum et auctorum medicine.

Aliter isti sunt effectus siue ꝓprietates aq̄ vite.

¶ Primo si facies cū aqua cōburēte abluat/ guttā rosaceā tollit: et si fiat oleū de interiorib⁹ nucleis pini cū ista aqua/ illō oleū mirabiliter/ et cito curat/ maxime si in lacte calido illud oleum componatur: et cū pinguedine supnatāte inungatur ad pulchrificandum faciem et etiam ad rugas tollēdas a facie: et omnes maculas expellendas cū radice cucumeris agrestis sicca trita et crebellata: et misce cū aqua secunda: et faciem ablue: et cum secunda aqua post aliquantulum temporis laua: et hoc fac per. iij. dies: et mirum videbis effectum. Itē si capilli

frequenter madefiant cum aqua iuxta radicem/illos preseruat a canicie: siue sinti capite/siue in barba: et illos multiplicat: et canos retardat/ grossum phlegma consumendo. Si autem fiant cineres de lignis hedere: et fiat capitellum siue lixiuium cum prima aqua/et caput inde lauetur: capilli fiunt flaui: et si per duos menses continuetur/omne genus vermium necat/et curat: et si vermes fuerit in aure/apponatur de aqua ardenti: et mirifice necat. Item si caput squamosum cum ipsa vngatur frequenter/cutem mundificat/ et squamas consumit. Item si caput tineosum vel scabiosum cum ea frequenter vngatur: perfecte curat tineam, et omnino abstrahit scabiem in omni parte corporis/mundificando locum. Item si caput est reumaticum: et vngatur frons cum ea/ et loca dolentia: et teneatur ea modicum in ore/ eius ablutio siue vnctio palliat leprosos/ maxime si succus fumiterre/vel ipsa herba in distillatorio ponatur. Item posita in auribus remouet surditatem. Item eius inunctio super palpebras remouet lippitudinem /pruritum/et lachrimas oculorum: si cum succo celidonie et aqua ista inungantur: et si due gutte in oculo ponantur/caliginem tollit: idem facit fel turturis. Item succus rute cum ista aqua mixtus despumatus oculo adiunct⁹ antiquam tollit caliginem. Item si serpillum in prima aqua coquatur: et oculi aqua decoctionis lauentur/lachrimas siccat. Item succus celidonie/feniculi/arthemesie/mirti/ suppositus in distillatorio. vz ad mundificationem oculorum et clarificationem visus. Item si fistula sit in oculo/succus plantaginis cum ista aqua mixtus cum bombace suppositus curabit. Item si macula pannus/aut caro addita sit in oculo: tunc ponat semel in die parua gutta/et hoc fiat sero in lachrimali oculo patientis de illa aqua camphora sit prius dissoluta: et quando oculus est dolorosus et multum rubeus: tunc quiescat ab opere: et pone in oculo aquam rose cum lacte mulieris pri⁹ dissolutam ad mitigandum: et quando oculus fuerit tolerans/reuertere ad opus tuum Item si pannum vel bombacem madefacias in illa aqua/et super dentem dolentem ponatur: et de ea frequenter parum qualibet vice teneatur in ore/illum curat: et curat etiam gingiuarum cancrum/et palati/ et omnes huiusmodi calefactiones seu infirmitates oris soluit: et linguam promptam ad loquelam facit. Item sanat paralisim/ si cum ea inungatur patiens a nucha per spinam dorsi vsque ad anum/et cubitos/ et sola membra iuncturalia: bis in septimana dentur pillule fetide palliate vel balnea tectum prima secundum virtutem patientis: et regatur secundum debitam dietam ab autoribus medicine in capitulis proprijs. Item curat indifferenter omnes paraliticos sumpta per os/et locis debitis cum illa frequenter inunctis. Item curat spasmaticos sumpta per os cum tyriaca. Item destruit omne venenum: et sumpta per os facit loqui illos/qui loquelam amiserunt: dum tamen capiatur per duos annos: et quod patiens regatur debita dieta: et quod quolibet sero detur ei dyasene/et pillule cum musco dyanthos diazinziberos: diacodion etc. et quod patiens portet corrigiam lupinam: medicina habitam conseruat sanitatem: et amissam recuperat. Item aqua vite habet sanitatem conseruare/et amissam recuperare: et appellatur aqua vite a pluribus recta medicina et scientia. Unde qui ea vtitur/non videbit in corpore suo aliquam infirmitatem/que non sit facilis ad curandum: nec morietur morte famosa: sed morte naturali a deo sibi ordinata.

¶ ℞. Rutam/agrimoniam/ſatirion cum manibus et teſticulis/celidoniā/ zuc-carum /et lapidem calaminarē:iſtam ſimul tere:et pone in alēbico :et diſtilla inde aquam ad lentum ignem/iſta aqua habet mirabiles virtutes:quia nullus eſt dolor oculorum tam magnus curabilis per aliquam medicinam/ quin curetur p̄ iſtam . Item iſta aqua bibita ieiuno ſtomacho depellit oē venenum:ꝛ purgat omnes hu.a ſtomacho:ꝛ hydropiſim ex frigida cauſa. Itē extinguit ignē ſacrū ſi ſtupe cānabine intingātur in ea:ꝛ ꝑ modū emplaſtri ſupponant. Et ſcito ꝙ iſta aqua ſiue medicina veꝫ contra ignem nigre diſpoſitionis exterius:nam qñ eſt vbiqꝫ interiꝰ rubeus/nullo modo apponas emplaſtruꝫ ſup ignē illū. Itē hec aqua bibita cum aloe curat morbum cācri:ſi fiat emplaſtrū de ſtupa intīcta in ea :et bis in die debet emplaſtrum mutari.

Et hec de aq̄ vite: ſequitur de alijs aqs et primo de aqua potabili.

¶ Aqua potabilis ſic fit. ℞. feniculi/pimpinelle/ſinapis/petroſilī/apij / gariophilorum/maſticis añ. iſta bene terantur/ꝛ miſceātur cū ſanguine hirci:et apponantur añ in aceto bono modicū :ꝛ dimittātur ſimul ſtare aliquot diebus ſcḋꝫ induſtriam medici :poſtea ponantur in alēbico:ꝛ diſtilletur inde aqua. Iſta aq̄ multum valet calculoſis/ſiue calculus ſit albꝰ/ſiue rubeus/ſiue acutus/ſiue planus/vel confirmatus/ꝛ patiens biberit/ vel comederit ieiuno ſtomacho de illa aqua calculus frangeť:et exibit ſicut arena. Item ſi capita fuerint ſcabioſa:et in iſta aqua lauentur ſemel /curabuntur /et noui capilli naſcentur. Item in quacunqꝫ parte corporis fuerit ſcabies/ſi abluatur cum iſta aqua curabitur infra tres vel quatuor dies. Item hec aqua bibita ieiuno ſtomacho facit bonum ſanguinem/et bonū corporis colorem. Item iſta aqua bibita bis in die fugat omnē paraliſim a corpore humano :dummodo paraliſis non ſit mortua in membro/ vel in neruis. Item hec aqua vltra omnes ſpecies confortat neruos. Item hec aqua ſpecialiter curat morbum caducum:ſi bibatur bis in die.

¶ Aqua hyrūdinū ſic fit. ℞. hyrūdies iuuenes:et pulueriſa:ꝛ illū puluerē miſce cū caſtoreo et modico boni aceti:ꝛ pone in alēbico:et diſtilla ide aquā:q̄ quidē aqua habet multas virtutes. Primo hec aq̄ bibita ieiuno ſtomacho eſt vera medicina contra morbum caducum /et quacunqꝫ cauſa proueniat :etiam ſi homo paſſus fuerit illū morbum per multos annos curabitur perfecte. Item bibita ieiuno ſtomacho curat phreneſim infra nouē dies. Item ſuper omnes medicinas facit bonū cerebrum. Item purgat ſtomachum ꝛ pectus:mollificat neruos et confortat radicem in paraliticis:et omnem frigiditatem calefacit . Item hec aqua bibita ieiuno ſtomacho cocta cuꝫ yſopo curat hydropiſim ex frigida cauſa prouenientem:ꝛ febres quotidianas:caueat tñ mulier impregnata /ne de iſta aq̄ bibat :qꝛ fetus in vtero moreref. Itē hec aq̄ cū yſopo bibita remouet dolorē capitis:ꝛ facit hominem bene dormire/comedere:et digerere cibaria:ꝛ bñ egerere Itē hec aqua remouet pilos a quocūqꝫ loco/ſi ex ea lauenť:et nūq̄ renaſcunť.

¶ Aqua valida ſiue laxatiua . ℞. yſopi /gladiole/ſauine abrotani añ. diſtilla in alembico . Iſta aqua ſemel in die bibita ieiuno ſtomacho curat omneꝫ dolorem capitis . Item vniuerſaliter valet contra omnes febres calidas et frigidas. Item mulieribus ſumme prouocat menſtrua : dummodo de ea ter bibant : caueant tamen ne ſint pregnantes:qm̄ fetū interficeret. Itē ſumme valet

contra omnes fluxus ventris: et bene cum hoc purgat a malis humoribus. Item interficit omnes vermes in corpore hominis/si bibatur ieiuno stomacho. Item mane bibita ieiuno stomacho cum castoreo curat omnem paralisim in tertia die et debet sumi ita calida/sicut homo potest sumere.

¶ Aqua dealbatiua. R. talpam/et puluerisa eam cum sulfure/et pone succum celidonie: et dimitte simul stare aliquot diebus: deinde pone in alembico: et distilla aquam/que habet multas virtutes. Primo si laueris cum ista aqua aliquod animal nigri coloris/dealbabitur vt nix. Item ista aqua mixta cum aloe et cera curat omnem guttam: si locus cum ea vngatur: et cum ista medicina curatur noli me tangere/si cum ea fiat emplastrum/et supponatur. Item curat caput scabiosum inunctum: curat etiam ignem per emplastra superposita. Item hec aqua cum lapide calaminari et aloe commixta curat lupum perfecte: dummodo fiant emplastra: et superponatur bis in die: ita quod infirmitas bene abluatur cum eadem mixtione: et scito quod ista aqua nullo modo debet sumi per os.

¶ Aqua conseruatiua sic fit. R. petrosilium/et pista in mortario: et inde distilla aquam/ que multum valet. Primo ipsa bibita ieiuno stomacho consumit omnes ventositates corporis: et facit bene comedere/et digerere. Item ista aqua bibita cum zuccaro valet contra tussim: et purgat pectoralia a malis humoribus

¶ Aqua duplicatiua sic fit. R. semina apii et papaueris albi: et terantur in mortario: et adde aquam conseruatiuam predictam: et postea pone in alembico: et distilla inde aquam. Ista aqua valet contra tussim et malum pectoris/si accipiatur ieiuno stomacho mane frigida: et sero tepida: est enim multum medicinalis: et facit bene dormire. Item bibita calida cum castoreo valet contra epilepsiam: et sanat membra paralitica: dummodo paralisis non sit in membris mortificata. Item letificat omnia membra: et ipsa rectificat/et purgat a malis humoribus. Item confortat caput et cerebrum.

¶ Aqua saluie sic fit. R. saluie/pulegii ana tere in mortario/et pone in alembico. Ista aqua calefacit omnes infrigidationes. Item ista aqua cocta cum castoreo et bibita calida ieiuno stomacho per tot dies prolongat vitam sani vel egri vsque ad periodum. Item per nouem dies bibita isto modo perfecte curat omnes infrigidationes. Item ista aqua bibita ieiuno stomacho remouet omne malum ventris. Item isto modo bibita curat omnem guttam et scabiem: et facit bonum sanguinem/et optimum colorem in facie. Item bibita ter in die calida curat omnes infirmitates infra octo dies. Et nota quod omnes aque predicte secundum suam primam distillationem cum castoreo recoctae cum zuccaro quousque tertia pars sit consumpta sunt vera medicina contra omnes infirmitates existentes infra corpus: et debent sumi per os: et hoc numquam fuit inuentum per omnes medicos: si autem infirmitas fuerit extra corpus/sumatur quantitas aque predicte: et apponatur aqua dealbatiua in sua proportione: et species predicte decoquantur/ vt prius: et lauetur infirmitas cum hac medicina: et de ipsa fiat emplastrum super morbum: et pa. de ipsa superius dicta sumat per omnes sine aqua dealbatiua: et cura perficitur. Et est sciendum/quod beatus Egidius existens in heremo probauit omnes virtutes aquarum predictarum: et ego hunc librum compilaui dicens.

 184

Quicunq3 vult malum sancti Egidij sanare/apponat in profunditate infirmitatis:et postea ponat desuper emplastrum de cannabe in ipsa aqua intinctum: et ipsa aqua vulnus totum impleatur :et ista est perfecta medicina:vt probauimus :et isto modo curatur cancer et fistula:ita quod nunquam magis ledet in illo loco. Item hec medicina curat lupum/et ignem infernalem : et ignem grecorum/et ignem sodomorum. Item si quis de ista compositione aque bibe rit in secundo fatali liberabitur ab omni lepra :et paralisi et speciebus eius/ de quacunq3 causa prouenerit :et breuiter quicquid hec medicina non curat: nunquam curabitur.

¶ Aqua viuificatiua et de antiquo iuuenem faciens. ℞. terbentine lib.j. mellis lib. ß. aque ardentis ter vel quater distillate quart.j. ligni aloes bene triti sandali muscatelli añ.ʒ.iij. gummi arabici.ʒ.ij. nucis muscate/galange/cubebe/cinamomi/masticis/gariophilorum/spice nardi/tritici/croci/zinziberis añ.ʒ.iij. musci fini.ʒ.j. ambre.ʒ.ij. hec omnia bene terantur: et adinuicem misceantur:et in alembico vitreo bene clauso (vt scis) distilletur : et fac primo ignem lentũ/ quousq3 habeas primam aquam mundã/siue claram/vt aquam fontis :et cum secunda volet exire /que erit sicut carbo igneus:tunc fortifica ignem motu continuo et non per saltum :et ipsam aquã per se recipe. Postea cum tertia aqua incipit que est nigra et spissa sicut mel: fortificabis ignem/quousq3 totum liquorẽ habueris:et scito q̄ q̄libet istarũ aquarũ est calida: vltima tñ calidior scd'a:et scd'a prima. Prima vocatur mater balsami. Scd'a oleũ balsami. Et tertia balsamũ artificiatum. Prima est clara /quam potabis cum vino tepido precise/ secunda autem et tertia valent ad fomentandum/et remouendum infirmitates nouiter corrodẽtes carnes corporis humani. Prima aqua tepida potata cum vino albo tepido consumit phlegma in ore stomachi:et reddit appetitum comedendi:et purgat stomachum ab omni malo humore. Item ipsa potata non permittit apostema venire ad cor/nec ad partes cordiales:vt probaui sepius. Item pãniculus madefactus infra istam aquã3 positus in naribus /q̄tũ poteris intromittere curat a reumate:et hoc facies dum patiens intrat lectum: et panniculus intra dimittatur. Item ipsa anhelitum fetidum de quacunq3 causa prouenerit /si bibatur sero et mane delet. Item dentes cum ipsa aqua ablutos fortificat/et dealbat. Etiam dolorem totaliter remittit/ siue sit ex humore/ siue ex sanguine putrefacto. Item quicquid in ea positum fuerit /a putrefactione custodit. Item vulnera ex ea lota /et fistulam :et aliam quancunq3 infirmitatem curat:vt probaui per pannum madefactum supra positum. Item valet contra quartanã/si spinam dorsi ad igne3 fortiter fricueris aliquot diebus. Itẽ si scabiem ex ea laueris /curat. Itẽ delet hemorroydas:si pannu3 madefactum supra posueris. Itẽ valet contra surditatem /si modicum de bombace in ea balneato posueris in auricula. Item valet contra ruborem faciei /si cum ea ruborem inunxeris. Item valet contra paralisim lingue:generaliter contra infirmitates de causa frigida prouenientes:secunda et tertia valent contra noli me tangere : et contra morbum regium colli/et gule/et contra fistulam /et malum mortuum / et specialiter si nouiter venerint hec predicta : et fomentando pannum supereo

nendo frequenter curat. Item collisus lapidibus / vel fustibus / vel baculo: vel si quis de alto ceciderit: vel costas fractas habuerit: si ad ignem cum ista bene fricuerit / curabitur. Item / interficitur aranea: si cum ista aqua tacta fuerit: quia ei nullum venenum applicatur. Item paralisim omnium membrorum curat: si cum ea lota fuerint: et scito ꝙ prima istarum aquarum quasi generaliter continet virtutes aliarum duarum: sed in infirmitatibus corrosiuis plus Unde alie due sic se habent / ꝙ secunda valet plus ꝙ̃ prima / et tertia / ꝙ̃ secunda. Et virtutes illarum aquarum non dicuntur tot / quin adhuc plures sint: que valent contra omnes infirmitates / q̄ procedunt ex sanguine vel phlegmate putrefacto: et sic finitur tertia distinctio aquarum.

Sequitur de oleis.

¶ Candida sic fit. accipe semen mercurialis / et gentiane / alias zuccarū in quibusdam libris: et simul misce: et sic fac stare per nouem dies: postea extrahe oleum ad modum laicorum. Istud oleum est perfectissimum / si bene et perfecte fiat: et si postmodum in amphora vitrea ponatur / lucet de nocte: istud oleum facit pulchrum colorem faciei. Si quis de isto oleo quolibet mane bibat / etiam si esset centum annorum / color eius in facie iuuenescet: et omnia eius membra allenabūtur: et non posset fieri aliqua causa tristis. ¶ Item / de hoc oleo sumatur ieiuno stomacho vsq; ad quatuor dies / perfecte curat morbum caducum de quadragita annis. Itē ista cādida confortat neruos hominis vltra omnes species mixta cum castoreo / et sumpta per os remouet omnes cōtractiones neruorum et facit neruos dormientes sanos: quare his rebus preferimus preciosam. Itē summo mane guttam pone in oculis / vltra modum ipsos clarificat. Item. ℞. candidam aurum foliatum / margaritas de oriente / et reubar. asi. et simul terantur: ista est enim summa medicina lepre: dummodo quolibet mane sumatur ieiuno stomacho perfecte curat lepram: et facit bonum colorem. Sed oportet ꝙ parum et bonum vinum in hac cura bibat: et debet vti ista medicina / donec color faciei sit bonus: et erit perfecte sanus / et curatus deo iuuante.

¶ Sperma solis sic fit. ℞. semen solsequij: et tere: postea pone in lacte mulieris nutrientis infantem masculum quatuor dieb9: deinde fac oleum ad vsum laicorum: istud oleum confortat sex virtutes principales. Item si istud oleum coreris cum auro foliato leniter bulliendo per vnum diem naturalem: et de hoc oleo laueris capillos / reddit ipsos aureos. Item si quis faciē hominis vel mulieris cum hac medicina lauerit / vel fricuerit: facit carnem claram / planam / et nimis pulchram. Et scito ꝙ si ista medicina fuerit bene continuata / durat color eius per vnum annum. Item ista medicina clarificat visum oculorum hominis: et sanat de quacūq; infirmitate infra decem dies: dum modo pupilla oculi fuerit sana / siue salua. Item sanat omnem infirmitatem dentium infra tres dies: dummodo gingiue inde fricentur bene: et si ibi esset vermis / morietur / vel cadet. Item si infirmitas gingiuarum sit de gutta vel aliqua specie paralisis curatur infra tres dies. Item si quis biberit de ista medicina nouem diebus curabitur a paralisi / de quacunq; causa prouenīete / et etiam si durasset per quadraginta annos.

¶ Rubra sic fit. ℞. semen nasturtij aquatici / et madefac in aceto bono: postea

deficca ad solem: et postea extrahe oleum ad modum laicorum: ista medicina mixta cum aloe et oleo laurino est perfecta medicina contra omnem scabiem: dummodo locus cum ea insigatur. Item rubria mixta cum aloe et carbonibus de mari simul pistata et bibita ieiuno stomacho depellit febrem tertianam/ et quartanam: dumtamen per tres dies sumpserit. Item rubria cum oleo oliue et petrosilio decocta comesta ieiuno stomacho curat rupturam in corpore. Item rubria cocta cum ptisana et bibita depellit fluxum sanguinis: et fundamenta constringit. Item rubria cum furfure cocta depellit omnem guttam.

¶ Sperma rutbe sic fit. R. semen rutbe/ et puluerisa: et misce cum auro foliato: deinde pone in bono aceto per diem naturalem: deinde deficca leniter ad solem et deinde extrahatur oleum ad modum laicorum. Nam istud oleū est valde preciosum: nam si quis bibendo vel comedendo sumpserit venenum: et biberit de oleo venenum euomet: et si secundo biberit: euomet omnes malos humores ex hoc veneno causatos: et si tertio sumpserit/ curabitur perfecte. Item hoc oleū omnem dolorem oculorum de quacunque causa venerit/ dummodo pupilla remanserit in oculis: et bis in die cum dicto oleo lauetur: et vna gutta in oculo infundatur: et fiet cura perfecta infra tres vel quatuor dies. Item si homo vulneratus vulnere mortali ieiuno stomacho sumpserit de hoc oleo perfecto euadet ab hoc vulnere: dummodo medicinis pertinentibus vulneri regatur/ et dirigatur. Item sperma rutbe bibitum ieiuno stomacho depellit omnem guttam et scabiem a corpore humano. Item etiam si patiēs hydropisim ex frigiditate vel caliditate biberit de ipso quatuor diebus absque dubio curabitur. Item sperma rutbe viuificat membra dormientia.

¶ Sperma pimpinelle sic fit. recipe semen pimpinelle: et pone in vino rubeo aliquot dieb⁹: postea deficca ad solem: et pista: et ex hoc fac oleum ad modum laicorum: hoc oleum bibitum ieiuno stomacho sanat arenam in vesica: etiam si homo de aliquo calculo torqueretur: si biberit de spermate pimpinelle: q̄uis lapis esset confirmatus/ dissoluitur ad modum arene: et breuiter ipsum sperma bibitum ieiuno stomacho frangit calculum de quacunque materia fit. Item hoc sperma bibitum alleuiat hominis membra aggrauata.

Onsiderantes Methaphysicā ens inquantum ens includens quiditatem/ naturam/ essentiam et esse: excludensque (ratiōe transcendentie) singularitatem et existentiam pro eius subiecto adequato stabilierunt: cui plures formalitates attribuerunt: de quibus primo videndum. est secūdo de eius conceptibus quidicis antedictis. tertio de eius diuisione imediata. quarto de consideratione eorum que in quolibet Methaphysice dici possunt sequendo ordinem naturalem: anteq̄ tamen primum aggrediamur/ videndum est primo quid noīe methaphysices importet. scdo qd noīe entis. Quo ad primū dr Methaphysica fm ethimologiā vocabuli a meta qd est trās/ et phisis qd est De cōsideratione methaphysicali.

scientia/quasi scientia transcendens:ex eo/quia versatur circa omnia. ¶ Quo ad secundum est notandũ/ꝙ ens duobus modis dicit. primo sumitur pro omni positiuo / quod est extra nihil:⁊ sic omnia de quibus istud verbum suũ es est verificari potest/⁊ eius participium participialiter tentuʒ:⁊ sic dicimus bonitatem esse ens:magnitudinem etiam entitatem/⁊ sic de omnibus formalitatibus entibus rationis/priuationibus/negationibus ⁊c.⁊ isto modo nullam antecedentiam contrahibilem ad illa dicit/de quibus predicatur:sed solum actualitatem/seu consonantiã essendi:nam si diceret aliquam antecedentiam contrahibilem/tunc entitas in sua vltima abstractione esset ens entitate formaliter: ⁊ sic processus in infinitum:⁊ nulla formalitatum esset id quod est/ videlicet abstracta ab omni concernentia:⁊ hoc modo ens consideratum est valde confusuʒ ⁊ innominatum(vt inquit doctor noster in sua logica magna)quia omnia sub se virtualiter continet:⁊ nullam habet specificationem vt tale:nec numerum / ⁊ est innominatum:quoniam non est sibi nomen impositum:⁊ quemadmodum confusum de ente predicatur:ita ⁊ ens hoc modo captum de omni ente: ideo dicit doctor noster in suis prouerbiis/ꝙ qui nominat ens omnia nominat:⁊ sic extra ens non est aliquid:⁊ dicitur ens quasi actus essendi. Secundo modo sumitur ens concretiue/et formaliter/prout concernit in se predictas formalitates/videlicet bonitatem/veritatem/reitatem/aliquiditatem/vnitatem/⁊ sic de aliis per modum substracti excepta entitate:a qua formaliter dicitur ens: que quidem entitas abstractum est prescindens ab omni concernentia:et eius concretum est ens: et hoc modo per doctorem nostrum est centrum omnium rerum:⁊ habet esse(vt ita loquar)specificum: cui nomen impositum est a proprietate entea:nam est esse entitatis/que est essentia/idest ratio essendi eius:⁊ est res quasi radix essendi:et dicitur bonum a boo boas/quod idem est/ꝙ voco as/ quia omnia bonuʒ ad se vocant/⁊ sic bonitas entitatiua est entitas rei/per quã est appetibilis/⁊ suo modo de aliis transcendentibus(que cum ente conuertuntur)dicendum est. Ex quibus patet(logice loquendo/⁊ faciam incidens) ꝙ si ista propositio socrates est/resoluatur in ens:⁊ eius verbum resoluitur in verũ terminum:quia in ens cui nomen impositum est ad significandum primo se ipsum secundum predictas proprietates:secundario omnia illa de quibus formaliter predicatur. ¶ Reuertamur nunc vnde digressi sumus:⁊ videamus vtrũ bonitas/ vitas ⁊c. sint passiões entis/⁊ visum est ab aliqbus ꝙ sic:⁊ illud pbãt auctoritate Aristotelis quarto Methaphysices dicẽtis/ꝙ prima philosophia idest Methaphysica considerat ens/⁊ passiones/⁊ principia/⁊ partes entis.

De duplici acceptiõe ẽtis,⁊ eiꝰ ethimologia.

De passionibus entis.

¶ In oppositũ est veritas:quod pluribus rationibus probari potest: primo quia nullum accidens dici potest transcendens:quia tunc precederet suam causam/que est substantia finita:vt ex septimo Methaphysices satis liquet:sed secundum eos predicte passiones sunt accidentia: quia aptitudines posteriores apto nato:ergo ⁊c. ¶ Item si predicta accidentia essent transcendentia / tunc deus non posset effugere/quin esset subiectuʒ accidentibus:immo accidentia essent de essentia ⁊ quiditate eius:cum deus essentialiter per cõmentatorem quar

to methaphysices sit bonus/ verus &c. Et si dicas quod addunt passiones ad ens/ sicut bonitas amabilitatem/ veritas intelligibilitatem &c. dicitur quod verum est: tamen quelibet dignitas ipsius entis siue formalitas intelligi potest ex sua natura absque tali passione extrinseca/ presertim cum propria passio adueniat rei in esse specifico: et sic ens abstrahit ab omni passione: quoniam quodlibet superius abstrahit in suo esse a passionibus vniuersaliter: et tamen non est aliquod ens/ quod possit aliquo modo ab ente abstrahi: nam quicquid est de ratione obiecti in quolibet inferiori inuenitur quiditatiue: sed ens formaliter in suo conceptu includit predictas formalitates: a quibus vt tale abstrahi non potest: ergo nec per consequens illa in quibus ens reperitur: et ad Aristotelem dicitur quod verum est/ quod methaphysica considerat principia tam incomplexa ipsius entis/ que sunt predicte formalitates: quam complexa que sunt dignitates/ et propositiones immediate: vt de quolibet est esse/ vel non esse. considerat etiam partes subiectiuas/ et eorum proprias passiones. ¶ Quo ad secundum est notandum/ quod ens et esse conuertuntur: et esse essentiam presupponit/ a qua denominatur/ et deriuatur secundum Augustinum quinto de trinitate dicentem/ quod ab eo quod est esse essentia appellatur: et essentia presupponit naturam: nam natura dicitur natura: ex eo quia est ordinabilis ad finem intrinsecum/ qui est esse essentie: aliter esset otyosa et vacua/ carens fine: et natura presupponit quiditatem eo quod quiditas est radix nature/ essentie/ et esse: et abstrahit ab omni respectu et ordine interiori/ et exteriori: et sic dicitur tantum id quod est/ sicut humanitas absoluta sumpta pro quiditate tantum est humanitas: de qua Auicenna quinto Methaphysices/ et commentator tertio de anima. abstrahit intellectus quiditatem ab habente quiditatem: et non cessat abstrahere/ donec venit ad simplicem quiditatem: et talis est quiditas entis/ et in eodem omne perfectum habet quiditatem/ et abstrahit non modo ab esse et essentia: sed etiam a natura: secundus conceptus in ordine descendendo est natura: et est vis insita rebus ex similibus similia procreans: vt in rebus naturalibus patet: et per Aristotelem secundo physicorum: natura est principium motus et quietis/ in quo est per se/ et non per accidens: et cum nullum sit ens quod possit aliquo modo ab ente abstrahi: naturam entis in se concernit: a qua suam propriam trahit: est ergo natura entitatiua quiditas ipsa cum quadam habilitate et ordine ad finem intrinsecum/ qui est esse essentie (vt predictum est) essentia est tertius conceptus/ includens quiditatem/ naturam/ et quandam fecunditatem ad actum essendi: et est (secundum doctorem nostrum) ab esse abstracta/ et in eo sustentata/ esse essentie est quartus conceptus in ordine includens quiditatem/ naturam et essentiam in se/ et excludens singularitatem/ et existentiam cuiuslibet: nam ipsa habet per esse contractum: vt in tertio loco dicetur: et ipsum esse essentie constat de tribus correlatiuis/ videlicet de potentia actiua/ passiua/ et actu medio connectiuo predictarum potentiarum seu proprietatum et proprietas actiua constituitur de eadem essentia/ et quadam actiuitate/ et passiua de eadem essentia/ et quadam passionalitate (vt ita loquar) actus vero est communis ambabus potentijs/ et quia ens/ et esse conuertuntur: ideo in ente

De quiditate/ natura/ essentia/ et esse/ quid in quolibet ente reperiatur conuertuntur.

predicta relucent. ¶ Quo ad tertium videndum est de contractione entis ad illa in quibus reperitur: tamen ne tendamus per ignota: videamus primo quid sit contractio: et quia secundum etbimologiam vocabuli / contrahere est aliquid ad se trahere: et sic contractio est tractio alicuius superioris ad sua inferiora: et est duplex / physicalis / et metbaphysicalis. Physicalis contractio est quando aliquid prius per aliquid essentialiter ab ipso distinctũ ad suũ posterius trahitur: vt materia prima / que per formas contractiuas cõtrahitur ad composita inferiora: et in tali contractione concurrunt omnia accidẽtia / vez quantitas / qualitas / quando / actio / passio / relatio ꝛc. in contractione vo Metbaphysicali / non ex eo quia contrahibile et contractiuũ non distinguntur essentialiter: quod requiritur ad hoc / vt ex tali contractione accidẽtia predicta oriatur. ¶ Contractio autẽ Metbaphysicalis fit (absq; tñ actione ꝛ passione) cũ reduplicatiõe prioris / ꝛ designatione posterioris / cuius practica inferius dabit. Est tamen primo notandũ / ꝙ in qualibet contractione cõsiderantur isti termini: videlicet concretũ / abstractum / substractũ / ꝛ distinctio. concretũ semper addit aliquid / quod non est in abstracto: vt patet in conceptibus interioribus: abstractio autem fit (per oppositum ad contractionẽ) cũ reduplicatione posterioris / et designatione prioris: de quibus per ordinẽ videndũ est: et primo de contractione metbaphysicali: que duplex est / interior / ꝛ exterior: et primo de interiori in ente transcendenti hoc modo / quiditas inꝗtum natura / ꝛ natura inꝗtum essentia / ꝛ essentia inꝗtũ esse / facta interiori contractione exterior fit hoc modo. esse siue ens (quod idem est) inꝗtum diuinũ / aut infinitũ / et in ente diuino fit contractio in conceptibus intrinsecis hoc modo. quiditas diuina inꝗtũ natura / et natura inꝗtum essentia diuina: ꝛ essentia inꝗtum esse diuinũ (quod constat de tribus correlatiuis vt de patre / filio / ꝛ spiritusancto) vel essentia diuina inꝗtum pater / aut inꝗtum filius / vel inꝗtũ spiritussanctus. suo modo ens cõtrahi potest ad ens finitum / seu naturale / hoc modo. ens inꝗtum finitum / seu substantia finita / et substantia inꝗtum spiritus / aut corpus / ꝛ corpus inꝗtum celeste / aut elementale: et corpus elementale inꝗtum elementatum / ꝛ elementatum inꝗtũ animatum / aut inaīatũ: ꝛ aīatũ inꝗtũ sensibile / aut insensibile: et animal sensibile / quod idem est inꝗtum imaginatum / aut non imaginatum / imaginatum inꝗtum homo: et homo inꝗtum christus / Maria / Johannes ꝛc. facta tali contractione fiat abstractio contrario modo sic. christus inꝗtum homo / ꝛ homo inꝗtum imaginatum / et imaginatum inquantum animal / ꝛ animal inꝗtum corpus animatum: ꝛ animatũ inquantum elementatum: et elementatum inꝗtum elementabile: et elementabile inquantũ corpus: et corpus inꝗtũ substantia: ꝛ substantia inꝗtum ens cõcretiue: in essentialiter ordinatis non est vlterius procedendũ in abstractione / nisi in conceptibus intrinsecis: vt ens siue esse (quod idem est / vt hic presuppono) inꝗtum essentia / ꝛ essentia inꝗtum natura ꝛ natura inquantum quiditas. Nunc vlterius in abstractionibus procedere nõ valemus / nisi fiat resolutio ipsius quiditatis entis in quidicos conceptus formales ceterarum formalitatum: quoniam quiditas entis plena est predicatarũ

De duplici cõtractione.

De concreto abstracto / et substracto / q̄ i q̄libet cõtractione cõsiderantur ꝛ primo i intrinseca.

De cõtractione metbaphysicali extrinseca sequẽdo ordinẽ nature.

rationum propter identitatem et impossibilitatem realis segregationis inter se:et quemadmodum facta est contractio et abstractio interior in ente transcendenti et diuino/potest fieri in quolibet ente limitato:deinde inuestigat methaphysicus quomodo se habent predicti termini inter se:vt concretum concernendo suum abstractum/et substractum:et quo modo abstractum se habet ad concretum/ et substractum et econtrario. Ulterius inuestigat differentiam inter illa etiam et earum identitates obiectat ens esse contractum vniuoce(cum quadam analogia tamen)in deo et creatura/vniuoce autem prescindendo substātiam creature a finitate/inceptione/et desitione:similiter et substantiam dei a deitate/infinitate/et immensitate:et inuenit vnū in pluribus vniuoce contractum secundum vnum nomen/et eandem rationem:nam vnūquodque recipit predicationem et denominationem ab ente: et secundum illam ratio substātie est eadem(vt in prima figura probatum est)analogice autem:quia esse deo per prius et simpliciter/et ab eterno cōpetit/creature vero p deū:sed obiectiue et abstractiue cōsideratur tale ens in se:et in tali esse nec finitū/nec īfinitū/creatum/nec īcreatū est:vt in superiorib⁹ probatum est:subiectiue tamen non habet esse extra deum:aut creaturam per deum: deinde respicit decem predicamenta esse entia: aliter enumerari non possent in numero plurali:et sic inuestigat quomodo ens contractum est in ipsis:et vtrum verificetur vniuoce de ipsis:et inuenit quod non/nisi equiuoce:et primo adheret auctoritatib⁹:vt meli⁹ veritatem huius inuestigare possit: et quia Aristoteles septimo methaphysices dicit primum ens esse quod quid est/et significat substantiā/alia a substantia dicuntur entia entis:eo quia sunt taliter entis idest substātie.idem Porphirius in suis vniuersalibus dicens.si aliquis omnia predicamenta entia vocet/equiuoce et non vniuoce ea nuncupabit.et quia artista huius artis videt quod auctoritates doctorum asserunt ens equiuoce de decem predicamentis verificari/presupponit ita esse:tamen quia intellectus non quiescit in auctoritatib⁹:cū ppri⁹ ei⁹ act⁹ nō sit credere/sed intelligere: tū credit prio/non vt credat/sed vt intelligat:ideo vlterius inuestigat an ratione haberi possit/quod ens equiuoce de ipsis predicamentis verificetur: et sic considerat ipsa accidentia/que tantam dicuntur imperfectionem/quod per se/nec in se esse possunt: substantia vero habet esse per se/et in se:et quia esse per se et in se plus dicit de entitate/bonitate/magnitudine etc. quam non esse per se/sed in alio:et cum esse ens bonum/magnum etc.conuertantur:et vnam naturam dicant per Aristoteles quarto Methaphysices/sequitur quod accidentia non sunt entia/nisi equiuoce. ¶ Item omnis creatura est finita finitate:sed si quantitas/ vel qualitas/ et sic de aliis esset creatura/ipsa esset finitate finita:tūc quero de tali finitate:an sit creatura/vel non? si dicis quod creatura:ergo finitate finita: et sic processus in infinitum: cum non videatur maior ratio de vno accidente/quam de alio sed forte dices/quod propter quod et quo standum est in quo: nam si qualitas est finita; ex eo quia est creatura/tamen sua finitas non erit finita alia finitate:ergo nec per consequens erit creatura:et si nō creatura/ens descēdere nō poterit ī ipsa accidēs p deū creātē illud;sed erit p creaturā occasionaliter/et pter itētū/cui⁹ similitudo et vestigiū est.

De analogia et vniuocatiōe entis respectu corporum quibus predicatur.

De differentia eorũ que substantiam in suo conceptu cõmuni constituunt.

Adhuc Metbaphysicus investigat differentiam specificam inter illa que substantiã in suo cõceptu cõmuni cõstituunt/vz iter bonitatẽ/magnitudinẽ: et invenit qđ distinguunt essentialiter: et per consequẽs numero: cũ vnũquodq predicatoꝝ pricipioꝝ substãtialiũ retineat similitudinẽ scẽ trinitatis: admirat tñ vñ ẽ quod cũ ens in sua vniuersalitate ipsas formalitates includat: et tamen inter se realiter non distinguuntur: et in substantia creata: et generalissima distingantur predictis distinctionibus: et invenit discurrendo per intellectum discursiuum/ quod hoc est ratione creationis/aliter nulla earum creari potuisset: cum terminus creationis sit singulare esse: cuius esse est continere essentiam/naturam/et quiditatẽ: et quia distictio ois specificatur ab extremis: ideo vbi cũq sunt plures essentie/ibi est distinctio essentialis. Ulterius investigat/an in constitutiõe substantie illa que primo sunt/primo vniantur: et invenit ordinem eorum que considerantur in omni cõpositione/seu constitutione metbaphysice loquendo: nã esse partium presupponitur appropinquationi: et appropinquatio vnioni/ vnio constitutioni/constitutio informationi/et informatio resultationi/ resultatio singularitati/singularitas existentia/existentia operationi: et omnia accidentia consequuntur existentiam: et specificantur/et indiuiduantur ad specificationem et indiuiduationem substantie: et sic conceptus intrinseci substantie secundum ordinem nature illi qui primi sunt primo vniuntur: ita quod ex quiditatibus principiorum substantialium primo quiditas totius fit: et ex naturis secundo natura totius: et ex essentijs partium essentia totius: et ex tiuis partiũ/tiuũ totius: et ex bilibus ptiũ bile totius: et ex are partiũ: are totius: et ex bis tribus correlatiuis esse totius: et ex singularibus partium singularitas totius: a qua substantia dicitur singularis tali singularitate communicabili: et sic singularitas est interior modus/q̃ sit vniuersalitas: que post eius esse singulare sibi accidit: inquantum versabilis est circa spiritualia et corporalia: sub qua immediate ponuntur he due species/videlicet spiritus et corpus: de quibus ipsa vniuersalissima substantia predicatur: et hec ad logicum pertinẽt. Metbaphysicus tamen illa abstractiue considerat/inquantum entia/ponendo differentiã inter spiritum et corpus primum nature: ex eo/quia alia est formalitas/qua spiritus est: et alia qua corpus: et vnaqueq ipsarum est simplex: et cum hoc est concreta concernentia conceptionali concernens suam quiditatem/naturam/essentiam/esse: et singularitatem/tamen non est concreta concernentia essentiali: qr tunc esset composita: et spiritualis/nobilior/et in maiori gradu perfectionis est/q̃ sit corporalis: et hoc habet ab agente supernaturali suam similitudinem secundum magis et minus: et capacitatem rei imprimendo: et sic per consequẽs distincte sunt quiditates nature/essentie etc. vsq ad singularitatem/de quibus negociatur ipse Metbaphysicus: et distinguit intrinsece predictos conceptus non destruendo idẽptitatem quam inter se habent: et etiam extrinsece similiter facit considerando sufficientiam/entitatem/et differentiam cuiuslibet primo in vniuersali formalitates substãtie/secundum quam non suscipiunt magis neq minꝰ: sꝫ oẽs angeli et aie equales sunt natura (teste Augustino) ꝯsiderat inde differentiam et inequalitatem eoꝝ specifice: et iuenit/qđ vnusquisq spiritus suam facit speciem

De ordine quẽ seruant cõceptus intrinseci in cõstitutiõe alicuius tertij.

facit spēꝫ realē esse:hoc ꝓbat auctoritate Aristotelis scđo de aīa/dicētis ꝙ mul
titudo idiuiduoꝝ est ꝓpter conseruationē spēi:sꝫ i angelis pōt cōseruari i vnico
indiuiduo:cum tale sit incorruptibile:ergo ⁊c.sed dubitat de anima rationali/
ꝙ si quelibet faciat suammet speciem:tunc sortes ⁊ plato erunt differētes specie:
cum habeant distinctas ⁊ specificas animas:tamen quia ipse metaphysicus de
scendit ad modum extrinsecum cuiuslibet anime:⁊ inuenit ꝙ anima non ha-
bet statum in se:quemadmodum angelus qui est suppositum/⁊ persona:anima
vero eā cū corpore constituit:iccirco conditionem totius sequitur:⁊ sic ꝙuis ani
me sortis ⁊ platonis differant specie/⁊ retineant suum esse in toto : tamen qr
non possunt per se suppositari propter inclinationem quā habent ad corpus:et
cum omne continens recipiat contentum ad moduꝫ sui:iccirco ꝙuis anime dif
ferant specie inter se:tamen numerātur ad numerationem subiecti. Ulterius ha
bita noticia vniuersaliū ꝗ angelis ⁊ animalibus naturaliter ⁊ intrinsece insunt
ad ꝑticularia descēdit:nā innata est nobis via ꝓcedēdi ex notioribus/que sunt
vniuersalia ad ipsa particularia.ex primo physicoꝝ.⁊ quemadmodum res se hꝫ
ad esse/sic ad intelligi.ex scđo metaphysices.⁊tertio de aīa/vt Auicenna deducit/
si aliqđ eꝝ videatur a remotis:prius cognoscit ꝙ sit ens/substantia/⁊ corp⁹/ ꝙ̄
animal:⁊ prius animal/ꝙ̄ lepus: aut canis ⁊c. sic i substantijs separatis/que re-
mote sunt a sensib⁹ fiendū est:⁊ isto modo vnūquēq; eorū cognoscit in suo esse de
terminato:nā cū sint plures:requirit de necessitate/ꝙ eoꝝ differētia sit gn̄ica/spe
cifica/aut numerica:nō gn̄ica/qr omnes sunt substantie:ergo est specifica:vt pro
batū ē:⁊ ꝑ cōsequēs numerica:nā ꝗcūq; distigunt spē/distigunt nūero/⁊ nō ꝯ
rio:⁊ qr vnusq̄sq; angel⁹ est suppositū:ideo est ꝑ se ens vnū:⁊ res rata/⁊ ꝑsona
ꝑ se vna:⁊ ꝑ se sonās:⁊ habet suas ꝓprietates:ꝗ sunt itelligere/recolere/⁊ amare
sed iterum incidit in dubitationem ipse metaphysicus:nam cuꝫ anime habeant
predictas proprietates:videtur ꝙ sint communes/⁊ non proprie:sed inde recur-
rit ad modum quem habent anime intelligendo ⁊c.⁊ inuenit ꝙ anima proprie
non intelligit:sed appropriate inquātum totum quod est homo appropriat
suis partibus operationes quas habet:nam cuius ē esse/illi⁹ est operatio :toti⁹
est esse/ꝑtiū vero coesse:ergo ⁊c.sed adhuc dubitat:qr cū angeli ⁊ hoīes cōueniāt
in predictis ꝓprietatib⁹:nō merentur dici ꝓprietates:cum propriū sit qđ vni so
li cōuenit:tn̄ discurrit/⁊ inuenit/ꝙ hō hꝫ aliū modum intelligendi a modo ange
loꝝ:nam intelligit ꝑ discursuꝫ a premissis ad cōclusionē:ideo dicit rōnalis:qr
successiue suū obiectū ⁊ per phātasmata ac spēs attingit:angeli vero subito sine
successione:ideo intelligentie ⁊ nō ratiōales proprie dicūtur :sed adhuc restat du
bitatio:quia cum anima separata a corpore intelligat/⁊c.⁊ angeli etiā cōiter in-
telligant ⁊c.videtur ꝙ non possint dici proprietates ❡ Iterum discurrit me-
taphysicus inuestigando differētiā hoīm:⁊ inuenit in primis/ꝙ licet aīa separata
sit actualiter a corpore:nō tamē habitudinaliter : ideo ipsa sepata actu habitu
operatur intelligendo/amando/⁊c.angeli vero absq; tali habitu . profundius
adhuc oportet ipsum rimari:vt tales ꝓprietates in angelis inueniat:⁊ quia nō
potest absq; coadiuuamine mathematici/qui maioritatem/equalitatem/⁊ mi-

De dfa inter sortē ⁊ plato nē lꝫ eoꝝ aīe specie distinguātur.

De dfa i angelis.

noritatem in rebus considerat: ideo quemadmodum theologus ei subuenit porrigendo manum: sic oportet quod mathematicus faciat metaphysico: aliter non valeret inuenire predictas proprietates in angelis: et sic inuenta maioritate / minoritate in angelis / immediate inuenit quod vnusquisque angelus suam propriam proprietatem intelligendi habet tam intrinsece per species innatas / quam extrinsece: sed vlterius dubitat / vtrum tales proprietates: videlicet intellectus / voluntas / et memoria sint accidentia: et sic recurrit ad finem: gratia cuius date sunt angelo / et anime predicte potentie: et quia theologus ipsum iuuat in hoc passu / ei significando quod deus creauit rationalem creaturam: vt ipsum deum intelligat: diligat / et recolat: tunc iacto illo fundamento mathematicus rimatur hoc modo. in substantia plus est de bonitate / magnitudine / duratione / potestate etc. quam in accidente / et propter hoc: quia substantia per se existit / et agit: accidens vero non: sed est eius instrumentum / et in substantia sustentatum: et ab ipsa suas habet perfectiones. vnde cum deus sit summe recolibilis (vt probat theologus) intelligibilis / et amabilis / requirit ab anima quod ipsum obiectet cum magnitudine bonitatis / durationis / potestatis etc. et non cum paruitate et imperfectione: vt non sit contra suam summam intelligibilitatem etc. talem requisitionem rationali creature deus facere non posset / si potentie predicte essent accidentia: ergo etc. Preterea multa alia inconuenientia sequerentur / videlicet quod anima non haberet partes substantiales / quibus agere posset: quemadmodum vnumquodque elementatum: et sic substantia corporalis que minor est in bonitate / virtute / et perfectione / quam substantia spiritualis esset maior in agendo: licet sit minor in existendo: quod est impossibile: ergo etc.

Utrum intellectus / voluntas et memoria sint accidentia.

¶ Item si voluntas esset accidens / esset mota ab anima / que est substantia ad volendum / cum nullum accidens seipsum moueat: sed mouetur a substantia: sicut agens quod suum instrumentum mouet ad agendum: et sic anima antequam voluntas suum obiectum appeteret / haberet alium appetitum intrinsecum substantialem: cum quo moueret appetitum voluntatis / et electio / libertas et deliberatio in voluntate non essent: sed essent in appetitu intrinsece substantiali: et sic esset electio et deliberatio circa obiectum / antequam esset: et voluntas esset pura passio: et sic de intellectu et memoria: quod est impossibile. considerat vlterius omnia accidentia subiectata in substantia spirituali / non autem vt subiectata: sed vt abstracta: et vnunquodque in sua propria coordinatione ordinatum: et primo quantitatem: nam vnusquisque angelus et anima suam habet quantitatem propriam deriuatam a quantitate substantie: et sic de aliis accidentibus: tamen non dicas substantiam predicamentalem sumptam pro tota sua coordinatione esse finitam: quia tunc a methaphysica deuiares: cum ipsa habeat subiectum abstractionis: quia considerat vnumquodque in se / prout prescindit a quocunque posteriori: et sic substantia spiritualis considerata fuit in se: nunc consideranda sunt accidentia vnunquodque in se et seorsum metaphysice: et quia quanto subiectum altius et nobilius est in bonitate / et perfectione / tanto et eius accidentia / et cum spiritualis substantia sit nobilior corporali: ergo nobiliora habet accidentia: et similiter dici potest de ipsis substantiis spiritualibus inter se: tamen ipse metaphysicus sequens

De accidentibus in substantia spirituali consideratis.

do Aristotelem cadit in dubitationem: cum ipse Aristoteles duodecimo Me tapbysices ponat oēs intelligentias esse virtutes infinitas: et per cōsequens plures deos. et in sexto pbysicorum dicit q̄ non contingit principium mouens babere magnitudinem: ex eo/ quia babet potentiam infinitam. vlterius querit an talis substantia sit vna vel plures: et concludit q̄ plures secundum numerum la tionum. dicit etiam tales substantias necessario esse sempiternas/ et immobiles. ¶ Item in predicamentis capitulo de quantitate diuidit ipsam in continuam/ et discretam: continuam subdiuidit in longitudinem/ latitudinem etc. ex quibus patet angelos comprebensos non esse sub tali diuisione. ex alio latere videt q̄ idem Aristoteles ponit ordinem essentialem inter omnia entia ad vnū primum/ et signanter in entibus separatis: nam causa secunda depēdet a prima licet causaliter non sit a prima: sed sicut est in speciebus numerorum/ et figurarum: et sic met bapbysicus secundum istam viam est in magna confusione et ambiguitate: tamen quia est artifex generalis/ recurrit ad theologum/ quid ipse sentiat de hac opinione: cui theologus ostendit ipsam esse erroneam/ et impossibilem/ prout in pluribus locis probatum est: et articulus de eternitate mundi condempnatus: sunt ergo angeli et anime finiti/ et limitati: et p cōsequēs quāti/ cum per eundem Aristotelem finitas quātitati congruat: et ipsa est nobilior: et maiorem similitudinem substantie retinet (a qua effectiue babet esse) q̄ pertineat aliquod alind accidens: nam quemadmodum generans imprimit magis suam similitudinem et perfectionem in vno/ q̄ in alio: sic et substantia in quātitate/ q̄ in quando: cum ipsa sit subiectum immediatum: et quando perfectius est: et plus dicit de substantialitate (vt ita loquar) q̄ actio/ et actio/ q̄ passio: et passio/ q̄ relatio: nam relatio est ita parue entitatis/ q̄ vix capi potest: immo interdum de ipsa loquendo inter manus labitur: et sic de aliis sequentibus: que relationes secundum dici dicuntur quantitas: in rebus spiritualibus est quantitas virtutis/ et non mollis: et sic distinguitur contra trinam dimensionem: et est id quod immediate inberet substantie: sed dubitatur an inberat inberentia distincta realiter ab ipsa quantitate: et dicitur q̄ non: ne ipsa inberentia quantitatis alia inberentia inbereat: loquēdo tamen de inberētia babitudinali: quoniā a b actuali quidem prescindit. multas dubitationes babet metbapbysicus circa predicamenta accidentalia: quas in corpore artis enucleatas inueniet/ si bene perquirat/ et discurrat totum opus: deinde descendit metbapbysicus ad corporalia: sequendo ordinem nature: et primo considerat primum corpus nature: put prescindit a quocunq; includens quiditatem/ naturam/ essentiam/ esse/ et singularitatem communicabilem: et excludens omnia accidētia: et sic inuenit q̄ tot formalitates extensiue includit in se/ quot natura spiritualis: non tamen tot intensiue/ ratione cuius minorata est eius natura/ ac etiā ratione finis: quia corpus ipsum non attingit finem in se: sed ordinem babet ad sua inferiora/ tāq̄ ad terminū motus: et sic pbysice est considerationis/ sed q2 metbapbysicus c biectat ipsum in corporibus supracelestibus cōmunicatum/ et diuersificatū/ vniuoce tñ quo ad suam rōnem formalē: tamen q2 diuersis formalitatibꝰ contractum est:

De maioritate et minoritate accidētiū.

diuersos habitus particulares de ipso vendicat: et licet celum vnam dicat vnitatem conuenientie:tamen secundum diuersa organa ipsa substantia celi est diuersificata/quemadmodū sensitiua: ꝛ sic sunt octo organa/sicut octo sunt sphere:ꝛ quodlibet organum suum habet specificum motū a casu/et fortuna in se separatum(vt ostendit eius naturalitas)qm̄ est sic ordinatus/quod aliter nō potest se habere:verūtamen ista inferiora aliquem recipiunt motum a casu/ et fortuna:eo quia non habent motum circularem: creator enim creauit in octo formis celorum virtutem motiuam/que de potentia in actum deducta naturaliter mouetur circulariter instinctu ꝛ appetitu:vt ad finem cur mouētur / perueniāt: ꝛ cessare nequeunt ratione figure orbicularis/quousq̄ finem attigerint:que erit invltimo hominem:ita quod per accidentia ꝛ a posteriori Methaphysic⁹ venit in cognitionē qd̄ qd est cuiuslibet celi:et inuenit diiam specificā inter ipsos /ꝛ nō habere sub se(vt dictum est de angelis)plura supposita:ex eo quia naturaliter nullam contrarietatem includunt in se:sicut apparet in octaua sphera ꝛ planetis: quoniam octaua sphera mouet naturaliter de oriente in occidentē:ꝛ planete de occidente in orientē:vt in superioribus satis declaratum est:ꝛ talis motus extrinsecus ꝛ naturalis est fons/a quo deriuantur contrarietates inferiores:ꝛ motus sicut motus leuium et grauium/caloris/frigoris/eufortunij/ꝛ infortunij/sanitatis/et infirmitatis/letitie/ꝛ tristitie:ꝛ sic de aliis suo modo.et per ista Methaphysicus considerat principium naturale in celo/cum quo motus celi est principium primitiuum:ꝛ cum quo sua bonitas est vnū principium/habens in se tria principia concreta/sicut bonificatiuum quod est principium actiuum/cum quo influit in inferiora formas actiuas bonas/ꝛ masculinitates:ꝛ bonificabile pncipium passiuum/cum quo causat in inferioribus maternalitates/ ꝛ femineitates/et bonificare principium neutrum:ꝛ commune/cum quo causat in inferioribus neutralitates/ꝛ communitates:inter corpora celestia est mediū ꝯnectiuū/ et continuatiuum/per quod descendunt influentie vsq̄ ad spheram lune: que est sicut forum methaphorice loquendo:ꝛ elementa ab ipsa sphera lune eas recipiunt:nam sol dat suam influentiam veneri:ꝛ venus mercurio:et mercurius lune/et luna igni/ꝛ ignis aeri/ꝛ aer aque/ꝛ aqua terre/in qua sumus. Et nota qd̄ elementa omnia vsq̄ ad orbem lune sunt confracta/et mixta propter mixtionē generabiliū ꝛ corruptibilium:ꝛ non sunt ita simplicia in suis spheris/ sicut corpora celestia:dubitat tamen predictus Methaphysicus an corpora celestia moueātur naturaliter/ꝛ a se/vel ab aliquo alio extrinseco:ꝛ inuestigat primo quid doctores senserunt de hac materia:vt melius peruenire possit ad actū proprium intellectus:ꝛ inuenit Aristotelem in.viij. Physicoꝝ dicentem/quod motus corporum celestiuȝ est naturalis/et perpetuus.ꝛ in vndecimo Methaphysices/ qd̄ intelligentie mouent orbes:tunc videns se in magna perplexitate implorat auxiliū Physici:cuius propria est consideratio:ꝛ ipse Physicus ei auxiliatur modo qui sequitur. Motus est triplex:naturalis cuius principium est natura:voluntarius cuius principium est voluntas:ꝛ violentus cuius principium est ad extra passo non conferente vim.tunc Methaphysicus cepit syllogisari ꝛ discurrere sic.omne naturale est a natura/ꝛ a principio intrinseco ꝛ de per se:sȝ motus corporum

corporū celestiū est naturalis: ergo ꝛc. Per oppositū/omne illud quod mouetur
a principio extrinseco est violentū: sed celi mouentur a principio extrinseco: q2
ab intelligentijs: ergo ꝛc. ꝛ cū nullū violentū sit perpetuum: sequitur quod mo-
tus celi non erit perpetuus: quod est falsum: et hoc modo peruenit in noticiā na
ture: ꝛ quiditatis cuiuslibet celi/deinde sequendo ordinē artis descēdit ad quar
tum subiectum/quod est homo/designatum per E. ꝛ q2 homo constat ex duabꝰ
naturis (vt in precedentibus visum est) considerat vnāquāqꝫ seorsum/ꝛ in se a
quiditate inclusiue vsqꝫ ad accidentia exclusiue: ꝛ sic concludit diuersas passio-
nes de eo/seu demonstrantur per inclusa in primo modo dicendi per se: ꝛ sic fa-
cit scientiam veram ꝛ realem sub habitu Methaphysico contentam. Et ne vl-
terius procedamus/volumus hic in homine dare practicam/ꝛ modū inuestigā-
di oēs facultates/ꝛ cōsiderationē cuiuslibet artificis/sequēdo doctrinā illumi-
nati doctoris magistri Raymūdi i de ascensu ꝛ descensu itellectꝰ/obiectat i pri
mis artista huius artis (q inuestigatiuꝰ ē omniū rerum ꝛ facultatū) in homine
plures actus realiter distinctos inter se/quorum aliqui sunt naturales/alij ve-
ro morales. per naturales deuenit in noticiam potentiarum ꝛ formalitatum/a
quibus naturaliter emanant: nam potentie cognoscuntur per actus: ꝛ actus p
obiecta. ex primo de anima. et sunt predicti actus naturales: et communes ele-
mentare/vegetare/sentire/ꝛ imaginari: ꝛ sunt omnibus animalibus perfectis
communes: de quibus corū potentie verificantur/predicanturqꝫ: ꝛ sic inuenit lo
gicam/que est de secundis intentionibus adiunctis primis: nam predicte poten-
tie per prius se habent ad constitutionem animalium/et aliorꝫ elementatorū/ꝙ
verificētur de eis: quoniā dici de presupponit esse in: ꝛ quia non possunt esse in
pluribus nisi moueantur motu naturali ad ipsa: ꝛ sic sunt physice consideratio-
nis: et hoc modo inuenit philosophiam naturalem. Vlterius videt in homine
alios actus/qui non sunt communes omnibus animalibus/sicut sunt semina
re/induere/equitare/pingere/scribere/legere/ꝛ sic de alijs huiusmodi: ꝛ sic cōside
rat artista/quod in homine plus est de esse ꝛ essentia/ꝙ in leone/vel alio anima
li/quod quidem esse est rationale: ꝛ essentia rationalitas: ꝛ sic inuenit Metha-
physicam: ꝛ quia ab ipso esse rationali sunt intelligere/amare: ꝛ memorari/cum
quibus rationale habet altiores actus/ꝛ etiam nobiliores/ꝙ irrationale: quo-
niam liberum arbitrium consistit in his: et sic inuenit philosophiam moralem/
que est ex actibus elicitis a voluntate/put sunt conformes vel difformes ratio-
ni recte: vt in vltima parte huius patebit. admiratur vlterius artista quare est
scribere/legere/docere: nam propter admirari ceperunt homines philosopha-
ri: ꝛ sic reflectit se cōsiderando suam essentiam/ꝛ esse: ꝛ sic inuenit quod rationa-
le est quod homo habeat sciētias liberales per scribere/legere/docere: sicut est ra
tionale quod habeat scientias mechanicas per cultiuare/seminare/venari/na-
uigare/ꝛc. ꝛ quia considerando in quolibet elementato caliditatē/frigiditatē/
humiditatem/ꝛ siccitatem gradatim esse/ꝛ colorem arguit quatuor elementa/si
ne quibus esse non possunt: ꝛ per longitudinem/latitudinem/profunditatē ar-
guit primuꝫ corpus nature esse contractum in ipso elementato/ꝛ anguli/trian

guli/quadrâguli/circuli/ꝛ figure:de quib⁹ Mathematicus negociat ab his naturaliter procedunt:vt rotunditas capitis/quadragularitas faciei:vel vngnis/aut palme /tringularitas nasi /cordis / lingue/et per vegetatiuam habet membra/scilicet cor/epar /cerebrum/oculos/pectus/humeros/brachia/ ventrem / crura/genua/tibias/pedes /venas / sanguinem / ossa /ꝛc.et hoc figuratū est ī plāta/in qua sunt branche/rami /folia/flores /ꝛc.et per sensitiuam sentit homo famem/sitim/dolorem ꝛc.et per imaginatiuam imaginatur obiecta sensibilia/gratia cuius mouetur ad sensibilem appetitum:et per animam rationalem mouetur ad obiecta sensibilia /imaginabilia /intelligibilia / amabilia / et recolibilia et sic cognoscit secundum predicta diuersas considerationes artificum / et etiā diuersas potentias in homine /ex quibus est eius natura constituta: admirat tamen vnde est /ꝙ ex anima et corpore fieri possit vnum :cum non habeant aliquod medium /per quod coniungi possint:quoniam tale non potest dari spirituale/neq₃ corporale:vt patet cuilibet bene intuenti :hic est punctus transcendens/ad quem non sufficit imaginatiua :nec per consequens sensitiua:et sic ascēdit mediante fide supra vires suas ad intelligendum hunc punctum transcendentem: et presupponit id quod in libro dei scriptum est :immo tenetur/ ꝛ debet credere verbis dei:ꝛ omnibus que sunt scripta in suo libro/suus liber est sacra scriptura /vel biblya :continens duo testamenta scilicet vetus/ꝛ nouum : et affirmatur / et creditur ꝙ ille liber est dei:et a deo /et cognosci potest facile ponderando :et considerando verba que ibi continentur in se:et oportet considerare modum et formam loquendi ipsius dei /qui ei cōuenit:et etiam oportet considerare modū et formam loquendi creature / qui ei conuenit: deinde comparare ipsa:nā liber dei habet singularem modum :quia in ipso non fiunt probationes / nec argumenta :sed simpliciter absq₃ probatione omnia dicit / ꝛ affirmat :et dicit ita esse simplici verbo sine probatione :et tamen illa que ibi dicuntur/ et affirmantur esse vera/indigerent maximis probationibus et rationib⁹ vt crederentur:et affirmarentur ab hominibus/q₂ homines non possunt credere/nec affirmare talia verba per se:ex eo /quoniam non sunt per se nota/et manifesta :alij autem libri aliter procedunt:quia probantur omnia que ibi dicuntur per rationes /et argumentationes:et incipiunt ab his que per se sunt manifesta ad sensum:liber autem biblye a principio incipit.in principio creauit deus celū et terram .etiam affirmat deum esse/affirmat deum creasse celum et terram:affirmat mundum habuisse principium:et nihil probat : nec hec sunt nota per experientiam:immo contra experientiam.vnde licet aliqui libri dicant deum esse/tamen hoc ꝓbant per multas argumentationes.Aristoteles fecit octo libros physicorum ad probādum deum esse:et .xij.in metaphysica ad idem:sed liber biblye ibi facit suum pͥncipium sine probatione :quid significat iste modus dicendi biblye/nisi ꝙ ille qui loquitur in biblya/et dicit illa verba est tante autoritatis/ ꝙ ei debet credi simplici verbo absq₃ aliqua probatiōe/et alia certificatiōe absq₃ aliquo testimonio:et quod sola sua autoritas est tota certitudo:et q₂(ad nostrū propositum)deus actuauit species generum in primis indiuiduis : nam dixit terre produceret herbas virentes/et animalia:ꝛ aque/natantia:ꝛ aeri/volatilia:

tamen nō dixit/vt produceret hominem:ex eo/quia non erat in eorum posse:sed dixit(vt habetur Geñ.primo)faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram:et sic deus fuit medium ⁊ auctor summus in homine: qui creauit animam: et ipsam coniunxit:et coniungit quotidie cū corpore:dedit tamen modum primis parentibus:⁊ suis successoribus disponendi illam materiā: sed cōiungere non possunt eam cum anima:nec ipsam animam generare:cū sit a creante/qui ipsam creat:⁊ creādo infundit:⁊ quia est eius effectus imediatus/est perpetue durationis:sed admiratur cum anima sit de nihilo creata:quo modo pōt deus eam de nihilo creare:cum nihil non sit aliquid:tamen quia recordatur ꝙ potestas diuina est infinita: ⁊ nihil est quod repugnet sue potestati/aliter esset sua potestas limitata:quod est impossibile:et sic per viam hominis artista peruenit in veram theologiam. vlterius videt/ꝙ in homine non solum sunt virtutes morales/vel earum opposita:sed etiam virtutes supernaturales: vt patet p hos actus/videlicet ieiunare/subuenire/sacrificare/adorare/⁊c. sed hoc scire nō posset/nisi cognosceret naturam hominis que ex duabus constat(vt predictum est)corporali/⁊ spirituali/per corporalem nullam inclinationem habet ad virtutes/sed ad sensibilia. spiritualis vero ordinatur ad virtutes: et sic rationabile est ꝙ homo habeat sciētias liberales per scribere/legere/docere/⁊c. ⁊ sciētias mathematicas/cū quibus homo sciat deū recolere/intelligere/⁊ amare/⁊ agere penitentiam de cōmissis/⁊ deum orare: quia dignum ⁊ iustum est: ⁊ sic per ea que dicta sunt de actibus ⁊ passionibus hominis natura eius est cognoscenda:naꝫ intellectus in homine intelligit quinqꝫ naturas/ex quibus in communi est natura vna constituta cōmunicate tamen intensiua:et non extensiua/quoniam elemētatiua in plus se habet/ꝙ vegetatiua:⁊ vegetatiua/ꝙ sensitiua/⁊ sensitiua/ꝙ imaginatiua:⁊ imaginatiua/ꝙ rationalis.et hec consideratio est logicalis: sed quia logicus et methaphysicus circa idem genus versantur/sunt predicte nature methaphysice in quolibet creato considerande cum differentia/cōcordantia/maioritate/⁊ minoritate:⁊ quia homo continet omnes in se: ergo omnis earuꝫ scientia in homine relucet:et per regulam applicationis ad hominem applicanda sunt omnia creata:⁊ per viam sensus peruenit in notitiā quicquid est cuiuslibet habentis quod quid est:nā vnumquodqꝫ ens creatum sua habet propria ⁊ specialia accidentia/sicut elementatiua:nam caliditas/frigiditas/humiditas/⁊ siccitas/ponderositas/leuitas/⁊ huiusmodi eius sunt accidentia/secundū ꝙ ipa constituta ex quattuor elementis simplicibus est:et sic omnia eorum accidentia possidet. accidentia vegetatiue sunt amaritudo/dulcedo/attractio/retentio/digestio/expulsio/⁊c. accidentia sensitiue sunt omnes operationes fluentes ab ipa secundum sex sensus: vt visio/auditio ⁊c. accidentia imaginatiue sunt secūdum tres potentias/quas habet in se: nam per estimatiuaꝫ discernit:et per appetitiuam appetit obiecta sensibilia/vel odit:⁊ per retentiuaꝫ retinet quodammodo ipsa: ideo tales actus sunt ei accidētia:⁊ plura alia que deriuata fuerunt a pmo corpore immediate/⁊ mediate a substātia vniuersalissima/⁊ specificata in ipsa imaginatiua/q̄ methaphysicus ꝯsiderat qólibet in suo genere pdicamētali:⁊ sic de alijs dicēdū est:nā aīa rōnalis sua etiā hꝫ accidētia p suas potētias specificas

ac etiam per propriã formã ꝛ materiã:nam per materiam vt puta per substãtiã habet minuta accidentia/que subiectata sunt in ipsa substantia vniuersalissi ma/ꝛ deriuata a bonitate naturali/magnitudine ꝛc.et sunt sicut bonitas/que accidens est magnitudini/et durationi/ ꝛc.eo quia de seipsis non sunt bone: sed p bonitatẽ sbalẽ/q̃ dat eis suaȝ siſitudinẽ:hoc idẽ ẽ ð magnitudie/q̃ accidẽs ẽ bonitatis/durãtiõis ꝛc.ꝛ sic de alijs suo mõ:ista vo accidẽtia sunt in substãtia intra ꝛ in ipa pmanentia:eo qꝛ bonitas/magnitudo ꝛc.lȝ vnuȝ aduenìat alteri accidentaliter/non tñ substãtie/sed formaliter:sunt tñ alia accidẽtia ab ipis iflu xa extra pmanẽtia:qꝛ nõ sunt naturalia/sed moralia:ex qbus hõ moralr habi tuat seipȝ:sicut hõ qui est bon⁹ moraliter bonitate moral'r acqsita/iust⁹p iusticiã acqsitã/magnus p magnitudinẽ acqsitã/grãmatic⁹ p grãmaticã acqsitã:ꝛ sic de alijs pdicamẽtis suo mõ:ꝛ lȝ in hoie pdictas quiditates/ꝛ naturas contractas methaphysic⁹ cõspiciat:obiectiue tñ ptio in artificio nature(de quo sup⁹ dictũ est)eas obiectat:has aũt rerũ formas appellat ideas intelligẽdi ille grauissim⁹ autor magister Plato:easq̃ gigni negat:ꝛ ait semp esse:quid ergo ad Aristo telẽ dicendũ est/qui eas cõfutat:fateor me nihil habere:quo possiȝ ipm saluare sed opinor(vt fieri solet)hoc inuidia quadã factũ esse:credendo sibi famã cõpa rare Platoni detraxit/qð pessimum est:maxime cũ fide ꝛ rõne teneamus ipsas ideas necessario esse/quas methaphysicus abstractiue ꝛ cõcretiue cõsiderat: ab stractiue quidẽ/vt quatuor elemẽta simplicia in eorũ differẽtia/ prout pscindũt a quocunq̃ posteriori:ꝛ ponunt solũ eorum esse/essentiaȝ/naturã/ꝛ quiditateȝ: deinde cõsiderat simili mõ accidẽtia ppria ꝛ spãlia cuiuslibet:cõcretiue vero cõsi derantur in elementatiua seu elemento cõmuni/qð idem est/inquantũ cõcernit ipsa ex quorum essentijs ꝛc.essentia eiusdem elementatiue constat:ꝛ licet ipsa sit materia prima in tertio gradu:ꝛ pura potẽtia respectu formarũ cõtractiuarũ in tali tamen esse a methaphysico minime consideratur:quoniaȝ tunc transiret suas metas:sed talis consideratio est physicalis:vt in superiorib⁹patet:est tamẽ verum ꝙ ipsa materia quiditatiue seu substractiue consideratur a methaphysi co:ac etiam eius potentia seorsum.vnde Aristoteles secundo physicorũ. mate ria non est sua potentia:quia potentia est in genere relationis:materia vero in genere substantie/considerat etiam methaphysicus predictas formalitates ab stractiue ꝛ cõcretiue:abstractiue vt elementatia:nam in se vegetatiuam/sensiti uam/ꝛ imaginatiuã:prout pscindũt a quocũq̃ posteriori continet:cõcretiue ve ro duplici concernentia/interiori essentiali:vcȝ ꝛ conceptionali: essentiali consi derando illa que sunt de essentia ꝛ intellectu cuiuslibet earum:conceptionali ve ro inquantum considerat conceptus intrinsecos/ꝛ quidicos/ videlicet quidita tem/naturam/essentiam/esse/ꝛ singularitatem cuiuslibet:ac etiam seorsum mo dos intrinsecos/ꝛ extrisecos/accidẽtia ppria ꝛ cõia in pprijs coordinatiõibus. considerat etiam vnunquodq̃ eas includens cum proprijs designationibus: vt elementatũ/animatum/sensatum/ꝛ imaginatum non modo in esse specifico/sed etiam determinato:et predicte idee aũ creationẽ mundi/prout ly ante dicit ante cedentiam nature/ꝛ non temporis erãt dignitates dei ab ipso eternaliter o bie ctate:nam ante predictam creationem vidit deus creabilia qualia ꝛ quanta de

bebant esse:in esse tamen ideali idest in mente sua:que quidem idee representantur in predictis generibus et speciebus/que intellectus in imaginatione multiplicat obiectando illa ad extra:et licet predicte idee in deo solum formaliter distinguantur:prout deductum est in secūda figura:tamen identificantur realiter: et solum sunt vna idea:que est deus:et inquantum est deus est de seipsa:et inquantum est creatura/videlicet mundus est similitudo dei/et de pluribus ideis idest vniuersalibus realibus constituta/sub qua subiectiue cōtinentur omnia pdicta elementata/in qua relucent tanꝙ in speculo ratione cōnexionis et illationis eius:ac etiam finis et perfectionis:ideo deus in sua idea omnes predictas ideas et cōtēta sub eis intelligit/et cōprehendit. vnde Aristoteles.xij.metaphysices.deus nihil extra se intelligit:et quia deus est eternus: idee ad extra sunt euiterne/et sempiterne:et quia intellectus metaphysici non quiescit in his ideis:sed in his ad que ordinantur/et in quibus vltimis actibus actuate sunt/ aliter quiesceret in medio/et non in fine:nam vniuersalia seu predicte idee media sunt ad cognoscendum vnumquodqꝫ particulare in se/et absolute:et quamuis in homine finem attingant/de quo superius dictum est:tamen adhuc cupit finem intrinsecum cuiuslibet in se attingere:et sic discurrendo per alia subiecta obiectat vnūquodqꝫ in se iuxta suam considerationem:nam videt leonem animal perfectum in suo genere:aquilam/balenam in dictis spheris existentia et quolibet suam habere propriam formalitatem/qua distinguitur ab alio/proprias qꝫ passiones/et proprietates emanantes a proprijs principijs speciei:ac etiam diuersa accidentia:quibus omnibus venit in noticiam quod quid est cuiuslibet eorum:deinde descendit ad animalia orbata/que ex putrefactione genita sunt:et imaginatiua formalitate carent:vt formica/sardina/musca &c. et causat scientiam Metaphysicalē de quolibet. vlterius descendit ad animata precise.videlicet ad pomum:feniculum/rosam &c.et inuenit in eis (vt in supradictis elementatis) commune:et proprium per propria distiguit:et per communia concordat/considerat enim eorum proprietates/virtutes/et perfectionem ꝯm maioritatem finis esse/et perfectionis:deinde descendit ad mineralia/vez ad aurum/argentum/lapides preciosos/et campestres:considerat etiam in se et absolute tonitruum/chorusc ationes/ventum/pluuiam/niuem &c.demum descendit ad instrumenta moralia/considerando virtutes/quamlibet in sua differentia:et sic discurrit omnia/secundum ꝙ sibi competit:nō transeundo metas suas:tamen diuersis varijsqꝫ modis ipsa entia reducit ad ens vniuersalissimuꝫ/ quod est subiectum adequatum in metaphysica/videlꝫ intense/extense:substantialiter/accidentaliter:seu minus substantialiter:et sic videt quomodo ens tanꝙ metrum et mensura continet omnia/que in esse cognito producere potest:sed cum considerat dicta antiquorum:ita intellectus eius eorum imaginationibꝰ phātasticis inuolutus est:vt ex eis se nō possit euoluere:nec ab ipsis ea que ipse solus et purus contemplari debet/valeat discernere:habet enim Aristoteles primo Metaphysices/ꝙ sapientia idest metaphysica est scientia primarū et altissimarum causarum:et ꝙ oportet sapientē idest metaphysicum scire omnia

in vniuersali: et scire difficillima: et habere scientiam certiorem: et scire reddere causas ipsorum que scit: et habere scientiam/que subordinet alias sciētias sub seruientes: et habere scientiam/que sui ipsius sit causa/et nō alterius: ꝛ in .vj. metaphysices ponit ens esse subiectum in metaphysica/inquātum ens: et ī quarto/ꝙ nihil est quod possit effugere rationem entis: habet etiam ꝙ substantie separate maxime considerātur in metaphysica: immo ipsa principaliter tractat de ipsis. Ex alio latere habet in secundo Metaphysices ꝙ sicut se habet oculus nicticoracis ad lumen diei: vel vespertilionis ad lumē solis: ita intellectus noster ad ea que sunt manifestissima in omni natura: sicut sunt substantie separate: et in de sensu et sensato/ꝙ nihil est ī intellectu/ quin prius fuerit sub sensu: sed substantie separate non cadunt sub sensu: ergo non sunt a nobis intelligibiles: ergo frustra eas ponit esse tractabiles a metaphysico/maxime cum in quarto Ethicorum probet felicitatem hominis consistere in speculatione veritatis: et habet ibidem: quod sapiens vtiqꝫ est felicissimus: et quod sapientia est circa altissimas causas: et tamen certum est: quod felicitas que ponitur ab Aristotele haberi potest in hac vita: vt patet ex duodecimo Ethicorum / vbi inquit/quare erit vtiqꝫ felicitas speculatio quedam: opus autem erit in exteriori prosperitate: et oportet corpus sanum esse / et reliquum famulatum existere ꝛc. et cum ad felicitatem peruenire non sit impossibile ipsi homini: quoniā ponitur proprius finis: et frustra poneretur: immo vt in secundo Metaphysices nullus conabitur ad terminum non futurus venire: et cum ipse phūs dicat in primo Metaphysices. ꝙ omnes homines natura scire desiderant: sed maxime (vt in eodē) sciētia est circa maxime scibilia: cuiusmodi sunt pme cause: que sunt substantie separate: ergo scientia primarum causarum maxime naturaliter desideratur ab homine: sed desiderium naturale nō est ad impossibile: ex primo metaphysices: quia alias esset frustra: ergo impossibile est scientiam habere (pro isto statu) de substantijs separatis: et per consequens frustra eas a Metaphysico considerari ponitur: et sic homo in via aristotelica seu peripatheticorum est vt viator in deserto: nesciens quorsum tendat: artista tamen huius artis viam amplam et spaciosam inuenit: prout ex ipsa arte videri potest/ considerando naturam hominis/proprietates /et finem eius: nam creatus est/vt discernat inter bonum /ꝛ malum: et eligat bonum: fugiatqꝫ malum: aliter rationalis nō esset: et quanto bonum et verum maius est: tanto magis intelligibile et diligibile est: et cum deus (vt vult theologus) creauerit hominem ad se: et propter se/ vt ab eo intelligeretur /et amaretur: dedit ergo ei potestatem ad talem finem: aliter frustra ipsum creasset ad illum: et sic videtur ꝙ homo habeat a natura necessaria ad intelligendum hunc finem: sicut probari potest a simili de stellis: de quibus dicitur secundo celi et mundi/ꝙ si stelle per se moueri possent/natura dedisset eis instrumenta et organa ad motum. Item videtur ad mentem Aristotelis/ꝙ Metaphysica sit scientia practica ꝛ non speculatiua: ex eo/ꝙ ordinatur ad bonum moris: ideo enim est/ vt boni fiamus. Item ordinare est actus scientie practice: sed Metaphysica ordinat omnes alias: vt habetur primo Me

taphysices:ergo &c.tamen oppositum de facto tenet in eodem. ¶ Pro declaratione huius materie est notandum/ q̄ sm communem opinionem scientia practica/et speculatiua distinguuntur inter se:nā speculatiua ordinatur solum ad scire:& ad veritatē absolute:vt ex secūdo Metaphysices habet:practica v̄o ordinat ad opus:et praxis est alteri⁹ potētie ab itellectu/vcȝ volūtatis:et sic intellectus extensiōe fit practic⁹:vt vult Aristotdes:et extēdit extra se:put ad volūtatē ordinatur:exemplū de his oib⁹.attingit intellect⁹ sanitatē esse bonū cōueniēs et in tali attinctione siue sit diuisiuus:siue cōpositiu⁹ semp est speculatiu⁹: deinde dictat ipm bonū esse ꝓsequēdū:et sic dicitur dictatiuus:& inestigat p quem modū acquiri pōt:aut per assumptione alicui⁹ medicine:aut p ambulationē &c. et sic est inuestigatiu⁹:et partim practicus:vltimate sententiat id qd sumi dȝ:& sic ē iudicatiuus:seu cōsiliatiuus/ostendēdo volūtati qd eligēdū sit/vt sanitas acqri possit:et si dictat,/ q̄ acquirēda sit per ambulationem:ergo ambulandū est:et sic est simpliciter practic⁹:qm̄ circa ꝯclusionē fit intellect⁹ practic⁹/act⁹ tm̄ elicit⁹ a volūtate est praxis:prout est cōformis rationi recte:et sic est posterior intellectione. Ex quib⁹ ptȝ: q̄ act⁹ q ordinant ad eādem potentiā nō sunt practici:sed speculatiui:et sic patet quid dicendum sit ad predictas autoritates. Est tamen difficultas/vtrum scientia practica ex ordinatione ad finem/qui est praxis vel ex ordinatione ad subiectum sortiatur suum esse practicum:et quibusdam videtur q̄ ex ordine ad finem:alijs vero ex ordine ad subiectum. Dimissis opinionibus veniamus ad veritatem necessariam:nam certum est/ q̄ vnaqueqȝ scientia suū nomen capit a subiecto/a quo habet effectiue esse:et quia duplex est subiectum/ absolutum videlicet/et ordinatum:et sic omnis scientia habita de subiecto absoluto est scientia speculatiua:eo quia non est nisi propter se consideratum tantum:vt sit eius veritas:vt in prefato exēplo de sanitate in se cōsiderata/prout est bonum conueniens /tunc intellectus non habet aliuȝ respectum:sed illud obiectum ordinatum ad actum rectum et liberum voluntatis ratione ordinationis ad opus est id a quo sciētia dicitur practica/seu habet suum esse practicum:vt est id quo sanitas acquiritur/vel conseruatur:et sic patet/ q̄ nō simpliciter praticum sortitur ex subiecto in se:sed etiam ex eius ordinatione/ quod non est sic de speculatiuo:oritur alia difficultas:vtrum speculatiuum et practicum sint differentie essentiales scientie in communi:et dicitur breuiter q̄ non:et ratio est:quia scientia in communi non dicit nisi quandam vnitatem conuenientie:nam quemadmodū non est dāda domus p̄ter hāc vel illā:vt inquit Aristoteles scdo de aīa:sic nec sciā p̄ter speculatiuā vel practicā:& sic tm̄ dicit vnitatē ꝯuenientie/et non realem contrahibilem:et antecedentem ad scientiam practicam/et speculatiuam:cum omnis scientia sit practica/aut speculatiua:nam si daretur:aut esset effectiue a subiecto absoluto:vel ordinato(vt dictum est)si a subiecto absoluto:ergo est speculatiua:si ab ordinato /est practica:ideo vnaqueqȝ earum ab eo a quo habet esse capit suam differentiam:cum sit forma et qualitas simplex. Dubitatur adhuc/vtrum diuisio trimembris scientie speculatiue/quā ponit Aristoteles.vj.Metaphysices.vcȝ in physicā/metaphysicā

et mathematicam/sit conueniens. Ex predictis videri potest/quid de questione tenendum sit: nam ex diffinitione scientie speculatiue tenem⁹/ꝙ ē ab obiecto ab soluto nato producere talem notitiam/seu scientiam: et ex diffinitione practice ꝙ tale obiectum sit ordinatum ad finem/vcȝ ad praxim natum regulari a potētia alia ab intellectu/vcȝ a voluntate cōformi rōni: ꝛ cū oīs creatura ordinata sit ad hominem/tanꝙ ad finem/cui electio debetur: ergo videtur ꝙ omnis scientia habita de creaturis licet primo speculatiua / tamen consecutiue pratica haberi potest: ꝛ hoc patet discurrendo per omnia/ꝛ primo secundum Hugonem/theologia est speculatiua inquantū in se/ꝛ absolute consideraẜ/ꝛest practica inquātū ad actum adhesionis humane voluntatis ordinatur. iuxta illud. scripta sunt/vt credatis. Jo. vigesimo. sic et de angelis: qui substantie spirituales dicuntur absolute: sed quia multa bona nobis ex eorum officio (diuina prouidentia) et ordinatione prouenit: iccirco eis obtemperandum est: naturalia omnia ad vsum hominis fuisse creata nemo dubitat: vt clare patet in omnibus: que natura producit. de mathematicis etiam dubium esse non debet: minus de moralibus: sic finaliter concludendo ab vno et eodem diuersis tamen respectibus haberi potest scientia speculatiua/et practica/ ꝛ ne mirum / si Aristoteles predictas scientias posuerit speculatiuas: cum dicat in quarto ethicorum felicitatem hominis cōsistere in speculatione veritatis: et maxime circa altissimas causas/que quidem haberi potest in via secundum eius mentem: quod falsissimum est secundum rei veritatem: loquendo vero de vera felicitate/que non modo consistit in actu intellectus /sed etiam voluntatis: acquiriturꝗ ex pluribus actibus elicitis a voluntate: prout conformes sunt rationi recte: innumerabilia posuit ipse Aristoteles in sua Methaphysica: que non sunt methaphysicalia/sed potius physicalia mathematica/logicalia/moralia/vt talia: nam licet methaphysicus versetur circa omnia: tamen suam propriam habet considerationem ab aliis: vt patet ex superioribus cuilibet bene intuenti.

De theologica cōsideratiōe ꝛ ei⁹ subiecto.

Consideratio theologica pretereunda non est: licet ex superioribus elici possit: tamen p maiori eius euidentia specialiter de ea dicenda sunt. et primo de eius subiecto: deinde de omnibus que virtualiter in se continet est enim subiectum in theologia deus sub ratione vnitatis essentialis/ꝛ trinitatis personalis: et quia de ratione subiecti est continere omnes veritates illius habitus: et ratio est: quia aliter non esset subiectū adequatum tali habitui/si non esset natum dare euidentiam omnium illius habitus/si ipsum subiectum cognosceretur: nec quietaret intellectum quo ad talē habitum: immo quocunꝗ illius habitus intellecto/adhuc appeteret aliud intelligere: ꝛ sic esset processus ī infinitum: nec etiam omnia considerata in illa scientia reductionem habere possent ad tale subiectum adequatum: continet ergo qōlibet subiectum adequatum virtualiter omnes veritates illius habitus: vt patebit de predicto subiecto theologie in sequenti discursu. Pro cuius euidentia est notandum/ꝙ continere virtualiter nil aliud est/ꝙ posse aliquid producere

De duplici ꝯtinentia virtuali.

in esse reali/vel cognito.exemplum primi.materia prima virtualiter cōtinet in se omnes species generabiles/ꝛ corruptibiles(dempta tamen natura humana/ quam nisi quo ad alteram eius partem videlicet corpus non continet)quas species producere potest:vt patet de lapide/asino/leone/ꝛc.Continere vero virtualiter in esse cognito est posse cognoscere omnes veritates illius habitus cognito eius subiecto adequato:quod deduci potest hoc modo:nam secundum Aristotelem primo Posteriorum/tria in omni demonstratione sunt necessaria:quorū vnum est quod demonstratur/scilicet conclusio.aliud est dignitas. dignitates sunt ex quibus fit demonstratio.tertium est subiectum ꝛ eius passiones: ꝛ licet omnes scientie secundum cōmunia principia communicent(vt ab Aristotele habetur in eodem)tamen cuiuslibet scientie propria principia sunt:et talia dicuntur dignitates:que per se fidem faciunt:vt Aristoteles tertio methaphysices.omnes demonstratiue scientie dignitatibus vtuntur:et in eodem. vniuersaliter et maxime omnium principia sunt dignitates/et principijs nihil notius est in veritate/ex primo posteriorum: nam secundum cōmentatorem tertio de anima: prima principia solo lumine intellect⁹ cognoscuntur:vnde ex primo posteriorū principia cognoscimus/inquantum terminos cognoscimus. Considerant in theologia sicut ꝛ in alijs principia per se nota:et sunt in duplici differentia: quedam sunt incomplexa/et quedam complexa. Incomplexa sunt bonitas suprema/magnitudo infinita ꝛc.complexa vero sunt propositiones immediate/quas subiectum theologie continet in se:eo quia recipit predicationem a quolibet supradictorum:vt visum est in prima figura:et sic continēt euidentiam omnium predictarum propositionum:et propositiones continēt conclusiones:ergo subiectum propositionum immediatarum continet omnes veritates illius habitus/aliter nō esset causa adequata/nisi contineret virtualiter totum effectum sed subiectum adequatum est causa partialis effectiua habitus: ergo ꝛc. vnde Aristoteles primo Posteriorum/non solum necesse est precognoscere prima principia/aut nomina:aut quedam/aut conclusionem:sed magis propter quod vnumquodqꝫ tale et ipsum magis: vt propter quod amamus rem/illud est magis amatum:et omnia posteriora scimus per prima:ergo illa magis scimus ex quibus patet prima principia quadaꝫ illatione et necessitate illa inferre:que virtualiter in se continent:vt patet in sequenti discursu.¶Predictis principijs theologie positis/de necessitate sine medio ponitur emanatio personarum in eadem essentia:aliter predicta principia essent frustra/vacua/et carentiā fine: qđ est ip⁊ ssibile:ergo est bonitas rō bono/vt ꝑducat bonū: ꝛ magnitudo magnuꝫ/infinitum/et sic de alijs.Secundum predicta principia productiua:videlicet intellectum/ꝛ voluntatem:et dato supremo bono et infinito in omni perfectione/datur de necessitate congruente bonum finitum/et limitatum ex eo: quia bonum suīpsius est diffusiuum(teste Dionysio)ac etiam propter alias causas alibi positas:et quia nullo pacto fieri potest aliquid ratiōabiliter ab aliquo/nisi in facientis ratione sit aliquid rei faciende/videlicet similitudo/seu regula(vt deductuꝫ est in tertia figura)ideo deus vt verus artifex ad similitudinē

De principijs per se notis.

De necessaria inferētia ex principijs.

sui(cum nihil esset ad extra)debuit mundum producere:debuit etiam mundū ornatum /et perfectum creare:aliter maior esset mundus in recipiēdo / deus in dando: esset contra eius perfectionem:nam vnaqueque causa exaltat suū effectum/quantum potest:et ad maiorem finem/ potest ipsum ordinat: cum deus sit causa perfectissima/mundum perfectissime creauit: cuius perfectio et ornatus ex tribus consistit naturis/spirituali videlicet/corporali/et mixta/et in primis naturam angelicam debuit creare:vt immediate posset intelligi : amari a creatura mundi: ipsa deo frui:et sic fuit talis natura deo coniuncta: istud dicit perfectionem/aliter in illo interuallo esset ignorātia/fragilitas/otyositas/ et vacuitas:debuit etiam creare corporalem substantiam/aliter angelus nō habuisset locum/in quo posset esse/et moueri:quia non posset intense in essentia sua ab alio angelo penetrari ratione similitudinis nature.Itē nō potest habere motum per nihil:fuit ergo necessarium creare naturam corporalem totam/seruando ordinem nature vsq ad hominem/ quem vltimate creauit: ex eo / quia constat ex duabus supradictis naturis/videlicet spirituali / et corporali: quas presupponit quo ad suum esse:et sic homo est omnia participās naturam omnium:cuius esse est necessarium:aliter quicqmd datum esset per creationem/defectuosum esset/et carens fine:cum mediante homine omnia in deo finem attingant: vt superius probatum est:et sic de alijs successiue que in theologia considerantur:tamen quia in his que remotissima sunt non modo a sensibus /verum ab imaginatione duplicatis rationibus/et demonstrationibus non causatur minor notitia:iccirco de eisdem diuinis ad mentem doctoris nostri sequendo eius artem vlterius aliqua dicemus:et ad maiorem eorum euidentiam alique regule premittende sunt:quarū prima est/videlicet de A.est semper concludendum id per quod ipsum A.appareat esse in omnibus conditionibus suis:per quod dignitates eius in existere et agere appareant excellentius esse summe: ratio autem huius regule firmatur:q cū sit summū ens : summas habeat pfectiōes cōcordat magis ei magnitudo huic qd maius est/nō aūt huic qd minus est explanatio quidē hui regule in multis locis in arte habet.

De regulis in theologia cōsideratis/ primo de prīa.

De scd̄a regula.

Scd̄a regula.aliqua dignitas A. marie de qua querit prio absolute/ simpliciter assumēda est:post modū cū qualibet alia cōbināda / cōbinata ad ppositū applicāda/explanatio hui regule est hec.sumat diuina potestas/p se pōt oia:addat bonitati /magnitudini rc.nō pōt cōtra bonitatē/magnitudinē rc. nec bonitas/magnitudo rc. ɔtra potestatē: sic nō pōt cōtra hoc qd sapiētia scit fieri/vel nō fieri:nec sapiētia cogere/nec restringere libertatē potestatis sue:nec ecōtrario/ sic de alijs / ratio aūt hui ē:nā oēs dignitates sunt vnū idē numero: qlibet id qd oēs: oēs id qd qlibet.hec regula est valde necessaria in his/que de deo dicunt.

De tertia regula.

Tertia regula. Cū locutio sit de A.distīguēdū est īter ɔdictionē/ ɔdictionē/ɔueniēs ɔueniēs/ ad ipm A. ad nos/ quo ad realitatē/ rōnē:et hec est ratio:q aliqd qñq videt cadere in cōtradictionē/quo ad A.qd cadit in cōtradictionē quo ad nos/nō tn̄ quo ad ipm A.sicut pdestinatio liberū arbitriū / que cōtradictorie se habent quo ad nostrā rationē:nō autem quo ad rem/agente A.de pfectioni

bus suis in nobis rõne sue pfecte sapientie z iusticie .contradictio vero quo ad deũ/z quo ad eos vez quo ad rem z rõnem est deũ esse simpliciter bonũ/z non bonũ/magnũ/z nõ magnũ zc.inconueniẽs quidẽ:qz ipe magis bon⁹ existendo / ꝙ agẽdo/vel ecõtrario:vl' ꝙ ipse existẽs bonus malũ i esse pducat:vel ipe immẽsus creaturaz producat imensam:vel ipse eternus eternã:vel ꝙ ipse oipotens creaturã pcreet oimode ipotẽtẽ:et sic de alijs.rõ hui⁹ ẽ:qz pfectiões cõcordãt oimode sũmitati:z idẽtificanł oib⁹ modis q̃ ad realitatẽ:z sic ipossibile est accidẽs eẽ i deo minoritatẽ/z defectũ.Quarta regula.nos qdẽ de ipsis dignitatib⁹ A.ratiocinãtes ex hoc excellẽti⁹ attigim⁹ eas q̃ ad existere/z agere:z itellect⁹/volũtas z memoria altius ascendunt ad diuina supposita cõtẽplãda:z rõnes eorũ i nobis alti⁹ clucescũt.explanatio autem huius regule est hec.bonitas est id qđ est:z bonificat ratiõe sui /z rõne magnitudinis/z rõne eternitatis/z sic de alijs. ¶ Quinta regula/in A.cõcludendũ est p equiparantiã pter quid:z qz p equiparantiã quidem miscendo dignitatẽ cũ dignitate/vt tantũ sit in existere z agere bonitati:z in oibus cõditionib⁹ ei⁹ magnitudo quantũ ipsamet bonitas:z ecõtrario: z hoc idẽ dicendũ est de alijs: pter quid vero sicut pter bonitatẽ suam opz deũ esse bonũ:non tñ in aliquo gñe cause:vt sane intelligał:cũ bonitas licet sit rõ formalis boni/non aũt causa:z sic pter magnitudinẽ sue bonitatis/ opz ipm bonũ bonificare bonificatũ suũ/z sic de alijs dignitatib⁹:propter quas seu rõne quarum supposita diuina sunt.est tñ attẽdẽdũ/ꝙ pter qd/zqz nõ sunt in deo realiter:cũ inter dignitates suas in existere z agere z in oib⁹ cõditionib⁹ sit equalitas:verũ tñ qz in A.sunt quedã nobis magis nota:quedã vero min⁹:lz sint equalia realiter scđm rõnẽ nřam attingit intellectus in A.p aliquid sibi notũ aliqd qđ prius erat ignotũ:z sic affirmam⁹z negam⁹/in A.pter qd:zqz vt qcqd est bonũ p bonitatẽ est bonũ:sz de⁹ est bonus:ergo pter bonitatẽ aut rõne bonitatis:qđ idẽ est realr:z talis demõstratio est pter qd.demostratio qz est qñ abstractũ demõstrał p suũ cõcretũ:vt bonũ est:ergo bonitas:z he demonstratiões nõ sunt (vt p dixi)in aliquo gñe cause:sed quodãmodo ad instar sumunł:sunt tñ vere. ¶ Sexta regula est/ꝙ si forte sint aliq termini/q explicite nõ sint in arte:z verificenł de A.applicãdi sunt ad explicitos:cũ qbus maiorẽ habẽt cõformitatẽ:sicut grã ad volũtatẽ:z libertas ad potestatẽ:cuius pprietas in deo est nõ posse cogi:z sanctitas ad bonitatẽ:z benignitas ad ṽtutẽ/z sic de alijs:vt ptz p regulã applicationis:z si termini sint oppositi/applicenł terminis qb⁹ opponũł:vt malicia bõitati/paruitas magnitudini:z sic gñaliter de alijs in oib⁹ figuris:cũ oppositorũ eadẽ sit disciplina:z si nullũ oppositorũ est in arte:ad qđ principiũ vnũ illorũ applicabile est/z reliquũ:vt coactio cõtra libertatẽ est:applicet ad illud principiuz ad qđ applicał libertas:z sic de alijs:vt ingratitudo ad grãm:z apostasia vel pfanitas ꝯtra sanctitatẽ est:ad eã applicet rõ hui⁹ regule est:vt quocũqz mõ fiat q̃stio/possit directe aut indirecte ad terminos huius artis applicari:z si respondẽs vult respondere priuatiue/dando instantias:aut oppositiones per impossibil /aut inconueniens concludere in destruendo illud vniuersale cuius est particulare: de quo sit questio/poterit vterqz scđm predictã artem:habet autẽ fieri

De quarta regula.

De quinta regula.

De sexta regula.

vniuersalis distinctio: quādo priuantur vniuersales rerum cōditiones: & ppriestates: vez qn̄ opposita vniuersalia affirmā &c idē. ¶ Septia regula/ aduertēdū ē quomodo principia T. id est secūde figure & eoꝝ conditiōes ex principijs & conditionibus assumuntur: nam creatura sumitur/ et consideratur quantum ad existere A. & p ductionem suam intrinsecam/ quam habet producendo suum simile: et operatio creature ab operatione A. et differentia seu distinctio a distinctione quaꝫ habet: et concordantia A. a cōcordātia eius: et contrarietas a dissimilitudine eius: et principium de principio illius existente deo patre principio dei filij/ & pr̄e/ et filio pricipio spūs sancti/ et tota trinitate seu deitate principiante omne creatum/ et medium a medio/ quod est spiritussanctus: qui est neruus amoris patris et filij: et finis a supremo fine: qui est ipsum A. quātum ad existere/ et agere suum: et maioritatis a magnitudine A. et equalitatis ab equalitate eiusdem: et minoritatis a dissimilitudine illius: et affirmatio: quia A. est summum ens: et negatio: quia A. non est lapis: itaqꝫ cognoscuntur principia T. per A. et econuerso. ¶ Octaua regula. Concludendum est de A. et effectu eius id p quod ipse effectus est magis similis ipsi A. et p qō similitudines dignitatuꝫ sunt in effectu maiores: ratio autem hui⁹ est: quia remota omni imperfectione: et addita omnimoda perfectione illud in A. quod est in effectu/ per quod quidem effectus principaliter est nobilior/ aliter non esset in esse id quod recta ratione; sed quod potius posset ab omnibus considerari: quod est impossibile: explanatio huius regule patet per explanationem prime regule. ¶ His sic exquisitis/ veniamus ad fundamentalem punctū primo in theologia consideratum: qui est essentia diuina: nam ipsa (teste Damasceno) est infinite substantie: pelagus infinitū et interminatum: de cuius conditione est esse ipsamet vitam viuentem habentē in se viuere/ viuificabile/ et viuificatum: vt ipsa ratione viuendi sit in magnitudine vite: in qua non posset esse/ nisi esset conditionata/ sicut dictum est: nam ipsa essentia diuina hanc habet conditionem: videlicet ꝙ ipsa est ipsamet infinita bonitas/ magnitudo/ eternitas &c. vt in prima figura patet: et Damascenus in primo. essentia diuina est ens commune. plenum omnium diuinarum perfectionum: de conditione etiam ipsius essentie diuine est: ꝙ sit actu ratione emanationis/ et sui/ habens in se bonificantem/ bonificabilē/ bonificare/ bonificatū/ magnificantem/ magnificabile magnificare/ et magnificatum: et sic de alijs: quoniam nisi ipsa essentia secundum istas conditiōes haberet esse/ eius quidem existentia siue subsistentia esset defectiua in existēdo bona/ magna &c. vnde Augustinus .iij. de trinitate. ois res a se subsistit: quāto magis deus: q subsistere formaliter perfectissimum dicit esse: et existere dicit essentiam et incommunicabilitatem. Conditionata est etiam ipsa diuina essentia ratione relationis actuum dignitatum: sicut bonitas ratione bonificantis est relata esse communis bonificanti/ et bonificato: ita ꝙ bonificans et bonificatum relatiue se habent in bonitate/ magnitudine &c. Augustinus quinto de trinitate. quod relatiue dicitur/ non substantiam/ vel essentiam: sed producentem et productum dicit: ipsa tamen diuina essentia ratione bonificantis/ et ratione bonificati/ ac magnifi-

De septima regula.

De octaua regula.

De conditionibus essentie diuine.

cantis/⁊ magnificati ⁊c.conditiones habet relatiuas:quod est/vt ipsa essentia sit sub bonificante ⁊ bonificato relatiue:ipsa essentia bonitatis que est ipsamet essentia bonificantis/bonificati/⁊ bonificare ⁊c.existente subiecto ipsius relationis:ita ꝙ essentia/bonitas/bonificās/bonificatū/⁊ bōificare sūt idē ī eadē essentia:⁊ differunt inter se:ex eo/quia bonificatum est a bonificante per generationem:et nulla res gignit seipsaꝫ. Augustinus in primo de trinitate.⁊ cum quicquid est in essentia diuina sit immensum/et eternum:impossibilis est in ea ordo primi/⁊ secundi/seu maioris/⁊ minoris:sed quoniam in ipsa est in distinctione omnimoda equalitas/finis ratione huius est ordo in ipsa dei essentia : nam aliter posset habere conditiones suas in magnitudine bonitatis/⁊c. nec in ipsa essentia bonificans ordinate se haberet ad suū bonificatuꝫ:nec esset cum eo vna ⁊ eadem essentia /vna bonitas ⁊c.quod est impossibile : ac etiam bonificans/ magnificans ⁊c.non possent esse vnum suppositum:neqꝫ bonificatum/ magnificatum ⁊c.aliud suppositum /nec remanerent in eadem essentia equalitatis /bonitatis ⁊c.vnde Ambrosius in libro de trinitate.impossibile est generatiōis scire secretum:mens deficit:vox silet:sed per originem generationis et spirationis trinitatis in diuinis personis distinguitur:nam ens fundat originem actiuam et origo fundat originis prioritatem:igitur ens prius denominatiue originans est:et noticia originata ab obiecto primario est posterior origine illo.item Augustinus decimoquinto de trinitate . pater est prior filio origine:igitur deus pater in se nouit omnia:nouit et in filio tanꝙ in seipso : ergo pater vt est prior filio origine / nouit seipsum : non tamen per memoriam siue actu primo : sed per intelligentiam siue actu secundo diuina essentia ratione sui non est conditionata agere:cum sit communis bonificanti ⁊ bonificato /producenti et producto.Augustinus primo de trinitate.actio non potest esse nisi suppositi existentis:quia agere presupponit existere:in ratione autem productiui qui est ipsa essentia/est ipsa essentia actiua.vnde Augustinus septimo de trinitate.deꝰ vna est sapientia:quia vna est essentia:et sic est sapientia de sapientia/sicut essentia :quia pater/filius/⁊ spiritussanctus vna sunt essentia:et sic est actiua/inquātum actiuus/qui est ipsa essentia de suamet essentia agit/siue producit suuꝫ producibile:non est productus passiuus: quia de tota essentia actiui producitur: nec habet aliquid essentialiter/preter id quod habet a producente: nec producens dare potest ei/nisi id quod habet : habet autem puram actionem:sine passione:cum ipse sit pura actio sine passione:siue forma pura sine materia.Augustinus primo de trinitate .Si pater est omnipotens/filium gignere potest :ergo filius omnipotens potest esse genitus:licet secundum modum grammaticalem generari significet passionem:tamen in ipsa eterna generatione passio locum habere non potest /nisi large ⁊ methaphorice sumatur/non corruptiua/sed perfectiua:et hoc modo ipsa essentia cōsistit actiua in ratiōe actiui idest patris/⁊ agibilis.i.filij remota ab omni passione/secundū conditiones essentie diuine:vt in prima figura/et conditiones triangulorum T.vt in secunda figura inquirimꝰ supposita indiuidua isto modo essentia diuina vna est/et indiuisibilis : cum sit

De prioritate originis.

De suppositis diuinis.

immensa in vnitate bonitatis/magnitudinis &c.habetq; in se intrinsecam operationē:vt sit magne bonitatis/magnitudinis &c.habet ergo ipsa essentia in se operatiuū/ & operabilem alium ab operatiuo ratione operatiuitatis/ & operabilitatis :vt operatio sit magis in vnitate essentie/et in bonitate &c.hec autem omnia esse non possunt/nisi operatiuus sit vnus per se subsistens/scilicet vnum suppositū:et operabilis ali⁹ p se subsistēs aliud suppositū īmense distincti:& immensa concordantia bonitatis/& magnitudinis &c.et essentie:ita q totus operabilis producatur de tota essentia operatiui:et sit tota ipsa essentia ipsius operatiui in ratione operabilis:et totus operatiuus ipsa tota essentia operabilis in ratione operatiui: q si non/ otyositas vtiq; est in magnitudine vnitatis/ bonitatis &c.ipsius essentie/quod est impossibile:et licet operatiuus sit in eadē essentia idem cum operabili:tamen operatiuitas non est formaliter operabilitas ratione cuius operabile distinguitur realiter ab operante.

De diā et cōcordātia i diuinis.

In diuina essentia est concordantia actuum dignitatum:vt ipsi actus sint in magnitudine bonitatis &c.nam sine concordantiā suorum actuum essent ipse dignitates in minoritate bonitatis &c.hāc afit cōcordātiā op; esse i maiori bonitate &c.q̄ possit eē:vt magnitudo bonitatis &c. nō deficiat maioritati ꝯcordātie/nec; minoritati remoti ðisseu distātie a cōtrarietate:sed cōcordātia impossibilis est sine distinctione sine substantiali/sine accidentali:accidentalis quidē non potest esse in ipsa essentia:restat igitur q est in ea substantialis ratione suppositorum: ergo in ipsa essentia est distinctio in concordantia aliquorū:quam si quidem distinctionem oportet esse tantam:sicut concordantiam/& econtrario.vnde ex hoc manifestum est/q in ipsa dei essentia est aliquis concordanter distinctus ab aliquo: vē; aliquis per se subsistens distinctus ab aliquo per se subsistente: hec autem sunt supposita /que inuestigamus:& quoniam nō est nisi vna diuina essentia ratione sui indistingui bilis:et in ipsa essentia est immensitas/ et eternitas ratione quarum nihil est in ea maius/aut minus: oportet q vnum suppositorum ipsorum sit ipsa tota diuina essentia infinita ipsis existentibus infinite distinctis/& concordantibus:dum intellectus & memoria conditiones essentie dei in prima figura & in triangulo rubeo in secunda conspiciunt/ inueniunt in ipsa essentia vltimum finem summum in bonitate/ magnitudine &c. nam aliter dei bonitas non se haberet ad bonum :& sic de aliis :& sic bonitas &c.carens fine esset defectiua :quod est impossibile:est ergo in ipsa essentia finis:ergo et in ipsa principium:nam sine principio non esset in essentia finis:ipsa cum bonitas &c. non se possent habere ad finem sine principio:ergo in ipsa essentia est principiū ergo &c.in eadem essentia est medium:cum de conditionibus principii/et finis sit principium per medium ad finem se habere:nec tamen sunt in ea ratione temporis/loci/quantitatis & huiusmodi:sed potius principium/medium/& finis pertinentia ad conditiones ipsius essentie/& dignitatum suarum: sine quibus scilicet in principio/medio/et fine esset priuatio finis in bonitate &c. ipsius essentie:quod est impossibile:ergo &c.sed de conditionibus principii est / q principiatiuus/coniunctiuus/principiabilis cōiungibilis sint in ipsa essentia:qui se habentes ad finem sunt ipse finis:quia sine fine principium in diuina essentia

De fine in diuinis ꝯside rato/ qabsq; principio et medio neqt esse.

non haberet istas conditiones suas: et sine istis conditionibus esset in ea priuatio finis: quod est impossibile: cum autem finis in ea immensus in bonitate &c. sit: oportet quod principiatiuus/coniunctiuus/et principiabilis coniungibilis sint supposita distincta: et concordantia in magnitudine bonitatis/alioquin deficeret ipsi fini magnitudo bonitatis/eternitatis &c. quod est impossibile. in diuina essentia est equalitas habente ipsa essentia in se supposita equalia: quia nisi sit in ea equalitas/non esset ab inequalitate tantum distans: nec inter bonificare/magnificare &c. esset equalitas priuatione cuius sequeretur inter ipsos actus inequalitas seu priuatio finis concordantie/et operationis: quod est impossibile: est ergo in ipsa essentia dei equalitas: et hec est substantialis/non autem accidentalis: ne ipsa equalitas sit in ea in priuatione bonitatis/magnitudinis &c. sed ipsa equalitas maior est in ipsa dei essentia/si est suppositorum: minor vero si non est: quod per se patet: ergo &c. ac etiam conditionis maioris equalitatis est quod diuina essentia ex quo in ipsa est coequare: vt suum coequatiuum sit per se subsistens/scilicet suppositum in ratione coequantis et coequabilis eius: et per consequens sit alterum suppositum per se subsistens in ratione coequati: cum ipsa equalitas sit substantialis: quia si non/maioritas equalitatis non posset ipsam equalitatem extollere vsque ad substantialitatem: quod est impossibile: ergo in essentia dei coequatiuus est suppositum existens per se substantialiter/coequans sibi suum coequabilem substantialiter/ipso coequato permanente cum ipso coequante eadem substantia/sicut eadem essentia: cum totus ipse coequans de toto seipso scilicet de tota suamet essentia siue substantia ipsum esse coequatum suum sibi coequet: de alio quidem non potest: cum nihil extra se immensum et eternum sit/affirmabile est secundum conditiones diuine essentie/quod sunt supposita plura in eadem essentia/seu natura. De equalitate diuinis.

Hunc videndum est de proprietatibus personalibus in diuinis per eandem figuram de T. proprietates/seu notiones in diuinis sunt paternitas/filiatio/et processio / vel spiratio: et dicuntur proprietates: inquantum soli illi cui attribuuntur /conueniunt: et notiones de noscor/ris: quia relatiua per eas seorsum cognoscuntur. ¶ Est tamen difficultas/vtrum persone indiuinis constituantur relationibus/aut proprietatibus: aliqui asserunt eas constitui relationibus: alij vero contradicentes proprietatibus: et licet contrariari videantur: tamen talis contrarietas solum est verbalis: nam relatio in diuinis est propria illi cuius est relatio vt paternitas patri: filiatio filio: et spiratio passiua spiritui sancto: est enim proprium id quod vni soli conuenit: vt in proposito: et illud idem quod proprium cuiuslibet persone est ad aliud refertur: vel est id (vt proprie loquar) quo vnum ad aliud refertur. est tamen differentia inter notiones personarum/et notiones personales: nam personales sunt constituentes personas/sicut paternitas/filiatio/et spirabilitas: et notiones personarum sunt que non constituunt supposita/sicut sunt innascibilitas/et spiratiuitas communis: vnde beatus Augustinus De notionibus seu proprietatibus personalibus.

v. de trinitate modo est hoc dicere ingenitum: quod est dicere patrem: quia et si filium non genuisset/ nihil ipsum esse ingenitum prohiberet. et Damascenus. ingenitus et innascibilis nō significant substantiam: sed modum existentie patris/ in primo/ capitulo octavo. operatio generationis in creaturis figurat generationē eternam in diuinis: nam homo pater quantum potest/ et quantum de se est/ generat alium hominem filium sibi equalē spē et natura: sed multo maior esset hec operatio: et pater maiorem haberet conditionem patris: et filius filii: si homo pater de tota suamet essentia pduceret filium absq; alicuius alteri⁹ nature auxilio sibi equalem in omnibus conditionibus humanitatis: vz q; homo pater totam suam essentiam generatiue cōmunicaret in filiuz hominem sine diminutione essentie ipsius hominis patris: et hoc semper q̄diu ipse pater sit pater/ et filius fili⁹ sit: vt tota essentia patris vt patris esset tota essentia filii vt filii: et econtrario: et sic si pater esset in toto filio: et econuerso influeretur/ siue resultaret ab vtroq; quedam vnio/ siue vnitatis operatio: per quam impossibile esset essentiam patris alienari in filium/ et econuerso: et si hec vnio siue vnitatis operatio esset homo vna cum ipsis/ tanto ipsa generatio maior esset: q: magis impossibile esset substantiam patris alienari in filium et econuerso: hec autem operatio generationis humane non est sic: quia id qd̄ est de essentia patris alienatur in filium propter accidentia humane nature: quoniam igitur ita est: q; in diuina essentia sunt supposita: vt probatum est/ quorum alterum est agens: alterum actum/ siue agibile: et in ipsa nulla sint accidentia: sed penitus pura substantia: manifestum est ergo/ q; in ipsis suppositis ipsius essentie diuine est predicta generatio/ et processio: ita q̄ alterum illorum agens producendo de toto seipso alium generat/ communicando ei totam suam essentiam sub ratione geniti: et quoniam ipsa essentia in vtroq; remanet vna producitur ab vtroq;/ siue spiratur essentialis vnio totam naturam sapiens vtriusq;/ intantum q; habet rationem suppositi spirati: quoniam nisi resultet illa substantialis vnio ab vtroq; essent in ipsa diuina generatione accidentia: sicut in creaturis/ quod est impossibile: et nisi sit suppositum/ non est tantum ab accidentibus remota: et nisi hec generatio et hec spiratio sit in eadem essentia diuina: eis deficeret magnitudo bonitatis ꝛc. et oportet q; ipa operatio sit accidentalis itrinsece p oēs act⁹ dignitatum/ et in minoritate/ et propinqua priuationi/ et multa alia inconuenientia sequerentur: ergo ꝛc. generans dicitur pater: cuius proprietas/ seu notio est paternitas/ et filius genitus/ cuius proprietas est filiatio/ et spiratus spiritussanctus/ cuius proprietas est spiratio/ tria igitur sunt supposita in essentia diuina realiter distincta: et sunt differentiatiuū/ seu generatiuum/ differentiabile/ generabile: et differentiare/ seu generare/ et concordatiuum maius est ratione sui/ et ratione princípii/ et finis: et equalitatis/ si ipsum est generatiuum/ q̄ si non: eo quia rōne generationis magis remotū est a cōtrarietate: sunt ergo o pdicta correlatiua i essentia diuina: et per cōsequēs eoꝝ pprietates: vz pprietas generatiua/ q̄ est distinctiua/ et cōcordatiua/ q̄ paternalis dr: et pprietas gn̄abilis: et distinguibilis

distinguibilis/concordabilis:z hec est filialis. Manifestũ est ergo/ꝙ in supposi-tis diuinis est distinctio realis/non autẽ essentialis. Latius adhuc probari pōt predicta tria correlatiua esse in essentia diuina per primam figuram circulariter discurrendo per oẽs dignitates A.z hoc sic. Deus est suamet bonitas/magnitudo/eternitas zc.q: sine istis deus nō pōt esse existendo/et agendo perfectus: nec id quod est sua quidem bonitas/pōt esse optima/nec sua magnitudo maxima: et sic de alijs sine correlatiuis infinitis distinctis ad inuicem: qua distinctione remota remouentur correlatiua predictarum rationũ:z per cōsequens ipse rationes:quibus remotis/deus non esset bonus/magnus/eternus zc.ideo necessariũ est ꝙ in ipsa bonitate sit bonificatiuũ/ bonificabile/ et bonificare: et ꝙ sint inter se realiter distincta et personaliter: vt relatio infinita remaneat integra/et illesa: ita ꝙ bonificabile intrinsecũ infinite proportionetur suo bonificatiuo infinito:z sic de bonificare:aliter perderetur infinita simplicitas relatiōis: si tñ diceretur ꝙ non: quia non oportet hoc esse: sed sufficit ꝙ bonificatiuum exterius bonificet optime:dico ꝙ nō sufficit ꝙ id qđ est inferius/z passiue finitum nō pōt suscipere bonificationẽ infinitã:z sic superius esset otyosum: q: cum sit infinitũ:non ageret/infinitũ producẽdo bonificatiuũ finitũ: otyositas est impossibilis: z cōtra,infinitatẽ/ optimitatẽ diuine bonitatis:z sic cōcludendũ est bonitatẽ diuinã habere sua correlatiua ad inuicẽ distincta:ita ꝙ vnũ nō est aliud realiter: et fm suam vocẽ:ipsa autẽ correlatiua sunt persone diuine/quas inquirimus. Similiter dici pōt de magnitudine diuina suo modo:que magnitudo nō posset maxima esse si ne relatiuis infinitis: qm̃ magnificabilitas non esset propria passio et intranea ipsi⁹ magnificationis:z finis ipsi⁹ magnificatiui nō esset intrinsecus:sed extrinsecus/neq̃ magnificare intrinsecũ esset simplr̃ denudatũ ab extrinseco subiecto: et perderetur maximitas ipsius magnitudinis: et generaretur otyositas: qđ est impossibile:etiã suo mō necessariũ est/ꝙ ipsa eternitas diuina habeat tria correlatiua distincta/vera/z necessaria:cũ quilb⁹ habeat naturã in suo fine intrinseco/in quo quiescit:que sunt eternificatiuũ/eternificabile/z eternificare:aliter eternificatiuum nō posset habere actũ infinitũ/z eternũ:nec eternare ad intra,posset esse ab eterno:nec in eternũ:z sic perderetur vltimus finis eternitatis:z per consequens finis optimitatis diuine:eo q: naturaliter in esse diuinitatis nō esset permanẽs nec quietat⁹:qđ est impossibile:ergo zc. In ptãte diuina sunt tria correlatiua distincta intranea:vt ipsa ptãs tm̃ cōsistat infinita in possificãdo quãtum in essendo/vel existẽdo:aliter cōsisteret in otyositate/z vacuitate:qđ est impossibile. Suo modo de intellectu diuino dicẽdum est:nam nisi haberet intelligere intrinsecum cum quo faceret alia principia infinite intelligibilia/amitteret suam propriam vocẽ:z per cōsequens intellectiuũ z intelligibile suũ:z sic esset cōfusio:quam diuinus intellectus pati non pōt:dico tñ ꝙ ipsa tria correlatiua sunt idem per essentiam/nō aũt fm singulares voces relate:oportet etiam ꝙ in diuina volũtate sint tria correlatiua distincta:vt voluntas sit altior in volendo:sunt in virtute diuina necessario tria correlatiua:z hoc est iustũ/ z dignũ: aliter si virtuosificatiu⁹ amitteret suã singularẽ vocẽ iniuria fieret:z sic de alijs:qđ est impossibile. Ueritas habet tria correlatiua/sine quibus non posset ponere predictas distinctiones corre-

latiuas in vero:⁊ sic generaretur falsitas/et confusio/et alteratio correlatiuorum ⁊ etiā priuatio relationis/qđ est impossibile:⁊ nisi in gloria diuina sint tria correlatiua principia supradicta prima/vera/et necessaria/non haberent in seipsis finem quietam propriam/et intrinsecam/et esset destructa diffinitio glorie: et per consequēs genita pena/qđ est impossibile. Essentia dei est vna indiuisa/ eterna/ ⁊ infinita:⁊ sic de suo esse:qđ cū ipsa essentia conuertitur:hoc autem esse non pōt/ nisi bonificatiuus/ magnificatiuus/⁊c.rationū supradictarum sint vna ꝓprietas actiua/⁊ bonificabile/magnificabile⁊c. vna proprietas passiua/⁊ bonificare/magnificare ⁊c.vna proprietas annexiua:⁊ ꝙ insimul sint vna essentia:vnum esse diuinum/et vnus deus: aliter supradicta principia/et eorum correlatiua nō possent esse vna essentia/vnus deus.per proprietatem actiuā intelligimus proprietatem paternalem:per passiuam vo filialē/per annexiuam spiratiuā. Ratio huius est/vt actus producat passiuū bonum:⁊ ita magnum/ ꝺm qđ ipse est: hoc autē nō potest/nisi de seipso producat ipsum:cum de nihilo non posset:esset enim nouus/nec de materia:quia esset quātus:⁊ sic necessarium est/ꝙ ipse producens sit pater:quia de seipso producit:⁊ per consequens productum est filius:et ita natura connexiua siue spiratus ab ipsis processus est spiritus sanctus:dicimus autem patrem vnam personā/filium aliam:quia differunt sicut correlatiua predictarum rationum:et iste tres persone sunt vna bonitas/vna magnitudo/vna natura/⁊ substantia/et essentia indiuisa/⁊ vna diuinitas:et correlatiua actiua predictarum rationum:quia idemptificātur/⁊ vnum et idem sunt/personā patris reddunt:⁊ dicunt similiter correlatiua passiua vnum correlatiuum/qđ filius dicitur:cōstituunt ⁊ actus personam spiritus sancti:⁊ qm̄ quodlibet principium est simplex:⁊ per cōsequens quodlibet correlatiuū est infinitū:ideo quelibet persona est infinita/⁊ ab omni accidēte denudata:et singularis in sua voce permanēs:ex quo sequit̄/ꝙ sit vna diuina ⁊ singularis paternitas:⁊ nō plures: et vna diuina ⁊ singularis filiatio/⁊ nō plures:⁊ vna ⁊ singularis spiratio:non autem plures/ ⁊ sic erunt tm̄ modo tres persone/quas diuinam trinitatem vocamus: nam pater intelligendo se patrem producit filium:⁊ pater ⁊ filius diligendo se adinuicē spirāt spiritū sanctū:⁊ tale intelligere ⁊ amare est personale:eo quia est idem cum referre:sed intelligere ⁊ amare que sunt cōia/sunt ipa diuina essentia:⁊ substātia et vnus deus/qui se intelligit vnū deum/vnum patrem/vnum filium/ et vnū spiritum sanctū:⁊ sic est in suppositis diuine essentie distinctio personalis: nō autē essentialis:ex qua ꝓcedit concordantia:distinctio quidem dat in diuina essentia duos terminos:sc₃ duo supposita:cōcordātia aūt necessario dat vnum terminū ex duobus:ad quē illi duo influūt:hic aūt terminus est illoꝝ duorum concordantia vel vnio:⁊ quoniā quicquid est in diuina essentia est totus deus. Manifestū est igitur/ꝙ iste tertius terminus necessario est deus totus influxus/ ⁊ procedēs de toto deo distinguente/concordāte/sc₃ generante: ⁊ de toto deo distincto/⁊ concordato videl₃ genito: quoniam nō est nisi vna tm̄ deitas/vnus deus influitur/⁊ ꝓcedit:ideo iste tertius de vno deo deꝰ sicut genitus generatur de vno deo deus: cū igitur iste tertius sit eiusdē magnitudinis in bonitate/⁊ eternitate ⁊c.respectu termini siue suppositi sicut predicti duo:cū sit equalis cuilibet eoꝝ ab vtroqꝫ toto

precedit:manifestũ est ergo q͂ habet proprietatem personalẽ: et hec est proprietas spirabilis siue processiua/manifestũ est/ q͂ generatio est actio conducens ad hunc finem/qui est esse durare:corruptio vero est cessatio illius actionis cõducẽs ad hũc finem/qui est priuatio:cum igitur in essentia dei sit actio conducẽs ad infinitum esse ⁊ ad infinitũ durare:oportet q͂ in ea sit generatio infinita/ et eterna actio: cũ summe impossibilis sit in ea actionis cessatio:qđ est priuatio cõducens ad priuationem:ergo in ipsa essentia diuina est oppositũ/scʒ generatio: et per consequens gignẽs principians:cuius proprietas est paternitas/⁊ genitus principiatus:cuius proprietas est filiatio :⁊ quoniam tota proprietas primi generatiua principiatiua que est patris generantis tendit ad hunc finem:scʒ q͂ ipse pater sit generans de toto seipso suppositum generabile/principiabile(vt ita loquar)qui dicitur filius: oportet aliquam proportionem seu medium resultare ab vtroq͂ toto : videlʒ a gigente/ et genito: qđ sit nexus amborum in amore/ vt bonitas/ magnitudo ⁊c̃.non deficiant amori amborum: ita q͂ de duobus extremis terminus (vt ita loquar) influitur/ siue procedit medium coniunctionis/ et vnionis ex toto generãte: et ex toto genito/ per quod medium influxũ et procedens ab vtroq͂ illorum totum in bonitate/ magnitudine ⁊c̃. generans et genitus vna cum ipso sunt vnum ens/ vnus finis/ vna deitas/ vnus deus/vt magnitudo bonitatis ⁊c̃. non sit defectiua: ergo istud medium borum duorum habet personalem proprietatem : nam cum sit vtriq͂ equalis in ratione suppositi: oportet eum intantum habere proprietatem personalem: hec autem proprietas est spirabilitas.

Manifestis rationibus sm̃ cõditiones prime figure et secundeexplicauimus artem' inuestigandi supposita in diuina essentia:⁊ in ipsis suppositis diuinis proprietates personales:nũc autem hoc loco gratia applicationis huius artis ad propositum/ proponatur hec questio.Quare in ipsa diuina essentia sunt tãtũ tria supposita/ et nõ plura/ neq͂ pauciora: Ad questionẽ respõdetur hoc modo. Deus est vnus/eius essentia vna:atq͂ eius bonitas vna/magnitudo vna/eternitas vna:⁊ sic de aliis: et sic est magna diuina vnitas/ esset enim parua : si essent duo/vel plures dij/ vel plures essentie/ aut bonitates/ magnitudines ⁊c̃. quia si essent duo/ vel plures: quorum quilibet esset deus/ aut essent vnius et eiusdem vnitatis/essentie/bonitatis ⁊c̃. aut nõ vnius/sed plurium:ita q͂ quilibet eorum haberet suam distinctam essentiam ab alia:primum est necessarium(vt probatũ est)secũdum vero falsum/ et impossibile: et ratio est/ quia ex quo duo essent dij: et due essentie/et due bonitates omnia essent finita/et limitata:sed deum esse finitũ est impossibile:ergo ⁊c̃.sicut impossibile est esse duas vel plures vnitates essentiales:ita impossibile est in diuina essentia esse duos patres/vel duos filios/vel duos spũs sctõs/siue plures:quia vnitas cuiuslibet eorum esset finita:et p consequens ipse cuius esset vnitas finita:hoc aũt est impossibile in diuinis:nõ ergo sunt plures:nec possunt esse minus: q͂ tria supposita:vt probatũ est: quia oportet in diuina essentia generationem esse:⁊ per cõsequens patrem ⁊ filiũ:⁊ qm̃ pater de tota

Qđ i diuina essentia non sunt nisi tria supposita.

sua essentia filiū generat/producens in eū totam vnitatē diuine essentie/ que sub ratione patris est ipsemet pater:⁊ spiratur ab vtroqꝫ ipsa vtriusqꝫ vnio/per quā impossibile est essentiā diuinā aliam esse in filio/ꝙ in patre: hec aūt vnio que est ab vtroqꝫ toto ꝓcedens est spiritus sanctus.hec autem tria supposita cognoscimus per eoꝝ distinctas ꝓprietates:que probate sunt superius.Preterea ſm bonitatem/magnitudinem ⁊c. diuine essentie ⁊ vnitatis nō possumus aliā quartā proprietatē siue plures cognoscere:per quā/siue per qnas plura supposita cognoscamus/ꝙ tria:q: nō sunt ſm ꝙ patet per deū ⁊ creaturā:nā numerus nobilioꝛ/⁊ ꝑfectioꝛ:⁊ vniuersalioꝛ est vnū in trib⁹/⁊ tria ī vno:mūdus eīn vn⁹ ⁊ trin⁹ est/vn⁹ quidē rōne vnitatis: sed trinus rōne sensualitatis/ intellectualitatis/ et aīalitatis:⁊ quilibet homo vnus est in trib⁹/in corpoꝛe/⁊ aīa/ ⁊ cōiunctione vtriusqꝫ: et plāta vna ex trib⁹:videlꝫ ex forma/materia/⁊ vtriusqꝫ cōiunctione:vnū est etiam argumentū ex duab⁹ premissis/⁊ vna cōclusione ꝓcedēte ab illis duabus:ac oratio vna habet tria:scilꝫ subiectū/et predicatū/ et vtriusqꝫ debitā ꝓpoꝛtionē:et sic de aliis:quare si in deo est quaternitas/siue vlterioꝛ pluralitas vltra illa tria supposita que in dei essentia ꝓbata sunt superi⁹:manifestū est/ꝙ hec tria similitudines suas creauerūt sub ratione vnius creātis:nullū aūt quartū suppositū siue vlteri⁹ similitudinē suā creauit in eas:q: iā appareret in creaturis/et esset quelibet creatura in quaternitate/vel vlteri⁹ repꝛesentās illā similitudinē/vel similitudines: cuius oppositū patet.Preterea si pater duos vel plures filios gñaret/⁊ spiraret plures spūs sanctos/illa quidē distinctio que est inter duos terminos diuine generationis/ et spirationis esset in minoꝛitate cōcoꝛdātie:nā paternitas in plus se haberet in patre/ꝙ filiatio in vnoquoqꝫ filioꝝ:eo q: tota filiatio filioꝝ refert ad patrē:sed non tota paternitas ad quemlibet filioꝝ:et sic esset minoꝛ relatio inter ipsum patrē ⁊ vnūquēqꝫ illoꝝ filioꝝ:⁊ idem esset suo modo de spiritu sancto:hoc aūt est impossibile:q: esset cōtra equalitatē/in minoꝛitate/ et maioꝛitate:ergo ⁊c. vel si filius hui⁹ patris esset pater alteri⁹ filij:esset filius huius patris filius:⁊ pater actu/ita ꝙ pꝛioꝛ pater generaret actu patrē generādo filiū:⁊ fili⁹ actu filium: cū illa generatio esset eterna:sed hoc est impossibile:q: sequeret/ ꝙ fili⁹ generans generaret sub rōne filij:qđ est impossibile:vel ꝙ ipse existēs suppositū totū genitū de toto patre haberet aliquid qđ nō haberet a patre:qđ est cōtradictio manifesta:ac etiā fili⁹ pꝛimus generās filiū ſm rōnem secūdi patris haberet maioꝛē relationē ad suū filiū generatū/ꝙ ad pꝛimū patrē:⁊ sic esset eoꝝ distinctio in minoritate cōcoꝛdātie ratione relatiōis: ⁊ per cōsequēs rōne spirationis spūs sancti: hoc idē sequeret si spiritus sanct⁹ spiraret aliū spiritū sanctū: vel si pater ⁊ filius spirarent. Item si pater plures filios gñaret:maioꝛ esset finis paternitatis/ꝙ filiationis:q: paternitas esset vn⁹ finis:ad quē se haberēt plures filiatiōes: quarū quelibet esset minoꝛ:⁊ oēs etiam essent minoꝛes:⁊ minoꝛē finem impoꝛtarēt/ꝙ si essent oēs vnus finis/⁊ magis inequales paternitati.hoc idē sequeret de spiritu sancto:vel si filius vnus ipsius patris generaret aliū filiū/finis quidē pꝛimi filij nō esset tm̄modo ratione filiationis/sed etiā ratione paternitatis secunde: et sic finis esset incompletus/ratione filiationis/ et ratione paternitatis/ et per consequens finis sui pꝛincipij:videlꝫ pꝛimi patris.Preterea pꝛimus pater non rema

neret eadem essentia cum filio primo/ ꝛ cum filio secundo: nam filius generans esset idem numero pater/ et filius existens generabilis: de essentia autem generabilitatis non generaret generabilem: cum sit proprium et impossibile etiam ꝙ filius ratione filiationis possit generare filium/ relinquitur ergo/ ꝙ si filius generaret filium/ ꝙ de alia essentia generaret eum/ quam non habuit: nec habet a patre suo: et sic essentia diuina esset diuisa: et per consequens plures dij: atq; forma/ et finis paternitatis/ et filiationis essent in diuinis confuse: et per consequens medium coniunctionis/ quod est spiritus sanctus ratione fruitionis. hec si quidem inconuenientia omnia/ ꝛ multa alia sequerentur: si filius generaret filium: aut etiam si spiritus sanctus spiraret alium spiritum sanctũ: vel generaret filiũ: ergo sunt tria supposita in diuinis/ et non plura: minus etiam esse non possunt: quia ipse qui est pater ad nullum finẽ spiraret spiritũ sanctum: nisi esset filius: nec similiter ipse qui est filius: nisi esset ille qui est pater: atq; pater ꝛ filius sine spiritu sancto habente rationem tertij suppositi non haberent suũ mediũ fruitionis in tãto fine sicut ipsi sunt: quia finis medij coniunctionis/ et fruitionis patris et filij esset minor/ ꝙ finis huius principij qđ est pater: et filius vnde spiratur/ seu procedit spiritus sanctus. sed etiam esset per accidẽs/ nisi in ipsis suppositis diuinis esset proprietas spiratiua ratione patris et filij: et spirabilis ratione spiritus sancti: intantũ sicut proprietas generatiua ex ratione patris/ ꝛ generabilis ratione filij: ergo pater/ ꝛ filius/ ꝛ spiritus sanctus sunt tria supposita in diuinis: nec possunt esse plura/ nec minus. ¶ Habita noticia sancte trinitatis ꝛ indiuidue vnitatis dei/ facile theologus potest oẽs alios articulos fidei per se ipsum adipisci: maxime quia in corpore huius operis/ ꝛ in libro de incarnatione verbi sunt formaliter expliciti: nam intellectus discursiuus discurrit per omnes. Primo considerando conditiones essentie diuine: deinde suppositorum: ꝛ sic de alijs (vt deductũ est) superius: nam in primis sunt tria supposita in essentia diuina (vt probatũ est) videlz vnus deus pater/ filius/ ꝛ spiritus sanctus creator/ glorificator filius dei/ cõceptus de spiritu sancto: natus ex Maria virgine: crucifixus ꝛ mortuus: descendit ad inferos: tertia die resurrexit: ascendit ad celos: et venturus est iudicare. Et dum intellectus descendit ad magis specialia/ inuenit manifeste ꝭm ꝙ possibile est ei/ in hac vita de hac materia theologica pertractare/ ꝙ ipsa diuina essentia conditionata est/ ꝙ vnus deus sit pater: filius/ spiritus sanctus: et conditionata est/ ꝙ totus deus sit pater: et totus deus filius/ et totus deus spiritus sanctus: ꝛ etiam ꝙ totus deus videlz pater/ filius/ ꝛ spiritus sanctus sit creator omniũ creaturarũ: ꝛ ꝙ ipse deus ratione filij dei sit incarnatus/ qui est ipsa dei essentia: et ꝙ humana essentia quam ipsa diuina essentia ratione dei verbi sibi vniuit/ passa fuit: nõ autem diuina essentia: quia cum ipsa dei essentia sit immensa et eterna actio simplex/ impossibile est eam pati: et sic de ceteris articulis. Conditiones diuine essentie per respectum ad decem precepta legis oportet recipere ꝭm conditiones cause et effectus dominij/ et seruictis: quia ipsa dei essentia est iusticia/ nobilitas/ ꝛ omnis perfectio: ꝛ ratione creationis et recreationis: ꝛ su ipsius debet honorari: qđ sit seruando eius precepta: et expositiones sacre scripture semper respiciunt excellentiorem gradum intelligibilita-

tis/recolibilitatis/et amabilitatis respectu dei: nam quicquid in ipsa sacra scriptura dicit de deo et eius essentia: attribuendū est ei in maiori gradu bonitatis/ magnitudinis/bonoris/et perfectionis qui dari possit: et hoc modo expositiões sacre scripture fiēde sunt: nā quicquid est in ea/est per primā intentionē/et nō per secūdam: nā de cōditionib⁹ essentie diuine est/vt oīs essentia creata sit intentione secūda: ipsa vo dei essentia intentione prima. De conditione essentie diuine est ꝙ sit infinita gloria bonitatis ꝛc. et iccirco necessariū est in veritate id per qd maiorem gloriā attingit bonitatis ꝛc. in ipsa essentia: et per qd magis distat a pena/et cōtrarietate/et imperfectione/diuina essentia respectu cui conditionata est: quia ipsa est ipsamet eternitas creans sub ratione creatoris omne cuū qd est a parte post: duratio perpetua carēs fine creata ad similitudinem eternitatis. Predicta oīa cōsiderat theologus: et adhuc pfundius/inquātum cōsiderat modū operandi intrinsece/et extrinsece: in A. in quo est sapiētia suprema/ratione cuius intelligit semetipsum totum: igitur infinitum comprehendit in infinitum sub ratione qua est infinitum: qz infinitas intensiua non competit nisi enti infinito/et intantum intelligit se: quātum ipsum est: et sic intelligendo generat intellectiuus de natura suīpsius (quam totam intelligit) verbum tātum in eadem natura/quātum est ipse intellectiuus: aliter maior esset in essendo/ꝙ in operando: qd est impossibile: et ita est generatiuus: et in ratione generatiui est pater: et verbum est generabile: et ratione generabilis est filius. vnde Augusti. xv. de trinita dei. Verbum de patris sciētia natum est: et mutua vtriusqꝫ fruitio ratione spirationis ab vtroqꝫ est spiritus sanctus: sicut predictum est: et sic intellectiuus/deificatiuus intelligēdo deificat intelligibilem deificabilem suum. hic tamen intelligendum est quādo dicimus deificatus (vt inquit doctor noster Raymundus) non intendimus dicere/ꝙ de deo fiat deus: vel ꝙ de deo diminuto fiat deus perfectus: sed intendimus dicere/ꝙ deus qui est suppositum personale agens habet suum actum perfectum ab eterno/ qui est deificare: et per consequens est in deo deificatus perfectum suppositum personale: qui ab eterno habet deificare perfectum: hoc idem sequitur de bonificare ꝛc. iccirco circa imperfectionem verborum non est attendendum: sed ea que per ipsa verba intendimus significare neminē quidem arbitramur de deo proprie posse loqui: cum imperfectissimus ad intelligendum: et sermones nostri ad proferendum ea que sunt in diuinis sit: dum igitur theologus itaqꝫ contemplatur A. vnum et trinum intrinseca operatione suarum perfectionum/imprimit in intellectu suo quantum potest ea que attingit de A. quibus in se impressis descendit ad operationem extrinsecam ipsius A. attingens orbem/et cetera influxa ab ipso A. tanꝙ figura/et similitudo eius: et quēadmodum artificialis figura est aliud essentialiter ab illo verbo artificis/vnde est influxa: sic A. creando naturas rerum ad similitudinem suarum dignitatum stare facit talem similitudinem extra realiter: sicut et artifex similitudinem et figuram huius quod est in intellectu et imaginatione: et iccirco omnis creatura inducta tali similitudine ꝫm totam possibilitatem suam laudare debet: et testificari naturaliter id cuius est ipsa similitudo/ et figura/et cuius gratia: et ad cuius finem ipsa est id quod est: et vt maxime homo in quem ipsum A. super ceteras substan

tias corporaliter creatas similitudinē et imaginē suam influxit/videat in seipso similitudinem ⁊ imaginem huius qđ est in A. ⁊ ceteras creaturas in se representando laudare ⁊ attestari istud idem debet: et videndo imaginem ⁊ similitudinē non esse illud summum bonum immensum/⁊ eternum in omnibus perfectionibus cuius est similitudo et imago moueat se totus ipse homo naturaliter ad illud: scʒ ad amandum ipsum A. de tota sua essentia humana: et de omnibus actibus suis/tanꝙ imperfectum ad suum perfectū: et quāto plus mouetur ad amādum ipsum A. tanto efficitur maior eius similitudo: ascendēdo semper/et acquirendo maiorem perfectionem per peregrinam acquisitionem. ¶Postmodum vo considerans theologus summam perfectionem/ et nobilitatem operis extrinseci ratione ipsius/ videlʒ bonitatis dei/ magnitudinis ⁊c. et ꝙ A. ratione predictarum rationum et dignitatum de omnibus creatis vnam summam similitudinem suam tanꝙ finem omnium creaturarum in esse posuit: que quidem summa similitudo et imago ipsius A. est Christus benedictus: et hec est maior influentia/ et refluentia diuine operationis extrinsece que possit esse: ꝙ deificatiuus qui est pater suum proprium deificabilem qui est filius/ videlʒ ipsa infinita et eterna similitudo et imago patris existens eadē natura diuina cum patre influeret/seu mitteret ad deificandum ipsam maiorem similitudinem dei exteriorem/ que est homo: vt de similitudine interiori que est ipse deus/ et de similitudine exteriori que est homo fit vnus deus homo: aliter non continuaretur linea de gradu in gradum ab infimo vltra quod non est realis descensus vsqʒ ad illum summum: vltra quod impossibilis est ascensus: ac ipse participans cum omnibus creaturis per eius presentiam non participaret cum eis per vnionem nature sue cum naturis omniū earum: et sic deficeret magnitudo bonitatis ⁊c. diuine operationi extrinsece: et magis esset creatura deificabilis in deo/ ꝙ deus deificatiuus in creatura/⁊ plus importaret/vel significaret entitatis et realitatis imago et similitudo ipsius diuine operationis extrinsece/ꝙ esset ipsa res imaginata/⁊ similata/videlʒ ipsa operatio: ac etiam esset figura et imago alicuius producta de aliquo summe conuenienti: quod esset nihil: ac si de verbo intellectus et imaginationis artificis esset producta artificialis figura/ ita ꝙ nunꝙ fuisset ipsum verbum: cuius ipsa artificialis figura est similitudo extra impressa/ et vnde producta est: quod est contradictio manifesta: et sic predicta impossibilia et multa alia sequerentur/ nisi creatura esset deus: vt predictum est: ergo ⁊c. isto quidem gradu impresso in intellectu: descendit ipse theologus inferius ad sequentem gradum: considerans de ista operatione dei extrinseca/que habet esse abstractiue: que quidem vnio nature create et increate est superās cursum nature inferioris: sicut operatio extrinseca anime rationalis hominis cursum nature sui corporis superat: influitur inde ex ea extra aliqua similitudo et figura ipsius predicti operis/ superans cursum nature inferioris: sicut in sacramentis et miraculis/ad que nec sensus/nec intellectus humanus secundū naturam creatam pertingere possunt: nam sicut miratur sensus (vt ita dicamus) figuram artificialem posse imprimi a verbo intellectus et imaginationis in rem artificiatam: quia non potest ad hoc attingere: sic miratur ratio / eo quia non est

nature create ſm ſe poſſe attingere ad realitatem ſacramentorum/ et miraculorum: quia ſm naturā ſuam nō poteſt attingere huiuſmodi principiū efficiens/ ſiue influēs/ qđ eſt vnio nature create ⁊ increate in Christo: ratione cuius talis influentia eſt: ſicut nec ſenſus ſentire imaginationem: nec imaginatio animā imaginari: ipſa autem ſacramenta ⁊ miracula ſunt in re: et intellectus ea intelligit in ſubiecto diuino ſm cōditiones bonitatis/ magnitudinis/ largitatis ⁊c. ſunt ad laudem/ ⁊ cognitionem ipſius vnionis diuine nature/ et humane: ſicut artificialis figura extra impreſſa eſt ſignum ⁊ manifeſtatio huius/ vnde ipſa influxa eſt. Deſcendens intellectus ab iſto gradu in alium/ intelligit theologus naturā creatam eſſe ſubiectam ⁊ obedientem omnibus que A. vult de ipſa operari in ea/ et ſuper eam/ et quāto plus A. operatur de illa: tanto maiores imprimit in eam ſimilitudines: per quas ipſa natura creata eſt maioris virtutis: nam in hoc quia A. creauit hominē ad imaginē ⁊ ſimilitudinē ſuam ſuper oēs creaturas corporeas/ maiorem in ea creauit obedientiam: vt per maiorem obedientiam maiores poſſet acquirere virtutes: maiorē aūt obedientiā quā homo poſſit habere ab A. eſt/ ꝙ ipſe homo libere obediat ipſi A. ſicut A. libere et gratis dedit ei eſſe de non eſſe/ imprimēs in eum imaginem ⁊ ſimilitudinem ſuam: ⁊ ſicut libere ⁊ gratis cō deſcendit ad aſſumendū ipſam imaginem ⁊ ſimilitudinem: videlꝫ ipſam naturā humanam: idcirco dedit A. ipſi homini precepta et regulas/ quibus obediat ipſi A. vt per ipſam obedientiā liberā influat A. in eum magnas virtutes/ ⁊ magnā gloriam: quia magis ſe facit ſimilitudinem ipſi A. ⁊ quāto magis eſt ſimilis ipſi A. tanto magis accedit ad eſſe/ et ad vitam/ ⁊ gloriam/ que eſt ipſum A. quā reſeruat ei in futurum poſt huius vite curſum: queādmodum in homine corpus quāto magis obedit anime rationali/ tanto felicior eſt amborum participatio: et magis accedunt ad vitam/ et conſeruationē ſuppoſiti/ qđ eſt homo. Si vō homo tranſgrediatur regulas et precepta/ ad que ipſum A. creauit eum: priuat virtutes induens ſe vitijs/ que ſunt diſſimilitudines A. priuātes medium et viam: videlꝫ obedientiā creature creatori: per quā non ceſſat A. influere ſimilitudinem ſuam: videlꝫ ſuam gratiam ⁊ benedictionē in hominē: videtur tamē ceſſare plus ipſa gratia influētis/ ſm ꝙ plus priuatur medium in creatura: nō autem ceſſat ex parte influentis: quia ex quo creauit/ nunꝙ̄ ceſſat influere: ſed ceſſat ex parte recipientis medium deſtruētis: ſicut ſol nō ceſſat illuminare cameram/ niſi eius feneſtre claudātur: ſic nec deus in hoiem niſi eius potētie rationales deprauētur/ ⁊ claudātur: ⁊ quāto plus deprauantur/ tanto magis fit homo diſſimilis/ ⁊ quāto magis eſt diſſimilis ipſi A. tāto magis accedit ad priuationē/ penā/ ⁊ mortē eternam/ que eum ſpectat: niſi per gratiā ipſius A. libere reuertatur: ⁊ reintegret influentiam ipſius A. medium qđ priuauit. Summa enī eſt iniuria eternā dei influentiam impedire: homo quidem ex parte ſui eā impedire pōt: non aūt ex parte ipſius A. quia ſi medio perturbato non pōt influere gloriam: per idem mediū perturbatum eternam influet dānationem: ſicut ſi pomū in ore cuius guſtus perturbatus nō pōt influere dulcedinē influit per eſdem guſtum perturbatū amaritudinē/ que nō prouenit ex parte influētis: ſed ex parte recipiētis: ⁊ hec de conſideratione theologica ſufficiāt: ⁊ ſi nō/ recurrat ad primā ⁊ ſecūdam figuram.

 203

Moralis sciẽtia cõnexionem/conformitatẽqꝫ cum theologica facultate habet:iccirco eã cõsecutiue post tractamus:cuius subiectum est id qđ a voluntate libere sub vtraqꝫ ratione emanat: quo mores nostros componimus/corrigimus:aut depravamus:vt virtutes/⁊ vitia:⁊ sic sub ratione bonitatis se habet ad virtutes positiue: ⁊ sub ratiõe malicie ad vitia priuatiue:⁊ est applicabile ad nonũ subiectũ/qđ est instrumẽtalitas designatũ p̃ K.quo intelligunt oĩa infra naturalia/artificialia/ et moralia. De duobꝰ primis iã determinatũ est in superioribꝰ:nũc restat hic de tertio:videlꝫ de morali determiare: diuidit eñ philosophia moralis ĩ ethicã/politicã/⁊ economicã:⁊ canones/ac leges ab ea emanãtes:nã ipsa ostẽdit qũo agendũ est circa agibilia:ethica cõsiderat siue tractat de quatuor virtutibꝰ cardinalibus:politica de regimine ciuitatũ:economica võ de regimine domꝰ:virtutes sunt in duplici differẽtia:quedã sunt acquisite/vt iusticia/prudẽtia/fortitudo/ ⁊ tẽperantia: ⁊ quedã infuse:vt fides/spes/⁊ charitas/patiẽtia aũt et pietas sunt indifferẽtes: quoniã partim sunt acquisite/⁊ partim infuse:vt suo loco dicetur:⁊ he virtutes sunt termini expliciti in arte:⁊ maxime in arte magna:sunt etiã nouẽ peccata capitalia: ⁊ mortalia septẽ:que cõis opinio ponit:⁊ mẽdaciũ/⁊ incõstantia:⁊ de oĩbus predictis per ordinẽ vidẽdum est:tñ primo anteq̃ ad specialia descẽdamus: aliqua generalia circa predictã materiã vidẽda sunt:⁊ in primis de origine virtutũ moraliũ/quo ad eaꝝ esse materiale/a quo obiectiue regulãtur.secũdo quo ad esse formale.tertio quo ad earũ principiũ effectiuũ.quarto quo ad principiũ finale:gratia cuiꝰ in esse ponunt:est eñ materiale principiũ naturalis virtus/que origo est vnionis bonitatis naturalis/magnitudinis ⁊c. a qua vnione oẽs virtutes naturales habẽt esse:vt iusticia inquãtũ principia naturalia ⁊ substantialia iuste se habẽt in cõstitutione substãtie vniuersalissime/ac cuiuslibet specifice/seu determinate:nam dictum est in tertia figura/q̃ bonitas bonificat magnitudinẽ:et magnificatur a magnitudine/seruãdo iusticiã in actibꝰ earũ: et sic totũ perpetue est durationis:nã in dando ⁊ recipiẽdo totũ cõseruatur: sic ⁊ respublica conseruari debet/sumẽdo normã a suis principiis naturalibus obiectiue:est etiam prudẽtia in principiis naturalibus:que(vt ab Aristote.vj. Ethicoꝝ)recta ratio est rerum agibiliũ:⁊ sic prudẽter ⁊ sapide agunt principia naturalia/dirigẽdo suos actus ad finem/ qui est substantia:est etiã fortitudo in eis/inquãtum vnum fortiter resistit alteri/in cõseruando totũ/⁊ tẽperantia suum habet locum in eis:inquãtum tẽperate vnũquodqꝫ se habet in agendo/⁊ recipiẽdo:nã quãta est dispositio materie:tãta est aptitudo forme:nec vnum excedit metas alterius:figurantur etiam quodãmodo in ipsis principiis naturalibꝰ virtutes theologales:vt patet de fide cuiuslibet/quã habet in attinctione totiꝰ in quo credit quiescere:⁊ de spe quã habet cõicando suũ esse alteri propter finẽ:circa quẽ spes eius versatur/itidem est de charitate:nã charitatiue vnũquodqꝫ principium mouetur ad cõicandum alteri suũ esse:vt in toto cõseruetur:⁊ sic natura facit id qđ meliꝰ est:⁊ nihil inordinatũ in natura:sed ipsa sagax tribuit vnicuiqꝫ qđ sibi debet:⁊ sicut in puris naturalibus recta ordinatio agẽtiũ naturaliũ est virtꝰ naturalis:sic ⁊ inordinatio ad fi-

De morali cõsideratiõe.

nem est petiti.vñ Aristo.ij. Physicorum.mõstra sunt peccatã nature: et sic esse et perfectio est virt⁹/priuatio/et defect⁹/peccatũ:act⁹ siue operationes dignitatũ significãt perfectionẽ essendi/siue esse pfectionis/in hoc q bonitas bonificando/et magnitudo magnificãdo &c.perficiũt esse:qm̃ nisi pficerent/esset ibi defect⁹/et petiti. inter esse et priuationẽ est differẽtia p triãgulũ viridẽ in cõtrarietate: et qm̃ esse et perfectio sunt cõcordes:et priuatio et defect⁹:hꝫ em̃ esse ꝓprietatẽ essentiãdi:et pfectio perficiẽdi rõne supradicte opationis bonitatis/magnitudinis &c.cõtra priuationẽ et defectũ:sed priuatio et defect⁹ cũ ex parte sui nihil sint: nullã iõ ex parte sui habẽt ꝓprietatem operãdi contra esse et perfectionẽ:sed in hoc/qz esse cessat essentiare/et pfectio perficere:fiũt iccirco p accidens priuare et imperficere ex cessatione essendi et perficiẽdi:q̃ sunt priuatio/et defect⁹. Principia essendi in creatis sunt materia et forma/et istarum principia sunt bonitas/et magnitudo &c. videlꝫ similitudines dei:et quãta et qualis est bonitas/magnitudo &c.tãta et talis est forma et materia:et quãta et qualis est forma et materia:tãtum et tale est esse ex eis cõpositũ.mediũ aũt inter prima principia ipsi⁹ esse et ipsum esse sunt materia/et forma essentiãtes bonitatẽ/magnitudinẽ &c.in hoc essentiatũ qd̃ est esse p oẽs extremitates ipsius esse/quarũ scilicet materie et forme ipsum esse est finis. Principia vo perfectionis essentiãdi sunt bonitas/magnitudo &c.perficiẽtes materiam et formã cõstituẽtes esse rõne existẽtie perfecte et rõne operãdi perfecte:mediũ aũt est perficere:finis aũt est perfectũ esse:et sic esse et perfectio habẽt cõditiones ratione principij/medij/et finis:sed priuatio et defect⁹ sunt accidẽtaliter cõditiones:quas habẽt esse et perfectio p oppositũ illorum quas habẽt ratione principij/medij/ et finis/quare sunt:p quas scꝫ cõditiones primitiuas et defectiuas esse qñ essentiare/et perfectio/perficere/et cessando esse desinit a seipsis:et pfectio a seipsa:et ecce priuatio essendi/et imperfectio esse pri⁹ perfecti esse/et perfectio rõne existẽdi et agendi substãtialiter habẽt conditiones maiorificatiuas/et maiorificabiles/et coequatiuas/et coequabiles. Priuatio vo et imperfectio importãt cõditiones his oppositas:qz inclinationẽ habẽt ad nihilũ:nihil em̃ est reducere maioritatẽ/et equalitatem essendi/et pfectionis/ad minoritatẽ et inequalitatẽ essentiandi/et perficiẽdi:et sic esse et perfectio magis resistunt priuationi et imperfectioni/q̃ econtrario rõne vnitatis essentie/et dignitatũ/et perfectionis/ac etiã essentiãdi et perficiẽdi:cũ impossibile sit q esse essentiãdo reducatur ad priuationẽ: et perfectio perficiẽdo ad imperfectionẽ.Si aũt esse sit otyosum/ et perfectio otyosa:sic quodlibet istorum reducet in suũ oppositũ:cũ cessatio opationis sit priuatio essendi/ et imperfectio entis:et sic priuatio et imperfectio magis resistũt suis oppositis:qñ efficiẽs agit contra finẽ:et forma et materia rõne priuati medij disiũguntur.quare ex his patet q esse et pfectio pl⁹ resistũt suis oppositis:q̃ ecõtrario:alioqn priuatio boni maior esset i malicia/q̃ esse boni in bonitate/qd̃ est impossibile:cũ priuatio et impfectio ex pte sui sint nõ ens.¶ Sunt nõnulle regule in hac materia premittẽde.Prima est:videlꝫ q magnũ/bonũ &c.est magis appetibile/q̃ min⁹:et p cõsequẽs minus malũ est magis tolerabile/q̃ maius malũ:conditiones igit maioritatis sunt ratione magnitudinis in bonitate:et rõne paruitatis in malicia:et ecõtrario cõditiones minoritatis sunt rõne magnitudinis in malicia:et ecõtrario rõne paruі-

De regulis i sciẽtia morali/et primo de prima.

203

atis in bonitate: quare cõcludẽdũ est semp affirmatiue cũ maioritate magnitudinis i bonitate: negatiue vo cũ maioritate magnitudinis i malicia/ vel cũ minoritate magnitudinis i bonitate ⁊c.

De secunda regula.

¶ Scd'a regula/ maior est maioritas in differẽtia cõcordãtie/ ꝙ in differẽtia cõtrarietatis: ⁊ rõ huius est: qꝛ cõcordãtia cõcordat cũ esse: in quo cõcordat maioritas: cõtrarietas vo cũ priuatione/ cũ qua cõcordat minoritas: nã maioritas ꝓprietatẽ hꝫ maiorificãdi differẽtiã plus in concordãtia/ ꝙ in cõtrarietate/ reducẽdo res plures distinctas in vnũ cõiũctum: videlꝫ suppositũ ipsis reb⁹ existẽtib⁹ distinctis: in cõtrarietate aũt nõ põt esse tãta maiorificatio vt'e/ quãta est in cõcordãtia: qꝛ priuat ens ab ente/ priuãs esse suppositi.

De tertia regula.

¶ Tertia regula/ qñ subiectũ maioritatis est contra magnitudinẽ A. ⁊ ꝯ finẽ/ ⁊ ipsum subiectũ est p qd hꝫ maioritatẽ: tũc illa maioritas maior est i vt'a ꝯrietatis ꝙ cõcordãtie: ⁊ rõ hui⁹ est: qꝛ subiectũ deuiat a fine suo: ⁊ iccirco quãto puertit in oppositũ sui finis: tãto maiorẽ ꝯditionẽ hꝫ ꝯriãdi suo fini: ⁊ quãto pl⁹ ꝯriabit: tãto maiorẽ habebit minoritatẽ: qꝛ pdicta maioritas poti⁹ minoritas/ ꝙ maioritas hꝫ dici: qꝛ diminuit de esse ⁊ pfectiõe subiecti.

De quarta regula.

¶ Quarta regl'a/ maioritas maior est i fine/ ꝙ i pncipio/ ⁊ medio: maioritas igit pncipiũ/ ⁊ mediũ hꝫ cõditionẽ/ ꝙ reducat ad maioritatẽ finis: quẽadmodũ ignis in quarto gradu caliditatis rõne sue maioritatis alios grad⁹ alioꝝ elemẽtoꝝ ad se reducit: ac etiã alio mõ maiorificat principiũ: ⁊ alio mõ mediũ: ⁊ alio mõ finẽ: eo qꝛ maioritas a subiecto recipit illd esse suũ/ qd sibi cõpetit: ⁊ rõne pncipiũ/ ⁊ rõne mediũ/ ⁊ rõne finis illi⁹ subiecti.

De inuestigatione scientie moralis per principia artis.

Finem beatitudinis nr'e p virtutes morales adipiscimur: ⁊ ab eodẽ p vitia eisdẽ opposita deuiamur (Id doctore nr'o in arte inuẽtiua demõstrãte) ad psens igit de ipsis vtutib⁹ ⁊ vitiis cognitionẽ volum⁹ ꝓut poterim⁹ reserare: vt cognitis illis/ cognoscam⁹ excellẽti⁹/ ⁊ maiori argumẽtoꝝ mltiplicitate ꝯcludere de eisdẽ: iccirco ad diffinitiões in tertia pte artis: ⁊ prio ad diffinitionẽ artis accedim⁹ isto mõ Virt⁹ est id p qd vtuosus agit bonũ. vñ Boeti⁹. virt⁹ est habit⁹ optim⁹ mẽtis: ⁊ vitiũ est habit⁹ deprauat⁹: ⁊ sic impossibile est/ ꝙ bonitas que est vnita cũ virtute esset id rõne cui⁹ bonũ agit bonũ: nisi virt⁹ esset id rõne cuius virtuosus agit bonũ: qd est ꝯ diffinitionẽ bonitatis: qꝛ sic vitiũ nõ esset id rõne cui⁹ vitiosus agit malũ: qd nõ esse esset impossibile: ergo virt⁹ est ens rõne cuius bonũ sub rõne virtuosi agit bonũ: ⁊ per oppositũ vitiũ est priuatio rõne cuius malũ sub rõne vitij agit malũ: ⁊ sic bonũ est esse virtuosũ: ⁊ malũ est nõ esse virtuosum. ¶ Secũd / si magnitudo est id rõne cuius bonitas/ duratio ⁊c. sunt magne (vt vult ei⁹ diffinitio) ergo virt⁹ est id rõne cuius bonitas/ magnitudo ⁊c. sunt magne sub rõne virtuosi: alr' esset impossibile/ ꝙ magnitudo ambiret oẽs extremitates essendi: essetqꝫ rõne vtutis finis efficiẽtis forme ⁊ materie vtutis extra magnitudinẽ: qd est impossibile: cũ in omi ente finis sit id qd rõne magnitudinis existit. per oppositũ ergo vitiũ est hoc rõne cui⁹ bonitas/ duratio ⁊c. sunt parue sub rõne vitiosi: cũ priuatio ipsi⁹ virtutis sit id qd est rõne paruitatis. ¶ Tertio/ existere vtutis est ipsum perseuerare/ rõne cui⁹ bonitas/ magnitudo ⁊c. durãt magne/ bene ⁊c. in agẽdo bonũ/ magnũ ⁊c. nã preter virtutẽ nõ posset esse duratio proprietas: ratione cuius ois bonitas/ magnitudo/ potestas ⁊c. durãt: qd est impossibile: ⁊ cõ

bonitatis/magnitudinis rc. ¶ Nono sicut bonitas/magnitudo rc. acquiescũt glorie/agẽdo bonum/magnum rc. sic virtus moralis bonitati/magnitudini rc. substãtialibus agẽtibus bonũ/magnũ/rc. acquiescit: r sicut ipsa virtus moralis acquiescit bonitati/ magnitudini rc. agẽtibus bonũ/magnum rc. ita ipsa bonitas/magnitudo rc. substãtiales acquiescẽtes suo agere bono/magno/rc. acquiescũt vtuti: qr agere moraliter bonũ/magnũ rc. cõuertitur cũ virtute: r quẽadmodum substãtialis bonitas acquiescit substãtiali magnitudini r ecõtrario: r sic de aliis: vt acquiescãt bono/magno/rc. tãq̃ fini substãtiali/r ecõtrario: ita bonitas moralis acquiescit morali magnitudini/r ecõtrario: r sic de aliis: vt acquiescant virtuti finali: scz ipsi virtuti morali/que de illis tãq̃ de suis ppriis principiis constituta est. Cũ aũt ita est/q bonitas/magnitudo rc. substãtiales nõ habeãt agere bonũ/magnũ rc. tũc peruertit moralis bonitas in maliciã moralẽ: r moralis magnitudo in moralẽ paruitatẽ: r moralis veritas in moralẽ falsitatẽ: de quib9 constituitur vitiũ: qr bonitas/magnitudo rc. substãtiales acquiescũt suo agere malo/ paruo rc. Inuestigat etiã scientia moralis p principia respectiua. ¶ Decimo rc. sicut bonitas/magnitudo rc. rõne differẽtie sunt incõfuse: ita actus earũ agẽdo bonũ/magnũ rc. sunt incõfusi: r sic ipsa virt9 moralis existẽs vna eadẽ in seipsa sine cõfusione distincta est in hoc/q bonitas agit bonũ alio mõ ratione fidei: alio mõ rõne spei: r alio mõ ratione charitatis: r sic de aliis. Eodẽ modo est de magnitudine agẽte magnũ: r sic de aliis. Vitiũ autẽ est predictorũ actuũ cõfusiuum: ducẽs eni esse ad priuationẽ cõfundit eos: vt nec intellectui/nec memorie/ appareãt: nec volũtas eos diligere possit. ¶ Undecimo substantialis bonitas r substãtialis magnitudo rc. habẽt cõcordãtiã ad influẽdũ de se similitudinẽ suã: r qm ita est/q ipsi cõcordãt in vno r in plurib9: ita de se influũt bonitatẽ moralem/magnitudinẽ moralẽ rc. in vno r in plurib9 cõcordãtes: in vno quidẽ/ quia vnã virtutẽ cõstituũt de seipsis/in plurib9: qr distinctã eãdem virtutẽ in plurib9 virtutes cõsistere faciũt. Vitiũ aũt istã cõcordãtiã peruertit in cõtrarietatem: vt moralis bonitas/ r moralis magnitudo rc. predicto vno/r predictis pluribus cõtrarient: vt r ipsum vnũ/r ipsa plura rõne cõtrarietatis priuentur. ¶ Duodecimo pter diuersos fines sunt virt9 r vitiũ in contrarietate habẽtes mutuã resistẽtiã: qr finis vtutis est esse/r multiplicatio essendi: finis vo vitii est nõ esse: r diminutio essendi: r ideo cũ istorũ duorũ sit cõflictus/ad eorũ resistẽtiã mutuã si virtus superet vitiũ/cõuertit vitiũ ad finẽ virtutis: cũ malũ sit pter bonũ: si vo vitium virtutẽ superet: ducitur quidẽ virtus ad finẽ vitii/ scz ad nõ esse. Habet autem superari virt9 rõne infirmitatis actuũ bonitatis/magnitudinis rc. substantialiũ/in qua quidẽ infirmitate peruertit bonificare in malificare: r verificare in falsificare: r scire in ignorare: quẽadmodũ i gustu infirmo pomi dulcedo in amaritudinẽ peruertit: que scz amaritudo nõ est ipsius pomi: sed potius ipsius gustus a sua propria dulcedine in accidẽtalẽ amaritudinẽ deuiati. ¶ Decimotertio si bene cõsideretur ipsa virt9 moralis/de qua hic querit: ipsa est principiũ habẽs se ad oia aut immediate/aut mediate: nã ipsa virtus ad deum se habet: et ad ea que de deo sunt: cũ ipsa sit mediũ/quo ipsa anima rationalis deo fruitur: et iterũ se habet ad omnia creata: eo qr in oibus fm q sunt attingibilia sunt bonitas/

nam cū bonitas/magnitudo substātiales trāsmittūt de se bonificare/magnifica reqꝫ irregulata ratione maioritatis/ꝛ minoritatis:tūc ꝑpter priuationē propor tionis coꝝ ꝯm iusticiā coequate tēdūt ipa bonificare/magnificare ꝛc̄.in priuatio nē peruersa inequalia malificare/paruificare ꝛc̄.de quib⁹ vitiū cōstat coequatū.

¶ Decimooctauo/ posita differētia inter maioritatē ꝛ minoritatē/ aut cōcordat oīs minoritas minoritati:aut cōtrariatiue resistit maioritati:ꝛ iste secūdus mo dus minoritatis est vitiū:qd̄ est circa nihil:qd̄ de ratione sui nihil ponit:et cū ita sit/ꝙ adeo virtuti resistit/ꝙ eā facit stare in nō esse:vbi non habet resistere vitio: tūc est vitiū in summa sui excellētia:que cum maxima minoritate cōuertitur:ꝛ ecō trario:ꝛ similiter est de virtute:si aūt virtus ꝛ vitiū equaliter cōcurrāt ad resisten tiam:adhuc tamen regnat virtus/ que si vincit:multiplicatur.

Quecūqꝫ sunt circa deū inquātū habet essentiā/ ꝛ existe re/ꝛagere bonū sunt dei:eiusqꝫ dignitatū similitudines:quāto ergo existere similitudinis dei magis ꝑducit age re bonum/magnum ꝛc̄.tanto ipsa similitudo magis est dei:et quan to magis remittit agere bonū:tāto ipsum existere magis recedit a silitudine dei: et tāto est min⁹ bonū/ꝛ ei⁹ magnitudo minores habet extremitates essendi. Cū igit̄ virt⁹ moralis(de qua hic q̄rit̄)sit diuine ꝟtutis silitudo:q̄ sꝫ virtus diuina est tāta origo vnionis/bonitatis/magnitudinis ꝛc̄.dei in seipsa/ꝙ ipsa est idē ꝙ magnitudo in oī perfectione bonitatis sue:oportet ꝙ ipsa virt⁹ moralis sit in ꝓ portione bonificādi/magnificādi/q̄ est silitudo vnionis diuine ꝟtutis:ꝛ sic nūq̄ priuabit̄ in vitiū ipsa virt⁹ moralis/in qua bonificare ꝛ magnificare habēt pro portionē:sed quāto maior erit ꝓportio:tāto silior erit diuine virtuti/que in boni tate nō deficit:nec etiā in bonificare ꝛc̄.cū sit idē cū magnitudine:quāto ergo ma ior est improportio predictoꝝ actuū/tāto surgit maius vitiū in ꝟtutis priuatiōe

De secundo mō probatio nis.

¶ Secūdo/cū hō illā veritatē que est in ratione obiectiua cōuertit innanū affir mans eā esse id qd̄ est:ꝛ negās illam esse falsitatem:tunc constat virtus in ratione illa:q2 in ratiocinando verū ꝛ bonū ꝛc̄. veritas illa cū bonitate ꝛc̄.rationali con uersa est in virtutē moralē/per quā sꝫ cōuersionē bonū ꝛ virtuosum moralia cō uertunt̄ ratione predicte veritatis:vitiū aūt in toto cōtrario predictoꝝ hꝫ esse:cū homo illā veritatē q̄ est in rōne obiectiua cōuertit in malū/negās eā esse id qd̄ est: ꝛ affirmās eā esse falsitatē. ¶ Tertio/q2 illa distinctio cōstat i summitate ꝟtutis/ in qua bonificās/ꝛ bonificat⁹ distincte ꝑmanēt/idē essentia ꝛ natura orit̄ virtus ex agēte ꝛ patiēte ꝟtuoso/sicut bonificare ex bonificāte/ꝛ bonificabili:nā de ipso bonificante ꝛ bonificato summe virtutis procedit ipsa summa virtus:que predi ctā distinctionē nō permittit esse sine predicta idēptitate:nec predictā idēptitatē sine distinctione:ergo cū virt⁹ de qua querit̄ sit ipsius summe ꝟtutis silitudo/ ha bet ꝓcedere ex ipso hoīe ꝟtuoso agēte bonū ꝛ patiēte bonū:vt ipsa virtus cōstare faciat actionē ꝛ passionē boni in eodē hoīe ꝟtuoso:ꝛ ecōtrario:sed cū vitiū sit pe nitus dissimilitudo ipsi⁹ summe ꝟtutis/habet quidem ꝓcedere ex hoīe vitioso agēte/ꝛ patiēte malū per oppositū ꝟtutis. ¶ Quarto/sicut magnitudo distat a paruitate cū ꝟtute:ꝛ eternitas a patre rōne magnitudis:sic rōne silitudinis/quā hꝫ ꝟtus moralis a dignitatib⁹ diuinis/distat ipsa ꝟt⁹ a vitio rōne magnitudis:

et sicut distat ab ipso vitio ratione magnitudinis: sic etiã distat ab eodẽ ratione perseuerãtie/que est eternitatis similitudo: qz virtutis magnitudo in perseueratione bonitatis/potestatis ꝛc. se multiplicat ratione cuius perseuerantie se elongat ab instabilitate/que vitio concordat. ℭ Quinto illa volũtas est magna/que cõtinue agit bonũ/diligẽdo virtutẽ: in hac ergo volũtate semp cõsistit virt⁹: qm̃ in magna volũtate impossibile est inueniri virtutẽ otyosam: ergo p oppositũ in parua volũtate rõne otyositatis virtutis consistit vitium per oppositũ virtutis. ℭ Sexto/ qm̃ vitiũ multiplicat magnitudinẽ pene: ꝛ virt⁹ multiplicat magnitudinẽ glorie: eo qz vitiũ destruit esse: et virt⁹ multiplicat illud: ideirco' est virtus via glorie: ꝛ vitiũ via pene. ℭ Septimo virt⁹ est maior in cõcordãtia/ q̃ in cõtrarietate (vt predictum est) maior em̃ est mutua virtutũ cõcordãtia/ q̃ cõtrarietas mutua virtutis ꝛ vitij: nã aliqua ipsaꝝ virtutũ non põt habere esse: nisi oẽs cõcordãdo concurrãt eidẽ: ꝛ sic multiplicatur magnitudo essendi virtutis ratione cõcordãtie oĩm: ad cuius destructionẽ sufficit/ q̃ vitiũ inueniat aliquã illarũ nõ cõcordãtem. ℭ Octauo/impossibile est inueniri cõtrarietatẽ inter magnitudinẽ ꝛ virtutẽ: ꝛ per cõsequẽs inter paruitatẽ ꝛ vitiũ: ꝛ rõ aũt huius est: qz magnitudo/ virt⁹/ꝛ esse cõcordãt: cũ vnũ sine alio esse nõ possit: vitiũ võ/ paruitas ꝛ non esse. ℭ Nono oĩs virt⁹ minor est in principio/ q̃ in fine: ꝛ rõ est: qz nõ põt esse in principio absente virtute in fine quĩ moueat efficiẽtẽ/ac etiã qz solũ in finali est actu/ ꝛ nõ potẽtia/aut habitu. ℭ Decimo/ origo vitij est priuatio ṽtutis: nã sicut priuatio est eternitatis dissimilitudo/ ꝛ vitiũ virtutis: sed virtus ꝛ eternitas concordãt: ergo vitiũ ꝛ eternitas cõtrariant̃. ℭ Undecimo/substãtialis potestas in humana sapiẽtia est subiectũ/seu principiũ vñ virtus moralis orit̃: ꝛ virtus possendi cõsistens in virtute sciẽdi est mediũ per qđ ipsa virt⁹ ꝓcedit in actũ: per oppositũ cõtra subiectũ seu principiũ vnde vitium oritur est potestas in insipiẽtia/et malicia: ꝛ mediũ per qđ inducit̃ in actũ est actus mal⁹ potestatis in actũ insipiẽtie ꝛ malicie: ergo in augmẽto actuũ potestatis ꝛ insipiẽtie crescit vitiũ: ꝛ in corũ detrimẽto decrescit. ℭ Duodecimo/voluntas humana bonũ appetit cũ virtute potestatis: per oppositũ ergo volũtas humana malũ appetit cum vitio potestatis: manifestũ est ergo ſm diuersa tẽpora/ q̃ humana potestas in ipsa humana volũtate est subiectũ ad duo cõtraria: sc3 ad virtutẽ ꝛ vitiũ: similiter et ipsa bonitas/magnitudo ꝛc. cũ aliud humanoꝝ principiorum absq3 alio esse non possit. ℭ Decimotertio/ipsa virt⁹ de qua hic querit̃/est virtus humane potestatis vna cũ humana bonitate ꝛc. ꝛ habet infundi ex distinctione potẽtie/habit⁹/ et actus ipsi⁹ potestatis/ꝛ alioꝝ principioꝝ. Situs ergo ipsi⁹ virtutis cõsistit in potẽtia/ habitu/ꝛ actu potestatis influẽtis ipsam virtutẽ de ipsis: sc3 de ipsa potẽtia ꝛ habitu in actũ/existẽte posse subiecto ipsi virtuti: in opposito aũt̃ est situs vitij in humana potestate/bonitate ꝛc. ipsa potestate ꝛc. subijciẽte se vitio potẽtialiter/ habitudinaliter/ꝛ actualiter: vt contra virtutẽ agere possit. ℭ Decimoquarto/si potestas virtutis moralis nõ haberet distinguẽdo virtutẽ nõ haberet eã concordãdo/nec ecõtrario/distinguẽdo quidẽ virtutẽ a virtute/vt fidẽ a spe ꝛc. concordãdo etiã virtutẽ ṽtuti: vt ipsam fidẽ spei ꝛc. ꝛ isto' mõ ꝓducẽs aliquã ipsarũ virtutũ in actũ: cõseruat ceteras ei cõnexas in habitu: vt ipsa que est i actu influẽtiã

recipiat

206

recipiat ab eis que sunt in habitu :immediate enim habitus habet influere in actum. Cum autem potestas distinguit virtutem a virtute/ponens inter eas cõtrarietatem:surgit vitiũ de libera potentia potestatis:⁊ trãsiens per habitum puenit in actũ derelinquens cetera vitia in habitu:vt ab illis in suo actu capiat nutrimentum:et sic vitium existens communis priuatio contractum est ad potentiam/habitum/et actum. ¶ Decimoquinto/cum nullus intellectus virtuti sue contradicat:et virtutis intellectus sit exaltare virtutes morales:sequitur ergo ꝙ illi virtuti principaliter adheret/in qua cetere virtutes recipiunt exaltationem:charitas autẽ est huiusmodi super ceteras virtutes pricipaliter:ergo adheret eidem intellectus:in augmento enim charitatis crescunt fides/spes/iustitia/⁊c.et in eius detrimento decrescunt:eaqꝫ priuata/omnes priuanẽ/similiter et in priuatione alicuius earum concurrunt cetere in nõ esse:de vitijs autem non est ita:nõ enĩ est tanta cõcordãtia inter vitium et vitiũ:quanta est iter virtutẽ ⁊ virtutẽ. ¶ Decimosexto/cũ humana virt⁹ auxilio humane bonitatis ⁊c.intendit pducere istum finem / qui est virtus :primo oportet eam in ipso homine quẽ ipsa cũ alijs principijs ꝯstituit coeqre actionẽ et passionẽ :put põt meli⁹:vt scdm ꝙ homo est agens ad virtutem:ita sit patiẽs a d virtutem:qm̃ sine equalitate nulla virtus est finis:quod tamen intelligendũ est de equalitate principiorum virtutis :nam ex inequalitate opposita predicte qualitati impossibile est produci virtutem in ratione finis:sed potius producitur inde vitium existens priuatio illius finis /qui est virtus.

PResupponendo illa que de deo presupponenda sunt est virtus subiectum/per quod deus influit gratiam fidei /spei/charitatis/⁊c.per quas illuminatur memoria ad frequenter recordandum :et voluntas ad multum diligendum:et intellectus ad prudenter inuestigandum ratione voluntatis /et memorie :vt adhuc gratia fidei:et per cõsequens spei: et charitatis ⁊c.sub fide altius exaltari possit eo ꝙ memoria plura ⁊ maiora recolat:⁊ voluntas feruentius diligat : ministrãs intellectui discursiuo inuestigandi materiam altiorem :ita ꝙ sit continuus fluxus fidei de voluntate ad intellectum ratione inuestigantem: vt exaltetur in intelligere :et cõtinuus refluxus intelligẽdi de intellectu ad voluntatem suppositione confidentem :vt in fide altius exaltetur :memoria existente medium subiectum transitui huius fluxus et refluxus propter altam vtriusqꝫ partis recordationem. Per oppositum autem fidei consurgit diffidẽtia:que discredit credita fidei/ratione cuius scꝫ diffidẽtie volũtas odit dilecta fidei :et diligit odita fidei :⁊ vbi fides credit possibile / diffidentia asserit ipossibile / vel necessarium: vt intellectus nequaqꝫ discurrere possit peruertente in memoriam in recolendo contraria fidei /et rationis :hoc autem est maximum vitium:inducit enim contra spẽ ⁊ charitatẽ desperãtiã/et crudelitatẽ:⁊ tristẽtes omniuꝫ maloꝝ fundamẽtum. ¶ Scdꝰ modus essendi virtutis moralis insensibilis est:et imaginabilis est auteꝫ intelligibilis tantũ:solus ergo modus intelligendi superans modum sentiendi/et imaginandi illi proportionatus est:modus igitur essendi virtutis manifestus est per hec que dicta sunt de virtute respectu sui:et per oppositionẽ

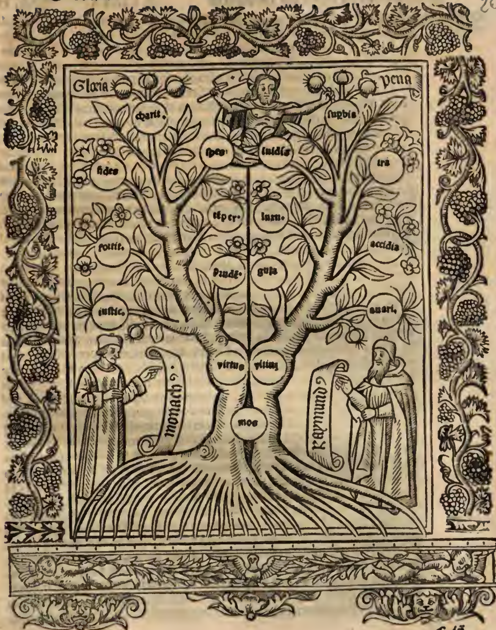
De tertio modo probationis et inuestigationis sciẽtie moralis.

quã habet vitio: et econuerso / modus autem intelligendi ipsum modum essendi virtutis indutus est: quia est eius habitus pariter et voluntatis / et memorie agentium bonum / magnum &c. et ideo dum intellectus virtuosus suum modum intelligendi applicat ad modum essendi virtutis / induit quidem suũ modum intelligendi realem de modo essendi virtutis / vnde sequitur / ꝙ intellectus vitiosus modum realem essendi virtutis de suo modo intelligendi vitioso nõ attingit: sed potius modum essendi vitij: de quo suus modus intelligendi indutus est: impossibilis enim est realis proportio inter modum intelligendi vitiosum: et modum essendi virtutis. ℭ Tertius modus / cum autem consideratur virtus secundum duplices terminos / sic habet esse ipsa virtus theologica / & moralis: et est in prima intentione et secunda: in prima quidem cum aliqua virtutum est actu: in secunda vero cum cetere sunt habitu: et illa sit actu: et est ipa virtus moralis figura: virtus vero substantialis hominis est forma: cuius est illa figura: et per contrarietatem consideramus eam respectu vitij: et econuerso / quod sc3 vitiũ habet dupliciter esse: aut quia oritur immediate a corpore per consensum anime: sicut gula / et luxuria: aut quia oritur immediate ab anima: vt superbia / inuidia / ira &c. ℭ Iterum per tertium modum habet esse virtus: sicut fides / spes / et charitas: que sunt virtutes theologice: quia a deo infundũtur in aĩam: ꝯ quas sunt diffidẽtia / desperãtia / & crudelitas / que sunt pessima vitia / et si tertius modus in contrarietate accipiatur / manifestum est: ꝙ vna virtꝰ duobus vitijs concordantibus contrariatur: sicut fortitudo gule / et luxurie: et vnũ vitium duabus virtutibus concordantibus: vt desperantia fidei / et spei: & vna virtus duobus vitijs contrariantibus: sicut temperantia prodigalitati: et parsitati. Inter virtutes impossibilis est contrarietas: si enim cadat inter virtutes contrarietas: ipse in vitia peruertuntur. Iterum si per quintum modum inuestigandi virtus accipiatur secundum concordantiam: sic sunt quatuor virtutes cardinales. s. iustitia / prudentia / fortitudo / temperantia / in quarũ opposito sunt iniuria / insipiẽtia / fragilitas / seu inconstantia: et distemperãtia: que sunt principale medium ad gulam / luxuriam / superbiam &c. et deuiatio a fide / spe / & charitate: et sic habemus istum quartũ modum in concordantia et contrarietate: in concordantia quidem de virtutibus theologicis et cardinalibus contra vitia contraria virtutibus theologicis: et contra vitia contraria virtutibus cardinalibꝰ: ita ꝙ hic est circulꝰ scdm quintũ modũ inuestigãdi: q2 virtutes theologice ꝯcordãtiã habent cũ virtutibꝰ cardinalibus ꝯtrãtibꝰ vitijs cardinalibꝰ: vt p istã concordantiam contrarientur vitijs cardinalibus: eo quia per hanc contrarietatẽ cõtrariantur suis rectis cõtrarijs scilicet vitijs theologicis: et ecõtrario: et sic de ipsis vitijs theologicis cõtra virtutes theologicas eodem modo: similiter virtutes cardinales concordant virtutibus theologicis: vt per istam cõcordantiam contrarientur vitijs theologicis: eo ꝙ per istam contrarietatem cõtrarientur suis recte contrarijs vitijs cardinalibus / et econtrario: similiter de vitijs cardinalibus aduersus virtutes morales. ℭ Quartus / sicut ipsa virtus substantialis vnde procedit virtus moralis est generalis / et vna in seipsa / constituens cum bonitate / magnitudine &c. hominem: et est distincta / eo quia ipa

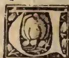
contracta ad bonitatem: alia est a seipsa contracta ad magnitudinem ꝛc. ita similiter ipsa virtus moralis procedens ab ipsa virtute substantiali vna est in se ipsa: sed contracta ad diuersas proprietates secundum illas est distincta: nam ipsa virtus contracta ad iusticiam alia est a seipsa contracta ad prudentiam: et alia a seipsa contracta ad fortitudinē ꝛc. hoc etiam similiter sequitur de vitio quoniam vitium cum de seipso sit pura priuatio/seu purum non esse/vnum est in seipso: sed cum se contrahit ad fidē/existit ipsius fidei priuat'o: et dicitur diffidentia: tunc est aliud a seipso contracto ad castitatem: quia tunc dicitur luxuria ipso priuante castitatem: vnde patet quoniā sicut virtus moralis existit vna in seipsa veniens in esse distinctū specificando se secundum diuersas proprietates: ita similiter vitium quod est ipsius virtutis pura priuatio venit in esse distinctum specificando se secundum illas proprietates: ad quas priuando se cō trahit. ¶ Quintus. Cum ita est/ꝙ ratio realitatis obiecti a ratione intellectus dissentit: tūc est virtus implicare cōtradictionem secundi modi cōtradictionis: quia licet intellectus transcendenter supra hanc contradictionem ratione rei sit attinctiuus: oritur tamē ei fides: quia totaliter sine contradictione rationis sue attingere non potest: per quam fidem voluntas diligit id quod intellectus attingere non potest: et iusticia etiam habet esse ibidem: iustum etenim est intellectū magis stare iudicio rationis rei obiecte/ꝙ rationis intellectus obiectantis: cū plus sit veritatis in re obiecti/ꝙ rationis intellectus obiectantis: ad hoc etiam concurrit prudentia: nam inde acquiritur habitus scientificus trāscendo sup rationem propriam ad rationem obiecti: et ibi similiter vtitur intellectus fortitudine super debilitatē rationis/sub ratione fortitudinis veritatis rei: et habet in se temperātiam/cedendo magis illi parti/cui magis est cedendum: ꝛ cedendo minus illi parti cui minus est cedendum: et sicut virtus est implicare contradictionem rationis (vt dictū est) ita similiter est vitium implicare contradictionē rei/negādo cōditionē rōnis ipsius intellect⁹: quoniam si intellectus negat/tunc vt nō sit intellectus cōtradictio incurrit necessario realē cōtradictionem/que est vera cōtradictio existens impossibilis: vt patet in libero arbitrio/et predestinatione: quoniam si ambo non starent simul ratione cōtradictionis intellectus/ oporteret ꝙ sapientia dei esset ignorātia/sciendo et nesciendo: et iusticia dei iniuria retribuendo et nō retribuendo: et hoc est magnū vitiū: qḋ est cōtra fidem/ spē/ꝛ charitatē ꝛc. ¶ Sext⁹/duoꝝ ꝯdictorioꝝ pterite ꝯtingētie icludūt in psenti sub disiūctione necessitatē: vt hō est necessario virtuosus: vel vitiosus/atq; duoꝝ ꝯdictorioꝝ pñtes possibilitates seu ꝯtingentie sub disiūctiōe alicui⁹ eoꝝ necessitatē indicāt affuturā: vt aliqd futurū esse virtuosum/vel vitiosum: ꝛ sic in oib⁹ pcedēs libertas ad virtutē ꝛ vitiū sup ꝯtingētiā fundata/ꝯsequētē necessitatē p destinationis/vel prescietie necessario in se icludit: ꝛ ecōuerso pdestinatio aut p scia sup necessitatē fundata ꝯtigētiā libertatis añ se demōstrat: aliter eēt ipossibilis ipa vt⁹ moralis: qm̄ si ipa virt⁹ necessitate veniret coacta de pricipio p me diū vsq; ad finē: ipa qdē carēs merito nō eēt i ipo fine vt⁹: nec p ꝯñs i pncipio/ꝛ medio: ꝛ qñtū ad h ꝯtigētia ꝛ necessitas sunt substātialr ppt vtutē: ꝛ p accidēs vitiū subsequūt. Septim⁹/sicut vt⁹ ꝛ vitiū hñt eē substātialr i bōie: vt⁹ qdē gñando

vitium vero corrumpendo/ita similitudinarie habent esse virtus et vitium moraliter in eodem:nam sicut propter vitium substantiale corrumpitur corpus humanum/priuando virtutem substantialem hominis ipsa cessante ab operationibus suis:ita propter vitium morale corrumpitur gratia anime humane/priuando virtutem ipsa virtute morali cessante ab operationibus:ita p demōstrationē similitudinariā virt⁹ ꝛ vitiū demostrant:similiter habēt demōstrari p equipa rantiā in ꝯtradictiōe:vt existente hoīe in virtute non est in vitio:ꝛ non existente ipso in vitio est in virtute/vel existente homine in vitio non est in virtute:ꝛ non existente eo ī virtute est in vitio:quia ad positionem alterius istorum priuat necessario reliquum:ꝛ ad priuationem alterius ipsorum ponitur necessario reliquum. Iterum per equipa rantiam in concordātia similiter demostratur:quia posita aliqua ipsorum virtutum actu habent esse necessario alie in habitu: hoc idem est similiter de vitijs:ꝛ propter quid etiam fit in eis demōstratio:vt ꝑpter virtutē existentem actu ꝛhabitu oportet esse vitium in potentia:ꝛ per quia:vt qꝛ vitium est in potentia siue actu est virtus:vitium quidem in potentia non est vitium/quamuis sit medium ad vitium:aut etiam in contrario propter vitium existens habitu est virtus ī potentia siue habitu:aut quia virtus est in potentia siue habitu est vitium:virtus enim in potentia siue habitu non est virtus:ꝙuis sit medium ad virtutem. ¶ Octauo cum attingitur ꝙ deus mouet animam humanam gratia libertatis ad posse peccare sine culpa ī ꝓfius dei:ꝛ ꝙ peccatum ratione sui nihil existens potest inficere animam:ꝛ ꝙ virtus sit duorum extremorum medium/scꝫ duorum vitiorum:ita ꝙ nihil sapit naturam eorum/eo ꝙ homo vitiosus totus per se:ꝛ totus per deum potest surgere de peccato:ita ꝙ non sine deo/nec sine seipso:manifesta quidem doctrina ꝛ via attingendi solutionē questionum/et etiam argumentorum/que ad puncta transcendentia in materia morali vertuntur. ¶ Nono/diuina virtus tanta plenitudine bonitatis ꝛc. agit in effectu suo:ꝙ aliquid in eo nō permittit esse vacuū:ꝛ aliquid esse nihil:ꝛ ideo in ea fluit in esse maioritas finis virtutum moralium:et inde per accidens maioritas finis vitiorum:cum vitia sint propter virtutes:ꝛ non econtrario: quoniaꝫ si virtutes morales non essent in perfecta magnitudine finis: essent'q dē in minoritate finis:vñ de necessitate sequeret/ꝙ realiter aliqd esset nihil:ꝛcōtrario/qꝛ ex quo hmōi maioritas finis:eēt nō esse:ꝛ hoc qdē nō eē cēt maioritas finis:cū maioritas:finis nō possit esse nisi maioritas finis:ꝛ iterū cū diuina virtus īfluet plenitudinē virtutis ī effectū suū:seqret ꝙ minoritas finis esset maioritas:quare ad īpossibilitatē predictarū conditionū oportet virtutes/ꝛ per consequēs vitia esse in tāta magnitudine finis/ꝙ sint īperfecto fine:ꝛ sic sunt in maioritate finis:ad necessitatem igitur huius maioritatis predicte finis multa et ardua stant implicita:nam ad necessariam eius positionem stat necessario mundum non esse eternum/sed exta necessitatem inceptum:ꝛ intellectum nullum esse vnum omnibus intellectibus:sed penitus esse intellectus diuersos: et aliam esse vitam preter istam: et sic de alijs/que omnia supradicta maioritate finis explicari possunt.

208

Gloria
pena
charit.
supbia
spes
inuidia
fides
ira
temper.
luxu.
fortit.
accidia
prude.
gula
iustic.
auari.
virtus
vitium
mos
monachus
Raymundus

Devirtutib⁹ in speciali.

Jsis generalibus que in philosophia morali considerantur: nunc ad specialissima descendamus. dictum est quod omnes virtutes morales /ac etiam peccata eis opposita a voluntate habent esse virtutes effectiue: vitia vero defectiue: et causantur in primis virtutes dispositiue ab actibus elicitis a voluntate/prout sunt conformes rationi recte: peccata vero per oppositum: et sunt (vt iam predictum est) nouem virtutes: et totidem peccata capitalia. virtus ex secundo ethicorum est habitus /qui habentem perficit et opus eius reddit bonum/et talem habitum acquisitum homo ex puris naturalibus vtendo voluntate absq; aliqua speciali gratia dei acquirere potest: et hoc mō virtutes morales dici possunt naturales /prout distinguuntur contra virtutes supernaturales: et non dicuntur naturales: ex eo/quia insunt nobis a natura: quia tunc omnes homines essent virtuosi: sed dicuntur naturales: q: homo naturaliter (vt predictum est) regulando suam voluntatem eas adipisci potest: et est differentia inter eas /que causantur ab obiectis: vt patet per diffinitionem cuiuslibet: et vnaqueq; cum sua diffinitione discurribilis est per principia et regulas/ad hoc vt de ipsa maior possit haberi noticia: que quidem deductio explicita est in arte magna: tamen gratia exempli de iusticia que prima virtus cardinalis est secundu3 modum tractandi datur primo practica: ipsa in primis est reducibilis/seu applicabilis ad virtutem/et equalitatem: nam particulare applicabile est ad suum vniuersale: pro maiori tamen eius euidētia est notandum/q triplex est iusticia: videlicet diuina/naturalis/et humana: diuina est ipsemet deus. vnde psalmista. iustus est dominus: et iusticiam dilexit. naturalis est illa/ qua natura regulatur ad debite agendum: et semper facit id quod melius est. vnde Aristoteles. viij. physicorum. nihil inordinatum est eorum que a natura et secundum naturam sunt: nec a fortiori que a diuina virtute: vñ Augustinus de libero arbitrio. Porro ipsa lex q̄ tuendi populi causa data est/ nullius libidinis argui potest: eterne legis notionem que impressa nobis est/quantū valeo verbis explicare/ea est: qua iustum est: vt omnia sint ordinatissima/a q̄ oēs leges regulari debent. iusticia humana est id quo quis declinat a malo /et facit bonum: cuius actus est reddere vnicuiq; qđ suum est: et sic dicitur iusticia quasi iuris stantia: cuius partes sunt ea que concurrunt ad perfectum actum iusticie: et sic deducendo eam per principia et regulas: illa que dici possunt de iusticia attingit artista huius artis: et primo deducitur per principia hoc modo. iusticia est bona bonitate moris/elicita a volūtate/prout est conformis rōi recte: cuius causa est bonitas substantialis. iuxta illud Ciceronis primo Officiorum. homo habet quosdam igniculos a natura /quibus mouetur ad virtutes: et illa sunt principia naturalia: nam bonitas est ratio bono: vt agat bonu3 ideo iustum est/q bonus agat bonum: ꝛ sic oritur a ratione bonitatis: et iusticia oritur oriente suo actu: et magnitudo est dispositio magne iusticie bonitatis: vt agat iustus magnum /bonum: et duratio vt faciat ipsum durare: et potestas vt possit existere: et agere bonum/magnum/iustum/durans/potens/ꝛc.

et per sapientiam siue intellectum est intelligibilis: et est virtus / ad quam est applicabilis tanq̄ ad proprium genus: et sic virtus oritur ex bonitate / magnitudine ⁊c. sic et iusticia humana ex similitudinibus eorum: et istud est regula generalis ad omnia iura positiua. iusticia est vera: quoniam est adequatio rei iuste ad intellectum: et est gloriosa: inquantum bonitas / magnitudo habent quietem in ipsa: et homo sua operatione iusta gaudet / iuxta illud Aristotelis primo Ethicoꝝ. neq; iustus aliquis diceretur non gaudente operatione iusta. ¶ Itē ipsa est differens quo ad pondus et proportionem: et est concordans / inquantum plura concordat in vnum iudiciū. iustitia est contrarians / inquantum contrariatur iniurie / que priuatiua est de se: iusticia vero positiua / iustitia est principium / quo iustus producit suum iudicium: et est medium etiam quo et finis bonitatis / magnitudinis / moris ⁊c. et est maioritas consideranda in carespectiue: et eam recipit obiectiue ab obiecto: subiectiue vero a subiecto in quo est. Suo modo dicendum est de equalitate / et minoritate: quoniam relatiue se habent: est etiam discurribilis per regulas: sed quia eius discursus et aliarū virtutū est in arte magna explicitus / solū motiua in hoc opere damus: est tñ notādū q̄ virtutes sunt circa passiones / et opationes per se, primo / vel non primo. temperantia est primo circa medium rationis in delectationibus. fortitudo circa medium timoris / et audacie. Iusticia circa medium in operationibus que sunt ad alterum: et est duplex secundum Aristotelem .v. Ethicorum / videlicet commutatiua: et talis non est in deo: et distributiua / qua distribuuntur bona secundum merita: et talis est in deo. vnde Dionysius de diuinis nominibus. oportet in hoc videre veram esse dei iusticiam: quia omnibus tribuit propria secundum vniuscuiusq; existentium dignitatem. secundo temperantia et fortitudo sunt circa obiectū passionum / quas moderant: et iusticia est circa passiones: inquantum iuuat fortitudinē: ⁊ etiā temperantia et fortitudo sunt circa operationes ad alterum: per accidens, et non per se. de iusticia Salomon / ⁊ homine iusto hec inquit. non contristabit iustum quicquid ei acciderit: et iustus quasi leo confidens absq; terrore erit: et sic non habet timorem / qui vnam virtutem cum alia cōcordat: referendo omnes ad virtutem dei. vñ Bernardus. qd vobis cū virtutibus / qui dei virtutē Christi ignoratis: vbinā queso vera prudentia / nisi in christi doctrina: vbi vera iusticia / nisi de Christi misericordia: vbi vera temperantia / nisi in christi vita: vbi vera fortitudo / nisi in christi passione: soli igit̄ qui eiꝰ doctrina imbuti sunt / prudentes dicēdi sunt: soli iusti qui de eius misericordia veniam peccatorum consecuti sunt: soli temperantes / qui eius vitam imitari student / soli fortes / qui eius sapientie / patientie documenta fortiter in aduersis tenent. Hieronymus. tunc vere et honeste putent̄ esse virtutes: cum ad deum referuntur: nec propter aliud expetuntur: tunc etiam quando propter aliud inflate / atq; superbe sunt: et ideo non virtutes / sed vitia iudicanda sunt / queccūq;ꝫm saluator noster fecit: ad nostram doctrinā oīa operatus est: ideo nos vestigia eiꝰ sequi debemus: nā ille, dicit̄ vere virtutes tenere / qui vestigia Christi sequit̄: et in eo manere / qui sicut ille ambulabit: ipse am-

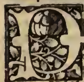
bulare nitif/qd est nō ambire terrena/nō caduca lucra sectari/fugere honores/ oēm contemptum mundi pro celesti gloria amplecti: libenter cunctis prodesse: iniurias nulli inferre: et sibi illatas patienter sufferre: sed conditoris gloriam semper querere: et quos secum valet ad superna erigere: hec et hmōi gerere est ve stigia Christi sequi. hec Beda super illo. exemplum enim dedi vobis: vt ita fa ciatis/ etc. Item Augustinus. summum bonum appetere est bene viuere: vt ni hil sit aliud/ q̄ toto corde/tota anima/tota mente deum diligere: a quo existit/ vt incorruptus in eo amor/atq; integer custodiatur: qd est temperantie: et nullis frangatur incommodis/quod est fortitudinis: nulli alij seruiat: quod est iusti cie: vigilet in discernendis rebus: ne fallacia paulatim dolusq; subrepat: quod est prudentie. hec est hominis vna perfectio/qua sola impetrat: vt veritate/since ritateq; perfruatur. Idem in libro de moribus ecclesie. deus summum bonū est: cui adherere certe non valemus/nisi dilectione/amore/ et charitate: vt temperā tia sit amor integrū se prebēs ei qd amat. fortitudo amor facile tolerās omnia pp̄ter qd amat. Iustitia amor soli amato seruiēs. prudētia amor ea qb[9] adiuuat ab eis a quibus impeditur sagaciter seligens: nam diligentib[9] deum omnia pro cedunt in bonum: et sic patet quomodo virtutes sunt cōcathenate ratione finis potest tamen vnaqueq; in sua differentia mediante sua diffinitione intelligi: est enim iustitia habitus/quo iustus agit iusta opera: vt seruiens deo animus re cte et iuste corpori imperet: vbi deo homo non seruit: quid in eo putandum est es se iusticie: sic et prudentia est habitus/quo prudens preuidet bona et mala que possunt euenire. vnde Gregorius. vt interior oculus vere simplex sit/duo illi arbi tror esse necessaria/charitatē in intentione/ et veritatem in electione: quomodo denique simplex erit oculus/cum ignorantia veritatis eius qui bonum diligit/et malum nesciens agit: huius bonus est quidem oculus: quia pius/non tamen simplex: quia cecus: et est qui bonum libenter agit: prudenter intelligit: illius ve ro oculum non immerito simplicem dixerim: vt pote cui, neutrum bonum desit nec zelus scilicet bonus/nec sciētia: is vero oculus neq; est/qui peruersus pariter et totus bonum agit: et malum credit. Ambrosius de officijs. scriptum est enim ex verbis tuis condemnaberis: nam homo sapiens tacebit vsq; in tempus: vn de Dauid dixit. custodiam vias meas/vt non delinquam in lingua. illi pruden tiores sunt semper habiti/ qui multorum hominum conuersationibus probā tur eruditi. Fortitudo est habitus/per quem humana voluntas existit fortis ad lucrandum virtutes: destruendo vitia et peccata: nam (teste Aristotele) diffi cile est secundum virtutes operari: et licet diuersi sint fortitudinis modi/ quos Aristoteles in suis ethicis ponit: sufficit tamen nobis eam in genere declarare cuius actus est in licitis/et honestis/et maxime propter deum mortem non ti mere. Temperantia est habitus/per quem homo temperate comedit/et bibit: potest tamen ampliari ad castitatem/pudicitiam honoris/et scientie cupidita tem: et generaliter ad omnes mediocritates voluptatis/ et tristitie. et hec de virtu tibus cardinalibus. ¶ Restat nunc de virtutibus theologicis videre/ et primo de fide: est enim fides habitus/quem donat deus homini/vt credat/aut intelli

De virtutib[9] theologicis.

gat supra vires suas:q quidem habitus est intellectus humani/quo eleuatur su pra vires suas/videlicet ad intelligendum deum/et omnes articulos fidei: ꝛ ta lis habitus creatus est a deo effectiue:dispositiue tamen habet esse a voluntate humana/inquantum se disponit de vna credulitate in aliam/quousqꝫ deus in fundit talem habitum fidei/mediante quo intellectus (vt dictum est) attingit obiectum supernaturale: et sic ostendit voluntati quid eligendum/et diligen dum sit:nam secundum Augustinum/nihil volitum nisi precognitum.ꝛ ipsa fi des diffinitur ab Apostolo sic.fides est substantia rerum sperandarum argu mentum non apparentium(idest secundum Damascenum)est argumentum eorum que non videntur/licet intelligantur:nam deum nemo vidit vnquam: mediante tamen fide potest homo ipsum deum intelligere:vt patet in tractatu de introductione artis.Unde est notandum/ꝙ duplex est fides siue credulitas precedens actum intellectus/et sequens ipsum.primo modo est certa noticia eo rum que fidei sunt/cum quadam tamen obscuritate:et de tali dicitur/ꝙ fides est credere quod non vides oculo corporali/nec intellectuali. ¶Secundo autē modo est clara et infallibilis noticia omnium articulorꝫ.vnde Augustinus in libro de vtilitate fidei/sic inquit/non omnis homo qui credit/intelligit:sed bene omnis qui intelligit credit.¶Spes est habitus/ quem deus donat homini: vt speret ab eo donum/iuuamen/ꝛ indulgentiam recipere/et sic est infallibilis: si homo tali habitu vtatur ad bonum:ꝛ non sit in eo difformatus propter pecca tum:nam si quis existens in peccato sperat a deo obtinere aliquid/ quod non sit licitum:spes talis inordinata et male conditionata est fallibilis/et nō aliter et si dicis/ꝙ pluries accidit/ꝙ homo in deo confidit/ꝙ iuuet eum ad faciendū aliquod bonum ad honorem suum/ aut est in periculo mortis: sicut miles in bello/aut nauta in mari:ꝛi deo cōfidūt:ꝛ eorꝫ cōfidētia finē nō sortit:sꝫ moriunt et ideo spes est fallibilis.Ad hoc respondet doctor noster in sententijs dicens/ ꝙ si homo nesciat clauū cū bono malleo facere:malleꝰ nō deficit:sꝫ ille deficit/q de il lo bene agere nescit.a simili spes a deo data est perfectum instrumentum: cum deus quicquid dat/perfecte dat:et sic non deficit spes:sed ille qui male vtitur ipsa/difformans ipsam per accidens/quando est in peccato:et cum ipsa credit bene agere:et quando dicit/ꝙ spes illi deficit:quia vult facere aliquod bonum propter deū/ꝛ non perficit:et sic de periculo mortis/male dicis:quia spes non de ficit/sed perficit:cum deus in tanto recipit illud bonum propter intentionem hominis:sicut propter perfectionem illius boni:et forte deus mutat illum ad perficiendum aliud bonum ratione meriti/ꝛ spei:et si miles/ aut nauta moria tur sperans in adiutorio dei:deus propter spem quam habuit mortuus ei glo riam dat:ergo predicta ratio non procedit/neqꝫ concludit:sed confitendūꝫ/spe randumqꝫ semper est in deo.¶Charitas est habitus/cum quo voluntas supra vires suas deum super omnia diligit:ꝛ proximum sicut seipsum:de ipsa charita te multa dici possunt.vnde sanctus Joannes sic inquit.quoniam hoc manda tuꝫ habemꝰ a deo:vt qui diligit deum/diligat et fratrem suū:qui habet charita tem/totam legem implet: plenitudo enim legis est charitas:nihil charitate ex

excellentius/preciosius/neq; in celo sursum/neq; in terra deorsum.charitas est bonorum omnium causa.per charitatem bona nobis omnia manifesta sunt: per eam infernus captiuatus est.Adam reuocatus ad gratiam.per charitatem paradisus reseratur :celorumq; regnum repromittitur:hec piscatores theologos fecit:hec montes/ et speluncas psalmorum vocibus repleuit:ista corroborauit martyres : neq; viros tantum/ sed et mulieres/ et pueros:per hanc sancti omnes angustam et artam vitam tenuerunt. De patientia /est enim patientia virtus/ qua homo mouet voluntatem ad eligendu; passiones super viribus suis : qm̄ patientia est habitus voluntatis :id volūtas hois cū bonitate sue patiētie vicit suā maliciā:et cū magnitudine vincit irā:et cū duratione durat cōtra īpatientiā: et cū ptāte charitatis/et humilitatis oīa vicit:et sic cū charitate est de gn̄e humilitatis:et sic vʒ emanare ab ipa caritate:suo mō dicēdū est de pietate : nā ipsa est virtꝰ/cū qua volūtas mouet se ad habēdū dolorē de languorib' proximi sui:et sic videtur/ꝙ charitas sit habitus eius : licet charitas ratione summi obiecti sit prius:pietas autem ratione obiecti inferioris est posterius. De his duabus vltimis virtutibus plura alibi scripta sunt:et primo de patientia Gregorius sic inquit.miles dei aduersitatis bello deprehensus scutū patientie debet ante ferre ne pereat:et ad predicandum prōptus amoris inferre iacula:vt vincat:cuius armature summam Paulus breuiter insinuat/dicens.charitas patiens est :benigna est:cum vero vnum ex vtroq; defuerit/Charitas non est.¶ Item qui patiētiam seruare contemnit:socialem vitam citius per impatientiam deserit:et qua si membrum separatur a corpore.de pietate dicit.verba iustorum ex radice veniunt humilitatis:vt fructum valeant ferre pietatis:et quicquid salubre potuerint /non tumendo/sed patiendo subministrant. Ex his patet / quomodo patiētia et pietas sint a charitate:nā ipsa charitas dicit quasi charavnitas:q vnit animam deo:et omnes alie virtutes vniuntur cum ipsa :vt inferius deducetur: nam absq; tali coadiuuamine ex puris naturalibus homo nō posset supremū gradum amatiuitatis attingere: nec deus vellet ab homine intime amari:quod minime dicendum est:est tamen verū/ꝙ in homine requiritur preuia dispositio: ad hoc/vt deus tribuat sibi talem habitum:nam actus actiuorum(vt ab Aristotele)sunt in patiente bene disposito. et sic homo se disponit de vna amatiuitate in aliam:quousq; deus infundit habitum charitatis in voluntate hominis: nam aliter non esset actiua in attinctione supremi obiecti:sed mere passiua: nec per consequens mereri posset:est ergo necessaria talis preuia dispositio in voluntate hominis : et quanto magis se disponit /tanto altius ascendit :et maiorem actū adhesionis habet/ siue conatum:et per consequens maius meritum consequitur ex tali conatu:quia maiores similitudines amabilitatis dei charitate characterisante anima in se recipit:et sic charitas mensura meriti dicitur: non quod ipsa augmentum augmentatione humanorum actuum in se recipiat: sed quia maiores characteres in anima imprimit/quos de potentia anime in actū deducit:et ad hoc pluribꝰ iuuat/et in p̄mis itellectu/ostēdēdo volūtati qd amare debet: et nihil est quod a tali dilectione eā arripere(ipsa nolente)possit: coadiuuat

etiam spes charitatem: nam quanto homo maiorem habet spem in deo: tanto causat maiorem charitatem. iusticia etiam disponit charitatem/ disponendo obiecta: quoniam iustum est/ quod homo deum (a quo habet esse/ et bene esse) diligat/ et proximum suum: ac etiam seipsum. Prudentia etiam disponit/ et coadiuuat charitatem: quoniam magna prudentia est amare deum/ et proximum suum: et magna stultitia est deum non amare. Fortitudo est virtus/ cum qua charitas se fortificat contra crudelitatem: et inimicitiam/ quibus contrariatur: et victoriam consequitur ratione fortitudinis: coadiuuatur etiam temperantia quoniam in gula charitas esse non potest: oportet ergo quod temperantia sit/ vt charitas esse queat. Ex his omnibus fit vnus habitus/ qui charitas dicitur: nam a nobiliori capit denominationem. Et si dicas/ quod ex pluribus habitibus acquisitis et supernaturalibus fieri non potest vnus habitus: verum est vnitate essentiali: sed non vnitate conuenientie/ inquantum versantur simul circa idem obiectiue: et conueniunt in hoc quod est amare deum/ et proximum: vt exemplificari potest de olea inserta in oleastro: que vnam faciunt/ siue constituunt arborem/ naturis tamen remanentibus distinctis: et vnum fructum producunt/ et quanto oleaster plures habet radices/ quibus plura alimenta/ et pinguiora recipit: tanto olea maiores et pulchriores fructus reddit: et sic fructus bonitatem alimenti mensurant/ ac indicant. Et si dicas vlterius/ quod mensura secundum Aristotelem decimo Methaphysices cum suo mensurato debet esse homogenea/ dicitur/ quod hoc verum habet in mathematicis: non tamen in moralibus: nam (vt dicitur inferius) lex humana a naturali sumit normam: et per consequens a diuina: et sic merita hominum mensurari debent secundum quod magis/ aut minus accedunt ad charitatem supremam/ que est spiritus sanctus: et voco supremam charitatem in proposito spiritum sanctum obiectiue: subiectiue vero habitum constitutum ex omnibus habitibus acquisitis/ et supernaturalibus: cuius actus repugnat omni peccato intensiue et extensiue/ et tunc per illam thopicam. sicut propositum in proposito: ita oppositum in opposito: et hec virtus solum et simpliciter debet dici heroica per excellentiam. et hec de virtutibus sufficiant.

Peccata causantur a voluntate a pluribus actibus elicitis ab ea/ inquantum difformes sunt rationi recte. Diffinitur peccatum ab Augustino in de ciuitate dei/ sic. peccatum est absentia boni/ quod debet inesse: vel secundum Ambrosium/ est preuaricatio legis diuine/ et celestium inobedientia preceptorum: et est duplex: originale videlicet et actuale: originale fuit actuale in primo parente: et in nobis dicitur originale/ seu naturale/ ex eo: quia ab ipso primo parente originem trahimus: in quem omnes originaliter peccarunt: de quo iam in superioribus actum est/ et determinatum: actuale autem est duplex: videlicet/ mortale/ et veniale. mortale est illud quod directe venit contra preceptum/ aut contra aliquam eius dignitatem: contra preceptum peccauerunt primi parentes/ inquantum comederunt de fructu vetito: quoniam maluerunt adherere dictis diaboli/ quam preceptum dei seruare: contra dignitatem/ vt patet in lucifero/ qui peccauit contra dignitatem dei: ex eo/ quia voluit cum Depeccatis.

lis esse deo: nam omnis actus creature rationalis/qui est cum libertate est vir tuosus/vel vitiosus: sed per actum virtuosum non potuit lucifer deuiari a fine inuito sibi a deo: quia tunc virtus esset causa deuiationis/et mali: ergo habuit voluntatem depravatam/gratia cuius cecidit in infernum cum suis sequacib⁹: nec est dicendum/ꝙ in primo instanti post eius creationem non intellexerit deū: quoniam tunc deus fecisset ei iniuriam/si absꝫ demeritis ipsum damnasset: ideo quia rationalis creatura erat: potuit intelligere/quod si peccaret: iuste pu niretur: sed quia iudicia dei abyssus multa/inuestigabiles vie domini: nequi uit intelligere/an deus faceret id qd iuste facere posset. hec Anselmus. et sic ve ram habuit de deo notitiā sufficientem/ad hoc vt illud esse peccatum cogno sceret: nec ex eo quia in illo priori intellexit deum/fuit beatus: cum ad verā beati tudinem non modo requiratur actus intellectus: sed etiam voluntatis: nam deus non magis intelligibilis est/ꝙ amabilis: cum in deo non sit maiori tas/nec minoritas: sed summa equalitas: tamen quia lucifer non habuit actū adhesionis/sed ipsum depravatum: ob hanc causam peccauit: gratia cuius a priuatione in habitum non est regressus duplici de causa: prima/quia omne sim plex aut se conuertit ad bonum simpliciter/aut ad malum. secunda/quia ipse lucifer cum suis sequacibus peccauit nullo instigante: ideo debuit surgere nul lo iuuante: quod fuit impossibile. ¶Peccatum mortale diuiditur in nouem pec cata capitalia: vt patet in alphabeto predicto: et differentiam/et maioritatem ab obiectis recipiunt: vt patet de mendacio/quod directe venit contra deum qui est ipsa veritas: gula vero non/et sic maius peccatum erit mendacium/ꝙ gula: et isto modo examinantur peccata artificialiter in figura iuris inferius posita: vt cuilibet peccato correspondeat equalis pena: et sic peccatum quanto magis discedit a rectitudine/tanto dicitur maius: vt patet de linea: que quan to descedit a rectitudine/tanto efficitur curuior: ac etiam illud peccatum dici tur maius intensiue: quod plus habet de ratione voluntarij: et hoc subiectiue: obiectiue tamen (vt dictum est) illud quod maius obiectum offendit/videlicet deum/et papam/plus ꝙ alium principem: et sic gradatim ascendendo per trian gulum croceum/et extensiue/quando est contra plura bona/quorum priuatio tale peccatum est: et licet ipsum peccatum nihil positiue sit: quia non habet auto rem efficientem: sed deficientem per Augustinum contra Julianum: est tamen occasio pene/inquantum creatura/que creata est ad intelligendum/et diligen dum deum/effugit talem finem: et conatur retrocedere ad id quod prius fuerat videlicet ab esse ad nihil: quod sibi est impossibile ratione esse/quod est a deo: et ratione finis: quia creata est propter deum: et si posset regredi in nihilum/non posset puniri in infinitum: quod esset contra iustitiam/dominationem/et pote statem diuinam: postꝙ enim peccatum eius infinitum est: quia tantum quan tus ille videlicet deus est in quē peccauit: iccirco ei pena infinita debetur: quam minime pati posset: si in preteritum transiret: et sic est sibi impossibile in priua tionem simpliciter deuenire: sed euacuato fine occasione peccati occasionat se ad penam/contradicendo intentioni finali gratia cuius creata est: nam sicut

febricitans ppter inordinatũ comedere/aut bibere deuiat⁹ est a fine caliditatis naturalis subiecti:τ occasionat se/vt agat cõtra seipsum in macerãdo/desiccando cõtra propriũ subiectũ:ita ꝙ creatura rationalis p sua scelera occasionat se ad penas eternales:peccatũ vero veniale est illud/qđ est contra modũ rationis vt est sermo vacuus/risus inanis/τ sic de similibus:τ dicit veniale: qꝛ pluribus modis quis põt illi⁹ cõseq veniã:vt p aquã benedictã/cõfessionẽ gñalem/ τ implẽdo opa mie:de mortali vero nõ est sic:qm ex eo mors aie sequit:que viuificari nõ põt absqꝫ penitẽtia in se cõtinente cõtritionẽ cordis/cõfessionẽ/τ satisfactionẽ τ neqꝫ sine spãli gratia dei:ideo dictũ est mortale:τ scdm pdictã diuisionẽ videndum est de quolibet sigillatim in se/τ sic seruãdo ordinẽ videam⁹ primo de auaritia/que discurribilis per principia τ regulas hui⁹ artis est/modo qui sequit. auaricia cũ sua malicia impedit bonitatẽ/ꝙ nõ sit ratio bono/ꝙ agat bonum de bonis:τ magnitudo magnificat maliciam:τ quãto durat auaritia/tanto durat suus actus insatiabilis:τ propter hoc aua as augmentando diuitias credit quiescere: sed non potest:τ sua potestas est habitus priuatiuus potestatis largitatis:sicut surditas potestatis audit⁹:et sicut auaricia eleuat intellectũ supra vires suas ad falsitatẽ:sic τ volũtatẽ ad credẽdũ/τ diligẽdũ futura: τ nõ gescit in his que hꝫ:τ quãto magis homo auar⁹ habet:tanto magis credit se esse virtuosum:τ quod est verum/qđ falsũ sit:τ ecõtrario/vt infidelis:τ non hꝫ delectationẽ in his/que hꝫ:adhuc eni indigentẽ se credit:hõ auarus nõ distinguit inter largitatem/τ auariciam:eo qꝛ credit ꝙ hoc quod est auaricia sit largitas:nec potest habere concordantiam cum aliquo homine virtuoso:τ quanto magis est diues/tanto magis contradicit primo suo: qꝛ fini bonorũ est contrarius:et peruertit principia positiua in priuatiua:τ sic quãto magis credit quiescere/tãto magis laborat:τ hõ auarus cũ sua auaritia oia coniungit/τ mẽsurat: τ quiescit in fine priuatiõis:sicut hõ patiens famẽ:τ illi placet pati illã: τ cum maioribus diuitijs est magis auarus:vnde patet/ꝙ quanto magis habet/tãto magis appetit habere:τ nõ coequat:qꝛ auaritia cõsistit in extremis. ¶ Per regulas deducit sic. Utrũ auaricia sit gñalius peccatũ obiectiue:et dicit ꝙ sic:qꝛ plura τ diuersa obiectat:τ appetit:τ p pmã speciẽ regule C.peccatũ:qđ deuiat bona a fine ad quẽ ipsa ordinata sunt:τ hꝫ in se correlatiuos priuatiuos / sicut largitas hꝫ suos positiuos:τ est in hoie auaro habit⁹ priuatiu⁹/cũ quo sibimet causat paupertatẽ/tristitiam/τ laborẽ :τ non hꝫ requiẽ in suis diuitijs/sed potius laborẽ/ τ angustiã/τ per primã speciẽ regule D.ipsa auaritia est de seipsa id qđ est:vꝫ nihil:qꝛ nõ est creatura/aut virt⁹:τ est ex defectu morali hois:sicut surditas ex defectu nature:τ est hois auari:τ per primã speciẽ regule E .quare est ex eo:qꝛ homo nõ vult habere largitatẽ/τ per scdam vt hõ nõ hẽat largitatẽ:neqꝫ requiẽ in suis bonis:τ p primã spẽꝫ regule F .est habit⁹ priuatiu⁹/τ cõtinu⁹:τ est discreta/τ quã tũ põt augere/τ diminuere suos actus ad placitũ:per primã spẽm regule G.propria qualitas auaricie est insaturabilitas:per scdaꝫ paupertas est sibi qualitas appropriata/τ labor/tristicia τ hmõi/per regulã H. hõ auarus est in tpe/de auaricia habituat⁹/habẽs dolorẽ de preteritis/cogitãdo ꝙ plura potuisset acqrere

ꝛ laborat in tpe pñti cum bonis: ꝛ hȝ dolorẽ: qꝛ nõ vtitur futuris per regulaȝ I. auaritia est in habitibus priuatiuis / cũ quibꝰ est figurata / vcȝ in malicia / iniuria / mendacio / inconstantia / ꝛ huiusmodi: ꝛ per regulam K. habet modum nolendi largitatem: ꝛ est cum potentijs inferioribus contra superiores / vcȝ cũ imaginatiua / sensitiua / cõtra intellectũ / volũtatem / ꝛ memoriam. scdm ꝙ dictũ est de auaritia / dicendũ est de alijs peccatis / seruãdo differentiã: vt patet in arte magna. De ipsa auaritia multa ꝛ varia alibi inueniunt. vnde Gregoriꝰ. varijs desiderijs irratiõales animi motꝰ elaborãt: eterne lucis quãta sit claritas nesciunt qui trãsitorijs occupatiõibꝰ occecant: ꝛ dũ de terrenis bonis supbiunt: celestis sibi luminis aditũ claudunt. ꝛ Chrisostomus. qd dicit nolite solliciti esse / nõ idē est / ꝙ nolite operari: sed nolite rebꝰ mũdanis mente affligi: nã sancti viri oẽm presentis vite copiã inopiã deputant: ꝛ de multa abundantia minime letantur quoniam vcȝ pro amore celestis patrimonij: aut largiendo dispergunt: aut despiciẽdo deserũt: Hugo. plura machinat cor meũ vno momento / ꝙ omnes homines perficere possent vno anno. Idem. cor paruũ est / ꝛ magna cupit: vix ad vnius milui refectionẽ sufficere posset: ꝛ totꝰ mũdꝰ ei nõ sufficit. et deꝰ per Iob prophetã. rapuit / ꝛ nõ edificauit eã: qꝛ non solũ de suo nil tribuit: sed etiã quod erat alienũ tulit: nec est satiatus vẽter eius. ¶ Gula est habitus / p quẽ homo est sepius in infirmitate: ꝙ per aliũ: ꝛ in paupertate positꝰ: multi sunt / q auariciam / ꝛ gulã accusant: ipsi tñ eis gaudentes in foueam cadũt: ꝛ ab hoibus tacite redarguntur. Hieronymus. non confundant opera tua sermonem tuum: ne cũ in ecclesia taciꝰ loquaris / qlibet respõdeat: cur ergo hec que dicis ipse nõ facis? delicatus magister est / qui pleno ventre de ieiunijs disputat: accusare auariciã ꝛ latro potest / sacerdotis Christi os /, mens / manusqꝫ concordent. ¶ Luxuria est habitꝰ / cum quo hõ vtit suis potentijs indebite / ꝛ contra matrimoniũ. Augustinꝰ. hoies ita libidinibꝰ dediti sunt: vt obliti sint / quid pmiserint deo: sed illa ꝙ vana / ꝙ noxia / sacrilega sint / an nescitis / qm̃ corpora vestra mẽbra xpi sunt: tollens ergo mẽbra efficiaȝ membra meretricis? absit. an nescitis qm̃ membra vestra tẽplũ est spũs sancti / qui in vobis est / quid lucem veritatis varijs vmbris obnubilare conamini? ¶ Superbia est habitꝰ / cũ quo supbus conat oĩbus superesse: ꝛ est cõtra humilitatẽ: ꝛ quãto homo credit ascendere / tãto descendit. vnde Gregoriꝰ. cõsideret homo qd elatus in terra mereat: si platus angelis angelus in celo prosternitur: tanto quisqꝫ amplius intus stultus fit / quanto conat exterius sapiens videri: difficile enim in se quisqꝫ inueteratam superbiam deprehendit: quia nimirum hoc vitium quanto magis patimur / tanto minus videmꝰ: sic qppe in mente superbia sicut nebula in oculis generatur: quo se hic latius dilatat: eo vehementius lumen angustat. vnde dicit scriptura. ducem te constituerunt: noli extolli: sed esto in illis quasi vnus ex illis: et deus per prophetam Ezechielem de pastoribus. vos autem cum austeritate imperabatis eis: ꝛ cum potentia vnusquisqꝫ superbus rector toties ad culpam apostasie dilabitur / quotiens preesse hominibus delectatus honoris sui singularitate letatur. Paulus. nec querentes ab hominibus gloriam / neqꝫ a vobis / neqꝫ ab alijs / cum possemus oneri esse: vt Christi apostoli: sed facti sumus in medio

vestrum paruuli. Gregori⁹. lumen datis occupatisq; mentibus absconditur: af flictis humiliatisq; reuelatur. habent hoc homines arrogantes proprium: vt cum rectum quid/vel parum senserint: in vsum hoc elationis inflectant: atq; vnde per intellectum sibimetipsis altiores fiant/inde per tumorem in foueam elationis cadant: seq; doctis doctiores existiment: reuerentiam sibi a melioribus exigant: et docere sanctiores quasi ex auctoritate contēdant. legitur de Diogene philosopho: cum Alexander magnus diceret se dominatorem orbis: ille ait. nequaq̄ es dominus: sed seruorum meorum seruus/superbia enim domina tua: et ancilla mea te circunducit: ego autem eam suppeditaui. hec ille. ¶ Accidia est habitus/cum quo homo in faciendo est piger: et gaudet de malo proximi: et sic ad agendum malum est velox/et sollicitus: sed ad agendum bonum est piger: et sic accidia facit voluntatem hominum pigram ad diligendum bonum: sollicitā autem ad amandum malum: de quibus Gregorius sic inquit. quos multa mundi implicamenta occupant/habitationem celestis patrie non requirunt: sed ipsa eos quam spetenus tenent/fides increpat: ne otij delectatione torpescant: atq; exemplo suo alios a laboris tolerantia et studio longanimitatis frangant: vnde eis per Moysem dicitur. nunquid fratres vestri ibunt ad pugnam: et vos hic sedebitis? ¶ Inuidia est habitus/cum quo inuidiosus appetit iniuste bona alterius: et plura appetit/q̄ auarus: et sic est generalius peccatum obiectiue/q̄ auaritia: nam auarus hoc quod obiectat credit habere: inuidus autem multa obiectat/que sunt impossibilia ad habendū illa. vnde Hieronymus: nam tanto longius mensa necessarijs cessat: quanto inania latius cogitat. Gregorius. incipiamus bonas cogitationes diligere: et statim ab illis que male sunt dignabitur dominus liberare. ¶ Ira est habitus/cum quo iratus ligat suam libertatem/et deliberationem: et sic mouet se ad odiendum bonum absq; deliberatione: ɀ cum magno furore vincit omnia: sed remedium datur cū magna abstinentia: ɀ deliberatione/obiectando obiectum peregrinum: perseuerandoq; in illo. vnde Augustinus. qui certaminibus delectantur/alienabuntur a pace: et summis difficultatibus implicabuntur: in tantum enim summe difficultatis est bellum/atq; contentio: et hoc signanter/q ligantur ei manus ɀ pedes/idest facilitas omnis aufertur operandi: iratus et crudelis est contra charitatem pietatemq;/ɀ talis facit voluntatē cecam: et se ipsum percutit: et increpat/quando irascitur: et non ridet: et sic est figura diaboli: illi homines appellantur phantastici: qui de phantasia falsas trahunt similitudines: p̄ puersam phantasiam est homo fatuus: et mouetur ad iram: et per talem phantasiam sunt homines furiosi: qui plus sequuntur imaginationem/q̄ intellectum. ¶ Mendacium est habitus/cum quo mendax fatur: siue testatur contra rei veritatem: et sic homo falsus et mendax decipiens alium decipit seipsum: ɀ est magnum peccatum obiectiue: ex eo quia contra veritatem/que est deus directe venit: iō mai⁹ pctīn est nō seruare ꝓmissionē: et iuramentū/qđ est factum per deum/q̄ per hanc paleam: ex eo/quia offendit bonum infinitum: et seruando preualet iurare per deum/q̄ per creaturam: quoniam in tali iuramēto adducit hō in testeɀ id p quod iuratur: et sic facit ei honorem. ¶ Incōstantia

est habitus / cum quo inconstans est multipharię variabilis: de quo Boetius in libro de disciplina scholarium / ad longum. de virtutib⁹ et vitiis in generali multa et varia inveniuntur apud doctores: sed quia nos breuitati studemus: ideirco pauca hic de ipsis dicemus. Augustinus sic inquit. ab emulatiōe / obtrectatione / inuidentia: ab honorumq; ambitionibus / ab ipsius etiam laudis immodica cupiditate homines se abstineant: amorem autem pecunie totius sue speciei certissimum venenum esse credant: nihil eneruiter faciant: nihil audacter: in peccatis autem suorum vel pellant omnino iram: vel feruenter: ita vt fit pulse similis: neminem oderint: magnopere obseruent / cum vindicant: ne nimium fit: cū ignoscunt: ne parum nihil puniant: quod nō valeat ad melius: nihil indulgeāt / quod vertat in peius: suos putent oēs iniquos: inimicitias vitēt cautissime: ferant equissime. Idem Augustinus in libro de libero arbitrio. deus est medic⁹ et febris persecutor: vt sit hominis liberator: sic auaricia / sic libido / sic odium / cōcupiscentia / ambitio / luxuria / &c. febres sunt anime / debes illas odisse cum medico / q̄ amarus est cibus egris / quando reficiuntur: et peiorem horam deputant egri refectionis sue / q̄ accessionis: et tamen cogunt se concordantes cū medico: et q̄uis inuiti et obluctantes vincunt se / vt aliquid accipiant: vt autem nō sequatur malū caput suum / teneat se ad caput ecclesie / videlicet xp̄m: nam amara sunt que dico: aut si amara sunt / curent: potius ista si amara est / bibatur: melius est enim modica amaritudo in faucibus / q̄ eternum tormentum in visceribus: turpe est vt vir dicat non posse fieri / quod facit femina: ideo nolite dicere / non potest fieri: sed mutate conditiones. Cassiodorus. nemo se auarū intelligit esse: nemo cupidum: ceci tamen ducem querunt: non sine duce erramus: dicim⁹. non ego ambitiosus: sed nemo Rome aliter potest viuere: non ego sumptuosus sum: sed vrbs ipsa magnas impensas exigit: non est mecum vitium: quia iracundus sum: adolescentia hoc facit / quidē nos decipimus non extrinsecus: malum nostrum est: intra nos est: in visceribus ipsis sedet: et ideo difficiliter ad sanitatem venimus: q2 nos egrotare nescimus: quemadmodum anhelitus multis modis impeditur / sic oratio et deuotio: et hoc quando cerebrum .i. sensus per ignorātiā opilatur: qñ cor et mens vulnere inuidie vulneratur: quando timor desperationis interius generatur: et color spei repercutitur / et fugatur: qñ pulmo .i. affectio pforatur: et ad mūdana exteri⁹ aperit: et qñ homo deli'ijs subiungitur: et canalis cordis constringitur / et repletur: et quando aer id est exterior societas corrumpitur: et quando venenum male suggestionis ad cor interius intimatur / et profundatur: et quando nimio calore mali amoris anima rarefit: et quando nimio frigore mali timoris nerui conscientie coartantur: iste enim sunt passiones / et quedam vitia: et infectiones / que anhelitum deuotionis impediunt: et que mortem culpe / et pene animā suffocant: et occidunt: et vitam gratie sibi auferunt / atq; tollunt: quia sicut dicitur Ezechielis .xviij. aīa que peccauerit / ipsa morietur: sunt nōnulli homines / qui quanto magis nocuerunt: tanto nocere amplius delectantur: quemadmodum demones: vt inquit Gregorius .xxxij. moralium: nam tales quidem homines sunt obstinati: quidā crudeles / impij / et tyrāni / sicut sunt aliqui vsurarij: et officiales principum: qui

a deo

a deo ſponte ⁊ volũtarie vidētur recedere:et ex innata ſibi malicia ſaluti ⁊ proſperitati hominum inuidere. Job.xxxiiij. quaſi ex induſtria receſſerunt a deo: bonũ enim ſociorum ⁊ vicinorũ ſuſtinere nequeunt:et ideo damnationē/ ⁊ tribulationem eorum ſemper machinantur/et querũt:et dato ꝙ illi aliquod commodum non habeant: ſepe tñ fit ꝙ in nocumētis aliorum ⁊ preiudicijs ſe delectant: ſicut patet de iſtis malis officialibus/qui gaudēt/et non ceſſant magiſtris ſubditos accuſare:et quicquid mali poſſunt alijs procurare:ipſoſqꝫ decipere/et fraudare/ iniuriari/⁊ turbare:niſi boni principis vel prelati prouidentia ipſos ſciat debite coercere:⁊ a ſuis malicijs cohibere.vnde ſcriptũ eſt:aduerſarius veſter diabolus/tanꝙ leo rugiens circuit querēs quem deuoret:anima ꝙuis ſit de ſe puriſſima:tñ propter coniunctionē cũ carne malas incurrit paſſiones/et ſordes:ſic vere bona perſona ꝙuis pura et munda exiſtat: ſi tñ carni/ id eſt alicui perſone aſſociata fuerit/⁊ cōiuncta:ſordes vitioꝝ cōtrahet:⁊ ipſius malis verbis ⁊ exemplis malas cōditiones faciliter incurret.⁊ hec de moralibus ſufficiant.

Um iuris ſciētia in multis voluminibus multũ prolixe ⁊ cōfuſe ſit edita/⁊ infinita ſint accidentia/que illi cōtingunt:idcirco figura iuris eſt in hac arte ex tantis ⁊ talibus principijs aggregata:qđ inde poteſt elicere iuriſta vnũ quodqꝫ particulare vtriuſqꝫ iuris/⁊ ipſum examinare: et verum ſenſum illius decretalis aut legis cognoſcere:nam primi cōditores nō abſqꝫ ratione iura poſitiua cōdiderunt: ideo ſi ipſa iura deperdita eſſent: poſſet artiſta huius artis per artē eadē recuperare:nā cōſiderat in primis iuriſta iuſticiā in his que ſunt licita/ad euitandũ illicita:vt ſit pax/et charitas inter gentes in amādo deum:eiqꝫ ſeruiendo:honorē ac reuerentiā ipſi faciēdo: idcirco dicunt iuriſte/ꝙ principia iuris ſunt deũ diligere/honeſte viuere:⁊ vnicuiqꝫ qđ ſuũ eſt reddere:⁊ qr deficit charitas in gētibus:⁊ bonũ ſpeciale plus diligitur/ ꝙ publicum:ideo inuenta eſt ſciētia iuris/in qua poſite ſunt leges/⁊ canones ad conſeruādum id qđ conuenit publice vtilitati et ſpeciali/et ordinationi illius boni: idcirco inuenti ſunt iudices/aduocati/et doctores ad conſeruandum ⁊ tuēdum ſcientiā iuris ſm mādatum pape/et imperatoris:⁊ ad poſitiones quas fecerũt: in quib⁹ ſciētia iuris ſuſtētatur:ſunt principia naturalia primarie cauſe/que generalia ſunt ad particularia:in quib⁹ ſciētia iuris cōſiſtit:nam ius nil aliud eſt/ ꝙ actus regulatus in hoīe de iuſticia habituato:per primā ſpeciē regule C.quatuor ſunt principia primitiua iuris:ſcꝫ ius diuinũ/ius naturale/ius gentium/et ius poſitiuũ.Jus diuinũ cōſiſtit per diffinitionē maioritatis/minoritatis:⁊ concordantie exiſtentiũ inter deũ ⁊ hominē.Jus naturale conſiſtit neceſſaria diffinitione rationis/bonitatis/magnitudinis ⁊c̄.Jus autē gentiũ cōſiſtit per diffinitionē cōcordantie/⁊ equalitatis exiſtentiũ inter hominem et hominē:ſed ius poſitiuum cōſiſtit volũtaria ratione hoīs inueniēdo ipſum:et ponēdo diffinitionē bonitatis/magnitudinis ⁊c̄.⁊ in iſtis terminis ſiue principijs oīe genus iuris cōtinetur per ſecūdam ſpeciē regule C.per tertiam ſpeciē C.ius eſt in alio: et per quartā ſpeciē eiuſdē actionē habet in iudicato.Jterũ ius habet formam ⁊ materiam in ſecūda ſpecie D.⁊ prima E.ex quib⁹ eſt.Jn ſecūda autē ſpecie E. iuſticia

De cōſideratione canoniſtarũ iuriſtarũqꝫ/ ſeu de vtroqꝫ iure canonico/videlꝫ ⁊ ciuili.

est subiectum iuris in iudicio:sequitur ꝙ iusticia sit subiectum: de quo predicentur principia huius artis cum diffinitionibus eorum: vt cum dicitur iusticia est bona:iusticia est magna ⁊c.vnde sequitur/ꝙ iusticia est ratio bona/ ⁊ magna iudici:vt ipse faciat bonum et magnum iudicium ⁊c. et per hoc patet ꝙ principia huius artis sunt forme ipsius iusticie/sine quibus ipsa iusticia perfecta esse non pōt:ipsa quidē iusticia est subiectum earū/que sustētātur in eo: verūtamen ipsa iusticia est forma respectu iudicis habituati de ipsa:iterū est forma ratione actionis/quam habet iudex cum ea in iudicato:⁊ per consequens patet/ꝙ iudicatus est sua materia considerando isto modo:nam supra ipsum iudicium fit a iudicante/sicut actus fit in agibili ab agente:⁊hoc dare patet per tertiam speciē regule C.in iudicio recto et perfecto sequitur ꝙ iudex discurrat iusticiam per principia et regulas huius artis:sicut discursa est in superioribus: et si hoc facit/iusticia cum iudicio in iudicato est forma perfecta/ et necessaria/ et sine aliqua conscientia dubitatiua iudex vti potest ea in suo iudicato. Si autem iudex eam non discurrat per ante dicta/vt supradictum est/male quidem ei cōtingit: etiam cum conscientia vtitur predicta iusticia dubitatiue/qđ est anime sue magnum/ et terribile periculum/qui enim magnum damnū absq₃ prudentia et discretione dat: dignus est iudicio penoso. Jus scriptum verum est/si principia et regule huius artis in eo esse possint: si autem non/tale quidē ius phantasticum et fictum/ et difformatum est. Principia nāq₃ huius artis et regule vere et necessarie sunt sine aliquo defectu:nam vnumquodq₃ verum et necessarium est qđ id quod est nō potest aliter habere:sicut christallus posita supra diuersos colores coloratur: sic leges aut canones quando ponuntur/siue applicantur istis principijs/et regulis huius artis colorantur/et discernuntur/hoc est fortificantur diuersis rationibus necessarijs:et cito iudex per istum modum videt veritatem vtriusq₃ partis: quod non facit absq₃ predictis:immo cum magna diuturnitate temporis et laborioso studio habet videre veritatem:et ad huc est dubitatio:et in isto passu cognoscit intellectus/ꝙ ius positiuum communiter traditum non est ars:⁊ quod non potest reduci ad artem per predicta principia ipsum reducendo absq₃ lesione eius principiorum/et regularum:nā regula est in iure positiuo vera et necessaria apud iuristas: videl3 ꝙ quicquid agant homines intentio iudicat omnes: sed sarraceni et infideles credunt bene facere tenendo/et obseruando sectam mahometis et bona intentione mouentur ad eam obseruandam:ergo talis intentio pro bono reputabitur:certum et manifestum est ꝙ non: ergo ⁊c. ¶ Jtem/ quis intendit et credit interficere aucem:qui hominem interficit:iccirco fides ⁊ intentio eius nihil aliud boni operata est:sed malum. Preterea habetur pro firma conclusione in antiquis rubrica de rebus alienandis vel non. ꝙ tam scientes/ꝙ̄ consentientes pari pena puniuntur/potest tamen dari casus/ in quo agentes erunt scientes/et consentientes tantum credentes:ideo in tali casu non pari pena puniri deberent.plures tales sunt in corpore iuris positiui/que tanꝙ̄ principia per se nota ab omnibus tenētur: et quia ſm Aristote.j Physicorum dato vno inconuenienti plura contingunt:ideo non est mirum/si ius positiuum est cōfusum/et prolixum: et si intellectus in eo impeditur:ex eo/quia vna et eadem lex

seu decretalis diuersos et oppositos habebit sensus: et tamē vna tantum fuit intentio conditoris: que quidem intentio nō potest haberi absq; arte ex veris principijs et regulis causata: cuiusmodi est ars ista. Subiectum iuris in anima maxime consistit tam per memoriam/ q̄ per intellectum: qđ est contra debitum ordinem potentiarum ipsius anime: nam intellectus est primitiuus ad inuestigandum/ et inueniendum iura: et voluntas est consecutiua ad ipsum in eligēdo: deinceps memoria species conseruando: et quia vniuersale est plus q̄ particulare: et cum memoria sit subiectum particularium/ ex quibus non est scientia: iccirco ius positiuum quo ad potentias anime non est bene ordinatum: nec dispositum in anima: ideo iuriste non scientes/ sed memorales potius dicuntur: quoniam eis non datur licentia inuestigandi veritatem: nec habent artem/ per quam ipsam veritatem adipisci possint: et sic eorum intellectus moritur: et memoria (vt plurimum) falsis cibis nutritur: nam assentire dictis pape/ aut imperatoris non est sciētia/ sed credulitas quedam: scientia est noticia habita de conclusione per premissas/ et principia vera/ et infallibilia: et inde patet/ q deficientibus principijs deficit ars. Forma iuris extra suam propriam materiam per regulam G. designatam agere non potest/ neq; ecōtrario: et ideo necessarium est iuriste: vt sciat que sunt materia et forma iuris: et primo iuris naturalis: forma respectu principiorum huius artis est aggregatio tinorum predictorum principiorum: videlz iustificatiui/ bonificatiui/ magnificatiui ꝛc. que ratione concordantie in vna forma conueniunt. Iustificabile autem/ et bonificabile/ magnificabile ꝛc̄. sunt materia iuris: nam quemadmodum materia et forma in iure naturali inuestigantur: et se habent in actibus earum: sic et in iure positiuo inuestigari debent/ et se habere: vt vera sit proportio inter vtrūq; ius: inuestigantur enim principia naturalia quo ad eorum iuste agere et pati: nam (vt visum est in tertia figura) vnum principium communicat alteri suum esse: et seruando iusticiam in actibus eorū recipit esse tale ab altero: et sic conseruatur totum in suo esse: et est duplex ius naturale/ commune/ et speciale: sed ius commune seu generale in plus se habet ratione sue generalitatis/ potētialitatisq;/ q̄ speciale: ꝛ per consequens maius principium/ medium/ et finem: quia ad plura se habet/ q̄ speciale: et conditiones vtriusq; inuestigantur per secundam figuram: et tale ius naturale additum iuri positiuo ratione positionis augmentat/ et fortificat conditiones suas: nam sicut lex naturalis siue ius naturale a iure diuino normam et regulam recipit: sic et ius positiuum a naturali. vnde Augusti. in libro de libero arbitrio. constitutiones ecclesiastice/ vel seculares si naturali iuri contrariari videntur/ penitus sunt excludende: et a fortiori si iuri diuino. vnde idem Augusti. Si amor erga deum seruari non possit absq; odio parentum/ aut filiorum: pium est eos odio habere/ vt amor erga deum conseruetur. et Hieronymus. preferendus est creature creator: hic ordo in omni affectu necessarius est: ama deum/ ama patrē/ ama matrem/ ama filios. si autem necessitas venit/ vt amor parentum/ aut filiorum amori dei comparetur: et non possit vterq; seruari: etiam odium in filios pietas in deum est: et mensura maxime debet esse permanens/ ſm Aristote. vj. Ethicorū:

sed ius diuinū ⁊ naturale sunt mēsure permanētes/a quibus leges humane mē
suram immortalitatis/immutabilitatis/ et permanentie suscipiunt:ideo meri
ta/aut demerita hominum ſm ꝙ magis aut minus accedunt ad charitatem su
premam:aut contrariantur/eidem mensurātur:et hec est regula generalis in hac
arte:cum ipsa suprema charitas sit perpetua/et constans voluntas:tribuēs vni
cuiq; qd sibi debetur:cui humana voluntas conformari debet:et ab eadem regu
lari:nam lex diuina fas est:cui conformatur lex nature:et per consequens huma
na conformari debet vtriq;:vt patet ex euangelio: quo quisq; iubetur alij facere
qd sibi vult fieri.vnde Christus in euangelio.Omnia quecunq; vultis vt faciant
vobis homines:et vos eadem facite illis.hoc enim est lex et prophete: et sic cū lex
humana cōtineatur sub naturali: inquātū ex principijs nature humana abstra
hit conclusiones:vt patet ex illo principio.viij.Physicorū:videlz/ ꝙ nihil inordi
natum est eorum que a natura/et ſm naturam fiunt: nec a fortiori que ſm diui
nam:omnes enim leges aut diuine sūnt/ aut humane : diuine natur?/humane
moribus constāt.Jus naturale dicitur commune omniū nationum: eo ꝙ vbiq;
instinctu nature non constitutione habetur aliqua:vt viri et femine coniunctio:
liberorum successio:et puerorum educatio:communis omnium possessio: et om
nium vna libertas:acquisitio eorum que celo/terra/mariq; capiuntur.⁊ non mo
do ius naturale attenditur circa predicta:sed etiam circa illa que essentialiter or
dinantur ad inferiora: vt materia et forma/priuatio ⁊c̄.Jus humanum est qd
summus princeps sibi proprium diuina humanaq; causa constituit: vt cupidi
tas cohereeatur: iusteq; seruiēdo deo viuatur: et est duplex/ videlz ius gentium
(vt predictū est)et ius positiuum.Jus gentiū est sedium occupatio/ edificatio/
munitio/bella/captiuitates/seruitutes/⁊ cetera hmōi.Positiuum ius est qd au
ctoritate summi pontificis in canonibus et legibus positum est.Jus vo consue
tudinale est quoddam ius moribus institutum/qd pro lege suscipitur/ cum defi
cit lex:nec refert/an scriptura/an ratione consistat:vocatur autem consuetudina
le qd in cōi vsu est.¶ Et nota ꝙ lex canonica deriuatur a lege nature:et lex na
ture a diuina:⁊ per cōsequens ⁊ humana:nam ex veteri et nouo testamento pro
cesserunt canonice sanctiones:⁊ in iure naturali nil aliud precipitur/ ꝓ qd deus
vult fieri/⁊ nihil aliud vetatur ꝓ qd deus non vult fieri.Ex quo infertur/ꝙ que
cūq; naturali iuri reperiūtur aduersa/diuine volūtati ꝓbantur contraria:⁊ que
cūq; canonice scripture probātur cōtraria/eadem etiā vidētur aduersari legi diui
ne ⁊ nature:hoc aūt nō solum intelligas respectu cause formalis/vel materialis:
id est rationis que debet esse in qualibet canonica lege:que si non insit in lege di
citur potius legis corruptio:de legib⁹ vo ciuilibus idem dicendū est:nā oēs pen
dent a lege naturali ⁊ intantū habēt de ratione legis/ inquātum participant de
lege eterna:cum enim lex non sit nisi recta ratio ⁊ mēsura quedam nisi rectitudi
nem habeat non dicitur lex: nam necesse est/ꝙ oīs ratio ex qua ista inferiora gu
bernātur a lege eterna deriuētur:a lege igitur eterna deriuatur naturalis/⁊ a na
turali canonica ⁊ ciuilis.vnde ab eterna lege nullo modo possunt discrepare:tūc
enim nec vim legis:nec rationē haberent. vnde Augusti in libro.j.de libero arbi
trio/ ꝙ in tēporali lege nihil est iustū/ ac legitimū: qd nō ex eterna lege homines

sibi deriuauerũt: qđ in causa efficiẽti ⁊ materiali habet locũ: ⁊ hoc est qđ dicit Sapiẽtie libro. Per me reges regnãt: et potẽtes discernũt iustitiam: ⁊ hoc fatet imperator in suis legibus. Jus naturale ex parte naturalitatis sue habet equalia/ intellectum videlꝫ volũtatem/ ⁊ memoriam: ac etiam actus eorum proportionatos: vt obiecta naturalia sint equalia predictis potentijs in suis actibus: et ꝑm istam equalitatem intellectus intelligens/ memoria recolens/ et volũtas volens vel odiens equales sunt in veritate et falsitate: et ꝑm istam proportionem ius est proportionatum in voluntate diligente/ vel odiente/ et in obliuisci/ ignorare/ ⁊ diligere/ vel odire in veritate et falsitate: dum autem iste conditiones iuris naturalis sunt positiue auctoritate sanctorum patrum/ et principium confirmatum in memoria et voluntate ꝑm veritatem/ et recolere/ et intelligere ꝑm falsitatem: et in voluntate diligente veritatem/ et odiente falsitatem: et quando ius positiuum plus consistat in memoria et voluntate/ ꝙ in memoria et intellectu: et in recolere et odire/ ꝙ in recolere/ et intelligere: tunc ipsum ius est naturale positiuũ: eo quia ipsa naturalitas iuris est ab auctoritate positionis confirmata: dum memoria recolens/ ⁊ intellectus intelligens conditiones iuris naturalis in conditionibus iuris canonici et ciuilis recipiunt: inueniunt istud ius naturale qđ est equalitas intellect⁹ voluntatis/ ⁊ memorie ꝑ in intelligere/ diligere/ ⁊ recolere in veritate: ⁊ est proportio predictoꝝ actuũ: videlꝫ intelligere/ diligere/ recolere/ obliuisci/ ignorare/ diligere/ vel odire veritatem: cõfirmatum in memoria/ et voluntate: ⁊ tale ius naturale ꝑm canonẽ auctoritate sanctorum patrum esse maius ꝙ istud ius naturale qđ est equalitas memorie recolentis/ ⁊ intellectus intelligentis/ et voluntatis odientis in recolere/ intelligere/ et odire falsitatem: et ꝓportio obliuisci/ ignorare/ et diligere/ vel odire falsitatem cõfirmatũ principiũ auctoritate/ memoria recolente/ et voluntate odiente/ ad cõseruandum in timore iuris populum: nam cũ memoria recolẽs/ ⁊ intellectus intelligẽs inueniant ius naturale maius in intellectu intelligẽte/ ⁊ volũtate diligẽte/ ⁊ memoria recolente veritatem/ ꝙ in memoria recolente intellectu intelligente/ et voluntate odiente falsitatem: ⁊ sic ius canonicum esse maius propter memoriam recolentem/ et voluntatem diligentẽ veritatem/ ꝙ ius ciuile propter memoriam recolentem/ ⁊ volũtatem odientem falsitatem: nihil ergo repugnat/ quin ius qđ est naturale canonicũ sit maius substãtialiter/ ꝙ ius naturale ciuile: verũtamẽ ius naturale ciuile maius est substãtialiter/ ꝙ ius naturale canonicũ accidẽtaliter: dum intellectus intelligens/ ⁊ memoria recolens ius naturale respectu iuris consuetudinalis attingunt: et in isto respectu ponũt triangulũ rubeum: inueniunt conditiones vtriusqꝫ qualitatis iuris: scilꝫ naturalitatis/ et cõsuetudinis ipsius iuris esse ad inuicẽ per cõditiones ipsius trianguli rubei: nam conditionis iuris naturalis est: vt naturaliter qꝫ de principio transeat ad suum finem per medium ratione forme/ ⁊ materie per omnes extremitates perfectũ: vt principiũ per absentiã/ vel defectum sui medij non careat suo fine. Cõditionis autẽ iuris cõsuetudinis est ipsum ius consuetudinale esse in predicto medio ad cõseruationẽ/ ⁊ fortificationẽ ipsius medij: vt si cõtingat ipsum medium iuris naturalis: aut per infirmitatem/ aut occasionẽ aliquã siue per quẽcunqꝫ alium casum impediri: cuius impedimẽtum est periclitatum.

finis iuris naturalis ſupplet in illo defectu ius cõſuetudinale/ ſiue priuilegiatũ
ꝛ hoc modo ius naturale eſt cõſuetudinale/videlꝫ ius naturale defectiuũ ſupple-
mẽto cõſuetudinis:vel priuilegiatur in ſuis neceſſitatibꝰ ſuffultũ. ¶ Jus natu-
rale in theorica ꝛ practica diuerſas recipit cõditiones ratione trianguli viridis:
differt enĩ ius naturale theoricũ a iure naturali practico: quia dum intelligere/
amare/recolere/obliuiſci/ignorare/et diligere/vel odire veritatem/et recolere/in-
telligere/et odire/obliuiſci/ignorare/et diligere/vel odire falſitatem/ et virtutes/
propoſitum et oppoſitum ſunt in terminis in ſpeculatione anime: tunc ius na-
turale eſt theoricum:dum autem hec influxa ab interiori tranſeunt ad actus ex-
teriores:tunc ius naturale eſt practicum:et ſic habent concordantiam: quia alte
rum alteriꝰ eſt principiũ:ꝛ ſic practicum nunꝗ eſt ſine theorico:ſed ecõtrario põt
eſſe:veruntñ in theorico bene põt eſſe practicũ/videlꝫ in intelligere/amare/recole
re/obliuiſci/ignorare/ꝛ diligere/vel odire veritatem:intelligere/recolere/ et odire
motum/et influxum ab intelligere/amare:et recolere a c obliuiſci/ignorare/et di
ligere/vel odire falſitatem: et iſtud practicum poteſt dici theoricum: pro eo quia
non tranſit ad actus exteriores:et poteſt dici practicum:quia ab alio applicatur
ad opus:et eſt per ſecundam intentionem:et ſuum mouens per ipſam primam:
ſicut actus exteriores moti ab actibus interioribus ſunt per ſecundam intentio
nem/ et ipſi actus interiores per primam. Jus ergo naturale theoricum ratione
finalis principij maius eſt ſubſtãtialiter/ ꝙ ius naturale practicum/ practicũ vᵒ
maius ſubſtantialiter/ꝙ theoricum accidẽtaliter:et ſi cõtingat cõtrarietas inter
iſta duo per aliquod dãnatũ mediũ:qᵭ tñ raro accidit: preualet theoricũ practi-
co:ꝛ ecõtrario:ſi practicũ fuerit generale/theoricũ vᵒ ſpeciale. ¶ Cõditiones iu-
ris naturalis in cõditionibus iuris nutritiui diuerſificãtur ſꝫm cõditiones triã-
guli crocei:ſeu etiam alioꝝ triãgulorum:nam ius naturale plus nutriendum eſt
quo ad cõditiones ſubſtantiales/ꝙ accidẽtales:cũ naturaliter maioritas maior
ſit ratione ſubſtãtie/ꝙ accidẽtis. ¶ Jus etiã naturale plus nutriẽdum eſt de re-
bus nature equalibꝰ/videlꝫ de naturalibus principijs equalibus:que ſunt boni-
tas/ magnitudo ꝛc.equales inducibiles ad naturam iuris ratione maioritatis
finis ſubſtãtie:vel maioritatis finis accidẽtis:ꝛ iſto modo ius naturale cõditio-
nes nutritiuas ꝛ nutribiles reſpicit/reſpiciẽs ſemper ad maiorẽ finem: ꝛ ius nu-
tritiuum conditiones naturales reſpiciens ad principia magis naturalia iuris:
vt ipſum deducat ad finẽ:quãdo ius naturale ſit operatiuũ/vel ecõtrario: tũc in-
de reſultant diuerſe conditiones vtriuſꝙ ratione naturalis cõparationis/ ꝛ ra-
tione cõparationis importat triãgulũ croceũ ſuper alios angulos triãguloꝝ:et
ſꝫm ꝙ diuerſi ſunt naturales anguli triangulorum in triangulo croceo/ ſꝫm hoc
reſultant naturalis cõparationis in iure diuerſe cõditiones/ꝛ regule generales:
qᵭ patet iſto modo. Jus naturale reſpectu dei magis naturale/ ꝛ magis ſubſtã-
tiale/ꝛ maiorem finem conſequitur:et ratione finis maius principium/ꝛ maius
medium/ꝙ reſpectu creature animalis rationalis:et reſpectu anime/ ꝙ reſpectu
corporis:ꝛ reſpectu intelligere/amare/et recolere/ ꝙ reſpectu recolere/intelligere/
et odire:et reſpectu equalitatis/bonitatis/magnitudinis ꝛc.ꝙ reſpectu inequa-

litatis earum: et respectu concordantie/ quam contrarietatis/ et respectu finis/ quam principij/ et medij: et respectu equalitatis/ quam maioritatis/ et minoritatis: et respectu maioritatis/ quam respectu minoritatis: et respectu substantie/ quam accidentie: et respectu affirmationis entis/ et possibilis/ quam negationis/ et non entis/ et impossibilis. ¶ Ius naturale respectu antiquitatis et nouitatis sue diuersas sortitur conditiones: et econtrario antiquitas et nouitas respectu nature iuris secundum triangulum viridem/ rubeum/ et croceum: nam ius naturale antiquum in hoc iuri naturali nouo concordat: dum ex tantis principijs nature necessarijs natum est/ ꝙ nullius temporis et consuetudinis mutatione deleri potest: nec alicui iuri nouo repugnat: istud autem ius est ab antiquo: et transit per omne tempus ad finem proprietatis: vt diligere deum super omnia: et diligere seipsum intantum et proximum suum/ ꝙ agat erga proximum suũ illa bona/ que sibimet vellet fieri. Contrariantur autem ius naturale nouum et antiquum in hoc/ ꝙ quandoq; nouum priuat antiquum: quãdo ipsum antiquum impeditum medium habet ad suum finem: et accidit secundum diuersas et contrarias temporis et consuetudinũ mutationes. Consuetudines enim naturam alterare consueuerunt. Ius etiam nouum supplet/ et corrigit defectus iuris antiqui/ secundum ius nutritiuum/ et comparatiuum: nam quecunq; iura tam naturalia/ quam alia inuenerunt eadem dum seruant scripta posteris suis in perpetuum: et quoniam plus erat in potentia respectu materie iuris/ et in habitu respectu forme iuris/ quam possent reducere in actũ: eo ꝙ tempus et quãtitas accidentium semper sunt in maiori potentia et habitu iuris/ quam in in actu: necesse est ergo ius nouum constitui successiue respectu contingentium futurorum: ad que ius antiquum non potest atttingere: vel in quibus est diminutum. ¶ Uidendum est nunc de conditionibus forme iuris per conditiones prime figure/ et triãgulorum secunde figure. Isto modo/ vnitas/ essentia/ dignitates dei denotant deum esse formam: que siquidem forma est ipsa vnitas/ essentia/ dignitates: operatio vero significat in hac forma esse formatiuum formans de sua essentia formabile: cum de conditione magne bonitatis etc. forme sit/ ꝙ formans bonum/ magnum infinite etc. de memoria recolente se formet bonificatum/ bonum/ magnum etc. hoc etiam denotatur in conditionibus creature/ sicut in agente naturali: nam agens naturale est formatiuum formans formatum genitum: ita similiter sicut de istis formis dictum est/ habet considerari forma iuris in conditionibus suis: ita ꝙ forma in iure est quoddam essentiale principium iuris: per cuius operationem informantur sub regula iusticie quecunq; sunt formabilia/ et formata in iure: nam quancunq; regulam iusticie sequantur informata sunt forma iuris/ que est ipsa equitas et iusticia: de quibus informantur intelligere/ amare/ et recolere in deo: et obliuisci/ ignorare/ diligere/ vel odire veritatem in eorum specificatione/ et recolere/ intelligere/ et odire in obliuisci/ ignorare/ et odire vel diligere veritatem: et obliuisci/ ignorare/ et diligere: vel odire in his que fidei sunt in deo: vt simplices qui a lõge speculãtur: et obliuisci/ ignorare/ diligere/ vel odire veritatẽ/ falsitatẽ. Ex his quidẽ cõditionibus forme iuris cognoscunt quod sunt cõditiones intellectus/ volũtatis/ et memorie secundum tale

intelligere/amare/et recolere/ sic formatum: et que sunt conditiones intellectus intelligētis/volūtatis odiētis/ꝛ memorie recolētis ſm tale intelligere/ recolere/ et odire sic formatum: et sic de alijs: ꝛ ex conditionibus intellectus volūtatis/ memorie ꝛc. sic informatorum perpenditur manifeste que sunt conditiones iusticie et equitatis. ¶ Est tamen notandum pro maiori euidentia predictorum/ ꝙ quādoqꝫ intellectus et memoria mouent volūtatem ad diligendū veritatem/ ꝛ odiēdum falsitatem: vt maior proportio inter ipsas potentias et veritatem sit: et ma ius meritum consequi possint: et plus resistere vitijs: et cum amare et odire consistant in virtute anime: videndum est de eis in quolibet casu et litigio: presupponendo sub disiunctione veritatem possibilem esse in qualibet parte litigantium: vt intellectus iudicis sit magis dispositus ad inuestigandum veritatem/ et eam intelligendum: et voluntas ad diligendum/ et eligendum veritatem/ et odiendū falsitatem: quandoqꝫ enim in anima est quedam confusio/ in qua species ipsius anime sunt indigeste: quare de ipsis verbum phantasticum non est assertiuum: sed potius dubitatiuū/ vel ābiguum: et sic est subiectū confusum/ constitutū de similitudinibus/ ꝛ dissimilitudinibꝰ: vcꝫ de intelligere/ amare/ et recolere: et de intelligere/ recolere/ ꝛ odire/ et de obliuisci/ ignorare/ et diligere/ vel odire veritatem/ falsitatemqꝫ: determinantur tamen/ et specificantur intellectu intelligente: memoria recolente/ ꝛ voluntate diligente/ vel odiente ſm artem: nam quemadmodum quatuor elementa sunt confusa in materia prima: et determinantur/ et specificantur per viam generationis: et sic recedunt a confusione: et in lucem veniunt: et dū natura fatigata non potest supposita sua conseruare in esse specifico/ permittit ea redire in confusionem prime materie vnde exiuerunt: sic et anima ipsas species in confusionem redire permittit: in qua potentia et habitu ad esse specificū existunt: caueat ergo iurista ex illis confusis speciebus quicꝙ concludere/ anteꝙ ad esse specificum per predictas potentias anime deueniant: quoniam hoc esset contra conscientiam: et posset de mendacio reprehendi: ergo inquirere debet ius per viam eius forme/ que est equitas/ seu iusticia: a quibus vt predictum est/ formanť spēs cōfuse/ et indigeste. Cōditiones forme iuris per cōditiones triāguli viridis diuersificantur isto modo: cum totus triangulus viridis cōditionatus sit inter sensuale et sensuale/ intellectuale et sensuale/ intellectuale et intellectuale. forma iuris addita huic triangulo omnes eius conditiones in se recipit: ita ꝙ iurista ratione forme iuris scit distinguere inter sensualia ꝛc. et ſm conditiones ipsius forme scit perpendere in quo alterum istorum alteri concordat/ siue cōtrariatur: et in quo principio/ medio/ et fine plus/ vel minus/ vel equaliter concordant/ vel contrariantur/ vel possunt concordare/ vel contrariari: et quecunqꝫ concordant ſm conditiones forme iuris/ ꝛ contrariātur: que forma est priuatio equitatis/ ꝛ iusticie: de conditione principij est transire per medium ad finem: et de cōditione medij est coniungere/ ꝛ mensurare proportionaliter principium et finē: ita ꝙ totus triangulus de principio vsqꝫ ad finem est informatus/ existens sub forma regente ipsum: sub his igitur conditionibus percipiunt intellectus intelligens/ et memoria recolens conditiones forme iuris/ quas ipsa forma habet respectu principij/ medij/ et finis: nam ipsa forma iuris cum sit principium formale

 218

iuris informat ius in suo principio materiali/informãs ipsam materiam iuris: et informat ipsum in medio/mẽsurans sibi proportionaliter suam materiam ad finem:et in fine ius est informatum sua forma regente ipsum: opposito etiã modo ꝑm principium/mediũ/et finem sequitur de cõditionibus forme iuris/ quas ꝑm principium/medium/et finem in iure considerare debet artista:vt conditiones huius prepositi per cõditiones sui oppositi clarius inueniat: et per eas sciat euidentius iudicare. Ius enim et iniuria sunt opposita ratione forme:non autẽ ratione materie/id est ratione subiecti: et icirco inquãtum ius peccat in forma/ intantum introducitur de hoc qđ est materia iuris in formam iniurie/que est priuatio equitatis/et iusticie:et sicut ex deuiante medio deuiatur finis: ita principiũ iuris per deuians medium non potest venire ad finem:sicut de conditione maioritatis est ipsam maioritatem esse maiorẽ ratione substantie/ꝙ accidentis: et ratione cõcordãtie/ꝙ cõtrarietatis:et ratione finis/ꝙ principij/et medij/et equalitatem similiter esse maiorẽ ratione substantie/ꝙ accidẽtis: et sic de alijs:sic similiter de conditionibus forme iuris est eam esse maiorem ratione substantie/ꝙ accidẽtis:et ratione concordantie/ꝙ contrarietatis:et ratione finis/ ꝙ principij/et medij:et eam esse maiorem per equalitatem suorum principiorũ:que sunt bonitas/ magnitudo etc. ꝙ per eorum inequalitatẽ:maior enim est dũ ipsa existit in equalitate boni/ et magni etc. ꝙ cum existit inter bonum et paruum/sicut de cõditionibus affirmationis et negationis est affirmationem esse maiorem/ ꝙ negationem:quia affirmatio infert positionem/vel modum positiuum: negatio vero priuationem/vel modum priuatiuum:non autem accidẽtaliter:quia maior potest esse negatio in recolere/intelligere/et odire ꝑm priuationẽ suam/ ꝙ affirmatio in falsitate ꝑm suum modum positiuũ:ita similiter est de cõditionibus forme iuris eam esse in entitate:et plus habere entitatis affirmatiue ꝑm veritatẽ et maiorem possibilitatẽ ex parte affirmationis/ꝙ negationis: et si ipsa forma ꝑm intelligere/amare/et recolere/teneat affirmationem entis/et possibilitatis iuris: et forma iniurie ꝑm intelligere/recolere/et odire teneat negationem entis/et possibilis iniurie:et supponat ꝑm obliuisci/ignorare/et diligere/vel odire/ꝙ possibile est actorem vel reum habere ius: sic intelligere/recolere/et amare/et intellectus ignorãs iudicis per veram viam iuris ad verum iudiciũ tendunt:sed hoc per oppositum si intelligere/amare/recolere/et odire peruertant/vel supponant impossibile aliquem duorum habere ius: sic incurrit falsus iudex preiudicium: et sibi/et reo/et actori:et vt omnia predicta in veram practicam deueniant:formamus hic talem figuram: describantur duo magni quadrati secantes se equaliter in angulis: et in medio describatur circulus:in cuius circũferẽtia ponãtur he dignitates: videlicet bonitas/ magnitudo etc. et in centro: ius diuinum/ designatum per A. et in angulo superiori directe ponatur ius naturale/designatum per B. in inferiori angulo eiusdem quadrati ponatur ius positiuum/designatum per D. et in sinistro angulo actor designatus per C. in dextro vero ponitur reus per E. designatus:et in angulo superiori alterius ponitur anima actoris per F. designata ex vno latere: et in alio corpus per G. designatum: in alijs duobus angulis anima rei per I. designata:et corpus per H. vt patet in sequenti figura.

¶ Figura vtriusqꝫ Juris.

B
Jus
naturale
iustitia
dominatio
bonitas
magnitudo
eternitas
potestas
sapientia
voluntas
virtus
veritas
gloria
largitas
I
cā rei
E
Reus
H
corpus
rei
D
positiuum
Jus
G
corpus
actoris
C
Actor
F
cā
actoris
Jus
A
diuinum

De triplici mō practicā-di figurā iuris.

Redicta figura practicatur modo qui sequitur. Differentia litigātium est triplex: nā quidam sunt simul in culpa: et quidam quorum vnus est in culpa: alter vo caret ipsa: alij autem qui omnino culpa carent. Exemplum de primo: et ponitur casus in terminis. Erat quidam homo titius nomine vocatus: qui certam pecuniam ad vsurā Sempronio dederat: Sempronius ipse luxuriā cum quadam muliere soluta commisit: quem Titius de tali luxuria accusauit: & Sempronius ipsum Titium de vsura: venerunt in iudicium: nūc queritur/

De primo modo litigātiū.

quis istorum venit magis puniendus? Applicentur nunc termini ad figuras huius artis/ex quibus dici potest veritas/et verum iudicium est in primis per secundam figuram artis: differentia inter Titium et Sempronium: qui ad inuicem differunt substantialiter/numero: et cum hoc est concordantia substantialis/in quantum identificantur specie in natura humana/ et accidentali: quia ambo sunt christiani/ et eiusdem professionis: est tamen contrarietas voluntaria inter ipsos/ inquantum vnus accusat alium: quod licitum est in fauorem iusticie: est etiam contrarietas respectu iuris naturalis: nam cum natura sagax non deficiat in necessariis: nec superabundet: sed tribuat vnicuique quod sibi debetur/et charitas/amor/dilectio naturaliter fit inter illos/qui sunt eiusdem speciei: et secundum talem legem nature nemo debeat facere aliis quod sibi fieri non vult: etiam secundum illud preceptum. Diliges proximum tuum/ sicut teipsum. Usurarius non debuisset dare pecuniam suam in vsuram: sed subuenire et auxiliari fratri suo secundum predictam legem nature et preceptum: et quia non fecit: sed oppositum/ magis puniendus est/ quam luxuriosus: ex eo/quia licet luxuriosus inordinate egerit/et contra preceptum/quod est: non mechaberis: tamen quia viri et femine quid naturale videtur: ergo minus ardebit/quam luxuriosus: nisi puniatur in hoc mundo. ¶ Item vsura et auaricia sunt directe contra largitatem A. scilicet dei: qui largitor omnium bonorum dicitur: et contra bonitatem/ que diffusiua est de se: aliter bonitas non diceretur: est etiam contra virtutem/ que origo est vnionis bonitatis/pietatis/misericordie etc. et contra iusticiam/ et dominationem dei: qui solus dominus omnium bonorum est: et per consequens contra illud preceptum quod est/vnum solum deum diligere: quoniam auarus solum suas pecunias diligit. et sic se facit alium deum: luxuriosus autem non venit contra legem nature: vt predictum est: nec contra legem diuinam: quia non contra aliquam dignitatem dei: cum deus non sit continens/nec luxuriosus: sicut lapis/nec cecus/nec videns: est tamen ipsa largitas/bonitas/ dominatio etc. in preposita figura vtriusque iuris: ergo concludendum est/quod vsurarius magis puniendus venit/quam luxuriosus: et hoc quo ad principium/ medium/et finem: et licet predictus triangulus rubeus in luxurioso sit difformatus ratione luxurie: non tamen tantum quantum est triangulus vsurarii ratione vsure: ideo magis puniendus venit.

Quidam paterfamilias habens duos filios primogenitum in suo testamento vniuersalem heredem constituit: et vniuersa bona sua eidem leganit: quo mortuo/ statim primogenitus effectus est presbyter/et sacerdos in ecclesia constitutus: quo facto frater eius secundo genitus hereditatem accepit: dicens quod frater eius primo genitus de patrimonio ecclesie viuere debebat/postquam constitutus erat in ea: iuxta illud. qui altari seruit de altari viuere debet. primogenitus tamen petit suam hereditatem. queritur /nunc cui talis hereditas debetur? ponantur termini questionis in figura iuris: et videatur cum quo termini figure maiorem habent conformitatem: quoniam de necessitate sequitur quod talis habeat ius in bonis: et in hoc vti oportet secunda figura/ tamquam instrumento modo qui sequitur. Primogenitus est actor designatus per C. et secundogenitus est reus designatus per E. tunc sic. differentia est inter C. et E. quoniam distinguuntur numero/substantialiter/et accidentaliter/ratione professionis: quia C. presbyter. E. vero laicus. ista differentia est in concordantia quo ad naturam/ et affinitatem: De secundo modo litigantium.

est tamen inter eos contrarietas obiectiua: inquãtum voluntas vnius est contra voluntatem alterius in hoc q̃d est petere hereditatem: nunc videndum est/ quis istorum venit contra ius naturale/aut diuinum: nemo contra naturale: cum am bo equaliter sint filij legitimi suorum parentum: quos quidem filios parentes naturaliter equaliterq3 nutrire/et alere debent: sed quia volũtas patris fuit da re hereditatem C. ideo E. contra voluntatem patris venire non debet. iuxta il lud. Honora patrem et matrem 7c. ac etiam quia filij sunt in potestate patris: nec refert/si C. constitutus est in ecclesia/et sacerdos effectus: nam ratione huius plus de iure sibi debetur hereditas/ q̃ si non fuisset ad seruitium dei dedicatus: et ratio est: quia omnia bona sunt dei: ideo peccator qui est contra deum ius non habet in bonis que possidet: sed ille qui est in seruitio dei magis meretur bonis dei gaudere/ q̃ ille qui non est in seruitio: et sic C. constitutus in ecclesia/ et effe ctus presbyter si ante habebat ius in hereditate maius habet/postq̃ effectus est presbyter: maxime cum constituti in ecclesia (quibus maior debet inesse discre tio) sint distributores bonorum dei: nam bona clericorum bona pauperum esse debent: iccirco eis maiora debentur: ob hanc causam dedit deus eccl̃ie roma num imperium: et plures et pingues redditus constitutis in ea: vt fides corro boraretur/ augmentaretur: et vt ipsa bona distribuerentur vbi oportet: quan do oportet/ ſm quod oportet: et non vt recipientes illa in suos vsus conuer terent fortassis non bonos: videt enim deus nonnullos/ qui ipso dimisso vi dentur aurum comedere: nec potest eis aliquod terrenum sufficere pro se/ et suo maledicto sanguine: sed diuina iusticia (cui nuda et aperta sunt omnia) non diu potest illos in futurum sustinere: immo facit eos ad eterna sibi debita supplicia corruere: et tales nullũ ius habere possunt in bonis dei: ideo si C. bonus est exi stens in seruitio dei/sibi magis de iure debetur hereditas/ q̃ E. sed si deus bene dictus permittit/ q̃ peccator qui est contra ipsum habeat ius in bonis suis/ vt viuat: et regrediatur in rectitudinẽ: quãto plus permittet/ q̃ E. si bonus est/gau deat aliqua parte illius hereditatis ſm iudicium rationis/ et discretionem iu dicis/vt viuat: deoq3 seruiat: nã si absq3 legitima causa testator exheredauit E. dãdo ipsam totaliter C. volunt a/b/7 d. q̃ aliqua pars hereditatis/aut dos ma tris/aut aliquid aliud sibi concedatur/ex eo quia filius/et bonus est ipse E.

¶ De tertio modo practicandi figuram vtriusq3 iuris/ 7 modo litigãtium.

Tertius modus litigantium est eorũ qui nul lam arguunt in se culpã: cuiusmodi sunt hi/ qui sequuntur. Qui dam Lugdunẽs. duxit asinum suum ad pratum/ q̃d prope rhoda num tenebat: et quidam alius ciuis illius ciuitatis ligauit naui culam suam in littore siue ripa illius fluminis prope predictum pratum: eue nit q̃ asinus causa bibendi ingressus est nauiculam/et bibit: postmodum cepit pascere (existente adhuc in nauicula) et herbas arripere: sic pascendo inuenit vitem/qua ligata erat nauicula: et fregit suis dentibus eam: et sic ambo vi delz nauicula et asinus arripuerunt viam fluminis/ et submersi sunt. Domi nus asini petit sibi asinum suum restitui a patrono nauicule/ dicendo q̃ na uicula fuerat causa perditionis sui asini: et similiter patronus nauicule petit

sibi

sibi debere restitui naviculam suam a predicto dño asini: venerunt in iudicium: nunc queritur a iurisconsulto quis istorum sit in culpa: Jurista ponit terminos illius casus in figura iuris: et presupponit/ ꝙ dñs asini sit C. et patronus navicule E. vel ecõtrario: deinde investigat per triangulum viridem differentiam/ cõcordantiam/ et contrarietatem inter eos quo ad eorũ animas/ ⁊ corpora: et invenit/ ꝙ differẽtia erat inter C ⁊ E. numeralis: ⁊ concordãtia specifica/ et substãtialis/ ⁊ accidẽtalis: q̃ ambo sunt cives eiusdẽ civitatis/ gaudẽtes equaliter privilegiis ei⁹: est tñ cõtrarietas accidẽtalis in verbo phantastico: inquãtum intellectus vnius est cõtra intellectum alterius sine causa ⁊ fundamento: et per consequens absq; principio/ medio/ ⁊ fine: in quibus multiplicari possit talis contrarietas: nam in primis C non duxit asinũ ad suũ pratum causa nocendi E. nec E. ligavit suã naviculã in illo loco prope pratum vbi assuetus erat eam ligare causa nocendi C. nec in tali casu cõtrariari videtur iuri naturali: vt satis liquet ex ipso iure naturali: nec fuit aliqua cõtrarietas in hoc contra deũ/ ⁊ eius dignitates: ergo cũ cõtrarietas nõ habeat subiectũ in quo multiplicari possit de principio/ et medio vsq; ad finẽ/ ⁊ nõ detur pena sine culpa/ relinquitur/ ꝙ nullus eorum tenetur alteri: ac etiã q̃ plus dicit/ ⁊ ponit de entitate quo ad principium/ medium/ et finem: concordãtia que fuit in tali casu vnius ad alterum positiva: et eorum ad A B. ⁊ D. videlʒ ad ius divinũ/ naturale/ ⁊ positivũ/ que est substãtialis: ꝙ contrarietas obiectiva cõceptionalis in verbo phantastico cõtingens/ et accidentalis: nec põt talis cõtingentia derogare cõcordãtie substãtiali: que fuit in predicto casu: ergo nemo eoꝝ est in culpa: sed q̃ casus fuit fortuitus/ et a fortuna: ambo remanent dãnificati de per accidens/ ⁊ non a causa de per se.

Habito modo practicãdi figurã iuris/ ⁊ investigãdi ius cuiuslibet de modo reducẽdi oĩa iura positiva ad artẽ/ ⁊ verã scientiã hoc loco (ad mentẽ doctoris nostri) videam⁹. Sunt eñ quadragĩta rubrice ĩ corpe vtriusq; iuris: ad quas reduci possunt cetere: ⁊ oẽs simul ad verã artẽ/ ⁊ sciẽtiã: ⁊ sunt he/ emptio/ vẽditio/ cõmodatum/ redditio/ depositũ/ pmissio/ probatio/ cõfessio/ negatio/ dubitatio/ statutũ/ pcuratio/ ablatũ/ legatũ/ accusatio/ excusatio/ permutatio/ perditio/ inventio/ datio/ cõditio/ tormentum/ vituperium/ deceptio/ diffamatio/ furtũ/ luxuria/ proditio/ homicidium/ blasphemia/ inobedientia/ mendacium/ indigentia/ fortuna/ voluntarium/ ignorantia/ oblivio/ libertas/ servitus/ et presumptio. Et est sciendum/ ꝙ de tribus predictis formis generalibus sciẽtie iuris fieri potest vna maxima ſm ordinem artis inventive: ⁊ cuilibet maxime dari vna questio iuris: cui⁹ solutio in maxima significaret: et hoc modo scientia iuris que est de particularibus reduci posset ad eoꝝ iura vniversalia: ⁊ de ipsis haberi scientia proprie dicta: ⁊ per hunc modum possent iuriste oĩa litigia iudicare: ⁊ in brevi tẽpore ipsa p rationes naturales ⁊ necessarias determinare: ⁊ hoc exẽplificari põt in emptione ⁊ venditione.

De mõ reducẽdi oĩa iura positiva et particularia ad verã sciẽtiam et artẽ.

Et ad hoc ponit̃ talis casus. Quidã miles suũ equũ vẽdidit cuidã mercatori p centũ aureis/ in tali vẽditione in primis cõsiderãda est substãtia vtriusq;/ videlʒ vẽditoris/ ⁊ emptoris: que vna ⁊ eadẽ est specie: differũt tñ nũero: deinde substãtia equi ⁊ aureoꝝ/ q̃ gñe subalterno differũt. Est etiã in illa vẽditione cõsiderãda

quãtitas equi/ꝛ aureoꝝ:que quidẽ quãtitas est subiectiua forme emptionis ꝛ vẽditionis:ita ꝙ miles recipit oẽs aureos:ꝛ quẽlibet in suo põdere debito/ꝛ in specie auri:ꝛ etiã ꝙ qlibet aureus sit integer:hoc idẽ d3 mercator recipere in equo:videlꝫ qȝ equus sit integer/ et ꝙ habeat frenum/qȝ ei conuenit:quoniã ita oportet ꝛ ꝙ equus habeat sanitatẽ/quo ad qualitatẽ:ꝛ aurei sint boni:ꝛ hoc miles in vẽdendo suum equum promittere et asserere debet ipsum esse bonũ ꝑm estimationem aureoꝝ:ꝛ mercator aureos ꝑm speciẽ auri:et quilibet debet specificare qualitatem:vt miles equi:videlꝫ ꝙ est sanus/niger/albus ꝛc̃. ꝛ mercator auri: videlꝫ ꝙ est aurũ florẽtinũ/teutonicũ ꝛc̃. ¶ Cõsideratur etiã in tali emptione et venditione actio ꝛ passio:sicut miles qui habet actionẽ in denariis:et mercator ĩ equo: quia sit permutatio actionis ꝛ passionis:ita ꝙ miles actionem habebit in denariis ratione actionis/quã habuit in equo/ꝛ mercator actionem habebit in equo propter actionẽ/quã habuit in denariis:nã talis regula est in iure:ꝛ specialiter in cõtractu noiato:videlꝫ ꝙ re secuta ipso iure nascit̃ actio:ꝛ qꝛ quatuor modis precise fieri põt contract⁹. Prio mõ do qꝛ das. scdo do vt facias. tertio facio vt des. quarto facio vt facias:ꝛ ita passio est cõsequẽtia actionis:qm̃ si miles ꝑm veram iustiũ ꝓmittit vendere integrũ equũ/ꝛ bonũ/actionẽ habebit in bono auro: et in numero debito per verbũ noiato:ꝛ in sono audito illo verbo recolito per mercatorem intellecto/et amato:et si miles vendere non promittat equum sicuti est integrum et bonum/non habebit spiritualiter actionem in precio/ si sit intentio mercatoris emere bonum/et integrum equum pro centũ aureis: verũtamen vult ius/vt negligentia euitetur ꝑm rationem ꝙ mercator querat pͥmo illud a milite/qȝ de equo dici potest: videlꝫ si equus sit bon⁹/ ꝛ integer:aliter si nõ querat: imputetur ei. Est etiã relatio in emptione equi/inquãtum vnus vendit:et alius emit:ꝛ sic fundatur in mercatore ad militem/et in milite ad mercatorem:quoniã est mutua:et etiam in equo et auro:et sic quatuor sunt/sine quibus verus contractus esse non posset in emptione et venditione. ¶ Consideratur etiã talis cõtractus sub habitu generali/sub quo plures res empte et vendite possunt esse: sicut miles qui debet vendere equum sub habitu iusticie/prudẽtie/fortitudinis/ꝛ charitatis:ꝛ ideo dicere debet conditiones et modum equi:videlꝫ si habet bonas cõditiones/aut malas:quoniã propter bonas habet charitatem sibiipsi:ꝛ per malas suo ꝓximo:et si aliquod vitiũ est in equo/et miles mercatori non manifestat: cõtra iusticiã/prudentiã/fortitudinẽ/ꝛ charitatẽ vẽdit equũ/ratione cuius vẽditionis iusticia ipsum punit in bonis spũalibus/que veniũt per illã prudẽtiã/fortitudinẽ/ꝛ charitatẽ:ꝛ hec punitio pertinet ad deũ:nõ aũt ad principẽ: vt mercator sit ita diligẽs ad emẽdũ sub habitu prudẽtie/sciẽdo videlꝫ conditiones equi/priusq̃ denarios soluat:sicut miles vẽdit sub habitu prudẽtie: inquãtũ vult scire an aurei sint boni/ꝛ in põdere/in vẽditione/ꝛ emptione sunt verba assituata sub certis terminis:qm̃ miles assituat illa ꝑm vocẽ/que significat vẽditionẽ/ꝛ bonitatem/ꝛ cõditiones equi:ꝛ mercator illas assitutationes accipit in memoria/intellectu ꝛ volũtate:in quib⁹ verba militis sunt ita assituata sub spe vẽditionis:sicut littere sigilli in cera ponẽdo suas similitudines:et idẽ est in verbis que dicit mercator ad dandũ centũ aureos militi ꝓpter equum/que verba accipit miles in sua

memoria:intellectu/et voluntate. In emptione et venditione consideratur tempus verborum presentium/per que conueniunt miles et mercator:que si quidem conuētio est ꝙ miles tradat equū in illo eodē tēpore quo aureos recipit a mercatore: et ꝙ mercator in illo eodem tempore quo promittit aureos tradere militi equum recipiat a milite:iccirco tēpus tm̄ se habet ꝑm suam presentiam ad denarios/sicut ad equum:et si mercator denarios soluat/ ꝙuis equum nondum habuerit:retinere debet conditionem cum instrumento/ aut iuramento/ꝙ miles ei det equum/quem ei vendidit pro centum aureis infra tempus determinatum:et idem debet miles facere:si equum tradat mercatori:licet denarios nondum acceperit. Sicut tempus equaliter se habet ad presentiam denariorum: et equi et ad possessionem cuiuslibet:ita locus equaliter se habet ad possessionem denariorū/ et equi:videlȝ ꝙ in vno et eodem loco miles tradat equum mercatori/ et mercator denarios militi: verumtamē ratione impedimenti loci non conuenientis/ et etiam temporis in quibus miles et mercator mutuo se liberare nō possunt/ vult ius ꝑm iusticiam/charitatem/fidelitatem/et intentionem principalem/ꝙ in vno loco et tempore solui debeant denarij:et in alio loco et tempore equus debeat tradi:et si in illo interuallo moreretur equus/vult ius/ꝙ mercator non teneatur soluere denarios:vel si miles denarios iam recepit/ꝙ denarios illos restituere teneatur. ¶ Secūdum ꝙ data est doctrina de emptione ⁊ vēditione dari pōt de quali bet alia rubrica:deducēdo eā per omnia decem predicamēta:de quibus habetur vera sciētia ⁊ infallibilis.⁊ hec de vtroqȝ iure causa breuitatis sufficiāt.

Questiones in hoc nono tractatu ponimus:vt per eas artē clarificemus:et diuiditur in tres partes / quemadmodum quilibet predictorū. Prima pars erit de questionibus artificialibus. Secūda de peregrinis ad mentē cuiuslibet artificis. Tertia vo de memoria ⁊ epilogatione totius operis/⁊ pūcto quē querimus. ¶ Quo ad primā est primo vidēdū/ vtrū hec ars sit gn̄alis ad oēs facultates: probatū enī est in tractatu de introductione artis ꝙ sic:ex eo/ qꝛ habet principia omnino generalia:quibꝰ subalternātur principia aliarū scientiarum:vt manifeste patet in discursu totius operis. Sed cōtra dicet aliquis: si hec sciētia est ceteris generalis: ergo qui scit eam: scit omnes quibus ipsa est generalis : sed hoc est falsum:ergo et illud ex quo sequitur: dicitur ꝙ scientia potest duobus modis considerari:videlȝ habitu/et actu: ⁊ licet artista huius artis non sciat actu omnes scientias ratione intellectus/qui est successiuus in sua operatione:scit tamen potentia et habitu:nam plus est scibile habitu ratione potentie in qua est:ꝙ scitum actu/sicut patet in natura: nam plus est generabile habitu ratione potentie in qua est/ꝙ generatum actu:sic hec ars ē quidam vniuersalis habitꝰ ceteris scientijs applicabilis:manifestū est hāc scientiā esse generalē:cum subiectū illius sit ceteris subiectis aliarum scientiarum generale. Contra/quanto ens in natura magis est simplex: tanto magis est vniuersale: quia ad componenda se habet: per oppositum igitur quanto aliquid magis compositū/ minus est vniuersale/

ꝛ magis particulare: sed cũ termini artis sint magis cõpositi ratione sue maioris mixtionis/ꝙ alicuius ali⁹ sciẽtie: ergo sunt minus vniuersales: et sic non erit generalis aliis sciẽtiis: dicit ꝙ differẽtia est inter vniuersale qd̄ est actu/ꝛ vniuersale qd̄ est potẽtia: nã id qd̄ est vniuersale actu est particulare respectu eorum que sunt in potẽtia: ꝛ ꝑm istud vniuersale videt̃ ꝓcedere obiectio ex parte simplicitẽ: ignis em̃ simplex vniuersaliter se habet ad innumerabilia cõponẽda: isto eodem modo principia simplicia artis se habẽt ad infinita: ꝛ sic dicũtur esse vniuersalia in potẽtia: ꝛ lꝫ hec sciẽtia de istis vniuersalibus intẽdat/tanꝗ̃ de primis in essentialibus principiis: verũtñ principaliter intẽdit de vniuersali actu causato seu cõstituto de ipsis primis ꝛ simplicibus principiis: qd̄ est vtiqꝫ medium huius finis: scꝫ cõcludẽdo qd̄uis particulare sub illo contentũ: istud aũt vniuersale est cõpositum: et quãto magis compositũ seu mixtũ est/tãto plura sub se cõtinet particularia: quia quãto magis mixtũ est/seu cõpositum: tãto ex pluribus simplicibus principiis cõstat: ꝛ ꝑm istud vniuersale non valet obiectio: manifestũ em̃ est his qui per terminos huius sciẽtie discurrẽdi facultatẽ agnoscũt hãc artẽ omne scibile amplecti in generali/ꝛ particulari/seu speciali/ miscendo vniuersales seu gñales terminos hui⁹ artis particularib⁹ et ꝓpriis terminis cuiuslibet alterius sciẽtie. ¶ Cõtra. de generalib⁹ principiis gñales cõclusiones educũtur: nõ autem speciales/aut subalternate: ꝛ de speciali⁹ speciales: nõ aũt gñales: nec de specialibus isti scientie speciales illi sciẽtie: cũ igit̃ hec ars partim de generalibus principiis fit: vt patet in aliquib⁹ figuris: ꝛ de specialib⁹: vt patet de primo subiecto in theologia/aut secũdo: ꝛ sic de aliis: ꝛ cũ ex gñalibus principiis gñales cõclusiones in A. elici nõ possint: qm̃ quicqd est in ipso est ei propriũ/ꝛ nõ gñale: nec etiã ex specialibus principiis A. elici possunt cõclusiones generales: et sic de aliis: nec de specialibus A. speciales in C. aut D. quare videtur manifeste hãc sciẽtiã non esse ceteris specialibus scientiis generalem: cum nec de suismet principiis generalibus ex toto generaliter/nec de suis specialibus ex toto specialiter: nec etiã generaliter cõcludat in eisdẽ. Dicẽdum est primo ad illud qd̄ obiicitur de A. videlꝫ de deo/ꝙ generale quãtum ad hoc põt duobus modis considerari: scilꝫ quãtum ad rationẽ ipsi⁹ intellectus in deo: ꝛ sic deus est intellectui generale: id est vltimum ꝛ generalissimũ principiũ/mediũ/ꝛ finis: ꝛ in hoc nõ valet qd̄ obiicit̃ de A. Si aũt cõsideret̃ ꝑm rem: id est ꝑm ꝙ ipsum A. est in se: non est gñale: sicut quãtitas eius que nõ est quãtitas: sed potius immẽsitas. Et isto modo cõcedendũ est nihil esse generale in A. et ad illud qd̄ obiiciebatur de generali ꝛ speciali dicendũ est/ꝙ generalia ꝛ specialia possunt duob⁹ modis considerari. Primo p se simpliciter/et prout sunt in potẽtia: ꝛ isto mõ videt̃ valere obiectio: scd̄o vero modo ꝑm ꝙ aliqd̄ gñale habet necessariã attributionẽ ad aliud gñale: ꝛ ecõtrario: sicut bonitas ad magnitudinẽ: qꝛ posita bonitate/necessario ponunt̃ magnitudo: ꝛ econtrario: ꝛ posito vno triãgulo ꝑ ponunt̃ oẽs. eodem mõ sequit̃ de speciali: nã posita aliqua ṽtute aut vitio ponit̃ de necessitate ala: ꝛ sit̃ de gñali ꝛ speciali/ꝓut gñale hꝫ necessariã attributionẽ ad suũ particulare: nã sicut T. deductũ p vniuersalia principia hui⁹ artis: deinde deductũ in speciali ꝑm illũ modũ particulare reducet i suo vniuersali: ꝛ isto mõ pticulare inquiri põt sub suo vniuersali: ꝛ de ipo sciẽtia hoc

modo

mō haberi pōt:ꝛ secundū istū modū nō procedit obiectio. ¶ Utrū ista sciētia ad dat aliquid super alias scientias:et dicitur ꝙ sic:videlicet mutuā habitudinē et cōbinationē terminorum principalium:vt patet per alphabetum in diuersis figuris artificiatum/ad attingendam veritatem in diuersis scientijs artificiali ter:nam vna litera sub vno nomine in diuersis figuris diuersa representat:et cum nulla alia scientia tantum possit habitum sciendi sub ratione artificij:aut aliter multiplicare/sicut facit ista scientia:ergo ipsa addit super oēs alias scien tias. ¶ Cōtra/sicut se habet hec scientia ad omnes alias sciētias/videtur se ha here ad theologiam:cum sit sciētia cōmunis:sed si ita se habet hec scientia ad alias cōmunes scientias/ꝙ addat super eas:ergo se habet ita ad theologiaꝫ/ꝙ addit super eam:qō videtur esse falsum:nam illi scientie cuius subiectū est infi nitum impossibilis est additio:theologia vero est huiusmodi:cū habeat deū pro subiecto:ergo hec scientia non addit super theologiā:nec super alias:quod ꝓba tur sic.nulla scientia videtur generalior/nec magis additiua super alias sciētias cōmunes/ꝙ̄ illa cuius subiectum est infinitū:theologia est huiusmodi:ꝛ tamen non est additiua super alias cōmunes:non enim inferuntur cōclusiones princi piorum theologie in medicina/nec in logica/ꝛ sic de alijs:ergo ista scientia nō est additiua super eas:quia sequeretur/ꝙ haberet subiectum in plus infinitum/ꝙ̄ theologia:qō est impossibile:qꝛ super infinitum non est plus.dicendū est ꝙ quic quid habet theologia pro subiecto/idē habet hec sciētia pro subiecto/ꝛ plus:cū ad plura entia inuestiganda se extendat:ꝙ̄ ad deum/qui est subiectū theologie: ꝛ hoc per ipsa eadē cōmunia principia:que inuestigat de deo sub theologia/sicut per discursum huius artis manifeste patet:manifestū ergo est/ꝙ hec communia principia addit super theologiā/ex quo de eis concludit sub theologia sicut sub alijs cōmunibus scientijs.preterea addit artificium ꝛ modū inuestigandi veri tatem in qualibet scientia:nec valet obiectio:quia falsum est theologiam ha be re subiectum infinitum:ꝙ̄uis habeat deum pro subiecto:non tamē sub ratione qua deus est infinitus:sed sub ratione determinata/vcꝫ inquantum vnus/ꝛ tri nus est:et sub ratione qua est ab aīa finite intelligibilis/et non infinite/nisi ap prehensiue:quare non valet quicquid in contrariū obijcitur. ¶ Preterea/si ista sciētia est additiua sup alias sciētias:aut erit additiua entis/vel nihili:sed im possibile est ens addi super ens:cum sup ens nihil sit:quia sic sequeretur/ꝙ ens esset non ens:qō est ꝯdictio:ergo hec sciētia super alias nihil addit. ¶ Ad obie ctioneꝫ dicēdū est ꝑ T.viride ꝛ croceū/q̄ cadunt inter ens nō sub rōne entis in ꝙ̄tū ens:ꝛ ita valet obiectio/si sup ens inꝙ̄tū ens caderēt:sed inꝙ̄tū tale ꝛtm̄:ꝛ iō ens aduenlens enti nō sub rōne qua est ens:sed qua ratione est tantum ꝛ tale: vt faciat illud cui additur non magis ens:nec minus/sed alterū/ꝛ maius:ꝛ hoc mō possibilis est enti additio:ꝛ isto mō addit hec scientia sub ratione maioris non tamen sub ratiōe entis:quare non valet obiectio:nam miscendo principiū cum principio:ꝛ angulum cum angulo/seu triangulum cum triangulo sunt for mabilia in maxima copia argumēta/ꝛ rationes ad vnam cōclusionē:vel ad plu res:oportet ergo ipsum habitum ex quo proueniunt hec esse scientiā/eiusꝙ mix tionem tā vniuersalē esse aliquid:ad quod nulla alia sciētia attingit. ¶ Contra

E

syllogismus est mediū ad probabilitates & demōstrationes: cū attincto hoc ī parte qđ infertur ab eo: acquiescunt actus intellectus/ & volūtatis: & cū probabilitati: & demōstrationi sufficiat syllogismus: nam fm Aristotelē primo Posteriorum. demōstratio est syllogism⁹ vt in habēdo ipsum scimus: ergo super syllogismū nō pōt fieri additio: syllogismus enim ex tribus propositionib⁹ constat: duab⁹ primis concludentibus tertiā: si quid ergo addat vlterius non additur syllogismo cū igr̄ syllogismus seu argumētū sit subiectū logice/ ergo super subiectum logice impossibile est addi: & per cōsequēs super ipsam logicam: quoniā si subiecto esset possibilis additio: eēt vtiq3 ipsa logica defectiua ratiōe defectiui subiecti. eodem mō sequit̄ de aliīs scientiīs: quare videt̄ impossibile hanc scientiā esse aliīs additiuā. Dicendū est per T. viride positū inter principiū quantitatis/ & tēporis: & pricipiū formale/ & materiale: & finale fm potētiā & obiectū/ ꝙ ex parte principiī formalis ꝙtum est de ratione potentie & obiecti & ex parte principiī materialis ex parte obiecti: nō aūt ex parte potētie sufficit oī probabilitati & demonstrationi syllogismus: & quantum ad hoc acquiescunt illi predicti actus: tanquā medio ad probabilitates & demōstrationes: & in hoc valet obiectio: & quantum ad hoc impossibilis est ipsi logice additio: sed sumēdo ipsum syllogismum ex parte principiī quantitatis discrete multorū syllogismorum/ & breuitate temporis multitudinis eorū: & ex parte principiorū quantitatis continue materie eorū inquantum syllogismus habet respectum ad ista/ addit hec scientia super logicam: quia sub magno compendio sumptā sub breui miscēdo terminos: vt dictum est: viddi eet compendio vniuersaliter maxima materia ad formādū multos syllogismos cōprehenditur: & sic addit super logicā/ & alias scientias: quare nō valet obiectio Ex his igitur satis manifeste videri potest/ quid quiditas & subiectum hui⁹ artis/ vel scientie sit: vidēdo id in quo hec sciētia est super oēs alias scientias additiua. restat nunc sequēdo ordinē artis aggredi figuras & ceteras partes sequendo ordinem totius operis: ī quibus quidē figuris principaliter totū pondus & necessitas huius artis consistit: nā deficiente aliqua istarum/ ars nihil est: habet enim necessarium A. tanquam principalem causam regulam/ & finalem causaꝫ omnium inuestigabilium: impossibile quidem esset intellectū sine A. id est deo peruenire ad metam veritatis rei inuestigabilis: quia cum omnis creatura sit similitudo ipsius A. per eius veritatem monstratur omnis veritas: & per bonitatem omnis bonitas: & sic de aliīs. habet etiam intellectus necessarium T. tanꝙ instrumentū inuestigatiuū & modū agēdi artificiatū: q2 īpossibile ē ītellectū sine ipō T. alicui⁹ rei veritatē īuestigare/ seu ppendere/ acetiā pmos act⁹ essendi creaturaꝝ ītelligere: et originē pdicamētorū absq3 mixtione tertie figure: q creaturis attribuitur: nā ignoratis primis pricipiīs: ignorāt̄ oīa q ab ipīs depēdēt. in his igit̄ trib⁹ figuris tota pēdet īuestigādi necessitas hui⁹ artis: iō vt meli⁹ elucescāt/ aliq q̄stiones vidēde sunt p ordinē: et anꝙ pmā aggrediamur figurā/ q̄rēdū est: vtrū hec ars sit verissima (vt aiūt) et īfallibilis: et videt̄ ꝙ nō: nā si hec ars esset infallibilis/ sequeretur ꝙ quicquid est scibile per hanc artem/ posset infallibiliter inueniri: sed hoc est impossibile: cum pl'a sint scibilia que in aliīs scientiīs

non tractantur:nam multa potest natura propter eius illimitationem produce
re:de quibus philosophus / aut iurista non considerat: et cum hec ars non exce
dat metas aliarum sciẽtiarum/sequitur ipsam esse fallibilem.¶ Item intelle-
ctus hũanus nõ sufficit:ad hoc vt inter dignitates ꝛ ꝑsonas ipsius A. differẽ-
tiã ponere queat:sed ipsas dignitates distiguit/quẽadmodũ suas in se inclu-
sas:ꝛ ꝑsonas dicit distigui quẽadmodũ hũanas:qḋ minime dicendũ ẽ:ergo fal
libibis est.¶ Itẽ cuiꝰ artis termini sunt defectiui ad finẽ intentũ:ipsa ars est fal
libilis: sed termini istius sunt huiusmodi:ergo ꝛc.maior est de se nota: ꝛ mino-
rem probo: qꝛ i contingẽtibꝰ errare contingit:nam fine mouẽte efficientem:ꝛ ef
ficiente formã:ꝛ forma materiã adinuicẽ finẽ sepe cõtingit materiã esse occasio-
nẽ demõstratiõis a fine.¶ Preterea sicut se habẽt alie cões sciẽtie ad sua princi
pia cõia:ita videtur ꝙ hec se habeat ad sua cõia principia:cũ alie scientie ita cõ-
tineant:tanꝗ̃ ꝑtes sub suo toto:ꝛ cũ vniuersale suoꝝ particulariũ sapiat natu-
ram:sed alie cões scie sub illa sunt defectiue/seu fallibiles: sicut metaphysica in
ente contracto ad rem ratione finis /considerat enim ꝓmũ ens ꝫm relationẽ ad
effectũ suũ /nõ aũt ꝫm magnitudinẽ/et nobilitatem sue intrinsece productionis
et sicut logica in ente contracto ad rationẽ qñꝫ cõtingit deficere habẽdo appa-
rentiam/et non existentiam:nam res maior est in se /ꝗ̃ in intellectu viatoris/ er
go hec ars videtur esse fallibilis:sicut ꝛ alie in suis communibus principijs: ali-
ter enim communia principia aliarum in ea non continerentur: quod est im-
possibile:cum ipsa considerat ens contractũ ad rem et rationem / seu modum:
ergo ꝛc.Ad primam obiectionem respondetur /ꝙ nulla est scientia extra metas
predictarũ scientiarum actu:sed bene potẽtia:et materialiter:ꝛcũ dꝛ:multa sunt
scibilia vltra verum est ex parte potentie materialiter:falsum tñ est ex parte actꝰ
formaliter:et sic sicut est ens scibile:ita et ars ista se extendit:nam sicut impossi-
bile est totã potentiam materie reduci ad formam actu:sic et omne scibile ad esse
actu intellectum:sed bene potentia .Ad scõm dicit/ꝙ licet intellectꝰ humanus
nõ possit inuenire distictionẽ i essentialibꝰ absolute/quo ad ipsas dignitates:cũ
vnã ꝛ eãdẽ essentiã dicãt:respectiue tñ quo ad actꝰ et ꝫm relationẽ ad supposita
inuẽit distictionẽ a parte rei.Ad tertiũ cũ dicitur/ cuiuscũꝫ artis termini sunt
defectiui/cõceditꝛ i particulari:nõ tñ huiꝰ artis in vniuersali:ꝛ qñ dꝛ:ꝙ in cõtin
gẽtibꝰ cõtingit errare:dicitꝛ ꝙ errare põt sumi duobus modis: vꝫ errare quod
importat defectum ex parte terminorum et principiorum huius artis: videlicet
ꝙ egeat alijs terminis /sine quibus non possit venire ad finem intentum:ꝛ hoc
modo non est defectiua:nec errare potest: quoniam in principijs necessarijs in
tantum quantum se potest extendere habet complementum: vt iam probatum
est:aliud est errare scilicet quando intellectus et voluntas casu et fortuna cor-
ruunt in medium impeditum:per quod deuiant a fine intẽto:et de isto obijci
tur:et istud errare nõ importat ex parte terminorum et principiorum huius ar-
tis defectum:quia cuius presentia naturaliter impossibilis est / eadem imper-
fectio alicuius eius absentia nequaquam ei cadit in defectum: impossibile
quidem est scilicet habere medium expresse cognoscẽdi q̃ sunt a casu / ꝛ a fortu-
na contingentia: hec enim est operatio diuina non humana:quare non valet

obiectio. Ad quartum dicitur/ quod sicut se habent alie cōmunes scientie ad alia communia principia: ita videtur/ quod hec ars se habeat ad sua communia principia &c. verum est in alijs principijs/ in quibus non est defectus/ et aliter non: et sic soluitur ad consequentiā concedendo minorem: et quando videtur cōfirmari ad oppositum/ aliter communia principia aliarum scientiarum in ea non continentur: verum est/ quod non continentur in ea quantum ad defectum seu fallibilitatē quam habent: sed potius quantum ad perfectionem et infallibilitatē suam: quare non valet obiectio. hec ars ita fundata est circa ens/ et non ens/ possibile/ et impossibile/ quod ex vtraque parte impossibile est inueniri fallibilitatem.

His sic exquisitis/ nunc ad questiōes prime figure deueniamus et quaeritur primo/ vtrū quēadmodū dicimus/ bonitas ē magnitudo/ et magnitudo est bonitas/ et sic de alijs i deo valeamus dicere personalitas / vnitas/ &c. sunt idem numero? similiter vtrum bonificare/ magnificare/ et diligere/ seu spirare sint idem numero: et vtrum per spirare/ et diligere sit persona alia a filio: et non per bonificare: et vtrum bonitas diuina habeat in se ita magnam bonificationem/ sicut intellectus diuinus intellectionem? ¶ Quo ad duas primas questiones dicitur quod sic: aliter accidens esset in deo. Ad tertiam dicitur/ quod in deo omnia que de ipso dicuntur/ identificātur essentialiter / et numero: et quia sunt idem/ ad quot se extendit vnum illorum/ ad tot se extendit et reliquum: et sic patet qd' ad quartam questionē dicendum sit. ¶ Sed oritur difficultas / nam cum inter generare et spirare sit differentia quomodo possunt esse vnum intelligere/ et amare? aut cū pater producat filium per intelligere/ et pater et filius spiritum sanctum per amare: et sit differentia inter filium et spiritum sanctum: quomodo possunt esse vnum numero/ et idem intelligere/ et amare? dicitur quod sicut pater generat filium per intelligere se esse patrem: sic generat filium per amare se esse patrē: ideoque secundum quod pater habet istum respectū in suo amare et intelligere/ sunt vnū idē numero: et sic de filio inquātū intelligit se esse filiū: et amat / et inquātū pater amat filiū/ et ipse ītelligit bonū/ magnū &c. et filius amat patrem: et ipse intelligit bonū/ magnū &c. per istū respectū quē ambo habēt per intelligere et amare spirāt spiritū sanctū: et sic distincto amādi et intelligendi remanet. ¶ Quo ad secundam figuram queritur / vtrum differentia que est inter spirituale et spirituale sit maior illa que est inter sensuale et sensuale? et dicitur quod sic intensiue/ non tamen extensiue: cum ita magna/ aut maior esse possit inter sensuale et sensuale extensiue. vnde dicit doctor noster in libro de deo/ quod maior differentia que dari possit/ est iter personas diuinas: ex eo/ quia ipsa est infinita: ideo loquitur de intensitate eius/ et non extensitate/ cum duo indiuidua in creatis maiorem dicant differentiam extensiue: sic intelligendum est de differentia que est inter principium et medium/ et inter medium et finem: nam teste Aristotele/ que propinquiora sunt fini nobiliora sunt: et sic differentia inter medium et finem est maior intensiue/ quam illa que est inter principiū/ et medium: vtrum sint plures cause effectiue prime? et dicitur quod non: eo quia tantum vnus est finis/ qui vnam arguit tantum causam: nam si plures essent/ quelibet ad se ordinaret suos effectus: et sic omnia non essent ordinata ad vnum finem contra Aristotelem.

xj. Methaphysices. In tertia figura que creaturis attribuitur/ possunt fieri q̄stiones artificiales: vt si queratur/ quare est vnus mundus/ et non plures: respõdendum est per secũdam regulam: ꝙ ex eo/ quia deus est vnus in se vnum mundum et non plures creauit/ ad significandum/ ꝙ ipse est vnus solus deus/ et nõ plures: et quia in se habet plures personas diuinas/ creauit in mundo plures res/ et quia est bonus/ magnus ꝛc. creauit eas bonas/ magnas ꝛc. Cum dicitur in tertia figura/ ꝙ bonitas bonificat magnitudinem ꝛc. queritur vtrum maioritas maiorificet minoritatem: ꝛ minoritas minorificet maioritatẽ. ꝛ equalitas equalificet maioritatem ꝛ minoritatem: Ad soluendum istam questionem oportet considerare diffinitionem principiorum/ et regulas tali modo/ ꝙ remaneant ille se: dicẽdo sic/ ꝙ maioritas maiorificat minoritatem per duos modos cõtrarios: sicut maioritas caliditatis ignis/ que maiorificat minoritatẽ humiditatis aeris in augmentando bonitatem/ magnitudinem ꝛc. ꝛ per modum concordie: nam substantia que maior est per se/ q̄ suum accidens ratione bonitatis/ magnitudinis ꝛc. maiorificat suum accidens quantum potest: vt per ipsum melius possit agere ꝛ existere. Scd̃s modus est sicut maioritas caliditatis in cholerico/ q̄ maiorificat quantum potest frigiditatem aque: vt reducat ipsam in maiorem minoritatem bonitatis/ magnitudinis ꝛc. cum sit sua inimica. Item minoritas minorificat maioritatem per modum concordantie: sicut minoritas humiditatis q̄ repugnat nimie caliditati/ repugnãdo siccitati ignis: vt sit iustitia ꝛ tẽperãtia/ etiã minoritas frigiditatis aque/ que minorificat caliditatẽ ignis in composito resistendo: sicut inimicus suo inimico: vt apparet in ligno viridi/ quod comburitur quoniam nisi esset frigiditas/ forte lignum viride esset ita cito combustum/ sicut si esset siccum: in quo etiam ligno sicco minoritas frigiditatis impedit maioritatem caliditatis: quoniam nisi ipsa esset in ligno sicco/ esset lignum ita cito combustum sicut stupa. Item quãdo dicitur ꝙ equalitas equalificat maioritatẽ ꝛ minoritatẽ: concedendũ est respectu proportionis: non tamẽ respectu iustitie: quoniam respectu iustitie non põt fieri: ꝙ si fieret/ maioritas ꝛ minoritas reducerentur ad nihilum: qd̃ est impossibile. De nouẽ subiectis fiunt questiones/ modo qui sequitur: de primo qd̃ est deus plures facte sunt in prima figura: ꝛ sic̃de in theologia/ sequendo ꝛ enucleando predictas figuras: sed de angelo si queratur/ quare deus creauit ipsam naturam angelicam: et dicẽdum est/ ꝙ ex eo quia ipse deus est multum intelligibilis/ amabilis/ et recolibilis: vt libere esset ab angelis intellectus/ ꝛ amatus voluit eos creare. vtrũ angeli honorẽ appetãt: dicitur ꝙ honor qui deo impenditur/ voluntatem angelorum adimplet: vtrum eis sit obedientia: dicitur ꝙ ea obedientia est completa. vtrum angeli petant consilium: dicitur ꝙ ĩ sapiẽtia euiternali dubitatio/ et consilium nullum locum habent: vtrum possint agere vltra cursum nature: dicitur ꝙ ille est dominus nature/ qui supera naturam agere potest. vtrum in cogitatiõe angelorum sit aliqd̃ superfluum: dicitur ꝙ si angelus cogitasset id quod non potest esse: id quod potest esse non sufficeret suo cogitare. vtrum angelus aliquid supponat: dicitur ꝙ ĩ omni suppositione potest esse dubitatio. vtrũ angelus dies enumeret/ qui effluxerunt a tempore sue creationis: dicitur ꝙ in celo empyreo sufficit vnus dies

eniternalis: queritur vtrum angeli et celi sint ex contrarijs constituti: et videtur q sic: quoniam angeli peccauerunt: et celi monstruositates producunt: ergo rc. per secundam et tertiam regulam patet ipsos nõ esse constitutos ex cõtrarijs: nam si angelus esset creatus ex contrarijs/esset deus causa peccandi: quod est impossibile: sed peccauit ex mera libertate: quo ad celum dicitur: q ipsum natum est producere pfectiones ppzie/appropriate tamen inquantum inferiora ex contrarietatibus consistunt: alterant perfectiones que a superioribus veniunt: sicut vas malum quod vinum bonum in se corrumpit. De elementatiua queritur vtrum sit danda: et respondet quod nisi ipsa esset/ non forent elementa sub communi principio/bonitate/differentia rc. De vegetatiua queritur: vtrum in omni tempore babeat equalem virtutem: et dicitur q non: nam appetitiua maiorem babet virtutem in vere/ q̃ in alio tempore: et retentiua in autũno/ expulsiua in estate: et digestiua in byeme: et ipsa vegetatiua maiorem virtutem babet per aerem in corde: per ignem in epate: per aquam in cerebro: et per terrã in splene. De sensitiua queritur/ que istarum potentiarum sentit famem/aut sitim: gustus/vel tactus: et dicitur q gustus: nã ipse est illa potẽtia qua sapores rerum percipiuntur: cum sapor sit propria qualitas eius: et melius percipitur in vno tempore/ q̃ in alio: nam si corpus animatum nõ oppleretur cibis/ gustus omni tempore saporem reperiret in gustando. vtrum sit dandus sextus sensus videlicet affatus: et videtur q non: nam communis opinio pbilosopborum non ponit ipsum: ergo rc. cõtra/illa potẽtia est necessaria sine qua animalia nõ possunt manifestare ad extra eorum conceptus: sed absq affatu vnum animal non potest alteri animali suum conceptum per sonum specificatum manifestare: ergo est necessariũ ipsum ponere. Ad argumentum dicitur/ q locus ab autoritate negatiue non valet. De imaginatiua querif/ quare abstrabit species a sensibus: dicitur q ex eo/ vt in eorum absentia possit illas imaginari: et itellectui representare. De bomine queritur/vtrum ipse moueat animam ad operãdum siue bene/siue male/aut anima moueat bominem: dicitur q si pars moueret totum/moueret et omnes partes corporis. queritur quando bomo moritur anima per quem locum emigrat a corpore: Respondetur q quemadmodum anima sine successione in principio est infusa per omnes partes corporis: ita et in morte sine successiõe erit p oẽs partes corporis. ¶ De instrumẽtalitate queritur/quomodo bomo est virtuosus: dicitur q scdm finem eius substantie/et suorum principiorũ: et inquantũ buiusmodi fini obsistit sit vitiosus. ¶ Utrũ fides principaliter sit/vt bomines per ipsam meritum babeant: dicitur q si fides principaliter esset creata /vt bomines mererentur/esset finis intellect9 maior per credere/quam per intelligere: et voluntas plus posset ignorare per amare / q̃ per intelligere. ¶ Utrum bomines tantum spei babere possint tempore infirmitatis/quantum tempore sanitatis: dicitur quod amabilitates bone in bominib9 infirmãtibus: et ipse quoq sunt infirme. ¶ Utrum charitas sit maior per abundantiam rerũ temporalium/ q̃ per earum indigentiam: cbaritas maior est per dare/ q̃ per accipere. ¶ Utrum iusticia bonitatem cogat: vt bonum moueat ad agendum bonum: dicitur q quemadmodum iusticia bona

est per bonitatem: sic bonitas iusta est per iusticiam. ¶ Utrū iusticia tā magna sit per bonitatem / ꝙ per equalitatem: equalitas est propria qualitas iusticie in iudicare: bonitas vero appropriata. ¶ Utrū boīes tm̄ timere debeant iustitiam dei/quantum eius misericordiam amare? dicitur ꝙ facilius deus parcit his q suam iusticiam amant / ꝙ his qui ipsam timent. ¶ Queritur in quo genere hominum prudentia est magis necessaria? dicitur ꝙ in personis publicis: quoniam eis vtilior est/ꝙ in priuatis. ¶ Utrum fortitudo fortior virtus existat per potestatem / ꝙ per voluntatem? obiectum fortitudinis est finis desideratus. Queritur in quo loco hominis fortitudo vehementior existit? in corde hominis fortitudo est magne virtutis per amare: et in cerebro per intelligere / et memorari: in liene vero per timere. ¶ Utrum patientia omnia superet sibi contraria? in patientia superant virtutes sua contraria: vnde homines cum patiētia seipsos deuincunt. ¶ Utrū pietas sit virtus necessaria? dicitur ꝙ sic: vt misericordia subiectum habeat: in quo suam similitudinem significare queat. ¶ Utrum pietas sit maior per donare/ꝙ per parcere? dicitur ꝙ in essentia diuina est dare in quantum pater communicat filio suam essentiam ⁊c. et tamen in ea nō existit parcere: cum non conueniat deo sibi parcere. Questio/cum humana natura iesu Christi sit producta de nō esse: et naturales habeat imperfectiones: quomodo potest fieri ꝙ natura diuina cum ipsa coniuncta per naturam humanam aliquam imperfectionem in eadem coniunctione non participet? Solutio / quemadmodū vna gutta vini rubei in mare coniecta retinere non potest suum colorem: sic in natura humana Christi deitati coniuncta nulla imperfectio remanere potest. ¶ Utrum si Christus interfectus non fuisset / mori morte naturali potuisset? et videtur ab aliquibus ꝙ sic: nā habet autoritate Augustini/ꝙ senio mortu⁹ fuisset/si a iudeis interfectus non fuisset. Ꝫ/mors naturalis est ꝑpter peccatū primi parentis: sed xp̄s non cōtraxit tale pctm̄: nec p ꝯñs eius effectū/qui est mors. In veteri et nouo testamento questiones et argumenta opposita locum habere nō debent ob reuerentiam et honorem illius / qui illa condidit: et dixit: nam crede re alicui et verbis eius: est dare sibi honorem: quia reputatur verax: sicut qui non credit alicui et verbis eius reputat eum mendacem: vel velle mentiri: vel posse mentiri: et ideo cum honor sit credere alicui/et verbis eius: sequitur ꝙ homo debet credere deo: immo debet ei primo et per se sine alio testimonio/sine aliqua alia probatione pure/et simpliciter suo simplici verbo solum quod ipse dicit/vel dici fecit credere: aliter sequeretur / ꝙ ipse faceret deo maximum vituperium contra suum honorem: q: reputaret eum mendacem: si enim non volo credere verbis dei propterea quia ipse dicit: sed quero aliam probationem/⁊ aliud testimonium: tunc magis credo alteri / ꝙ deo / et reputo aliquod aliud magis verax quam deum: et sic pono illud et me supra deum / quod est maximum vituperium: vnde quanto homo est in maiori dignitate constitutus / magis ei creditur ratione dignitatis: nam magis creditur regi / ꝙ alicui alteri de regno. quis ausus esset dicere regi/nō credo verbis vestris? qd ergo de deo debet esse/cū ipse sit rex regū: ⁊ dn̄s dominantiū: ⁊ ēt rōne sue bonitatis infinite dꝫ ei credi: qm̄ quanto qs reputat̄ bon⁹/tāto magis credit̄ v̄bis eius etiā rōne veritatis infal

libilis/que falli nõ põt ratione sue summe z infinite sapiẽtie: ergo cõcludẽdũ ẽ ꝙ deo simpliciter credi dꝫ: z suis verbis p̄rio z p se: z cũ illa q̃ cõtinẽtur in byblia a deo immediate/vel mediate dicta sint (vt probatũ est in superioribus) ergo eis credendum est/z sane omnia exponenda scõm predictos quatuor sensus. Quo ad constitutionẽ septem sacramentorũ ecclesie/dubiũ esse non dꝫ: eo qꝫ a deo xp̄o dño nostro constituta sunt/qui fallere/nec falli potest: quo tñ ad diuersos modos z eorũ circũstantias dubitari potest/vt veritas melius elucescat: iccirco q̃rit i p̄mis de baptismo/vtꝝ in his verbis/ego baptiso te i noie patris/z filij/z spiritus sancti amen/ita consistat forma baptismi precise/ꝙ nõ liceat aliquid subtrahere/ vel addere: vel per quencunqꝫ alium modum immutare: et dicitur ꝙ non: ex eo quia sacramentum est instrumentum/et sacre rei signum: quo homines purgantur a peccato originali: ideo requiritur ꝙ eius forma sit determinata/quam presbyter qui minister eius est mutare potest: cum forma sacramẽti sit ordinata per Christum: et nõ per se/rustic⁹ tñ causa necessitatis eã mutare põt: dum autem seruet formam baptismi iplicitã/vel explicitã: vt dicendo: ego baptiso te in nomine dei patris/et in nomine dei filij/et in nomine dei spiritus sancti: nam licet facta sit additio in tali forma (cum vnus solus sit deus) tamen implicite remansit forma: dicendo tamẽ ego martinus baptiso te in nomine dei forma non esset implicita/videlicet propria forma/et vera ipsius baptismi: quia dimisit personam Christi/qui formauit/z ordinauit formam sacramenti: et quãdo dicit/ego baptiso te in nomine dei/dimittit nomina specifica et personalia: si tamen dicat/ego baptiso te in nomine trinitatis dei: tunc remanet forma baptismi implicite/sed contradicet aliquis. Si illud quod minus videtur inesse/et inest: et illud quod magis: sed minus videtur/quod rusticus possit addere/aut diminuere/et potest: ergo et presbyter: cuius officium est sacramenta administrare: dicit̃ qđ licẽtia quã hꝫ rustic⁹ ẽ rõne necessitatis/z sue ignorãtie: z qꝛ necessitas nõ hꝫ legẽ: igit̃ zc. sed presbyter qui habet formam sacramenti: et est suum officium baptizare/debet tali forma propria baptisare/nihil addẽdo/aut diminuendo. ¶ Utrum puer interfectus in vtero matris ab aliquo persecuto re fidei sit baptisatus baptismo sanguinis: et dicitur ꝙ sic/ alioquin rusticus magis esset disposit⁹ ad baptisãdũ tpe necessitatis baptismo aq̃/ꝙ mater pueri per martyrium sanguinis. contra. puer in matrice matris non habuit voluntatem/necꝫ patrinos/et qꝛ impossibile est absqꝫ recipientis volũtate/aut patrino qui eam suppleat sacramentum baptismi habere subiectum: ergo zc. dicitur ꝙ quemadmodum mater existens prope aquam baptisare potest suum filiuꝫ morientem baptismo aque: a simili voluntas matris per martyrium supplet voluntatem filij/et patrinorum: z sic virtute sanguinis martyrij baptisatus est.
¶ Queritur vtrum caracter sit aliquid absolutum in anima: et dicitur ꝙ sic: aliter presbyter absoluere/ligare/z conficere non posset: quia non haberet cũ quo sua potestas cum diuina potestate participaret/ad faciendum et perficiendum operationem sacramenti: sed sicut character qui fit in cera per sigillum existente figura characteris effectu et similitudine sigilli impressa et sustentata in essentia cere est ratio et ligamen participationis sigilli et cere: ita character sacramẽ

ti est medium/ et coniunctio per que participant diuina potestas/et potestas presbyteri/quidem ptas presbyteri de diuina agit potestate ad agendum et perficiendum sacramentum.contra.anima est substantia spiritualis:ergo non potest recipere characterem :cum character dicat figuram dispositam secundum lineas circuli/ trianguli / quadranguli / et . et quia anima lineas tales seu figuras recipere non potest:ergo et.dicitur quod corporales lineas recipere non potest/ sed bene spirituales: vti patet de scientia acquisita per imaginationem:que characterisata in anima est:et quando anima separatur a corpore/ ipsa.a simili dicendum est de charactere sacramenti/qui est ens positiuum creatum de nouo/ et in potentijs anime sustentatum.¶ Utrum sacramentum altaris sit possibile:et dicit quod sic/aliter i plus se haberet/aut eque impossibilitas creature/quam possibilitas creatoris:ita quod potestas creature per suam impossibilitatem posset esse inobediens/et potens contra diuinam potestatem infinitam:quod est impossibile:et cum sacramentum altaris sit possibile et bonum ipsum esse:ergo necessario necessitate congruentie poni debet in esse:et non modo ipsum/sed etiam cetera sacramenta : quod probatur duplici via :primo quia possibilia et bona sunt vt predictū est:quod sint possibilia manifestat:quoniā nullam implicant contradictionem/potest enim diuina sapientia intelligere trāssubstantiationem panis in verū corpus xpi: et sic de vino in sanguinē:et nō mō diuina/sed etiā humana deo sic volēte: et cū p talē viā pticipatio maior quam dari possit iter Christū et hoīem sacramētaliter fit psacramētū altaris:ergo cū tale sit maximū bonū:volūtas diuina ipsum vult:et potestas diuina tale bonum in esse ponit: aliter deus esset defectuosus in sua operatione:et eo/quia intelligeret bonū cōgruū/qd diffusiuū est de se/aliter nō dicitur bonum:et non poneret ipsum in esse:et sic maior esset creatura in recipiendo/quam deus in dando/et in hoc remaneret auarus / et tenax: et per consequens non esset id quod est/videlicet bonum supremum:quod est impossibile.¶ Item/omne illud per quod diuina trinitas magis intelligi possit ab intellectu humano debet esse:cum magnum bonum sit intelligere diuinam trinitatem:et ipsam amare:sed hoc est per sacramentum altaris:ergo et.maior est de se nota/iuxta illud iohannis.hec est vita eterna:vt te cognoscant deum et. et minor manifestatur:nam per tale sacramentum homo communicat deo:nam maior similitudo beatissime trinitatis quo ad modum consistit per sacramentum altaris/cū in ipsa beatissima trinitate fit generatio et spiratio sine motu/ loco/tempore/quantitate/et sic de consimilibus.a simili in altaris sacramento trāssubstātiat panis in verum corpus Christi: et vinum in sanguinem sine motu locali augmentatione quantitatis et successione temporis : ergo ipsum sacramentum altaris est speculum diuine trinitatis: ergo tale debet esse . ¶ Item omne illud p qd dominus noster Jesus Christus nobiscū pōt magis pticipare per presentiam/potentiam/ et essentiam oportet esse:sed hoc pōt mediante sacramento altaris:ergo tale debet esse.maior est nota per predicta:et minorem probo :nam in sacramento altaris ibi Christus est presens sacramentaliter/et pōt sumi/et nobiscum per gratiam habitare/et sic talis participatio inter Christum et nos est maior/melior/vtilior/que esse possit in hac vita:ergo debet esse: quo-

niam si non/deberet esse suum oppositum/videlicet id per quod magis homo distaret a Christo:quod est manifeste falsum/et erroneum:et contra magnitudinem diuine bonitatis/&c.concluditur ergo/quod tale sacramentum debet esse:aliter diuina iustitia suum debitum magnitudini sue bonitatis/&c.non solueret. ¶Queritur vlterius/quid demostrat istud pronomen hoc/cum dicitur hoc est corpus meum:& videtur quod demostret panem solum:cum in illo instanti in quo hoc dicit non sit facta transsubstātiatio:et non panez/quia meū corpus determinat:et demōstrat cuius est:et sic pura contradictio:dicitur quod in omni demonstratione est demonstrans/demonstrabile/demonstrare/et demonstratum aliter demōstratio fieri non potest/et hec omnia esse non possunt in prolatione in eodem instanti:ideo quando dicit:hoc est corpus meuz/ly hoc est demonstrans:et est/et corpus dicunt demonstrare:et demonstrabile etiam importatur per illud pronomez hoc:& demonstratū stat in vltimo pronomine/videlicet meū:& sic hoc demōstrat/quod panis est transsubstātiabilis in corp⁹ Christi in vltimo pronomine demonstrato per primum prolatiue/& significatiue:sic in primo pronomine et vltimo successiue per est/et per corpus signatum et demōstratum est corpus Christi quo ad intellectum:in quo demōstratio perficitur/et vera existit:lȝ sit falsa significatiue/siue demostratiue quo ad accidentia panis/que sine subiecto existunt:quod falsum sensitiuum indicat:intellectiuū vero verum. ¶De confessione/queritur vtrum ipsa confessio sit virtus:si confessio non esset:virtus non esset instrumentum ad parcendum penam/& culpam.vtrum maior sit per contritionem/quam per verecundiam.dicitur quod virtus confessionis maior est per cordis/quam per oculorum operationem:nam opus mentis maius est/quam oculorum.vtrum confessio sit virtus/quando homines peccatores confitentur/non proponentes peccata dimittere:omnis confessio aliquam vtilitatem adducit ratione verecundie.vtrum confessio sit vera in homine/qui absque contritione commissa confitetur:dicitur quod confessio habet vnum iudicium per contritionem/et aliud per verecundiam/quapropter iis qui sine contritione confitentur verecundantes virtus verecundie vias preparat:quibus venitur ad contritionem.vtrum contritio tantum diffundatur in penitentia/quantuȝ deuotio in dilectione.dicitur quod cor laratur per amorē:p timorē vero restrigit. ¶Queritur cōtritio quā est magis necessaria.dicitur quod stulti iudicantur homines/qui se maiorem contritionem arbitrantur habere/quando infirmantur/quam tempore sanitatis:cum ita sit/quod egrotantes magis affectent aquam frigidam propter caliditatem/quam misericordiam propter timorem. Utrum omne mendacium sit peccatum mortale/si in nullo earum contrarietatum/que sunt inter mentem et affatum esset virtus/non forent bonitas/magnitudo/veritas cuȝ maioritate/finis in mente/quam in verbis.

Equuntur questiones
ad mentem cuiuslibet artificis:et quia logica ratione applicationis est prior aliis:iccirco logicus primo suam aggreditur prouinciam/querens.Utrum maior falsitas sit magis attingibilis/quam minor.et videtur quod maior sit magis attingibilis:aliter

maior veritas non esset magis attingibilis / ꝙ minor. Contra / si falsitas est magis attingibilis in quāto maior est: vtiqꝫ veritas esset magis attingibilis in quāto maior est: sꝫ maior vitas est de⁹ / ꝙ creatura: ergo sequit̄ ꝙ de⁹ sit magis attingibilis / ꝙ creatura / q̄ ē minor veritas: sꝫ hoc ē falsū: ergo illō ex q̄ sequit̄. et hoc manifestat̄: nā oē illud qō leui⁹ pōt attingi / illō est magis attingibile: sꝫ verū creatum leuius potest attingi: cum sit finitum respectum veri increati et infiniti: ergo falsum est ꝙ veritas quanto maior est sit magis attingibilis: et per consequens falsitas. secundo arguitur sic. quāto falsuꝫ de maiorib⁹ dissimilitudinib⁹ ipsius veri principiatum est: tanto tendit in maiorem priuationem ipsius veri: ita ꝙ sicut verum est summum esse: ita falsum priuatio ipsius veri / vel non esse: quanto igitur maior priuatio vel non esse: tanto est maius falsum: sed quanto maius non est: tanto minus est attingibile / quia quicquid attingitur / per suaꝫ quiditatem attingitur: et quanto minor est quiditas: tanto minus attingibile: manifestum est ergo quod maius est ratione maioritatis priuationis / vel non essendi / ꝛ minoritatis quiditatis / quā importat min⁹ attigibile est / ꝙ minus falsum. tertio arguitur sic. maius est falsum deuꝫ non esse trinum et vnum / ꝙ esse successionē in motu angelico: sed magis attingibile est successioneꝫ esse in motu angelico / ꝙ deū nō esse trinū et vnum: quod per se patet: ergo minus falsum magis attingibile est / ꝙ minus falsum / videlicet id falsum quod est contra accidēs / ꝙ id quod est contra substantiam. ¶ Ad primum respondetur ꝙ differentia est inter maioritatem et minoritatem attingibilitatis / videlicet secundum substantiam: ꝛ de ista queritur: aut secundum accidens: videlicet secundum falsitatem: et de ista maioritate attingendi non est intentio de qua obiicitur / cum dicitur / quod leuius potest attingi illud est magis attingibile: verum est secunduꝫ accidens idest secundum maioritatem leuiter attingendi: de qua nō est presens intentio: sed falsum est secundum maioritatem attingendi substantialiter / de qua hic intenditur: et ideo interimitur / cum dicitur ꝙ falsum est verum / quod est deus esse attingibile: ꝙ verum creatum / quod est minus: quare bene stat ad hoc ꝙ quanto falsum est maius / tanto magis attingibile sit: quare non valet obiectio: nam quanto maior est differentia ipsorum / vꝫ veri et falsi in contrarietate: tanto magis attingibilis est: ergo cum maius est falsum: magis est attingibile / ꝙ cum minus: quod si non / contrarietas remota seu separata ab omni concordantia esset magis attingibilis in minoritate / ꝙ in maioritate: quod est impossibile. ¶ Ad secundum dicitur / ꝙ sicut differentia est contrarietatis inter similitudines / ꝛ dissimilitudines: ita est differentia contrarietatis inter principiare dissimilitudinē / et principiare similitudinē / ꝛ qꝛ ex hoc ꝙ similitudines pricipiāt realiter / īpossibile est dissimilitudines cū similitudinib⁹ priuatiōes pricipiare realiter: sed forte scdm rationē phantasticaꝫ ꝛ non realē ipsius intellect⁹ ꝛ per hoc soluit̄ / cū dicit̄ / quāto falsuꝫ de maiorib⁹ dissimilitudinibus pricipiatū est / tanto tēdit in maiorem priuationē veritatis: hoc videt̄ secundū rationem phantasticam ipsius intellectus: sed falsum est secundum reꝫ: qꝛ naturaliter qō nihil est scdm se non potest secundum se tendere de principio ad aliquem finem realiter: sed ex hoc quia verum declinat ab esse / fingit intellectus in ratione

sua per modum alicui⁹ oppositi p se stātis falsū: q: de natura potentie est actū suum non fieri in nihilū: et per hoc soluitur obiectio. vlterius cum dicitur: quāto maius nō esse est/tanto minus attingibile/verū est scdm rem: sed falsum est fm rationem: nā falsum attingi nō pōt per se: cū nō dicat aliquam entitatē realem: qd requirit ad hoc vt obiectum intellect⁹ esse possit: intelligitur tamen p accidens/hoc est per verum: nam scdm Aristotelē/ rectū iudex est sui/ et obliqui: nam intellecto vero /intelligitur falsum: quod est eius oppositum per accidens et non per se: quia vt ab Aristotele/ non contingit scire falsum. ¶ Ad tertium dicitur/ q differentia est inter maioritatem attingendi obiectum sensuale: et obiectum simpliciter intellectuale/quod est deus: nam per plura media intrinseca attingitur obiectum sensuale/vcз per sensualitatem/et imaginabilitatem: et sic qntum ad hoc verū est qd obijcitur: si obiectum autem intellectuale simpliciter qd est deus pluribus medijs intrinsecis et magis necessarijs attingit/q obiectum aliqd sensuale: hoc modo falsum est quod obijcitur: ideo homo attingēs arbitrando deum non esse trinum et vnum simpliciter maiores impossibilitates attingit/q attingens in motu angelico successionē: quare interimitur minor predicte obiectionis. Logicus querit vlterius / vtrum ens transcendens sumatur participialiter/vel nominaliter: et videt q nominaliter: ex eo q: ens participialiter sumptū zuertit cū isto participio existēs: sed ens inquātū ens nō existit: ergo participialiter sumi nō pōt. 3/ de qbuscunq pdicatur istud verbum est pdicat fm eius modū suum participium: sed est predicatur de omnibus transcēdentibus: ergo et eius participium ens: vt patet in propositionibus de secundo adiacente: vt bonū est: ergo bonum est ens: et maior est nota: quoniam est generalem habet significationem: significat enim quemlibet actum essendi: et per cōsequēs ei⁹ participium secūdum suum modum. ¶ Itē/ nullum verbum habens ppriū participiū ipm ab alio mendicat: sed sum/es/est/ hз participiū proprium ergo ipm nō mendicat ab altero: maior est nota per Aristotelem primo phyficorum dicētē/ q frustra fit per plura qd fieri pōt per pauciora: minor est de se nota: q: cū suз es fui cū toto suo zdeclinio habeat generalē significationē/ē sufficiēs absq coadiutorio significare omnia de quib⁹ predicatur: sed ipm pdicat de bono/vero &c. ergo et ei⁹ participium: cum esse bonum/et verum &c. cōuertantur/ex quarto metaphysices. immo dico tibi/ q enti accidit verificari de aliquo existēti et tñ per se verificatur de quolibet esse essentie: et ratio: nā est istud verbum est dicit quādā cōpositionē/q fm Aristotelē pmo phiermenias/absq extremis intelligi nō pōt/et cū veritas et falsitas zsistāt i cōpositiōe et diuisione: ex tertio de aia. sequit de necessitate extrema eē entia de p se et nō de p accidēs: qm de tali vt in. iiij. Metaphysices. nulla est speculatio: et cū ens existēs sit ens de pe raccidens relinquedū est ab arte. ¶ Vlteri⁹ querit/vtrū ens sit termin⁹ cōis imediat⁹ vel mediat⁹: et dicit q mediatus: nā ois propositio in qua ponit terminus cōis est resolubilis in singulares. cōtra. nullū prius est resolubile in sua posteriora / sed i priora: et cum ens sit prius suis partibus subiectiuis: ergo resolui non potest in eas: maior elici potest ex decimo ethicorum: minorem probo per Aristotelem dicentem / quod prius est a quo non conuertitur subsistendi consequentia: vt

creatura est ens:ergo ens est creatura:non valet:cũ ens sit transcendens:creatura vero non. Itẽ ista ꝓpositio ens est trãscendens/vel subiectũ in metaphysica resolui nõ põt in has singulares:vcꝫ hoc ens est trãscendẽs:vel subiectũ in methaphysica: ꝛ hoc ens ꝛc. ¶ Itẽ i methaphysica formari possunt ꝓpositiones cathegorice/hypotetice/affirmatiue/negatiue/vniuersales/pticulares ꝛc. quatuor oppositiões/suppositiones/restrictiões/demõstratiões/ꝛ paralogismi: vt ptꝫ cuilibet bene intuẽti: de quib⁹ logic⁹ negociatur: ꝛ q2 est artifex generalis/aggreditur alias ꝓuincias ꝛ facultates. Circa theologalia queritur primo/vtrum deus sit termin⁹ significatiuus/vel imponi possit ad significandũ aliquid: et dicitur ꝙ nõ: nam deus est propositio: vt ab oibus cõceditur: quoniã vere represẽtat q̃ in his inferiorib⁹ per veras ꝓpositiones repñsentanẽ: ꝛ nõ mõ oẽ possibile/sꝫ ẽtꝛ oẽ ĩpossibile repñsentat: iccirco poni nõ põt ad significandũ/cõtra. q̃cunq3 essentialiter distinguuntur/diuersis noibus ac significationibus/significari possunt ꝛ debent: sed deus ꝛ creature essentialiter distinguũẽ: ergo ꝛc. maior est de se nota: nã aliter ea ratione qua lapis diciẽ lapis/diceret celũ/planta/immo oia: ꝛ sic nulla distinctio inter illa: ꝛ per cõsequẽs pura cõtradictio: qđ est cõtra angulus differẽtie in scđa figura: nã certũ est/ꝙ de⁹ cũ sit ens infinitũ/ꝛ absolutũ distiguiẽ a quacunq3 creatura finita/ꝛ limitata: ꝛ creature inter se: vt satis liquet ex superioribus: sed scđm Aristotelem. vij. methaphysices. qui nescit res: nullum nomẽ ĩponit ei: ergo necesse est vnanquanq3 rẽ in sua differentia cognoscere: pc sī modum ei nomen ad significandum secundum ei⁹ ꝓprietatem ĩponere: aliter cõfunderemur i suppositiõib⁹: ꝛ cũ oia ẽtia aut pluria diuersis noib⁹ noĩneẽ/diuersis significatiõib⁹ significari necesse est: vñ Augustin⁹ i libro de doctrina xpiana/nẽo vtiẽ verbis nisi aliqđ significandi gratia. Et si dicas/ꝙ de⁹ est ꝓpositio: ex eo/q2 significat verum vel falsum: dicitur ꝙ nõ est ꝓpositio: nisi significet verũ vel falsum indicando: ꝛ licet inquantum dicit actualitatem essendi significet verum veritate entitatiua: non tamen veritate ꝓpositionis/nisi in ipsa ꝓpositiõe tãq̃ in signo. vnde Aristoteles tertio de anima. veritas ꝛ falsitas consistunt in compositione ꝛ diuisione: vt dicendo deus est bonus/et non est malus ꝛc. ꝛ si dicis quod deus est propositio/inquantum eminenter in se omnia continet: quero a tua perspicacitate/an deus sit propositio comprehensoribus/videlicet his q sunt in vltimo termino: ꝛ fruuntur felicitate/vel viatoribus: si dicis ꝙ comprehensoribus: tunc quero/an sit ꝓpositio creata/an increata: qua mediãte intelligunt omnia/que in deo relucent: si dicis ꝙ est propositio increata: hoc est manifeste falsum: ex eo/quia omnis propositio vel est mentalis/vocalis/aut scripta: et nulla istarum dici potest increata/cũ mentalis in primis causeẽ ab obiecto ꝛ intellectu: ergo finita/ꝛ limitata esse debet: ꝛ per consequens vocalis et scripta: vt patet cuilibet bene intuenti/ac etiam subiectum finitum ꝛ limitatum nõ posset subiectare talem propositionem increatam/ꝛ infinitam. si dicis/ꝙ est ꝓpositio creata/qua mediante omnia intelliguntur: tunc tale medium vel est corporale/vel spirituale: non corporale/quoniam nullum tale potest representare spirituale maxime diuinum: nec spũale: quoniam nullum creatum propter suã quantitatem finitatam ꝛ limitatam potest representare infinitum: ergo sequi.

de tribus personis/sicut vniuersale de singularibus:ergo oportet/ꝙ essentia diuina sit vna numero:et singularis in tribus/et absoluta ab eis .vnde Augustinus quinto de trinitate.quod relatiue dicitur/non substantiã/vel essentiã: sed producentem/ꝛ productum dicit/et si tu dicis/ꝙ deus et essentia diuina sunt idem:ꝛ deus est terminus communis tribus personis:nam omnes tres persone sunt vnus deus:verum ꝙ sunt vnus deus numero:tñ ad hoc quod dicatur terminꝰ vniuersalis/requiritur ꝙ verificetur ad minus de pluribus differentibꝰ numero:sed deus de pluribus differentibus numero verificari non potest:ergo nec per consequens terminus vniuersalis dici/ ꝛ licet deus et essentia idem realiter sint: distinguuntur tamen ex natura rei: nam deus ratione illius quod concernit potest supponere pro personis:pro quibus non supponit essentia seu deitas:nam secundum Damascenum in suo tertio sententiarum .deus est quoddam commune hypostaseon: quemadmodum et homo:essentia vero diuina / seu deitas abstrahit a tali concernentia/quemadmodum et humana/seu humanitas.Unde idem Damascenus in eodẽ capitulo.xj.natura verbi principaliter non significat hypostasim/nec commune hypostaseon/sed communem naturam in vna hypostaseon consideratam/et inuestigatam . ¶Item Augustinus septimo de trinitate.alio pater est pater: alio deus est deus: nam generatione actiua pater dicitur/ꝛ deus deitate seu essentia:his de causis essentia non est deus ex natura rei /nec per consequens pater/aut filius/seu spiritus sanctus:ergo male dicunt dialectici nunc temporis / videlicet ꝙ essentia diuina sit tres res/ꝛ quelibet earum:quoniam hec propositio est in primis inepta / et ꝑ cõsequẽs illa in qua dicit/ꝙ oĩs essentia ẽ pr:cũ essentia nõ sit capax distributionis:ex eo /quia non est terminus vniuersalis/sed singularis : ac etiam quia ipsa est absoluta:vt predictum est:et terminus immediatus quemadmodum et humanitas :nam inepta esset talis predicatio:dicendo omnis humanitas est sortes:quoniam secundum Auicennam.v.Methaphysices/humanitas tantũ est humanitas / sicut equinitas tantum est equinitas:et non est vnũ/nec multa:sic nec essentia diuina:aliqui tamen dicunt/ꝙ talis propositio est falsa:ex eo/ quia non regulatur per dici de omni:nam regulari per dici de omni est / vt nihil possit sumi sub subiecto distributionis/de quo non verificetur predicatum: vt omnis homo est animal:ergo sortes est animal:sed dicendo sic.omnis homo est sortes/petrus est homo:ergo petrus est sortes:non valet/sic nec dicendo:omnis essentia diuina est pater/filius est essentia diuina:ergo filius est pater / aliꝗ dicũt/ ꝙ talis syllogismus non est bonus:ex eo/quia maior identitas concluditur i conclusione/ꝙ fuerit per premissas denotata/quicquid homines dicãt pro intellectu meo hoc verum habeo:ꝙ essentia diuina non est capax distributionis:ꝛ si cũ alio identificari debet :hoc absqꝫ distributione fieri potest:vt dicendo :essentia diuina est pater : verum est realiter /non tamen formaliter et si arguatur expositorie sic. hec essentia diuina est pater:sed filius est hec essentia diuina :ergo filius est pater.dicitur ꝙ non valet predictus discursus: ex eo/ ꝗ.fit in pria figura:i qua nõ hꝫ locum:sed i scda:scdo qꝛ mediũ nõ est singulare

singularitate incōmunicabili:qđ requiritur ad hoc/ꝙ syllogismꝰ sit expositoriꝰ ꝛ si dicis ꝙ tenet vigore illius regule Aristotelis primo phyficorū: quecūqꝫ sunt eadem vni tertio:inter se sunt eadē:sed pater ꝛ filius identificanť in essentia:ergo ꝛ inter se: dicitur ꝙ regula intelligitur de his que omnibus modis identificantur in tertio ꝛ inter se:sed pater ꝛ filius identificantur essentialiter in essentia:ꝛ distinguntur realiter inter se/nec etiam sequitur/si negatiue arguať sic: hic pater non est filius:sed essentia diuina est hic pater:ergo essentia diuina non est filius:ꝛ ratio est/quia essentia diuina non est formaliter hic pater:quod hoc modo deduci potest.quādocūqꝫ subiectum est abstractum vltima abstractione/ predicatū non pōt pdicari nisi formaliter:sed essentia diuina est vltima abstractiōe abstracta:ergo dici non potest formaliter hic pater.est alia difficultas:an bonitas que est in deo:non tamen tanquam accidēs i subiecto formaliter sit deus? ꝛ videť ꝙ sic.nam talis propositio/videlicet bonitas est deus/est intransitiua: ergo deus formaliter de bonitate predicatur. cōtra. quecunqꝫ ex natura rei distinguūtur/vnū de altero transitiue non predicatur: sed bonitas ꝛ deus ex natura rei distinguūtur:ergo ꝛc.maior est nota de se/quia propositio transitiua dicitur:quando actus trāsit in alterū aliquo modo ex parte rei a subiecto distinctū: minorem probo per Damascenū in primo suarū sententiarū dicentem.si bonū/ si verum/si tale quid dixeris:non naturam dei dicis: sed que circa naturam dei sunt:tunc sic/quicquid abstrahit ab abstracto/abstrahit a suo cōcreto: sed bonū abstrahit a deitate/seu a diuina essentia:ergo ꝛ per consequens a deo: maior est nota apud omnes methaphysicos:ꝛ minor tenet per predictā auctoritatē Damasceni:ꝛ latius loquuti sumus de his in prima figura de scala intellectus:vbi mota fuit questio:vtrū ens inquātum ens sit finitum/ vel infinitū:eadē est questio de bono ꝛ vero ꝛ ceteris trāscēdentibus. ¶ Alia difficultas/vtrū hec ↄuersio sit bona:generans est essentia diuina:essentia diuina est generans:dico ꝙ admittenda est cum distinctione ꝛ modificatione quadam:nā imprimis generās qui est pater est quiditatiue ꝛ essentialiter essentia diuina:tamē essentia diuina quiditatiue non est generans:sed denoīatiue denolatione extrinseca:quoniam operationes sunt suppositoꝝ/per Aristotelē.ꝛ essentia dicitur generans:inquantū est pater:ꝛ non formaliter inq̄tū essentia:ex eo/quia ipa(vt pluries dictū est) de se est absoluta:ꝛ cōis.demū ponitur difficultas/an talis conuersio sit bona/videlicet deus contingenter est creans:ergo creans contingēter est deus:ꝛ videtur ꝙ non:quia antecedēs est verū:ꝛ consequens falsum:quo ad antecedens nullus dubitat:sed quod consequens sit falsū/ probo:quia illa res que est creans:non cōtingenter est deus:dicitur ꝙ vtraqꝫ est vera:si bene intelligatur/ꝛ exponatur:nā quādo dicitur/ꝙ deus contingenter est creās:est sic talis propositio intelligenda:videlicet ꝙ deus libere ꝛ non necessario creat:ꝛ creans/ id est id quod creat contingenter/id est/est creans libere est deus.multe sunt propositiones logicales inepte in theologia hac tempestate:quas si tempus permanentiā haberet/ sicut fluit:non pigeret me eas enucleare:cū tū breuitatis hec sufficiant. ¶ Circa naturalia mouetur questio/an substantia vniuersalissima significetur per suā partē videlicet per bonitatē/magnitudinem ꝛc.vel pars per totum:ꝛ quo ad vtramqꝫ

partem

partem videtur quod sic: nam quecunque idemptificantur omnibus modis preter operationem intellectus vnum significatur per aliud: sed pars et totum idem ptificantur omnibus modis preter operationem intellectus: ergo vnum significatur per aliud: maior est nota: quoniam secundum Aristotelem primo physicorum. frustra fit per plura quod potest fieri per pauciora: et minorem probo: quia postquam pars totius ingreditur compositionem/ non cadit a sua significatione et ratio est: quia idemptificatur (vt predictum est) cum eo: et confirmatur tali medio. quelibet pars substantie est eiusdem nature/ et speciei specialissime cum toto ergo idem representat cum toto: in oppositum veritas: quod probatur sic. nullum totum retinet nomen/ nec diffinitionem suarum partium: ergo totum non significatur per partem/ nec pars per totum /consequentia tenet per Aristotelem primo peribermenias dicentem/ quod voces imponuntur ad significandum: et per Augustinum in primo de doctrina christiana. nemo enim vtitur verbis/ nisi aliquid significandi gratia. antecedens probo/ discurrendo per omnia genera totalitatum: nam triplex est totum/ vt totum essentiale/ vniuersale/ et integrale/ de toto essentiali manifestatur: nam homo non est sua anima / aut corpus / prout est eius pars essentialis: nec a simili substantia vniuersalissima est bonitas eius partialis/ nec magnitudo: quia tunc haberet conditiones dei: quod superius impugnatum est: esset etiam contra illud principium per se notum. omne totum maius est sua parte. quod si quis negauerit: dignus est pena et combustione secundum Aristotelem/ commentatorem quarto methaphysices/ et Auicennam primo sue methaphysices/ quousque concedat/ quod compositum non est compositum/ et causa formalis/ aut materialis non est causatum/ siue totum ex suis partibus in esse positum. et si dicas/ quod verum est de parte seorsum capta. contra. quotienscunque primum principium verificatur de aliquibus/ illa distinguuntur maiori distinctione/ distinctione rationis: sed communicari/ et non communicari/ causa et non causa verificantur de toto et suis partibus simul sumptis: ergo ipsa distinguuntur maiori distinctione rationis: non video quod reali distinctione (vt aliqui volunt) distingui possint: cum non sint res rate: nisi sumatur distinctio realis largo modo pro omni distinctione que est preter operationem intellectus: et sic ad mentem nominalium dicetur realis: cum apud ipsos omnis distinctio sit rationis/ aut realis: maior est Aristotelis .j. elenchorum: et minorem probo: nam omne causatum seu productum habens causas intrinsecas presupponit necessario vnionem illarum: aliter non possent agere: nec compositum constituere/ nisi prius sint vnite: sed substantia vniuersalissima est causata siue producta ex suis partibus essentialibus: ergo presupponit vnionem earum: tunc sic. vbicunque est presuppositio huius ab hoc/ ibi est prioritas nature: et per consequens distinctio ex natura rei: sed inter substantiam vniuersalissimam et suas partes essentiales est talis presuppositio: ergo etc. maior est regula generalis: et minor patet per supradicta. ¶ Item/ nulla causa causat seipsam: sed partes simul sumpte sunt cause totius: ergo etc. maior est nota: quoniam aliter esset/ antequam esset: et minor patet cuilibet bene intuenti: et si dicas / quod verum est ante resultationem totius: non tamen in esse resultato. Contra/ si totum in esse resultato non diceret aliquam entitatem positiuam/ et distinctam

a suis partibus ipsum in esse ponentibus: tunc non esset magis vnum/ ꝙ aceruus lapiduꝫ: qui verissime est sue partes: consequēs est falsum: ergo illud ex quo sequitur. et hoc patet ex primo physicorum/ vbi Aristoteles inuestigando differentiam inter totum et suas partes introducit regulam generalē. quecūqꝫ vni et eidem sunt eadem: inter se sunt eadeꝫ: sed per te corpus et anima homini sunt eadem: ergo et inter se quod manifeste est falsum: et corruptiuum totius phylosophie naturalis. id idem dicendū est de substantia /et eius partibus. ¶ Itē fide tenemus/ ꝙ Christus suscitauit lazarū: q̄ro nūc a te: an xp̄s suscitādo lazarū fecit aliqd /vel nō: si dicis ꝙ non/ ergo non suscitauit illum/ si dicis ꝙ sic/ nō partes: quia iam erant ante suscitationem/ ergo totalitateꝫ: qua differebat a suis partibus. dices forte euadendo/ et non soluendo/ ꝙ deus fecit vnionem partiū: et sic suscitauit illum: contra/ et adducam te ad maximum incōueniens: vcꝫ ꝙ xp̄s tūc nō esset vnus vnitate /totalitate/ ac personalitate propria ab vnitatibꝰ naturarum ipsum in esse ponentibus distinctus: quod est hereticū/ et contra sententiam Athanasij in suo symbolo dicentis/ ꝙ xp̄s est vnus non cōfusione substantie: sed vnitate psone. Idē Damascenꝰ i suo tertio sniarū capitulo. xj. vbi inquit/ ꝙ aliud est vnio: et aliud incarnatio: vnio vnibilium est vnio: sed ad quid facta sit coniunctio nedum ostendit: incarnatio vero seu humanatio ad carnem / seu hominem talem vnionem factam esse ostendit: et hoc manifeste patet: quoniaꝫ vnitas est quid absolutum: vnio vero quid respectiuum: et sic si ad esse totius nō requireretur aliud/ ꝙ vnio partium: non diceret magis vnū/ ꝙ aceruus lapidū quod est manifeste falsum: et si dicas/ ꝙ tūc in morte xp̄i fuit aliquid corruptuꝫ et deperditum: videlicet illa qualitas Christi: dicitur ꝙ nihil fuit in eo deperditum: sed solum fuit ibi separatio anime rationalis cum suo gradu a corpore et ab eiusdem gradu: sic et in resurrectione recuperauit non modo vnionem anime et corporis/ sed etiam et eorum graduum: ex resultatione quorum vna cū gradu dei verbi: quia secundum Anselmum eadem est collectio proprietatum/ qua Christus dictus est vnus totus et personalis vnitate/ totalitate/ et personalitate propria: et de hoc latius locuti sumus in libro de incarnatione verbi. ¶ Restat nunc videre de toto vniuersali/ et eius parte: certum est ꝙ substantia vniuersalissima inquantum substantia non est spiritualis nec corporalis per illam regulam. omne tale inquantum tale vbicūqꝫ reperitur semper est tale: sed si substantia vniuersalissima esset spiritualis: cum reperiatur in rebus corporalibus res corporales essent spirituales /et econuerso. De toto integrali et suis partibꝰ non debet esse difficultas: cum substantia vniuersalissima non sit totū integrale: sed vt difficultas in alijs euacuetur /certum est/ ꝙ sortes non est suum brachiū ⁊ non te conturbet illud: videlicet ꝙ totum concipi non potest absqꝫ qualibet eius parte/ nec pars segregata (totalitate tū totius existente integra) quoniam hoc nihil refert: sed accipe tu primo totum videlicet sortem secundum totum eiꝰ ambitū: ⁊ fac eiꝰ adequationē ad itellectū: ꝯponēdo illa q̄ sunt de entitate eius: deīde cōcipe ptē eodē modo: ⁊ inuenies si bene mēsuras actū itellectꝰ/ ꝙ totū magis dicit de entitate/ ꝙ eiꝰ ps: gr̄a cuiꝰ sortes sic ꝯceptꝰ distīguit a sua parte suo mō ꝯcepta: ⁊ hoc ꝓter opationē itellectꝰ: miror ergo vn̄ ē/ ꝙ homines nūc tpis circa talē ꝓncipiū ꝑ se notū cauillāt: nauicle eū fnia ob mathematicorū sit/ ꝙ oē totū

mal' & sua pte/ & et cōmētatoris i p'lo physicoꝝ dicentis/ q̄ oē totū q̄cūq̄ mō su
mat semp maius est sua parte: & p consequēs pars et totū diuersis significationi
bus significari debēt: quod est propositū. Ad ratiōnē aduerse partis dicitur/ q̄
licet omnes partes cū toto sint eiusdē speciei/ non sequitur propter hoc q̄ sint oi
bus modis idē: nā sortes et plato sunt eiusdē speciei: et tamen distinguūtur nu
mero. Adhuc querit logicus/ an substantia vniuersalissima vna cū suis accidē
tibus generalissimis/ videlicet q̄titate/ qualitate &c. sit terminus vniuersalis: et
dicitur q̄ sic nā substantia vna īpositione plura significat: sed adhuc restat diffi
cultas/ an sit terminus cōis terminans actum intellectus ad extra: an habeat so
lū esse per actū intellectus: & videtur nominalibus/ q̄ solū per actū intellectus
habeat esse: & eoꝝ visionē probant hoc modo/ nullū vniuersale est substantia sin
gularis/ & vna nūero: sed oīs substātia est vna nūero & singularis: ergo &c. maior
patet/ qm̄ si sic/ sortes erit aliquod vniuersale: et minor manifestat: quia ois sub
stantia vel est vna res/ vl' plures: si vna/ tūc est vna nūero/ si plures/ vl' plures res
singulares/ vel vniuersales: s; neutrū istoꝝ: ergo nec illud ex quo sequit. ¶ Item
Aristoteles i sua Metaphysica dicit/ q̄ īpossibile est qđcūq̄ vniuersaliter dicto
rū eē substātiā. In oppositū est veritas: vt pt; per oēs gñaliter doctores sctōs/ q
p auctoritate habēt: sicut p Aristotelē/ Auicēnā/ & cōmentatorē/ p diuersa cōcilia
ex quib' etiā pt; sectā illā noīaliū esse nullā: & Guilelmū eiusdē secte īceptorē re
petiuisse illa q̄ sancti viri maxīa cū vigilātia cassauerāt: put clare absq̄ aliqua
ābiguitate deductū est ī libro de incarnatiōe vbi: ideo hic paucis me expediā: ex
eo/ q: pudet me tot/ et tāta contra istā ineptā/ & falsā sectā adducere: cū pauciora
sufficiāt: tamen p discipulis meis Salamātice studētibus/ ad quos nedū perue
nit pdictus liber de incarnatione verbi/ aliqua dicā: & ī primis contra primā ob
iectionē Guilelmi ocbā ī sua logica adduco auctoritatē Damasceni l. iii. suaꝝ sē
tētiaꝝ dicētis. ois sba cōis est oīm sub se cōtentaꝝ hypostaseon: & fieri nō pōt: vt
ineniat pticularis & ppria nā/ siue sba: q: necesse eēt easdē hypostases & cōsubstan
tiales & diuersaꝝ sbaꝝ dicer/ & ī eodē capi'o. vi. oē qđ cōiter & ī multis cōspicit/ nō ī
aliq̄ qdē pl'/ & ī alio vo min' sba noiat. & ca. iii. nō dr̄nt hypostases s; sbam: s;
s; accidētia. Et Augu. cō arriū. nihil phibet diuersoꝝ noīm vnā eē sbaꝝ: nā duo
vi hoies eiusdē sbe & nature sūt: & Anselm' ī libro de īcarnatiōe vbi cō Nestoriū
q vniuersalitatē sbe negabat/ sic ingt. Cū oēs vt cautissime ad sacre pagine q̄stio
nes accedāt sūt cōmonēdi illi vtiq̄ nūc tpis dialecticis: īmo dialectice heretici/ q nō
nisi flatum vocis putant vniuersales esse substātias/ a spiritualiū questionum
disputatiōe sūt exsufflādi: q eñ nōdū intelligit quo mō in spē plures homines
sunt vnus hō: qualiter ī illa altissima natura ītelliget: quo mō plures psōe sunt
vn' deus: hec ille. dices forte q̄ licet plures hoies sint vn' homo vnitate conce
ptionali: non tamen reali. contra. nullus prius participat naturam sui posterio
ris: sed vnunquodq̄ particulare est prius tali vnitate conceptionali: ergo non
potest participare naturam eius: maior est de se nota: cum vnunquodq̄ ens
presupponat natura per quas hs esse: vt patet in essentialiter ordinatis et mi
nor etiam apud omnes est nota: nam talis vnitas conceptionalis aut nihil
est: aut posterior est omnibus his de quibus predicatur: ex eo/ quia pdictum

delicet cõtractiuã: ad quã referaẽ/vel specialẽ /aut totalẽ: si primo / et sic concedo tñ tũc nõ mereẽ dici materia: cũ nõ referaẽ ad eam: scdõ vero modo esse nõ põt sine forma ; vt patet cuilibet beneintuenti. ¶ Inuestigat etiam si materia moueatur ad formã motu naturali instãtaneo: vel successiuo: et videẽ ꝙ instanta neo: cum forma in istãti introducaẽ i materiã: ⁊ rõ ẽ: ꝙ nullũ simplex acqri põt per acquisitionem partis post partẽ: sed materia est quid simplex: ac etiam forma: ergo ⁊c. dr ꝙ licet introductio forme in materia sit instantanea per instantia litatem oppositam maiori successioni: nõ tñ absolute: cũ nullus agens naturale ad hoc sufficiat: hoc tñ concesso /dici potest ꝙ dispositio materie que est causa i troductiõis forme sit i tpe: hac de cã mot⁹ generationis alicuius successiuus dicitur: querit etiã phyfic⁹/ vtrũ prima forma esset: posito ꝙ prima materia nõ eẽt ens actu: ⁊ dicit ꝙ nõ: ⁊ rõ est: qm̃ nulla forma potest esse actu/ nisi hẽat operationẽ: sꝫ pma forma nõ põt habere opatiões sine materia: ergo ⁊c. maior ẽ nota de se: nã aliter esset otiosa /et vacua/ cõtra sententiam Aristotelis: ergo ⁊c. ¶ Ulterius q̃riẽ / vtrũ educaẽ de potẽtia materie: ⁊ dr ꝑm cõem opinionẽ/ ꝙ sic. cõtra. nullum ens per se agens/ ⁊ p se existẽs est de ente qd est p se patiens: sed forma est ens per se agens: ergo ⁊c. maior est de se nota: aliter esset oppositũ in obiecto/ vel qd id qd est mere patiẽs esset agens educendo/ ⁊ nõ agẽs: cũ soli forme cõpetat. q̃riẽ in naturalib⁹/ vtrũ oĩs forma ⁊ materia sit ꝯposita: et videẽ ꝙ nõ p Aristotelẽ primo phyficoꝝ/ dicẽtẽ ꝙ principia nõ fiunt ex his: nec ex alterutris: cõtra oĩs forma creata et naturalis est cõposita ex suis pricipijs innatis et coessentialibus: aliter non posset esse: nec ꝑ ꝯñs agere: pterea vtrũ in generatione forma sit magis agẽs q̃ materia patiẽs: et videẽ ꝙ nõ/ cũ cuilibet potẽtie actiue correspondeat sua potentia passiua/ p Aristotelẽ ex. v. Metaphyfices. contra. omne principiũ naturaliter agens in virtute et potestate precedit principium naturaliter patiens: sed forma est ens naturaliter agẽs: ergo ⁊c. maior est nota: qm̃ agẽs nũq̃ deficeret iformare /si materia nõ deficeret: ideo corruptio p prius incipit a materia q̃ a forma. ¶ Queriẽ vlteri⁹ / vtrũ materia prima sit cõposita ex quatuor elementis: ⁊ vr ꝙ non: nã elemẽta in ꝓprijs spheris existẽtia emanant ab ipsa: ergo ⁊c. cõtra: si materia prima nõ esset cõposita ex quatuor elementis: ipsa nõ esset principiũ gñationis ⁊ corruptionis: cõsequentiã probo: nã oĩs generatio ⁊ corruptio est ex qualitatibus quatuor elementoꝝ/ p Aristotelem i de morte ⁊ vita: ⁊ tñ formã icludere illas dici nõ põt: cũ ipsa sit simplex: ac etiam p eundẽ Aristotelẽ nõ sit elementũ: sed qd additũ elemẽto: ꝯcludiẽ ergo/ ꝙ si debet fieri generatio ex materia prima et ex forma aliqua / ꝙ talis materia rõne quatuor elementorum in se cõtentorum sit principium generationis et corruptionis. Ad argumentum supradictum diciẽ / ꝙ elementa sunt in duplici differentia: quedam sunt simplicia: et quedam mixta: materia prima est ex elementis simplicib⁹: mixta vero in proprijs spheris existentia sunt deriuata/ seu emanant a materia prima. Sed oritur alia difficultas / quid sit terminus generatiõis formalis/ an forma substantialis vltima illius rei/ vel gradus indiuidualis: ⁊ videtur primo ꝙ gradus indiuidualis: nam id est terminus formalis generationis a quo totũ formaliter denominatur: sed differentia idiuidualis est huiusmodi: ergo ⁊c. et cõ

et talem compositionem cōmendat doctor noster in omnibus locis/in quibus agitur de compositione/que de tino:et bili constat:et talis ab aliquibus dicitur metaphysica.vñ Aristoteles.qui dicit celum .dicit formam: qui dicit hoc celum dicit materiam.Unde aduertendum est/ꝙ cōiter forma totius dicitur natura materia vero gradus indiuidualis:vt in sorte humanitas: et sorteitas / tñ hec opinio doctori nostro nō placet:cuius rationem assignat: nulla forma absolui potest ab ipsa materia cuius est forma:sed humanitas absoluitur ab omni respectu:cum tantum sit humanitas/ per Auicennam quinto metaphysices: et &c.est ergo in homine forma totius homificatiuum:et materia homificabile. ¶Adhuc restat difficultas / an sint compositi ex materia et forma partis:hoc est ex materia physica et forma: et dicitur quod sic:vt vult autor noster in sententijs / et in pluribus alijs locis: nam bonitas Gabrielis informauit magnitudinem / durationem &c. et fuit informata ab eis: sic seruando iusticiam in actibus eorum posuerunt in esse predictum Gabrielem: qui motus est de non esse ad esse per predicta principia :ergo physice est considerationis per Aristotelem secūdo physicorum.¶Restat nunc ad argumenta aduerse partis respondere:et dicitur ad primum/ꝙ angeli appellantur substantie simplices per simplicitatem oppositam maiori compositioni:et dicuntur separate a materia generabilium ꝛ corruptibilium:non tamen ab omni materia.et ad autoritatē Aristotelis dicitur/ꝙ verum est de omni composito ex materia in tertio gradu non tamen ex materia in primo:quia illa spiritualis est:et non subiecta corruptioni/seu cōtrarietati:nec materia in secundo/licet sit corporalis.¶Adhuc maior restat difficultas/vtrū angeli et aīe sint cōpositi ex aliqua materia preexistēti? rñr ꝙ nō scdm doctorē nostrū in libro de ente reali/ꝛ rationis/et in pluribꝰ alijs locis:sed principia supradicta fuerunt creata pro Gabriele specifice:vel ꝓ raphaele/et ceteris:et ratio est:qꝛ quilibet angelus vel aīa suam facit speciem:sub qua nō sunt plura īdiuidua:ergo quilibet habet sua principia specifica. ¶Item si angeli essent compositi ex materia preiacenti: tunc ipsa esset contracta per formas contractiuas/et specificas ad esse angelorum et animarum: sed hoc est inconueniens:ergo et illud ex quo sequitur :antecedens est notum: ꝛ consequentiam probo:nam tunc forma contractiua esset creata /et sic esset bona/ magna &c.ꝛ per consequens non esset simplex:sed coincideret cum substantia vniuersalissima: et tunc esset inutilis repetitio.¶In oppositū videtur predictus doctor magister Raymundus in principio sui testamenti:qui tres gradus materie assignat:vnum attribuit angelis: alium celis: et alium elementatis: idem Alexander de ales in secundo sententiarum:et Bonetus in sua physica / qui ens limitatum diuidit in ens spirituale et corporale/et Johannes canonicus:qui substātiam finitā in suo conceptu communi ponit esse subiectū in philosophia naturali/et Augustinus de mirabilibus sacre scripture/vbi sic inquit .ex illa informi materia quam deus in principio ex nihilo condidit cunctarum rerum hoc est sensibilium et insensibilium/intellectualium et intellectu carentium in species multiformes diuisit:ꝛ Damascenꝰ i suo tertio capitulo.vj.oīs substātia cōis est omniū sub se cōtentaꝝ hypostaseon:et fieri nō potest vt inueniaꝛ particularis

⁊ propria natura sine substantia: quia necesse esset easdem hypostases ⁊ consubstantiales et diversarum substantiarum dicere. Et id idem pluribus rationibus probari potest. et primo sic. omne compositū ex genere et differētia est cōpositū ex materia ⁊ forma: angel⁹ est cōpositus ex gñe ⁊ differentia: ergo cōpositus ex materia et forma: maior patet p Aristotelē. v. methaphysices dicentē/ ꝙ gen⁹ sumit a materia/ differentia vero a forma: ⁊ cū null⁹ effect⁹ repiri possit sine sua causa/ sequitur ꝙ si in angelis cōsideraē genus/ ⁊ differentia/ ⁊ materia/ ⁊ forma et confirmaē per Porphiriū dicentem: ꝙ sicut statua constat ex ere et figura: sic species ex genere ⁊ differētia. ¶ Item/ omnis species est sub assignato genere: sed angelus est species: ergo est sub aliquo genere: maior est Aristotelis: ⁊ minor est nota apud omnes: assignetur ergo tale genus: et sic erit substantia: a qua immediate recipit predicationem: ⁊ dicitur genus generalissimum a Porphyrio: vt pꝫ in sua arbore: ⁊ ⁊ cū gen⁹ sit pri⁹ his de quib⁹ ꝑdicaē: q: est pricipiū specierū que sub ipso sunt/ per eundem Porphiriū: nā genera ꝑiacere oportet/ et in formata specificis differentijs perficere species; ideo quemadmodum genus se habet in scdis intentionibus ad suas species: sic et materia ad sua cōposita: sed genus generalissimum ē prius suis speciebus: ergo et materia prima a qua sumitur/ erit prior oibus suis cōpositis. vide alias rationes quas adduxim⁹ in tertia figura ꝓ hac parte. ¶ Ad argumēta superi⁹ dicta rñdemus: ⁊ prio ad doctorem nostrū in predicto loco/ dicit ꝙ ipse loquut⁹ est de ꝑiᵃ stētia subiectiua / et non obiectiua: nam omne illud qđ essentialiter ⁊ de ꝑ se predicatur de aliquib⁹ presupponitur ab his: et sic est prior natura in esse obiectiuo per illā regulā. vbicūqꝫ est presuppositio huius ab hoc/ ibi est prioritas nature: ⁊ prius est a quo nō ꝯuertiē subsistēdi ꝯsequētia: et si dicas/ ꝙ id admittit de prio corpore: ⁊ negat de substantia: crediē ꝙ hoc fecit/ ne videretur palam discedere a communi opinione: nā ob hanc cām multas ꝓpositiones ambiguas reliquit/ quas postmoduꝫ clare determinauit: vnde in questione. lix. super sententijs dicit/ quod inquantum anima est ex similibus principijs ex quibus est angelus cōstitutus/ est similis angelo per speciem. et paulo post ad argumenta heremite respondendo dicit/ ꝙ quilibet angel⁹ sua ꝓpria hꝫ principia ex qb⁹ ē cōstitut⁹. vñ sequiē/ ꝙ qlibꝫ angel⁹ numeraliṫ ⁊ ꝓprie sit suamet spēs: sꝫ iquātū qlibꝫ angel⁹ hꝫ sua ꝓpria pricipia equalia / et similia scdm genus remanēt eiusdem speciei: vñ sequiē/ ꝙ scdm dum indiuiduationem numeri angeli differunt specie: secundum modum autē assimilationis principiorū non. hec ille. et questiōe. lxij. vbi q̄rit: an plures angeli sint eiusdeꝫ speciei? dicit ꝙ oportet/ ꝙ plures angeli sint eiusdem speciei: cū de⁹ sit multomagis fruibilis per angelos/ qui sunt eiusdē speciei/ ꝙ per angelos qui non sunt eiusdem speciei: nam idemptitas speciei est coadiuuans multum ad deum intelligendū/ ⁊ amandum ⁊c. ergo concludendum est cum doctore nostro ꝙ angelis est aliquid ex natura rei cōmune/ quod prescindit ab his de quibus predicatur: quod necessario contrahitur per aliquas formas cōtractiuas (physice loquendo) ad illa de quibus predicatur: et illud est substantia vniuersalissima in arbore Porphyriana. et ad illud de forma ꝯtractiua/ videlicet ꝙ esset cōposita ex principijs/ si esset danda: dicit ꝙ non requiritur: nam simplex est/ nul-

lam gradū compoſitionis includens/et cū dicis/ꝙ tunc non eſſet bona/nec ma
gna / cōcedo formaliter:tn̄ nego intēſiue/et denoīatiue denoīatiōe extrinſeca:im
mo dico tibi/ꝙ magis competit deo creare formam ſimplicem:quam materiā/
cum forma ſit ſimilitudo dei:ex eo quia deus eſt forma et non materia: vnde
Ariſtoteles primo phyſicorum. forma eſt diuinum quoddam optimum: et
acceptabile/et ſic materia maiorificatur :et variatur a diuerſis formis ſecundū
capacitatem angelorum et animarum. ¶ Vlterius deſcendendo ad corpora-
lia querit phyſicus. Vtrum quatuor elementa ſint ſubſtantialiter/formaliter/⁊
actualiter in elementatis:et videtur quod non:et manifeſtatur pluribus ratio-
nibus:et primo ſic.quicquid conſtitutum eſt ſubſtantialiter de prima materia
non eſt idem quod elementa:quia ſic haberet formā actu/que eſſet idem quod
quatuor elementa:quod eſt impoſſibile:ſed omne mixtum naturale/generabi-
le/⁊ corruptibile quod dicitur elementatum conſtitutum eſt ſubſtantialiter
de prima materia ſub ratione quiditatis materialis: cum ipſa prima mate-
ria ad hoc conſtituta ſit de bonitate/ magnitudine : ergo nullum generabi-
le et corruptibile componitur ex quatuor elementis/quia ſi ſic/non eſſet mate-
ria:quod eſt impoſſibile:et contra principia naturalia: ergo ⁊c. ſecundo cum
vnūquodq; elemētorū rōne ſue ſimplicis forme/⁊ ſue ſimplicis materie in dſa cōcor
dantie ſine contrarietate ſuam ſubſtantiam ſimplicem conſequitur:impoſſibi-
le videt̄ aliqđ eorū alicuiꝰ elemētati ītrare cōpoſitionē:qm̄ ſi ītrat ꝯpoſitionē/ap
petit vtiq; eſſe cōpoſitū:et per cōſequens ratione contrarietatis ex cōpoſitione
ꝯuenientis appetit minoritatem concordantie inter ſuam ſimplicem formam
et materiam:et per conſequens ſuī pſius deſtructionem :quod eſt contra mate
riam.tertio cum finis qui eſt elementum ſit conſtitutum de ſubſtantiali bonita
te ⁊c.magis igitur eſt ſtabilis:nam ſi predicta elementa actualiter eſſent in ele-
mentatis reſiſteret ſubſtantia cuiuſlibet eorum ſubſtātie elementati/et econtra-
rio : et ſic oporteret vel quod alia aliam deſtrueret : vel quod triangulus ru-
beus eſſet minor in vtraq; :et quoniam concedendum eſt id per quod opera-
tio naturalis in meliori eſſe videt̄:ergo ⁊c.quarto arguit̄ ſic/ſi elemēta ſunt for-
maliter in elemētato/īpoſſibile videt̄ ꝙ ſint adinuicē in eo mixta/ratione cuius
nullū eorū eſt ibi actu ſubſtātialiter/ſ; potētialiter tm̄:cū illa natura ſiue ſpēs in
quā redacta ſunt/ſit ibi ſbaliter:op; vtiq; ꝙ ſint in eo ſcđm ſuas ſubſtātias cō-
tiguas/nō aūt cōtinue mixtas:qđ eſt falſū:ergo ⁊c.quinto.id ad cuiꝰ affirma
tionē ſequit̄ gn̄ationis ⁊ corruptiōis negatio ē falſū/ſeu impoſſibile:ſ; ad affir
mationē elemēti eſſendi ſubſtātialiter in elemētato ſequitur nō eſſe generatio-
nē ⁊ corruptionē:qr exiſtēte qlibet elemēto actu ſubſtātialit̄/vz formalr/⁊ mate
rialr ⁊ elemētatiuū nūq; elemētabile remotū poſſet ī elemētabili ꝓpinquo cōuer
tere ī ſubſtātiā elemētati:qđ eſt falſū:ergo ⁊c.ſexto.quoꝝ opatiōes ſunt ꝯtrarie
et nō vident̄ poſſe ſtare ſubſtātialiter ſimul:et multo minꝰ quāto plus mouent̄
ad inuicē ad ꝯtrarietatis opationes:ſi igit̄ elemēta ſunt ſubſtātialiter ⁊ forma
liter in eodē:ea quorū opatiōes ſunt ꝯtrarie/vz ignis/et aqua/⁊ aer/⁊ terra mo
uebunt̄ adinuicē ad ꝯrietatis opationes in ipſo elemētato/quolibet elemēto in
trāte aliud circulariter :ꝙ ſubſtātia cuiuſlibet cōfundit̄ ⁊ deſtruit̄ in eodē/ergo

nō sunt i elemētato actu.septimo auctoritate Aristotelis dicētis(pmo physicoꝝ ꝛ in de gñatione ꝛ corruptiōe)elemēta nō manere actu in mixto/sed virtute. In oppositū est veritas:ꝛ ꝓbaꝛ pluribꝰ rationibus/ꝛ pmo sic. vbicūqꝫ est gñatio ꝛ corruptio/ibi de necessitate reperiunꝛ quatuoꝛ qualitates:sed in quolibet elementato est generatio ꝛ corruptio:ergo quatuoꝛ qualitates elementoꝝ sunt de necessitate in eo:maioꝛ est nota per Aristoteles in de morte ꝛ vita/vbi habeꝛ/ꝙ ois generatio fit p calidū ꝛ humidum :corruptio vero per frigidum ꝛ siccum: ꝛ minoꝛ patet in quolibet:tunc sic:vbicūqꝫ reperiūtur quatuoꝛ qualitates elementoꝝ/ibi reperiunꝛ ꝛ ꝓpria subiecta :sed in omni elementato reperiunꝛ quatuoꝛ qualitates:vt ptꝫ discurrendo:ergo ꝛ ipsa elementa : maioꝛ est manifesta: qm̄ p Boetiū/accidētia sunt malignantis nature:pmi enim possunt/trāsmutari minime:ex eo/ꝙ non possunt dimittere ꝓpria subiecta/ꝛ manere p se naturaliter:nec tēdere in alia subiecta. ¶Item si quatuoꝛ elementa nō essent substātialiter ꝛ actualiter in elementatis/ sed tantum virtualiter:tūc nō haberent ipsa elementata ex quo essent: nec essent de gñe substantie:cū virtutes sint accidētia: nec per cōsequens haberēt naturam/materiā /nec formā/nec per cōsequens motū/ instinctum/longum/latū ꝛc.cū oia predicta substantiam arguāt.plura alia incōueniētia sequerenꝛ:que in dissoluendis ꝑdictis argumētis latiꝰ patefiēt. ¶Ad primū respondetur per triangulum viridem:nam essentia actiua et passiua cuiuslibet elemēti aggregata est de bonitate/magnitudine ꝛc. substātiali ꝛ accidentali:vt patet de potētia igneitiua calefactiua in igne/ ac etiam de potentia passiua/ vꝫ de ignificabili calefactibili:et sic de vnoquoqꝫ alioꝝum elemētoꝝ scd̄m suas ꝓprias ꝛ appꝛopriatas qualitates:qm̄ ignis non potest esse calidus / nisi sit sicc⁹:nec aer humidus/nisi sit calidus:ꝛ hoc in elementatis:eo qꝛ forma ignis nō pōt calefacere/nisi desiccet :nec eius materia calefieri /nisi desiccetur:et sic de aliis suo mō:et cū inter oia elemēta nō sit nisi vna ꝓpria caliditas/que est ignis ꝛ vna ꝓpria humiditas:q̄ est aeris:ꝛ sic de aliis hm̄i/manifestū est / ꝙ oia elemēta mixta sunt adinuicē agētia ꝛ patiētia inter se adinuicē/ꝛ replentia qcquid est sub cōcauo orbis lune:ita ꝙ oēs quatuoꝛ materie cōstituunt vnam vniuersalē materiā:quā dicimus primā:ꝛ oēs quatuoꝛ forme vnam vniuersalē formā: alio quidē modo impossibile est materiam primā esse subiectū generationis et corruptionis:p hoc soluitur ꝑdictū argumentū/negando maiorē:ꝛ cū dicebaꝛ vlterius/ꝙ materia prima non est idē qd̄ elemēta /verū est quo ad formā/ꝛ diuisim:sed falsum est quo ad materiā mixtim:ꝛ cū videꝛ probari/ꝙ haberet formā actu/cōcedeꝛ formā vniuersalē.ꝛ vlterius cum diciꝛ/ꝙ esset idem ꝙ quatuoꝛ forme elementoꝝ/qd̄ est impossibile:verum est qd̄ istud impossibile sequiꝛ ex pte finis :nō aūt ex pte principii:nullū eni inconueniēs sequiꝛ plura principia materialr ꝛ formalr diuersa/ꝛ cōcordātia /cōstituentiaqꝫ de seipsis vnū finē/vꝫ vnā cōmunem formam ex suis formis/ꝛ vnam cōem materiam ex suis materiis / scꝫ vnam cōem substātiā ex suis quatuoꝛ substantiis:aliter sequereꝛ/ꝙ substātialis finis esset sine suis principiis in qbus fundaꝛ ꝛ in qbꝰ sustinetur ipse finis:qd̄ est impossibile:quare nō valet obiectio. ¶Ad scd̄m dicendū est p triangulum croceum et rubeum in viridi scd̄m primā intentionem/ꝛ scd̄am/ꝙ plus est differen

tiā/cōcordātiā/ꝛ ꝯtrarietatē se habere ad vnum finē:ita ꝙ cōtrarietas priuet cō trarietatē illi cōcordantie:ꝙ si differētia ꝛ differentia cōcordantia sine cōtrarie tate ꝯcordātie ipi ꝯcordātie se bērēt ad vnū finē:ꝛ ita lꝫ elemētū simplr̄ q̄ ad sim plicitatem suam immediate nō haberet cōtrarietatē sibi contrariātem:hꝫ tamē in habitu contrarietatē priuatiuā cōtrarietatis :de qua cōtrarietate priuatiua appetit agere:eo qꝛ ratione simplicitatis sue appetit agere de concordantia sine cōtrarietate sibi cōtrariāte intra se ꝛ extra:aliter nō cōseruaret opus nature:ꝛ ideo qōlibet elementū naturaliter appetit cōcordare cetera elemēta sibi:ꝛ cōcor dari opposito illi⁹ cōcordātie/nō aūt ꝙ cetera elemēta cōcordent illud ad se/nec cōtrarient ei:ꝛ qm̄ oia quatuor elementa sunt in triangulo viridi ad quatuor fi nes intentiōe cōtrariat per accidens aliud alij:ꝛ p hoc soluit/cum dicebatur/ꝙ vnunqōq; elementorū sine cōtrarietate suam substantiā simplicē cōsequit:verū est sine ꝯietate sibi ꝯtrariāte priuatiua opposita sue concordantie:ꝛ cū dicebat ꝙ ꝓpter hoc videt impossibile aliqō eorū alicuius elementi intrare cōpositionē dicendū est/ꝙ istud impossibile staret/si qōlibet eorū nō appeteret agere de sua cōcordantia simplici/nisi in seipso simpliciter:sed qm̄ tanta fecūditate agit qōli bet elementorū de sua simplici cōcordantia in seipso/ꝙ de eodē appetit agere extra seipsum/ꝛ sic appetit naturaliter intrare cōpositionē:ꝛ sic p cōsequens ꝓ ducit contrarietatem de suo habitu ad priuandum omnem cōtrarietatē cōtra riā illi cōcordantie:quare nō vꝫ quātum ad hoc id qō obijcitur.ꝛ p hoc etiam sol uitur vꝫ per interemptionē ꝙ non appetit minoritatem cōcordantie inter suaꝫ simplicem formam ꝛ materiam ratione cōtrarietatis ex cōpositione ꝓuenictis: qm̄ illa cōtrarietas extra appetitum suum venit ei p accidēs. ¶ Ad tertiū dicē dum est p maioritatem concordantie operationis/ꝙ maius principiū maioreꝫ operatur finē/ꝙ̄ minus principium:qꝛ si elementa sunt substātialiter in elemē tato tanꝙ̄ principium per rectam proportionem ꝛ concordantiam ad vnum fi nem q est substātia elemētata:sic ꝓducit substantia de substātia existēs idē ex p te principij :cū ipa natura de qua ꝓcedit:ꝛ p cōsequēs maior finis/eo ꝙ ipsum pricipiū tāte substātialitatis est i seipo/ꝙ cōicat eā in substantiā exteriorē:ꝛ p cō sequens maior in ꝓdicto fine:qꝛ principiū ipsius finis est substātiale:ꝛ p hoc re spondēdū est ad obiectionē/cū dicebat/ꝙ finis q ē elemētū cōstitutū/ꝯstitutū sit radicaliter de bonitate/magnitudine ꝛc.verū est finis interior imediate/ nō aūt exterior:ꝛ p cōsequens cū dicebat:magis igit est stabilis /magisq; altera repu gnant ꝛc.verum est intra:sed adhuc magis est stabilis:magisq; alteratiōi remo tus/si sit tantum intra se in substantialitate/ꝙ de se alium finem substantialem producat extra:nec extra alterari potest:cunq; impossibile sit elementum esse ex tra seipsum: quare non valet conclusio. ¶ Ad quartum dicitur/quod illud es set impossibile/nisi quiditas cuiuslibet elementi esset in ipso elementato:et licet ipsa elementa mixta sint / et digesta adinuicem existente minima parte cuius libet in minima parte cuiuslibet implicando quantitatem continuam per to tum elementatum/propter hoc tn̄ non corrumpitur/nec anihilatur esse substā tiale cuiuslibet eorum existentium sub ratione principiorū substātialiū/ de qui bus elementatum constat sub ratione finis:ꝛ p hoc soluitur obiectio/ vbi dice

batur/ si elementa sunt in elementato /impossibile est &c. quia licet elementa ratione finis reducta sint in aliam naturam/seu speciē existentē ex parte ipsius finis substantialiter in illo fine actu/nullum inconueniens sequitur/quin ex parte principiorum substantialium de quibus ille finis substantialiter constat:sicut ipsa elementa substātialiter tanq̄ principia substantialia in illo fine :nec tñ sunt ille finis:immo etiam ita est necessarium :aliter enim impossibile esset sequi ipsum finem substantialem :quare non valet obiectio :aliter sequeretur/q̄ agere propriū substātie elementi esset i mixto /non emanans a sua substantia propria:sed a virtute et potentia ipsius substantie:ita videlz q̄ ignis esset calefaciens ipsum elementum in elementato:non quo ad substantiam suam/ sed quo ad potentiam et virtutem ipso elementato calefaciente semetipsum:ita actio propria cuiuslibet elementi esset magis propria plāte/ q̄ elemento cuius est ipsa actio ratione existentie substantie elementati:et priuationis substantie elementi:sed cum hec omnia sint inconuenientia /constat oppositum esse in veritate . ¶ Ad quintum respondetur per triangulum viridem : quod licet humidum radicale/ et humidum nutrimentale ambo substantialiter constituant esse elementati: nihilominus falsum est humidum radicale non esse substantialiter in elementato :similiter et humidum nutrimentale /vnde quatuor substantie elemētorum totam concauitatē lune constituūt :ergo impossibile est/quin ipsa quatuor elementa sint substantialiter et actualiter in tota substantia mundi :aliter enim sequeretur destructio conditionis trianguli rubei: videlicet q̄ posito fine substantiali actu non poneretur vtiq̄ principia eius substantialia actu:possunt tamen poni principia substantialia in consistentia extrema actu: et tamen non poneretur finis:non tamen econuerso:& per hoc soluitur obiectio concedendo maiorem:et interimendo minorem:et ad probationem quādo dicebatur: q̄ existente quolibet elemento actu &c. dicendum est q̄ duplex est id existere actu ex parte principij/et finis simpliciter :et sic vera esset obiectio /si elementa essent isto modo substantialiter in elementato :quia ex quo se haberent ad suum finē simplicem:vt sic impossibilis esset generatio et corruptio :est autem aliud existere ex pte pricipij simpliciter:& ex parte finis cōpositi:et isto mō sunt elemēta i elementato substantialiter :et hoc simpliciter ex parte principij/et quia ille finis in quo sunt est per generationem et corruptionem cōpositus:potest vtiq̄ per generationem et corruptionem deponi/et componi alius finis eisdem principijs substantialiter existentibus:quare nō valet obiectio . ¶ Ad sextū dicendū est p triangulum viridem in triangulo rubeo:q̄ elementa existētia principia elemētati formalia& materialia ꝯstituūt elemētatū p triāgulū viridē:ita q̄ in elemētato operantur de differentia in concordantia /in contrarietate et econuerso :aliter enim elementatum non esset generationi et corruptioni subiectum :quod falsum est: et secundo si deperit de substantia intrinsecus ratione contrarietatis restauratur ab extrinseco ratione concordantie:quare cum in elementato non sit immediate contrarietatis operatio :sicut nec concordantia/ non valet obiectio:& ideo q̄ ignis & aer/& aer & aq̄ /& aqua & terra/& terra & ignis mouentur circulariter:ad cōcordātie operatiōes mouent ignis/et aqua :aer et terra ad ꝯtrietatis opera-

tiones/ et non econtrario: et quia contrarietas est medium ad concordantiam: nec est per se/ nec immediate in elementato/ non valet obiectio. ¶ Ad septimum dicitur/ quod si Aristoteles intellexit per illud esse virtuale esse remissum/ sana est intellectio: quoniam in vno elementato non possunt omnia elementa esse in esse extenso: sed oportet/ quod vnum habeat predominium: et quod alia sint in esse virtuali/ seu mortificato: tamen secundum sectatores eius videtur quod non fuerit intellectio sua talis: vt manifestatur signanter per eius commentatorem/ qui oppositum tenet. ¶ Vlterius queritur/ vtrum omnes partes elementati sint in ipso elementato/ videlicet vna pars in alia? Ad solutionem et determinationem huius questionis inuestigat artista huius artis dignitates/ vnitatem/ et essentiam diuinam: que vnum summum ens quod est deus dicunt: deinde similitudines eius in omni substantiali creata: cum deus omnem creaturam ad similitudinem suam creauerit inquantum creatura eius similitudines recipere potest: et ideo attingit/ quod bonitas creata elementi existens bonitas in magnitudine et in agendo creata existens magnitudo in bonitate/ et sic de alijs/ quod bonitas inquantum est bonitas intantum est magna/ et inquantum magnitudo est magnitudo/ intantum est bona: quoniam si bonitas non esset tantum in magnitudine/ quantum ipsa est intantum esset nihil: quia intantum esset sine quantitate: quod est impossibile vel si magnitudo non esset intantum bona/ quanta ipsa est/ intantum mensuraret nihil: quod est impossibile: quod satis patet per eorum diffinitiones: quare necessario sequitur/ quod tota bonitas elementi sit in magnitudine: et tota magnitudo elementi in bonitate: et sic de alijs partibus radicalibus elementi: et ideo quia quelibet earum est in alia essentialiter: agit quelibet earum in aliam essentialiter: et sic agendo constituunt essentiam actiuam et passiuam elementi/ vel formam et materiam elementi: ex quarum coniunctione sequitur esse substantiale elementi/ agente forma in suam materiam sub ratione actiue bonitatis/ magnitudinis/ etc. et patiente ipsa materia sub ratione passiue bonitatis etc. Contra hanc positionem arguitur pluribus mediis/ et primo sic. cum elementalis bonitas non sit per se corpus: et sit creatura distincta a magnitudine/ et econtrario/ videtur impossibile/ quod essentialis bonitas veritas sit in magnitudine: nec per consequens econtrario: vnde cum neutra illarum sit corpus: impossibile est quod alia sit in alia: ita quod quelibet sit continens/ et contenta: si autem alio modo alia sit in alia/ erit vtique tanquam accidens in accidente sine subiecto: et sic essent partes accidentales/ de quibus substantia constitueretur: quod est impossibile: ergo bonitatem esse in magnitudine vel econtrario est impossibile: et eodem modo sequitur de ceteris partibus elementi/ secundo sic. impossibile est differentiam que est in concordantia esse in contrarietate/ vel differentiam que est in contrarietate esse in concordantia: cum impossibile sit aliud oppositum esse in alio: sed differentia concordantie est in elementato/ videlicet ignis/ aeris/ et terre: ergo etc. tertio si esse principij est in fine: impossibile est eam esse in medio: cum medium et finis non sint idem: nec etiam aliud eorum in reliquo: quia tunc tam cito esset principium in fine/ quam cito in medio: quod falsum est: cum medium habeat precedere finem: nec etiam finis est in principio/ vel econtrario: cum sit impossibile perfectum esse imperfectum: nec similiter medium

in vtroq;:quia sic non esset motus/nec operatio intrinseca in ipso elementato: quod est impossibile ergo ꝛc.quarto impossibile videtur / ꝙ maius in minore possit esse/vel econtrario:nisi maius minori superfluat:quare videtur impossibileꝙ i elemētato cholerico ignis i q̄rto gradu/possit eē i aq̄:cū sit i p̄mo gradu/ nisi itātū quātū ipsa est:ꝛ idē ē de ceteris elemētis rōne maioritatis/ꝛ minoritatis / q̄s hn̄t respectiue:ergo maioritas nō videt̄ esse i minoritate/nec ecōtrario: nec per consequens in equalitate.quinto impossibile est non ens esse in ente/vel ens in non ente:quia sic sequeretur/quod nihil esset aliquid / et aliquid nihil/ quod est contradictio/impossibile enim est nihil habere esse vel in se/vel in alio: ꝛ aliqd nō esse vel i se/vel i alio:ergo gn̄atio nō est i corruptiōe/nec ecōuerso:nec per consequens pars generabilis in parte corruptibili/nec econtrario:secundū hoc igitur partes elementati non sunt vna in alia.Sexto quorū diuersa sunt loca ꝛ diuersi situs impossibile est partes eorum conuersas esse alia in aliam : ita quod partes huius sint in partibus illius:sed ita est ꝙ in elementato vt in animali os et caro diuersa habent loca et diuersos situs:quod manifeste patet ad sensum:manifestum est igitur/ꝙ partes ossis non sunt in partibus carnis :nec econtrario:et tam partes huius / q̄ȝ partes illius sunt partes elementati . constat ergo ꝛc.In oppositum est veritas vt manifeste patebit in dissolutione argumentorum :et ad primum respondetur per triangulum viridem:nam intellectus attingit differentiam et concordantiam bonitatis / et magnitudinis in principio/medio/et fine elementi simplicis et compositi :ideirco attingit ꝙ existentibus differentia et concordantia inter diuersas bonitates et diuersas magnitudines ꝛc.ad vnum finem constituuntur :vt sit de ipsis corpus: et sic licet bonitas non sit per se corpus/nec magnitudo per se corpus ꝛc.est vtiq; quelibet earum de natura corporea/ꝛ essentialis pars corporis : quia ipsis existentibus vnitis adinuicem alia in alia sit substantia corporea:et per hoc soluitur /cuȝ dicitur :cum elementalis bonitas non sit per se corpus ꝛc.videtur impossibile/ ꝙ elementalis veritas sit in magnitudine bonitatis ꝛc.dicendum est ꝙ non valet: quia ad hoc ꝙ bonitas sit in magnitudine/ꝛ econtrario sufficit/ ꝙ quelibet sit de natura corporea :vt cum vnitate fuerint adinuicem vna cum alia / resultet vnum corpus substantiale:inde interimitur ista cum dicitur/cum neutra illarū sit corpus/impossibile est ꝙ alia sit in alia:ꝛc.et sic non valet obiectio / differentia /concordantia/et contrarietas sunt partes elementati/est autem differentia in concordantia et econtrario/sicut inter ignem et eius quantitatem :aut inter ignem simplicem/aut compositum /aut inter formam/et eius materiam/ et inter bonitatem/magnitudinem ꝛc.hoc quidem est de aere/ et de ceteris elementis .preterea in eodē elementato est differentia in concordantia ignis/et aeris/ꝛ econtrario:et ignis in aere et ecōtrario:quia bonitas ignis est in bonitate aeris et econtrario.et quantitas ignis in quantitate aeris/et econtrario :et caliditas ignis in humiditate aeris/ꝛ econtrario/influente ipso igne caliditatem:et cetera accidentia sua cum subiecto ipsorum accidentium in ipsum aerem recipientem ab igne influente :ꝛ aer in aquam/et aqua in terram:et terra in ignem recipientem terre beneficium:vt superius dictum est:et omnia copulantur ad vnum ter

minum communem/qui est elementatũ:ergo ⁊c. ¶ Ad secundam dicendum est posito toto triangulo viridi sensuali in omnibus angulis suis per triangulum rubeum/ꝙ differentia/concordantia/et contrarietas est inter differentiam et differentiam/concordantiam et concordantiam:contrarietatem et contrarietatem:quia in elementato quedam sunt differentie concordes contrarie: sicut inter ignem aquam/et habente caliditate tantam concordantiam cum igne ad multiplicandum eum/et ipso igne tantam similiter cum ipsa caliditate ad multiplicandum eam/ꝙ hec concordantia generat contrarietatem inter istam differentiam concordantem/quam habet aqua cum frigiditate sua :et econtrario. hoc idem sequitur de aere et terra.et quedam sunt differentie concordes habentes concordantiam / sicut inter differentiam concordem ignis et caliditatis/ et differentiam concordem aeris / ⁊ humiditatis: ⁊ sicut inter differentiam concordem aque et frigiditatis sue:⁊ iste bene se compatiuntur esse alia in aliam immediate:et ista differentia concordantie aeris / et humiditatis est medium per quod predicte due differentie concordes contrarie scilicet ignis/et aque sunt alia in alia mediate/non autem immediate/⁊ per hoc soluitur obiectio:et sic oppositum non est in suo opposito immediate :mediate autem esse potest:et sic nõ valet obiectio. ¶ Ad tertiũ dicitur/ꝙ(vt probatum est in superioribus)sicut circulus est in quadrangulo / et econtrario:et per consequens omnes partes eorum :alie in aliis:sive alia in alia:vt quilibet eorum sit i alio : est autem ratione circuli principium in medio /et in fine / et econtrario: quod patet :quia idem ignis est circulariter/quadrangulariter/et triangulariter per omnes rectitudines in principio/medio/et fine cuiuslibet aliorum elementorum / eodem modo est vnunquodqꝫ aliorum elementorum/ad hoc vt sit motus in pleno:et econtrario ad conseruandum /vel priuandum elementatum :vnde nihil repugnat idem diuersis respectibus esse in diuersis /et diuersa in eodem :immo etiam necessarium est:aliter enim destrueretur cursus nature in elementatis:et per hoc patet solutio ad id quod obiiciebatur:et dicendum est/ꝙ eodem respectu verum est: quia si esse principii est in fine/impossibile est ipsum esse in medio : prout est in fine:nec etiam econtrario:et quo ad hoc bene concludit:quia tunc tam cito esset principium in fine naturaliter/ꝗ̃ in medio:esse quippe medium naturale vt sic habet naturaliter precedere suum finem:non autem temporaliter:et in hoc bene procedit obiectio:sed prout idem principium alio modo est in medio : vt forma in materia/et econtrario:et alio modo in fine/vt forma in formato/et econtrario:et materia in materiato/et econtrario:et sic patet quid dicendũ sit ad obiectionẽ:verũtñ intelligere quomõ idem est in diuersis/et econtrario /est punctꝰ trãscendẽs :qui quidem punctus declaratur /est enim omne indiuisibile in pluribus locis totum(vt deductum est superioribus de anima) cum oẽ indiuisibile vbi est totũ sit:nõ tamen localiter/sed diffusiue:qm̃ implicat ꝯtradictionẽ vnũ ⁊ idẽ corpus naturaliter localiterqꝫ esse in pluribꝰ locis:vt ptꝫ de amphora a aqua plena/⁊ vacua:nam si aqua esset in vacua /esset plena ⁊ non plena : qd̃ est pura ꝯtradictio:maioritas/equalitas/⁊ minoritas sunt ptes eiusdẽ elemẽtati:cũ sine ipsis elemẽtatũ esse nõ possit:sicut nec totũ sine ptibꝰ suis:qd̃ ptꝫ:nã i elemẽtato cholerico est ignis existens in maioritate:et cum ignis sit in ceteris elementis/

tum ad esse/ et corruptio ad nõ esse: et qm̃ vtraq; est in singulis partibus elemẽta ti: q2 quelibet tota subiecta est gñationi/ et corruptioni ratione motus et operationis triãguli viridis/ rubei/ et crocei/ elemẽtorum est quelibet pars in possibilitate essendi/ vel non essendi/ est generatio in corruptione/ et ecõtrario entis elemẽtati: in quo siquidẽ ente elemẽtato est nõ ens ratione impossibilitatis entis: qd corruptum est in eodẽ: et est ens in ipso eodẽ ratione necessitatis entis: qd generatum est in eodẽ: quare ex hoc sequit/ q pars elemẽtati est in parte: aliter pars nõ generaretur in parte: nec corrũperetur a parte/ qd falsum est: nec partes etiã elemẽtati essent subiecte prime materie/ nec ecõtrario/ in qua elementa et partes eorum sunt in cõfusione et in potestate essendi/ vel nõ essendi specifice: que depuratur/ cũ elemẽta se inclinãt ad aliquod esse specificũ ratione gñationis/ et ad nõ esse specificum alterius ratione corruptionis: ergo etc. ¶ Ad quintum dicitur/ q differentia est inter ens et nõ ens: quia multis quidem modis põt nõ ens cõsiderari: videlz q nunq fuit/ et nunq erit: et istud nõ ens si habet aliquod esse/ ipsum est in ratione phantastica ipsius intellect9: et quãtũ est ex parte rei bene pcedit de isto obiectio: et est aliud non ens qd fuit ens: sed modo est non ens non respectu huius qd nũc est: sed respectu huius qd fuit/ est modo nõ ens: vt Cesar et Socrates qui nõ sunt/ sed fuerunt: veruntñ id qd fuit cesar seu socrates ratione materie est ens in ente: et est non ens in ente sub ratione cesaris: et ita nõ valet obiectio: quia quando dicitur/ non ens est in ente: sensus est/ id qd fuit aliud ens est modo corruptum a specificatione illi9 entis existẽtis alterũ ens in ente alio per motũ et mixtionẽ/ et de isto non ente qd habet fieri per corruptionẽ intẽdit figura tertia: nõ autem de illo nõ ente primo dicto: qd nec generatio/ nec corruptio (cũ sit simpliciter nihil) possunt cõuertere in ens. ¶ Ad sextũ dicit p triãgulũ viridẽ/ qui est inter partes et partes elemẽtati: videlz inter partes simplices/ q sunt elemẽta/ et partes elementatas ab eis cõpositas: que sunt caro/ neruus/ os/ medulla etc. est etiam inter partes simplices que sunt principia radicalia videlz bonitas/ magnitudo etc. et partes simplices ab eo cõstitutas: que sunt quatuor essentie simplices elementorum: ita q bonitas sub essentia ignea/ et sub essentia aerea/ aquea/ et terrea in toto elementato/ in carne/ in neruis/ in ossibus/ in medulla/ et in oibus membris/ in magnitudine existente sub eisdem essentijs/ et econtrario magnitudo in bonitate/ et sic de alijs partib9 radicalibus/ ad istum finem qui est ipsum elementatum: et ita sicut bonitas/ magnitudo etc. alia in alia simpliciter et cõpositiue sunt in toto elemẽtato: sil'r elemẽta simplicia et cõposita seu ab eis cõstituta sunt in toto elementato aliud in alio/ sm istũ modũ essendi partium in partibus non procedit obiectio: et de isto est presens intentio: et partes ille de quibus obiectio est nõ sunt partes elemẽti: sed sunt partes elemẽtate ipsius elemẽtati: de quibus nõ queritur: nõ eñi queritur vtrum partes integrales elementate sint oẽs alie in alijs in suo toto: sed vtrũ oẽs partes elemẽtati que immediate et per se cõstituunt elemẽtatum alia sit in alia: totũ aũt aggregatum ex partibus elemẽtatis nõ est per se/ et immediate elementatum: sed per ipsas partes suas elementatas: sicut nec domus lapidea/ nisi quia partes eius integrales: scilz parietes/ tectum/ et fundamentũ/ sunt lapidee/ id est ex lapidibus constitute.

De questionibus geometrie.

Mathematicus circa suā prouinciam versatur: ꝛ quia quatuor partes seu partiales sciētias cōtinet sub se: de quibus supraq; nālibet per ordinē aggredi oportet. ¶ Et primo queriť in geometria de ei' subiecto qđ est magnitudo: Utrū talis magnitudo/ ꝛ quātitas cōtinua sit res quāta: ꝛ videť ꝙ sic: nā omne equale vel inequale est quātitas: sed res quāta quocūq; accidēte secluso est equalis/ vel inequalis: ergo res quāta est quātitas. Cōtra/ aliqua res quanta est substātia/ ꝛ quātitas est accidēs: ergo quātitas cōtinua nō est res quāta. Secūdo sic/ quātitas est predicamētū distinctū a predicamēto substātie: ergo nulla quātitas est substātia: ꝛ p cōsequēs quātitas nō est res quāta. Tertio sic/ quātitas nō habet cōtrariū: aliqua res quāta habet contrarium: ergo quātitas nō est res quāta. ¶ Ad predictū argumētū partis aduerse nego maiorē: ꝛ ad pbationē q̄ minorē cōstituit inepte: ex eo q: nō sit sumptio sub maiori ppter illud supadditū quocūq; accidēte secluso: dicit/ ꝙ licet dicať equalis vel inequalis fundamētaliter/ nō tū formaliter: nā dr equale equalitate seu quātitate tali/ que ab ipsa re abstrahit: niteris ad predicta argumēta respōdere: ꝛ primo ad primū distinguēdo minorē/ ꝙ istud nomē quātitas sit accidens/ capiendo ipsum vt est terminus secunde intētionis cōceditur: sed vt est termin' prime intētionis psonaliter: ꝛ sic etiā cōceditur ista indefinita quātitas est accidēs: nā albedo est quātitas cōtinua: negať tū ista vniuersalis. Ois quātitas est accidēs: nā corpus hois est quātitas: et tū non est accidens. Ad secūdum cōceditur antecedens: et negatur cōsequētia: q: predicamēta nō distinguūtur penes res significatas/ cum dabilis sit aliqua res que est obiectiue siue tāq; res significata in oibus predicamētis: sed distinguūtur predicamēta penes modos significādi essentiales ꝛ formales: modo licet ois substātia pure rei materialis sit quātitas cōtinua siue magnitudo: tū ista noia q̄ sunt predicamēta videlz substātia ꝛ quātitas habēt diuersos modos significandi: ꝛ hoc sufficit/ ad hoc ꝙ sint distincta predicamēta. Ad tertiā rōnē distinguiť maior: q: ista ppositio quātitas nō habet ꝯtrariū dupľr capiť. Uno mō vt ly quātitas est terminus scđe intētionis: ꝛ sic illa ppositio est vniuersaliter vera: vel si istud nomen quātitas capiať vt est termin' prime intētionis: ꝛ sic ista indefinita est vera/ quātitas habet cōtrariū: nā qualitas est quātitas cōtinua/ habet cōtrariū: ꝛ etiā ista quātitas nō habet cōtrariū est vera: nā materia est quātitas: ꝛ nō hz cōtrarium: sed ista vniuersalis est falsa. nulla quātitas hz contrariū/ pnt ly quātitas est termin' prime intētionis. Cōtra has euasiones arguiť insimul sic. nulla silitudo excedere debet suū similatū. Scđa intētio est silitudo prime: ergo ꝛc. maior est nota de se/ alr nō representaret suū similatū/ seu significatū (cui' silitudo ꝛ signum est) sufficiēter intellectui: nā fm Aristote. intelligere rem alr ꝙ sit/ est falsum intelligere: ꝛ ab eo qđ res est vel nō est/ cōceptus est verus/ vel falsus: vt ex. j. Perihermenias elici potest: sed quātitas secūde intētionaliter capta ē hmōi: ergo ꝛc. excedit aūt si quātitatē ad extra nō distingui indicat: cū per Aristo. j. Physicoꝝ contra Parmenidē/ quid distinctū a substātia ꝛ alijs predicamētis habeať: et implicat cōtradictionē: nā quero an quātitas/ q̄ est accidēs sit albedo essentialiter: aut de per accidens: cum per Aristote. j. Posterioꝝ duplex sit modus tm̄ predicādi/ pe

per se et de per accidens. si dicis/ꝙ essentialiter et de per se: tunc omnis quãtitas erit albedo: et sic quãtitas nõ erit sb̃a/q̃ est res quãta/cũ substantia et accidens ex opposito distinguantur: cõsequentia tenet a ꝓpositione indefinita in materia naturali ad suam vniuersalem: vt homo est animal essentialiter: ergo omnis homo est animal: nam quicquid conuenit vni in materia naturali/cõuenit omni cõtento sub tali termino/⁊ sic pura cõtradictio: nã quãtitas erit accidẽs ⁊ non accidens: quia substantia. ¶ Alteri⁹ queritur/vtrum linea sit longa? ⁊ dicitur ꝙ nõ respectiue: cum vna sit longa/⁊ alia breuis: sed est lõga absolute: q⁊ sine longitudine esse non põt? Queritur/vtrum sit danda linea infinita? ⁊ dicendum est ꝙ nõ/ nisi quo ad sensum: et hoc manifestatur: nam quacũꝙ linea data ipsa diuidi potest in duas partes: ⁊ quelibet pars etiam in duas: ⁊ sic erit deuenire ꝑm diuisionem ad minimã partem. Ex quib⁹ patet/ꝙ nulla linea põt esse infinita ex partibus finitis/nec etiã numerus: licet per additionẽ vnitatis ad numerũ fiat multiplicatio: tñ quia subiecta non sunt infinita: numerus in infinitũ multiplicari nõ põt: quicquid dicat Aristote. in. viij. Physicoꝝ. ¶ In Arithmetica queritur/a qua vnitate numerus sit vnus formaliter? et videtur ꝙ ab vltima vnitate nã vnũquodꝙ cõpositum ab vltima forma denominatur: sed numerus componitur ex plurib⁹ vnitatib⁹: ergo ab vltima dici dꝫ vn⁹. In oppositũ est Aristote. viij. Methaphi. ⁊ ratio est: qm̃ oẽs vnitates cõstituentes numerũ possunt esse eque prime natura/⁊ tẽpore: puta si multa indiuidua eiusdẽ speciei simul crearentur. Quero igitur/quomodo vna earũ vnitatum esset vltima? si em̃ ꝙ vltima que accipitur a numerãte. Cõtra/posset facere ecõtrario: ⁊ erit prima que fuit vltima: dicitur ꝙ numerus capit denominationẽ a forma specifica/ que resultat ex aggregatione vnitatum: vt binarius a dualitate/⁊ ternari⁹ a trinitate. Vtrũ numer⁹ sit in deo? ⁊ videt̃ ꝙ nõ: nã oĩs numer⁹ est accidẽs ꝑ Aristote. in predicamẽtis. In deo nullum accidens esse põt: ergo nec per consequẽs numerus. Cõtra/: sunt tres persone in diuinis/vt ꝓbatũ est ĩ supiorib⁹: ergo numer⁹ est in eo: immo est ipse numer⁹. ¶ Ad argumẽtum dr̃/ꝙ duplex est numer⁹: substãtialis ⁊ accidẽtalis: in deo est substãtialis/⁊ nõ accidẽtalis. ¶ In musica querit̃/vtrũ musica p̃supponat physicã? ⁊ dicitur ꝙ sic: ex eo q⁊ motus generat sonũ: ⁊ musicus de sono extrahit vocẽ. Vtrũ vox primitiua sit per quinꝙ vocales? ⁊ dr̃ ꝙ sic aliter nulla vox esse posset. ¶ In astrologia queritur/vtrũ sint plures q̃ decem celi? ⁊ dicitur ꝙ sic ꝑm Claudiũ Ptholomeũ/Alexãdrinũ/Philippũ/qui nouẽ imposuerũt: ⁊ duos theologi/empyreũ videlꝫ ⁊ christallinũ: qui immobiles sunt: ⁊ sic erũt vndecim: alij fuerũt/qui decẽ mobiles posuerunt: ⁊ nituntur ꝓbare hoc ex dictis Aristote. in. j. de celo dicentis ꝙ vnius corporis simplicis est tantum vnus motus simplex ꝑm naturam propriam. Hoc supposito arguitur sic. Firmamẽtum siue celum stellatũ mouetur tribus motibus: scilꝫ motu diurno ab orientem in occidentem ad motum primi mobilis. secũdo mouet̃ motu ꝓprio ab occidẽte in oriẽtẽ in cẽtum annis vnico gradu: ⁊ cũ hoc mouet̃ motu titubationis super capita arietis ⁊ libre: et motus ille non inest ei ꝑm naturam propriam: sed ille qui fit ab occidente in orientem: ergo per presuppositum firmamentum mouetur illo motu titubationis ad motum noni mobilis: ergo nonum mobile mouetur pluribus motibus:

[De questionibus arithmetice.]

[De questionibus astrologie.]

240

dinem. vnde sequitur/ quod reubarbarum attrahit chol rā a tota specie/ hoc est a toto corpore hoīs/ vt attrahat cholerā a qualibet parte corporis: alioquin in corpore hoīs nō esset pars in parte per lineā continuā: qđ est impossibile. ¶ Queritur/ vtrū emitriteus sit curabilis per medicinā: et videtur quod non: nam talis febris cōstat ex duabus febrib⁹/ quarū vna causatur ex phlegmate putrefacto: et est frigida et humida: alia vo ex cholera rubea: et est calida et sicca: ideo si tu administras tali febricitanti res frigidas et humidas augmentabis phlegma: cum simile additum suo simili augmentet ipsum: faciatqꝫ furere: et si administras res calidas et siccas/ augmentabis choleram: ergo videtur incurabilis: dicitur quod natura sagax que non deficit in necessarijs transmittit ad quamlibet partem id qđ sibi debetur: maxime cū talis febris sit in diuersis mineris diuersificata: et sic dari potest talis medicina/ que vtramqꝫ partem inuadit. ¶ Queritur/ quare febris cōtinua periculosior extat/ quam aliq̄ alia febris: dr quod nulla febris pōt vehementior existere in discreta quātitate/ quam in continua. ¶ Queritur medicus in qua hora diei naturalis melius potest infirmitatem cognoscere subiecti: dicitur quod quelibet febris in die naturali suam habet propriam regionem: vt figuratum est in medicina ¶ Queritur medicus in quo particularium sensuum melius potest infirmitatem cognoscere: dicitur quod nulla potentia sensitiua ita pōt infirmitatē medico detegere/ sicut potētia affatiua. ¶ Utrū auarus licentiari possit: vt sit medicus: dicitur quod ſm finē sanitatis qualitates medici debent esse cōes in sanitate: cū ipse existat persona communis ratione sanitatis. ¶ Queritur vtrum medicus magis amet sanitatem/ quam infirmitatem: dicitur quod medicina est propter sanitatem: et medicus propter medicinam. ¶ Queritur/ cum nulla ars mechanica sit ita necessaria sicut agricultura: quare rusticus est minus honoratus/ quam alter mechanicus: Solutio/ ſm cursum naturalē publica vtilitas est magis est amabilis/ quam specialis: iccirco ille facit contra naturā/ qui nō facit plus honorem rustico/ quam magistro qui turrim facit aut nauem: et nullus mechanicus maiorem habet spem quam rusticus/ qui bladū seminat. Utrūm militia fuerit prius cōsiderata per iudicē/ quam per militem: Solutio/ si miles prius militiā cōsideraret quam iudex/ inimicus iusticie non esset. Utrum miles consideret ante ensem/ quam scutum: Solutio/ in bello est ensis ad vulnerandū et occidendū: et scutum est propter timorē mortis. De questionib⁹ mechanicis.

Metaphysicus suā prouinciā hoc loco aggredit/ et querit primo/ vtrū ens inquātū ens prescindat ab oībus aliis trāscendentibus/ et in tali esse subiectum in metaphysica dicatur: et videtur quod sic ſm doctorem nostrum in logica sua dicentem/ quod ens est confusum et innominatum: et sic in tali esse non erit bonum/ neqꝫ magnum/ neqꝫ verum etc. ¶ Item si ens inquātum ens esset vnum: tunc ista propositio esset vera: videlꝫ vnum est tantum ens: sed hoc est falsum: ergo et illud ex quo sequitur. Falsitas conseqnētis patet ex. j. Physicorum: cōtra Parmenidē/ qui posuit tm̄ vnū ens. Preterea diuidens nō significat eādem naturā cum diuiso: sed vnum et plura diuidūt ens: ergo etc. Tertio vnum est determinati generis: ens non est determinati generis: ergo non significāt eādem naturam: maior patet: qꝛ cuius species sunt determinati gn̄is ipsum est determinati gn̄is: sed oēs De questionibus metaphysicalib⁹.

species vnius sunt idem/equale/simile/sunt determinati generis:quia de genere relationis:ergo ꝛc. In oppositum est Aristote.in.iiij. Metaphy.dicēs ꝙ bonū/verum/vnū/ens vnam naturam dicunt:ꝛ nō differunt:nam ens homo/ et homo vnus idem significant. ¶ Item id qđ nō potest intelligi/nec per se actum intellectus terminare poni nō debet ꝑ subiecto:ens prescindens(si dari pōt) ab omnibus aliis transcendētibus est huiusmodi ergo:ꝛc. maior est de se nota: quoniam tunc frustra poneretur ꝑ subiecto/si attingi non posset a potētia intellectiua:qꝛ nō posset scientiā de eo causare:cum ab obiecto ꝛ potentia gignatur omnis noticia teste Augustino in de trinitate:minor manifestaꝛ p Aristote.qui ponit verū esse obiectū intellect⁹/ꝛ bonū volūtatis:et sic patet ꝙ in tali statu ens nō esset intelligibile/nec appetibile:nec etiā noticia habita de ipso dici posset realis:qꝛ non ab ente:eo qꝛ reitas radix rei est:a qua scientia realis dicta est:nec etiā ens vt tale contrahibile esset contractione metaphysicali ad deū ꝛ creaturam:quia tunc daretur de⁹/ aut creatura ens absq; aliis formalitatib⁹:qđ est manifeste impossibile:presertim cū predicte formalitates descēdere(vt ita loquar)in deū aut creaturā nō possint/nisi p mediū entis:aut essent dāde plures cōtractiones seorsum:qđ minus dicēdū est:qꝛ tūc ens nō cōcerneret in se illas formalitates/ nec esset cōcretū cōcernētia interiori:nec p cōsequēs in eo cōsiderari possent abstractū ꝛ substractum:nec id qđ ens dicit/haberet aliquid/quo formaliter ens diceretur: nec esset vnum ens vnitate generis subiecti cōtra Aristote.j.Posterior.nec deus in creatione(vt i secūdo obiecto) habuisset vnū obiectū adequatū:quo mūdū creare potuit:nec ens diceret totū esse substātie:nec per cōsequens vniuoce de deo ꝛ creatura verificari posset.multa alia sequerētur incōuenientia:dices ꝙ ad mentē doctoris nostri oportet illas formalitates seorsum cōsiderare:prout sunt principia artis versabilia circa omnia:ac etiā de⁹ in creatione obiectauit eas seorsum: inquātum ad similitudinem sue bonitatis creauit bonitatē substātie:ꝛ ad similitudinem magnitudinis magnitudinē substātie:ꝛ sic de aliis:ꝛ quelibet illarum se habuit in cōstitutione substātie vt materia ꝛ vt forma/seruādo iusticiā in actib⁹ earum:ꝛ sic in quolibet concretū/abstractū/ꝛ subtractum designari potest: nam bonitas creata includit in se esse absolutum(constans de quiditate natura et essentia)ꝛ esse respectiuum/constans de tribus correlatiuis:videlꝫ de tiuo/bili/ ꝛ are: et sic esse absolutum se habet vt principium formale et abstractum: et esse respectiuum vt principium materiale ꝛ substractum:ꝛ concretum dici potest totum includens predictos conceptus:dicitur ꝙ licet hoc admitti possit in principiis creatis ratione ipsius creationis/que exigit terminum singularem includentē predictos conceptus:ꝛ sic quodlibet principium distinguitur ab alio nō modo realiter:sed etiam essentialiter:qđ minime dicendum est de transcendentibus: et sic bonitas transcendēs non potest dici quoddam bonum concretiue/ nisi determinet alias formalitates ad suum esse bonū ratione bonitatis:que ratio formalis et abstractum respectu ipsius boni dicitur:ꝛ alie formalitates se habent per modum substracti/a quibus bonum prescindi nō pōt:sic nec ens ab entitate/ quā tanꝙ formalem rationem respicit/ꝛ ceteras formalitates/tāꝙ rationem substracti(vt ita loquar) a quibus etiam abstrahi non valet: ergo ad mentem doctoris nostri/et

Aristote.iiij. Metaphysi.bonum/verum/ens &c.transcendentia vnā naturā di‑
cunt:& non differūt ad inuicem: ita φ vnum absq; alio sumi possit: nec dicas qđ
sint passiones proprie aut appropriate:quoniam tūc incideres in maximum in‑
conueniens/videlʒ φ in deo esset aptitudo & accidēs:& sic non esset purus actus:
nec id qđ est:cum oīs aptitudo posterior sit apto nato:& accidens quoddam per
Boetium:& sic non posset effugere predicta incōuenientia/si predicta trāscendē‑
tia dici possent passiones/proprie loquendo de passione:possunt tamē dici pro‑
prie passiones largo modo:prout demonstrari possunt de ente:vt propria passio
de subiecto: aliter vo non: nec illa regula de S. ibi locum habet:nisi inquantum
addunt passiones ad ens: vt bonum amabilitatem/verum intelligibilitatē &c.
et similiter potest dici de ente qđ ad bonum/verum &c. addit actualitatem essen‑
di concretiuam:et si dicis/φ tunc ens non diuidetur in ens actu/et ens in poten
tia contra Aristote.dicitur φ illa diuisio non est entis transcendentis:sed limi‑
tati/& producti:et dico vlterius/φ bonum/verum/res &c.non predicantur de en
te denominatiue/sumendo talem predicationem proprie:vt ab Aristotele in an
tepredicamentis sumitur: quoniam talis fit per extrinseca:sed potius dici debet
idētica propter conuersionem et idētitatem nature/et modo quo cetera transcen
dentia predicantur de ente/ et ipsum ens predicatur de quolibet eorum: ita φ
equiparātur in omnibus:preterφ in rationibus formalibus:quoniam bonum
formaliter bonitate/& non veritate dicitur bonum:& verum veritate/ & non boni
tate/nec entitate:& ens entitate:& sic de alijs. Ex quib9 patet φ ens/prout est sub‑
iectum in metaphysica nō abstrahit ab aliis trāscēdētibus:aliter nō posset intel‑
ligi ab intellectu hūano:nec p consequēs sciētia metaphysicalis ab eo causari:iō
in tali.esse nō meretur dici subiectū in metaphysica: nec esse pōt:immo implicat
cōtradictionē:videlʒ φ esset intelligibile/prout de ipso tanφ de subiecto scientia
metaphysicalis haberet/ & nō intelligibile/ nec amabile:qm̄ in tali esse nec bonū
nec verū d̄r:q̄ intelligibilitati et amabilitati presupponūtur: et multe alie cōtra‑
dictiones sequūtur ex tali positiōe. ¶ Ad primū argumētū & ad mentē doctoris
nostri dico/φ ens capi pōt duob9 modis. Primo p omni positiuo qđ est extra
nihil:& sic nō modo ens/inquātum ens/vel ens solitarie dicitur ens:sed etiā ipsa
entitas/qua ens est ens vocari potest ens in ista prima acceptione:et etiam bo‑
nitas dicitur ens/et veritas: et sic de aliis formalitatibus: et isto modo dicitur
ens confusum indeterminatum: inquātum tamen omnes predicte formalita‑
tes determinantur entitate: tunc tale ens concretum et determinatum dicitur
ens formaliter entitate: et includens in se quiditatem/ naturam/ essentiam/ et
esse: et prescindens a singularitate pro subiecto metaphysices assignatur: et
isto secundo modo a doctore nostro dicitur centrum omnium rerum: vt in supe‑
rioribus iam dictum est:in prima autem acceptione est confusum & indetermina
tum: quoniā nullā habet specificationē/ nec numerum: & sic qui nominat ens/
omnia nominat. ¶ Ad secundum dicitur/φ ly tantum est dictio exclusiua:et sic
dicit ens inquantum ens tantum esse vnum vnitate transcendenti: plura ta‑
men s̄m differentiam contrahētium:et sic ens his duobus modis sumi potest:
si autem ly tantum excludat omnem aliam rationem/tunc est falsa: quia vnum

non tm̄ est ens:sed etiam res/bonum/et verum:ꝛ ratio philosophi.j. Physicoꝝ cōtra Parmenidē procedit primo modo:qm̄ necesse est tantum vnum esse principium vnitate generica vel plura:licet in specie plura esse possint:ꝛ sic patet quid ad secūdum dicēdum sit:nam licet vnum et plura non dicant vnā naturā respectiuam/dicunt tamen vnam absolutam/a qua abstrahi nō possunt: nam quēadmodum vnam naturā entis participāt: sic et plura eādem retinent(licet sint diuisa)non tamen econtrario propter respectum extrinsecum determinātē ipsum ens ad vnum limitatum vel plura:patet etiam ex his quid ad tertium dicēdum sit:nam vnum sumi potest duobus modis. Primo inquantū est id qđ quid est: ꝛ sic conuertitur cum ente. Secūdo modo vnū inquātum cum alijs numerū constituit:ꝛ sic est de genere quātitatis(formaliter tamen ꝛ nō fundamētaliter) aut de genere relationis. Est tamen concludendum/ꝙ ens inquātum ens prout prescindit a quocunqꝫ posteriori est subiectum adequatum metaphy. de quo verificantur omnia alia accidentia in tali esse/ꝛ ecōtrario:ꝛ de quibuscūqꝫ predicatur ipsum ens:ꝛ etiam ꝛc. Utrum primum principium complexum videlꝫ impossibile est idem simul esse ꝛ nō esse sit firmissimū/et notissimū? et dicitur ꝙ sic per Aristote. iiij Metaphysi. et manifestatur:qm̄ aliter posset opinari contraria simul eidem inesse: vt qđ idem esset calidum ꝛ frigidū. Cōtra/plura dari possunt talia principia per esse et non esse que dubitare contingit: vt si detur/ꝙ summa malicia sit:ergo summa bonitas non est:aut ecōtrario/vel vtrum deus possit facere id qđ ipse vult impossibile fieri? vel vtrum velit se posse facere id qđ non potest fieri? nam ad hoc concludit ratio intellectus/ne potestas ꝛ voluntas limitentur in deo/ꝙ potest/ꝛ nō potest:vult et non vult:qđ videtur contradictio:que tamen ſm realitatem nulla est:nam ex hoc qđ intellectus ex natura receptionis sue recipit predictas dignitates differentes que in realitate quātum est de se non differunt:sed inconfuse sunt vnum et idem:quam quidem idētitatem totalē ex qualibet earum non potest de natura sui attingere:facit ergo cōtradictionem ſm naturam sui:que quidem contradictio non est a parte rei:nam sicut intellectus predictam non contradictionem.i.predictam idētitatem ipsarum dignitatum non potest propter earum altitudinem sine cōtradictione attingere:ita nec sine opposito contradictionis posset earum contradictionem/si esset in eis/attingere propter earum altitudinem contradicendi:hoc idem est de predestinatione et libero arbitrio/et de pluribus alijs. Ad Aristote. dicitur/ꝙ verum est terminis simpliciter cognitis/circa quos sensus aut intellectus decipi non potest. Ulterius queritur/vtrum hoc principium impossibile est idem simul esse et non esse/ sit simpliciter primum? ꝛ videtur qđ non:quia est resolubile in alia priora principia: scꝫ in terminos proprios:que sunt principia incomplexa. In oppositum est Aristote. iiij. Metaphysi. qui ponit ipsum esse primum omniū dignitatum. Ad argumētum dicitur qđ duplex est dignitas/seu principium per se notum:cōplexū videlꝫ ꝛ incomplexum. Quo ad principia complexa ipsum est primum:nam ens ſm eūdem Aristote. recipit contradictionem per esse et non esse:et si dicas/ꝙ illud principium cuius termini non sunt primo primi/nec vltimo vltimi nō est simpliciter primū principiū: sed tale est huiusmodi:ergo ꝛc. maior patet: quia ista duo sunt

242

de ratione simpliciter primi: videlz q fit primum in essendo/ z vltimum in resolvedo: minor pbatur de termino subiecto/ qd est subiectu scz ens: cóceptus enim istius non est primo primus: cum sit resolubilis in duos alios cóceptus: quorum alter est absolutus: z alter respectiuus: nam ly idē dicit respectū: z ly ens esse absolutum. Probatur etiā minor de termino predicato qui est esse/ z non esse: iste eni conceptus est aggregatus ex affirmatiuo et negatiuo: ergo est resolubilis: et ne mireris/ si dicta formalia huius doctoris et aliorū in hoc nostro opere adduco: qm id facere in principio statui: ne fur nocturnus viderer: quemadmodum non nulli/ quid id qd alienum est: suis ornamentis/ aut scabrositatibus sibi appropriant: z de modico magnum quidem prandium faciūt: ego autem/ quia ab omnibus intelligi cupio/ rudi ac materiali stylo procedo: et licet rustice et inordinate dicta nostra videantur: noticiam tamen veritatis legētibus prestabunt. Redeundo autem ad propositum nostrum/ dictum est superius/ q ens capitur duobus modis: primo pro omni positiuo/ qd est extra nihil: vt in proposito: nam entitas in ista acceptione est ens: z sic predictum principium potest verificari de quolibet positiuo per esse/ et non esse.

Theologus hic suā aggreditur prouinciam/ primo querens vtrum dato q deus sub aliqua ratione sit subiectum in theologia/ continere possit virtualiter oēs veritates illius habitus: z dicitur q sic: nam antecedēs ponit in necessitate id qd sequitur per ipsum: z sic positis predictis principiis theologie de necessitate sine medio ponitur emanatio personarum in eadem essentia: aliter predicta principia essent frustra et vacua/ z carentia fine/ qd est impossibile: et dato supremo bono/ et infinito datur necessitate congruentie bonum finitum/ ex eo: quia bonum suīpsius est diffusiuum/ teste Dionysio: z sic de aliis articulis: vt inferius patebit: z ad Guilhermum Ocham contra Scotum dicitur ad illud/ videlz q ad distincte cognoscendum omnes quiditates inferiores sufficeret distincta ratio cognoscendi ipsum solem: quia sol continet virtualiter omnes illas quiditates: nego q contineat: cū non sit principalis causa effectiua earū: sed instrumentalis: deus vo propria: tum quia ipse sol non cōcurrit ad esse quiditatum vniuoce/ sed equiuoce: ideo in se continere non potest omnia virtualiter que a se equiuoce procedunt. ¶ Ulterius queritur/ vtrum articuli fidei sint probabiles: z videtur ab aliquibus q non: nam primo si articuli fidei essent probabiles/ seu demōstrabiles: tūc meritum hominū deperderetur: sed hoc est inconueniēs: ergo illud ex quo sequitur: primā cōsequentiā probo per beatū Gregorium dicētem: fides nō habet meritum/ cui humana ratio prebet experimentum. ¶ Item ois bona demonstratio fit per causas/ principia/ z a priori: sed articuli fidei non habent causas/ principia/ nec a priori demonstrari possunt: ergo non sunt demōstrabiles: maior est Aristote. j. Posteriorum: et minor manifestatur de deo/ qui non habet principia/ nec causas: nec est aliquid prius: quia tūc non esset id qd est/ videlz infinitus/ z eternus: sed principiatus per suas partes/ z limitatus: qd est impossibile. Preterea sm apostolū. fides est substantia rerū sperandarū argumentum nō apparentiū: sed articuli fidei nō apparēt: cū nō cadāt sub sensu: ergo zc.

De questionib9 theologie.

Argu[mentum]

¶ Item nihil est in intellectu/quin prius fuerit sub sensu:sed articuli fidei nō cadunt sub sensu:ergo non sunt in intellectu:maior est Aristote.in de sensu et sensato:minorem probo per predictum Paulum/ꝛ Damascenū in.j.suarū sententiarum dicentem/ꝙ deum nemo vidit vnꝗ. Ulterius finiti ad infinitū nulla est proportio ex.viij.Phisicoꝝ.sed intellectus noster est finitus:deus vo infinitus:ergo intellectus humanus intelligere non potest deum: nec per consequens alios articulos/cum dependentiam habeant a deo. ¶ In oppositum est veritas:ꝛ probatur ratione et auctoritate/ ratione sumpta ex sacra scriptura sic. Omne preceptum christi fuit bonum: sed Christus precepit beato Thome mitteret manū in eius latus/et digitum in fixuras clauorum:ergo mittendo bene fecit: vt haberet experientiam:quia primo dixerat/ non credam:nisi prius ponam ꝛc̄.et tamen facta experientia credidit:ex quo patet ꝙ propter intelligere et scire non destruitur credere:immo corroboratur/et augmentatur. vnde Anselmus in libro cur deus homo.mihi certe negligentia videtur:si postꝗ confirmati sumus in fide/ nō studemus qđ credim' intelligere.ꝛ in monologio suo/capl'o.x.sic inquit. Duo opuscula feci: vt cetera ratione nō auctoritate que ad deum pertinēt manifestarem. et Richardus de sancto victore in.j.de trinitate sic ait. Satagamus inquātū possumus:vt intelligamus qđ credimus. ꝛ in eodem dicit. ꝙ ad ea que sunt fidei non solum possunt haberi rationes probabiles:sed etiā necessarie:licet eas contingat interdum nos latere. ꝛ in.c.viij. promittit se non solum fide/sed etiā rationibus necessarijs dei vnitatem et personarū trinitatē fore ostēsurum. Augusti.in libro de vtilitate fidei sic inquit. Tria sunt videlꝫ intelligere/ credere ꝛ opinari: credere aliquādo est cum vitio:aliquādo vo non:intelligere nunꝗ est cum vitio:nam intelligere honesta ac etiam diuina beatissimum est:opinari vo semper est cum vitio.ꝛ in libro de natura et gratia.intelligere beatissimam essentiam beatissimum est:ꝛ properare ad vitam.ꝛ idem Augusti.in.ij.de libero arbitrio sic inquit. Nisi enim esset et aliud credere/ꝛ aliud intelligere:ꝛ primo credendū esse qđ magnū ꝛ diuinum intelligere cuperemus/frustra propheta dixisset. Nisi credideritis nō intelligetis. Ipse quoqꝫ dn̄s noster/ꝛ dictis ꝛ factis ad credendum primo hortatus est/quos ad salutē vocauit: sed postea cum de ipso dono loqueretur/qđ erat daturus credentibus/nō ait. Hec est autem vita eterna/vt credant: sed hec est inquit vita eterna:vt cognoscant te verum deum/ et quem misisti iesum Christum. deinde iam credentibus dicit. Querite/ ꝛ inuenietis:nam neqꝫ inuētum dici potest:qđ incognitum creditur:qđ cū hortāte ipso querimus:eodē ipso demonstrātē inuenim'. hec Augusti.ꝛ in eodem.c.iij. sic inquit. Rationē redditurus sum: non vt fidē respuā: sed vt ea iam firmitate fidei tenēs etiam rationis luce conspicias.ꝛ in libro.lxxxiij questionum. Tria sunt de genere credibilium: quedā sunt que prius creduntur/ꝛ postea intelliguntur:sicut sunt articuli fidei ꝛc̄. Item.vij. de trinitate. Hoc tribuimus theologie/ quo saluberrima fides corroboratur/et defenditur:et hoc est ratio necessaria/que rationabiliter negari nō potest. ꝛ Hieronymus in preparatione Biblye/sic inquit. Sancta rusticitas sibi ipsi solū prodest:nam quātum edificat ecclesiam in moribus: tantum derogat ecclesie: si pugnantibus contra eius veritatem nesciat resistere. Item sanctus Thomas.j.sen

tria gen

243

tẽtiarum in fine tertij quesiti prime diuisionis. Sed tamen ratio manuducta per fidem excrescit intantum/ vt ipsa credibilia comprehendantur. ⁊ in.ij.ij.q.ij.dicit ꝙ homo non habens voluntatem credendi ea que sunt fidei/ nisi per rationẽ ad id inducatur/ perdit meritum fidei: sed homo volũtatem credendi habẽs ea que sunt fidei ex sola diuina auctoritate non perdit meritum fidei: licet habeat rationem demonstratiuã ad demonstrandũ deum esse trinum et vnum: nam propter hoc non diminuitur meritũ fidei: immo augeri deberet: aliter simplices essent superiores per eoꝝ credere: ⁊ doctores in theologia inferiores per eorum intelligere: ⁊ sic labor eorum esset inutilis: et si non possent articulos fidei intelligere/ frustra ergo predicti doctores/ et ꝙ plurimi alij circa illud laborarunt. ¶ Restat nũc ad argumenta respondere/ et primo ad auctoritatem Gregorij dicitur/ ꝙ ipse loquutus est comprehẽsiue/ prout ad litteram apparet: in hoc qð precedit dictam auctoritatẽ/ vbi inquit. Sed sciendũ nobis est/ ꝙ diuina operatio si ratione comprehenditur/ non est admirabilis: nec fides habet meritum/ cui ⁊c̃. et ꝙ talis auctoritas nõ sit cõtra predicta patet ex sequẽtibus: vbi talẽ rõnẽ facit. Quid ergo mirũ/ si clausis ianuis post resurrectionem suã in eternũ iam victurus intrauit/ qui moriturus veniens nõ aperto vtero exiit? ac etiã põt predicta auctoritas hoc modo exponi. Fides nõ habet meritũ/ cui humana sensualitas prebet experimẽtum: nã experimentũ est in his que cadũt sub sensu: cuiusmodi non sunt articuli fidei: ideo experiri non possunt: ⁊ hoc exemplificatum fuit in illo puero/ qui corã beato Augustino in littore maris existens/ volebat totum mare in quãdam paruam foueam ponere/ qð erat ei impossibile/ quemadmodum beato Augustino trinitatem (vt promiserat) in rebus sensibilibus ostendere: tñ non est impossibile ꝭm modum intelligẽdi/ vt idẽ Augustinus ostẽdit in suis libris de trinitate/ vbi rationibus trinitatem ipsam/ ⁊ diuinam incarnationẽ probare nititur: ergo ⁊c̃. Ad auctoritatẽ Aristotelis respondeo dicendo/ ꝙ triplex est demõstratio: videlꝫ quia/ propter quid/ et per equiparantiam. Demonstratio quia non potest dici potissima: quoniã est a posteriori: ⁊ sic est in gradu positiuo: propter quid sit a priori: ⁊ est in gradu cõparatiuo. Demõstratio v̇o per equiparantiã est potissima demõstratio in superlatiuo gradu designata/ qð videri potest: nam ꝭm cõmunem opinionem illa demonstratio dicitur potissima/ in qua ꝑpria passio demonstratur de subiecto: ⁊ tñ certum est/ ꝙ etiam in tali demonstratione premisse sunt magis necessarie/ vere/ ⁊ note/ ꝙ̃ conclusio: alias ex eis nõ probaretur/ notificaretur/ aut necessitaretur cõclusio: ergo ratio que per propositiones necessarias ⁊ substãtiales concludit vnam cõclusionẽ substãtialẽ/ in qua predicat̃ aliquod substãtiale in conclusione de subiecto est magis necessaria/ ꝙ̃ illa que concludit passionem de subiecto: vt patet in isto syllogismo. Omne animal est substantia: omnis homo est animal: ergo oĩs homo est substantia. Hec ratio est magis necessaria/ ꝙ̃ illa/ in qua concluditur/ ꝙ omnis homo est risibilis/ et ratio est: quia substãtialia que cõstituũt subiectũ sunt magis de necessitate subiecti/ ꝙ̃ accidẽtia: et illa rõ est magis necessaria ĩ qua termini sunt equales: ⁊ cõuertunt̃ ad inuicẽ: vt patet ĩ hoc syllogismo. Oĩe aĩal rõnale est substãtia rõnalis: oĩs hõ est aĩal rõnale: ergo oĩs hõ est substãtia rõnalis: talis syllogism⁹ est magis necessari⁹/ ꝙ̃ ꝑdicti syllogismi

ideo obtinet in demonstrationibus gradum supremum:z talis demōstratio vocatur per equiparantiā: qua altissima videlz articuli fidei demonstrantur: et est verior demonstratio/ꝙ sit aliqua mathematica:vt patet in prima figura. ¶ Ad auctoritatē apostoli dicit/ſm Damascenum .iiij. suarum sententiarum/ꝙ fides est argumentū eorū que non videntur:quemadmodū sunt articuli fidei/ qui oculo corporali videri non possunt:sed bene intellectuali. ¶ Ad aristotelē in de sensu et sensato dicitur/qd nihil qd cadere pōt sub sensu est in intellectu: quin prius fuerit sub sensu: qm non est deuenire de extremo in extremum nisi per medium: sed quia articuli fidei non cadunt sub sensu:ergo non sequitur ꝙ non sint in intellectu.vnde Aristote. in.ij.de anima sic inquit. Sensus non est res sensata: sed anima est res intellecta:z tamen non cadit sub sensu. ¶ Ad aliam auctoritatem Aristote.viij. Physicoꝝ.vbi dicitur/finiti ad infinitū nulla est proportio.dico ꝙ verum est quo ad hoc:videlz ꝙ ens finitum vti possit ente infinito: est tamen proportio quo ad ens infinitum: qm ad libitum vti potest ente finito: ideo pōt fieri talis adequatio dei ad intellectū:vt deus ratione finis intelligatur ab intellectu finito/z limitato:aliter frustra creasset ipsum ad talem finem:cum per Aristote. Deus/ars/z natura nihil faciant frustra. Est tamen notandum/ꝙ duplex est lumen intellectus:videlz naturale/z supernaturale.naturale est id quo mediante homo attingit res sibi proportionatas/z naturaliter intelligibiles/et tales dicūtur res naturales/que sub sensu cadunt:z ipsas attingere pōt mediāte lumine naturali:qd est intellectus agens:quo est oīa facere.i.omnia intelligere/que sunt sibi proportionata:et ſm tale lumen quiditas rei materialis est obiectum adequatum intellectus:sed quia homo principaliter nō est creatus ad intelligendū sensibilia/sed diuina:ideo inclinationem habet ad illa:aliter magis appeteret intelligere illa ad que intelligendum creatus non est/ꝙ illa ad que intelligēda creatus est: iccirco ratione finis potest intelligere ipsa diuina: et omnes articulos fidei:et licet intellectus ratione sui finitus sit: tamen ratione finis et ordinationis est infinitus:quia infinitū deū attingere pōt:nō ꝙ talis attinfinitas se teneat ex parte intellectus:sed ex parte dei/qui gratia finis se offert intellectui:est tamen verum/ ꝙ intellectus se disponit ad talem intellectionem/ credendo illa que fidei sunt:nam ſm Esaiam prophetam:nisi credideritis non intelligetis: et sic credēdo deus infundit habitum fidei: quo mediante intellectus eleuatur supra vires suas ad intelligendum deum/ et omnes articulos fidei : et licet credulitas illa dispositiua et precedens actum intellectus sit certa/et infallibilis noticia/stat tamen cum quadam obscuritate/et efficitur clara adueniente actu intellectus cum quo est admixta credulitas ipsa:siue fides sequens actum ipsius intellectus. vnde Augusti.in libro de vtilitate fidei. Omnis qui intelligit/ credit: sed nō omnis qui credit/ intelligit: vt patet de sancto Thoma/ qui facta experientia credidit: ideo plus de bono habet intelligere et credere/ꝙ credere simpliciter:aliter simplices(vt dictū est)superiores essent in patria/ꝙ magistri i theologia:qd falsum est: nā quāto intellect' altius intelligit veritatē articuloꝝ fidei/tāto maius meritum assequitur:et tāto magis similitudo dei efficit:ideo in maximo errore sunt illi/qui dicūt articulos fidei nō esse probabiles: qm ex hoc sequit magna infamia apud

infideles:qui credūt fidē nostrā esse nullam:eo q̄ ꝓbari non potest:ꝛ forte aliqui christiani eadē de causa cōtra dictam fidem sinistre suspicātur. Bonū est ergo/et necessariū scire articulos fidei probare. Utrū de deo possit in via haberi scientifica sciētia:ꝛ vr̄ q̄ nō:de eo qđ nō pōt esse subiectū in aliqua sciētia/nō est possibilis viatori sciētifica noticia:sed de⁹ est huiusmodi:ergo ꝛc̄. maior est nota de se:ꝛ minorē probo:q2 illud nō potest esse subiectū in aliqua sciētia/cui⁹ nō sunt principia/partes/neq3 passiones/ex primo Posterioꝝ:sed dei nō sunt partes/principia/neq3 passiones:ergo ꝛc̄. minor patet/q2m non esset id qđ est:si haberet principia et partes: etiā si ꝓprias passiones: cum omnis passio dicat aptitudinem:et deus sit purus actus. secūdo/de summe simplici esse non pōt cōicari viatori sciētifica notitia:sed deus est summe simplex:ergo ꝛc̄. maior patet:q2 vel sibi cōicaretur ipsemet:vel in suo representatiuo:sed nullo horum modorum cōicari potest:ꝛ cū nullus alius modus sit/sequitur ipsum deum non esse subiectum scibile viatori. Cōtra/magis proprie quelibet ratio essentialis dei predicatur de altera absolute/q̄ aliqua ratio creature:ergo maior rectitudo haberi potest de eo/q̄ de creatura. ¶ Ad primū argumentū dicitur/q̄ licet non habeat principia essentialiter distincta:nec eius esse constituentia/habet tamen principia formalia/ que dignitates dicuntur: et ratione infinitatis idētificantur realiter:habet etiam partes subiectiuas:ꝛ sunt necessitas ad intra/ꝛ cōtingentia ad extra. ¶ Ad secūdū dicitur/q̄ viator habet modum intelligendi deum per creaturas:iuxta illud apostoli. Inuisibilia dei per ea que facta sunt intellecta conspiciuntur: et licet subito ipsum attingere nō possit/quemadmodum facit triāgulū/q̄ habeat tres: tamē successiue pōt peruenire in certam ꝛ infallibilem noticiam dei: etiā ex speciali gratia potest habere noticiā eius intuitiuā:vt patet de Moyse ꝛ Paulo. Dubitat adhuc insipiēs/ vtrū deus sit:ꝛ respōdetur per totā primā figurā/q̄ est:quoniā si ipse deus non esset/ nulla essentia reperiri possett/in qua bonitas/ magnitudo/ eternitas ꝛc̄ essent idem numero:si tamē aliquod ens reperitur/ in quo predicte dignitates conuertantur/est deus/ꝛ summū ens qđ querimus: ꝛ ita negatio denotat in nō ente numeri supradicti idētitatem: et per consequēs summū esse/esse summū nō esse/ꝛ summū esse/qđ est summa cōtradictio/neq3 etiā bonificatiuus ratione sui haberet magnitudinē/eternitatē ꝛc̄. cū nō essent idē numero:ꝛ sic quelibet predictarum rationum in alia infinita et eterna limitatione limitaretur: que si quidē limitatio esset infinita/ꝛ eterna malicia:ꝛ sic infinitus/ꝛ eternus/bonificatiuus esset/ꝛ eternus/ꝛ infinitus malificatiuus esset infinitus/ꝛ etern⁹ bonificatiuus:qđ esset eterna ꝛ infinita contradictio:sequeretur etiā/q̄ summū bonum/ꝛ summū malū cōuerterēt in summū esse/et summū nō esse:similiter q̄ oīa entia que creaturas dicimus appetētes suū finē/appeterēt summā priuationē/ꝛ summū malū appetēdo summū bonū:qđ est īpossibile:atq3 in qđ bonificarēt/magnificarēt:ꝛ in hoc qđ malificarēt/bonificarēt:ꝛ in hoc qđ agerēt/cessarent:ꝛ multe alie cōtradictiones sequerent̄. Cōtra hoc obiicit̄. Si de⁹ est/oportet ipsum esse bonū/ꝛ infinitū/ꝛ potēs infinitū ꝛc̄. ꝛ sic impossibilis est malicia/ꝛ priuatio in aliquo ente:nā ei⁹ bonitas nō videt̄ esse infinita:q2 cū ipsa sit summū ens/non priuat maliciā ab oīmoda participatiōe cū ente:multa aūt videm⁹ entia subiecta

malicie: ergo nõ vr bonitas eẽ infinita ptãte: nec p ↄ̃sequens de': qm̃ si de' est/ipe est vna infinita essentia/vnũ infinitũ esse: ergo nulla alia est essentia/neq; vnitas/ neq; bonitas ₇c. q₂ sic limitaret essentia diuina: eo q₂ nõ esset essentia creata: ergo de' nõ est: tñ totũ oppositũ ꝓbatũ est in prima figura: ₇ hic in ista parte/₇ qñ dr/ ꝙ tũc impossibilis esset malicia/₇ priuatio in aliquo ente: rñdet ꝙ nõ sequit: q₂ nullũ ens põt esse perfectũ oĩmode ĩ bonitate ₇c. extra deũ: q₂ sic esset dare plures in q̃libet eoꝝ limitationẽ ₇ perfectionẽ: ₇ qñ dr̃ ꝙ bonitas nõ vr esse infinita: vt cũ ipsa sit infinita nõ priuat maliciã ab oĩmoda participatione cũ ente. Respondetur ꝙ verũ esset: si illa essentia cũ qua participãt entia nõ esset occasio alicuius bonitatis: sicut priuatio in plãtis/₇ brutis: qm̃ si plãte ₇ bruta essent impriuabilia: nõ posset cõseruari hõ/qui nobilior est ipsis: ₇ si homo nõ esset/ subiectũ malicie nõ esset subiectũ ad virtutes: q₂ nõ posset acquirere eas/ ₇ priuaret liberum arbitriũ: ₇ sic esset maius malũ. ℂ Ad aliud qñ dicitur/ꝙ si deus est/ipse est vna infinita essentia: cõcedimus: ₇ quãdo dicitur: ergo nulla alia essentia ₇c. aliter limitaretur essentia diuina: eo q₂ alia nõ essent id qδ ipsa essentia diuina. Dicitur ꝙ ratione magnitudinis/bonitatis essentie diuine oportet esse essentiam aliam ab ea: ₇ si sic/cum ipse deus sit de se/₇ ꝓpter se amabilis/ intelligibilis/ ₇ recolibilis/₇ assimilabilis ₇c. amabilis in sua assimilatione oportet esse aliã essentiã: et sic falsum est: qñ dicitur ꝙ tunc essentia diuina limitaretur: eo ꝙ hoc nõ esset id qδ illa: dicim' ꝙ nequaq̃ sequit: ₇ ratio huius est: q₂ nõ limitaret ex parte sui: vt dictũ est: nec etiã ex parte essentie extrinsece/qδ est min' supplet. ergo infinite maius dandũ est: qδ deũ vocamus: ideo ipsa dei essentia cum sit infinite potestatis/ est illimitata: licet nõ sit id qδ illa extrinseca: nã si de' nõ est/principia prime figure sunt oĩno destructa: ₇ conuersa in sua opposita: immo intellectus haberet pro obiecto summe malũ/₇ summe falsum: ₇ illud qδ est maius esset minus: ₇ ecõtrario/qδ est pura cõtradictio: nã quãtũ res est maior in perfectione/ tantũ magis appropinquat ad deũ: ₇ quãtum res est minor/ tantũ deo dissimilat: ₇ sic sequeretur/ si omne ens esset finitũ/ꝙ quãto res esset maior/ tanto magis recederet a finito/₇ tẽderet ad infinitũ: qδ est nihil/₇ ad eternũ qδ per te non est: et quãto res esset minor/tãto magis tẽderet ad esse finitũ/qδ p te est: ₇ sic sequeret/ꝙ capillus capitis tui esset maior te: ₇ ecõtrario: qδ est manifesta cõtradictio/q̃ stare nõ põt. ℂ Itẽ si p te om̃e ens esset finitũ: aliquod ens principiaret seipsum: ₇ tũc esset anteq̃ esset/qm̃ principiãdo esset agẽs in se: ₇ sic adhuc nõ esset: ergo esset/₇ nõ esset: qδ est cõtradictio: idõ bene sequit/finitũ est/ergo ĩfinitũ: creatura est: ergo creator: mobile est: ergo immobile indigẽs aliquo extrinseco est: ergo ens qδ nõ indiget aliquo extra se est/ ₇ illud est de': ₇ purus act': g̃ de' est. ℂ Querit vtrũ bonitas diuina habeat in se ita magnam bonificationẽ/sicut intellectus diuin' intellectionẽ: ₇ dr ꝙ sic ƒm dispositionẽ p̃me figure: nã idõ ipsa est circularis: q₂ oĩa attributa in deo (cui p̃dicta figura attribuit) realiter cõuertunt: ₇ qñcũq; aliqua idẽtificãtur realiter/ad quot se extẽdit vnũ: ad tot se extẽdit ₇ reliquũ: sed bonitas et intellect' ĩ diuinis sunt hmõi: ergo ₇c. ℂ Querit vtrũ de' habeat ĩ se ita magnã agẽtiã/sicut existentiã: ₇ de quo põt tantum quãtum ipse est? Quo ad primã dicitur/ꝙ deus ita magnum bonum est agendo/q̃ existendo: nam bonitas vnita

tis essentie significat A. esse in existere suo/ ita q ipsum existere est ipsum A. vt ipsum existere sit in magnitudine bonitatis/vnitatis/ꝛ essentie diuine: ꝛ quēadmodum A. est in existere/intantū etiam est A in agere suo/ vt magnitudo bonitatis/vnitatis/eternitatis/deitatis: non deficiat ipsi agere bonificatiui/ꝛ bonificabilis: et nisi esset ita/ magnitudo quidem esset paruitas in agere diuino/ atq paruitas esset magnitudo in existere diuino: qd est impossibile. Ad aliam questionem dicitur/ q deus pōt de seipso tantum/quātum ipse est generādo suum filium: ꝛ producendo spiritum sanctum: et non de aliqua alia essentia: cum oīs ab ea finita sit/ꝛ limitata. ¶ Querit vtrū sint duo dij: quoꝝ ali⁹ sit bonus/ꝛ alius mal⁹: vt heretici opinant: nā si sunt duo dij: tāta erit ptās volūtatis dei mali in malicia: quāta potestas dei boni est in bonitate: ꝛ sic ratione equalitatis infinite quam habent in contrarietate essendi inuicem quilibet eorum erit aliquid/ et nihil: qd est manifesta contradictio. ¶ Utrum deus possit peccare: et videtur q sic: ex eo quia est omnipotens. Contra/si deus posset peccare: tunc non esset summa et infinita bonitas: sed esset defectuosus in sua operatione. ¶ Ad argumentum dicitur: q tale posse est nō posse: cum dicat imperfectionē. ¶ Utrum deus indigeat aliquo extra se: et dicitur q non: vt patet per eius diffinitionem positā in nona parte artis/ꝛ confirmatur tali ratione: quia tūc ipse non esset magnitudo infinita: sed potius paruitas habēs minoritatē cōtra maioritatē in fine quo ageret: qd est impossibile. Cōtra Augusti. in de ciuitate dei. non est malū in ciuitate qd deus non fecerit. ¶ Item deus fuit defectuosus in hoc: qꝛ fecit xp̄m pauperē/ꝛ permittēdo eū pati mortē/fecit ei iniuriā/preterea est culpabilis/ permittēdo multa mala/que ei ꝛ nature cōtradicūt. ¶ Ad primū dr/ q pctm duob⁹ modis capi pōt: primo mō p esse materiali/ꝛ tale dr quoddā bonū bonitate entitatiua: ꝛ de tali loquit auctoritas: vt patet in eodem/vbi habet/ q mala sine bonis: nec nisi in bonis esse nō possunt: ꝛ nō de malo siue pctō formaliter capto: qꝛ tale nō habet auctorē: per eūdē Augusti. cōtra Julianū: nā peccatū formaliter captū nil aliud est/nisi priuatio boni. ¶ Quo ad secundū dr/ q nō fuit defectuosus: nā sicut de⁹ exaltauit naturā humanā/inquātū eā sibi vniuit in vnitate suppositi: sic decuit/ q xp̄s honoraret cū sua natura humana deitatē: qd fecit i ꝓprio corpore: sustinēdo paupertatē/passiōes vsq ad mortē inclusiue: ꝓpter qd deus exaltauit illum: quoniam cum diuitijs et mundanis honoribus cum sint res homini extrinsece non potest homo deum tantum honorare/sicut cum his que propriam tangunt naturam: ideo defectuosus non fuit: nec esse potest: quia supremum bonum excludens peccatum/ꝛ omnē defectum. ¶ Ad tertium dicitur/ q deus non est causa mali/permittit tamen q mala sint: vt bonū fortiori ꝛ ardētiori modo cognoscatur/ꝛ diligat/ꝛ memoretur: ꝛ ipsius dei potestas fortius apprehēdatur. ¶ Secūda questio est de magnitudine/vtrū deus possit esse magnus absq operatione intrinseca/ aut sit augmentatus ex assumptione nature humane: vel sit absolute magnus: ¶ Quo ad primum dicitur q non/ et ratio est: nam negatio in prefata questione plus importat entitatis in magnitudine bonitatis/ potestatis/ eternitatis ꝛc. q affirmatio: cum ipsa magnitudo sit plus quo ad existere et agere in se eternitate/ potestate ꝛc. q quo ad existere tantum.

Questiones prime figure discurrēdo p oēs dignitates: ꝛ p̄so de bonitate queritur.

Cōtra predictā rationē in stāt sic. Existētibus duob' equaliter in vno/quodlibet eoꝝ per se minus est/ꝙ ambo simul: ergo si in deo est agere et existere/minus est ipsum existere per se/ꝙ existere et agere: ⁊ cum in deo nihil maius aut min': ergo ⁊c. dicitur ꝙ verū esset/si illud vnum in quo sunt/esset constitutū ex illis tanꝗ ex diuersis essentijs implicātib' quātitatē: vel si quelibet essentia eoꝝ nō esset id qđ sunt ambo simul: sed q2 in deo ipsum existere est infinitū in bonitate/⁊ simplicitate: ⁊ eodē mō ipsum agere. Ad secūdā rndet̄ sic negatiue: ⁊ rō est: nā ipse ē magnitudo infinita/cui nihil addi pōt. Ad tertiā rndet̄ affirmatiue: vt deductū ē in p̄ia figura: ꝯ primā arguit̄ sic: nullū accidēs est i deo: sed opatio est quoddā accidēs: ergo nō est in deo: maior est Aristo. ⁊ confirmat̄ tali rōne: nā quicqd est in deo est ipsemet de': sꝫ accidēs tātū dicit imperfectionē/ꝙ nō valet esse p se: ergo si esset i deo/ de' nō posset esse p se. Cōtra secūdā/ oīe illud qđ ex assumptione alicui' recipit denominationē ab eo illud est augmentatū: sed deus ex assumptione nature humane est huiusmodi: ergo ⁊c. maior patet: qm̄ ab eo qđ nō habet denominari nō pōt: minor patet/ q2 est homo qui ante nō erat. Cōtra tertiā/si deus esset infinite magn' occuparet oīa ꝓpter sui magnitudinē infinitā: sed hoc est inconueniens: ergo ⁊ illud ex quo sequit̄. ⁋ Ad primū rndetur negādo maiorē/ ⁊ eius ꝓbationem: ⁊ do instantiā: nā vnūquodqꝫ ens perfectū ꝑm Aristo. j. celi/ habet virtutē/ naturā/ ⁊ operationē: ⁊ talis operatio nō pōt dici accidēs: cū vnūquodqꝫ substātiale prescindat ab omī accidēte: est tn̄ verū/ꝙ actus secūdus fluēs a substātia est accidēs: sed talis presupponit primū/ ⁊ substātiale cuius est similitudo: ac etiam quicquid est in deo est substātiale ⁊ necessariū. ⁋ Ad secūdū dicit̄ negādo maiorem: q2 infinito nihil addi potest: et deus nihil accepit/ qđ non dederit: et sic potuit naturā humanā accipere absqꝫ ei' augmētatione ⁊ mutatione: sicut si ignis acciperet caliditatē aeris: aut sicut existēs albū sine mutatione sui acquirit similitudinem alterius rei albe ex eius factione absqꝫ mutatione sui. ⁋ Quo ad tertium dicit̄/ꝙ nullū ens naturaliter pōt impedire aliud/ nisi habeat similē naturam: ⁊ per cōsequēs cōditiones: deus nō impedit creaturā/ q2 nō est creatura/ nec ecōtrario: nec habēt cōditiones similes: nā sunt nature valde disparate: supernaturaliter tn̄ pōt creaturā impedire. ⁋ Tertia questio/ vtrū predestinati ab eterno necessario moueant̄/ ⁊ videt̄ qđ sic. iuxta illud. immutabilis dn̄s ⁊c. Cōtra/ si necessario mouerētur/ nō possent mereri/ aut demereri: cū ad viā salubrē/ aut perniciosam nulla esset libertas: ⁊ sic nō essent laudabiles/ nec culpabiles. Ad oppositum argumētū dicit̄/ꝙ de' non per prius vidit initiū mūdi/ꝙ finē: nec natiuitatē per cōsequēs hominū/ꝙ eoꝝ mortē: ⁊ cū oēs actus boni aut mali cōsistant inter vitā ⁊ mortē/ sequit̄ ꝙ predestinādo te ad vitā/ aut mortē cū tua libertate predestinat te. De potestate vtrū de' possit annihilare/ ⁊ priuare seipsum: et videt̄ ꝙ sic: nā est oīpotens: ergo pōt facere oīa. in oppositū est Augusti. in libro. lxxxiij. questionū/ dicēs. Qui pōt qđ sibi nō ꝓdest/ nec sibi expedit: quanto illud magis pōt: tāto aduersitas ⁊ peruersitas in ipsum possunt: per primā figurā artis soluitur sic: nā cum eternitas ea natura sit/ per quā tantum durat potestas/ quātū pōt esse/ pōt p potestatē: etiā q2 bonitas est idem ꝙ eternitas: ⁊ est rō deo/ vt agat bonū/ ⁊ nō malū: ⁊ tale malū facere nō pōt: eo q2 bonitas/ q2 eternitas facit durare

rationē

 246

rationē bonitatis/magnitudinis rc. Ad argumentū dicit q deus non pōt face re cōdictionē: et tale nō posse ē posse: et sic diuina sapiētia nō pōt scire defectum di uine potestatis/neqȝ sui ipsius rōne vnitatis diuine: quia posse et scire sunt reali ter vnū et idem /de sapientia/vtrum deus intelligat ab eterno omnia creata et increata: et vr q nō: nā id qd nō est/intelligi nō pōt: sed creature nō fuerunt ab eterno: ergo intelligi non potuerunt a deo ab eterno: maior pȝ: qr tunc intellige ret rē sine re: minor manifestaf: qr creature postq̄ create sunt ab eterno dici non possunt. ❡ In oppositum est Augustinus in libro de cognitione vere vite. deus nouit se ab eterno et facturā suam. et in libro de triplici habitaculo/osten dit quomodo mundus erat in deo/anteq̄ in seipso: non mūdus/sed deus: et quo modo vbiqȝ totus sine loco/magnus sine quātitate: bonꝰ sine qualitate: et quo modo omnia penetrat mūda et immūda sine sui pollutione rc. Ad argumentū dicit q licet creature non essent ab eterno formaliter: quemadmodū sunt i se: erant tñ eminēter in deo /qr idee: et voco formaliter quo ad talem figurā: vt pa tet de lapide triangulari /aut quadrangulari: qui non est in deo sub illa forma: sȝ intelligatur a deo: nam quicqd perfectionis est in creaturis/reducet in mēte di uina /queri etiam potest: si deus intelligit illa que in effectum non veniunt/neqȝ venient: et dicitur q non: quoniam illa sunt vacua/et carentia fine: et per conse quens mala: ideo frustra illa intelligeret/nisi de per accidens: vt ita loquar: sed qcqd bonum est/intelligit: et in esse ponit/eo quia bonitas est diffusiua de se: et intellectꝰ est ipsa bonitas /et potestas ergo rc. de voluntate vtrū volūtas diuina velit omnia que intellectus diuinus intelligit: et videtur q sic: quandocunqȝ enī aliqua sunt idē realiter: ad quot se extēdit vnū/et reliquū: sȝ itellectꝰ diuinꝰ et volūtas sunt huiusmodi: ergo rc. maior et minor sunt satis ex predictis per se no te: sȝ itellectꝰ itelligit bonū et malū: ergo volūtas/diligit et amat illā. ❡ Ad ar gumētū dr/q itelligit bonū eē cōgruū/et effectū eiꝰ/cū sit creatura/aut creabilis respectu nostri /et nō dei: cū ipe tm̄ habeat vnū nūc: vt eiꝰ eternitas ostēdit: qd est in nobis successiuū: et sic volūtas diuina diligit ipm: et intellectꝰ diuinꝰ nō i telligit malū (vt pdictū est) nisi de p accidēs /inquātū est incōgruū: et nō effectꝰ eiꝰ: cū nō sit creatura: et sic volūtas etiam de p accidēs ipm nō diligit: vel pōt di ci/q absolute deꝰ itelligit q pōt de aliq̄ rustico facere regem: vt volūtas absolute vult: tñ qr deus ordinate agit: iō illud qd erat absolutū efficit ordinatū. posset etiā q̄ri/vtrū deꝰ plus possit velle q̄ habere volitum: dicitur q deus sua volū tate tantū potest habere volitū actu/quātū pōt velle: cū sit idē qd ipa potestas: et potestas idē qd ipa magnitudo/ pfectio rc. nā si maioritas esset in velle: et mino ritas in habere nō essent idē. ❡ De virtute vtrū virtus humana reguletur a natu rali /et naturalis a diuina: et videt q nō: nā nullū ens regulari pōt ab eo qd nō est: sȝ virtus naturalis nō est/nec etiā diuina: ergo rc. maior est de se nota: et mi norē probo p Aristotelem dicētem q in puris naturalibꝰ nec vitiū/nec virtus In oppositum est veritas: nam omnia que in agendis et faciēdis dictat virtus naturalis: longe perfectius sine comparatione dictat virtus diuina: et cum vir tus humana contineatur sub naturali inquantum ex principijs nature lex hu mana abstrahit ɔclusiones: vt patet ex illo principio sm̄ Aristotelem. viij. phys.

corum. nihil inordinatum est eorū que a natura et sm̄ naturam fiunt: et natura id quod melius est facit: ideo virtus humana regulari debet a naturali/ et per cōsequens a diuina/ iuxta illud Augu. de libero arbitrio: illud est iustū/ qđ a lege naturali est regulatum: et illud quod contra leges/ corruptio. et in eodē. constitutiones eccl'ie/ vel seculares si naturali iuri contrariari probantur/ penit⁹ sunt excludende. Ad argumentum dicitur/ quod verū est de virtute morali: cum talis censetur ex pluribus actibus elicitis a voluntate: prout sunt cōformes rationi recte: et de ipsa latius dictum ē in nono subiecto. ¶ Potest etiā queri/ vtrū diuina virtus habeat bonitatem: et ecōuerso/ tale habere esse nō pōt nisi ratiōe finis: qui est emanatio ꝓprietatū: sed talis finis in ꝓposito haberi non posset: nisi bonificatiuum esset virtuosum/ et verificatiuum bonum ꝛc. restat igitur/ ꝙ bonitas habet virtutem/ et ecōuerso. ¶ De veritate vtrum deus mentiri possit: et videtur ꝙ sic: nam legitur in sacra scriptura/ ꝙ deus per ysaiam prophetā mādauit Ezechie regi hec verba. dispone domui tue: q2 cras morieris/ et non viues: et tamen sanitatem recuperauit/ et vixit: ideo deus mutabilis fuit/ ꝛ mendax. ¶ Item psalmista. omnis homo mendax: deus est homo: ergo mendax. in oppositum est ipsa veritas/ q̄ infinita (prout in precedentibus deductum est) ideo mendacium aliquod in se pati nō potest: quoniam hoc esset malum contra bonum/ paruum contra magnum ꝛc. Ad primā autoritatem dicit/ ꝙ deus excitatiue dixit p̄dicta v̄ba p os ꝓphete regi: vt se disponeret: et ita fecit p oratiōnē/ ꝛ fletū: gr̄a cui⁹ a morbo liberat⁹ fuit: idē dici pōt de submersione Niniue: q2 de⁹ ad p̄ces proborum mutauit propositum: vt ita loquar: quia non diffinitiue statuerat eam subuertere: et sic de similibus dici potest. ad illud psalmiste: dicitur ꝙ loquutus est de puro homine/ et nō de deo incarnato. Etiam queri potest/ vtrum de⁹ plus possit verificare in se/ q̄ in alio: et dicitur ꝙ sic: nā p maioritatem potestatis denotatur plus posse esse in veritate sua: que idem est realiter et essentialiter cū ipsa potestate in magnitudine/ q̄ in alia/ cū qua nō est eadē essentia in magnitudine: aliter em̄ posse suū nō esset magnū maiori veritate/ q̄ in minori: quod est impossibile. ¶ De gloria queritur/ vtrum felicitas ꝛ beatitudo cōsistat in actu intellectus vel voluntatis: et videtur thomistis quod in actu intellectus/ iuxta illud iohannis: hec est vita beata: vt te cognoscant deum ꝛc. sed cognoscere est potentie intellectiue: ergo ꝛc. In contrarium sunt scotiste/ qui beatitudinem ipsam ponunt in actu voluntatis/ iuxta illud Augustini frui est adherere alicui cum amore/ sed talis actus est volūtatis: ergo ꝛc. doctor noster tenet viā mediā: vt pꝫ in suis sentētijs questione tertia primi libri: vbi dicit/ ꝙ aīa nō est magis beata per intellectū/ q̄ per voluntatem: q2 tūc deus esset magis intelligibilis/ q̄ amabilis: et ecōuerso: ꝛ cū obiectū volūtatis sit bonū: ꝛ intellect⁹ verū: q̄ in deo cōuertūtur: ergo nō est magis attingibile vnū/ q̄ reliquuꝫ aliter nullū eoꝝ eēt obiectū adequatū respectu sue potētie: aut de⁹ susciperet maius ꝛ minus/ quod est impossibile: solet etiam queri/ vtrum beati qui sunt in patria habeāt tantam gloriam in deo ratione operationis dei/ quantam ratione existentie eius: ꝛ dicitur ꝙ sic: et ratio est: nam deus in existendo est deus vt existere suum sit magnū in bonitate/ infinitate/ eternitate ꝛc. deus in agendo

est in se deus: vt eius operationi non deficiat magnitudo bonitatis/ infinitatis eternitatis &c. ergo deus tantum est deus ratione finis agẽdi/quantum existẽdi/et econuerso. ¶ Visis aliquibus questionibus et motiuis que circa essentialia in diuinis fieri possunt: restat nũc videre de aliquibus que circa notionalia et personas: & in primis mouetur talis questio/vtrum in diuinis sit generatio: et videt̃ q̃ nõ: nam vbicunq̧ est generatio/ibi est corruptio: sed in diuinis non est corruptio: ergo nec per consequens generatio: maior est Aristotelis in pluribus locis. corruptio enim vnius est generatio alterius: et minor est nota per p̃dicta. oppositum deductum est in secundo loco huius prime figure. et ad maiorẽ dicitur/q̃ corruptio non est de essentia generationis: vt satis liquet bene intuentibus: nam in eternitate et immẽsitate corruptio locum habere non potest. ¶ Scd̃o querit̃/ vtrũ essentia diuina generet/vel generet̃: et videtur q̃ sic/autoritate Augustini dicentis/sapientia est de sapientia: et lumen de lumine: sed sapiẽtia est quid commune: quod idem est cum essentia: ergo &c. ¶ In oppositum est idem Augustinus primo de trinitate/dicens/q̃ actio non potest esse nisi suppositi existẽtis: q2 agere presupponit existere: s3 agere nõ p̃supponit esse hypostaticum: idẽ Aristoteles. j. Metaphysices. & cũ essentia diuina sit qd cõexi non competit aliqua actiuitas/seu passionalitas: q̃m operationes sunt suppositorũ: ideo ad autoritatẽ Augustini dicendũ est/q̃ ipse accepit sapiẽtiã generãtẽ p̱ patre: et genitã p̱ filio /idẽ facit doctor noster in pluribꝰ locis/& signanter in p̱emio artis inuẽtiue/vbi sic iquit. nos vt maiora significata et minꝰ a rebꝰ suis distãtia exprimamꝰ/verba quãdoq̧ trãssumimꝰ: & qd̃ est propriũ alicuiꝰ rei p̱pter exp̃ssionẽ maioris snie alteri attribuimꝰ: vt cũ dr̃ bonitas bonificat: magnitudo magnificat &c. qd̃ est p̱priũ suppositi boni/et bonificare attribuimus bonitati p̱pter quã ipsum bonu3 bonificat: vt vehementius exprimamus: et sic de aliis. hec Raymũdus. ¶ Tertio querit̃/esto q̃ generare ꝯpetat patri tãq̃ supposito/vtrũ talis actus quo pater generat filium p̃supponat patrẽ: & videt̃ q̃ sic: nã ois actꝰ operãdi p̃supponit operãs/a quo fluit: sed generare est actꝰ operãdi: ergo &c. maior est nota in quolibet: et minor etiã: vt patet discurrendo: nam hõ ad hoc vt p̱ducat aliquid p̃supponit̃ a suo actu: et sic de aliis: contra/si actus generandi seu actiuitas a qua sumit̃ paternitas/& qua filius generatur esset posterior patre: tũc pro aliquo priori nature esset pater/et non haberet filium: sed hoc est inconueniens: ergo et illud ex quo sequitur: antecedens probo: nam pro illo priori nature esset pater sine filio: cum in secundo signo nature sit productus per actum intellectus: et sic non essent simul natura pater et filius: ideo dicendum est/q̃ talis actus generandi non est actus posterior patre: nec per consequens fluens ab ipso: et hoc est quod dicit Augustinus in prefata autoritate/videl3 q̃ agere nõ presupponit esse hypostaticum: sed est actus quo formaliter pater se constituit et generat. Pro cuius euidentia notandum est/quod pater emanãdo ab essentia diuina (vt riuulus a fonte) se cõstituit de eadẽ essentia & actu generatiuo p̱ se: & cõstituẽdo se in eadem essentia ratione eius fecũditatis generat filium: nam per Aristotelem. v. Metaphysices/cuilibet potẽtie actiue correspõdet potẽtia

De q̃stionibꝰ circa notionalia in diuinis.

passiua:non est tamen intelligendū vt ꝙ actio sit respectiua ad passionem:sed
causat respectum per quem respectum agens refertur ad patiens:aliter nō pos-
set dari numerus predicamentorum:quia tunc actio esset relatio .quarto que-
ritur/vtrum in diuinis sit productio spiritus sancti a patre ⁊ filio:⁊ videt ꝙ nō
nam vbicunqꝫ est productio/ibi est successio:sed in diuinis non est successio: er-
go ⁊c.oppositum probatum est ex superiorib⁹.Ad argumentum dicendum est/
ꝙ in eternitate ⁊ immensitate nulla est successio: cū ipsa eternitas sit intermina
bilis vite tota simul existens perfecta possessio:in qua nulla successio designari
potest.¶ Quinto queritur/vtrum spūssanctus sit productus per actum volun
tatis:⁊ videtur ꝙ non:qm̄ si sic/potuisset non produci:consequens est falsum:
ergo et illud ex quo sequitur.añcedens probo:nam voluntas est potentia libera
que ad duo opposita se potest habere/vꝫ velle ⁊ nolle.dicitur ꝙ licet voluntas
sit libera:tamen respectu obiecti supremi ⁊ adequati in quo nihil est de mali-
cia non habet causam nolendi ipsum:immo quemadmodum album videtur
trahere ad se sagittam:sic ⁊ longe fortius sine comparatione obiectum adequā
tum suam potentiam.¶ Sexto queritur/vtrum spiritussanctus sit productus
per actuꝫ intellectus:⁊ videtur ꝙ sic:nam si pater ⁊ filius non intellexissent pro
ducere spiritum sanctum/nō produxissent ipm̄:sed q2 intellexerunt:ergo ⁊c.dicit
ꝙ licet intellectus concurrat ad ꝓductionē spiritus sancti cōcomitanter ꝓpter
idemptitatem realem/non tamē formaliter/sed volūtas:quemadmodum in ho
stia consecrata ex vi sacramenti est corpus Christi: ⁊ concomitanter sanguis:
cum corpus esse non possit absqꝫ sanguine:nec econtrario/iccirco i calice est san
guis ex vi sacramenti:⁊ corpus concomitanter:sic in generatiōe filij intellectus
paternus concurrit formaliter:voluntas vero ⁊ alie perfectiones concomitāter
et in spiratione voluntas patris ⁊ filij formaliter,:alia vero attributa concomi
tanter:⁊ sic pater in generatione bonitate bonificat filium:⁊ magnitudine ma-
gnificat ⁊c.sic in spiratione pater et filius spiritum sanctū:sed contra hoc obijci
tur:nam si eternitas eternificet ratiōe suppositi:⁊ magnitudo immensificet:eter
nitas ratiōe sue magnitudinis est immensa:et act⁹ suus idē cū actu dei:⁊ magni
tudo ratione sue immense durationis eterna:et actus suus idem cum actu dei:
quare si actus eternitatis eternificat actum magnitudinis:aut magnitudo ma
gnificat actum eternitatis:aut ita est:cum magnitudo ⁊ eternitas sint vnū idē
qđ nō eternū sit eternū/⁊ nō imēsum sit imēsum sic qđ ē ꝯdictio:aut eternū sup-
fluā recipit eternificationē:⁊ imēsuꝫ supfluā immensitatē:qđ est impossibile:er-
go ⁊c.preterea diuina sapientia non potest scire defectum diuine potestatis ne-
qꝫ suij pti⁹:sꝫ si eternificaret/sciret itaqꝫ posse ptātis nō esse totū actu:ꝫo qđ id qđ
est eternum non potest esse ita eternum/ꝙ iterū nō oporteat eternificari/⁊ immē
sificari:⁊ qm̄ ratione vnitatis diuine posse ⁊ scire sunt simpliciter vnuꝫ ⁊ idem:
si posse potestatis non est totum actu:nec scire sapientie est totuꝫ actu:quod est
impossibile:ergo ⁊c.preterea bonum est esse eternum ⁊ immensum:sed adhuc
plus est esse eternum/immensum/⁊ eternificare/immensificare/ꝙ̄ eternum ⁊ im
mensum tantum:sed quod plus est/plus diligitur a voluntate/ꝙ̄ quod est mi-
nus:ergo voluntas plus diligit esse eternum ⁊ immensuꝫ/⁊ eternificare/⁊ immē

ficare/quare manifestum est/q voluntas plus diligit/ꝙ immensum et eternum:sed cū nihil fit vltra immēsum et eternum/nihil intelligit diuina sapientia vltra immēsum et eternū:⁊ sic magis est velle/ꝙ intelligere: ac etiam cū nihil fit vltra immensum et eternū/nihil potest diligere vltra immensum ⁊ eternū: et sic implicatur contradictio. Respondetur ad has obiectiones:et primo ad primam/quādo dicitur/q nō eternū fit eternū:vel eternificatio superfluit eterno ⁊c. dicitur q verū esset:si alio modo esse non posset:sed cū alio modo a predictis oporteat esse/patet: nam ex hoc q magnitudinē et eternitatem impossibile est esse otiosas et minores /ꝙ sapientiam et voluntatem/quarum actus sunt itelligere et velle/oportet quālibet earū suū actū hēre necessario:et qm̄ ipsi actus cū dignitatibus suis rōne simplicis ⁊ pfecte vnitatis atq̧ immense sunt vnū idē/ nihil est ibi superfluū/vel diminutū. Ad aliam quando dicitur/plus est esse eternum ⁊ immensum/et eternificare et immēsificare /ꝙ eternum et immensum tm̄: verum est scdm nostrum actum diuidentem et vnientē ad placitum / falsum est secundum realitatem:nam ratione simplicis et perfecte atq̧ immense vnitatis quicquid est in deo est ipsum totum ens immensum /simplex/et perfectum:quare non valet obiectio. Multe alie questiones fieri possunt de deo:⁊ obiectiones/ que solui possunt per primam figuram:sed oritur difficultas/an prima figura precise et de per se attribuatur deo: et videtur sm omnes scriptores in eam quod non:nam ipsam tanꝙ cabos ponunt generalem ad omnia :et ratio eorū est:eo quia ars est generalis:nō aduertentes ad id qd doctor dicit in eadē arte:⁊ in parte octaua/que est de mixtione/vbi inquit.ista mixtio est sic cōditionata / si ne ordinata /sicut vna res est distincta ab alia re ⁊c.tūc sic/si illud qd minus videtur inesse ⁊ inest:et illud quod magis:sed minus videtur Iesse mixtioni illud/ vez q sit res distincta:et est:ergo et cuilibet aliarum figurarum/maior est Aristotelis/et minor manifestatur: nam mixtio reperitur in omnibus figuris:dispositio tm̄ prime figure/scde/ tertie/quarte aut tabule non:ergo ⁊c.nec te conturbet id quod dicit in eadem figura:videlz qd quicqd est / implicatū est in principijs huius figure:verum est:tamen quicquid est non retinet dispositionem prime figure/nisi solus deꝰ:cui attribuitur per se:vt patet clare in questionibus prime figure in eadē arte:de per accidēs tm̄ pōt attribui alijs:vt si sit questio/an mundus sit eternus: vel quare homo et animal nō cōuertuntur: ⁊ vtrū in angelo sua potestas/intellectus /et voluntas cōuertantur : et sic de similibus:idcirco est prima figura circularis :quia soli deo attribuitur:in quo omnia realiter tam in abstracto/ꝙ concreto conuertuntur:qd minime facere possunt in alijs.hac de causa tertia figura attribuitur creaturis de per se:vt deductum est in ea : secunda vero deseruit prime et tertie:et hec omnia patent ex mente propria doctoris nostri in pluribus suis libris:et signanter in cōmento artis demonstratiue/et artis breuis:et sic ne mirum si paucissimi sint docti in hac arte :quoniam impossibile est secundum predictam traditionem posse aliquid adipisci/seu aliquem fructū sciētie ex ea acquirere:ideo relinquendi sunt tanquam illusores intellectus ab arte .et hec de questionibus et obiectionibus prime figure sufficiant.

De questionibus secunde figure.

Circa secundam figurā fieri possunt aliq̄ motiua/seu q̄ones queadmodū in prima: & prīo de differētia q̄rit/vtrū bonū/verū &c. trāscēdētia distinguanť maiori distinctione rationis: & videtur q non: nam quecūq̄ distinguūtur: aut distingūtur per operationem intellectus: aut a parte rei: si primo modo: sic est distinctio rationis: si secundo modo/sic est distinctio realis: nam omne ens aut est rationis: aut reale: & p q̄ns omnis distinctio ē rationis: aut realis/ et cōfirmatur: nā talia trāscēdentia vel sunt alique res: vel nulle: nō est dare mediū: cū sint contradictorie: si dicis/ q sunt alique res: ergo distinctio realis inter illa: cū omnis distinctio specificetur a suis extremis: sed hoc est falsum: vz q distinguantur realiter: qm̄ tūc eandē distictionē retinerēt in deo/quod est incōueniens: et si dicis/ q nulle res sunt: habeo intentū: qm̄ tunc sola ratione distinguūť. ¶ In opposi tū est veritas: prout deductum est in angulo differentie: et sic pz falsitas noialiū in prefata deductione: qui tantum distinctionē rōnis & realē ponūt: thomiste vero formalēq̄ insup addūt: quā cū rōnis distinctiōe cōuenire aliqualiter asse runt/ponendo gradus in ente rōnis: qd̄ est cōtra Aristotelem. viij. metaphysicees dicētē q spēs nō suscipiūt magis & minus: nā vnū ens rationis non est maius altero: vt pz p ei⁹ diffinitionē: nā ipm est qd̄ simpliciter dependet ab operatione intellect⁹ implicās cōtradictionē esse ad extra: tūc vnū ens rationis non magis implicat cōtradictionē esse ad extra/q̄ aliud: nec magis dependet ab intellectu: aliqui tn̄ volēdo effugere dicūt q nō: talis distinctio nō est ratiocinātis sz rei rationate: & si sic/ oportet q a parte rei distinguantur: nā intellectus non habet in ea nisi actum scibilitatis: et sic erit maior distinctione rationis: scotiste autem ponunt septem modos distinctionis: nos superaddidimus duos: & sic sunt necessario nouem: vt patet in prefato angulo differentie. ¶ Ad argumentū prime opinionis concedo primam diuisionem: & nego secundam: et ad probationē dico q ens reale capi pōt duobus modis: vt in proposito: vno modo p omni re de reor reris: et sic predicta transcendētia sunt res. alio modo pro omni re rata et incōicabili: & hoc scdo modo cadit distictio realis iter illa que sunt rata/ cuius modi nō sunt trāscēdētia: ideo ad cōfirmationē patet quid dicendū sit. ¶ Secūdo querit/vtrū psone in diuinis distinganť realiter: et videtur q nō: nam si in deo est pluralitas ratione differentie realis/vel distinctionis producentis a producto: ergo compositio contra simplicitatem: et per cōsequens defectus cōtra pfectionē: et sic de aliis/ eo q2 vbicūq̄ est plurium vnio/est ibi cōpositio: vt patet in elemētis et elementatis/oppositum est in superioribus probatum/et confirmatur: nam vnitas essentie per omnes dignitates dei significat infinitam simplicitatem ratione magnitudinis/et eternitatis: et operatio intrinseca que est ratione simplicitatis infinite significat simplicitatiuū pducere simplicificabile: et ambo simplificare: et hoc significat deū esse remotissimum ab omni cōpositione: quod distinguātur realiter iam probatum est in angulo differentie: nam vbicūq̄ est plalitas respectuū/ibi ē distictio realis: nā relatio cadit iter pla: q2 nihil refert ad seipm ppria relatiōe q̄ est pducētis ad pductū. ¶ Itē plalitas actuum arguit distictionē realē: q2 actus & opatiōes sunt suppositoū: sed in deo cū sum

ma simplicitate est gñare et gigni: spirare et spirari i eadē essentia simplicissima
ergo ibi nō pōt esse cōpositio: qm̄ ipa arguit diuersitatē naturaꝝ/ergo ꝛc. vtrū
inter deū ꝛ creaturā posset esse differētia sine eo ꝙ i deo differētia diuinaꝝ psonaꝝ
nō: sit ens reale: ꝛ dr̄ ꝙ nō: imo sine tali differētia oēs creature eēnt idē cū deo: si-
militer sublata differētia a creaturis essent vnū et idē cū deo: et vna creatura
cum alia: et sicut voluntas amat per concordantiam: sic et intellectus intelligit
per differentiā. De concordantia queritur/vtrum ens transcendens et ens in-
finitum concordent in idētitate formali: ꝛ videtur ꝙ non: nam quecunqꝫ habēt
diuersas formalitates illa distinguūtur formaliter: sed ens transcendens ꝛ ens
infinitum sunt huiusmodi: ergo ꝛc. maior tenet per predictum fundamentum/
videlꝫ ꝙ oīs distinctio specificatur ab extremis: et minor manifestatur: nam ens
infinitum differt sua infinitate a quocūqꝫ alio: et ens sua transcendentia. in op
positum est veritas: et ratio est: nam inter rem et modum non potest esse distin-
ctio formalis: cum modus distinguatur cōtra formalitatem: sed infinitas ꝛ fini-
tas sunt modi: ergo ꝛc. ¶ Ad argumentū dicit/quod licet deus differat a quo
cunqꝫ ente finito sua infinitate formaliter/non tamen ab ente vniuersalissimo:
cū ipm includat formaliter. ¶ De cōtrarietate vtrū contrarietas sit in ente vni-
uersalissimo: et videt ꝙ non: nam si in ente vniuersalissimo esset contrarietas/
ꝛ in deo. tenet cōsequentia: quoniam quicquid in ente reperitur/et in deo: cum
sit contractum contractione metaphysicali in eo. contra. Aristoteles in sua me
taphysica dicit ꝙ ens recipit ꝯdictionē per esse ꝛ nō esse. ¶ Ad argumentum di
citur/ꝙ verum est: si contrarietas esset de ratione entis et positiua: tamen quia
alterū extremū est nihil: id talis ꝯrietas nō arguit imperfectionē: ꝛ reperit isto
modo in quolibet ente: ꝛ maior est i ente infinito/ꝙ i aliquo alio: cū summū bo
nū ꝛ sua absentia q̄ est summe mala summe opponant. ¶ De pricipio q̄rit/vtrū
essentia diuina sit principiū in aliquo genere cause: ꝛ videtur ꝙ sic: nam ei com
petit fundare relationes fundatas in ea: ergo et per consequens causalitas: cō
tra/oīs causa arguit causatum finitum/et limitatū: sed in essentia eterna causa-
tum nō hꝫ locū: nec per cōsequēs causa: tenet cōseqnētia: qꝛ causa et causatum
relatiue se habēt: et lꝫ sm̄ doctores essentia diuina sit fundamentum radicale: tm̄
ei propter hoc non competit aliqua actiuitas/sed ratione sue fecunditatis dici
tur fundare. ¶ Queritur vtrum essentia diuina sit prior personis/aut notiona
libus: et videtur ꝙ nō per Athanasium dicentem/ꝙ in deo non est prius/nec
posterius. Cōtra/vbicūqꝫ est p̄suppositio huius ab hoc/ibi est prioritas nature: sꝫ i
diuinis ē p̄suppositio huius vꝫ eēntie ab hoc/vꝫ pr̄e/vel filio: aut spūsctō/ ḡ ꝛc.
maior ē regula metaphysicalis ꝛ vā: qm̄ tꝫ i oībus: ꝛ minor manifestat: nā oē re-
spectiuū p̄supponit suū absolutū/a q̄ emanat: ꝛ relatio fundamētū i q̄ fundat:
ḡ ꝛc. dr̄ ꝙ triplex ē p̄oritas/tpis/nature/ꝛ originis: ꝛ lꝫ nō sit p̄or tpe/ē tm̄ prior na
tura. ¶ Utrū i diuinis pr̄ sit prior filio: ꝛ vr̄ ꝙ sic: oē p̄ncipiās prius est p̄ncipiato
sꝫ pr̄ ē p̄ncipiās: ꝛ filius p̄ncipiatus: ḡ ꝛc. ¶ Itē oē agēs prius est passo: sꝫ pr̄ ē agēs
ꝛ filius patiēs: ḡ ꝛc. ¶ In oppositū ē veritas: ꝛ pbat sic. vbicūqꝫ remouet tps/re
mouentur ea que sunt tēporis: sed in eternitate nō est tps/ergo nec prius/et po-
sterius/que sunt circunstantie temporis: est tamen verum ꝙ pater est prior filio

origine/ꝙ magis ꝓprie dicitur ꝙ est in primo signo originis/que sunt tria: a se/
ab alio/ ⁊ ab vtroqꝫ: ⁊ etiã doctor noster in pluribus suis libris ꝓbat numerum
ternariũ esse perfectissimum: ex eo/ qꝛ hic est principium principiãs/ ⁊ nõ princi-
piatũ/ qḋ est vnitas: ⁊ principium principians ⁊ principiatum quod est duali-
tas: ⁊ principiũ non principiãs: sed principiatũ: ⁊ talis põt esse in simplicissima
essentia: ⁊ oĩs alius est cõpositꝰ: ⁊ hoc est quo ad numerũ: nã inquit doctor no-
ster in libro de deo/ ꝙ improprie dicimus/ ꝙ filius sit principiabilis/ aut princi-
piatus: sed proprie dicimus qḋ est eternus: sed propter penuriam vocabulorum
vtimur multis vocabulis/ sine qbꝰ nõ valeremꝰ exprimere aĩ cõceptus. ¶ Utrũ
filiatio in diuinis sit prior patre: ⁊ videt̃ ꝙ non: nam quicquid est ab aliquo nõ
ẽ priꝰ illo: sed filiꝰ est a patre: ergo nõ est prior eo: ⁊ si nõ est prior quo ad esse tota-
le/ ergo nec ꝑ consequẽs quo ad aliquã eiꝰ rationẽ formalem. in oppositũ est ve-
ritas: ⁊ ꝓbat̃ tali rõne. quecũqꝫ sic se habent qḋ sunt simul tpe/ natura/ aut origi-
ne quicqd est prius vno/ est prius altero: sed pater ⁊ filius sunt simul natura: ⁊ fi-
liatio est prior filio: ex eo/ qꝛ est principiũ cõstitutiuũ eius: ⁊ sic presupponit̃ ab eo
ergo per cõsequẽs erit prior patre. ¶ Ad argumẽtũ dicit̃/ ꝙ lꝫ filiꝰ sit a patre
quo ad eẽntialia: nõ tñ cõicatiue q̃ ad eiꝰ proprietatẽ: cũ eã formaliter non ha-
beat in se/ quẽadmoduꝫ hꝫ essentiam. ¶ De medio vtrum amare in diuinis sit
medium coniunctiõis patris ⁊ filij: ⁊ videt̃ ꝙ non: nam vbicunqꝫ nõ est princi-
pium et finis/ ibi nõ põt esse medium: sed in diuinis nõ est principiũ/ nec finis: er-
go nec ꝑ cõsequẽs medium. Contra/ vbicunqꝫ est summa dilectio charitatis/ ibi
est vinculũ cõiũctionis vniꝰ ad alterũ: sed in deo vt probatum est in prima figu-
ra est summa charitas: ergo ⁊c. ¶ Ad argumentũ dicit̃/ qḋ licet in deo nõ sit pri-
cipiuꝫ a quo ad terminũ ad quẽ: cũ in ipsa eternitate nõ habeat locũ: est tamen
ibi principium/ mediũ/ ⁊ finis methaphorice per quandã similitudinẽ/ ⁊ nõ pro-
prie. Item vbicunqꝫ sunt danda extrema/ ibi mediũ pater est tanq̃ vnum extre-
mum: et filius tanq̃ aliud: ego debet dari medium/ qḋ quidem medium (quo in-
tellige) est generatio. contra. oĩs generatio est actus presupponens materiam de
qua: in diuinis aũt nulla inuenit̃ materia: ergo nec generatio. ad maiorẽ dicitur
ꝙ verũ est in creaturis/ non aũt in diuinis. ¶ De fine/ vtrũ deus sit omnium fi-
nis: ⁊ videtur ꝙ non: nã diuersi sunt fines diuersarũ rerũ: deus autẽ est vnus:
ergo nõ est finis oĩm. contra. illud est oĩm finis in quo cuncta ꝑficiunt̃: sed i sum-
mo perfecto vꝫ in deo oĩa perficiunt̃: ergo ⁊c. maior ptꝫ: nã minus perfecta semꝑ
subordinant̃ magis perfecto: qm̃ ex primo ethicorũ/ omnia bonũ appetunt/ sed
deus est supremum bonũ: vt probatũ est: ergo ⁊c. ¶ Ad argumentũ dicit̃/ ꝙ du-
plex est finis: adequatus/ ⁊ inadequatꝰ: adequatꝰ est vnꝰ/ inadequatꝰ vero plures.
¶ De maioritate vtrũ pater in diuinis sit maior filio: et videtur ꝙ sic: nã xp̄s te-
status est de se (vt habet̃ in euangelio) dicens/ pater meꝰ maior me est. Itẽ pater
est a se: filiꝰ vero a patre: ergo pater maior filio videt̃ esse. contra/ Augustinus in
libro de fide ad Petrũ/ nulla persona alia p̃cedit eternitate: aut excedit magni-
tudine: aut suꝑat põte: ⁊ xp̄s alio loco cõfessus ẽ se equalẽ esse patri: ⁊ ꝙ pr̃ ⁊ ipse
vnũ sunt. Ad primũ argumẽtũ dicit̃/ ꝙ ipse xp̄s loquatꝰ est de se quo ad huma-
nitatẽ/ non autem quo ad diuinitatẽ/ cũ eadẽ sit in patre/ filio/ ⁊ spiritu sancto:

ergo non potest esse maioritas/vel minoritas in deo/ꝛ manifestatur: nam illa sunt equalia/quibus danda est eadem perfectio: sed patri/filio/ꝛ spũi sancto eadẽ est perfectio: q: eadẽ est essentia ꝛ natura: ꝛ illa sunt inequalia/quorum diuersa est perfectio: ꝛ si arguatur. nunq̃ pducens et productũ sunt equalia: quia producens dicit rationem forme: productũ vero rõnem materie/dicitur ꝙ verũ est de illa que arguit materiã/secus est de illa que nullam arguit materiaꝫ/ꝛ sic patet/quid dicendũ sit ad scõm argumentũ: ꝛ ad questiões etiã q̃ fieri possunt de equalitate ꝛ maioritate: qm̃ relatiue se habẽt. ꝛ hec sufficiãt q̃ ad scdã figurã. De q̃stiõib⁹ tertie figure.

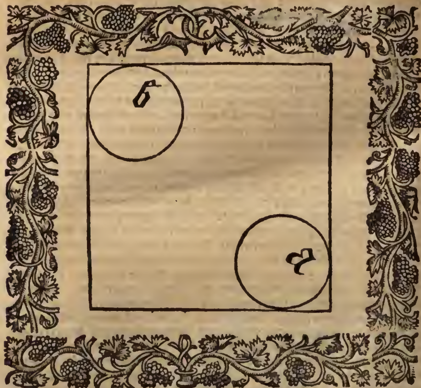

Ertia figura attribuit creaturis: circa quã mouẽtur multe questiones: prima est/vtrũ mũdus sit a deo creat⁹: ꝛ vꝫ ꝙ nõ: si mundus esset a deo creatus: tunc ipse mundus fuisset deo futurus: sed deo nihil accidere põt: nec futurũ esse: ergo ꝛc. ꝛ Aristoteles in. viij. phyficorũ illud idẽ nitit̃ pbare. In oppositum est Plato in suo Thimeo/vbi ponit mũdum esse creatũ: ac etiã in prima figura probatum est tantũ vnũ supremũ bonũ: qđ deũ vocam⁹: nã eternitas rõne sue ꝓprietatis ꝛ/rõne sue bõitatis/magnitudinis ꝛc. nõ põt sustinere plures eẽ deos/plures bonitates/magnitudines ꝛc. qm̃ si sustineat plures esse eternitates/sustineret plures esse deos/ꝛ plures eẽ dignitates imẽsas sine pricipio ꝛ fine: qđ ẽ ipossibile: nec possunt dari plures dignitates imẽse/sed vnus sol⁹ deus: q: tunc eternitas maiorẽ magnitudinẽ haberet in bonitate vnius dei/vnius bonitatis/magnitudinis ꝛc. immense sine principio ꝛ fine/q̃ in bonitate vnitatis suꝑplus: ꝛ sic magnitudo deficeret vnitati eternitatis/ꝛ p consequẽs bonitas/potestas ꝛc. qđ est impossibile. ¶ Ad argumẽtuꝫ dicendũ est/ꝙ deus nõ est prior creatura tpe: qđ requiritur ad hoc/vt esset futura ei: ꝛ manifestatur tali rõne. nullus effectus pcedit suã cãm: tp̃s est effect⁹ creature idest substãtie/ex. iiij. methaphysice: ergo nõ precedit eam: precederet autem si deus tẽpore esset prior creatura: est bene prior natura oĩ creatura. scdo queritur/an fuerit possibile deo mundum creare: ꝛ videtur quod non: nam scõm sniam oĩm philosophoꝝ/ex nihilo nihil fit: ergo si mundus est fact⁹ a deo/ex aliqua materia ꝑiacenti est fact⁹: sed talis non dat̃: ergo ꝛc. In oppositum est veritas: cũ deus sit oĩpotens/cui nihil cõtradicere põt/ꝑsertim q: nihil erat p illo priori. ¶ Ad argumẽtũ dicitur/ꝙ ex nihilo nihil fit: sed bene creatur aliqđ ¶ Tertio queritur/vtrũ mundus necessario sit creatus: ꝛ videt̃ ꝙ sic: nam aliter de⁹ fuisset otyosus: dicit̃ ꝙ nõ fuisset otyosus: q: operationẽ infinitam ꝛ eternam in se hꝫ: cui nihil addi põt: ac etiã ipse est supremum bonũ/nulli⁹ indigens societatis: sed libere potuit ipsuꝫ creare/vt intelligeret/ꝛ amaret a creatura mũdi vnde Damascenus prĩo suarũ sentẽtiarũ. de⁹ bon⁹/ꝛ supbon⁹ nõ cõtẽt⁹ suiipsi⁹ cõtemplatiõe/sed superabudãtia sue bonitatis acceptãs gñare quedã qbus benefaceret/ꝛ pticipatura sua bonitate ex nõ ente ad esse deduxit vniuersa visibilia ꝛ inuisibilia. idem Plato in Thimeo/bonitas dei fuit causa factionis mũdi ꝛ originis oĩm rerum. ¶ Quarto queritur/an mũdus creatus sit a casu: ꝛ videtur qđ sic: nã nullo pacto fieri põt aliquid rationabiliter/nisi in rõne faciẽtis precedat aliquid rei faciende: vt ptꝫ de domificatore/qui si aliquid facturus est primo hꝫ formã ꝛ normã illius in mẽte: sed ipse aliunde illud recipit: de⁹ ãt hoc

facere si potuit: cũ nihil eẽt i rer͂ natura: ergo a casu mũdũ creauit. In oppositũ est veritas: nã nobili⁹ agẽs nobiliori modo operatur/ ꝙ aliqđ aliud ens minus nobili⁹: sꝫ de⁹ est nobilissimũ oĩꝫ: ergo debuit creare mundum a ꝓposito: vt bonus artifex/ ⁊ nõ a casu: qm̃ illud esset malũ cõtra bonũ/ paruum cõtra magnũ. ⁊ qñ dicis/ qđ illud nõ potuit facere: cũ nihil esset in rerũ natura. dicit̃ ꝙ verũ est ex similitudine extrinseca: nego tamẽ ex intrinseca: ⁊ sic vt bonus artifex creauit mũdum ad similitudinẽ suarũ dignitatũ: ꝓut deductũ est in tertia figura. queritur quinto/ vtrũ creatio distinguat̃ realiter a creatura: ⁊ videt̃ ꝙ sic: nã impossibile est ꝙ sit aliqua opatio absq; actiõe ⁊ passione: sed creatio est quedã operatio ergo est distincta a creatura. cõtra. de⁹ nõ agit alia actiõe a seipo: sed agit p suã substãtiã: ergo termin⁹ immediat⁹ est creatura: cũ inter deũ ⁊ creaturã non sit dare mediũ: sicut inter sigillũ ⁊ cerã recipiẽtẽ characteres illi⁹ sigilli. Cõtra/ sicut de ꝯditiõe prime cause est ad similitudinẽ sue bonitatis bonitatẽ creature creare/ magnitudinẽ ⁊c. sic de ꝯditiõe ei⁹ ẽ eternitatẽ creare: ⁊ p ꝯsequẽs due erũt eternitates/ sicut due bõitates: vꝫ eternitas cause/ ⁊ effect⁹: ⁊ si ñ/ bõitas/ magnitudo ⁊c. se haberẽt i pl⁹: ⁊ sic i deo eẽt maioritas ⁊ minoritas: qđ est icõueniẽs. ¶ Ad hoc dicendũ est p triãgulũ croceũ in viridi/ ꝙ differentia inequalitatis est inter dignitates cause/ ⁊ effect⁹ in hoc/ q̃ dignitates cause sunt infinite/ immẽse/ ⁊ in oĩ pfectione: sed dignitates effect⁹ sunt finite/ ⁊ limitate: ⁊ sic dignitates dei equaliter cõcordãt ad ꝓducẽdũ effectũ: sed si ipse effect⁹ ẽ etern⁹/ eternitas cause se haberet in plus: ⁊ bonitas/ ⁊ magnitudo ⁊c. in minus: cũ effect⁹ nõ sit capax bonitatis infinite/ ac immẽse: ⁊ sic ratiõe maioritatis ⁊ minoritatis esset cõtrarietas inter dignitates dei in ꝓductiõe sui effect⁹: qđ est magnũ incõueniẽs: ideo sicut bonitas mũdi ⁊c. est ꝓducta/ limitata/ seu finita: simil̃r ⁊ duratio ei⁹/ q̃ est similitudo eternitatis quãtũ eã retinere põt: ⁊ sic p̃dicta obiectio ꝓcedere nõ põt: ꝓcederet aũt si effect⁹ esset infinit⁹: qđ est ipossibile: q̃ tũc essent duo dĩ: quor͂ vn⁹ terminaret aliũ: ⁊ sic essent eterni: qđ est pura cõtradictio. Cõtra/ si mũdus ẽ eternus/ maior est differentia cõcordãtie inter essentiam prime cause ⁊ essentiã sui effect⁹/ ꝙ̃ si nõ est eternus: cũ ipe mundus sit ꝓpter deũ/ tanꝙ̃ ꝓpter suũ finẽ totã nobilitatẽ ⁊ pfectionẽ recipit ex pte finis: ⁊ sic nobilitatis ⁊ pfectionis dei est qđ eternaliter ⁊ incessanter ꝓducat mũdũ: ne in sua opatiõe ad extra sit otyosus: aliter nouitas creature limitaret potestatẽ dei i nobilitate/ ⁊ pfectiõe. ¶ Ad hoc dicendum est/ ꝙ si mundus nõ est etern⁹/ maior est differẽtia cõcordãtie iter causam ⁊ effectum/ in iusticia/ bonitate/ sapiẽtia/ volũtate ⁊c. ꝙ̃ si est eternus: ⁊ maiorẽ finẽ cõsequit̃ ipe effect⁹/ ꝙ̃ si esset etern⁹: qm̃ data resurrectiõe/ ipossibile esset materiã sufficere corporib⁹ ifinitis resurgẽtib⁹: nã bñ valeret obiectio/ si de⁹ illã opationẽ de qua obijcit̃/ posset habere eternã a parte añ: ⁊ illã opationẽ p quaꝫ soluitur/ posset habere eternã a pte post: sed maior interimit minorẽ: ergo est mũdus creat⁹ de nõ esse ad esse. Cõtra/ qđ est in instanti/ nũꝙ̃ de nõ esse cepit eẽ/ nec desinet esse: eo q̃ instãs semp hꝫ añ se aliqđ a q̃ fluit/ qđ est ipi⁹ instãtis pricipiũ: sic p̃teritũ tp̃s/ ⁊ aliqđ ad qđ fluit: sic futur͂: ⁊ qđ nũꝙ̃ cessauit eẽ: g̃ istãs nũꝙ̃ cessauit eẽ: sꝫ mũd⁹ aut nõ ẽ: aut ẽ i istãti: ergo mũd⁹ de nõ eẽ nũꝙ̃ cepit eẽ: relinquit̃ ergo ꝙ est etern⁹/ ꝙ si nõ/ manifestũ est ꝙ anteꝙ̃ mũdus esset nõ fuit tp̃s/ neq;

motus: si igit ceperit esse/cepit illud in instāti: sed cū instās sine preterito tpe nō possit/nec potuit esse: sequit q tps mouēs illud instās fuerit añ tps: r mot⁹ ante motū/qd est cōtradictio: ergo mūd⁹ nō cepit esse: nec eodē modo desinet esse: qr sic instās flueret in nihilū: qd est ipossibile: ergo mūdus est etern⁹. Respōdet ad pdictā obiectionē: nā cū dicit: qd est in instāti nūq de nō esse cepit esse: negat r cū pbat/q instās semp hʒ ante se aliqd vnde fluit: dicit/q dīa est inter instās qditatis mūdi/r instās opationis mūdi: r cōcordātia: qr vnde hʒ principiū: r alterū ab altero principiat/vtʒ instās opatiōis ab instāti qditatis ratiōe ipsi⁹ quiditatis opantis: r ɔtrarietas/qr instās ipius qditatis nō hʒ mediū/neqʒ finē/ex quo ipa qditas est per suū instās nō se hʒ ad esse suū: r sic cū oporteat mūdū esse creatū/post nō esse nullū incōueniēs sequit ex pte instātis: qr cū instās habeat naturaliter subseq substātiaʒ/nihil repugnat qn actio diuina potuerit principiare (cū mūdus nō esset) substantiā/siue quiditatē mūdi principiantē suum instans: ita q instans ipaʒ diuinā actionē nō potuit mēsurare/quin ex isto istāti potuit principiari instās opationis ipsa opatiōe substātie cōsequēte esse substantie: et sic instās opationis/nō aūt quiditatis mūdi semp habet aliqd vnde fluat/verū est postq fuit [illegible] ante uniuersitatē creatam nulla fuit anteritas: sʒ qditas mūdi [illegible] eā in esse subiectiue: r sic mund⁹ creatus fuit de nō esse ad esse. Contra/si mundus productus est de non ente/r non sit eternus: tunc illud nō ens [illegible] quodcunqʒ sit illud de quo productus est mundus: oportet quod sit materia: materia autem est ens: manifestum est ergo/quod ens erat non ens/r econtrario. vnde productum est ens: quod est contradictio: ac etiam contrarium non potest transmutari in contrarium/nisi per corruptionem transmutabilis: r per motū termini a q̄ ad terminū ad quē. si mundus product⁹ est de nō ente/sequit q non ens fuit corruptibilile/r transmutabile: sed nihil aliud est corruptibile/nisi ens: ergo ens fuit nō ens: r motus a quo incipit a nihilo: r transiuit p mediū cū inter ens r nō ens nullū sit mediū: sed hoc est ipossibile: ergo nō est pductus de non ente. ¶ Ad primam rationem respōdet: nam produci mundum de non ente duobus modis potest assumi: aut de non ente materialiter/r hoc modo bene procedit hec ratio/r due consequentes: aut de non ente/videlicet cum non esset aliquid: r sic non valet obiectio: et sic isto secundo modo per cōsequēs negantur corruptibilitas/transmutabilitas r ɔsequentia. Sed si vlterius arguatur pbando mundum esse eternum sic. deus intelligit omnia vere r realiter: r non per phantasiam rationis: ergo sequitur q creatura est eterna: r omnia que intelligit sunt eterna: aliter suum intelligere esset per speciem et phantasiaʒ Respondetur quod deus intelligit vere et realiter/et non per phantasiam: ex eo quia ens phantasticum est illud quod intellectus humanus multiplicat: r componit de speciebus in quibus attingit veritatem rerum: et quando infertur: ergo creatura est eterna: negatur: ex eo/quia deus intelligit rem sine re/et per consequens sine similitudine acquisita: et talis scientia siue noticia quam deus habet de rebus est scientia diuina/que cum deo conuertitur: cognoscit etiam deus/quod eius potestas (cum qua est idem numero) potest de nihilo creare mundum: r id vocat idea idea: et creatura est ideata sm talē ideā/et scientiā

diuinam: cōpetit ergo deo creare mundum ad suā similitudinē ẜm qd/et nō simpliciter/ꝛ imaginē/ꝛ qꝛ de⁹ ē vn⁹/sibi cōpetit creare vnum mūdum/ꝛ nō plures: nam si multi mundi essent: aut participarent ratione princip̄ij/aut non: si participarent ratione principij/ꝙ esset vna natura/vꝫ substātia eis cōis: virtus aggregata esset maior seipsa dispsa: ꝛ sic quodlibet tā spūale/ꝙ corpale esset in minoritate/et defectu rōne finis: et talis defectus nō eēt rōne ipaꝝ reꝝ/sed rōne dei: qḋ est impossibile: ergo plures mundi esse non possunt. et si dicat/ꝙ licet ab vna et eadē natura essent/quod propter hoc nō essent defectuosi per eorū separationē: vt patet de corporibus celestib⁹/et quatuor elemētis: que sunt ab vna natura corporali: ꝛ corpalia et spūalia etiā ab vna ꝛ eadē/q̄ dicta est substantia in suo cōceptu cōi. Respōdet ꝙ illa sunt cōtinua et cōtigua in eadem natura: et eorum virtus fluit ab illa natura vsqꝫ ad cētrū mundi: sed sic nō esset/si multi essent mūdi separati: qꝛ cōuenirēt i corporeitate/ꝛ figura absqꝫ subiecto cōmuni ambob⁹: et sic implicarent contradictionem: quia species non possunt esse absqꝫ genere: neqꝫ distantia et propinquitas eorum esse possent: vt patet per sequentē figurā.

Tem si tales mundi nõ participarent ratione principij/ essent plures nature corporales ꝛ spirituales ratione principij/ inq̃tum nulla earum sufficeret: ꝛ esset virtus aggregata maior seipsa dispersa: et quilibet mundus naturaliter appeteret alium/ et econtrario: ꝛ nunq̃ talis appetitus attingeret terminum: ꝛ sic staret cõtra suã naturam: et virtus cuiuslibet mundi non posset transire naturaliter ad centrũ cuiuslibet mundi. ¶ Item angeli siue res spũales ratione principij/ medij/ ꝛ finis non participarent: ꝛ sic consisterent in minori dilectione inter se/ non ratione earum/ sed dei creantis eas in tali esse defectuoso: sed hoc est impossibile: cũ deus sit agens perfectissimum: ergo ꝛc. ¶ Item vel sufficit vnus mundus ad pfectionẽ creaturarum: vel non/ si sufficit: ergo non sunt plures: si non sufficit/ ergo quilibet est defectuosus/ non ratione eorum: sed ratione dei: quod est impossibile: ergo ꝛc. dato ergo ꝙ sit vnus mundus sicuti est: queritur/ vtrũ sit aliqua natura/ siue substantia a qua oĩa que sunt in mundo habeant originem: ꝛ videtur ꝙ non: quoniam si esset talis dãda/ vel esset corporalis/ vel spiritualis: non corporalis/ quia tunc spiritualia eam includerent: et sic non essent id quod sunt nec a simili corporalia/ si esset spiritualis: ergo non est danda: cum oẽ quod est creatum sit spũale/ aut corporale. Contra illud dicitur prius origine ꝛ natura/ a quo non conuertitur subsistendi consequentia: sed ita est in proposito: qm̃ bene sequitur/ est corpus: ergo substantia: sed nõ econtrario: aut est spiritus/ ergo substantia/ ꝛ non econtra vniuersaliter. ad predictũ argumentũ qñ dicitur/ ꝙ ois substantia est spiritualis vel corporalis/ verum est subiectiue: non tamen obiectiue: nã ly omnis distribuit pro partibus subiectiuis/ inter quas nõ enumerat substãtia in suo conceptu communi: et sic arguitur a suppositione personali ad supositionem simplicem. vlterius queritur/ vtrum forme specifice/ vꝫ bonitas magnitudo ꝛc. sint de essentia substãtie: et videt ꝙ non: quoniaꝫ tunc ipsa substãtia nõ esset creata/ sed formata et cõposita: et sic nõ esset primuꝫ ens/ a quo omnia dependent secundũ mentẽ Aristotelis .iij. methaphysices. qm̃ illas formas presupponeret. in oppositum est veritas: vt ꝑbatum est in tertia figura: nã manifestũ est essentiam materie prime esse cõstitutã ex potẽtijs passiuis ipsi⁹ bonitatis/ magnitudinis ꝛc. ꝛ essentiã forme ex potentijs actiuis predictarum formarum/ ex quibus substantia vniuersalissima resultat: et sic impossibile est materiã esse actu sine forma/ ꝛ necessario formas specificas de q̃bus q̃rit esse de essentia materie/ vꝫ de essentia de q̃ est materia/ nõ de essentia q̃ est materia: cũ tñ sit res vltra passionẽ nihil exñs: ꝛ forma sit vltra passionẽ nihil exñs: vñ necessario sequtur formam specificã particularem esse de essentia que est forma vniuersalis/ ꝛ materiam similiter partitur de essentia vniuersalis/ que pura potentia respectu inferiorum dicitur: ꝙ si non/ sequeretur necessario ꝙ forma specifica huius plante aut esset de nihilo: quod est impossibile: aut esset de essentia/ que nihil est extra actionem ꝛ passionem/ quam non est dare: est ergo forma vniuersalis se actiue communicans omnibus formis specificis indiuiduis actiue recipientibus illam: sicut et materia vniuersalis se passiue communicat omnibus materijs specificis indiuiduis passiue recipientibus illam. ¶ Ad argumẽ

tum dicitur/ꝙ ipsa est creata/ inquantū est effectus immediatus prime cause. tamen quia constat ex suis partibus essentialibus non est simpliciter et absolute creata: sed facta/ et formata: quoniam deus et creator/ ⁊ factor dicitur: ⁊ quādo infertur: qꝺ tunc non esset primum ens: dicitur ꝙ licet predicta materia et forma constituant eius esse essentie: non tamen presupponuntur a substantia vniuersalissima: sed ab eius essentia emanant: et predictum esse constituunt/ et actuant: quoniam non se habent vt materia et forma partis/ sed vt totius. Et si, dicis vlterius/ ꝙ ipsa substantia vniuersalissima a deo creari non potuit: quoniam tunc esset simplex/ aliter non esset creata/ sed formata: ⁊ sic quicquid esset in ipsa/ esset ipsamet/ ⁊ per consequens esset purus actus: et sic haberet conditiones dei: ⁊ non posset pati sub alia natura/ ex eo quia purus actus releuatꝰ ab oī diuersitate naturarum: ⁊ nihil haberet in potentia quo duci posset de imperfecto esse ad perfectum: esset etiam indiuisibilis: ⁊ sic non posset pati sub accidente: nec accidentia possent oriri ex ea: cum ad eorum esse requiratur diuersitas naturarum: vt patet ex precedentibus: nec posset dici per consequens substantia a substando: quia non substaret accidentibus contra sententiam Aristotelis in predicamentis: ergo substantia est ipsa cōstituta/ formata/ ⁊ composita ex predictis principijs substantialibus. ¶ Ad argumentum dicitur/ ꝙ substantia est effectus immediatus prime cause: ex eo quia non est a secundis causis: tamen non terminat actum creationis simpliciter/ sed factionis: cum deus sit creator ⁊ factor: creator inquantum de nihilo principia substantialia creauit: factor vero inquantum ex illis substantiam condidit. Similiter et de angelo dici potest: quoniam si esset omnino simplex/ non posset suscipere magis ⁊ minus: ⁊ ea ratione qua est intelligens/ esset amans/ ⁊ econtrario/ ⁊ bonus/ et potens: ⁊ sic in eo non esset accidens: nec intelligeret per speciem: nec etiam deus esset sibi obiectum: ex eo quia purus actus esset: sed omnia sunt falsa: ergo angelus est factus ⁊ creatus/ sumendo creationem largo modo. Sed queritur/ vtrū angelus sit imago ⁊ similitudo dei: et videtur ꝙ sic: nam si illud quod minus videtur inesse inest: ⁊ illud quod magis: sed minus videtur inesse homini quod sit imago ⁊ similitudo dei: et tamen inest: ergo ⁊ angelo: cum sit altior in nobilitate/ maior est Aristotelis. ⁊ minor in genesi/ vbi habetur/ ꝙ deus dixit vltimate post creationem mundi. faciamus hominem ad nostram imaginem et similitudinem/ igitur omnis imago seu similitudo simpliciter representat suum representatum/ cuius est imago: sed angelus non representat deum simpliciter: ergo non est eius imago/ seu similitudo: maior est manifesta de verbo diuino/ quod simpliciter est imago dei patris: vt habetur in euangelio/ qui videt me (dicit Christus) videt et patrem: aut qui nouit me/ nouit et patrem: ⁊ sic non reperitur/ nisi filius in diuinis/ quod sit imago et similitudo dei. ad illud quod dicitur de homine in Genesi/ dicimus/ ꝙ imago seu similitudo potest capi duobus modis: simpliciter videlicet/ ⁊ secundum quid. homo et angelus potest dici imago et similitudo dei secundum quid/ et non simpliciter: sicut creatura que representat suum creatorem/ prout potest: ⁊ imago in speculo suum imaginatum/ diminute tamen et secundum quid: et cum angelus sit altior creatura que

dari potest/ retinet maiorem similitudinem dei: nam si deus ipsum angelum creasset simpliciter ad suam similitudinem/esset creans et non creans: quod est pura contradictio: creans/ quia creat ipsum angelum: et non creans / quia angelus esset eternus/ postquam creatus est omnino ad dei similitudinem. ¶ Utrum una aia rónalis sit naturaliter melius conditioata per creationé ad recipiendum maiorem gratiam/ quam alia: et videtur quod non: quia tunc non essent equales natura per Augustinum. contra. si omnes anime equaliter create fuissent / superflue stetissent maiores gratie: et minores forme defectiue. ¶ Queritur utrum ultra ultimam spheram sit locus/ vel aliquod corpus: et videtur quod sic: nam quis existens in superficie conuexa ultime sphere adhuc posset ultra porrigere manum/ vel quod sagitta adhuc posset ultra moueri: aliter esset dandum vacuum: quod natura abhorret. contra/ impossibile est corpus infinitum dari: ergo ultra ultimam spheram nullum est corpus: quoniam si daretur / posset etiam aliud dari supra ipsum: cum nó maior ratio videatur de uno/ quam de alio: et sic in infinitum: quod minime dicendum est: nec est etiam ibi vacuum infinitum: quoniam infinitú esse non potest sine magnitudine: et magnitudo est aliquid: et vacuum nihil: ergo de necessitate sequitur quod sit aliqd/ quod nó sit finitú/ nec ifinitú diméssionaliter ¶ Utrum homo infortunio subiaceat: solutio / liberum arbitrium non cogitur per fortunam: utrum imaginatiua habeat quantitaté: Solutio/ si imaginatiua quantitatem non haberet/ extendere non posset formam corporalem subtilem super formam grossam corporalem. utrum predicte forme sint a generante/ aut a creante: dicitur quod ipse forme possunt considerari dupliciter: videlicet obiectiue/ et subiectiue: in esse obiectiuo sunt a creáte immediate: in esse vero subiectiuo sunt a generante: quoniam generans generando filium suum eas de per accidens generat: ad generationem enim totius generari dicuntur partes. et si queratur/ ubi erát antea usque in esse obiectiuo: dicitur quod in materia pria. Queritur utrú homo sit effectus immediatus prime cause: et dicitur quod sic/ quo ad unionem anime et corporis / et ad esse substantiale eius: licet per secundam intentionem prima dispositio in corpore prehabita fuerit: quo tamen ad resultationem sensualem et accidentalem non est effectus immediatus prime cause: cum talis facta sit ab agentibus naturalibus. ¶ Queritur utrum si Adam et Eua non peccassent in prima tentatione possent extunc peccare: et videtur quod non: nam quemadmodum angeli qui deum dilexerunt/ statim in gratia confirmati fuerunt: et post eorú confirmationem peccare non potuerunt: neque lucifer cum suis sequacibus post peccatum bonum facere: sic a simili de primis parentibus / si in prima tentatione restitissent / postmodum peccare non potuissent: aliter deus eis fecisset iniuriam. contra. nullum sensitiuum inclinationem habet ad virtutes/ sed potius ad sensibilia: homines sunt sensibiles: ex eo/ quia compositi sunt ex materia/ que in se sensitiuam formam includit: cuius natura é sensibilia appetere et non virtutes que vie sunt padisi/ et valde necessarie: ergo in omni statu potuerút peccare. ¶ Ad argumentum dicitur/ quod non est simile de angelo et de homine: quia angelus totus se conuertit ad bonum / aut se peruertit ad malum: ex eo quia est simplex: sed homo ex anima et corpore: ideo nó potest se totaliter cóuer-

tere ad bonum/aut peruertere ad malum:et si posset/esset sua natura sensitiua mutabilis de vna specie in aliam:quoniam non esset absoluta ad appetendum sensibilia delectabilia:et sic esset tunc alia que modo non est:et esset illa que nunc est:quod est pura contradictio. est tamen verum/φ anima hominis virtutem et potestatem habet supra corpus:quoniam potest ipsum refrenare:⁊ sic potuissent homines in virtutibus perseuerare:tamen peccati impossibilitatem nõ habuissent:quia tunc non potuissent libere in virtutibus perseuerare:qd esset diminutio meriti:et esset etiã superfluitas sensitiui.¶ Utrũ de⁹ verbũ possit deponere naturam humanam/⁊ postmodum iterum eam assumere:⁊ videtur φ sic:nam deus potest facere omnia que non implicant contradictionẽ:aliter nõ esset omnipotens:sed hoc non implicat contradictionem:ergo ⁊c.in oppositũ est Augustinus dicẽs/qui potest quod sibi nõ prodest:nec expedit/quantum illud magis potest/tãtũ aduersitas et peruersitas in ipsum possunt:sed deo nõ prodest/nec expedit naturam humanã deponere:quod manifestatur in quarto tractatu:vbi agitur de incarnatione:nam dato φ adam non peccasset/ verbum diuinum naturam humanam assumpsisset ratione finis et exaltationis mundi aliter quicquid datum esset per creationem/esset defectuosum/et carens fine: vt alibi deductum est:et sic patet quid dicendum sit ad argumentũ:est etiam articulus parisieñ.condẽnatus.¶ Queritur vtrum quis debeat magis velle/φ omnes homines mundi essent damnati/φ ipsum cõmisisse aut perpetrasse vnũ peccatum mortale:et videtur φ sic:nam per peccatum mortale quis incurrit dãnationem/⁊ penas eternales:ergo melius est ei/φ omnes homines sint dãnati φ ipse/cõtra.quicunq; contrariatur voluntati dei peccat mortaliter: sed talis contrariari videtur voluntati dei:et manifestatur:quoniam deus vult omnes homines saluos fieri:et creauit omnes ad finẽ vt a pluribus intelligatur/⁊ ametur:quod non posset/si talis solus esset saluatus:et sic deus frustraretur a sua intentione:immo totiens quotiens quis tale quid imaginatur/aut dicit/ peccat mortaliter pluribus modis:primo quia contra intentionem et voluntatem dei:quoniam deus hoc nollet:et manifestatur tali exemplo: nam si quis diceret:ego potius mallem/φ omnes homines huius regni essent rebelles/⁊ traditores/φ ego/videam⁹ nũc/si rex vellet illud/manifeste patet φ non/quia tũc regno careret:et nõ haberet populũ:sic nec deus φ omnes essent dãnati preter ipsum:et sic patet quod directe contrariatur voluntati dei/cui obligatus est pro innumeralib⁹ beneficiis/que ei tribuit:et cum tanta sit obligatio/quanta sunt dona/nam magnitudo obligationis crescit ex magnitudine donorum:et quia homo accepit a deo quicquid habet in seipso:et finaliter quicquid est in mundo:quoniam deus omnia creata ordinauit ad hominem:ergo non solum homo tenetur deo pro seipso/sed etiam pro toto mundo:ideo tantum debet/et tenetur homo pro se ⁊ mundo deo/quantum ipsemet valet/et mundus ex alio latere qui propter ipsum est:et sic homo magis ponderat/φ totus mundus: et per consequens magis tenet deo/φ tot⁹ mũdus:si bene ponderetur quo ad omnes suas partes.et q2 obligatio nõ solũ crescit ex magnitudine ⁊ multitudine donoꝝ immo ex voluntate et affectu dantis/in primis id quod datũ est homini a deo est amor:

est amor/ et est donū occultū et inuisibile: qđ quasi non reputatur donum: et tamen est radix et primum fundamentum aliorum donorum: quia nisi prius dilexisset/ nihil dedisset: et quia dona exteriora et visibilia sunt prima signa/ et argumenta amoris dei: ideo ex quantitate et prerogatiua donorum recte possumus arguere/ et cōcludere quantitatem et prerogatiuam amoris dei erga hominem: et qr de⁹ totū mundum fecit propter hominem: et sic omnia alia dilexit propter hominem: et quia super omnes creaturas exaltauit/ et ornauit hominem: et dotauit in corpore et aīa/ sequitur/ ꝙ sup oēs creaturas et p̄ceteris de⁹ dilexit hoīez: sequitur ergo ex his/ ꝙ homo soli deo obligat/ et summe obligatur: et plus sine comparatione pro amore suo liberalissimo quo primo dilexit eum/ ꝙ̄ pro omnibus aliis bonis/ de quāto magis valet amor dei/ ꝙ̄ omnes alie creature: et sic duobus modis obligatus est homo ipsi deo: et qr omnis debitor et qui est obligatus ad aliquid est obligatus: et aliquid debet/ sed quicqd habet homo a deo habet/ pro quo obligatur de iure nature/ considerare oportet: an habeat aliqd quod sit proprie suum/ quod possit dare: et sit deo acceptabile: et necesse est ꝙ ita/ aliter invanū esset obligatus: et obligatio esset frustra: quod est impossibile: qr tūc homo esset cōstitutus in maxima pena: quia cognosceret se omnia accepisse et per consequens obligatum esse/ et debitorem: et tamen nihil habere vnde posset soluere et recompensare pro tantis beneficiis acceptis: requiritur ergo/ quod habeat aliquid quod sit sibi proprium: sed nil aliud inuenitur/ nisi amor et dilectio erga deum: et conformitas eius voluntatis voluntati dei: sed hoc non tribuit deo: si volūtas eius contrariatur volūtati dei: qđ manifeste pȝ in p̄dicto casu: ergo non debet habere tale velle cōtra nolle dei. ¶ Ad hoc dato ꝙ esset dānatus de iure naturali tenetur deo pro omnibus supradictis/ et esse quod adhuc retinet: quod quidem esse est bonum bonitate entitatiua: licet sit malū moraliter per suam propriam et liberam libertatem: et non per voluntatem dei: qr omnes ad beatitudinem creauit: ideo non debet contra voluntatem dei venire: maxime cum in sua potestate sit peccare/ et non peccare: et dato quod peccauerit mortaliter ex fragilitate nature: tamen potest veniam per penitentiam consequi: ex eo quia deus pius et misericors est: et in tali casu peccat in primis contra primum preceptum: quia diligit plus seipsum/ ꝙ̄ deum: et facit alienos deos/ diligendo seipsum/ plus quam deum: inquantum venit contra eius voluntatem: et venit contra secundum preceptum/ quod est diligere proximū suū sicut seipsum: hec duo precepta data fuerunt a Christo/ in quib⁹ cōtinentur alia. vnde Augustinus. cum diuina voce dicitur/ diliges dominum deum tuum et proximum sicut teipsum: qui enim de deo peruersa sentit/ liquet profecto ꝙ deū non diligit: qui vero de deo recta sentiens a sancte ecclesie vnitate diuisus est/ cōstat quod proximum non amat: quem habere socium recusat: vnde apostolus. si tradidero corpus meum vt ardeat/ charitatem autem non habeam: nihil mihi prodest. Augustinus de moribus ecclesie. hec est vita eterna: vt cognoscant te verum deum: et quem misisti Iesum christum/ quid quesc/ nisi vt eum ipsum quem cognoscere volumus plena charitate diligamus: quid inter ipsos homines nullum ne esse amoris vinculum debet: imo vero debet: vt nullus certior

gradus ad amorē dei fieri posse credatur/ꝙ hominis erga hominem charitas/ iuxta illud ꝑceptū. diliges proximū tuum/ sicut teipsum: te autem ipsum salubri ter diligis: si plusꝙ te diligis deum: quod ergo agis tecum: id agendum cum ꝓ ximo est: non enim diligis tanꝙ teipsum: si non ad hoc bonum ad quod ipse tē dis/ adducis: quid enim homini homine propinquius? ex quibus clare pa tet/ quod quis volendo magis bonum suum proprium et non proximi eius/ aut quam sui proximi est in maximo errore: et contra primum et secundum mandatum saluatoris nostri: et per consequens eius positio sapit heresim: quam quidem positionem quidam in sermonibus suis predicando coram fere nissimo christianissimoꝗ domino Francisco diuina prouidētia Gallorū Rege pro firma conclusione tenuit: vt fertur: nihil tamen habeo preter auditum: si au tē ita est/ reuocanda esset: et omnino extirpanda: manifestum enim est deum esse ens entium/ ad cuius similitudinem cetera entia facta sunt: et per quem/ et ad quem/ et sine quo nihil: ideirco propter maioritatem concordantie/ et finis: ꝛ mi noritatem contrarietatis et priuatiōis habet omne ens creatum plus esse suum in summo ente/ ꝙ in seipso: ergo vnusquisꝗ homo plus naturaliter desidera re debet esse diuinum in quo suum auget/ ꝛ multiplicat/ ꝙ proprium esse: ideo si per deuiatum medium et falsum incedat/ sic appetendo esse appetit sui ipsius priuationem: ideirco est istud medium ad hominis essendi augmentum: videlꝫ ꝙ hō plus recolat: plus itelligat/ ꝛ plus diligat: seu amet suū summū ens ꝛ eiꝰ opationē intrinsecā/ ꝛ extrīsecam semper ꝛ vbiꝗ: cum sit immensum/ et eternū ꝙ semetipsum: nam aliter non diligit esse suum: sed potius non esse suum: quo niam si plus diligit esse suum/ ꝙ esse diuinum/ deuiat a medio: et appetit infini tum propter esse suum: quod infinitum non potest attingere: nec per consequēs saturari: cū nō habeat a seipso/ nec in seipso esse suū/ nec viuere: sed a summo esse/ ꝛ ī summo eē/ et ꝑ summū esse: manifestū est ergo/ ꝙ de iure naturali tenetur ca tholicus magnificare/ glorificare deum: et eius voluntati obtemperare: et non timere suum esse tradere pro summo esse: cum esse diuinum sit magis suum ra tione finis/ ꝙ suum proprium: et quia vt inquit Gregorius/ per amorē dei amor proximi gignitur: et per amorē ꝓximi amor dei nutritur: nam qui amare deū negligit: profecto diligere proximum nescit. vnde Johannes. qui non diligit fratrem suum quem videt/ deum quem non videt/ quomodo potest diligere? et sic concludamus/ ꝙ quis appetendo plus suā beatitudinē/ ꝙ honorē dei ꝛ bonū proximi sui (vt ī prefata ꝓpositiōe) peccat mortaliter. ¶ Contra articulos fidei ad humanitatem pertinentes arguitur multipliciter: et primo contra illud qđ dictum est de incarnatione: videlicet ꝙ si adam non peccasset/ verbum diuinum naturam humanam non assumpsisset/ iuxta illud Gregorij: nihil profuit nasci/ nisi redimi profuisset? dicitur ꝙ verum est post peccatum primi parentis: cum nullus esset aditus ad regnum celorum: ante redemptionem generis humani/ tamen si adam non peccasset ratione finis: verbum diuinum naturam huma nam assumpsisset. Item deus potuit per alium modum genus humanum re dimere/ videlꝫ per angelum/ vel aliā creaturam absꝗ assumptione nature huma ne: dicitur ꝙ tunc non esset natura sufficienter restituta in pristinum statum/

Argumen de Adamo

ex eo quia esset subiecta illi creature: et ante peccatum non erat obligata nisi so li deo. ¶ Tertio/deus mortuus non est/ vt redimeret angelos qui ceciderunt: ergo minus vt redimeret genus humanum: dicitur quod angeli ceciderũt nul lo instigante: debuerunt surgere nullo iuuante: quod fuit eis impossibile: pri mi vero parentes non: sed diabolo instigante. ¶ Quarto/nulla virgo potest parere: sed virgo Maria fuit semp virgo: ergo ꝛc. dicitur ꝙ verum est natura liter: sed quia talis conceptio fuit supernaturalis: et per consequens eius nati uitas. ¶ Quinto/deus fuit/et est magis beatus amando essentiam diuinam/ꝙ amando ꝛ volendo passionem Christi: ergo passio Christi non fuit bonum infi nitum/nec per consequens Christus pro infinito satisfacere potuit: dicitur qđ licet passio Christi non sit bonum infinitum subiectiue: est tamen bonum infi nitum obiectiue: quẽadmodum peccatum ade malum: et etiam acceptatiue est bonum infinitum: quia a deo infinito per eius passionem quo ad humanitatẽ facta est talis satisfactio. ¶ Sexto/deus potuit liberare sanctos patres ab infe ris absq; eius descensu: videlicet mittendo vnum angelum/vel aliquam aliam creaturam. dicitur/ꝙ si aliquã creaturã misisset/fuisset successio iter satisfactio nem et detentorum liberationem ratione ordinationis: ergo ipsemet Christus debuit descẽdere: vt in eodẽ instãti in quo facta fuit satisfactio nota esset detẽ tis in inferno liberatio. ¶ Septimo/quecunq; vniunt propter aliqđ si separen tur propter illud habendum/adepto ipso non debent iterum vniri: sed corpus ꝛ anima Christi vnita fuerunt: vt ex eorum separatione per mortem genus hu manum redimi posset: ergo facta tali redemptione per eorum separationem ite rum vniri non debuerunt: et sic non resurrexit Christus tertia die/vt tenet' arti culus. dicitur ꝙ licet ad redemptionem generis humani necessaria esset talis se paratio videlicet anime et corporis: tamen quo ad finem totius vniuersi neces saria fuit resurrectio: vt omnia finem attingerent in Christo: nam aliter quic quid esset datum per creationem frustraretur: quia non posset attingere finem vltimatum qui est Christus benedictus: cũ deus absolute nõ sit obiectabilis a reb' corpalib'(vt i supiorib' iam dictũ est) ergo frustra illa creasset: fuit ergo ne cessaria talis resurrectio. ¶ Octauo Christus facta redemptiõe debuit cũ eius populo permanere in hoc mũdo/eum instruendo/ꝛ dirigendo: ne a cetero a sua intẽtione frustraretur/dicitur/quod si permansisset/corpus eius et anima in iuriata fuissent/ex eo quia eis debetur sublimior locus/ante tamen ascensionẽ suam ecclesiam(vt dictum est) ordinauit/suum vicarium reliquendo/ei omni modam potestatem in celo et in terra tribuendo. ¶ Nono contra/si papa ha beret omnimodam potestatem (vt tu dicis) posset se/et omnes alios absq; me ritis saluare/dando indulgentias valentes tantum/quantum sonarent: sed hoc est falsissimũ: ergo et illud ex quo sequit: dr ꝙ hoc papa facere nõ põt: qꝛ si si pos set: ei' potestas excederet ptãtẽ dei/iuxta illud. q fecit te sine te/nõ saluabit te si ne te. qꝛ tũc de' nõ eẽt id qđ est/si absq; meritis iustificaret aliquẽ: nã q̃cũq; sunt idẽ realr/ad q̃t se extẽdit vnũ/ꝛ reliquũ: s; iusticia ꝛ ptãs dei sunt hmõi: g̃ ꝛc. s; iusticia nõ se extẽdit ad hoc quod est iustificare absq; meritis: ergo ꝛc. tamen si sit penitens vere/deus non eijciet eum foras: sic nec summus pontifex facere

debet/qui eius vicarius est: quoniam nullus est dignus vicarius Jesu Christi absque ordine: ideo datus est ordo a deo: vt ordinati ei seruiant: nam sine vicario dei homo securitatem non haberet/ si peccata de quibus veniam homo petit/ essent ei dimissa: nam homo offendit deum: et papa tanquam eius vicarius /aut minister sub eo constitutus parcit: nullus ordo habet tantam potestatem sicut summus pontifex: et nullus homo dat ita magnum exemplum boni vel mali sicut summus pontifex: si summus pontifex est bonus: totus mundus est bonus: si malus autem/ etiam totus mundus est malus. vnde Paulus. omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non est enim potestas nisi a deo: que autem sunt a deo/ ordinata sunt: itaque qui resistit potestati dei/ ordinationi resistit: qui autem resistunt/ ipsi sibi damnationem acquirunt: ideo papa potest penitentibus dare indulgentias/ et hoc quo ad penam: quo vero ad culpam solus deus (vt habetur in Luca) eam dimittit: tamen pena eterna que penitenti debebatur de peccato mutatur in temporalem mediante penitentia: et talem penam potest summus pontifex dimittere: et quo ad eam indulgentias concedere: et secundum discretionem soluere /aut ligare. ¶ Decimo nullus homo mortuus potest idem numero resurgere: ergo impossibilis est hominum in die iudicii resurrectio: consequentia tenet: et antecedens probo: nam secundum Aristotelem /a priuatione in habitum non est regressus. dicitur quod verum est naturaliter/ non tamen supernaturaliter: cum omnis creatura sit in potentia obedientiali respectu dei: ac etiam naturaliter dici posset/ quod talis erit resurrectio: nam omne informatiuum arguit suum informabile: sed anima rationalis est quedam informatiuum: ergo et cetera: maior est per se nota: et minor manifestatur: nam anima dicta est ab animando: et talis potentia inest ei a natura: ergo et perpetuo/ a qua frustrari non potest. ¶ Undecimo. deus in tali iudicio generali absolute debet iudicare: ex eo/ quia ipse solus est dominus omnium: quia omnia fecit: et ipse solus est qui potest punire/ et retribuere. dicitur quod licet deus absolute captus possit omnia predicta: tamen oportet quod tale iudicium sit omnibus notum: sed si deus absolute iudicaret: persona sua non videretur oculo corporali/ nec etiam sua sententia audiretur: ergo christus benedictus debet iudicare.

Moralis philosophus aggreditur suam prouinciam/ querens ¶ Utrum aliqua virtus cardinalis proprie dicta sit in subiecto irrationali: et videtur quod sic: vt Aristoteles primo methaphysices tenet: nam memoria est pars prudentie brutorum. contra. prudentia est prouidentia de futuris ex memoria preteritorum: sed formica in estate/ nunquam meminit de hyeme: quia nunquam vidit hyemem: et tamen colligit grana: ergo prudentia non est in ea respectu eorum que habent naturalem instinctum. ad Aristotelem dicitur quod ipse locutus est methaphorice: quoniam secundum eundem .vj. ethicorum/ prudentia est habitus consiliatiuus: sed consilium non est de fine/ sed de his que sunt ad finem. Utrum virtutes differant a donis: et videtur quod non: illa que diffinitione conueniunt /non differunt: sed fortitudo data et acquisita sunt huiusmodi: ergo etc. maior est de se nota: et minorem probo: quia eodem modo fortis vtraque fortitudine peccatis resistit/ et tentationibus. ¶ Item sequeretur quod in eodem subiecto essent due virtutes in eodem genere: quod est inconue-

niens/ quia vna superflueret. contra. quecunq; sic se habent/quorum vnum est ex aliquo/ vel aliquibus/reliquum vero non /inter se differunt:sed virtus acquisita et data sunt huiusmodi :ergo ꝛc.maior est de se nota:et minorem probo :quia acquisita causatur ex pluribus actibus elicitis a voluntate:donum vero spiritus sancti datur a deo : et sic creatur. ad illud quod dicitur de eodem genere/dicitur ꝙ non est inconueniens /ꝙ in homine sint duo humida : vnum radicale:et aliud nutrimentale:que sunt in eodem genere :et sic de scientia infusa et acquisita. ¶ Utrum homo largus tantum possit resistere auaricie/q̄ auarus largitati :hic queritur de equalitate /vel maioritate/et minoritate potestatis contrariandi huius intellectualis creature /que est largitas / et huius creature animalis intellectualis /que est homo:inquantum male et auare operatur aut large/et virtuose. Pro cuius euidentia est notandum / ꝙ diuina potestas et largitas cum diuina bonitate/magnitudine ꝛc.sunt vna veritas / vna essentia /vna deitas /vna virtus /ꝛc.idcirco cū largitas creata/et potestas creata ꝛc. sint similitudines predictarum dignitatum / quarum similitudinum essentia ab ipsis dignitatibus est influxa:auaricia vero nō :sed est potius dissimilitudo dignitatum dei ratione malicie sue contra bonitatem : et ratione paruitatis cōtra magnitudinem :et sic de alijs:manifestum est ergo /ꝙ largitas multo plus potest operari aduersus auariciam/q̄ auarus contra largitatem :et si magis operari /magis per consequens resistere:cum etiam operatio naturalis videlicet finalis plus possit/q̄ innaturalis /videlicet contraria fini:differentia contrarietas sine reali concordantia est inter largitatem et auariciam: nam sicut largitas habet in se rationes distinctas concordes ad illum finē quare creata est :sic ecōtrario auaricia habet oppositas illarum rationum concordes ad oppositum finem ipsius largitatis :ita ꝙ bonitas/magnitudo ꝛc.de quibus largitas constituta est /tendunt ad constitutionem boni entis/magni ꝛc.cōtra non ens malum ꝛc.malicia vero paruitas ꝛc.de quibus auaricia est constituta tendunt ad constitutionem non entis mali /parui/contra ens bonum/ magnum ꝛc. largitas igitur ↄdicit auaricie ratione entis :et auaricia largitati ratione nō entis: manifestum est ergo/ꝙ largitas resistit magis auaricie /q̄ auaricia largitati: et sic potest de omnibus alijs virtutibus et vitijs eis oppositis dici .contra. si hoc esset verum /tunc impossibile esset largitatem in priuationem posse reduci(cum largitas in omni tēpore fortior sit ipsa auaricia) et auariciam de potentia in actum:ergo de necessitate requiritur equalitas inter largitatē et auariciam : vt ipsa largitas finem et meritum ratione liberi arbitrij consequi possit : et auaricia auaro culpam inducat :et ratione culpe penam :equalem ergo habent potestatem :cum equaliter propter liberum arbitrium auaricia possit largitatis priuatio esse/et econuerso. Ad hoc dicitur/ꝙ verum est respectu materie tantum: eo quod quelibet earum equaliter est ipsis potentijs communicabilis : largitas importat entitatem bonitatis/magnitudinis ꝛc.vt agant:auaricia vero nō: entitatem earum vt non agant :et sic respectu subiecti coequantur in potentia: non tamen absolute propter rationes superius assignatas :nam licet ipsa largitas accidens sit/nihilominus plus dependet ad substantiā/q̄ auaricie :sicut

quātitas / q̄ qualitas/aut relatio /et sic absolute plus potestatis est largitas / q̄ auaricia.

Uāq̄ questiones peregrine in utroqꝫ iure positiuo locum non habeāt: ex eo/q2 autoritate summi pontificis et imperatoris firmatum ꝛ corroboratum est: quibus non assentire periculosum /et valde dam nosum esset: ideo (vt fertur) erubescimus sine lege loqui: quorū autoritas pro lege firma habetur /iuxta illud. sic volumus: sic iubemus ꝛc. tamen quia est maxima discrepantia inter doctores propter diuersos sensus/quos in qualibet decretali /aut lege causant: et sic aquam liquidam ꝛ claram turbidam ꝛ ambiguam reddunt: iccirco vt clarificetur /examinentur / et videatur quid tenendum sit/ bonum erit aliquas questiones mouere: et eas per artē determinare: ideo in p̄mis q̄rif/ vtrū ius debeat plus inq̄ri rōne sue forme q̄ rōne sue materie: et videtur ꝙ potius ratione materie: quod probatur sic. secundum operationem naturalem agens naturale et etiam artificiale prius incipit in materia generali / q̄ in forma generali: sicut planta generans plantam prius mouet materiam plante generabilis / q̄ eius formam: et faber prius mouet materiam claui /quam eius formam: et hoc per se patet: sed cum iurista sit intellectualis artifex: decet eum sequi in sua intellectuali operatione operationem naturalem et sensualem: prius ergo debet incipere in materia / q̄ in forma ergo prius ratione materie / q̄ ratione forme ius inquiri debet: et cōfirmatur: nam quicquid est magis necessarium in re: illud debet magis/et prius inquiri: sed materia ratione sue prioritatis magis est necessaria: quod patet: quia remota materia remouetur forma: et quicquid sequitur: et non econtrario: ergo materia est magis principalis/ q̄ forma: et per consequens magis necessaria: ergo ꝛc. ¶ Secundo arguitur sic. iniuria est oppositum iuris: et quoniam forma iuris potest magis resistere iniurie / q̄ materia / prius incipit iniuria corrumpere ius ex parte materie/ q̄ ex parte forme: sed vnde eminet prius corruptio iuris ibi magis est inquirendum: vt citius fiat resistentia iniurie: ergo ius magis inquirendum est ratione materie/ q̄ ratione forme. ¶ Tertio arguitur sic. iurista cum sit artifex intellectualis viam principiorum nature sequi debet: sed secundum viam nature materia est maius principium ratione potentie/ q̄ forma ratione habitus: eo ꝙ plus est ratione possibilitatis in materia ratione potentie q̄ in forma ratione habitus: ratio quidem huius est: quia materia plus habet pati / q̄ forma agere: et inde sequitur / ꝙ materia magis appetitiua est / q̄ forma cum non possit ei sufficere: restat igitur ꝙ est minus principium / q̄ forma: ergo iurista ratione maioritatis potius debet ius inquirere ratione materie / q̄ ratione forme: cum etiam operatio iuris sit operationis naturalis similitudo. Adhuc dicendum est vlterius / ꝙ licet materia sit quoddam vniuersale principium: vnde procedunt materie particulares ad supposita specifica generationi ꝛ corruptioni subiecta: et licet sit necessarium/ ꝙ sicut est vna materia vniuersalis/sit vna vniuersalis forma/qua regantur forme particulares suppositorum que corruptioni et generationi subiecte: et in qua omnes sunt habi

tuate/priusquam procedant in actum: tamen quia materia plus habet per
sistētie et durationis/ꝙ forma: quia cū forma corrumpitur/semper remanet ma
teria: et semper pluribus formis corruptibilibus ipsa existente incorruptibi
li: ergo magis habet materia rationem maioritatis et subsistentie/ꝙ minorita
tis / et accidentis: magis ergo debet inquiri ius ratione materie/ꝙ ratione for
me. ¶ Quarto arguitur sic/omne illud quod plus habet persistētie et duratio
nis habet magis rationem maioritatis et substantie/ꝙ illud qđ minꝰ: sed ma
teria plus habet persistentie et durationis/ꝙ forma: quia cuꝫ forma corrumpi
tur/semper remanet materia: ergo ꝛc. ¶ In oppositum est veritas: vt patet per
primam figuram: nam in essentia dei nulla est materia: sed forma pura: et sim
plex/que est ipsamet essentia/ in dignitatibus aūt est iusticia: que est ipsemet deꝰ/
et essentia pura cuius scilicet iusticie similitudo est ius ratione forme ipsius iu
ris/non autem ratione materie: vnde cum forma iuris que est ipsa equitas seu
iusticia sit similitudo dei ratione iusticie/significatum est/ꝙ ius simpliciter de
bet plus inquiri ratione sue forme/ꝙ ratione sue materie: et hoc etiam patet ꝑ
secundam figuram/et primo per triangulum viridem: nam omnis creatura et
sensualis/et intellectualis nobilior/et melior est simpliciter ex parte forme/ quā
ex parte materie: quia per primam formam distinguitur vnunquodq; a quo
cūq; alio: et ab ea propriam recipit denominationē: non autem a materia: ꝛ mul
tas etiam alias habet conditiones forma in sua substantia/que sunt nobilio
res/quam conditiones materie: ac etiam omnis operatio naturalis: intelle
ctualis et artificialis nobilior est ex parte forme agentis/quam ex parte mate
rie patientis: quare manifeste concludendum est/ꝙ ius potius debet inqui
ri ratione forme/ꝙ materie. ¶ Ideo ad primum argumentum dicendum est ꝑ
triangulum rubeum/ꝙ multiplex est prius: videlicet intentione et nobilitate:
et secundum tale prius forma prior est materia: et est prius exequutione/et tem
pore: et secundum tale prius materia in potentia est prior ipsa forma: et quo
niam etiam forma prior est habitu/ꝛ intentione agentis/ꝙ materia in execu
tione: et tempore falsum est: ꝛ cum obijcitur de prioritatate materie dicendo/ꝙ
materia ratione prioritatis sue magis necessaria est/dicendum/ꝙ materia et
forma transeuntes per medium coniunctionis sunt principium essentiale huiꝰ
finis/qui est substantia: ita quod quodlibet est necessarium principium substā
tie: ita ꝙ hec scilicet forma est principium agens necessarium: qua posita poni
tur totum videlicet substantia: ꝛ qua remota/non remouetur totum: quia re
manet ibi materia: et hec scilicet materia est principium necessarium passiuum
qua remota remouet totum scilicet ipsa substantia: et qua posita non ponitur
forma: nec per consequens ipsa substantia: et inde soluitur obiectio/quod ve
rum est necessarium esse magis necessarium ex parte priuationis/quam sit for
ma: sed forma magis est necessaria ex parte positionis/quam ex parte priua
tionis: quare non valet obiectio. Differentia est inter formam et materiam
iuris: cum forma sit quoddam ens aggregatum in verbo phantastico de plu
ribus similitudinibus actiuis: vt sequatur iudicium/ex parte actionis: et

materia sit qdam ens aggregatū in codeʒ verbo pbātastico cōstitutū de pluri
b⁹ similitudinib⁹ passiuis subiectis pdictis similitudinib⁹ actiuis: vt sequat in
diciū ex parte passionis: hec aūt differentia que est inter materiā et formam iuris
maior est ratione forme/ q̄ ratione materie: cū forma sit agens: materia vero
patiēs: atqʒ maior est concordantia ex parte forme/ q̄ ex pte materie: et maior cō
trarietas earū adinicē ex pte materie/ q̄ ex pte forme: quia prius incipit ius cor
rūpi per materiam/ q̄ per formam: qr illa materia est in potentia ad transmu
tandum se sub forma iniurie: maior ergo contrarietas est inter ius et iniuriā ra
tione forme iuris/ q̄ materie: quia iudex potius debet inquirere ius et iniuriam
ratione forme/ q̄ ratione materie. ¶ Ad scdm argumentū respondendū est per
triangulum rubeum: et cum dicitur/ q iniuria est oppositum iuris: et q forma
iuris magis resistit iniurie zc. cōceditur: et vlterius cū assumit/ sed vnde eminet
prius corruptio iuris/ ibi magis inquirendū est: dicendū est/ q iniuria tendit ad
destructionem/ vel corruptionem forme iuris: vt destruat ipsum ius per hoc me
dium quod est materia iuris: et ita oportet eam prius transire per medium/ scʒ p
materiam/ q̄ veniat ad finem: sed prius intendit venire ad finem/ q̄ transire per
medium: et in hoc soluitur obiectio ratione distinctionis inter prius et prius: et
qm pri⁹ venire ad finē ē mai⁹/ q̄ pri⁹ trāsire p mediū/ vcʒ poti⁹ obiectio ad ppo
sitū/ q̄ ad oppositū: forma ē pricipiū materie/ dās ei esse/ hoc est aligd distictū ab
ol alia materia: vt ipsa forma rōne sue ppie materie finē suū attingat i seipsa: et
ita materia est principium secundariū: et est medium/ per quod forma attrahit
ad se siltudines suas: atqʒ materia se hʒ ad suā formā: vt hēat in ea perfectionē
et finem quem appetit/ attingit intellectus per triangulum rubeum in materia
et forma: vt dictum est/ quod in iudicio debet ius inquiri secundum prin
cipium/ medium/ et finem primarium: et hec est regula generalis in iure/ et q for
ma habet in vnoquoqʒ composito principium/ medium/ et finem primarium: et
materia secundarium: magis ergo debet inquiri ius ratione forme/ q̄ ratione
materie. ¶ Ad tertiuʒ argumentū rñdetur/ q principium corruptionis est ma
teria: quia tante minoritatis est/ q de se non habet esse: sed ab alio/ vcʒ a forma
et ratiōe sue potentie est transmutabilis de forma in formam: quia natura illius
tāte minoritatis est/ q nō pōt esse actu/ et si hēat eē actu/ hoc est gfa forme susti
nētis eā in actu nature: est qdē forme ei semper dare esse/ si sit quid sufficiens su
stinere illud: et sic forma de se semper habet esse: et corruptioneʒ a materia: et in
hoc soluitur obiectio/ cum dicitur materia plus hʒ esse et durationis/ q̄ forma:
verum est per accidens: sed falsum est substantialiter: quia quicquid habet pexi
stentie/ et durationis: hoc est gratia alicuius forme agentis super eam: et cum di
citur/ q secundum viam nature materia est maius principium ratione poten
tie/ q̄ forma ratione habitus/ negatur: et cum dicitur/ eo quia plus est possibili
tatis in materia ratione potentie/ q̄ in forma ratione habitus/ falsum est: et
per consequens negatur tota obiectio: imo potius cum ipsa vniuersalis for
ma sit aliud vniuersale principium in actione/ et habitu sicut materia in pas
sione et potentia/ maius principium est ipsa forma vniuersalis ratione actio
nis et habitus/ q̄ ipsa materia vniuersalis ratione passionis et potentie/ vnde

 258

bene valeret obiectio/ nisi esset forma vniuersalis/sed materia tantum:namcū igneitas/aereitas/aqueitas/ terrestreitas que sunt essentie materie vniuersalis constitute sint distinctimode de bonitate/magnitudine rc.ita se habet bonitas rc.ad constituendum igneitatem ratione forme/ sicut ratione materie:vt ignis r cetera/rōne forme sit actiuus:et rōne materie sit passiuus:quare necessario oportet formam esse vniuersalem sicut materiam vniuersalem. preterea substantia est maior per id per quod habet suum esse specificum/ꝙ per id per quod se habet ad aliud esse:nā esse substātiale est ipi⁹ substātie:id vero qđ se hꝫ ad aliud esse est accidentale:maior est ergo substantia per id p qđ ipsa est agēs ꝙ per id per quod ipsa est patiens/sed per formā habet esse/r agere/ p materiā habet id quod se habet ad aliud esse:r per quod est patiens:maior est ergo substātia rōne forme/ꝙ rōne materie:magis ergo dꝫ inqri ius ratione forme/ꝙ rōne materie:cum magis inquiratur ratione maioritatis/ꝙ minoritatis:et magis ratione substantie/ꝙ accidentis:cum forma iuris maiorem proportionem hēat cū sba rōne maioritatis/ꝙ mā rōne minoritatis:r mā maiorē ꝓportionē cū accidente/ꝙ forma:r hoc ratione predicte minoritatis. ❡ Ad quartū dicitur ꝙ principiū corruptiōis est materia:qꝛ tāte minoritatis est/ꝙ de se nō hꝫ esse:sed ab alio:vt dictum est:et cum dicitur/cum forma corrumpitur/ semper remanet materia:verum est ratione alicuius forme/nam aliter non posset/nisi aliqua forma daret ei esse:r cum dicitur/ et semper subiicibilis est pluribus formis corruptibilibus ipsa existente incorruptibili/verum est/ꝙ ipsa est subiicibilis ratione sue potentie: et ꝙ forma cui subiicitur est corruptibilis non ratione sui/sed ratione ipsius materie non potentis sustinere formam ipsam/ r ꝙ ipsa incorruptibilis non est ratione sui/sed ratione alicuius forme regentis eam:r sic quicquid habet perfectionis r maioritatis ipsa materia/hoc non est ratione sui:sed ratione forme:r quicquid imperfectionis/r minoritatis habet forma/ hoc non est ratione sui/sed ratione ipsius materie: vnde bene valeret obiectio/ si perfectio quā habet materia esset ratione suīpsius/et si defectus quem habet forma esset ratione ipsius forme:quod falsum est:quare non valet. ❡ Queritur vlteri⁹ quomodo ius particulare inuenitur in vniuersali: dicitur ꝙ in principio/ duꝫ causa vertitur coram iudice affirmatio est actoris/ negatio rei:dubitatio vero iudicis:existente igitur iudice in hac compositione actuum suarum potentiarum ratione dubitationis que constat de intelligere/r ignorare/recolere/r obliuisci/diligere et non diligere/ odire et non odire:tunc debet se trāsferre in hos actus/videlicet obliuisci/ignorare/r diligere/vel odire:supponens affirmationem esse in veritate/vel in falsitate:et postmodum negationem:et tunc discurrentes memoria recolens et intellectus intelligens secundum conditiones cause ꝑpendunt quomodo ius se habet in illa causa ratione forme/et ratiōe materie r tunc inquirat/si altera ipsarum/vel ambe simul/scilicet affirmatio et negatio peccant:et tunc ita erit/vel qđ altera ipsarum peccauit in forma/vel in materia: et tunc inquiret ius secundum quod peccat/vel peccauit in vtraqꝫ:r tunc magis inquirat ratione illius qui plus peccat: r si ambe simul peccant /scilicet affirmatio et negatio:aut peccauit in forma/et illa in materia/vel ecōtrario:et tunc

inquirendum est ius ratione illius in qua maius est peccatum: aut ambo peccauerũt in forma/et in materia: et tũc inquirendum est secundum eam que plus peccat in vtraq3. Contra/inquirendum est ius vbi habet esse: impossibile enim est illud inueniri vbi priuatum est esse suum: sed in illo principio vbi non peccat ius est ipsum ius; in illo principio vbi peccat non est/sed potius iniuria: ergo non in illo principio vbi ius peccat est inquirendum: sed potius in illo vbi non peccat/et si non in illo in quo peccat/multominus in illo in quo plus peccat: et ius oppositum videtur concludere figura circularis: absurdum enim est in albo potius inquirere nigrum/et in plus albo potius inquirere nigrum. ¶ Ad hoc dicendum est per triangulum viridem/q differentia est inter inquisitionem et inquisitionem iuris/vt3 per propositum: et tunc est secundum actum intellectus voluntatis/et memorie affirmatiue: et de ista inqsitione arguit obiectio/est alia inquisitio/que fit per oppositum: et tunc est secundum actus/vt3 intellectus intelligentis/memorie recolentis/et voluntatis odientis: et tunc est negatiue ad iniuriam: vt tanta iuris affirmatio procedat intellectui/voluntati et memorie in dictis de potentia et habitu in actum/quanta fuerat affirmatio iniurie predictis potentijs iniuriantis/scilicet rei/vel actoris: et iccirco si iudex in causa litigiosa actoris et rei non inuestigaret ius per suum oppositum: vt dictum est/non posset mensurare inter duas partes contrariantes affirmatio iuris affirmationi iniurie: nec dare concordãtiam sine contrarietate: vt tanta affirmatione iuris delendo negaretur affirmatio iniurie/quãta affirmatione in iure deleta fuit iuris affirmatio. Constat ergo/q ius per oppositum inter litigantes inquirendum est: et sic quanto maius oppositum inquisitum fuerit/tanto maius oppositum eidem opposito conuenit adhiberi: et sicut frustra inuestigatur sanitas in sano: vt de potentia reducatur ad actu3/sanitas que iam est actu: frustra est: inquiritur ius in iusto: vt ipsum ius quod in eo est actu reducatur ad actum et per hoc soluitur obiectio/cum dicitur inquirendum est ius hic vbi habet esse/dicendu3 est. quod ius habet esse dupliciter/videlicet actu: et sic inquirendum est in proposito: vt conseruetur: et in hoc modo ius non habet esse inter litigantes: et habet esse ius in potentia: et sic eius inquirendum est in opposito suo: qđ est actu: vt actu reducatur ad actum/et suum oppositum ad potentiam: et hoc modo ius habet esse inter litigantes: et cu3 dicitur/ipossibile est id inueniri vbi priuatum est esse suum: verum est/vbi omnino priuatum est esse suum/scilicet actu et habitu/et potentia: sed vbi non est priuatum potentia pőt inueniri per suu3 oppositum/et reduci ad actum/sicut inter litigantes/et cum dicitur: in illo principio vbi ius peccat non est ius/sed potius iniuria: verum est actu/nec propter hoc sequitur/quin sit in potentia: vt reducatur ad actum/vnde bene valet obiectio secundum propositum/non aute3 scd3 oppositũ: vt habet esse inter litigantes discurrentes memoria recolens/et intellectus intelligens: per primam et secundam figuram inueniunt ratione magnitudinis/iusticie formam iuris esse maiorem materia: cum diuina iusticia ad quam omne ius naturaliter dirigitur/sit forma absq3 sibi essentiali materia: naturaliter enim diri-

gitur omne ius ad eam:cum ipsa sit principium et finis omnis iuris:natura lius/ergo et vniuersalius est illud principium/quod accedit ad suum et vniuersalem finem/et naturalem:ergo forma naturalius et vniuersalius est iuris principium/quam materia:cum ipsa materia sub ratione materie non concordet diuine iusticie/nisi pro tanto/quia subiecta est ipsi forme:vt forma agens supra materiam possit dare esse ipsi iuri:cum igitur forma iuris sit influxa a magnitudine iusticie dei in magis substantiali similitudine/ꝙ materia: et materia in magis accidentali/ꝙ forma:magis inquirendum est ius ratione forme/quo ad substantiam:et magis ratione materie quo ad accidens:et quoniam substātia maior est suo accidente/finaliter magis inquirendum est ius ratione forme/ꝙ ratione accidentis:cum accidens sit propter substantiam/et non econtrario. Contra. cum ius ⁊ iniuria sint opposita adinuicem/inter que secundum eundem respectum nullum est medium:cum omne quod est/secundū eundem respectum sit simpliciter iustum/vel iniustum:non potest quis habere perfectam cognitionem/nisi cognitionem iniurie opposite summe cognoscat:ad perfectā autem iuris cognitionem summam iniurie cognitionem habere oportet:sed vnde perfecta habetur cognitio iuris/ibi ius magis inquirendum est: ergo in cognitione iniurie iuri opposite magis est cognitio iuris ingrenda: sed iiuria ratione materie magis et magis in maioritate sua ratione materie/ꝙ ratione forme:eo quia in A. videlicet in deo non est materia/sed forma: et ratio est: quoniam ipsa materia tantam dicit imperfectionem/quod nō potest esse absq; forma:nam forma ipsa dat esse rei:et conseruat eam in esse. vnde Aristoteles. forma est quoddam optimum/⁊ diuinum appetibile: nam materia appetit eam vt femina virum/ex primo phyficorum/et quia quicquid perfectionis est/deo attribuendum est in maiori gradu perfectionis/qui dari potest: vt in prima figura deductum est: ob hanc causam dicimus deum esse formam:non tamen ab informando/sed a formando:quoniam primo modo dicitur:quasi foris manens:q2 essentialr distinguit a materia/respectu cui9 dicit forma: scdo aūt mō dicit forma idest quasi fore manētia: ⁊ sic cōformitatē hʒ cū forma iuris q̄ est in ipa iusticia iniurie opposita:magis ergo ingrēdū est ius rōne materie/ꝙ ratione forme. ¶ Ad hoc dicendum est/quod forma iniurie ratione contrarietatis magis distat a diuina iusticia et a forma iuris/ꝙ materia iniurie:cuʒ ipsa materia iniurie non repugnet tātū materie iuris/ꝙ forma iniurie forme iuris:nulla enim est repugnantia inter materias predictas/nisi ea quam recipiunt a suis formis:imo etiam magis distat ab ipsa iusticia/et ab ipso iure materia iniurie/ꝙ forma:eo quod impossibile est ipsam materiam iniurie sub ratione materie conuerti in materiam iuris:sed impossibile est formam iniurie sub ratione forme conuerti in formam iuris:magis ergo repugnat iniuria iusticie et iuri ratione forme/ꝙ ratione materie:magis est ergo generalis/⁊ maior in maioritate sua ex parte forme/ꝙ ex parte materie:et ideo negatur ista ꝓpositio/ꝙ iniuria magis generalis sit/et magis in maioritate sua ratione materie/ꝙ ratione forme/⁊ qñ dicitur:eo ꝙ in A idest deo nō est materia/sed forma:dicēdū est/ꝙ lʒ materia non sit in deo/adhuc forma iniurie magis est dissimilis deo/ꝙ materia

quia forma iniurie non est forma : sed potius de forma'/ et pura priuatio : et sicut materia ratione aliquarum suarum imperfectionum non potest esse in deo : multo plus ergo remota est ab essentia diuina priuatio pura que est forma iniurie : quare non valet obiectio. ¶ Item ius naturale a quo positiuum regulatur cōmuni⁹ est formaliter / ꝙ̄ materialiter : nam cum deus ratione sui per totam suam essentiam / vnitatem / et dignitates sit pura forma sine materia representat ius naturale generalius ratione forme / ꝙ̄ ratione materie / eo quia tota essentialis vnitas iuris aggregata de forma et de materia magis assimilatur vnitati et essentie dei per formam / quam per materiam : atq3 eius prima principia que sunt bonitas / magnitudo ⁊c. magis sunt similia diuinis dignitatibus per formam / ꝙ̄ per materiam ipsius iuris . hoc idem etiam est de omnibus creaturis : manifestum est ergo / ꝙ in hac operatione que est agere forma generalior est / ꝙ̄ materia in hac operatione que est pati : cum in deo sit hec operatio / q̄ est purum agere ex parte forme : et nullum pati : quod secundum cōditiones prime figure manifeste significatur ius naturale esse magis generale ratione forme / ꝙ̄ ratione materie : nam aliter eius generalitas esset contra conditiones suorum principiorum : quod est impossibile. de conditionibus concordantie est resistere contrarietati / ipsa concordantia diuersificante / et deuiante quantū potest a contrarietate : sed concordantia magis contrariatur suo contrario ratione forme / ꝙ̄ materie : et magis concordat materiam ad esse per formam / ꝙ̄ per ipsam materiam : cum ergo forma sit magis vniuersale principium in differendo / concordando / et contrariando / quam materia : manifestum est / ꝙ ratione forme maiorem habent concordantiam principia iuris ad suum finē / qui est ip̄m esse iuris : et magis contrariatur ipsum ius iniurie / ꝙ̄ ratione materie : ergo ⁊c. naturaliter forma est principium dans esse materie ratione finis sui ip̄ius / tendente ipsa materia ad finem forme per medium quod est agere ipsius forme super ipsam materiam : forma igitur ratione principij / medij / et finis est magis generale principium / ꝙ̄ materia : et per eam magis distat aggregatum a priuatione / ꝙ̄ per materiam : manifestum est ergo / ꝙ forma iuris naturalis maior est in principio / medio / et fine / ꝙ̄ materia : nam aliter non sequerentur conditiones / generalitatis principij / medij / ⁊ finis naturaliter : s3 potius ecōtrario : ⁊ sic non esset ius naturale / quod est impossibile : ergo ⁊c. maioritas est maior rōne substantie ꝙ̄ rōne accidētis : ⁊ rōne forme / ꝙ̄ ratione materie : eo quia substantia maiorem habet concordantiam forme ratione finis bonitatis / magnitudinis ⁊c. ꝙ̄ materie : et ide3 est hic de equalitate / quod est de maioritate : quare manifeste patet / ꝙ generalitas ī altiori gradu est rōne forme / ꝙ̄ rōne materie : ergo generalitas forme iuris naturaliter est maior ī bonitate / magnitudine ⁊c. iuris / ꝙ̄ materie iuris : ſm igit hec q̄ dicta sunt est affirmabile ius naturale eē cōius rōne cōditionū forme / ꝙ̄ materie : accidit aūt quandoq3 ī particulari ipsum ius esse generalius ratione materie / ꝙ̄ ratione forme : videlicet quando ratione dispositionis materie bonitas / magnitudo ⁊c. sunt in maiori proportione / ꝙ̄ rōne dispositiōis forme existēte ī mā pl⁹ entitatis / possibilitatis potētial'r / ꝙ̄ i forma habitualiter : sicut ī iudice p3 : nā ipse iudex plus h3 materiā dispositā faciēdi iudiciū de alieno

ꝙ de suo ꝓprio:eo q2 nō tantū dispenit/nec habituat iudicare de reb9 suis/quā tū de alienis. ¶ Queritur vtrū xpianus de iure teneat obedire mandatis pape ꝯ cōscientiā suā? Solutio/in triāgulo viridi est differētia inter intellectuale z sensua le:vñ dico/ꝙ si papa sit heretic9/z mādat nō credere articulos fidei:nec sacramē ta ecclesie/nō tenet ei obedire:sed si est catbolicus:z ignorāter/vel maliciose mā dat aliquid ꝯtra iusticiā in aliquib9 q̄ nō ptinēt ad fidē/tenet xpian9 sensualiter obedire pape/vz si mādat qd non audiat diuina officia/aut intret ecclām:et sic de aliis/q̄ ptinēt ad excōicatiōez:sed in mēte sua non teneat se ꝑ excōicato:q2 nō est excōicat9 spūal'r:si tū nō sit clarū/tenet oīmode. ¶ Utrū platus magis sit timibilis/ꝙ amabilis. Solutio. melior ē plat9 p charitatē/ꝙ p ꝯbustionē hereti corū. ¶ Utrū papa de iure teneat ad infideles mittere p̄dicatores/vt eis veri tatē fidei aperiant? dō ꝙ sic:qm nulla potestas data est ꝓpter otyositatē: vt de ductum est in libro de incarnatione verbi/designando/interptandoq3 insignia sūmi pōtificis Leonis decimi:qd si fecisset iuxta designationem/ipa insignia nō ita denigrata iacerent/sicut iacēt:qm turcb9 nō ita facile aggressus fuisset xpiani tatē:imo forte christiani z fine forte adepti essent magnā ptē sui dñij:z sic p̄ualet preuidere/ꝙ p̄uideri:z q2 nō fecit/valde deplorādū est. ¶ Alteri9 q̄rit/quare da tus est maior honor pape/ꝙ alicui hoi? Solutio/in nullo homine est ita fortiter de9 repñsentat9 sicut in papa. ¶ Quare principes pedē pape osculant? Solutio illāpade ē oleū supra aquā:q2 h3 cōcordātiā cū flama. ¶ Quare papa h3 alba in dumēta? Solutio.q2 papa remittit pctā hoī3:z aq̄ albos pannos facit. ¶ Qua re papa nō h3 vxorē? Solutio/si papa vxorem haberet ipe in terram respiceret.

Ertia pars noni libri/in qua vidēdū est de epilogatiōe eo℞ q̄ tra dita sunt ḡnaliter in pñti opere:z de pūcto quē q̄rimus/si nat'r:tamē q2 absq3 magna memoria naturali/aut artificiali recoli nō pñt:iccirco statui hoc in loco aliqua de memoria/seu potentia recolitiua expla nare:et quia duplex est memoria:naturalis videlicet/z artificialis: duplex erit eius consideratio. ¶ Est enim memoria naturalis/illa potentia cui proprie cōpetit recolere:de cui9 organo i tractatu philosophie naturalis dictū est:nā ip3 est in occipite ad modū pyramidis:z ipa potētia est spūalis:cui9 officiū est spēs p intellectū acq̄sitas cōseruare:z similitudines earundē (imperio volūtatis) in tellectui repñsentare/z sic memoria est forma/qua hō obiectū recolit rōne cui9 i actu recolēdi sunt potētia/obiectū/z act9:extra que memoria nō h3 posse recolē di habitus acq̄sitos:z ipsa memoria simul spēs recipit ab intellectu z voluntate (de quib9 supra)eo q2 intellect9 facit sciam:z volūtas h3 deliberationē p suā li bertatē:includitq3 tria correlatiua coessentialia/sine quib9 nō posset esse: nec p cōsequēs operari:qualitas ei9 ꝓpria z substātialis est recolibilitas naturalis: sed qualitas appropriata est sibi hitus/vz philosophia/theologia/methaphy sica zc.z ipsa memoria rōne sue bonitatis z organi recolit bene:z sic videm9 ali quos hoīes hñtes meliorē memoriā aliis:z hñt a deo/z scdm eo℞ generationē a corporib9 celestib9/z agētib9 naturalib9 scdz influentiā loci:memoria cū pena re colit tristiciā:z cū falsitate vanā gloriā/z cū vitio priuationē virtutū/z cū odio discordiā/z cū ignorantia tenebras/z cū impossibilitate carētiā beatitudinis/z

De epilogatiōe z memoria artificiali ac pūcto quē querimus.

De memoria naturali.

cũ ꝑterribilitate deflnctiã fruitiõis: ⁊ cũ puritate euiternã penã / ⁊ cum malicia tormentũ oĩm damnatorũ / ⁊ augmẽtũ penarũ: ⁊ quẽadmodũ rõne bonitatis recolit bonum obiectum / ⁊ ratione magnitudinis magnum ⁊c. sic ratione differentie diuersimode recolit obiecta: quia sicut intellectus differentias cognoscit obiectorũ per angulum B. sic memoria illas recolit per diffinitionem differentie: eo quia differentia est generale principium: sic memorie / sicut intellectui ⁊ voluntati: ⁊ rõne cõcordãtie cõcordat in obiecto cũ intellectu et voluntate / recolendo obiectũ itellectũ / ⁊ amatũ / aut oditũ: vt sit vnũ obiectũ formale tribus potẽtiis: diuersa tamen rõne ⁊ ip̃a memoria rõne cõtrarietatis aliquotiẽs intellectui ⁊ volũtati contradicit: non reddendo eis species quas recuperare appetunt: q2 non est disposita ad reddendum illas species / aut intellectus et voluntas recuperare eas non appetunt: nam memoria non eis illas reddit per illum modum per quem intellectus ⁊ voluntas ei tradiderunt: aut intellectus est lentus / et voluntas nimis prompta / aut intellectus appetit vnam speciẽ / ⁊ volũtas aliã: memoria est principium quo ⁊ quod: vt sit perfecta in recolendo principia transcendentia esse in omnibus rebus per actualem existentiam / et decẽ predicamẽta esse decem principia in naturali philosophia / et quatuor causas in rebus essentialiter ordinatis recolere in angulo principij. Memoria sine medio habere non valet recolitiuum ⁊ recolibile: cum coniungantur per recolere / ratione cuius mensurantur per rectam lineam equaliter terminatam inter memoratiuem et memorabilem. Memoria per finem priuationis habet habitum priuatiuum: et per finem terminationis habet habitum terminatiuum: et per finem perfectionis habet habitum positiuum / et perfectiuum: vt valeat recolere obiecta positiua realiter / ⁊ obiecta priuatiua realr̃ et intẽtiõaliter. Memoria rõne maioritatis recolit obiecta habẽtia maiorẽ q̃ualitatẽ / et vniuersalitatem / ac maiorẽ ꝑfectionẽ / rõne cui⁹ beatitudinẽ / gloriã / ⁊ fruitionẽ in angulo ei⁹ recolit. Memoria rõne eq̃litatis eq̃lia recolit obiecta: sicut verũ / bonũ / durabile ⁊c. ⁊ decẽ gñã gñalissima eq̃lia / et tria correlatiua coessentialia eq̃lia in eadẽ essentia et indiuidua in eadem specie: et ipsa naturaliter existit inter intellectum et voluntatem: vt equaliter recipiat species intellectas / et dilectas: vt equaliter easdem eis reddat: s3 quãdoq3 species recipit dilectas / ⁊ nõ intellectas per credere. Memoria speciem quam accepit non reddit / sed similitudinem eius ratione cuius si cum vno recolere speciem acciperet: et cum alio redderet / ipsam conseruare nõ posset euiternaliter / nec iterũ et cõtinue intellectui iperio volũtatis rep̃sentare / nec discedente anima a corpore non posset species acquisitas in ipsa anima characterizatas secum portare. Et nota / quod noua scientia est per intelligere / et antiqua per recolere / ratione cuius memoria presupponit intellectum et voluntatem / alioquin deliberationem non haberet in amando gratia cuius potestas recolendi per amare est maior / q̃ per odire: et per intelligere / q̃ per credere. memoria speciem per recolere conseruat intra substantialiter: et speciem mutat extra in accidentalem ratione cuius est recolere substantiale intra / et recolere accidentale extra: et actus substantialis intra / ⁊ actus accidentalis extra: et sic substantiale recolere viuit / et nutritur de accidentali recolere. inter in-

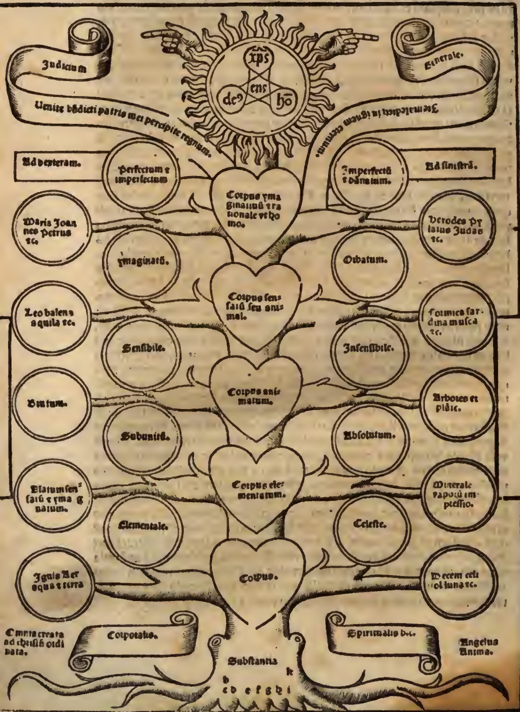
tellectum/memoriam ⁊ voluntatem est differentia realis ⁊ numeralis/largo modo tamen: nam si memoria/intellectus/⁊ voluntas essent vna potentia/forent recolere/intelligere et velle idem actus: quod est impossibile: nec valet id quod adducis de homine habente diuersa officia que exerceret: et tamen ipse est vnus: quoniam si non inessent ei diuersi habitus/impossibile esset illa exercere: et sic licet sit vnus substantialiter: est tamen plures per accidens: nec tales potentie dici possunt accidentia (vt probatum est superius) restat ergo eas esse consubstātiales/et realiter distinctas. ¶ Viso de memoria naturali/nūc q̄nter vidēdū est de memoria artificiali/que duplex est: quedam est in medicinis/⁊ emplastris quam doctor noster reputat valde periculosam: ex eo quia interdum dantur medicine contrarie dispositioni hominis in tanto gradu caliditatis/quod cerebrum desiccant: et sic homines in dementiam/et stultitiam deueniunt: et dato quod non/nunq̄ tamen habebunt fructum scientie: ex eo/quia non sunt contenti de gratia quam deus eis fecerat. ¶ Est alia memoria artificialis per aliū modū absq; aliquo periculo: et hoc qd̄ est offendere deū. Pro cuius euidentia est notandum/quod res (vt visum est in secunda figura) sunt in duplici differentia: nam quedam sunt sensibiles/que sensu capi possunt: et quedam intelligibiles solum/que intellectu solo capiuntur: secundū hanc duplicem differentiam duplex est modus artificialis memorandi: primus facilior est longe secundo: ex eo/quia datur per ea que cadunt sub sensu: ideo ad illa recolendum stabilienda sunt specifica loca in aliquo familiari spacioso et communi loco: quemadmodum est ecclesia/monasterium/aut domus bene ordinate/distincte et bene cognite sui oppidi/aut ciuitatis: et debent ordinari modo qui sequitur. si est in aliqua ecclesia talis ordinatio primo post ingressum incipiat a dextro latere locum specialem designare: si est capella/altare/aut alius familiaris locus commendet ipsum bene memorie: et si est capella/retineat innocationem illius sancti: et sic successiue procedat/construendo loca distincta/et bene ordinata: nam quemadmodum intellect⁹ et voluntas vagantur sine ordine: sic et memoria ob inordinationē confunditur: est ergo opus predicta loca bene ordinare/⁊ frequēter ipsa recolere: quo facto si non sufficiunt loca illius ecclesie/accipiat aliā ecclesiam/vel vnam domum/in qua plures sunt camere et loca bene ordinata: ⁊ non deberent esse nimis clara/nec nimis obscura: et oportet quod sint stabilia: et de quinq; in quinq; assignando decem: et his sic iactis ⁊ ordinatis/incipiat collocare in predictis locis sigillatum vnumquodq; eorum que memorie comendare intendit: ⁊ potest fieri duobus modis: primo ponendo propriam similitudinē et etiam appropriatam ponere potest: nam memoria per hec attingit/⁊ recolit obiectum suum desideratum: sicut si quis aspiciens aliquem hominē similem filio suo citius filium suum per similitudinem illius recolit: nam similitudo est de genere relationis/que absq; extremis minime intelligi potest: ideo q̄ primum aliquid simile se offert intellectui immediate extrema similitudinis intelligit/et recolit: et sic patet/quomodo similitudines rerū multum conferunt ad intelligendum et recolendum eas: ⁊ sic debet totis virib⁹ inuestigare similitudines magis ꝓportiōatas ad hoc/vt in earum memoriā deueniat: et sic procedēdo

Demmemoria artificiali.

de loco in locum similitudines rerũ collocet: vꝫ similitudinem libri / magistri/ scanni /cathedre &c. deinde ordine recto discurrat/ac si legeret aliquem librum: et id etiam ordine retrogrado facere potest: & pluries debet illa discurrere: vt in memoria imprimantur bene: et si materia eorum que vult memorie commendare est concathenata: non oportet nisi principaliora collocare: vt dominus illuminatio mea/et salus mea quem timebo. ponatur aliquis bene indutus ad modum vnius domini in loco designato: et teneat in vna manu aliquod lumen: et in alia sal/et licet salus et sal non significent vnũ et idem/sed diuersa: tñ ꝓpter aliqualem conuenientiam quam habẽt in voce/vnum ducit in memoriam alterius: et mere intelligibilia possunt etiam figurari tali modo / quod quis per talem figuram et similitudinem poterit eorum memoriam adipisci: vt verbi gratia: si angelus figuretur quemadmodum mos est in ecclesijs eũ figurare: vt esset paruulus infans cum alijs: et demonem etiam figurant valde deformem/ & horribilem: & sic de alijs suo modo: et tali modo locari possunt suis locis: et memorie cõmendari: sed faciliori modo illa que cadunt sub sensu /versanturqꝫ circa agibilia: vt sunt canones et iura /que longe plus memoria indigent/ꝙ intellectu. Docui Tholose quẽdam iuristam hancartem: qui in vna nocte omnes rubricas decretalium memorie commendauit: est enim facilis memoria exercitato in ea: tota difficultas consistit in bene ordinando loca: et similitudines rerum inueniendo. In speculatiuis autem et his que remotissima sunt non modo a sensibus /verum et ab imaginatione/oportet alio modo in illa recolendo procedere: et ad hoc necessaria est ars generalis illuminati doctoris nostri: que omnia suis locis collocat: sub paucis multa comprehendens: ergo quicqd homo recolere intendit/hac arte id facile facere poterit: dum tamen in ea expertus sit: qđ clare videri potest: nam artista huius artis per principia / figuras / et regulas earumqꝫ species ac per synonima/seu emanationes principiorum et regularum de quibus supra /potest commendare memorie quicquid speculationis/ & cuiusuis facultatis sit: in primis si vult aliquid recolere in theologia quod ad deum pertineat/id in prima figura collocet: vel in regulis iuxta materiam subiectam: & quia litere multum conferunt ad recolendum earum significata: si id quod recolere vult ẽ de genere bonitatis/vt de⁹/ponat ꝑmaꝫ literã illius qđ recolere vult supra B. directe: et sic de alijs: nam si est aliquid quod generationem diuinaꝫ tãgat /ponat similiter primam literã illius supra F. et si spirationẽ/supra G. si vero differentiã/aut concordãtiam &c. collocet similiter supra B. aut C. secunde figure /cũ A. prime/si ad deum pertinet: si ad creaturas vero /ad subiecta recurrat: que secundum ordinem nature suis domibus et locis primo collocari debẽt: et oportet ꝙ in qualibet plures sint mansiones et camere: et cum nihil sit in latitudine entis/quod non sit aliquod istorum/vel reducibile ad aliquod eorum/ facile recoli possunt illa que in ipsis distincte collocãtur: sed ad hoc opus est (vt prediximus) aut similitudines/aut dissimilitudines simpliciter oppositas/vel prime litere illorum nominum que recolere intendit ponere suis locis: que ducant in eorum memoriam: quoniam si nomen substantiuum /commune/et appellatiuum sit: similitudo eius altius in pariete depingi debet secundũ coordĩ

nationem

nationem arboris porphiriane: si vero proprium inferius supra terrã agens operationem aliquam excellentem secundum eius naturam: si accidens autem sit id quod vis memorie commendare: similiter aut est commune/ aut propriũ: si commune/ ponatur in sua coordinatione: et depingatur/ si depingi potest: vt in genere quantitatis longitudo/ aut latitudo etc. in genere qualitatis albedo/ nigredo/ rubedo/ si dulce mel/ si amarũ fel: et sic de alijs suo modo. Si vero sit proprium/ accidens ponatur subiectum: vt ignis loco caliditatis etc. Et nota quod primitiuũ ducit in memoriam suum diriuatiuum: vt mons montanum/ et econtra montanus montẽ: et relatio suum relatum/ locus locatum/ habitus habituatum: et sic de similibus. Sunt etiam quedam subiecta/ que qualitates proprias aliorum indicant: vt leo magnanimitatem: canis fidelitatem: lepus timiditatem: asinus stoliditatem: elephas docilitatem / psitachus pulchritudinem/ pellicanus solicitudinem/ simia imitationem/ apes vtilitatem/ capra fugacitatem/ lupus voracitatem/ iuuentus leticiam/ senectus tristiciam/ adolescentia prodigalitatem/ mulieres auariciam/ viri liberalitatem: et sic de similibus. Diximus quod hec ars est memoria localis: quia omnia suis locis (sequendo ordinem nature) collocat: iccirco facile recoli possunt: et ad maiorem eorum recolibilitatem oportet in primis bene scire alphabetum artis: deinde inuenire aliquas similitudines/ que litterarũ predicti alphabeti sint representatiue: vt est bos qui b. representat: et capricornus c. dracho volans d. equus e. falco f. gallus g. histrix h. inulus J. et sancta katerina k. et tales similitudines gerat in mente: et si contingat recolere aliquid quod sit per b. importatum/ collocet bouem suo loco: cui associet similitudinem illius quod memorie commendare vult: dum tamen sit per b. significatum: vt est deus christus: nam poni potest ibi presepe cũ boue: in quo quidem presepe Christus natus est. Si autem sit per c. significatum: vt est angelus/ ponat ipsum cum capricorno suo loco: et sic de alijs significatis litterarum: et implicitum ponatur loco expliciti: et auctoritates doctorum applicentur ad propria loca/ obiectando materiam circa quam versantur: nam sumenda est similitudo principalis obiecti illius auctoritatis vna cum similitudine doctoris: et si similitudines facile inueniri non possint/ sumantur dissimilitudines simpliciter opposite: et si non/ diuidat illud per sillabas: et cuilibet syllabe attribuat dictionem/ et similitudinem sibi notam: et sic perueniet in memoriam illius quod memorie commendare intendit. Item si vult plures syllogismos memorie commendare: videat in quo modo et figura vnusquisque factus est. et pro faciliori recolibilitate habeat in mẽte similitudines modorum: vt si est in barbara/ reponat in loco (iuxta materiam subiectam) similitudinem hominis bene barbati: et si in celarent/ ponat celum cum similitudine subiecti conclusionis: nam tale subiectũ principaliter est intentum: de quo maior extremitas per medium predicatur in cõclusione: iccirco minor extremitas ponẽda/ locandaque est primo: mediũ secũdario: et maior extremitas tertio loco: et licet secundum Aristotelẽ medium tota vis syllogismi sit: et causa conclusionis: tamẽ quia via doctrine procedendũ est a posteriori: videlicet ab effectu ad suam causam: iccirco effectus primo se offert intellectui/ quam eius causa: et per cõsequẽs quis a memoria conclusionis in memoriam premissarum potius deuenit/ quam ecõtrario.

Iudicium
Generale.
Uenite bñdicti patris mei percipite regnum.
Ite maledicti in ignem eternum.
xps
ens
de9
hõ
Ad dexteram.
Ad sinistrã.
Perfectum & imperfectum
Imperfectũ & dãnatum.
Corpus ymaginatiuũ & rationale vt homo.
Maris Joannes Petrus &c.
Herodes Pylatus Judas &c.
ymaginatũ.
Orbatum.
Corpus sensatiũ seu animal.
Leo balena aquila &c.
Formica sardina musca &c.
Sensibile.
Insensibile.
Corpus animatum.
Brutum.
Arbores et plãte.
Subunitũ.
Absolutum.
Corpus elementatum.
Elatum sensatiũ & ymaginatum.
Minerale vaporũ impressio.
Elementale.
Celeste.
Corpus.
Ignis Aer aqua & terra
Decem celi sol luna &c.
Omnia creata ad christũ ordinata.
Corporalis.
Spiritualis &c.
Angelus Anima.
Substantia
b
c d e f g h i
k

263

Empus est vt deueniamus epilogādo omnes lineas ad punctum quem querimus: est enī in primis probatum in prima figura vnum esse deum in essentia/ et trinum in personis: ꝛ quicquid de eo dici potest absolute ꝛ respectiue: vt in secūda figura: ac etiam de creatione mundi: et eius ordine incipiendo a primis principijs rerum/ sequendo ordinem nature vsq; ad hominem inclusiue: ac de eorum origine vt in tertia figura visum est: etiam de necessitate incarnationis dei verbi/ et esse christi/ qui (vt pluries dixi) punctus est ad quem omnes predicte linee terminātur: ꝛ in quo ois scientia ꝛ perfectio relucet: ꝛ sic est conclusio cōclusionum/ ꝛ omnium conclusio/ vt videri potest ex precedenti figura: in qua ponuntur omnia creata que ad hominem ordinantur immediate/ ꝛ mediate: ac etiā immediate ad Christum dñm nostrum. ¶ Ad probandum autē ꝙ Jesus christus quem colit et adorat tota christianitas sit verus filius dei eterni/ omnipotētis/ summe sapientis ꝛc. oportet probare illa que de deo dicuntur/ de ipso christo verificari: si probatū est ꝙ deus creauit omnia ad se: ꝛ propter se et honorem suum: et ꝙ soli deo debetur gloria/ laus/ et honor: et sic deus habet odio omnē aliū honorē qui repugnat suo honori. ¶ Istis premissis/ veniamus ad Christum iesum/ quem colit/ et adorat populus christianus: ꝛ videamus verba ꝛ facta sua/ ꝛ opera toti mundo manifesta: vnde hoc est manifestum/ ꝙ ipse se dicit esse verum filium dei/ et non solum hoc: sed dicit se esse equalem deo/ ꝛ esse vnum deum in essentia: eundem numero in deitate/ et dicit ꝙ habet totam deitatem: ita ꝙ est deus a patre: ꝛ est ei equalis per oīa: ꝛ ꝙ est genitus a deo eternaliter: ita ꝙ est eternus filius: et dicit se habere omnē potestatē/ et creatorē esse omnium: sicut pater/ ꝛ dñm/ ꝛ se missum a deo patre suo in mundum. Preterea attribuit sibi opera sua/ que soli deo conueniunt/ et nulli alteri. vnde remittit peccata hominū/ qđ est proprium dei: ꝛ dicit se iudicaturum omnes homines in fine mundi/ qđ soli deo conuenit. Item dicit se resuscitaturū oēs homines in fine mundi: promittit dare vitā eternam omnibus credētibus in eum: cōminando incredulis mortem/ ꝛ dānationē. Item in nomine suo est tota christianitas edificata: ꝛ ante nō erat: ꝛ multa alia possumus dicere/ que iam sunt manifesta per totum mundum: si ergo ille homo iesus christus nō sit verus filius dei: nec missus a deo patre: ꝛ tamen se dicit esse filium/ ꝛ missum a deo patre/ et venire in nomine patris sui/ et tale nomen attribuit sibi: ꝛ oīa que operatur, facit/ vt dei filius: sed si totum sit mendaciū: quomodo deus verus qui creauit celum et terram pateretur/ et permitteret Jesum christum/ si nō sit missus ab eo: nec sit filius eius vsurpare sibi in mundo totum honorem/ ꝛ dominiū/ ꝛ exercere opera illa que soli maiestati diuine conueniunt: cū autem deus diligat honorem suū/ et faciat oīa ꝑpter suū honorē: quomodo posset pati/ ꝙ quis contra ipsum vsurparet sibi propriū honorē: ergo sequitur/ ꝙ cum hic destruat totaliter dei veri honorē de directo/ si non sit ita ꝙ vel necessario ita est/ ꝙ Jesus christus est verus filius genitus de sua propria substantia: ꝛ missus ab eo: vel ꝙ deus non est: qꝛ vere deus est (vt iam probatū est) ꝛ iesus christus nō est filius suus: sequitur ꝙ nō poterit pati destructionē sui honoris: cū igitur Jesus christus regnet in mundo/ ꝛ honoretur/ adoretur/ ꝛ colatur/ et creditur vt ve-

rus deus:ergo est filius dei. Item si Iesus christus non est verus filius dei: tunc quero/an verus deus sciat hoc/aut ignoret: non pōt ignorare:ergo scit: sed si scit/ et taceat:ergo permittit regnare/ ꝛ adorari/ et honorari mēdacem in noīe suo: qꝛ omnia que christus fecit/ fecit in nomine patris: sed hoc est cōtra honorē diuinū. ergo sequitur ꝙ est verus deus: qm̄ si non: per mortē suā perdidisset tale nomen Item si nō esset verus filius dei/ quomodo post mortem obtinuit tm̄ nomē/ tantum honorem per vniuersum mūdum: immo oīa que iudei fecerunt ei in vituperium cōuersa sunt in honorē maximū. Itē si nō est verus deus: sed pura creatura inquātum dicit se esse deū/ dicit summū mendaciū/ quo non pōt esse maius: sequitur ergo/ ꝙ totaliter est contra deū/ extra deū: ꝛ per consequens nō amat verum deū: sed est omnino iniustus/ inordinatus/ ꝛ deuiatus a veritate/ excecatus in se ipso/ nō cognoscēs veritatem/ non habens in seipso quietem: nec verum gaudiū: qḋ nascitur ex vero amore dei. ꝛ est contra hominē/ inquātum homo est: ꝛ contra bonum hoīs/ ꝛ cōtra seipsum/ ꝛ cōtra ordinatiōnē totius vniuersi: ꝛ est deus falsus/ deceptuosus/ dolosus/ fraudulentus/ latro/ proditor/ rapiens sibi honorem diuinum: ideo est pessima creatura omniū/ que dari possit. Item sua propria lex quā dedit/ oportet ꝙ sit cōtra deū/ cōtra veritatem/ cōtra iusticiā/ ꝛ cōtra naturā hoīs inquātū homo/ ꝛ cōtra ordinationē creaturarū/ et cōtra naturā liberi arbitrij. Itē habet in seipso radicē ꝛ fontē omniū maloꝝ i summo gradu: et sic habet in seipso radicē et originē totalē omnis iniusticie: oīs peccati/ oīs vitij/ oīs falsitatis/ ꝛ erroris/ doli/ fraudis/ deceptionis: sed tm̄ oīa ista sunt falsissima: qꝛ lex Iesu christi est verissima/ sacratissima/ purissima/ mūdissima/ iustissima/ rectissima/ ordinatissima/ nullo modo contra deum: sed totaliter ſm deū/ conuenientissima homini/ inquātum homo est/ ꝛ toti ordini creaturarum/ tendēs ad bonū hominum/ ꝛ ad verū bonū: ꝛ ad veritatē fraternitatē/ ꝛ concordiā/ ꝛ pacē omniū hominum: ꝛ hoc patet discurrēdo totū nouū testamentū: in quo cōtinetur lex sua: ꝛ per cōsequēs Iesus christus est verus filius dei: aliter esset superbissimus/ cupidissimus honoris/ laudis/ glorie/ ꝛ proprie excellentie: sed impossibile est/ ꝙ homo superbus qui vult reputari deus/ ꝛ credi cum non sit/ velit subire/ ꝛ recipere tam humiliter/ tam pacifice/ tam libēter/ tam voluntarie/ tantam confusionem/ tantā illusionē/ tantā deiectionē/ tantā passionem/ tam ignominiosam mortem/ turpissimā/ ꝛ subire sponte mortē crucis: que crux erat in vituperiū ꝛ scandalū totius mundi: ꝛ tamē Iesus christus voluntarie/ sponte ꝛc̄. voluit pati oīa predicta: ꝛ tm̄ oīa ista sunt cōtra naturā superbie: quare sequitur ꝙ cum oīa facta Iesu christi sint fundata in summa humilitate: qua maior dari nō pōt: ꝙ ipse vere est filius dei/ ꝛ verus deus: ꝛ impossibile est aliter esse: ꝛ qꝛ est verus deus/ quicquid dicit est verum: ꝛ impossibile est ipsum dicere mendaciū: impossibile est ipsum errare: impossibile est ipsum deficere/ impossibile est ipsum male aliquid agere/ male ordinare/ male loqui: impossibile est ipsum velle aliquē decipere: ꝛ sic ꝓbata est summa trinitas personarū/ eo qꝛ filius dei dicit. Itē quia ipsemet dicit se esse hominem et filium hoīs: sequitur ꝙ ipse est homo verus: ꝛ per cōsequens est verus deus/ ꝛ verus homo: ꝛ quicquid ipse dicit est summe auctoritatis/ ꝛ summe veritatis: ꝛ quicquid ordinauit/ vel de mādato suo est ordinatū totū est verissimū: et

quia tota christianitas habet ortū a Christo: ⁊ est fundata in ipso/ ⁊ per ipsum/ ⁊ ſm ipsum: sequitur ꝙ ipsa est fundata in summa veritate: et quicquid in ecclesia fit/ ⁊ est ordinatū/ totum fit/ ⁊ est ordinatū in nomine et auctoritate Jesu christi filij dei: sequitur ꝙ oīa que fiūt in ecclesia Jesu christi sunt verissima/ ⁊ summe auctoritatis: ⁊ quicquid ecclesia facit inquātum ecclesia/ est totū verissimū ⁊ summe auctoritatis: ⁊ per cōsequens quicquid ecclesia christi probat est probatū: ⁊ quicquid reprobat est reprobatum: ⁊ sic probata est auctoritas ecclesie. Item postꝙ Jesus christus est filius dei/ sequitur ꝙ omnes articuli dei sunt verissimi.

¶ Probauimus maiorem veritatem que sit/ vel pōt esse quātum ad articulos fidei christiane quos nos esse probauimus. Inde arguimus sic. Impossibile est optimam et altissimā veritatem inueniri ⁊ doceri a peiori ⁊ infimiori homine: et ab illo qui fuerit falsior homo et maior inimicus dei qui fuerit vel esse possit: q: sequeretur ꝙ peior homo de mūdo ⁊ falsior superasset oēs bonos hoīes in inuētione ⁊ doctrina: ⁊ sic vnus ⁊ idem homo fuisset peior homo ⁊ melior totius mūdi: sed si ille Jesus christus in quem christiani credunt/ vel quicunqꝫ alius qui se christū dixit: a quo christiani habent veritatem articulorū quos ꝓbauimus non fuit verus Jesus christus: ipse fuit peior homo qui fuerit vel esse possit: ⁊ maior inimicus dei: q: docuit se deū esse: ⁊ fecit se deū cum nō esset/ ⁊ fedauit: ⁊ corrupit maiorem veritatem que esse posset: ergo istam summam veritatem inuenire ⁊ docere non potuit. Cum ergo ista summa veritas quam probauimus ad christianos peruenerit: oportet illum a quo ista summa veritas ad christianos peruenerit veracem fuisse: ⁊ ex consequenti vera docuisse.

Probatio qualiter xp̄s fuit verax: ⁊ p cōsequēs vera docuit.

¶ Deus cū sit summe sapiens/ ⁊ summe bonus sic debet disponere operationes suas/ ꝙ in eis nō sit cōfusio ⁊ falsitas: sed si dn̄s Jesus xp̄s nōdum venit: xp̄iani qui fuerūt ⁊ sunt: sunt in errore quantū ad hoc ꝙ nōdū venit quē dicūt venisse. Cū ergo ꝓbauerimus ꝙ venire debeat/ si nondū venit qn̄ veniet non credēt in eū xp̄iani: q: iam credunt eū venisse/ nec iudei/ nec sarraceni: nec aliqui alij a xp̄ianis credēt in eū: q: nullū credūt eū esse debere talē qualē nos eū esse debere ꝓbauim⁹: ergo qn̄ veniet aduētus ei⁹ erit ignotus ⁊ inutilis: eo ꝙ nō credetur ei ab aliquo/ ⁊ illi qui nō credent in eum habebunt excusationē de incredulitate eorū: eo ꝙ ille qui veniet si verus xp̄s est docebit eādem veritatē quā christiani tenent/ quā nos verā esse probauimus: ⁊ poterunt rationabiliter dicere ꝙ nō credūt in eum: eo ꝙ ita possent in eo decipi sicut xp̄iani qui eādem veritatē credūt fuerunt decepti in eo: q: se dixit xp̄m cum christus nō esset: ⁊ maxime q: ille qui veniet cū debeat esse vt ꝓbauimus verus deus ⁊ verus homo nō possit illū in quē xp̄iani credunt qui nō fuit verus deus nec verax homo transcendere in doctrina.

Secūda probatio.

¶ Omnis veritas magis depēdet ab illo qui eā primo inuenit ⁊ docuit/ ꝙ̄ ab illo qui eā nō inuenit: sed veritas articulorꝫ fidei xp̄iane quos veros esse probauimus inuēta est ⁊ incepta quantū ad eiusdē veritatis manifestationē et doctrinā ab illo a quo xp̄iani habuerūt eā: ergo magis depēdet ab eo/ ꝙ̄ ab aliquo alio qui post eū eā docuit vel docebit/ ⁊ nō inuenit: sed ille a quo xp̄iani habuerūt istā veritatē nō fuit verus xp̄s: sed est adhuc vēturus verius depēdet veritas predicta ab illo qui non fuit christus: q: primo inuenit eam et docuit/ ꝙ̄ ab illo qui erit verus

Probatio qualr ille qui v̄itatē manifestauit fuit verus xp̄s.

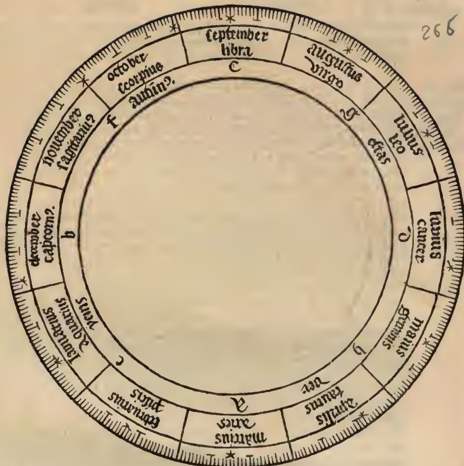
christus:sed hoc est impossibile:oportet ergo dicere ꝙ ille qui dictam veritatē manifestauit christianis fuit verus christus:⁊ talis qualem se existere docuit:ne nobilissima veritas a falsitate incipiat.

Probatio veritatis articulorum. ¶ Impossibile est altissimam et infinitam veritatem inueniri in sublimi gradu eius ab aliqua creatura per se naturaliter sine lumine supernaturali et adiutorio dei:sed veritas articulorum quos probauimus est altissima/ et infinita veritas quātum ad articulos qui pertinēt ad diuinitatem:et est maior veritas que esse possit in aliqua re creata quātum ad articulos qui pertinent ad humanitatem:et intātum est ista veritas altissima infinita et magna:ꝙ etiam hodie postꝙ dicta veritas est manifestata christianis:asseritur a multis christianis ꝙ ad istam veritatem non potest homo venire per rationem sed solum per fidem:ergo nulla creatura per se et sine adiutorio dei ipsam inuenire potuit. Et si dicatur ꝙ a deo est manifestata:sequitur ex premissis ꝙ deus cum sit iustus et sapiens non debuit eam manifestare homini falso et in falsitate persistenti ante dictam manifestationē et post. nec debuit eam manifestare cum falsitate temporis et persone:ne summam veritatem principiaret in falso subiecto:quia deus hoc faciendo faceret altissime veritati maiorem iniuriam que altissime veritati posset fieri:immo ꝙ ipse deus cum sit summe bonus non debet sustinere ꝙ summa et nobilissima veritas habeat falsum principium:sed si ille quem credunt christiani venisse nondum venit omnes christiani sunt in falsitate:⁊ omnes alij a christianis sunt etiam in falsitate:quia non credunt eum esse debere talem qualem eum esse debere probauimus:ergo oportet cum veritas dictorum articulorum peruenerit ad christianos ꝙ a deo peruenerit vt in vero homine fuerit sustentata et principiata:et per consequens talis veritas est vera/non solum quātum ad eius substantiam:sed etiam quātum ad personam ⁊ ad tēpus ⁊ alia accidentia.

Probatio ꝙ dñs iesus in quem credūt xpiani sit verus de⁹ ⁊ per cōsequēs sua doctrina sit vera.⁊c. ¶ Si dominus iesus christus in quem christiani credunt:et cuius doctrinā amplectuntur nondum venit:christiani/iudei/sarraceni:⁊ quecunqꝫ alia secta est in errore et falsitate:christiani enim licet credant articulos fidei christiane quos veros esse probauimus:et quantum ad hoc sint in veritate:tamen si ille quem credunt venisse nondum venit sunt quantum ad hoc in errore et falsitate iudei etiā sarraceni:et quecunqꝫ sint alie secte sunt in falsitate:quia nulla secta alia a christianis creditur eum debere esse talem qualem esse debere probauimus:sequitur ergo ꝙ omnes homines qui sunt ⁊ fuerunt.sunt in errore. Nec aliquis homo habet noticiam de deo:nec aliquis homo est amicus dei:neqꝫ deus habet populū:nec deus diligit veritatem:eo ꝙ non est sibi cura de manifestatione veritatis:nec deus compatitur hominibus:cum omnes permittat in falsitate persistere et errore:que omnia sunt satis et euidenter irrationabilia. Sequitur etiam vlterius si dicta ratio diligenter consideretur ꝙ nec a modo venire poterit:eo ꝙ nulla secta credat illum qui venturus est esse talem/qualē eum esse debere probauimus:et sic in nulla secta inuenietur aliqua femina que sit idonea ad eum concipiendum:ex quo non credet in eum:nec aliquis populus erit dispositus ad eum recipiendum/ex quo non habent fidem in eo. Et sic non erit incarnatio nec recreatio que necessaria esse.supra probauimus:oportet.ergo ꝙ dñs iesus in quem cre

¶ Aduerte lector has duas superiores figu-
ras ita disponi & collocari debere: vt minor cir
culus ceu minor figura intra maiorē ponatur:
& ita de inferioribus dicendum est: deinde duc
ille superiores applicentur ad figurā medicine
fo. cl. inferiores vo ad quartā figuram huius
artis applicētur. fo. lvj.

dant christiani sit verus deus: et per consequens sua doctrina sit vera et saluberrima: ex quo vlterius sequitur q sex articuli qui pertinent ad humanitatem christi non solum debeant esse veri: sed et sunt verificati facti/ sicut sacro sancta Romana ecclesia confitetur.

Probatio qualiter dñs iesus christus debeat omnes hoies indicare.

¶ Ad probandũ q dñs Jesus debeat omnes homines iudicare. Primo q debeat esse omnium hominum iudicium generale: et quod deus debeat esse iudex illius iudicij. Secundo q dñs iesus christus/ qui est verus deus/ et verus homo debet esse iudex illius iudicij. Manifestum est/ q omniũ hominum conditio in duas partes diuisa est: quia quidam eorũ sunt boni/ quidam mali. Inde arguimus sic. Nullus iudex iustus debet bonos et malos ad eũdem locum admittere: neq ad eos vniformiter se habere: sed debet inter eos discernere: et secũdum q diuersimode operati sunt retribuere: et per consequens inter eos iudicare/ et pro bono debet retribuere bonis/ secũdum q plus vel minus boni fecerunt: malis autem supplicium et penam: secũdum q plus vel minus mali fecerunt. Cum iusticia sit ius suum vnicuiq tribuere: sed deus est iudex iustus: immo nullus alius est iustus iudex nisi ipse. qd enim ipse sit iustus satis patet ex superioribus. qd autem ipse solus debeat esse iudex: patet eo q ipse solus est dominus omniũ: quia omnia fecit. Et ad ipsum pertinet primo et immediate omnis operatio creature siue bona siue mala: ipse etiam solus est qui potest retribuere/ cum ipse sit omnipotens: ipse etiam solus qui omnium hominum nouit merita/ et demerita quantum ad facta/ et etiam cogitata: non solum quãtum ad numerum: sed etiã quãtum intensa sunt et remissa: cum enim sit solus et summe sapiens. solus omnia etiam preterita/ vt presentia contemplatur: ergo deus debet inter bonos et malos discernere et diuersimode retribuere et punire: et per consequens inter eos iudicare: ergo oportet esse iudicium omnium hominum generale. Omnia iudicia particularia et inferiora debent per iudicem generalem et superiorẽ examinari et examinata ratificando vel infirmando iudicari et regulari. alias esset error in iudicijs: eo q in eis homines possunt falli: et non esset ordo in iudicijs: iusticia enim dei esset defectiua: si non se extenderet ad omnia iudicia regulãda: sed omnes actus hominum tam exteriores q interiores sunt quedam iudicia quia cum libertate fiunt. Ergo omnia debent per superiorem iudicem examinari et ratificari/ vel infirmari: sed solus deus est superior ad omnes homines: ergo omnium actuum hominum debet esse ipse iudex/ qui solus nouit omnia: et solus potest omnia facta vno instanti omnibus declarare. Debet etiam istud iudicium esse vnum/ et generale in quo omnes homines debent adesse: et post resurrectionem hominum/ alias non esset omnibus manifestum. Finaliter q dominus Jesus debet esse iudex illius iudicij.

Probatio qualiter dñs iesus dz esse iudex illius iudicij.

¶ Secundo probamus q dominus Jesus debet esse iudex illius iudicij. Nullus iudex est tam idoneus sicut ille qui participat cum vtraq partium inter quas debet esse iudicium/ et qui nouit merita vtriusq partis: non solum secundum scientiam/ sed et secundum experientiam: sed natura humana debet iudicari de probis que fecit secundum voluntatem dei/ vel contra voluntatem dei: ergo nullus tam conueniens iudex: sicut ille qui participat cum deo et cum homine.

Talis autem dñs Jesus est qui est verus deus ⁊ verus homo vt supra probauimus: ergo ipse debet esse iudex omniũ hominũ generalis. Omne iudicium rite ordinatum requirit ꝙ sit manifestum et notum omnibus qui iudicãdi sunt: sed omnes homines constant ex corpore et anima: ergo iudiciũ debet esse notum nõ solum spiritualiter: sed etiã corporaliter: sed si deus solus iudicaret persona sua non videretur oculo corporali: nec sua sententia audiretur: nec perciperetur aliquo sensu corporali: ergo oportet ꝙ ille qui iudicat sit talis ꝙ suum iudiciũ possit perfecte et complete/scilȝ spiritualiter et corporaliter manifestare. Talis autẽ est dominus iesus solus: cum sit verus deus ⁊ verus homo: ergo ipse debet esse iudex. Nullus est tam idoneus iudex: sicut ille in quo reperitur et concordant iusticia/mansuetudo et misericordia: sed in dño iesu est iusticia summa/cum sit verus deus/⁊ mansuetudo et misericordia. Cum sit verus homo per quam naturã inclinatur ad miserendum hominibus qui cum eo participant: ergo ipse debet iudicare vt in iudicio adsit diuinitas que excitet eum ad iusticiam: ⁊ humanitas que inclinet eum ad misericordiam.

Causa finalis hui⁹ tractatus.

¶ Tractatum istum hac intentione fecimus: vt fideles et deuoti christiani attẽdãt: qđ cũ nulla alia secta a fide christiana possit probari esse vera: nec defendi a sequentibus seu defendentibus eam: nec posset fidem christianam rationabiliter impugnare: eo ꝙ omnes sunt innixe falso et friuolo fundamento. Fides autem christiana non solum possit defendi contra omnes impugnantes eam: sed etiã probari: ⁊ quãcunq; aliam sectam infringere per necessarias rationes: sicut patet ex rationibus suprascriptis. Ob zelum fidei animati ardenti desiderio meditentur/ꝙ cum nihil possit resistere veritati: eo ꝙ sit super omnia fortior per viam et fortitudinem rationum: cum dei adiutorio et virtute poterunt infideles reducere ad semitam veritatis: sic ꝙ nomen domini Jesu laude dignissimum: qđ in plerisq; mundi partibus et a ꝙplurimis ignoratur/manifestabitur ⁊ habebitur in reuerentia et honore: ⁊ hec via ad conuertendum infideles est facilior aliis omnibus. Durum enim et periculosum videtur infidelibus credulitatem suam pro aliena credulitate seu fide dimittere: sed falsum et impossibile pro vero et necessario non deserere quis eorum poterit sustinere? Et si dicatur ꝙ in hoc tractatu possunt nobis fieri alique obiectiones ad quas non respondimus. Dicimus ꝙ in hoc tractatu hoc tantum in intentione habuimus/ vt ostenderemus ꝙ fides christiana probari poterat per necessarias rationes. Et licet si totus tractatus memoriter teneatur: credamus solutiones obiectionum eum diligenter intelligẽtibus apparere: nos aliqua dimisimus gratia breuitatis. Offerimus nos tamen sine presumptione in virtute fidei christiane ad omnes obiectiones infidelium respondere: et eis tales contra eorum sectas et pro fide christiana positiones facere ⁊ probare ꝙ ad eas nullatenus poterunt respondere. Et si dicatur ꝙ velle rationibus inniti deroget fidei vel fideliũ merito: dicimus ꝙ fideles qui non querũt intelligere vt credant: sed credentes ꝙ si nõ crediderint non intelligent. Fidẽ simpliciter et constantissime amplectentes ad tãtam possunt in virtute eiusdem fidei sublimitatem intelligentie eleuari: ꝙ ipsa fides que voluntatis firmiter eam credentium erat pabulum et fomẽtum sua fundamenta quibus innititur

necessarias

necessarias:scilz rationes ministrabit eisdem vt sint eorum pabulum intellectus.
Ipsa enim fides ad instar supernatãtis olei in sublime consurgens tãto ad altio-
rem gradum in eisdem credentibus eleuatur: quanto intellectus multiplicatis
necessarijs rationibus altiorem sibi scalam erexit: eo ꝙ ipsa fides intellectum in
seipsa fundans eumqꝫ inuestigando continue concomitans et confortans supra
intellectus vires et potentiam excandescit:quia fatigari nesciens semper nititur
intensius et altius ad credẽdum propter ꝙ fides in altius erigitur/ ⁊ meritũ cre-
dentium ampliatur. Et hec Raymundus in suo apostrophe vbi agitur de arti-
culis fidei. Nam plus de bono habet intelligere et credere/ ꝙ̃ credere simplici-
ter: et propter intelligere non destruitur credere: sed corroboratur/ et augmen-
tatur. vnde Augustinus in libro de vtilitate fidei. Omnis qui intelligit credit:
sed non omnis qui credit intelligit: et sic constituti in ecclesia maxime deberent
scire et intelligere omnes articulos fidei: ad quos beatus Petrus scribit in sua
canonica dicens. Estote semper parati ad satisfactionem omni poscenti ratio-
nem de ea re que in vobis est fide/ et spe. Unde Salomon. Habet quippe sed nõ
tenet gladium/ qui diuinum eloquium nouit: sed ẽm illum viuere negligit: et do-
ctus esse ad bella iam non valet/ qui spiritualem quem habet gladium minime
exercet. Augusti. Multos intra ecclesiam positos cernimus: qui aut nolunt ope
rari qđ intelligũt: aut hoc ipsum quoqꝫ sacrũ eloquiũ intelligere ac nosse cõtem-
nunt: a veritate et enim auertunt auditum ad fabulas conuertuntur: dum om
nes que sua sunt querunt/ non que sunt Jesu christi. Scripta dei vbiqꝫ reperta
opponuntur oculis: sed hec cognoscere homines dedignantur: pene nullus que-
rit scire qđ credit. hec ille. Quid ergo erit de fide christiana: si thurci ac infideles
aggrediantur vlterius christianitatem: cupiantqꝫ scire ⁊ experiri que secta sit me
lior: nec tibi valebit quicꝙ̃ vetus aut nouum testamentum adducere: quoniam
nullum eorum admittunt: nec si dicas/ crede hoc/ ⁊ saluaberis: cum nemo suum
credere pro alieno dimittere velit: dimitteret tamen vnusquisqꝫ credere pro in-
telligere: ex eo quia rationalis: ideo rationes euidentes oportebit contra eos ad-
ducere et non brocarda et verba fucata: quemadmodum nonnulli scriptores
nunc temporis faciunt: qui suis illusionibus et verbis fucatis in plures errores
incidentes chartas implent: quod dolendum est valde: cum homines principa-
liter creati sint ad veritatem articulorum fidei intelligendam: et per consequens
ad eãdẽ defendẽdam. iuxta illud Aristotelis. j. Ethicoꝝ dicẽtis. Propriũ homi-
nis est pro defensione veritatis pugnare: quod minime facere poterit/ si veritatem
ipsam ignorat: nam ignorando ipsam ignorabit falsitatem infidelium/ que est
cõtra eã: ⁊ sic erit inter ipsos infideles vt ouis inter lupos. Disponãt se ergo disci
puli mei: ⁊ hi qui hac arte imbuti sunt (cũ nulla alia ad hoc sufficiat) vt possint
cum tempus affuerit infidelibus resistere: et eos ad veritatem articulorum cre-
dendam intelligendamqꝫ cogere: quod facile facere poterunt: cum hac arte illu-
minati doctoris magistri Raymundi: que supra omnes alios modos vtilissima
est: maxime ad defendendam fidem nostram: agendumqꝫ contra infideles: vt pa
tet in Apostrophe/ et pluribus alijs suis libris: ideo eam christiani amplecti de-
berẽt: que quidẽ pluribꝰ approbationibꝰ ⁊ priuilegijs vallata est: vt patet alibi.

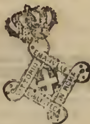
¶ Propter qd flexis genibus cum humilitate ꝛ omnis sancte obedientie deditione quanta possumus post pedum oscula sanctissimo patri summo pontifici Christi vicario dño Adriano diuina prouidentia pape sexto/ ꝛ reuerendissimis dominis cardinalibus supplicamus: vt ipsi dictam viam amplecti dignentur: cum inter omnes vias ad conuertendum infideles et recuperationem terre sancte sit ista lenior/ ꝛ amicabilior: ꝛ magis consona charitati: tãtoq; omnibus alijs vijs fortior: quanto arma spiritualia sunt corporalibus fortiora: multa alia enarrare dimittimus: ne secularibus potestatibus videamur in aliquo derogare: licet ipsi possint/ et debeant rationabiliter dicere ꝛ cogitare/ q arma clericorum sunt armis eorum nobiliora/ ꝛ etiam fortiora: debent ergo constituti in ecclesia tales rationes adipisci/ quibus valeant predictum turchum et omnes infideles ad fidem catholicam conuertere: ꝛ sic ille qui venturus est viuos ꝛ mortuos iudicare dignabitur per suam pijssimam misericordiam ad suam dexteram nos in eternum vocare. Amen.

¶ Ad laudem Jesu Christi et gloriosissime virginis Marie matris eius/ ac totius celestis curie/ et ad vtilitatem rei publice finiuit Bernardus de Laninbeta hoc opus in conuentu sancti Francisci al's sancti Bonauenture Lugduni prima Martij Anno domini. 1523. Impressum in edibus Joannis Moylin al's de Cambray. Anno a virginis partu. 1523. Die. xxx. mensis Maij.

¶ Registrum huius operis.

† a b c d e f g h i k l m n o p q r s t v x y z A B C D E F G H J K. Omnes sunt quaterni preter † que folium vnum ꝛ semis continet.

FINE